AD THEOLOGIAM CHRISTIANAM DOGMATICO-MORALEM APPARATUS...

Daniele Concina

Digitized by Google

37
30 B
12

178

Digitized by Google

Digitized by Google

AD

THEOLOGIAM CHRISTIANAM

DOGMATICO-MORALEM

APPARATUS

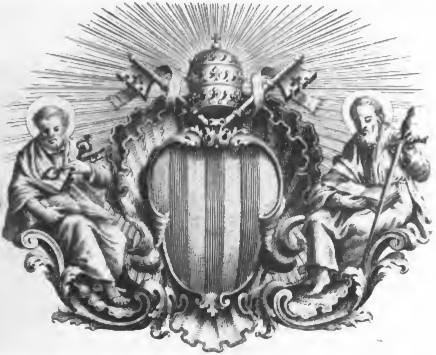
AUCTORE

F. DANIELE CONCINA

ORDINIS PRAEDICATORUM.

TOMUS SECUNDUS.

DE CONSCIENTIA, ET PROBABILISMO.

VITTORIO EMANUELE

ROMAE, MDCCLI.

SUPERIORUM PERMISSU.

PROSTANT VENALES VENETIIS

APUD SIMONEM OCCHI.

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX

Librorum, diſſertationum, capitum, paragraphorum, & quæſtionum quæ in hoc Tomo continentur.

APPARATUS

LIBER SECUNDUS.

DE CONSCIENTIA.

DISSERTATIO I.

Ad nova PROBABILISMI, & RIGORISMI commenta refellenda.

PRAELOQUIUM. pag. 1.

CAPUT I.

De conſcientia, eiuſque partitione. 2.

CAPUT II.

De conſcientia recta, & obligatione illam ſequendi. 4.

Quæſt. I. *Peccat ne qui conſcientiam rectam non ſequitur?* ibid.

Quæſt. II. *Qui agit contra conſcientiam rectam, quæ edicit aliquid eſſe malum, peccat ne letaliter, an venialiter?* 5.

Quæſt. III. *Quam gravis ſit obligatio non agendi contra propriam conſcientiam, & a qua lege proficiſcatur, & an ſit divinæ diſpenſationi obnoxia?* 6.

CAPUT III.

De conſcientiæ errantis obligatione. 7.

Quæſt. I. *Peccat ne qui non agit ſecundum conſcientiam vincibiliter erroneam?* 8.

Quæſt. II. *Quid agere debet qui ex conſcientia erronea utrumque contradictionis extremum peccatum eſſe iudicat?* 9.

Quæſt. III. *Sit ne gravius agere contra, vel ſequi conſcientiam erroneam vincibilem?* 11.

Quæſt. IV. *Quomodo deponenda ſit conſcientia erronea?* 12.

Quæſt. V. *Quam diligentiam adhibere debet ille qui vult conſcientiam erroneam deponere?* ibid.

Quæſt. VI. *Ex quibus ſignis colligi debet, conſcientiam erroneam eſſe invincibilem, aut vincibilem?* 13.

CAPUT IV.

De obligatione Confeſſarii illuminandi ſuos pœnitentes laborantes conſcientia erronea. Laxæ Probabiliſtarum opiniones refutantur. ibid.

Digitized by Google

§. I.

Confeſſarii illuminare pœnitentes ſuos adſtringuntur, etiamſi nullum inde ſecuturum profectum ſperent, aut abſolutionem ſuſpendere. 14.

§. II.

Adverſæ ſententiæ fundamenta expenduntur. 22.

§. III.

Nonnullæ quæſtiunculæ reſolvuntur. 33.

CAPUT V.

Opera ex conſcientia erronea invincibili peracta, licet careant malitia formali, nulla tamen prædita ſunt bonitate, aut merito. Probabiliſtarum ſophiſmata convelluntur. 37.

§. I.

Rationum momenta explicantur. 37.

§. II.

Reſolvuntur adverſariorum ſophiſmata. 48.

§. III.

Nonnulla alia argumenta P. Terilli reiiciuntur. 55.

§. IV.

Refutatur cenſura Ianſeniſmi, & Baianiſmi, quam minus inconſulte P. Antonius Caſnedi impingit ſententiæ hactenus propugnatæ. 58.

CAPUT VI.

De conſcientia dubia. 61.
Quæſt. I. *Quotuplex ſit dubium?* 63.
Quæſt. II. *Utrum operari cum conſcientia dubia de peccato ſit peccatum?* 64.

§. Unicus.

Diſcrimen quod P. Cardenas conſtituit inter dubium facti, & iuris, quod nempe illud per æquales teſtes non tollatur, iſtud vero æqualibus probationibus auferri poſſit, refutatur. 65.

CAPUT VII.

Exponitur trita illa regula, In dubiis tutior pars eſt eligenda. 69.
Quæſt. I. *Undenam deſumpta ſit regula præfata?* 70.
Quæſt. II. *In quonam dubio locum habeat hæc regula?* ibid.

§. Unicus.

Qui conciliari poſſit hæc regula, In dubio melior eſt conditio poſſidentis, *cum alia iam explicata*, In dubio tutior pars eſt eligenda? 71.

CAPUT VIII.

De diligentia neceſſaria ad deponendum dubium, & de diſcrimine inter dubia rerum, & perſonarum; atque de epikeia in dubiis deponendis. 72.
Quæſt. unic. *Sit ne adoranda Crucifixi imago, quando dubitatur, an ſub eadem dæmon lateat?* 75.

CAPUT IX.

De conſcientia ſcrupuloſa. 76.

Quæſt.

Digitized by Google

Quæſt. I. *Qui ſunt characteres ſcrupuloſorum?* 78.
Quæſt. II. *Licitum ne eſt contra conſcientiam ſcrupuloſam agere?* 81.

DISSERTATIO II.

De ignorantia Pelagiana, Ianſeniana, & Probabiliſtica.

PROOEMIUM. 82.

CAPUT I.

Quid, & quotuplex ſit ignorantia. ibid.

CAPUT II.

De fide eſt dari peccata ignorantiæ. Errores Pelagii, Abaelardi, & Ianſenii refelluntur. 85.

§. I.

Errores Pelagii, & Abaelardi. ibid.

§. II.

Error Ianſenii indicatur. Illius falſa Pelagiani erroris interpretatio. Antonii Terilli, & Stephani de Champs expoſitiones ad criſim revocatæ. 86.

§. III.

Ianſeniani erroris exactior manifeſtatio, eiuſdemque confutatio. 89.

CAPUT III.

Utrum reapſe detur ignorantia invincibilis iuris naturæ. 97.

§. I.

Auctoritatum momenta, quæ evincunt nullam cuiuſque iuris naturæ ignorantiam eſſe invincibilem, ex Scriptura ſancta arceſſita. ibid.

§. II.

SS. PP. momenta contra iuris naturæ invincibilem ignorantiam. 99.

§. III.

Rationes, quæ naturæ iuris invincibilem ignorantiam improbant. 103.

§. IV.

Rationum momenta quæ evincunt dari poſſe ignorantiam invincibilem iuris naturæ. 106.

§. V.

Reſponſa ad argumenta prioris ſententiæ, negantis iuris naturæ ignorantiam eſſe invincibilem. 108.

§. VI.

Reſponſa ad argumenta adducta in defenſionem ignorantiæ invincibilis iuris naturæ remotioris. 113.

§. VII.

Nonnullæ animadverſiones in utraſque opiniones. Admittenda videtur in aliquo caſu ne-

Digitized by Google

remotioris naturæ iuris invincibilis ignoratio. P. Claudius La-Croix *falſo aſſerit damnatam eſſe priorem ſententiam*. 115.

§. VIII.

Corollarium, in quo declaratur, qua ratione ſint confitenda peccata ignorantiæ contra ius naturæ. 118.

CAPUT IV.

De ignorantia probabiliſtica.

Hæc vi ratiocinii evidentis eadem eſt ac Pelagianorum: ſcelera immaniora a malitia depurgat: & paradoxa incredibilia, atque monſtroſa eam conſequuntur. 119.

§. I.

Opinio Probabiliſtarum, qui numquam peccari docent abſque advertentia actuali, neque ignorantiam eſſe vincibilem ſine præfata advertentia, & cognitione, exponitur. 121.

§. II.

Deſcripta ſententia Probabiliſtarum eadem prorſus eſt cum ſententia Pelagianorum. 123.

§. III.

Abſurda horrenda, quæ præfatam Probabiliſtarum ignorantiam conſequuntur. 124.

§. IV.

Auctoritate ſacræ Scripturæ, & ſanctorum Patrum oſtenditur, peccari poſſe abſque actuali cognitione, & advertentia. 127.

§. V.

Teſtimonia Hieronymi, & Auguſtini adverſus opinionem requirentem actualem advertentiam ad peccandum. 128.

§. VI.

SS. Ioannes Chryſoſtomus, Baſilius, & Gregorius Magnus neceſſitatem actualis advertentiæ, ut erroneum commentum, reiiciunt. 130.

§. VII.

SS. Bernardini, Laurentii Iuſtiniani, & Antonini teſtimonia contra actualem advertentiam in peccatis. ibid.

§. VIII.

Doctrina D. Thomæ adverſus opinionem requirentem actualem advertentiam ad peccandum expenditur, & a vanis aſſeritur commentis. 132.

§. IX.

Rationum momenta quæ evincunt peccari poſſe abſque actuali advertentia, ſeu cognitione malitiæ. 134.

§. X.

Reſolvuntur adverſariorum obiecta. 138.

Digitized by Google

§. XI.

Ignorantiſmus *cum* Philoſophiſmo *conlatus. Malorum multitudo quæ illum conſequuntur. Cautiſſime Probabiliſtæ legendi.* 143.

DISSERTATIO III.

De ignorantia expellenda, & veritate aſſequenda.

CAPUT I.

Quodnam medium tenendum ſit inter extrema ignorantiæ. 149.

§. I.

Occultæ viæ per quas ignorantiæ peccata animam invadunt. 150.

§. II.

Caſuiſtæ propriis ipſorum principiis iterum refelluntur. 152.

§. III.

Univerſæ quæſtionis difficultas paucis reſolvitur, extremis laxitatis, & rigoris rejectis. Quæ cognitio in cauſſa ſit neceſſaria ut ignorantiæ crimina imputentur. 153.

§. IV.

Refellitur ineptum ſophiſma, doctrinam hanc ſcrupulorum aculeis animas pungere. Qua ratione conſcientia erronea vincibilis deponi valeat. 156.

CAPUT II.

Ignorantia quomodo in ſe peccatum eſt, & cauſa peccati, & ab eo diſtincta. Plures quæſtiunculæ reſolvuntur. 158.

Quæſt. I. *Quandonam ignorantia eſt peccatum in ſe, & ratione ſui diſtinctum ab opere quod infert?* 160.

Quæſt. II. *Quando incipiat peccatum ignorantiæ eorum quæ quis ſcire tenetur?* ibid.

Quæſt. III. *Qua via ignorantia vincibilis fiat invincibilis, amittatque rationem peccati?* 161.

CAPUT III.

Quodnam diſcrimen ignorantiam inter & errorem. Conſectarium manifeſtæ falſitatis PROBABILISMI. 162.

CAPUT IV.

Cæcitatis mentalis notio: illius cauſæ, & effectus. 163.

CAPUT V.

Veritas divinæ legis omnibus obvia eſt. Facile inveniri poteſt ab iis qui quærunt illam. 173.

§. I.

Teſtimoniis ſacræ Scripturæ oſtenditur veritatem inveniri poſſe viribus gratiæ, non naturæ. ibid.

§. II.

§. II.

Scripturæ, & Patrum auctoritates, quæ evincunt veritatem ordinis naturalis divinique inveniri ab omnibus facile poſse. 175.

§. III.

Aliis argumentis evincitur facilis aſsecutio veritatis moralis. 178.

§. IV.

Explicatur principium illud, Facienti quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam. *Hinc infertur dari pro aliquo tempore ignorantiam invincibilem utriuſque iuris naturalis, & divini poſitivi. Alia conſectaria.* 183.

§. V.

Iudicium noſtrum ſuper iis quæ dicta ſunt. 186.

§. VI.

Leges ipſæ humanæ a pleriſque, communiterque invincibiliter non ignorantur. Nonnulla de factorum ignorantiis. Regulæ iuris explicantur. 188.

CAPUT VI.

Via, & debitum inveniendæ veritatis moralis. 194.

§. I.

Recedendum a via probabiliſtica, ut veritas inveniatur. 195.

§. II.

Via inveniendæ veræ religionis, & veritatis moralis evangelicæ eadem eſt. Hæc non eſt in rerum examine ſita. 198.

§. III.

Via inveniendæ veritatis evangelicæ, ſive fidei, ſive morum, eſt via auctoritatis. 200.

§. IV.

Ex doctrina Auguſtini colligitur, tam ſectarios poſse invenire veritatem fidei, quam recentiores Moraliſtas veritatem morum. Varia ſectariorum, & Probabiliſtarum effugia convelluntur. 206.

CAPUT VII.

Doctrina fidei, & morum invenitur per eius perpetuitatem. Non minus perpetua eſt moralis evangelicæ, quam fidei doctrina. §. I. 210.

§. II.

Qua via ſacra morum doctrina creſcere potuit. Probabiliſmus non auget, ſed deſtruit evangelicam morum doctrinam. 213.

§. III.

Quid faciendum de tot Probabiliſtarum libris? Quam ſit falſum, conſcientias in morum via dirigi non poſse ex Scripturis, Patribus, & Conciliis. 217.

CAPUT VIII.

Alia via ſecura inveniendæ veritatis eſt via caritatis. 221.

§. I.

Mens Auguſtini exponitur. ibid.

Digitized by Google

§. II.

Ceteri Patres eamdem doctrinam docent, nimirum caritatem viam eſſe inveniendæ veritatis. 224.

§. III.

Probabiliſtæ viam inſiſtunt evidenter contrariam D. Paulo, quæ videlicet abducit a veritatis inventione. De cavendo interno inſtinctu hæretico admonitio. 226.

CAPUT IX.

Multiplices viæ quibus caritas Chriſti patefacit veritates morales. 230.

§. I.

Caritas reddit hominem idoneum veritati inveniendæ, quia pravas cordis affectiones convellit, & rectum animum efficit erga ſe, erga Deum, erga proximum. ibid.

§. II.

Caritas docet, evincitque, facile eſſe quod homines aut magnopere rigidum, aut impoſſibile iactant: Caritas lites invectas a Probabiliſtis ſuper lege Dei dirimit, improbatque. Homines executores, non diſputatores legis efficit. 233.

§. III.

Caritas urget inveſtigare veritatem, & ab incertis abſtinere, aliiſque modis ad veritatem viam ſternit. 238.

CAPUT X.

Alia via inveniendæ veritatis moralis eſt ad Sapientes, peritoſque iſtius divinæ ſcientiæ recurſus. Probabiliſtarum ratiocinium omnino fallax. Qua ratione Chriſtiani proprii ſtatus & profeſſionis Sanctos imitari teneantur. §. I. 241.

§. II.

Auctoritate Scripturarum, & Patrum evincitur, Chriſtianos omnes Sanctorum propriæ profeſſionis inhærere veſtigiis debere. 234.

§. III.

Argumentis a ratione arceſſitis probatur, in ſalutis negotio Sanctorum virtutes imitandas eſſe. 248.

CAPUT XI.

Univerſæ diſſertationis complexio. Sophiſma Probabiliſtarum refutatur. S. Patriarchæ Chryſoſtomi argumentatio adverſus ignorantiam. 255.

§. I.

Rigoriſmi larva reiicitur, & unum alterumve ſophiſma diluitur. ibid.

§. II.

Sanctus Patriarcha Chryſoſtomus recentiorum Probabiliſtarum ſophiſmata, quibus defendere ignorantiam ſtudent, penitus labefactat. Idiotiſmum, quem paſſim obtrudunt, ſigillatim convellit. 258.

§. III.

Chriſtianorum multi, non idiotarum, rudiumque tantum, ſed cuiuſque profeſſionis, ob peccata ignorantiæ pereunt. 262.

LIBER TERTIUS.

DE PROBABILISMO.

DISSERTATIO I.

Hiſtorica.

PROOEMIUM. 266.

CAPUT I.

Probabiliſmi tum academici, tum caſuiſtici origo. Academicæ, & caſuiſticæ Probabilitatis diverſitas in opinionum conflictu. Hæc illa peior eſt. Numquam Academici docuerunt, quandoque præferri maiori probabilitati poſſe minorem. Prima Probabiliſmi caſuiſtici epocha illigata anno 1577. ad annum uſque 1620. 267.

CAPUT II.

Secunda Probabiliſmi epocha ab anno 1620. ad annum 1656. Progreſſio falſæ doctrinæ hoc triginta ſex annorum ſpatio continetur. 274.

CAPUT II.

Ab anno 1656. ad annum uſque 1690. extremam paſſus eſt iacturam Probabiliſmus. Cur probabilior ſevera, laxior opinio benigna vocari cœperit. Putida fabella, quæ Ianſeniſtas efficit inventores ſententiæ probabilioris. 280.

CAPUT IV.

Probabiliſtarum apologiæ, & conatus irriti. In dies Probabiliſmus præceps ruit. P. Fibus, & P. Claudius La-Croix, aliique Ieſuitæ male de Inclyta Societate merentur, quod eidem Probabiliſmum *adiudicent.* 296.

CAPUT V.

Narratio eorum quæ P. Tyrſus Gonzalez ſub auſpiciis Innocentii XI. peregit, ut de medio penitus tolleret Probabiliſmum. 300.

CAUT VI.

Decretum Innocentii XI. adverſus Probabiliſmum. Nonnullæ in illud animadverſiones. P. Segneri effugia vana. 317.

CAPUT VII.

Extremum Probabiliſmi decrementum ab anno 1690. ad hæc uſque tempora noſtra. 321.

CAPUT VIII.

Reverendiſſimus P. Tyrſus Gonzalez *Præpoſitus generalis S. I. libellum ſupplicem obtulit CLEMENTI XI. Pontifici optimo maximo, ut Probabiliſmum exterminaret.* 329.

CAPUT IX.

De Rigoriſmo.

Vera iſtius notio. Falſa Rigoriſmi idea quam prodit P. Francolinus. *Iſtius in inſtructionem*

Digitized by Google

nem Confeſſorum, a S. Carolo Borromæo editam, interpretamenta. Facilitas larvam Rigoriſmi, & Ianſeniſmi inurendi Catholicis Eccleſiam perturbat. 339.

CAPUT X.

De Philoſophiſmo.

Vera peccati philoſophici notio. Illius Auctores. Abſurda quæ neceſſario illud conſequuntur. 344.

§. I.

Theologi qui requirunt ad peccandum actualem conſiderationem, peccati philoſophici principia iaciunt. 347.

§. II.

Ignorantia invincibilis Dei mater eſt Philoſophiſmi. Qui illam defendunt, & hunc propugnent neceſſe eſt. 352.

DISSERTATIO II.

DE PROBABILISMO.

Quædam exponuntur ad ſtatum quæſtionis percipiendum.

PROOEMIUM. 359.

CAPUT I.

Opinionis notio. ibid.

CAPUT II.

Sententiæ probabilis finitiones variæ quas tradunt Probabiliſtæ. 360.

CAPUT III.

Probabiliſmi vera pictura ſuis nativis coloribus expreſſa. 362.

CAPUT IV.

Quid ſignificet hæc vox probabile. *Vera opinionis probabilis notio. Antiquis Probabilius idem eſt ac Probabile. S. Auguſtinus Probabiliſtas recentes exagitat non ſecus ac Creſconium.* 365.

CAPUT V.

Quotuplex ſit opinio probabilis. Quid tuta, & tutior. Quid probabilitas conſcientiæ, & probabilitas impunitatis. Qua ratione Cenſores librorum excuſantur a mendacio, dum approbant doctrinas quas reputant falſas. 369.

CAPUT VI.

Vera notio ſententiæ benignæ, & ſententiæ rigidæ. Terillus cœpit vocare benignam opinionem minus probabilem. Qui dicantur Benigniſtæ, Probabiliſtæ, Rigoriſtæ, Tutioriſtæ. 373.

CAPUT VII.

Germanus quæſtionis ſtatus paucis perſtringitur. 375.

Digitized by Google

DISSERTATIO III.

DE PROBABILISMO

Ab auctoritate ſummorum Pontificum, Congregationum Romæ, Epiſcoporum Italiæ, Galliarum, Hiſpaniarum, & Comitiorum Cleri Gallicani convulſo.

PROOEMIUM. 377.

CAPUT I.

Summorum Pontificum documenta adverſus uſum opinionis minus probabilis in conſpectu probabilioris. ibid.

§. Unicus.

Singularia P. Terilli *reſponſa*. 380.

CAPUT II.

Innocentii XI. decreta adverſus Probabiliſmum. 381.

CAPUT III.

Congregationes S. Romanæ Eccleſiæ in caſibus conſcientiæ decidendis, Probabiliſmo rejecto, probabiliorem, & ſecuriorem doctrinam amplectuntur. 383.

CAPUT IV.

Documenta Conciliorum, & Epiſcoporum adverſus Probabiliſmum. 384.

CAPUT V.

Conventus univerſi Cleri Gallicani ſolemni edicto damnat Probabiliſmum. 390.

CAPUT VI.

Epiſcoporum Hiſpaniarum, & Concilii Romani, ſub Benedicto XIII. celebrati auctoritate Probabiliſmus evertitur. 393.

CAPUT VII.

Ex recenſitis auctoritatibus evidens colligitur argumentatio adverſus Probabiliſmum. 394.

CAPUT VIII.

Sapientiſſimus Pontifex BENEDICTUS XIV. probabiliorem ſententiam complectendam decernit. 397.

DISSERTATIO IV.

Adverſus Probabiliſmum Theologorum omnium Ordinum auctoritate labefactatum.

PROOEMIUM. 400.

CAPUT I.

Præmonitum ad germanum plurium elapſi ſæculi Theologorum ſenſum aſſequendum. ibid.

CAPUT II.

Falſa commenta Terilli, Segneri, aliorumque Probabiliſtarum, qui iactant Auctorum multitudinem pro ſuo Probabiliſmo. 403.

CAPUT III.

S. Thomas Aquinas *luculentiſſimis argumentis Probabiliſmum labefactat.* 406.

CA-

Digitized by Google

CAPUT IV.

B. Albertus Magnus, & S. Antoninus *Probabiliſmum improbant: a vanis iuniorum commentis vindicantur.* 410.

CAPUT V.

Recenſentur teſtimonia antiquorum Theologorum adverſus Probabiliſmum. 413.

CAPUT VI.

Incredibilia paradoxa PP. Antonii Terilli, Claudii La-Croix, *aliorumque Probabiliſtarum, Terillum ſequentium. Fabella, quod Antiprobabiliſmus ſit Ianſeniſmi filius. P. Ignatius de Camargo hac impoſtura iniuſte vexatus.* 422.

CAPUT VII.

Plura alia paradoxa PP. La-Croix, Terilli, *aliorumque Probabiliſtarum in Auctorum cenſu quem pro ſe texunt. Terillum nullius eſſe auctoritatis in hac cauſſa, nec illos qui eumdem ſequuntur, eiuſdem Terilli doctrina evincitur.* 424.

§. I.

Textus Terilli deſcribitur, quo ille declarat, innumeros Probabiliſtas, Satanæ fraude deceptos, laxa docuiſſe. 426.

§. II.

INNUMERABILES Probabiliſtæ, qui, iuxta P. Antonium Terillum *ſpiritu falſitatis, & ambitionis decepti, laxas opiniones evulgarunt, omnes ingrediuntur elenchum Auctorum formatum ab eodem* P. Antonio Terillo. *Evidenti demonſtratione evincitur, nullius eſſe Doctores iſtos auctoritatis.* 429.

§. III.

Alia evidenti demonſtratione evincitur, nec Terillum, nec eiuſdem doctrinæ aſſeclas quidquam in hac cauſſa auctoritatis habere. 430.

§. IV.

Aliæ exceptiones, quibus diminuitur, & ad nihilum redigitur elenchus Terilli, Ardeskin, & La-Croix. Numerus Auctorum Probabiliſtarum adeo exiguus eſt in conſpectu Antiprobabiliſtarum, ut nullius ſit ponderis in hac cauſſa. 432.

CAPUT VIII.

Theologi Ordinum Regularium, qui deteſtantur Probabiliſmum, & probabiliorem doctrinam propugnant. 435.

§. I.

Theologi Ordinis Prædicatorum, convulſo Probabiliſmo, probabiliorem doctrinam propugnant. ibid.

§. II.

Theologi Ordinis S. Benedicti adverſus Probabiliſmum. 436.

§. III.

Theologi Franciſcani adverſus Probabiliſmum. 437.

§. IV.

Theologi Auguſtiniani adverſus Probabiliſmum. ibid.

§. V.

Theologi Carmelitæ, Trinitarii, & Minimi adverſus Probabiliſmum. 439.

§. VI.

Theologi Societatis Ieſu adverſus Probabiliſmum. ibid.

§. VII.

Alii Theologi non Regulares adverſus Probabiliſmum. 443.

CAPUT IX.

Præcipui Regularium Ordines in ſuis aut conſtitutionibus, aut comitiis generalibus; Probabiliſmo proſcripto, probabiliorem doctrinam ſequendam præſcribunt. Ineptum P. Claudii La-Croix *commentum.* ibid.

DISSERTATIO V.

in qua

Probabiliſmus damnatus oſtenditur in potiſſimis Theologiæ moralis controverſiis, ſeu in univerſis fere ſecundæ tabulæ mandatis. Heinc infertur demonſtrationibus invictis abſolute damnatum, aut damnandum eſſe.

PROOEMIUM. 447.

CAPUT I.

Recenſentur propoſitiones damnatæ ab Innocentio XI. in materia Probabiliſmi. 448.

CAPUT II.

In hac 3. propoſitione, Generatim dum probabilitate, ſive intrinſeca, ſive extrinſeca, quamtumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confiſi aliquid agimus, ſemper prudenter agimus, *evidenti ratiocinio colligitur damnatus Probabiliſmus.* 452.

CAPUT III.

Probabiliſmus in illa propoſitione 2. decreti Innoc. XI. Probabiliter exiſtimo, iudicem poſſe iudicare iuxta opinionem etiam minus probabilem, *vi evidentis ratiocinii damnatus demonſtratur.* 459.

§. I.

Communiter Probabiliſtæ ante Innocentium XI. teſte Diana, Salmanticenſibus, & aliis, defendebant iudicem poſſe iudicare ſecundum minus probabilem. ibid.

§. II.

Iuxta principia Probabiliſmi reflexi P. Antonii Terilli, iudex poteſt, & debet iudicare ſecundum opinionem minus probabilem. 461.

§. III.

Alia diſcrimina quæ Probabiliſtæ aſſignant inter iudicium fori externi, & interni, commentitia. 462.

§. IV.

Refelluntur aliæ Probabiliſtarum diſparitates, ſeu commenta, quibus contendunt, iudices, ſecus alios, debere amplecti probabiliorem ſententiam. 466.

§. V.

Communior Probabiliſtarum diſparitas inter iudicem fori externi, & Theologum refellitur. 471.

§. VI.

Ultima diſparitas Probabiliſtarum; ſita in pacto *peculiari, quo aſtricti iudices ſunt iudicare ſecundum probabiliora, ſecus Theologi, refutatur.* 474.

CAPUT IV.

Qua ratione in conficiendis, miniſtrandiſve ſacramentis, in adhibendis corporum medi-

Digitized by Google

dicinis, in bellis inferendis maiori diligentia opus ſit, ut evitetur periculum deceptionis & erroris. 475.

§. I.

Actio quæque bona, aut mala eſt per oppoſitionem, aut conformitatem ad legem æternam Dei. Nonnulla de iure naturæ primario, & ſecundario. 476.

§. II.

In conficiendis Eccleſiæ ſacramentis, in curandis ægrotis, in bellis, aliiſque gravioris momenti rebus eadem quantum ad ſubſtantiam regula eſt, unde moralitas actionum dimanat. 480.

CAPUT V.

Quanta debet eſſe certitudo iudicii de valore ſacramentorum, ut quis honeſte agat in iiſdem conficiendis, miniſtrandiſve? 484.

§. I.

Sæpe licet uti iudicio tantum vere probabili in ſacramentis perficiendis, aut conferendis extra caſum neceſſitatis. ibid.

§. II.

Magna, & quidem maiori quam in aliis materiis diligentia enitendum eſt ut certitudinem præfati iudicii aſſequamur. Doctrina magnopere advertenda circa varios gradus certitudinis in quæſtionibus morum. 485.

§. III.

Monita nonnulla in miniſtrorum ſolamen. Animantur hi ad ſacramenta miniſtranda. Rigoriſmi, & Laxiſmi extrema declinanda. 489.

§. IV.

Nonnulla obiecta reſolvuntur, & magis doctrina ſuperius tradita firmatur, pauciſque perſtringitur ſenſus verus damnatæ propoſitionis. 492.

CAPUT VI.

Probabiliſtæ in præcipuis Theologiæ moralis controverſiis Rigoriſtæ effecti. Probabiliſmus damnatus in omnibus ſecundæ tabulæ præceptis. Quam ſit exilis benignitas prætenſa probabiliſtica. 496.

CAPUT VII.

Probabiliſmus vi iuſti ratiocinii proſcriptus eſt. Niſi eſſet proſcriptus, proſcribendus oſtenditur. 499.

DISSERTATIO VI.

De Probabiliſmo rationum momentis convulſo.

PROOEMIUM. 504.

CAPUT I.

Lex æterna Dei prima regula eſt cuiuſque honeſtatis moralis. 505.

CAPUT II.

Secunda honeſtatis regula exponitur. 506.

CAPUT III.

Tertium principium exprimitur, nempe ſolam veritatem eſſe bonitatis moralis regulam poſitivam. 509.

CAPUT IV.

Ex principiis conſtitutis Probabiliſmi falſitas evidenter patet. 511.

CA-

CAPUT V.

Sacræ Scripturæ, & rationum momentis neceſſitas inveſtigandæ divinæ legis, & probabilioris ſententiæ amplectendæ, improbandique Probabiliſmi evincitur. 513.

DISSERTATIO VII.

Adverſus Probabiliſmum directum.

PROOEMIUM. 519.

CAPUT I.

De indifferentia proxima intellectus ad aſſentiendum ex libero voluntatis imperio opinioni æque, aut minus probabili. ibid.

CAPUT II.

Evaſiones adverſariorum præcluduntur. Quam futile ſit P. Eſparza perfugium, in diverſitate motivorum ſitum. 522.

CAPUT III.

Argumenta adverſariorum, ex auctoritate S. Thomæ arceſſita, diluuntur. 525.

CAPUT IV.

Aſſenſus intellectus in partem æque, aut minus probabilem, etiam admiſſa phyſica eiuſdem poſſibilitate, imprudens eſt, atque adeo moraliter, ſin minus phyſice, impoſſibilis. Paucis exponitur, quam fallax ſit prima Probabiliſtarum via. 533.

DISSERTATIO VIII.

Adverſus

PROBABILISMUM REFLEXUM.

Quatuor, quibus nititur, principia penitus labefactantur.

PRAELOQUIUM *in ſyſtema P. Antonii Terilli. Iſtius iudicium de opere P. Michaelis Elizalde.* 536.

CAPUT I.

Pictura Probabiliſmi reflexi, propugnati a Terillo, & Terillianis, paucis adumbratur. 538.

CAPUT II.

Principium probabiliſticum, In dubio de honeſtate actionis melior eſt conditio poſſidentis, *falſum eſt, illudque immania conſequuntur abſurda. P. Michael Elizalde arguta, & efficaci argumentatione perſtringit Probabiliſtas.* 539.

CAPUT III.

Alterum principium probabiliſticum, Lex dubia non eſt lex, *falſum, erroneum, atque immanium abſurdorum plenum eſt.* 544.

§. I.

Paucis delibatis, P. Antonii Terilli, aliorumque Probabiliſtarum, negantium legem in controverſiam vocatam, eſſe legem, doctrina exponitur. 545.

§. II.

Theologorum doctrina de neceſſaria legis promulgatione. 546.

§. III.

Digitized by Google

§. III.

Doctrina Probabiliſtarum, negantium legem probabiliter in utramque partem diſputabilem eſſe legem, evidentiſſimæ falſitatis evincitur tum ratione, tum auctoritate. 548.

§. IV.

Immania abſurda, quæ doctrinam probabiliſticam de lege dubia neceſſario conſequuntur. Clarius iterum probabiliſticum principium refutatur. 553.

CAPUT VI.

Diſtinctio legis æternæ antecedentis, & conſequentis, ſeu directæ, & reflexæ, a P. Antonio Terillo in Deo excogitata, commentitia eſt, & abſurdorum pleniſſima. 556.

§. I.

Exponitur doctrina Terilli, diſtinguentis in Deo legem antecedentem, & conſequentem, ſeu primariam, & ſecundariam. ibid.

§. II.

Invictis rationum momentis commentitia evincitur lex æterna reflexa, quam pro ingenio effinxit in Deo P. Terillus. Immania abſurda quæ Terillianam doctrinam conſequuntur. 561.

§. III.

Legis naturalis perſpicua notio. Aliud monſtroſum abſurdum ex doctrina P. Terilli, videlicet leges naturales, & divinas non eſſe leges, niſi dependenter ab hominum opinionibus. 563.

§. IV.

Iuxta doctrinam Terilli, & Probabiliſtarum, nulla rebus ineſt bonitas, aut malitia obiectiva. Bonum, & malum in ſola hominum opinione ſita iuxta ipſos. 565.

§. V.

Maximum abſurdorum, opinionem probabiliſticam conſequens, eſt, quod lex æterna reflexa, ſeu per accidens, ſit ſubiecta hominum opinionibus; iſtæ vero ſint prima regula. P. Palancus *novam ſcientiam mediam luget invectam in Probabiliſmi defenſionem.* 567.

CAPUT V.

Obiecta ex conſcientia erronea arceſſita diluuntur. 572.

CAPUT VI.

P. Caſnedi *immerito reprehendit* P. Palancum *docentem, Probabiliſtas invexiſſe ſcientiam mediam, qua defenderent Probabiliſmum. Contra* P. La-Croix *extollit* P. Palancum, *quod Probabiliſmo accommodet ſcientiam mediam. Doctrinam* P. La-Croix, *ſalvo meliori iudicio, falſa, & Deo repugnans oſtenditur. Scientia media probabiliſtica mirabilior eſt ſcientia media Moliniſtica.* 574.

CAPUT VII.

Quam immerito P. La-Croix patrocinium pro ſe alleget P. Palanci. 578.

CAPUT VIII.

Alia obiecta P. Terilli, & Probabiliſtarum diluuntur. Hiſtoria P. Nicolai del Techo ad criſim revocatur. Nihil in favorem Probabiliſmi ex Urbano VIII. eruitur. 585.

CAPUT IX.

Ultimum, ſimul & potiſſimum principium probabiliſticum a prudentiæ regulis repetitum convellitur. 592.

§. I.

Appellatio Probabiliſtarum ad prudentes, & doctos abſurdorum pleniſſima. 593.

§. II.

Alia abſurda hanc probabiliſticam appellationem conſequentia. 598.

§. III.

Digitized by Google

§. III.

Efficacior confutatio ſillogiſmi probabiliſtici, qui reſolvitur in prudentiam recentiorum Theologorum. 603.

§. IV.

Qui ſint veri ſapientes, & prudentes. Probabiliſtæ ſuum ſillogiſmum revocant in eos prudentes de quibus controverſia eſt utrum ſint tales. Propterea eorum demonſtratio eſt perridicula petitio principii. 609.

§. V.

Quam vana ſit perſuaſio, non poſſe abſque Caſuiſtarum libris confeſſiones excipi. 615.

§. VI.

Brevis complexio eorum quæ in hac diſſertatione dicta ſunt. 620.

DISSERTATIO IX.

in qua

Nonnulla alia abſurda Probabiliſmi, & ſophiſmata convelluntur.

PROOEMIUM. 623.

CAPUT I.

Probabiliſmus vi ſui ſiſtematis pendit in Ianſeniſmum, & ab eo valde recedit Antiprobabiliſmus. 624.

§. I.

Occaſio ſcribendi. ibid.

§. II.

Error Ianſenii, & quid affinitatis cum eodem habeat Probabiliſmus, exponitur. 625.

CAPUT II.

Probabiliſmus viam aperit omnibus fere ſectis in religionis negotio probandis. 634.

CAPUT III.

Probabiliſmus infeſtus eſt auctoritati ſummorum Pontificum, Regum, Theologorum, Sacerdotio, & Imperio. 637.

CAPUT IV.

Diluuntur obiecta adverſariorum, collecta a P. Claudio La-Croix. 640.

CAPUT V.

P. Antonii Terilli, aliorumque Probabiliſtarum argumenta diluuntur. 647.

CAPUT VI.

Nonnulla alia obiecta reſolvuntur. 651.

§. I.

Sit ne via Antiprobabiliſtarum ſcrupulis & anxietatibus obnoxia. ibid.

§. II.

Diluitur obiectum petitum ab ignorantia invincibili, reperta in opinione probabili. Refutatur doctrina P. Cardenas. 653.

§. III.

Diluitur argumentum ex diſſenſione ſanctorum Patrum in re morali petitum. 655.

DIS-

DISSERTATIO X.

De licito uſu ſententiæ probabilioris minus tutæ: de extremis nimii rigoris, & nimiæ laxitatis vitandis; & de certitudine requiſita ad formandum ultimum conſcientiæ practicum dictamen.

PROOEMIUM. 659.

CAPUT I.

Licitum eſt ſequi opinionem minus tutam evidenter probabiliorem adverſus tutiorem pro lege minus probabilem. ibid.

§. I.

Notiones probabilioritatis abſolutæ, & relativæ, ſeu obiectivæ, & ſubiectivæ ſub oculos revocantur. Conditiones ſervandæ in formanda probabilitate ſubiectiva. ibid

§. II.

Licitum eſt amplecti opinionem evidenter probabiliorem ex gravibus momentis pro libertate, relicta minus probabili tutiore pro lege. 663.

§. III.

In confirmationem ſententiæ noſtræ explicatur propoſitio damnata ab Alexandro VIII. 665.

§. IV.

Reſponſa ad obiecta P. Henrici a S. Ignatio. 667.

CAPUT II.

De certitudine ultimi iudicii practici dirigentis conſcientiam. Rigor nimius Probabiliſtarum Reflexiſtarum, potiſſimum P. Antonii Terilli. 669.

§. I.

Varii certitudinis gradus. Diverſa Theologorum placita. 670.

§. II.

Ad licite operandum ſufficit dictamen vere probabile, ſeu moraliter certum, iuxta SS. Thomam, Antoninum, alioſque communiter tam antiquos, quam recentes Antiprobabiliſtas. 671.

§. III.

Sententia P. Antonii Terilli, aliorumque recentium Probabiliſtarum de metaphyſica certitudine dictaminis practici aperte repugnat ſacræ Scripturæ, Concilio Tridentino, & Patribus. 673.

§. IV.

Reſolvuntur nonnulla obiecta. 678.

CAPUT III.

Monita magnopere advertenda in ſeligendis opinionibus. 681.

§. I.

Extrema Tutioriſmi, & Probabiliſmi devitanda. 682.

§. II.

Non ſufficit reiicere Probabiliſmum, ſed ſumma diligentia conditiones neceſſariæ ad maiorem probabilitatem aſſequendam expendendæ ſunt. 684.

§. III.

Conſcientiæ noſtræ pax, & ſecuritas in timore, & veritate. S. Auguſtini pulcherrima documenta. 686.

CA-

CAPUT IV.

P. Caroli Antonii Caſnedi, *errorem invincibilem veritati coæquantis, paradoxon refellitur.* 688.

CAPUT V.

Argumentum defenſivum, & offenſivum P. Caroli Antonii Caſnedi, *quo probatur futilem eſſe controverſiam de licito uſu ſententiæ ſive minus, ſive magis probabilis, nihilque coerceri laxitatis ex damnatione ſententiæ minus probabilis.* 691.

CAPUT VI.

Brevis Apologia P. Michaelis Elizalde *ſapientis Ieſuitæ, P. Gonet, & omnium Antiprobabiliſtarum adverſus impoſturas P. Caſnedi, qui Antiprobabiliſtas diſtinguit* in Veriſtas, & non Veriſtas. 697.

CAPUT VII.

Brevis cauſſæ univerſæ complexio. Docilitatis, & modeſtiæ probabiliſticæ ſpecimen. Nonnulla quæſita reſolvuntur quæ praxim ſpectant. 700.

§. I.

Licitum ne ſit operari ſecundum opinionem alienam quam tu reputas falſam. 704.

§. II.

De operante docto, & illiterato in formando practico dictamine. 706.

§. III.

De conſultoribus, ſeu de his qui quærunt, dantve conſilium. 707.

§. IV.

Quomodo aliorum ſententiæ magni, aut flocci faciendæ, ſeu approbandæ, vel improbandæ ſunt, ſalvo in Auctores obſequio. 709.

Iudicium Patrum Reviſorum generalium

De Libro inſcripto, Fundamentum Theologiæ moralis,

ideſt Tractatus

De recto uſu opinionum probabilium. 712.

Cenſura Cenſuræ latæ a Patribus Reviſoribus contra Librum de recto uſu opinionum probabilium anno 1674. 714.

§. I.

Prima & fundamentalis ratio prædictæ Cenſuræ diſiicitur; & oſtenditur eam non fuiſſe rationi, & æquitati conſentaneam. ibid.

§. II.

Ad primum incommodum a Reviſoribus obiectum de virtute obedientiæ labefactanda, reſponſio. 720.

§. III.

Ad alia tria incommoda, quæ ex negata libertate opinandi æque, aut minus probabilia Reviſoribus ſecutura videntur, reſponſio. 729.

§. IV.

Ad aliud incommodum, vel abſurdum a Reviſoribus obiectum reſponſio. 737.

§. V.

De ultima PP. Reviſorum ſententia iudicium. 739.

APPENDIX. 741.

FINIS.

AD

Digitized by Google

PRAEFATIO.

I. IN hoc Tomo cenſum propoſitionum laxarum non texui, ſicuti in ſingulis Theologiæ Chriſtianæ Tomis decem præſtiti, quod Probabiliſmus, qui, ut inquit Clerus Gallicanus, fons omnium malorum, & laxioris Ethices origo prima eſt, ex inſtituto refellatur. Unam dumtaxat in hac præfatione & alteram reſcribam, ut initio lectori pateat, quæ ſit Probabiliſmi indoles, & natura.

II. P. Antonius *de Eſcobar* ſex volumina in folio de Theologia morali edidit, cuius hic eſt titulus: *Univerſæ Theologiæ Moralis receptiores abſque lite ſententiæ, nec non problematicæ Diſquiſitiones*. Porro *Volum. I. in Præloq. cap.* III. *pag.* 4. ſequentia præmittit, tamquam principium univerſum, & fundamentum primum ſuæ Theologiæ.

III. „ Quam immerito aliqui mærore afficiuntur, quod in „ re morali *tot diverſæ ſententiæ a Doctoribus* exponantur, cum „ potius *ſolatii* materies accreſcat! Nam ex opinionum varie„ tate jugum Chriſti ſuavius deportatur. An non paſſim acci„ *deret pleroſque* hominum rebelles ſe obiicere, ſi ad aliquod „ determinate gerendum, vel omittendum conſtringantur; „ *quemadmodum renituntur ex mandatis Decalogi implere id quod in* „ *illis decretum iam ſit determinate, & abſque varietate opinionum*, „ quid ſub mortali oporteat agere? Ergo *benigniſſima* Dei *pro*„ *dentia* cautum eſt, unicam tantum viam moralium opera„ tionum non dari, ſed plures pateſcere, iuxta Pſalmiſtam: „ *Vias tuas, Domine, demonſtra mihi*: ut quamcumque duarum „ primò diverſarum inierint, recta tendant ad ſuperos. Cer„ te non ſolum conſtringerentur omnes unicam tantum opi„ nionem in ſuis actionibus, ſive omiſſionibus amplexari, ſed „ & periculo manifeſto (exponerentur.) Plures enim contra „ unicam ſententiam, aut placitam ſibi actionem non dimit„ terent, aut prohibitam ſectarentur. Poſt certas igitur, ſeu „ communes aſſertiones, problematicas quæſtiones expono. „ Ex duplici autem contradictoria ſententia, meam explico „ mentem, aut unam ex duabus eligens, aut mediam proce„ dendi viam indicans. “

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE
Digitized by Google

IV. Idem Eſcobar *ibi num.* 15. „ Plures Iuriſperitorum non „ audent in praxi opiniones Duareni, Cuiacii, Donelli, Ant. „ Fabri, & aliorum opiniones ſectari, eaſque theoricas ſo- „ lum, & non practicas vocitant, tantumque ad Scholarum „ ludum proficuas. *Decipiuntur plane*. Minime enim percipio „ aliquam opinionem eſſe ſpeculative probabilem, & in pra- „ xi amplexari non poſſe; cum probabilitas practica ab ſpe- „ culativa oriatur probabilitate, ab eaque ſolum differat tam- „ quam effectus a ſua cauſa. “

V. Idem *ibi cap.* IV. *pag.* 6. *num.* 25. „ Frequenter in proble- „ matibus unius *Doctoris* mens ſufficit mihi, ut opinionem pro- „ babilem eſſe conſtituam, cuius cauſam expendo. Si res pro „ qua eſt opinio, ab Auctoribus agitata non ſit, nemini pot- „ eſt eſſe dubium dictum unius gravis Auctoris, pii plane, „ quem ratione firma video moveri, ſufficere ad opinionem „ probabilem tam ſibi, quam aliis conſtituendam. Si autem „ res controverſa ſit a paucis, poteſt vir doctus adverſus il- „ los ſentire, ſi ratione firma in contrarium fulciatur. At ſi „ a multis ſit ex profeſſo agitata, & omnes, perpenſis ratio- „ nibus, unum ſentiant, *adhuc exiſtimo* poſſe virum doctum „ contrarium probabiliter opinari, ſi videat *aliquam rationem* „ pro ſua parte viriliter pugnare, ab aliis quidem inſufficien- „ ter ſolutam. “

VI. Idem *ibi num.* 29. „ Ad hæc monuerim, problematum ti- „ tulos primo aſpectu quamdam velut contradictionem obiice- „ re. V. g. *Eſt*, & *non eſt*: *ſufficit*, & *non ſufficit*: *poteſt*, & *non* „ *poteſt*: *excuſat*, & *non excuſat*: *infert*, & *non infert*. Huiuſmodi „ contradictionum ſpeciem non facit mea ſentiendi inconſtan- „ tia, ſed Auctorum probabiliter opinantium diverſitas. Unde „ ſic ſemper propoſitio illa quæ contradictionem importare „ videtur, ſeparanda tibi. *Eſt*, *ſufficit*, *poteſt*, *excuſat*, *infert* ex „ aliquorum ſententia. *Non eſt*, *non ſufficit*, *non poteſt*, *non ex-* „ *cuſat*, *non infert* ex aliorum opinione. “

VII. Ut hanc ſuam Pyrrhonicam, & Scepticam Theologiam luculentius pro praxi confirmaret P. Antonius de Eſcobar, Summam Theologicam ex ſex ſuis voluminibus in folio contraxit, *viginti quatuor Seniorum* auctoritate fultam. Duodecim pro *eſt*, pro *ſufficit*, pro *poteſt*, pro *excuſat* ſtant. Contra alii duodecim pro *non eſt*, pro *non ſufficit*, pro *non poteſt*, pro *non excuſat* pugnant.

Niſi

Niſi fallar ipſe, doctrina hæc P. de Eſcobar recta cum Evangelio pugnare videtur. *Unus eſt*, inquit S. Matthæus cap. XXIII. *Magiſter veſter*. Divinus Magiſter contradictoriarum opinionum auctor non eſt. Ergo antichriſtiana doctrina eſt illa quæ pro morum norma conſtituit contradictorias ſententias: *eſt*, & *non eſt: poteſt*, & *non poteſt* &c. Sæpe veritatem, quam Chriſtus docuit, aſſequi mens noſtra non poteſt, excuſatque nos a culpa ignorantia invincibilis, cum toto ſtudio id quod propinquius eidem veritati accedere cognoſcimus, amplectimur: quia tum ad unicam Chriſti veritatem, & doctrinam conſequendam vota collineamus noſtra: at qui principii loco conſtituit, æque ad cælum veritatem, atque errorem ducere, prima Evangelii fundamenta ſuffodit. Oppoſitæ viæ ſunt. Ergo ſi una Ieruſalem, altera Babylonem tendit. Arcta ſola cælum aperit; oppoſita lata & ſpatioſa, Chriſto Domino teſte, ad infernum detrudit.

VIII. At clamat P. de Eſcobar: *Renituntur ex mandatis Decalogi implere id quod in illis decretum iam ſit determinate & abſque varietate opinionum*. Male ergo Deus *determinate* præſcripſit quid agendum, quid fugiendum ſit, opinionum varietate reiecta. Fruſtra S. Paulus *Rom.* XV. rogat: *Deus autem det vobis idipſum ſapere*: & rurſus ad *Philip.* IV. repetit: *Deprecor idipſum ſapere in Domino*. Pluribus opus non eſt, ut palam fiat Probabiliſmum hunc Chriſti legem de medio tollere, ut imbecillitati meæ videtur, & latiſſimam, nedum latam, aperire viam, quæ ducit ad perditionem. Davidico teſtimonio abutitur P. de Eſcobar, ad laxam Probabiliſmi doctrinam amplificandam, & divinam Chriſti legem detorquere, & inflectere ad corruptas hominum appetitiones infelici ſtudio contendit. Una fides, unum baptiſma, una doctrina morum. Sibi contrarius non eſt divinus Magiſter, & Legislator Chriſtus. Ex imbecillitate noſtra opinionum contrarietas ſive fidei, ſive morum proficiſcitur. Iugi oratione precari Deum debemus, ut veritatem, quæ una eſt, nobis manifeſtet. Manifeſtabit autem, niſi malitia noſtra obſiſtat. In mundum factus homo ille venit, ut illuminaret omnes. Auxilia ſufficientia, & ad opera perficienda, & ad veritatem agnoſcendam conferri, nedum offerri omnibus, defendunt Probabiliſtæ, cum de gratia diſputant. At cum morum principia interpetrantur, ſibi contrarii hæc auxilia communiter ſubtrahunt, & divini auxilii loco Probabiliſmum ſubſtituunt, ſpiritum orationis neceſ-

Digitized by Google

ſariæ ad impetrandum veritatis lumen vi talis ſyſtematis extinguere videntur, cum doceant ſat eſſe cuique ut in conflictu opinionum quiſque probabiliter opinetur.

IX. Reprehendit P. de Eſcobar plures Iuriſperitos, qui *non audent in praxi opiniones Duareni, Cuiacii, Donelli, Fabri, & aliorum opiniones ſectari. Decipiuntur plane. Minime enim percipio aliquam opinionem eſſe ſpeculative probabilem, & in praxi amplexari non poſſe*. Egregie argumentatur, & hoc eſt neceſſarium Probabiliſmi conſectarium. At quia heinc plura proficiſcuntur abſurda, quæ Probabiliſmi horrorem patefaciunt, poſteriores Probabiliſtæ plagam hanc obtegere fuco diſtinctionis probabilitatis practicæ, & ſpeculativæ curarunt. Illam, ſecus iſtam, honeſtæ actionis normam contendunt, ut plurium damnatarum theſium falſitatem defendant. At merito eoſdem improbat P. de Eſcobar: quia, inquit, *probabilitas ſpeculativa probabilitatis practicæ regula eſt*, quando circumſtantiæ non mutantur.

X. Ultra pergit P. de Eſcobar, & ad conſtituendam opinionem probabilem *unum* ſufficere Doctorem Caſuiſtam contendit. Et quamvis in opinionum conflictu *omnes unum ſentiant, adhuc exiſtimo*, inquit, *poſſe virum doctum contrarium probabiliter opinari, ſi videat ALIQUAM rationem pro parte ſua viriliter pugnare*. Ut vero aliqua ratio *viriliter* pugnet, ſat eſt ut illa propoſita ſit ab aliquo Doctore Caſuiſta, quæque non ſit ſufficienter ſoluta. Et quia hæc doctrina proſcripta eſt in *prop.* 27. Alexandri VII. poſteriores Caſuiſtæ Probabiliſtæ de more additione unius *adiectivi*, aut *ſuperlativi*, appellando Doctorem hunc *doctiſſimum*, *graviſſimum* &c. a damnationis nota liberant præfatam doctrinam.

XI. Hæc pauca delibavi ex ſolo P. Eſcobar, quia hæc ſola, utpote capita prima, ſatis patefaciunt, quæ ſint Probabiliſmi conſectaria lugenda potius quam refellenda. Communiter Probabiliſtæ hanc P. Eſcobarii doctrinam adoptant, utpote a Probabiliſmo indivulſam; ſed diſtinctiuncularum involucro protegere, & obtegere illam ſtudent. Fuſe hocce in Tomo abſurda immania, & horrenda quæ hunc novum opinandi modum conſequuntur, expoſui, & labefactare ſtudui; idcirco a pluribus nunc ſuperſedeo.

XII. Tria nunc recordari lectori intereſt. Primum, quod alias centies inculcavi, numquam tamen ſatis, temporis calamitate ſpectata, me ſcilicet plurimas Caſuiſtarum opiniones quæ mihi laxæ viſæ ſunt, in univerſo hoc opere deteſtandas exhibuiſ-
ſe,

Digitized by Google

ſe, ut ſibi ab eiſdem lectores caverent. Ut vero, quoad fieri per me licuit, invidiam declinarem, non ex huius, aut illius, ſed cuiuſcumque Ordinis Auctoribus, & præſertim illis, qui omnium manibus teruntur, eaſdem decerpſi, numquam Ordinis, quem profeſſi præfati Auctores ſunt, mentione facta. Factum iſtud adeo compertum eſt, ut vel ipſe P. Franciſcus Antonius Zaccaria in ſua *Hiſt. litter. Lib. I. cap.* III. *pag.* 54. illud fateatur his verbis. „ Suo perpetuo coſtume è di premettere a „ nuova Diſſertazione un novero di laſſe propoſizioni, che ol- „ tre le già dannate, trovanſi ne' Caſiſti. *Diana* vi fa la ſua fi- „ gura: ve la fa il *P. Sporer*, e maggiore anche il *P. Leandro del* „ *Santiſſimo Sacramento.* " Pag. 49. „ Il P. Provinciale de Carme- „ litani Scalzi ... un ſugoſo, e ordinato compendio ne ha da- „ to della Morale Teologia già ſtampata da' Padri Salmanticen- „ ſi. Poteva queſto ſaggio Provinciale aſpettare, che tutta „ uſciſſe la Moral Teologia del P. Concina, dalla quale avreb- „ be imparato, quali, e quante laſſe dottrine abbiano inſegna- „ te que' buoni ſervi di Dio, e quali doveſſe egli nel ſuo com- „ pendio rifiutare. Chi ſa però, che queſto bravo Carmelita- „ no non rida di queſta noſtra rifleſſione, e non dica, ch' a- „ vrebbe fatto degli altri Tomi Conciniani quel conto che de' „ primi cinque ha fatto? "

XIII. Oh ſi ſapiens iſtud conſilium, & prudens ſilentium imitati eſſent R. R. P. P. Sanvitale, Lecchi, Ghezzi, Gagna, Bovius, Richelmi, Zech, Zaccaria, & alii, quantum ſibi, & Inſtituto gloriæ comparaſſent! Quantum detrimentum evitaſſent penes rei litterariæ cultores! Cur iſti riſu, & heroica contemptione non excepere Tomos Concinianos, quemadmodum hic ſtrenuus Carmelita? Cur ſoli in communi certamine vociferantur? Sed hæc extra cauſam. Illud mihi ſat eſt, ipſum P. Zaccaria confiteri me laxas non unius, ſed cuiuſcumque Ordinis Caſuiſtarum propoſitiones refellendas ſuſcepiſſe. Per ſummam ergo iniuriam, ne dicam immanem calumniam, P. P. Lecchi, Sanvitale, Ghezzi Gagna, aliique in vulgus diſſeminant, me illuc ſtudia, & vota dirigere, ut præſtantiſſimæ Societatis Caſuiſtas vellicem, atque laceſſam. Cur ſoli lamentantur, cur ſoli maledicta in me iaculantur, quando illi in primis plaudere, & gratias rependere (ſit venia loquendi rationi) deberent? Quandoquidem ſi Eſcobarii, Tamburini,

La-

Lacroixii, Caſtropalai, Burgaberi, Picleri, Terilli, Gobati, & ſimilium nonnullas opiniunculas improbandas repræſentavi, Bellarminos, Toletos, Pallavicinos Viteleſcos, Petavios, Comitolos, Blancos, Elizaldos, Gonzalezios, Munieſſos, Camargos, Antoinos, alioſque celeberrimos Inclytæ Societatis Theologos, ut Magiſtros ſuſpexi, eorumdem doctrinam ſequendam populo chriſtiano propoſui, atque iiſdem, & univerſæ Societati; occaſione data, ſin minus pro meritis, ſaltem pro mea tenuitate laudes cecini. Cedo. Prioris claſſis Caſuiſtæ quorum opiniones reieci, an non ſunt in comparatione poſterioris claſſis Theologorum veluti pygmei in conſpectu gigantum, & puſillus manipulus in conſpectu ſtrenuæ legionis? An iſti non ſunt ſplendidiſſima Societatis lumina, & ornamenta? An penes omnes doctos magno iſti non habentur in pretio? Arcanum referent imperſcrutabile: cur Gagna, Lecchi, Ghezzi, Zaccaria, Zech, & alii plures, pro laxis prioris claſſis Caſuiſtarum opinionibus veluti pro aris, & focis pugnant; contra ſapientiſſimos, atque morum ſanctitate celeberrimos Theologos Societatis ſecundo loco recitatos ad morum doctrinam quod attinet, nihili habeant, meque inſectentur, quod plurimi iſtos faciam, quod eorumdem doctrinam defendam, & propagari ſtudeam? Pluries hoc præfatis adverſariis obieci, pluries rogavi ut hoc mihi revelarent miſterium, & ſemper obmutuere. Quocirca non mihi vitio vertatur, ſi rurſus illud idem repetam, nempe ſapientiores & ſanctiores Societatis Theologos a me ſtare, & meam confirmare doctrinam; idque mihi ſummo honori verto, & gloriæ. Non igitur ego, ſed Gagna, Lecchi, Ghezzi, Sanvitale, Zech, Zaccaria, & alii ſimiles inſenſi ſunt Societati, cuius præſtantiores, ſapientiores, & ſanctiores Theologos negligunt, parvi in re morali faciunt, & pro quibuſdam Caſuiſtis, nullius ſane in Republica litteraria nominis, nimio ardore decertant.

XIV. Alterum, cuius admonere lectorem intereſt, Caſuiſtas Dominicanos ſpectat, quorum laxas opinationes, non ſecus ac exterorum, profligare ſtudui integris etiam Libris. De ſalute mea deſperarem, ſi partium ſtudio abreptus illorum doctrinam idcirco deteſtandam repræſentarem, ut eorumdem gloriæ & honori inſidias ſtruerem; contra iſtorum ſententias propugnarem, non ut veritas refulgeret, ſed ut aut proprium, aut domeſticum negotium agerem. Ut ab his extremis me ſervarem immu-

munem divinum implorare auxilium numquam, quoad imbecillitas mea permiſit, deſtiti: quod ſciam, quam facile ſit ad alterutrum impingere, quin mens ipſa advertat. Vitia ſiquidem iſta frequenter zeli, boni comunis, ſamæ, honoriſque aſſerendi fucis, & lenociniis ita exquiſite ornantur, ut eo potentius ſeducant, quo maiorem honeſtatis ſpeciem præferunt. Maiorum exempla, ut hæc devitarem extrema, magno mihi fuerunt adiumento. Ea quippe eſt Prædicatorum Ordinis prærogativa, ut alumnorum doctrinas minus ſolidas improbet, refellat, & inſectetur, nullo ad proprios lares reſpectu habito. Plura, quibus hæc confirmarem, documenta ſuppeterent; ſed unum brevitatis ſtudio in medium promam.

XV. P. Vincentius Candidus ſacri Palatii Apoſtolici Magiſter duo volumina in folio moralium Diſquiſitionum edidit calamitoſo illo tempore, quo *Probabiliſmus* latius graſſabatur. Aevi ſui præiudiciis hallucinatus Candidus plures Caſuiſtarum laxas opiniones adoptavit. *P. Thomas TURCO* Magiſter generalis O. P. inſtaurandæ diſciplinæ, & rei litterariæ promovendæ ſtudio præſtantiſſimus, atque ſanioris doctrinæ aſſertor ſtrenuus, Fratribus ſuis quo a Magiſtri Candidi lectione abſtinerent, in mandatis dedit, ut narrat P. Echard *Tom. II. ad annum* 1654. Auctoris exteri teſtimonio rem hanc confirmare lubet. P. Ioſephus CATALANUS Oratorii S. Hieronymi Presbyter, doctrina, eruditione, morum probitate percelebris, & cuiuſque mundanæ rei proculcator, contemptorque ſeverus, inter plura volumina, quæ florenti ætate edidit, in opere inſcripto: *De Magiſtro ſacri Palatii Lib. II. cap.* LIX. *num.* 6. *pag.* 173. *& ſeq.* hæc narrat. „ Fatendum vero, in ſuis diſquiſitionibus moralibus *Can-*„ *didum* iuxta ſui ævi abuſum laxioribus quibuſdam opinioni-„ bus ſuffragatum. Sed laudandus ſummopere Ordo Prædica-„ torum, qui numquam propugnat peculiares alumnorum ſuo-„ rum ſententias, ubi eas non videt ſolidæ ac probatæ doctri-„ næ adhærentes; teſtaturque Echard loco recitato, ſe audiviſ-„ ſe *a Magiſtro Ordinis Fr. Thoma Turco non probatum, immo, &* „ *ab eo, ne accumbentibus in cœnaculo Fratribus legeretur, probibitum.* „ Atque hic obiter nota, quanta ſit illorum Religioſorum im-„ prudentia, ac temeritas qui male a Sodalibus ſuis dicta totis „ viribus propugnare non erubeſcunt. “ Veritas a quocumque dicatur, a Deo eſt, atque adeo propugnanda. Falſitas

a quo-

a quocumque diſſeminetur, a Deo non eſt, quocirca reiicienda.

XVI. Tertium, de quo monitum lectorem velim, eſt, Libellum ſupplicem Reverendiſſimi Tyrſi Gonzalez ad CLEMENTEM XI. pro exterminando e Societate Probabiliſmo, & huic Tomo inſertum pag. 330. reperiri in Eminentiſſimi Cardinalis FABRONI Bibliotheca, quæ Piſtorii ſub cuſtodia Patrum Oratorii S. Philippi Nerii omnibus patet, & videri M. S. documentum ab omnibus poteſt. Extat quoque in aliis Bibliothecis. Publicis typis illud edidi, ut evidentius palam facerem, manifeſtam calumniam Inclytæ Societati Ieſu illos impingere qui eidem Probabiliſmum tamquam propriam doctrinam tribuunt. Utique non pauci Caſuiſtæ, ut La-Croixius, & alii, aſſerere non dubitarunt, *omnes fere Scriptores Societatis* Probabiliſmum propugnare. Sed Caſuiſtæ iſti aperte ſuæ Societati detrahunt, cum ſapientiores eiuſdem Theologi Ven. Bellarminus, Pallavicinus, Comitolus, Blanchus, Elizalde, Gonzalez, Munieſſa, Camargo, & alii plures Probabiliſmum improbent, & deteſtentur. Celebris P. De Champs, P. Daniel, & ceteri plures Apologias ediderunt, ut a nota Probabiliſmi Societatem liberarent. Contra hodiedum plures non modo Probabiliſmum defenſitant, ſed adverſus eiuſdem oppugnatores tamquam contra Societatis hoſtes ad arma conclamant. Hoc eſt arcanum, & paradoxon omnium admirabiliſſimum. Porro ut ego perſpicue demonſtrarem, præſtantiſſimam Societatem, quæ non in Caſuiſtarum manipulo, ſed in ſapientiſſimis Theologis, & cum primis in Præpoſitis generalibus reſplendet, Probabiliſmo infeſtam eſſe, documentum præfatum hactenus ineditum, & in variis Bibliothecis exiſtens, publici iuris facere operæ pretium exiſtimavi. Celeberrimus Præpoſitus generalis P. Tyrſus Gonzalez, non ut auctor privatus, ſed ut Societatis caput, cuius profecto ſapientiores Theologos ſibi adhærentes habuit, pro exterminando e Societate Probabiliſmo libellum ſupplicem Pontifici Summo CLEMENTI XI. porrexit.

Hic igitur doctiſſimus Societatis Præpoſitus generalis, & ſapientiores eiuſdem Theologi a me ſtant, & ego eorumdem in hocce Tomo doctrinam propugno. Nihil itaque mirandum, ſi quemadmodum contra tam inſignem Præpoſitum, & tam ſapientes Theologos multi Probabiliſtæ pugnarunt, contra me quoque bellum inſtaurent. Vale.

Digitized by Google

AD THEOLOGIAM CHRISTIANAM DOGMATICO-MORALEM APPARATUS

LIBER SECUNDUS.

DE CONSCIENTIA.

DISSERTATIO PRIMA.

AD NOVA PROBABILISMI ET RIGORISMI COMMENTA REFELLENDA.

PRAELOQUIUM.

THEOLOGIAM CHRISTIANAM explicaturus de proxima moralium operationum regula agere ſtatui. Hæc autem conſcientia noſtra eſt, quæ recta eſſe nequit, niſi ad æternæ legis amuſſim, non mentis apprehenſione tantum, ſed reipſa omnino conformetur. Iſtius porro conformationis, ſeu ordinis, in quo tota humanarum actionum bonitas reſidet, cognitio eſt quam difficillima. Enimvero tametſi nihil conſcientia notius, atque compertius; nihil tamen e contrario obſcurius, profundius nihil. Si illius inquiramus originem, a divinæ lucis abyſſu veluti diffuſum radium cernimus, atque ad vultum animæ noſtræ deſcendere, ibique quieſcere, ac reſplendere experimur. Quoniam vero a cælo totam ſuam ſuſcipit claritatem, idcirco rectum illa nobis ad cælum iter patefacit. Verum ut ſol corruptæ terræ exhalationibus obtenebratur; ita conſcientiæ noſtræ ſerenitas, perturbatorum affectuum circumfuſa caligine, non ad Empyreum, unde illa profecta eſt, ſed quo pravæ animi cupiditates pertrahunt, nos impellit. Et quod ad calamitatum noſtrarum cumulum accedit, eſt

Digitized by Google

quod conſcientia hæc noſtra, turbulentis animi motibus obnubilata, exquiſita verſutia nos decipit. Virus mortiferum melle illitum epotandum nobis porrigit. Modo bonum malum, & malum bonum, modo viam rectam ut curvam, & curvam ut planam deprædicat, quo nos æternum perituros occidat. Ab indefectibili regula ipſa recedens per anfractus, & prærupta nos ducit, atque in chaos illud immenſum, tenebrarumque abyſſum detrudit illo ipſo tempore quo nos ad cælum efferre vafre mentitur. Hos conſcientiæ noſtræ dolos, fraudes, technas, præſtigiaſque nobis exponit Salomon Prov. XIV. *Eſt via quæ videtur homini iuſta, noviſſima autem eius deducunt ad mortem*. Propheta quoque Iſaias altius clamat, & adverſus tanti hoſtis machinamenta vigilare nos admonet, ſopori noſtro, & ignaviæ æternam denuntiando ruinam: *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum; ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras; ponentes amarum dulce, & dulce amarum. Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes.* Apte igitur opportuneque Theologiæ chriſtianæ initia a conſcientiæ noſtræ explanatione auſpicamur, ne ipſo in limine impingamus: quoniam error ſub initium, maior in proceſſu, & maximus in fine evadit. Contra vero, ſi principio recta arripiatur via, univerſum iter proſperum ſuccedit, fauſtumque. Ad rem igitur accedamus, & conſcientiæ noſtræ notione præmiſſa, eiuſdem ſcopuloſos ſinus, ultimoſque receſſus, & penetralia ingrediamur.

CAPUT I.

De conſcientia, eiuſque partitione.

I. Variæ ſunt apud Patres, & Theologos conſcientiæ finitiones. *Conſcientia* (inquit Origenes in epiſ. ad Rom. cap. II.) *eſt veluti pædagogus animæ quidam ſociatus, & rector, ut eam de melioribus moneat, vel de culpis caſtiget, & arguat*. S. Gregorius Nazianzenus *orat.* XV. conſcientiam vocat *verum, & domeſticum tribunal*. S. Ioannes Chryſoſtomus *hom.* III. *de verb. Iſai.* ſubdit: *Hoc tribunal non pecunia corrumpitur, non adulationibus acquieſcit, eo quod divinum eſt*. S. Baſilius conſcientiam noſtram appellat *rationale iudicatorium*. Quæ omnia eo tandem recidunt, ut imaginem repræſentent quam conſcientiæ depingit Apoſtolus Epiſt. I. ad Corinth. cap. II. *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ, quod in ſimplicitate cordis, & ſinceritate Dei, & non in ſapientia carnali, ſed in gratia Dei converſati ſumus in hoc mundo.*

II. Communis conſcientiæ finitio quam Theologi tradunt, hæc eſt: *Conſcientia eſt dictamen rationis noſtræ ex principiis generalibus ſynderesis concludens, quid hic & nunc, ſpectatis omnibus circumſtantiis, amplectendum ſit ut bonum, fugiendumve ut malum*. Appellatur dictamen, ſeu iudicium, ſeu actus intellectus practici, ut labe-

Digitized by Google

befactata remaneat Scoti opinio, contendentis eſſe habitum; & aliorum dicentium eſſe potentiam : potentia enim deponi nequit, nec habitus, niſi magna cum difficultate; conſcientiam vero pro arbitrio deponimus, & mutamus. Dicitur actus intellectus, & non voluntatis, ut falſo contendit Durandus : quoniam conſcientia, ut Bernardus, Thomas, & communiter Theologi docent, *eſt cordis ſcientia*. Eſt actus intellectus non *ſpeculativi*, quia in contemplatione non ſiſtit; ſed *practici*, quia ad opera exequenda dirigit. Diſcrepat a ſynderesi, quod hæc in primis illis dictatis ſita eſt, veluti naturæ inſitis, quibus iudicamus : *bonum amplectendum, fugiendum malum* : *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris* : & id genus ſimilia.

III. Ut paucis rem expediam, conſcientiæ iudicium eſt concluſio ſyllogiſmi practici, cuius maiorem propoſitionem præmittit ſynderesis hoc pacto : *Bonum eſt amplectendum*. Dehinc reſumit alteram minorem propoſitionem, ſubdens: *Hæc operatio eſt bona*, Ex hac duplici propoſitione infert conſcientia : *Ergo operatio hæc devitanda non eſt*. Hoc ultimum iudicium vocari a Theologis ſolet *practice practicum*, quod imperet immediate operis executionem. Plura hic dicenda forent de hoc ſyllogiſmo practico, adeo in ſcriptis S. Thomæ frequenti, & de quo late, atque docte diſputat P. Ioſeph a Vita. De ipſa quoque ſynderesi non pauca occurrerent explicanda. Verum hæc videri poſſunt apud S. Thomam *I. Part. quæſt.* lxxix. *art.* 12. *&* 13. ubi etiam explicatur qua ratione dicatur conſcientia ligare, teſtificari, iuſtificare, accuſare, remordere, reprehendere.

IV. Obiicies. Conſcientia nunc bona, nunc mala appellatur. Scribit enim S. Lucas *Act.* XXIII. *Ego omni conſcientia bona converſatus ſum ante Deum* : & S. Paulus ad Titum cap. I. *Inquinatæ ſunt eorum & mens, & conſcientia*. Hæc autem attributa bonitatis, & malitiæ non intellectui, ſed voluntati conveniunt. Reſp. Conſcientia bona, aut inquinata dicitur, quod homo pravæ, aut bonæ ſuæ voluntatis conſcius eſt. Audiamus D. Thomam quæſt. XVII. de verit. art. I. ad 3. *Conſcientia inquinata mundari dicitur, ſecundum quod aliquis qui fuit ſibi conſcius prius peccati, poſtmodum ſcit ſe eſſe a peccato mundatum : & ita dicitur habere conſcientiam puram. Eſt enim eadem conſcientia quæ prius immunda eſt, & poſtea munda : non quidem ita quod conſcientia ſit ſubiectum munditiæ, & immunditiæ; ſed quia per conſcientiam examinantem utrumque cognoſcitur.*

V. Conſcientia communiter dividitur ex parte obiecti in rectam, ſeu bonam, & veram; & in non rectam, ſeu malam, & falſam. Ex parte aſſenſus tribuitur in certam, probabilem, dubiam, ſcrupuloſam, & erroneam. Utraque partitio optima eſt. Prior quidem : nam ſi iudicium conſcientiæ proponit, ſeu iubet exequendum opus reapſe conforme legi æternæ, atque adeo bonum, rectum, & verum; conſcientia dicitur *bona*, *vera*, & *recta* : ſi ſecus, dicitur *falſa*, *mala*, & *curva*. Secunda pariter diviſio optima eſt. Si enim conſcientia iudicat ſecundum

Digitized by Google

principia certa, quæ omnem excludunt formidinem; tunc appellatur *certa*: ſi iudicat ſecundum principia probabilia; vocatur *probabilis*: ſi anceps hæret inter rationes utrimque æquales, dicitur *dubia*: ſi ex levibus coniecturis hæſitat; vocatur *ſcrupuloſa*: ſi iudicium formet ex principiis falſis, repræſentatis ut veris; *erronea* nuncupatur. Tandem ſi ſententiam fert ſecundum opinionem laxam, *laxa* appellatur.

CAPUT II.

De conſcientia recta, & obligatione illam ſequendi.

I. Conſcientia vocatur recta per ordinem, & conformitatem ad regulam rectam. Regula operationis duplex. Altera remota, quæ eſt lex æterna; altera proxima, quæ eſt intellectus ratio. Hæc ratio duplex eſt. Una ſpeculativa, quæ rem percipit ut eſt in ſe abſolute: altera practica, quæ rem ſpectat ſecundum regulas prudentiæ. Communiter conſcientia recta cum vera confunditur. Sed diſcrimen aliquod inter utramque verſatur. Nam aliqua conſcientia eſt vera, & non recta. Si iudex capitis damnet hominem quem vere iudicat reum; ſed iudicium, alioquin verum, levi nitatur fundamento: conſcientia vera tunc eſt, ſecus recta, quia non conformatur ad leges prudentiæ.

II. Conſcientia ergo recta ea eſt quæ appetitui recto conſentanea eſt. Duplex rectitudo: altera in ſe ipſa, altera reſpectu noſtri. Illa in ordine, & vera conformitate conſcientiæ noſtræ ad legem æternam poſita eſt. Hæc in reſpectu ad rationem noſtram. Ordo conſcientiæ noſtræ ad æternam legem percipi a nobis nequit, ut in re eſt; ſed ſolum prout vel ratio naturalis, aut revelatio ei ſuperaddita nobis illum manifeſtat, inquit Angelicus 1. 2. quæſt. XIX. art. 4. ad 3. *Licet lex æterna ſit nobis ignota ſecundum quod eſt in mente divina; innoteſcit tamen nobis aliqualiter vel per rationem naturalem, quæ ab ea derivatur ut propria eius imago, vel per aliqualem revelationem ſuperadditam.*

III. Quæſt. I. *Peccat ne qui conſcientiam rectam non ſequitur?* Reſp. Conſcientia recta altera eſt præcipiens, altera conſulens. Conſcientia quæ ſolum per modum conſilii bonum proponit, non obligat. Conſilium enim ea quæ ſunt perfectionis, ſpectat; minime vero quæ neceſſitatem imponunt. Sed advertendum diſcrimen eſt quod inter bonum, & malum, ut a conſcientia propoſita, verſatur. Bonum enim aut per modum præcepti, aut per modum conſilii proponi a conſcientia valet. Contra malum ſemper præcepto vetitum edicitur; quamquam non ſemper tranſgreſſio iſtius præcepti letalis ſit ob materiæ tenuitatem, aut imperfectam deliberationem conſenſus; ut ſuo loco clarius explicabitur. Senſus ergo propoſitæ quæſtionis eſt, peccatum ne ſit refragari conſcientiæ rectæ, aliquid boni ſub præcepto,

Digitized by Google

pto imperanti? Adfirmant omnes cum S. Thoma 1. 2. *quæſt.* XIX. *art.* 5. & 6. idque clare habetur in Scriptura divina, dicente Paulo ad Rom. XIV. *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Ex fide, ideſt ex conſcientia. Ratio quoque evidens ſuffragatur. Qui enim agit adverſus æternam legem, peccat. Ergo itidem peccat qui agit contra conſcientiam. Ideo quippe prior actio peccatum eſt, quia æterna lex prima, remotaque regula eſt, ad quam conformanda eſt omnis actio noſtra. Atqui conſcientia noſtra recta, eſt ſecunda, proximaque regula; cui pariter reſpondere actus noſtri debent. Ergo æque peccat qui adverſatur primæ, ac ſecundæ regulæ. Diſputant quidem Theologi, duplex ne peccatum peccet qui agit contra conſcientiam rectam. Sit exemplum. Conſcientia recta edicit, non mentiendum. Qui mentitur, violatne duplex præceptum, alterum ſequendi conſcientiam rectam, alterum non mentiendi? Communis, & vera ſententia eſt, unicum perpetrari crimen. Quoniam conſcientia recta eſt ipſa intimatio, ſeu promulgatio æternæ legis; cum lex æterna non obliget niſi intimata, & promulgata. Porro promulgatio, & intimatio legis non eſt præceptum, ſeu lex nova ab ipſa lege promulganda, vel promulgata ſeiuncta. Quare conſcientia recta non eſt lex proprie dicta, diſtincta a lege æterna, ſed eiuſdem expreſſio, & manifeſtatio. Idcirco non duplex, ſed unicum peccatum committit qui contra hanc conſcientiam agit. Accedit quod quando plures leges eamdem materiam ſpectant, eademque ratione reguntur, non multiplicant peccata. Quamobrem licet furtum lege naturali, divina, & humana prohibeatur; non propterea triplex, ſed unicum peccatum peccat qui *furatur*.

IV. Quæſt. II. *Qui agit contra conſcientiam rectam, quæ edicit aliquid eſſe malum, peccat ne letaliter, an venialiter?* Reſp. Convenit penes omnes, peccare mortaliter eum qui agit contra conſcientiam proponentem aliquid ut peccatum mortale; venialiter vero, ſi conſcientia ut veniale peccatum quidquam repræſentet. Quod in controverſiam vocatur, eſt, peccet ne mortaliter qui agit contra conſcientiam rectam præſcribentem aliquid ut peccatum, quin definiat peccati gravitatem? Prima ſententia defendit, peccari dumtaxat venialiter: quia actio ſpeciem capit ab obiecto. Obiectum præſcindit a malitia gravi, vel levi. Non itaque continet malitiam letalem, ſed ad ſummum venialem. Ergo venialis quoque erit malitia actus qui in hoc obiectum tendit. Hæc ſententia falſa eſt. Quoniam malitia abſolute ſpectata, æque gravem, ac levem pravitatem continet. Ergo non eſt cur dicatur, actum qui in illam tendit, eſſe venialem potius quam mortalem. Ex alia parte temeritas qua quis ſe ſe exponit periculo peccandi mortaliter, letalis eſt, ut mox dicetur. Altera ſententia diſtinguit. Aut agens contra hanc conſcientiam, neceſſariam adhibet diligentiam, ut deprehendat, ſit ne gravis, aut levis malitia; vel ſecus. Si ſecundum, dubio procul graviter peccat. Si primum, venialiter. Hæc

Digitized by Google

quoque ſententia, ut falſa, reiicitur. Quoniam ſi poſt adhibitam diligentiam, adhuc incertus, dubiuſque remanet ſuper gravitate, aut parvitate malitiæ, periculo graviter peccandi ſe committit. Quandoquidem ſi graviter peccaret, quando ante adhibitam diligentiam ageret contra talem conſcientiam; potiori iure peccat, ſi, præmiſſa debita diligentia, anxius maneat, dubiuſque, ſit ne gravis, an levis malitia; & nihilominus cum hac dubitatione agat contra conſcientiam.

V. Vera ergo ſententia defendit, hunc letaliter peccare. Ita docet Ioannes a S. Thoma in 1. 2. *diſp.* XII. *art.* 2. Vaſquez in 1. 2. *diſp.* LIX. *cap.* III. Azorius *Tom. I. Lib. II. cap.* VIII. Sanchez in *Summa Tom. I. cap.* 1. Salmanticenſes *tract.* XX. *cap.* IV. *punct.* 2. *num.* 8. Corrazza *diſp.* 11. *cap.* 1. *dub.* 6. aliique plures. Ratio obvia, & evidens eſt. Qui exponit ſe deliberato animo diſcrimini peccandi mortaliter, peccat mortaliter. Qui agit contra conſcientiam rectam denuntiantem aliquod malum abſolute, abſque manifeſtatione gravitatis, vel levitatis malitiæ, ſe ſe in periculum letaliter delinquendi coniicit. In illa quippe malitia abſolute propoſita, æque continetur gravis, ac levis, ut dictum eſt. Ergo mortaliter peccat. Nonne qui advertit ſe agere contra conſcientiam prohibentem quidpiam ut malum abſolute, cognoſcit in hac abſoluta prohibitione mali contineri tum gravem, tum levem malitiam? Ergo qui hac perfuſus cognitione operatur adverſus præfatam conſcientiam, peccat letaliter, eo quod evidenti periculo letaliter peccandi ſe ſe committit. Si diligentia adhibita in deprehendenda malitiæ gravitate reapſe gradum malitiæ manifeſtaſſet, quæſtio evaneſceret. At poſt adhibitam diligentiam adhuc homo anceps hæret, ſit ne gravis, leviſve iniquitas: & hac dubitatione, ſeu ignorantia malitiæ gravitatis non obſtante, contra conſcientiam agit. Ergo letaliter delinquit.

VI. Quæſt. III. *Quam gravis ſit obligatio non agendi contra propriam conſcientiam, a qua lege proficiſcatur, & an ſit divinæ diſpenſationi obnoxia?* Reſp. Graviſſimam eſſe obligationem non agendi quidquam contra rectam conſcientiam, docent omnes. Hæc obligatio a lege proficiſcitur naturæ. Immo recta conſcientia eſt ipſa lex naturæ, ſeu legis naturalis expreſſio, & intimatio; ut docet S. Thomas 1. 2. quæſt. LXXI. art. 6. ad 4. *Ius naturale continetur primo in lege æterna; ſecundario vero in naturali iudicatorio rationis humanæ*. Heinc ſequitur, propriam conſcientiam magis aſtringere quam aliam quamcumque humanam legem; ut docet idem S. Thomas in II. diſt. XXXIX. quæſt. III. art. 3. ad 3. *Conſcientia obligat non virtute propria, ſed virtute præcepti divini. Non enim conſcientia dictat aliquid eſſe faciendum hac ratione quia ſibi videtur, ſed hac ratione quia a Deo præceptum eſt. Unde per accidens ex virtute divini præcepti obligat, in quantum dictat hoc ut præceptum a Deo: & ideo dictamen conſcientiæ plus obligat quam præceptum Prælati; ſicut & præceptum divinum, in cuius virtute ligat*. Quæ doctrina conceptis verbis traditur in ipſa Scriptura Act. IV. *Obedire oportet magis Deo quam hominibus*.

VII.

Digitized by Google

VII. Diſputant in utramque partem Theologi, ſit ne lex iſta operandi ſecundum propriam conſcientiam diſpenſationi divinæ ſubiecta. Verum nullum mihi minus quam iſtud diſputandi genus arridet. Quis enim divinæ omnipotentiæ præſtituere confinia valet? Quamquam admonet Angelicus, in ſimili diſputandi argumento non inquiri, quid Deus facere, ſed quid res ipſa pati valeat; ſeu non an Deus facere, ſed an res fieri valeat; atque adeo inquiritur, utrum lex iſta non agendi contra propriam conſcientiam queat a Deo relaxari. Communior, & vera ſententia negat, de qua videſis Ioannem a S. Thoma *diſp.* XII. *art.* 2. Vaſquez in 1. 2. *quæſt.* XIX. *diſp.* LXI. *cap.* II. Cordubam *Lib. III. quæſt.* X. *propoſ.* 3. & communiter interpretes S. Thomæ. Ratio evidens eſt. Quod præſcribit conſcientia, præcipit Deus: & qui agit contra propriam conſcientiam, agit contra Dei mandatum. Porro fieri nequit ut dum Deus præcipit, eodem ipſo tempore quo præcipit, diſpenſet, ne ſuum præceptum impleatur. Nec latius hæc diſputanda ſunt.

C A P U T III.

De conſcientiæ errantis obligatione.

I. LEx agendi ſecundum propriam conſcientiam obligat, ſive conſcientia vera, ſive erronea ſit, ut docet S. Thomas 1. 2. *quæſt.* XIX. *art.* 5. ubi quærit, *utrum voluntas diſcordans a ratione errante ſit mala*. Et reiectis quorumdam Theologorum placitis, concludit: *Dicendum, quod ſimpliciter omnis voluntas diſcordans a ratione ſive recta, ſive errante, ſemper mala eſt*. Hæc D. Thomæ doctrina, quam communiter ſequuntur Theologi, hauſta eſt ex S. Paulo Apoſtolo ad Rom. XIV. verſ. 22. & 23. *Beatus qui non iudicat ſemetipſum in eo quod probat. Qui autem diſcernit, ſi manducaverit, damnatus eſt: quia non ex fide. Omne autem quod non eſt ex fide, peccatum eſt*. Cuius verba ſic interpretatur S. Thomas hic *lect.* III. Qui non iudicat ſemetipſum, *ideſt cuius conſcientia eum non reprehendit, vel condemnat*. Hoc idem docet S. Paulus I. ad Cor. VIII. verſ. 7. & cap. X. verſ. 25. *Quidam autem cum conſcientia uſque nunc idoli, quaſi idolothytum manducant: & conſcientia ipſorum, cum ſit infirma, polluitur . . . Omne quod in macello vænit, manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam*. Quæ verba ſic exponit Angelicus lec. VI. *Nihil faciendum eſt ſcienter quod lædat conſcientiam eius qui facit; ſed comeſtio idolothyti eſt huiuſmodi: ergo nihil tale eſt faciendum*. Legatur Doctor ſanctus *lec.* III. *in cap.* XIV. *Epiſ. ad Rom.* ubi fuſius exponit verba Pauli, *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt*; quæ verba ad fidem referri poſſe oſtendit, & ad conſcientiam, ſicut ad univerſale, & particulare. Quod enim fide iudicamus honeſtum; aut turpe; hoc conſcientia hic & nunc in particulari iudicat. Et quemadmodum qui agit contra fidem, peccat; ita qui agit contra conſcientiam. Hac doctrina An-

Digitized by Google

gelicus Patres in unum conſociat, quorum aliqui verba Apoſtoli pro fidei virtute uſurpant, alii pro conſcientia.

II. Ratio eadem quæ evincit, neminem poſſe agere contra conſcientiam rectam, probat quoque non poſſe operari contra conſcientiam erroneam. Non licet primum, quia conſcientia recta eſt lex præcipiens aliquid ut a Deo imperatum. At idem præſtat conſcientia errans. Ergo eadem utriuſque ratio. Quam rationem exemplo illuſtrat S. Thomas 1. 2. quæſt. XIX. art. 5. ad 2. *Si aliquis cognoſceret quod præceptum Proconſulis eſſet præceptum Imperatoris, contemnendo præceptum Proconſulis, contemneret præceptum Imperatoris. Et ſimiliter ſi aliquis homo cognoſceret quod ratio humana dictaret aliquid contra præceptum Dei, non teneretur rationem ſequi: ſed tunc ratio non eſſet totaliter errans; ſed quando ratio errans proponit aliquid ut præceptum Dei; tunc idem eſt contemnere dictamen rationis, & Dei præceptum.*

III. Obiicies. Deus nequit eſſe auctor conſcientiæ erroneæ: ergo eam non tenemur ſequi. Reſp. Salmanticenſes Scholaſtici *tract.* XVII. *de fide. diſp.* 11. *num.* 48. diſtinguunt duplex iudicium in conſcientia erronea. Alterum, quo iudicatur quidquam prohiberi a Deo quod non eſt prohibitum; alterum, quo iudicatur parendum eſſe legi, ſive veræ, ſive falſo apprehenſæ, ut a Deo latæ. Primum iudicium falſum eſt, & in Deum revocari non poteſt; alterum verum eſt, & in Deum reducitur, ut præcipientem, obediendum eſſe ſuæ legi tamquam propoſitæ per intellectum practicum, qui eſt veluti præco intimans, & promulgans legem quamlibet.

IV. Quæſt. I. *Peccat ne qui non agit ſecundum conſcientiam vincibiliter erroneam?* Reſp. Duobus modis conſcientia poteſt eſſe erronea: vincibiliter, aut invincibiliter. Conſcientia invincibiliter erronea ea eſt cuius error omni adhibita diligentia ſuperari nequit: quocirca conſcientia hæc inculpata eſt. Altera eſt, cuius error diligentia neceſſaria adhibita ſuperari poteſt. Rationes, & auctoritates hactenus allatæ evincunt, ſequendam eſſe non modo invincibiliter, ſed etiam vincibiliter errantem conſcientiam. Nihilominus quia de ſecunda aliqua ſupereſſe difficultas poteſt, idcirco lubet auctoritatem afferre D. Thomæ, qui oſtendit, hanc quoque conſcientiam ſequendam eſſe. Inquit enim quæſt. XVII. de verit. art. 4. *Quamvis igitur talis conſcientia: quæ eſt erronea deponi poſſit; nihilominus tamen, dum manet, obligatoria eſt; quia tranſgreſſor ipſius de neceſſitate peccatum incurrit. Diverſimode tamen recta conſcientia, & erronea ligat. Recta quidem ligat ſimpliciter, & per ſe; erronea autem ſecundum quid, & per accidens. Dico autem rectam ligare ſimpliciter: quia ligat abſolute, & in omnem eventum. Si enim aliquis habet conſcientiam de vitando adulterio, iſtam conſcientiam ſine peccato non poteſt deponere: quia in hoc ipſo quod eam deponeret, errando graviter peccaret; ea autem manente non poteſt prætermitti in actu ſine peccato: unde abſolute ligat, & in omnem eventum.*

tum.

Digitized by Google

tum. Sed conſcientia erronea non ligat niſi ſecundum quid, & ſub conditione. Ille enim cui dictat conſcientia, quod teneatur ad fornicandum, non eſt obligatus, ut fornicationem ſine peccato dimittere non poſſit, niſi ſub hac conditione, ſi talis conſcientia duret. Hæc autem conſcientia removeri poteſt abſque peccato. Unde talis conſcientia non obligat in omnem eventum. Poteſt enim aliquid contingere, ſcilicet depoſitio conſcientiæ, quo contingente ulterius non ligatur. Quod autem ſub conditione tantum eſt, ſecundum quid eſſe dicitur.

V. Utraque igitur conſcientia erronea obligat: & in hoc tantum mutuo hæ duæ conſcientiæ diſcrepant, quod conſcientia erronea vincibilis deponi poteſt, & debet; invincibilis vero non poteſt deponi, atque adeo nec debet. Nec repugnant hæc duo, debitum nempe deponendi conſcientiam erroneam vincibilem, & debitum eam perſiſtentem ſequendi: quia ex diverſis oriuntur principiis. Primum oritur ex præcepto naturali adhibendi neceſſariam diligentiam ad veritatem inveniendam, abigendumque errorem. Debitum vero ſequendi conſcientiam erroneam proficiſcitur ex ipſius conſcientiæ dictamine, proponente legem exequendam. Quare concludit S. Thomas cit. quæſt. XVII. de verit. art. 4. *Si contrarium tali conſcientia manente agere diſponat, quantum in ſe eſt, ex hoc ipſo habet voluntatem legem Dei non obſervandi: unde mortaliter peccat.*

VI. Ex allata doctrina corruit acuta, & nimium ſubtilis ſpeculatio P. Vaſquez in 1. 2. *quæſt.* XIX. *diſp.* lx. *cap.* 2. ubi aſſerit, conſcientiam vincibiliter erroneam obligare, non ut quis eam ſequatur, ſed ſolum ne quis contra eam operetur. Siquidem qui habet conſcientiam mentiendi, ut proximi pereuntis vitam ſervet, tenetur non agere contra hanc conſcientiam: ergo aſtringitur exequi quod hæc præcipit. Neque enim omittere poteſt actionem contra eamdem conſcientiam, niſi exequatur quod illa præcipiat: quia eo ipſo quod omittat mentiri, agit contra conſcientiam iubentem mendacium. Quam doctrinam confirmat Angelicus ex D. Paulo ad Galat. V. *Teſtificor omni homini circumcidenti ſe, quod debitor ſit univerſæ legis faciendæ.* Ubi S. Thomas *lec.* 1. declarat fideles illos qui poſt nomen Evangelio datum conſcientia erronea decepti iudicabant aſtringi circumciſioni, debere ſequi conſcientiam erroneam proponentem circumciſionem, donec hanc errantem conſcientiam deponant. Ut paucis rem totam teneas, duo quæ indicavimus, ob oculos habeto; nempe aliud eſt, ad quid teneatur qui habet conſcientiam erroneam; & aliud, ad quid ipſa obliget. Homo tenetur deponere conſcientiam erroneam vi legis naturalis præcipientis acquiſitionem veritatis. Ipſa vero conſcientia non obligat ad deponendum ſemetipſam; ſed obligat ad eam ſequendam, donec perſeverat. Quapropter dictum ſupra eſt, aliunde oriri debitum deponendi conſcientiam erroneam vincibilem, aliunde obligationem eamdem ſequendi.

VII. Quæſt. II. *Quid agere debet qui ex conſcientia erronea utrumque contradi-*

ctionis

ctionis extremum peccatum eſſe iudicat? Reſp. Si conſcientia ſit vincibilis, primum omnium debet eam deponere. Si non deponat, peccat, ſive eam ſequatur, ſive eidem reſiſtat, ut docet D. Thomas quæſt. XVII. de verit. art. 4. ad 8. *Sicut in ſyllogiſticis, uno inconvenienti dato, neceſſe eſt alia ſequi; ita in moralibus, uno inconvenienti poſito, ex neceſſitate alia ſequuntur: ſicut ſuppoſito quod aliquis quærat inanem gloriam, ſive propter inanem gloriam faciat quod facere tenetur, ſive dimittat, ſemper peccabit: nec tamen eſt perplexus: quia poteſt intentionem malam dimittere. Et ſimiliter, ſuppoſito errore rationis, vel conſcientiæ, qui procedit ex ignorantia excuſante, neceſſe eſt quod ſequatur malum in voluntate: nec tamen eſt homo perplexus: quia poteſt ab errore recedere, cum ignorantia ſit vincibilis, & voluntaria*. Similia habet 1. 2. *quæſt.* 1. 2. *art. 6. ad 3.*

VIII. Quid vero dicendum, ſi conſcientia hæc erronea ſit invincibilis, & iudicet utramque contradictionis partem peccatum eſſe? Sunt qui exiſtimant non modo poſſibilem, ſed frequentem eſſe caſum iſtum. Ego nec frequentem, nec vix poſſibilem reputo. Admiſſa vero hypotheſi, aliqui contendunt, peccare hunc hominem, quamcumque contradictionis partem ille ſeligat: quia libere tendit in obiectum cognitum ut malum. Puta, paſtor iudicat ſe peccare, ſi Sacrum omittat die feſto, ut cuſtodiat gregem; ſimul iudicat ſe peccare, ſi deſerat gregem, ut audiat Sacrum. Porro libere utrumque extremum exequitur: ergo peccat.

IX. Altera communior ſententia defendit, hunc non peccare, quamcumque contradictionis partem eligat. Et hæc ſententia, admiſſa hypotheſi, quam ego vix admitto, vera eſt. Nam nullum peccatum ſine libertate. Ignorantia invincibilis tollit libertatem. Ergo poſitione facta, quod conſcientia ſit invincibiliter errans, nequit defendi, quod peccet homo, quamcumque partem ſequatur. At, inquiun adverſarii, liber eſt homo ad exequendum, vel omittendum actum ſuum. Eſt liber libertate phyſica, ſecus libertate morali. Et licet homo iſte cognoſcat obiectum ut malum, non peccat, quia non cognoſcit ut vitabile. Porro licet ad libertatem phyſicam ſatis ſit quod homo valeat illud obiectum exequi, vel omittere; tamen ad libertatem moralem neceſſe eſt ut voluntas poſſit in hoc genere moris vitare obiectum. In eo quippe genere requiritur libertas in quo peccatur. Peccatum eſt in genere moris. Ergo in eodem genere libertas neceſſaria eſt. Facta autem poſitione, quod ignorantia ſit omnino invincibilis in hoc genere moris, conſequitur libertatem non reperiri. Quoniam, ut diximus, & admittunt omnes Catholici contra Ianſenium, ignorantia invincibilis excuſat a peccato. In præfata hypotheſi conſcientia eſſet phyſice erronea; ſecus ethice ſeu moraliter, ob defectum libertatis in genere moris, ſine qua nec bonitas, nec malitia reperitur. Hanc defendunt Salmanticenſes *tract.* XX. *cap.* V. *punc.* 2. *§.* 2. *num.* 9. & penes eoſdem Caſtropalaus, Lugo, Layman, Sanchez, aliique.

X.

Digitized by Google

X. Quæſt. III. *Sit ne gravius agere contra, vel ſequi conſcientiam erroneam vincibilem?* Reſp. Communis, & vera ſententia eſt, quam tradunt Azorius, Medina, Vaſquez, Tapia, Monteſinos, Salmanticenſes, & alii, regulam præſtitui certam non poſſe. Interdum enim gravius eſt crimen eam ſequi, interdum levius contra eam agere. Quo enim gravius fuerit præceptum ab ea propoſitum, gravins quoque erit peccatum contra eam agere; & quo levius præceptum, levior erit tranſgreſſio. Puta, conſcientia iubet mendacium, ut periclitantis proximi vita ſalvetur. Gravius peccas, ſi omittas mendacium, quam ſi ageres ſecundum conſcientiam mentiendo. Conſcientia præcipit furtum, ut eleemoſynam elargiaris. Gravius peccas furando iuxta conſcientiæ præſcriptum, quam ſi contra eam omittas eleemoſynam. Et ſic diſcurre de ceteris.

XI. Advertendum tamen, gravius eſſe abſolute, ceteriſque paribus, agere contra quam ſequi conſcientiam vincibiliter erroneam: quoniam qui contra agit, ſcienter operatur; qui eam ſequitur, peccat ex ignorantia. Porro ignorantia minuit peccatum, inquit S. Thomas 1. 2. *quæſt.* XIX. *art.* 8. *&* *quæſt.* LXXIII. *art.* 4.

XII. Diſputant hic, differat ne ſpecie peccatum contra conſcientiam rectam, a peccato contra conſcientiam erroneam? Adfirmat Navarrus. Negant Salmanticenſes *tract.* XX. *cap.* V. *punc.* 2. *num.* 18. Et iſtorum ſententia videtur probabilior. Nam iudicium conſcientiæ eſt mera applicatio, ſeu promulgatio legis. Porro diverſa applicatio non mutat naturam legis, ſeu ſpeciem illius. Sive ergo proponatur obiectum idem, ut verum malum, aut ut falſo apprehenſum, non mutatur illius ſpecifica natura; quamvis gravius ſit, ut dictum eſt, ceteris paribus, agere ſcienter contra conſcientiam erroneam quam illam ſequi.

XIII. Diſputant iterum, ad cuius virtutis ſpeciem reducatur peccatum contra conſcientiam erroneam? Reſponſio communis, & vera eſt, ad illam revocari quam conſcientia falſo proponit. Puta, ſi exiſtimas peccatum eſſe mortale contra religionem ſpuere in Eccleſia; peccatum erit contra religionem. Fornicaris cum muliere quam falſo exiſtimas voto caſtitatis ſacratam; ſacrilegium perpetras, tametſi voto illa careat. Diſtinguendum tamen eſt, quando conſcientia erronea vincibilis eſt, aut invincibilis. Nam ſi conſcientia erronea vincibilis edicit eſſe veniale quod eſt mortale, culpa mortalis erit, eo quod hæc ignorantia non excuſet. Si ſit invincibilis, tunc agere contra illam erit culpa venialis: quia hæc ignorantia inculpata eſt, nec plus malitiæ contrahit qui adverſus eam agit quam quæ ab eadem propoſita fuerit.

XIV. Quid dicendum, ſi carcere incluſus erroneam conſcientiam habeat, ſe peccare mortaliter, niſi Sacrum audiat? Reſp. Hunc nullo modo peccare dicunt illud non audiendo ob defectum libertatis. At, inquis, ad peccandum ſatis eſt agere contra dictamen erroneum. Verum habet, quando dictamen erroneum eſt cauſ-

ſa

Digitized by Google

ſa omiſſionis, ſeu quando hoc dictamen influit in peccatum. Quare conſcientia illa phyſice erronea eſſet; ſecus ethice, ſeu moraliter. Dictamen enim liberum non eſſet ob cauſſas extrinſecas impedientes.

XV. Quæſt. IV. *Quomodo deponenda ſit conſcientia erronea?* Reſp. Caietanus in 1.2. *quæſt.* XIX. *art.* 5. contendit, ad libitum deponi poſſe conſcientiam errantem. Quam opinionem falſam reputo, niſi explicetur. Quoniam ſicuti ad libitum formare conſcientiæ dictamen non poſſumus, ſic nec illud pro ingenio deponere valemus. Altera ſententia aliquam rationem requirit, ut prudenter deponatur: quoniam imprudenter deponeretur, ſi nulla præcederet ratio. Tertia diſtinctione utitur. Si conſcientia erronea abſque ulla probabili ratione, ſed temere, & imprudenter formata ſit; tunc ad libitum deponi poteſt, ſatiſque eſt advertere ad falſitatem iudicii erronei, illudque deponere formando conſcientiam ſuper honeſtate operationis: & ſic explicata ſententia Caietani vera eſt, ut advertunt Salmanticenſes *tract.* XX. *cap.* V. *punc.* 3. *num.* 25. Si concepta ſit ex probabili, prudentique dictamine; tum neceſſaria eſt ratio contraria probabilior, & efficacior, ut docet vel ipſe Vaſquez in 1.2. *quæſt.* XIX. *art.* 6. *diſp.* LXVII. *cap.* I. Nam ſi ratio oppoſita minoris fuerit efficacitatis, impotens erit ad priorem perſuaſionem expellendam.

XVI. Quæſt. V. *Quam diligentiam adhibere debet ille qui vult conſcientiam erroneam deponere?* Reſp. Duplex diligentia, ordinaria, & extraordinaria, ſeu exacta, & exactiſſima. Prior utitur mediis conſuetis, puta ſtudium, conſilium, preces, opera pia, quibus a Deo obtineatur lumen neceſſarium ad inveniendam veritatem. Altera adhibet media inſolita, impervia; puta, poſt conſilium Doctorum propriæ civitatis, ad alias pergit provincias, ut doctiores conſulat Theologos. Advertendum tamen, quod diligentia quæ ad aſſequendam veritatem levioris momenti exacta, & ſufficiens dici poteſt, reſpectu veritatis ſummi momenti inſufficiens erit. Quare gradus maioris, vel minoris diligentiæ reſpondere debet negotii magnitudini, & gravitati maiori, aut minori.

XVII. Secunda diligentia extraordinaria abſolute neceſſaria non eſt, niſi in negotiis inſolitis, & extraordinariis. Prior vero, nempe exacta, neceſſaria eſt: & hanc qui omittit, peccat. Siquidem periculum peccandi pro viribus declinandum eſt. Qui negligit exactam adhibere diligentiam, qua uti prudentes ſolent in gravis momenti negotiis, non præſtat id quod poteſt, ut peccatum evitet: ergo peccat. Extrema ergo in recto conſcientiæ regimine vitanda ſunt. Exactiſſima, & extraordinaria diligentia turbationibus, ſcrupulis, & anxietatibus homines irretiret. Hic quippe inſolitus operandi modus excedit communem hominum facultatem, nimiumque exaſperaret lenitatem chriſtianæ legis, iugumque ſuave Chriſti durum nimis, & grave efficeret.

XVIII

Digitized by Google

XVIII. Quæſt. VI. *Ex quibus ſignis colligi debet, conſcientiam erroneam eſſe invincibilem, aut vincibilem?* Reſp. Invincibilem eſſe ignorantiam, præſumere prudenter te poſſe docent Auctores, 1. ſi res ignorata ſit iuris humani, vel poſitivi 2. ſi fuerit difficillima vel inter ipſos doctos. 3. ſi nullus umquam præceſſit ſcrupulus, dubium, vel aliqua confuſa notitia. 4. ſi homo advertens ſe deceptum, & ex ignorantia violaſſe legem, dolet, triſtatur. 5. ſi homo ſit probus, & integræ morata que conſcientiæ. Ex his, ſimilibuſque circumſtantiis colligere Confeſſarius poterit, ignorantiam ſeu inadvertentiam fuiſſe invincibilem. Contra vero, ſi dubitatio præceſſit, ſi res ſit iuris naturalis, & non adeo difficillimæ notitiæ, ſi homo delinquere ſolitus ſit, & conſcientiæ criminibus frequenter implexæ, ignorantiam ſeu inadvertentiam fuiſſe vincibilem, prudenter præſumere Confeſſarius poteſt. Si quod ipſe ſentio, exprimere debeam, dico, difficile admodum deprehendi poſſe, quandonam ignorantia invincibilis dicenda omnino ſit, ſi res ignorata fuerit iuris naturalis, etiam poſito quod talis iuris ignoratio detur. Orandum ergo cum Propheta: *Ignorantias meas ne memineris.*

C A P U T IV.

De obligatione Confeſſarii illuminandi ſuos pœnitentes laborantes conſcientia erronea. Laxæ Probabiliſtarum opiniones refutantur.

I. QUæſtio hæc ſummi momenti eſt, & non ſpernendis implexa difficultatibus. Probabiliſmi patroni laxas habent hac de re opiniones, potiſſimum Tamburinus, Sanchez, aliique plures. Antequam id quod ſentio, promam, præmitto tria. Alterum eſt, omnes Theologos unanimi conſenſione docere, admonendos eſſe Chriſtianos qui conſcientia erronea vincibili laborant. De conſcientia erronea invincibili diſputatur. Porro ut meam explicem ſententiam, præmitto alterum principium.

II. Patres omnes docent, præcepto graviſſimo inquirendæ veritatis, perdiſcendæque Chriſtianos omnes adſtringi. Omnes addiſcere tenentur præcepta univerſalia, & ſinguli ea quæ proprium ſtatum, vel officium ſpectant. *In præcepto eſt* (inquit Auguſtinus ſer.11. de plag. AEgypt.) *dilectio veritatis, cui contraria eſt dilectio vanitatis.* Lex quam nobis Deus ſervandam impoſuit, veritatis eſt. *Lex tua veritas*, inquit David *Pſal.* CXVIII. Hanc cuſtodiendam nobis Deus mandat, ſubdit David ibidem: *Mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis.* Hanc nos amare admonet Zacharias Propheta cap. VIII. *Hæc dicit Dominus exercituum . . . Veritatem tantum, & pacem diligite.* Nullus ergo ambigendi locus, Chriſtianos inveſtigandæ veritatis mandato adſtringi.

III.

Digitized by Google

III. Tertium, quod conſiderandum præmitto, eſt promiſſio, qua Deus ſe hanc veritatem, noſtris moribus formandis neceſſariam, oſtenſurum teſtatur iis qui ſincero corde, ſedulaque opera illam exquirent. *Quærite, & invenietis* : Luc. 11. *Si quis autem veſtrum indiget ſapientia; poſtulet a Deo, qui dat omnibus affluenter* : Iacob. cap. 1. S. Thomas perſpicue explicat hanc divinam promiſſionem opuſ. LXXIII. *Omnis homo a natura non degenerans veritatem amat, & eam ſcire ſuper omnia deſiderat. Quod ſi quis concupiſcit vero corde, & eam quæſierit in ſimplicitate cordis ſui, ipſa ſeipſam manifeſtabit, & Deus qui hoc promittit, verax eſt.* His prælibatis, caput iſtud in duos tribuo paragraphos.

§. I.

Confeſſarii illuminare pœnitentes ſuos adſtringuntur, etiamſi nullum inde ſecuturum profectum ſperent, aut abſolutionem ſuſpendere.

IV. ET principio diſtinguendum eſt præceptum correctionis fraternæ a præcepto inſtructionis faciendæ pœnitenti qui ſuſcipere ſacramentum pœnitentiæ debet. Illud utique, quando profectus ſpes deeſt, non urget; hoc vero urget, etiam ſine ſpe emendationis pœnitentis ob reverentiam debitam ſacramento, quod pœnitens imparatus ad veritatem recipiendam ſacrilegio illud profanaret.

V. Diſtinguunt contrariæ ſententiæ patroni myſteria fidei, quæ ſunt neceſſaria neceſſitate medii, ut ſunt myſteria Trinitatis, Incarnationis, Euchariſtiæ, doloris ſupernaturalis ad confeſſionem ſacramentalem, poſtquam Innocentius XI. damnavit propoſitiones 64. *Abſolutionis capax* &c. & 65. *Sufficit* &c. & alteram *Nonniſi fides unius* &c. Probabiliſtæ olim defendebant etiam proſcriptas propoſitiones. His damnatis, paſſa laxitatis vela paullulum collegerunt, arctaruntque. Dicunt enim, Chriſtianos qui alia myſteria ignorant non tantæ neceſſitatis, aliaſque veritates non ſolum ad ius poſitivum, ſed etiam ad ius naturale ſpectantes, haud eſſe illuminandos, quando prævidetur, eoſdem in peccato perſeveraturos. Lubet nonnulla tranſcribere ex iis quæ docet Sanchez Lib. II. de matrim. diſp. XXXVIII. num. 9. *Quamvis ignorantia illa ſit circa ius divinum, & naturale. Si enim probabiliter credat Confeſſarius, conſilium non profuturum, tenetur non admonere, quando illa ignorantia invincibilis eſt.* Sed, quod peius eſt, ſubdit idem Sanchez *ibidem pag.* 187. ignorantiam hanc dicendam eſſe invincibilem, etiamſi ſcrupulis pœnitens torqueatur. *Sed verius eſt, quando ſolus eſt ſcrupulus, poſſe Confeſſarium tacere, vel reſpondere ut deponat ſcrupulum : quia ſcrupulus non aufert bonam fidem, & ignorantiam invincibilem.*

VI.

Digitized by Google

VI. Hanc P. Sanchez doctrinam ambabus ulnis amplectitur P. Thomas Tamburinus, eamque paullulum amplificat, atque extendit ad reſtitutionis difficillimum negotium. Hæc quippe ſcribit *Lib. III. Meth. Confeſſ. cap.* IV. *num.* 5. „ Hinc item, „ ſi prævideat *Confeſſor*, pœnitentem non reſtituturum, ſi illi detegatur nullitas „ tituli quem pro ſe adeſſe pœnitens putat, non erit ex Sanchez talis nullitas il- „ li a Confeſſario non interrogato pateſacienda, *quamvis ſit in præiudicium ter-* „ *tii, qui ſuo carebit*, tertii, inquam, particularis: nam ſi eſſet in damnum pu- „ blicum, cum tunc præponderare debeat bonum publicum bono privato pœni- „ tentis, videtur aperienda. “ Quid benignius, immo quid laxius excogitari valet? Et tamen Tamburinus, quaſi æquo rigidiorem tradidiſſet doctrinam, lectorem continuo admonet, abſolvendum pœnitentem eſſe, dum prævides non reſtituturum; tametſi id in damnum etiam publicum cederet. Quid enim prodeſt monitio iſthæc publico? Ex alia parte nocet pœnitenti, lumen veritatis eidem infundendo. Hæc ſunt verba quæ *loc. cit.* continuo adiicit Tamburinus. „ Sed contra „ hoc ultimum, quæſo te, ſi prævides pœnitentem non reſtituturum, quamvis „ item advertas id eſſe in damnum publicum, cur tu ſis obligandus ad admonen- „ dum, quandoquidem prævides adhuc tua accedente monitione illum non fo- „ re reſtituturum; atque adeo non fore amovendum damnum publicum? Certe „ fruſtra erit talis monitio, immo nocens ipſi admonito, bono autem publico ne- „ quaquam favens. “

VII. Nec tamen credas, hic gradum ſiſtere huius Theologi ſtudium in molliendis *Chriſtianæ* legis præceptis. Ultra pergit, additque, non turbandum notitia veritatis Chriſtianum, etiamſi ſpes adſit pœnitentem ſuſcepturum admonitionem; ſi medicinæ applicatio, ut eſt rei alienæ reſtitutio, debitorum ſolutio, ſummam ei allatura ſit difficultatem. Idque confirmat auctoritate Cardinalis de Lugo. „ At- „ que hæc omnia ex De Lugo etiam procedunt, quando Confeſſarius *ſperaret* „ *pœnitentem ſuſcepturum quidem monitionem, ſed tamen advertit remedium eſſe* „ *difficillimum*. Unde etiam infertur, idem eſſe dicendum, quando pœnitens ſub „ peccato mortali tenetur ad aliquid adeo difficile, ut non credatur tunc æquo „ animo ſuſcepturus, & alia vice melius ſuſcepturus eſſe iudicetur: poterit enim „ tunc prudens Confeſſarius relinquere illum in ſua bona fide, quæ a peccato „ excuſat, & monitionem in tempus opportunum differre, ne ſcilicet territus „ pœnitens a confeſſione ſe abſtineat, maiuſque detrimentum patiatur. “

VIII. Quid heinc infert Tamburinus? Rem ſane alta mente retinendam. Admonet, hanc ſuam doctrinam in promptu ſemper habendam potiſſimum a Confeſſariis Principum, & Mercatorum. *HOC NOTETUR PERMAXIME PRO CONFESSARIIS MERCATORUM, ET PRINCIPUM*. Hanc doctrinam primus non invexit Tamburinus, ſed a P. Sanchez hauſtam aliis epotandam exhibuit. Nego-

tium

Digitized by Google

tium reſtitutionis illud eſt quod maxime refugiunt divites. Hi enim, ut luxum, faſtum, ambitionemque alant, expenſas faciunt maximas, debita ingentia contrahunt. Ut hæc ſolverent, & aliena reſtituerent, nuntium remittere pompis, conviviis, ludis, comeſſationibuſque deberent. Res hæc perquam difficillima. Ne itaque negotium iſtud permoleſtum confeſſionum frequentiam perturbet, arceatque ab altari pœnitentes, ſi Confeſſarius vel probabiliter exiſtimet admonitionem ſuam non profuturam, ſileat, taceat; quin tenetur tacere, inquit P. Sanchez. Hæc ſunt eiuſdem verba *Lib. II. de matrim. diſp.* XXXVIII. *num.*10. *pag.*189. „ Quamvis peccatum illud, per ignorantiam invincibilem excuſatum, ſit in detrimentum proximi: *tenetur* enim Confeſſarius tacere, *probabiliter* exiſtimans fore ut ſua monitio non proſit. V. g. pœnitens bona fide poſſidet primogenium, quod Confeſſarius novit *iniuſte* poſſidere, & credit nihil profuturam monitionem, *quia eſt difficillimum relinquere illud* (næ hæc valida ratio!) vel videt pœnitentem teneri reſtituere, & ignorantia invincibili excuſari, monitumque non reſtituturum, *tenetur tacere*. Et omnia dicta in hac concluſione, & duabus præcedentibus vera ſunt, quando credit Confeſſarius fore ut pœnitens libenter monitionem ſuſcipiat: & videt remedium eſſe difficillimum, ut ſi ſcandalum, & notabilis infamia inde ſequantur. *Et ita cenſent quidam Neoterici docti.* " Antequam ultra provehor, advertat lector obiter velim, quam laxa hæc doctrina ſit. Non modo negligere admonitionem Confeſſarius debet, cum moraliter certus eſt, verum etiam cum *probabiliter* tantum autumat pœnitentem non fore emendandum. Si *probabiliter* timet obſtinationem, *probabiliter* etiam ſperat emendationem: ſed probabilis ſpes profectus ſufficit ad hoc ut præceptum correctionis urgeat. Ergo longe gravius aſtringit altiſſimum præceptum recte adminiſtrandi ſacramenta, ut Confeſſarius teneatur ad imbuendum pœnitentem. Sed hæc curſim.

IX. Plures recentiores Probabiliſtæ, & Canoniſtæ hanc laxam, & falſam P. Sanchez doctrinam, ſin minus in totum, ſaltem in partem adoptarunt. Inter Canoniſtas Engel *titul. de divort.* §. 1. *num.* 6. Sed, quod diſplicet, eſt, ipſos perdoctos Salmanticenſes huic doctrinæ ſubſcribere *tract.* XX. *cap.* V. *punct.* 3. *num.* 27. *& ſeq.* Quin adverſus Confeſſarios qui altiſſimi ſui miniſterii memores veritatem patefaciunt pœnitentibus, invehuntur, veluti in parricidas, qui filiis ſuis venenum mortiferæ veritatis propinant. Sic enim loquuntur num. 28. *Sunt aliqui Confeſſarii adeo inexpertes* (Probabiliſmi) *ut ſtatim ac dignoſcant aliquem pœnitentem conſcientia erronea invincibili laborare, ei veritatem detegant; & quando medicinam ſibi videntur applicare, venenum propinant: quia ex tali monitione cum peccatis repetunt quæ ſine culpa antea exequebantur.*

X. Hæc tranſcribere volui, ut vel ſub initium chriſtianæ huius Theologiæ colli-

Digitized by Google

ligere lector valeat genium, ut ſic loquar, Theologiæ caſuiſticæ, quæ Probabiliſmi caligine obnubitur. Quam ſit relata doctrina communi ſenſui, Evangelio, & eorumdem Probabiliſtarum principiis adverſa, compertum cuique ratione prædito eſt. Principia quæ initio diſputationis indicavi, in memoriam revocentur. Præceptum divinum eſt addiſcendæ veritatis moribus noſtris imbuendis peridoneæ. Sunt ne iſtius præcepti obſervatores Chriſtiani illi qui non modo veritatem non inquirunt, ſed oblatam reſpuunt, vel animo parati ſunt eam reſpuere, ſi illis manifeſtata fuerit? Cur enim Confeſſarii veritatem manifeſtare diſſimulant? An quod ad eam ſuſcipiendam imparatos prævideant pœnitentes? Ergo iſti violatores manifeſti ſunt præcepti veritatis inquirendæ, & addiſcendæ. Accedit quod Chriſtiani violant præceptum addiſcendæ veritatis, & inſuper quatenus pœnitentes alterum præceptum violant, quod dignam ſacramenti ſuſceptionem ſpectat. Rem declaro, Quemadmodum Confeſſarius in tribunali iudicis, ut abſolvat, vel liget, medici, ut vulnera curet, doctoris, ut inſtruat, doceat, illuminet, munia ſuſtinet; ſic pœnitentes ad hoc tribunal accedunt, ut ſubditi iudicandi, ut infirmi curandi, ut ignorantes illuminandi. Si Confeſſarius eos prævideat ita indociles, & pravis cupiditatibus ita addictos, ut nullum ex veritatis manifeſtatione profectum ſperet; qua ratione præſumere eoſdem valet, ut ſubditos humiles iudicis ſententiam demiſſo animo ſuſcepturos, ut ægrotos medici curationi ſubiiciendos, ac denique ut ignaros inſtructionis, veritatis, & divini verbi avidos?

XI. Verum, ut undique premam adverſarios Probabiliſtas, hoc illos argumento urgeo. *Docent illi* omnes, pateſaciendam eſſe veritatem, dum pœnitentes laborant conſcientia erronea vincibili. Atqui pœnitentum, qui ceteroquin invincibili ignorantia obducti ad tribunal pœnitentiæ accedunt, ad ſuſcipiendam veritatis manifeſtationem imparati, ignorantia vincibilis evadit. Ergo peccat Confeſſarius, ſi veritatem pateſacere illis omittit. Probo minorem. Tunc ignorantia vincibilis eſt, ſecundum ipſos Probabiliſtas, quando Chriſtianis aperta via eſt veritatem ignorantiæ oppoſitam addiſcendi. In noſtro caſu hæc via illis patet. Ergo, ſi eam reſpuunt, vincibilis eorum ignorantia evadit. Maior propoſitio conſtat ex ipſius ignorantiæ invincibilis notione. Tunc quippe ignorantia invincibilis dicitur, quando homini nec dubitandi occurrit principium, nec ulla patet via errorem vincendi. Sic docent omnes, & potiſſimum P. Paulus Segneri in ſuo Chriſtian. inſtruct. Part. III. ſer. IX. *Quando la perſona non ha principio di dubitare, e conſeguentemente non ha nè anche maniera di vincere il ſuo errore, e di uſcirne*. Minor propoſitio non minus evidens eſt. Confeſſarius enim paratus eſt veritatem pateſacere. Hæc eſt illis pervia, & aperta via veritatis aſſequendæ. Ergo vincibilis eſt eorum ignorantia. Cur enim Confeſſarius ſilet? Cur tacet? Quia prævidet veritatem non amplectendam a pœnitente? Hæc eſt unica, & tota ſilendi ratio. Er-

go prævidet pœnitentes in errore obfirmatos. Præceptum urget inquirendæ veritatis, ut Concilium Tridentinum declaravit: *Iubendo monet & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis*. Iſti non modo non petunt quod non poſſunt; ſed reſpuunt oblatam veritatem, ſeu prævidentur parati ad illam reiiciendam. Iſti ne ſincero & fideli animo, ut divino præcepto urgentur, a Deo veritatem implorant, ſi miniſtros Dei paratos ad detegendam veritatem faſtidiunt, reſpuunt, reiiciunt? Quid ad hæc Probabiliſtæ?

XII. Peccat alio ex capite Confeſſarius, videlicet contra ſui miniſterii legem. Doctoris ille perſonam ſuſtinet, non ſecus ac iudicis. Ergo vi ſui officii aſtringitur ignorantes ad ſe accedentes inſtruere. Sacramentorum ſanctitas illi concredita eſt. Prohibet Deus illa indignis miniſtrari. Qui porro indigniores illis qui ſcelera ignorantiæ nube obtecta amant, qui idcirco ignorantiæ caliginem excutere nolunt, ne a vitiis abſtinere cogantur? Qui pœnitentiæ ſacramentum percepturi ſunt, propoſitum efficax univerſam Dei legem, & præcepta omnia, nullo excepto, ſervandi habeant neceſſe eſt. Qui paratus non eſt veritatem, quam ignorat, ſuſcipere, hoc propoſitum non habet; ut alias dictum, & dicendum ſæpius eſt. Ergo abſolvi nequit, quoties diſpoſitus non præſumitur. Quid, ſi ipſe diſpoſitus eſſet; ſed ſcandala, quæ tollere pœnitens nequit, ex veritatis manifeſtatione ſequerentur? De hoc infra dicam.

XIII. Confirmatur ſententia noſtra ex paucitate eorum qui digne ſancteque ſacramentum percipiunt pœnitentiæ. Nota eſt hiſtoria Seraphici Patriarchæ Franciſci, qui ex viginti & amplius millibus Aſſiſium petentibus lucrandi Iubilæi cauſſa, quatuor aut quinque aſſecutos illud fuiſſe teſtatus eſt. Quod ſi criticus nimis moroſus fidem adhibere huic narrationi detrectas; quid ſententiæ omnium Patrum, & graviorum Theologorum, aſſerentium ex adultis Catholicis plures damnari quam ſalvari, reſpondes? Electorum exiguum numerum in indignam ſacramenti pœnitentiæ ſuſceptionem regerunt. Porro ſacrilegam frequentiam ex doloris veri, efficaciſque propoſiti defectu arguunt. Fere omnes adulti, paucis exceptis, ſacramentis muniti diem obeunt extremum; & tamen pauci ſalvantur. Porro magna Chriſtianorum pars ſacrilege confitetur peccata ſua ob ignorantiam, vel pravas Confeſſariorum opiniones, ut ſuo loco patebit. Perhorreſcebat, ceu rem monſtroſam, S. Bonaventura, quod Confeſſarii Scripturarum ignari tanto fungerentur miniſterio. Sed in ſemitam revertamur.

XIV. Quæ hactenus dicta ſunt, corroborare iuvat ſanctæ Scripturæ auctoritate. Apoſtolus Paulus *Actor.* xx. hæc, teſte Luca, faſſus eſt. *Qui cum veniſſent ad eum, & ſimul eſſent, dixit eis: Vos ſcitis a prima die qua ingreſſus ſum in Aſiam, qualiter vobiſcum per omne tempus fuerim .... Quomodo nihil ſubtraxerim utilium, quominus annuntiarem vobis, & docerem vos publice, & per domos,*

Digitized by Google

mos, teſtificans Iudæis, atque Gentilibus in Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum .... Quapropter conteſtor vos hodierna die, quia mundus ſum a ſanguine omnium. Non enim ſubterfugi, quo minus annuntiarem omne conſilium Dei vobis .... Intrabunt poſt diſceſſionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Et ex vobis ipſis exurgent viri loquentes perverſa, ut abducant diſcipulos poſt ſe. Propter quod vigilate, memoria retinentes quoniam per triennium nocte & die non ceſſavi, cum lacrymis monens unumquemque veſtrum. Omnem ergo veritatem manifeſtabat Apoſtolus, etiam *utilium*, tum publice, tum privatim *per domos*: & tamen certum eſt illum prævidiſſe ſe non omnibus profuturum. Teſtatur enim, inſidias ſe paſſum a Iudæis fuiſſe. *Qualiter*, inquit, *vobiſcum per omne tempus fuerim, ſerviens Deo cum omni humilitate, & lacrymis, & tentationibus, quæ mihi acciderunt ex inſidiis Iudæorum.* Lege Chryſoſtomum *hom.* XCIX. hic. Reſponſum quod præbet Dominicus Soto in *IV. diſt.* XVIII. *quæſt.* II. *art.* 4. minus ſolidum eſt; nimirum, textum Apoſtoli intelligendum de Prædicatoribus eſſe, ſecus de Confeſſariis; cum iſti ſeverius quam illi imbuere pœnitentes aſtringantur.

XV. Altero ſacræ Scripturæ textu ſententia noſtra munitur, quo adverſæ opinionis fundamentum penitus evertitur. Inquit ergo Dominus per Ezechielem cap. XXXIII. verſ. 8. *Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris: non fueris locutus, ut ſe cuſtodiat impius a via ſua: ipſe impius in iniquitate ſua morietur; ſanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem, nuntiante te ad impium, ut a viis ſuis convertatur, non fuerit converſus a via ſua: ipſe in iniquitate ſua morietur: porro tu animam tuam liberaſti.* Hæc ſententia adeo clara, adeo perſpicua eſt, ut nulla valeat diſtinctiuncula eludi. Sermo hic eſt de impio qui non reſipiſcere, ſed perſiſtere in iniquitate ſua velit. Nihiloſecius ſi Paſtor tacuerit, ſanguinem impii perituri de manu Paſtoris requiret Dominus. Lege integrum *caput* XXXIV. ubi Dominus redarguit ignorantiam, ſilentium, negligentiam, ſocordiamque Paſtorum. *Erraverunt greges mei in cunctis montibus, & univerſo colle excelſo; & ſuper omnem faciem terræ diſperſi ſunt greges mei; & non erat qui requireret; non erat, inquam, qui requireret. Propterea Paſtores audite verbum Domini.* &c. Dimiſſis Sanchez, Diana, Caramuele, ceteriſque, lege S. Hieronymum in hæc loca.

XVI. Adrianus graviſſimus Theologus laudatos textus recenſet, ut noſtram evincat ſententiam in *IV. quæſt.* V. *de Confeſſ. dub.* 6. & 7. adiicitque ſequentes Patres. Ambroſius *ſerm.* LXXXIV. hæc habet: *Ego interdum parcens vobis tacere vellem; ſed malo vos contumaciæ cauſas reddere quam me negligentiæ ſuſtinere iudicium.* S. Gregorius: *Utilius ſcandalum naſci permittitur quam veritas relinquatur*: cap. III. de reg. iur. Multa quoque congerit Arauxo pro Confeſſariis Principum, quæ

idem evincunt pro ceteris omnibus Confeſſariis. Inter alia narrat S. Franciſcum de Paula Alphonſum II. Regem Neapolitanum, & Ludovicum XI. Carolum VIII. & Ludovicum XII. Reges Galliarum ſevere, acriterque obiurgaſſe de multis criminibus in principatus regimine; tametſi ignota fuiſſent præfata crimina Monarchis illis, nullumque conſcientiæ morſum paterentur. Allegat factum Ambroſii cum Theodoſio, Ioannis Baptiſtæ cum Herode, & innumera Prophetarum exempla. Sed miſſis his omnibus,

XVII. Evincitur ſententia noſtra perſpicua S. Auguſtini auctoritate, qui conceptis verbis hanc verſat quæſtionem Lib. de fide, & bon. oper. cap. VII. *Quid ſi, inquiunt, virgo neſciens viro nupſerit alieno? Hoc ſi ſemper neſciat, numquam ex hoc erit adultera; ſi autem ſciat, iam ex hoc eſſe incipiet ex quo cum alieno viro ſciens cubaverit. Sicut in iure prædiorum tamdiu quiſque bonæ fidei poſſeſſor rectiſſime dicitur, quamdiu ſe poſſidere ignorat alienum; cum vero ſcierit, nec aliena paſſione receſſerit, tunc malæ fidei perhibetur, tunc iuſte iniuſtus vocatur.* Dicant Probabiliſtæ, in quo differat hæc ab Auguſtino propoſita quæſtio ab illa quam verſant illi. Bona hic fides, ſeu ignorantiæ invincibilis ſcutum opponitur. Peccatum conſequens admonitionem adiicitur. Eſt ergo ipſiſſima quæſtio abſque diſcriminis vola. Audiant nunc Auguſtini reſponſum. *Abſit ergo ut ſenſu non humano, ſed plane vano, ſic doleamus, cum flagitia corriguntur, tamquam connubia dirimantur, maxime in civitate Domini, in monte ſancto eius, hoc eſt in Eccleſia, ubi nuptiarum non ſolum vinculum, verum etiam ſacramentum ita commendatur, ut non liceat viro uxorem ſuam alteri tradere; quod in Republica tunc Romana non ſolum minime culpabiliter, verum etiam laudabiliter Cato feciſſe perhibetur. Neque hinc diutius modo diſputare opus eſt, cum & illi quibus reſpondeo, non audeant affirmare, nullum hoc eſſe peccatum; neque negent eſſe adulterium, ne ipſi Domino, ſanctoque Evangelio aperte convincantur obſiſtere.* Plurima alia ibidem Auguſtinus habet quæ penitus evertunt Probabiliſtarum in hac materia opiniones. Sed, ceteris relictis, reſponſum datum expendo. Si ullus eſſet caſus in quo iuſtum, prudenſque ſilentium Confeſſarii reputandum eſſet; profecto eſſet hic ab Auguſtino propoſitus, in quo adeſt ignorantia invincibilis facti. Porro Auguſtinus non modo admonendam mulierem docet; ſed vanam, & a chriſtiana Theologia alienam declarat contrariam opinionem, huic nixam fundamento, quod mulier correcta ſciens peccabit. Recentes vero Probabiliſtæ non modo mulierem in adulterio materiali reliquiſſent, ſed etiam ad ſacramentum pœnitentiæ admiſiſſent, eamque in tali ſtatu denaſci ſiviſſent. Vocat Auguſtinus adulterium, non obſtante bona fide mulieris: quia hæc bona fides ſolum efficit ne adulterium hoc imputetur ad culpam; minime vero aufert quod ſit adulterium materiale.

XVIII. Ultimo loco aliud promere argumentum lubet. Sive iuſtitiæ, ſive caritatis

Digitized by Google

tatis leges ſpectentur , obligatio Confeſſarii erga pœnitentem maior non eſt illa qua pœnitens debet amare ſeipſum : ſeu non plus Confeſſarius pœnitentem, quam pœnitens ſeipſum, diligere debet. Secundum Probabiliſtas Confeſſarius caritatis officium exercet veritatem occultando, ne pœnitens eam cognoſcendo pereat. Ergo impendio magis pœnitens vi maioris caritatis erga ſemetipſum optime faciet ; non quærendo, non addiſcendo multa præcepta obſervatu difficilia , ne eadem cognoſcendo peccet , æternumque pereat . Si laudabilis eſt caritas Confeſſarii erga pœnitentem , dum eidem legem occultam ſervat ; cur laudabilior non erit caritas pœnitentis erga ſemetipſum , dum ob bonum ſpirituale animæ ſuæ addiſcere data opera omittit difficiliora legis præcepta ? Hoc poſtremum erroneum eſt : ergo & primum . Nulla quippe ignorantia matrem agnoſcit caritatem , ſed negligentiam, deſidiam, paſſioneſque pravas. Si Confeſſarii ſilentium fructus eſſet caritatis, non debuiſſet Deus ſuam publicare legem; ut dictum eſt alias. Præterea alio ex capite confirmatur ſententia noſtra. Duplici modo homo peccat, ſcienter nempe, & ignoranter ; ut omnes fatentur . Ergo , ut ſit vere pœnitens , aſtringitur velle non peccare utrovis modo . Ergo quemadmodum ſacrilegus eſſet, ſi interpretative vellet unum ſolum peccatum malitiæ , ſeu cauſſam talis peccati ; ſic ſacrilegus eſt, dum interpretative vult aliquod peccatum ignorantiæ . Toties autem vult ignorantiæ peccatum , quoties interpretative non vult oppoſitam legis ſcientiam. Poſſem denique adverſariorum opinionem labefactare ex falſa notione quam Probabiliſtæ formant de ignorantia invincibili . Putant illi , ſemper ignorantiam eſſe invincibilem , quando deeſt aut actualis cognitio & advertentia , aut remorſus conſcientiæ. Qua doctrina nihil excogitari perincioſius poteſt; ut videbimus infra *diſſert.* II. & III. Poteſt enim ignorantia eſſe vincibilis , quamvis nullus pungat conſcientiam aculeus, quamvis nulla adſit actualis advertentia; ut invictis argumentis demonſtraturi ſumus . Quo nunc præſuppoſito ut certo, vides quam difficile ſit internoſcere vincibilem ab invincibili ignorantia : & cum vix hoc conſtare certo queat Confeſſario , pariter vix datur quæſtioni locus , quandonam ſilere debeat. Adde incertitudinem profectus futuri. Verum argumentum hoc nunc prætereo.

XIX. Sententiam noſtram defendunt præter Scripturam divinam, ſanctoſque Patres , Tyrſus Gonzalez *de rec. uſu opinion. ſub finem*, P. Michael Elizalde *Lib. V. quæſt.* XX. Adrianus in *IV. quæſt.* V. *dub.* 6. & 7. licet cum limitatione ad ea quæ ſunt iuris naturalis & divini , Henricus a S. Ignatio *Tom. III. Lib. V. cap.* CCLV. Chryſoſtomus a S. Ioſeph de *reg. mor. Part. II. quæſt.* V. *artic.* 8. excipit tamen caſum ignorantiæ impedimenti matrimonii , de quo infra *num.* 49. Communiter omnes Antiprobabiliſtæ noſtram defendere ſententiam debent.

 BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

§. II.

Adverſæ ſententiæ fundamenta expenduntur.

XX. Contrariam ſententiam defendunt communiter recentiores Probabiliſtæ. Sanchez *de matrim. Lib. II. diſp.* 38. Granados *Part. II. contr.* 11. *tract.* XII. *diſp.* VII. *ſec.* 5. *num.* 32. Lugo *de pœnit. diſp.* XXII. *ſec.* 2. *§.* 1. *num.* 24. Tamburinus *Lib. III. Meth. cap.* IV. *num.* 5. Patritius Sporer *de ſacram. Part. III. cap.* VI. *ſec.* IV. *quæſt.* II. *num.* 794. & *tract.* 1. *Theol. mor. cap.* 1. *ſec.* 2. *aſſer.* 5. Salmanticenſes Morales *tract.* XX. *cap.* V. *punct.* 3. *num.* 27. Ut iſtius opinionis horrorem, & incredibilem laxitatem, crudelitatemque percipias, in mentem revoces oportet quæ reipſa docent adverſarii, ut facilius vim obiectorum deprehendere valeas. Docent ergo, non auferendam eſſe ignorantiam, cuiuſcumque iuris ſit, quando non profutura, ſed nocitura pœnitenti manifeſtatio veritatis prævideatur, iis exceptis fidei veritatibus quæ neceſſariæ ſunt neceſſitate medii. Docent ergo, non admonendos a Confeſſariis pœnitentes qui bona fide aliena poſſident, ſi contractus uſurarios ineant, ſi pollutiones exerceant, & id genus ſimilia. Quin addunt, admonendos non eſſe pœnitentes, etiamſi pœnitentes recte uſuri cognitione eſſent, ſi remedium ſit difficillimum, & ſcandalum, vel infamia timeatur. Hinc reſolvunt frequentiſſimos caſus. Si moribundus ignorat, ſe magnam pecuniæ ſummam uſuris, illicitiſque contractibus cumulaſſe; & admonitus reſtitutionis a Confeſſario prævidetur minime reſtituturus; tunc, inquiunt, relinquendus eſt in ſua ignorantia. Nam ſub hac ignorantiæ nube, veluti tot Eliæ, immo pluſquam Eliæ, cum alienis palliis ad cælum volant, æternæ gloriæ præmium percepturi uſurarum, pollutionum, mendaciorum, quæ bona fide, ſeu invincibili ignorantia exercuerunt. Hæc enim flagitia, ſub ignorantiæ invincibilis velo perpetrata, non modo a crimine purgantur, ſed etiam æterno præmio digna evadunt; ut infra videbimus. Coniugatos autem relinquendos in fornicatione, vel inceſtu, quando ignorant aliquod impedimentum, ſi prævideantur difficillime ſervaturi continentiam, & ſcandalum, vel infamia ex ſeparatione timeatur. Quod ſi coniugata nollet more aliarum nuptarum reddere debitum; poſſet Confeſſarius illam aſtringere dicendo, ſeu mentiendo, *Teneris reddere*. Mendacium enim Confeſſarii excuſabunt, quod ſermo illius ſit hypotheticus, ſuppoſita nempe ignorantia invincibili pœnitentis. Hanc doctrinam extendunt ad pollutiones, ad ſimplicem fornicationem, & ad ea omnia de quibus ipſi invincibilem admittunt ignorantiam.

XXI. Differunt aliquantiſper inter ſe Probabiliſtæ in uſu præfatæ doctrinæ. Nam Tamburinus advertit, apprime eam neceſſariam eſſe Confeſſariis *Mercatorum*, & *Principum*, qui cum ingentium debitorum onere frequenter gravati ſint, conſuetu-

Digitized by Google

ſuetudineſque habeant pravas, dimitti ab iiſdem vix ſperari poteſt: quare, niſi relinquantur in propria ignorantia, miſeri mercatores decoctores apparerent, Principeſque iniuſti, & ad inferna prolaberentur. Sunt tamen alii Probabiliſtæ, ut videre potes apud Arauxo in *ſelect. in append. ad quæſt.* VIII. duri, ſeverique erga miſeros Principes, quorum ignorantias auferendas a Confeſſariis docent, ſecus a mercatoribus uſurariis, ab opificibus fraudulentis, ab advocatis verſutis, a mulieribus vanis ſuperbiſque.

XXII. P. Dominicus Soto, Theologus alioquin graviſſimus, *in IV. diſt.* XVIII. *quæſt.* II. *art.* 4. *ſub finem*, relatis omnibus modis dicendi Adriani, ipſe duabus propoſitionibus cauſſam expedit, ut etiam advertit P. Elizalde. Primum conſtituit, numquam licitum eſſe mentiri, & potiſſimum in ſacramento pœnitentiæ. Quamobrem ſi pœnitens præſumitur interpretari in ſui favorem Confeſſarii ſilentium, numquam licet tacere. Sive ergo ignorantia ſit facti, ſive divini vel humani iuris, in data hypotheſi Confeſſarius admonere pœnitentem debet. Tu lector, ſubdit Elizalde, vide num aliquis pœnitens reperiatur qui in ſui favorem non interpretetur ſilentium Confeſſarii. Quis fidelium hanc de tolerandis illorum ignorantiis in ipſa confeſſione notitiam perſpectam habet? Ergo ex hac propoſitione infertur ſemper Confeſſarium admonere pœnitentes debere.

XXIII. Altera Soti propoſitio eſt. Quando ignorantia eſt iuris quod omnes ſcire debent, ſive humani, ſive divini ſit, Confeſſarius admonere pœnitentem debet: quoniam tunc ignorantia ſemper eſt culpabilis: ſecus autem ſi ignorantia ſit iuris ad cuius ſcientiam non omnes aſtringantur; & ex alia parte nocitura potius quam profutura præſumitur veritatis manifeſtatio. Subdit vero, poſſe pœnitentes invincibiliter aliqua ignorare tum divini, tum humani iuris: quam ignorantiam auferre Confeſſarii non tenentur, quando prævident nihil profuturam veritatis manifeſtationem. Quibus poſitis, recenſentur adverſæ ſententiæ argumenta.

XXIV. Obiiciunt I. Quando veritatis manifeſtatio nocitura pœnitenti prævidetur, nulloque modo profutura, nullus occurrit iuſtus revelandæ veritatis finis. Tunc enim, inquiunt Salmanticenſes, *venenum propinant Confeſſarii, dum medicinam applicare videntur*.

XXV. Reſp. Oppoſitio iſthæc clarius adverſæ opinionis laxitatem, & falſitatem evincit. Chriſtus Servator noſter divinus ignorabat ne hominum infirmitatem, peccandique libidinem? Propterea ne a legis ſuæ promulgatione abſtinuit? Per legem peccatum, inquit Apoſtolus Paulus. Si conſiſteret hæc caſuiſtica argumentatio, promulgare Evangelium Chriſtus minime debuiſſet. Nonne Deus ipſe ſophiſma iſtud labefactavit per Ezechielem Prophetam cap. III. ver. 18. *Si . . . non annuntiaveris ei, neque locutus fueris, ut avertatur a via ſua impia, & vivat: ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram. Si au-*

Digitized by Google

tem tu annuntiaveris impio, & ille non fuerit converſus ab impietate ſua, & a via ſua impia: ipſe quidem in iniquitate ſua morietur, tu autem liberaſti animam tuam. Nonne dixit Chriſtus in Evangelio: *Si non veniſſem, peccatum non haberent; nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo?* Ignoravit ne ille exiguum electorum numerum, qui legem ſuam obſervaturi erant, immenſamque multitudinem eorum qui eamdem conculcaturi forent? Et nihiloſecius ab eadem prædicanda non abſtinuit. Heinc Patres clamant, minus malum eſſe ſcandala oriri quam veritatem negligi. Quare Bernardus in *Apolog. ad Guillel.* ait: *Ipſis itaque illud Gregorianum reſpondeo: Melius eſt ut ſcandalum oriatur, quam ut veritas relinquatur*. Reſpondet Engel *loc. cit.* cum ceteris, hoc intelligendum eſſe, quando veritas abſque culpa manifeſtari poteſt. Quid, quæſo, ineptius? Peccatum ne eſt veritatis manifeſtatio? Quodnam peccatum hic occurrit? Quod perpetraturi illi ſunt qui poſt acceptam veritatis notitiam legem violabunt? Nonne recte, & vere? Sed Chriſtus, & Patres iubent ne veritas occulta detineatur ob iſtorum ſcandala, & ſcelera.

XXVI. Obiiciunt 2. auctoritatem Auguſtini, quæ habetur cap. *Si quis* de pœnit. diſt. VII. *Si ſcirem non tibi prodeſſe, non te admonerem, non te terrerem*. De correctione fraterna extra ſacramentum facienda loquitur Auguſtinus, quæ, quando nulla adeſt emendationis fiducia, fieri non debet. Tranſcribamus reſponſum quod præbet ipſe P. Claudius La-Croix *tract. de off. Conf. Lib. II. quæſt.* 11. „ In „ eo enim Auguſtini loco de admonitione extra pœnitentiæ ſacramentum agitur, „ quæ revera adhiberi non debet, cum nullius ſpes fructus elucet. At ita res ſe „ non habet in ſacramento pœnitentiæ. Is enim eſt adhibendi eam finis, ut nempe nullus ſacramenti gratiæ obex interponatur. Quare, etſi tunc otioſa videri „ poſſet quoad pœnitentis emendationem, utilis tamen eſt quoad ſacramentum; „ quod conſiſtere cum hac ignorantia non poteſt, atque ea de re certiorem fieri „ pœnitentem neceſſe eſt. “ Hæc tranſcripſi, ut colligas ſuo in pretio nobis haberi Theologos Probabiliſtas, dum doctrinam quam nos veram reputamus, defendunt. Addo P. La-Croix præter morem ibidem hæc ſcribere. *Nec obſtat quod opponunt adverſarii, quorum ſententiam improbabilem prorſus & ad praxim non adducendam exiſtimo*. Sed adverte opuſculum iſtud non eſſe La-Croix: illius enim Tomo I. inſertum eſt poſt obitum P. La-Croix. Ut ut tamen ſit, a quocumque veritatem ſuſcipimus. Sed, ut clarius pateat perperam obtrudi Auguſtini textum, iuvat integrum illum tranſcribere. Habetur enim *homil.* XLI. *inter quinquaginta* eiuſdem S. Doctoris. Porro ibi Auguſtinus adverſus eos invehitur qui differunt criminum pœnitentiam ad mortem: aitque, ſe ignorare, fucata ne ſit, an vera eo tempore acta pœnitentia. Et quoniam ipſum latet pœnitentiam illam non profuturam, docet ſacramentum pœnitentiæ conferendum etiam moribundo. Senſus ergo verborum

illius

Digitized by Google

illius eſt. Si ſcirem tibi nihil prodeſſe pœnitentiam in extrema illa lucta peractam, minime tibi abſolutionem impertirem; vel ſi ſcirem tibi profuturam tunc actam pœnitentiam, *non te terrerem*; ideſt, pericula non exaggerarem adverſus ſeram pœnitentiam. Quod iſte ſit Auguſtini ſenſus, declarat ipſe Auguſtini textus, ſi integer, & non truncatus adferatur. En igitur Auguſtini verba. *Age pœnitentiam dum ſanus es. Si enim agis veram pœnitentiam dum ſanus es, & invenerit te noviſſimus dies, curre, ut reconcilieris: ſi ſic agis, ſecurus es. Quare ſecurus es? Quia egiſti pœnitentiam eo tempore quo & peccare potuiſti. Si autem vis agere pœnitentiam tunc quando peccare non potes, peccata te dimiſerunt, non tu illa. Sed unde ſcis, inquis, ne forte Deus dimittat mihi? Verum dicis. Unde? Neſcio. Illud ſcio, hoc neſcio. Nam ideo tibi do pœnitentiam, quia neſcio. Nam ſi ſcirem tibi nihil prodeſſe, non tibi darem. Item, ſi ſcirem tibi prodeſſe, non te admonerem, non te terrerem. Duæ res ſunt: aut ignoſcitur tibi, aut non ignoſcitur. Quid horum tibi futurum ſit, neſcio. Ergo tene certum, dimitte incertum.* Ex pumice potius aquam exprimes quam ex hac Auguſtini doctrina, a collectore canonum laudata, opinionem illam laxiſſimam quæ docet, non illuminandum hominem pœnitentem, erronea invincibili conſcientia laborantem.

XXVII. Obiiciunt 3. Innocentius III. cap. *Quia circa* de conſang. & affinit. inquit: *Diſſimulare poteris, ut remaneat in copula ſic contracta, cum ex ſeparatione, ſicut aſſeris, grave valeat ſcandalum imminere.* Reſpondet Henricus a S. Ignatio *Tom. III. Lib. V. cap.* cclv. Innocentium III. non loqui de Confeſſario, qui abſolvere debeat hunc hominem ignorantia circumfuſum; ſed de Epiſcopo, & Parocho, eiſdem rationem præſcribens quam in foro exteriori ſervare debeant.

XXVIII. Data reſponſione omiſſa, vera exhibetur. Ut igitur omnibus comperta ſit facilitas qua nonnulli Probabiliſtæ fucum faciunt imperitis, integrum caput Innocentii tranſcribere volo una cum gloſſa. Iſte igitur eſt textus Lib. IV. Decret. tit. XIV. de conſang. & affin. cap. VI. „ Quia circa, & infra. " *Porro de nobili viro N. pro cuius diſpenſatione, indulgentia ſcilicet remanendi cum ea quæ ipſum quinto conſanguinitatis gradu contingit, a Sede Apoſtolica obtinenda, falſa nobis cauſa fuerit allegata, proles videlicet; cum tamen ante diſpenſationem obtentam, unica filia quam habebat, viam fuerit univerſæ carnis ingreſſa, prout tua conſultatio continebat: diſſimulare poteris, ut remaneat in copula ſic contracta, cum ex ſeparatione (ſicut aſſeris) grave videas ſcandalum imminere.*

XXIX. Hoc eſt integrum caput, ex quo evidenter conſtat, ſummum Pontificem adprobare diſpenſationem, quæ alioquin ob cauſſam falſo expoſitam nulla erat, ut caveat ſcandala quæ ex ſeparatione coniugatorum oritura erant. In huius rei confirmationem exſcribam verba gloſſæ. „ Quidam nobilis contraxit matrimonium „ cum quadam muliere quæ ipſum attingit quinto gradu conſanguinitatis, de qua „ filiam

Digitized by Google

„ filiam unicam ſuſcepit. Tandem mortua fuit ipſa filia. Poſt mortem filiæ ſupplicavit nobilis Domino Papæ, ut favore filiæ quam de ipſa ſuſcepit, diſpenſaret, ut inſimul poſſent remanere: & ſic allegata cauſſa falſa, diſpenſavit, ut inſimul remanere poſſent. Epiſcopus loci, viſa indulgentia, cum obtenta eſſet ex cauſa falſa, dubitavit, utrum poſſent prætextu huius indulgentiæ remanere. Significavit hoc Domino Papæ, addens, quod ex ſeparatione illorum magnum ſcandalum imminebat. Reſpondit Papa, quod ipſe poterit diſſimulare, ut remanerent in copula ſic contracta propter ſcandalum quod immineret, ſi ſepararentur. *Nota, quod propter ſcandalum toleratur diſpenſatio ex falſa cauſa conceſſa.* “

XXX. Ex ſola ergo ſincera expoſitione præfati canonis conſtat, nullum heinc adverſæ ſententiæ patronos colligere præſidium poſſe. Quoniam Pontifex ratam habuit diſpenſationem datam, licet falſa fuerit circumſtantia expoſita. Quam interpretationem confirmant veteres Canoniſtæ, Goffridus, Hoſtienſis, Antonius, Ioannes Andreas, aliique. Inquiunt enim poſt illa verba, *Diſſimulare poteris*, ſubintelligenda ſequentia, *Ex ſcientia & licentia noſtra, quam auctoritate præſentium impartimur*. Quia ſtultum eſſet ſentire, Papam velle permittere ut in adulterio manerent illi, & ita peccarent.

XXXI. Martinus Navarrus in cap. *Si quis autem* diſt. VII. de pœnit. num. *69.* & ſeq. refellit hanc interpretationem, ut falſam: quia etiamſi diſſimulatio vim diſpenſationis obtinuiſſet, non propterea matrimonium illud, quod nullum erat, roborabatur ſine animo de novo contrahendi. Non enim ſuperveniens diſpenſatio validum efficit matrimonium nullum, niſi novo conſenſu contrahatur; etiamſi diſpenſatio expreſſe data a Papa ſit: quanto minus implicita? Verum habet. At quis revelavit Navarro, conſenſum inter coniugatos renovatum non fuiſſe? Poſito quod Papa diſpenſaverit, neceſſariis conditionibus limitatam fuiſſe diſpenſationem, ſentire nos convenit. Bene habet, reponis. Sed probandum ſupereſt, impertitam diſpenſationem fuiſſe.

XXXII. Ut evidenter evincam, Navarrum, ceteroſque omnes qui illum ſecuti ſunt, toto oſtio aberrare, adverto, ignorantiam iuris humani accipi biſariam poſſe. Primo abſolute, dum ſiſtit intra limites legis humanæ. Secundo comparate ad alias leges, quando violatio talis iuris inducit violationem iuris naturalis, & divini; ut accidit in caſu noſtro. Violatio enim legis humanæ, præſcribentis impedimentum, infert tranſgreſſionem legis naturalis, & divinæ: quia cum matrimonium ob illud impedimentum nullum ſit, coniugati verſantur in continua fornicatione, & inceſtu. Quibus poſitis.

XXXIII. Dico, Pontificem ſummum aut ſuper illo matrimonio diſpenſaſſe, debitis adiectis conditionibus, aut declaraſſe validum fuiſſe. Quod ad ſecundum hoc membrum attinet, animadvertendum eſt, ut iam prius obſervavit acutus P. Elizalde,

Digitized by Google

zalde, diſpenſationes non fieri nullas ob defectum alicuius circumſtantiæ levioris momenti, quæque non eſt diſpenſandi ratio; ſed potius in ſupplicatione adiicitur ex maiori abundantia. Sic eveniſſe in caſu hoc patet. Conſanguinitas in gradu remoto erat, in quinto nempe gradu, in quo abſque ulla prole ſuſcepta frequentiſſime diſpenſabatur. Ergo circumſtantia prolis ad facilius obtinendam diſpenſationem adiecta fuit, non tamquam diſpenſandi ratio; cum in quinto gradu ſine tali circumſtantia communiter diſpenſatio impertiretur. Accedit quod vera fuit circumſtantia filiæ, quæ ante obtentam diſpenſationem viam univerſæ carnis, ut Pontifex inquit, ingreſſa erat. Validum ergo Papa iudicavit matrimonium illud, quod diſpenſatio data non potuerit levis circumſtantiæ falſitate infirmari. Idcirco reſcripſit Epiſcopo, de valore diſpenſationis dubitanti, ut diſſimularet &c. Atque hæc interpretatio, inquit Elizalde, munitur ex cap. *Non debet* eiuſdem titul. & eiuſdem Innoc. Unde colligitur, non adeo ſtricti iuris tunc fuiſſe impedimentum ſupra quartum gradum. Nec obſtat, quod appareat, motum fuiſſe Pontificem ob ſcandalum vitandum. Nam hæc clauſula appoſita fuit ab Epiſcopo, eamque repetivit Pontifex, ut quid conducens in matrimonii favorem. Quod ſi quid dubii erat, in favorem poſſeſſorum decidendum erat.

XXXIV. Si hæc tibi non probatur interpretatio, Papam novam impertiiſſe diſpenſationem tanta evidentia demonſtro, ut omnes Probabiliſtæ ſimul nihil in oppoſitum hiſcere valeant. Et ut expeditis aculeis eos urgeam. Nullum ne, an validum matrimonium? Si ſecundum; nulla quæſtio. Si primum; ergo Pontifex nullum *agnovit* eiuſmodi matrimonium. Diſpenſavit ergo. Negas? Ergo Pontifex libere permiſit duos coniuges, nulla urgente cauſſa, in continua fornicatione verſari. Ergo iniquus Papa fuit, qui, cum poſſet, noluit hanc fornicandi cauſſam auferre. Quid ad hoc? Cedo. Poterat ne Pontifex diſpenſare? Ais. Ergo iniquus, ſi non fecit: quoniam nullum erat diſpenſandi obſtaculum; quin ſcandalum, quod ſeparationem impediebat, ad diſpenſandum urgebat. Nulla itaque aſſignari ratio poteſt cur non diſpenſaverit cum coniugibus ita ſuæ ſalutis avidis, ut iam impetraverint priorem diſpenſationem. Nulla enim in iſtis adverſus diſpenſationem ſuſpicari repugnantia valet. Itaque diſpenſandi neceſſitas urgebat: nil obſtabat: Papa poterat: Epiſcopus ſupplicabat. Alterutrum ergo dicendum eſt, aut Papam ſtultum, atque iniquum fuiſſe (quod de quocumque aſſerere, maxime vero de Pontifice, & de Innocentio III. Pontifice peculiari ſanctitate non minus quam doctrina prædito, impiam præfert temeritatem), aut, ſupplicante Epiſcopo, ſuper matrimonio nullo diſpenſationem impertiiſſe. Hæc omnia adeo evidentia ſunt, ut nulla diſtinctiuncula eludi queant. Accedit quod, niſi ita ratiocinemur, nullæ in poſterum petendæ diſpenſationes erunt; nullæ proclamationes faciendæ, ut impedimenta *pandantur*. Ignorantia enim iuxta Probabiliſtas ſatis eſt. Verum omnes Theo-

logi

Digitized by Google

logi adfirmant, tum Confeſſorem, tum Paſtorem aſtringi, ignorantiam invincibilem auferre, quando id ſine peccati, aut ſcandali periculo præſtare valet. Poterat Pontifex in caſu noſtro: ergo fecit. Omnia, inquis, luculenta, & perſpicua. Quid ergo diſſimulare Epiſcopus debebat? Reſpondeo, quod, admiſſa priori reſponſione, diſſimulare poterat matrimonium, utpote validum; licet diſpenſatio ſubreptitia fuerit in levi circumſtantia. Iuxta ſecundam reſponſionem diſſimulare poterat publicam ſeparationem, pœnamque infligendam ob ſubdolam falſæ circumſtantiæ expoſitionem. Denique, ut adhuc evidentius percipias quam ſit hæc interpretatio genuina, in memoriam revoca luculentiſſima argumenta quibus evincitur, damnabilem eſſe in Confeſſario diſſimulationem fornicationis in ſuis pœnitentibus.

XXXV. Colligas heinc velim, quam inepte laudatum canonem detorſerint adverſarii ad laxiſſimam opinionem firmandam. Nam etiam admiſſo quod diſſimulanda eſſet ignorantia invincibilis alicuius impedimenti matrimonialis, non heinc inferri ullo modo poteſt, diſſimulandam eſſe in confeſſione ignorantiam invincibilem reſtitutionis faciendæ, uſurarum, ſimoniæ, aliorumque vitiorum. Quomodo enim in extremo neceſſitatis caſu diſſimulanda ſit alicuius impedimenti ignorantia, ſub finem dicam iſtius paragraphi.

XXXVI. Iam mihi videre videor te ita perſuaſum, & convictum, ut una te exclamantem audiam: Ecqui fieri poteſt ut tot Theologi docti, probique in re adeo graviſſima erraverint? Ortum id duxit partim ex zelo pio ſalvandi omnes, partim ex præiudiciis Probabiliſmi, partim denique ex nimio erga anteriores Probabiliſtas amore. Paucis rem habe. Alexander VII. & Innocentius XI. centum & amplius propoſitiones, ex recentioribus Probabiliſtis fere omnes decerptas, proſcripſere. Et quoniam detractum eiuſmodi Probabiliſtarum honori exiſtimatum eſt, ſi concedatur, in eorumdem libris damnatas reperiri propoſitiones, recentiorum Probabiliſtarum plures gloriæ ſibi verterunt negare in præfatis Auctoribus has extare theſes. Et quamvis luce meridiana clarius ſit, in Sanchez, in Tamburino, Caramuele, Eſcobario, Paſqualigo, Diana, aliiſque eaſdem contineri; tamen iſtorum Theologorum doctrina propugnatur, ut innoxia. Iſti ſunt Auctores qui citantur, ut iam fuſius dictum eſt alibi. Et ut ſiſtamus in argumento quod eſt in manibus: P. Sanchez docuit, non illuminandum pœnitentem qui bona fide poſſidet aliena. Hanc doctrinam exſcripſit Tamburinus, & dilatavit; &, quod magis dolet, ipſi docti Salmanticenſes, horum, aliorumque ſimilium Theologorum auctoritate interdum devicti, profligatam opinionem docent, & pro eadem citant Sanchez, Granados, Lugo, Antonium a Spiritu ſancto. Et quia vix credi poteſt, Theologos Salmanticenſes tam laxam docere ſententiam, Iubet nonnulla alia illorum verba tranſcribere ex *cit. tract.* xx. *cap.* v. *punct.* 3. *num.* 27. ubi inquiunt: *Similiter ſi, cognita obligatione reſtitutionis, probabiliter timet poſt admonitionem a pœnitente non*

eſſe

eſſe reſtituendum; tunc potius debet diſſimulare quam veritatem aperire. Quia Confeſſarius ſolum tenetur manifeſtare veritatem, quando cognoſcit talem monitionem pœnitenti profuturam, & non nocituram; ſed tunc talem manifeſtationem, ſeu monitionem cognoſcit non profuturam, ſed potius nocituram, & in ſpiritualem ruinam pœnitentis, eſſe futuram: ergo non tenetur tunc veritatem impedimenti, & reſtitutionis aperire ſed debet pœnitentem in ſua bona fide antea habita relinquere. Sic Sanchez . . . Sic noſter Franciſcus bonæ Spei. Sic noſter Antonius a Spiritu ſancto, Caſuiſta magnopere laxus.

XXXVII. Antequam abſurda monſtroſa quæ hanc doctrinam conſequuntur, deſcribo, percontari iterum duo lubet a Theologis iſtis. Primum. Sola ergo probabilitas ſatis eſt ad diſſimulandam ignorantiam pecuniæ reſtituendæ? Oblitus ille eſt obligationis ingentis ſolvendi debiti. *Probabiliter* times ne ſit ſoluturus, ſi excitetur ab oblivione; & ideo taces? Si tantum *probabiliter* times: ergo ſimul probabiliter ſperas, diceret Gobat. Cur, ſi timor probabilis ſuadet ſilentium, ſpes æque probabilis non urget ad loquendum? Non ergo certitudo moralis directa requiritur ut Confeſſarius ſilere debeat; ſed ſat eſt probabilis timor ne ſit reſtituturus. Quid plura? Satis eſt dubium, ut infra videbimus. Alterum, & potiſſimum quod quæro, eſt. Eccur noxiam, immo mortiferam, prævident fore divinæ veritatis lucem pœnitentibus ſuis? Quid reſponſi? Quia ſe expoliare pecuniis moleſtiſſimum eſt, & perdifficile, ut debita ſolvant, ut aliena reſtituant. Deberent enim ſplendidum diminuere apparatum, faſtum, pompaſque circumcidere, deliciis vale dicere, exaſperare uxorem, a gradu deſcendere. Quid humanitati infeſtius? Quid repugnantius? Relinquendi ergo in bona fide ſunt, qua invincibiliter ſibi blandiuntur, nec contractus eſſe iniuſtos, nec ſe uſuras exercuiſſe, nec in dilatione ſolvendæ mercedis peccaſſe. Quoniam ſi admonerentur, æternas pœnas luerent, eo quod minime reſtituerent, ſolverentque debita. Quamquam ſupra inter diſputandum oſtenſa ſit iſtius doctrinæ laxitas revera horrenda; lubet iterum ad incitas Probabiliſtas urgere. Silent ergo, quia nocituram prævident pœnitentibus veritatem. Recte & vere. Audiant nunc repetitionem iam indicatæ doctrinæ. Fidei veritas eſt, aliquam ſaltem adhibere Chriſtianos debere diligentiam in addiſcenda Dei lege, ſive dura, ſive ſuavi, ſive facili, ſive difficili. Hoc extra diſputationem eſt. Si aliquam: ergo minimam ſaltem præſtare diligentiam debent. Porro minima diligentia eſt, ut ſaltem velint audire iſtius legis notitiam a Confeſſario. Ergo Chriſtianus, qui non præſumitur *virtualiter* ſaltem paratus ad recipiendam legis veritatem, non eſt erga legislatorem Deum, ſuamque legem recte diſpoſitus. Ergo ſacramenti pœnitentiæ indignus. Perge porro. Aut Confeſſarius prudenter præſumit, Chriſtianum pœnitentem velle ſincere legem Dei univerſam ſcire; aut nolle eamdem ſcire. Nulla ad fugam latebra occurrit. Si primum, lege naturali, di-

Digitized by Google

divina, & canonica Confeſſarius, utpote ex officio pœnitentis doctor, tenetur eidem diſpoſito, & virtualiter parato veritatem pandere. Si ſecundum, iam ignorantia vincibilis eſt, ſupina, & affectata. Ergo iuxta omnes ad unum Theologos catholicos abſolvi nequit. Ergo luce meridiana clarius eſt, perdoctos Probabiliſtas abſolvere, & ſacramenta Ieſu Chriſti miniſtrare Chriſtianis illis quos præſumunt illo ipſo actu quo eos abſolvunt, nolle intelligere, ut bene agant. Inſtauro alio ſub aſpectu argumentationem. Si Chriſtiani pœnitentes expreſſe dicerent, ſe nolle ſcire totam Dei legem, abſolvendi ne eſſent? Abſit, inquis. Atqui omnes illi qui virtualiter & interpretative aliquid nolunt, aut volunt, ſi expreſſe interrogentur, num illud velint, aut nolint, expreſſe reapſe illud volunt, aut nolunt. Ergo, ſi virtualiter nolentes prudenter præſumuntur, neceſſario conſequitur, præſumendos quoque eſſe expreſſe, & formaliter nolentes totam legem ſcire: vel contra, ſi virtualiter præſumuntur volentes, præſumi quoque neceſſario debent formaliter expreſſeque volentes ſcire totam legem. Ergo aut peccant Confeſſarii, ſi abſolvant nolentes ſcire; aut peccant, ſi non illuminant volentes ſcire. Quid ad hæc?

XXXVIII. Reponunt Confeſſarii, ſe hic & nunc præſumere, velle pœnitentes virtualiter ſcire, ſervareque univerſam legem; at, ſpectata eorum fragilitate, & ad peccandum propenſione, timent futuram voluntatis mutationem ob difficultatem graviſſimam legis ſervandæ. Ita ne vero? Sed hoc frequentiſſime evenit etiam in peccatis ſcitis, compertiſque. Si timor voluntatis in futurum mutandæ remorari debet a veritate pandenda, vix aliquis Chriſtianus abſolvi licite poteſt. Et Probabiliſtæ audent hoc opponere ſophiſma, qui conſuetudinarios, recidivantes, & ipſos habituatos abſolvunt; licet probabiliter relapſuros prævideant? Si timor voluntatis mutandæ, & ad peccandum propenſionis retrahere a manifeſtanda lege deberet; Chriſtus Dominus, prævidens immenſam multitudinem ſuæ legi adverſam, eam promulgare haud debuiſſet. An ipſum latebat humana infirmitas? Sed quid ultra produco inane ſophiſma?

XXXIX. Multa in pauca contrahamus. Theologi iſti, & Confeſſarii hæc duo iudicia contraria forment eodem tempore, & de eodem pœnitente neceſſum eſt. Primum, quod ſincero corde, animoque contrito ad Deum accedant pœnitentes: quod velint ſincere obſervare omnia mandata divina, univerſamque legem: quod accedant cum propoſito efficaci recipiendi a Confeſſario, qua iudice, abſolutionem, & qua doctore, inſtructionem omnium veritatum quas lex divina ſciendas præcipit. His ornatos diſpoſitionibus præſumere Confeſſarii debent pœnitentes ſuos. Ex alia parte ſimul præſumere illos debent tam averſos a divinæ legis ſcientia, & adeo imparatos ad ſuſcipiendam notitiam, ut expedientius iudicent in divinæ legis ignoratione derelinquendos eſſe. Quæ profecto paradoxa omnem fidem ſuperant.

XL.

Digitized by Google

XL. Ut abſurda horrenda quæ hanc conſequuntur opinionem, percipias, in mentem revoca textus Tamburini aſſerentis hanc doctrinam animadvertendam eſſe *PERMAXIME PRO CONFESSARIIS MERCATORUM, & PRINCIPUM*. Admiſſa hac doctrina, quod in materia reſtitutionis & iuſtitiæ, quæ eſt omnium graviſſima, & difficilioris obſervantiæ, relinquendi Chriſtiani ſint in ignorantiæ tenebris, quæ heinc non oriuntur monſtra? Relinquendi in poſterum erunt in ſua ignorantia? Quinam? Qui bona fide recipiunt quinque in centum ultra ſortem, tamquam ex *gratitudine debitum*: qui ad duellum provocati, illud bona fide acceptant, ne timidi animi notam ſubeant: qui calumniatores, falſoſque accuſatores occidunt, dum alia non occurrunt media evitandi damnum illatum: qui iudicant, licitum eſſe retinere concubinam nimis idoneam oblectando concubinario. Relinquendi in ſua ignorantia ſunt qui bona conſcientia a poteſtate publica rogati de fide chriſtiana, licitum ſilentium iudicant: qui ſex in centum ultra ſortem exigunt, quod ad non repetendum vivum infra tempus certum ſe ſe aſtrinxere: qui eſſe licitum abortum putant, ne puella prægnans diffametur: famuli qui heris ſuis ſurripiunt bona ad compenſandam operam ſuam, quam maiorem iudicant ſalario: qui occidunt furem ob conſervationem unius aurei: qui mortem parentum cupiunt, ut hereditatem aſſequantur: qui ſubmiſſis humeris ſcienter adiuvant heros ſuos aſcendere per feneſtras ad ſtuprandam virginem: qui credunt adulterium non perpetrare, dum agnoſcunt uxorem alienam conſentiente marito.

XLI. Hæc & ſimilia horrenda monſtra neceſſario conſequuntur ex iſtorum Probabiliſtarum laxiſſima opinione. Et ut paucis omnia amplectar, opinionem hanc neceſſario conſequitur funeſtiſſima univerſi populi chriſtiani clades, atque excidium. Nihil hic per exaggerationem dictum. Sub oculos recurrat Tamburini, Sanchez, Salmanticenſium, & aliorum doctrina, quam hoc in capite tranſcripſi propriis ipſorum verbis; & continuo quiſque percipiet, evidens eſſe quod aſſero. Loco principii conſtituunt illi, non monendos a Confeſſario Chriſtianos illorum criminum a quibus difficillime abſtinere prævidentur. Quid vero difficilius quam a divitiis iniuſte partis, ab illecebroſis diverticulis, a comœdiis, a comeſſationibus animum ſervare abſtractum? Mulieres tanto impetu pompas, faſtum, fucos, lenocinia, virorum obſequia depereunt, ambiunt, & adeo ſibi licita reputant, ut obſequium ſe præſtare Deo arbitrentur. Viri e contrario, ut muliercularum amorem foveant, ut eas ſibi devinciant, ut gradum dignitatemque oſtentent, nihil intentatum relinquunt: pecunias, divitiaſque quacumque via, ſive iuſta, ſive iniuſta, conquirunt, omnia ſibi licere autumant. In ſæculo vivimus in quo tanta opinionum perverſitate, morum, conſuetudinumque pravitate homines educantur, ut vel ipſa manifeſta crimina honeſtatis formam induerint. Quid quod præter iniqua exempla laxæ nonnullorum Caſuiſtarum opiniones erroneas hominum antici-

pa-

Digitized by Google

pationes confirmant, animos adiiciunt ad exitioſa perſequenda oblectamenta? Hæc omnia & oculis cernuntur, & manibus contrectantur. Si ergo Confeſſarii, dum pro tribunali ſedent, dum ad ſacramenta chriſtianæ religionis Fideles admittunt, retepere minime debeant hæc quæ legi naturali, & divinæ repugnant, quod prævideant *probabiliter* non profuturam admonitionem; ſi conſtituatur, incautos atque imprudentes haberi Confeſſarios qui veritatem pandunt: quoniam *quando medicinam ſibi videntur applicare, venenum propinant*: admiſſa hac iuniorum Theologorum doctrina, iudicent æqui rerum æſtimatores, an verum non ſit, heinc chriſtiani populi cladem, ruinamque extremam conſequi.

XLII. Ultra pergunt recentiores Theologi. Quærunt Salmanticenſes *loc. cit. num.* 28. Quid agendum, quando dubium eſt, ſit ne profutura monitio? Si nullum timeatur damnum, admonendum pœnitentem docent, ſi ſimul ſperetur profectus. Quid, ſi momenta utrimque occurrentia æqualia ſint? Reſpondent laudati Salmanticenſes cum Bonacina, ceſſare tunc obligationem corrigendi pœnitentem, excepto articulo mortis, & caſu in quo vel detrimentum innocentis, vel damnum contra bonum commune ſequeretur. Quia in tali dubio, & ſub circumſtantiis relatis *non tenetur Confeſſarius pœnitentem monere, veritatem illi aperiendo, & a conſcientia erronea liberando*. Non plus debiti recognoſcunt Auctores iſti in Confeſſario admonendi pœnitentes ſuos quam quod præceptum correctionis imponit Chriſtianis omnibus corrigendi fratres. Hi implere præceptum correctionis non aſtringuntur, ſi nulla ſit profectus fiducia. Verum Confeſſarii duplici momento aſtringuntur pœnitentes ſuos inſtruere. Primo vi officii graviſſimo premuntur onere retegendæ, & explicandæ evangelicæ legis illis omnibus qui ad illos accedunt. Secundo, ut ſacramentorum ſanctitatem ſartam tectam cuſtodiant a ſacrilega profanatione. Dum veritatem ſilent, quia probabiliter præſumunt, non ſuſcipiendam a pœnitentibus monitionem, hos iudicant ſive actu, ſive in animi præparatione paratos ad reſpuendam veritatem. Ergo indignos illos reapſe iudicare debent ſacramentis. Quid ad hæc? Num fragilem naturam, peccandique *formaliter* periculum obtrudent? At recurrunt argumenta facta, non debuiſſe Chriſtum Dominum hac ratione ſuam promulgare legem.

XLIII. Hæc latius diſputavi, quia ſub ſcribendi initium repetitas accepi epiſtolas a D. Ioſepho Gerardi Plebano Eccleſiæ Cavaſi Diœceſis Tarviſinæ, qui ſuper hac controverſia reſolutionem a me poſcebat. Iunioris doctrinæ aſſertor eſt eruditus hic Paſtor: & quia auctoritate Theologorum, Canoniſtarum, & potiſſimum cap. *Quia circa* premebatur; quid agendum ſibi foret in tam momentoſo negotio, etiam atque etiam flagitabat. Cui ut facerem ſatis, rem plenius diſpicere iudicavi, & malorum multitudini, quæ ex oppoſita opinione proficiſcuntur, occurrere operæ pretium exiſtimavi.

Digitized by Google

XLIV. Caveant ergo Confeſſarii ſilentium in re tam gravi. Animadvertant potiſſimum, tot ſacrilegiorum radicem eſſe hanc Confeſſariorum vel taciturnitatem, vel loquendi inſcitiam. Caveant ne ſint canes muti, non valentes latrare. Non ſe decipi ſinant fuco auctoritatis Theologorum quos laudavi: quoniam evidenter conſtat, canones quos allegant, nihil laxitati caſuiſticæ ſuffragari; rationes vero quas opponunt, futiles omnino ſunt. Nonne, ut etiam hoc addam, ſacramenta chriſtianæ religionis aut inducunt, aut inductam augent divinam gratiam? Chriſtiani hi ſacramenta recipiunt, frequentant ſub ſuis Confeſſariis, & non modo meliores non evadunt, verum nec tantam aſſequuntur docilitatem qua propriæ profeſſionis præcepta ſibi explicata addiſcere velint. Quid iudicii in illos opifices, & artifices ferres qui ita diſpoſiti eſſent, ut nollent propriæ artis regulas, vel gratis explicatas, recipere, qui amarent propriæ artis ignorantiam? Quis umquam talia excogitavit monſtra? Animadvertas iterum velim, quod Tamburinus ſcribit, ſuam nempe, & aliorum Probabiliſtarum doctrinam adnotandam *permaxime eſſe pro Confeſſariis mercatorum, & Principum*. Quid amplius ad gratiam, favoremque? Verum tu qui Chriſti Evangelium profiteris, apage exitiale monitum. Recordare Pauli Apoſtoli effatum: *Si hominibus placerem, ſervus Chriſti non eſſem*. Cave ne divitum, Principumque reſpectus, eorumque captandæ auræ ſtudium, os tuum claudant, deiiciantque animam. Sed expergiſcere, frontem indue æneam, ut pro domo Dei, & ſacramentorum ſanctitate aſſerenda murum inexpugnabilem te conſtituas. Poſtremum, *poſt* omnia quæ hactenus in medium attuli, oculos coniice in ipſam experientiam. Spectato tantam ſacramentorum frequentiam cum vita vana, molli, illecebroſa, impudica, avara, effreni conſociatam. Unde tam ſacrilega, corruptela? Non ſane aliunde quam & ex Confeſſariorum oſcitantia, imperitia, ac ignorantia; & ex pœnitentium vafra iniquitate.

§. III.

Nonnullæ quæſtiunculæ reſolvuntur.

XLV. QUæſt. I. Dives eſt morti proximus, ingentis patrimonii, uſuris, fraudibus, dolis, oppreſſionibus, pauperumque ſanguine parti. Uxorem habet, & filios. Bona ipſe fide, ſeu ignorantia invincibili; ſe licite poſſidere bona ſua credit: ſiquidem nullo conſcientiæ morſu pungitur, nullaque actuali cognitione rei reſtituendæ illuſtratur. Quibus poſitis ignorantia invincibilis præſumitur. Porro ſi admoneatur, probabile eſt illum non reſtituturum: mendicitati enim dilectiſſimam uxorem, & amatiſſimos filios exponere deberet, atque infamiæ. Veritatis ergo manifeſtationem certa conſequitur damnatio. Si ſua quali quali bona fide decedat, forte ſalvabitur: ſaltem *probabiliter probabile eſt* hunc ſal-

ſalvum futurum, Confeſſario ſilente; certe vero damnabitur, ſi Confeſſarius loquatur.

XLVI. Reſp. Si cæcus cæcum duxerit, ambo in foveam cadunt. Confeſſarius canis mutus, non valens, aut erroneis opiniunculis deceptus neſciens latrare, & loqui, damnatur tamquam ſui miniſterii iniquus prævaricator, & crudeliſſimus animarum interemptor. Chriſtiani qui ſive ſani, ſive cum morte luctantes, Confeſſarium vocant, iudicem vocant a quo abſolvantur, doctorem a quo inſtruantur. Si in hunc finem Confeſſarium non vocant, hypocritæ ſunt, & Dei, ac pœnitentiæ irriſores, contemptoreſque. Benigni Probabiliſtæ neminem adeo vaſrum, maxime imminente morte, ſupponere debent. Paratos ergo illos ad ſuſcipiendam inſtructionem reputare debent, niſi temerarii iudices ipſi eſſe velint. Porro miſeri pœnitentes ſilentium Confeſſariorum tamquam approbationem reputant conſcientiæ propriæ. Si vero Confeſſarii reponant, ſe non temere, ſed prudentiſſime indicare imparatos illos eſſe ad obſervandam legem iuſtitiæ; cur ergo divinæ legis contemptores abſolvunt? Ubi, quæſo, in his moribundis cor contritum, & humiliatum? Ubi dilectio Dei ſuper omnia? Ubi vel ipſius inferni ſuper omnia timor? Ubi denique voluntas obſervandi univerſam legem? Nec eſt quod reponas, adeſſe illis voluntatem ſervandi totam legem quam ſciunt, vel eſſe præſumunt: quoniam neceſſaria eſt voluntas efficax ſciendi, & obſervandi univerſam legem quam Deus tulit, non quam peccator effingit. Si hæc deſit voluntas, vincibilis ignorantia eſt. Ne multa: hæc Probabiliſtarum doctrina communi humani generis ſenſui adverſatur. Quid, ſi Chriſtianis hæc de illorum tolerandis in re graviſſima ignorantiis doctrina perſpecta eſſet? Perhorreſcerent ſane Confeſſarios ut deceptores, animarumque perditores, ſi ſcirent eos veritatem æternæ legis occultam tenere eo ipſo tempore quo vocantur in hunc finem ut illam manifeſtent. Quis ex univerſo Catholicorum cœtu rogatus vellet, imminente morte, non admoneri cuiuſque peccati, ſive malitiæ, ſive ignorantiæ, ſive iniuſtitiæ, etiamſi univerſa ſubſtantia reſtituenda foret? Pudori ſibi verteret, & ignominiæ, reſpondere, ſe nolle tunc temporis ſcire veritatem univerſæ legis neceſſariæ ad ſalutem. Quid, ſi Probabiliſtam argutantem audiret, neceſſariam eſſe legem quam ipſe ſcit, non quam Deus publicavit? Hanc ineptiſſimam diſtinctiunculam derideret ut futile commentum. Nam Deus præcipit addiſcere pro viribus univerſam legem, ut dictum eſt. Lege Auguſtinum *Lib. contra mendacium ad Conſentium cap.* XVIII. ubi ſimilem caſum proponit unius moribundi, vitam corporalem continuo amiſſuri, ſi filii obitus ſibi pandatur. Ibi enim inducit Probabiliſtis ſimiles, qui exaggerant, nos diligere *animicidam veritatem*; quemadmodum accuſabant Auguſtinum amantem *homicidam veritatem*.

XLVII. Quæſt. II. Berta bona fide contraxit matrimonium, quod tamen ob occul-

cuſtum impedimentum dirimens nullum eſt. Si impedimenti admoneatur, in occaſione proxima formaliter peccandi conſtituitur. Si debitum reddere nolit, vel a marito interficitur, vel mutuæ inter parentes inimicitiæ, & infamiæ oriuntur. Quis dixerit diſſimulandam hoc in caſu non eſſe impedimenti ignorantiam?

XLVIII. Reſp. Diſtinguenda eſt admonitio facienda intra, aut extra confeſſionem. Parochus, Paſtor, & Confeſſarii in foro exteriori plura diſſimulare poſſunt, dum prævident maiora incommoda ex admonitione ſecutura, nullumque profectum ſperant. Contra res ſe habet in confeſſione. Confeſſarius, ſedens pro tribunali, confeſſionem audiens, ſupponere pœnitentem debet paratum ad omnem Dei legem ſervandam. Si admoneatur, conſtituitur in occaſione proxima, quia ſeparari nequit. Occaſio ergo neceſſaria, non libera erit. Quot autem ſunt in occaſione proxima neceſſaria qui uſu remediorum legem Dei ſervant? Iuxta Probabiliſtas dari ignorantia invincibilis poteſt ſimplicis fornicationis. Sint Titius, & Berta neceſſitate cogente in eadem domo, hac ignorantia muniti bona fide fornicantes. Si ſeparentur, ſcandalum oritur. Non ergo admonendi iuxta Probabiliſtas, ne formaliter fornicentur; ſed relinquendi in materiali fornicatione: &, quod plus eſt, abſolvendi, & ad ſacram menſam admittendi? Iſta ne chriſtiana Theologia? Nec eſt quod reponas diſcrimen iuris humani, & naturalis. Nam licet impedimenti ignorantia humani iuris ſit, tamen iuris iſtius violatio infert neceſſario violationem legis naturalis, & divinæ; adeoque Titius, & Berta, ſuppoſito impedimento dirimente, ſunt duo fornicatores. Si ergo Confeſſarius paratos eos non præſumit ad ſervandam continentiam, uſque dum diſpenſatio impetretur; abſolvere eos non debet. Quando moraliter certus eſt, iſtos non eſſe legem obſervaturos, ad vitanda maiora peccata ſileat Confeſſarius, & ſacramenta differat, donec diſpenſationem impetraverit. Quid, ſi urgeat præceptum confeſſionis Paſchatis tempore? Tunc dico, aut admonendos eſſe, aut ſuſpendendam abſolutionem. Nonne quando ignorantia eſt vincibilis, admonere illos debes? Nullum tum ſcandalum, nulla occaſio proxima excuſat. Nonne tunc ſervare legem tenentur, & in occaſione proxima caſtitatem cuſtodire? Porro raro eſt ignorantia revera invincibilis in matrimonii impedimentis; frequentiſſime vero vincibilis ob negligentiam inveſtigationis & inquiſitionis veritatis. Nec ad invincibilitatem ſat eſt quod non ſentiant remorſum, quod actu non cognoſcant; quemadmodum falſo Probabiliſtæ contendunt, ut infra patebit. Verum, his nunc miſſis, cur non admones? Quia non ſunt parati ad obſervandam continentiam? Ergo non ſunt diſpoſiti ad pœnitentiam ſacramentalem ob argumenta ſupra explicata. Sunt in occaſione utique; ſed etiam Malcus captivus cum muliere captiva erat in occaſione proxima; & tamen caſtitatem ſervavit uterque. Scandalum, reponis, imminet. Quid ſcandalum obtrudis? Scandalum oriri poteſt dumtaxat ex publica ſeparatione, non ex

C ij pri-

Digitized by Google

privata & occulta continentia. Scandala inimicitiæ, infamiæ vitanda ſemper ſunt. At quando coniuges divinæ legis ſervandæ amore flagrant, & ſcandalum vitare, & continentiam ſervare valent. Quid quod vel ipſi coniuges, ſi interrogarentur, an vellent diem ultimum obire in tali copula fornicaria, velamine ignorantiæ obtecta, intrepide negarent, atque opinionem adverſariorum, ut ego quidem arbitror, deteſtarentur? Ego ſane numquam adduci poſſum ut concedam, diſſimulandam eſſe hanc ignorantiam eo tempore quo conferendum eſt ſacramentum.

XLIX. Inſtant adverſarii. Quæ hactenus dicta ſunt, a ſcopo omnino declinant. Ea locum habere poſſent, quando uterque coniux confiteretur eidem Confeſſario. Nunc autem ſermo eſt de Berta interficienda a marito, ſi debitum ſolvere recuſat. Parata eſt illa caſtitatem ſervare, & ut talis a Confeſſario præcognoſcitur. Tota difficultas eſt, teneatur ne debitum reddere marito petenti. Si admoneatur, reddere nequit. Si non reddat, interficitur, & ſcandala oriuntur plurima. Reſp. Hæc omnia oriri poſſent, ſi ignorantia vincibilis eſſet, & tamen iuxta omnes admonenda mulier foret; & omnia ſecutura mala contemnere deberet. Caſus hic perquam rarus eſt. Si tamen eveniret, differri ſacramentum poſſet, non revelato impedimento, donec, impetrata diſpenſatione, matrimonium perficiatur iuxta modum quem communiter DD. præſcribunt. Quid, ſi neceſſitas urgeret ſuſcipiendi ſacramentum? Confeſſarius his preſſus anguſtiis, requirat a muliere (nam reſpectu mariti vix, ac ne vix quidem occurrere hic caſus valet) propoſitum univerſale ſervandi omnia mandata, & univerſam legem, & abſolutionem impertiri poterit, ſi ceteræ diſpoſitiones apparuerint. Hoc aſſero potiſſimum ob communem Theologorum conſenſum: neque ab hac ſententia diſſentit P. Elizalde. Ex hoc perquam raro eventu regulam generalem eruere, ut Probabiliſtæ contendunt; relinquendi pœnitentes in propria ignorantia invincibili, magna deceptio eſt. Quoties enim in poteſtate pœnitentis eſt abſtinere a peccato, ſemper admonendus a Confeſſario eſt; etiamſi admonitio prævideretur nocitura, nedum profutura. Et hæc ſententia communis eſt penes Antiprobabiliſtas, ut advertit Chriſtophorus a S. Ioſeph *loc. cit.*

Digitized by Google

CAPUT V.

Opera ex conſcientia erronea invincibili peracta, licet careant malitia formali, nulla tamen prædita ſunt bonitate, aut merito. Probabiliſtarum ſophiſmata convelluntur.

§. I.

Rationum momenta explicantur.

I. IAM demonſtratum ſupra eſt, conſcientiam invincibiliter errantem excuſare a culpa. Nunc in diſputationem adducitur, utrum opus illud in ſe materialiter malum, conſcientia invincibiliter erronea directum in finem bonum, ſit bonum, & meritorium, ſi conditiones ad opera meritoria neceſſariæ concurrant. Adfirmant Probabiliſtæ omnes, & potiſſimum recentiorum princeps P. Antonius Terillus *I. Part. de regul. mor. quæſt.* III. ubi plura pro ſua opinione congerit ſophiſmata, *in quibus* (inquit P. Ignatius de Camargo *Lib. I. contr.* x. *art.* 2. *§.* 2. *num.*46.) *neſcias quid mirere magis, an importunitatem, & inefficaciam ipſorum; an confidentiam nimiam.*

II. P. Claudius La-Croix *Lib. I. quæſt.* v. *num.* 14. *& ſeq.* ambabus ulnis amplectitur ſui *Terilli* ſententiam ut communiſſimam; laudatque Theologos a Terillo citatos, nempe Almainum, Cordubam, Lorcam, Duval, Malderum, Peſantium, Azorium, Vaſquez, Sanchez, Salas, Amicum, Becanum, Cardenas, alioſque. Quin Terilli auctoritate deceptus non veretur S. Thomam pro hac eadem ſententia allegare, aitque S. Doctorem 1. 2. *quæſt.* XIX. *art.* 6. expreſſe præfatam docere opinionem.

III. Verum pace tum *Terilli*, tum *La-Croix* hæc eſt apertiſſima falſitas. Quod ut evincam, tranſcribam potiſſimum argumentum cui *P. Terillus* ſuam fidit concluſionem. Inquit ergo de *conſcient. quæſt.* XVI. *num.* 27. „ Quod mentiens v. g. ex „ errore, quo invincibiliter putat, mendacium eſſe rem Deo gratam, laudabiliter „ operetur, probatur: quia actus voluntatis non aliter dependet a prævio dicta„ mine conſcientiæ ad contrahendam malitiam quam ad contrahendam bonita„ tem. Sed actus diſcordans a dictamine conſcientiæ, etſi erroneæ, malus eſt, „ eamque rationem malitiæ contrahit quam dictamen errans proponit, ut con„ ſtat. Ergo actus concordans dictamini conſcientiæ invincibiliter erranti bonus „ eſt, eamque rationem bonitatis acquirit quam dictamen falſum proponit: *nec*

Digitized by Google

„ *enim maior vis eſt* in dictamine falſo ad refundendam malitiam in actum dif-
„ formem quam ad refundendam bonitatem in actum conformem. “ Hanc eamdem rationem tranſcribit *La-Croix*, ut doctrinam S. Thomæ.

IV. Si capite ſuperiore palam feci, falſo frequenter Probabiliſtas plures canones, & Patres citare; in præſentia evinco falſiſſime, & per ſummam iniuriam laudari S. Thomam. Tranſcripta doctrina, quæ eſt unicum oppoſitæ ſententiæ fundamentum, & quam *Terillus*, & *La-Croix* ut doctrinam S. Thomæ obtrudunt, eſt prima obiectio quam Angelicus 1.2. *quæſt.* XIX. *art.* 6. ſibi opponit his verbis. *Sicut enim voluntas diſcordans a ratione tendit in id quod ratio iudicat malum; ita voluntas concordans rationi tendit in id quod ratio iudicat bonum; ſed voluntas diſcordans a ratione etiam errante eſt mala: Ergo voluntas concordans rationi erranti eſt bona.* Hanc obiectionem P. La-Croix *loc. cit. num.* 15. tranſcripſit, eamque ut germanam S. Doctoris doctrinam imperitis propinavit his verbis. „ S. Thomas
„ *expreſſe* dicit, idem eſſe quærere, an conſcientia erronea excuſet; & an volun-
„ tas concordans rationi erranti liget, & conſequenter ſit bona. Adverſarii ple-
„ rumque concedunt, conſcientiam invincibiliter errantem excuſare a peccato.
„ Ergo & debent concedere, voluntatem concordantem rationi invincibiliter er-
„ ranti ligare, adeoque eſſe bonam. Similiter S. Bernardus . . . idem docent SS.
„ PP. *quos expendit Terillus.* “

V. Ut pateat, quanta ſit, animoſitas dixerim, an nimia confidentia P. La-Croix in venditandis falſis mercibus, a ſuo Terillo acceptis, ecce reſponſum quo S. Thomas refellit conceptis terminis oppoſitum ſophiſma, quod affingere non verentur citati Probabiliſtæ tanto Doctori. Inquit ergo: *Ad primum dicendum, quod, ſicut Dionyſius dicit in* IV. *de divin. nomin. bonum cauſatur ex integra cauſa, malum autem ex ſingularibus defectibus. Et ideo ad hoc quod dicatur malum id in quod fertur voluntas, ſufficit ſive quod ſecundum ſuam naturam ſit malum, ſive quod apprehendatur ut malum; ſed ad hoc quod ſit bonum, requiritur quod UTROQUE MODO ſit bonum.* Reſpondet P. Terillus *de reg. mor. Part. I. quæſt.* III. *num.* II. & 12. *pag.* 57. intelligendum S. Thomam de ratione errante *vincibiliter*; alioquin, ſubdit, S. Doctor *contradiceret dictis in corpore articuli*. In corpore articuli Angelicus oſtendit, rationem errantem, voluntariam directe, aut indirecte, non excuſare a culpa. Si vero ratio errans ſit omnino involuntaria, ſeu invincibilis, excuſat voluntatem a malitia imputabili. Sed audi quod reponit P. Terillus num. 12. *Alia limitatio*, inquit, *huic S. Thomæ dicto NECESSARIO eſt adhibenda. Illud enim, ut iacet, dicit, nil eſſe bonum niſi quod ex natura ſua eſt tale, & inſuper exiſtimatur tale. At hoc falſum eſt ut iacet, certiſſimæque S. Thomæ, aliorumque OMNIUM doctrinæ contrariatur.* Terillus ſemper eſt ſui ſimilis. Dictum S. Thomæ, ut iacet, falſum eſt? Cur? Quia pugnat cum doctrina P. Terilli. Quid

quod

Digitized by Google

quod non modo falſum eſt dictum Angelici, ſed *omnium aliorum doctrinæ contrariatur?* Doctrina S. Thomæ luculentiſſima eſt, & ineluctabilis, ut mox palam fiet, eamque confirmat ipſemet S. Doctor *quæſt.* XVII. *de verit. artic.* 4. ubi quærit, *utrum conſcientia erronea liget?* Et, relata ſententia negante, hæc ſcribit. *Sed qui hoc dicunt non videntur intelligere quid ſit conſcientiam ligare. Secundum hoc enim conſcientia ligare dicitur quod aliquis, niſi conſcientiam impleat, peccatum incurret; non autem hoc modo quod aliquis implens RECTE faciat.* Evidens ergo eſt ſecundum Angelicum, conſcientiam erroneam ligare, ſeu aſtringere, ut ſecundum eam homo operetur; ita ut qui eam non impleret, *peccatum incurreret*. Qui vero e contrario illam impleret, excuſaretur a peccato. Quid inde? Ergo recte & honeſte operaretur? Minime gentium, reponit Angelicus. *Non autem hoc modo quod aliquis implens RECTE faciat.* Nec in quæſtionem vocat Angelicus, utrum conſcientia erronea ſufficiat ad honeſtatem; ſed ſola quæſtio eſt de excuſatione, vel non excuſatione, de imputabilitate, vel non imputabilitate actionis criminoſæ ad culpam. Hæc perſpicua interpretatio adeo diſplicet P. Terillo, ut *num.* 13. clamet adverſus P. Elizalde: *Audacter dico, eum non intelligere ſenſum quæſtionis huius.* Hæc retuli, non ut refutem, ſed ut oſtendam Terilli genium magna ubique audentem.

VI. Colligas heinc velim, auſu incredibili Terillum, & La-Croix cum ceteris Probabiliſtis, quicumque illi ſint, divendere imperitis falſum illud putidumque axioma: *Nec enim maior vis eſt in dictamine falſo ad refundendam malitiam in actum difformem quam ad refundendam bonitatem in actum conformem*: ut inquit Terillus, & ex ipſo La-Croix. Quid, quæſo, abſurdius dici valet? Non plus ergo ad moralem bonitatem, ad meritum vitæ æternæ requiritur quam ad peccandum? Eadem vis eſt in dictamine falſo ad refundendam bonitatem, ac malitiam? Homo ſe ſolo vim habet ad peccandum: ergo ne etiam ad merendum? Evidens ergo eſt compertumque, S. Thomam per ſummam iniuriam allegari ab adverſariis; cum is apertiſſime eorum penitus labefactet principia. Quod reponit La-Croix *num.* 28. D. Thomam loqui de opere bono abſolute tali, ſeu ex omni parte, & formaliter, & materialiter; ſecus de bono tantum formaliter tali, ut eſt mendacium, vel ab ipſis Stoicis riſum extorquet. Nam conceptis verbis dicit Angelicus, opus natura ſua, ſeu materialiter malum nullo modo fieri poſſe formaliter bonum: quia, ut ſit bonum, & materialiter, & formaliter conforme eſſe debet rationi rectæ. Futilis ergo eſt adverſarii reſponſio.

VII. Paucis exponitur doctrina S. Thomæ, qua noſtra ſententia evincitur; nempe, opera mala quæ conſcientia erronea diriguntur, non eſſe nec bona, nec meritoria. Conſcientia eſt regula proxima humanæ voluntatis, actuumque humanorum; atqui conſcientia erronea nequit eſſe regula voluntatis bonæ: ergo falſa ad-

Digitized by Google

adverſariorum ſententia. Sola ſecunda propoſitio vocari in diſcrimen poteſt, quam ſic evinco. Voluntas bona eſt voluntas recta ; ſed voluntas recta opponitur conſcientiæ erranti : ergo nequit ab ea dirigi. Quod voluntas bona ſit recta, patet : bonum enim rectum eſt. Ergo ſicut linea recta nequit conformari lineæ curvæ; ita voluntas recta nequit moderari a conſcientia erronea. Ut conſcientia erronea dirigeret voluntatem rectam, deberet ipſa eſſe recta. At repugnat conſcientiam erroneam eſſe rectam, non ſecus ac errorem eſſe veritatem : eſſet quippe, & non eſſet erronea : erronea eſſet, quia aſſeritur ; erronea non eſſet, quia dirigeret voluntatem rectam & bonam. Ergo repugnat voluntatem moderatam a conſcientia erronea, eſſe rectam, & bonam.

VIII. Hæc ratio confirmari omnium artium exemplis poteſt. Si in ſcribendo adhiberes pro exemplari regulam obliquam, & curvam, efficeres ne lineam rectam ? Si clavus navigii dirigeret ad ſeptentrionem, pergeres ne ad meridiem ? Ratio clavus eſt voluntatem moderans. Si ergo ratio iſta erronea eſt, ut ſupponitur, reapſe te ducens ad inferna : qui fieri poteſt ut voluntas in cælum tendat eo ipſo actu quo ſequitur rationem a cælo aberrantem ? Ergo quemadmodum implicat lineam eſſe rectam per conformitatem ad regulam non rectam, ſed obliquam, curvam, & diſtortam; ita repugnat voluntatem eſſe rectam, bonam, & meritoriam per conformitatem ad rationem errantem, ſeu regulam obliquam, & diſtortam.

IX. Reponunt adverſarii. Qui agit contra conſcientiam erroneam reputatam rectam, peccat : ergo e contrario qui agit ſecundum eam, bonum operatur. Iam ex D. Thoma labefactatum eſt ſophiſma iſtud. Evidentiſſima eſt adverſariorum deceptio. Non plus illi ad bonum quam ad malum exigunt; cum tamen univerſali proverbio circumferatur : *Bonum ex integra cauſſa, malum ex quocumque defectu*. Ut ſis claudus, ſatis eſt te unum habere diſtortum pedem; ut recte incedas, utroque pede recto indiges. Ut voluntas ſit bona, non ſufficit quod feratur in obiectum propoſitum ut bonum ; ſed utrumque requiritur, & quod re bonum ſit, & quod ut bonum a ratione proponatur. *Requiritur quod utroque modo ſit bonum*, inquit Angelicus. Ex hoc adverſariorum capitali errore proficiſcuntur cetera omnia paradoxa.

X. Illuſtratur doctrina S. Thomæ. Voluntas nequit eſſe bona, niſi conformetur voluntati divinæ, ſeu legi æternæ. Voluntas quippe divina eſt fons univerſæ bonitatis ſive phyſicæ, ſive moralis. Illa eſt prima regula, primum exemplar cuiuſque voluntatis creatæ bonæ, & rectæ : primum enim in unoquoque genere eſt ceterorum eiuſdem generis menſura. Atqui voluntas creata, directa a ratione invincibiliter errante, quæ proponit mendacium, furtum, & alia ſcelera ut bona, nequit revocari in voluntatem divinam, niſi in Deum ſcelera refundere velis; quod abſurdum nemo conceſſerit. Ergo &c.

XI.

XI. Reſpondet P. Claudius La-Croix *Lib. I. num.* 24. Abſurdum eſt quod voluntas mentiendi revocetur in Deum, & a Deo approbetur, *per ſe concedo; per accidens, nego*. Audiſtin'? Mendacium ergo in Deum revocatur, a Deo per *accidens* approbatur? Deus per *accidens* confert præmium mentientibus? Ut iſtius doctrinæ errorem clarius teneas, ſub oculos revoca adverſariorum doctrinam de ignorantia invincibili plurium iurium, divini nempe, & naturalis. Si enim datur conſcientia erronea invincibilis iuris naturalis; potiori iure concedenda eſt conſcientia erronea invincibilis divini iuris poſitivi, atque adeo veræ religionis. Hoc omnes ipſi admittunt. Quo poſito, voluntates infidelitatis, Ethnicíſmi, Mahumetiſmi, voluntates ſectarum Arianiſmi, Macedonianiſmi, Neſtorianiſmi, Lutheraniſmi, & Calviniſmi; hæ, inquam, voluntates tot populorum invincibili ignorantia directæ, a Deo erunt. In Deum ſaltem per accidens, refundendæ erunt hæreſes Priſcillianiſtarum, Lutheranorum, Calviniſtarum. Quid plura? In Deum revocandus erit Atheiſmus ipſe. Nam & Deus ipſe ſecundum Molinam, & Arriagam ignorari invincibiliter poteſt. Poſtremum, iuxta adverſarios conſcientia erronea invincibilis dari poteſt fornicationis, mollitiei, ſimiliumque criminum. Ex quibus ſic arguo. Mendacia, a conſcientia invincibiliter errante propoſita ut licita, ſunt bona, & præmio æterno digna: ergo bona quoque erunt alia ſcelera, hæreſes, pollutiones, idololatriæ, & ea omnia horrenda flagitia quorum invincibilis haberi ignorantia poteſt.

XII. Forſitan ego, inquit P. Elizalde *Lib. III. quæſt.* IV. nimium pavidus ſum, & meticuloſus, quod hæc exiſtimem a nemine concedenda. Ipſe tamen fatetur, ſe non vidiſſe a quoquam conceſſa ſub his terminis. Verum Terillus, & La-Croix, cum fateantur mendacium, conſcientia invincibiliter errante propoſitum, bonum eſſe, neceſſario fateri debent omnia alia ſcelera, quamtumvis horrenda, ut ſunt atheiſmus, idololatria, hæreſes, pollutiones, furta, quorum iuxta ipſos haberi invincibilis ignorantia poteſt, eſſe bona, & æterno præmio digna. Nec enim eſt maior ratio cur mendacium bonum eſſe queat, ſecus hæreſes, furta, idololatria; ſi æque iſtorum, ac mendacii, haberi erronea conſcientia poteſt.

XIII. Quid obſtat, inquit P. La-Croix, hæc horrenda flagitia eſſe bona, & præmio digna? Forſitan quod ſint obiecta natura ſua mala, ut mendacium, & cetera crimina? Verum, reponit ille, nihil hoc impedit. Nam licet in ſe mala ſint hæc obiecta, tamen repræſentantur ut bona. Voluntas autem ſpeciem ab obiectis capit, non ut ſunt in ſe, ſed ut repræſentantur ab intellectu.

XIV. Verum hoc habet. Neceſſaria eſt applicatio, & repræſentatio mentis, ut obiectum voluntas amplectatur. At numquid hæc mentis repræſentatio naturam mutat obiectorum? Numquid mens noſtra efficit ut mendacium evadat verum, ut fornicatio, pollutio, furta, hæreſes evadant opera bona? Si neque infinita Dei omni-

Digitized by Google

omnipotentia hæc opera, ſuapte natura flagitioſa, fieri bona poſſunt; quis dixerit, mentem tanta pollere efficacitate, ut ſcelera in virtutes tranſmutare valeat? Et tamen hæc monſtra deglutire Probabiliſmus cogitur. Verum, ut urgentius adverſarios premam, mendacia, furta, hæreſes, idololatria, & ſimilia crimina nonne realiter, & nulla cogitante mente, mala ſunt, & divinæ voluntati, ac bonitati oppoſita, & repugnantia? Dubio procul. Cedo: conſcientia invincibiliter errans aufert ne ab his ſceleribus realem illam oppoſitionem, & repugnantiam cum divina bonitate, & voluntate? Nemo ſanæ mentis id dixerit. Mens humana ignorare iſtorum ſcelerum cum divina bonitate oppoſitionem poteſt; at talem ab eiſdem tollere oppoſitionem nequit. Ergo eiuſmodi opera numquam revocari in divinam bonitatem valent. Ergo nec bona, nec meritoria dici poſſunt. Quandoquidem omnis bonitas, & omne meritum a Deo ſunt. Ergo alterutrum dicendum, aut bonitatem moralem, & meritum vitæ æternæ reperiri, quod a Deo non ſit; aut negandum, hæc ſcelera conſcientia errante propoſita, eſſe bona.

XV. Illuſtrantur hæc omnia. Nulla actio meritoria vitæ æternæ abſque divinæ gratiæ beneficio. Si fornicatio, ſi mollities, ſi mendacium, & ſimilia crimina, ignorantia invincibili reputata honeſta, meritoria forent, iam gratia divina in eadem influeret. Perhorreſcis, dum hæc audis? At elabi heinc Probabiliſtæ nequeunt. Alterutrum enim concedant oportet. Aut fateantur opus æternæ gloriæ dignum ſine gratia; & hoc hæreſim ſapit: aut concedant, gratia divina adiuvari humanam voluntatem ad fornicandum, adulterandum, mentiendum, peierandumque, quoties homo conſcientia invincibiliter erronea exiſtimat bonum eſſe mendacium, fornicationem, adulterium.

XVI. Ut evidentius reſplendeat hæc doctrina limpidiſſima, reſponſa quæ P. *La-Croix* a Terillo tranſcripta obtrudit, expendenda ſunt. Et primum *num.* 27. concedit; mendacia, & cetera ſcelera quorum datur conſcientia erronea invincibilis, non *repugnare voluntati*, *ſaltem ſecundariæ*, *Dei*: *ergo nec bonitati*. Peregregie. Chimæricum inventum duplicis voluntatis primariæ, & ſecundariæ, ab Antonio *Terillo* in Deo excogitatum, infra ex inſtituto explodam; tametſi illud in *hiſtoria Probabiliſmi*, *&* *Rigoriſmi* Italice ſcripta, & abſurda horrenda quæ ex tali monſtroſo commento oriuntur, fuſo calamo expoſuerim.

XVII. Sed audiamus aliud lepidiſſimum ſophiſma P. *La-Croix*, qui, ut reſpondeat argumento facto, videlicet omnem bonitatem, & meritum eſſe a Deo, retorquet hoc pacto argumentum *num.* 29. Omnis voluntas non mala, eſt a Deo auctore; ſed volitio mendacii ſecundum nos non eſt mala: ergo eſt a Deo auctore. Adverſarii ignorant vel ipſa prima diſputationis noſtræ principia: idcirco ſophiſtas agunt, & paradoxa multiplicant. Voluntas mendax, etiam directa conſcientia erronea invincibili, mala eſt; & ut mala eſt, a Deo non eſt. Verum ob ignorantiam invin-

Digitized by Google

invincibilem non imputatur homini ad culpam hoc mendacium, quod alioquin malum eſt. Quare ridicularia eſt argumenti retorſio. Non diſtinguunt eruditi adverſarii opus bonum, & merito dignum, ab opere malo quod non imputatur ad culpam. Ex quo opus non adſcribitur culpæ ob ignorantiam invincibilem, inferunt: ergo bonum, ergo meritorium, Quæ ſane illatio digna non eſt viris Theologis. Ut opus ſit bonum, inquit Angelicus, neceſſe eſt *ut utroque modo*, & re, & ratione, ſit conforme voluntati æternæ Dei.

XVIII. Sed audiamus ſecundum reſponſum, quod ibidem reponit P. La-Croix cit. num. 29. *Omnis voluntas* (inquit) *per ſe bona, eſt a Deo auctore: conc. Per accidens bona: nego*. Veniam poſtulo, ut conſueta Theologorum libertate utar, qua nempe vi ratiocinii inferri ſolent hæreſes ex aliqua doctrina, ſalvo obſequio erga Auctores, animo, & mente ab eiuſmodi erroribus alienos. Aio itaque. Aut ego communi ſenſu careo, aut in allata reſponſione continetur hæreſis apertiſſima. *Voluntas per accidens bona, non eſt a Deo*. Voluntas bona *per accidens* ſignificat quod voluntas bona eſt ob ignorantiam invincibilem; iſte eſt ſignificatus illius τὸ *per accidens*. Ceterum hæc voluntas vere & realiter bona eſt. Et hæc bonitas meretur præmium vitæ æternæ. Ergo datur bonitas moralis, & meritum vitæ æternæ, quod non eſt a Deo. Bonitas iſta, & meritum *per accidens*, eſt vera & realis bonitas, verum & reale meritum, ſed *per accidens*. Hoc meritum, & hæc bona *per accidens* non proficiſcuntur, fatentibus adverſariis, a Deo, qui eſt prima cauſſa bonitatis, & meriti per ſe. Ergo proficiſcuntur ab alio quam a Deo, qui ſit prima cauſſa bonitatis per accidens. Excogitabunt, nullus dubito, novam quampiam diſtinctiunculam, ut quoquomodo ſeſe expediant: at nil umquam reperient quo nodum hunc diſcindant. Sive enim bonitas, & meritum ſint abſolute, ſive per accidens talia; repugnat, ſalva fide, quod non refundantur in Deum, qui eſt prima & unica cauſſa cuiuſque bonitatis, & meriti.

XIX. Alia rationum momenta in confirmationem ſententiæ noſtræ breviter explicantur. Bonum morale non eſt merum humanæ mentis figmentum, ſed ineſt rebus ipſis. Bonum enim in ordine rerum ad primam regulam ſitum eſt: omnia namque a Deo ordinata ſunt: & in hac ordinatione, & mirabili harmonia, ſeu conformitate cum prima regula bonitas reſplendet. Hæc doctrina ineluctabilis, certaque penes omnes nedum Philoſophos chriſtianos eſt, verum etiam ethnicos. Scite ac erudite hac de re ſcribit Marcus Tullius, cuius textus, dum hanc quæſtionem pro dignitate opportuno loco explicabimus, referemus. Porro, admiſſa adverſariorum ſententia, bonum morale eſt humanæ mentis figmentum, &, ut aiunt, merum rationis ens. Nam mendacium nullam natura ſua bonitatem prodit, ſed malitiam. Tota ergo illius bonitas quam eidem tribuunt adverſarii, ab errante mente proficiſcitur. Ergo bonitas eſt merum rationis figmentum. Reponent acuti adverſarii, bonum *per ſe*

rebus

Digitized by Google

rebus ineſſe, ſecus bonum per *accidens*; quemadmodum etiam malum eſt quid reale, & tamen opus bonum repræſentatum invincibiliter ut malum, ſi amplectatur voluntas, peccat. Diſcrimen inter opus bonum, & malum iam ſupra datum eſt. Ad malum ſufficit quod recedat a regula. Ex quocumque ergo defectu malum proficiſcitur. Bonum e contrario, ſive per ſe, ſive per accidens, quatenus bonum, ad primam conformari regulam debet. Bonum quodcumque ex integra cauſſa. Porro nec mendacium ſua natura, nec ratio humana errans primæ divinæ regulæ conformia eſſe queunt. Ergo recurrit dilemma factum; nempe, vel admittendum bonum *per accidens*, utique & meritum vitæ æternæ, quod non ſit a Deo; vel negandum, opera mala mentis apprehenſione bona fieri.

XX. Et ſane quidnam communi ſenſui repugnantius quam ſcelera, & horrenda flagitia, portentoſa metamorphoſi in virtutes, in meritum vitæ æternæ transformari? Qua vi? Divina? Abſit? Qua ergo? Audi, & obſtupeſce. Vi *erroris* humani. Error igitur mentis noſtræ eſt alter Deus, Manichæorum Deo monſtroſior, qui valet mendacia, furta, hæreſes, idololatriam, & cetera ſcelera, quæ ignorari inculpata conſcientia queunt, in opera digna vitæ æternæ tranſmutare. Verum hæc monſtra ſunt nimium horrenda, quæ nullius diſtinctiunculæ fuco calamiſtrari valent. Quandoquidem ſicut nulla falſa religione Deus colitur, ita nec operibus genere ſuo malis. Et ſicut nulla mens humana efficere poteſt ut aliquod opus ſit ſupernaturale quod non eſt, ut ſit veritas fidei quæ a Deo revelata non eſt; ſic efficere non poteſt ut vitia virtutes fiant; cum non ſit minor in hac quam in illa transformatione diſtantia, & repugnantia. Reſponſio quam exhibet P. *La-Croix* ex ſuo Terillo *loc. cit. num. 31.* tota ſiſtit in terminorum vano conflictu. Dicit enim, quod fides inniti debet auctoritati divinæ, & ſpectare obiectum revelatum. Verum hoc habet. At non minus vera ſunt hæc. Opus honeſtum, & vita æterna dignum verſari circa obiectum honeſtum debet, & conformari ad primam regulam: & ſicut error, ſeu erronea perſuaſio nequit efficere ut ſit revelatum quod non eſt revelatum; ita nequit efficere ut vitioſum ſit honeſtum.

XXI. Sub alio aſpectu hæc ratio proponitur. Si error hac uberrima, & incredibili efficacitate polleret, ut poſſet vitiis atque flagitiis virtutis formam affingere, & meriti lauream circumducere; eiuſdem conditionis & dignitatis eſſent opera honeſta, veritatis lumine directa, ac opera flagitioſa, errorum tenebris obtecta. Si erronea perſuaſio in operationem pravam refunderet bonitatem, quemadmodum vera cognitio in opus honeſtum; ſuperflua foret illuminatio, ſuperfluæ conciones, admonitiones, & ſacræ miſſiones. Non ſine fundamento iactat Caramuel Theologiam probabiliſticam totam novam eſſe. Quænam, amabo te, iucundior, ac recentior Theologia præ iſta, qua aſſeritur, æque mereri libidinoſos, fures, mendaces, raptores, idololatras, uſurarios, molleſque, qui ſub ignorantiæ velamine ſuas explent

Digitized by Google

explent appetitiones, ac illos qui luce perfuſi cæleſti coercent cupiditates, carnem torquent, atque continenter adverſus prava deſideria, & concupiſcentiam præliantur? Admiſſa hac Theologia, *Rigoriſmus* ſane immanis eſſet a tam dulci ſomno excitare ignorantes, cum æque mereri illi dormiendo, ac ceteri vigilando valeant. Immo, quod peius eſt, forſitan ab errore experrecti damnarentur cognitam legem violando, qui ignoratam tranſgrediendo ad cælum perrexiſſent.

XXII. Mirum eſt quantam verborum turbam concitet Terillus, & ex ipſo P. La-Croix *loc. cit. num. 33.* ut heinc elabantur, & ad fugam latebram aliquam ſibi aperiant. Inquit La-Croix, opus moderatum cognitione evidenti, ceteris paribus, melius eſſe illo quod dirigitur errore invincibili. Mirum, quod veritatem errori non æquaverit. Sed non advertit vir acutus, reſponſum iſtud aut nihil concludere, aut Probabiliſmum ab imis ſuffodere. Nam omnes Probabiliſtæ fatentur, perfectius eſſe amplecti opinionem probabiliorem in conſpectu minus probabilis. At quia nullum, ipſorum ſententia, præceptum urget ad hanc maiorem perfectionem amplectendam; idcirco illam conſtantiſſime reſpuunt, maluntque in benigniori, ac ſuaviori Probabiliſmi ſinu quieſcere. Eiuſdem ſane ſententiæ erunt omnes ignorantiæ invincibilis tenebris obducti. Contenti & iſti erunt ſua quali quali minori perfectione, quæ alia ex parte magnam excipit compenſationem. Nam qui legem agnoſcit evidenti cognitione, ſi perfectiores efficit operationes, facillime etiam peccare valet; e contrario qui legem ignorant, privilegium habent non perpetrandi crimina, quæ illis ad pœnam imputentur, uſquedum invincibiliter legem ignorant. Ergo omnibus expenſis ſecurius erit illos relinquere tranquillos in ignorantiæ tenebris.

XXIII. Ultimo loco adfero argumentum a virtute prudentiæ arceſſitum. Sed antequam illud explico, Auguſtini, & Bernardi auctoritates præmitto, quæ rem totam conficiunt. P. Claudius La-Croix, Terillum ſuum ſecutus, inquit loc. cit. num. 14. *Probatur auctoritate Auguſtini Lib. de utilitate credendi cap.* XII. & nec verbum unum ex Auguſtino refert. Porro, ut nova ſemper ſinceritatis horum Theologorum argumenta promam, verba Auguſtini tranſcribo ex loco ipſo ab adverſariis citato. *Omne factum* (inquit Auguſtinus) *ſi recte factum non eſt, peccatum eſt: nec recte factum eſſe ullo modo poteſt quod non a recta ratione proficiſcitur. Porro recta ratio ipſa eſt virtus.* Plura alia ibidem Auguſtinus habet, quæ brevitatis gratia miſſa facio. Quæ adduxi, decretoria ſunt. Nec *ullo modo*, inquit magnus Pater, factum rectum eſt, niſi *a recta ratione proficiſcatur*. Ergo opus procedens a *ratione errante* nullo modo bonum eſſe poteſt. Ratio errans, recta ne ratio eſt? Si recta ratio non eſt; ergo factum quod moderatur, bonum eſſe nequit.

XXIV. Sententiam noſtram ex inſtituto diſcutit, atque defendit S. Bernardus *Lib.*

Digitized by Google

Lib. de diſpenſat. & præcep. cap. XIV. *num.* 35. cuius capitis titulus hic eſt : *Cur conſcientia errans non æque convertat malum in bonum, uti bonum in malum?* Nonne hæc controverſia noſtra? Reſpondet mellifluus Doctor inter plurima alia hæc quæ ſubiicio. *Mirum quippe vobis, immo & iniuſtum videtur, ut plus in malo quam in bono, humanæ valeat intentionis opinio. Si reſpondero, de malis quidem merito ita credi propter oculum nequam; reſpondebitis & mihi, non immerito quoque propter ſimplicem oculum idem æque putandum & de bonis. Nam qui dixit, ex oculo nequam corporis tenebras æſtimari, indicavit & de ſimplici lucem æque corporis approbari. Sed videte ne forte non ſit vere oculus ſimplex, qui fallitur. Fallitur enim tam qui bonum malum quam qui malum bonum putaverit. Scitis autem neutrum horum VAE illud vitare propheticum:* Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum: *cum tamen nemo qui hoc velit cavere maledictum, de quo veritas pronuntiat* &c.

Num. 36. *Ego vero, ut interior oculus vere ſimplex ſit, DUO ILLI ARBITROR ESSE NECESSARIA, CARITATEM IN INTENTIONE, ET IN ELECTIONE VERITATEM. Nam ſi bonum quidem diligat, ſed verum non eligat; habet quidem zelum Dei, ſed non ſecundum ſcientiam: & neſcio quemadmodum iudicio veritatis vera eſſe poſſit cum falſitate ſimplicitas . . . . Cur? inquis. Numquid non ex fide? Prorſus ex fide, ſed falſa; vel potius certe non ex fide, quia fides falſa fides non eſt.* Plura omitto. Qui dubitat de Bernardi mente, conſulat enarrationes ad hoc caput adiectas a D. Ioanne Mabillonio. Unum tamen adiicere liceat ad clariorem doctrinæ, & totius controverſiæ notitiam, quod iam indicavimus; nempe, plures actus intervenire, dum quis conſcientia erronea invincibili aliquod opus exercet. Poteſt enim quis, dum exercet opus materialiter malum, habere plures actus bonos, intentionem nempe bonam Deo placendi, obediendi, eiuſque legem implendi, & actus alios variarum virtutum. Hos bonos, & meritorios dicimus; quamvis actus qui per ſe tunc exercetur, ſit materialiter malus non imputabilis ad culpam. Sic copula Iacob fuit materialiter mala; ſed affectus præcedens non cognoſcendi niſi ſuam, fuit bonus. Bona intentio procreandi filios, & placendi Deo. Hæc bona intentio nulla prava circumſtantia inquinatur: quia opus materialiter malum, cum non ſit voluntarium, refundere in iſtos actus malitiam non valet. Quam doctrinam confirmat Bernardus loc. cit. *Et qui bonum diligit, & malum neſciens agit. Huius quidem bonus oculus, quia pius; non tamen ſimplex, quia cæcus . . . . Et quidem laude dignam dixerim vel ſolam intentionem piam; nec plane condigna remuneratione fraudabitur in opere quoque non bono ipſa bona voluntas.* Qui ex PP. verba truncata decerpunt, poſſent hunc textum obtrudere in confirmationem adverſæ opinionis. Sed qui legit PP. animo non præoccupato opinionibus domo in ſcholam delatis, evidenter agnoſcunt S. Bernardum ambas

ſen-

Digitized by Google

ſententiæ partes adprobare. Idque ex doctrina S. Thomæ de obſtetricibus AEgyptiorum clarius oſtenſum eſt. Evidens ergo eſt, iuxta Bernardum, opus malum, directum a fide falſa, ſeu conſcientia errante, numquam eſſe bonum. Quid reponent Probabiliſtæ? Dicent, Auguſtinum, & Bernardum, quemadmodum Aquinatem, loqui de bono abſolute, & *per ſe*, ſecus de bono per *accidens*. At nimis vana, ut ſupra demonſtravi, eſt reſponſio iſthæc. Siquidem bonum *per accidens* tale eſt, quod procedit a conſcientia errante. *Tò per accidens* non aliud ſignificat, niſi quod opus bonum ſit propter conſcientiam erroneam invincibilem. Porrò Bernardus cum Auguſtino docet, opus pravum, a fide, ſeu conſcientia falſa moderatum, non eſſe bonum. Ergo negant ambo bonum per accidens. Bonum per accidens iuxta adverſarios, & bonum per ſe ſunt eiuſdem omnino ſpeciei, cum hoc ſolo diſcrimine, quod bonum *per ſe* dirigitur a conſcientia vera, & bonum *per accidens* a conſcientia falſa. Auguſtinus, Bernardus, Thomas, Bonaventura negant apertiſſime opus, directum a conſcientia falſa, eſſe bonum. Ergo negant bonum *per accidens*. Ergo P. La-Croix, Terillus, aliique Probabiliſtæ, qui reſpondent, intelligendos eſſe citatos Patres de bono per accidens, ſophiſtas agunt, illudunt imperitis, & cælum terræ miſcent. Accedendum iam eſt ad ultimum argumentum.

XXV. Nullum opus bonum eſt a prudentiæ virtute non directum, ut Theologi communiter docent. Quid quod ethnicus ipſe Ariſtoteles VI. *Ethic. cap.*1. conceptis verbis tradit, *rationem veram, & appetitum rectum eſſe oportere, ut operatio ſit ſtudioſa*. Porro hoc conſcientiam inter, & prudentiam diſcrimen, quod conſcientia, cum virtus non ſit, non ſemper vera eſt; ſed modo vera, modo falſa, modo opinatrix, modo inculpata, modo criminoſa: prudentia vero, cum natura ſua virtus ſit intellectualis, aut vera eſt, aut prudentia non eſt, ſed ſpectrum, & larva prudentiæ. Prudentia hæc numquam falli poteſt, tametſi fallantur interdum prudentes: nam ſi falleretur, virtus non eſſet. Quare iudicium quo Iacob acceſſit ad non ſuam, non fuit actus prudentiæ veræ, ſed tantum exiſtimatæ. Non ideo tamen imprudens aut temerarius fuit Iacob: quoniam inculpatus fuit illius error. Illius iudicium non fuit poſitive imprudens: quoniam fundamento probabiliter & ſufficienter apparenti nixum fuit. Sed nec poſitive prudens ob veritatis defectum. Similia iudicia appellantur a Theologis *negative* prudentia, vel imprudentia. Firmum ergo eſt atque ineluctabile, virtutem prudentiæ aut veram eſſe, aut nullam eſſe; niſi dicere velint, virtutem mentis, ut eſt prudentia, errore conſtare. Nullum itaque dictamen conſcientiæ errantis, tametſi invincibile, poteſt eſſe fructus prudentiæ veræ ſeu virtutis. Ergo voluntas, ab eodem falſo dictamine moderata, eique conformis, non poteſt eſſe bona & honeſta.

XXVI. Ut hinc aliquo evadant cuniculo, ad telam illam reflexionum confugiunt. Verum implexam nimium efficerem veritatem hanc, alioquin perſpicuam, ſi

Digitized by Google

ſi hanc reflexionum congeriem diſſipare hic vellem. Infra reflexiones Terillianas dum de Probabiliſmo ſermo erit, in nihilum redigam. P. Municſſa perdoctus Ieſuita, ut has reflexiones futiles, & inanes evincat, iocoſe a Terillo, eiuſque aſſeclis percontatur: quid, ſi mentiturus poſt primum iudicium directum errans, non expectato ſyllogiſmo reflexo, in mendacii volitionem prodeat? Ceterum unico verbo dico, primam propoſitionem ſyllogiſmi reflexi, quæ eiuſmodi eſt: *Operari quod irreprehenſibiliter iudico eſſe bonum, ſemper bonum eſt, & honeſtum:* falſam eſſe, ideoque repente corruit univerſa reflexionum machina. Potes enim per errorem irreprehenſibiliter iudicare malum bonum, & bonum malum; quemadmodum tyranni arbitrabantur obſequium ſe præſtare Deo SS. Martyres occidentes.

XXVII. Sententiam hanc noſtram defendunt S. Auguſtinus *Lib. de util. credendi cap.* XII. S. Bernardus *Lib. de diſpenſ. & præcept. cap.* XIV. S. Thomas 1. 2. *quæſt.* XIX. *art.* 6. S. Bonaventura *in II. diſt.* XXXIX. *art.* 1. *quæſt.* III. P. Michael Elizalde *Lib. III. quæſt.* IV. Montoya *diſp.* XLI. *de volunt. ſec.* 3. *num.* 13. P. Philippus Aranda *diſp.* XXIX. *ſec.* 4. Theodorus Mauris in MSS. P. Tyrſus Gonzalez, *diſſ.* XIII. *de recto uſu opinion. num.* 93. P. Thomas Municſſa *ſtimul.* III. *conſcient. errant.* §. 9. P. Petrus de Oxea *diſp.* IV. *de fide ſec.* 2. P. Ioannes Baptiſta Gonettus *de conſc. errant.* doctiſſimus Palancus *Tom. de conſcient. quæſt.* V. P. Vincentius Contenſonius *diſſert. de Probabil.* P. Vincentius Ferrerius *opuſcul. theologic. de conſcient. diſput.* 11. *dub.* 2. P. Magiſter Vincentius Ferre *de conſcient. probabil.* P. Ignatius de Camargo *Part. I. Lib. I. controv.* X. *art.* 2. §. 2. P. Chriſtophorus a S. Ioſeph *Part. I. de regul. mor. quæſt.* XIV. *art.* 12. §. 2. P. D. Ioannes Mabillonius in enarrationibus in S. Bernardum *Lib. de præcep. & diſpen. cap.* XIV.

§. II.

Reſolvuntur adverſariorum ſophiſmata.

XXVIII. Contrariam opinationem defendunt communiter Probabiliſtæ, immo plures etiam ex Thomiſtis, ut Ildephonſus Baptiſta, Gregorius Martinez, Serra, Salmanticenſes morales *tract.* XX. *cap.* V. *punct.* 2. *num.* 21. aliique, quorum obiectiones inter diſputandum fere omnes reſolutæ remanent. Tamen, ut gravis controverſia pleno in lumine collocetur, lubet brevi calamo eorum obiectiones omnes ad criſin revocare, brevibuſque reſponſis iterum refellere.

XXIX. Obiicit 1. P. Caſnedi *Tom. I. diſput.* VI. *ſect.* 1. §. 3. *num.* 26. ſequentem textum S. Thomæ ex II. Sent. diſt. XXXIX. quæſt. III. art. 3. *Quamvis illud quod ratio dictat, per ſe non ſit ſecundum legem Dei, ſicut nec per ſe bonum; tamen per accidens eſt ſecundum legem Dei, ſicut & bonum, inquantum ratio apprehendit ipſum*

Digitized by Google

pſum ut ſecundum legem Dei, & bonum. Hactenus ex S. Thoma Caſnedus. Textus mutilus eſt, & ſin minus mala fide, quod abſit vel ſuſpicari de probo Religioſo, certe per ſummam oſcitantiam, & contra expreſſam S. Thomæ mentem allatus eſt. Poſt adducta verba ſic pergit Angelicus. *Et ideo ſequitur quod conſcientia errans per accidens obliget, & non per ſe*. Si impoſturam manibus tangere aves, adverte, D. Thomam in *cit. art.* eo omnia dirigere, ut evincat, conſcientiam errantem obligare. Opponit ſibi de more primo loco, quod conſcientia errans proponit id quod non eſt ſecundum legem Dei: ergo non obligat. Cui obiectioni reponit, obiectum propoſitum a conſcientia errante eſſe ſecundum legem Dei, ſicut & bonum per accidens, ideſt quatenus intellectus apprehendit rem illam eſſe ſecundum legem Dei & bonam. Et hæc eſt ratio cur S. Thomas cum ceteris Theologis docet, conſcientiam errantem obligare. Quapropter concludit reſponſum citatis verbis, omiſſis a P. Caſnedi. *Et ideo ſequitur* &c. Quid hic docet Angelicus quod non fateamur omnes? Niſi enim conſcientia errans proponeret rem & ſecundum legem Dei, & ut bonam, ſane non obligaret. Hæc ſatis eſſent ad labefactandum commentum P. Caſnedi. Verum, ut habeas quam luculenter ubique S. Thomas noſtram propugnet ſententiam, tranſcribo verba quibus in corpore eiuſdem articuli adeo expreſſe litem dirimit, ut nullus ſuperſit cavillandi locus. *Si fiat aliquid quod eſt ſecundum ſe malum, quod errans ratio iudicat bonum, peccatum non evitat. Si autem non fiat, peccatum incurritur: quia unus defectus bonitatis ſufficit ad hoc quod aliquid dicatur malum, ſive deſit bonitas quæ eſt per accidens, ſecundum quod res apprehenditur in ratione boni, ſive bonitas quæ eſt rei per ſe. Sed ſi ſit altera tantum, ſcilicet quæ eſt per accidens, non propter hoc erit actus bonus*. Lege integrum articulum, & reſponſum ad 5. quæ adeo decretoria ſunt, ut nec Caſnedi, nec Terillus, nec omnes Probabiliſtæ ſimul valeant eadem cavilla[illegible]. Quod reponit Caſnedi ex *quodlib.* III. *art.* 26. nimis eſt ineptum, & alibi propulſatum: ideo, ne actum agam, prætereo. Lepidum eſt quod obiicit ex I. 2. *quæſt.* XIX. *art.* 6. ubi inquit Angelicus: *Manifeſtum eſt quod illa ignorantia quæ cauſat involuntarium, tollat rationem boni, & mali*. Textus iſte directe pugnat cum ſententia Caſnedi. At, inquit, ex D. Thoma non datur actus indifferens in individuo. Deliberatus, concedo; indeliberatus, nego. Pudere deberet adverſarios ſplendidiſſimam S. Thomæ doctrinam tam vanis commentis & nugis obſcurare.

XXX. Obiiciunt 2. Si quis exiſtimaret opus bonum, puta ieiunium, eſſe malum; voluntas ieiunandi mala eſſet: ergo contra ſi quis exiſtimet invincibiliter mendacium eſſe bonum, voluntas mentiendi bona erit. Reſp. Iam inter diſputandum reſponſum eſt. Malum ex quocumque defectu, bonum ex integra cauſſa. Lege S. Thomam I. 2. *quæſt.* XIX. *art.* 6. *ad* 1.

Digitized by Google

XXXI. Obiiciunt 3. Si quis conſcientia invincibiliter errante, exiſtimaret obiectum indifferens eſſe bonum; illius voluntas bona foret: ergo ſimiliter bona foret voluntas quæ vellet ſub iudicio errante aliquod opus malum, repræſentatum ut bonum. Reſp. Admiſſo antecedente, negatur conſequentia. Quoniam obiectum indifferens natura ſua boni, malive capax eſt. Obiectum autem natura ſua malum, bonum reiicit. Porro qui obiectum indifferens invincibiliter errans exiſtimat determinate bonum, vel etiam cadens ſub præcepto, reapſe duo iudicat, ut ſcite advertit Elizalde *loc. cit.* §. 5. & opus illud eſſe bonum, & potiori iure non malum; ita ut enuntiatio boni reiiciat rationem mali; ſicut qui dicit aliquem eſſe ſapientem, vel divitem, reapſe definit eum non eſſe pauperem, non ignorantem. Porro dum præfatus homo iudicat elevationem feſtucæ non eſſe malam, verum dicit; ex hoc iudicio vero moderata voluntas in gloriam Dei elevans feſtucam bona evadit. Iudicium autem quod obiecto indifferenti addit bonitatem, erroneum eſt. At hoc iudicio erroneo non dirigitur voluntas; ſed priori, proponente ſimul obiectum ut non malum. Et ut clarius dicam, voluntas in hoc caſu dirigitur a dictamine vero prudentiæ placendi Deo. Huic porro fini non reſiſtit malitia materialis obiecti, cum ſit indifferens. E contrario quando obiectum natura ſua malum eſt, nullo bono fine honeſtari valet: & dum intellectus illud apprehendit ut bonum, manifeſtus error eſt. Manifeſtiſſima itaque elucet diſparitas. Similiter ſi quis exiſtimaret aliquam operationem ſuam eſſe infinite honeſtam, operatio honeſta foret, non infinite, ut putat, ſed finite. Cur hoc? Sane non quia errat; ſed quia exiſtimando operationem revera bonam eſſe infinite bonam reapſe includeret quantitatem honeſtatis convenientis tali operationi. Quare regula iſtius finitæ honeſtatis non eſſet error, ſed verum iudicium reſpondens finitæ honeſtati. In his ſubtilitatibus diſcutiendis immorari plus iuſto nos cogunt adverſarii, ut eorumdem ſophiſmata convellamus.

XXXII. Obiiciunt 4. Qui errans exiſtimat pauperem apparentem eſſe vere pauperem, cum vere non ſit, illique ſuccurrit, vere exercet actum miſericordiæ bonum & meritorium: e contrario peccaret, ſi apparente extrema pauperis ficti neceſſitate congruum ſubſidium porrigere negligeret. Sacerdos catholicus, ab omnibus reputatus probus, Miſſam celebrans non conſecrat, proponitque hoſtiam non conſecratam adorandam: & fideles tenentur eam adorare. Petrus, reputans hunc eſſe ſuum patrem, tenetur illum honorare. Ergo ſimiliter qui ex errore invincibili mentiretur, bene ageret; qui peieraret ad vitam proximi ſalvandam, & qui Prælati præceptum exequeretur, ut bonum, laudabiliter operaretur, quantumvis eſſet de re mala. Hæc exempla non parum fuci imperitis faciunt; cum tamen offuciæ ſint, & nugæ.

XXXIII. Ut facillime percipias quam ſint frivolæ eiuſmodi argutationes, compara

Digitized by Google

para ſimul has duas propoſitiones: voluntas ſuccurrendi pauperi, & voluntas mentiendi. Quid iudicii illico profers in utramque? Nonne iſtud? Prima poteſt eſſe bona, ſecus ſecunda. Ne ergo adverſarii ſophiſticis cavillationibus pervertere valeant hoc tuum naturale iudicium, præ oculis ſemper habe contrariam utriuſque propoſitionis naturam; & confeſtim in fumum abeunt leviſſima ſophiſmata. Et primo, homo, ſive pauper ſit, ſive dives, nihil natura ſua explicat quod impediat virtutem eleemoſynæ: quoniam & dives, & quicumque ob bonum finem eleemoſynam petere valet, & propter Chriſtum ſe pauperem efficere. Itaque quemadmodum dictum eſt de obiecto indifferenti, nulla eſt in hoc eleemoſynæ obiecto malitia materialis, qualis eſt in mendacio, & periurio. Igitur iudicium dirigens voluntatem eleemoſynæ in propoſito caſu, eſt iudicium illud quod præſcribit ſuccurrendum eſſe pauperi; quod iudicium verum eſt. Deceptio autem, ſeu error, quo creditur pauper qui reapſe pauper non eſt, non dirigit voluntatem. Obiter hic adverte, quod ſicut in voluntate ſæpe ſunt mala mixta bonis, & contra; ſic in intellectu falſa ſunt mixta veris. Deceptio ergo illa qua reputatur pauper qui dives eſt, diſparata prorſus eſt, nec influit in actionem eleemoſynæ. Sed iudicium quo iudicatur ſuccurrendum eſſe pauperi, illud eſt quod voluntatem bonam regit. Sed audio te rurſus clamitare. Virtus eleemoſynæ conſiſtere nequit, propria materia ſublata. Materia, ſeu obiectum eleemoſynæ eſt paupertas. Ergo, hac ſublata, corruit virtus. Reſp. Falleris. Obiectum eleemoſynæ eſt homo ſublevandus; ſeu eleemoſyna eo ſpectat, ut homini ſuccurrat. Si hic homo vere pauper ſit, tum eleemoſyna undequaque perfecta eſt. Si homo iſte fingit ſe pauperem, tum eleemoſyna caret hac prærogativa ſublevandi pauperem. Et ſi ſecundum iſtam conſiderationem negare velis eſſe *vere* & in rigore eleemoſynam, non admodum repugnabo: quia deeſt conditio paupertatis. Eſt tamen actus bonus imperatus a *caritate*, nullaque malitia inquinatus: quia porrigere pecunias homini etiam diviti abſolute malum non eſt. Ad alteram partem reſpondetur, veram eſſe, nempe peccare illum qui non ſuccurreret tali ficto pauperi: non quia violaret legem peculiarem, præcipientem auxilium porrigere tali ficto pauperi; ſed quia violaret legem univerſalem prohibentem ne homo agat contra conſcientiam, ſeu contra legem quam ille reputat latam a Deo. Voluntas quippe violandi legem Dei intrinſecus mala eſt. Qui reputat hanc eſſe legem Dei, ſive vera, ſive falſa ſit, ſi eam reſpuit, voluntatem habet violandi legem Dei: quæ voluntas mala eſt, ut ex D. Thoma inter diſputandum dixi. Quando præceptum Prælati malum eſt, ſeu de re mala, actio qua præceptum illud obſervatur, bona non eſt; quamvis propter ignorantiam invincibilem non ſit ad culpam imputabilis. Negatur ergo, executionem illius præcepti eſſe actum virtutis obedientiæ veræ; ſed tantum eſt *actus prudentiæ putativæ*, ſeu exiſtimatæ. Revoca tamen in mentem quod ſupra

D ij dixi-

Digitized by Google

diximus, ſæpe eſſe mala mixta bonis. Non quod idem actus ſit bonus & malus (quod ſane commentum chimæricum eſt) ſed quod plures in ſimilibus caſibus intermiſceri ſoleant actus veræ obedientiæ, regulati ab hoc iudicio, quod Prælato præcipienti parendum ſit: & voluntas huic iudicio conformis bona eſt. Voluntas vero directa ab applicatione particulari intellectus, ſeu a iudicio imperante periurium, a Prælato præceptum, mala eſt: ſed malitia non imputatur, poſito quod iudicium ſit invincibiliter errans. Ad alia duo exempla reſponſio patet ex dictis. Qui adoraret hoſtiam non conſecratam, non exerceret veram adorationem, ſed idololatriam materialem, non imputabilem ad culpam ob ignorantiam invincibilem. Actus alii, ex vera intentione Deum adorandi procedentes, boni ſunt: quia ſæpe ſunt bona mixta malis. Mala autem, ut dicitur, negative eſſet præfata adoratio. Cardinalis Gotti *loc. cit. num.* 13. exiſtimat, hanc eſſe adorationem honeſtam, a prudentia, & religione directam. Sed evidenter fallitur, & ſuam deſtruit ſententiam. Diſcrimen quod inter exemplum hoſtiæ conſecratæ, & acceſſum Iacob ad non ſuam aſſignat, nullum eſt, ut ex ſe patet; nec pluribus opus eſt ut quiſque percipiat eamdem eſſe plus minuſve utriuſque exempli rationem. Et qui ſemel admittit virtutem prudentiæ aliquando errorem excipere, non eſt cur neget in aliis exemplis occurrere idem poſſe. Virtus prudentiæ virtus mentis eſt: & ſicut habitus intellectus ſpeculantis falſum continere nullo modo poteſt, ita neque virtus intellectus practici. Si ergo duo eodem religionis fervore ducti ad Eccleſiam pergant, ut Chriſtum ſub hoſtia conſecrata adorent, & unus audiat Miſſam Sacerdotis conſecrantis, alter Sacerdotis non conſecrantis; diſpares in merito, & in virtute religionis erunt? Dubio procul. Cur hoc? Quia bonum ex integra cauſſa, malum ex quocumque defectu. Quia actio obiective mala, ut eſt actio idololatrica, ab intentione quamtumvis ſancta ſuſcipere honeſtatem nequit. Qui oppoſitum aſſerunt, a doctrina S. Thomæ deſciſcunt, & manibus pedibuſque in Probabiliſmum corruunt, erroremque præmio donant. Qui honoraret patrem, falſo reputatum talem, non eſſet vera honoratio filialis. Hæc omnia patent ex iis quæ fuſius dicta ſunt.

XXXIV. Obiiciunt 5. Actus voluntatis ſpeciem capiunt ab obiecto, non abſolute ſpectato, ſed ut præcognito, ſeu repræſentato per intellectum. Porro mendacium, periurium, furtum, & ſimilia crimina non repræſentantur ut mala: ignoratur quippe, & quidem invincibiliter, illorum malitia. Reſp. Mirum eſt, inquit P. Munieſſa, quam præfidenter ducantur, & miſere ſeducantur multi imperiti hac ſpecioſa vulgariſſimæ obiectionis cavillatione. Vel qui prima Logicæ rudimenta delibavit, percipit quam ſit craſſum ſophiſma iſtud. Ignis, ut comburat, neceſſe eſt ut applicetur: ergo ne applicatio eſt ratio formalis qua ignis comburit? Cognitio, ſeu repræſentatio intellectus requiritur ut conditio omnino neceſſaria ad hoc

ut

Digitized by Google

ut obiectum malitiam, vel bonitatem refundat in actum. Ceterum quemadmodum ratio formalis qua ignis comburit, non applicatio eſt, ſed eiuſdem calor; ſic cognitio intellectus, qua repræſentatur obiectum, eſt conditio neceſſario requiſita, ſecus ratio formalis, qua obiectum ſpeciem refundat in actus voluntatis. Hæc nimis trita ſunt. Quamvis autem cognitio intellectus repræſentet mendacium ut bonum, non ut malum; tamen non hinc ſequitur quod hæc cognitio tollat intimam mendacii malitiam, eiuſdemque cum divina æterna lege oppoſitionem. Illa repræſentatio non affirmat in obiecto reperiri malitiam; ſed repræſentat obiectum quod intrinſecus claudit malitiam: & hoc ſatis eſt ut voluntas in illud tendens mala ſit; licet malitia non imputetur ad culpam propter errorem invincibilem. Accedit quod ſi argutatio facta quidquam concluderet, evinceret bonam pariter eſſe voluntatem mendacii, directam ignorantia vincibili. Nam æque vincibilis, ac invincibilis ignorantia proponit voluntati mendacium, periurium, furtum, & cetera ſimilia crimina ut bona. Ergo ſi ſola repræſentatio illa eſt quæ ſpeciem tribuit actibus voluntatis; perinde bona voluntas erit, ſive vincibilis, ſive invincibilis ſit repræſentatio. Sed quid diutius detineor in re leviſſima?

XXXV. Obiiciunt 6. Quando homo invincibiliter errans exiſtimat ſe hic & nunc ad peierandum, ad mentiendum pro vita proximi teneri, nolitque mentiri, & peierare; quæro, obligatur ne aliqua Dei lege ad peierandum, vel ſecus. Si primum: datur ergo vera lex Dei, quæ obligat hominem ad peierandum. Si ſecundum: ergo non peccaret non peierando. Reſp. Iam ſupra ſolutum hoc ſophiſma eſt. *Sed quia ſophiſtica* terminorum collocatio fucum imperitis facere poteſt, idcirco ſub hac forma repetendum duxi. Dico ergo, ut ſupra, nulla tunc vera Dei lege urgeri hunc hominem ad mentiendum. Peccaret tamen non peierando, & non mentiendo: quia in data hypotheſi voluntas non mentiendi eſſet voluntas peccandi: voluntas autem peccandi vera Dei lege prohibetur.

XXXVI. Reponunt. Lex hæc non peccandi obligat ergo ad mentiendum: quia ſi non mentitur, peccat: ergo datur lex mentiendi. Porro lex Dei non niſi de bono eſſe valet. Bonum ergo mendacium eſt. His argutationibus cavillantur, ut ſimplicium mentes confundant. Lex divina, quæ peccare prohibet, non præcipit mendacium; ſed homo erronee exiſtimat dari Dei legem quæ obliget ad mentiendum: & hac exiſtimatione poſita, peccat, ſi non mentitur. Quia, ut diximus, ad peccandum ſatis eſt quod per errorem reputetur dari legem Dei prohibentem; licet revera lex talis non detur: quoniam malum ex quocumque defectu.

XXXVII. Clamant iterum. Qui præcipit finem, eadem voluntate præcipit medium neceſſarium ad finem. Ergo voluntas quæ prohibet peccare, præcipit mentiri. Probatur conſequentia. Mendacium in hac poſitione eſt unicum medium ad evitandum peccatum. Ergo &c. Reſp. Diſtinguo antecedens. Præcipit medium, na-

Digitized by Google

natura ſua connexum cum fine ; concedo : præcipit medium, ex erronea conſcientia hominis requiſitum; negatur antecedens. Mendacium natura ſua non eſt medium ad evitandum peccatum, ſed eſt peccatum. Ex ſola erronea conſcientia hominis tunc evadit medium non peccandi. Idcirco oppoſitio eſt merum ſophiſma.

XXXVIII. Audias ultimum ſophiſticæ artis conatum. Admittamus hypotheſim, præfatum hominem nolle tunc mentiri, atque adeo peccare. Ponamus, errore invincibili perſeverante, velle ſe pœnitere. Hoc poſito, pœnitere non poſſet, niſi cum propoſito mentiendi de cetero, ſicut & non peccandi. Vel ergo dicendum, hominem in hac hypotheſi pœnitentiam agere non poſſe; vel concedendum, propoſitum mentiendi eſſe bonum.

XXXIX. Reſp. Poſſet tunc homo ille pœnitentiam agere cum propoſito ſervandi omnia divinæ legis præcepta. Quod propoſitum bonum eſt, nullamque includit voluntatem mentiendi. Quare non eſt ei impoſſibilis vera pœnitentia. Quod ſi vir ille errore invincibili obductus propoſitum haberet mentiendi, hoc propoſitum ſane bonum non eſſet, nec meritorium; atque adeo nec diſpoſitio ad iuſtificationem. Quemadmodum ſi peccator reputaret ſe habere verum dolorem ſupernaturalem ex vero motivo, ſi reipſa dolor eſſet naturalis, pœnitentia vera non eſſet, ſed putativa, & apparens. Ceterum, ut id quod res eſt, dicam, ſi homo ſinceram haberet voluntatem pœnitendi, dubio procul haberet ſimul verum propoſitum Deo placendi, ſervandæque univerſæ legis. Quibus actibus ſe ſe diſponeret ad iuſtificationem. Actus vero intermixtus mentiendi per errorem invincibilem, ſi etiam illum eliceret, non diſponeret ad iuſtificationem, utpote non bonus; ſed neque obeſſet, quia formaliter non eſt malus, ſeu imputabilis ad culpam. Ceterum repeto, eiuſmodi hypotheſes eſſe meras cavillationes, ad involvendam veritatem, & ad propugnandam falſam, laxamque opinionem excogitatas. Deus enim hominem ſincere, & ex animi ſententia volentem ſe pœnitere, & peccata deteſtari, non deſerit, nec gratiam ad iuſtificationem, & ſalutem neceſſariam ſubtrahit.

XL. Obiiciunt 7. Quodcumque ratio mihi proponit ut lege præceptum, teneor exequi. Sed nunc mea mihi ratio proponit mendacium ut præceptum. Ergo teneor mentiri. Reſp. Sint hæc omnia vera. Quid inde? Syllogiſmus præfatus non aliud infert, niſi quod, admiſſa hypotheſi ignorantiæ invincibilis, teneatur homo mentiri, ne peccet. At unde infertur, illum mentiendo bonum honeſtumque actum producere? Prima ergo ſyllogiſmi propoſitio duplicem habere ſenſum poteſt. Quæcumque mihi ratio proponit ut præcepta neceſſario exequenda, teneor facere, ut non peccem. Et hic ſenſus verus eſt. Quæcumque ratio mihi proponit, ut præcepta, teneor facere, ut meritum adipiſcar, ut laudabiliter agam : diſtinguo : Si ratio ſit recta, concedo; ſi errans, nego. Omnia adverſariorum argumenta laborant

rant

Digitized by Google

rant craſſa æquivocatione ſub initium indicata. Confundunt perpetuo opus non imputabile ad culpam cum opere honeſto, & meritorio. Confundunt, honeſtatem exiſtimatam, putativam, & apparentem cum honeſtate vera & reali. Quando ratio errans eſt, & proponit opus ut obligatorium, illudque ut laude, & merito dignum repræſentat; tunc ſicut ratio reapſe eſt errans, & apparenter vera; ſic opus reipſa eſt malum & demeritorium, ſolumque apparenter bonum & laudabile.

XLI. Obiicies 8. Mendacium in data hypotheſi non eſſet bonum. Sed nec eſſet malum. Ergo eſſet opus indifferens. Atqui non dantur opera indifferentia in individuo. Ergo aut malum, aut bonum dicendum eſt mendacium illud. Reſp. Qui negant opera indifferentia in individuo, loquuntur de operibus deliberatis. Opera directa ab ignorantia invincibili, non ſunt deliberata. Ergo poſſunt eſſe indifferentia, quin præiudicium ullum ſubeat ſententia talia opera negans. Reapſe tamen mendacium, periurium, furtum &c. ſunt opera mala materialiter; ſed ob ignorantiam invincibilem non imputantur ad culpam. Quocirca non ſunt reapſe indifferentia.

§. III.

Nonnulla alia argumenta P. Terilli reiiciuntur.

XLII. SI omnia ſophiſmata quæ P. Terillus congerit, revocare ad criſim vellem, in immenſum volumen creſceret. Revera omnia quæ in hac cauſſa obtrudit, ex iis quæ dicta ſunt, ſoluta remanent. Tamen quia ſub alio verborum involucro propoſita negotium faceſſere imperitis poſſent, idcirco levi manu illa exſufflare lubet.

XLIII. Obiicit 1. *loc. cit. aſſer.* 2. *num.* 15. *& ſeqq.* textus ſacræ Scripturæ adeo a ſcopo huius quæſtionis alienos, ut mirari ſatis non ſubeat, Theologum alioquin acutum, potuiſſe illos nobis obtrudere. Textus ſunt iſti. *Beati immaculati in via*: Pſal. CXVIII. Item Eccli. cap. XXXI. *Beatus dives qui inventus eſt ſine macula, & qui poſt aurum non abiit* &c. S. Paulus I. ad Corinth. VII. *Qui matrimonio iungit virginem ſuam, bene facit, & qui non iungit, melius facit*. Prætereo commenta quæ heinc ille eruit adverſus noſtram ſententiam: quia quiſque, cuius ſint ponderis textus iſti, ex lectione eorumdem colligere valet. Piget enim tempus terere in rebus adeo frivolis. Similia prorſus ſunt quæ ex Auguſtino, Bernardo, Bonaventura, Gregorio, & Ignatio conſarcinat. Quicumque legerit quæ ex his Patribus opponit ille, intelliget, me ea prudenter præterire, non ut difficultatem diſſimulem, ſed ut Terillo potius parcam.

XLIV. Obiicit 2. ratione *num.* 34. Quamvis intellectus in directa conſideratione

Digitized by Google

erret; tamen, ſi error ſit invincibilis, per conſiderationes reflexas veriſſimas conſurgere poteſt ad formandam conſcientiam veram, & certam de honeſtate operationis. Ergo &c. Reſp. Quemadmodum nulla falſitas evadere poteſt veritas, ita mendacium, fornicatio, pollutio per *nullas reflexas conſiderationes* fieri queunt opera honeſta. Sed de his *reflexis* infra.

XLV. Obiicit 3. *num.* 35. Exiſtimet iudex invincibiliter ſe debere condemnare innocentem, legitime probatum reum (ſupponit ſententiam hanc S. Thomæ falſam eſſe) tunc voluntas iudicis, huic iudicio conformis, bona eſt. Qui enim implet obligationem qua inevitabiliter premitur, bene facit: quia voluntati Dei hic & nunc præcipientis obedit. Ergo &c. Reſp. Facta poſitione quod hæc ſententia falſa ſit, iudicium erroneum eſt, & voluntas eidem conformis mala; tametſi propter errorem invincibilem culpa eidem non imputetur. Plura quæ ibi multiplicat, ſeipſis corruunt ex dictis.

XLVI. Obiicit 4. *num.* 36. Malitia moralis non eſt eſſentialiter connexa cum ullo obiecto cuius malitia invincibiliter ignorari poteſt. Ergo omne eiuſmodi obiectum eſt indifferens. Reſp. Hæc doctrina ab imis ſuffodit vel ipſa prima principia chriſtianæ Moralis. Malitia ergo, & bonitas non ineſt rebus, ſed figmentum eſt rationis humanæ? Nam pauca ſunt, immo iuxta Probabiliſtas pauciſſima obiecta quorum malitia ignorari invincibiliter non poſſit. Fornicatio ergo, pollutio, periurium non ſunt natura ſua mala, ſeu malitia non eſt cum illis eſſentialiter connexa. An hæc doctrina immunis a cenſura ſit, iudicent alii. Ego, ut evidenter falſam, reiicio.

XLVII. Obiicit 5. *num.* 37. Omne malum eſt involuntarium, quoties illius malitia invincibiliter ignoratur. Ergo malitia obiecti in his circumſtantiis non applicatur voluntati. Ergo electio talis obiecti eſt honeſta. Reſp. Quod malum ſit involuntarium, ſolum infertur, ut centies dictum eſt, illud ad culpam non imputari; ſecus quod honeſtum evadat. Nimis craſſus eſt paralogiſmus.

XLVIII. Obiicit 6. *num.* 38. Impoſſibile eſt ut ex duobus hominibus unus bene, alter non bene operetur, quando uterque habet ſimiles prorſus actus tam in intellectu, quam in voluntate. Contingit ſæpe duo matrimonia celebrari in circumſtantiis omnino ſimilibus; quamvis ex una parte, & non ex altera detur impedimentum matrimonii. In hoc caſu coniuges iſti petentes, & reddentes debitum, habent actus prorſus ſimiles tam in intellectu, quam in voluntate. Ergo &c. Reſp. Error ergo, & veritas ſunt actus omnino ſimiles? Ubi adeſt impedimentum, per errorem ſunt coniuges, & per errorem ſolvunt debitum: vere enim ſunt fornicatores. Ubi deeſt impedimentum, coniuges vere debitum ſolvunt. Actus ſunt ſimiles quantum ad ſpeciem, & apparentiam, ſecus reipſa. Bonitas, & malitia ſunt quid reale, actibus ipſis intimum.

Digitized by Google

XLIX. Obiicit 7. *num.* 39. Omnis actus prudens eſt honeſtus. Sed voluntas conformis rationi invincibiliter erranti eſt prudens, & regulatur iudicio prudenti. Ergo actus bonus eſt. Reſp. Negatur minor propoſitio. Sicut nulla virtus voluntatis valet elicere, aut dirigere actionem vitioſam, & mortiferam; ita virtus intellectualis, qualis prudentia eſt, dirigere erroneum iudicium nequit. Mirum eſt Probabiliſtas ut certum fere ſupponere, prudentiæ virtutem poſſe dirigere errorem. Arbor bona nequit edere fructus malos, nec contra. Hanc eamdem obiectionem repetit *num.* 40.

L. Obiicit 8. *num.* 41. Actus conformis ſuæ regulæ proximæ a Deo inſtitutæ eſt bonus. At voluntas conformis rationi invincibiliter erranti eſt conformis regulæ ſuæ proximæ, nempe conſcientiæ, optimo nobis poſſibili conſtituto. Nec dubium quin Deus ipſe homini lapſo regulam hanc ſtabilierit pro eius directione. Ergo voluntas conformis rationi erranti eſt bona. Reſp. Vix crederem hæc totidem verbis a Terillo proponi, niſi ipſe legiſſem. Nec dubium ergo *quin Deus ipſe homini lapſo regulam hanc ſtabiliverit pro eius directione*? Nec dubium ergo eſt quin Deus ipſe *errorem* nobis ſtabiliverit pro noſtra directione? Similia paradoxa opponunt qui Probabiliſmi caligine obducti ſunt. Regula proxima operationis honeſtæ eſt conſcientia recta & vera. Conſcientia errans non regula eſt, ſed receſſus a regula. Error ſtabilitur regula operationis honeſtæ? Quis hæc audiens non perhorreſcit?

LI. Obiicit 9. *num.* 42. Omnis actus liber, qui procedit a voluntate recte diſpoſita, eſt bonus. Sed omnis actus conformis rationi invincibiliter erranti eſt actus liber. Ergo omnis actus conformis rationi invincibiliter erranti bonus eſt. Hoc argumentum fuſe protrahit, & inculcat etiam *num.* 43. Reſp. Error ergo invincibilis non tollit voluntarium? Ergo ignorantia invincibilis non excuſat a culpa. Ideo enim contra Ianſeniſtas dicimus, errorem invincibilem excuſare a peccato, quia aufert libertatem. P. Terillus aſſerit, omnem actum conformem rationi invincibiliter erranti eſſe liberum, atque adeo meritorium. Ego vero adverſus Terillum, & Probabiliſtas ſic arguo. Omnis actus natura ſua malus, & liber peccatum eſt. Sed iuxta Terillum actus mendacii, directus ignorantia invincibili, eſt liber. Ergo malus, & imputabilis voluntati liberæ. Verum de hoc §. ſequenti, ubi ad examen revocabitur argumentum *P. Caſnedi*, qui hanc Terilli doctrinam exſcripſit.

LII. Obiicit 10. *num.* 44. *& ſeqq.* plura exempla uxoris reddentis debitum viro, quem invincibiliter credit ſuum: iudicis condemnantis innocentem legitime probatum reum: filii obedientis patri invincibiliter exiſtimato tali: & tandem hoſtiæ non conſecratæ, quæ cultu religioſo a fidelibus adoratur. Reſp. Hæc omnia exempla, quæ nec umbram præferunt difficultatis, ſupra expenſa ſunt. Quod ali-

Digitized by Google

aliquibus hæc exempla, potiſſimum fidelium adorantium hoſtiam non conſecratam, negotium prima fronte quodpiam faceſſant, ex præoccupationibus, & ignorantia ortum ducit. Ceterum ſi ad vera, & perſpicua honeſtatis principia reſpexerint, omnis evaneſcit difficultas. Nec exemplum hoſtiæ non conſecratæ quidquam præ aliis exemplis difficultatis ingerit. Ut enim hoſtia adoretur, ſatis eſt moralis certitudo eam eſſe conſecratam. Hæc autem certitudo probabilis, ſeu moralis adeſt, quoties nihil in oppoſitum occurrit. Ignorantia autem invincibilis impedit ne idololatria imputetur ad culpam; ſicut impedit ne cuiuſque alterius actionis malitia vitio adſcribatur, dum invincibiliter ignoratur. Verum quemadmodum hæc ignorantia non efficit ut ſit revelatum a Deo quod non eſt reapſe revelatum; ita non efficit ut hoſtia non conſecrata ſit conſecrata. Fidelis adorat hoſtiam non conſecratam prudenter, prudentia non vera & poſitiva, ſed negativa; ut alias dictum eſt.

§. IV.

Refutatur cenſura Ianſeniſmi, & Baianiſmi, quam minus conſulte P. Carolus Antonius Caſnedi *impingit ſententiæ hactenus propugnatæ.*

LIII. PRobabiliſtæ nonnulli, cum ratione deſtituantur, dicteriis, & calumniis cauſſam agunt. Evidens eſt, S. Thomam cum ceteris Patribus, & Theologis graviſſimis, atque, ſive doctrinam, ſive dignitatem ſpectes, nemini ſecundis, propugnare errorem invincibilem non reddere opus natura ſua malum dignum vera laude, & merito vitæ æternæ: & nihilominus P. Carolus Antonius *Caſnedi* auſus eſt Ianſeniſmi, & Baianiſmi hanc ſententiam expoſtulare. Et quoniam res incredibilis apparet, illius verba tranſcribenda ſunt. Ergo ſcribit Tom. I. diſp. v. ſec. 2. num. 129. *Quare Celladei* (Michael Elizalde) *concordat cum Ianſenio, & Baio in hoc, quod error poſitivus de honeſtate obiecti, etſi ſit invincibilis, non ſit ſatis ad honeſte, & MERITORIE operandum.* Qui ergo non defendit furta, periuria, pollutiones, idololatriam, atheiſmum, & cetera flagitia, quorum invincibilis ignorantia poteſt eſſe iuxta Probabiliſtas, eſſe opera *MERITORIA æternæ vitæ, & ſupernaturalia*, Ianſeniſmum olet, & Baianiſmum? Ita ne vero? Ianſeniſtæ ergo erunt Auguſtinus, Bernardus, Thomas, P. Tyrſus Gonzalez Præpoſitus Generalis inclytæ Societatis Ieſu, Munieſſa, Camargo, Gotti, ceterique graviſſimi Theologi? Hæc eſt benignitas, & obſequium Probabiliſmi erga graviores Theologos, atque Eccleſiæ Patres. Sed ediſſerat nobis *P. Caſnedi* cum ſuo Terillo, a quo hanc exſcripſit opinionem, cur Ianſeniſmi fuligine tincta ſit hæc noſtra ſenten-

ten-

Digitized by Google

tentia. Quod potiſſima Probabiliſmi fundamenta ſuffodiat. Porro qui Probabiliſmum improbant, Ianſeniſtæ ſunt: primi enim qui claſſicum adverſum Probabiliſmum cecinere, Ianſeniſtæ fuerunt. Hæc eſt unica & robuſta ratio quam offerre *P. Caſnedi* poteſt, ut evincat Ianſeniſmum, & Baianiſmum redolere ſententiam P. Elizalde. Ceterum, miſſis iocis, ſententia *P. Caſnedi*, *Terilli*, *La-Croix*, aliorumque Probabiliſtarum, quam hactenus refutavi, ad ſeveriorem criticen revocetur. *P. Caſnedi*, nulla adducta probatione, notam Ianſeniſmi affingit ſententiæ noſtræ. Nos contra, non ut recriminemur, ſed ut ſanam doctrinam propugnemus, erroreſque repellamus, Ianſeniſmi luto hærere adverſariorum ſententiam, invictis argumentationibus demonſtrabimus. Et primum omnium, illorum propoſitio in medium veniat. *Error poſitivus de honeſtate obiecti quando eſt invincibilis, ſatis eſt ad honeſte, & MERITORIE operandum*. Hæc totidem verbis *P. Caſnedi* cum *P. Terillo*, *La-Croix*, & aliis. Hanc autem propoſitionem Ianſeniana lue inquinatam eſſe, hoc ego pacto evinco. Ad opus honeſtum, & ad meritum libertas requiritur indifferentiæ. Quocirca tertia Ianſenii propoſitio damnata eſt ab Eccleſia, eſtque ſequens: *Ad merendum, & demerendum in ſtatu naturæ lapſæ, non requiritur in homine libertas a neceſſitate, ſed ſufficit libertas a coactione*. De prima ergo propoſitione nullus eſt ambigendi locus. Altera propoſitio hæc eſt: Ignorantia invincibilis adimit libertatem. Ergo neceſſario conſequitur, opus ignorantia invincibili directum, non eſſe merito vitæ æternæ dignum. Duæ primæ propoſitiones ſunt fidei; neque abſque hæreſis nota vocari in diſputationem valent. Conſequentia autem eſt legitima. Alterum ergo *P. Caſnedi* fateatur neceſſe eſt: videlicet, aut errorem invincibilem non auferre libertatem, nec peccatum impedire (quod ſi adfirmet, in Lutheraniſmum, & Calviniſmum incidit) aut, ſi concedit errorem invincibilem adimere libertatem, cogitur fateri, opus directum ab errore invincibili, eſſe honeſtum, & meritorium abſque libertate. Hæc autem hæreſis eſt Ianſeniana. Sed aliis aculeis urgeamus paulliſper adverſarium. Qui laborat errore invincibili, peccare nequit: quia caret libertate. Ergo potiori iure non meretur ob libertatis defectum. Quid ad hæc? Aut error poſitivus invincibilis tollit libertatem, aut ſecus. Si ſecundum; ergo ignorantia invincibilis non excuſat a peccato: & hic error eſt Ianſenii. Si primum; ergo datur opus meritorium ſine libertate: quæ eſt alia Ianſenii hæreſis.

LIV. Argumentatio, inquis, urget; at experientia adverſatur eidem. Nam reapſe videmus, hominem ignorantia invincibili obcæcatum opus libere elicere, nempe mentiri, peierare, furari &c. Si res ita ſe habet; ergo peccat. Si enim libere operatur malum, dubio procul peccat. Si mentiendo peccat, ergo mentiendo non meretur. Ceterum, ut æquivocatio auferatur, duplex diſtinguenda libertas eſt: altera phyſica, altera moralis. Qui operatur cum ignorantia invincibili,

li, operatur libere phyſice, ſecus ethice, ſeu moraliter. Porro in eo genere neceſſaria libertas eſt in quo quis aut meretur, aut demeretur. Meritum, & demeritum ſunt in genere moris. Ergo in hoc genere requiritur libertas.

LV. Poſtremum mirifica, & ſtupenda videtur adverſariorum Theologia. Ignorantia invincibilis, omnibus fatentibus, impedit peccatum: & non impediet meritum? Si qui laborat errore invincibili, nequit ex hoc titulo peccare, potiori iure nequit ex eodem titulo mereri: plus enim ad meritum quam ad culpam exigitur. At, inquis, qui mentitur, ut ſalvet vitam proximi, iudicat ſe bonum opus exequi; & voluntas libere mendacium profert, repræſentatum ut honeſtum. Mera eſt hæc verborum illuſio. Qui mentitur, & peierat, iudicat bonum opus exequi? Hoc iudicium verum eſt, aut falſum. Si verum; ergo periurium bonum eſt, bonum & mendacium. Si erroneum; aut vincibile eſt, aut invincibile. Si vincibile; peccatum eſt. Si invincibile; ergo aufert libertatem: ergo tollit meritum, & demeritum; quorum fundamentum libertas eſt. Hæc adeo evidentia ſunt, ut nulla eludi cavillatione queant. Et ſane incredibilis eſt adverſariorum dialectica. Cum ceteris Catholicis ſentiunt, ignorantiam invincibilem auferre libertatem. Fatentur quoque ad merendum, & demerendum libertatem requiri, nedum a coactione, verum etiam a neceſſitate. Deinde audent defendere, hominem laborantem ignorantia invincibili poſſe cum laude & merito illa ipſa opera exercere quorum obducitur ignorantia?

LVI. Retractet ergo P. Carolus Antonius *Caſnedi* calumniam Ianſeniſmi, & Baianiſmi, aſperſam ſententiæ SS. Auguſtini, Bernardi, Thomæ, Bonaventuræ, & graviorum Theologorum. Præter adductos S. Thomæ textus lubet alium hic afferre, quo Doctor ſanctus oſtendit, mendacium nullo modo bonum eſſe, quantumvis pia intentione directum: quod obſtetricum AEgyptiarum exemplo evincit. *Obſtetrices non ſunt remuneratæ pro mendacio, ſed pro timore Dei, & benevolentia ex qua proceſſit. Mendacium vero poſtea ſequens non fuit meritorium.* 2. 2. quæſt. cx. art. 3. ad 2. Contra, inquiunt PP. La-Croix, Caſnedi, Terillus, fuit meritorium *per accidens* ratione ignorantiæ invincibilis; ideſt, fuit meritorium illud mendacium, quia non fuit liberum. Hæc autem hæreſis eſt Calviniana, & Ianſeniana. Non modo ergo *P. Caſnedi* retractare ſuam calumniam debet, impactam SS. Doctoribus; verum etiam depurget neceſſe eſt ſuam doctrinam a nota Ianſeniſmi, & Baianiſmi. Quam notam non dictatoria, ut ille præſtitit, auctoritate eidem inurimus (abſit enim hoc a nobis) ſed vi tantum evidentis ratiocinii: quæ cenſurandi methodus omnibus Theologis familiaris eſt & permiſſa. Libenter vero audirem a *P. Caſnedi*, aut ab eiuſdem ſtrenuis defenſoribus, quid reſponſi præbituri ſint argumentationibus noſtris. Nam adeo improbabilis, falſa, & laxa mihi eſt adverſariorum opinio, ut iure ac merito ſcripſerit doctiſſimus P. Ignatius de

Digitized by Google

de Camargo Societatis Ieſu, ſe mirari, quod P. Antonius *Terillus* cum aliis Probabiliſtis non erubuerit iactare pro ſua opinione Theologorum omnium conſenſum; &, quod turpius eſt, talem opinionem affingere auſus ſit D. Thomæ. Hæc ſunt verba ſapientis Ieſuitæ. „ In eo quod Terillus affirmat de uniformi aſſenſu „ Theologorum a centum ſaltem annis in ea ſua doctrina tradenda, *fallitur manifeſte*. Ceterum turpius fallitur, & *multo minus excuſabiliter*, dum illam audet „ D. Thomæ appingere, cuius circa mentem adeo craſſe Terillus hallucinatus „ eſt . . . ut vix de viro docto & ſincere docente videri credibile poteſt. “ *P. Caſnedi* vero, & *P. La-Croix* cum ceteris qui Terillum ducem ſequuntur, non alia excuſatione digni ſunt in allegando pro eorum laxa opinione S. Thomam, niſi quod nimia in Terillum fide decipi frequentiſſime ſoleant. Concludit P. Camargo, adeo certam eſſe ſententiam noſtram, ut de ea *nemo*, inquit, *dubitaſſet*, *niſi in mundum veniſſet Probabiliſmus*, *cuius doctrina oppoſita germen eſt*.

CAPUT VI.

De conſcientia dubia.

I. PRimum omnium ipſum conſcientiæ dubiæ nomen explicandum eſt. Conſcientia, ut dictum eſt, dictamen practicum mentis eſt. Porro dictamen; ſeu iudicium in ſe non eſt dubium; cum dubium ſit iudicii ſuſpenſio, ut mox dicam. Dicitur itaque conſcientia dubia *obiective*, ſeu *terminative*, quatenus circa ipſam rem dubiam habet homo varia iudicia practica in utramque partem, quæ ſententiam ſuper eadem re ſuſpendunt.

II. Antequam veram dubii notionem prodo, vanas Tamburini, & aliorum finitiones dubii excludo. Docet quippe Tamburinus *Lib. I. in Decal. cap.* IV. dubium aliud eſſe poſitivum, negativum aliud. Dubium *poſitivum* vocat, quando leves dubitandi pro utraque parte rationes occurrunt; *negativum* vero, dum nulla occurrit dubitandi ratio. Sed hanc partitionem, finitioneſque, ut falſa commenta, reiiciunt communiter graviores Theologi. Quando enim nulla occurrit dubitandi ratio, non dubium, ſed neſcientia, & ignorantia nuncupatur. Neque enim ego dubito, ſint ne aſtra paria, vel imparia; ſed id ignoro. Vana quoque eſt aliorum diſtinctio, qua dicunt, dubium negativum verſari inter rationes leves; poſitivum vero inter rationes graves. Nam ratio levis non dubium inducit, ſed ſcrupulum, aut ſuſpicionem. Porro rationes leves ſpernendæ ſunt. Nullus homo prudens ex levibus indiciis movetur ad dubitandum; ſed illa contemnit. Ne tamen litem inſtituamus de vocibus, ſi cum P. Cardenas *I. Part. diſp.* VI. *num.* 115. dubium negativum appellare velis, quando anceps intellectus manet, iudicio ſuſpen-

ſpenſo, eo quod propoſitis terminis nulla occurrit ratio gravis ad prudenter iudicandum de alterutra parte, inclinat tamen intellectum ad ſuſpicandum; non valde repugnabo. Quoniam, ſive id neges, ſive adfirmes, nihil ad inſtitutum confert.

III. Dubium ergo poſitivum morale, de quo in præſens, eſt, quando utrinque occurrunt rationum momenta æqualia, quæ aſſenſum, ſeu iudicium ſuſpendunt in utramque partem. Ab æqualibus enim momentis agitur intellectus, & fluctuat, dum practica iudicia in utramque partem habet. En dubium poſitivum. At quia hæc iudicia in utrumque extremum paria ſunt, anceps hæret mens, ſuumque retinet iudicium, & ſententiam: & ſecundum iſtam rationem vocari dubium *negativum* poteſt, quatenus intellectus aſſenſum negat. Hæc eſt communis dubii notio quam Theologi graviores tradunt. S. Thomas quæſt. XIV. de verit. art. I. *Quandoque intellectus non inclinatur magis ad unum quam ad aliud, vel propter defectum moventium, ſicut in problematibus, de quibus rationes non habemus; vel propter apparentem æqualitatem eorum quæ movent ad utramque partem. Et iſta eſt dubitantis diſpoſitio, quæ fluctuat inter duas partes contradictionis.*

IV. S. Antoninus I. Part. Sum. tit. III. cap. X. §. 10. reg. 6. *Qui agit ſcienter id de quo dubitat eſſe mortale, permanente dubitatione, mortaliter peccat, ſumendo proprie & ſtricte dubitationem, prout rationes ſunt æque ponderantes ad utramque partem, nec magis declinat quis ad unam partem quam ad aliam.* Tunc itaque homo revera dubitat, ſeu anceps hæret, quando argumenta in utramque partem apparent vel æqualiter evidentia, vel æqualiter probabilia. Nec hanc fluctuationem, ſeu ſuſpenſionem tollit aliqua levis ratiuncula, quæ ſcrupulum inducit, quæque contemnenda eſt. Et quamvis dubium proprie inducat ſuſpenſionem iudicii, teneatque intellectum ſuſpenſum; quemadmodum duo pondera æqualia ſuſpendunt libram, ne in unam, vel aliam partem declinet: cum hoc tamen componitur quod intellectus poſſit ſupra ſe reflectere, ſeu formare iudicium reflexum, quo iudicat ſe dubitare. Quare dubium proprie verſatur circa obiectum directe propoſitum intellectui, qui de eo nihil adfirmat, negatve; ſed manet ſuſpenſus & anceps in utramque contradictionis partem.

V. Ab hac ſuſpenſione dimovere intellectum valet ſola maior apparentia veritatis. Communiter contendunt, quod ſicut fieri nequit ut bilanx in alterutram partem moveatur, quamdiu pondera æqualia remanent; ita neque intellectus, atque adeo neque voluntas, uſquedum rationum momenta paria omnino ſunt. Quamobrem ſi bruto eſurienti proponerentur duo pabula omnino ſimilia, & æqualia in æquali diſtantia, ad neutrum moveretur; ut experientia comprobatum volunt in aſino Buridani. Verum hæc numquam probari experimento valent:

quia

Digitized by Google

quia fieri in praxi nequit ut pabula ita ſimilia, & in æquali diſtantia appareant bruto famelico, ut non ab uno potius quam ab alio attrahatur. Et quidquid de bruto ſit, in homine affectiones cordis intellectum divertunt, & libera voluntas pro ingenio illum divertere poteſt, ne conſideret illud, & meditetur iſtud extremum. Cum enim humana voluntas ſola infinita bonitate æquetur, a nulla re creata impelli neceſſario valet: idcirco ſemper valet intellectum a cuiuslibet obiecti conſideratione retrahere, & ad alterius meditationem inclinare. Verum quidem eſt peccare voluntatem, ſi imprudenter, ideſt pro ſolo ingenio, & abſque gravi momento divertat intellectum a conſideratione unius, & in meditationem alterius impellat.

VI. Aliqui confundunt dubium cum iudicio incerto: quæ duo diverſa omnino ſunt. Nam licet omne dubium ſit incertum, non tamen omne incertum eſt dubium. Siquidem omnis aſſenſus inevidens plus minuſve incertus eſt, nec tamen dubius, ſeu dubium eſt; cum dubium aſſenſum excludat. Aliunde enim dubium, & aliunde incertitudo arceſſitur. Incertitudo oritur a momentis inevidentibus; dubium vero ab æqualitate in utraque parte rationum. Maneat ergo certum ratumque, dubium proprie dictum ſuſpenſionem aſſenſus claudere in utramque partem ob æquales rationes. Et quia hæc dubii finitio non levis momenti eſt, lubet eam confirmare auctoritate P. Franciſci Suarez Theologi doctiſſimi, qui *diſp.* xl. *de cenſuris ſect.* 5. *num.* 2. hæc ſcribit. *Aliud eſt dubitare, aliud aſſentire cum formidine. Dubium enim proprium eſt, quando poſt diligentem inquiſitionem intellectus anceps, & quaſi ſuſpenſus manet. Aſſenſus autem licet ſit cum formidine, eſt tamen determinatus ad alteram partem; atque ita tollit dubium, & præbet ſaltem opinionem.*

VII. Quæſt. I. *Quotuplex ſit dubium?* Reſp. Communis diviſio dubii eſt in dubium iuris, & facti; in ſpeculativum, & practicum. Partitio in poſitivum, & negativum iam ſupra partim exploſa, partim explicata eſt. Dubium *iuris* eſt, dum quis dubitat de lege, de præcepto, de voto, ſeu de quacumque re ad obligationem pertinente. Illud enim omne quod obligat, reſpectu illius rei ad quam obligat, legis naturam participat, vel præcepti, ſeu iuris. Dubium *facti* tunc eſt, quando quiſquam dubitat, ſit ne factum aliquid, puta utrum heri ieiunaveris, officium divinum perſolveris, tali tentationi conſenſum præbueris. Eadem res poteſt eſſe materia dubii iuris, & facti ſub diverſa ratione.

VIII. Dubium *ſpeculativum* proprie illud vocatur quod honeſtatem alicuius ſive legis, ſive operis ſpectat. Dubium *practicum* operis exercitium reſpicit. Dubitas, ſit ne panis ſiligineus materia Euchariſtiæ, utrum licitum ſit pingere die feſto, an veſtis tua ſit. Hæc dubia ſpeculativa ſunt, quibus perſeverantibus, dubitas, utrum hic & nunc conſecrandum ſit in pane ſiligineo, utrum pingere hoc fe-

Digitized by Google

feſto die liceat, & utrum retinere debeas veſtem quam poſſides. Hæc ſunt dubia practica. Dubitas, incurreris ne cenſuram, vel irregularitatem: hoc eſt dubium ſpeculativum. Et, hoc dubio perſeverante, dubitas, utrum liceat celebrare; & hoc eſt dubium practicum. Plures recentiores illud vocant dubium ſpeculativum quod opus reſpicit præciſum a circumſtantiis; e contrario practicum quod illud opus conſiderat circumſtantiis implexum. Sed eiuſmodi notiones falſæ ſunt. Opus cum ſuis circumſtantiis diverſum omnino obiectum eſt ab opere ab iiſdem circumſtantiis præciſo: quare dubia quoque quæ eiuſmodi obiecta ſpectant, diverſa ſunt. Quando ergo dubium practicum, & ſpeculativum verſantur circa eamdem propoſitionem, ambo illam reſpiciunt omnibus circumſtantiis veſtitam, cum hoc diſcrimine, quod dubium ſpeculativum verſatur circa ſolam honeſtatem, & naturam rei; dubium vero practicum executionem eiuſdem conſiderat.

IX. Quæſt. II. *Utrum operari cum conſcientia dubia de peccato ſit peccatum?* Reſp. Dubitas, ſit ne licitus hic contractus: &, manente hoc dubio, contractum celebras. Adfirmant omnes te peccare. Quoniam, uſque dum non deponis hoc dubium de iuſtitia contractus, ſed anceps intellectus hæret, voluntas ita opus aggreditur, ut parata ſit illud exequi, ſive ſit, ſive non ſit contra legem Dei: quæ voluntas ſuapte natura mala eſt, atque divinæ maieſtati iniurioſa. Præterea non operatur ex bona fide: omne autem quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Poſtremum, qui dubitando operatur, proximo periculo ſe ſe exponit peccandi mortaliter; cum æque probabile ſit peccatum, ac non peccatum. Quis tam rudis eſt qui non videat, eum parvi facere Dei amicitiam qui cum illius offenſæ dubitatione opus aliquod aggreditur? Hæc eſt doctrina certa nedum penes omnes Theologos catholicos, ſed ethnicos ipſos. Porro hoc dubium deponi nequit, niſi gravi aliquo, prudentique motivo, quod ad unam partem potius quam ad alteram intellectum inclinet.

X. Hinc colligas velim, quam grave periculum ſit ne in opinionibus probabilibus dubii reapſe & ancipites maneamus; licet aliquo affectu, vel cupiditate occulta potius quam ratione vere probabili & gravi, in unam præ altera partem inclinare videamur. Porro ſi dubitantes manemus, revera peccamus. Ad hanc ſolam conſiderationem expaveſcere debemus omnes; ſed potiſſimum Probabiliſtæ, qui vanis, & ineptis commentis hoc dubium reponunt inter opiniones utrimque æqualiter probabiles, ex quibus pro ingenio eam eligunt quæ ſibi magis arridet. Qua de re loco ſuo.

§. UNI-

Digitized by Google

§. UNICUS.

Diſcrimen quod P. Cardenas conſtituit inter dubium facti, & iuris, quod nempe illud per æquales teſtes non tollatur, iſtud vero æqualibus probationibus auferri poſſit, refutatur.

I. P. Cardenas, inter Probabiliſtas doctus & probus, ita Probabiliſmum defendit, ut nollet umquam ad praxim reduci; quemadmodum ſuo loco dicam. Quamquam enim acutior ſit Terillo, & ſolidior; tamen, quia veritatis amantior, ſæpe cum Probabiliſmi diſpendio veritati litat. Diſcrimen quod inter dubium iuris, & facti invexit, non leve infert Probabiliſmo detrimentum.

II. Docet ergo Cardenas *in Criſi tract.* I. *diſput.* VI. *cap.* VI. *art.* I. in quæſtione facti paria teſtium momenta in dubio rem relinquere; ita ut iudex nequeat ſententiam in alterutram rogare partem, quando in utramque partem teſtes adſint æqualis auctoritatis. Oppoſitum vero evenire contendit in quæſtione iuris; ita ut poſſit intellectus, pari rationum pondere ſuſpenſus, alterutri parti aſſenſum præbere.

III. Primam partem omnes admittunt Antiprobabiliſtæ; eam tamen negant communiter Probabiliſtæ; ut adfirmat ipſe Cardenas *num.* 80. Illam vero invictis argumentis evincit, quorum aliqua hic perſtringam. Et primo auctoritas Salomonis occurrit ſuper infante quem ambæ meretrices ſibi adiudicabant *III. Reg. cap.* III. Clamabat enim una: *Filius tuus mortuus eſt, meus autem vivit.* Contra teſtabatur altera: *Mentiris: filius quippe meus vivit, & filius tuus mortuus eſt.* Quia æqualis ponderis teſtimonia erant, dubius remanſit Salomon: &, ut dubium excuteret, veritatemque extorqueret, diviſionem præcepit infantis.

IV. Confirmat hanc veritatem utriuſque iuris textibus. Nam in cap. *Ex litteris* de probationibus hæc habentur. *Quod ſi ambarum partium teſtes ſint æque idonei, poſſeſſoris teſtes præferuntur, cum promptiora ſint iura ad abſolvendum quam ad condemnandum.* Ubi Gloſſa ait: *Quod hic dicitur, & in ſimilibus, locum habet in dubiis, & obſcuris.* Patet ergo rem eſſe dubiam, ubi teſtes facti ſunt æqualis fidei. Conſonat ius civile, uti docet Bartol. in leg. I. ff. *Uti poſſid.* apud Tuſch. lit. P. concluſ. 798. *Quando probationes ſunt pares, favetur reo, quia in dubio pro reo pronuntiandum.* Et idem Tuſchus *lit. P. concluſ.* 766. *num.* 33. inquit: *Probatio dicitur dubia, quando ſunt teſtes contrarii pro actore, & reo æquales numero, & qualitate.* Idem tradit Tiberius Decianus *Volum. II. reſponſ.* III. *num.* 21. & 25. *ex cap.* Ex litteris *de probat.* & apud eumdem Baldus in leg.

Digitized by Google

Data opera Cod. *Qui accuſ. non poſſ.* Romanus *in leg.* 1. *§. ultim.* & expreſſit Abbas in cap. *Licet §. In tertio*.

V. Hæc, & alia congerit Cardenas, ut priorem propoſitæ quæſtionis partem evincat: & non advertit perdoctus Theologus, hæc omnia æque probare in dubio iuris. Nam nullibi in allegatis locis fit expreſſa mentio dubii facti cum excluſione dubii iuris; ſed abſolute leges loquuntur: ergo comprehendunt omne dubium, ſive iuris, ſive facti.

VI. Admittimus ergo ut certam primam partem; nempe, teſtimonia in dubio facti omnino æqualia & numero, & qualitate controverſiam ſub dubio relinquere. At hinc evidenter inferimus, idem dicendum eſſe in dubio iuris, quin ulla umquam aſſignari diſparitatis ratio poſſit. Rationes cum rationibus conferamus. Inquit Cardenas *num.* 89. Si Berta nupſit Petro, & Ioanni, & ambo eam uxorem poſtulent, & Petrus producat tres teſtes, affirmantes matrimonium cum Petro prius initum fuiſſe; & tres alii eiuſdem fidei aſſerant, matrimonium initum fuiſſe prius cum Ioanne: quis erit iudex qui in favorem Petri potius quam Ioannis ſententiam ferat? Quis prudens non dubitabit de legitimo iſtius uxoris marito? Anceps remanſit Salomon ipſe ob æquale duarum meretricum teſtimonium.

VII. Iudicem adeunt Theologi quatuor, & teſtantur invalidum eſſe matrimonium Bertæ cum Petro. Negant apud Iudicem alii quatuor Theologi eiuſdem omnino dignitatis, & fidei, matrimonium illud validum eſſe. Hoc dubium iuris eſt, ſpectat quippe valorem contractus, & ſacramenti matrimonii. Quis iudex non dubitabit de valore iſtius matrimonii? Cur, amabo te, Iudex anceps manet, utrum Berta reapſe contraxerit matrimonium cum Petro, quando tres teſtes eiuſdem omnino dignitatis adfirmant, & tres negant tale factum? Cur hoc? Quia, inquis, Iudex auctoritate teſtium in quæſtione facti movetur, veluti bilanx ponderum quantitate. Porro ſicut hæc ſuſpenſa hæret, ſi pondera ſint æqualia; ita Iudex dubius remanere debet in quæſtione facti, quando teſtimonia paria ſunt. Hoc concedit Cardenas. Sed ab eo percontamur: quis movet Iudicem in quæſtione iuris? Doctorum auctoritates, & rationum momenta, quibus evincitur iuſtitia, aut iniuſtitia contractus. Si igitur Doctorum teſtimonia, & rationum momenta ſint omnino paria; cur anceps, & dubius non remanebit Iudex? Quænam diſcriminis ratio? Eſt ne alia intellectus natura in quæſtione facti, & alia in quæſtione iuris? Quatuor teſtes adfirmant factum, quatuor negant. AEqualia ſunt & adfirmationis, & negationis momenta rationum. Quatuor Doctores adfirmant licitum contractum, quatuor adfirmant uſura inquinatum. AEqualis eſt Doctorum dignitas, paria rationum pondera. Ergo aut in nullo, aut in utroque dubius hærere debet Iudex. Hæret in primo: ergo & in poſtremo.

VIII. Quis eſt qui ineluctabilem argumentationis vim non ſentiat? Ipſe P. Cardenas

Digitized by Google

denas preſſus, ut diſcrimen aſſignet, reſpondet *loc. cit. art.* 2. *num.* 99. a ſe ſtare experientiam. Incredibile videtur tam doctum Theologum adeo ineptum præbere reſponſum: quocirca eiuſdem verba tranſcribenda ſunt. Inquit ergo. „ In quæſtio-„ ne de facto rationes utrinque æque probabiles producunt dubitationem. Ergo „ etiam in quæſtione iuris idem debet eſſe; cum non ſit maior ratio unius quam „ alterius: vel aſſignetur diſparitas. Reſpondeo, in quæſtione de facto, in qua „ *concluſio* probatur ab experientia, non teneri me maiorem diſparitatem dare „ quam ipſam experientiam. Cum ergo experiamur, intellectum in quæſtione de „ facto hærere dubium, quoties pro utraque parte videt fundamenta æque proba-„ bilia; id quod non experimur in quæſtione iuris, in qua intellectus plerumque „ uni parti aſſentitur, quamvis rationes ſibi proponantur ut utrinque æque proba-„ biles; inde ſufficiens deſumo diſparitatis argumentum. “

IX. Colligat hinc lector, quanti ſit Probabiliſmi vis, ſi valet Theologum, alioquin acutum, & doctum, ita excantare, ut rem evidentiſſimam obnubilare pertentet. Quis umquam audivit ſimilem diſparitatem? Et primum cur aſſerit, nos in quæſtione facti experiri, dubium hærere intellectum, ſecus in quæſtione iuris? Hanc experientiam oſtentare de ſemetipſo Auctor valet, ſecus de aliis. Ego ſane oppoſitum intimo ſenſu experior, & mecum experiuntur omnes Antiprobabiliſtæ; & quod plus eſt, communiter Probabiliſtæ ipſi. Intellectus abſque oſtenſione veri non movetur; nec hæret ſuſpenſus, niſi ob duo æqualia veritatis pondera. Cur ergo ob hæc æqualia pondera in quæſtione facti anceps intellectus hæret, ſecus in *quæſtione iuris?* Quia id experimur in prima, ſecus in ſecunda quæſtione? Id iam negant communiter docti, qui iſtius diverſæ experientiæ diſcrimen aſſignari poſtulant.

X. Accedit quod nulla ſit facti quæſtio cui non immiſceatur quæſtio iuris. Nam dum accedunt quatuor teſtes adfirmantes factum, & quatuor negantes illud, Iudex expendere ſerio debet, ſint ne reapſe æqualia eiuſmodi teſtimonia. Conferre invicem aſtringitur utriuſque partis conditiones, gradus, & omnibus collatis, ſententiam rogare ſuper probationum æqualitate. Hæc autem quæſtio iuris eſt. Ergo aut in quaque iuris controverſia anceps intellectus hæret, poſita probationum æqualitate; vel ſi anceps in quæſtione iuris non manet, nec anceps manebit in quæſtione facti, quæ ſemper quæſtionem iuris includit.

XI. Opponit P. Cardenas diſp. xv. num. 287. *Videmus enim Theologos omnes, libratis utriuſque partis contradictoriæ rationibus, in materia morali topica, adhærere uni parti ob rationes iſtius, non obſtantibus rationibus oppoſitæ: inde clare inferimus rationes utriuſque partis inter ſe libratas non producere neceſſario dubium: quandoquidem Theologi non dubitant, ſed unam partem reſolvunt.*

XII. Hanc quoque experientiam, ut commentitiam, reiicimus. Si illam in ſe

 ſenſit

ſenſit P. Cardenas, id evenit ex nubecula Probabiliſmi mentem obſcurante, aut alio præiudicio ex educatione hauſto. Ceterum cum de omnibus Theologis aſſerit, idem omnes ſentire, evidenter fallitur: & iſtius ſuæ deceptionis non alium appello teſtem quam illum ipſum. Siquidem ille *loc. cit. art. 3. a num.* 110. *ad num.* 114. non alios Theologos pro ſua opinione allegat quam Ioannem Sanchez laxiſſimum Caſuiſtam ab Eccleſia proſcriptum, & Cardinalem de Lugo. Quid quod vel ipſi Probabiliſtæ in quæſtione iuris, dum utrinque ſunt momenta æqualiter probabilia, ſyllogiſmum practicum efformant, quo, depoſito dubio, iudicant unam ex partibus ſibi præeligendam eſſe. Et, ut advertit etiam P. Munieſſa, quando Theologi, libratis utriuſque partis rationibus, adhærent uni parti, id præſtant, quia iudicio aut directo, aut reflexo deprehendunt partem quam eligunt, non eſſe parem alteri, ſed eidem prævalere. Quare ſubdit: *Profecto contra hoc poteſt forte Cardenas adducere experientiam aliquam de ſe; de aliis non ita crediderim: de me omnino nego.*

XIII. In quæſtione ergo *facti* fatetur P. Cardenas, ancipitem intellectum hærere, poſita æquali teſtium affirmatione, vel negatione. Ergo idem dicendum in quæſtione iuris; cum nulla diſcrimini ratio excogitari valeat. Experientiam chimæricam, quam adverſarius obtrudit, contra ipſum evidenter militat. Quandoquidem, ipſo fatente, exceptis Sanchez, & Lugo, ceteri Theologi oppoſitum propugnant. Ergo oppoſitum experiuntur. Niſi velit dicere, contra propriam conſcientiam Theologos ſententias propugnare. En, lector, quam evidenter dirutum ſit auctoritate ipſius Cardenas unum ex potiſſimis fundamentis Probabiliſmi. Siquidem iura omnia tum civilia, tum canonica docent, inquit Cardenas, intellectum hærere dubium, quando momenta in quæſtione facti ſunt æqualia. Porro, hac facta poſitione, nequit iudex ferre ſententiam in alterutram partem, ut iura ipſa decernunt. Ergo idem dicendum in quæſtione iuris: tum quod iura abſolute loquuntur, nec meminerunt diſtinctionis iuris, & facti, ut ſupra indicavimus: tum quod ratio ita evidenter hoc probat, ut nihil in oppoſitum hiſcere vel ipſe Cardenas, vir alioquin acris acuminis, queat, niſi confugiendo ad experientiam; quam merum eſſe figmentum oſtendimus. Quibus poſitis, corruit omnino unum ex potiſſimis fundamentis Probabiliſmi. Si enim intellectus dubius eſt inter opiniones utrinque æqualiter probabiles, ut oſtenſum eſt; neceſſario conſequitur, minime poſſe alterutram eligere partem, ut allegata iura definiunt. Aut ergo abſtinendum a ſententia; vel id quod tutius eſt, eligatur oportet, ut fuſe infra demonſtrabo.

C A-

Digitized by Google

CAPUT VII.

Exponitur trita illa regula: In dubiis tutior pars eſt eligenda.

I. PRincipio termini exponendi ſunt. *Tutior* duplici in ſenſu accipi poteſt, ut Theologi, & Canoniſtæ docent. Primo *comparative* ad partem oppoſitam tutam. Status religioſus *comparative* ad ſtatum matrimonialem, vel laicalem tutior eſt; tutus tamen eſt etiam ſtatus laicalis. Secundo *adverſative*, ideſt ad partem non tutam, ſed dubiam. Quare hoc in ſenſu una pars tutior dicitur, non quia altera pars tuta ſit, ſed quia dubia eſt. Quo in caſu *tutior* pars unice *tuta* eſt: oppoſita enim dubia eſt, atque adeo non tuta. Ne multa: in dubiis tutior pars eſt ſola & unice *tuta*.

II. Revocanda in memoriam eſt diſtinctio dubii in *ſpeculativum*, & *practicum*: De dubio practico, aut de utroque ſimul nunc ſermo eſt. Quid verbum *eligenda* prodat, exponendum quoque eſt. Quoniam eligi tutior pars poteſt aut ex *conſilio*, aut vi *præcepti*. Catholicorum nemo negat, eligendam ex conſilio eſſe partem tutiorem in dubiis. Illud in quæſtionem vocatur, ſit ne electio vi præcepti neceſſaria. Tandem vera notio dubii poſitivi ſemper præ oculis habenda eſt. Dictum eſt autem, dubium poſitivum proprie tale inter duas opiniones verſari, æquali rationum pondere probabiles, de eodem omnino obiecto. Ecce exempla. Sunt qui probabiliter opinantur, circumſtantias graviter aggravantes intra eamdem ſpeciem non eſſe confitendas: ſunt alii qui probabiliter id adfirmant. Illi probabiliter opinantur, poſſidentem beneficium exigui reditus non teneri ad horas canonicas: iſti probabiliter adfirmant. In conflictu harum opinionum anceps intellectus, & fluctuans hæret.

III. Animadvertunt quoque Theologi, non eſſe idem unam partem eſſe tutiorem, & eſſe probabiliorem. Nam pars tutior dicitur per receſſum a peccato, etiam materiali. Pars probabilior per conformitatem ad legem. Puta opinio adfirmans, teneri Sacerdotem adminiſtrare Euchariſtiam in gratia, eſt dubio procul pars tutior: quia recedit a periculo peccati etiam materialis. Opinio contraria poterit eſſe alicui probabilior; quia tamen non eſt omnino certa, & evidens, non eſt tutior: quia ſi eſſet falſa, ſaltem peccatum materiale contingeret. Reſpectu ergo peccati illa pars dicitur tutior, etiamſi eſſet minus probabilis, quæ magis a peccato recedit. Reſpectu autem veritatis, de qua in præſentia ſermo eſt, illa opinio quæ eſt probabilior, eſt etiam tutior: tutior, inquam, ut Theologi advertunt, de veritate, prout minus falſitati eſt obnoxia. Opinor ego, obligationem eſſe pœni-

Digitized by Google

tendi ſtatim moraliter poſt culpam; alii communius opinantur oppoſitum. Mea opinio tutior & ſecurior eſt quoad evitandum peccatum; ſed tutior dici non poteſt quoad veritatem: quia contraria ſententia, in hypotheſi quod ſit probabilior, conformior & vicinior eſt veritati. Nonnulla alia occurrerent dicenda ſuper horum terminorum explicatione; infra tamen de iiſdem ſermo redibit. Et hæc quæ indicavi, ſatis nunc ſunt. Quibus prælibatis,

IV. Quæſt. I. *Undenam deſumpta ſit regula præfata?* Reſp. Hæc regula in variis canonici iuris locis habetur, præcipue cap. *Ad audientiam, de homicidio*, ubi hæc habentur. *Reſpondendum. Cum in dubiis ſemitam debeamus eligere tutiorem, vos convenit iniungere Presbytero memorato ut in ſacris ordinibus non miniſtret.* Duo hic diſtinguenda ſunt. Primum, quod Pontifex, tamquam principium certum, præſupponit, in dubiis tutiorem partem eligendam eſſe. Inquit enim: *Cum in dubiis ſemitam debeamus eligere tutiorem.* Ex hoc principio certo, & extra controverſiam poſito, infert, Presbyterum, de quo quæſtio erat, abſtinere debere ab altari. *Vos convenit iniungere Presbytero memorato ut in ſacris ordinibus non miniſtret.* Toto ergo oſtio aberrant illi qui comminiſcuntur, Pontificem loqui in caſu particulari, eiuſque doctrinam non eſſe univerſim extendendam. Nam ex ſola littera conſtat, doctrinam eſſe univerſalem, applicatam caſui particulari. Quod cavillatur P. Moya ter proſcriptus *Tom. I. tract.* I. *quæſt.* VI. *num.* 33. regulam conſilii eſſe, non præcepti, merum commentum eſt. Conſtat enim, lege tum divina, tum naturali abſtinendum ab eo opere eſſe in quo dubium eſt, ſit ne offenſivum divinæ maieſtatis; ut iam oſtenſum eſt ſupra. Qui vero in dubiis, tutiori, ſeu unice tuta modo explicato, parte neglecta, dubiam partem eligit, in tali diſpoſitione animi ſe conſtituit, ut agere velit, ſive ſit, ſive non ſit peccatum: quod nemo ratione præditus negare valet peccatum eſſe. Quare Auguſtinus *Lib. adverſus Donat. cap.* V. inquit: *Efficere id quod incertum eſt an ſit peccatum, certum peccatum eſt.* Hæc doctrina communis eſt penes omnes Patres, de quibus hæc ſcribit Morinus Lib. de admin. ſac. pœnit. cap. IV. *SS. Patres noſtri mille & centum annorum ſpatio, in eo tantum laboraverunt, ut Sacerdotes docerent, in caſu dubio ſecuriorem partem ſemper eſſe eligendam.* Quid quod ipſi Ethnici ſolo lumine naturæ perfuſi doctrinam hanc perſpicue docuerunt? M. Tullius *Lib. I. Offic.* hæc ſcribit. *Bene præcipiunt qui vetant quidquid agere quod dubites æquum ſit, an iniquum.* Verum plura infra de hoc, cum de Probabiliſmo ſermo erit.

V. Quæſt. II. *In quonam dubio locum habeat hæc regula?* Reſp. Quidam æquo rigidius laudatam regulam interpretantur. Confundunt enim dubium cum incerto. Negant aliquod iudicium opinativum non certum eſſe regulam conſcientiæ, licet ſit probabilius. Hanc opinionem ſuo loco propulſabimus. Dico ergo, citatam regulam locum habere in dubio vero practico, quatenus relinquit intelle-

ctum

ctum ancipitem & fluctuantem inter duas partes. Nam ſi anceps intellectus non eſt, ſed uni parti adhæret, formatque iudicium, licet opinativum, vere tamen probabile, ita ut eius probabilitas non elidatur ab alia probabilitate, tunc intellectus non eſt in dubio, licet non habeat omnimodam certitudinem: & ideo tunc locum non habet dicta regula.

VI. Similiter regula illa locum non habet in dubio ſpeculativo, quod abigitur practico conſcientiæ dictamine. Regula ergo illa locum habet in dubio practico, in quo controverſia eſt de peccato: & tunc obligat ſub præcepto. Conſilii autem eſt relinquere quæ nobis videntur probabiliora, licet non certa & evidentia, & ſequi tutiora. Hæc fuſius ſuo loco explicabuntur adverſus aliquos plus iuſto rigidos.

§. UNICUS.

Qui conciliari poſſit hæc regula, In dubio melior eſt conditio poſſidentis, *cum alia iam explicata*, In dubio tutior pars eſt eligenda.

I. Regula hæc habetur in *l.* 171. *ff. de regulis iuris*, ubi hæc occurrunt: *In pari cauſa poſſeſſor potior haberi debet*. In iure autem canonico habetur *in VI.* & eſt regula 65. *In pari delicto & cauſa potior eſt conditio poſſidentis.*

II. De craſſo, & enormi abuſu quem iſtius regulæ, *Melior eſt conditio poſſidentis*, faciunt Probabiliſtæ in libro de Probabiliſmo ſermo erit. In præſentia ſolum conciliatur cum altera explicata regula. Bona fide agrum poſſides. Titulum poſſeſſionis, ſeu dominii tui in dubium vocatur. Lis inſtituitur. Poſt ſerium examen iura ſunt in utramque partem æqualia: nec poſt diligens examen ius aliquod occurrit quod uni præ altera parti faveat. In hoc caſu poſſeſſio agri dubium explodit. Hæc enim poſſeſſio tollit æqualitatem, & agrum aſſerit poſſeſſori. Secunda ergo regula optime conciliatur cum altera: *In dubiis tutior pars eſt eligenda*. Siquidem illa pars quæ ultra æqualitatem iuris cum altera parte, fruitur poſſeſſione, evadit tutior. Hac ratione vera quoque eſt altera regula: *In dubiis tutius eſt favere reo*. Quoniam, dum dubium verſatur inter reum & actorem, tutius eſt reum dubium abſolvere quam damnare: quia de duobus malis neceſſariis tutius eſt minus eligere. Porro minus malum eſt reum abſolvere quam innocentem damnare.

III. Nec dubium ſuperveniens interrumpit poſſeſſionem bona fide inceptam. Dubium ſub initium poſſeſſionis impedit ne bona fide agrum poſſidere incipias. At, ſuppoſita bona fide inceptæ poſſeſſionis, & ſufficienti tempore continuatæ, dubium

Digitized by Google

quod ſupervenit, obligat utique poſſeſſorem ad inveſtigandum titulum legitimum ſuæ poſſeſſionis, ſecus vero ad eam dimittendam; ſed eam retinere iure valet, ſi poſt diligens examen nullus certus titulus occurrat, quod res poſſeſſa ſit aliena. Et licet dubium perſiſtat, non ob id poſſeſſio, dummodo legitime bona fide præſcripta, interrumpitur. Dixi legitime præſcripta: quia ſi dubium occurreret ante legitimam præſcriptionem, diceretur ſub initium poſſeſſionis occurrere, ut ego quidem arbitror; atque adeo interrumperet bonam fidem. Verum de hoc clarius in tractatu de *iuſt. & iur.* Quandoquidem huc dumtaxat ſpectat in præſens oratio noſtra, ut compertum fiat, dubium non interrumpere poſſeſſionem legitime præſcriptam. Quo poſito, iura decernunt, in dubio favendum eſſe reo: quia præter æqualitatem iuris ſuper controverſia agri fruitur ille poſſeſſione, quæ tollit inter litigantes æqualitatem. Ex quibus patet, has duas regulas, *Melior eſt conditio poſſidentis — In dubiis tutior pars eſt eligenda*, nullo modo opponi; ſed ambas eodem ſpectare.

IV. Diſputant hic acriter Probabiliſtæ, & Antiprobabiliſtæ, num citata regula, *Melior eſt conditio poſſidentis*, locum habeat in aliis morum controverſiis, in quibus diſputatur de honeſtate, & malitia operationis. Negant omnes Antiprobabiliſtæ. Ex Probabiliſtis adfirmant Terillus, Caramuel, Tamburinus, qui innumeros caſus laxe reſolvunt. Pro arbitrio humanæ libertatis poſſeſſiunculas iactant adverſus Deum, tanta animoſitate, tanto auſu, ut vel ipſius humanæ prudentiæ metas prætergrediantur. Monſtroſa, quæ excogitavit Terillus, & quæ alii ab eo tranſcripſerunt, paradoxa infra manifeſtabimus. Ex Probabiliſtis Azorius, Vaſquez Perez, Sayrus, Salas, ipſo fatente Caſtropalao, adverſus alios ſocios Probabiliſtas defendunt, præfatam regulam nullum obtinere locum extra materiam iuſtitiæ. Nos infra pro dignitate rem hanc diſcutiemus.

CAPUT VIII.

De diligentia neceſſaria ad deponendum dubium, & de diſcrimine inter dubia rerum, & perſonarum; atque de epikeia in dubiis deponendis.

I. OMnes adfirmant, diligentiam adhibendam eſſe in inveſtigatione veritatis, ut dubium deponatur. Quis vero ſit adhibendæ diligentiæ gradus, a nemine deſignatur, nec præſcribi definite valet. Quoniam iuxta circumſtantiarum varietatem diligentia hæc varias ſubit vices. Ut aliquas præſcribam regulas, ad quas reſpicere lector debeat, primum omnium adverto, extrema declinanda eſſe in hac, ſicut in ceteris materiis. Summam diligentiam requirere in quocumque

vel

vel levi negotio, & exiguam, communemque in gravi, & momentoſa controverſia adhibere, paris eſſet dementiæ.

II. Regula ergo prima eſt, ſpectandam eſſe materiæ gravitatem, & conſectaria quæ inde proficiſcuntur. Conditio etiam perſonæ dubitantis præ oculis habenda eſt. Nam ſi hæc ſcrupulis angatur, ſi ſit conſcientiæ optime moratæ, non parum deſervit ad iudicium formandum ſuper depoſitione dubii. Quare non omnes ad eumdem diligentiæ gradum tenentur. Homo doctus conſulat doctiores, aut etiam æquales. Non debet anxia ſollicitudine adire omnes, ſed eos quos in gravi temporali negotio conſuleret.

III. Regula ſecunda. Chriſtiano ignaro ſatis erit conſulere Parochum, vel Confeſſarium, quando nulla ratio prudens occurrit dubitandi de eiuſdem probitate, & doctrina.

IV. Regula tertia. Spectanda eſt temporis circumſtantia. Nam interdum res moram non patitur; & tunc divino invocato auxilio, quod prudentia ſuggerit, decernendum eſt.

V. Quarta regula eſt animi ſinceritas, deſiderium & ſtudium inquirendæ, & aſſequendæ veritatis. Porro tunc adeſſe hanc animi ſinceritatem, & ſtudium veritatis aſſequendæ præſumitur, cum non proprium commodum, non propria utilitas, non ratio indulgendi propriis cupiditatibus, & appetitionibus quæruntur; ſed omnes curæ illuc ſpectant, ut quæ Deo placent, exequamur. Contra vero illi ſincere veritatem non inquirunt qui undique opiniones ſibi faventes venantur, totque doctores conſulunt, donec quempiam offendant qui pruriat auribus, qui appetitionibus humanis arrideat, decernatque, iuxta dictum S. Pauli ad Timoth. II. cap. IV. *Erit enim tempus, cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coacervabunt ſibi magiſtros prurientes auribus; & a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur.* Verum de hoc plura infra.

VI. Secundam propoſitæ quæſtionis partem verſat S. Thomas 2. 2. *quæſt.* lx. *art.* 4. ubi inquirit, utrum dubia ſint in meliorem partem interpretanda. Adfirmantem ſententiam docet: & adducto S. Pauli ad *Rom.* XIV. textu, *Qui non manducat, manducantem non iudicet*, adiicit interpretationem Gloſſæ decernentis: *Dubia in meliorem partem ſunt interpretanda.* Ratio autem quam Angelicus præbet, hæc eſt. *Ex hoc ipſo quod aliquis habet malam opinionem de alio abſque ſufficienti cauſa, iniuriatur ei, & contemnit ipſum. Nullus autem debet alium contemnere, vel nocumentum quodcumque inferre abſque cauſa cogente. Et ideo ubi non apparent manifeſta indicia de malitia alicuius, debemus eum ut bonum habere, in meliorem partem interpretando quod dubium eſt.*

VII. Adverſus hanc doctrinam obiicit ſibi S. Doctor auctoritatem Auguſtini *Lib. de doctr. chriſt.* inquientis, non eſſe in dubiis declinandum in alterutram partem:

Qui

Qui autem in meliorem partem dubia interpretatur, in alteram partem declinat. Cui obiectioni ſic reſpondet Angelicus ad 2. *Dicendum, quod aliud eſt iudicare de rebus, & aliud de hominibus. In iudicio enim in quo de rebus iudicamus, non attenditur bonum, vel malum ex parte ipſius rei de qua iudicamus, cui nihil nocet, qualitercumque iudicemus de ipſa; ſed attenditur ibi ſolum bonum iudicantis, ſi VERE iudicet; vel malum, ſi FALSO: quia verum eſt bonum intellectus, falſum autem eſt malum ipſius. Et ideo unuſquiſque debet niti ad hoc quod de rebus iudicet ſecundum quod ſunt. Sed in iudicio quo iudicamus de hominibus, præcipue attenditur bonum, & malum ex parte eius de quo iudicatur; qui in hoc ipſo honorabilis habetur quod bonus iudicatur; & contemptibilis, ſi iudicetur malus. Et ideo ad hoc potius tendere debemus in tali iudicio, quod hominem iudicemus bonum, niſi manifeſta ratio in contrarium appareat. Ipſi autem homini iudicanti falſum iudicium, quo bene iudicat de alio, non pertinet ad malum intellectus ipſius; ſicut nec ad eius perfectionem pertinet ſecundum ſe cognoſcere veritatem ſingularium contingentium; ſed magis pertinet ad bonum affectum.*

VIII. Ex hac angelica doctrina clarius elucent iuris regulæ. Nam cum de rebus quæſtio occurrit, ſervanda eſt regula iuris 45. *Reſpicimus in obſcuris quod veriſimilius eſt*. Si vero dubia in utramque partem æqualia ſint, locum habet altera regula: *In dubiis tutior pars eſt eligenda*. Contra procedendum eſt in dubiis perſonarum, de quibus dubitatur, ſint ne bonæ, an malæ. Tunc enim ſervanda eſt regula: *Melior eſt conditio poſſidentis*. Iure enim homo ſuam poſſidet famam: ab hac poſſeſſione deturbari nequit ſola dubitatione. *In dubiis* enim *favendum reo eſt*, ut habet alia regula. Et quamvis veroſimilius ſit hominem eſſe malum, non propterea malum illum iudicare debemus, ſed ſuſpendere iudicium. Nec obeſt quod tunc veroſimilius fallamur: quoniam licet hoc verum ſit, tamen cum hic error mentis noſtræ imperfectio phyſica dumtaxat ſit, nihil reputanda eſt comparate ad malum morale, quod committere poſſumus, ſi innocentem damnemus iudicio noſtro; quo in caſu iuſtitiam lædimus. E contrario ſi abſolvamus nocentem & reum, nullam iniuſtitiam committimus; ſed ſolum phyſicam intellectus imperfectionem contrahimus. Sic ſcite Angelicus concludit loc. cit. ad 1. *Melius eſt quod aliquis frequenter fallatur, habens bonam opinionem de aliquo malo homine, quam quod rarius fallatur, habens malam opinionem de aliquo bono homine: quia ex hoc fit iniuria alicui, non autem ex primo.* Vitandus tamen eſt etiam phyſicus mentis error, quoad fieri poteſt. Idcirco in his caſibus ſuſpendendum iudicium eſt; ut fuſius infra explicabo, dum de iudicio temerario ſermo erit.

IX. Tertiam quoque propoſitæ quæſtionis partem reſolvit Angelicus. Sed antequam eiuſdem verba refero, notio epikeiæ delibanda eſt. Hæc porro eſt quædam iuris benigna declaratio, quatenus declarat, legiſlatorem in hoc aut illo caſu noluiſſe

luiſſe ob peculiares circumſtantias obligare. Differt ab interpretatione legis: quoniam interpretatio ſuper verborum legis obſcuritate verſatur, & exponit verba legis hunc præ alio ſenſum habere; epikeia e contrario non dubitat de ſenſu legis. Dignoſcit clarum habere ſenſum, & abſolute tales perſonas ſub eadem comprehendi: ſolum præſumit, hoc in caſu noluiſſe legislatorem obligare ob peculiarem aliquam circumſtantiam. Quibus poſitis,

X. Quæritur, utrum licitus ſit epikeiæ uſus in dubio legis humanæ, nempe civilis, aut eccleſiaſticæ, ſi ſuperior conſuli poſſit? Adfirmant Sylveſter verb. *Papa*, Corduba *Lib. III. quæſt.* XIII. & alii: quia voluntas poſſidet ante legem ſuam libertatem, quam non amittit in dubio legis. Ergo ea uti valet. Sed oppoſita ſententia vera eſt, quam aperte defendit S. Thomas 1. 2. quæſt. XCVI. art. 6. ad 2. ***Si enim dubium ſit, vel debet ſecundum verba legis agere, vel Superiorem conſulere.*** Ratio evidens eſt. Operari cum dubio, quando deponi valet, eſt peccatum. In propoſita quæſtione dubitas, voluerit ne legislator comprehendere hunc caſum ſub lege; & deponere dubium vales ſuperiorem conſulendo. Ergo epikeiæ uſus in tali caſu illicitus eſt. Poſſeſſio libertatis adverſus legem commentitia eſt, ut infra probabimus. Accedit quod, ſi ad regulam illam iuris attendere velimus, poſſeſſio ſtat pro lege, quæ certo lata eſt, & ſupponitur acceptata, & ſolum dubitatur de peculiari obligatione in hoc caſu. Eo ipſo enim quod lex ſit lata, & rite promulgata, & acceptata, voluntas humana amittit ſuam libertatem adverſus legem; & lex a die promulgationis poſſidere incipit: adverſus autem hanc poſſeſſionem nullum ius retinet humana libertas.

XI. Quid, ſi ſuperior adiri nequeat? Potiori iure tunc adfirmant citati Auctores; ſed falluntur. Tunc enim ſervanda ſunt verba legis, ut conceptis verbis reſolvit Angelicus. Et ratio data hoc idem convincit. Siquidem lex certa eſt; ſolumque dubitatur, utrum legislator voluerit comprehendere hunc caſum particularem. Dubium autem neminem a ſua deturbare poſſeſſione valet. Ergo uſquedum non probatur, ſuperiorem noluiſſe comprehendere hunc caſum, legi parendum eſt. Nec impotentia adeundi ſuperiorem aufert certam legis poſſeſſionem. Ergo ſervanda eſt lex.

XII. Quæſt. I. *Sit ne adoranda Crucifixi imago, quando dubitatur, an ſub eadem dæmon lateat*? Reſp. Salmanticenſes *tract.* XX. *cap.* VI. *punct.* 3. hanc proponunt quæſtionem, cuius verſandæ occaſionem ſe accepiſſe aſſerunt a Seraphica Matre Tereſia, cui Confeſſarius præceperat ut has imagines in viſione apparentes contemneret. Referunt Thomam Sanchez *Lib. II. de matrim. diſp.* XLI. *num.* 43. & Bardi *de conſc. diſcept.* VI. *cap.* III. *§.* 22. docentes, licitum haud eſſe adorare imaginem Crucifixi apparentem, ſub qua latere dæmonem dubitatur: quia adorans imaginem ſub hoc dubio, ſe committit idololatriæ periculo; quod intrinſecus ma-

lum

Digitized by Google

lum eſt. Quam ſententiam propugnant quoque Medina in *III. Part. quæſt.* xxv. *art.* 3. Vaſquez *diſput.* cviii. *cap.* v. qui pro eadem laudat D. Bonaventuram, Alexandrum, & Adrianum.

XIII. Laudati vero Salmanticenſes *loc. cit. num.* 16. hanc ſtatuunt concluſionem. *Per ſe licitum eſt apparentes imagines Crucifixi, aut Sanctorum adorare, etſi dubium ſit, an ſub illis delitеſcat dæmon, vel illas efformaverit.* Duas partes concluſio habet. Altera, quod dæmon imagines eiuſmodi efformaverit: altera, quod dæmon ſub eiſdem *delitеſcat*. Prima pars nullius apud me eſt difficultatis. Nec enim coluntur imagines propter artifices, ſed propter prototypon. Poſterior pars nonnullum faceſſit negotium. Et ne abyſſum invadam myſticarum viſionum, paucis rem expedio. Ego abſtinendum cenſeo ab adoratione imaginum ſub quibus dæmonia latitare dubium eſt. Nec refert quod colatur imago propter prototypon: quoniam ſi in ipſa imagine reſideat dæmon, exterior adoratio quæ fertur ad imaginem, fertur in ipſum dæmonem qui in imagine reſidet. At inquiunt Salmanticenſes, neminem Catholicorum adeo ſtolidum eſſe, ut intendat adorare quod ſub imagine latitat; ſed ſolum intendere omnes adorare Chriſtum repræſentatum in imagine. Reſp. ſermonem nunc non eſſe de intentione interiori adorationis, ſed de ipſa externa adoratione, quæ in imaginem recta tendit, atque adeo in ipſum dæmonem. Præterea quæro: ſi certus eſſes in præfata imagine a dæmone confecta dæmonem reſidere, coleres ne illam? Si neges; ergo neque ſi dubites in eadem dæmonem latitare, adorare eam vales. In hac ergo poſitione urget doctrina, qua docent omnes, illicitum eſſe operari cum dubio in cauſſa in qua diſputatur de peccato. Si adfirmes; qua via ab idololatria excuſare adorationem hanc vales? Intentio quippe adoratoris efficere minime valet ut idololatria non ſit idololatria. Porro in noſtro caſu cultus qui tendit in imaginem, tendit in ipſum dæmonem: dæmon enim eſt in ipſa imagine. Præterquamquod quid neceſſitatis eſt eiuſmodi figmenta in ſomniis, aut viſionibus mulieribus apparentia adorare? Deum, & Crucifixum & in tot veris imaginibus, & abſque imaginibus in omni loco, & tempore adorare poſſumus. Hæc tamen obiter dicta ſint. Nec enim rem hanc fuſius pertractare conſentaneum iudico.

CAPUT IX.

De conſcientia ſcrupuloſa.

I. Conſcientia, cum ſit iudicium intellectus, preſſe accepta non eſt ſcrupuloſa; ſed ſic vocatur *reductive*, ut inquiunt, & *terminative*, quatenus ſuper ipſos ſcrupulos formatur iudicium, præſcribens modum ſervandum ab eo qui ſcrupulis angitur. Scrupulus, ſeu conſcientia ſcrupuloſa ſic definiri ſolet: *Eſt levis*

quæ-

Digitized by Google

quædam ſuſpicio peccati cum nimia operandi anxietate . Bona eſt definitio, quia ſcrupulum diſtinguit a quacumque alia re. Diſtinguitur a dubio, quod iſtud in ſuſpenſione iudicii ſitum ſit : ab opinione, quæ nititur gravi fundamento, atque adeo non eſt levis ſuſpicio. Additur: *cum nimia anxietate operandi* : hic enim eſt fere character ſcrupuloſorum, qui ſemper anguſtiis premuntur, & torquentur. Scrupulus ergo potiſſimum in intellectu reſidet, & ſecundario in voluntate.

II. Ex hac ſcrupuli finitione, quam ſit erronea vulgi opinio, patet. Vulgus enim loco ſcrupuloſorum habet viros æternæ ſalutis ſollicitos, qui ſumma vigilantia evitare ſtudent & peccata, & peccandi pericula, qui modeſte incedunt, demiſſe induunt, frequentant Eccleſias, inſanientis mundi illecebras, comœdias, tragœdias, ludos pecunioſos, & cetera oblectamenta deteſtantur, in timore & tremore ducentes dies ſuos : qui tamen timor non ſervorum, ſed filiorum eſt : timor diſſimilis a mundano, qui animum agitat, triſtitia ac mœrore cor torquet, & diſcindit in partes; ſed ſimilis potius amori obſequioſo, ſi ita loqui licet. Timor iſte cæleſti ſuavitate animum perfundit; ſed ſimul calcaria addit ad currendam viam mandatorum Dei. Clavus eſt animæ fluctuantis, qui eam ambulare iuvat a ſcopulis remotam, vigilantem efficit, ut ſibi ſit præſens. De his dicitur: *Beatus homo qui ſemper eſt pavidus*. Iniquum eſt ſcrupuloſorum numero accenſere ſimiles Chriſtianos, qui totis viribus in æternæ ſalutis negotium incumbunt, qui caute ambulant, & exacte Dei legem ſervare, atque per arctam anguſtamque viam, ut Chriſtus præcipit, incedere geſtiunt. Cauſſa cur mundani homines notam *ſcrupuloſorum* optimis Chriſtianis inurunt, ea eſt, quod iſtorum ſanctitas illorum percellat oculos: quia lippi oculi ſuſtinere virtutis ſplendorem nequeunt; quia iſtorum intaminati mores illorum reprehenſio ſunt, & redargutiones. Quia vero ſcrupuloſi homines affines frequenter ſtultorum ſunt; idcirco exquiſita vafritie dæmon pervertit hominum iudicia, linguaſque regit, ut hac ſpecioſa via detrahant Dei ſervis, illoſque vel dementibus, vel meticuloſis, infirmæque mentis hominibus annumerent. Admonendi ergo ſunt iſtius calumniandi formæ homines mundi amatores, & ut abſtineant a traducendis Dei ſervis, & ut excitentur ad cognitionem propriæ chriſtianæ profeſſionis, a qua turpiter valde deflectunt.

III. Scrupulorum cauſſæ plures aſſignari ſolent. Eas recenſet S. Antoninus *I. Part. tit.* III. *cap.* X. Diverſæ ſunt iuxta varietatem ſcrupuloſorum. Aliæ ſunt naturales, aliæ ſupernaturales.

IV. Prima eſt naturæ diſpoſitio. Temperamentum quod frigido & melancholico humore abundat, pendet in ſuſpicionem, & timorem. Suſpicio tetro pennicillo obiecta depingit, amplificatque. Hæc horrida ſpectra timorem excitant. Timor cor torquet, animumque conſtringit. Heinc anxietates, ſollicitudines vanæ, agitationes, & violentæ commotiones.

V.

Digitized by Google

V. Secunda cauſſa infirmitas capitis, & læſio imaginativæ, nimia corporis maceratio, diuturnæ vigiliæ. Hæ duæ cauſſæ Medicorum, non Theologorum, conſilio & ope expelluntur.

VI. Tertia cauſſa a dæmone ipſo ortum ducit. Poteſt enim diabolus permovere humores melancholicos, & ſpectra in imaginativam immittere. Qui excitantur a dæmone ſcrupuli, potiſſimum tempore ſuſcipiendæ Euchariſtiæ, aut vacandi divinis laudibus turbare animas ſolent, ne ſuavitatem eloquiorum Dei experiantur.

VII. Quarta cauſſa ſocietas eſt, & familiaritas cum ſcrupuloſis; ſi tamen ſint ſimilis naturæ, nempe timidi, meticuloſi.

VIII. Quinta eſt ignorantia, ob quam neſciunt diſtinguere inter bonum & malum: quod potiſſimum accidit in rudibus, & mulieribus.

IX. Sexta cauſſa ſuperbia eſt, qua quis proprio iudicio nimium fidit, & renuit ſubiici prudentis Theologi conſilio. Deus etiam interdum permittit ſcrupulis vexari homines qui a licentiori vita ad meliorem ſe receperunt frugem in criminum pœnitentiam. Vitam iſti duxerunt multis flagitiis involutam. Poſt converſionem, peccatorum immenſam multitudinem recordantur, unius culpæ mortalis horrorem dignoſcunt, voraginem inferni meditantur, recogitant millies debuiſſe illuc detrudi.] Infinitam Dei bonitatem & miſericordiam, qui tanto tempore iræ ſuæ flagella diſtulit, & ſupplicia in favores tranſmutavit, contemplantur. His, & ſimilibus conſiderationibus experrecti ſinus intimos conſcientiæ, & animi penetralia luſtrare omni ſtudio conantur; quemadmodum is qui internis vulneribus fauciatus, etiamſi curetur, tamen facillime ſuſpicatur ſerpere aliquam inteſtinam plagam.

X. Quæſt. I. *Qui ſunt characteres ſcrupuloſorum?* Reſp. Num. 2. iſtius capitis breviter deſcripſi chriſtianos viros, qui exacte ſanctam Dei legem ſervant. Nunc ſcrupuloſorum characteres deſcribendi ſunt. Et primum ſcrupuloſi proprie ſunt qui legem Dei exacte, & proprii ſtatus munia, & debita non perſolvunt. Miraberis forte, quod inauditam notionem tibi prodam. Tamen ſi rem ſerio reputaveris, mecum ſenties. Numquam ego, aut raro novi homines vere pios & ſanctos qui ineptis *ſcrupuloſorum*, & conſuetis ſuſpicionibus angantur. Et ne tibi hoc loco paradoxi ſit, diſtingue conſcientiam puram, intaminatam, candidam, vigilantem, Dei eiuſque legis amantem, quæ vel leves culpas & defectus cane peius & angue horret, ſibi a qualibet vel minima Dei offenſa ſummo ſtudio cavet, proprios conſcientiæ receſſus penetrat, & profunda demiſſione Confeſſario omnia pandit, ab eiuſque nutu pendet. Similes non minus diſtant a ſcrupuloſis quam cælum a terra.

XI. Explicandum ergo eſt quomodo ſcrupuloſi legem Dei exacte non ſervent, nec propria munia obeant. Scrupuloſi, prout frequentiſſime accidit, idque longa experientia didici (excipiuntur ſemper plures caſus) pleni ſunt amore inordinato;

atque

Digitized by Google

atque ex hoc inordinato amore ſcrupulis torquentur, ſuorum ipſorum amore flagrant; qua de cauſſa proprias appetitiones explere, ſuis indulgere cupiditatibus volunt. Scrupulis utuntur ut mediis huic fini aſſequendo idoneis. Scrupulos quippe ſibi movent in rebus nullius momenti, puta ſuper attentione in recitatione divini officii, aut aliarum precum. Scrupulis ſe torqueri aiunt, quod temere de proximo iudicaverint, quod mente diſtracta Sacro interfuerint, aut illud celebraverint, quod ſuggeſtionibus internis prompte non reſtiterint, quod negligentes in hoc fuerint. Hæc ſunt præter propter argumenta, circa quæ ſcrupuloſi homines occupantur. Ut vides, hæc omnia nihil, aut parum incommodant humanæ naturæ. Confeſſarii autem minus experti hos ſcrupulos audientes, falſa miſericordia compatiuntur clientibus ſuis, illos ut ſingulari pietate, & morum probitate ornatos habent. Hinc multa privilegia illis concedunt, quibus eximunt eoſdem ab exacta, & ſevera divinæ legis obſervatione. Penes ipſos hæc axiomata frequentia ſunt: *Scrupuloſus eſt: ergo non tenetur. Cum ſcrupuloſis diverſa methodus ſervanda eſt.* Remedia plurima, quæ pro ſcrupuloſis aſſignarunt Theologi, evincunt quod propoſui, ſcrupuloſorum characterem eſſe minus exacte legem, & propria munia implere, ſive id legitima diſpenſatione accidat, ſive culpa: qua de re nihil ad me.

XII. Ut rem manibus contrectes, hæc meditare. Si ſcrupuloſus laicus ſit, vix umquam ſcrupulis angitur, quod eleemoſynarum graviſſimam legem violaverit, quod opera miſericordiæ non impleverit, quod nimia ſollicitudine rem familiarem augere ſtuduerit. Si clauſtralis ſit, ſcrupulis vix torquetur, quod media nocte non celebret cum aliis divinas laudes, quod chorum negligenter frequentet, quod obſervantias regulares violet, quod corpus nimio ſtudio foveat, quod ſanitatem ſuperſtitioſa attentione, & vigilantia curet, quod aliis pravo exemplo ſit, quod in ceteros laxitatem derivet. Hæc omnia flocci faciunt. Scrupuloſi haberi amant, non quidem expreſſa malitia, ſed intus perorante vaferrimo illo amoris proprii præſtigiatore, ut in compenſationem anxietatis, & moleſtiæ, quam ex una parte ſuſtinent, obtineant exemptionem ab exacta legis obſervantia reſpectu illarum rerum quæ ſenſibus ſummopere placent: & iſti ſunt ſcrupuloſi quos mundus deridet, eoſque *Chietinos*, *Bigotos*, & *Bacchetonos* compellat.

XIII. Si prudens Confeſſarius curare velit eiuſmodi infirmos ſagaces, & verſutos, quando ſe accuſant diſtracto animo officium perſolviſſe, eos ad illud iterum recitandum flexis genibus obliget. Si dicant, ſe abſque ſocio non poſſe ſolvere laudes, illis ſevere imponat ut in choro cum aliis eaſdem recitent. Earum poſtea legum obſervationem illis inculcet quarum nullum ipſi ſibi ſcrupulum movent. Sub initium potiſſimum præcidendæ radices ſunt. Aliqui principio innocenter *ſcrupuloſi* haberi non dedignantur; poſt aliquo modo avent; & tandem vel nolen-

Digitized by Google

lentes in rete incidunt. Quædam occultiſſima philautia, ne dicam ſuperbia, efficit ut ſimiles homines ſcrupuloſi exiſtimari velint, ut appareant animæ delicatæ conſcientiæ, & probatæ virtutis, ut ſub hoc ſplendido pallio negotia ſua promoveant, ſuiſque rationibus conſulant. Hæc ſignate, ut inquiunt, non deliberantur; at exercite & reapſe frequentiſſime ſenſim ſine ſenſu intus efficiuntur. Ut paucis rem expediam; peculiarem ego, & a ceteris diverſam, ſcrupuloſorum imaginem formavi. Hæc illorum nativa pictura omnium efficaciſſimum ad illos ſanandos remedium erit. Simul atque in hoc ſpeculo propriam imaginem meditati fuerint, hoc ſatis erit ut exuant figuram illam quæ tantum odii & invidentiæ, non exiſtimationis, & gloriæ, ut olim putabant, illis parit. Regula Confeſſarii erit ſevere, non benigne, iſtos tractare; & experientia diſcet ſcrupulos actutum in fumum abire.

XIV. Nulla tamen regula eſt abſque exceptione. Nota, quod uſus regulæ eſt communis, appendicis rarior. Excipiuntur aliqui eorum quos *num.* 10. deſcripſi, qui videlicet exacte Dei legem obſervant, & ſummo ſtudio devitare curant vel leviſſimas culpas. Evenire poteſt, raro tamen, ut aliqui iſtorum ſcrupulis torqueantur. Illi potiſſimum obnoxii ſunt qui poſt ſolutiorem vitam in Dei ſemitam regreſſi ſunt. Iſtorum ſcrupuli quandoque animæ purgandæ inſerviunt. Iſti communiter ſcrupulis dilacerantur, quod obliti plura peccata ſint, quod circumſtantias non expreſſerint omnes. Iſtorum unicum remedium eſt, ut ſeligant doctum & prudentem Confeſſarium, ſub eius directione confeſſionem generalem diligenter perficiant. Confeſſarius illos inſtruat, patientia ſingulari utatur in tali confeſſione excipienda, ne continuam moleſtiam perferre debeat. Confeſſione hac generali diligenter peracta, vetet eis ne impoſterum aures præbeant ſuggeſtionibus, quibus oblivio alicuius vel peccati, vel numeri, vel circumſtantiæ obiicitur. Numquam poſt talem confeſſionem Confeſſarius permittat ut pœnitens qui in ſcrupulos propenſus ſit, iterum confiteatur. In hoc conſtans ſit Confeſſarius: quia ſi ſemel facultatem impertiat, poſt confeſſionem unius criminis, innumeræ ſuccedent, & ulterius ſemper de anfractu in anfractum devolvetur. Ut iugum pœnitentiæ dæmon aggravet, illudque immane efficiat, ſcrupulis lacerare pœnitentis animum pertentat, ut pœnitens, excuſſo iugo, deſperationeque quadam illud ferendi oppreſſus, ad vomitum redeat. Hoc eſt conſuetum præſtigium, quo pervertere pœnitentes ſtudet vaferrimus hoſtis. Quod ergo ad præterita peccata ſpectat, non audiat Confeſſarius pœnitentem; ſed curet ut Deo ferventius quieto animo inſerviat, & dignos pœnitentiæ fructus edat. Cetera remedia obvia ſunt in Auctoribus. Lege potiſſimum Ludovicum Granatenſem. Sed paucis quæ curſim indicavi, ſi opportune, & iuxta circumſtantiarum varietatem uſus fueris, facillime eiuſmodi ægrotos curabis. Advertat tamen Confeſſarius, quod quandoque prodeſt benignitas, quandoque auſteritas. Advertat, ſi pœnitens ſit revera optimus Chriſtianus, ſi impleat

Digitized by Google

pleat exacte legem Dei, & munia ſui ſtatus, cum his benignus ſit, & blandus; dummodo benignitas non ſoveat morbum, ſed curet.

XV. Quæſt.II. *Licitum ne eſt contra conſcientiam ſcrupuloſam agere?* Reſp. Negat prima ſententia duobus textibus iuris innixa. Primus habetur in cap. *Per tuas* de ſimon. ubi Clericus ſcrupulis vexatus ſuper ſacrorum ordinum ſuſceptione, quam ſimoniacam ſuſpicabatur, permittitur miniſtrare in ſuſceptis ordinibus; vetatur tamen ne ulteriorem ordinem ſuſcipiat, donec ſcrupulum excuſſerit. Alter textus habetur in cap. *Inquiſitionis* de ſenten. excom. ubi mulieri ſcrupulis agitatæ ſuper valore matrimonii præcipitur ut, ſcrupulis expulſis, licite petere debitum valeat.

XVI. Communis, veraque ſententia oppoſitum docet. Ratio obvia eſt. Scrupulus non excludit iudicium abſolutum moraliter certum de honeſtate operationis. Ergo licitum eſt illum ſpernere, nihilque curare in morali animæ directione. Antecedens patet. Nam ſcrupulus ſecundum eſſentialem notionem ex levibus indiciis oritur. Ergo collidere nequit iudicium oppoſitum, gravibus fultum momentis. Scrupuloſi trepidant timore ubi non eſt timor. Scrupulus a dubio diſtinguitur. Dubium ſuſpendit aſſenſum, ſecus vero ſcrupulus, utpote a dubio diſtinctus. Scrupuli ergo ſunt quædam veluti nubeculæ, quæ obſcurare aliquantulum poſſunt iudicium intellectus, nullo tamen modo illud præſocare valent. Idcirco nubes iſtæ exſufflandæ ſunt, ne mentis animique ſerenitatem obnubilent.

XVII. Hanc ſententiam defendunt communiter Theologi. S. Antoninus *I. Part. tit.* III. *cap.* x. *§.* 10. Navarrus in *Manu. prælud.* IX. *num.* 9. & alii plures, quos recenſere non vacat.

Digitized by Google

DISSERTATIO II.

DE IGNORANTIA PELAGIANA, IANSENIANA, ET PROBABILISTICA.

PROOEMIUM.

Controverſiam perdifficilem diſpiciendam ſuſcipio. Plura occurrent quæ omnibus Catholicis probantur: aliqua quæ Catholicos inter & hæreticos in diſcrimen adducuntur: multa denique de quibus penes ipſos Catholicos fervet diſſidium. Eorum quæ omnibus accepta ſunt, ſermo præibit: poſt hæreticorum errores propulſabo: tandem Catholicorum diſputationes ad ſeveriorem criticen exigam. Nonnulla quæ fuſe iſti diſputant in utramque partem, quæque ad mores formandos parum ducunt, paucis expediam. Quæ vero morum integritatem ſpectant, pro dignitate expendam. Ignorantiæ crimina vulgus parvi pendet; & tamen innumeros damnari ob ignorantiæ delicta, concors eſt Patrum ſententia. Theologi vero Probabiliſtæ, quamquam abſolute peccata ignorantiæ non negent, tamen notionem ipſius ignorantiæ tot fucis involvunt, ut peccata ignorantiæ reapſe de medio auferant. Quare enixe lectorem rogo ut diligenti ſtudio expendat ea quæ hac in diſſertatione dicturus ſum.

CAPUT I.

Quid, & quotuplex ſit ignorantia:

I. Quamvis ex iis quæ dicta ſunt de conſcientia erronea, conſtet quid ſit ignorantia; nihiloſecius lubet paucis eiuſdem notiones delibare. Ignorantia, inquit S. Thomas 1. 2. quæſt. lxxvi. art. 2. *eſt ſcientiæ privatio*. Appellatur *privatio ſcientiæ*, ut diſtinguatur a neſcientia. Hæc enim eſt eorum inſcitia quorum cognitio homini debita non eſt, nec homo aptus eſt eadem cognoſcere. Illa ergo dicitur homo neſcire quæ ad illum non pertinent: illa dicitur ignorare quæ addiſcere tenetur, valetque aut ſeipſo, aut aliorum miniſterio aſſequi.

II. Dividunt eam Theologi communiter primum in illam quæ eſt meræ privationis, & in aliam quæ eſt pravæ diſpoſitionis. Prima includit ſolam privationem eorum quæ ſciri debent; altera addit errorem, ſeu approbationem partis oppoſitæ. Puta, ſi ignoras hunc contractum eſſe uſurarium, eſt ignorantia ſolius privatio-

Digitized by Google

tionis. Si præterea exiſtimas contractum uſurarium eſſe licitum, habes ignorantiam pravæ diſpoſitionis.

III. Inſuper alia eſt ignorantia *iuris*, alia *facti*, alia *pœnæ*. Diximus ſupra, illam eſſe ignorantiam *iuris*, dum lex, vel præceptum ignoratur. Ignorantia *facti* admittit cognitionem legis, ſed factum ignorat: v. g. ſcis legem vetantem carnis comeſturam die veneris; at ignoras hunc eſſe diem veneris. Poſterior ignorantia quæ reſpicit diem, eſt ignorantia facti. Ignorantia *pœnæ* ea eſt quæ non cognoſcit pœnam a lege latam: hæc tamen revocatur ad ignorantiam iuris.

IV. Potiſſima ignorantiæ, tum iuris, tum facti, tributio eſt in vincibilem, & invincibilem. Ignorantia vincibilis, ſeu voluntaria, culpabilis, & conſequens eſt quæ ſtudio & diligentia debita vinci poteſt: & quia reapſe non ponitur diligentia debita, qua vincatur, dicitur vincibilis. Ignorantia invincibilis, quæ etiam antecedens, & inculpata dicitur, ea eſt, inquit D. Thomas 1. 2. quæſt. lxxvi. art. 2. *quæ ſtudio ſuperari non poteſt*. Præter has duas ignorantias alia eſt quæ appellatur concomitans, quæ ita actum voluntatis comitatur, ut abſque illa perinde effectus ſequeretur. V. g. tu occidis tuum inimicum, exiſtimans occidere feram; at nihilominus occideres, etiamſi illum agnoſceres. Hæc tamen ignorantia reducitur vel ad antecedentem, ſeu invincibilem, vel ad conſequentem, ſeu vincibilem. Nam ſi tu in adducto exemplo debitam diligentiam adhibuiſti ne inimicum occideres, ignorantia eſt invincibilis; ſi negligens fuiſti, ignorantia eſt conſequens, & vincibilis.

V. Hanc partitionem tradit Angelicus 1. 2. quæſt. vi. art. 8. *Sciendum, quod ignorantia tripliciter ſe habet ad actum voluntatis. Uno modo concomitanter, alio modo conſequenter, tertio modo antecedenter. Concomitanter quidem, quando ignorantia eſt de eo quod agitur; tamen, etiamſi ſciretur, nihilominus ageretur. Tunc enim ignorantia non inducit ad volendum ut hoc fiat; ſed accidit ſimul eſſe aliquid factum, & ignoratum: ſicut in exemplo poſito, ſcilicet cum aliquis vellet quidem occidere hoſtem, ſed ignorans occidit eum, putans occidere cervum. Et talis ignorantia non facit involuntarium, ut Philoſophus dicit: quia non cauſat aliquid quod ſit repugnans voluntati, ſed facit non voluntarium: quia non poteſt eſſe actu volitum quod ignoratum eſt. Conſequenter autem ſe habet ignorantia ad voluntatem, in quantum ipſa ignorantia eſt voluntaria: & hoc contingit dupliciter, ſecundum duos modos voluntarii ſupra poſitos* (art. 3. ad 1.) *Uno modo quia actus voluntatis fertur in ignorantiam; ſicut cum aliquis ignorare vult, vel ut excuſationem peccati habeat, vel ut non retrahatur a peccando, ſecundum illud Iob* xxi. Scientiam viarum tuarum nolumus. *Et hæc dicitur ignorantia affectata. Alio modo dicitur ignorantia voluntaria eius quod quis poteſt ſcire, & debet. Sic enim non agere, & non velle voluntarium dicitur, ut ſupra dictum eſt* (art. 3.) *Hoc igitur modo dicitur*

Digitized by Google

ignorantia , ſive cum aliquis actu non conſiderat quod conſiderare poteſt, & debet , quæ eſt ignorantia malæ electionis , vel ex paſſione , vel ex habitu proveniens ; ſive cum aliquis notitiam quam debet habere , non curat acquirere : & ſecundum hunc modum ignorantia univerſalium iuris , quæ quis ſcire tenetur , voluntaria dicitur , quaſi per negligentiam proveniens . . . Antecedenter autem ſe habet ad voluntatem ignorantia , quando non eſt voluntaria, & tamen eſt cauſa volendi quod alias non vellet ; ſicut cum aliquis homo ignorat aliquam circumſtantiam actus quam non tenebatur ſcire, & ex hoc aliquid agit quod non faceret, ſi ſciret : puta cum aliquis diligentia adhibita, neſciens aliquem tranſire per viam , proiicit ſagittam , qua interficit tranſeuntem. Et talis ignorantia cauſat involuntarium ſimpliciter.

VI. Plura diſputant S. Thomæ interpretes de ignorantia concomitante ; verum arbitraria fere ſunt omnia, & nullius momenti : ideo miſſa facio.

VII. Ignorantia vincibilis, ut liquet ex allata S. Thomæ doctrina, alia eſt *affectata*, alia *craſſa*, ſeu ſupina. Affectata eſt, ut dicit Angelicus, quæ ſcientiam reſpuit, ut liberius peccetur. *Noluit intelligere, ut bene ageret* : Pſalm. xxxv. Craſſa, & ſupina pro eodem ſumitur . Craſſa enim eſt quæ nullam omnino diligentiam adhibet, ut ſciat ea quæ poteſt, & debet ſcire . Supina pariter nil prorſus curat ſcire ea quorum cognitio neceſſaria eſt. Et licet iuxta communem loquendi modum craſſa videatur aliquem gradum deſidiæ maiorem præferre quam ſupina; tamen non eſt tale inter utramque diſcrimen, quod diverſa omnino ſit utriuſque notio.

VIII. Hinc colligas velim , dari ignorantiam vincibilem graviter culpabilem , quamvis non ſit craſſa, vel ſupina. Nam ignorantia craſſa, ſeu ſupina eſt, quando aut nulla , aut valde exigua diligentia adhibetur ad diſcendum ea quæ neceſſaria ſunt. Porro ſæpe occurrit , vel occurrere ignorantia poteſt quæ non ſit nec craſſa, nec ſupina, ſeu quæ non omittat diligentiam ; & nihilominus non adhibeat ſtudium, ſive diligentiam ſufficientem ad evitandam culpam . Rem explico . Maior vel minor diligentia requiritur , prout magis aut minus momentoſum eſt negotium quo de agitur. In negotio magni momenti , puta in deliberatione iuſtitiæ alicuius belli inter Principes, diligentia requiritur *ut octo* , ideſt in ſummo gradu . Quis adhibet diligentiam ut duo : hic peccat ex ignorantia craſſa , ſeu ſupina : quia parum pro nihilo reputatur. Alter adhibet diligentiam ut ſex : iſtius ignorantia non eſt vel craſſa , vel ſupina : quia præceſſit diligentia ut ſex, ſeu gravis. At quia non fuit diligentia congrua gravitati negotii , ideo erit ignorantia mortaliter vincibilis; tametſi non ſit nec craſſa, nec ſupina . Hanc ſententiam communiter defendunt vel ipſi Probabiliſtæ , ut teſtantur Salmanticenſes *tract.* xx. *cap.* xiv. *punc.* 1. *num.* 6. ubi recenſent Valentiam *Tom. II. diſp.* vi. *quæſt.* vi. *punc.* 1. Salas 1. 2. *tract.* xiii. *diſp.* viii. *ſect.* 10. *num.* 72. Thomam Sanchez *Lib. I. Sum.*

cap.

Digitized by Google

cap. XVI. *num.* 7. Bonacinam *diſp.* I. *quæſt.* II. *punc.* I. Eſcobarium *Lib. I. ſect.* 2. *problem.* 16. Prado *cap.* II. *quæſt.* XII. §. 2. *num.* 13. Sylveſtrum verbo *Culpa*, Navarrum *cap.* XVII. *num.* 158. Curiel. I. 2. *quæſt.* lxxvI. Sotum *in IV. diſt.* XVIII. *quæſt.* III. *art.* 3. Salmanticenſes Scholaſticos *tract.* XIII. *Tom. IV. diſp.* XIII. *dub.* I. *num.* 5.

CAPUT II.

De fide eſt dari peccata ignorantiæ. Errores Pelagii, Abaelardi, & Ianſenii refelluntur.

§. I.

Errores Pelagii, & Abaelardi.

I. INnumera ſunt Scripturarum teſtimonia quæ ignorantiæ delicta nobis manifeſtant. Levit. v. *Anima ſi peccaverit per ignorantiam .... offeret arietem immaculatum*. Item cap. IV. *Si peccaverit anima per ignorantiam de populo terræ .... offeret capram immaculatam*. Rurſus cap. XV. *Si anima neſciens peccaverit .... deprecabitur pro ea Sacerdos*. Salomon, tametſi cæleſti perfuſus ſapientia, Deum precabatur Eccli. XXIII. *Ne accreſcant ignorantiæ meæ, & multiplicentur delicta mea*. Subdit Salomon, adeo ſpiſſas evaſiſſe Chananæorum ignorantiæ tenebras, ut pro honeſta lege haberetur error. *Convaleſcente conſuetudine, hic error tamquam lex cuſtoditus eſt*: Sap. XIV. Pſeudoprophetarum ignorantias redarguunt Iſaias, & Ieremias.

II. Catholicorum nemo ignorantiæ peccata abſolute negavit. Hæreſiarcha Pelagius omnium primus ignorantiæ crimina de medio ſuſtulit. Iſtius errorem damnavit Synodus Palæſtina, teſte Auguſtino *Lib. de geſt. Pelag. cap.* XVIII. his verbis: *Oblivionem, & ignorantiam non ſubiacere peccato, quoniam non ſecundum voluntatem eveniunt, ſed ſecundum neceſſitatem*. Pelagii errorem non Auguſtinus modo, verum etiam Hieronymus ſtrenue acriterque de more labefactavit duobus dialogorum libris adverſus Pelagianos, perſonis Critoboli, & Attici inductis. Adverſus teſtimoniorum multitudinem, quam ex veteri teſtamento collegerat Hieronymus, ad peccata ignorantiæ evincenda, reponebat Critobolus Pelagianus nihil illa probare, quod deſuetudine obſoleverint. Manichæiſmi hæreſim exprobravit Hieronymus Critobolo, moſaicam legem inficianti, eique novi fœderis textus obiecit. Nam Ioannes *cap.* XVI. inquit: *Venit hora ut omnis qui interficit vos, arbitretur obſequium ſe præſtare Deo*. Subdit Paulus: *Prius blaſphemus fui, & perſecutor, & contumelioſus; ſed miſericordiam Dei conſecutus ſum, quia ignorans feci*:

Digitized by Google

I. ad Tim. 1. Plurima alia ex novo teſtamento congerit S. Hieronymus, quibus evincit ignorantiæ crimina.

III. Errorem Pelagii ab orco revocavit Petrus Abaelardus, quem Guilelmus Abbas detulit ad Gaufridum Epiſcopum Carnotenſem, & ad S. Bernardum, quos periculoſi ſilentii poſtulavit. *Dico vobis, periculoſe ſiletis tam vobis, quam Eccleſiæ*. Silentii tamen reus non fuit Bernardus, qui *epiſ.* lxxvii. ad Ugonem de S. Victore Abaelardi, ignorantiæ peccata negantis, errorem invictis argumentis refutavit. Pauca iſthuc tranſcribere lubet. *Is forſitan qui aſſerit non poſſe peccari per ignorantiam, numquam pro ſuis ignorantiis deprecatur, ſed potius Prophetam irridet deprecantem, & dicentem*: Delicta iuventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris. *Forſitan & reprehendet Deum exigentem pro peccatis ignorantiæ ſatisfactionem. Loquitur enim in Levitico ad Moyſen dicens*: Anima ſi peccaverit per ignorantiam *&c.... Si ignorantia numquam peccatum eſt, cur dictum eſt in epiſtola ad Hebræos, quia in ſecundo tabernaculo ſemel in anno ſolus Pontifex intraret, non ſine ſanguine, quem offerret pro ſui & populi ignorantia? ... Si ignorantiæ peccatum nullum eſt, non ergo peccavit Saulus, quod perſecutus eſt Eccleſiam Dei, quoniam quidem ignorans hoc fecit, manens in incredulitate. Bene itaque faciebat, quod erat blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus; quod erat ſpirans minarum, & cædis in diſcipulos Domini, & in hoc ipſo quippe abundanter æmulator exiſtens paternarum ſuarum traditionum. Non ergo debuit dicere*: Miſericordiam conſecutus ſum *&c. ſed mercedem recepi: quippe quem ignorantia a peccato reddebat immunem, inſuper & æmulatio remunerabilem iudicabat. Si, inquam, ignorantia numquam peccatur; quid ergo cauſamur adverſus occiſores Apoſtolorum? Quandoquidem non ſolum malum eſſe neſcierunt, interficere illos, ſed inſuper quoque id faciendo arbitrati ſunt obſequium ſe præſtare Deo.*

IV. Aliorum PP. Origenis, Tertulliani, Baſilii, Gregorii, Aquinatis, & ceterorum teſtimonia miſſa facio, ne in re explorata operam ludam.

§. II.

Error Ianſenii indicatur. Illius falſa Pelagiani erroris interpretatio. Antonii Terilli, & Stephani de Champs expoſitiones ad criſim revocatæ.

I. ERror Ianſenii Pelagianorum errori directe adverſatur. Nullum ignorantiæ peccatum agnovit Pelagius: ipſam ignorantiam invincibilem, involuntariamque peccatum eſſe contendit Ianſenius. Hunc errorem accepit a Luthero qui *cap.* 1. *Geneſ.* inquit: *Scholaſtici dicunt, invincibilem ignorantiam reddere excuſabiles*:

les : tanta cæcitas eſt in Papæ Scholis , & Eccleſiis . Lutheri errorem propugnat Hieronymus Zanchius Calviniſta Lib. I. tract. theolog. cap. xii. *Quare falluntur Scholaſtici, cum talem ignorantiam , quam invincibilem vocant , ideo a peccato excuſant , quia invincibilis eſt , ut loquuntur . Quamquam evincere poſſumus eam non eſſe ſimpliciter invincibilem , cum voluntarium Adæ peccatum ſit ſubſecuta* . His concinit Ianſenius Lib. II. de ſtat. nat. cap. 11. *Huius igitur legis naturalis ignorantia . . . ſive ſit invincibilis , ut in iis forſan quæ magis a principiis diſtant concluſionibus naturalibus , & in variarum occurſu ſubito circumſtantiarum plerumque accidit , non excuſat a peccato delinquentes* .

II. Ut altius doctrinæ ſuæ originem arceſſat Ianſenius, contendit, Pelagium idcirco damnatum a Concilio Palæſtinæ fuiſſe , quod invincibilis ignorantiæ peccata negaret. Hinc colligit, definitum in Concilio eſſe , iuris naturæ ignorantiam a peccato non excuſare. P. Stephanus *De Champs* invictis argumentis patefacit , Pelagium , eiuſque diſcipulum Cæleſtium vincibilis, & non quidem affectatæ, ſeu craſſæ, ſed ſimplicis ignorantiæ, de qua dictum eſt ſupra, peccata inficiatos eſſe . Ianſenii interpretamenta futilia evincit .

III. P. Antonius *Terillus*, recentiorum Probabiliſtarum, quos *Reflexiſtas* vocant , facile princeps , ſubſcribere renuit ſocii ſui *P. De Champs* ſententiæ , quæ nimis aſpera ſibi videtur . Inquit enim tract. de conſc. quæſt. xvi. num. 52. *Aliqua iſtorum nimis dura videntur* . Comminiſcitur, Synodum laudatam, Hieronymum, Auguſtinum non de vincibili tantum ignorantia, ſed de invincibili etiam quoquo modo locutos eſſe. *Dico* (ſubdit loc. cit.) *illos locutos eſſe tam de ignorantia vincibili, quam aliquo modo de invincibili* .

IV. P. Michael Elizalde *Lib. V. quæſt.* xvi. Antonium Terillum manus dare Ianſenio hoc ſuo commento aſſerit , illique pudorem exprobrat , quod rationum momenta ſuffurari a Ianſenio non dedignetur , ut propriam fulciat opinionem eo ipſo tempore quo Ianſenium traducit ut Lutheri , Calvinique plagiarium . „ Recentior quidam (inquit Elizalde) cum maxime Ianſenium horreat , cum Ianſenio hac in parte conſenſit . Eorum is unus eſt qui per voces , quod volunt , „ intelligendi licentiam ultro ſumunt . Expedite, & categorice nihil reſpondet : „ & *De Champs* partim laudat, partim improbat . . . Quod ſi ſibi triumphare viſus eſt, ubi in Luthero, Calvinoque Ianſenii dicta invenit, & profert; *cur ipſe non erubuit* & cum Ianſenio hac in parte concordare, & ex illo etiam arguere ? “ Ad ſeveriorem criticen Elizalde revocat æque *Terilli* ac *De Champs* doctrinam , probatque, utroſque paullulum defeciſſe a recta Pelagiani erroris interpretatione . Subdolam Terilli phraſim illam *aliquo modo* reprehendit, inquiens *loc. cit.* „ Hæc ſua ignorantia *aliquo modo* invincibilis , non eſt ſimpliciter invincibilis . Ergo vincibilis . Ergo, ſi de vincibili ſermo fuit , & de invincibili *aliquo*

Digitized by Google

„ *modo*, conſequens eſt, ſolum de vincibili ſermonem fuiſſe. Deinde ipſe *cum Ian-*
„ *ſenio* his verbis, *ſecundum neceſſitatem*, uſus eſt ad improbandum De Champs...
„ Concludere ergo debuit de ignorantia invincibili *ſimpliciter*, & non de invinci-
„ bili *aliquo modo*, & ſolum de invincibili quæ vere talis eſt, falſum eſt, eam
„ eſſe invincibilem *aliquo modo*. " Contendunt *Terillus*, & *De Champs*, teſte Elizalde, in hoc Pelagii, & Cæleſtii ſitum errorem fuiſſe, quod oblivionem, & ignorantiam negarent eſſe originalis culpæ pœnas; huncque dumtaxat errorem Concilium damnaſſe. Quæ ſane interpretatio hæreſim fovet Ianſenianam, vimque elevat demonſtrationum quibus Theologi catholici Ianſenium refutant. Revolvantur integri duo libri dialogorum Hieronymi, & opera omnia Auguſtini adverſus Pelagianos; & nullibi quidquam occurret quo evinci poſſit, in hoc potiſſimum erraſſe Pelagianos, quod negarent oblivionem, & ignorantiam eſſe pœnas originalis culpæ. Si illi culpam ipſam originalem inficiabantur; quid diſputandum ſupererat, utrum ignorantia eſſet talis culpæ fructus. Sublata enim cauſſa, nulla eſt de eiuſdem effectibus contentio. Quid quod tum De Champs, tum Terillus notam haud levem Hieronymo, Auguſtino, & Concilio ipſi inurunt, quaſi ignoraverint Pelagianorum errorem, quem tot libris labefactarunt? Ad has ambiguas loquendi formulas, & peregrina interpretamenta confugiunt, inquit Elizalde *I. Part. Lib. V. quæſt.* XVI. *§. 3.* laudati duo Theologi, ut longius a peccatis ignorantiæ abeant. *Dixi, aut ſomnia eſſe quæ contra Ianſenium afferuntur, aut hos recentiores nimis exorbitare . . . Hoc ergo dicitur, ut dicatur, & ut longius a peccatis ignorantiæ admittendis eatur.* Firmum itaque ratumque conſtat, Pelagianos in hoc erraſſe, quod negarent peccata ignorantiæ actualia, ſeu, ut dicitur, perſonalia. Quod ne gratis adfirmare videamur, eorumdem verba tranſcribenda ſunt. Inquiunt enim voce *Critobuli*, cuius perſonam in ſcenam S. Hieronymus *Lib. I. dialog. adv. Pelag.* producit, ut Pelagianorum cauſſam agat. *Rogo* (inquit Critobolus) *quæ eſt iſta iuſtitia, ut in peccato tenear erroris cuius reatum non habet conſcientia? Neſcio me peccaſſe, & eius rei quam neſcio, pœnas luo? Et quid plus faciam, ſi ſponte peccavero?* Similia repetit Critobolus apud S. Hieronymum Lib. II. *Numquid & de Evangelio poteris hoc probare, ut puniatur quiſque pro eo quod neſciat, & ante pœnas luat quam reus ſit conſcientiæ?* Hæc ſunt principia Pelagianorum, hæc ſunt arma quibus adverſus ignorantiæ tenebras depræliantur. Ubi hic culpæ originalis mentio? Pernegant, ſe peccare, cum nullis lancinantur conſcientiæ aculeis. Illarum actionum pœnas dabimus (clamabat Critobolus) quarum ignoramus reatum? Inviti ne damnabimur? Porro ſi ob illa peccata damnamur quæ neſcimus eſſe peccata, profecto nolentes, & immerentes ad ſupplicia deputamur æterna. Numquid ſine libertate peccatum? Numquid abſque cognitione libertas? His principiis univerſum vertitur Pelagianorum ſiſtema. Quid ergo cauſſæ fuit

ut

ut laudati Theologi errorem Pelagianorum ſub peregrino aſpectu referre, & ex parte diminuere ambiguo ſermone curaverint? Hoc perſpectum fiet infra, dum de ignorantia probabiliſtica diſputatio inſtituetur, quam affinitatem ſummam cum doctrina Critoboli, & Cæleſtii habere demonſtrabimus.

§. III.

Ianſeniani erroris exactior manifeſtatio, eiuſdemque confutatio.

I. PEccare homines ignorantiæ peccatis, fidei chriſtianæ veritas eſt. Porro, uti hoc fidei dogma integrum, atque illæſum conſiſtat adverſus Pelagianos, ſartum tectumque cuſtodiendum illud eſt ab altero, non minus exitiali, Ianſenii errore. Ut planiorem ſuæ hæreſi Ianſenius ſterneret viam, Pelagianum errorem penitus immutavit, ut vidimus. Hoc porro eſt Ianſenii de ignorantia ſiſtema. Inculpatam defendit iuris divini, humani, & factorum ignorantiam invincibilem; negat vero iuris naturalis ignorantiam, tametſi invincibilem, ſeu antecedentem, a culpa excuſare. Principium, unde ille colligit, hanc ignorantiam iuris naturalis numquam carere culpa, ignorantiam vero iuris divini, & humani ſæpe criminis eſſe expertem, potiſſima eſt hæreſis Ianſenianæ radix. Iuris naturæ cognitio in ſtatu innocentiæ quammaxime congrua atque conſentanea homini erat, atque adeo debita; ſecus vero iuris divini, humani, factorumque notitia. Horum ergo ignorantiæ meræ ſunt negationes, vel neſcientiæ; illius vero privatio pœna eſt voluntarie in originali culpa Adæ contracta. Hæc itaque invincibilis iuris naturæ ignorantia, quod volita in Adamo ſit, nullo modo a culpa excuſat, ſed ipſa culpabilis eſt: nec, deleta primigenia culpa, hæc aufertur. Peccant ergo homines, dum ignorantiæ invincibilis obducti caligine legem naturalem tranſgrediuntur.

II. Ab errore in errorem prolabitur Ianſenius. Alterum ſiquidem principium, veluti iſtius veneficæ radicis peſtiferum germen, conſtituit, extinctam videlicet in nobis eſſe indifferentiæ libertatem. Hæc enim libertas, non ſecus ac iuris naturæ cognitio, nobis in ſtatu innocentiæ debita erat. Peccante Adamo, & poſteris cum illo conſentientibus, non ſauciata modo, & extenuata hæc libertas remanſit, ſed mortua penitus, & extincta. Hæc duo errorum portenta tertium conſequitur, impoſſibilitas nempe ſervandæ legis, & quod neceſſitas arbitrii, indifferentiæ oppoſita, non excuſet a culpa, quam ut homines contrahant, ſatis eſt libertas illa quam in Adamo habuere, & cum illo peccantes amiſerunt. Hæc eſt vera hæreſis Ianſenianæ imago. Hoc novæ doctrinæ ſpectrum prius in officina

Lu-

Digitized by Google

Lutheri, Calvinique delineatum, poſt fucato Ianſenii penicillo quoquo modo obductum, ut facilius imperitis ſuaderetur.

III. Breviſſima digreſſione pauca interſerere lubet. Serio animadvertat lector, quanta aut imperitia, aut verſutia, & invidentia illi teneantur qui cum Angelico-Thomiſtica de gratia, & libero arbitrio doctrina Ianſenianum ſiſtema confundere, hoc eſt cælum terræ, aquam igni miſcere, non erubeſcunt. Ianſenius cum Calvino extinctam in Adamo blaſphemat indifferentiæ libertatem: unde inferunt, Dei gratiam neceſſitantem eſſe, ſeu neceſſitatem, non coactionem homini inferre. Et ſane hæc duo connexa ſunt. Sublata enim libertate ab homine, conſequitur inevitabili connexione ut gratia, quæ extrinſecus collata illum permovet, neceſſitatem inferat. Si hæc gratia non præſupponit, non reperit in homine libertatem: qui fieri poteſt ut libere illum moveat? Cur Deus non libere, ſed neceſſario bruta movet? Quia nulla adeſt in brutis libertas. Porro, ut ſcite S. Thomas perpetuo docet, Deus ſecundas cauſſas regit iuxta illarum naturam, neceſſarias neceſſario, contingentes contingenter, liberas libere. Iuxta Calvinum, & Ianſenium homines ob culpam originalem non ſunt liberi. Ergo libere a Deo moveri nequeunt, ſed neceſſario, ſic illorum exigente natura.

IV. Porro quis eſt Catholicorum, nedum Thomiſtarum, qui extinctum in Adamo liberum arbitrium effutiat? Omnes, ut dogma fidei, confitentur liberum ſupervixiſſe cum hominibus arbitrium cum indifferentia ad bonum, & ad malum, læſum quidem, ſauciatum, infirmumque. Extenuatum, non extinctum, defendunt. Medicinalis Chriſti gratia hoc infirmum arbitrium adiuvat, roborat, permovet modo eiuſdem indoli conſentaneo, libero ſcilicet, quia libera eſt illius indoles. Quis dixerit, peritum medicum, cognito ægroti morbo, medicinam data opera porrigere quæ illum occidat? Divinus Medicus noſter Deus humani arbitrii infirmitatem compertam habet. Gratiæ medicinam porrigit, morbo expellendo congruam. Si ipſius Adæ peccatum arbitrium non extinxit; numquid gratia divina illud interficiet? Si non occiditur per vulnerantem, inquit Proſper; numquid tollitur per medentem? Quod gravi infirmitati efficax natura ſua porrigatur remedium; ideone ægroti natura detrimentum accipiet? Nonne ſtultus haberetur infirmus qui ſapientis medici reſpueret medicinam, ſanitati ſuæ reparandæ peridoneam? AEgroti ne, an medici eſt vim, & efficacitatem remedii expendere, & definire? Vitæ humani arbitrii radix in iudicii indifferentia ſita eſt. Uſquedum mentis ratio obiectum cum indifferentia proponit, nequit libertatis creatæ vita perire; quantumvis efficaciter, atque infallibiliter Deus permoveat voluntatem. Quin quo efficacior fuerit gratia permovens cum indifferenti boni eligendi, aut mali deteſtandi propoſitione; eo liberior eſt humana voluntas. Quis non videt, hoc Thomiſticum ſiſtema non minus a Ianſeniano, Calviniſticoque diſtare,

Digitized by Google

re, ac cælum diſtet a terra, & veritas ab errore? Quæcumque ſit illa gratia quam Ianſeniſtæ admittunt, de qua ſuo loco, neceſſitans ſit oportet, eò quod non ſupponat in homine indifferentiæ libertatem. Gratia quam Thomiſtæ propugnant, nec lædit, nec lædere libertatem valet: quia adiuvat, corroborat voluntatem abſque læſione iudicii indifferentiæ, quæ radix eſt libertatis. Uno verbo hæc gratia libertatem in homine ſupponit; ſed quia infirma eſt, & vulnerata, eam ſanat, illius reficit vires, atque ad egregia patranda facinora adiuvat. Fuſius hæc omnia *Lib. III.* explicabuntur, dum de actibus humanis ſermo erit. Duo ergo extrema vitanda, & Pelagianorum, eorumque gregalium Semipelagianorum, qui gratiæ neceſſitatem negabant; & Calviniſtarum, atque Ianſeniſtarum, qui de medio auferunt libertatem. Sed a diverticulo in ſemitam regrediamur.

V. Refellendus nunc Ianſenii error eſt, quo contendit, ignorantiam iuris naturæ invincibilem non excuſare a culpa. Et primum quidem eiuſdem Ianſenii principiis revincitur falſitatis. Noxiam propugnat ille iuris naturæ ignorantiam quamlibet, quod ſit primi peccati pœna. At non minus peccati Adæ conſectaria & pœnæ ſunt motiones concupiſcentiæ, iracundiæ, & appetitionum rebelliones: & tamen, niſi aperte Lutheranis, & Calviniſtis accenſeri velit, præfati motus rationem prævenientes peccata non ſunt, nec homini ad culpam imputantur. Corporalis cæcitas, inſania, affectionum perturbatio, aliæque innumeræ humani generis infirmitates peccati originalis ſupplicia ſunt: & tamen nec Ianſenius ipſe hæc peccatorum loco habet. Numquid quæ inſanus perpetrat crimina, illi imputabit ad culpam? Quid plura? Nonne Ianſenius ipſe eorum quæ ſunt divini, humanique iuris inculpatam defendit ignorantiam? Nonne a peccato infidelitatis excuſat tot nationes, quæ myſteria credenda divina ignorant, vocanturque infideles negative? De qua infidelitate hæc ſcribit Doctor Angelicus 2. 2. quæſt. x. art. 1. *Alio modo poteſt intelligi infidelitas ſecundum contrarietatem ad fidem; qua ſcilicet aliquis repugnat auditui fidei, vel etiam contemnit ipſam .... Et ſecundum hoc infidelitas eſt peccatum. Si autem accipiatur ſecundum negationem puram, ſicut in illis qui nihil audierunt de fide, non habet rationem peccati, ſed magis pœnæ: quia talis ignorantia divinorum ex peccato primi parentis conſecuta eſt. Qui autem ſic ſunt infideles, damnantur quidem propter alia peccata, quæ ſine fide remitti non poſſunt; non autem damnantur propter infidelitatis peccatum.* Hæc S. Thomæ doctrina confirmata eſt a S. Pio V. qui hanc 68. propoſitionem Baii damnavit: *Infidelitas pure negativa in his quibus Chriſtus non eſt prædicatus, peccatum eſt.* Numquid negabit Ianſenius, infidelitatem negativam eſſe primi peccati pœnam? Adſerat rationem cur ignorantia iuris naturæ, ſecus ignorantia iuris poſitivi divini, humanique, & factorum ſit peccati pœna. Forte quia illa, ſecus hæc, homini debita erat? Verum hæc diſparitas futilis eſt. Numquid, Adamo non peccante, leges divinas, humanaſque ignoraſſent

raſſent homines? Nonne fatetur Ianſenius ipſe *Lib. III. de ſtat. nat. puræ cap.* x. nullam in homine reperiri calamitatem, miſeriamve quæ ab originali crimine non proficiſcatur? Negabit ne, legis poſitivæ ignorantiam erumnam eſſe, & calamitatem humanæ naturæ? Si hæc ergo a culpa immunem hominem reddit, quidni & iuris naturæ ignorantia, ſi æquo modo ſit antecedens, & invincibilis?

VI. Ratio autem evidens, quæ penitus errorem Ianſenianum convellit, hæc eſt. Quod involuntarium eſt, omnique deſtitutum libertate, nequit, ſalva iuſtitia, ad culpam imputari. Reponit Ianſenius, id verum habere, ſi deſit omne voluntarium; falſum, ſi adſit aliquod voluntarium. In operibus ex ignorantia invincibili factis deeſt voluntarium perſonale, ſecus voluntarium capitis, nempe Adæ. Voluntaria eſt ignorantia invincibilis in Adamo: idcirco opera ex illa producta ſunt ſufficienter voluntaria, ut imputari ad culpam valeant. At cur hæc ignorantia voluntaria eſt in Adamo, minime vero ignorantia facti, & iuris poſitivi?

VII. Ceterum, quia Ianſenius diſcipulum ſe Auguſtini profitetur, rationibus, & aliorum Patrum auctoritatibus miſſis, ad Auguſtini tribunal appellanda cauſſa eſt. Auguſtinus autem *Lib. III. de lib. arb. cap.* XIX. adeo clare labefactat Ianſenii errorem, ut nulla valeat tergiverſatione illius teſtimonium eludi. Idcirco integrum illud exſcribere lubet. *Hic occurrit illa quæſtio quam inter ſe murmurantes homines reddere conſueverunt, qui quodlibet aliud in peccando quam ſe accuſare parati ſunt. Dicunt enim: Si Adam, & Heva peccaverunt, quid nos miſeri fecimus, ut cum ignorantiæ cæcitate, & difficultatis cruciatibus naſceremur, & primo erraremus neſcientes quid nobis eſſet faciendum; deinde, ubi nobis inciperent aperiri præcepta iuſtitiæ, vellemus ea facere, & renitente carnalis concupiſcentiæ neſcio qua neceſſitate, non valeremus? .... Quibus breviter reſpondetur, ut quieſcant, & adverſus Deum murmurare deſiſtant. Recte enim fortaſſe quererentur, ſi erroris, ſi libidinis nullus hominum victor exiſteret. Cum vero ubique ſit præſens qui multis modis per creaturam ſibi Domino ſervientem averſum vocet, doceat credentem, conſoletur ſperantem, diligentem adhortetur, conantem adiuvet, exaudiat deprecantem: non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, ſed quod negligis quærere quod ignoras: neque illud quod vulnerata membra non colligis, ſed quod volentem ſanare contemnis: iſta tua propria peccata ſunt. Nulli enim hominum ablatum eſt ſcire utiliter, quærere quod inutiliter ignoratur, & humiliter confitendam eſſe imbecillitatem; ut quærenti, & confitenti ille ſubveniat qui nec errat, dum ſubvenit, nec laborat.* Plura alia ex Auguſtino referre poſſem, quæ prætereo.

VIII. Lubet tamen hanc Auguſtini doctrinam altera D. Thomæ doctrina confirmare, & illuſtrare. Diſtinguit Angelicus duplicem culpam: alteram quæ inficit naturam, alteram quæ afficit perſonam. Culpa quæ naturam inquinat, originalis eſt, quæ ex Adamo in univerſum humanum genus diffuſa cernitur. Ad hanc contrahen-

hendam ſatis fuit voluntas contenta in voluntate Adami; quemadmodum ad hereditandam iuſtitiam originalem, ſi in eadem perſtitiſſet Adam, ſatis fuiſſet voluntas in eiuſdem voluntate præhabita. E contrario ad culpam propriam perpetrandam neceſſaria eſt voluntas propria eiuſdem perſonæ, ſicut etiam ad merendum. Hanc doctrinam conceptis verbis Angelicus tradit in II. diſt. XXX. quæſt. I. art. 2. *Oportet quod ſecundum hoc quod aliquid rationem culpæ habet, ſecundum hoc ratio voluntarii in ipſo reperiatur. Sicut autem eſt quoddam bonum quod reſpicit naturam, & quoddam quod reſpicit perſonam; ita etiam eſt quædam culpa naturæ, & quædam perſonæ. Unde ad culpam perſonæ requiritur voluntas perſonæ; ſicut patet in culpa actuali, quæ per actum perſonæ committitur: ad culpam vero naturæ non requiritur niſi voluntas in natura illa.* Clariora hæc ſunt quam ut explicatione egeant.

IX. Obiicit I. Ianſenius nonnullos ſacræ Scripturæ textus. David *Pſal.* XXIV. inquit: *Delicta iuventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris*. S. Paulus ad Hebræos IX. narrat, ſolum Pontificem intrare ſolitum in ſancta ſanctorum, ubi victimas offerebat pro ſua, & populi ignorantia. Plures alios ex *Num. Gen.* & *Levit.* obtrudit, in quibus omnibus ignorantia vocatur peccatum. Ergo ignorantia non modo non excuſat a culpa, ſed ipſa peccatum eſt.

X. Hos, & pluſquam centum alios textus allegant Hieronymus, & Auguſtinus ut evincant adverſus Pelagianos dari ignorantiæ peccata. Et nunc Ianſenius audet eoſdem obtrudere, ut probet ignorantiam invincibilem iuris naturæ a peccato non excuſare? Advertere homo acutus debuiſſet, eiuſmodi teſtimonia ſuum funditus diruere ſiſtema. In his enim ſermo ſemper eſt de ignorantia aut facti, aut iuris divini. Utriuſque autem innocentem ignorationem propugnat Ianſenius, ſi ſit antecedens, & invincibilis. Si quid ergo ex his textibus inferre contendit, illud colliget, quod ignorantia facti, & legis poſitivæ, quamvis ſit invincibilis, debeat eſſe vitioſa; quod nec ipſe admittet. Breviter ergo reſpondetur, ignorantiam quamlibet quæ in Scripturis appellatur peccatum, eſſe ignorantiam vincibilem, ſeu conſequentem, & voluntariam.

XI. Obiicit 2. celebrem textum S. Auguſtini, qui *Lib. de grat. & lib. arb. cap.* III. inquit: *Sed & illa ignorantia quæ non eſt eorum qui ſcire nolunt, ſed eorum qui tamquam ſimpliciter neſciunt, neminem ſic excuſat, ut ſempiterno igne non ardeat, ſi propterea non credidit, quia non audivit omnino quid crederet; ſed fortaſſe ut minus ardeat. Non enim ſine cauſa dictum eſt: Effunde iram tuam in gentes quæ te non noverunt.* In hoc textu, inquit Ianſenius, diſtinguit Auguſtinus illos *qui ſcire nolunt*, ab illis *qui ſimpliciter neſciunt*, videlicet qui invincibiliter ignorant. Porro de his Auguſtinus aſſerit ſempiterno igne concremandos eſſe.

XII. Reſp. Tantum huic textui Ianſenius fidit, ut ſi cetera deeſſent, triumphum

phum adhuc ſibi canere videatur. Et tamen ſi textum hunc cum iis quæ illum antecedunt, conferamus, nihil ex eodem præſidii eruere poſſe Ianſenium palam fiet. Et principio Auguſtinus libro laudato Pelagianos confutat, & adverſus eoſdem ignorantiam legis evangelicæ peccatum eſſe docet. De hac potiſſimum diſputatio cum Pelagianis erat. Porro immediate ante laudatum a Ianſenio textum hæc præmittit Auguſtinus. *Aliud eſt enim neſciſſe, aliud ſcire noluiſſe. Voluntas quippe in eo arguitur, de quo dicitur:* Noluit intelligere, ut bene ageret. *Sed & illa ignorantia* &c. ut ſupra. Duplicem diſtinximus ſupra ignorantiam vincibilem. Altera eſt affectata, ſupina, & craſſa: & hæc illorum propria eſt de quibus dicitur: *Noluit intelligere, ut bene ageret*; & hæc eſt prima ignorantia vincibilis, de qua hic loquitur Auguſtinus. Altera ignorantia vincibilis ſimplex, ſeu ſimpliciter talis: & ipſa culpabilis eſt, ut ſupra oſtenſum fuit. Et propter hanc aſſerit Auguſtinus, damnandos eſſe qui legem evangelicam ignorant. Quoniam id neſciunt negligentia, quod adhibita diligentia ſcire potuiſſent. Sed illud quod admirationem ingerit, eſt, quod Ianſenius ex hoc libro auſus ſit expiſcari laudatum textum truncatum ab iis quæ præcedunt ibidem, quæque ab imis ſuffodiunt machinæ Ianſenianæ fundamenta. Sub initium enim huius libri Auguſtinus convellit ſiſtema & Pelagianum, & Ianſenianum. Inquit quippe cap. 1. *Sed quoniam ſunt quidam qui ſic gratiam Dei defendunt, ut negent hominis liberum arbitrium.* En ſiſtema Calvino-Ianſenianum reprobatum. *Aut quando gratia defenditur* (pergit Auguſtinus) *negari exiſtiment liberum arbitrium.* En hæreſim Pelagianam reprobatam. Hos enim duos errores hoc in libro refellendos aggreditur. Continuo enim ſubdit cap. 11. *Ipſa divina præcepta homini non prodeſſent, niſi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens ad promiſſa præmia perveniret. Ideo enim data ſunt, ut homo excuſationem de ignorantia non haberet; ſicut Dominus dicit de Iudæis: Si non veniſſem* &c. Audiſtin'? Excuſationem habuiſſent, ſi promulgata non fuiſſent præcepta. Quapropter inexcuſabilis aſſeritur eorum ignorantia, quod promulgatam legem addiſcere tumente ſuperbia neglexerint, ut immediate ibidem adiicit. *Quomodo dicit* (Apoſtolus) *inexcuſabiles, niſi de illa excuſatione qua ſolet dicere humana ſuperbia: Si ſciſſem, feciſſem: ideo non feci, quia neſcivi: aut, ſi ſcirem, facerem: ideo non facio, quia neſcio? Hæc eis excuſatio tollitur, quando præceptum datur, vel ſcientia non peccandi manifeſtatur. Sed ſunt homines qui etiam de ipſo Deo ſe excuſare conantur.*

XIII. Nonne perſpicue conſtat, Auguſtinum eo loci loqui de ignorantia vincibili tum *affectata* illorum qui lumen poſitive reſpuunt, tum ſimplici eorum qui deſidia omittunt addiſcere præcepta alioquin ſibi obvia? Et ne longior æquo oratio fiat, paucis rem totam expedio. Hoc in libro Auguſtinus diſputat adverſus Pelagianos. Contendebant iſti, nulla eſſe ignorantiæ peccata ob defectum libertatis: quæ enim igno-

ignorantur, dicebant Pelagiani, libere non eliguntur. Auguſtinus contra ſtatuit, ignorantias nempe eſſe peccata, eo quod voluntarie & libere legis ſcientia reſpuitur. Hæc ſiquidem adiicit cit. cap. 11. *Si volueris, conſervabis mandata, & ſpem bonam placiti. Apponet tibi ignem, & aquam, ad quodcumque volueris extendere manum tuam. In conſpectu vita, & mors, & quodcumque placuerit dabitur ei. Ecce apertiſſime videtur expreſſum liberum humanæ voluntatis arbitrium. Quid illud quod tam multis locis omnia mandata ſua cuſtodiri, & fieri iubet Deus? Quomodo iubet, ſi non eſt liberum arbitrium?* Si diſputatio cum Pelagianis de invincibili, & antecedenti ignorantia fuiſſet, vana ac futilis eſſet argumentatio Auguſtini. Nam planum eſt, ipſo fatente Ianſenio, ignorantiam invincibilem auferre libertatem. Victoria ergo a Pelagianis ſtetiſſet, ſi Auguſtinus probandum ſuſcepiſſet, ignorantiam invincibilem eſſe peccatum. Tantum ergo abeſt ut quidquam extundere Ianſenius valeat ex hoc loco, ut evidenter duos illius errores, nempe liberum periiſſe arbitrium in Adamo, & ignorantiam invincibilem eſſe culpabilem, Auguſtinus ipſe penitus convellat. Tanta quippe perſpicacitate evincit Auguſtinus in hoc ipſo libro, nullum eſſe peccatum actuale abſque libertate propria perſonæ peccantis, ut nemo ſana mente præditus id in dubium revocare auſit.

XIV. Obiicit 3. Ianſenius. S. Auguſtinus *Lib. de geſt. Pelagianor.* refert *cap.* XVIII. in Synodo Dioſpolitana propoſitiones damnatas Celeſtii Pelagiani, quarum ſeptima hæc eſt: *Oblivionem, & ignorantiam non ſubiacere peccato, quoniam non ſecundum voluntatem eveniunt, ſed ſecundum neceſſitatem*. Quam propoſitionem reprobavit Synodus, inquit Auguſtinus cap. XIX. *Quid ad hæc quæ lecta ſunt capitula dicit præſens Pelagius Monachus? Hoc enim reprobat S. Synodus, & ſancta Dei Catholica Eccleſia*. Celeſtius eam ignorantiam a culpa immunem aſſerebat quæ eſt ſecundum neceſſitatem. Hæc autem eſt ſola ignorantia invincibilis. Ergo Synodus Dioſpolitana erroris damnat ſententiam quæ inculpatam defendit ignorantiam invincibilem.

XV. Ex iis quæ dicta ſunt, reſponſio patet. Tamen, ut clarius conſtet quam ſit ineptum ſophiſma, advertendum, non unum, ſed plures fuiſſe Pelagianorum errores. Eorum capitalis error fuit negare peccatum originale. Hunc conſequebatur alter, nullam ſcilicet ignorantiam ſubiacere peccato. Neque enim ut fetum originalis culpæ adfirmare poterant ignorantiam, ſi culpam ipſam inſiciabantur. Contendebant ergo, ita ignorantiam neceſſario conſequi ipſius naturæ conditionem, ut, etiam Adamo non peccante, homines ignorantiæ tenebris circumfuſi forent. Patres autem, ut ab imis radicibus Pelagianorum evellerent errorem, eoſdem urgebant ignorantiam quamque, etiam invincibilem, *ſubiacere peccato*, ideſt, eſſe pœnam, & effectum illius. Accedit quod Patres interdum, quin & ipſa Scriptura divina, peccatum vocant & concupiſcentiam, & ignorantiam etiam invincibilem, non quod in ſe

Digitized by Google

in ſe peccata ſint; ſed quia ſunt aut effectus, aut radix peccati, ut communis interpretatur Catholicorum ſenſus. Et ne gratis hæc aſſerere videar, textum affero ipſius S. Auguſtini, qui *Lib. III. de lib. arb. cap.* XIX. hæc ſcribit. *Nam illud quod ignorans quiſque non recte facit, & quod recte volens facere non poteſt, ideo dicuntur peccata, quia de peccato illo liberæ voluntatis ducunt originem. Illud enim præcedens meruit iſta ſequentia. Nam ſicut linguam dicimus non ſolum membrum quod movemus in ore dum loquimur, ſed etiam illud quod huius membri motum conſequitur, ideſt formam, tenoremque verborum, ſecundum quem modum dicitur alia lingua græca, alia latina: ſic non ſolum peccatum illud dicimus quod* PROPRIE *vocatur peccatum, libera enim voluntate, & ab ſciente committitur; ſed etiam illud quod iam de huius ſupplicio conſequatur neceſſe eſt. Sed etiam ipſam naturam aliter dicimus, cum proprie loquimur, naturam hominis, in qua primus in ſuo genere inculpabilis factus eſt: aliter iſtam, in qua ex illius damnati pœna & mortales, & ignari, & carni ſubditi naſcimur.*

XVI. Ex hoc Auguſtini textu clare conſtant ea quæ ſupra dicta ſunt. Nec alicuius momenti eſt quod reponit Ianſenius, ignorantiam videlicet iuris naturæ ex Adami peccato proficiſci. Nam ſi Adam in ſtatu innocentiæ perſeveraſſet, illius poſteri nihil ignorantiæ eorum quæ ius naturæ ſpectant, contraxiſſent. Porro omnes cum eodem capite Adamo voluntarie peccaverunt. Ergo omnibus voluntaria eſt ignorantia quæ hoc peccatum conſequitur. Nullius, inquam, momenti eſt oppoſitio iſthæc. Siquidem iam cum D. Thoma, & S. Auguſtino dictum eſt, nedum ignorantiam iuris naturæ, ſed etiam iuris poſitivi, germina eſſe peſtiferæ radicis originalis culpæ. Voluntas poſterorum in Adamo fuit voluntas naturæ, non perſonæ. Ideo ſatis eſt ad peccatum originale, quod naturam inficit, contrahendum; ſecus vero ad peccatum actuale: hoc enim abſque voluntate perſonæ non perpetratur. Ignorantia autem iuris naturæ, ſicut & concupiſcentiæ, & aliorum appetituum rebellio, & cetera alia, volita fuerunt voluntate naturæ in Adamo. Quare præfata non ſunt peccata, inquit Auguſtinus, & cum eodem omnes Catholici, proprie dicta; ſed dumtaxat materialiter, & confectaria originalis culpæ.

XVII. Tandem Eccleſia Romana hanc Ianſeniſtarum doctrinam proſcripſit in duabus ſequentibus propoſitionibus, quæ ſunt duæ primæ inter damnatas ab Alexandro VIII.

1. *In ſtatu naturæ lapſæ ad peccatum formale, & demeritum ſufficit illa libertas qua voluntarium, ac liberum fuit in cauſa ſua, peccato originali, & libertate Adami peccantis.*

2. *Tametſi detur ignorantia invincibilis iuris naturæ, hæc in ſtatu naturæ lapſæ operantem ex ipſa non excuſat a peccato formali.*

CA-

Digitized by Google

CAPUT III.

Utrum reapſe detur ignorantia invincibilis iuris naturæ.

I. HActenus demonſtratum eſt, ignorantiam invincibilem a culpa excuſare. Illud nunc in iudicium adducitur, detur ne eiuſmodi ignorantia. Quæſtionem hanc ſummo partium ſtudio verſant recentiores Theologi. Aliqua ſunt quorum nullum penes eos diſſidium eſt. Præcepta namque naturæ iuris in tres tribuunt claſſes. In prima collocant univerſalia iuris principia, cuiuſmodi ſunt: *Faciendum bonum, vitandum malum: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Ad hæc revocari nonnulla Decalogi præcepta valent; ut Deus eſt colendus, honorandi parentes. Alia quæ ex iis immediate proficiſcuntur, & facili diſcurſu cognoſcuntur; ut ſunt cetera Decalogi mandata. In tertia tandem claſſe collocantur illa præcepta quæ ſunt concluſiones quædam remotæ ex præfatis mandatis difficili ſtudio derivatæ. Convenit penes fere omnes, nullam dari ignorantiam invincibilem neque præceptorum univerſalium, neque aliorum quæ ex illis veluti ſponte fluunt, ſeu quæ facili ratiocinio ex iiſdem inferuntur. De concluſionibus remotis, atque cognitu difficillimis diſſidium non leve inter eos fervet. Attamen clarius exponendus eſt litis agendæ ſtatus. Nemo negat, aut iure negare valet, aliqua iuris naturæ onera ignorari inculpate poſſe ignorantia ſpeculativa, quando nempe contraria ſcientia haud eſt neceſſaria hic & nunc ad proprios mores formandos. Quis culpæ verterit Monialibus, Eremitis, ceteriſque pluribus, ſi ignorent difficiles caſus de contractibus, de legibus, quando nihil ad eos iſtorum notitia pertinet; cum nec contractus celebrare, nec legum caſus reſolvere, aut exequi debeant? Sermo ergo eſt de ignorantia illarum veritatum quarum notitia reapſe neceſſaria hic & nunc eſt ad propriæ conſcientiæ regimen, vel ad alios dirigendos. Caput hoc in ſequentes tribuo §§. In ſex primis utriuſque partis argumenta promam: in ſeptimo, quid ipſe ſentiam, declarabo.

§. I.

Auctoritatum momenta quæ evincunt nullam cuiuſque iuris naturæ ignorantiam eſſe invincibilem, ex Scriptura ſancta arceſſita.

I. PRimum momentum repetitur ex ipſa divina Scriptura, quæ perſpicue docet, legem æternam, ſeu naturalem extrinſecus tonare, atque omnium animis eſſe impreſſam. Inquit enim Salomon Prov. cap. 1. verſ. 20. *Foris prædicat, in pla-*

Digitized by Google

in plateis dat vocem ſuam: in capite turbarum clamitat: in foribus portarum urbis profert verba ſua, dicens: Uſquequo parvuli diligitis infantiam, & ſtulti ea quæ noxia ſunt, capient, & imprudentes odibunt ſcientiam? Convertimini ad correptionem meam. En proferam vobis ſpiritum meum, & oſtendam vobis verba mea.

II. Non minus clare hanc veritatem inculcat Salomon Sapient. cap. VI. verſ. 13. *Clara eſt, & quæ numquam marceſcit, ſapientia, & facile videtur ab his qui diligunt eam, & invenitur ab his qui quærunt illam. Qui de luce vigilaverit ad illam, non laborabit: aſſidentem enim illam foribus ſuis inveniet. Cogitare ergo de illa, ſenſus eſt conſummatus: & qui vigilaverit propter illam, cito ſecurus erit.*

III. Graviſſima & terroris plena eſt ſententia illa Salomonis Prov. XVI. verſ. 25. *Eſt via quæ videtur homini recta, noviſſima autem eius deducunt ad mortem.* Nec minus formidabilis eſt altera ſententia ipſius divini Servatoris noſtri, arguentis Iudæos, qui ſententiam ſequebantur Scribarum, & Phariſæorum, ideſt legis doctorum, docentium licitum eſſe ea Deo vovere quæ parentum neceſſitati levandæ opportuna erant. Chriſtus autem tum cæcos magiſtros, tum populum cæcum, magiſtros ſequentem, increpat his verbis Matth. XV. verſ. 14. *Cæcus autem ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foveam cadunt.*

IV. S. Paulus epiſt. ad Romanos cap. II. verſ. 14. *Cum enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt, eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex: qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe invicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus.* S. Iacobus Apoſtolus in ſua epiſt. cap. I. verſ. 5. *Si quis autem veſtrum indiget ſapientia, poſtulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei. Poſtulet autem in fide, nihil hæſitans: qui autem hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui a vento movetur, & circumfertur.*

V. Plurima alia prætermittuntur omnibus pervia. Illud animadvertere iuvat, plura in Scriptura ſancta, ut flagitia, damnari, in quibus nos vix malitiæ volam deprehenderemus, niſi Scriptura ipſa nos edoceret. Quis, quæſo, criminis expertem reputaſſet S. Iobum, adverſus Deum tam aperte murmurantem, & fere blaſphemantem? Quis exiſtimaſſet, Eliphazium, Iobum increpantem, & ius divinum a Iobi querimoniis aſſerentem, a veritatis ſemita aberraſſe? Conſideratio eſt S. Gregorii Papæ *Lib. XXXV. Moral. cap.* V. & VI. ubi hæc ſcribit: „ Auditis cun„ ctis ſermonibus Iob, cognitis etiam reſponſionibus amicorum, libet ad æterni „ iudicis ſententiam ſpectationem mentis noſtræ convertere, eique dicere: Ecce, „ Domine, utraſque in conſpectu tuo differentium partes audivimus: & Iob qui„ dem in hoc certamine virtutis ſuæ facta reſolvere; & amicos eius contra eum „ cognovimus tuæ iuſtitiæ gloriam defenſare. Inter hæc autem quid mens noſtra „ ſentiat, agnoſcis. Neque enim nos poſſumus eorum dicta reprehendere quos de-

„ fenſio-

„ ſenſioni tuæ cognoſcimus deſervire. Sed ecce aſſiſtunt partes, expectant ſenten-„ tiam. Profer ergo, Domine, ex inviſibili regula ſubtiliſſimum tuæ diſcretionis „ examen, & quis in contentione iſta ſit rectius locutus, oſtende . . : Poſtquam „ autem locutus eſt Dominus verba hæc ad Iob, dixit ad Eliphaz Themanitem: „ *Iratus eſt furor meus in te, & in duos amicos tuos: quoniam non eſtis locuti* „ *coram me rectum, ſicut ſervus meus Iob*. O Domine, iudicii tui ſententia indi-„ cat, quantum a luce tuæ rectitudinis cæcitas noſtra diſcordat. Ecce te iudice „ beatum Iob victorem eſſe cognoſcimus, quem in te peccaſſe loquendo credeba-„ mus . . . . . Et quidem quantum ad humana iudicia, in verbis ſuis amici eius „ multo illo rectius dixiſſe crederentur. Sed veritas, aliam ex occulto regulam „ proferens, ait: *Non eſtis locuti coram me rectum, ſicut ſervus meus Iob*. Coram „ me, ait, ideſt intus, ubi ſæpe multorum vita diſplicet, quæ etiam foris homi-„ nibus placet. “

VI. Ex his apparet, quam verum ſit Salomonis oraculum: *Eſt via quæ videtur homini recta, noviſſima autem eius deducunt ad mortem*. Eliphazius una cum ſociis in interpretatione iuris naturalis remoti a primis principiis, & obſcuri increpatus a Deo eſt, & Iob laudatus; cum tamen ad humanorum iudiciorum regulam, hic errans, ille rectus apparuiſſet, niſi Deus aliter iudicaſſet. Ne multa: paſſim in Scriptura ignorationes hominum improbantur. Vix textus occurrit in quo ignorantia iuris excuſetur.

§. II.

SS. PP. momenta contra iuris naturæ invincibilem ignorantiam.

VII. Ut prolixitatem nimiam vitem, non omnium, ſed quorumdam tantum Patrum textus ſeligam. Et primum ex Auguſtino pauca producam. Lib. I. de peccat. merit. cap. XXXVI. *An nullum eſt ignorantiæ malum, & ideo nec purgandum? Et quid ait illa vox*: Delicta iuventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris? *Etſi enim damnabiliora ſunt quæ ab ſcientibus committuntur; tamen ſi ignorantiæ peccata nulla eſſent, non legeremus quod commemoravi*: Delicta iuventutis &c.

VIII. Clarius hoc docet Lib. de ſpirt. & lit. cap. XXVIII. *Verumtamen quia non uſque adeo in anima humana imago Dei terrenorum affectuum labe detrita eſt, ut nulla in ea velut lineamenta extrema remanſerint; unde merito dici poſſit, etiam in ipſa impietate vitæ ſuæ facere aliqua legis, vel ſapere: ſi hoc eſt quod dictum eſt, quia* gentes quæ legem non habent, *hoc eſt legem Dei*, naturaliter quæ legis ſunt

Digitized by Google

ſunt faciunt, *& quia huiuſmodi homines* ipſi ſibi ſunt lex, & ſcriptum opus legis habent in cordibus ſuis; *ideſt, non omni modo deletum quod ibi per imaginem Dei, cum crearentur impreſſum eſt.*

IX. Item Lib. II. de ſerm. Domini in monte cap. IX. *Quando illi valent intelligere, nullam eſſe animam, quamvis perverſam, quæ tamen nullo modo rationari poteſt, in cuius conſcientia non loquatur Deus? Quis enim ſcripſit in cordibus hominum naturalem legem niſi Deus? De qua lege Apoſtolus ait: Cum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter, quæ legis ſunt, faciunt, hi legem non habentes, ſibi ipſi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis conteſtante conſcientia ipſorum, & inter ſe invicem cogitationum accuſantium, aut etiam excuſantium in die qua iudicabit Dominus occulta hominum.*

X. Tandem Lib. de quantit. animæ cap. XIV. *Magna, crede mihi, magna, ſed ſine ulla mole, de animo cogitanda ſunt . . . Fieri autem non poteſt quadam divina providentia ut religioſis animis, ſeipſos, & Deum ſuum, ideſt veritatem, pie, caſte, ac diligenter quærentibus, inveniendi facultates deſint.*

XI. Lib. I. Retract. cap. XIII. *Illa quæ non immerito non voluntaria peccata dicuntur, quia vel a neſcientibus, vel a coactis perpetrantur, non omni modo poſſunt ſine voluntate committi: quoniam & ille qui peccat ignorans, voluntate utique facit quod, cum faciendum non ſit, putat eſſe faciendum.* Et paullo infra, nempe cap. XV. *Nam & qui neſciens peccavit, non congruenter peccaſſe dici poteſt; quamvis & ipſe, quod neſciens fecit, volens tamen fecit: ita nec ipſius potuit eſſe ſine voluntate peccatum . . . Quia ergo voluit, fecit; etiamſi, quia non voluit, peccavit, neſciens peccatum eſſe quod fecit. Ita nec tale peccatum ſine voluntate eſſe potuit, ſed voluntate facti, non voluntate peccati, quod tamen factum peccatum fuit. Hoc enim factum eſt quod fieri non debuit.*

XII. Tertullianus Lib. de corona militis cap. VI. *Omne quod contra naturam eſt, monſtri meretur notam penes omnes; penes nos vero etiam elogium ſacrilegii in Deum naturæ Dominum, & Auctorem. Quæris igitur Dei legem? Habes communem iſtam in publico mundi, in naturalibus tabulis, ad quas & Apoſtolus ſolet provocare, ut cum in velamine feminæ. Nec natura vos, inquit, docet? Ut cum ad Romanos, natura facere dicens nationes ea quæ ſunt legis, & legem naturalem ſuggerit, & naturam legalem.* Item Lib. V. contra Marcionem cap. XIII. *Si iudicabit Deus occulta hominum, tam eorum qui in lege deliquerunt, quam eorum qui ſine lege: quia & hi legem ignorant, & natura faciunt quæ ſunt legis: utique his Deus iudicabit, cuius ſunt & lex, & ipſa natura, quæ legis eſt inſtar ignorantibus legem.*

XIII. Origenes *Lib. I. contra Celſum* ſcribit, *naturæ legem omnium mortalium animis inſitam . . . Quapropter non eſt mirandum, Deum eorum quæ per Prophetas,*

Digitized by Google

tas, & Servatorem docuit, ſemina indidiſſe omnium mortalium animis, ut in divino iudicio ſit inexcuſabilis habens mandatum legis ſcriptum in corde ſuo.

XIV. S. Ambroſius *epiſt.* xli. ſcripta ad Irenæum inquit: *Si legem naturalem, legem quam Deus Creator infudit ſingulorum pectoribus, homines ſervare potuiſſent, non fuerat opus ea lege quæ in tabulis ſcripta lapideis implicavit, atque innodavit magis humanam infirmitatem, quam elaqueavit, atque abſolvit. Eſſe autem legem naturalem in cordibus noſtris, etiam Apoſtolus docet, qui ſcribit: Quia plerumque & gentes naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt, & cum legem non legerint, opus tamen legis ſcriptum habent in cordibus ſuis. Ea igitur lex non ſcribitur, ſed innaſcitur; nec aliqua percipitur lectione, ſed profluo quodam naturæ fonte in ſingulis exprimitur, & humanis ingeniis hauritur: quam debuimus vel futuri iudicii metu ſervare: cuius teſtis conſcientia noſtra tacitis cogitationibus apud Deum ipſa ſe prodit, quibus vel redarguitur improbitas, vel defenditur innocentia. Itaque cum ſemper pateat Domino, tum maxime in die iudicii manifeſtabitur, quando occulta cordis in examen venient, quæ putabantur latere. Quorum tamen proditio occultorum ſibi nequaquam noceret, ſi lex naturalis ineſſet pectoribus humanis. Eſt enim ſancta, ſine verſutia, ſine fraude, conſors iuſtitiæ, expers iniquitatis.* Maxime ſunt perpendenda ultima Ambroſii verba, quibus aſſerit, occultorum proditionem in iudicii die hominibus non nocituram, ſi *lex naturalis ineſſet pectoribus humanis*; id eſt, ſi ita præſens menti eſſet, ut homines ad illam animum intenderent, & reformarent.

XV. S. Iſidorus Hiſpalenſis Lib. II. Sent. cap. xvii. *Sunt qui ignoranter peccant; & ſunt qui ſcienter; ſunt etiam qui pro ignorantiæ excuſatione ſcire nolunt, qui tamen non ſeipſos muniunt, ſed magis decipiunt. Neſcire ſimpliciter ad ignorantiam pertinet; noluiſſe vero ſcire ad contumacem ſuperbiam: voluntatem quippe proprii domini velle neſcire, quid aliud eſt quam velle dominum ſuperbiendo contemnere? Nemo igitur ſe de ignorantia excuſet, quia Deus non ſolum eos iudicat qui a cognitione ſua ſe avertunt, ſed etiam illos qui neſcierunt.* Et infra, videlicet cap. xxvii. *Sæpe quæ apud hominum iudicium bona apparent, apud examen diligentiſſimi, & acutiſſimi iudicis reproba deteguntur: ideoque omnis Sanctus veretur ne forte bonum quod agit, pro aliqua animi intentione, in oculis Dei reprobum ſit.*

XVI. S. Bernardus Lib. de præcepto, & diſpenſatione cap. xviii. *Malitia parit ignorantiam, & ignorantia malitiam operit; ita ut ſæpe neſciens & malum quod vult, non faciat, & bonum faciat, quod non vult.* Obſcuratum *nempe* eſt inſipiens cor eorum *qui iſtiuſmodi ſunt; & quaſi iam* traditi in reprobum ſenſum, *bonum omnino nec diligere, nec dignoſcere queunt. De talibus ſcriptum eſt:* Impius, cum venerit in profundum malorum, contemnit. *Nam qui iſtiuſmodi eſt,*

Digitized by Google

cavere profecto malum nec vult, etiamſi poſſit; nec ſi velit, ſcit. Verum plura ſupra dedimus ex hoc mellifluo Doctore.

XVII. SS. PP. chorum claudat S. Thomas, qui pluribus in locis negare aperte videtur, iuris naturæ ignorantiam eſſe invincibilem. Nam *quodlib.* VIII. *artic.* 13. hæc ſcribit. *Duobus modis aliquis ad peccatum obligatur: uno modo faciendo contra legem, ut cum aliquis fornicatur; alio modo faciendo contra conſcientiam, etiamſi non ſit contra legem . . . Illud autem quod agitur contra legem, ſemper eſt malum, nec excuſatur per hoc quod eſt ſecundum conſcientiam.* Textus iſte valde apertus videtur.

XVIII. Perſpicua quoque ſunt quæ ſcribit *opuſc.* VII. de decem præceptis ſub initium. *Nunc* (inquit) *de ſcientia operandorum intendimus. Ad quam tractandam quadruplex lex invenitur. Prima dicitur lex naturæ. Hæc nihil aliud eſt niſi lumen intellectus inſitum nobis a Deo, per quod cognoſcimus quid agendum, & quid vitandum. Hoc lumen, & hanc legem dedit Deus homini in creatione. Sed multi credunt excuſari per ignorantiam, ſi hanc legem non obſervant. Sed contra eos dicit Propheta in Pſalm.* Multi dicunt: Quis oſtendit nobis bona? *quaſi ignorent quid ſit operandum. Sed ipſe ibidem reſpondet:* Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine: *lumen ſcilicet intellectus, per quod nota ſunt nobis agenda. Nullus ignorat, quod illud quod nollet ſibi fieri, non faciat alteri, & cetera talia. Sed licet Deus in creatione dederit hominibus hanc legem, ſcilicet naturæ, diabolus tamen in homine ſuperſeminavit aliam legem, ſcilicet concupiſcentiæ.*

XIX. Sed adeamus auream illam, & defæcatiſſimam fodinam, Summam nempe theologicam, in qua quæſtionem hanc fuſius, & enucleatius diſpicit. Itaque 1.2. *quæſt.* XCIV. *art.* 6. hæc ſcribit. *Ad legem naturalem pertinent primo quidem quædam præcepta communiſſima, quæ ſunt omnibus nota; ſecundario autem quædam ſecundaria præcepta magis propria, quæ ſunt quaſi concluſiones propinquæ principiis. Quantum ergo ad illa principia communia lex naturalis nullo modo poteſt a cordibus hominum deleri in univerſali; deletur tamen in particulari operabili, ſecundum quod ratio impeditur applicare commune principium ad particulare operabile, propter concupiſcentiam, vel aliquam aliam paſſionem, ut ſupra dictum eſt* (quæſt. LXXVII. art. 2.) *Quantum vero ad alia præcepta ſecundaria poteſt lex naturalis deleri de cordibus hominum vel propter malas perſuaſiones (eo modo quo etiam in ſpeculativis errores contingunt circa concluſiones neceſſarias) vel etiam propter pravas conſuetudines, & habitus corruptos; ſicut apud quoſdam non reputabantur latrocinia peccata, vel etiam vitia contra naturam; ut etiam Apoſtolus dicit ad Rom.* 1.

XX. Nullus hic tergiverſationi locus. Diſtinguit Angelicus præcepta univerſalia a particularibus ex illis derivatis. Prima nullo modo aboleri e mente humana poſſe docet. Particularia vero ignorantur propter pravas conſuetudines, vel habi-

Digitized by Google

habitus corruptos. Porro ignorantia quam pariunt aut noxiæ conſuetudines, aut appetituum perturbationes, nullo modo appellari invincibilis valet. Interpretationes Medinæ, & aliorum quorumdam Thomiſtarum in hunc locum minus aptæ videntur; immo ab ipſa Angelici Doctoris littera exploduntur. Ignorantia, inquiunt, iuris naturæ ex prava conſuetudine, aut perverſa educatione parta, noxia eſt in his qui conſuetudinem invehunt; ſecus in his qui invecta conſuetudine hac pro lege, & adverſus legem naturalem utuntur. Hoc interpretamentum ſeipſo corruit. Nulli quippe conſuetudini, nulli præſcriptioni obnoxia eſt naturæ lex. Hanc doctrinam confirmat Angelicus loc. cit. quæſt. lxxvii. artic. 7. ad 2. *Ignorantia particularis, quæ totaliter excuſat, eſt ignorantia circumſtantiæ; quam quidem quis ſcire non poteſt, debita diligentia adhibita. Sed paſſio cauſat ignorantiam iuris in particulari, dum impedit applicationem communis ſcientiæ ad particularem actum; quam quidem paſſionem ratio repellere poteſt.*

XXI. Laudatis antiquis Patribus, & S. Thomæ ſubſcribunt alii graviores Theologi. P. Gabriel Vaſquez, quamquam adverſæ ſententiæ patronus, laudat pro hac opinione B. Albertum Magnum, Alenſem, S. Bonaventuram, Guillelmum Pariſienſem, Guillelmum Antiſidorenſem, Durandum, Gabrielem, Gerſonem, Adrianum VI. Henricum Gandavenſem. His addunt alii Hugonem a S. Victore, S. Antoninum, S. Raymundum, S. Bernardinum, Alphonſum a Caſtro, Molanum, Sambovium, Steyartium, Merendam, Toletum, Antonium Charlaſium, Eſtium, Caietanum, Contenſonium, Iacobum a S. Dominico, Natalem Alexandrum, Norbertum Delbecque, Mercorum, Carolum ab Aſſumptione, Baſſæum, Cardinalem Noriſium, Farvacqueſium, Van-Roy, San-Terre, & plures alios. Pro relatis tamen omnibus me vadem non exhibeo.

§. III.

Rationes quæ naturæ iuris invincibilem ignorantiam improbant.

XXII. RAtio prima. Quicumque naturæ ordinem, quem lex æterna ſervandum iubet, deliberate perturbat, opus producit ſuapte natura malum. Sed qui violat naturalem legem, deliberate pervertit naturæ ordinem. Ergo peccat. Probatur conſequentia. Principia univerſalia iuris naturæ, iiſdemque proxime connexa, omnibus, nemine fere diſſentiente, pervia ſunt, & comperta. Ergo ſi hæc recte applicentur, naturæ ordo non perturbatur. Porro diſtorta applicatio non aliunde proficiſci valet niſi ex humanarum appetitionum perverſitate, ex concupiſcentia, praviſque affectionibus, univerſalium principiorum lucem obnubilantibus, ex

erroneis perſuaſionibus, opinionumque perverſitate. Ignorantia autem, ex tam iniquis enata radicibus, inculpata dici nequit. Ergo vincibilis.

XXIII. Ratio altera. Ignorantiæ victoria non viribus dumtaxat naturæ, ſed potiſſimum gratiæ efficacitate metienda eſt. Quamquam enim naturæ vim iuris naturæ cognitio ſuperet; tamen ſi ignorantia devinci gratia valet, vincibilis dicenda eſt. Vinci autem per gratiam cuiuſque naturæ legis ignorantiam poſſe, Scripturæ ſanctæ docent. Deus enim, inquit Evangeliſta Ioannes, *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum -- Deus vult omnes homines ſalvos fieri -- Salvator eſt omnium, maxime fidelium -- Petite, & accipietis; quærite, & invenietis; pulſate, & aperietur vobis*. Ergo quemadmodum qui ſplendente ſole oculos clauſos tenet, ne videat, nulla dignus excuſatione eſt, ſi præceps ruat; ſic qui divinæ luci, ſuper hominum vultus irradianti, obicem opponit, ne legem videat, ſua culpa legem ignorat. Cæcus excuſandus eſt, ſi lumen ſolis non videt, quia capacitate ad videndum deſtitutus. Humanæ vero mentis oculi, tametſi ex peccati originalis vulnere læſi ſint, pluribuſque tenebris circumfuſi, evulſi tamen non ſunt: illorum vis extenuata, non extincta eſt. Ergo ſi homines oblatæ, & collatæ gratiæ, qua ad cognitionem aſſequendam adiuvantur, reſiſtunt, ſi illam reſpuunt, culpa propria, inſcientiæ caligine obducuntur.

XXIV. Tertia ratio. Dum homo callere remotioris naturæ iuris obligationem debet, peccator eſt, aut iuſtus. Si peccator; ſibi imputare debet quod cognitione, & gratia careat. Inexcuſabilis enim eſt peccator omnis, inquit Auguſtinus *epiſt.* 105. ad Xiſtum. Iuſte enim peccator gratia, quam ſuis propriis criminibus demeruit, privatur. Quod ſi divina abundante clementia præveniatur; aut hac præveniente gratia bene utitur, aut ſecus. Si primum, illuminabitur; ſi alterum, iuſte pœnas dat, propriæque culpæ luminis ſuperni defectum vertere debet. Si homo iſte iuſtus ſit; aut præſtat quod viribus gratiæ poteſt, aut negligit. Si primum; facienti quod in ſe eſt viribus gratiæ, gratia non denegatur: ſi alterum; ſuæ deſidiæ, negligentiæque imputet, ſi lumen non recipiat, quo tenebras excutiat ignorantiæ.

XXV. Quarta ratio. Peccata ignorantiæ, ſalva fide, negari nequeunt. Atqui nulla ſunt ignorantiæ crimina quæ minus excuſari valeant quam ea quæ naturæ legi adverſantur: quippe iſtius iuris mandata hominum animis impreſſa ſunt; neque deleri poſſunt ſive univerſim, ſive quantum ad particularem applicationem, niſi ob pravas conſuetudines, & rebellis concupiſcentiæ lenocinia, præſtigiaſque. Ergo aut neganda ſunt ignorantiæ delicta, aut ſi admittantur, uti admitti debent, hæc ſunt potiſſimum quæ adverſus ius naturæ perpetrantur.

XXVI. Quinta ratio. Nulla Dei lex obſervatu homini impoſſibilis eſt. Ergo nulla ignorari invincibiliter poteſt. Prima propoſitio evidens eſt: impoſſibilia enim

Digitized by Google

nim Deus non iubet. Altera neceſſario primam conſequitur: illa enim lex quæ cognoſci nequit, obſervari non poteſt. Porro quæ invincibiliter ignoratur, cognitionem humanam fugit, ſuperatque induſtriam, & vires. Ergo lex quæ cognoſci nequit, impleri non poteſt. Quod argumentum ſub alio aſpectu proponi poteſt. Omnia divina præcepta ſunt poſſibilia: ergo ſunt etiam cognoſcibilia. Poſſibilitas enim executionis a cognitione pendet; parique incedunt paſſu poſſibilitas executionis, & notitia legis. Ergo alterutrum fatendum: aut præcepta naturalia omnia non eſſe poſſibilia, aut omnia eſſe cognoſcibilia. Accedit quod fruſtra Deus rogaſſet legem illam quæ a ſubditis nec inveniri, nec cognoſci poteſt. Perinde enim eſt ac ſi non eſſet, lex illa quæ cognoſci non poteſt. Tum: aut lex iſta promulgata ſatis eſt, aut ſecus. Si promulgata non eſt, vim obligandi non habet: ſi promulgata ſufficienter ſit, innoteſcere debet, vel ſaltem debita adhibita diligentia inveniri, & cognoſci poteſt.

XXVII. Quæ omnia confirmari S. Auguſtini teſtimonio ſatis aperto valent *Lib. II. de peccator. merit.* ubi hæc ſcribit. *Cum voluntate humana, gratia adiuvante divina ſine peccato in hac vita poſſit homo eſſe; cur non ſit, poſſem faciliime, ac veraciſſime reſpondere, quia homines nolunt. Sed ſi ex me quæritur, cur nolint, imus in longum. Verum . . . . ſine præiudicio longioris inquiſitionis dicam. Nolunt homines facere quod iuſtum eſt, ſive quia latet an iuſtum ſit; ſive quia non delectat . . . . Ignorantia ergo, & infirmitas vitia ſunt quæ impediunt voluntatem ne moveatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abſtinendum. Ut autem innoteſcat quod latebat, aut ſuave fiat quod non delectabat, gratia Dei eſt quæ hominum adiuvat voluntates, qua ut non adiuventur, in ipſis itidem cauſa eſt, non in Deo.*

XXVIII. Ex qua Auguſtini doctrina ſic inſtaurari argumentatio valet. Ex eodem principio oritur difficultas ſervandæ, ac cognoſcendæ legis. Sed difficultas xequendæ legis ex noſtra malitia, aut deſidia ortum ducit, iuxta Auguſtini doctrinam. Porro dici nequit, ſalva fide, quod aliquod Dei præceptum naturale ita ſuperet humanæ voluntatis vires, ut impune illud violari queat. Ergo ſimiliter nullum præceptum naturale ita excedit mentis humanæ vim, ut invincibiliter ignorari poſſit. Nam ſicut gratia divina ſuave efficit quod non delectabat; ita quoque gratia Dei innoteſcere facit quod latebat: & ſicuti nemo excuſare iure ſe valet, quod gratia careat ad amandum quod amarum, & inſuave eſt; ita excuſare ſe nequit, quod careat gratia ad cognoſcendum quod latebat.

XXIX. Poſtrema ratio ab abſurdis graviſſimis arceſſitur. Admiſſa remotioris naturæ iuris ignoratione, concedi quoque debet inculpata ignorantia fere univerſi Decalogi, & a culpa excuſari adulteria, periuria, mendacia, furta, fornicationes, ſolius circumſtantiæ additione. Quamvis enim præfata crimina abſolute pervia & obvia ſint; tamen aliqua circumſtantia involuta, cognitu difficilia evadunt. Catonem

Digitized by Google

nem uxorem propriam, Platonis doctrina imbutum, amicis communicaſſe, refert Auguſtinus *Lib. de fid. & bon. oper. cap.* VII. Et hanc mutuam uxorum communionem licitam reputatam fuiſſe apud Græcos, perhibet Tertullianus in *Apologet. cap.* XXXIX. Paganorum plures hanc communicationem inter humanæ benevolentiæ officia collocabant, inquit S. Epiphanius hæreſ. XXVI. *Vir concedens uxorem alteri, ait ad ipſam: Surge, & fac delectationem cum fratre.* Quid ſceleſtius inceſto cum patre, quidve notius? & tamen aliqua neceſſitatis ſalvandi humani generis circumſtantia, adveniente honeſtatis velamine, obtegi poteſt. Mendacii malitiam natura humana deteſtatur, omnibuſque etiam rudibus pudorem aſpergit: & tamen ad proximi vitam ſalvandam licitum mendacium exiſtimarunt Origenes, Caſſianus, Chryſoſtomus, Dydimus, Euſebius Emiſſenus, aliique. Turcæ fornicationem ſimplicem ita licitam, honeſtamque reputant, ut nec ſuſpicentur eam malitiæ fuligine tinctam. Quid de latrociniis Germanorum; quid de immolatione filiorum idolo Moloch a Chananæis habita pro legitima patriæ diſciplina; quid de commercio Romanorum cum pueris dicam? Iſtorum omnium, aliorumque ſcelerum ignorantia inculpata admitti debet, ſemel conceſſa remotioris iuris præceptorum ignoratione invincibili. Hoc vero abſurdum eſt monſtroſum. Ergo nulla iuris naturalis, ſive propinqui, ſive remoti, ignorantia dicenda eſt invincibilis, ne cogamur defendere, inculpatam quoque eſſe dictorum ſcelerum ignorationem. Hæc ſunt rationum momenta quæ afferuntur adverſus iuris naturalis invincibilem ignorantiam.

§. IV.

Rationum momenta, quæ evincunt, dari poſſe ignorantiam invincibilem iuris naturæ.

XXX. SEntentia quæ defendit inculpatam remotioris naturæ iuris ignorantiam, expreſſas Scripturæ, aut Patrum ſententias in ſui præſidium non allegat: tota potius eſt in interpretandis tum Scripturæ, tum Patrum textibus qui adverſus eamdem afferuntur, & reſolvendis argumentationibus quibus impetitur, ut mox videbimus. Omnia argumenta quæ in ſui defenſionem promit, ad hoc unicum revocantur.

XXXI. Non pauca iuris naturæ præcepta remota tot & tam gravibus difficultatibus involuta ſunt, ut oppoſitæ Theologorum, immo SS. Doctorum opiniones reperiantur de iiſdem. Quæ ſane opiniones contrariæ, vel contradictoriæ ſimul veræ eſſe nequeunt; ſed alteram eſſe veram, alteram falſam neceſſe eſt. Quis porro inficias iverit, licitum eſſe ſequi ſententiam quam Doctores ſancti, & ſumma in Eccleſia auctoritate præditi docent? Aut quis aſſeruerit, Doctores ſanctos

poſt

Digitized by Google

poſt diligens ſtudium, ſedulamque induſtriam, poſt oblatas Deo preces pro aſſequenda veritate culpam perpetraſſe, quod eam non invenerint? Quod autem vera ſit prima propoſitio, varias nempe, & oppoſitas eſſe ſanctorum Doctorum opiniones circa remotioris iuris naturæ præcepta, probatur innumeris exemplis, inquit S. Antoninus *I. Part. tit.* III. *cap.* X. §. 10. ubi hæc habet. *Quod ſint contrariæ opiniones inter Doctores ſanctitate, & ſcientia maximos, in materia morali, aliquando etiam ad ſalutem neceſſaria, patet per exempla. Nam B. Thomas in IV. tenet, quod poſt lapſum in mortale non oportet aliquem ſtatim confiteri ſub præcepto, habita copia Confeſſoris, niſi in pauciſſimis caſibus, qui ibi ponuntur diſt.* XVII. *& cum eo tenet Ricardus. Sed Hugo de S. Victore, & B. Bonaventura ſunt in hoc contrariæ opinionis &c. Neutra opinio illorum reprobatur; etſi B. Thomæ opinio communius teneatur; quæ tamen minus tuta videtur. Raymundus Decretiſta, & Sanctus in Summa tenet, quod participare cum excommunicatis excommunicatione maiori in loquela, in cibo, & huiuſmodi, in caſu non conceſſo, ſit mortale univerſaliter. Sed B. Thomas in IV. & Ioannes Andreas, & Archid. tenent contrarium. Et ſic exempla innumera poſſunt poni.*

XXXII. Idipſum confirmat Conradus de contract. queſt. c. *S. Thomas in multis tenet partem minus tutam. In primis tenet ficte confeſſum non obligari ad reconfitenda peccata ficte confeſſa; ſed quod confeſſio, fictione ceſſante, erit valida. Alii communiter tenent oppoſitum. Item tenent, quod excuſentur qui non ſolvunt quotam decimæ, ubi invaluit conſuetudo eam non ſolvendi. Canoniſtæ autem communiter docent, quod non excuſentur, & quod opinio Theologorum in hac parte ſit quaſi hæretica.*

XXXIII. Ex quibus omnibus hanc argumentationem conficiunt. Doctores graviſſima aſtringuntur lege tradendi doctrinas veras in iis potiſſimum quæ fidem, moreſque ſpectant. Doctrina enim falſa in fidei, morumque materia maximum malum eſt: addit enim, vel detrahit legi Dei. Si ſevera ſit, & falſa, addit: ſi laxa eſt, & falſa, demit. Severe autem Deus in Deuteronomio prohibet quidquam vel addere, vel detrahere de præceptis Dei: & Chriſtus increpat, obiurgatque Scribas, & Phariſæos, quod irritum fecerint mandatum Dei propter traditiones hominum; & quod ſimul onera gravia, & importabilia imponerent in humeros hominum. Hæc omnia perſpecta erant viris Dei. Quapropter S. Thomas docet, quod *omnis quæſtio in qua de peccato mortali agitur, periculoſe determinatur, niſi veritas expreſſe habeatur.* Quod periculum errandi ut evitarent in obſcuris quæſtionibus mores, fidemve ſpectantibus, ferventiores Deo porrigebant preces, ut lumen neceſſarium ad non errandum reciperent; ſedulamque navabant operam in veritatis inveſtigatione. Hæc omnia præſtitiſſe viros Dei, ſentire nos convenit; & oppoſitum aſſerere abſque evidenti fundamento, temeritate non vacat. Et nihilo-

Digitized by Google

hiloſecius opiniones contrarias circa ius naturale obſcurum, implexumque circumſtantiis docent. Porro niſi ignorantia invincibilis illos excuſaſſet, graviter deliquiſſent. Falſas quippe doctrinas publice evulgare, atque populis perſuadere, res graviſſima eſt, quæ a mortali culpa purgari nequit. Alterutrum ergo aſſerendum: aut ignorantiam invincibilem illos excuſaſſe; aut mortaliter deliquiſſe, immo e vita cum hac gravi culpa deceſſiſſe. Neque enim illi umquam ſuſpicati ſunt ſe graviter deliquiſſe in ſuis doctrinis tradendis. Quælibet enim prudens ſuſpicio ſatis fuiſſet ut illas publice retractarent, diriſque devoverent. Iſtius ergo criminis illos non pœnituit. Aut ergo illos damnatos aſſeras, aut innoxie ſuas docuiſſe ſententias neceſſe eſt. Impium primum, & erroneum: ergo verum poſtremum. Porro ſi innocenter illi opiniones falſas docuere; quidni licitum erit illas ſequi, & executioni demandare? Numquid quod S. Thomas, quod S. Bonaventura docuit, operari vetitum erit? Exitialior enim doctrina quæ ſpectat omnium fidelium mores, quam operationis privatæ, quæ ſiſtit in privata perſona, ignorantia extitiſſet. Sed innocens doctrinæ a Sanctis traditæ fuit ignoratio. Ergo potiori iure innocens ſit oportet ignorantia in hominibus indoctis, qui auctoritate talium Sanctorum nixi præfatas ſententias, ut propriæ conſcientiæ regulas, amplectuntur.

§. V.

Reſponſa ad argumenta prioris ſententiæ negantis, iuris naturæ ignorantiam eſſe invincibilem.

XXXIV. AD Scripturæ, & Patrum auctoritates reſpondent, intelligendas eas eſſe de primis legis naturæ præceptis, deque illis quæ facili ratiocinio ex iiſdem deducuntur; ſecus de præceptis, ſeu concluſionibus remotis, abſtruſis, cognituque difficillimis vel ab ipſis doctis.

XXXV. Argumenta a ratione petita, ſeu ex Scriptura, & Patribus collecta, elevare nullo negotio ſibi perſuadent paritate ignorantiæ iuris poſitivi. Quippe ſi argumenta facta iuſto, firmoque nituntur ratiocinio, aut nihil evincunt; aut ſi quid inferunt, æque concludunt, vincibilem eſſe omnem iuris poſitivi, & factorum ignorantiam, ac illam iuris naturæ. Porro omnia argumenta facta adverſus inculpatam iuris naturæ ignorantiam, ad hoc unicum revocantur, quod viribus gratiæ, quamquam non viribus naturæ, obtineri poſſit notitia cuiuſque legis naturalis. Hoc ergo ſolvendum eſt.

XXXVI. Advertunt itaque, minime teneri Deum in omni eventu ad communicandam notitiam cuiuſque operis, etiamſi intrinſecus pravi, & ſua æterna, ſeu naturali lege vetiti. Ut enim id præſtaret, miracula non raro patrare deberet. Quod

Quod ignorantiæ facti exemplo declarari valet. Severe Deus prohibet acceſſum ad non ſuam; & tamen quandoque permittit ut quis invincibiliter non ſuam cognoſcat, ut patet in Iacob. Permittit ut quis ignoret invincibiliter falſum eſſe quod iuramento confirmat: & tunc iurator vere violat legem negativam primæ tabulæ; ſed quia non violat voluntarie, ideo non imputatur ei ad culpam.

XXXVII. Hinc patet, nullius eſſe momenti diſtinctionem illam quam tradit Marius *Diana* Dominicanus in Tomo de regulis morum, quem aſſequi mihi adhuc non contigit, quemque laudat Chriſtophorus a S. Ioſeph *de reg. mor. Part. II. quæſt.* v. *art.* 10. *num.* 1053. videlicet, in quæſtione iuris naturalis ſæpe involvi circumſtantiam facti; atque adeo ignorantiam eſſe facti, non iuris. Immo hcinc inſtaurari argumentatio in favorem ignorantiæ invincibilis ipſius iuris valet. Dum quis invincibiliter ignorat factum eſſe falſum quod iuramento confirmat, nonne tunc revera violat legem Dei? Cedo: hæc violatio imputatur ne ad culpam, an ſecus? Si ſecundum; ergo datur violatio materialis legis naturalis divinæ immunis a culpa. Si primum; ergo ignorantia invincibilis facti ſecum ſemper annexam habet criminoſam tranſgreſſionem legis quæ factum prohibet: quare Iacob invincibiliter ignoravit factum Liæ, quæ ſua non erat; ſed tamen peccavit, quia violavit legem naturalem, vetantem acceſſum ad alienam. Ergo vel admittenda eſt ignorantia invincibilis legis naturalis in caſibus abſtruſis, & cognitu difficillimis; aut neganda eſt ignorantia invincibilis facti per eamdem legem naturalem vetiti, ſeu in eadem involuti: quia fieri nequit ut violetur factum vetitum per legem, quin violetur *lex ipſa*. Vana ergo præfata diſtinctio.

XXXVIII. Ut autem in ſemitam regrediamur; quemadmodum Deus ex ſincera voluntate, qua prohibet recenſita facta, non ſemper illuminat homines, quo illa dignoſcant; ſed permittit ut inculpate in ignorantiam facti incidant, & ex ignorantia facti legem materialiter violent: ſic permittere poteſt ut homines facientes quod in ſemetipſis eſt, incidant in aliquam ignorantiam legis naturalis quantum ad concluſiones remotas, de quibus controverſia eſt inter Doctores ipſos. Et qua ratione Deus impoſſibilia non iubet, etiamſi quis laboret ignorantia facti; eadem non præcipit impoſſibilia, licet quiſquam ignoret aliquam concluſionem ſpectantem ad ius naturæ.

XXXIX. Et, ut punctum difficultatis clarius penetres, & ſophiſmata diluas, diſtingue legem, vel præceptum a conſectariis quæ ad hanc legem, vel præceptum revocari poſſunt. Deus legem ſuam, & omnia præcepta clare, & ſigillatim promulgavit, explicuit; lumen quo illa dignoſcantur, infudit; & principia indidit quibus facile ea dignoſci valeant. Idcirco verum habet quod nulla lex Dei, nullum illius præceptum eſt impoſſibile. Ceterum hinc minime ſequitur, Deum debere communicare notitiam omnium concluſionum, & difficultatum quæ ex tali lege, aut præcepto oriri poſſunt. Innumeræ quippe quæſtiones, attenta potiſſimum hu-

Digitized by Google

humanæ mentis imbecillitate, inſtitui ſuper quaque lege, vel præcepto poſſunt: Quamobrem, ſi Deus vellet omnium iſtarum difficultatum, quæſtionumque notitiam communicare omnibus, ordinem providentiæ ordinariæ tranſilire deberet, & non raro miracula patrare. Quiſnam, amabo te, eſſet finis Decalogi, ſi Deus exprimere omnes & ſingulas concluſiones vellet cuiuslibet præcepti, & omnes difficultates quæ ſuſcitari ab humana mente in dies poſſunt? Quia igitur Deus regere homines diſpoſuit modo eorum naturæ congruo: ſicut legislatores humani paucis verbis leges ſuas concipiunt ad tollendam confuſionem, quam parerent, ſi vellent ea omnia explicare quæ occurrere poſſunt; ita Deus ob altiſſimos fines, qui mentem fugiunt noſtram, facta promulgatione legis, & præceptorum omnium, noluit caſus omnes qui obſcure, & implicite continentur in tali lege, vel præcepto, manifeſtare omnibus.

XL. Nulla eſt ergo Dei lex, nullum præceptum quod non ſit ſufficienter promulgatum communitati hominum. Id ſolum verum eſt, in lege Dei intimata, & promulgata expreſſe, & clare non contineri, ſed tantum implicite, & obſcure hunc aut illum caſum, ſeu hanc aut illam quæſtionem, quæ, ſpectata humanæ mentis imbecillitate, inſurgere valet. Nulla ergo Dei lex, nullum præceptum eſt vel incognoſcibile, vel impoſſibile: quia nullum eſt Dei mandatum lege æterna, ſeu naturali impoſitum, quod non ſit ſufficienter promulgatum: quamvis omnes difficultates, & quæſtiones quæ ab hominibus vel inſtitui poſſunt, vel percipi nequeunt, revelare Deus omnibus ob ineffabiles ſuæ providentiæ fines noluerit. Dum ergo opponunt, aliquam legem, aut præceptum eſſe impoſſibile, aut incognoſcibile, vel non promulgatum; neganda hæc omnia ſunt tamquam falſa. Solum enim aliqua difficultas, obſcure in lege, vel præcepto contenta, eſt incognoſcibilis, & huic vel illi non revelata; ſicut nec legislatores humani explicant omnes quæſtiones quæ ex eorum erui legibus valent. Quis vero dixerit, leges humanas non eſſe ſufficienter promulgatas, eo quod multæ ſunt difficultates in eiſdem contentæ, ſuper quibus homines lites ſibi mutuo intentant? Voluit autem Deus eſſe eiuſmodi diſputationes ob eas quæ nos latent rationes.

XLI. Hinc collige, quam directe Antiprobabiliſtarum ſententia ſit Ianſeniſtarum ſiſtemati oppoſita: & e contrario quantum potius eidem accedat Probabiliſtarum inventum. Nam Antiprobabiliſtarum nemo aliquod Dei præceptum admittit impoſſibile, incognoſcibile, non promulgatum. Quippe plures omnem cuiuſque vel remotioris iuris naturalis ignorantiam excludunt; alii omnes Dei leges, omnia præcepta naturæ iuris & promulgata, & cognoſcibilia, & poſsibilia defendunt. Solum admittunt inculpatam inſcientiam aliquarum abſtruſarum quæſtionum quæ inſtitui ſuper iiſdem præceptis valent. Probabiliſtæ contra, ipſa Decalogi præcepta incognoſcibilia, non promulgata, impoſsibilia defectu notitiæ ſtatuunt. Nam abſ-

que

Digitized by Google

que ullo linimento atheiſmum in rudibus non pauci defendunt, ut Molina, Arriaga, Caramuel, & alii . Porro præceptum iſtud cognoſcendi, adorandi, colendi Deum eſt primum, potiſsimumque. Impoſsibile ergo eſt præceptum iſtud. Accedit itaque ſiſtema iſtud ſiſtemati Ianſeniſtarum. Falleris, inquiunt . Nam Ianſeniſtæ negant poſsibilitatem quorumdam præceptorum ex defectu & virium in voluntate, & gratiæ ſubtractæ. Hinc ſolum colligitur, hæc duo ſiſtemata non eſſe omnino eadem; quod ut certum ſupponitur; ſed diſcrepare in pluribus, & convenire in aliquibus non levioris momenti, & quaſi in puncto præcipuo . Nam in hoc conveniunt quod præceptum aliquod graviſsimum, & clarum ſit impoſsibile ; diſcrepant vero, quod Probabiliſtæ defendunt hanc impoſsibitatem ob defectum cognitionis in intellectu; Ianſeniſtæ contra ob defectum gratiæ, & virium in voluntate. Nec retorquere argumentum valent, quod etiam Antiprobabiliſtæ admittunt ignorantiam invincibilem iuris naturæ. Quoniam , ut dictum eſt, plures eam abſolute negant : & alii admittunt ignorantiam inculpatam non alicuius legis , aut præcepti ; ſed ſolum alicuius difficultatis , quæ obſcure , & involute ad aliquod præceptum revocari valeat, ut pluries dictum eſt. Idque prius dixerat P. Tyrſus Gonzalez, inclytæ Societatis Ieſu Præpoſitus generalis de *recto uſu opin. probab. diſſert.* XI. *cap.* V. Hæc per modum diverticuli dicta ſunt, & eo unice ſpectant, ut temperent ſibi Probabiliſtæ ab impoſturis, & calumniis, quibus ſententiam probabiliorem lue Ianſeniana inquinatam traducunt . Nam, facta collatione utriuſque magis & minus probabilis ſententiæ cum Ianſenianis erroribus, plus hæc quam illa illis accedit : quamquam abſolute utraque ab eiuſmodi erroribus diſtet; ut alibi, præcipue in diſſertatione prima ſuper hiſtoria Probabiliſmi, & Rigoriſmi italice ſcripta, ex P. Elizalde fuſius oſtendi. Quæ argumentatio ſuis circumſcripta , uti eſt, limitibus, optima eſt, idque evincit quod probare intendit ; quidquid moroſi quidam critici oppoſitum muſsitent. Sed illuc unde diſceſsit oratio revertatur.

XLII. Iuvat, quæ diximus, auctoritate S. Thomæ confirmare; ſcilicet, leges, & præcepta naturæ omnibus eſſe pervia; quamvis difficultates abſtruſæ humanæ mentis aciem fugiant . Inquit ergo Angelicus 1. 2. quæſt. C. art. 1. *Sicut autem omne iudicium rationis ſpeculativæ procedit a naturali cognitione primorum principiorum ; ita etiam omne iudicium rationis practicæ procedit ex quibuſdam principiis naturaliter cognitis, ut ſupra dictum eſt , ex quibus diverſimode procedi poteſt ad iudicandum de diverſis. Quædam enim ſunt in humanis actibus adeo explicita , quod ſtatim cum modica conſideratione poſſunt approbari, vel reprobari per illa communia & prima principia. Quædam vero ſunt ad quorum iudicium requiritur multa conſideratio diverſarum circumſtantiarum , quas conſiderare diligenter non eſt cuiuslibet , ſed ſapientum: ſicut conſiderare particulares concluſiones ſcientiarum non pertinet ad omnes, ſed ad ſolos Philoſophos*. Et poſt pauca ſubdit ibidem: *Quædam enim ſunt quæ ſtatim*

tim per ſe ratio naturalis cuiuslibet hominis diiudicat eſſe facienda , vel non facienda: ſicut, Honora patrem tuum , & matrem: & , Non occides, non furtum facies : & huiuſmodi ſunt abſolute de lege naturæ . Quædam vero ſunt quæ ſubtiliori conſideratione rationis a ſapientibus iudicantur eſſe obſervanda : & iſta ſic ſunt de lege naturæ, ut tamen indigeant diſciplina, qua minores a ſapientibus inſtruantur.

XLIII. Ex hac doctrina plurimi inferunt cur inexcuſabiles ſint illi qui ob pravas conſuetudines, vel perverſitatem opinionum, quas cum lacte nutricis a magiſtris hauriunt, peccant contra præcepta quælibet legis naturæ ſatis promulgata, explicata, & obvia cuilibet rationi prædito; contra vero excuſabiles ſint qui ſequuntur aliquam opinionem, etiam falſam, oppoſitam naturæ legi, quam vident a viris ſapientiſſimis abſque culpa propugnari ſuper aliquà difficultate orta contra eamdem legem.

XLIV. Falſa ergo, inquiunt, & commentitia ſunt abſurda, quæ adverſarii comminiſcuntur; videlicet, ignorantiam invincibilem aliquarum difficultatum abſtruſarum conſequi ignorantiam invincibilem ipſarum legum, & præceptorum. Diſcrimen manibus contrectatur in legibus humanis ſufficienter promulgatis omnibus compertis: quarum tamen difficultates, quas ſuper eiſdem movent peritiores, plures latent. Leges, & præcepta Deus omnibus denuntiavit; ſecus difficultates, & concluſiones abſtruſas, & remotiores ob fines ſibi notos.

XLV. Prima ergo ratio, num. 22. propoſita, tota ſecundum iſtos corruit: ceteræ omnes pariter ex iis quæ dicta ſunt, in fumum occidunt. Nam licet Deus facienti quod in ſe eſt ex viribus gratiæ, non deneget illuminationem ad ſuam legem & præcepta intimata, & promulgata cognoſcenda; non tamen hanc illuminationem confert omnibus reſpectu omnium difficultatum quæ oriri poſſunt ſuper ſuis legibus, & præceptis: quia harum difficultatum notitia non eſt ſimpliciter neceſſaria ad ſalutem aſſequendam: & ad harum difficultatum notitiam comparandam neceſſaria ſæpe foret gratia extraordinaria & miraculoſa, quam Deus iuxta ordinem ſuæ providentiæ conferre non decrevit. Homo ergo iuſtus abſque ſua culpa carere poteſt hac gratia extraordinaria; & conſequenter invincibiliter ignorare præfatas concluſiones remotas, & difficillimæ cognitionis. Denique colligitur, nullam Dei legem eſſe fruſtraneam; cum nulla ſit non promulgata communitati, & nota omnibus quantum ad id quod neceſſarium eſt neceſſitate medii ad ſalutem.

§. VI.

Digitized by Google

§. VI.

Reſponſa ad argumenta adducta in defenſionem ignorantiæ invincibilis iuris naturæ remotioris.

XLVI. PAucis rem expediam: quia ad duo puncta revocantur omnia argumenta quæ allata ſunt in favorem ignorantiæ invincibilis. Primum in eo ſitum eſt quod argumenta validiora a viribus gratiæ, omnibus non ponentibus obicem collatæ, arceſſita retorquentur in adverſarios. Nam ſicut ignorantia cuiuſque naturæ iuris vincibilis eſt per gratiam; ita quoque per eamdem gratiam vincibilis eſt ignorantia iuris poſitivi, vel factorum. Ergo aut nullius, aut utriuſque iuris admittenda eſt ignorantia invincibilis.

XLVII. Reſpondent adverſæ ſententiæ patroni, latum eſſe inter utrumque ius diſcrimen. Nam lex naturalis innata eſt ipſi homini, naturæque innocenti debitæ: ſimul atque rationis compos homo evadit, ſubditus fit ipſius legis, eamque implere tenetur. Idcirco Deus facienti quod in ſe eſt, non denegat gratiam, qua cognoſcat ea omnia quæ vi legis naturæ cognoſcere tenetur. Cognitio vero factorum non eſt debita naturæ humanæ, nec homini innocenti: ideo pro hac aſſequenda Deus non tenetur conferre gratiam. Obiectum vero vetitum iure poſitivo, non eſt per ſe malum. Quare ignorantia eiuſmodi iuris velat, & abſcondit totam malitiam extrinſecus advenientem obiecto, illudque relinquit in ſua indifferentia. Sic qui ignorat vetitum eſſe eſum carnis aliqua die, licet velit carnes comedere, non ideo vult aliquid quod ſua natura pravum ſit, ſed quod eſt indifferens. Contra qui vult obiectum lege naturæ vetitum, licet directe malitiam nolit; tamen quia directe vult obiectum quod natura ſua malum eſt, conſequenter indirecte vult malitiam illi obiecto inſitam. Quare ignorantia eiuſmodi obiecti non aufert ab eodem malitiam, quæ non eſt dicenda materialis, ſed formalis. Quoniam cum cognitio eiuſdem, naturæ innocenti ſit debita, ſi homo propria perſonali culpa non poſuiſſet obicem, Deus contuliſſet gratiam ad eam vincendam.

XLVIII. Ad præcipuum argumentum ab ignorantia Sanctorum oppoſita ſentientium in iis quæ iuris naturæ ſunt, reſpondent primum, non eſſe tam facilem in viris ſanctis ignorantiam circa vel remotiores iuris naturæ concluſiones, quemadmodum adverſarii opponunt. Nam vel in iis paucis in quibus circa hoc ius aliquando diſſident, exponunt utique propria ſenſa, declarantque quid certum, quid probabile, quid dubium, quid periculoſum ſibi videtur. In his autem nil mali eſt. Porro in his controverſiis ſecuritatem non promittunt; ſed contra admonent ſequaces, & lectores ut ſibi caveant, ut fugiant incertum, teneantque certum. Hinc S.

Digitized by Google

Thomas inculcat, quod *omnis quæſtio in qua de peccato mortali agitur, periculoſe determinatur, niſi veritas expreſſe habeatur*. Et cum in *Suppl. quæſt.* VI. *art.* 5. docuiſſet, peccatorem data opportunitate non aſtringi illico confiteri, ſed differre confeſſionem poſſe; adiecit, *periculoſum eſſe differre*. Idem præſtat S. Raymundus. Securitatem non dat bona legitime præſcripta retinenti, domino poſtea comparente; tametſi ſententia permittens eiuſmodi bonorum retentionem fundata in iure ſit. Quid quod ipſa adducta exempla iuris poſitivi ſunt, non naturalis?

XLIX. S. Auguſtinus vero ſexcentis in locis in controverſiis difficilibus ita propriam opinionem exponit, ut admoneat ſe ſecuritatem non dare. *Homil.* XI. *inter* 50. inquit: *Dico in conſpectu Dei timori veſtro timorem meum. Pœnitentiam dare poſſum, ſecuritatem dare non poſſum*. Deinde reſpondent, in ipſis ſanctis viris peccata venialia quandoque reperiri poſſe. Eorum ergo ignorantia iuris naturæ, ſi aliquando obtigit, licet in materia gravi, non fuit gravis culpa ob diligentiam adhibitam in inveſtiganda veritate. Aliquando tamen levem irrepere potuiſſe negligentiam, quis inficiabitur? Nec eſt quod opponas, ignorantiam iſtam aut nullam fuiſſe, aut fuiſſe gravem: quia SS. Doctores publicas evulgabant doctrinas, in quibus error levis dici nequit. Vana eſt oppoſitio. Quoniam Doctores ſancti principia generalia poſuerunt, quibus lectores admonuere ſuos, ut in opinionum diverſitate caute ſe gerant, idque ſeligant quod probabilius poſt ſinceram inveſtigationem, preceſque Deo oblatas, ſibi viſum fuerit. Qui tanta cautione evulgant ſententias ſuas, etiamſi in aliquo erraverint ob humanæ mentis imbecillitatem, & poſt ſedulam, qua ſibi ab errore caverent, adhibitam operam, non propterea eorum lapſus gravis, ſed levis, & ſæpe leviſſimus dici debet. Accedit, ſermonem nunc eſſe de ignorantia in illo qui operari, non qui ſcribere debeat. Si unus Doctor errat, adeſt alius, a quo quis inſtrui poteſt. Verum de hoc diſcrimine infra.

L. Quæ dicta ſunt, confirmare intereſt ipſorum Patrum auctoritate. S. Auguſtinus *Lib. de dono perſev. cap.* XXI. hæc ſcribit. *Neminem velim ſic amplecti omnia mea, ut me ſequatur, niſi in iis in quibus me non errare perſpexerit. Nam propterea nunc facio libros, in quibus opuſcula mea retractanda ſuſcepi, ut nec me ipſum in omnibus me ſecutum fuiſſe demonſtrem*. Præterea *epiſt.* VII. ſubdit: *Plura fortaſſe quam etiam maledici opinantur, verba dixerim, quæ mallem revocare, ſi poſſem*. Item epiſt. ccl. ad Paulinum alias xcv. *Ego in his quotidie me peccare fateor, & ignorare, quando, quove modo cuſtodiam id quod ſcriptum eſt*: Peccantes coram omnibus argue. *Quis in his omnibus tremor, mi Pauline, ſancte homo Dei? Quis tremor, quæ tenebræ? Nonne putamus de his eſſe dictum: Timor & tremor venerunt ſuper me, & contexerunt me tenebræ?* Quid plura? Nonne omnes viri ſancti vel doctiſſimi cum Regio Pſalmiſta clamant: *Delicta iuventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris*: & cum Salomone: *Eſt via quæ videtur homini recta; noviſſima*

Digitized by Google

ma autem eius ducunt ad mortem? Nihil ergo ex diverſis Sanctorum opinionibus erui poteſt in favorem ignorantiæ invincibilis iuris naturæ. Nam Sancti ipſi hanc oppoſitionem refellunt, aientes ſe ignorantiæ obnoxios, & ſequacibus ſuis minime ſecuritatem ſpondere. Illud dumtaxat in Sanctorum defenſionem dici poteſt, illorum videlicet ignorantiam, cui aliquando obnoxii fuere, venialis culpæ limites non tranſiliiſſe. Neque refert quod materia diſputationis ſubiecta, gravis ſit. Nam ſpectanda eſt eorum diligentia, qua uſi ſunt in veritatis inveſtigatione; ſpectandæ preces Deo oblatæ, quibus auxilia ad præcavendos errores impetrarent: & his omnibus expenſis apparebit, eorum ignorantiam, etiam in materia gravi, levem fuiſſe. Negotium faceſſere ſolet argumentum a contrariis Sanctorum opinionibus petitum, ob falſam præventionem, quod Sancti fuerint communiter a qualibet vel levi noxa immunes: quæ ſane perſuaſio falſa eſt, & univerſæ Sanctorum doctrinæ oppoſita. Mitto aliarum difficultatum ſolutionem: quoniam ex iis quæ breviter indicata ſunt, cetera alia leviora obiecta ſoluta remanent.

§. VII.

Nonnullæ animadverſiones in utramque opinionem: P. Claudius La-Croix falſo aſſerit damnatam eſſe priorem ſententiam.

LI. SUmmæ impudentiæ, & temeritatis arguendus forem, ſi in tam abſtruſa, & undique ſalebroſa controverſia iudex ſedere vellem. Quæ hactenus deſcripſi in utramque partem, ſummopere me premunt, & tantum non confodiunt. Dum audio Aquilinum Doctorem Auguſtinum ſic fantem Lib. XXII. de Civit. Dei cap. XXIII. *Vigiliis continuis excubamus, ne opinio veriſimilis fallat, ne decipiat ſermo verſutus, ne ſe tenebræ alicuius erroris offundant, ne quod bonum eſt, malum, aut quod malum eſt, bonum eſſe credatur .... Sciamus tamen quantalibet virtute præliandi vitiis repugnemus, vel etiam vitia ſuperemus, & ſubiugemus, quamdiu ſumus in hoc corpore, nobis deeſſe non poſſe unde dicamus Deo: Dimitte nobis debita noſtra.* Dum audio Angelicum clamantem: *Omnis quæſtio in qua de peccato mortali agitur, periculoſe determinatur.* Dum audio Paulum ipſum Doctorem gentium gementem, & plorantem: *Nihil mihi conſcius ſum; ſed non in hoc iuſtificatus ſum.* Dum hæc, inquam, & alia quæ indicavi, tota mentis indagine meditor, totus contremiſco, & pavor vel oſſium medullas pervadit. Et ad hæc tremenda oracula non repente corruit univerſa Probabiliſmi machina? Summa ergo cautione, animique demiſſione paucis præmiſſis, quæ ipſe ſentio, aliorum iudicio ſubiicio, paratiſſimus

 melio-

Digitized by Google

meliora recipere. Hac loquendi moderatione ſemper utemur, quoties veritas evidenter imbecillitati noſtræ non apparet.

LII. *Animadverſio prima*. Antiquorum Patrum nemo, quatenus mihi conſtat, communis diſtinctionis, qua naturæ ius partitur in tres veluti ordines, ſeu claſſes in principia nempe univerſalia, propinqua, & concluſiones remotas heinc deductas, meminit. Primus, quem ego ſcio, iſtius diſtinctionis veſtigia Angelicus poſuit. Porro Patres antiquiores omnes ignorantiam iuris naturæ criminoſam aſſeruerunt, nulla diſtinctione facta. Quid quod Angelicus ipſe, qui diſtinxit præcepta in univerſalia prima, & ſecundaria, nullibi expreſſe inculpatam aſſerit ſive primi, ſive ſecundarii iuris ignorantiam; ſed contra aut culpam eſſe, aut pravarum conſuetudinum fetum aperte docet?

LIII. *Animadverſio ſecunda*. Certum eſt penes omnes, plurimas ignorantias iuris naturalis eſſe criminoſas: & certum quoque eſt, difficillimum eſſe cognoſcere, quænam ſint invincibiles, & innoxiæ.

LIV. *Animadverſio tertia*. Lucifer, & Adam pleni ſapientia, & decore Deum e ſolio exturbare tentarunt. Infinita clementia, ut nos humiles ac demiſſos haberet; ut infirmitas voluntatis, mentiſque imbecillitas ante oculos noſtros obverſaretur; ut continua preſſi egeſtate panem peteremus quotidianum; ut cæci inter tenebrarum caliginem ambulantes lumen cæleſte ſine intermiſſione imploraremus; conſtituit nos veluti parvulos fluctuantes relinquere. Si rerum omnium nobis ſcientiam indidiſſet, non ſecus ac primi parentes, ſuperbia elati forte in turpiores errores laberemur.

LV. *Animadverſio quarta*. Promiſſiones divinæ inveniendæ veritatis a ſedulis inveſtigatoribus compertæ, fortes, & repetitæ ſunt. Noluit nos ab ignorantiæ tenebris liberare, ut neceſſitas acquirendæ lucis continenter nos cogeret erigere oculos ad Solem illuminantem omnem hominem venientem in hunc mundum.

LVI. *Animadverſio ultima*. Hæc omnia ſerio perpenſa valde urgent, mentemque inclinant in ſententiam negantem iuris naturæ ignorantiam expertem vel levioris culpæ. Accedit quod oppoſita ſententia, licet recentiorum Theologorum, etiam graviorum, auctoritate nitatur, tamen Patrum antiquorum omnium deſtituitur ſubſidio. Quoniam, ut minus, illi hanc remotioris iuris ignorantiam in expreſſum examen non vocarunt. Diſtinctiones quoque quibus in hac opinione Patrum, & Scripturæ teſtimonia explicantur, acutæ quidem ſunt, ſed recenter excogitatæ.

LVIII. Hæc me diu ancipitem tenuerunt, & fluctuantem: atque poſt multam lectionem, ſeriamque meditationem, & (dicere etiam auſim) poſt repetitas preces, quibus ſuper cæcitatis meæ caliginem lumen cæleſte infundi a Deo imploravi, nondum ita perſpicue rem teneo, ut abſolutam rogare in alterutram partem

Digitized by Google

tem ſententiam valeam. Quapropter dari ne poſſit vel in aliquo raro caſu hæc ignorantia invincibilis, non audeo abſolute definire.

LVIII. Ceterum negari nequit, quin adverſa quoque ſententia, negans cuiuſque iuris naturæ ignorantiam eſſe invincibilem, ſit admodum probabilis. Quare mirari ſatis non ſubit P. Claudii *La-Croix* animoſitatem, dum, ut proſcriptam a Romana Sede, venditare non erubeſcit hanc antiquorum omnium, & graviſſimorum recentiorum ſententiam. Tranſcribamus illius verba ex *Lib. I. de leg. num.* 726. „ *Colliges* inter articulos Romæ anno 1685. die 8. Auguſti confixos, quos defen„derant Theologi aliqui Lovanienſes, etiam *hunc tertium eſſe confixum*, qui pro„pugnatus erat in Collegio Adriani die 12. Iulii: *Nullam admittimus ignoran„tiam invincibilem iuris naturæ in ullo homine, dum hic & nunc contra ius na„turæ agit.* “

LIX. Qui falſitates adeo evidentes evulgat, dubitandum occurrit, poſſit ne ignorantiæ invincibilis ſcuto ſe ſe defendere. Vetitus eſt libellus anonymus plures continens theſes, ut quiſque videre poteſt in Indice librorum prohibitorum, in quo etiam recitata theſis continetur. Et quia vetitus liber eſt; ideo ne vetita omnia ſunt quæ in eodem continentur? Plures articuli fidei continentur in libris Lutheri, Calvini, Ianſenii. Ideo ne damnati, quod proſcripti ſunt libri? Ter damnatus eſt liber *P. Moya*, quem ut Magiſtrum paſſim laudat *P. La-Croix*. Ideo ne prohibita ſunt omnia in eo contenta? Et quia damnatus liber eſt plures continens theſes, *P. La-Croix* abſolute denuntiat, damnatam eſſe graviſſimam ſententiam, nullam iuris naturæ ignorantiam invincibilem concedentem: ſententiam, quam poſt damnatum præfatum opuſculum graviſſimi Theologi propugnant, quos inter Marius Diana, Cardinalis Noriſius, Palancus, Gennet, aliique multi? Quid quod graviſſimi Theologi Romæ ſcribentes, ut Tyrſus Gonzalez, Chriſtophorus a S. Ioſepho, & alii, qui controverſiam hanc ex inſtituto verſarunt, non modo iſtius proſcriptionis non meminerunt; ſed contra, ut ſententiam omnium antiquorum, laudatus Chriſtophorus veneratur? Probabiliſtæ, dum laxas Probabiliſmi opiniones deridendas propinari inaudiunt, illico clamant, Innocentium XI. in ſuo decreto vetaſſe, opinionem quampiam inter Catholicos controverſam conviciis, cenſuriſque vexari. Hi vero benigni Theologi vitio ſibi minime vertunt, illo pontificio contempto decreto, graviorum Theologorum ſententias, excommunicationis obelo confixas, traducere. Hinc in anteceſſum lector colligat quam ſit Probabiliſtis quibuſdam fides adhibenda.

Digitized by Google

§. VIII.

Corollarium, in quo declaratur, qua ratione ſint confitenda peccata ignorantiæ contra ius naturæ.

LX. NEgari non poteſt, inquit præfatus Chriſtophorus a S. Ioſeph *II. Part. quæſt.* v. *art.* 12. *num.* 1060. ſententiam, inficiantem iuris naturalis invincibilem ignorantiam, *eſſe valde probabilem. Nam præter urgens fundamentum quod habet in Scriptura ſacra, & SS. Patribus, eſt omnium, vel fere omnium antiquorum, & etiam plurium graviſſimorum Doctorum huius temporis, qui gravibus fundamentis illam propugnant.* Hinc talem conſtruit argumentationem. Præfata ſententia valde probabilis eſt. Probabile igitur eſt eum peccare qui agit contra ius remotum naturæ. Porro peccata probabiliter commiſſa confeſſioni ſubiicienda ſunt. Si enim dubia, potiore iure probabiliter patrata pœnitentiæ ſacramento delenda ſunt. Doctrinam hanc tenent graviſſimi Theologi a Rigoriſmo alieni, Nugnus *in addit. ad III. Part. quæſt.* IX. *artic.* 2. *dub.* 4. citans D. Thom. *in IV. diſt.* XVII. *quæſt.* III. *art.* I. *quæſtiunc.* 4. & *diſt.* XXI. *quæſt.* II. *art.* 3. *ad* 3. Ricardus *diſt.* XVI. *art.* 5. *quæſt.* I. Paludanus *in IV. diſt.* XXVII. *quæſt.* II. Sotus *diſt.* XVIII. *quæſt.* II. *art.* 4. Navarrus *in Man. cap.* IX. *num.* 14. Victoria, Salas, & alii.

LXI. Ratio enim evidens apparet. Catholicus qui probabiliter iudicat ſe peccaſſe, nequit euchariſtico refici pane, niſi pœnitentiæ ſacramento deleat peccatum illud. Nam, ut digne convivio huic cæleſti ſe ſiſtat, probare ſeipſum debet, inquit Apoſtolus *I. Cor.* II. Quæ probatio ſacramentali fieri confeſſione debet, ut definit Tridentinum. Quæ ratio evincit ut in confeſſione exponenda ſint vel ipſa peccata dubia. Quo efficacius vero concludit confitenda eſſe peccata de quorum perpetratione non dubitatur modo, verum etiam probabilis habetur ſententia? Qui fieri poteſt ut is iudicium moraliter certum formet, nullius criminis ſibi conſcium eſſe qui probabiliter ſimul iudicat ſe peccaſſe?

LXII. Non me latent Probabiliſtarum diſtinctiunculæ, videlicet probabilitatem hanc noſtram obiectivam eſſe, non ſubiectivam, directam, non reflexam: quæ vana commenta infra profligabimus.

LXIII. Interim te, amice lector, revoco ad Sanctorum omnium qui ex Eccleſiæ oraculo in cælo cum Chriſto regnant, praxim, & conſuetudinem, nedum doctrinam. Iſti omnes, ut ex eorumdem & ſcriptis, & hiſtoriis conſtat, lacrymis, corporis afflictationibus, & humili confeſſione ignorantiæ crimina expiare non ceſſabant. Et tamen, ſi validiſſimis coniecturis arguere licet, ſeduli illi erant, & diligentiſſimi in veritatis inveſtigatione. Rariſſima in illis negligentia. Abundantiore

Digitized by Google

tiore illi affluebant gratiarum, cæleſtis lucis, donorumque copia. Nihiloſecius diu noctuque potiſſimum ignorantiæ (vix enim ſcienter peccabant) crimina deflebant. Et nos miſeri, tenebrarum caligine undique circumfuſi, affectionum, cupiditatum, concupiſcentiarum illiciis faſcinati, atque inſanientis mundi præſtigiis obcæcati, deſides, ignavi, torpidique in inquirenda veritate, in meditanda Dei lege, ignorantias noſtras, ut innocentes, & involuntarias, defendemus? Quid quod Probabiliſtæ errores iſtos vel æterno præmio coronandos aſſerunt?

LXIV. Ex his omnibus colligas velim, quam ſit deplorabilis plurium Caſuiſtarum, & Confeſſariorum deceptio. Dum iſti audiunt, pœnitentes ſuos teſtari ſe numquam vel levem notitiam habuiſſe talis criminis, numquam vel leviter dubitaſſe de inhoneſtate patrati operis: quod ſi dubitaſſent, vel ſi ſciviſſent vitioſum eſſe, numquam illud perpetraſſent: ſi aliquem conſcientiæ ſtimulum experti fuiſſent, ab eodem certo abſtinuiſſent: dum, inquam, ſimilia audiunt, continuo inferunt, ignorantiam fuiſſe invincibilem; licet opus patratum fuerit vel pollutio, vel ſacrilegium, vel quid ſimile. Non advertunt eruditi homines, hæc omnia locum habere etiam in ignorantia vincibili. Si enim ignoranter quis peccat; nec notitia, nec conſcientiæ morſus comitantur opus: alioquin non ignorantiæ, ſed malitiæ crimen eſſet. Teſtari, & quidem ſincere Chriſtiani poſſunt ſe nullam omnino notitiam, nullamque dubitationem vel ſuſpicionem habuiſſe talis criminis, nullumque expertos fuiſſe conſcientiæ morſum. At quid inde? Propterea ne teſtari poſſunt omnem ſe adhibuiſſe diligentiam, ut veritatem aſſequerentur? Adfirmare ne valent, Deum in pœnam alicuius negligentiæ, vel occultæ ſuperbiæ, vel alterius criminis, non denegaſſe lumen neceſſarium ad veritatem aſſequendam? Ineptiſſima ergo ſunt Chriſtianorum teſtimonia, ut probetur, ignorantiam eſſe inculpatam. Teſtari Chriſtiani poſſunt ſe per ignorantiam peccaſſe; verum hoc illorum teſtimonium non infert, eorumdem ignorantiam fuiſſe invincibilem. Quæ omnia fortius urgent ut hæc peccata confiteantur, & ut de iiſdem dolere, & pœnitentiam congruam agere debeant.

CAPUT IV.

DE IGNORANTIA PROBABILISTICA.

Hæc vi ratiocinii evidentis eadem eſt ac Pelagianorum: ſcelera immaniora a malitia depurgat: & paradoxa incredibilia, atque monſtroſa eam conſequuntur.

QUAE hactenus de ignorantia Pelagiana, Ianſeniana, deque iuris naturæ invincibili inſcientia diſputavimus, levia ſunt, ſi cum IGNORANTIA PRO-

BABILISTICA conferantur. Siquidem quæ de ignorantia Probabiliſmus invexit in mundum, adeo a' ſona ſunt, adeo communi ſenſui repugnantia, adeo æternæ humani generis, quatenus imbecillitati meæ apparet, ſaluti infeſta, ut nihil excogitari exitialius poſſit. Poſt natum Probabiliſmum non modo ignorantiæ peccata de medio ſublata ſunt; ſed ipſis atrocibus effrontis malitiæ criminibus ignorantiæ velamen prætenditur. Negat Probabiliſmus te peccare per ignorantiam poſſe ſine cognitione. Si blaſphemes, periures, fureris; non peccas, ſi te peccare non advertis. Si in dubiis controverſiis maior tibi lux affulgeat, eamque reſpuas, ut oppoſitum, minuſque ſplendidum radium ſequaris, etiamſi erres, invincibiliter te errare Probabiliſmus docet. Hæc, & alia longe graviora ſiſtema probabiliſticum conſequuntur. Idque in cauſſa eſt cur & diſſertationem, & caput hoc inſcripſerim *de ignorantia probabiliſtica*. Ne vero quidquam per exaggerationem dictum appareat, opiniones quas de ignorantia Probabiliſtæ excogitarunt, propriis ipſorum verbis tranſcribam. E veſtigio palam faciam, ignorantiam probabiliſticam eamdem eſſe cum pelagiana, immo ultra progredi, & inſolentiora paradoxa parere: poſt, quam ſit hæc probabiliſtica ignorantia Scripturæ divinæ, Patribus, Theologis, & rationi adverſa. Nemo nunc non videt, ſummi eſſe momenti hæc quæ diſcutienda puncta aggredimur. Seriam ergo attentionem tuam, lector optime, poſtulant. Ut in progreſſu iſtius diſputationis ipſe periculum facies, ex perſpicua huius controverſiæ declaratione ſalus æterna plurimum pendet, eorum maxime qui manifeſta crimina perpetrare non ſolent. Quot ſunt quibus a natura ineſt virtutis indoles, vel qui ratione ſtatus, profeſſionis, & ſocietatis manifeſta crimina deteſtantur, ut proprio decori, & ſtatui repugnantia? Ceterum nihil in evangelicæ doctrinæ ſchola proficere curant. Humilitatis exercitium negligunt, conſcientias dirigunt, legum quæſtiones facile reſolvunt, quamvis in plura diſtracti negotia. Tranquillam placidamque vitam ducunt, nullumque ſibi movent ſcrupulum. Cur? Quod peccata manifeſta non perpetrent; quod, dum non advertunt ſe peccare, ſe peccare minime credunt. His enim perſuaſionibus vere peſtiferis præventi, fallacique ſpe lactati, & Caſuiſtarum quorumdam lectione fulti, occultiſſimam alunt ſuperbiam, ambitionem, & alia ſpiritualia vitia. Quamobrem veriſſimam deprehendes SS. Patrum doctrinam; magnam nempe Chriſtianorum partem ob ignorantiæ crimina damnari. Propoſitam quæſtionem ut perſpicue diſpiciam, confuſione ſublata, in varios tribuam paragraphos.

§. I.

Digitized by Google

§. I.

Opinio Probabiliſtarum, qui numquam peccari docent abſque advertentia actuali, neque ignorantiam eſſe invincibilem ſine præfata advertentia, & cognitione, exponitur.

I. PRincipio referenda eſt Probabiliſtarum ſententia. Eam Probabiliſtarum voco, non quod omnes Probabiliſtæ, potiſſimum antiquiores, eam docuerint (ſiquidem inter alios communiter Thomiſtæ etiam illi qui temporum calamitate in Probabiliſmum lapſi ſunt, nobiſcum ſentiunt) ſed quia recentiores Probabiliſtæ, P. Antonii Terilli ſequaces, eam adoptarunt. Primus omnium qui illam peperit in lucem anno 1581. prout colligere ex Scriptoribus licuit, fuit P. Gabriel Vaſquez in 1.2.*diſp*.cvii.*cap.* iii. *a num. 6. & diſp*.cxxiii. *cap*.ii. *num.6. & diſp.* cxxiv. *cap.* ii. *num.* 5. „ Congerit (inquit Martinez de Prado *Tom.I. cap.*ii. *quæſt.* „ vi.) decem & octo Doctores, quos legi, & nullum ei faventem inveni." Et ego id ipſum expertus ſum (inquit Chriſtophorus a S. Ioſeph.) Et Monteſinos *Tom. II. in* 1. 2. *quæſt.* lxxiv. *quæſt.* 1. *num.* 14. hæc habet. „ Citat Vaſquez pro ſua „ ſententia Alex. D. Antoninum, & alios plures, quos conſulto prætermitto, quo„ niam exiſtimo eos nobiſcum ſentire, ut ſtatim dicam."

II. Hæc præmittere volui, ut conſtet, antiquorum neminem docuiſſe laxiſſimam, quam relaturus ſum, opinionem. P. Vaſquez, in antiquorum, & Patrum lectione valde verſatus, dum aliquam ſuam peculiarem opinionem defendit, eorumdem ſuffragia pro ſe allegat, nullis citatis verbis, aut quibuſdam aliud ſignificantibus tranſcriptis. In hac quæſtione audet citare vel ipſum D. Thomam, qui conceptis verbis oppoſitum docet.

III. Priuſquam ad rem accedo, aliud prælibare debeo, quod ſupra indicavi, videlicet P. Antonium Terillum *quæſt.* xvi. *de conſc. num.* 44. aſſerere, Pelagianos ideo in Concilio Palæſtino, ſeu Dioſpolitano damnatos fuiſſe, quod negarent ignorantiam ab originali culpa proficiſci. Quam interpretationem in fide magiſtri adoptavit P. Claudius La-Croix *Lib. I. num.* 737. his verbis. „ Melius dicitur, quod „ Synodus agat contra Pelagium, qui negabat peccatum originale, & conſequen„ ter dicebat oblivionem, & ignorantiam non habere originem ex peccato origi„ nali. *Videri poteſt Terillus de conſc.*" Ratio iſtius evidenter falſæ interpretationis eſt, quod recentiores Probabiliſtæ reapſe negant peccata ignorantiæ, ut evidenti ratiocinio mox palam fiet. Quamobrem ne videantur in errorem Pelagii, & Celeſtii incidere, comminiſcuntur Celeſtianos damnatos eſſe, non quod nega-

rent

Digitized by Google

rent peccata ignorantiæ, ſed ob hoc ſolum quod negarent ignorantiam, & oblivionem ſubiacere peccato originali. Synodus Dioſpolitana damnavit Pelagianos, & quod negarent peccatum originale, & quod conſequenter negarent ignorantiam, & oblivionem ſubiacere peccato originali. Hæc omnia vera ſunt, ut advertunt etiam P. Stephanus De Champs, Cardinalis Noriſius, & communiter omnes qui hac de re ſcripſere. Sed præter hæc ſacra Synodus damnavit quoque hunc alium errorem, quo Pelagiani negabant peccata actualia vincibilis ignorantiæ, ut laudati De Champs, Noriſius, & ceteri docent; & evidenter colligitur ex Auguſtino, & Hieronymo, ut mox videbimus. His prælibatis, rem ipſam ingrediamur.

IV. Sententia ergo recentiorum Probabiliſtarum in hoc vertitur quod abſque actuali conſideratione aliqua clara vel obſcura malitiæ actionis numquam peccetur: ſeu aliis terminis docent, ignorantiam non eſſe vincibilem, ſeu criminoſam, niſi adſit actualis reflexio, & advertentia ſuper malitia operationis. Hæc eſt illorum ſententia. Et quia res eſt ſummi momenti, ex qua horrenda profluunt abſurda, convenit illorum verba tranſcribere.

V. Plures in hanc rem textus Probabiliſtarum adduxi in hiſtoria *Probabiliſmi, & Rigoriſmi*, vulgari ſermone ſcripta, *diſſert.*1. Paucos nunc tranſcribam. P. Georgius Rodes *Tom. I. diſp.* 11. *quæſt.* 1. *ſect.* 1. *§.* 2. *pag.* 423. hæc habet. „ Ut ignorantia vincibilis dicatur, & imputetur ad culpam, tria exigi vulgo ſolent. *Primum*, ut non ſit antecedens, aut concomitans, ſed vere conſequens, ideſt, ut ſit volita. *Secundum eſt ACTUALIS ADVERTENTIA* malitiæ illius. Tertium „ eſt notabilis negligentia ſciendi ea quæ poſſimus, & teneamur ſcire. “ Clarius adhuc ſe ſe explicat. *Quæcumque ACTU non cogitas eſſe peccata, vel certe nullo modo dubitas, non ſunt etiam ULLO MODO peccata, etiamſi ANTEA SCIVERIS illa eſſe peccata.*

VI. P. Claudius La-Croix *Lib. V. num.* 16. „ Certum eſt ad peccatum prærequiri „ aliquam advertentiam ad legem Dei, & ad malitiam obiecti. “ Item *num.*21. „ Si „ ſupponas adeſſe abſolutam inadvertentiam, ita ut nullo modo *cogitetur* de malitia huius obiecti, quamvis *ignorantia, vel incogitantia* ſit culpabilis, opus ex ea „ ſequens non habet malitiam ſpecialem, niſi PRAECISE illius negligentiæ, vel „ neglectus ſciendi, & advertendi; nec erit imputabile ratione ſui. V. g. ſi quis hic & „ nunc abſolute, attamen vincibiliter, ignoret malitiam mendacii, peccat quidem „ mentiendo, non tamen contrahit *malitiam ſpecialem mendacii*, ſed *tantum* negligentiæ, & neglectus in cognoſcenda, vel advertenda illa malitia. Ignorantia abſoluta, ſive ſit vincibilis, ſive invincibilis, facit æqualiter non cognoſci malitiam: „ ergo etiam non contrahi; cum non ſit *volibilis*, ideoque nec contrahibilis per voluntatem, niſi ſit cognita per intellectum. *Videri poteſt Terillus de conſc. quæſt.* XVII. “

VII.

Digitized by Google

VII. Hæc eſt communis inter recentiores Probabiliſtas doctrina, inquit laudatus La-Croix. Hoc ipſum teſtatur omni exceptione maior P. Tyrſus Gonzalez de licito uſu opin. diſſ. IX. num. 13. *Multi PROBABILISTAE ad peccandum contra legem Dei requirunt advertentiam actualem ad malitiam, vel periculum malitiæ; ac proinde exiſtimant neminem poſſe peccare, agendo contra legem, quin cognoſcat ſe peccare: quos late impugnavi Tom. IV. diſp.* VI. *a num.* 92. *ad* 156. *oſtendens poſſe aliquem per errorem culpabilem ortum ex ſua culpa perſonali peccare mortaliter contra legem, etſi in eo inſtanti nullo modo cognoſcat ſe peccare; immo quamvis certo exiſtimet ſe bene agere.*

VIII. Hanc opinionem defendunt Vaſquez, Thomas Sanchez, Lugo, Granados, Bonacina, Diana, Oviedo, Tannerus, Gaſpar Hurtado, Ioannes Sanchez, Eſcobar, Salas, Terillus, La-Croix, & plures alii Probabiliſtæ Reflexiſtæ. Omnia iſtius ſententiæ argumenta ad hoc unum revocantur. Peccatum nullum eſt, niſi ſit voluntarium. Voluntarium autem ſine cognitione haberi nequit. Ergo, deficiente actuali advertentia, ſeu cognitione aut clara aut confuſa, nullo modo peccari poteſt. Singulæ propoſitiones ſunt manifeſtæ, & catholicæ. Quis in diſputationem revocare audet, cognitionem radicem eſſe cuiuſque actionis liberæ, & voluntariæ? Similiter quod nemo ſine libertate peccare valeat, eſt veritas catholica. Ergo evidens eſt, numquam peccari poſſe abſque actuali cognitione, quæ eſt prima libertatis origo. Alia quæ opponunt, leviora ſunt, & huc omnia recidunt.

§. II.

Deſcripta ſententia Probabiliſtarum eadem prorſus eſt cum ſententia Pelagianorum.

IX. Unus inter alios Pelagianorum, & Celeſtianorum error fuit, negare ignorantiæ peccata; ut teſtantur Hieronymus, Auguſtinus, ceterique Patres, & Theologi, quemadmodum iam indicavimus. Cur autem hæc Pelagiani negabant peccata? Quia nullum, aiebant, ſine libertate crimen; nulla ſine cognitione libertas: ergo nullum ſine cognitione peccatum. En verba Celeſtii, ſeu Pelagii, voce Critoboli expreſſa a S. Hieronymo Lib. I. dialog. adverſ. Pelag. cap. X. *Quæ eſt iſta iuſtitia, ut in peccato tenear erroris, cuius reatum non habet conſcientia? Neſcio me peccaſſe, & eius rei quam neſcio, pœnas luo? Et quid plus faciam, ſi ſponte peccavero?* Hoc idem docet citata Probabiliſtarum ſententia. Ergo eadem eſt ac Pelagianorum. Cur enim Pelagiani ignorantiæ delicta negabant? Non alia ſane ratione niſi quia ſine conſcientiæ remorſu, & cognitione nemo peccare valet. Probabiliſtæ negant abſque actuali malitiæ cognitione pecca-

ca-

Digitized by Google

catum committi poſſe. Ergo eadem eſt Pelagianorum, & Probabiliſtarum ſententia.

X. Verum, ut ad incitas Probabiliſtas redigam, hanc formo argumentationem. Catholica veritas eſt, peccare homines peccata ignorantiæ. Quoties ſplendet lux advertentiæ actualis, evaneſcunt continuo ignorantiæ tenebræ. Probabiliſtæ aſſerunt neceſſariam actualem cognitionem, ſeu advertentiam, conſiderationemque, ut ignorantia vincibilis, ſeu criminoſa evadat. Ergo Probabiliſtæ, non ſecus ac Pelagiani, de medio auferunt ignorantiæ peccata. Cedo: quid ignorantiæ adverſatur? Cognitio, inquis. Qui ergo fieri poteſt ut ille ignoranter peccet qui reapſe cognoſcit, & conſiderat ſe ſe peccare? Si cognoſcit ſe peccare, quomodo peccatum ignorat? Quod ſi peccatum non ignorat, ſed cognoſcit, ignorantiæ delictum non perpetrat. Ergo Probabiliſtæ, qui defendunt numquam peccari poſſe abſque actuali advertentia, & cognitione ſaltem confuſa, de medio auferunt omnia ignorantiæ peccata. Ediſſerant, quæſo, nobis Probabiliſtæ, quandonam homo ignorantiæ delictum perpetret. Dum negligit addiſcere veritatem? At hoc negligentiæ, deſidiæque crimen eſt. Si ergo numquam peccatur abſque actuali reflexione, ſeu conſideratione; nullum eſt ignorantiæ, & inconſiderationis crimen. Præterquam quod ſi numquam peccatur, cognitione actuali ſublata, neque ipſa negligentia addiſcendi veritatem peccatum erit, niſi homo advertat, conſideretque ſe omittere debitam diligentiam. Nam illico inſtauratur argumentatio Pelagianorum, & Probabiliſtarum. Illa negligentia nequit eſſe criminoſa, niſi ſit libera. Non poteſt eſſe libera, niſi præcedat cognitio, quæ fons eſt, & origo libertatis. Ergo ſi cognitio deeſt, nec ipſa negligentia criminoſa erit. Alterutrum ergo fateantur Probabiliſtæ neceſſum eſt: aut nulla reperiri ignorantiæ peccata (& hic error eſt manifeſtus adverſus veritatem catholicam) aut non requiri actualem cognitionem ut homo per ignorantiam peccet. Poſtremum concedere recuſant. Adfirment ergo primum oportet. Ergo vi evidentis ratiocinii colligitur, ſententiam Probabiliſtarum, & Pelagianorum eamdem omnino eſſe.

§. III.

Abſurda horrenda quæ præfatam Probabiliſtarum ignorantiam conſequuntur.

XI. SI homines actuali cognitione deſtituti numquam delinquunt, dum inconſiderate periuria, blaſphemias, convicia, maledicta in Deum, Sanctoſque iaculantur, nullo modo peccant. Dum proximi famam calumniis proſcindunt, dum illius flagitia occultiſſima pandunt, nullum perpetrant crimen: quia non adver-

ver-

Digitized by Google

vertunt ſe peccare. Qui ira, furoreque perciti ſanguinem effundunt humanum; qui concupiſcentiæ lenociniis obcæcati, & immanis laſciviæ helleboro, ſeu veratro inſaniunt, & aliorum thalamos violant, maculantque; qui virginum caſtitatem, & pudicitiam contaminant; qui neſandos puerorum concubitus exercent, nullius flagitii ſontes erunt: quod minime advertant in tanta ſcelerum caligine, obnubilata ratione, ſe Deum offendere, ant quidquam iniquitatis perpetrare. Quid de hæreſum, & infidelitatis criminibus dicam? Tantum abeſt ut hæretici plurimi exiſtimaverint ſe veram Dei religionem contemnere, & conculcare, ut potius ſacrificiis Deum colere, propria expiare delicta, divinamque iuſtitiam placare crediderint. Numquid Circumcelliones peccare reipſa cognoſcebant, dum ſe præcipites e rupibus agebant? Cognoſcebat ne Neſtorius ſe peccare, dum Patriarchatu Conſtantinopolitano voluit ſeſe abdicare potius quam proprium abiurare errorem? Qui vivicomburium ſuſtinuerunt, ut proprias propugnarent ſententias, advertebant ne ſe peccare? Nerones, Caligulæ, Domitiani, aliique humani generis immaniſſimi tyranni conſiderabant ne ſe aliquid mali agere, dum ſanctos Dei ſervos tanta ſuppliciorum feritate excruciari curabant? Quid plura? Si abſque actuali cogitatione ſuper actionis malitia nullum perpetratur ſcelus, quiſque in ſua ſecta ſalvus evadet. Immo quo obſtinatiores, cæcioreſque, eo erunt ſanctiores, atque innocentiores.

XII. Reponunt Probabiliſtæ, hos omnes peccare, non dum *actu* flagitia exercent, ſed tantum ob neglectum addiſcendi veræ religionis notitiam. Ita reſpondet P. Claudius La-Croix *loc. cit.* nomine aliorum Probabiliſtarum. *Quamvis ignorantia, vel incogitantia ſit culpabilis, opus ex ea ſequens non habet malitiam ſpecialem, niſi PRAECISE illius negligentiæ, vel neglectus in cognoſcenda, vel advertenda illa malitia*. En probabiliſticæ doctrinæ arcanum: en blandientis benignitatis ſuaviſſimum iugum. Ariani, Iconoclaſtæ, VVicleſiſtæ, Uſſitæ, Lutherani, Calviniani, Sociniani in ſuarum opinionum perverſitate imbuti altique peccarunt quidem peccatum negligentiæ in addiſcenda catholica doctrina; ceterum, dum furore abrepti ſacras dilacerant imagines, dum ſacrilegi vaſa ſacra polluunt, ſacroſanctum Chriſti corpus calcant, dum virginum gynæcea, Monachorumque cœnobia ſolo æquant, dum altaria diruunt, templa profanant, & ſacra omnia contaminant, hæc & alia horrenda ſcelera *non habent ſpecialem malitiam, niſi PRAECISE illius negligentiæ, vel neglectus in addiſcenda, vel advertenda malitia*? Nullus dubito quin lectores omnes præfata omnia per exaggerationem dicta crederent, niſi propria Probabiliſtarum verba allata in medium eſſent.

XIII. Abſona ſunt, & immania ea quæ hactenus ex ignorantia probabiliſtica deduximus conſectaria; quidquam tamen horroris amittunt, ſi iis quæ ſequuntur, comparentur. Siquidem hactenus vidimus, tum ſolum ignorantiam probabiliſticam cri-

criminoſam eſſe, cum lux malitiæ menti affulget. Si enim nulla adſit malitiæ notitia, tum cuiuſque culpæ ignorantiam expertem aiunt. Exiſtimabam nil inſolentius excogitari poſſe. Pugnant enim hæc duo invicem, ignorantia, & cognitio, adeo aperte, ut extrema magis oppoſita non videatur ab humana mente confingi poſſe. Et tamen quid portentoſius meditandum occurrit. Quandoquidem non modo Probabiliſtæ in mutuam ſocietatem coniungunt notitiam veritatis, & eiuſdem ignorationem; ſed ultra pergunt, & conciliatricula probabilitate cum maiori veritatis notitia coniungunt eiuſdem invincibilem atque inſuperabilem ignorantiam. Ut rem inauditam felicius teneas, hæc recogites velim. Licitum tibi eſt, inquiunt Probabiliſtæ, in conflictu duarum opinionum, probabiliore reiecta, minus probabilem amplecti. Falſam eſſe hanc minus probabilem ſupponamus. In hac hypotheſi reipſa violas Dei legem, ut fatentur omnes. Hæc tamen violatio culpæ tibi minime vertitur. Cur, quæſo? Quod labores ignorantia invincibili, inſuperabili. Ita ne vero? Ecqui fieri valet, inquis, ut ſit invincibilis mea ignorantia, ſi lumen ſplendidius mihi manifeſtat operationis meæ iniquitatem? In conſpectu maioris cognitionis, quæ malitiam patefacit, invincibilis erit ignorantia mea? Dubitas ne? Rationem auſculta. Invincibilis eſt ignoratio tua: quoniam licet maiori illi veritatis luci quæ legis tranſgreſſionem oſtendit, oculum dextrum claudas; aperis tamen oculum ſiniſtrum minori, & ſubobſcuræ luci, quæ honeſtam operationem repræſentat. Huc dumtaxat obtutum defigis, in exilium pulſa illa maiori probabilitate, ſeu maiori luce veritatis. Perpende vim uberrimam huiuſce ſyllogiſmi. *Qui probabiliter operatur, prudenter operatur. Sed qui prudenter operatur, non peccat. Ergo qui probabiliter operatur, non peccat.* Nugatorium hoc ratiocinium ſuo loco diſpellam. Et, miſſis iocis, cedo: ſi ego nunc reapſe iudico veroſimilius eſſe, actionem meam criminoſam eſſe; qui fieri valet ut, ſi errem, error meus invincibilis dicatur? Ignorantia quæ maius lumen reſpuit, invincibilis eſt? Quis tantum paradoxon obtrudet? Probabiliſmus? Si tam immane commentum Probabiliſmus edocet; Probabiliſmum hunc, iratis diis, devoveo, ut inventum communi ſenſui adverſum. Nam Theologi omnes eam aſſerunt invincibilem ignorationem quæ induſtria, diligentia, & ſtudio ſuperari nequit. Quis porro dixerit, me ignorantiam malitiæ operationis meæ ſuperare non poſſe hoc ipſo tempore quo veroſimilius iudico, opus quod ago, pravum eſſe? Sed, Theologis miſſis, quid prodit vox iſta, *Invincibilis*? Quod vinci nequit. Bene habet. Quis ergo ratione præditus adfirmaverit, me vincere non poſſe hanc ignorantiam, dum maiorem lucem reiicio, quæ me iſtius ignorantiæ victorem conſtituit? Quis non videt, quis manibus non contrectat, hanc iactatam *invincibilitatem* ignorantiæ in conſpectu ſplendidioris luminis, ſeu maioris probabilitatis, chimæricam eſſe, & fabuloſam? Quod ſi commentitia eſt hæc invincibilis ignorantia, chimæricus ſit ne-

neceſſe eſt Probabiliſmus, qui hac ignorantia, ceu validiſſimo fundamento, ſuſtinetur.

XIV. Poſtremum ignorantiæ probabiliſticæ abſurdum eo recidit, ut non ſolum opus natura ſua flagitioſum, vi talis ignorantiæ culpæ non imputetur; ſed præterea honeſtum, & vita æterna dignum evadat. Si, dum mentiris, periuras, furaris, & feneraris, iudicas ſub præfatæ ignorantiæ velamine talia flagitia honeſta eſſe, & licita, præſuppoſitis aliis conditionibus, præmium æternum mereris. Quæ ſi vera doctrina foret, ignorantia, non malum, ſed privilegium eſſet; grateſque Adamo reddendæ, quod tantum beneficium in ſeram derivaverit poſteritatem. Quis umquam in animum ſibi induxiſſet, hanc probabiliſticam ignorantiam ea mirifica vi pollere, qua valeat vel ipſa graviſſima ſcelera in virtutes tranſmutare; & flagitia, æterna pœna digna, efficere cæleſtis præmii fecunda? Plura addere poſſem, quibus, quam monſtroſa ſint abſurda quæ talem ignorantiam conſequuntur, evincerem. Verum infra de hoc ſermo redibit.

§. IV.

Auctoritate ſacræ Scripturæ, & ſanctorum Patrum oſtenditur peccari poſſe abſque actuali cognitione, & advertentia.

XV. Plura ſupra tum ex Scriptura, tum ex Patribus dedi, ut evincerem, admittenda eſſe ignorantiæ peccata. Verum quia cauſſa hæc ſummi momenti eſt, quæ non tam ex humano ratiocinio, quam ex divinis oraculis pendet; idcirco in maiorem veritatis declarationem nonnulla alia ex Scriptura, & ex Patribus tranſcribere libet. In hoc paragrapho pauca ſacrarum litterarum teſtimonia referam; in ſequentibus Patrum ſuffragia expendam.

XVI. Quæ de peccatis ignorantiæ *Lib. Levit. cap.* IV. *&* V. Deus decrevit, ſupra indicavi. Nonnulla in præſentia ex Evangelio, & epiſtolis S. Pauli curſim delibabo. Chriſtus Dominus *Ioan. cap.* XVI. diſcipulos alloquens hæc fatur. *Venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur ſe obſequium præſtare Deo. Et hæc facient vobis, quia non noverunt Patrem, nec me.* Non modo non elucet hic malitiæ cognitio, ſeu advertentia actualis; ſed prævalet oppoſita perſuaſio honeſtatis: & tamen certum eſt iſtos peccaſſe.

XVII. S. Paulus Apoſtolus fuſius ignorantiæ delicta deſcribit epiſ. ad Rom. cap. I. *Quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt illis: Deus enim illis manifeſtavit ..... Sed evanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum: dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt ..... Non intellexerunt, quoniam qui*

Digitized by Google

qui talia agunt, digni ſunt morte. Nulla hic intelligentia actualis : & tamen ibidem Apoſtolus ait : *ita ut ſint inexcuſabiles*. D. Thomas in commentariis in hunc locum hæc inter multa ſcribit. „ *Evanuerunt* &c. oſtendit quod eis *ex culpa eſt i-* „ *gnorantia* ſubſecuta. Et primo opponit intentum : ſecundo manifeſtat propoſi- „ tum . . . Primo ergo proponit culpam, quæ eſt ignorantiæ cauſa , cum dicit , „ *Evanuerunt* . . . . ſecundo ponit ignorantiam ſubſecutam, dicens: *Et obſcuratum* „ *eſt* &c. ideſt *per hoc quod obſcuratum eſt, factum eſt cor eorum inſipiens*, ideſt „ *lumine ſapientiæ privatum*.“

§. V.

Teſtimonia Hieronymi, & Auguſtini adverſus opinionme requirentem actualem advertentiam ad peccandum.

XVIII. DUobus integris libris S. Hieronymus ſexcentis Scripturarum oraculis demonſtrat, peccari ſæpe poſſe per ignorantiam, ſeu abſque actuali advertentia. Vidimus ſupra, Critobolum Pelagianum eadem omnino obiecta oppoſuiſſe Catholicis quæ nunc Probabiliſtæ exaggerant adverſus Patrum , & Theologorum doctrinam. Nihil præter libertatis defectum opponebat Critobolus , ut oſtenſum eſt : & nunc aliud illius teſtimonium affero ex *Lib. II.* S. Hieronymi, ubi ſub initium iterum clamant Pelagiani. *Si Deus tales homines condidit, ut oblivione, & ignorantiæ peccato carere non poſſint; perſpicuum eſt hominem poſſe, ſi voluerit, non peccare . Id enim fecit quod vitare non potuit . Ubi autem auſertur poſſibilitas, auſertur & vitium. Nemo enim in eo condemnatur quod facere non potuit*. Obvium erat reſponſum, quod reponere Hieronymus poterat; nempe, ſublata poſſibilitate abſoluta, & antecedenti auferri vitium; ſecus ablata poteſtate conſequenti, & voluntaria in cauſſa, ut infra dicetur . Hoc tamen prætermiſſo reſponſo, ſic increpat Critobolum. *Sæpe dixi, te non intelligere conatus meos, neque conſiderare , ut argumenteris, quid Deus iuſſerit : pro oblivione , & ignorantia , quaſi pro peccato offeruntur ſacrificia: ſive hoc male iuxta te, ſive hoc bene iuxta me Deus præcepit; meum eſt obſervare quod iuſſit , tuum Dei iuſſa reprehendere .* His præmiſſis, ex novo teſtamento documenta promit, quibus hoc pacto adoritur Critobolum. *Unum*, inquit, *proferam teſtimonium, cui contradicere non poteris : Vas electionis perſpicue loquitur Rom.* VII. Quod enim operor, non cognoſco . Non enim quod volo, operor, ſed quod nolo, illud facio . *Si hoc Pauli teſtimonio non moveris, audi alıud eiuſdem, cui contradicere non potes* . . . . Nihil mihi conſcius ſum, nec tamen in hoc iuſtificatus ſum. *Qui hoc dicebat, nullius utique peccati con-*

Digitized by Google

conſcius erat. Sed quia legerat, Delicta quis intelligit? & ſunt viæ quæ videntur homini iuſtæ, noviſſima autem earum reſpiciunt profundum inferni. . . . *idcirco temperavit ſententiam, ne forte per ignorantiam deliquiſſet*. Totum Hieronymi ſtudium in his duobus libris huc pertinet, ut nimirum ex divina Scriptura evincat, peccari per ignorantiam. Hoc, inquit, adeo verum eſt, ut etiamſi non poſſemus intelligere modum quo hæc peccata committuntur, adhuc illa confiteri deberemus. Quoniam divina oracula adeo aperta ſunt, ut hoc in controverſiam revocari nequeat. Et reapſe ſtultitiæ arguit Critobolum argutantem. *Rogo, quæ eſt iſta iuſtitia, ut in peccato tenear erroris cuius reatum non habet conſcientia?* Cui hoc Hieronymus reſponſum regerit. *A me ſententiæ, & diſpoſitionis Dei cauſas requiris? Reſpondet ſtultæ interrogationi tuæ liber Sapientiæ, Eccl. cap.* III. Altiora te ne quæſieris . . . . *Audi Apoſtolum evangelica clangentem tuba Rom. cap.* II. O altitudo divitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, quam incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inveſtigabiles viæ eius! . . . *Audi ergo breviter teſtimonia Scripturarum, ut ſtulta, immo impia ſciſcitatio tua in perpetuum conticeſcat*. Lib. I. Si plura cupis, conſule laudatos duos libros.

XIX. Non pauca ſupra ex S. Auguſtino tranſcripſimus. Alia nonnulla in præſentia addimus. Obiicit ſibi Doctor ſanctus *Lib. I. Retract. cap.* IX. tritum Pelagii, ſeu Celeſtii argumentum. *Quis peccat in eo quod nullo modo cavere poteſt? Peccatur autem. Caveri igitur poteſt. Quo teſtimonio in quodam libro ſuo Pelagius uſus eſt. Cui libro cum reſpondiſſem, titulum libri mei eſſe volui de natura & gratia*. Hoc idem Pelagii ſophiſma repetit ibi paullo poſt recitata verba ipſa quæ ſcripſerat Lib. III. de lib. arbitr. cap. XVIII. *Et libro tertio cum dixiſſem illud quod & Pelagium de meis opuſculis uſum fuiſſe commemoravi: Quis enim, inquit, peccat in eo quod nullo modo caveri poteſt? Peccatur autem. Caveri igitur poteſt. Et tamen etiam per ignorantiam facta quædam improbantur, & corrigenda iudicantur, ſicut in divinis auctoritatibus legimus. Ait enim Apoſtolus:* Miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci. *Ait & Propheta:* „ Delicta iuventutis meæ, & „ ignorantias meas ne memineris." Et tandem concludit cit. Lib. III. de lib. arb. cap. XVIII. *Illa eſt enim peccati pœna iuſtiſſima, ut amittat unuſquiſque quo bene uti noluit, cum ſine ulla poſſet difficultate, ſi vellet. Id eſt autem, ut qui ſciens recte non facit, amittat ſcire quid rectum ſit; & qui recte facere, cum poſſet, noluit, amittat poſſe, cum velit*. Lege quæ *ibidem* ſcribit *cap.* XIX. quorum plura dedi ſupra.

Digitized by Google

§. VI.

SS. Ioannes Chryſoſtomus, Baſilius, & Gregorius Magnus neceſſitatem actualis advertentiæ, ut erroneum commentum, reiiciunt.

XX. DA Patriarcha Chryſoſtomus ſententiam noſtram uberrima ſua eloquentia defendit, & munit pluribus in locis. Aliqua tantum curſim indicabo. Hom. vi. in cap. ii. Matth. *Nec de his tantum puniendi ſumus quæ ſcimus, verum etiam quæ neſcimus.* Nihil, *inquit Apoſtolus*, mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. *Quin & pro his quæ per ignorantiam, & ſcientiam admittimus.* Item *homil.* xxxv. *in cap.* v. *Ioan.* ſuper illis verbis, *Neſcitis Scripturas, neque virtutem Dei*, hæc habet. *Sapienter primum arguit, quia non legebant. Secundum ignorantiam, quia non cognoſcebant Deum: quia ex diligentia lectionum naſcitur ſcientia Dei. Ignorantia autem negligentiæ filia eſt.*

XXI. S. Baſilius in Regul. brevior. reg. 58. *Sane iudicium Domini in his qui ex ignorantia peccant, perſpicuum eſt illis verbis: Qui non cognovit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.* Et orat. 3. de peccato. *Chriſtus eum qui ex ignorantia peccat, non omnino iudicat liberum eſſe a pœna.*

XXII. S. Gregorius Papa Magnus *Lib. V. Moral. cap.* vi. hæc habet. *Eſt autem & aliæ viæ noſtræ abſconſio, quia nonnumquam ea ipſa quæ recta nos agere credimus, an in diſtricti iudicis examine recta ſint ignoramus. Sæpe enim, ſicut & nos ſuperius diximus, opus noſtrum cauſa damnationis eſt, & profectus putatur eſſe virtutis. Sæpe unde placari iudex creditur, inde ad iraſcendum inſtigatur Salomone teſtante, qui ait:* Eſt via quæ videtur homini recta, noviſſima autem eius ducunt ad mortem. *Unde ſancti viri, cum mala ſuperant, ſua etiam bene geſta formidant, ne cum bona agere appetunt, de actionis imagine fallantur.*

§. VII.

SS. Bernardini, Laurentii Iuſtiniani, & Antonini teſtimonia contra actualem advertentiam in peccatis.

XXIII. SA Bernardinus *Tom. II. Quadrag. poſt Dominicam Palmar. art.* 1. *cap.* 1. hæc ſcribit. „ Nullum maiorem amicum diabolus habet in præſenti „ ſæculo nequam *quam ignorantiam.* Hoc enim ſigillo clauduntur, & decipiuntur „ infidelium mentes, Saracenorum, Turcarum, Iudæorum, & *innumerabilis mul-*

„ *titu-*

Digitized by Google

„ *titudo Chriſtianorum*. Proinde Ricardus in quodam ſermone ait: *Portæ inferi duæ* „ *ſunt: una eſt ignorantia boni; alia eſt concupiſcentia mali*: & iterum *diſt.* „ XXXVIII. ſcriptum eſt: Ignorantia eſt cunctorum errorum mater. Unde Iſido- „ rus ait: Ignorantia mater eſt vitiorum, & nutrix. Ignorans quotidie peccat, & „ ignorat. Unde Gregorius in Moralibus ait: Qui candorem lucis ignorat, etiam „ obſcura pro lucidis approbat. Unde Auguſtinus ſuper Pſal. Nemo eſt inſanabilior „ eo qui ſibi ſanus videtur . . . . Excæcat conſcientiam amor temporalis ſubſtan- „ tiæ. *Quot enim hodie conficiunt uſurarios contractus, vendunt tempus & cetera ſimi-* „ *lia operantur, ut illis videtur, cum bona conſcientia*. " Nullam hæc vel cavil- loſam excipiunt interpretationem; ſed feneratoribus fucatis altius ſunt meditanda.

XXIV. S. Laurentius Iuſtinianus *De caſto connubio Verbi, & animæ cap.* XVII. „ Quis diligens inquiſitor de intelligentiæ valebit evacuare fonte inundationem „ ignorantiæ, quam habet in ſe boni, & mali, veri, & falſi, commodi, & in- „ commodi? . . . . Virtutis namque defectio ignorantiæ errorem detegit, vel ma- „ litiæ abundantiam; utræque vero damnabiles, utræque Deo odibiles. Hæc de „ virtutis bono; de malo autem quid? Malum in ſe ſemper peccatum eſt. Nam „ peccatum eſt divinæ legis prævaricatio. Nullus autem invenitur qui hac careat „ ignorantia. Hinc eſt quod Propheta ait: *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis* „ *munda me, Domine*. O quam ſæpe virtus putatur vitium, & vitium virtus? „ Nam ira zelus, præſumptio auctoritas, libidinoſa voluptas fraternus amor; gula „ diſcretio, remiſſio humilitas, accidia compunctio, rancor iuſtitia, avaritia pru- „ dentia, inſenſibilitas fortitudo, rectitudo crudelitas, malitia ſapientia, manſuetu- „ do timiditas, audacia libertas &c. nuncupatur. Sunt millia huiuſmodi, quorum „ humanum genus plenum eſt ignorantia. *Non autem hoc magnum eſſet, ſi in ſo-* „ *lis talis ignorantia dominaretur peccatoribus . . . . Aliam quoque habent non mi-* „ *nus noxiam veri, & falſi ignorantiam ii etiam qui dicuntur iuſti. Quis autem* „ *ſermone enodare valet, quantum deficiant in hoc? O quoties veluti cæci ſpiritum* „ *ſequuntur erroris, fallaciis irretiuntur diaboli, ipſum lucis Angelum arbitrantes,* „ *& ſuas perficientes voluntates, præcipitantur in foveas, neſciunt diſcernere, nec* „ *quidquam recte diiudicare! Deſideriis virtutum ſine ulla ſe accommodant diſciplinæ* „ *regula, omnique ſpiritui credunt* &c. "

XXV. S. Antoninus *I. Part. tit.* IV. *cap.* XIV. *§. 3.* „ In his quæ ſunt de ge- „ nere malorum, poteſt eſſe duplex ignorantia, ſcilicet iuris, & facti: & ſi adeſt „ ignorantia iuris vel divini, vel naturalis, vel eorum quæ ſcire tenentur ſecundum „ ſtatum ſuum: opus malum, factum ex tali ignorantia, non excuſat a toto, etſi „ a tanto. Et in his verificatur illud Apoſtoli I. Cor. XIV. *Si quis ignorat, igno-* „ *rabitur* . . . . Exempla ſunt in Paulo, qui perſequebatur Eccleſiam Dei, arbi- „ trans exinde obſequium ſe præſtare Deo; ſed, ut ipſe dicit, ignorans fecit: nec

„ propter hoc ſe excuſat, ſed accuſat de peccato, I. Timot. 1. Similiter & filiæ „ Lot, cum inebriaverint patrem, ut ex eo conciperent, quamvis putaverunt ſibi „ licere, credentes totum mundum ſubmerſum, ſicut & Sodomam, non excuſantur „ a peccato inceſtus propter ignorantiam illam; ſed fuit ignorantia iuris naturalis. „ xv. quæſt. v. *Inebriaverunt*.

„ Quantum ad ignorantiam facti tenenda eſt diſtinctio Decretiſtarum, quæ po„ nitur diſt. l. cap. de his 1. extra *de homicid.* cap. *Sicut dignum*; videlicet, quod „ aut quis in facto quod agit, dat operam rei illicitæ, aut licitæ: & ſi dat operam „ rei licitæ, puta quia ſolatiatur in aliquo ludo periculoſo, unde ſequitur mors, „ vel mutilatio, quamvis illud malum non velit, unde ſecutum eſt, ei imputatur „ & quoad peccatum, & quoad irregularitatem, & quoad pœnam iudicialem. Si„ militer ſi cæcus ſagittam, vel lapidem iaceret, ei imputaretur. Si vero dat ope„ ram rei licitæ, tunc aut adhibuit debitam diligentiam, aut non: & ſi non ad„ hibuit debitam diligentiam, non excuſatur a peccato, licet malum ſequens ſit „ contra eius voluntatem; puta, ſi quis proiiciat tegulam de tecto ad ipſum repa„ randum, & non ponat aliquod ſignum ante domum, nec dicit aliquid, cum pro„ iicit, & ſic unum interficiat tranſeuntem per viam. Aut ſi quis proiiceret lapi„ dem ad animalia bruta, & non reſpiciens tranſeuntem per viam, caſu interfice„ ret aliquem contra voluntatem ſuam, ei imputaretur ad peccatum, & pœnam „ iudicialem: quia non adhibuit diligentem ſollicitudinem ad opus illud iactatio„ nis. “ Quamvis hæc perſpicua ſint, non dubitavit Gabriel Vaſquez pro ſua allegare opinione S. Antoninum. Ex recitato textu, in quo evidenter aſſerit, peccari abſque actuali cognitione, colligere potes qua ſinceritate ceteros antiquos laudet.

§. VIII.

Doctrina D. Thomæ adverſus opinionem requirentem actualem advertentiam ad peccandum, expenditur, & a vanis aſſeritur commentis.

XXVI. QUa facilitate, & confidentia P. Gabriel Vaſquez pro ſua opinione S. Antoninum, eadem ſanctum quoque Thomam allegare auſus eſt. In hoc ſecundo minus quam in primo excuſandus eſt. Tanta quippe perſpicuitate & evidentia opinionem probabiliſticam P. Vaſquez S. Thomas refutat, ut in meridiana luce cæcutiat opus eſt qui oppoſitum adfirmat. Plura ſeligam ex iis quibus Doctor ſanctus noſtram confirmat ſententiam. Quodlib. VIII. art. 13. *Illud autem quod agitur contra legem, ſemper eſt malum, nec excuſatur, quod eſt ſecundum con-*

conſcientiam. Quod eſt ſecundum conſcientiam, non eſt cum advertentia, aut remorſu, quod adverſetur legi divinæ. 1. 2. quæſt. VI. art. 3. ad 3. *Eo modo requiritur ad voluntarium actus cognitionis, ſicut & actus voluntatis; ut ſcilicet ſit in poteſtate alicuius conſiderare, & velle, & agere: & tunc ſicut non velle, & non agere, cum tempus fuerit, eſt voluntarium; ita etiam non conſiderare*. Non conſiderare ergo, voluntarium eſt, cum tempus urget conſiderationis. Quod confirmat 2. 2. quæſt. LIV. art. 4. *Defectus recti iudicii ad vitium inconſiderationis pertinet, prout ſcilicet aliquis in recte iudicando deficit ex hoc quod contemnit, & negligit attendere ea ex quibus rectum iudicium procedit. Unde manifeſtum eſt quod inconſideratio eſt peccatum*. Quid ad hæc Probabiliſtæ cum Vaſquez? Ipſa inadvertentia eſt peccatum: ergo datur peccatum ſine advertentia. Si enim ipſa omiſſio advertentiæ eſt criminoſa; quis ratione præditus obtrudet neceſſitatem advertendi actualiter, ut peccetur? Hanc eamdem doctrinam confirmat in *II. Sent. diſt.* XXXIX. *quæſt.* III. *art.* I. *ad* 3. ubi explicat, qua ratione infideles perſecutores iuſtorum peccaverint, tametſi nec cognitione prælucente cuiuſquam malitiæ, nec ſynderefi mordente. *Quia privato lumine fidei excæcati ſunt, non remurmurat eorum ſynderefis his quæ contra fidem ſunt. Vel dicendum, quod ſynderefis ſemper remurmuret malo in univerſali; ſed quod hæretico non remurmuret in particulari, contingit propter errorem rationis in applicatione univerſalis principii*.

XXVII. Obiicit P. Vaſquez *diſp.* CVII. *cap.* III. textum S. Thomæ ex 1. 2. *quæſt.* LXXXVIII. *art.* 5. *ad.* 2. ubi hæc habentur: *Dicitur enim ira diuturna, & delectatio moroſa propter approbationem rationis deliberantis*. Afflictæ cauſſæ patronis ſemper familiare fuit cavillis rem agere, cum ratione nequeant. S. Thomas pluſquam triginta articulos habet, in quibus non obiter, ſed ex inſtituto diſcutit ignorantiæ peccata, evincitque ſæpe peccari abſque actuali advertentia. Ex tanta doctrinæ meſſe nec ſpicam colligere Vaſquez potuit in ſui præſidium. Sed, ut fucum faceret imperitis, nonnulla verba excerpſit ex articulo in quo Angelicus inquirit, *utrum circumſtantia poſſit facere de veniali mortale*. Et in reſponſione ad ſecundum argumentum habet laudata verba, quæ nec remote opponuntur doctrinæ quam ex eodem Angelico retuli. Utique delectatio moroſa, ut ſit peccatum mortale, debet eſſe voluntaria; & ut ſit voluntaria, debet deliberante ratione approbari. Porro hæc ratio deliberans quandoque eſt actualis, quandoque interpretativa, ſeu virtualis. De hoc modo quo ratio deliberans concurrit, nec verbum ibi S. Thomas habet. Inepta ergo eſt hæc oppoſitio.

Digitized by Google

§. IX.

Rationum momenta quæ evincunt, peccari poſſe abſque actuali advertentia, ſeu cognitione malitiæ.

XXVIII. ANtequam rationum momenta propono, illud in mentem revoco quod alias ſupra indicatum eſt, omnes nempe Catholicos adfirmare, ad quodcumque peccatum etiam ignorantiæ prærequiri aliquando aliquam cognitionem actualem vel in univerſali, vel in particulari, vel in ſe, vel in alio. Quæſtio in eo vertitur, num ſemper ſit neceſſaria actualis cognitio, & advertentia clara, vel obſcura malitiæ, ut quis peccet. Potiora argumenta adverſus nimium laxam, ut benigniſſime loquar, opinionem ſupra ſparſim indicata ſunt. Nunc ea in unum colligam, aliiſque iuncta exhibebo.

XXIX. Si ad peccandum neceſſaria foret actualis advertentia, nulla eſſent ignorantiæ crimina. Qui enim advertit ſe peccare, non ignoranter, ſed ſcienter peccat. Tunc quippe malitia ignoratur, dum malitiæ notitia deeſt. Hæc pervia ſunt cuique ſenſu communi non deſtituto.

XXX. Altera ratio. Communi Theologorum ſententia homines ſæpe peccant ex conſcientia erronea culpabili. Sed natura, & eſſentialis notio conſcientiæ vincibiliter erroneæ pugnat cum advertentia, cum cognitione, dubio, & ſcrupulo. Quando enim dubium adeſt, dubia conſcientia ab omnibus appellatur; & ſcrupuloſa, ſi ſcrupulus occurrat. Erronea ergo conſcientia eſſentialiter caret cognitione malitiæ. Quamobrem dicebat Apoſtolus: *Nihil mihi conſcius ſum; ſed non in hoc iuſtificatus ſum.*

XXXI. Reponit Vaſquez, dictum Apoſtoli interpretandum eſſe de peccatis præteritis ſcienter commiſſis, quorum oblivisci Paulus potuit; ſecus de peccatis ignoranter perpetratis. Nulla ergo ignorantiæ peccata dantur. Quæ opinio aut hæretica, aut hæreſi contermina eſt. Quare hæc interpretatio oppoſita eſt omnium ad unum Patrum conſenſui, immo apertiſſimæ eiuſdem Apoſtoli doctrinæ. Ille enim teſtatur ſe perſecutum eſſe Eccleſiam Dei, Deique miſericordiam obtinuiſſe, quod ignoranter id fecerit.

XXXII. Tertium rationis momentum. Homines probi & iuſti vix ſcienter peccant; & tamen hi frequenter delinquunt: ſiquidem *ſepties in die cadit iuſtus*; & tamen iſti raro ſe peccare advertunt. Quare communis eſt Patrum doctrina, ſanctos hos viros per ſurreptionem, & per incogitantiam peccare. Id Auguſtinus de ſe teſtatur in ſuis Confeſſionibus: *Eo inſanabilius peccabam, quo me peccare neſciebam.*

Digitized by Google

bam. Nec minus certum eſt mortalia, & immania ſcelera, ut ſunt idololatriæ, hæreſes, furta, & alia abſque actuali cogitatione ab improbis perpetrari.

XXXIII. Quarta ratio. Ideo neceſſaria eſt actualis cognitio, ut peccatum ſit voluntarium. Atqui id opus non eſt, eo quod ſine actuali malitia, ſeu advertentia voluntarium peccatum eſſe queat. Hæc doctrina tota eſt D. Thomæ, ut vidimus. Satis quippe eſt ad peccandum voluntarium indirectum, & interpretativum. Porro ſicut ad hoc voluntarium indirectum, & interpretativum haud requiritur expreſſa actualis voluntas ſeu volitio; ſed ſufficit virtualis, in eo ſita quod homo poſſit, & debeat velle: ita non requiritur actualis advertentia. Audiamus iterum S. Thomam 1. 2. quæſt. VI. art. 3. ad 3. *Eodem modo requiritur ad voluntarium actus cognitionis, ſicut & actus voluntatis; ut ſcilicet ſit in poteſtate alicuius conſiderare, & velle, & agere: & tunc ſicut non velle, & non agere, cum tempus fuerit, eſt voluntarium; ita etiam non conſiderare*. Clarius explicat ibidem *art*. 7. *ad* 3. quomodo voluntarium hoc ſitum ſit in ipſa poteſtate volendi, conſiderandi, aut non conſiderandi. *Non totaliter tollitur cognitio* (inquit. Cur.?) *quia non tollitur poteſtas cognoſcendi; ſed ſolum conſideratio actualis in particulari agibili. Et tamen hoc ipſum eſt voluntarium, ſecundum quod voluntarium dicitur quod eſt in poteſtate voluntatis, ut non agere, & non velle: ſimiliter autem & non conſiderare*. Hoc pluribus confirmari exemplis poſſet, niſi nimia obſtaret prolixitas. Qui poteſt, & tenetur vetare malum, ſi non vetat, cenſetur ei conſentire. Qui tacet, cum poteſt, debetque negare, cenſetur virtualiter concedere; ut omnia iura clamant. Similiter qui poteſt, debetque notitiam implendæ legis comparare, illamque negligit; vel omittit advertere, conſuetudine prava, vel turpi affectione, cupiditate, libidine impeditus, peccat. Quandoquidem ignorantia hæc voluntaria eſt, ut perſpicue S. Thomas docet Lib. III. Ethic. lect. III. *Talis autem ignorantia non cauſat involuntarium: quia ignorantia huiuſmodi non poteſt homini habenti uſum rationis provenire niſi ex negligentia: quia quilibet tenetur adhibere ſollicitudinem ad ſciendum quid oporteat eum facere, vel vitare. Unde ſi ipſa ignorantia reputatur voluntaria, dum homo eam non vult vitare, ſicut tenetur; conſequens eſt quod nec illud quod per huiuſmodi ignorantiam ſit, involuntarium iudicetur*.

XXXIV. Quintum validiſſimum, & ineluctabile rationis momentum. Infidelitas, & hæreſes immania ſcelera eſſe, fatentur Catholici omnes, ſimulque æternum perire qui Pſeudoprophetas, Pſeudoapoſtolos, Pſeudochriſtos ſequuntur; ut ex Tomis Conciliorum, & epiſtolis Romanorum Pontificum colligitur. Hæc propoſitio fidei dogma eſt: niſi velimus dicere, quemquam in ſua ſecta ſalutem aſſequi. Porro ſi vera eſt doctrina adverſariorum, repente corruit præfatus fidei articulus: ergo reiicienda. Probo antecedens. Intellectus verum ſpectat, non ſecus ac voluntas bonum. Ergo quemadmodum voluntas nil appetit niſi ſub ratione boni; ita intel-

lectus in omni ſuo aſſenſu verum reſpicit. Idque in omnibus ſenſibus patet : viſus colorata, auditus ſonum, odoratus odorem, palatus ſaporem appetunt. Atqui hæreticus hæreſi, infidelis infidelitati aſſentiuntur. Ergo hæreticus credit, iudicatque veram eſſe hæreſim. Ergo actu non iudicat ſe peccare. Quis enim exiſtimat ſe peccare in eo quod reputat verum eſſe? Accedit quod hæretici non modo ſe a culpa exemptos reputant, verum etiam hæretica dogmata propugnando arbitrantur ſe obſequium præſtare Deo; ut Evangeliſtæ, Patres, & eorumdem hæreticorum experientia teſtantur. Conſequitur ergo neceſſario, hæreticum aſſentiendo ſuæ hæreſi actu non cogitare, non advertere ad malitiam ſuæ hæreſis; immo honeſtum ſanctumque reputant Calviniſtæ ſacras lacerare imagines, & ſacroſanctum Euchariſtiæ ſacramentum contemnere. Idem omnino exiſtimabant Ariani, Eutychiani, Neſtoriani, & quotquot fuerunt hæretici. Quod ſic confirmat Auguſtinus Lib. X. Confeſſ. cap. XXIII. *Multos expertus ſum qui velint fallere; qui autem falli, neminem.* Omnis ergo hæreticus ſe non falli, ſed verum defendere iudicat. Fallitur itaque decipiturque, quin vel cognoſcat, vel advertat ſe decipi, vel falli. Alterutrum ergo fateantur oportet Probabiliſtæ. Aut hæreticos non credere ſuos errores, eiſque firmiter non aſſentiri; & hoc pugnat cum experientia, cum communi ſenſu. Vivicomburium ne ſuſtinerent intrepide, ſi falſum iudicarent id pro quo incendium perferunt? Aut hæreticos non peccare ſuis adhærendo erroribus.

XXXV. Sed adhuc preſſius urgeamus adverſarios. Cedo: credunt ne firmiter Probabiliſtæ propriam ſententiam probabilem eſſe? Aiunt certe. Porro nos quoque exiſtimamus noſtram, non probabilem modo, ſed probabiliſſimam, veriſſimam, oppoſitamque laxiſſimam. Alterutra ergo pars fallatur neceſſe eſt, quin advertat ſe falli, aut decipi. Quod omnium prorſus error ſit invincibilis, ſeu inſuperabilis, quis dicere auſus fuerit?

XXXVI. Præterea, cum ruſtici aſſentiuntur erroribus Arianorum, Neſtorianorum, Calviniſtarum, Albigenſium, Lutheranorum, dum ſuis Paſtoribus, & Epiſcopis firmum aſſenſum præbent, actu ne cogitant ſe decipi, atque perverti? Nonne Paſtores iſti rabidi lupi ſunt, ovium veſtibus contecti? Quæro, ruſtici advertunt ne, dum his lupis fidem adhibent, lupos eos eſſe? Si adverterent lupos eſſe, numquid illis adhærerent? numquid ab iiſdem animas devorari ſuas ſinerent? immo ultro in eorum fauces irruerent? Hæc ne excogitare monſtra Probabiliſmus audet?

XXXVII. Narrat P. Elizalde *Lib. V. quæſt.* VII. §. 4. Theologum quemdam hæc omnia floccifacere. Quid, inquiebat, litterarum rudes percipere valent, ſint ne in Chriſto duæ, an una natura? Ipſi ne, quid natura ſit, quid ſubſtantia, quid eſſentia, quid tranſubſtantiatio, quid Trinitas, quid Incarnatio, tenent? Theologus hic, quæ eiuſmodi ridet, non ridendus ipſe, ſed lugendus; non confutandus, ſed

Digitized by Google

ſed medicis, ut ſanetur, tradendus. Si hæc ſcitu, credituque neceſſaria ruſticis, populoque non ſunt; quorſum laboravit Eccleſia, ut peſtiferos errores convelleret? Numquid Miſſionarios àpoſtolicos ad ſubducendum luporum faucibus gregem mitteret? Quid contra errores turpes, non ita pridem ex Epicureorum hara hauſtos, adlaboratum eſt? Quid, ſi recens Epicurus reſumat illa axiomata, omnia eſſe munda mundis, tractandum humanum corpus ut vile mancipium, permittendumque ut inſtar bruti nefandis, turpibuſque rebus immiſceatur? Si nihil eiuſmodi peccant, dum non advertunt, a magiſtris ſuis decepti, ſe peccare; derelinquendi ergo in ſuis erroribus ſunt. Verum Paulus Apoſtolus vel ipſos Ethnicos, ſub Paganiſmi cæcitate degentes, ut inexcuſabiles, redarguit. Quo ergo inexcuſabiliores ſunt Chriſtiani homines? Quoties hæc obtigerunt in Eccleſia, numquam, inquit Elizalde, dubitatum de culpa fuit; ſed illico ſceleſti pœnas dedere.

XXXVIII. Ab hara Epicuri ad menſas nummulariorum, avarorum, ſimoniacorum paullulum declinemus. Exiſtimant ne uſurarii, avari, decoctores, ſimoniaci, peccatum eſſe pauperum exprimere ſanguinem, furari, ſacra emere? Nihil minus. Quin adeo perſuaſi ſunt, ut dementium loco habeant qui oppoſitum prædicant. Iſtis ſatis erit: *Doctor dixit*, inquit Elizalde *loc. cit.* Probabile eſt. Si probabile, honeſtum. Multi ſaltem hæreticorum, ut veras, aut probabiles, ſuas exiſtimant hæreſes: & tamen peccant hæreſibus aſſentiendo. Ergo non ſemper excuſat certitudo exiſtimata, aut probabilitas ſophiſtica. Ergo ſæpe peccatur abſque actuali advertentia. Ultra urgere argumentum poſſem, nimirum, Atheos, Epicureos, Heliogabalos, & alia hominum portenta, qui libidinum monſtra in delicii habebant, qui cum pueris connubia inibant tuta tranquillaque conſcientia, nullum perpetraſſe ſcelus. Audiant qui in Confeſſariorum, & Theologorum ſinu imprudenter quieſcunt, Dominum per Ezechielem *cap.* XIV. dicentem: *Qui poſuerit immunditias ſuas in corde ſuo . . . & venerit ad Prophetam, interrogans per eum me: ego Dominus reſpondebo ei in multitudine immunditiarum ſuarum . . . iuxta iniquitatem interrogantis.*

XXXIX. Sexta ratio ab invecto Philoſophiſmo repetitur. Peccatum philoſophicum ab Eccleſia damnatum hoc eſt. *Peccatum philoſophicum, ſeu morale eſt actus humanus diſconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi. Theologicum vero, & mortale eſt tranſgreſſio libera legis divinæ. Philoſophicum, quamtumvis grave, in eo qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, eſt grave peccatum; ſed non eſt offenſa Dei, neque peccatum mortale diſſolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum.* Qua ratione hoc proſcriptum dogma diſtingui poſſit ab adverſariorum opinione, plane non video; nec ullus, Probabiliſmi anticipationibus non præventus, videbit. Hac quippe conſtitutà poſitione, quod numquam peccetur, niſi adſit actualis cognitio malitiæ; quod numquam Deus offendatur, quando deeſt

eſt actualis advertentia offenſæ divinæ, neceſſario conſequitur peccatum philoſophicum. Clarius res exponitur. Operatio quæ non eſt formaliter mala, non poteſt eſſe offenſa Dei. Sed iuxta adverſarios nullus actus eſt formaliter, & imputabiliter malus, niſi eiuſdem malitia advertatur. Ergo iuxta adverſariorum opinionem nulla datur offenſa Dei abſque actuali advertentia Dei. Hoc autem purum putumque eſt peccatum philoſophicum. Ergo aut reiicere opinionem debent de neceſſitate actualis advertentiæ ad peccandum; aut errorem de philoſophico peccato deglutire coguntur. Plura hac de re dicta ſunt *diſſert.* 1. *ſuper Hiſtoria Probabiliſmi, & Rigoriſmi* italice ſcripta: & plura infra dicturi ſumus. Abſurda horrenda quæ heinc conſequuntur, ibidem explicuimus.

§. X.

Reſolvuntur adverſariorum obiecta.

XL. OMnia quæ adverſarii opponere valent, inter diſputandum profligata ſunt. Claritatis gratia iterum ad incudem revocantur.

XLI. Obiiciunt 1. nonnullos Scripturæ divinæ textus. Ioan. IX. *Si cæci eſſetis, non haberetis peccatum*. Item Ioan. cap. XV. *Si non veniſſem, & locutus eis fuiſſem, peccatum non haberent*. Tandem Pauſus ad Rom. V. *Uſque ad legem peccatum in mundo erat; peccatum autem non imputabatur, cum lex non eſſet.*

XLII. Reſp. Ad primum reſpondet Auguſtinus *tract.* XLIV. in Ioan. ſub finem. *Dixit eis Ieſus*: Si cæci eſſetis, non haberetis peccatum; *cum ſit cæcitas ipſa peccatum*. Si cæci eſſetis; *ideſt, ſi vos cæcos adverteretis, ſi vos cæcos diceretis, & ad medicum curreretis. Si ergo ita cæci eſſetis*, non haberetis peccatum, *quia veni ego auferre peccatum*. Nunc ergo, quia dicitis, Videmus; peccatum veſtrum manet. *Quare? Quia dicendo*, Videmus, *medicum non quæritis, in cæcitate veſtra remanetis*. Ad ſecundum dicitur, loqui ibi Evangeliſtam de ignorantia myſteriorum fidei, quæ invincibilis eſſe poteſt; ſicut & inadvertentia cuiuſque iuris divini, & humani poteſt interdum eſſe invincibilis. De hac nunc non eſt ſermo. Ad 3. reſpondet Auguſtinus in expoſit. quarumdam prop. ex epiſt. ad Rom. propoſit. 28. *Quod autem ait*: Uſque ad legem enim peccatum in mundo fuit: *intelligendum eſt, quouſque veniret gratia. Contra enim eos dictum eſt qui arbitrantur per legem auferri potuiſſe peccata. Dicit autem Apoſtolus, manifeſtata eſſe peccata per legem, non autem ablata, cum dicit*: Peccatum autem non deputabatur, cum lex non eſſet. *Non enim ait*, Non erat, *ſed* non deputabatur. *Neque cum lex data eſt, ablatum eſt; ſed deputari cœpit, ideſt apparere*. Tanta erat mentium humanarum cæcitas, ſcelerum caligine obducta, ut peccata vix digno-

gnoſcerentur. Lege data, veluti nova illapſa luce, peccata apparere, & dignoſci cœperunt.

XLIII. Obiiciunt 2. Auguſtinus de libero arbitrio *Lib. III. cap.* XIX. inquit: *Peccatum, quod proprie vocatur, libera voluntate ab ſciente committitur.* Reſp. Peccatum ab ſciente commiſſum gravius abſolute eſt peccato ignorantiæ. Præterquamquod omne peccatum ab ſciente committitur aliquo in ſenſu. Requiritur enim ſcientia, ſeu notitia, ſaltem virtualis interpretativa, ſeu requiritur notitia in cauſſa, ſicut & voluntarium. Mirum eſt hæc ab adverſariis opponi poſſe; cum Auguſtinus integris fere libris ignorantiæ crimina dari evincat. Quod de Chryſoſtomo opponunt in *homil.* XIII. *in cap.* VII. *ad Roman.* ubi inquit: *Nemo præ ignorantia peccavit*: non minus feſtivum eſt. Quoniam tum Chryſoſtomus, tum ceteri Patres plures ignorantias invincibiles quæ a peccato excuſant, admittunt. Sed quid inde? Propterea ne infertur, negare Patres ignorantiæ delicta?

XLIV. Obiiciunt 3. S. Thomas *quodlib.* III. *artic.* 8. inquit: *Cum aliquis neſcit fornicationem eſſe peccatum, voluntarie quidem facit fornicationem, ſed non voluntarie facit peccatum.* Reſp. Dum quis ignorat fornicationem eſſe peccatum, alia voluntate facit fornicationem, alia peccatum. Voluntate formali & expreſſa fornicatur; voluntate tantum virtuali, indirecta, ſeu in cauſſa facit peccatum, quod actu ignorat. Hunc eſſe angelicæ doctrinæ ſenſum, evincunt innumera alia eiuſdem teſtimonia, quibus aſſerit, nullam ignorantiam excuſare a culpa fornicationis. Nam 2. 2. *quæſt.* CLIV. *art.* 2. *ad* 1. ait: *Apud Gentiles fornicatio ſimplex non reputabatur illicita propter corruptionem naturalis rationis.* Item ſubdit III. Part. quæſt. lxxx. art. 4. ad 5. *Hoc quod habet aliquis conſcientiam ſui peccati, poteſt contingere dupliciter. Uno modo per culpam ſuam, vel quia per ignorantiam iuris, quæ non excuſat, reputat non eſſe peccatum quod eſt peccatum; puta ſi aliquis fornicator reputaret ſimplicem fornicationem non eſſe peccatum mortale.* Vide quæ ſupra ex S. Thoma allata ſunt.

XLV. Obiiciunt 4. Adverſariorum capitale fundamentum a ratione petitum in hoc totum vertitur. Nulla actio criminoſa eſt, niſi ſit voluntaria. Sed voluntaria eſſe nequit, niſi ſit cognita. Nil quippe volitum, niſi præcognitum. Ergo nullum peccatum ſine actuali advertentia eiuſdem. Reſp. Mirum eſt homines in Theologia, Patrumque doctrina verſatos tam craſſo irretiri ſophiſmate poſſe. Nil quippe exploratius in Theologia Sanctorum, quam duplex voluntarium; aliud directum, indirectum aliud. Alia ergo cognitio voluntarii directi, & formalis; alia voluntarii indirecti, & virtualis. Illa expreſſa, & actualis; hæc implicita, in cauſſa, & virtualis. Hanc doctrinam pluribus S. Thomæ textibus confirmavimus. Quare, ne actum agam, repetere illos non expedit. Secunda propoſitio eodem modo diſtinguenda eſt. Voluntaria actio eſſe nequit, niſi cogni-

ta

Digitized by Google

ta vel actualiter, aut virtualiter, in ſe, vel alio; concedo: ſemper actualiter; & in ſe; nego.

XLVI. Obiiciunt 5. Vaſquez, Terillus, eiuſque diſcipulus La-Croix *Lib. V. num.* 16. ubi hæc habet. „ Rationes noſtræ ſunt 1. Nil volitum, niſi præcognitum: „ ergo &c. Neque cognitio illa eſt in poteſtate voluntatis: alioquin ad volitio- „ nem illius prærequireretur alia præcognitio; & ſic daretur proceſſus in infini- „ tum. 2. Nemo peccat in eo quod vitare nequit. Sed vitare non poteſt id quod „ non præcognoſcit: ergo &c. *Confirmatur*. Si ego pecco, dum nullam habeo co- „ gnitionem legis prohibentis, pecco, dum mihi impoſſibile eſt vitare peccatum. „ Ergo *homini iuſtificato volenti* &c. quæ eſt 1. Ianſenii propoſitio. 3. Si non „ prærequireretur cognitio malitiæ, ignorantia invincibilis non excuſaret a pecca- „ to; ſed excuſat: ergo. Unde a contrario ſic argumentor. Secundum adverſarios „ ignorantia legis, & malitiæ poteſt dici vincibilis, & eſſe culpabilis, quamvis „ nulla adfuerit cognitio legis, vel malitiæ. Sed quando nulla adfuit cognitio le- „ gis, ignorantia eſt invincibilis. Ergo ignorantia invincibilis erit culpabilis. *Con-* „ *firm.* Nam adverſarii, ut fatetur Eliz. §. 9. non poſſunt oſtendere, quid plus ad- „ ſit, quando talis ignorantia eſt, quam quando eſt invincibilis, ſi ad vincib- „ lem nulla prærequiratur cognitio. *Videri poteſt Terillus d. num.* 15. " Ecce Magiſtrum.

XLVII. Veniam petimus ab adverſariis reſpondendi primum, hæc eſſe pura putaque Critoboli, Celeſtii, ſeu Pelagianorum argumenta, millies a SS. Hieronymo, & Auguſtino labefactata, & contrita. Recitare volui argumenta adverſariorum totidem fere verbis, quibus illa obtrudit *P. La-Croix*, non quod digna ſolutione ſint; ſed ut iterum compertiſſimum fiat Probabiliſtas invexiſſe in mundum *Ignorantiſmum* in primo coniunctum gradu cum *Philoſophiſmo*. Quod 1. loco opponit, iam ſolutum eſt *num. præced.* Proceſſus in infinitum non datur: quia quodlibet peccatum ignorantiæ ortum ducit ex cognitione. Diximus enim neceſſariam eſſe præcognitionem in cauſſa, atque adeo virtualem malitiæ, ſecus actualem. Confirmatio inepta eſt. Quando ignorantia eſt vincibilis, impedimentum vitandi peccatum, ſeu impoſſibilitas eſt conſequens, & volita; ideo peccatur, ut mox fuſius dicam. Quod muſſitat de Ianſeniſmo, infra expendam.

XLVIII. Quod 3. loco obtrudit, clarius confirmat errorem fidei contrarium. Si non prærequiritur actualis cognitio legis, ignorantia invincibilis non excuſat. Sed excuſat. Ergo prærequiritur cognitio legis. Audiſtin'? Tunc ignorantia legis eſt invincibilis, & excuſat, quando adeſt cognitio legis? Quia, inquit, ſi non adeſt cognitio legis, non excuſat. Excuſat: ergo adeſt cognitio legis. Eo ergo deventum eſt, ut tranſgreſſio legis, etiam cum cognitione peracta, ſit innoxia? Invincibilis eſt ignorantia, etiam dum adeſt legis cognitio? Hunc prodere ſenſum viden-

Digitized by Google

dentur P. La-Croix verba. At hunc eum non intendiſſe ſenſum ipſe fateor. Minus ſolum perſpicue expreſſit quæ animo concepit. Paucioribus ergo verbis illius argumentum proponam. In hoc diſtinguitur ignorantia vincibilis ab invincibili, quod hæc abſque cognitione, illa cum cognitione actuali ſit. Si enim ignorantia vincibilis abſque cognitione actuali conſiſteret, iam eſſet invincibilis; atque adeo excuſaret, & non excuſaret. Excuſaret, quia invincibilis: non excuſaret, quia vincibilis. Nonne hæc vera, & legitima argutatio La-Croiſiana?

XLIX. Non eſt ergo ambigendum, P. La-Croiſium cum ſuis aliis Auctoribus de mundo auferre omnia peccata ignorantiæ; & apertiſſime errorem, ut ego quidem arbitror, defendere Pelagianorum: illoſque, non dico, provoco, ſed oro ut diſcrimen verum aſſignent inter propriam, & Celeſtii opinionem. Nam ignorantia invincibilis eſt innocens, & cuiuſque culpæ expers. Ut vero ignorantia ſit vincibilis, *P. La-Croix* cum ſuis Probabiliſtis neceſſario requirit cognitionem actualem. Porro *cognitio actualis malitiæ, & ignorantia actualis eiuſdem malitiæ* ſunt duo contraria, ſeu contradictoria, non minus aperta quam lux, & tenebræ, quam eſt, & non eſt. Ne autem videamur declinare vim ſophiſticæ cavillationis, paucis verbis noſtra vera doctrina perſtringitur, in cuius conſpectu magis eluceat contrariæ opinionis, ne dicam erroris, gravitas.

L. Dicimus ergo, ignorantiam quamlibet ſive vincibilem, ſive invincibilem in ſuo eſſentiali conceptu includere privationem actualis cognitionis. Si hæc cognitionis actualis privatio ſit omnino antecedens, & abſque voluntate, & culpa hominis; dicitur invincibilis ignorantia, quæ a culpa excuſat. Si contra privatio actualis cognitionis ſit conſequens, & volita in cauſſa ob culpam ipſius hominis; ignorantia vincibilis eſt, & a culpa non excuſat; ſed culpabilis ipſa eſt, & peccati cauſſa. En apertum diſcrimen, quo nos vincibilem ab invincibili ignorantia diſtinguimus. Perperam ergo, & per ſummam iniuriam nobis imponit *La-Croix*, quod neſciamus deſignare, *quid plus adſit*, quando ignorantia eſt vincibilis, quam quando eſt invincibilis. Quia nos adſtruimus, uti Probabiliſtæ, notionem eſſentialem ignorantiæ ſitam in cognitionis actualis privatione; ideone vincibilem cum invincibili ignorantiam confundimus? Illam ex culpa, ſeu negligentia voluntaria hominis; hanc abſque eiuſdem culpabili aliquo neglectu oriri dicimus, & confiteri omnes debent. Audi S. Thomam hæc quæ hactenus diximus, conceptis verbis confirmantem lec. VII. in cap. I. Epiſt. ad Rom. *Tunc ignorantia culpam excuſat, quando ſic præcedit, & cauſat culpam, quod non cauſatur a culpa . . . . Si vero ignorantia cauſetur ex culpa, non poteſt ſubſequentem culpam excuſare. Unde ſi quis per ebrietatem homicidium committit, non excuſatur a culpa: quia peccavit ſe inebriando. Unde ſecundum Philoſophum meretur duplices maledictiones*. Alleget nunc intrepide La-Croix pro ſe S. Thomam.

LI.

Digitized by Google

LI. Ad Ianſeniſmum, quem nimis pueriliter obtrudit, dicimus, inconſiderate hanc a Probabiliſtis moveri camerinam. Scite P. Elizalde ſcribit Lib. V. quæſt. XII. §. 2. *oſcitantium hominum* eſſe præfatam oppoſitionem. Diſpendium operæ facerem, ſi omnia diſcrimina quæ præfatus Elizalde inter Ianſenianum errorem, noſtramque doctrinam aſſignat, recenſere vellem: quodlibet enim ſufficit ad inane ſophiſma convellendum. Et tamen P. La-Croiſius de ſupercilio decidit: *Quæ ad hæc reſpondet Eliz. plane non ſatisfaciunt*. Non ergo *plane* ſatisfaciunt? At ſin minus *plane*, ſaltem partim elident argumenti vim. Sed cur *plane* non ſatisfaciunt? Quid? Non illi ſat eſt auctoritas dicentis? Debuiſſet *P. La-Croix* aut ſilere, aut referre reſponſa Elizalde. Sed (ſit venia verbo) Auctor iſte ſæpe deficit in referendis Auctorum ſententiis. Silerem ego, niſi debitum admonendi imperitos urgeret ſæpe, ut Auctoris iſtius, Probabiliſmi fucis præventi, relationibus nullam adhibeant fidem. En in hac ipſa quæſtione ineluctabile argumentum. Siquidem *num. 16. cit.* ſuam ſententiam doceri ab omnibus, ait his verbis: *Ita docent omnes communiſſime. S. Auguſtinus, S. Thomas* &c. An in quæſtione graviſſima, unde tanta in populum chriſtianum ſegnities, deſidia, ſuperbia, præſumptio, humilitatis, & divini timoris ruina, ac horrenda ſcelera proficiſcuntur, evidentem falſitatem narrare lectoribus inadvertentia excuſet., aliorum eſto iudicium. Interim ne gratis falſitatis poſtulare videar P. La-Croix, licet ſupra indicaverim Theologorum multitudinem pro noſtra ſententia, lubet nihilominus hæc ſubdere. Salmanticenſes Scholaſtici viri ſapientiſſimi *Tom. IV. tract.* XIII. *diſp.* V. *dub. 6.* §. 1. noſtram, ſeu, ut illi inquiunt, *Angelici Doctoris* ſententiam propugnant. Eiuſdem Angelici producunt alia loca plurima, ubi eamdem veritatem ille docet. Poſt allegant ſequentes Theologos, *Caietanum*, *Sotum*, *Sylveſtrum*, *Durandum*, *Cordubam*, *Conradum*, *Medinam*, *Corneium*, *Alvarez*, *Monteſinos*, *Gregorium Martinez*, *Aravium*, *Lorcam*, *Suarez*, *Valentiam*, *Salas*, *pluresque alios tam ex Thomiſtis quam ex extraneis*. His adde *Collegium Salmanticenſe Morale*, *Chriſtophorum a S. Ioſeph*, *Tyrſum Gonzalez*, *Elizaldam*, *Camargum*, *Munieſſam*, *Baronium*, *Contenſonium*, *Vincentium Ferrerium*, *Antoine*, *Henricum a S. Ignatio*, *ſapientiſſimum Palanco*, *Genettum*, *Van-Roy*. Ne multa, adde omnes ad unum Antiprobabiliſtas; adde Scripturas, & Patres omnes. Et cum hæc ita ſe habeant, P. La-Croix pro ſua ſententia ſcribere non erubuit: *Ita omnes communiſſime*. Revera *τὸ communiſſime*, & *τὸ omnes* mirum in modum produnt Auctoris peritiam, & veritatis propagandæ ſtudium.

LII. Obiiciunt alias duas auctoritates S. Thomæ. 2. 2. *quæſt.* LXXXIX. *art.* 3. inquit Angelicus, hominem excuſari a crimine periurii, ſi non advertit ſe iurare. Alibi pœnas dedit P. La-Croix ob iſtius auctoritatis oppoſitionem. 30. circiter articulos, ut alias advertimus, habet Angelicus, in quibus ex profeſſo verſat contro-

ver-

Digitized by Google

verſiam de ignorantia. Probabiliſtæ noſtri nec verbum ex his locis adferre valent. Alia luſtrant loca, ut aliquod verbum decerpant. Breviſſime dicimus, communiter ad peccatum duo requiri, nempe mentis cognitionem, & liberam voluntatis electionem. Idcirco Angelicus, & Theologi, & Patres, quando non agunt de peccatis ignorantiæ, ſed de peccatis ſcitis, & malitiæ, hæc duo præfiniunt. Similiter Angelicus *quæſt.* xv. *de verit. art.* 4. *ad* 10. ad peccatum mortale delectationis moroſæ requirit advertentiam; quod verum habet: nam neceſſaria eſt advertentia communiter actualis, & interdum ſufficit virtualis. Quare tam S. Thomas, quam alii veteres, immo omnes, quando de aliis peccatis cognitis agunt, duo indicata exigunt. Ut illorum mentem aſſequamur in hac controverſia, videndum, quid doceant in locis ubi de peccatis ignorantiæ ſermonem habent. Cur huic iuſtiſſimæ methodo non inſiſtunt Probabiliſtæ? Quia vident his in locis S. Thomæ propriam ipſorum damnari opinionem. Verum de hoc ſatis.

§. XI.

IGNORANTISMUS cum PHILOSOPHISMO conlatus. Malorum multitudo quæ illum conſequuntur. Cautiſſime Probabiliſtæ legendi.

LIII. Dictum eſt ſupra, *Ignorantiſmum*, parentem naturalem, & legitimum eſſe *Philoſophiſmi*. Mutuo hæc duo nunc conferimus, ut quodnam peius ſit, indicemus. Cauſſa, ſicut in phyſicis, ſic & in morum regulis potior effectu eſt. Si enim malitia iſtius a cauſſa proficiſcitur, uberior in illa quam in hoc ſit oportet; ſicuti abundantiores aquæ in fonte ſunt quam in rivulis. Verum ne invidiam aliquam conflare Probabiliſmo videar, lubet nonnulla tranſcribere ex viro ſapiente P. Ignatio de Camargo. Scribit ergo perdoctus hic Ieſuita Part. I. Lib. II. contr. IV. art. 6. num. 530. *Hic eſt IGNORANTISMUS, (ideſt doctrina de ignorantiæ peccatis apud recentes Probabiliſtas) Probabiliſmi neſcias an parens, an alumnus, an filius, an comes, aut germanus frater. Id certum, ſine illo PROBABILISMUM vivere non poſſe; ſed & illud certum præterea, per illum* (IGNORANTISMUM) *fieri vulnus immedicabile: quia ſit propemodum inſenſibile: & morbus inſenſibilis eſt incurabilis, ut olim aiebat Bernardus*. Hactenus inclytæ Societatis Ieſu Theologus. Hanc doctrinam paſſim inculcat Auguſtinus: *Eo inſanabilius peccabam, quo me peccare neſciebam*. Quæ hac de re ſcribunt ceteri Patres, iam indicavi.

LIV. *Ignorantiſmum* primam eſſe malorum totius humani generis originem, Scriptura ipſa teſtatur. P. Michael Elizalde, ſapientiſſimus Societatis Ieſu Theolo-

Digitized by Google

logus, atque vere piiſſimus, quamquam illum flocci faciant Probabiliſtæ, eique tetricam Rigoriſmi larvam impingant, fuſo calamo *Ignorantiſmi* mala deſcribit. Nos pauca recenſebimus. Et principio ignorantia, abſolute etiam ſpectata, & ab ordine morali ſeiuncta, malum eſt hominis, quem maximo veritatis notitiæ bono privat: quia veritatis, & ſapientiæ bonum ceteris bonis præſtat, ut inquit Salomon Sap. cap. VII. *Invocavi, & venit in me ſpiritus ſapientiæ, & præpoſui illam regnis, & ſedibus* &c. Ignorantia homini adimit vitam intellectualem, corporali præſtantiorem. Nam plus mali homo perfert, ſi ſanus amentia vitam intellectus amittat, quam ſi corporis mortem obeat. Itaque phyſice etiam ſpectata ignorantia grave malum eſt ipſi homini plus minuſve, prout maior aut minor illa fuerit.

LV. Quid, ſi ignorantia comparate ad Deum ſpectetur? Hæc quippe hominem privat Dei cognitione, & fide, quæ eſt fundamentum totius recti ordinis, quo homo ad Deum aſſurgit. Fac quempiam gregalem hominem ſe reputare aut Regem, aut Deum. Quid amentius? Multitudo gentium, etiam ſapientum, ſaxa, cæpas, ſerpentem, ſolem, lunamque ut deos adorabat. Quo iſta minus homine ſunt, inquit Elizalde, eo eſt amentia maior. Qui ſe Regem reputat, ridetur: non irridentur iſti, quia ſapientes. Qui ergo Deum ignorant, aut quibus Deus non eſt Deus, inſipientiores valde ſunt illis quibus aut ignoratur pater, aut pater non eſt pater, aut Rex non Rex: quos tamen ceteri norunt. Quid, ſi tu te alium a te exiſtimares? Et tamen monſtroſius eſt reputare Deum tuum, non Deum tuum, ſed alium a te. Nam plus tibi eſt Deus tuus, quam tumetipſe tibi. Quandoquidem ſi te habes, & Deum non habes, miſer es: contra, ſi te non habes, & Deum habes, beatus es, & felix.

LVI. Ad proximum comparata ignorantia, vinculum deſtruit ſocietatis. Nam ſicut divina fides eſt primum fundamentum hominis ad Deum; ita prima humanæ ſocietatis baſis fides humana eſt; ut demonſtrat Auguſtinus *Lib. de utilitate credendi*. Humana autem fides ſermonis veritate nititur; qua falſata, non ſecus ac adulterata moneta, diſpereunt commercia, & ſocietates. Qui animum intendit, duo percipit. Alterum eſt oraculum Iacobi *cap.* III. falſam malamque linguam iniquitatis univerſitatem appellantis. Alterum Probabiliſtarum, reſtrictionum mentalium, quibus nativus verborum ſenſus adulteratur, & Babylonica inducitur confuſio, ob quam alter non percipit alterum. Quid, ſi deſcribere vellem ignorantiæ mala, relate ad artes, ſcientias, principatus, & regna? Hinc neceſſario conſequitur axioma illud, *omnium ſcilicet malorum matrem eſſe ignorantiam*. Omnes quippe virtutes a recta pendent ratione. Rationis autem rectitudo veritas eſt, cui ignorantia oppoſita eſt. Vitia quoque omnia a recta aberrant ratione, & ignorantia reguntur.

Digitized by Google

LVII. Porro, ut ad morum ordinem accedamus, prima in hoc genere malorum origo fuit ignorantia, qua dæmon decepit Evam, Paulo Apoſtolo teſte I. ad Timoth. II. *Adam non eſt ſeductus; mulier autem ſeducta in prævaricatione fuit*: ſeſeque per ignorantiam excuſavit, inquiens: *Serpens decepit me*. Scelus omnium immaniſſimum, atque atrociſſimum, quo Dei Filius cruci affixus fuit, per ignorantiam perpetratum eſſe, Salvator ipſe teſtatur: *Pater ignoſce illis, neſciunt enim quid faciunt*. Apoſtolorum, diſcipulorumque perſecutio, in Chriſtianos omnes furor, & efferata vindicta nonne ab ignorantia eruperunt? Saulus, licet ingenii acumine, & doctrinæ fama celebris, nonne ignorantia occupatus totis enitebatur viribus, ut veram Dei Eccleſiam deſtrueret? Ipſum audire præſtat hæc *I. Timoth.* I. de ſe ſcribentem. *Blaſphemus fui, & perſecutor, & contumelioſus; ſed miſericordiam Dei conſecutus ſum, quia ignorans feci*. Hoc idem Chriſtus in ſuo Evangelio inculcat his verbis. *Venit hora ut omnis qui interficit vos, arbitretur ſe obſequium præſtare Deo*. Quid quod Chriſtiani magi, & evangelica lex ſuperſtitione polluta, & miracula præſtigiorum loco habebantur? Quæ eſt nunc Iudæorum apud nos degentium religionis noſtræ exiſtimatio? Quæ Eccleſiæ Romanæ miraculorum apud hæreticos opinio? Verum quid in his immoramur? Gentium, & nationum errores, ſeu errorum portenta deſcribenda ſunt. At vix dicendi finem inveniret oratio. Satis eſt hominis ſpectare naturam, quem Philoſophi definiunt animal eſſe rationale. Verum ſi morali chriſtiana definiendus homo eſſet, dicerem, inquit Elizalde, eſſe animal rationale ſemivivum relictum, ſeu animal rationale ignorantia, & concupiſcentia vulneratum, ſauciatum, graviterque infirmum; cuius vires non extinctæ, ſed extenuatæ ſunt, cuius mentis lumen obſcuratum, cuius voluntatis amor perturbatus eſt. Nihil miſer non patitur, nullum non perpetrat ſcelus, ſi gratia deſit Redemptoris.

LVIII. Oculos nunc converte in hæreſum monſtra. Nam ſi inter perſecutiones, & martyria crevit Eccleſia, inter hæreſes adeo decrevit, ut Conſtantii tempore ingemuerit magna pars Orbis ſub funeſtiſſima Arianiſmi caligine. Schiſmate ſublatus eſt Oriens fere totus, magnamque partem Mahumetiſmus deglutiit. Poſteriores hæreſes quam vineæ partem devaſtare neglexere? Hæc malorum clades, quam ignorantia Eccleſiæ intulit, & affert in dies.

LIX. Curſim mente percurre provincias, & regna, quæ humanum effundunt ſanguinem, bellorum immani furore expreſſum. Mirum dictu eſt, & tamen verum, bellum nullum eſſet, ignorantia ſublata. Bellum quippe reapſe utrimque iuſtum eſſe nequit. Haud repugnat, Principum aliquos ita eſſe efferatos, ut ſcientes bella velint iniuſta; at compertum eſt ſubditos militeſque neque de-

Digitized by Google

bere, neque poſſe arma capeſſere ad præliandum, evidenter cognita belli iniuſtitia: quia ſcientes rei iniuſtæ operam darent. Ignorantia ergo ſublata, communiter bella ceſſarent, aut ſaltem adeo frequentia non eſſent. Idque experimento confirmatur libellorum, quos *manifeſta* vocant, quoſque præmittere bellatores ſolent, ut ſanguini fundendo iuſtæ neceſſitatis fucum prætendant, ſintque perſuaſi ſubditi de iuſtitia belli, qui his præmiſſis non examen ſubire, ſed Principi præcipienti parere debent. Quæ denique defectionis a propriis Principibus, aut in eoſdem Principes arma convertendi cauſſa, niſi error, & ignorantia?

LX. Quorſum hæc omnia? Ut evidenti demonſtratione evincam prohibendæ, ſeu prohibitæ ignorantiæ neceſſitatem. Si enim Deus furta, adulteria, homicidia, uſuras prohibuit, ut hominum ſocietati, & civitatum recto provideret regimini; quo ſeverius prohibere ignorantias debuit, quæ maius malum ſunt hominis, ſive in ſe ſpectati, ſive quantum ad Deum, ad proximum, ad ſocietatem, ad Eccleſiam, ad communitatem quamque? Et ut paucis omnia comprehendam; qua æterna voluntate Deus præcipit veritatis inquiſitionem, & legis ſuæ obſervantiam; eadem prohibet ea omnia quæ impediunt executionem eiuſmodi. Quæ enim voluntas præcipit finem, eadem vult ea quæ fini aſſequendo conducunt, vetatque impedimenta contraria.

LXI. Hæc dicta ſint, ut neceſſitatem ſimul, & congruentiam evincam prohibendi tum errores, tum ignorantias. Ceterum, quod reapſe illas Deus vetaverit, ex Scripturis, Patribuſque hactenus adductis demonſtratum eſt. Superfluum tamen haud exiſtimavi hæc adiicere, ut, extrema, ac univerſali malorum gravitate oſtenſa, deſidia, torpore, ignaviaque depulſis, diligentiam, vigilantiam, ſtudiumque vitandæ ignorantiæ, & veritatis inveſtigandæ excitarem, ut humilitatis, divinique timoris ſpiritum foverem, & tremendam illam ſecuritatis, & facilitatis præſumptionem reprimerem.

LXII. Si vera forent quæ Probabiliſtæ de *Ignorantiſmo* adverſus Scripturas, & Patrum omnium traditionem invexerunt; omnes fere virtutes, ſed potiſſimum Dei timor, humilitas, vigilantia, precum frequentia, veritatis inveſtigatio in nihilum occiderent. Sed utinam iam, ſpectata Chriſtianorum multitudine, non occidiſſent. Homines cuiuſque profeſſionis, ſive civilis, ſive ſacræ, ſuam ſibi formarunt Theologiam, qua ea omnia, exceptis quibuſdam nimium monſtroſis criminibus, quæ ſibi commoda ſunt, licita quoque & ſancta conſtituunt. Quæ fucandorum vitiorum ars illis potiſſimum familiaris eſt qui ſemi-Theologi dicuntur. Hi enim probabiliſticæ ignorantiæ lenociniis, atque præſtigiis obnubilati, ita firmiter exiſtimant ſe non peccare, dum nullo conſcientiæ morſu tanguntur, aut non advertunt, ut veluti *rigoriſtas*, *ze-*

lo-

Digitized by Google

lores, *imprudentes*, ne dixerim *ſtultos* nos deteſtentur, qui oppoſitum aſſerimus. Ne gratis hæc aſſerere videar, audi quæ ſcribit P. Ignatius de Camargo *Lib. I. contr. 1. artic. 3. num. 22. pag. 13.* „ Sciat interim lector, nos paucis abhinc annis ad ſanctæ Inquiſitionis tribunal ſemel & iterum fuiſſe delatos (irritis tamen, Deo ſavente, noſtrorum delatorum conatibus) eo quod „ e ſuggeſtu in publica concione propoſitionem hanc docuerimus: *Accidere aliquando poteſt ut quis non reputans ſe peccare, immo potius exiſtimans obſequium ſe præſtare Deo, graviſſime tamen delinquat*. Comperi etiam ſub „ idem tempus a quibuſdam magiſtris, Probabiliſmi ſui nimis amantibus, ſed „ non ita nimis callentibus, graviſſima cenſura notatam, & e publicis theſibus prælo mandandis deleri quoque iuſſam hanc aſſertionem: *Non ſemper licitum eſt agere ſecundum conſcientiam dictantem aliquid eſſe honeſtum, quantumcumque iudicium certum appareat*. " Et ſane iſtorum miſeranda conditio eſt. Nulla iſtis Scripturæ ſanctæ, Patrumque notitia affulget. Si aſceticos, quos vocant, libros legunt, & in eorum meditationibus horæ medietatem inſumunt; quem profectum capiunt? Non ſane alium, quam emittendi aliqua ſuſpiria, deſideria, & aliquas recitandi preces, quæ parum aut nihil iiſdem incommodant. Ceterum eiuſmodi librorum Theologiam myſticam, ſpiritualem, ipſoſque libros *ſpirituales* appellant, qui, inquiunt, conſilia, non præcepta evangelica, qui perfectionem ſanctitatis, non viam neceſſariam præceptorum, quæ ducit ad vitam, explicant. Quare dum aut propriam, aut aliorum conſcientias dirigunt, in iis quorum magnopere intereſt, miſſis his libris *ſpiritualibus* nuncupatis, accedunt ad ſuos Caſuiſtas. Hic reperiunt unde ſuis blandiri deſideriis valeant. Iſtorum librorum lectione muniti, ac ſi doctrina e cælo infuſa illuſtrati eſſent, ſtantes pede in uno, vel graves quæſtiones reſolvunt, omnia decidunt, definiunt; deridentque, ut meticuloſos, tetricos, fanaticoſque, quos oppoſitores ſentiunt. Iſtorum plures ipſe agnovi, & ſuſpexi. Suos pœnitentes interrogant: *Agnoviſti*, *advertiſti* eiuſmodi operationes eſſe peccata? Si audiant ſibi reſponderi: *Non agnovi*, *non adverti*: quid ergo times? inquiunt. Perge porro. Quando non advertis te peccare, non peccas.

LXIII. En tibi patefactam potiſſimam tot uſurarum, fraudum, iræ, vindictæ, voluptatum, ambitionis, faſtus, mollioris vitæ, aliorumque criminum radicem? Illud *neſciri*, *non adverti*, poſt Probabiliſmum invectum obſtinatiores effecit mercatores in uſuris, advocatos in dolis, iudices in ignorantia, Theologos in præſumptione, Confeſſarios in laxitate, opifices in fraudibus, divites in avaritia, mulieres in impudentia, luxu, & vanitate. Illud *neſciviſti*, *non*

advertiſti, ſeu *Ignorantiſmus probabiliſticus*, humilitatis ſtudium, precum exercitium, chriſtianæ vigilantiæ, divini timoris, aliarumque virtutum fundamenta ab imis ſuffodiunt. Caute ergo præfatos libros lege. Noli animam tuam univerſo mundo pretioſiorem his fidere magiſtris indiſcriminatim. Abſit ut omnium illorum libros contemnam. Sed eo oratio pertinet, ut iſtorum lectio Scripturæ divinæ, Patrum, & graviorum Theologorum lectioni iungatur; ut preces, cautio, & deſiderium acquirendæ veritatis controverſiæ reſolutionem præcedant. Hæc pauca adverſus *Ignorantiſmum probabiliſticum* delibaſſe ſatis ſit.

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO III.

DE IGNORANTIA EXPELLENDA, ET VERITATE ASSEQUENDA.

CAPUT I.

Quodnam medium tenendum ſit inter extrema ignorantiæ.

I. HActenus labefactavimus extrema ignorantiæ pelagianæ, ianſenianæ, & probabiliſticæ. Nihil facilius quam in quacumque controverſia, conſultatione, deliberatione ſive phyſica, ſive morali, ſive civili extremas refellere opiniones; ſed medium tenere punctum, cui adhærendum ſit, deſignare, hoc opus, hic labor eſt. Addo, quandoque id vires humanæ mentis excedere, uti in noſtra, quæ præ manibus eſt, quæſtione reipſa evenit. Ut viam mihi parem ad ea quæ dicenda ſunt in abſtruſiſſima, & alias ſcitu perquam neceſſaria quæſtione, nonnulla in memoriam revoco. Primum, de fide eſſe dari peccata ignorantiæ. Alterum, modum quo hæc peccata perpetrantur; humani ingenii aciem, captumque fugere. Quod adeo verum eſt, ut eximius Doctor P. Franciſcus Suarez ex hoc ſolo capite ſibi ſuſpectam afferat recentiorum Probabiliſtarum opinionem, quod oſtentent perſpicuam explicationem modi quo committuntur ignorantiæ crimina. *Ex hoc ipſo* (inquit in I. Part. diſp. IV. ſec. 3. num. 22.) *quod* hæc opinio *exponit difficultates in hac materia, apud me reddit hunc modum ſuſpectum, & non admittendum*. Utinam ſimilia ſcripſiſſet de ſcientia media, conciliante humanam libertatem cum gratiæ efficacitate. Scimus, homines eſſe liberos; fide credimus hanc libertatem gratia Dei moveri : verum utriuſque extremi claram concordiam ignoramus; & ſententia quæ nullo negotio tantum arcanum facile exponit, ſuſpecta ſit oportet. Scimus, primum Angelum, & primum hominem peccaſſe; at via qua in eoſdem ingreſſum peccatum ſit, nos latet. Illud nos in his, & ſimilibus quæſtionibus ſolatur, quod neque ſcientia emolumentum, neque inſcientia detrimentum multum parit. Secus autem in controverſia de ignorantiæ peccatis accidit. *Vix*, inquit P. Michael Elizalde Lib. V. quæſt. XI. §. 3. *hæc opinio de neceſſitate cognitionis actualis ad peccandum prodiit, quando ſapientiſſime, fortiſſime ei* SUAREZ *obſtitit; ſed apud vulgus Caſuiſtarum laxiora, mundoque placentiora videmus plerumque prævalere : quia non tam vera, quam facilio-*

ra, placentioraque ſæpe ſequuntur : *quæ mox SECTATORUM MULTITUDO probabilia, ut putant, tutaque faciat. Unde Suarez apud recentiores ferme relictus eſt ſolus*. Et tamen hunc ipſum magna confidentia pro ſua allegat opinione P. Claudius La-Croix : nec mirum, cum auſus fuerit laudare Aquinatem, Auguſtinum, ſanctoſque Patres.

II. Tertium, quod haberi præ oculis debet, illud eſt, nullum nunc a Probabiliſtis argumentum moveri quod a Critobolo Pelagiano, ſeu a Celeſtio oppoſitum non fuerit, unaque reſolutum a Hieronymo, ab Auguſtino, & potiſſimum a S. Thoma, qui legi poteſt in *II. diſt.* XXII. *quæſt.* II. Item I. 2. *quæſt.* LXXVI. ubi argumentum a libertate petitum ſub omni aſpectu ſibi proponit, & reſolvit.

III. Quarto conſtat, difficultatem libertatis adverſus peccata ignorantiæ omnes utriuſque ſententiæ patronos æque torquere. Nam omnes fatentur dari ignorantiæ peccata : omnes admittunt præter invincibilem, etiam vincibilem conſcientiam erroneam. Probabiliſtæ, requirentes actualem cognitionem ad hoc ut vincibilis ignorantia ſit, deſtruunt, non ſolvunt nodum. Nam, ut probatum eſt, repugnant hæc duo, cognitio, & ignorantia. Hæc pauca delibavi, ut viam mihi ſternerem ad ea quæ ſequuntur, explicanda. Caput iſtud in ſequentes tribuo §§. ut ſigillatim aliqua præcipua puncta diſcutiam.

§. I.

Occultæ viæ per quas ignorantiæ peccata animam invadunt.

I. PRima, & univerſalis ex una parte, & ex alia occultiſſima via per quam animam peccata omnia, nedum ignorantiæ, ingrediuntur, eſt latebra illa abſcondita amoris proprii, inquit Angelicus I. 2. quæſt. LXXVII. art. 4. *Manifeſtum eſt quod innatus amor ſui eſt cauſa omnis peccati*. Hæc venefica radix per totum ſeſe effundit hominem, univerſamque harmoniam, ordinemque perturbat. Heinc turba illa paſſionum, & affectuum quæ mentem a veritatis abſtrahit contemplatione, voluntatemque ab amore honeſti ſeiungit, atque ad delectabilia, & carnalia proſequenda inclinat. *Paſſio* (inquit Angelicus loc. cit. art. I.) *non poteſt directe trahere, aut movere voluntatem, ſed indirecte poteſt*. Duplicem *ibidem art.* 2. aſſignat modum quo paſſiones viam aperiunt, per quam delicta animæ receſſus ſubeunt. Prima eſt diſtractio mentis. Qui enim impotenter ſe ipſum amat, mentem in proprium bonum deflectit, impeditque veri conſiderationem. Pravæ conſuetudines habituſque corrupti, ſunt altera latebra peccatorum ignorantiæ. Et quamvis paſſionum iſtarum caligo mentem obnubilet, impediatque actualem libertatem; non propterea excuſat a peccato ob libertatem in cauſſa, inquit *ibidem art.* 7. Sedu-

Digitized by Google

ducimur ergo appetitionibus noſtris, dicentes malum bonum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras. Paſſionum latebras, per quas ignorantiæ, & malitiæ peccata irruunt in animam, ad tres revocat S. Thomas *loc. cit. art.* 5. adducto textu ex Epiſt. I. Ioan. cap. II. *Omne quod eſt in mundo, aut eſt concupiſcentia carnis, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ*. Subdit deinde Doctor ſanctus: *Ad iſta tria reduci poſſunt omnes paſſiones, quæ ſunt cauſa peccati. Nam ad duo prima reducuntur omnes paſſiones concupiſcibilis; ad tertium autem omnes paſſiones iraſcibilis: quod ideo non dividitur in duo, quia omnes paſſiones iraſcibilis naturaliter conformantur concupiſcentiæ animali*. Oculos converte in harum paſſionum tenebras, quæ peccata abſque ulla actualis cognitionis luce ſæpe pariunt. Meditare concupiſcibilis mancipia, inſanos nimirum amatorculos, qui diu noctuque furentes, domos circumeunt, accedunt, recedunt, inhiant, expectant, ſollicitant, promittunt, decipiunt, decipiuntur; pecunias, ſanitatem, famam, vitamque ipſam profundunt. Iſti ne ad peccati malitiam, ad divinam legem *actu* reipſa advertunt? Et ſi non advertunt, non peccant? Ita ne vero. Audi Angelicum I. 2. quæſt. LXXVII. art. I. *Quando una potentia intenditur in ſuo actu, altera remittitur, vel etiam in ſuo actu impeditur.... Manifeſtum eſt autem quod paſſionem appetitus ſenſitivi ſequitur imaginationis apprehenſio .... Unde videmus quod homines in aliqua paſſione exiſtentes, non facile imaginationem avertunt ab his circa quæ afficiuntur*. Legeſis integrum articulum 2.

II. Ad concupiſcibilem quoque revocatur divitiarum, ſeu bonorum fortunæ cupiditas, quæ maiora, quam concupiſcentia, incommoda derivat, graviuſque ordinem pervertit, atque inſanabilius vulnerat, & trucidat. Latrones pauci ſunt; ſi latrocinium tum ſolum dicatur committi, cum fores infringuntur ſurreptis ſcriniis. Ceterum ſi furtum ſpectetur, ut eſt iniuſta aut acceptio, aut retentio rei alienæ; pauci ab hoc furto manus innocentes habent. Interroga omnes nummularios, advocatos, mercatores, an uſuras, monopolia, iniuſtitias, fraudes, doloſque exerceant: omnes uno ore reſpondebunt ſe iuſtitiæ litare, contractus æquos inire, cuique ſuum tribuere. Quis eſt nobilium, divitum, ſeu potentum, qui conſcientiæ ſibi vertat, in annos & annos debitorum ſolutionem cum creditorum maximo detrimento differre? Quid de illis qui odio, ira, invidia, & furore ardent? Quibus iſti inſidiis, maledictis, calumniis, dicteriis proximi famam non lædunt, fortunis, honorique non inſidiantur? Qua arte & vafritie non ſtudent æmulos ſuos aut impedire ne aſcendant, aut de gradu, de dignitate detrudere, quos infenſos habent?

Digitized by Google

§. II.

Caſuiſtæ propriis ipſorum principiis iterum refelluntur.

I. DAri peccata ignorantiæ abſque actuali cognitione, oſtenſum hactenus eſt. Nunc adiicere novum argumentum liceat, quod ſemper ſapiens, & interdum etiam opportune feſtivus P. Michael Elizalde repetit ex titulis librorum Caſuiſtarum. Non minus eſt efficax ac robuſta quam lepida argumentatio, qua evincit peccari abſque actuali cognitione. Transcribamus eiuſdem verba ex *Lib. V. quæſt.* XI. *ſ.* 2. „ Omnes itaque Theologi morales, & etiam puri Moraliſtæ, & „ *citra Theologiam Caſuiſtæ*, & gregarii quique, uti videre eſt in Diana, Tamburino, Bonacina, Baſæo, Eſcobar, Ioanne Sanchez, & ſimilibus, vel titulis ad hanc „ rem poſitis, vel ſub titulo de conſcientia diſtinguunt conſcientiam aliam eſſe rectam, „ aliam erroneam, aliam dubiam, aliam ſcrupuloſam .... Ergo conſcientia erronea non „ eſt dubia, nec ſcrupuloſa. Ergo in conſcientia erronea non ſubeſt cognitio ulla dubitativa de malitia pollutionis, quam conſcientia erronea tamquam bonum dictat; alioqui dubie eam dictat, & dubitando bona eſſet, vel mala. Ergo conſcientia non eſſet erronea, ſed dubia. Ergo re, non opinative, ſed demonſtrative ſequitur in conſcientia erronea nullam habuiſſe dubitationem de malitia eius „ rei quam tamquam bonam conſcientia erronea dictat. Atque ipſi etiam Caſuiſtæ hoc modo conſcientiam erroneam declarant. Similiter ſequitur: Ergo conſcientia erronea non eſt conſcientia ſcrupuloſa. Ergo in conſcientia erronea nulli ſunt ſcrupuli de malitia rei quæ per errorem bona exiſtimatur, aut etiam „ obligatoria."

II. Hæc ſane demonſtratio eſt ineluctabilis contra Probabiliſtas. Ipſi enim diſtinguunt conſcientiam in rectam, & erroneam. Hæc conſcientia erronea obligat; & qui agit contra eam, ſecundum omnes peccat. Porro ſi conſcientia erronea admitteret cognitionem de malitia actionis, iam peccatum non eſſet contra illam agere: quin peccatum eſſet eam ſequi, ut patet cuique ratione prædito. Si dubium adſit, iam non eſt erronea, ſed dubia. At conſcientia dubia non obligat ut illam ſequamur; ſed ut eam deponamus, vel ab opere abſtineamus. Quis dixerit, errorem eſſe dubitationem, vel dubitationem errorem? Per errorem ergo formatur conſcientia erronea, & per dubitationem conſcientia dubia. Et hoc docent Theologi omnes. Ergo *palmariter*, concludit Elizalde, patet in nulla conſcientia erronea reperiri aut cognitionem, aut dubium, aut ſcrupulum.

Digitized by Google

§. III.

Univerſæ quæſtionis difficultas paucis reſolvitur, extremis laxitatis, & rigoris reiectis. Quæ cognitio in cauſſa ſit neceſſaria ut ignorantiæ crimina imputentur.

I. Dictum eſt, ignorantiæ peccata fugere humanæ mentis captum. Si perſpicue explicari poſſent; iam non ignorantiæ, ſed cognitionis, ſeu malitiæ peccata eſſent. Difficillimam eſſe explicationem modi quo ignoranter peccemus, diximus alias, iterumque repetimus. Extremum laxitatis ignorantiæ pelagianæ, & probabiliſticæ fuſe ſupra reiecimus. Exploſum quoque fuit extremum rigoris ianſeniani.

II. Alterum nunc expendendum eſt extremum nimii rigoris in hac quæſtione quorumdam Catholicorum, nempe Sinnichii, Contenſonii, Henrici a S. Ignatio, aliorumque. Contendunt iſti, nullam inadvertentiam iuris naturæ, aut cuiuſque iuris, quæ aliquam perſonalem culpam præſupponat, eſſe inculpatam. Quæ ſane doctrina abſolute accepta æquo rigidior videtur. Quid enim durius, aut ſeverius quam ita conſtituere hominem, qui v. g. ab initio vitæ peccavit, in negligentia diſcendi ea quæ ſcire tenetur, ut toto deinceps vitæ curſu peccare debeat; etiam dum nullo modo recordatur talis negligentiæ, factuſque eſt impotens expellendæ ignorantiæ; totieſque formaliter peccet, quoties vi illius culpæ negligentiæ, a quinquaginta, aut ſexaginta annis perpetratæ, ex conſcientia errante male materialiter operatur, cum exiſtimatione recte agendi? Et, quod ad ultimum tetricæ ſeveritatis, & immoderati rigoris accedit, eſt quod homo his erroribus præventus nequeat ſinceram ſuarum culparum pœnitentiam agere. Homo enim qui ignoranter exiſtimat ſe bene feciſſe mentiendo, non habet unde ſe talis mendacii pœniteat; nec propoſitum concipere poteſt ſub tanta tenebrarum caligine abſtinendi ab opere quod rectum honeſtumque putat. Quin, admiſſa erroris hypotheſi, propoſitum abſtinendi malum eſſet, quia oppoſitum conſcientiæ erranti, quæ bonum iudicat opus illud; quod tamen abſurdum ſupra refutatum eſt. Nam neminem ſincere pœnitet ſui erroris quem Deus in iis quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt, non illuminet. Quare nullus eſt qui, uſque dum vivit, nequeat quorumcumque ſcelerum pœnitentiam agere. P. Tyrſus Gonzalez *Tom. IV. ſelect. diſp.* VI. *ſec.* 7. fuſius hoc abſurdum exaggerat, ut P. Munieſſa advertit. Adverſarii tamen reſponſo dato illud diluere contendunt. Ut ut de hoc ſit, adhuc laudata doctrina mihi non probatur ob ea quæ mox dicam.

III. Videtur ergo primo dicendum, negligentiam addiſcendi aliquam legem ſub ini-

initium vitæ non poſſe ſemper influere in peccata ignorantiæ materialiter commiſſa, etiam ſub vitæ finem; ſed evenire poſſe videtur quod illa ignorantia, ſeu inadvertentia vincibilis, evadat invincibilis. Raro hoc accidit; attamen, quod evenire poſſit, permulti non vident cur repugnet. Nam, ut cognitio in cauſſa reddat opera ſequentia mala formaliter, & imputabiliter, debet moraliter perſiſtere, ſeu virtualiter, ut ſana & vera docet Theologia. Poteſt autem accidere ut interrumpatur illa cognitio, & inadvertentia vincibilis, & culpabilis, fiatque innoxia & invincibilis. Et hæc ſatis ſint adverſus extremum nimii rigoris.

IV. Illud nunc eſt reliqui, ut explicetur, quæ cognitio requiratur, ſatiſque ſit ut actio voluntaria in cauſſa dicatur. Nam verum eſt axioma: *Nil volitum quin præcognitum*. Nullum voluntarium abſque cognitione illius quod peragendum eſt, vel in ſe, vel in cauſſa. Diſputant Theologi, neceſſe ne ſit præcognoſcere in cauſſa malitiam actionis in ſpecie, & in individuo; aut ſatis ſit illam præcognoſcere in confuſo. Concors quippe ſententia eſt, eo modo actionem eſſe voluntariam quo eſt cognita: ſi ſit cognita explicite, & actualiter, eſt voluntaria directe & expreſſe: ſi ſit cognita ſolum in cauſſa, non in ſe, eſt voluntaria indirecte & virtualiter. Neque ſatis eſt præcognoſcere cauſſam, quatenus phyſica eſt; ſed requiritur ut præcognoſcatur in genere moris. His præmiſſis,

V. Vera, & omnium Patrum ſententia eſt, non requiri ut præcognoſcatur in cauſſa malitia actionis exercendæ in ſpecie, vel individuo; ſed ſatis eſſe ut præcognoſcatur in confuſo. Idque conſtat ex iis quæ dicta ſunt. Quoniam ſi neceſſaria foret hæc expreſſa, & peculiaris cognitio, nulla darentur ignorantiæ delicta. Satis eſt igitur ut cauſſa cognoſcatur mala. In hac cognitione malitiæ confuſe continentur peccata quæ heinc proficiſci valent. Et uſque dum virtualiter viget, & perſiſtere præſumitur illa prima cognitio cauſſæ, in qua confuſe ſequentia præcontinentur peccata, tamdiu ignorantiæ delicta imputabilia ſunt.

VI. At, inquis, quid, amabo te, eſt hic virtualis influxus in peccata ſequentia? Quid hoc voluntarium interpretativum? Quid hæc cognitio confuſa? Reſpondeo, primam negligentiam poſterioribus negligentiis nutriri, atque in iſtis vivere. Neglexiſti ſub initium ea addiſcere quæ ad tuam profeſſionem, & communem chriſtianæ legis, & peculiarem tui ſtatus pertinent: vincibilis fuit ſub initium inadvertentia. Temporis decurſu in hac negligentia quieſcere perſiſtis, & veluti ſomnolentus vix excitari pateris. Placet ſopor ignorantiæ, quia favet concupiſcentiis, appetitionibus, vaniſque deſideriis. En quomodo prima illa inadvertentia moraliter vivit in poſterioribus: quoniam numquam ſincere, & ex toto corde te excitare a ſopore, numquam hominem Dei quærere, numquam Theologum, Confeſſarium ſapientem adire voluiſti. Sagaciſſimus ille amor proprii commodi, & boni, negligentiam deſidiamque alit nutritque. Hæc eſt vita moralis illius pri-

mæ

Digitized by Google

mæ negligentiæ, hic virtualis influxus, hæc indirecta voluntas. Nondum, reponis, clare teneo modum hunc quo ignorantiæ delicta cum libertate, & voluntate deliberata conſocientur. Audi ergo perſpicuum aptumque reſponſum quod tibi S. Hieronymus porrigit, hoc ipſum argumentum reſolvens Lib. I. dialog. adverſ. Pelag. *A me ſententiæ Dei, & diſpoſitionis Dei cauſas requiris. Reſpondet ſtultæ interrogationi tuæ liber Sapientiæ:* Altiora te ne quæſieris &c. . . . O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quam inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inveſtigabiles viæ eius!.. Pravum eſt cor hominis, & inſcrutabile, quis cognoſcet illud?... *Nec enim in lege ratio quæritur, ſed auctoritas.* Centies argumentum voluntatis, & libertatis ſibi S. Thomas opponit; & ſemper recurrit ad voluntarium in cauſſa, ſeu conſequens ad inconſiderationem, ad poteſtatem conſiderandi, numquam ad cognitionem actualem.

VII. Nonnulla hic breviter delibabo. 1. 2. *quæſt.* VI. *art.* 8. ſigillatim explicat ignorantiam antecedentem, concomitantem, & conſequentem. De hac, quæ eſt unica quæſtionis noſtræ materia, hæc ſcribit in corp. *Conſequenter autem ſe habet ignorantia ad voluntatem, in quantum ipſa ignorantia eſt voluntaria: & hoc contingit dupliciter, ſecundum duos modos voluntarii ... Uno modo quia actus voluntatis fertur in ignorantiam; ſicut cum aliquis ignorare vult, vel ut excuſationem peccati habeat, vel ut non retrahatur a peccando, ſecundum illud Iob* XXII. Scientiam viarum tuarum nolumus: *& hæc dicitur ignorantia affectata.*

VIII. De hac ignorantia patet, quod non requiratur cognitio. *Alio modo* (pergit S. Doctor) *dicitur ignorantia voluntaria eius quod quis ſcire poteſt, & debet: ſic enim non agere, & non velle, voluntarium dicitur, ut ſupra dictum eſt. Hoc igitur modo dicitur ignorantia, ſive cum aliquis actu non conſiderat quod conſiderare poteſt, & debet, quæ eſt ignorantia malæ electionis, vel ex paſſione, vel ex habitu proveniens; ſive cum aliquis notitiam, quam debet habere, non curat acquirere: & ſecundum hunc modum ignorantia univerſalium iuris, quæ quis ſcire tenetur, voluntaria dicitur, quaſi per negligentiam proveniens.*

IX. Concludit autem ibidem hoc pacto. *Cum autem ipſa ignorantia ſit voluntaria aliquo iſtorum modorum, non poteſt cauſare ſimpliciter involuntarium . . . . in quantum præcedit motum voluntatis ad aliquid agendum, qui non eſſet ſcientia præſente.* Legeſis S. Doctorem 1. 2. *quæſt.* LXXVI. *art.* 3.

X. Si quæ hactenus dicta ſunt, memoria collegeris, eaque ſerio tecum reputaveris animo, nullus dubito quin finem, cuius gratia hæc fuſo calamo tractavi, ſis aſſecuturus. Is porro non eſt, ut clare percipias modum quo peccata ignorantiæ perpetrantur; ſed ut evidenter tibi perſuaſum ſit, peccari ſæpe per ignorantiam, quin advertatur, aut ſciatur. Alterum etiam deprehendes, me ab extremo cuiuſque rigoriſmi declinaſſe, & ea perſpicuitate quam implexa materia fert, controverſiam, niſi me amor fallit, explicuiſſe.

§. IV.

Digitized by Google

§. IV.

Refellitur ineptum ſophiſma, doctrinam hanc ſcrupulorum aculeis animas pungere. Qua ratione conſcientia erronea vincibilis deponi valeat.

I. INſcii ergo peccabimus? Nullo morſu conſcientiam pungente æternas dabimus pœnas? Si hæc conſiſtunt; ubinam interna illa animi quies, mentis ſerenitas, divini ſervitii lætitia, & gaudium? Hæc ſunt momenta ob quæ Probabiliſtæ, Scripturæ ſanctæ, & SS. Patrum doctrina deſerta, novum invexerunt *Ignorantiſmum*, univerſæ retro antiquitati incognitum. Verum zelus iſte benignitatis, licet a bono fine, piaque intentione faciliorem reddendi ſalutis viam, ſuavioreſque efficiendi mores, orſa ducat ſua, tamen ſecundum ſcientiam non eſt; quin eo tendit ut prima chriſtianæ Theologiæ fundamenta ſuffodiat.

II. Ut ergo recta ſophiſticæ cavillationi occurramus, reſpondemus, doctrinam a nobis traditam divinum perciere timorem, ſuperbiam deprimere, amoris proprii vaferrimam aſtutiam eludere. Fatemur, nos ipſos timore & pavore repletos eſſe, dum hæc ſcribimus. Quid inde? Ideo ne falſa doctrina noſtra? Ideone occultanda, aut ſilenda, prætereundaque? Dicant nobis Probabiliſtæ, quos hæc puerorum crepitacula permovent: extremum illud, & terribilium omnium tremendiſſimum univerſale iudicium, in quo opera, cogitationes, omiſſiones, verba otioſa, abuſus divinæ gratiæ, & donorum cæleſtium, cetera vel occultiſſima crimina diſcutientur, omni ſublata clementia, ſolaque iuſtitia prævalente, aufert ne ſcrupulos? Eſt ne aliqua probabiliſtica ſuaviloquentia quæ dulcem efficiat eiuſdem conſiderationem? Quid de electorum paucitate? Quid de tam immenſa multitudine infidelium, perambulantium in tenebris, & in umbra æternæ mortis? Non ergo hæc prædicanda, non altius exaggeranda ob ſcrupulorum excitandorum periculum? Sed quid ultra conterimus ineptum ſophiſma?

III. Deponi conſcientiam erroneam vincibilem poſſe, concors eſt Theologorum omnium ſententia. Ratio qua deponi valeat, negotium ſummum faceſſit. Crambem enim recoquunt Probabiliſtæ clamantes: Ut conſcientia erronea vincibilis ſit, neceſſe eſt ut oppoſita ſcientia ſuperari queat. Hoc autem abſque aliqua cognitione actuali fieri nequit: ignorantia enim ſola cognitione tollitur: hac ſublata, ignorantia invincibilis, & inſuperabilis eſt. At toties dictum eſt, hoc principale fuiſſe argumentum Critoboli Pelagiani, millies a Patribus convulſum. Paucis rem expedio, ne actum agam. Deponi conſcientia vincibilis poteſt: quia, cum ſit conſequens, ineſt voluntati abſoluta poteſtas eam auferendi. Afferamus verba S. Thomæ, qui nullam intactam reliquit in hac controverſia difficultatem. Præfatum ſophiſ-

phiſma ſibi obiicit 1. 2. *quæſt.* VI. *art.* 3. cui reſpondet ad 3. *Eo modo requiritur ad voluntarium actus cognitionis, ſicut & actus voluntatis; ut ſcilicet ſit in poteſtate alicuius conſiderare, & velle, & agere: & tunc ſicut non velle, & non agere, cum tempus fuerit, eſt voluntarium, ita etiam non conſiderare.* Tota ergo impotentia deponendi hanc conſcientiam eſt conſequens, atque adeo voluntaria. Porro cum hac impotentia conſequenti conſiſtit abſoluta, & expedita voluntas antecedens, quæ excutere hanc ignorantiam valet. Nec urget quod reponis, nempe cum homo laborat ignorantia vincibili, peccat eam ſequendo, quia vincibilis eſt; peccat eidem reſiſtendo, quia conſcientia vincibilis obligat: quocumque ergo ſe vertat homo, peccabit. Neceſſario ergo homo peccat.

IV. Hoc quoque argumentum ſibi obiicit S. Thomas 1. 2. quæſt. XIX. art. 6. *Voluntas diſcordans a ratione errante eſt mala. Si ergo voluntas concordans rationi erranti ſit etiam mala, videtur quod omnis voluntas habentis rationem errantem ſit mala: & ſic talis homo erit perplexus, & ex neceſſitate peccabit; quod eſt inconveniens. Ergo voluntas concordans rationi erranti eſt bona.* Poterat ne clariùs proponi Pelagianorum argumentum. Audi nunc ſolutionem. *Ad tertium dicendum, quod ſicut in ſyllogiſticis, uno inconvenienti dato, neceſſe eſt alia ſequi; ita in moralibus uno inconvenienti poſito, ex neceſſitate alia ſequuntur: ſicut ſuppoſito quod aliquis quærat inanem gloriam, ſive propter inanem gloriam faciat quod facere tenetur, ſive dimittat, ſemper peccabit. Nec tamen eſt perplexus: quia poteſt intentionem malam dimittere. Et ſimiliter, ſuppoſito errore rationis, vel conſcientiæ, qui procedit ex ignorantia non excuſante, neceſſe eſt quod ſequatur malum in voluntate. Nec tamen eſt homo perplexus, quia poteſt ab errore recedere, cum ignorantia ſit vincibilis, & voluntaria.* Eamdem omnino reſponſionem exhibet in *II. diſt.* XXXIX. *quæſt.* III. Quando ergo ſuppoſitio antecedens ignorantiæ eſt voluntaria, nullum eſt inconveniens, neceſſario peccatum ſequi. Plurima afferri exempla poſſent; ſed allatum a S. Thoma ſat eſt. Conſtituiſti audire Sacrum ob inanem gloriam die feſto: ſive audias, ſive non audias, peccas. Et tamen non excuſaris: quia libere poſuiſti antecedens, & libere illud removere vales. Similiter removere in noſtra cauſſa vales negligentiam, qua inducta eſt ignorantia, & inconſideratio; & negligentiæ præteritæ ſubſtituere diligentiam, vigilantiam, ſedulitatem: cohibere potes pravam conſuetudinem, habitus corruptos, & amoris proprii commodi verſutiam deludere. Tandem potiſſimum remedium expellendi ignorantiam eſt fervens oratio, & humilis, aſſiduaque impetratio divini luminis. *Illumina tenebras meas, ne umquam obdormiam in morte. Vias tuas edoce me. Da mihi intellectum, Domine.* Verum de hoc infra.

V. Opportuna eſt proverbii triti applicatio quæſtioni noſtræ, nimirum eamdem eſſe viam Thebis Athenas, & Athenis Thebas. Qua ergo via quis Athenis Thebas

bas perrexit, eadem, inquit Elizalde, Thebis reverti Athenas valet. Eiſdem ergo viis, & gradibus, ſed directe contrariis, incedendum eſt ad expellendas ignorantias. Faciendo quod non debuiſti, in ignorantiæ tenebras prolapſus es. Fac quod debes, & in ſemitas regredieris veritatis & iuſtitiæ. Nullum eſt peccatum ignorantiæ, ut dictum alias eſt, iterumque repetendum, quod non præcedat peccatum ſcienter perpetratum. Apage ergo Probabiliſtarum quorumdam nugas, & crepitacula, quibus clamant, impoſſibilem eſſe peccatorum ignorantiæ pœnitentiam, ſublata actuali conſideratione. Apage, inquam, inepta commenta. In tua quippe conſtitutum facultate eſt deſinere eſſe ſuperbum, deſidem, tui, mundique æquo amantiorem: in tua eſt poteſtate, Dei amore flagrare, orare, vigilare, humiliari, lumen impetrare, divina opitulante gratia. Hæc fac, & tenebræ ignorantiæ diſperibunt. Sæpe meditare illud. *Pravum eſt cor hominis, & inſcrutabile. Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me. Nihil mihi conſcius ſum; ſed non in hoc iuſtificatus ſum.*

VI. Ne vero in ipſis depellendis ignorantiis erres, advertas velim, hanc expulſionem haud fieri mentis aciem intendendo, & vi intellectum defigendo: quoniam his conatibus non veritatem invenies, ſed mentis potius infirmitatem contrahes. Vias, quas indicavi, humilitatis, purgationis conſcientiæ, vigilantiæ, & caritatis percurre; & lumen veritatis offendes.

CAPUT II.

Ignorantia quomodo in ſe peccatum eſt, & cauſſa peccati, & ab eo diſtincta. Plures quæſtiunculæ reſolvuntur.

I. Quamquam nullum eſt peccatum ſine voluntate libere concurrente; tamen non ſola voluntate peccatur: nam aliis quoque potentiis, & potiſſimum intellectu, multa & graviſſima ſcelera perpetrantur, ut hæreſis, infidelitas, & id genus alia, oppoſita præceptis affirmativis credendi, & negativis prohibentibus dubitationes, & diſſenſus contrarios: idque affirmant Theologi omnes, paucis quibuſdam recentioribus exceptis. Intellectus quippe potentia eſt, ut vocant, elicitiva infidelitatis, & hæreſis; tametſi a voluntate movente pendeat.

II. Plura conſideranda occurrunt in peccatis ignorantiæ. Primum illorum cauſſæ, nempe negligentia addiſcendi, voluntas ignorandi, peccata ſuperbiæ, avaritiæ &c. ex quibus oriuntur ignorantiæ, quæ aut ſunt peccatum, aut cauſſa peccandi. Animadvertit S. Thomas 1. 2. *quæſt.* lxxii. *art.* 7. duo differre poſſe aut ſpecie completa, ut bos, equus, homo; aut incompleta, ut peccata cordis, oris, & operis, quando omnia hæc tria concurrunt. Ignorantia interdum derivatur a ſuperbia,

tam-

tamquam a ſpecie completa, ſeu inchoante peccatum. Ipſa quoque ignorantia aliquando eſt ſpecies completa in ſe, ut infidelitas, hæreſis, iudicium temerarium &c. aliquando eſt ſpecies incompleta, ut ignorantia operandorum, uſuræ, libidinis &c. Quoties cauſſæ ignorantiæ, vel ignorantia ipſa non habent in ſe ſpeciem completam peccati, non plura, ſed unum efficiunt peccatum; ut ſi quis negligens addiſcere legem prohibentem uſuram, ineat contractum uſurarium, unum in ſpecie uſuræ peccatum committit. Itaque negligentia, ignorantia vincibilis, & uſura ſunt unum peccatum eiuſdem ſpeciei uſuræ; ac ſi ſcienter commiſſum eſſet. Non ergo ſola negligentia, ut contendunt Probabiliſtæ, eſt peccatum, ſed & ipſum opus, ignoratum ob negligentiam, peccatum eſt. Nam iuxta Probabiliſtas peccatum ignorantiæ vincibilis eiuſdem ſpeciei eſt ac peccatum ſcienter commiſſum. Si quis negligens in addiſcendo leges furti, uſuræ &c. obeat, antequam furtum, uſuraſque exerceat, profecto non erit neque fur, neque uſurarius.

III. At quando cauſſa ignorantiæ eſt ſpecies completa, ut ſunt peccata hæreſis, iudicii temerarii &c. tunc peccata ignorantiæ ſunt ſpeciei diſtinctæ. Id patet ex Apoſtolo Paulo, qui ad *Rom. cap.*1. conſtituit ingratitudinem, & ſuperbiam cauſſa ignorantiæ, & cæcitatis. *Quia cum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt* &c. Quid heinc? *Feminæ eorum immutaverunt naturalem uſum in eum uſum qui eſt contra naturam: ſimiliter autem & maſculi* &c. Cauſſa ignorantiæ ingratitudo, & ſuperbia; peccatum vero ignorantiæ ſodomia. Quis dixerit, ſodomiam, & ſuperbiam eamdem efficere peccati ſpeciem? Et tamen iuxta Theologiam recentiorum, potiſſimum P. La-Croix, Ethnici Romani peccaverunt *præciſe* in cauſſa ſuperbiæ, ſecus in ſodomia, propter ſuperbiam ignorata. Similiter ſuperbia, & avaritia excæcavit Scribas, & Phariſæos: hi ſeduxerunt populum: tum Filium Dei crucifigendum tradiderunt, eius diſcipulos Stephanum, & Iacobum morte affecerunt, ignorantes ſe peccare. Probabiliſtæ reſpondent, eos habuiſſe actualem cognitionem; Chriſtus teſtatur: *Neſciunt quid faciunt*. Probabiliſtæ reponunt, conſcientiæ *morſum* expertos fuiſſe; Chriſtus adfirmat, illos crediſſe *ſe obſequium præſtare Deo*. Iudæorum ergo ignorantia vincibilis fuit, & crimnoſa. Præter ergo peccata ſuperbiæ, & avaritiæ, quæ fuerunt ignorantiæ cauſſæ, horrendum deicidium perpetrarunt *neſcientes quid agerent*. Homicidia perpetrarunt lapidibus Stephanum obruendo, & Iacobum interficiendo; licet obſequium ſe præſtare Deo arbitrarentur.

IV. Quid ad hæc Probabiliſtæ? Veritate divina teſtante, Iudæi ignorabant ſe peccare. Ubi ergo libertas, ubi voluntarium; cum nil volitum quin præcognitum? Si hoc illorum, & Pelagianorum argumentum quidquam valet; Iudæi non peccarunt, dum Stephanum lapidarunt, Iacobum occiderunt, & Ieſum crucifixerunt. Hoc autem aſſerere error eſt manifeſtus. Verum de his plura iam dicta ſunt ſupra.

Digitized by Google

pra. Sed iuvat, opportunitate data, eadem repetere, ut ubique appareat, quam ſit in ſuis *annexis*, & *connexis* infelix, vanum, & monſtroſum Probabiliſmi commentum.

V. Ut clarius ea quæ dicturi ſumus, percipias, duplex diſtinguenda ignorantia eſt; altera habitualis, altera actualis. Habitualis eſt privatio debitæ notitiæ; actualis eſt privatio actualis conſiderationis, quæ preſſius dicitur inconſideratio. Habitualis non eſt peccatum formaliter in ſe, ſicut nec alii habitus vitioſi, ſed eſt cauſſa peccati: quoniam, ut commune habet proverbium, habitibus nec meremur, nec demeremur. Actualis vero peccatum eſt in ſe: ſiquidem omnis omiſſio voluntaria actus debiti peccatum eſt. Ignorantia vincibilis eſt omiſſio actus debiti. Ergo eſt peccatum.

VI. Quæſt. I. *Quandonam ignorantia eſt peccatum in ſe, & ratione ſui diſtinctum ab opere quod infert?* Reſp. Scientia moralis theologica interdum eſt debita abſolute, & ratione ſui, interdum vero debita eſt propter directionem aliarum operationum. Primo modo debita eſt potiſſimum Chriſtianis notitia articulorum fidei proxime & immediate, ut iſtarum veritatum lumine intellectus illuſtretur. Et quamvis ex hoc lumine ceteræ quoque operationes dirigantur; tamen immediate propter illas non infunditur, ſed ut perficiatur intellectus, & captivetur in obſequium fidei. Igitur Chriſtiani ſcire tenentur articulos fidei, præcepta Decalogi, ſeptem ſacramenta. Alii vero, ut Parochi, Magiſtri, Prælati, Doctores, maiori debent eſſe notitia imbuti. Secundo modo aſtringuntur habere notitiam pro regimine, & moderamine ſuarum operationum quæ proprium ſtatum ſpectant. V. g. coniugatus debet ſcire quæ pertinent ad ſuum ſtatum coniugalem dirigendum. Quando ignorantia eſt illarum rerum cuius notitia abſolute, & propter ſe neceſſaria eſt, peccatum diſtinctum eſt ab aliis peccatis quæ ex illa ſequuntur. Ratio clara eſt. Quando operatio abſolute, & ratione ſui debita eſt, eiuſdem omiſſio abſolute, & in ſe criminoſa eſt. Hac ratione omiſſio Sacri, in ſe peccatum eſt, quia auditio eiuſdem abſolute debita eſt. Quare negligentia addiſcendi, & ignorantia legis ſciendæ abſolute conſtituunt unum peccatum ſecundum ſe. Contra vero ignorantia rerum quarum notitia debita eſt tantum pro aliarum operationum regimine, licet evadat peccatum in ſe, non tamen abſolute peccatum eſt diſtinctum ab ipſis peccatis quæ talem ignorantiam conſequuntur. Obvia res eſt.

VII. Quæſt. II. *Quando incipiat peccatum ignorantiæ eorum quæ quis ſcire tenetur?* Reſp. S. Thomas, qui præ ceteris peccata ignorantiæ diſpicit pluribus in locis, & potiſſimum 1. 2. *quæſt.* LXXVI. *art.* 2. quærit, ſit ne ignorantia peccatum in ſe: & ex textu D. Pauli I. ad Cor. XIV. *Si quis ignorat, ignorabitur*, infert: *Ergo ignorantia eſt peccatum*. Adverſus hanc doctrinam obiicit ſibi, quod ſi ignorantia eſſet peccatum, cum hæc continue in homine maneat, continue homo peccaret. Cui

Digitized by Google

Cui obiectioni ſic reſpondit, *Sicut in aliis peccatis omiſſionis ſolo illo tempore homo actu peccat pro quo præceptum affirmativum obligat; ita eſt etiam de peccato ignorantiæ. Non enim continue ignorans actu peccat, ſed ſolum quando eſt tempus acquirendi ſcientiam quam habere tenetur*. Quando ergo veritates abſolute ſunt ab homine ſciendæ, tunc incipit peccare cum ſe occaſio offert addiſcendi, negligitque notitiam comparare. Quare ſi pluries diviſim occaſio addiſcendi occurrit, pluries etiam peccat. Porro *omnes* (ſubdit Angelicus loc. cit. in corp.) *tenentur ſcire communiter ea; quæ ſunt fidei, & univerſalia iuris præcepta; ſinguli autem ea quæ ad eorum ſtatum, vel officium ſpectant*. Quando e contrario ignorantia eſt illarum rerum quarum notitia regimen aliarum operationum immediate ſpectat, ut eſt notitia huius diei feſti, ut Miſſa audiatur, & a labore abſtineatur, peccatum ignorantiæ tum incipit cum tempus inſtat præcepti implendi. Incipit quoque ignorantiæ crimen, cum quis ſe ſe deliberate periculo exponit ignorandi legis obligationem,

VIII. Quæſt. III. *Qua via ignorantia vincibilis fiat invincibilis, amittatque rationem peccati?* Reſp. Ignorantia conſequens peccatum originale, poſt baptiſmum remanet pœna peccati, non peccatum; ut Auguſtinus docet *Lib. VI. cont. Iulian. cap.* XVI. Ignorantia perſonalis vincibilis, & criminoſa vi ſinceræ pœnitentiæ cum aliis peccatis deletur. Nec enim in peccatoris iuſtificatione peccata ſcita, ſeu malitiæ deleri poſſunt, quin deleantur etiam ignorantiæ delicta. Remanet ergo in Chriſtiano iuſtificato ignorantia illa (ſi tamen remaneat, & lumen cum gratia iuſtificationis non infundatur) per modum pœnæ; ſicut in renatis ignorantia conſequens peccatum originale. Poſt iuſtificationem, ſi remanet, nec eſt peccatum, nec cauſſa peccati; vel ſolum eſt cauſſa peccati materialis, ſecus formalis: & hoc ſenſu dicimus ex vincibili fieri invincibilem. Quod ſi quæras, quibus indiciis deprehendi poſſit huiuſmodi tranſitus, reſpondeo, de his indiciis locutum me eſſe *diſſert.* I. *cap.* III. *quæſt.* VI. Repeto in præſens, me valde ac ſummopere timere, eiuſmodi ignorantiæ delicta in illis non remitti qui peccata venialia quam facile perpetrant, mendaciola frequenter effutiunt. Proponunt in ſacramento pœnitentiæ non perpetrare certa crimina gravia, & manifeſta; parum vero, aut nihil ſolliciti ſunt ea ſcire, & exequi quæ proprium ſtatum, & officium ſpectant. Nolunt a conſueta vivendi ratione remiſſa, & quaſi laxa recedere, ſed vetuſtæ inſiſtere viæ. Omnes tamen confeſſionem, ſanctamque communionem frequentant. Recentiorum benigna Theologia interrogat, num morſum conſcientiæ experiantur. Nullo ſe pungi remorſu, iſti reſpondent. Et hoc poſito, ignorantiæ tenebræ denſiores in dies fiunt. Hinc iterum collige, hanc de *remorſu, & advertentia actuali* in peccatis ignorantiæ doctrinam perditionis plurimorum originem eſſe.

Digitized by Google

CAPUT III.

Quodnam diſcrimen ignorantiam inter & errorem. Conſectarium manifeſtæ falſitatis PROBABILISMI.

I. Notitia diſcriminis quo ignorantia ab errore diſtinguitur, quammaxime neceſſaria eſt: hinc enim Probabiliſmi falſitas apparere incipit. Porro ignorantia, ut diximus, privatio eſt notitiæ veritatis neceſſario ſciendæ. Error contra aſſenſus eſt intellectus, quo falſitas pro veritate, aut veritas pro falſitate approbatur. Ignorantia innocens eſſe poteſt; error difficilius a peccato excuſatur. Hæc tota eſt S. Thomæ doctrina quæſt. 111. de malo art. 7. in cor. *Error autem eſt approbare falſa pro veris: unde addit actum quemdam ſuper ignorantiam. Poteſt enim eſſe ignorantia ſine hoc quod aliquis de ignotis ſententiam ferat; & tunc eſt ignorans, & non errans. Sed quando iam falſam ſententiam fert de his quæ neſcit, tunc proprie dicitur errare. Et quia peccatum in actu conſiſtit, error manifeſte habet rationem peccati. Non enim eſt abſque præſumptione quod aliquis de ignoratis ſententiam ferat, & maxime in quibus periculum exiſtit.* Ne vero in addiſcenda erroris notione decipiaris, advertas velim, quod hæc Angelici verba, *Quia peccatum in actu conſiſtit, error manifeſte habet rationem peccati*, hunc produnt ſenſum, quod error proprie habet rationem peccati. Error quippe actus eſt intellectus; peccatum autem in actu ſitum eſt. Ceterum etiam error inculpatus eſſe poteſt, ſi debitam diligentiam præſupponat; vitioſus autem eſt, quia deſtitutus eſt prævia neceſſaria diſcuſſione. Inculpatus vero, & invincibilis dicitur, quando, adhibita omni poſſibili diligentia, approbat falſa pro veris.

II. Conſectarium falſitatis Probabiliſmi ex hac doctrina ſatis evidenter colligitur. Quiſque ignorare abſque culpa poteſt, quænam ex duabus opinionibus utrinque probabilibus vera, aut falſa ſit. At ſententiam ferre ſuper rebus ignoratis vix a culpa carere poteſt. Quod clarius explico. In conflictu duarum opinionum probabilium ſuper eadem re, una falſa ſit oportet, & altera vera. Utra autem vera, falſave ſit, tu ignoras. Ignorantia hucuſque innocens eſſe poteſt. At ſi ſententiam rogas in favorem opinionis minus probabilis, quam veram eſſe ignoras, immo minus veram probabiliter eſſe aperte fateris: error tunc præſumptuoſus eſt, adeoque culpabilis. Nec eſt quod reponas, fieri poſſe quod & probabilior, immo probabiliſſima ſententia falſa ſit, dum iudicatur vera: & non minus Antiprobabiliſta quam Probabiliſta confitetur ſe ignorare veritatem. Verum habet. At error Probabiliſtæ

culpa-

culpabilis eſt: quia temere pronuntiat ſententiam veritatis in favorem illius opinionis quam minus veram iudicat. *Non enim eſt abſque præſumptione quod aliquis de ignoratis ſententiam ferat, & maxime in quibus periculum eſt.* Hæc doctrina abſolute vera eſt. Duæ ſunt evitandæ culpæ viæ. Prima eſt ſuſpenſio ſententiæ. Altera, ſi ſententia roganda ſit, omnem adhibere diligentiam ut præſumptionem evites, & temeritatem. Quis porro dixerit temerariam, & præſumptuoſam non eſſe ſententiam latam in favorem partis a qua tu ipſe probabilius falſitatem ſtare quam veritatem, iudicas? Antiprobabiliſta ergo excuſatur, ſi errat: quia poſt exactam diligentiam fert ſententiam ſuper illam opinionem quam probabilius veram eſſe iudicat; Probabiliſta autem fert ſententiam ſuper illam opinionem quam probabilius iudicat eſſe falſam. Idcirco error iſtius noxius, illius innocens eſt. Quando vero ſententiæ ſunt æque probabiles, aut ſuſpendendus aſſenſus eſt, ut error vitetur; aut ſi ferendæ ſententiæ neceſſitas urgeat, tutior pars eligenda eſt, ne error temeritatis, & præſumptionis cauſſa ſit.

CAPUT IV.

Cæcitatis mentalis notio: illius cauſſæ, & effectus.

I. IGnorantiæ error, errori cæcitas mentis ſuccedit. Aliqua ergo de cæcitate dicenda ſunt, ut clarius pateat quo tandem recidat illa prima, & continuata negligentia addiſcendæ divinæ legis. De cæcitate Caſuiſtæ, & Probabiliſtæ vulgares aut nihil, aut parum loquuntur, quod illorum ſiſtemati minime expediat. Notitia tamen cæcitatis iſtius, explicatio, & promulgatio apprime neceſſaria eſt: quo enim gravius malum eſt, & peſtilentius, eo eſt ſcitu magis neceſſarium, ut homines illud præcavere, & antidotis ſeſe munire contra illud valeant. De cæcitate fuſum habet ſermonem S. Thomas pluribus in locis, potiſſimum vero 2. 2. *quæſt.* XVI. *art.* 1. 2. *&* 3. *&* 1. 2. *quæſt.* lxxix. *art.* 1. 2. 3. *&* 4. P. Michael Elizalde *II. Part. Lib. V. quæſt.* XIV. Ex utroque pauca delibabo, ut expulſa ſegnitie, ſopore, & deſidia, excitetur timor, humilitas, vigilantia, & diligentia comparandæ notitiæ veritatis.

II. Notio cæcitatis quam S. Thomas perhibet 2. 2. quæſt. XV. art. 1. in cor. *Eſt privatio eius quod eſt principium mentalis, ſeu intellectualii viſionis. Quod quidem principium eſt triplex. Unum quidem eſt lumen naturalis rationis: & hoc lumen, cum pertineat ad ſpeciem animæ rationalis, numquam privatur ab anima .... Aliud autem principium intellectualis viſionis eſt aliquod lumen habituale, naturali lumini rationis ſuperadditum: & hoc lumen interdum privatur ab anima: & talis privatio eſt cæcitas, quæ eſt pœna, ſecundum quod privatio luminis gratiæ quædam pœna ponitur. Unde dicitur de quibuſdam Sapien.* 2. Excæcavit illos malitia eorum.

Digitized by Google

Tertium principium viſionis intellectualis eſt aliquod intelligibile principium, per quod homo intelligit alia &c.

III. Primum ergo principium viſionis intellectualis eſt lumen naturale animæ, quod numquam ab eadem per peccatum aufertur; minuitur tamen, & obtunditur, ut docet idem Angelicus 1. 2. *quæſt.* xciv. *art.* 6. Alterum lumen, in cuius privatione cæcitas mentis proprie ſita eſt, lumen gratiæ eſt habituale, non actuale. Quare qui carent actuali lumine piarum cogitationum, cæci non dicuntur. Hæc duo lumina ſubiectiva appellari queunt, quod menti hæreant. Tertium lumen obiectivum eſt, quod Angelicus vocat principium intelligibile, quo intellectus alia intelligit. In hoc principium poteſt intellectus aciem ſuam intendere, aut non intendere. Dupliciter autem intendere non poteſt, vel expreſſe oculos lumini claudendo; vel propter intenſiorem applicationem ad alia quæ magis deperit. Hæc ſunt verba quæ continuo ibidem ſubdit S. Doctor. *Cui quidem principio intelligibili mens hominis poteſt intendere, vel non intendere: & quod ei non intendat, contingit dupliciter. Quandoque quidem ex hoc quod habet voluntatem ſpontanee ſe ſe avertentem a conſideratione talis principii, ſecundum illud Pſal.* xxxv. Noluit intelligere, ut bene ageret. *Alio modo per occupationem mentis circa alia quæ magis diligit, quibus ab inſpectione huius principii mens avertitur, ſecundum illud Pſal.* lvii. Supercecidit ignis, *ſcilicet concupiſcentiæ*, & non viderunt ſolem. *Et utroque modo cæcitas mentis eſt peccatum.*

IV. Rem totam paritate viſus corporalis percipere potes. Nam deficere facultas videndi poteſt vel ſubtractione luminis ſubiectivi, ſeu virtutis videndi, vel quia obiecta tenebris operiuntur. Sic mentis cæcitas accidit, vel quando ſubtrahitur lumen habituale ex parte intellectus, aut quando removetur principium intelligibile ex parte obiecti. Hinc collige diſcrimen inter ignorantiam & cæcitatem. Nam ignorantia non privat intellectu, quemadmodum illo privat cæcitas. Et ad hanc cæcitatem alludit Pſalmiſta Pſalm. cxv. *Quibus non eſt intellectus:* & Evangeliſta Matthæus cap. xv. *Adhuc & vos ſine intellectu eſtis?* Ignorantia ergo retinet intellectum, ſeu principia intelligendi: cæcitas ipſa principia aufert, ſi ſit plena: quæ tamen raro accidit. Nam vel ipſam Iudæorum cæcitatem dimidiatam Paulus appellat Rom. 11. *Cæcitas ex parte contigit in Iſrael.*

V. Porro, ut clarius teneas quid ſit hoc tertium principium intelligibile, a S. Thoma inductum, ſcito illud eſſe Dei verbum aut ſcriptum, aut traditum, eſſe ipſam legem Dei in ſanctis Scripturis contentam. Hoc eſt principium obiectivum intelligibile, per quod ea quæ Deum, & nos, & proximum ſpectant, intelligimus. Remotio autem iſtius principii contingere poteſt vel quoad mores, vel quoad fidem, vel quantum ad utrumque. Quare ethnici, & infideles, qui hoc principio carent, in ſumma verſantur cæcitate.

VI.

Digitized by Google

VI. Et quoniam ad ædificationem, inſtructionem, ac pietatem perciendam, non ad acumen, aut eruditionem vanam oſtentandam hæc ſcribimus, ad praxim doctrinam revocabo, & ſenſibili penicillo repræſentabo velum illud cæcitatis quod ex privatione principii intelligibilis, ſeu obiectivi, tot Catholici mentis oculis libere prætendunt. Præter igitur lumen habituale gratiæ ex parte intellectus eſt aliud lumen obiectivum, dictum ab Angelico principium intelligibile, verbum nimirum Dei. Porro quot Catholici cuiuſque ſtatus, & profeſſionis, ſuis opinionibus cum nutricis lacte hauſtis aſſueti, ſponte hoc lumen repudiant. In ſpeculum ſanctarum Scripturarum, in quo omnia ad ſalutem neceſſaria cernuntur, oculos intendere nolunt. Cur? Quia ſpeculum iſtud evangelicum, a Deo nobis traditum, viam paradiſi arctam, anguſtam, ſpinis ſeptam, præruptis anfractibus circumdatam repræſentat. In hac montes ſuperandi, hoſtes, & graſſatores devincendi ſunt, pericula undique imminent. Si quando oculos in ſpeculum iſtud intendunt, veluti pueri horribile aliquod ſpectrum aſpicientes, perterrefacti e veſtigio alio oculos divertunt: adeunt alia ſpecula, non a Deo, ſed ab hominibus conficta, quæ hanc eamdem paradiſi viam repræſentant floribus aſperſam, lacte & melle manantem, quæ viatores continenter oblectat, qua conviviis opipare inſtructis ad palatum ſaturandum, qua theatris, & ſpectaculis ad ſenſus omnes demulcendo. Hæc ſpecula ſunt libri quorumdam recentium Probabiliſtarum, qui ſane legem Dei fucis, & calamiſtris hominum ingenio, & appetitionibus accommodarunt. Porro tot Chriſtiani cuiuſque conditionis, in tot opinionum perverſitate educati, ſpeculum Scripturarum a Deo datum reſpicere nolunt; quin nec Scripturas iſtas a Dei miniſtris ſibi repræſentari, & exponi patiuntur. Si quandoque audiunt Dei verbi Concionatores, & Theologos, qui ſanctam Dei legem abſque fucis & coloribus interpretentur, illos amplius audire detrectant, atque traducunt ceu *Rigoriſtas*, auſterioris doctrinæ exaggeratores, & libros ſanioris doctrinæ perhorreſcunt. Iſtorum cæcorum turbam quiſque dignoſcere valet. Privatio vero iſtius principii intelligibilis infert privationem luminis ex parte intellectus.

VII. Cæcitatis velamen, quod paucis perſtrinxi, vividioribus coloribus depingit Iſaias Propheta cap. XXIX. *Obſtupeſcite, & admiramini, fluctuate, & vacillate: inebriamini, & non a vino: movemini, & non ab ebrietate. Quoniam miſcuit vobis Dominus ſpiritum ſoporis, claudet oculos veſtros, Prophetas, & Principes veſtros, qui vident viſiones, operiet.* Audi quæ ſequuntur. *Et erit vobis viſio omnium, ſicut verba libri ſignati, quem cum dederint ſcienti litteras, dicent, Lege iſtum: & reſpondebit, Non poſſum, ſignatus eſt enim. Et dabitur liber neſcienti litteras, diceturque ei, Lege: & reſpondebit, Neſcio litteras,*

VIII. Quæ ſequuntur, tremendiora ſunt, & preſſius punctum tangunt. *Et dixit Dominus: Eo quod appropinquat populus iſte ore ſuo, & labiis ſuis glorificat me,*

cor autem eius longe eſt a me, & timuerunt me mandato hominum, & doctrinis: ideo ecce ego addam, ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi, & ſtupendo: peribit enim ſapientia a ſapientibus eius, & intellectus prudentium eius abſcondetur. Væ qui profundi eſtis corde, ut a Domino abſcondatis conſilium.

IX. Quid quod Servator noſter divinus hæc eadem Iſaiæ verba repetit, exprobratque Iudæis Matth. xv. *Bene prophetavit de vobis Iſaias, dicens: Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longe eſt a me. Si ne cauſa autem colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum .... Sinite illos: cæci ſunt, & duces cæcorum. Cæcus autem ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foveam cadunt.*

X. Non minus perſpicue laudatus Iſaias Propheta iſtius tremendæ cæcitatis caliginem deſcribit cap. vi. *Vade, & dices populo huic: Audite audientes, & nolite intelligere: & videte viſionem, & nolite cognoſcere. Excæca cor populi huius, & aures eius aggrava, & oculos eius claude; ne forte videat oculis ſuis, & auribus ſuis audiat, & corde ſuo intelligat.*

XI. Hunc quoque textum refert Evangeliſtà Ioannes cap. xii. *Ut ſermo Iſaiæ Prophetæ impleretur .... Excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum; ut non videant oculis, & non intelligant corde, & convertantur, & ſanem eos.* Similia habet Marcus cap. iv. *Ut videntes videant, & non videant: & audientes audiant, & non intelligant.*

XII. Pugnantia prodere ſacri textus videntur. At facilis eſt eorum intelligentia, ſi ſerio perpendantur. Videbant Phariſæi, Scribæ, & populus Chriſtum; videbant ſigna, & prodigia. At ignis ſuperbiæ, avaritiæ, & invidiæ continuo illos excæcabat. A multo ſiquidem tempore falſæ opiniones, erroneæque ſententiæ in Synagoga obtinebant: futurum nempe Meſſiam terreni principatus dominum, & aſſeclas ſuos divitiis, felicitate temporali, & patrimonio amplo cumulaturum credebant. Semetipſos legis magiſtros, eruditos, doctos, ſapientes reputabant; filium vero fabri, ut vilem homuncionem, litterarum ignarum, & ſapientia deſtitutum contemnebant. His præoccupati opinionibus miracula, ceu arte dæmonis conficta, & phantaſtica, reſpuebant. En quomodo videbant, & non videbant. Excæcatio iſthæc ſimilis ei eſt quam Naas Ammonites inducere tentavit in populum Iabes Galaad. *In hoc feriam*, inquit, *vobiſcum fœdus, ut eruam omnium veſtrum oculos dextros*: I. Reg. cap. xi. verſ. 2. Duos veluti oculos habet mens humana, dexterum, quo contempletur cæleſtia; ſiniſtrum, quo meditatur terrena. Funeſta ſuperbiæ, avaritiæ, invidentiæ caligo eruerat Scribis, & Phariſæis, ac univerſo populo, doctores ſuos ſequenti, oculos dexteros; idcirco non videbant: habebant vero oculos ſiniſtros nequiſſimos, quibus terrena ſpectabant. Ambroſius alicubi iſtos vocat *hebetes ad divina, acutos ad vana.*

XIII. Non valde abſimilis eſt, proportione ſervata, cæcitas quam a duobus fere

re

Digitized by Google

re ſæculis Probabiliſmus invexit, concludit ſapientiſſimus Ieſuita P. Michael Elizalde *Lib. V. quæſt.* XIII. *ſ.* 3. „ Habebant enim inter plurimas eam falſam opinionem, quod Meſſias cumulaturus ipſos eſſet felicitate temporali . . . . Habebant „ etiam aliam, qua ſupponebant ſe doctos , litteratos , ſapienteſque eſſe , quibus „ magis eſſet ſtandum quam fabri filio, ſibi contrario, qui nuſpiam litteras didiciſſet. Atque ex his falſis, ſibi ex paſſione, & conſuetudine veris exiſtimatis , „ inferebant omnia contraria eſſe falſa, & phantaſtica : *quemadmodum in his ipſis „ cauſis noſtris vulgarium Probabilium aſſertores quidquid ſuæ opinioni , qua nihil forſitan in ſcholis patentius falſum eſt , quidquid, inquam, contradicit, mox „ phantaſticum, & ſophiſticum pronuntiant . Et idem eſt in hac alia cauſa de peccatis ignorantiæ .* “

XIV. Incredibilem vim affectionum , conſuetudinis, educationis ad excæcandam mentem colligit etiam Elizalde ex tanta ſcholarum diverſitate circa ipſa prima & univerſalia principia : *Quodlibet eſt , vel non eſt : Impoſſibile eſt idem ſimul eſſe, & non eſſe.* In his alius Thomiſtæ, alius Scotiſtæ intellectus eſt , alius plurimorum recentiorum , ubique obtrudentium diſtinctiones , & *entia media* , non tot, quin plura, de quibus nec dicere liceat, *Sunt* ; nec negare liceat, *Non ſunt*. Quæ omnia duobus effatis Ariſtoteles explicuit : altero, quo dixit , principia mole eſſe minima, ſed a paucis intelligi ; altero, quo ſtatuit homines iudicare , quemadmodum conſueſcunt, ſeu ad normam moris , & conſuetudinis ; paucoſque eſſe qui conſuetudine non ducantur . Quod etiam Seneca ſæpe inculcat, & Auguſtinus paſſim inclamat, aſſimilatque conſuetudinis vim ad excantandam humanam mentem , deſpumanti torrenti , qui , fractis aggeribus, cuncta ſecum abripit . Cuiuſque factionis aſſeclis ſua videntur clara, & perſpicua. Iudæis poſt tot ſigna, & miracula, poſt tantam ſæculorum ſeriem, Chriſtus eſt ſcandalum , & ſtultitia . Chriſti Vicarius Lutheranis , & Calviniſtis Antichriſtus eſt.

XV. Cauſæ nunc tantæ cæcitatis explicandæ ſunt. Duas aſſignant Theologi , hominis cæci voluntatem, & Deum. Aliquo modo Deum ipſum ad hanc cæcitatem concurrere, teſtantur Prophetæ, & Evangeliſtæ . Iſaias : *Excæca cor populi huius*. Ezechiel : *Ego Dominus decepi Prophetam illum*. Ioannes : *Excæcavit oculos eorum*. Paulus : *Excæcavit eos malitia ſua*. Communis Theologorum explicatio horum, ſimiliumque textuum eſt, Deum cauſſam eſſe cæcitatis permiſſivam ; cæci vero voluntatem cauſſam poſitivam.

XVI. Hanc interpretationem, inquit Melchior Canus *Lib. II. de loc. theolog. cap.* IV. ita exoſculor, ut minime periculum iudicem, *ſi permiſſioni nonnihil addamus : quod nec actio proprie Dei ſit, nec ſola permiſſio . Ita enim, ut reor, Scripturæ ſacræ intelligentiam germanam, ſolidam, expreſſamque tenebimus .* Ratio cur doctiſſimo *Cano* non videtur ſola permiſſione conſiſtere germanum Scripturæ ſenſum ,

L iiij eſt,

Digitized by Google

eſt, quod hinc conſequitur, Deum excæcare omnes qui in peccato decedunt ex hac vita: quod nec Scriptura, nec ratio recipit. Præter ergo nudam permiſſionem, addit Canus ſatanæ miniſterium, vi cuius dicitur Deus efficere quod miniſter peragit. *Quemadmodum quæ iudicis adminiſter, dum iuſtam eius ſententiam exequitur, facit, ea ſuo modo a iudice quoque fieri ſane intelligimus.*

XVII. *Canus* refutat Caietanum, aſſerentem Deum cauſſam eſſe cæcitatis ut eſt malum pœnæ, ſecus ut malum culpæ: additque, ſe ignorare, num Theologia recipiat argutias adeo formales. Sed, ut advertit prius Elizalde, licet laudandus ſit ſapientis *Cani* conatus in re adeo ardua; tamen ſecundus illius modus quem adiicit ad ſalvandam Scripturæ energiam, nihil prorſus lucis affert. Siquidem fac Deum uti dæmone ad excæcandum impium. Quid inde? Continuo quæſtio inſurgit, permittat ne Deus dæmoni, an cum ipſo reapſe concurrat ad cæcitatem inducendam. Si dæmoni tantum permittit Deus, nihil habetur quo ſalva conſiſtat divinorum textuum energia, pro qua dimicat *Canus*. Sive enim dæmoni, ſive ipſi cæco excæcationem inducendam permittat, perinde eſt. Si aſſeratur, Deum quidquam in dæmonis miniſterio operari, aut eidem aliquid iubere, abſurdum conſequitur, Deum poſitive in ipſam cæcitatem influere. Quare merito Elizalde diſplicent illa duo verba adhibita a ſapiente *Cano*, nimirum *utitur*, & *roboratus*. Nam Deum uti dæmonis miniſterio pluſquam nudam permiſſionem prodit: idque confirmat evidentius aliud verbum *roboratus*. Si enim dæmon, *Dei auctoritate roboratus*, cæcitatem efficit, aliquid accipit in hoc robore ſignificatum. Tertius quoque modus, quem ex S. Hieronymo adducit *Canus*, licet obdurationis, non tamen cæcitatis explicationi confert. Utique lutum in conſpectu ſolis obduratur, & cera liqueſcit: ſic illuſtrationis gratiæ reſiſtens obduratur, conſentiens mollior ac tenuior efficitur. Cæcitas vero luminis ſubtractione, ſicuti nox, tenebræque ſolis receſſu inducuntur. Accidit tamen ut aliquo modo dici poſſit, ipſum ſolis conſpectum magis excæcare lippos, infirmoſque oculos, fortiores illuminare: ſicque, ut Athanaſius docet, ad ſolis iuſtitiæ e cruce ſplendentis conſpectum magis obtenebrantur Iudæi improbi, magiſque illuminantur fideles. Hæc opponit Elizalde adverſus *Cani* interpretationem. Dicet fortaſſe quiſquam: Eccur ſapientiſſimi Scriptoris domeſtici interpretationem ab extranei Theologi oppugnatione non aſſeris? Reſpondeo, quia ipſe vere ſapiens, & doctus *Canus* id mihi vetat; cum toties dicit, non pro partium ſtudio, non pro factionis propriæ decore, ſed pro unica veritate in litterarum ſtudia incumbendum eſſe. Vitio ſibi ipſe non vertit carpere Caietanum, eloquentia quidem, & politioribus litteris inferiorem, ſed ingenii acumine, & ſcientiarum vaſtitate ſane æqualem, & (ſit venia verbo) ſuperiorem, ut opera illius demonſtrant. Quod ſi liberius interdum per Scripturarum campum excurrit; nec Canus limites adeo in ſcribendo anguſtos ſibi

Digitized by Google

bi circumdedit. Si Caietanus nimium ſubtiliter ſub obſcuris formalitatum ſcholaſticarum arcanis abſcondit interpretationem illorum textuum ; ita tamen caute loquitur, ut vix, ac ne vix quidem capi in ſermone valeat. Et forte interdum haud dedecet quæ Deus arcana eſſe voluit, arcanis obtegere. Clarior enim, & undequaque energiæ illarum locutionum reſpondens interpretatio, præter illam quam Patres omnes dedere, adhuc non apparuit : & quæ ſapiens Canus adiicere voluit, conſiſtere minime videntur. Si quid imbecillitati occurreret meæ, quo doctiſſimi atque elegantiſſimi Theologi, mihique pluribus titulis venerandi, in re perardua conatus propugnare poſſem, perlibenter profecto id præſtarem; idque efficiendo ingenio, officioque indulgerem. Sed hæc omnia præter rem.

XVIII. Paucis S. Thomas 1. 2. *quæſt.* lxxix. *art.* 3. ſua perſpicuitate, revera angelica, quod mens humana excogitare hactenus potuit in horum textuum proderdo ſenſu, exprimit. Duó diſtinguit, ut advertit etiam præfatus Elizalde, in cæcitate impii, motum animi malo inhærentis, & gratiæ ſubtractionem. Poſterioris Deum, prioris hominem cauſſam eſſe docet, *Excæcatio, & obduratio duo importat. Quorum unum eſt motus animi humani inhærentis malo, & averſi a divino lumine : & quantum ad hoc Deus non eſt cauſa excæcationis . . . Aliud autem eſt ſubtractio gratiæ, ex qua ſequitur quod mens divinitus non illuminetur ad recte vivendum : & quantum ad hoc Deus eſt cauſa excæcationis, & obdurationis*. Animum intende in illud verbum *inhærentis*, ut colligas, non quodlibet peccatum cæcitatem inducere; ſed plura crimina concurrere ad hanc telam texendam. Peccator vero, qui textor eſt velaminis, non ex infirmitate peccatum amplectitur; ſed iniquitati inhæret, ſeu in eadem permanet, & veluti quieſcit. Ne multa : Deus purus permiſſor eſt cæcitatis ; homo ſolus eiuſdem formator. Dæmon quoque concurrere ad excæcationem dicitur, quatenus inſtigat ad culpam. Sed de hoc plus quam ſatis.

XIX. Concors eſt Theologorum ſententia, cæcitatem non excuſare a culpa. Quare D. Thomas 2. 2. *quæſt.* xv. *art.* 1. opponit ſibi illud Joan. IX. *Si cæci eſſetis, non haberetis peccatum*. Cui reſpondet : *Cæcitas quæ excuſat a peccato, eſt quæ contingit ex naturali defectu non potentis videre*. Superfluum exiſtimo Patrum teſtimonia allegare in re apertiſſima.

XX. Quoniam adducti divini textus tum ex antiquo, tum ex novo teſtamento, de cæcitate Iudæorum aperte loquuntur, videndum breviter eſt, accidere ne Chriſtianis ſimilis mentis cæcitas poſſit, & ſoleat. De quo funeſto eventu qui ambigeret, cæcum e veſtigio ſe proderet. Ubi enim eædem cauſſæ, iidem quoque effectus ſunt. Cæcitatis matres ſunt ſuperbia, avaritia, luxuria, tumor mentis, ambitio. Matres iſtæ regnant in pluribus Catholicis. Ergo & filiæ, cæcitas, & obduratio. Perſpicue docet Apoſtolorum Princeps Petrus *II. Epiſ. cap.* 1. cæcos

illos

Digitized by Google

illos eſſe qui non miniſtrant in fide virtutem, *in virtute autem ſcientiam, in ſcientia autem abſtinentiam, in abſtinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis caritatem . . . Cui enim non præſto ſunt hæc, cæcus eſt, & manu tentans, oblivionem accipiens purgationis veterum ſuorum delictorum. Quapropter fratres magis ſatagite* &c. Conſule cauſſas quibus Iudæi veluti compulerunt Deum ad ſubtrahendum lumen, quibuſque ipſi defixi tenebantur in luto ſcelerum ſuorum. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt a me. Sine cauſa autem colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum. Sinite illos: cæci ſunt, & duces cæcorum. Cæcus autem ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foveam cadunt.* Animadvertas, quæſo, ſerio velim, Deum ſemper prius obiurgaſſe Doctorum, & Magiſtrorum cæcitatem. Prius cæcos ductores, poſt cæcos ductos increpat. Secundo tecum ſerio reputa, Chriſtum non invehi in homicidas, in ſacrilegos, blaſphematores, ſimileſque; ſed primum in hypocritas, Deo labiis appropinquantes, corde autem longe abeuntes. In his prima cæcitatis mater ſuperbia: cuius typum præfert Phariſæus inquiens: *Gratias tibi ago, Domine* &c.

XXI. Poſt in Magiſtros, Doctoreſque ardentis zeli ſui ſpicula intorquet, quod *doctrinas, & mandata hominum*, divina neglecta Scriptura, evulgent pro lege Dei. Abſit ut quiſpiam ſe legem Dei reiicere aſſerat. Omnes Deum credentes, legem Dei defendere, & explicare ſe iactant. Sed legem hanc fucis, & lenociniis illitam, adulteratamque non pauci ſane proponunt; ut fuſe exaggerat P. Antonius Terillus in *præfat. ad Opus de conſc.*

XXII. Opportuna hic eſt doctrina S. Thomæ, qua mentis cæcitatem ab hebetudine mentis diſtinguit. Hebetudo mentis in rudi populo frequens eſt; cæcitas in doctis: ſiquidem hebetudine intellectus vigor obtunditur, & debilitatur: quod Doctor ſanctus explicat 2. 2. *quæſt.* xv. *art.* 2. ſimilitudine ſenſuum. *Hebes*, inquit, *acuto opponitur. Acutum autem dicitur aliquid ex hoc quod eſt penetrativum: unde & hebes dicitur aliquid ex hoc quod eſt obtuſum, penetrare non valens. Senſus autem corporalis per quamdam ſimilitudinem penetrare dicitur medium &c. Ille autem dicitur hebes circa intelligentiam qui ad cognoſcendam veritatem rei pertingere non poteſt, niſi per multa ei expoſita . . . Sic ergo hebetudo ſenſus circa intelligentiam importat quamdam debilitatem mentis circa conſiderationem ſpiritualium bonorum.*

XXIII. Diximus ſupra, principia intelligentiæ ex parte intellectus eſſe Dei gratiam, quæ quod latebat, patefacit, & quod amarum erat, ſuave efficit; ex parte vero obiecti eſſe Scripturam ſanctam, Eccleſiam catholicam, Romanum Pontificem, Patres. Qui hæc principia aut ſimul, aut diviſim contemnit, aut ab aliquo iſtorum recedit; is profecto errat circa prima principia. Ergo cæcus. Primum ergo cæcitatis ſignum eſt neglectus Scripturarum, aut traditionis, aut obedientiæ de-

bi-

Digitized by Google

bitæ Chriſti Vicario Romano Pontifici. Videant ergo, ſerioque perpendant illi qui pontificia mandata, conſtitutiones, bullaſque aut vanis interpretamentis eludunt, aut flocci faciunt. Parum enim diſtant a contemptoribus ſubdoli interpretes: & ſi rem ſpectes, utri maius malum inferant, non facile dixerim. Ab illis cavere facile eſt, ſecus ab iſtis. Lubet confirmare quæ ſcribo auctoritate ſapientis Elizalde, cuius lectione, & doctrina fateor, fateborque ſemper me valde profeciſſe. *Quo interea in loco bullæ apoſtolicæ, etiam doctrinales, apud hos ipſos ſint, res ipſæ demonſtrant. Nuper condemnatio illa prodiit pure doctrinalis quadraginta quinque opinionum: & interea non ſine mœrore audias, non unum, ſed plures dicentes, vel rem intimatam non eſſe, vel a ſæculari Senatu approbatam non eſſe, ac ſimilia valde dolenda: quæ quonam pertineant, ipſe neſcio, ſed horreo.* Dementia porro eſſet aſſerere, licitum haud eſſe pontificiis diplomatibus reſiſtere in fidei bullis, ſecus in morum præceptis. Videant ergo qui bullas adverſus errores Baianos, & Ianſenianos extollunt, &, ad hoc quod attinet, ſtrenue agunt: bullas vero, conſtitutiones, & decreta adverſus ritus ſuperſtitioſos, adverſus laxiſſimas morum opiniones, vanis commentis eludunt.

XXIV. Alterum cæcitatis ſignum eſt fingere ſibi viam quæ ad cælum ducat, latam, planam, deliciis, & voluptatum floribus aſperſam: iugum Chriſti ſuave repræſentare in ſenſu falſo, & erroneo, quatenus ſit carni, & vanis deſideriis attemperatum; & non ſenſu vero, prout cæleſti gratia, & caritatis oleo delibutum ſuaviſſimum eſt amantibus, leve, & blandum: arctam Chriſti viam & anguſtam, bellum illud carni, & ſanguini a Servatore noſtro denuntiatum, mundi videlicet, pomparum, luxus, vanitatis abnegationem, carnis, ſenſuumque conflictationem, referre, tamquam Rigoriſtarum commenta: & ſe recipere ad quoſdam Caſuiſtas, indicatos a Terillo in ſæpius laudato prologo ad tractatum de conſcientia probabili, qui Scripturas diſtinctiunculis ineptis emolliunt, qui Patrum ſanctorum ſententias ut figuras concionatorias ſibilant, illorumque auctoritatem elevant, atque inauditas opiniones, quæ viam Dei ſpatioſam efficiunt, quæ conſcientias laxant, in vulgus ſpargunt.

XXV. Notionem cæcitatis, eiuſdem cauſſas, & ſigna breviter perſtrinxi. Remedia nunc eſſent præſcribenda, niſi inter diſputandum indicata fuiſſent. Unum in calce capitis huius breviſſime exponam: quo adhibito, cæcitatis tenebræ continuo diſſipantur, quo non poſito tenebræ in dies ſpiſſiores fiunt. Saluberrimum, efficaxque remedium perhibet Chriſtus Redemptor noſter Matth. XXIII. verſ. 26. *Phariſæe cæce, munda prius quod intus eſt calicis, & paropſidis, ut fiat id quod deforis eſt, mundum.* Cordis igitur affectiones prius purgandæ, dominandi, ambiendi, refulgendi in hoc mundano theatro deſideria, & ceteræ corrupti animi occultiſſimæ propenſiones abolendæ ſunt. *Phariſæe cæce, munda prius quod intus eſt.* Hæc evangelica

gelica doctrina ipſi ethnico Philoſopho perſpecta fuit, aſſerenti, quod qualis quiſque eſt, talis ei videtur finis. Vapores craſſi ex putrida cordis vallo ſurgunt, nubemque formant: nubes decurſu temporis in tenebras obſcuriſſimas immigrant, ſolemque intellectus obtenebrant. Cordis itaque ſinus omnes, vel ſecretiores, mundandi ſunt, ut cæcitatis caligo penitus abigatur. *Phariſæe cæce, munda prius quod intus eſt*. Et quoniam pauci ſunt qui calicem hunc interiorem, vino proſtitutionis, & fæcibus ambitionis, avaritiæ, ſuperbiæ plenum, evacuare velint; idcirco obnubilatum intellectum habent, idcirco colloquia ſpiritualia, paradiſi, inferni ſermones faſtidiunt. Oracula ſanctarum Scripturarum, ac ſi ſolis Anachoretis, Monachis, aliiſque paucis qui ſanctiorem vitam agunt, denuntiata eſſent, parvi faciunt. Norunt & ipſi hæc cum ſuorum pugnare moribus: adhuc tantum habent laminis. Verum, ut ſub cæcitatis nube tranquille quieſcere valeant, adeunt interpretes ſuos Caſuiſtas, qui Scripturarum rigorem deliniant. Oculis tuis ſubiicere volo quæ ad Chriſtianorum inſtructionem Paulus doctor Gentium ſcribit ad Epheſ. v. *Eſtote ergo imitatores Dei, ſicut filii cariſſimi, & ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem, & hoſtiam Deo in odorem ſuavitatis. Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut avaritia nec nominetur in vobis, ſicut decet Sanctos: aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurilitas, quæ ad rem non pertinent; ſed magis gratiarum actio .... Nemo vos ſeducat inanibus verbis: propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite ergo effici participes eorum. Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulate. Fructus enim lucis eſt in omni bonitate, & iuſtitia, & veritate.... Propter quod dicit: Surge qui dormis, & exurge a mortis; & illuminabit te Chriſtus. Videte itaque fratres, quomodo caute ambuletis: non quaſi inſipientes, ſed ut ſapientes: redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt. Propterea nolite fieri imprudentes, ſed intelligentes quæ ſit voluntas Dei ... Loquentes vobiſmetipſis in pſalmis, & hymnis, & canticis ſpiritualibus, cantantes, & pſallentes in cordibus veſtris Domino*. Qui lectioni Caſuiſtarum aſſueti ſunt, ſi hanc divinam inſtructionem offendunt, eam veluti parergon ineptum tranſiliunt, & cito ad humana ratiocinia oculos convertunt. Idque multos ab hinc annos advertit, & deploravit ſapiens P. Elizalde Lib. V. quæſt. xiv. § 8. *Nauſea quædam, & alienatio videtur plurimos occupaſſe, & quibus libri alii ſapiunt, Scripturæ deſipiunt, & faſtidio ſunt: & nihil eſt, ſi textum afferas, quem etiam tranſiliunt, dum libros legunt: ac me terræ filium libentius legunt quam Iſaiam, vel Paulum. Si ergo, ut cum D. Thoma conſtituimus, cæcitas ſita eſt in privatione principii intelligibilis; & hoc principium intelligibile univerſale ſunt Scripturæ Dei: tu vide, quo iſta abiectio, & derelictio, & ignoratio Scripturarum pertineat.*

CA-

Digitized by Google

C A P U T V.

Veritas divinæ legis omnibus obvia eſt : facile inveniri poteſt ab iis qui quærunt illam.

DE veritatis inventione celebris fuit inter Academicos diſputatio. Nihil ſapientem debere approbare ut verum , nihil reſpuere ut falſum , conſtituebant . Quod delirium labefactarunt adverſarii, inferentes ſapientem Academicum truncum eſſe, quod nec bonum proſequi , nec malum declinare valeat . Hoc ut eliderent argumentum Academici, excogitarunt probabile, ſeu veriſimile, de quo infra. Verum morale inventu poſſibile eſſe, omnes teſtantur nationes quæ religionem quampiam ut bonam profeſſæ ſunt. Nulla quippe religio a ſuis profeſſoribus mala creditur: ergo nec falſa. Contra, ſi ut bona colitur, ergo ut vera. Quare nec ipſi Academici corde credebant quod ore adfirmabant. Nec refert quod plurimi non inveniant: nam nunc tantum dicimus , homines communiter exiſtimare ſe poſſe verum invenire: alioquin nullam colerent religionem . Qnod autem reapſe plurimi non reperiant, non impedit quominus credant ſe invenire illam poſſe. Et revera nemo diſputaret, nemo laboraret in veritatis inquiſitione , ſi perſuaſum omnibus eſſet , verum inveniri non poſſe. Quin facilius inventu credunt quam reapſe ſit. Nam moralem Theologiam vel ineptiores profitentur, qui naturales ſcientias verſare non auderent . Nec refugium ad reflexiones quidquam iuvat. Nam ſi ſcientia directa falſa eſt, reflexiones ſunt de ſubiecto non ſupponente. Hæc omnibus comperta ſunt. Id vero negotium faceſſit, qua ratione , viaque inveniri verum queat . Materiam hanc plurimis, graviſſimiſque involutam difficultatibus , pro dignitate verſat celebris P. Elizalde . Nonnulla ex pluribus quæ ipſe docet , perſtringemus, & in ſequentes ſſ. digeſta dabimus.

§. I.

Teſtimoniis ſacræ Scripturæ oſtenditur, veritatem inveniri poſſe viribus gratiæ , non naturæ.

I. DIſputationes quas de gratia Theologi acri contentione inſtituunt , valeat nempe omne verum, vel aliquod, vel nullum intellectus ſibi relictus invenire, prætereo. Alibi fuſe oſtenſum eſt, voluntatem noſtram infirmam eſſe, non mortuam ; adeoque aliquod bonum opus morale ordinis naturalis efficere poſſe, & conſequenter intellectum illud proponere. De vero nunc morali, quatenus ad ſalutem conducit, ſermo eſt. Iſtius veritatis inventionem gratia Dei nos aſſequi poſſe, & Scripturæ, & Concilia teſtantur.

II.

II. Scripturæ quidem. Nam Deus per Ieremiam *cap.* XIV. *ait: Dabo eis cor, ut ſciant me*. Ioannes cap. XV. *Sine me nihil poteſtis facere*. S. Paulus Apoſtolus II. ad Cor. III. *Non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid a nobis, quaſi ex nobis; ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt*. S. Iacobus Apoſtolus cap. I. *Si quis autem veſtrum indiget ſapientia, poſtulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei. Poſtulet autem in fide nihil hæſitans*. Iſtius rei conſcius regius Propheta David continenter huius veritatis ſcientiam iugibus lacrymis implorabat Pſal. CXVIII. *Doce me iuſtificationes tuas. Revela oculos meos. Beatus quem tu erudieris, Domine, & de lege tua docueris eum*. Alia plurima in Pſalmis iſthuc pertinentia, & cuique obvia habet.

III. Concilia quoque hanc eamdem veritatem confirmant. Milevitanum cap. IV. *Quiſquis dixerit, gratiam Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum propter hoc tantum nos adiuvare ad non peccandum, quia per ipſam revelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, ut ſciamus quid appetere, quid vitare debeamus; non autem per illam nobis præſtari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus, atque valeamus; anathema ſit. Cum enim dicat Apoſtolus*: Scientia inflat, caritas vero ædificat: *valde impium eſt ut credamus, ad eam quæ inflat, nos habere gratiam Chriſti; ad eam quæ ædificat, non habere: cum ſit utrumque donum Dei, & ſcire quid facere debeamus, & diligere, ut faciamus; ut ædificante caritate, ſcientia non poſſit inflare. Sicut autem de Deo ſcriptum eſt: Qui docet hominem ſcientiam: ita etiam ſcriptum eſt: Caritas ex Deo eſt*. Sicuti ergo nefas eſt aſſerere, caritatem, qua bonum diligimus, Dei donum non eſſe; ita erroneum eſt aſſerere, donum Dei non eſſe, ea ſcire quæ appetere, aut vitare debeamus. Similia docet Concilium Arauſicanum II. can. XXII. *De his quæ hominum propria ſunt, nemo habet de ſuo niſi mendacium: ſi quis autem habet homo veritatem, atque iuſtitiam, ab illo fonte eſt quem debemus ſitire*. De viribus ergo hic ſermo eſt quibus verum aſſequi morale poſſumus, quodque moribus formandis idoneum eſt. Alioqui concidunt hi canones adverſus Pelagianos lati.

IV. Sed iterum Paulum ſanctum detonantem illi audiant qui mundanæ ſapientiæ comparandæ plus iuſto inhærent; qui dies, menſes, & annos inſumunt in rebus nihili, in numerorum ſupputatione, in circulis circinandis, in figuris pingendis; Dei vero ſapientiam negligunt, & faſtidiunt; qui iactant ſe illam tenere, diviteſque eſſe theſaurorum ſapientiæ Dei, cum ſint pauperes, & cæci. Sapientiam Philoſophorum Corinthi degentium redarguit Paulus I. Cor. cap. I. II. & III. *Perdam* (inquit cap. I.) *ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Ubi ſapiens? Ubi Scriba? Ubi conquiſitor huius ſæculi? Nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam huius mundi?* Plura habet cap. II. *Ego cum veniſſem ad vos, fratres, veni non in ſublimitate ſermonis, aut ſapientiæ*. . . *Non enim iudicavi me ſcire ali-*

Digitized by Google

aliquid inter vos, niſi Ieſum Chriſtum . . . Sermo meus, & prædicatio mea non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus, & virtutis . . . . Sapientiam autem loquimur inter perfectos: ſapientiam vero non huius ſæculi, neque Principium huius ſæculi. Legas velim integra hæc tria capita, ſi ſapientiæ divinæ comparandæ deſiderio flagrare aves, atque famem iſtius ſcientiæ acuere. Hæc ſola lectio nauſeam, faſtidiumque humanæ ſapientiæ tibi ingeret, dolebitque, te tandiu in ſiliquarum paſtu inhæſiſſe, optimis ſapidiſque frugibus contemptis. Mundana quippe ſapientia non in eum ad quem inſtitutus homo eſt, finem dirigit. Finis quippe in quem Deus hominem condidit, Deus ipſe eſt. Finis ad quem aſſequendum Philoſophi homines inſtruebant, in bono publico civitatis, in tranquillitate, bonoque cuiuſque civitatis membro ſitus erat. Utique humanæ vitæ finis, a Philoſophis præſtitutus, nonnulla ſimilia habet cum vero hominis fine, ut non eſſe occidendum, mentiendum, furandum, decipiendum; ſed ſervandam iuſtitiam, fidem, religionem colendam, fovendam ſocietatem, & id genus plura. Verum in harum quoque veritatum inveſtigatione homo ſibi relictus vel ſapientiſſimus frequenter deficit. Hoc, aut illud verum attingit, bonumque proſequitur; ut infirmus paſſim claudicans, & veluti homo ambulans inter caliginem, non adeo denſam, ut penitus ſolem occludat, ſed talem quæ plerumque viam veritatis abſcondit. Heinc eſt quod plurimi litterarum humanarum faſcibus onuſti, & vaſtæ eruditionis ſupellectili referti, cæleſtis ſcientiæ expertes ſint; contra vero plures, terrena deſtituti ſapientia, in doctrina Dei, & Sanctorum exculti ſunt, ut Auguſtinus *Lib. VIII. Confeſſ. cap.* VIII. teſtatur. *Quid patimur? Quid eſt hoc? Quid audiſti? Surgunt indocti, & cælum rapiunt; & nos cum doctrinis noſtris ſine corde, ecce ubi volutamur in carne, & ſanguine.* Quid egit Auguſtinus? In manus ſumpſit, quem? Doctorem gentium Paulum, & in ſilentio legere cœpit capitulum illud: *Non in comeſſationibus, & ebrietatibus* &c. Auguſtini veſtigiis inſiſte. Paulum lege, non eos Auctores quorum plura principia utinam, inquit ſapiens Elizalde *lib. VII. quæſt.* III. in ſæculo ſæpe non ſiſterent, nec tempore terminarentur, nec clauderentur ſecundum elementa mundi magis quam ſecundum rationes æternas.

§. II.

Scripturæ, & Patrum auctoritates, quæ evincunt, veritatem ordinis naturalis, divinique inveniri ab omnibus facile poſſe.

V. UT ſana doctrina integra conſiſtat, advertendum ducimus, tum hic, tum in ſequentibus nos a quibuſdam eventibus raris, & præter ordinem occurrenti-

rentibus abſtrahere. Id ſolum oſtendendum ſuſcipimus quod plerumque, & communiter fit, aut fieri poteſt. Veritatem ergo quæ pertinet ſive ad communem Chriſtianiſmi profeſſionem, ſive ad peculiarem cuiuſque ſtatum, inveniri communiter ab omnibus poſſe, Scripturæ, & Patres adfirmant. Plurimi eam ignorant, quod vel inveſtigare eam nolint, aut ſe illam ſcire arbitrentur, vel quod nec ſe ſcire exiſtiment, nec quærere velint; ut ſcite ſcribit Auguſtinus Lib. de utilit. cred. cap. XI. *Tria ſunt alia hominum genera, improbanda profecto, ac deteſtanda. Unum eſt opinantium, ideſt eorum qui ſe ſcire arbitrantur quod neſciunt. Alterum eorum qui ſentiunt quidem ſe neſcire; ſed non ita quærunt, ut invenire poſſint. Tertium eorum qui neque ſe ſcire exiſtimant, nec quærere volunt.*

VI. Porro, ut id quod propoſui, ſanctarum Scripturarum teſtimoniis evincam, illud primum promam quod Deuteronomii habetur *cap.* XXX. *verſ.* 11. quodque dilectionem, & cultum Dei præcipit. *Mandatum quod ego præcipio tibi hodie, non ſupra te eſt, neque procul poſitum, nec in cælo ſitum, ut poſſis dicere: Quis noſtrum valet ad cælum aſcendere, ut deferat illud ad nos, ut audiamus, & opere compleamus? Neque trans mare poſitum; ut cauſeris, & dicas: Quis ex nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos uſque deferre; ut poſſimus audire, & facere quod præceptum eſt? Sed iuxta te eſt ſermo valde, in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum. Conſidera quod hodie propoſuerim in conſpectu tuo vitam & bonum; & e contrario mortem, & malum: ut diligas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & cuſtodias mandata illius.*

VII. Alterum habetur Lib. Sap. cap. VI. verſ. 13. *Clara eſt, & quæ numquam marceſcit ſapientia; & facile videtur ab iis qui diligunt eam, & invenitur ab his qui quærunt illam. Præoccupat qui ſe concupiſcunt, ut illis ſe prior oſtendat. Qui de luce vigilaverit ad illam, non laborabit: aſſidentem enim foribus ſuis inveniet. Cogitare ergo de illa, ſenſus eſt conſummatus: & qui vigilaverit propter illam, cito ſecurus erit. Quoniam dignos ſeipſa circuit quærens, & in viis ſe oſtendit illis hilariter, & in omni providentia occurrit illis.*

VIII. Tertium teſtimonium eſt Eccli. XXXII. verſ. 18. *Qui timet Dominum, excipiet doctrinam eius: & qui vigilaverint ad illum, invenient benedictionem. Qui quærit legem, replebitur ab ea: & qui inſidioſe agit, ſcandalizabitur in ea. Qui timent Dominum, invenient iudicium iuſtum, & iuſtitias quaſi lumen accendent.* De Chriſto Domino hæc vaticinatus eſt Iſaias cap. II. verſ. 3. *Docebit nos vias ſuas, & ambulabimus in ſemitis eius.* Et reipſa mulier Samaritana hæc de Chriſto teſtatur Ioann. IV. *Scio .... cum venerit ille, annuntiabit nobis omnia.* Tandem Chriſtus ipſe Matth. VII. verſ. 7. *Quærite, & invenietis: pulſate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit; & qui quærit, invenit; & pulſanti aperietur.* Summopere ponderanda eſt illa expreſſio *omnis*. Si enim omnis qui quærit, invenit: ergo qui-

cum-

Digitized by Google

cumque non invenit, non quærit; & quicumque non quærit, reus eſt, ſi non invenit. Collige hinc, quam difficile ſit ignorantias eſſe omnino invincibiles. Quid quod Patres omnes textum hunc, ut ſonat, interpretantur? S. Auguſtinus Lib. I. de prædeſt. Sanct. cap. VIII. *Ipſe unus Magiſter, & Dominus, cum dixiſſet:* Omnis qui audivit a Patre, & didicit, venit ad me: *Quid eſt* Omnis qui audivit a Patre, & didicit, venit ad me; *niſi nullus eſt qui audiat, & diſcat a Patre, & non veniat ad me? Si enim omnis qui audivit, & didicit, venit; profecto omnis qui non venit, non audivit a Patre, neque didicit. Nam ſi audiſſet, & didiciſſet, veniſſet. Neque enim ullus audivit, & didicit, & non venit; ſed omnis, uti ait veritas, qui audivit, & didicit, venit.* Similiter ergo omnis qui quærit, invenit. Neque enim ullus quæſivit, & non invenit. S. Ioannes Chryſoſtomus hom. XVIII. in cap. VII. Matth. *Omnis enim qui petit, accipit, & qui quærit, invenit .... Quidquid deſideratis invenire, quærite, & invenietis; & quidquid clauſum vobis videtur, pulſate, & aperietur vobis, gratia vos proſequente: petite precibus die ac nocte orantes.*

IX. Magnopere perpendenda eſt animadverſio ſapientis P. Elizalde *Lib. VII. quæſt.* VII. *§.* 3. in laudatos textus. Non repugnarem, inquit, alicui limitation i, ſi deſignari confinia poſſent. Sed cum limites definiri nequeant, periculum eſt ne ſi vel tantillum exceptionis admittatur, omnia arbitraria remaneant. Ariſtoteles ipſe docet, parvum a principiis diſceſſum magnum, maximumque progreſſu evadere. Exemplum Catholici in conflictu cum Manichæo rem apprime declarat. Quia enim ſub initium diſputationis culicem a Deo factum non eſſe Catholicus conceſſit, procedente diſputatione, cælum ipſum a Deo conditum non eſſe tandem annuit; & in univerſam Manichæorum hæreſim prolapſus eſt. *Propter iſtam ergo*, inquit Elizalde loc. cit. *limitationis ſemel cœptæ incertitudinem, & ad omnia ſenſim propagationem, illam prorſus negare tutius exiſtimavi. In doctrina ſcilicet, & in moribus locum habet quod ſcriptum eſt:* Qui ſpernit modica, labitur in magna .... *Nulla itaque videtur admittenda limitatio in iure naturali, & divino. Etenim principium, cui pro inveniendo vero innitimur, non humanum ingenium eſt, vigorque, & robur naturæ; ſed promiſſiones divinæ, Deique potentiæ, & gratiæ vis, & magnitudo. At promiſſiones divinæ, & explicationes Sanctorum univerſaliſſimæ ſunt, & nihil excipiunt, & Dei potentia magna ubique. Ergo nihil excipiendum eſt.*

X. Firmat aliis animadverſionibus ſuam ſententiam Elizalde. Quo enim iure una excipitur veritas, eodem excipi & altera poteſt. Quo poſito, luſoriæ ſunt promiſſiones divinæ. Et quemadmodum nulla eſt veritas divini, naturaliſque iuris que quæſita inveniri nequeat; ita nulla eſt perſona quæ ab ea invenienda ſit excepta. Nec enim ſua Deus promiſſa coarctavit vel ad doctos, aut ad unam alteramve nationem, aut ad Religioſos; ſed omne prorſus humanum genus complectitur, omnibus

Digitized by Google

gratiæ ſuæ lumen impartitur: quod vel ipſi recentiores Theologi propugnant, aientes, Deum abſque ulla exceptione omnibus conferre gratiam ad ea omnia facienda quæ proprio congruunt ſtatui. Porro eadem omnino univerſalitate Deus promittit gratiam cognitionis, ac gratiam effectionis: nec una promiſſio univerſalior altera eſt. Si itaque admittunt gratiam adiutorii, & virium omnibus, & ad omnia conferri; fateantur oportet, gratiam quoque luminis omnibus, & ad omne verum morale naturale, divinumque aſſequendum impertiri. Accedit quod limitationes univerſam doctrinam ſuſpectam efficiunt. Quandoquidem rem totam reducere ad humanas vires videntur, & veritatis inventionem per maiorem aut minorem ingeniorum, & mentium vim, penetrationem, aut hebetudinem reſolvere. Heinc eſt tam frequens mentio ineptorum, idiotarum, rudium, doctiorum. Et hac via, quæ mere humana eſt, in homine collocans ſpem ſuam, non tam plures, quin plurimi ſunt, qui veritates invenire nequeunt. *Nec enim gigas ſalvabitur in multitudine virtutis ſuæ*. Addendum, quod ſi reſpectus habeatur ad aptos, & ineptos, idoneos, & obtuſos, magis ſpectanda eſt diverſitas inter Chriſtianos veros, & falſos; ac rurſus inter Iudæos, Mahumetanos, & Ethnicos; ac denique inter barbaros & ſilveſtres, ac civiles politoſque. Adiiciatur vis educationum, religionum, inſtitutionum, & alia plurima impedimenta expendantur. Quare, omnibus bene expenſis, plus Chriſtianus excedit in facultate inveniendæ veritatis moralis barbaros plurimos, quam excedant præſtantiſſimi magiſtri ruſticos agricolas. Qua ergo facilitate dicitur, Chriſtianum aliqua vera moralia invenire non poſſe; eadem dici poteſt, reperiri barbaros qui nihil invenire valeant. Quare concludendum videtur, quod ſicut Deus omnibus, vel ipſis iuxta potiſſimum adverſarios excæcatis, & obduratis, auxilia ſufficientia offert, & confert ad efficienda opera præcepta; ita quoque impertiat gratiam illuſtrationis. Nec eſt quod reponas, gratiam impertiri a Deo ad ea efficienda quæ cognoſcuntur, ſecus ad ignota. Nam exceptio arbitraria eſt, eo quod textus reſpectu tam cognitionis quam efficientiæ univerſales ſint. Quid enim magis rationi abſonum quam Deum velle nos aliqua facere, ſimulque nolle nos eadem ſcire? Ergo quæ voluit Deus a nobis fieri, voluit ea a nobis cognoſci.

§ III.

Aliis argumentis evincitur facilis aſſecutio veritatis moralis.

XI. QUi populorum ruditate, idiotarum hebetudine, magiſtrorum penuria, rerum ſciendarum ſublimitate, & difficultate, legis divinæ ignorantiam excuſant, Deum ipſum criminantur. Latuere ne divinum Legislatorem hæc omnia? An ſuam tulit legem, & præcepta, antequam expenderet ſubditorum vires, cuiuſ-

Digitized by Google

cuiuſque habilitatem, locorumque diſtantiam? Alterutrum ergo dicendum: aut neminem a legis obſervantia ignorantiæ invincibilis titulo immunem eſſe: aut Deum ſuam intimaſſe legem, ſubditorum capacitate, viribus, & eventibus peculiaribus inconſultis. Denique adducendus in medium eſſet aliquis ſacer textus quo Deus declaraverit, obtuſos, rudes, barbaroſque populos exemptos ab obſervantia legis & præceptorum eſſe. Nullus autem ex Scriptura ſancta textus adduci valet. Tantum enim abeſt Deum, inconſultis ſubditorum viribus, ſua intimaſſe præcepta, ut e contrario conceptis verbis in Deuteronomio declaraverit ſe omnia aptaſſe, & attemperaſſe hominum imbecillitati. Quod ex analogia providentiæ naturalis ad moralem confirmari poteſt. AEque Deus eſt naturam condens, & largiens gratiam: & quo ordo gratiæ altero potior eſt, eo quoque eminentius ſplendet. Philoſophi omnes deprædicant, nihil naturæ deeſſe, omnia ad ſuum comparandum finem expedita, congrua, & efficacia in promptu occurrere. Si quid præter rectiſſimum ordinem accidit; non naturæ auctori, rectorique, ſed ſecundis cauſſis adſcribendum, docent ſapientes Philoſophi. In ſuperiore ergo gratiæ ordine nihil fruſtra egiſſe Deum, nullum præceptum fruſtra promulgaſſe, dicendum eſt. Natura non deficit in neceſſariis: ergo neque gratia. Inter neceſſaria primum occupat locum legis exequendæ cognitio. In hoc ordine Deus, & homo una operantur. Ergo defectus iſtius ordinis homini, non Deo tribuendi. Nec eſt quod opponas, naturam ſua implere munia non in ſingulis individuis, ſed in univerſæ ſpeciei collectione. Ergo etiam, ut rectus ordo gratiæ conſiſtat, ſat erit ab aliquibus legem ſciri. Ex ignorantia utriuſque ordinis cavillatio oritur. Non omnis materia anima rationali informatur, ſic ordinis pulchritudine exigente. Monſtra quoque in natura contingunt: quia ad univerſi ordinis integritatem conferunt. Nulla in ordine gratiæ monſtra. Omnes, & ſingulos vult Deus ſalvos fieri: omnibus, & ſingulis auxilia ſufficientia præbet. Et ut ad naturæ ordinem regrediamur, metallis in viſceribus terræ, piſcibus ſub immenſa Oceani mole immerſis, avibus per aerem volantibus, infinitis propemodum animantibus in ſilvis, in ſpeluncis, in terræ cavernis ſigillatim providet: & Deum hunc deeſſe credendum eſt in illuminandis hominibus, ut legem quam iiſdem impoſuit, agnoſcant, ſerventque? Quid locorum diſtantias opponis? An Deus non ubique præſens? Quid hebetudinem obtrudis? An non omnipotens Deus, qui infirma & ſtulta eligit, ut confundat fortia? Quid doctorum penuriam exaggeras? An deſunt Angeli? An non in manu Dei ſunt hominum corda? Quid denique muſſitas, abſque miraculis plurimos illuminari non poſſe: miracula autem ſine neceſſitate haud eſſe multiplicanda? Ecqua maior neceſſitas quam hominum ſalvandorum? Salvat autem Deus homines fide ſua, lege ſua, gratia ſua. Hic eſt ordo certiſſimus, nobiſque compertus. Alterutrum ergo aſſerendum: aut ſalvandos homines eſſe cum legis fideique ignorantia; atque adeo

M ij per-

Digitized by Google

perverteudum ordinem certiſſimum, nobiſque manifeſtum, ut iſti contendunt: aut patranda miracula, ut primus ordo conſiſtat integer. Quis non adfirmabit hoc ſecundum?

XII. Diſputatio Auguſtini adverſus Porphyrium plenam adfert huic cauſſæ lucem. Nihil enim nunc obiicitur quod efficacius non oppoſuerit Auguſtino Porphyrius. Hæc ſunt Porphyrii argumenta adverſus evangelicum textum, quo Chriſtus ſe viam vitæ, & ſalutis aſſeruit. *Item alia* (inquit Auguſtinus epiſt. CII. alias XLIX. quæſt. II.) *propoſuerunt, quæ dicerent de Porphyrio contra Chriſtianos tamquam validiora decerpta. Si Chriſtus, inquiunt, ſe ſalutis viam dicit, gratiam, & veritatem, in ſeque ſolo ponit animis in ſe credentibus redditum; quid egerunt tot ſæculorum homines ante Chriſtum? Ut dimittam, inquit, tempora ante Latium regnatum, ab ipſo Latio quaſi principium humani nominis ſumamus. In ipſo Latio ante Albam dii culti ſunt. In Alba æque religiones, rituſque valuere templorum. Non paucioribus ſæculis ipſa Roma, longo ſæculorum tractu ſine chriſtiana lege fuit. Quid, inquit, actum de tam innumeris animis, qui omnino in culpa nulla ſunt? Siquidem is cui credi poſſet, nondum adventum ſuum hominibus commodarat. Orbis quoque cum ipſa Roma in ritibus templorum calluit. Quare, inquit, Salvator qui dictus eſt, ſe ſe tot ſæculis ſubduxit? Sed ne, inquit, dicant, lege Iudaica vetere hominum curatum genus, longo poſt tempore lex Iudæorum apparuit, ac viguit anguſta Syriæ regione, poſtea vero prorepſit etiam in fines Italos, ſed poſt Cæſarem Caium, aut certe ipſo imperante. Quid igitur actum de Romanis animabus, vel Latinis, quæ gratia nondum advenientis Chriſti viduatæ ſunt uſque ad Cæſarum tempus?*

XIII. Patet ex allatis argumentis, nihil nunc efficacius opponi poſſe in ignorantiarum præſidium? Quid, quæſo, reſpondebunt Probabiliſtæ Porphyrio? Num cælum aſcendiſſe Romanos, Albanoſque? Iure ergo Iulianus, Porphyrii argumentis deceptus, Chriſto vale dixit, fidemque maiorum ſuorum, ac religionem reſumpſit? Sed, hac nunc argumentatione miſſa, quæ reſpondet Auguſtinus tranſcribamus. Ut prolixitatem vitem, plura omittam, quibus veluti gladio iugulat Auguſtinus paganos. Inquit enim: *Primo ipſi dicant, utrum profuerint hominibus deorum ſuorum ſacra, quæ conſtat certis temporibus conſtituta? Quæ ſi negant aliquid profuiſſe ad animarum ſalutem, nobiſcum ea deſtruunt, & eſſe inania confitentur. Nos quidem etiam pernicioſa monſtramus; ſed parvum non eſt ut ipſi interim prius inania fateantur.* Plurima id genus in paganos regerit. Poſt argumento facto in defenſionem chriſtianæ religionis, ſub quæſtionis finem hoc præbet reſponſum. *Quamdiu parvus, & infirmus eſt intellectus hominis, divinæ debet credere veritati. Quid ergo mirum, ſi tam infidelibus plenum Orbem terrarum Chriſtus prioribus ſæculis noverat, ut eis apparere, ut prædicari merito nollet, quos nec verbis, nec miraculis ſuis credituros eſſe præſciebat? Neque enim incredibile eſt, tales fuiſſe tunc omnes, quales ab*

Digitized by Google

ab eius adventu uſque ad hoc tempus tam multos fuiſſe, & eſſe miramur: & tamen ab initio generis humani alias occultius, alias evidentius, ſicut congruere temporibus divinitus viſum eſt, nec prophetari deſtitit, nec qui in eum crederent, defuerunt, ab Adam uſque ad Moyſen, & in ipſo populo Iſrael, qui ſpeciali quodam myſterio gens prophetica fuit, & in aliis gentibus, antequam veniſſet in carne. Cum enim nonnulli commemorantur in ſanctis Hebraicis libris, iam ex tempore Abrahæ, nec de ſtirpe carnis eius, nec ex populo Iſrael, nec ex adventitia ſocietate in populo Iſrael, qui tamen huius ſacramenti participes fuerint; cur non credamus etiam in ceteris hac atque illac gentibus, alios fuiſſe, quamvis eos commemoratos in eiſdem auctoritatibus non legamus? Ita ſalus religionis huius, per quam ſolam vera ſalus veraciterque promittitur, nulli umquam defuit qui dignus fuit; & cui defuit, dignus non fuit. Et ab exordio propagationis humanæ uſque in finem, quibuſdam ad præmium, quibuſdam ad iudicium prædicatur. Ac per hoc & quibus omnino annuntiata non eſt, non credituri præſciebantur, & quibus non credituris tamen annuntiata eſt, in illorum exemplum demonſtrantur; quibus autem credituris annuntiatur, hi regno cælorum, & ſanctorum Angelorum ſocietati præparantur. Quod dignis annuntiata ſit ſemper fides, indigniſque negata, iuxta iam nota in materia divinæ gratiæ principia accipiendum eſt. Neque hic explicare vacat, totam dignitatem effectum fuiſſe præcedentis auxilii, & gratiæ: quia alterius loci diſputatio eſt.

XIV. Auguſtini doctrinam perſpicuam de more nobis reddit S. Thomas, & argumentum a Porphyrio propoſitum preſſius urget. Siquidem *de verit. quæſt. xiv, art.* 11. hunc ſibi obiicit caſum. *Illud non eſt ponendum, quo poſito, ſequitur inconveniens. Sed ſi ponamus quod ſit neceſſarium ad ſalutem, quod aliquid explicite credatur, ſequitur inconveniens. Poſſibile eſt enim aliquem nutriri in ſilvis, vel inter lupos; & talis non poteſt aliquid de fide explicite cognoſcere: & ſic erit aliquis homo qui de neceſſitate damnabitur: quod eſt inconveniens. Et ſic non videtur quod ſit neceſſarium aliquid explicite credere.* Conſtituta in corpore articuli neceſſitate, & temporum ante, & poſt Salvatoris adventum diverſitate aſſignata, reſpondet. *Dicendum, quod non ſequitur inconveniens, poſito quod quilibet teneatur aliquid explicite credere, ſi in ſilvis, vel inter bruta animalia nutriatur. Hoc enim ad divinam providentiam pertinet, ut cuilibet provideat de neceſſariis ad ſalutem, dummodo ex parte eius non impediatur. Si enim aliquis taliter nutritus ductum naturalis rationis ſequeretur in appetitu boni, & fuga mali, CERTISSIME eſt tenendum, quod ei Deus vel per internam inſpirationem revelaret ea quæ ſunt ad credendum neceſſaria; vel aliquem fidei prædicatorem ad eum dirigeret, ſicut miſit Petrum ad Cornelium, Act.x.* Duo curſim animadverte. Primo ad divinam providentiam confugit, & ab humanis ratiociniis recedit. *Hoc ad divinam providentiam pertinet.*

Digitized by Google

Secundo, tamquam luculentiſſimam veritatem, divinam providentiam iis promittit qui ſequuntur rationis ductum. *Certiſſime tenendum eſt* &c. Aſſerit argumento 5. multos Gentiles ante Chriſti adventum ſalvos factos eſſe ex fide implicita in Chriſtum. Et 2. 2. *quæſt.* 11. *art.* 7. *ad* 3. docet multis Ethnicorum Chriſti adventum revelatum fuiſſe. *Dicendum, quod multis Gentilium facta fuit revelatio de Chriſto, ut patet per ea quæ prædixerunt. Nam Iob* XIX. *dicitur*: Scio quod Redemptor meus vivit. *Sibilla enim prænuntiavit quædam de Chriſto, ut Auguſtinus dicit. Invenitur etiam in hiſtoriis Romanorum, quod tempore Conſtantini Auguſti, & Irene matris eius, inventum fuit quoddam ſepulcrum, in quo iacebat homo auream laminam habens in pectore, in qua ſcriptum erat*: Chriſtus naſcetur ex Virgine: & ego credo in eum. O ſol ſub Irene, & Conſtantini temporibus iterum me videbis. *Si qui tamen ſalvati fuerunt, quibus revelatio non fuit facta, non fuerunt ſalvati abſque fide Mediatoris: quia etſi non habuerunt fidem explicitam, habuerunt tamen fidem implicitam in divina providentia, credentes Deum eſſe liberatorem hominum ſecundum modos ſibi placitos*. Hanc D. Thomæ doctrinam tradit etiam Alenſis *II. Part. quæſt.* CXXIX. *memb.* 8. & Gabriel in *II. Sentent. diſt.* XXXII. *quæſt.* 11. *art.* 3. *dub.* 1.

XV. Hæc Sanctorum doctrina innumeris confirmari hiſtoriis fide dignis poteſt. S. Auguſtinus *Lib. I. de doctr. chriſt. cap.* 1. narrat, Antonium ſanctum Monachum Ægyptium Scripturas divinas nulla hominum inſtructione didiciſſe: & ſervum barbarum chriſtianum, *de quo a graviſſimis, fideque digniſſimis viris nuper accepimus, qui litteras quoque ipſas nullo docente homine, in plenam notitiam, orando ut ſibi revelarentur, accepit*. Nonne, inquit Gabriel, Cornelium Centurionem inſtruxit Petrus Apoſtolus? *Memento* (ſubdit Chryſoſtomus in cap. XVI. Luc. conc. III.) *Eunuchi Reginæ Æthyopum, qui cum eſſet barbarus* &c. *Novit propenſum illius animum Deus, ſtudiumque amplexus, miſit illi Doctorem illico. Verum non adeſt Philippus; ſed Spiritus, qui moverat Philippum, adeſt*. Non minus celebris eſt illuminatio Gentilis illius, quæ deſcribitur in vita Ioannis Tauleri Doctoris illuminati. Legantur Acta S. Franciſci Xaverii Indiarum Apoſtoli. Quis Columbum in Indias direxit? Auri comparandi fiducia, ſi oculis corporeis res cernatur. Claſſes quæ illuc petierunt, omnia alia præter Evangelii propagationem moliebantur. Infiniti homines hac, illac per mundum vagantur: errantes ſcientibus, & contra commiſcentur: illi prædam, iſti anhelant dominatum: hi captivi, illi domini. Et in cunctis Deus gloriam ſuam, & hominum ſalutem quærit.

Digitized by Google

§. IV.

Explicatur principium illud: Facienti quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam. *Hinc infertur dari poſſe pro aliquo tempore ignorantiam invincibilem iuris tum naturalis, tum divini poſitivi. Alia conſectaria.*

XVI. Diſtinguenda ſunt duo præceptorum genera: primum eorum quorum notitia neceſſaria eſt neceſſitate medii; alterum eorum quorum cognitio neceſſaria eſt neceſſitate præcepti. Illorum ignorantia nulla excuſare valet. Comedere neceſſarium eſt neceſſitate medii ad vitam: ſive culpa, ſive abſque culpa non comedas, mortem occumbas neceſſe eſt. Poſteriorum ignorantia invincibilis excuſat. Quacumque ergo cauſſa careas iis quæ neceſſitate medii ad ſalutem requiruntur, & iuſtificationem, nullo modo iuſtificationem obtinere vales.

XVII. Concors eſt Theologorum ſententia, omni tempore neceſſariam fuiſſe fidem unius Dei, & Chriſti mediatoris. Ante eiuſdem adventum implicita, poſt explicita Chriſti fides neceſſaria eſt ad ſalutem. Convenit pariter penes antiquos, gravioreſque Theologos, facienti quod in ſe eſt ex viribus gratiæ, Deum gratiam non denegare. Et vi iſtius principii antiqui communiter docuerunt, nullam dari ignorantiam legis, ſive naturalis, ſive poſitivæ divinæ; ut teſtatur Ioannes Gerſonius *lect.* IV. *de vita ſpirit. corol.* 3.

XVIII. Huic doctrinæ obſtare videtur S. Thomas, inquit Elizalde *Lib.VII. quæſt.* XI. *§.7.* de quo hæc ſcribit: *Quantum ſit in uno Thoma momentum, norunt ſapientes, & quo ſapientiores, eo magis. Et quibus ille nihil eſt, mihi ipſi nihil ſane ſunt.* Vix eum ego nominare valeo, quin in eiuſdem laudem, & encomia erumpam, non perſuaſionibus domo delatis, aut inſtituti præiudiciis occupatus; ſed illius operum aſſidua lectione devictus. Quod alii Patres eloquentia, & ſermonis ſublimitate uberrime effundunt, hic duobus aut tribus verbis cumulatiſſime expedit. Quot verba, tot fere ſententiæ. Verbum nullum quod cauſſæ manifeſtandæ plurimum non conferat. Sed hæc præter rem. Porro Doctor ſanctus infidelitatem negativam admittit, atque adeo ignorantiam invincibilem: & tamen conſtanter ubique defendit, facienti quod in ſe eſt, Deum non denegare gratiam. Controverſiam hanc verſat 2. 2. *quæſt.* x. *art.* I. & *ad Rom.* x. *lect.* III. ubi hæc habet. *Illi qui loquentem Dominum per ſe, vel per eius diſcipulos non audierunt, excuſationem habent de peccato infidelitatis; non tamen beneficium Dei conſequentur, ut ſcilicet iuſtificentur ab aliis peccatis, vel quæ naſcendo contraxerunt, vel male vi-*

vendo addiderunt, & pro his merito damnantur. Si qui tamen eorum feciſſent quod in ſe eſt, Dominus eis ſecundum ſuam miſericordiam providiſſet, mittendo eis prædicatorem fidei, ſicut Petrum Cornelio Act. x. & Paulum Macedonibus Act. xvi. Sed tamen hoc ipſum quod aliqui faciunt quod in ſe eſt, convertendo ſe ſcilicet ad Deum, ex Deo eſt movente corda ipſorum ad bonum. Pugnantia loqui videtur Doctor ſanctus. Nam ſi facienti quod in ſe eſt, Deus gratiam non denegat; qui fieri poteſt ut negative infideles reperiantur? Nam ſi propria culpa carent, negative infideles non ſunt. Quod ſi negative infideles ſunt; iam ſequitur, Deum non conferre gratiam facienti quod in ſe eſt. Hæc negotium faceſſunt; tamen ſi notionem infidelitatis ſpectes, facile diluuntur. Aliud quippe eſt quod quis peccet gratia divina abutendo; aliud, quod peccet peccatum infidelitatis. Tunc quis contra fidem peccat, cum fidei ſibi propoſitæ reſiſtit, inquit Angelicus 2. 2. quæſt. x. art. 1. *Quis credidit auditui noſtro? Et in hoc proprie perficitur ratio infidelitatis. Et ſecundum hoc infidelitas eſt peccatum.* Infideles ergo qui auxilia divina recipiunt ad Deum amandum, colendumque, ſi eis abutantur, peccant: & propter hunc divinæ gratiæ abuſum Deus non revelat fidei arcana per Angelum, Prædicatorem &c. At culpa hæc non eſt infidelitatis: quia non reſiſtit fidei, cum nondum ſit ei propoſita. Hæc facile conciliantur. Nec maiorem poſtulant explicationem. Nam hæc infidelitas myſteriorum fidei reſtringitur ad ſilvicolas, & inter bruta enutritos, quos in exemplum adducit Angelicus. Inter fideles autem, in ſinu Eccleſiæ degentes, nullam dari docet ignorantiam invincibilem articulorum fidei, quos Eccleſia credendos proponit. Prætereamus ergo ſilvicolas, & ceteros omnes ſpectemus. In his Doctor ſanctus nullam ignorantiam admittere videtur invincibilem legis, ſive naturalis, ſive divinæ poſitivæ. Legatur in *II. Sent. diſt.* xxxix. *quæſt.* iii. *art.* 2. & *quæſt.* xvii. *de verit. art.* 4. & *quodlib.* iii. *art.* 13. & *in cap.* xiv. *Epiſ. ad Rom. lect.* 2. & 1. 2. *quæſt.* xix. *art.* 6. ubi caſum proponit ſequentis conſcientiam erroneam contrariam legi Dei. Et perpetuo definit, hunc peccare eam ſequendo. *Illud*, inquit, *quod agitur contra legem Dei, ſemper eſt malum: nec excuſat per hoc quod eſt ſecundum conſcientiam.* Lege omnia citata loca, & eamdem offendes doctrinam. Nec confundas peccatum infidelitatis cum peccato ignorantiæ vincibilis. Sed ſemper præ oculis habeto, quod infidelitas debet reſiſtere fidei propoſitioni. Si myſteria non proponuntur, non peccatur contra fidem. Quoties vero gratia Dei quis abutitur, quamquam non evadat infidelis poſitive, peccat tamen, & idcirco ſuſpenditur donum fidei.

XIX. Ex allata doctrina infertur, ad tempus dari poſſe ignorantiam invincibilem fidei, & naturalis divinique iuris. Nam ſi facienti quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam fidei &c. illo ergo tempore quo quis ſua explet munia, invincibiliter notitia fidei, legiſque caret. Hæc veritas a nemine in diſcrimen vo-

cari

Digitized by Google

cari iure poteſt. Nam præſtare quod in ſe eſt, reſpondere divinæ vocationi, quærere, inveſtigare, petere, implorare, quæ Deus præcipit, non in inſtanti & momento fiunt. Quamdiu ergo in his peragendis quis non deeſt parti ſuæ, tamdiu caret abſque culpa ſcientia legis, & fidei.

XX. Aliud conſectarium infertur. Corduba vir doctus teſtatur, communem opinionem antiquorum eſſe, gentes omnes peccare non credendo, nullamque infidelitatem negativam reperiri. *Nos ſane* (inquit Elizalde Lib. VII. quæſt. XII. §. 8.) *in eam valde propendemus, & ne prorſus teneamus, D. Thomæ, qui tanti nobis eſt, auctoritas maxime revocat. Conſultum tamen eſt afferre multa, quibus bene auditis, riteque perpenſis, ſapientiores diiudicent.* Nonnulla hic delibabo.

XXI. Omnes gentes quæ aliquam religionem profitentur, deoſque colunt, ſunt infideles, non negative, ſed poſitive. Nam idololatria infidelitas poſitiva eſt, & peccatum enorme. Ergo gentes omnes religionem profitentes ſunt infideles poſitive. Clarius rem habeto. Aut iſti audierunt legem Chriſti, aut ſecus. Si primum, nemine diſſentiente, ſunt infideles poſitive. Si ſecundum, videntur infideles eſſe negative. Nam ſi nihil de Chriſto audierunt, nequeunt habere actum quo nolint in Chriſtum credere. Idque verum habet. At iſtorum voluntas non credendi eſt voluntas colendi religionem propriam, & adorandi falſos deos. Porro voluntas iſta mala eſt. Ergo infidelitas quoque criminoſa, & poſitiva. Ergo actus tam intellectus, quam voluntatis, quibus hi credere nolunt, mali ſunt, & inexcuſabiles. Quod ut clarius percipias, adverte, eodem actu quo quis colit falſos deos, diſſentire fidei veri Dei. Porro ſi ignorantia veri Dei inculpata eſſet, cultus falſus deorum noxius eſſe non poſſet. Quoniam falſum dignoſci nequit niſi per verum. Ergo quoties inculpate ignoratur verus Deus, toties innoxie adoratur falſum numen. Verum nunc haud eſt quæſtio de infidelitate negativa veri Dei, ſed Chriſti Domini.

XXII. Compertum itaque eſt, infidelitatem unius veri Dei inexcuſabilem eſſe. Ergo omnes idololatræ aſtringuntur, patriis diis abiuratis, propriaque religione contempta, verum Deum, veramque religionem inveſtigare. Quod ſi fecerint, Deus non denegabit donum fidei in Chriſtum. Clarius. Vera fides pluribus conſtat. Primo unius Dei, atque etiam Remuneratoris cognitione. Nam accedentem ad Deum oportet hæc duo credere: omnis autem homo poteſt ad Deum accedere. Deinde addit alia, nempe cognitionem Trinitatis, Chriſti &c. Hæc porro pedetentim infidelis convertendus deprehendit, & gradatim addiſcit. A principio unius Dei Remuneratoris, ad Trinitatem, poſt ad Chriſtum, poſtremum ad ceteros articulos accedit. Inventioni annexa eſt proſecutio, & finis inventio. Ergo quemadmodum ei qui moveri non vult, nec iter aggredi, crimen eſt non ſolum quod moveri non cœperit, ſed etiam quod non pervenerit quo pervenire opor-

Digitized by Google

oportebat, & totum unum peccatum eſt: ita infidelis qui verum Deum quærere negligit, & ultro pergere in inveſtigatione veræ religionis recuſat, non modo peccavit, quod non inceperit, verum etiam peccavit, quod non pervenerit ad veram religionem Chriſti. Siquidem in cognitione veri Dei Remuneratoris clauditur fides confuſa aliorum quæ ſequuntur arcana. Hæc confuſa notitia ſatis eſt ad peccatum ſaltem ignorantiæ vincibilis.

§. V.

Iudicium noſtrum ſuper iis u æ dicta ſunt.

XXIII. QUAE hactenus hoc in capite dicta ſunt, evincere videntur, nullam abſolute dari invincibilem ignorantiam iuris naturalis, & divini. Si ſincere, ut teneor, iudicium meum prodere debeam, adeo mihi valida, & luculenta ſunt argumenta, quæ omnem ignorantiam invincibilem cuiuſque divinæ legis excludunt, ut pro dignitate reſpondere me fatear neſcire. Facilius vero me expedirem ab iis quæ in defenſionem opponuntur ignorantiæ. Sanctorum Doctorum in iis ipſis quæ iuris naturalis, & divini ſunt, ſententiæ contrariæ unicum eſt recentiorum argumentum, in quo ultimum ipſi præſidium collocant. Verum licet haud ſit contemnendum, immo magni faciendum; tamen, ſi ad Scripturarum, & eorumdem Sanctorum doctrinam ſerio expendatur, non ea quam adverſarii exiſtimant, evidentia fruitur. Ineluctabile hoc illi reputant argumentum his decepti præiudiciis: altero, quod piaculo ſibi vertant exiſtimare, ſanctos iſtos Doctores vel leviter peccaſſe; altero, quod ſi iſti peccarunt, eorum culpa non potuit non eſſe gravis: quoniam regulas morum tradiderunt univerſo populo chriſtiano, quem decipere, vel errandi viam eidem aperire grave ſane crimen eſt. Argumentationem iſtam ſancti ipſi Doctores in anteceſſum refellerunt. Et quod ad primum attinet, ipſi Sanctorum celebriores, ut David ex veteri, Paulus ex novo teſtamento, pro repellendis ignorantiis Deum continenter orabant: hæc ignorantiæ crimina ſummopere verebantur; ut ex eorum allatis teſtimoniis palam fecimus. In ſententias varias interdum abiere, etiam ſuper iis quæ iuris ſunt naturalis, & divini poſitivi. Eſto. Quid inde? Ergo omnes non ſunt aſſecuti veritatem. Hoc illi ipſi faſſi ſunt. Ergo non fuerunt ſuarum opinionum diverſitate errandi occaſio: quoniam lectores admonent dari ignorantiæ peccata. Si omnem veritatem moralem aſſecuti Sancti fuiſſent, impeccabiles dicendi Sancti forent: quod nec adverſarii adfirmabunt. Peccarunt ergo & Sancti: nam ſepties in die cadit iuſtus. Cedo: quænam peccatorum genera tribuenda Sanctis prudenter ſunt? Nonne leviora, nonne minoris malitiæ, & contumaciæ? Quænam hæc? Sane peccata ignorantiæ, ſubreptionis, & infirmitatis, minuſque voluntaria. Alter-

teruntrum ergo ſatendum : aut ſanctos Doctores communiter non peccaſſe ; quod Scripturæ ſanctæ repugnat : aut peccata commiſiſſe ignorantiæ, quæ, utpote minus libera, minuſque voluntaria, excuſantur, ſin minus a toto, ſaltem a tanto. Porro cum horum omnium SS. Doctores admoneant chriſtianum populum, altiuſque inclament, periculoſe illas definiri quæſtiones in quibus de peccato mortali diſputatur, niſi veritas expreſſe habeatur, nemini ſunt errandi occaſio; quamvis illorum aliqui aſſecuti veritatem non ſint. Immo, cum doceant, ob occultas culpas, ob negligentiam, ſecretaſque affectiones ſæpe veritatem non inveniri, omnem errandi occaſionem abſtulerunt. Quis eſt qui non intelligat, argumentum, quod ineluctabile adverſarii reputant, ſuam excipere non ſpernendam reſponſionem?

XXIV. Quænam ergo eſt ſententia noſtra poſt adeo prolixam diſputationem? Paucis eam habeto. Primum confiteor ignorantiam meam, me neutram partem evidenter tenere; licet & ſerio expenderim utriuſque partis argumenta, & Deum oraverim, ut veritatem aſſequerer. Ergo, ſubdis, ex ore proprio datur ignorantia invincibilis; cum poſt & improbum ſtudium, & frequentem orationem veritatem non ſis aſſecutus. Conſequentia nulla eſt. Oravi, ſed forte non ut oportuit: ſtudui, ſed non ea intentione, & diligentia qua debui. Idcirco vereor, & magnopere vereor ne vincibilis ſit ignorantia mea. Et teſtimonium hoc verum eſt. Alterum quod fateor, eſt, argumenta quæ probant nullam dari iuris, maxime naturalis, &, quaſi dixerim, divini poſitivi ignorantiam, mihi ſatis urgentia videntur, quamquam recentiorum reſponſa mihi ſint comperta.

XXV. Omnibus itaque mature expenſis in eam propendeo ſententiam quæ abſolute negat dari per totam vitam ignorantiam invincibilem iuris naturalis. Dixi per totam vitam: quia occurrere reipſa ignorantiam invincibilem iuris tum divini poſitivi, tum naturalis pro tempore aliquo intermedio, nec vocari in controverſiam poteſt, ut dixi §. ſuperiori *num.* 17. Quis inficias ibit, pueros, catechumenos, & alios plura difficilia invincibiliter ignorare, dum facilia addiſcunt? Diſputatio ergo eſt de ignorantia invincibili alicuius veritatis naturalis obſcuræ & difficilis per totam vitam. Ut dixi, in opinionem negantem ut probabiliorem propendeo; aqua tamen hæret: idcirco oppoſitam opinionem non improbo, ſed potius a pronuntiando judicio abſoluto ſuperſedeo. Quid quod ſi etiam ultro concedamus dari in aliquo raro caſu ignorantiam invincibilem alicuius obſcuræ veritatis iuris naturalis, non propterea aliquod emolumentum colligere inde poſſunt Probabiliſtæ, qui illam ignorantiam eſſe invincibilem contendunt quæ reſpuit maiorem notitiam, ut adhæreat minori?

XXVI. Recentiorum ergo *Ignorantiſmum* velis remiſque inſectemur, ceu monſtrum undequaque venenum emittens mortiferum. Te in iudicem appello, lector be-

benevole. Cedo : quæ ex Scripturis, Patribuſque indicavimus documenta, an non concludunt evidentiſſime, frequentia eſſe ignorantiæ crimina ? Vix in iiſdem aliquod excuſationis veſtigium. Ergo luce meridiana clarius patet Probabiliſtas aberrare a veritate. Iſti invincibilem propugnant ignorantiam, quoties conſcientia non pungit, & mens non advertit. Quid plura ? Invincibilem defendunt ignorantiam eo ipſo tempore quo luce maiori perſunduntur, dumque veriſimilius errorem deprehendunt. Hinc familiares, communes, & paſſim obvias inducunt invincibiles ignorantias in cuiuſque ſtatus, & profeſſionis homine. Quæ ignorantiæ eo ſunt peiores, quo univerſaliores. Relaxant porro diſciplinam tum eccleſiaſticam, tum monaſticam ; & radices humilitatis, timoris, & vigilantiæ ab imis præcidunt : mentis tumorem, ſuperbiam, otium, ſoporemque nutriunt, ut alias dictum eſt.

§. VI.

Leges ipſæ humanæ a pleriſque, communiterque invincibiliter non ignorantur. Nonnulla de factorum ignorantiis. Regulæ iuris explicantur.

XXVII. HActenus de legis naturalis, & divinæ ignorantia, & facilitate eaſdem ſciendi diſputatum. In hoc ultimo §. pauca de humanarum legum ignorantia delibanda ſunt. Leges humanæ, prout a naturali, & divina diſtinctæ, ius canonicum, & civile comprehendunt. Porro quod adeo frequentes non ſint, ut recentiorum plures arbitrantur, legum humanarum invincibiles ignorantiæ, ex ipſo humanorum iudiciorum uſu patet. Nam admittuntur quidem in foro humano ignorantiæ invincibiles, quando valida produntur argumenta ; ceterum numquam ibi præſumuntur ; ſed omnes legum tranſgreſſores iudicantur rei, pœnaque digni. Igitur legum humanarum iudices, homines communiter ſcire leges ad ſe, propriumque ſtatum pertinentes, iudicant. Si enim communiter homines innocenter neſcirent leges ad proprium ſtatum attinentes, communiter tribunalia præſumerent, eos reapſe illas ignorare. Illud quippe communiter præſumitur quod communiter evenire ſolet. Ergo, cum e contrario tribunalia communiter pœnis ſubiiciant legum tranſgreſſores, præſumantque eos leges caluiſſe ; legitime infertur, communiter, & a pleriſque vincibiliter ignorari leges.

XXVIII. Huic argumento reſpondere communiter ſolent, id verum habere in foro exteriori, ſecus in interiori. Quæ diſtinctio pro arbitrio, & fere ſemper abſque fundamento uſurpatur. Qua ſiquidem ratione dicitur, valere argumentum factum in foro exteriori, ſecus in interiori ; eadem dici poteſt, in interiori, ſecus in exteriori urgere. Sicuti verum cum vero, & ratio cum ratione non pugnat,

Digitized by Google

gnat; ita nec rectum cum recto iudicio. Quare ſi in foro exteriori præſumitur communiter, homines ſcire leges ad ſe pertinentes; idem etiam in foro interiori præſumendum eſt.

XXIX. Quæ de legibus dicta ſunt, eadem de legum ſenſu dicenda veniunt: quod videlicet ſenſum legum plerumque, & communiter homines aſſequi valeant. Leges ſunt veluti ſermones voluntatem Principum prodentes. Nonne audaciſſimus, ſtultuſque haberetur ille qui negaret, Principes etiamſi ſapientiſſimos poſſe claro perſpicuoque ſermone, nulla egente interpretatione, mandata ſua ſubditis denuntiare? Atqui reipſa Principes communiter ſapientiſſimos, prudentiſſimoſque viros ſeligunt, qui ſevere, matureque leges concipiant, quique ſubinde claris perſpicuiſque verbis exprimant, condant, promulgent. Quid plura? Nonne homines ſolo ſermone ſocietatem, fœdera, & commercia exercent? Quis dixerit, neceſſarium fore interpretem in aſſequendò ſenſu patrii ſermonis? Si ergo homines in mutuis colloquiis de rebus etiam difficilibus ſeſe intelligunt, interprete ſemoto, quanto magis intelligere valent legum ſenſum, ſi leges clariores ſunt vulgari ſermone? Quid quod libri cuiuſque facultatis, oratorii, hiſtorici, theologici, philoſophici leguntur abſque interprete, & intelliguntur? Ut quam ſit hoc mirandum, intelligas, huc animum intende. Viri præſtantiſſimi, ſapientiſſimique magno otio, & improbo ſtudio leges condiderunt; & in eiſdem condendis id potiſſimum præ oculis habuerunt, ut ab omnibus intelligerentur. In hunc finem ſermone conciſo, preſſo, verbiſque obviis uſi ſunt, ut obſcuritatem, ambiguitatem, occaſionemque cavillandi, & litigandi eriperent. Et tamen leges ſolæ ſunt quæ non intelliguntur, quæ ſemper duobus gravidæ contrariis ſenſibus apparent, duaſque ut minus pariunt contrarias opiniones; & ſecundum alterutram vivere impune licet? Unde tam monſtroſum portentum? Audi.

XXX. Ariſtoteles *Lib. I. Reth. cap.* 1. hæc ſcribit. *Maxime igitur convenit ut quæ recte poſitæ ſunt leges, cuncta ipſæ explicent, & quam minima iudicibus relinquant.* Idque probat tripliciter. *Primum quia unum aut paucos prudentes qui leges ferre poſſint, facilius eſt invenire quam multos. Deinde quoniam longi temporis conſideratione leges feruntur, iudicia breviſſime conficiuntur, difficile eſt ut bene a iudicibus iuſtum, & conducibile diſtribuatur. Illud autem omnium maximum eſt, quod legislator iuris eſt. Senator vero, & iudex de præſentibus iam determinatiſque iudicant. Unde fit ut, cum & ament, & oderint, ſua quoque utilitas connexa ſit, & non ſatis queant veritatem perſpicere, ſed propria vel voluptas, vel dolor iudicia ſua obumbret.* Hæc documenta cedro digna in omnium legislatorum animis imprimi deberent. Nihil præclarius, nihil ſapientius excogitari poteſt. Cuncta ergo quæ occurrere communiter poſſunt, exprimere legislator, & pauca, immo pauciſſima, &, ſi fieri poſſet, nulla relinquere iudicibus debet. Cur? Quia ſa-

Digitized by Google

facilius eſt paucos legislatores prudentes quam plurimos invenire. Qui condunt leges, pauci ſunt; qui ſuper iiſdem iudicant, plurimi: quoniam leges perpetuæ ſunt; interpretes vero legum infiniti propemodum. Altera Philoſophi ratio valida eſt. Leges diuturna conſideratione, & ſapientum examine conduntur. Iudicia, & interpretamenta breviſſima, atque adeo errori obnoxia. Illud autem, concludit ſapientiſſime Ariſtoteles, omnium maximum eſt, quod legislatores, dum quod iuris eſt, ſtatuunt, rerum æquitatem ſpectant a perſonis abſtractam; contra iudices, & interpretes præſentia iudicant. Dum autem in hominum capita, fortunas, aut appetitiones intorquendus eſt legis gladius, in aciem continuo prodeunt impotentiores affectiones, amor, & odium, ſpes, & timor, voluptas, & dolor, aliæque ſecretiores paſſiones, quæ iudicia omnia pervertunt, leges vel luculentiſſimas obſcurant. Ad hæc aurea documenta animum illi intendant qui legislatorum prudentia, & benignitate abutuntur, dum ex illorum conceſſione diſpenſandi cum ſubditis ex rationabili cauſſa, indiſcriminatim a legis obſervantia omnes abſolvunt. Sed de hoc alibi.

XXXI. Ex his patet, verum germanumque ſenſum legum communiter obvium pleriſque eſſe: quod ſic demonſtratur. Senſus opinionum, & interpretationum vel eſt communiter pervius pleriſque, aut ſecus. Si ſecundum; ergo ſuperfluæ ſunt opiniones, interpretationeſque; aut edendæ interpretationes interpretationum, & opiniones opinionum in infinitum. Si primum; ergo & legum ſenſus obvius plerumque eſt potiore iure. Legislatores enim ſapientia, & prudentia præſtant opinatoribus, & leges opinionibus, ac iudiciis. Perſpicui ne, eloquentes, acuti, providique erunt opinatores, atque interpretes; legislatores vero inepti, barbari, rudes, qui exprimere ſenſus ſuos, ſcriptiſque conſignare neſciant?

XXXII. Accedit quod leges communiter obſervari debent: ergo & cognoſci. Si enim ſciri nequeunt, profecto nec obſervari. Ergo lex quæ communiter obſervari poteſt, & debet, communiter cognoſci poteſt, & debet. Ergo idem de eiuſdem ſenſu conſiſtit; ut ſcite advertit S. Hieronymus in epiſt. ad Galat. cap. 1. *Nec putemus in verbis Scripturarum eſſe evangelium, ſed in ſenſu, non in ſuperficie, ſed in medulla, non in ſermonum foliis, ſed in radice rationis.* Spiritus itaque, & anima legis ſenſus eſt. Verba inſtrumenta ſunt, quæ ſenſum ad mentem deferunt. Leges quæ plures efferrent ſenſus, nocerent magis quam prodeſſent communitati: quia duabus partibus contrariis faverent. Nihil lege in utramque partem, veluti regula Lesbia, vertibili futilius atque ineptius. Leges autem communiter feruntur. Ergo communiter homines eas & ſcire, & intelligere valent, & debent. Quod ut evidentius pateat, cui demens non eſſet legislator ille qui ad Italos leges ferret lingua theutonica, ad Illyricos lingua italica, ad Græcos lingua latina, ad Hiſpanos lingua gallica? Et tamen pauci eruditi linguarum callen-

Digitized by Google

lentiores eaſdem intelligerent. Sed quia communiter homines eaſdem ignorarent, eas, ut futiles, omnes deriderent. Hinc Ulpianus in l. *Sed & pupil.* 11. *§. de quo* ff. *de inſt. act.* quærit, rogandæ ne leges ſint litteris græcis, an latinis? Reſpondet: *Puto fieri ſecundum conditionem loci, ne quis cauſari poſſit ignorantiam litterarum*. Et tamen peius eſt leges ita eſſe conditas, ut ſenſus habeant implexos, ambiguos, & in utramque partem flexibiles, quam ſi Italis datæ eſſent lingua theutonica, aut Germanis lingua italica. Quoniam ſic latæ, ſi non prodeſſent, non obeſſent, quia non intellectæ. E contrario intellectæ in contrariis ſenſibus obſunt plurimum, bella civilia, ſeu lites, iurgia, & diſſenſiones pariunt, & omnem legum finem auferunt.

XXXIII. Argumenta hæc, inquis, decretoria videntur. At experientia, quæ mille prævalet argumentis, oppoſitum evincit. Innumeræ ſcilicet occurrunt, & oppoſitæ legum interpretationes, & contraria iudicum iudicia ſuper una & eadem lege. Ariſtoteles in ſua tertia ratione hoc inane ſophiſma iam penitus labefactavit. Legislatores communiter æquitatem, iuſque abſtractum ſpectant, & a præoccupationibus immunes ſunt: ad perpetuitatem enim leges condunt, in eoſque illas dirigunt quos ignorant. Interpretes iudices homines præſentes habent, quos amant, aut faſtidiunt, a quibus ſperant, aut timent. Spiritus contentionis, amor factionis, ſuperbia ceteris præſtandi, & aliæ plurimæ occultiſſimæque cauſſæ ſunt, quæ tantam interpretationum, opinionum, & ſententiarum varietatem, & oppoſitionem inducunt. Perſpicuæ ſunt leges, & communiter omnibus perviæ; ſed amor, vel odium tenebras eiſdem prætendunt. Plura hic de iudicibus, de advocatis dicenda forent; ſed alibi ſedem habent.

XXXIV. Colligas hinc velim, nec legum humanarum adeo frequentem eſſe invincibilem ignorantiam, ut recentiores præſumunt; nec tamen adeo raram, ut eſt illa legis naturalis & divinæ. Quoniam, ut dictum eſt, Deus in ferendo leges ſuas omnium hominum vires, poteſtatem, infirmitatem, locorum diſtantiam, idiotarum hebetudinem, & cetera omnia impedimenta præſentiſſima habet: vires quoque conferre, quibus leges ſerventur, in promptu ille habet. Quare fieri minime potuit ut Deus voluerit lege ſua comprehendere hominem aliquem qui eam ſervare nequiret. Non ſic legislatores humani, qui leges ſuas univerſim ferunt, abſque cognitione particulari hominum, & eventuum contingentium. Idcirco non adeo rara iſtarum legum ignorantia eſt, ſicut ignorantia legis naturalis, & divinæ.

XXXV. De ignorantia factorum pauca verba. Non omnis facti ignorantia invincibilis, & peccati expers eſt; ut ex Levitici adductis ſupra locis patet. Peccata per oblivionem in iure punita legimus. Cap. *Cum in tua, qui Matri. accuſ. poſ.* XII. *quæſt.* II. Non me latet iuris regulam præſcribere, circa facta ignorantiam

Digitized by Google

tiam præſumendam eſſe. Sed hæc de quibuſdam factis occultis, & non notoriis intelligenda eſt: & etiam quod frequentior ſit factorum quam iurium excuſabilis ignorantia. Univerſa iuris diſtribuens iuſtitia circa facta verſatur, præmia dignis, ſupplicia reis partiens: in eligendis, excludendiſque a dignitatibus, & gradibus merita ſingulorum expendit. Et tamen plura peccata, & gravia perpetrantur ob negligentem inquiſitionem, & ignorantiam digniorum. Colliges hinc, quam dementes ii ſint qui die veneris carnes manducant, ieiunia violant, divinum officium obliviſcuntur; & quaſi de propria gaudentes ignorantia ſibi plaudunt, & alii audientes invident illorum fortunæ, quod abſque culpa potuerint & onus officii negligere, & carnibus ſe reficere. Hæc conſequens lætitia argumento evidenti eſt, vincibilem in craſſa negligentia fuiſſe ignorantiam. Non ergo omnis factorum ignorantia vincibilis eſt. Quo graviora ſunt facta, eo potior adhibenda diligentia, ut ignorantia vitetur. Quare qui in plateam ſagittam iaculantur, aut e fabrica lapidem proiiciunt, aut raro, aut numquam excuſantur a culpa ſive homicidii, ſive percuſſionis: quia communiter negligentes ſunt. Nec ſemper clamor ſatis eſt in re adeo gravi; ſed viſus diligentia requiritur. Factum quod narrat S. Gregorius *Lib. IV. Dialog. cap.* xl. aures vel obtuſiores arrigere deberet: idcirco illud tranſcribere decrevi. „ Dum adhuc (inquit) eſſem iuvenculus, atque „ in laico habitu conſtitutus, narrari a maioribus, atque ſcientibus audivi, quod „ Paſchaſius huius Apoſtolicæ Sedis Diaconus, cuius apud nos rectiſſimi, ac lu- „ culenti de Spiritu ſancto libri extant, miræ ſanctitatis vir fuerit, eleemoſyna- „ rum maximis operibus vacans, cultor pauperum, & contemptor ſui. Sed hic „ in ea contentione, quæ, inardeſcente zelo fidelium, inter Symmachum & Lau- „ rentium facta eſt, ad Pontificatus ordinem Laurentium elegit, & omnium poſt „ unanimitate ſuperatus, in ſua tamen ſententia uſque ad diem ſui exitus perſti- „ tit, illum amando, atque præferendo, quem Epiſcoporum iudicio præeſſe ſibi „ Eccleſia refutavit. Hic itaque, cum temporibus Symmachi, Apoſtolicæ Sedis „ Præſulis, eſſet defunctus, eiuſque dalmaticam feretro ſuperpoſitam dæmoniacus „ attigiſſet, ſtatim ſanatus eſt. Poſt multum vero temporis Germano Capuano „ Epiſcopo, cuius ſuperius mentionem feci, medici pro ſalute corporis dictave- „ rant, ut in Angulanis thermis lavari debuiſſet. Qui ingreſſus eaſdem thermas, „ prædictum Paſchaſium ſtantem, & obſequentem in caloribus invenit. Quo vi- „ ſo vehementer extimuit; & quid illic tantus vir faceret, inquiſivit. Cui ille „ reſpondit: Pro nulla alia cauſa in hoc pœnali loco deputatus ſum, niſi quia „ in partes Laurentii contra Symmachum ſenſi. Sed, quæſo te, pro me Domi- „ num deprecare: atque in hoc cognoſces, quod exauditus ſis, ſi huc rediens, „ me non inveneris. Qua de re vir Domini Germanus ſe in precibus ſtringit, „ & poſt paucos dies rediit; ſed iam dictum Paſchaſium in loco eodem minime in-

Digitized by Google

„ invenit : quia cum non malitiæ, ſed ignorantiæ errore peccaverit, purgari poſt „ mortem a peccato potuit. "

XXXVI. Obganniant moroſi critici, libros Dialogorum Gregorii fabulis infartos. Hoc factum, etiamſi eſſet credulitate æquo faciliori exceptum, nihil adimeret roboris argumentationi hinc eruendæ. Siquidem adeſt ſanctiſſimi, maximique Pontificis auctoritas in eo quod ius ſeu doctrinam ſpectat. Nam aperte Gregorius pœnas caloris luiſſe Paſchaſium aſſerit, quod ignorantia deceptus Laurentium Symmacho ad Pontificatum prætulerit. Pro certo ergo habuit, peccata ignorantiæ, etiam circa facta, punienda eſſe. Canant nunc recentiores ſuarum probabiliſticarum ignorantiarum receptui. Si Paſchaſius pauperum cultor, ſui contemptor, prodigiorum patrator, ſecreta aliqua affectione decipi potuit; & ignorantia obductus Laurentium præferre Symmacho in Pontificatu; & ob hanc venialem utique culpam debuit pœnas dare: quid nos miſeri, pauperum contemptores, noſtri amatores, inquit Elizalde, timere non debemus? Apage ergo ignorantias probabiliſticas, omnia excuſantes. Expergiſcere, & antequam in rebus facti ſententias roges, rei veritatem, & circumſtantias ſerio expende, animi tui occultiora arcana ad criſim revoca, ultimos cordis receſſus penetra, ſi vis reatum vincibilis ignorantiæ vitare. In calce huius §. duas iuris regulas circa ignorantias breviſſime explico.

XXXVII. Regula iuris 13. *Ignorantia facti, non iuris excuſat*. Duplex factorum genus. Aliud proprium, alienum alterum. Ignorantia alieni facti excuſat: quia cum hæc ſint innumera, & ad te non pertineant; rationabiliter præſumeris ea ignorare. Atque ut in foro hæc ignorantia appareat vincibilis, debet pars adverſa rationes allegare. Contra ignorantia facti proprii in foro non excuſat: quia nemo prudens præſumitur ea ignorare quæ ad ſemetipſum pertinent. Quare ut hæc ignorantia invincibilis aſſeratur, argumentis probari debet. Idque patet ex cap. *Ab excommunicato* xli. de reſcript. & l. *Quamquam* 7. pr. ff. ad S. C. Vell.

XXXVIII. Regula 47. *Præſumitur ignorantia, ubi ſcientia non probatur*. Hæc regula optime concordat cum prima. De ſola ignorantia facti loquitur, ut communiter Iuriſconſulti cum Gloſſa interpretantur. Quia eorum quæ iuris ſunt, ſcientia, non ignorantia præſumitur; ut ex ultima prioris regulæ parte liquet. Immo ad ſolam ignorantiam facti alieni reſtringitur, ob rationem in explicatione prioris regulæ datam. Addunt communiter interpretes iſtius regulæ, eorum quæ publica ſunt & notoria, ſcientiam, non ignorantiam præſumi, niſi ignorantia probetur: eorum contra quæ occulte fiunt, ignorantiam præſumi, niſi probetur ſcientia. Limitant tamen regulam ad ea facta quæ vi proprii officii ſcrutari nemo tenetur. Regula tamen generalis certa præſcribi nequit ob varias multaſque circumſtantias.

XXXIX. Præfiniri ſolum probabiliter poteſt, ignorantiam eorum quæ raro, aut fere numquam contingunt, eſſe communiter invincibilem; eorum vero quæ frequenter eveniunt, quæque ad nos, quatenus aut homines, aut Chriſtiani, vel Religioſi, vel miniſtri ſumus, pertinent, vincibilem plerumque ignorantiam eſſe. Noemi ignorantia, qua ſe inebriavit, invincibilis fuit: quia numquam prius vel in ſe, vel in alio vini vim expertus fuerat. Pari ratione, ſi quis aſſuetus potare etiam abundanter, quin umquam ſe inebriari expertus ſit, ſi caſu bibendo inebrietur, invincibilis eſt ignorantia; vincibilis contra, ſi ebrietatem expertus, iterum ad potandum intemperanter accedat. Eodem pacto ratiocinandum eſt de ſcientia occaſionum peccandi; item de oblivionibus, aut ignorantiis in recitatione officii, in peccatorum confeſſione occurrentibus. Hæc enim omnia ad propriam profeſſionem pertinent: idcirco ſi frequenter occurrant obliviones, & ignorantiæ, niſi aliqua peculiaris ratio obſit, ſunt vincibiles. Regula certior in diſtinguendis ignorantiis eſt bona voluntas; ſed quæ ſit vere bona. Nam ſunt voluntates bonæ non bonæ, ſegnes nempe, pigræ, quæ velleitates nuncupantur; quarum plenus infernus dicitur. Voluntates vere bonæ ſunt efficaces, diligentes, vigilantes, & anhelantes æternæ ſalutis portum, non ſecus ac avari, ambitioſi, & mundi amantes curant res ſuas. Iſtarum ignorantiæ invincibiles communiter habendæ ſunt.

CAPUT VI.

Via, & debitum inveniendæ veritatis moralis.

I. HActenus oſtenſum eſt Scripturarum, Patrumque documentis, veritatem ad fidem, moreſque pertinentem inveniri poſſe ab his qui quærunt illam. In præſentiarum via aperienda eſt quam quiſque calcare debet, ut e tenebrarum labyrintho exeat, ſeque in ſemitam reſtituat veritatis. Debitum quoque grave, quo quiſque aſtringitur ad veritatem hanc quærendam, & inveſtigandam, explicare debemus. Librum integrum toties laudatus P. Michael Elizalde in hac adornanda ſparta inſumit. Plurima ibi verſat ad pietatem ciendam, & ad excutiendum humani generis ſoporem, ſtuporemque efficaciſſima. Inſtituti noſtri ratio non ſinit ea omnia pertractare. Quare, pluribus omiſſis, ea ſeligam quæ magis ad præſtitutum mihi finem conducere novero.

§. I.

Digitized by Google

§. I.

Recedendum a via probabiliſtica, ut veritas inveniatur.

II. Paradoxon mihi videre videor, quod propoſui, apparere tibi. Opinionum probabilium mundus plenus eſt, & receſſus a via probabiliſtica, ut veritas reperiatur, ſuadendus ſuſcipitur? Admiratio ceſſabit, ſi ſenſum propoſitionis explicavero. Viam opinionum illam voco quam Caſuiſtæ, & Probabiliſtæ invexerunt in mundum, ut libro ſequenti fuſius explicabo. Quænam hæc? Illa in qua duæ Probabiliſtarum acies mutuo diſſidentes de peccato, & non peccato, de vitio, & virtute diſputant: & nunc pares cum paribus, nunc manipulus cum integra legione depræliantur: & utramque viam, tametſi oppoſitam, ad cælum ducere defendunt. Viam probabiliſticam eam voco quæ orſa ſua non ducit a Scriptura ſancta, a Patrum ſanctorum documentis, ſed ab hominum inventis. Viam probabiliſticam eam voco quæ bivia eſt, ſibique oppoſita, in qua una Probabiliſtarum pars negat illam ad cælum tendere, adfirmat altera: & media unica cerebri reflexione utramque ſurſum aſcendere docent, tibique commodiorem ſeligendam permittunt. Viam probabiliſticam voco plurium Moraliſtarum libros, qui, quaſi e Luciana ſchola prodeuntes, pleni ſunt in omni fere controverſia ſimilibus deciſionibus. *Quæritur, utrum ad ieiunium tenearis? Adfirmant Layman, Sporer, Gobat. Negant Caramuel, Diana, Tamburinus. Utraque opinio probabilis eſt.* Vix aliqua occurrit in univerſa caſuiſtica Theologia controverſia in qua ſimiles non invenias reſolutiones. Viam probabiliſticam denique illam voco in qua hæc paſſim offenduntur. *Lex dubia non eſt lex. Lex Dei controverſa non eſt ſatis promulgata. Poſſeſſio ſtat pro libertate. In dubiis benignior pars eſt amplectenda.*

III. Ex hac ſola viæ probabiliſticæ notione compertum habes, recedendum ab ea eſſe, ſi ſemitam ingredi veritatis aves. Verum utique habet, nos coniecturis probabilibus, ſeu via probabilitatis poſſe ad veritatem accedere, quando in ea non ſiſtimus ut in termino; ſed per eam ultro ad veritatem aſſequendam, quatenus fieri poteſt, aſpiramus. At docti iuniores, te in via probabiliſtica detinent, nihil de veritate curantes. Si enim veritas illis cordi eſſet, ſolam probabilitatem quam propius veritati accedere cognoſcunt, tibi ſuaderent amplectendam. Contra vero ſtatuunt. Duas probabilitates directe contrarias tibi proponunt. Si altera vera, altera neceſſario falſa eſt: & tamen illi utramlibet tibi porrigunt, commodioremque tuis appetitionibus ſeligi a te poſſe docent. Ergo luce meridiana evidentius eſt, Probabiliſtas nihil de veritate eſſe ſollicitos, ſed ab ea prorſus præſcindere; & loco veritatis probabilitates reflexas oppoſitas præfinire, veluti regulas lesbias, quas pro ingenio & in ſalutis negotio, & in civili commercio, & in humana ſocietate

Digitized by Google

tibi accommodare, & aptare valeas. Adeo verum eſt, Probabiliſtas ſiſtere in ſola probabilitate, & parum, aut nihil curare de veritate, ut nos, qui veritatem neceſſariam eſſe dicimus ad operationem honeſtam, & meritoriam vitæ æternæ, appellent, quid? VERISTAS, ut legere poteris apud P. Caſnedi *Tom. II. diſp.* XI. *ſec.* XI. *num.* 310. *& ſeq.* de quo plura infra. Iure igitur concludimus, recedendum a via probabiliſtica eſſe, ut veritas inveniri poſſit. Probabilitatem non repudiamus, ſed amplectimur, tamquam inſtrumentum, ſeu medium, in quo minime ſiſtimus; ſed eo utimur, prout veritati inveniendæ deſervit, & quo magis veritati accedit, preſſius amplectimur, & quo magis a veritate recedit, eo nos ab eodem pedem referimus.

IV. Quæ hactenus indicavimus, illuſtrantur. Via probabiliſtica eo tendit, ut fideles doceat quo pacto valeant abſque peccato mundo placere, concupiſcentiæ voluptatibus vacare, theatris, comœdiis, & promiſcuis converſationibus intereſſe. Eo ſpectat, ut fidelibus arcanam quamdam vivendi methodum pandat: ut eos dirigat, qua ratione poſſint duobus ſervire dominis, unoque pede in cælum aſcendere, alteroque per terram ambulare: ut eos inſtruat, quo modo poſſint divitiis augendis, dignitatibus honoribuſque aſſequendis tuta conſcientia incumbere; quomodo poſſint mentiri, occidere, lucrari ex mutuo, pompoſas induere veſtes, quin mortaliter peccent; quomodo poſſint ſe legibus Eccleſiæ ſubducere, quin peccent. Hæc & ſimilia via probabiliſtica docet ſuos aſſeclas. Porro quam ſit hæc via adverſa & oppoſita evangelicæ viæ, quam nobis aperuit Chriſtus, nemo non videt. Nam via Chriſti via eſt veritatis, & vitæ. Lex Dei, lex evangelica non ſolum præcipit declinare a malo, ſed etiam facere bonum. Lex evangelica non ſolum non eſt lex vitiorum; ſed eſt lex virtutum. Vi iſtius legis amoris homo vel eſſe, vel aſpirare ad ſtatum gratiæ aſtringitur. Ergo recedendum eſt a via probabiliſtica, quæ in hominum opinione pedem figit; quæque in ſola quadam verſuta mali fuga tota occupatur; quæ tandem docet vivendum aut ſecundum, aut contra ſanctam Dei legem. Si enim opinio probabilis ſit falſa, eſt contra legem Dei; ſi vera, iuxta Dei legem. Sed via probabiliſtica utraſque opiniones tibi ſectandas proponit. Ergo æque te inſtruit vivere contra, ac ſecundum divinam legem. Ludricam illam reflexionum ſcenam, vi cuius incerta in certa, falſa in vera, vitia in virtutes tranſmutantur, veluti ædificium ſuper maris arenam excitatum, ſuo loco in pulverem amandabimus.

V. Quid quod ipſi Probabiliſtæ hanc viam falſam, & perditionis viam reputant, quoties pecuniarum, proximique bonis nocendi periculum imminet? Via, inquiunt, utriuſque contrariæ opinionis, aut ſervandi, aut violandi legem Dei, ſecure ad cælum ducit; niſi prævideas in hoc conflictu opinionum crumenam eſſe moleſtandam, proximumque præiudicandum. Tum enim, incertis dimiſſis, certiora & pro-

Digitized by Google

probabiliora ſectanda. Si ſola divina lex ſpectetur, utramlibet ſequere opinionem: quia ſi minus probabilis falſa erit, violatio legis vi reflexionis probabiliſticæ materialis quoque reputabitur. Si ab eis perconteris: Eccur violatio divinæ legis materialis eſt, ſi ſola ſpectetur; formalis vero, ſi honor, pecunia, lucrum accedant? Non aliud reſpondent, niſi quod ſecurior arripienda eſt via, ubi proximi damnum agitur; benignior vero, ſeu laxior, quando ſola divinæ maieſtatis offenſa ſpectetur. At numquid non eodem modo voluntaria eſt, & libera legis divinæ violatio, ſive occurrat, ſive non occurrat pecuniarum iactura? Eodem quippe modo eſt præcognita. Ergo eodem modo voluntaria: ergo eodem modo peccatum eſt. Lubet huc tranſcribere pauca ſapientis P. Elizalde verba ex Lib. VIII. quæſt. 111. §. 1. *Iam magni animarum Rectores diſtinguite, & dicite: violationem voluntariam legis Dei citra ſalutis, pecuniæ, & ſimilium præiudicium non eſſe peccatum; eſſe vero, ubi ſalus, pecuniave intereſt. Eccur autem ita? Alio hoc reſolvi nequit, niſi quod LEX DEI PER SE NIHIL EST. Salus porro, & pecunia magnæ res ſunt. Infero: Ergo tenemur relinquere hanc viam. Probo. Quia tenemur relinquere tales Doctores.*

VI. Tandem hæc obligatio recedendi a via probabiliſtica contrariarum opinionum confirmari poſſet infinitis rerum humanarum exemplis. Numquid mercatores, nautæ, milites, luſores ipſi contrariarum opinionum incertitudini fortunas ſuas committunt? Nonne omnes in corporum cura, in connubiis ineundis, in bellis, in negotiationibus, pericula, & incertitudinem, quoad fieri poteſt, fugiunt? Sapienter Franciſcus Arias deſcribit, infinitas opiniones, quibus involutus mundus erat ante Chriſti adventum. Legantur ſoli libri Marci Tullii *de natura deorum*, ubi in unum collectæ ſunt monſtroſæ illæ, innumeræque ſapientum opiniones contrariæ in hac materia. Orto Sole iuſtitiæ ſuper terram, tenebræ illæ diſſipatæ ſunt, evanuerunt opiniones, deorum pluralitas ſublata eſt, ex nobiliori, ampliorique mundi theatro, deque uno Deo una ſententia eſt. Quamdiu libro Salvatoris unice Chriſtiani ſtuduerunt, una fuit aut veritati, aut veriſimilioribus adhærendi ſententia. Neglecto hoc Redemptoris libro, quemadmodum ante illius adventum mutuis contrariis opinionibus mundus conflictabatur; ita fere poſt evoluta quindecim & amplius ſæcula ab eiuſdem adventu, de morum integritate, ſicut tunc de deorum pluralitate, infinitarum diſſidentium opinionum pugna & bello mundus chriſtianus diſcinditur in partes. Invecto ſiquidem Probabiliſmo, unus Doctor gravis ſatis eſt ad pariendam, & ſtabiliendam in mundo opinionem. Hæc ſola ſemel parta, & doctrinis ſalutaribus adſcripta, aliam parit, & hæc aliam; adeo ut una ſola opinio ita fecunda & prægnans evadat, ut brevi familiam centum opinionum progignat; ut conſulenti vel unicum Dianam palam eſt.

VII. Relinquendam viam probabiliſticam, & inſiſtendum unice contrariæ ſemitæ,

tæ, alio argumento penes omnes Catholicos invicto evincitur. Nos Catholici negamus extra Eccleſiam Catholico-Romanam quemquam poſſe cælum aſſequi. Concedunt Mahumetani, Lutherani, & plures alii ſectarii, nos Catholicos in noſtra religione poſſe ſalvos fieri; quamquam illorum religio, ut ipſi aiunt, præſtantior ſit. Ex qua conceſſione ſic arguunt Catholici. Temeritatis, & ſtultitiæ plena res eſt, in ſalutis æternæ negotio conficiendo negligere medium quod iuxta omnes certum eſt, ut aliud eligatur cuius certitudo, & ſecuritas ſaltem eſt in quæſtione. Idque in omni temporali corporis, pecuniarum, honoris negotio patet. Ergo temeritas, & ſtultitia eſt religionem Romanam reſpuere, in qua iuxta omnes ſalus obtineri poteſt, ut altera quæcumque ſeligatur, in qua quæſtio, eſt, utrum in eadem quiſquam ſalvus fiat. Hæc argumentatio aut nulla eſt, aut evincit viam probabiliſticam diris eſſe devovendam. Siquidem iuxta omnes via veritatis eſt via tutiſſima ſalutis. Via probabiliſtica in ſenſu explicato iuxta omnes Antiprobabiliſtas eſt via perditionis; quamquam Probabiliſtæ eam tutam adfirment. Ergo aut adverſarii, repudiata via probabiliſtica, aſtringuntur in noſtram demigrare viam; aut argumentatio narrata Catholicorum adverſus ſectarios nulla eſt. Ne multa: in controverſia religionis tenemur, dimiſſis incertis, certa amplecti: ergo idem in cauſſa morum. Nec minoris periculi eſt in una ac in altera cauſſa incertitudo. Quid hiſcere Probabiliſtæ auſint quod reponere Lutherani nequeant? Quæ obtrudere adverſarii ſolent, nec noſtram viam eſſe viam veritatis, & certitudinis, cum & opinio probabilis, & probabiliſſima falſa eſſe queat; alibi reſolventur. Nugæ enim ſunt, quæ ſeipſis in fumum abeunt: nam de ea certitudine & veritate nobis eſt ſermo quæ hic in terris haberi poteſt. Hæc autem, ſi non ſemper habeatur in re, ſat eſt ut, quoad fieri valet, eidem propius accedamus. Et hanc dicimus eſſe viam illam quæ ſecundum omnes utriuſque ſententiæ patronos ſecurius ad cælum ducit.

§. II.

Via inveniendæ veræ religionis, & veritatis moralis evangelicæ eadem eſt. Hæc non eſt in rerum examine ſita.

VIII. Fides catholica non in ſola fide ſpeculativa myſteriorum ſita eſt: quin, teſte Iacobo, hæc fides operibus bonis deſtituta, mortua eſt. Fides ergo noſtra integre accepta æque agenda, ac credenda ſuo ordine ſervato comprehendit; ita ut doctrina morum ſit pars doctrinæ fidei; immo doctrina fidei nequit integre conſiſtere abſque doctrina morum, quæ eſt pars doctrinæ fidei. Porro ſicut Deus infinita ſua ſapientia ita diſpoſuit fidem, religionem, & Eccleſiam ſuam, ut omnes

Digitized by Google

omnes eam invenire poſſent; ſic legem ſuam tulit taliter cognoſcibilem, ut quiſque eam reperire valeat. Ergo ſicut omnes reperire valent veram religionem, veramque Eccleſiam; ita aſſequi poſſunt veritatem moralem; cum non minus hæc quam illa notis ſigniſque viſibilibus veſtita a Deo ſit.

IX. Porro, ut de notis fidei diſſerere primum incipiam, in memoriam revocanda eſt Auguſtini doctrina, qua oſtendit, viam aſſequendi veritatem articulorum fidei, non eſſe viam examinis, & diſcuſſionis. Si quis veritates de prædeſtinatione, de gratia, de libero arbitrio, de unitate perſonæ Chriſti, de duabus naturis, de Trinitate perſonarum, de Papatu, aliiſque articulis aſſequi via examinis vellet; *prius* finiret, inquit Auguſtinus, vitam iſtam: alter in principio, alter in medio examinis diem ultimum clauderet, ut reapſe evenit. Accedit quod Deus fidem ſuam non ſolis Theologis revelavit, ſuſcipiendamque præcepit; ſed omnibus, viris, & feminis, Principibus, & ſubditis, nobilibus, & agricolis, acutis, & ineptis, doctis, & indoctis; neque hos omnes Theologos eſſe voluit. Ergo alia via præter examen aſſignanda eſt, qua veritates fidei inveniantur. Atqui eadem omnino ratio evincit reſpectu legis, & veritatis moralis: quoniam Deus quemadmodum fidem, ita legem, & præcepta ſua non ſolis Theologis, ſed omnibus recenſitis intimavit. Ergo ſupereſt alia via, qua citra examen inveniri lex, & moralis veritas poſſit. Hæc autem via debet eſſe notarum aliquarum, & ſignorum, ſicut in fide: quoniam ſicuti credere non poſſumus quæ Deus dixit, niſi ſciamus quæ dixerit; ita neque ſervare, & cuſtodire præcepta valemus, quin cognoſcamus quæ præceperit.

X. Porro *iſtorum* omnium ratio eſt, quia veritas fidei non eſt doctrina humani ratiocinii, aut examinis, vel naturalis inveſtigationis; ſed doctrina divinitus tradita, & talibus notis, ac ſignis ornata, ut falſitatis revincat ceteras ſectas, & ſe *ipſam* credendam prodat. Sed talis quoque, proportione ſervata, eſt veritas moralis evangelica, quæ naturalem inveſtigationem excedit. Ergo ſimili modo inveſtiganda eſt veritas moralis evangelica, ac veritas fidei.

XI. Explicandæ nunc eſſent notæ, & ſigna veræ religionis, veræque Eccleſiæ. Verum hoc nimium me ab inſtituto revocaret. Fuſo calamo hæc ſigna, notaſque Theologi explicant in tractatu de fide. Conſule potiſſimum P. Michaelem Elizalde in Libro inſcripto *Forma veræ religionis quærendæ, & inveniendæ*. Pauca ex eodem delibabo.

XII. Prima ergo, potiſſima, & quaſi dixerim, unica via inveniendæ veritatis ſive fidei, ſive morum, ea eſt quam perhibet S. Paulus Apoſtolus II. ad Timoth. I. *Scio cui credidi*. Articuli credendi, & moralis evangelica a Deo ſunt, ut dictum eſt. Deo credendum eſſe, omnes adfirmant: ergo hoc factum primum omnium quærendum, inveſtigandumque eſt, videlicet revelaverit ne Deus hos articulos,

 præ-

Digitized by Google

præſcripſeritque hæc præcepta, hæcque conſilia. Hoc peracto, res tota reſplendet. *Scio cui credidi*. Hanc arripuit Auguſtinus viam, eamque nobis ſequendam proponit Lib. de utilit. credendi cap. VIII. *His igitur conſtitutis .... edam tibi, ut poſſum, cuiuſmodi via uſus fuerim, cum eo animo quærerem veram religionem quo nunc expoſui eſſe quærendam*. Porro, antequam hanc viam inventæ a ſe veritatis Doctor S. explicet, patefacit viam per quam a vera catholica religione deſciverit, & in Manichæorum hæreſim inciderit. Inquit ergo Lib. cit. cap. I. *Noſti enim, Honorate, non aliam ob cauſam nos in tales homines incidiſſe, niſi quod ſe dicebant, terribili auctoritate ſeparata, mira & ſimplici ratione introducturos ad Deum, & errore omni liberaturos. Quid enim me aliud cogebat annos fere novem, ſpreta religione quæ mihi puerulo a parentibus inſita erat, homines illos ſequi, ac diligenter audire, niſi quod nos ſuperſtitione teneri, & fidem nobis ante rationem imperari dicerent, ſe autem nullum premere ad fidem, niſi prius diſcuſſa, & enodata veritate? Quis non his rationibus illiceretur, præſertim adoleſcentis animus cupidus veri, etiam nonnullorum in ſchola doctorum hominum diſputationibus ſuperbus, & garrulus, qualem me tunc illic invenerunt, ſpernentem ſcilicet quaſi aniles fabulas, & ab eis promiſſum apertum, & ſincerum verum tenere, atque haurire cupientem?* Huc animum intendant qui omnia Moralis evangelicæ documenta humanis implicant ratiociniis. Honoratus, & Auguſtinus aniles fabulas reputabant dogmata noſtra. Et tamen a peccato immunes ſeſe exiſtimabant tunc; ſicuti docent qui tollunt peccata mundi.

§. III.

Via inveniendæ veritatis evangelicæ ſive fidei, ſive morum, eſt via auctoritatis.

XIII. AUguſtinus, errore Manichæorum deprehenſo, eidem ſe ſubducere conſtituens fluctibus agitabatur Academicorum. *Sæpe mihi* (inquit Lib. de utilit. cred. cap. VIII.) *videbatur inveniri non poſſe, magnique fluctus cogitationum mearum in Academicorum ſuffragia ferebantur*. Animos quaſi deſpondebat Auguſtinus, ſe verum inventurum. At animum erexit, & ſuæ converſionis tamquam primum fundamentum præiecit, veritatem inveniri ab omnibus qui illam quærunt, poſſe. Via illam quærendi, & inveniendi eſt quæ latet homines. Quid ille egit, ut hanc inveniret? Audi illum hæc omnia narrantem cit. Lib. de utilit. creden. cap. VIII. *Sæpe rurſus intuens, quantum poteram, mentem humanam tam vivacem, tam ſagacem, tam perſpicacem, non putabam latere veritatem, niſi quod in ea quærenda modus lateret, eumdemque ipſum modum ab aliqua divina auctoritate eſſe ſumendum. Reſtabat quærere quænam illa eſſet auctoritas, cum in*

tan-

Digitized by Google

tantis diſſenſionibus ſe quiſque illam traditurum polliceretur. Occurrebat igitur inexplicabilis ſilva, cui demum inſeri multum pigebat: atque inter hæc ſine ulla requie cupiditate reperiendi veri animus agitabatur. Diſſuebam me tamen magis magiſque ab iſtis (Manichæis, & Academicis) *quos iam deſerere propoſueram. Reſtabat autem aliud nihil in tantis periculis, quam ut divinam providentiam lacrymoſis, & miſerabilibus vocibus, ut opem mihi ferret, deprecarer. Atque id ſedulo faciebam.* Hoc itaque primum omnium conſtituendum eſt, veritatem inveniri poſſe. *Quærite, & invenietis.* Promiſſa tua ſunt, Domine. *Et quis falli timeat, cum promittit veritas?* inquit idem Auguſtinus *Lib. XII. Confeſſ. cap.* I.

XIV. Res tota ergo deducitur ad modum, ſeu viam qua hæc veritas invenienda ſit. Hanc autem viam auctoritatem eſſe illius qui credenda, & agenda præſcripſit, conſtat. Hoc porro pacto Auguſtinus evincit hanc unicam eſſe inveniendæ veritatis viam. Sic ergo adoritur Manichæos præfato *Lib. de utilit. cred. cap.* XII. & paullo ante. *Nam qui dicunt, nihil eſſe credendum niſi quod ſcimus, id unum cavent nomen opinationis, quod fatendum eſt turpe, ac miſerrimum. Sed ſi quis diligenter conſideret plurimum intereſſe, utrum ſe ſcire quis putet, an quod neſcire ſe intelligit, credat aliqua auctoritate commotus; profecto erroris, & inhumanitatis, atque ſuperbiæ crimen vitabit.* Poſt ſic arguit adverſus Manichæos. *Quæro enim, ſi quod neſcitur, credendum non eſt; quomodo ſerviant parentibus liberi, eoſque mutua pietate diligant, quos parentes ſuos eſſe non credant? Non enim ratione ullo pacto ſciri poteſt, ſed interpoſita matris auctoritate de patre creditur, de ipſa vero matre, plerumque nec matri, ſed obſtetricibus, nutricibus, famulis. Nam cui furari filius poteſt aliuſque ſupponi, nonne poteſt decepta decipere? Credimus tamen, & ſine ulla dubitatione credimus, quod ſcire non poſſe confitemur.*

XV. Credendi neceſſitate demonſtrata e veſtigio reſumit argumentum, ſtultorum, & ſapientum diverſitate præmiſſa. *Nam* (ſubdit) *nemini dubium eſt omnes homines aut ſtultos, aut ſapientes eſſe. Nunc autem ſapientes voco, non cordatos, & ingenioſos homines, ſed eos quibus ineſt, quanta ineſſe homini poteſt, ipſius hominis, Deique firmiſſime percepta cognitio, atque huic cognitioni vita, moreſque congruentes: ceteros autem cuiuſquam modi artibus, inertiiſque affecti ſunt, quolibet victu probandi, ſive improbandi, ſtultorum in numero reputaverim. Quæ cum ita ſint, quis mediocriter intelligens non plane viderit ſtultis utilius, atque ſalubrius eſſe præceptis obtemperare ſapientum, quam iudicio ſuo vitam degere? Nam omne factum, ſi recte factum non eſt, peccatum eſt. Nec recte factum eſſe ullo modo poteſt quod non a recta ratione proficiſcitur.*

XVI. Duo hinc collige. Unum, ſalubrius atque utilius ſtultis eſſe ſapientum obtemperare præceptis quam proprio iudicio vitam degere. Alterum principium eſt, rectitudinem rationis eſſe virtutis menſuram. Veritatem autem eſſe rationis

re-

rectitudinem, tam compertum eſt, quam exploratum eſt, intellectum ad verum eſſe ordinatum. Laudatum *caput* XII. concludit Auguſtinus his verbis. *Nihil igitur nobis reſtare admodum vides, quamdiu ſtulti ſumus, ſi nobis vita optima, & religioſa cordi eſt, niſi ut quæramus ſapientes, quibus obtemperando, dominationem ſtultitiæ neque ita multum ſentire, dum ineſt nobis, & evadere aliquando poſſimus*. Non ſolum ergo ineunda eſt auctoritatis via, ut myſteria credenda reperiantur, ſed etiam ut *vita optima & religioſa* ducatur.

XVII. Beati Probabiliſtæ! inquit P. Elizalde *Lib. VIII. quæſt.* v. §. 5. quibus inexplicabilis ſilva diſſidentium opinionum, quæ mentem ſublimem Auguſtini obruebant, minime occurrit, ſed inter ipſas diſſidentes opiniones tranquille quieſcunt. Opinioni cuilibet, dummodo quatuor, aut quinque Doctoribus probetur, aſſentiri poſſe docent. Verum, iſtis miſſis, Auguſtinum ſequamur. Interciſum ſermonem ergo reſumit ipſe ibidem *cap.* XIII. Atque ut filum ratiocinii habeas, tria hactenus demonſtravit Auguſtinus. Primum, veritatem inveniri poſſe. Alterum, viam inveniendæ veritatis eſſe auctoritatem Dei revelantis hanc veritatem. Tertium, confugiendum ad ſapientes eſſe, qui hanc divinam nobis revelationem teſtentur. Quibus præiactis, opponit ſibi. Si nos ſtulti, ſeu imbecilles, inepti, indocti, qua ratione dignoſcere, & invenire ſapientes poſſumus? En verba Auguſtini. *Hic rurſus oritur difficillima quæſtio. Quonam enim modo ſtulti ſapientem invenire poterimus; cum hoc nomen, tametſi nemo fere audeat palam, plerique tamen ex obliquo ſibi vendicent, cum de rebus ipſis quarum cognitione conſtat ſapientia, ita inter ſe diſſentiant, ut aut nullum eorum, aut certe unum neceſſe ſit eſſe ſapientem? Sed quinam iſte ſit, cum ab ſtulto requiratur, quo pacto quoat dignoſci plane, atque percipi omnino non video*. Expono hanc Auguſtini argumentationem. Cum de rebus ipſis quarum cognitione ſapientia conſtat, diſſideant homines inter ſe, aut nullum, aut unum neceſſe eſt eſſe ſapientem. Qua argumentatione uſus eſt Marcus Tullius de natura deorum Lib. I. cap. II. *Quorum opiniones*, inquit, *cum tam variæ ſint, tamque inter ſe diſſidentes; alterum fieri profecto poteſt, ut earum nulla; alterum certe non poteſt, ut plus una vera ſit*. Fieri ergo poteſt ut homines diſſidentes omnes fallantur, nulluſque ſapiens ſit; fieri vero non poteſt ut plus uno ex duobus pugnantibus ſapiens ſit. Qui vero falluntur, ſapientes reapſe non ſunt, niſi omnis crepet Metaphyſica.

XVIII. Ex hac argumentatione Auguſtini neceſſario conſequitur, tum ſectarios in inquiſitione fidei, tum Probabiliſtas in inveſtigatione veritatis moralis abludere a via veritatis. Tempore Auguſtini diſſidebant mutuo Manichæi, Ariani, Pelagiani, Catholici. Omnes ſe ſapientes, ſeu catholicos nuncupabant. Similiter nunc diſſident inter ſe Lutherani, Calviniſtæ, Sacramentarii, Sociniani, Anabaptiſtæ. Omnes ſe ſapientes, & catholicos iactant. Negligunt inquirere ſectarii inter

ter tot diſſidia, ubinam ſint veri ſapientes. Provocatio ad Scripturam ineptiſſima eſt; cum omnes a ſe ſtare Scripturam aſſerant. Siſtunt ergo in ſola diſſidentium auctoritate. Hoc porro cavendum docet Auguſtinus, cavitque ipſe, qui, quamdiu partem catholicam, quam non victam Mediolani agnoſcebat, victricem ſimul non aſpexit, eam amplexus non eſt. *Ita enim catholica* (ait V. Conf. cap. IV.) *non mihi victa videbatur, ut nondum etiam victrix appareret*. Iudicent ſectarii ex præiudiciis educationis, nationis, & paſſionum, Eccleſiæ aut Anglicanæ, aut Battavæ, aut Lutheranæ auctoritatem non eſſe victam a Catholica; victricem tamen, niſi ſint ſtultiſſimi, nequeunt illam iudicare. Quod ſi comparatio Lutheranam inter, & Calviniſticam fiat, utra ſcilicet victrix ſit; clarius ſtultitia apparet. Ergo fruſtra ſiſtunt inter diſſidentes.

XIX. Similiter deficiunt Probabiliſtæ, pedem figentes inter diſſidentes. Moraliſtarum recentiorum libri, non in uno aliquo, vel interdum (ut vel inter ſapientes Patres accidit) ſed magis ſemper quam ſæpe ſeſe inter diſſident. Quod ſi vel in nomine conveniunt, reipſa diſſentiunt. Diſſidium iſtud earum rerum eſt quibus ſapientia conſtat: de virtutibus ſiquidem, & vitiis, de honeſta vivendi ratione, & de turpitudine diſputatur. Quid ergo reponunt Probabiliſtæ? Numquid in utriſque ſiſtendum? Hoc ſane aiunt. Sed hoc cum communi ſenſu, rectaque ratione pugnat. Clamat quippe Auguſtinus, clamat ethnicus Tullius: *Quorum opiniones cum tam variæ ſint, tamque inter ſe diſſidentes; alterum fieri profecto poteſt, ut earum nulla; alterum certe non poteſt, ut plus una vera ſit.*

XX. Non aliud remanet niſi aperire viam per quam ſapiens, ſeu pars victrix inveniri queat, pergit Auguſtinus loc. cit. cap. XIII. *Sed quinam iſte ſit* (ſapiens) *cum ab ſtulto requiratur, quo pacto queat dignoſci plane, atque percipi omnino non video. Neque enim ſignis quibuslibet cognoſcere aliquid poteſt, niſi illud ipſum cuius ea ſigna ſunt, noverit. Atqui ſapientiam ſtultus ignorat. Non enim ut aurum, & argentum, ceteraque id genus, & cognoſcere cum videas, & non habere conceſſum eſt; ita ſapientiam mentis eius oculo qui ea careat, videri fas eſt. Senſu enim corporis quæcumque attingimus, forinſecus nobis afferuntur. Et ideo licet quoque res alienas oculis cernere, cum earum, vel eius generis nos nihil habeamus. Quod autem intellectu capitur, intus apud animum eſt: nec id habere quidquam eſt aliud quam videre. Caret autem ſtultus ſapientia: non igitur novit ſapientiam. Non enim oculis eam poſſet videre. Non autem poteſt videre, & non habere: neque habere, ac ſtultus eſſe. Neſcit hanc igitur, & dum neſcit, in alio loco cognoſcere non poteſt. Non ergo poteſt, quamdiu ſtultus eſt quiſquam, certiſſima cognitione invenire ſapientem, cui obtemperando, tanto ſtultitiæ malo liberetur.*

XXI. Provoco omnium Probabiliſtarum acutiores, & ſubtiliores, qui Patres negligunt, quaſi ſtilo concionatorio, non preſſo, & ſcholaſtico cauſſas egerint, ut

ipſi

Digitized by Google

ipſi quidquam ſubtilius, fortius, atque urgentius proferant pro idiotis; rudibus, & obtuſis, quos obiicere ſolent in ignorantiæ invincibilis propugnaculum. Argumentatio ergo Auguſtini, ut ſupra animadverti, integram veram religionem comprehendit, quæ & articulis credendis, & legibus exequendis conſtat. Quid quod Auguſtinus loquitur vel de ipſis infidelibus idiotis, ſeu ſtultis & rudibus? Facilior eſt idiotis Catholicis inventio veritatis moralis, quam infidelibus veritas religionis: hæc quippe remotior eſt illa ab humano captu. Quid autem implexæ, & vix ſolubili difficultati reſpondet Auguſtinus? Numquid ad ſpectrum Probabiliſsimi, vel ad ignorantiam invincibilem confugit? Audi illius reſponſum, quod immediate *ibidem* præbet. *Huic igitur tam immani difficultati, quoniam de religione quærimus, DEUS SOLUS mederi poteſt, quem niſi & eſſe, & humanis mentibus opitulari credimus, nec quærere quidem ipſam veram religionem debemus.*

XXII. Illud nunc, tamquam certum, conſtituendum, quod Probabiliſtæ ad incitas redigit, eamdem omnino de ſapiente, ac de ſapientia quæſtionem eſſe. Qui ignorat ubi ſit ſapientia, ignoret oportet ubinam ſapiens reperiatur. An ſtultus non haberetur qui iactaret ſe noſſe divites, ignorare vero ubinam, & apud quos ſint divitiæ? Dementia ergo manifeſta eſt oſtentare ſe noſſe ſapientes; ignorare vero ubi, & penes quos ſit ſapientia. Probabiliſtæ plenis buccis clamant, ſe noſſe ſapientes, & ubique eos habere obvios. Ratione ergo carerent, ſi negarent ſe noſſe, & reperire poſſe ſapientiam. Quo poſito, ſic inſtauro ex Auguſtino argumentationem. Ipſiſſima omnino eſt de ſapientia, ac de veritate cauſſa. Patent ſapientes: ergo & ſapientia. Patet ſapientia: ergo & veritas. Quid ad hæc Probabiliſtæ? Ipſi ſapientes habent; veritatem vero ſe non habere fatentur; immo reperiri illam non poſſe adfirmant. Ergo ſapientes habent ſapientia deſtitutos. Ergo divites habent divitiis egentes. Ergo homines albos habent qui albedine carent. Latet iuxta ipſos veritas: ergo latent ſapientes. Latent divitiæ: ergo latent divites. Aut e contrario, patent ſapientes: ergo patet & veritas. AEque enim repugnat inveniri ſapientem ſine veritate, ac repugnat reperiri virum divitem ſine divitiis, hominem nigrum ſine nigredine, hominemque album ſine albedine. Ergo demonſtratione evidentiſſima infert Auguſtinus, nullo modo licitum eſſe ſiſtere in oppoſitis diſſidentium opinionibus; cum alterum fieri poſſit, ut illarum nulla; alterum vero non poſſit, ut plus una vera ſit. Ergo a diſſidiis mutuis erigendum eſt caput, & ad auctoritatem ſapientum confugiendum. Hucuſque argumentatio Auguſtini nulli eſt cavillationi obnoxia.

XXIII. Præiacta hac certiſſima veritate, ab auctoritate ſapientis auſpicandam eſſe viam veritatis inveniendæ; ut quæſtioni Auguſtinus finem imponat, quærit, quænam ſit hæc auctoritas, ad quam confugere debeamus pro veritatis inventione. Hanc porro auctoritatem primum ſapientem Deum eſſe ait cit. Lib. cap. XIII.

Recte

Digitized by Google

Recte igitur catholicæ diſciplinæ maieſtate inſtitutum eſt, ut accedentibus ad religionem fides perſuadeatur ante omnia. Poſt declarat, quænam ſit illa auctoritas cui fidendum eſt. Reſpondetque eſſe Chriſtum: inquit enim ibi cap. XIV. *Sine paullulum mecum ipſe conſiderem Chriſtum ipſum, quomodo apparere hominibus voluit, qui ipſis etiam vulgaribus oculis viſus eſſe prædicatur, ego non vidi, quibus de illo crediderim; ut ad te iam tali fide præſtructus accedam, nullis me video credidiſſe, niſi populorum, atque gentium confirmatæ opinioni, ac famæ admodum celeberrimæ: hos autem populos Eccleſiæ catholicæ myſteria uſquequaque occupaſſe. Cur non igitur apud eos potiſſimum diligentiſſime requiram, quid Chriſtus præceperit, quorum auctoritate commotus, Chriſtum aliquid præcepiſſe credidi?*

XXIV. Viam poſtremo aperit per quam ad Chriſti auctoritatem perveniamus, ſeu qua dignoſcamus hanc Chriſti auctoritatem: ſic enim loquitur cap. XVII. *Hoc factum eſt divina providentia per Prophetarum vaticinia, per humanitatem, doctrinamque Chriſti, per Apoſtolorum itinera, per Martyrum contumelias, cruces, ſanguinem, mortes, per Sanctorum prædicabilem vitam, atque in his univerſis digna rebus tantis, atque virtutibus pro temporum opportunitate miracula. Cum igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum, fructumque videamus, dubitabimus nos eius Eccleſiæ condere gremio, quæ uſque ad confeſſionem generis humani ab Apoſtolica Sede per ſucceſſiones Epiſcoporum, fruſtra hæreticis circumlatrantibus, & partim plebis ipſius iudicio, partim Conciliorum gravitate, partim etiam miraculorum maieſtate damnatis, culmen auctoritatis obtinuit: cui nolle primitias dare, vel ſummæ profecto impietatis eſt, vel præcipitis arrogantiæ? Nam ſi nulla certa ad ſapientiam, ſalutemque animis via eſt, niſi cum eos rationi præcolit fides; quid eſt aliud ingratum eſſe opi atque auxilio divino, quam tanto robore præditæ auctoritati velle reſiſtere? Et ſi unaquæque diſciplina, quamquam vilis, & facilis, ut percipi poſſit, doctorem, aut magiſtrum requirit; quid temerariæ ſuperbiæ plenius, quam divinorum ſacrorum libros & ab interpretibus ſuis nolle cognoſcere, & incognitos velle damnare?*

XXV. In pauca contraho univerſam Auguſtini doctrinam. Deus revelavit religionem ſuam, articulis fidei, & legum præceptis conſtantem. Deo autem revelanti credendum eſt: idque invictis demonſtrat argumentis; quamvis veritas ſit per ſe nota. Ergo in diſſidiis ſuper hac religione, ſive fidei, ſive præceptorum, ortis, confugiendum eſt ad Deum ipſum. Quæ autem calcanda via, ut ſciamus quid Deus reipſa revelaverit? Via hæc eſt Prophetarum, Apoſtolorum, Epiſcoporumque, ut fuſius, & clarius infra palam fiet. Allata Auguſtiniana doctrina eo potiſſimum pertinet, ut evincat, ſapientiam, ſeu veritatem inveniri poſſe: conſequenter non eſſe ſiſtendum, ut contendunt Probabiliſtæ, in diſſidentibus partibus, cum alterutra falſa ſit oporteat; ſed recurrendum ad ſapientes. Qui autem fieri

poſſit

Digitized by Google

poſſit ut ſtulti, ſeu idiotæ, & ignari, ſapientes, ipſumque Chriſtum invenire queant; ſi nemo invenire illum poteſt quem non cognoſcit: ſicut aurum ille non reperiet qui penitus quid ſit aurum, ignorat? Cui immani difficultati Deum ſolum mederi reſpondet. Opportuna ſunt in hunc finem quæ ibidem ſcribit cap. XVI. *Id nunc agitur, ut ſapientes eſſe poſſimus, ideſt inhærere veritati: quod profecto ſordidus animus non poteſt. Sunt etiam ſordes animi, ut brevi explicem* (arrigamus aures omnes) *amor quarumlibet rerum præter animum, & Deum: a quibus ſordibus quanto eſt quis purgatior, tanto verum facilius intuetur. Verum igitur videre velle, ut animum purges, cum ideo purgetur ut videas, perverſum certe atque præpoſterum eſt. Homini ergo non valenti verum intueri, ut ad id fiat idoneus, purgarique ſe ſinat, auctoritas præſto eſt: quam, ut paullo ante dixi, partim miraculis, partim multitudine valere nemo ambigit.* Hæc Auguſtini doctrina tota hauſta eſt ex ipſo divino Redemptore dicente: *Phariſæe cæce munda prius quod intus eſt calicis.*

§. IV.

Ex doctrina Auguſtini colligitur, tam ſectarios poſſe invenire veritatem fidei, quam recentiores Moraliſtas veritatem morum. Varia ſectariorum, & Probabiliſtarum effugia convelluntur.

XXVI. ABſit comparationi invidia: nec enim pios, doctoſque Catholicos cum ſectariis conferimus, quaſi velimus notam aliquam illis inurere. P. Michael Elizalde, cuius eſt comparatio iſthæc, ita eam a cuiuſque invidentiæ cenſura ſubtrahit *Lib. VIII. quæſt.* v. §. 8. „ Sæpius cavi, caveoque, nos longe „ abeſſe ab æquandis ſectariis, & recentioribus: abſit plane temeritas, & Lib. I. „ notabamus de peccato, non de tanto eſſe ſermonem. Sicut peccat quidem blaſ„ phemus, & fur; ille tamen multo atrocius: ſic etiam hæreticus peccat, & qui „ voluntario errat in doctrina morum, peccat: uterque ſane peccat; ſceleſtius „ tamen ille. Non ergo, ut offendamus illos; non item fruſtra; ultroque ſimul „ ponimus: ſed quia, ut ſapientes docent, per nota in ignotis regimur. " Hanc defenſionem totam non approbo. Nec enim vis comparationis eo ſpectat, ut peccatum gravius ſit in hæreticis, levius in Catholicis. Immo nullus hic de peccato ſermo eſt; ſed de debito, poſſibilitate, & via, qua inveniri veritas poteſt, & debet. A peccato ergo nunc, ſin utriuſque partis, ſaltem Catholicorum abſtrahimus. Ultima defenſionis pars vera eſt. *Per nota in ignotis regimur.* Notiſſima autem, & perſpicua ſunt penes orthodoxos ſigna, & notæ inveniendæ fidei. Omnes Catholici adfirmant, non poſſe ſectarios tuta conſcientia quieſcere in diſ-

ſidiis,

ſidiis, & debere inveſtigare veritatem religionis. Porro nos contendimus, eamdem omnino, ad hoc quod attinet, eſſe utriuſque partis cauſſam; eadem urgere in utroque caſu argumenta. Quid quod difficilior eſt fidei quam morum veritatis inventio?

XXVII. Via ergo qua ſectarii invenire veritatem religionis debent, eſt via auctoritatis. Hæc auctoritas prævalere ceteris omnibus debet. Hæc auctoritas non ſolum non victa ab aliis, verum etiam victrix aliarum ſit oportet. Hæc autem quænam eſt? Eccleſiæ Romanæ, quæ, fruſtra adverſus eam *circumlatrantibus hæreticis, culmen auctoritatis obtinuit*, partim ipſius plebis iudicio, partim Conciliorum gravitate, partim miraculorum maieſtate, & Epiſcoporum ſucceſſione. Quæ hæreſes, pergit Auguſtinus, pugnarunt adverſus Eccleſiam catholicam, quæ ſimul, & potiſſimum non pugnaverint adverſus Sedem Apoſtolico-Romanam? Nec umquam illa ſine iſta vicit; cum vincere corpus abſque capite nequeat, neque conſiſtere ædificium petra fundamentali ſublata. *Cui* proinde *nolle primitias*, ſeu *primas dare*, ſummæ profecto impietatis eſt. Percurrant Lutherani, Calvinianique antiquiorum omnium ſæculorum hæreſes ab adventu Chriſti uſque ad adventum Antichriſtorum Lutheri, & Calvini. Devictæ fuerunt omnes. A qua auctoritate? Eccleſiæ ſane Romanæ. Hoc factum nonniſi ſtultiſſimi negare auſint. Hæc eſt victrix illa Eccleſia quæ omnibus prævaluit. Fluctibus *probabilizantium* Academicorum agitabatur Auguſtinus: in hæreſim Manichæorum prolapſus erat: novem ſpatio annorum luto hæſit, in tenebris ambulavit: caput tandem erexit: omnes luſtravit diſſidentes Eccleſias: ſolam Romanam victricem vidit: in iſtius gremium ſe recepit, in iſtius ſinu diem clauſit extremum. Ergo alterutrum fateri hæretici coguntur, videlicet aut Auguſtinum veram religionem non inveniſſe, nec in Catholico-Romana Eccleſia vixiſſe; aut Romanam Eccleſiam eſſe Eccleſiam victricem, quæ culmen auctoritatis obtinuit, Eccleſiam veram, ſolam, & unicam Chriſti ſponſam. Primum negare nequeunt, niſi inficientur Carthaginem, & Romam fuiſſe. Secundum non ſolum auctoritate Auguſtini, ſed omnium ſæculorum experientia notum eſt. Ubinam ſunt omnes retro hæreſes? Devictæ omnes iacent, nullarum victrices. Romana ſola victrix triumphat. Proſtratæ præteritæ iacent: ergo præſentes proſternentur. Hæc non prophetia, ſed iuſti ratiocinii illatio legitima eſt: quoniam portæ inferi non prævalebunt umquam. Nulla præſentium ſectarum æquat, ſive multitudinem ſpectes, ſive potentiam, ſolam Arianorum ſectam. Prævaluit Romana Eccleſia adverſus eam: ergo prævalebit adverſus præſentes. Hæc ſola perpetua Eccleſiæ Romanæ cum omnibus ab adventu Salvatoris pugna contra omnes hæreſes, & hæc illius perpetua victoria de ſectis omnibus, argumentum eſt adeo evidens, adeo reſonans vel in ſurdorum aures, ut ſola cæcitas, & obſtinatio Iudaica maior poſſit tantæ veritatis luci reſiſte-

Digitized by Google

ſtere. Quid, ſi tranſcribere iſthuc vellem quæ Auguſtinus ipſe, ceterique Patres in huius veritatis illuſtrationem promunt? Sed hæc indicaſſe ſufficiat. Ex quibus paucis iterum Auguſtini demonſtrationem perſtringo. Eccleſiæ Anglicana, Batava, Svedenſis, Danenſis, ſingulæ ſua capita habent, ſingulæ dogmate diſcrepant. Fieri poteſt (repetamus Marci Tullii argumentationem) ut iſtarum nulla; at fieri minime poteſt ut plus una vera ſit. Nam unam eſſe veram Chriſti Eccleſiam veritas eſt per ſe nota. Nulla porro iſtarum aliqua inſignitur prærogativa, qua ceteris in auctoritate præſtet. Omnes ergo recenſitas Eccleſias errare ſaltem præter unam, veritas eſt per ſe nota. Nemo unus iſtarum Eccleſiarum rationem, vel apparentem, prodere valet, cur potius Eccleſiæ, puta Anglicanæ, vel Batavenſi, credat, & non Danenſi, aut Genevenſi, niſi quod illa ſit ſuæ patriæ, & nationis Eccleſia: quam rationem Turcæ, omneſque infideles habent. Sed Eccleſiæ huiuſmodi nationales ſunt., non catholicæ. Quænam illarum Eccleſia victrix eſt aliarum hæreſum? Diſſident autem inter ſe omnes præfatæ Eccleſiæ. Ergo, arguit Auguſtinus, evidentiſſima dementia tenentur illarum aſſeclæ, dum in his diſſidiis ſiſtunt. Ergo aut renuntient oportet communi ſenſui, & principiis evidentibus; aut erigere caput debent, & illam inveſtigare Eccleſiam, & Religionem, contra quam portæ inferi numquam prævaluerint, & quæ ſimul ceteras hæreſes labefactaverit.

XXVIII. Hæc argumentatio æque urget Probabiliſtas in morum, ac ſectarios in dogmatum controverſiis. Conferantur aut ſcholæ cum ſcholis, aut Auctores cum Auctoribus: ſeparentur in ſuas claſſes directe oppoſitas. Ipſi adfirmant, ſiſtendum in diſſidiis eſſe beneficio verſatilis probabilitatis in utramque partem. Duas ſectarii evaſiones habent, eiſdemque utuntur Probabiliſtæ. Prima eſt provocatio ad examen articulorum, & Scripturam. Altera, ſingulos in ſua religione aſſequi ſalutem poſſe, eo quod diſſidia non in eſſentialibus, & fundamentalibus punctis ſint, ſed in accidentalibus non neceſſariis ad ſalutem; ſicut ſunt ſcilicet noſtrarum ſcholarum diſcrimina, & controverſiæ. Et hic purus putuſque eſt Probabiliſmus, ut ſcite advertit Sanchez, de quo *Lib. ſeq.* Qui Probabiliſmus in materia religionis primum a Donatiſtis invectus fuit, Elizalde teſte; poſt amplificatus a Mahomete; & tandem a recentioribus ſectariis ambabus ulnis arreptus. Porro quo pacto Probabiliſtæ valent hunc ſectariorum philoſophandi modum improbare in cauſſa religionis, in qua de ſecundariis, & accidentalibus articulis ſermo ſit; quando ſimilis argumentandi ratio in moralibus, v. g. amoris Dei, aliiſque divinæ legis præceptis admittitur? Nec enim Deus magis præcepit hominibus credere myſteria ſua quam cuſtodire verba ſua; nec magis fidem quam caritatem iniunxit. Si ergo in altero valet probabiliter lex; quidni non ſufficiet in altero probabiliter fides? Quid? Illarum Eccleſiarum differentiæ probabiles non ſunt? Probabiles nobis non ſunt; ſed

Digitized by Google

ſed probabiles ſunt illis. Et ſi Eccleſia eas non damnaſſet, remanſiſſent probabiles probabilitate impunitatis, & tolerantiæ; ſicut probabilitates de lege, & præceptis iactantur toleratæ. Illud dumtaxat ſectariis eſt reliquum, percontari a nobis: Si licitum non eſt, ut reapſe non eſt, quieſcere in diſſidiis, ſeu in probabilibus oppoſitis in materia religionis; cur tolerantur in Eccleſia Romana probabilitates contrariæ in morum regulis? Cur permittitur ſiſtere in probabilibus; immo in minus probabili, relicto probabiliori? Ergo aut argumentatio Auguſtini non urget; aut æque militat adverſus Probabiliſmum recentiorum, ac adverſus Probabiliſmum ſectariorum in articulis ſecundariis.

XXIX. Duas huic ultimæ oppoſitioni præbet reſponſiones P. Michael Elizalde III. Part. Lib. VIII. quæſt. v. §. 7. pag. 122. *Reſpondeo primo: ægre tolerantur: & ſatis vel unus Alexander periculi fideles omnes commonuit. Reſpondeo deinde, prædictum ſatis fuiſſe a Domino ipſo, in agro ſuo, ideſt Eccleſia, ſuperſeminanda zizania, quin etiam toleranda, quamdiu oportet (de quo Lib. II.) nec tamen ab agro egrediendum eſt.* Nos vi evidentis ratiocinii probabimus infra, Alexandrum VII. admonuiſſe fideles, cavendum a Probabiliſmo eſſe, eo quod modus hic opinandi, a luxuriantibus ingeniis invectus, ſit evangelicæ doctrinæ repugnans. Poſt Alexandrum VII. Innocentius XI. Probabiliſmum damnavit, omnibus fatentibus, in variis materiis; & neceſſaria deductione illum abſolute proſcripſit. Eccleſia Gallicana in nationali Concilio Probabiliſmum ſolemni decreto proſcripſit, nemine contradicente. Hæc omnia infra demonſtrabimus. Tandem adverſus hoc, ſive ſectariorum, ſive Probabiliſtarum, effugium Eccleſia Romana communivit fideles ſuos ſaluberrimo decreto, quo damnavit hanc erroneam opinionem: Hic liber, hæc opinio non eſt a Sede Apoſtolica damnata: ergo cuique eam ſequi licet. Plura enim tolerantur in Eccleſia quæ poſtea opportuno tempore, veluti zizania exitioſa, proiiciuntur ex agro. Et de hoc pluſquam ſatis.

XXX. Opponunt Probabiliſtæ, ſe nihil aliud habere quam provocationem, & recurſum ad ſapientes, & prudentes. Immo hoc Probabiliſmi capitale principium. Fatemur illos ad ſapientes provocare; ſed ad ſapientes Probabiliſtas, non ad ſapientes viros. Difficillimum negotium in recurſu ad ſapientes eſt cognoſcere quinam ſint ſapientes, ut ex Auguſtino vidimus. Sapientes, ad quos provocant Probabiliſtæ, ſunt omnes recentiores, ſive Theologi, ſive Caſuiſtæ, inter ſe oppoſiti, & diſſidentes, & ſecum pugnantes; & in his diſſidiis, pugniſque quieſcendum docent. Auguſtinus vero, noſque cum illo, ad veros ſapientes, ad veram ſapientiam provocamus. Quinam iſti? Libri Canonici, David, Iſaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel &c. Matthæus, Lucas, Marcus, Ioannes, Petrus, Paulus, Iudas, Iacobus. Sunt in ſecundo gradu Concilia generalia, definitiones doctrinales Romanorum Pontificum. Sunt in tertio gradu Doctores quos Eccleſia ſuos declaravit, Auguſtinus,

nus, Hieronymus, Ambroſius, Chryſoſtomus, Baſilius &c. Thomas, Bonaventura, & alii plurimi. Muſſitant nonnulli Probabiliſtæ, Patres ipſos mutuo diſſidere. At ſi argumentum hoc quidquam evinceret, Eccleſiam Dei everteret. Patrum enim voce & calamo doctrina catholica ad filios pervenit, eorumque doctrinæ mucrone hæreſes omnes Eccleſia confixit. An non vident Probabiliſtæ illi qui hoc opponunt, Eccleſiam ipſam obiurgare, quod diſcordes nobis aſſignaverit Doctores? An ignorant, quod una hirundo non facit ver: quod non propterea aut Hieronymus, aut Auguſtinus deſinunt eſſe ſapientes & prudentes, quamquam bis aut ter vel erraſſent, vel oppoſitam docuiſſent doctrinam: quod in morum, fideique regulis vix deſignare adverſarii poterunt. Sapientes vero Probabiliſtarum magis ſemper quam ſæpe diſſident. Ne multa, inquit P. Michael Elizalde *loc. cit.* Si a Probabiliſtis quibuſdam Scripturas requiramus; reponunt, & hæreticos hoc facere. Si Bullas efferimus pontificias; reſpondent, non eſſe uſu receptas. Si SS. Patres allegamus; muſſitant, ſcholaſtico ſtilo non eſſe uſos; ſed concionatorio, & oratione minus exacta & ſevera. *Quid vero heinc? Plane, ut relictis omnibus, ipſi omnia ſint. Non fiet, credant: & Eccleſia prævalebit*: concludit P. Elizalde ſapientiſſimus Ieſuita.

CAPUT VII.

Doctrina fidei, & morum invenitur per eius perpetuitatem. Non minus perpetua eſt Moralis evangelicæ quam fidei doctrina.

§. I.

I. SErmo eſt de Morali, non humanis præceptis, ſed naturali, & divina lege præſcripta. Hanc diximus ſupra eſſe partem veræ religionis. Si ergo religio eſt perpetua, ſit oportet & ipſa doctrina morum. Quod porro doctrina fidei, ſeu religionis ſit perpetua, niſi ab omnibus id concederetur, facile eſſet evincere. Nam eſt nunc in mundo vera religio, quæcumque, diſputationis gratia, tandem ſit. Fuit ergo illa ſemper. Antecedens patet: conſequentia neceſſario conſequitur. Obmuteſcunt omnes ſectarii ad hoc argumentum. Quærimus enim ab illis, quibus ſucceſſerint Mahometani? Quibus Lutherani? Quibus Calviniani? Et cum antecedentem victricem religionem, cui ipſi ſuccedant, deſignare nequeant; illorum eſſe falſam evidenter infertur. Eſt itaque verum hoc enthymema. Eſt nunc vera religio: fuit ergo ſemper. Sectarii nequeunt, ut diximus, negare antecedens; alias falſam eſſe propriam confiteri deberent. Conſequens eſt neceſſarium. Nam ſi aliqua deſignari ætas poſſet in qua vera non extitiſſet religio; idem de præ-

Digitized by Google

præſenti dici ſæculo poſſet. Et en atheiſmum invectum. Ceterum quia oratio noſtra cum optimis Catholicis eſt, quibus non ſecus ac nobis factum ratiocinium probatur; idcirco illud ultra non urgeo.

II. Quæ de religione dicta ſunt, æque concludunt, morum doctrinam ſemper extitiſſe. Sicut enim nulla umquam culta natio fuit religionis expers, ita neque Moralis. Solum colligitur, quod tum in religione, tum in Morali ſeligenda plures deſipuerint. Ceterum ſemper doctrinam religionis conſecuta eſt doctrina morum. Neque Catholicorum aliquis in controverſiam hoc vocat. Fidem enim noſtram perpetuam fuiſſe, dogma fidei eſt. Porro ipſa fides nos edocet, ſe ſolam non ſufficere; immo mortuam eſſe, bonis deſtitutam operibus, mortuam, inquam, reſpectu æternæ vitæ. Quare factum enthymema in religionis negotio fieri poteſt in morum materia. Eſt nunc vera doctrina morum: fuit ergo ſemper. Ergo Probabiliſtæ illi qui novam ſibi arrogant adinveniſſe Theologiam, & quos reapſe novum opinandi modum invexiſſe teſtatur Alexander VII. reiiciendi ſunt, & improbandi, ut ſuo loco fuſius dicetur. Inquit P. Elizalde *Lib. VIII. quæſt.* VI. §. 1. „ Quo ex loco retundemus, Deo iuvante, Moraliſtarum quorumdam faſtum, exiſtimantium, aut ſe novam quamdam ſcientiam inveniſſe, quæ non eſſet, & quæ hoc ipſo falſitatis convincatur; aut ſine ſuis libris, & caſibus fideles vivere non poſſe, neque ſcire, quid ſit ſibi faciendum, aut quomodo vivendum."

III. Innumeris Scripturarum documentis illuſtrare hanc veritatem poſſem. Nam ſi Chriſtus Dominus dixit: *Qui non crediderit, condemnabitur*: dixit quoque: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*: dixit etiam: *Ecce ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi*. Chriſtus ſicut apud eos non eſt qui falſa credunt, quantumvis vera ſe credere reputent; ita apud eos non eſt qui recte quidem credentes, mandata eius non ſervant. Deus, inquit Apoſtolus I. ad Tim. II. *vult omnes homines ſalvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire*. Cuius veritatis? Fidei, inquis. Integræ, an detruncatæ? Integræ, ſubdis. Ergo & morum. Nam fides integra, & perfecta religio æque agenda ac credenda, ordine ſervato, præcipit. Idem Apoſtolus Paulus I. ad Timoth. VI. *Timothee, depoſitum cuſtodi, devitans profanas vocum novitates*. Dupliciter voces profanæ eſſe queunt: aut quia a profanis Scriptoribus acceptæ; vel quia præter doctrinam ſacram ſunt. „ Iam hæc vox (inquit Elizalde *Lib. VIII. quæſt.* VI. §. 2.) veſtra dilectiſſima *Probabile*, quo uno cardine conſcientias omnes, & populos regitis, vel ſignificatum ſaltem eius, in quo Evangelio eſt, vel in qua epiſtola Apoſtolorum; vel quis umquam Sanctorum, & Doctorum, quos ſequendos nobis Eccleſia ſancta tradit, hac probabilitatis voce, vel regula vixit, aut vivendum eſſe docuit? Eia, dicite, oſtendite. Nos vobis ſæpe oſtendimus, hoc dogma ab Academicis Gentilibus acceptum, quin etiam laxatum, & ab Auguſtino execratum, ab aliis Patribus

„ improbatum." Si profana eſt novitas, tenenda eſt antiquitas, inquit Lyrinenſis. Nec aures obtundas ſolita illa puerili oppoſitione, qua ſemper obtrudunt, hinc conſequi licitam haud eſſe vel inter probabiles probabiliſſimam opinionem. Quoniam quamcumque probabilitatem admittimus, quæ ſit medium ad inveniendam veritatem, ſeu quam magis veritati accedere cognoſcimus. Verum de hoc infra. Obiter nunc dictum hoc ſit, ut antevertamus adverſariorum cavillationes. Solam nos probabilitatem ſophiſticam, & cavilloſam improbamus, quæ in diſſidentibus ſiſtendum docet.

IV. Patres omnes hanc docent veritatem. S. Polycarpus epiſt. ad Philippen. *Propter quod relinquentes vanitates, & falſas doctrinas, ad illud quod nobis a principio traditum eſt verbum revertamur*. S. Auguſtinus Lib. V. de baptiſmat. cap. XXVI. *Quod nos admonet Cyprianus, ut ad fontem recurramus, ideſt ad apoſtolicam traditionem, & inde canalem in noſtra tempora dirigamus, optimum eſt, & ſine dubitatione faciendum*. Quæ ſcribit Hieronymus *epiſ.* LXII. de fide, opportune ſane in Probabiliſmum quadrant. *Uſque ad banc diem ſine iſta doctrina* (probabiliſtica) *Mundus chriſtianus fuit. Illam ſenex tenebo fidem in qua puer natus ſum. Cur poſt quadringentos annos docere nos niteris quod antea neſcivimus?* Si probabiliſtica obtinuiſſet doctrina ſæculis ante Hieronymum, habuiſſent ſane Martyres ſanctiſſimi, unde devitare ſupplicia, cruces, feras, vivicomburia, eculeos, & alia atrociſſima tormenta. Habuiſſent libellatici traditores, & innumeri alii ad mortem quæſiti, unde conſulerent vitæ propriæ. Probabiliſtica ſuavitas, quæ docet legem Dei non obligare cum tanto præiudicio ad veritatem confitendam, maximo fuiſſet illis invictis heroibus præſidio.

V. S. Ioannes Chryſoſtomus obvia ſimilitudine rem conficit hom. XIII. in Epiſt. II. ad Corinth. *Ne igitur multorum opiniones habeamus, ſed res ipſas inquiramus. Quomodo autem non abſurdum propter pecunias aliis non credere, ſed ipſas numerare, & ſupputare; pro rebus autem amplioribus aliorum ſententiam ſequi ſimpliciter? Præſertim cum habeamus omnium exactiſſimam trutinam, & gnomonem, & regulam, divinarum, inquam, legum aſſertionem. Et ideo obſecro & oro omnes vos ut relinquatis, quidnam huic, vel illi videatur, de quo his ab Scripturis hæc omnia inquirite*. Probabiliſtæ contrariam omnino arripiunt viam. Quærunt, quid huic, aut illi videatur, relictis Scripturis. Et quoties unum & alterum ſibi faventem Caſuiſtam offendunt, ibi pedem figunt: quin nec pecuniam, quam ab eodem accipiunt, ſupputant, ſeu ad examen revocant, timentes, ne errorem deprehendant, immó maiorem veriſimilitudinem errorem manifeſtantem reiiciunt.

§. II.

Digitized by Google

§. II.

Qua via ſacra morum doctrina creſcere potuit. Probabiliſmus non auget, ſed deſtruit evangelicam morum doctrinam.

VI. CLamant Moraliſtæ recentes: Si quæ hactenus dixiſti, vera ſunt, accidet nobis quod Auguſtinus Academicorum ſapientibus exprobrabat, truncos videlicet nos eſſe oportere, otio litterarum difluere, omnemque profectum in litteris de medio tollendum. Et tamen illi ætatem, & ſæculum noſtrum ſummopere extollunt, in quo ſicut artes omnes expolitæ, & ad perfectionis metam redactæ videntur; ita quoque ſcientiæ omnes maximum ſuſcepere incrementum. Immenſa librorum copia in omni pene facultate hoc noſtro ſæculo parta omnibus prævalet argumentis. „ Mirabere (inquit Elizalde *Lib. VIII. quæſt.* VI. §. I.) recentiorum quorumdam ſane imperitiam, qui exemplo novarum inventionum rei tormentariæ, bellici pulveris, artis bombardarum, & ſimilibus, novas ætatis opiniones morales, ætatemque iſtam commendant, quaſi nunc demum, ſicut cetera inventa, ita ars quoque quaſi nova vivendi, peccata vitandi, & plurimos ſalvandi excogitata ſit. O vere inauditam miſeriam! O homines! Si ad docendas artes bellicas, & nauticas Filius Dei de cælis deſcendiſſet, ſicut de fide Sole clarius eſt, eum inter alia ad hoc deſcendiſſe, ut factus unus Magiſter noſter, doceret nos quid credere, ſperare, timere, amare, odiſſe, agere, vitare deberemus; canere certe triumphum poſſent. Sed cum primum ſit ſtultitia ſtultitiarum; ſecundum autem de fide publica, & notoria: dum ſimilia commiſcent, demonſtrant, quales vere morum magiſtri ſunt."

VII. Verum, ne obiectæ difficultati terga dare videamus, ſolutionem exhibemus Vincentii Lyrinenſis, qui ſibi iam ſuo tempore illam propoſuit in ſuo I. *Comment. num.* 23. his verbis: *Si forſitan dicit aliquis: Nullus ne ergo in Eccleſia Chriſti profectus habebitur religionis?* Ex multis quæ ad labefactandum ſophiſma ille promit, pauca tranſcribam. *Habetur plane, & maximus. Nam quis eſt tam invidus hominibus, tam exoſus Deo, qui iſtud probibere conetur! Sed ita tamen, ut vere profectus ſit ille fidei, non permutatio. Siquidem ad profectum pertinet ut in ſemetipſa unaquæque res amplificetur; ad permutationem vero, ut aliquid ex alio in aliud vertatur. Creſcat igitur oportet, & multum vehementer proficiat tam ſingulorum, quam omnium, tam unius hominis, quam totius Eccleſiæ, ætatum, ac ſæculorum gradibus, intelligentia, ſcientia, ſapientia; ſed in ſuo dumtaxat genere, eodem ſcilicet dogmate, eodem ſenſu, eadem ſententia. Imitetur animarum religio rationem corporum: quæ licet annorum progreſſu numeros ſuos evolvant, & explicent, eadem*

Digitized by Google

tamen quæ erant, permanent. Multum intereſt inter pueritiæ florem, & ſenectutis maturitatem; ſed iidem tamen ſunt ſenes qui fuerunt adoleſcentes .... Quot parvulorum artus, tot virorum .... Fas eſt ut priſca illa cæleſtis Philoſophiæ dogmata proceſſu temporis excurentur, limentur, poliantur; ſed nefas eſt ut commutentur .... Accipiant licet evidentiam, lucem, diſtinctionem; ſed retineant neceſſe eſt plenitudinem, integritatem, proprietatem. Tandem ſic alloquitur Theologos in perſona Timothei. *O Timothee, o Sacerdos, o Tractator, o Doctor ... eadem quæ didiciſti, doce; ut cum dicas nove, non dicas nova.*

VIII. Hinc conſectarium evidentiſſimum eſt, Probabiliſmum excludendum eſſe ab incremento doctrinæ moralis evangelicæ. Sola quippe veritate Moralis evangelica creſcit, & perficitur. Sola falſitas ea eſt quæ Moralem hanc perturbat, inficit, deſtruit; non ſecus ac ſi plumbum immiſceretur humano corpori. Nulla itaque opinio falſa, tametſi a mille Probabiliſtis ſubſcripta, augere, vel perficere moralem veritatem valet; quemadmodum zizania granum triticeum numquam multiplicat. Atqui ſiſtema probabiliſticum comprehendit æque veritatem, ac falſitatem, immo magis falſitatem quam veritatem; cum minorem amplectatur probabilitatem, reiecta maiori. Neque opponas etiam in maiori probabilitate reperiri falſitatem poſſe. Quoniam & falſitas hæc non minus ac altera opponitur veritati morali. At ſiſtema antiprobabiliſticum hanc falſitatem non includit; ſed ſuapte natura eam excludit, ſolamque partem quam iudicat, quoad fieri poteſt, veram, amplectitur. Si falſitas irrepat, per accidens eſt, & præter intentionem. Probabiliſmus contra, cum utramque partem, ſive æque, ſive minus probabilem, excipiat ſinu ſuo; quarum ſi altera vera eſt, neceſſario altera eſt falſa; natura ſua conturbat puritatem, pervertit ordinem, deſtruit veritatem Moralis evangelicæ. Nec refugium ad zizania reflexionum cauſſam iuvat, ſed deſtruit; ut toties dictum eſt. Scite Auguſtinus comparat multitudinem opinionum probabiliſticarum diluvio aquarum his verbis in Pſal. xxxi. *Verumtamen in diluvio aquarum multarum ad eum non approximabunt.* Per hoc itaque diluvium ad Deum non approximatur. *Quid eſt*, inquit, *diluvium aquarum multarum? Multiplicitas variarum doctrinarum. Intendite fratres. Multæ aquæ ſunt variæ doctrinæ. Dei una eſt, non ſunt multæ aquæ, ſed una aqua .... quæ manat de intimo fonte puræ venæ veritatis.* Diluvium recentium opinionum, quæ veluti aquæ redundant, non eſt diluvium doctrinarum verarum; ſed eſt diluvium aquis turbidis, & lutulentis, paucis limpidis mixtis, inundans Probabiliſtarum ſcholas.

IX. Verum, ne videamur metaphoris, & tropis cauſſam agere, ad iuſti ratiocinii leges exigamus novitium Probabiliſmum, ſeu *novum* opinandi *modum*, quem irrepſiſſe in Moralem evangelicam teſtatur Alexander VII. Omnis morum doctrina, ad ſalutem neceſſaria, perpetua fuit in vera Dei Eccleſia, non ſecus ac doctri-

Digitized by Google

ctrina fidei : & eiuſdem incrementum ab iiſdem manavit principiis quæ ſemper in Eccleſia fuerunt . Atqui Probabiliſmus non eſt eiuſmodi . Ergo Probabiliſmus non eſt doctrina morum ad ſalutem neceſſaria . Minor propoſitio adverſariis probanda incumbit. Ipſi oſtendere debent, a Patribus, ab Apoſtolis, a Chriſto, a Deo proficiſci Probabiliſmum illum qui docet, viam arctam, & viam latam, viam crucis, & viam ſuavitatis humanæ, vias denique oppoſitas, involucro reflexionum munitas, ad cælum ducere . Onere quippe probationis reus qui adfirmat, aſtringitur; ut patet in omni alia materia . Qui enim adfirmant, aliquam ſententiam eſſe *S.* Thomæ, S. Auguſtini, Concilii Tridentini, SS. Patrum, textus, quibus adfirmationem probent, promere debent . Teſtes nobis ſunt ipſi Probabiliſtæ . Hi, ut ſuas opiniones evincant a recentioribus doceri, allegant illorum loca; & ſi diſſidium ſit, textus tranſcribunt : & ſi hoc omitterent, muneri ſuo ſe ſatisfeciſſe minime arbitrarentur . Ergo, ut evincant modum *probabilizandi* tum directe, tum reflexe ab Eccleſiæ inſtitutione originem trahere, & per Apoſtolorum, Patrumque canalem ad nos dimanaſſe, illorum textus, & doctrinam adferre aſtringuntur. Sed Probabiliſtæ auſi non ſunt hactenus hoc probationis genus aggredi. Ergo illorum Probabiliſmus commentum humanum eſt . Minor propoſitio experimento conſtat . Revolvantur illorum libri . Ad ſummum aliqui explicare, interpretari, & (liceat dicere) cavillari conantur ſibi oppoſitos textus Scripturæ, & Patrum . Unum aut alterum textum ſanctum adferunt, puta, *Iugum meum ſuave eſt*, illumque in ſenſu plane erroneo, omnibus Patribus contrario, exponunt; ut fuſe oſtendetur . Nec ſufficit diſtinguere, interpretari, torquere vi ſumma textus ſacros : quia hæc eſt ſola negativa probandi ratio : ſed neceſſaria eſt poſitiva confirmatio documentis adductis.

X. Quid quod ipſi Probabiliſtæ conceptis verbis teſtantur ſuam Theologiam novam eſſe ? *Tota Theologia noſtra nova eſt*, inquit Caramuel . *Quærunt caſus temporum Doctores temporum . Bellus erit ille Criticus, ſi ex S. Auguſtini doctrina diſſolvere poſſit emergentes nodos circa ſimoniam, irregularitatem &c. omneſque contractus ex Gregorii Nyſſeni, & Nazianzeni placitis componere* . Ita perdoctus alioquin, & elegans Scriptor Cellotius *Lib. VIII. cap.* XVI. ut fertur : ibi tamen reperire haud licuit textum hunc; ſicut reperi in proœmio Reginaldi . *Quæ circa fidem emergunt difficultates, a veteribus haurienda . Doctrina morum a recentioribus ſumenda* . Nec dicas, placita hæc eſſe huius aut illius Probabiliſtæ . Quoniam omnes primi Probabiliſtæ, ut infra palam fiet, ignotum ante ſæculum ſextumdecimum Probabiliſmum adfirmant . Quindecim ſæculorum intervallo non plus de Probabiliſmo quam de Antipodis ante Columbum recogitabat Mundus ; ut P. Paulus Segneri ait *epiſtola* II. cuius textum infra dabo . Quod ſi Probabiliſtarum confeſſio non ſufficit, adferamus decretum Alexandri VII. quo perſpicue decla-

Digitized by Google

rat, Probabiliſmum eſſe novum inventum, luxuriantium ingeniorum partum, ſinceritati evangelicæ contrarium. *Sanctiſſimus Dominus noſter non ſine magno animi ſui mærore audivit quamplures opiniones, chriſtianæ diſciplinæ relaxativas, & animarum perniciem inferentes, partim antiquatas iterum ſuſcitari, partim noviter prodire, & ſummam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excreſcere, per quam in rebus ad conſcientiam pertinentibus modus opinandi irrepſit alienus omnino ab evangelica ſimplicitate, ſanctorumque Patrum doctrina*. Quid ad hæc Probabiliſtæ? Quiſnam modus opinandi irrepſit in Moralem evangelicam præter Probabiliſmum? Hactenus provocavimus, ut hunc modum, Evangelio, & Patribus contrarium, præter unum Probabiliſmum deſignent. Non præſtiterunt adhuc, nec præſtabunt impoſterum. Accedit (inquit P.Michael Elizalde *Lib. VIII. quæſt.* VIII. ſ. 2.) „ quod plures rei morales tractatores, ut experti loquimur, ſuum haud putant noſſe Scripturas, Evangelium, Apoſtolos, & SS. Patres. Quin eo dementiæ quidam prolapſi ſunt, ut impudentiſſime auſint dicere, ſpiritum hæreticum „ eſſe, ſi Scripturæ cognitionem requiramus: unde Scripturæ Auctor ipſe, & „ Scriptores, & Cultores, ac Commentatores omnes, ideſt Sancti Dei, ceterique „ graviſſimi viri hæretico ſpiritu arrepti ſunt. Hinc patet ſe non profiteri eam „ ſcientiam quæ a Domino, ſuiſque Apoſtolis tradita eſt, & ad nos uſque mana„ vit, ſed aliam. Hæc ergo non ſuccedit. Rurſus patet ex multis libris, in qui„ bus, cum adeo impenſe alii homines inſerantur, & cumulentur, Domini, vel „ Apoſtolorum, vel Sanctorum ullam vix mentionem, dictumve invenies, & vi„ *dentur libri hominum alterius religionis*. Nuper percurri Summam Moralem mul„ torum voluminum, ordine alphabetico contextam. *Quæſivi Chriſtum, & non* „ *erat: quæſivi ſummam Prophetarum, & legis, ſcilicet caritatis, & dilectionem* „ *Dei, & proximi, & non erat: quæſivi Evangelium, & non erat: quæſivi hu*„ *militatem, ſine qua ſalvatur nemo, & non erat: & ſi Paulum, aliumve Apo*„ *ſtolum, Sanctumve percurras, contraria omnino invenies, & referta cuncta Chri*„ *ſto, caritate, humilitate, & ſanctitate. Ergo hæ doctrinæ nullum ſucceſſionis, nul*„ *lum conſanguinitatis, affinitatiſve gradum inter ſe habere videntur*. “ Quod reponunt, vocem *probabile* uſurpatam a SS. Auguſtino, Thoma, Concilio VI. ludricum eſt. An nos latet, vocem hanc latiniſſimam eſſe, a Tullio uſurpatam, a Patribus adhibitam? Siſtema probabiliſticum, comprehendens verum, & falſum, duaſque contrarias vias, non vocem *probabile* reiicimus. Verum de hoc alias.

ſ. III.

§. III.

Quid faciendum de tot Probabiliſtarum libris. Quam ſit falſum, conſcientias in morum via dirigi non poſſe ex Scripturis, Patribus, & Conciliis.

XI. QUindecim ſæculorum intervallo reſplenduit chriſtiana profeſſio, Probabiliſmo natalitiis tenebris incluſo. An tunc ſacramenta non erant Chriſtiani contractus, emptiones, venditiones, arteſque, & commercia non exercebant? An tunc legibus abſtinentiæ, quadrageſimæ, matrimonii non aſtringebantur? Numquid iſtis ſæculis omnes Monachi? Numquid tribunalia tum ſilebant? Exulabant ne tunc advocatorum, judicum, mercatorum, opificum, & cuiuſque artis fraudes, inſidiæ, uſuræ, monopolia? Quid tum peragebant Confeſſarii ſine Probabiliſmo? An ſacramenta non miniſtrabant? Audiamus P. *Paulum Segneri*, qui in ſua ſecunda epiſtola ſuper *Probabile* hæc ſcribit pag. 88. *V. S. ſi contenti che io le notifichi, come la controverſia oggi sì famoſa, ſe ſia lecito di ſeguire in qualche occorrenza l'opinione meno probabile al paragone, o non ſia lecito, è controverſia sì giovane nelle ſcuole che nacque il ſecolo paſſato. Per li quindeci ſecoli antecedenti non ſi penſava ad eſſa più che agli Antipodi innanzi al Colombo. E con tutto ciò ſi viveva con buone regole di pietà criſtiana, quanto al preſente: ſi ſcioglievano dubbj, ſi arrecavano conſigli, ſi aſcoltavano confeſſioni, ſi eſercitavano tutti que' miniſteri di carità fervoroſa, che il noſtro ſecolo ha ereditati in beneficio delle anime.* Ergo Probabiliſtarum confeſſione Probabiliſmus doctrina nova eſt, poſt quindecim religionis noſtræ ſæcula in mundum invecta. Ergo quemadmodum Patres noſtri, ita & nos poſſumus abſque eiuſdem uſu ſacramenta adminiſtrare, morales controverſias reſolvere, animas ad cælum dirigere.

XII. Quid ratiocinia valent adverſus experientiam manifeſtam? Vix occurrit aliquis caſus, quin pro reſolutione egeamus Caſuiſtarum libris. Quis fidelium confeſſiones audiret, libris probabiliſticis ſublatis? Rigoriſtæ Theologiam ſcribunt dirigendis eremitis, aſcetis, ceteriſque ſolitariis peridoneam. Si nos in mundanorum hominum regimine hac Theologia uti vellemus; vix unum Chriſtianum ad participationem admitteremus ſacramentorum. Hæc eſt conſueta cantilena quam paſſim recinunt Confeſſarii, Scripturarum, & Patrum ignari, in quos omnes tremenda *Væ*, *Væ* intorquet S. Bonaventura; ut alibi dictum eſt. Reſponſio patet ex indicata quindecim ſæculorum praxi. Claritatis tamen gratia diſtinguimus argumentum. Vos ſine lenociniis Probabiliſmi minime poſse ad ſacramenta admittere uſurarios, voluptarios, luſores, ambitioſos, feminas vanas, ſuperbas, pompaticas, illecebroſas; concedimus. Non poteſtis ad ſacramenta admittere abſque Proba-

Digitized by Google

babiliſtarum doctrina Chriſtianos caſtos, iuſtos, mundi contemptores, qui arctam viam a Chriſto indictam percurrunt; negamus. Diſtinctionem explico. Probabiliſtæ bona piaque intentione faciliorem reddendi viam ſalutis, & plurimos ſalvandi, eo omnes conatus ſuos collineaſſe videntur, ut legem divinam aptarent hominum, mundique appetitionibus, deſideriis, & principiis; ut invenirent modum rationemque qua homines concupiſcentiæ facerent ſatis abſque venerea culpa, qua eſſent ambitioſi ſine ambitione, vindicatores ſine vindicta, avari ſine avaritia, uſurarii ſine uſura, invidi ſine invidia, caſti ſine caſtitate, pœnitentes ſine pœnitentia, iuſti ſine iuſtitia, mercedum ſolutores ſine ſolutione, humiles ſine humilitate, ut eſſent Chriſtiani abſque lege Chriſti, ut denique invenirent rationem peccandi ſine peccato. Huc ſane tendit univerſa plurium Probabiliſtarum doctrina. Quod ſi neges, libri eorumdem te revincunt. Illos revolve, & niſi ubique offendas: *Utrum hoc ſit peccatum? Utrum mortale, aut veniale? Aiunt quidam antiqui. Negant Diana, Moya, Eſcobar, Caramuel, Tamburinus. Utraque ſententia probabilis. Probabilior ſecunda &c. Vide Terillum. Vide Moyam. Conſule Dianam*: niſi, inquam, paſſim ſimilia offendas, cadere ipſe cauſſa ſponte velim. Exhortationes ad virtutem, ad pœnitentiam, aut nullæ, aut raræ, aut languidæ, Patrum, & Scripturarum ſpiritu; ac fervore omnino deſtitutæ. Severitatis divinorum iudiciorum mentio aut nulla, aut perquam rara. Excitationes divini timoris, humilitatis, viæ arctæ inſiſtendi, mundo renuntiandi, ſenſus & carnem cohibendi, penitus peregrinæ, & exoticæ.

XIII. Porro, his libris ſublatis, Chriſtianos dirigere in ſalutis viam valetis, Chriſtianos, inquam, qui vere ſunt Chriſtiani, qui promiſſa baptiſmalia ſervant, qui evangelicæ ſtudent perfectioni, cui acquirendæ ex præcepto, prout eorum ſtatus conditio fert, aſtringuntur, qui iuſtitiam, & æquitatem cuſtodiunt, qui a peccandi periculis ſibi cavent. Verum habet, inquis, quod eiuſmodi Chriſtianorum regimen facile ſit, univerſis etiam Caſuiſtarum voluminibus concrematis. At quis eſt qui talem ducat vitam? *Pauci*, reſpondet Chriſtus, *ſunt electi*; pauci ſunt qui cuſtodiant vias Domini. Omnes ſalvos fieri vult Chriſtus; at non propterea viam arctam dilatavit, nec ianuam amplificavit, ut reapſe per viam latam ſalutem obtinerent. Apage ergo Caſuiſtas illos qui effutire non verentur, blandiorem a Probabiliſtis factam eſſe viam ſalutis. Monſtroſum portentum iſtud eſt, ſi exiſtiment poſt quindecim chriſtianæ religionis ſæcula veram ſalutis viam cognitam eſſe. Deſcendit Filius Dei a ſeptemdecim & amplius ſæculis, ut illuminaret omnem hominem venientem in hunc mundum, ut eſſet via, veritas, & vita: qui excitavit Eccleſiam ſuam, ut eſſet columna, & firmamentum veritatis. Dementia eſt, atque non ferenda temeritas, dicere, in libris Dei, Sanctorum, & Conciliorum deeſſe doctrinas, & regulas, quibus Chriſtianorum mores di-

Digitized by Google

dirigantur. Patres ſancti Epiſcopi erant plurimi: populum & gregem ſibi commiſſum cæleſti doctrinæ pabulo paſcebant. Canales fuerunt per quos cæleſtium doctrinarum aquæ ad nos permanarunt.

XIV. Quid ergo de tot Caſuiſtarum libris faciendum? Flammis ne conſignandi? Utinam plures: utinam omnes illi de quibus P. Antonius Terillus ſcribit in prologo ad tractatum de conſcientia. Abſit ut omnes indiſcriminatim. Uſus aliquorum optimus eſſe poteſt, eo quod leges eccleſiaſticas, canones, cenſuras, & alia plura utilia nobis porrigant. Aliqui etiam ita temperate Probabiliſmum defendunt, ut eorum ſubtilis ſcribendi ratio lectores ab eodem removeat. Accedit quod ſi in Probabiliſmo tradendo decepti ſunt animo bono, alia plura documenta ſalubria ſuppeditant. Quare S. Franciſcus Saleſius, S. Carolus Borromæus recentiores quoque Theologos legendos ſuadent. Magna tamen adhibenda cautio. Ita legantur, ut ſemper oculus unus imaginem reſpiciat chriſtianæ vitæ, quam Evangeliſtæ, & Paulus ſanctus cum ceteris Apoſtolis depingunt. In Scripturis, & Patribus non occurrunt caſus peculiares, qui in dies accidunt. Vix vel in ipſis Caſuiſtis omnes ſuis circumſtantiis veſtiti reperiuntur. At in Scripturis divinis, & Patribus noſtris, & potiſſimum in eorum omnium epitome, Thoma ſanctiſſimo, doctrinæ adeo ſalubres, regulæ adeo ſanctæ reperiuntur, ut tanta luce mens perfuſa queat reſolvere cuncta ferme quæ in Chriſtianorum regimine contingunt; ſimulque percurrere valeat Caſuiſtarum libros inoffenſo pede, & quæ conducunt ad divinæ legis explicationem, apte ſeligere, & a laxitatibus, erroribuſque ſibi cavere.

XV. Hoc eſt quod nos reſpondemus. Audiamus nunc quæ reponit ſapiens Ieſuita P. Michael Elizalde *Lib. VIII. quæſt.* VIII. §. 8. „ Hæc ſit noſtra breviſſi-
„ ma, & æquiſſima ſane reſponſio: cum his ſcilicet libris id faciendum eſſe quod
„ per ipſos, eorumque Auctores cum ſanctis Patribus, Doctoribuſque Eccleſiæ fa-
„ ctum eſt: quod item factum eſt cum Prophetis, cum Evangelio, cum Apoſto-
„ lis: & ſicut hi omnes pene derelicti ſunt, tantiſper illi derelinquantur, & in
„ uſum praximque doctrina ſacra, Sanctorumque reſtituatur; atque ſic eis vicem
„ iuſtiſſime rependimus.

„ Nimirum hoc loco offendi, commoverique iure, vel iniuria poſſunt, iure
„ non poſſunt. Iacuit diu Auguſtinus in foro conſcientiarum regendarum. Quis,
„ quæſo, ab inſtitutis chriſtianis tam longe poſitus eſt qui non conſultius arbitre-
„ tur ut tantumdem ſaltem *iaceat Diana*, & ad forum eius loco redeat Auguſti-
„ nus? *Si Ambroſium, vel Caramuelem* vivere oporteret: quis non Ambroſium
„ præhabeat? *Si populi vel ex Chryſoſtomo, & Gregorio, vel ex Tamburino, &*
„ *Eſcobario regendi ſunt*; ſi vita fidelibus ex alterutris inſtituenda: quis eos non
„ præferat quos Doctores vitæ noſtræ Eccleſia ſancta mater, & magiſtra noſtra

„ no-

Digitized by Google

„ nobis porrexit ? Hæc clara ſunt, & nulli iniuriam facimus : *& ſi perſecutionem* „ *propter iuſtitiam patiemur, beati a Domino habebimur.*

„ Sed dicis, utroſque ſimul vivere, regnareque poſſe. Auguſtinos ergo, & Ambroſios reſtituamus quidem; & neutros dimittamus. Ad hoc plura breviſſime „ reſpondeo. *Primo*, oraculo pontificio ſæpius commemorato, conſtat nobis, qui- „ bus Sedes Apoſtolica in loco ſuo eſt, irrepſiſſe modum de rebus conſcientiæ „ opinandi omnino alienum a ſimplicitate evangelica, & doctrina ſanctorum Pa- „ trum. *Hic porro modus, & hæ opiniones alicubi ſane ſunt, & in libris aliqui-* „ *bus ſunt*. Hi ergo libri cum Evangelio, & doctrina Sanctorum ſimul vivere, „ regnareque non poſſunt. *Si qui vero erunt qui oracula pontificia pro ſe lata* „ *maximi faciant, contra ſe vero nihil pendant; hoc ſane bonum non eſt*. *Secun-* „ *do* ex conſtitutis conſtat, doctrinam ſacram, & Sanctorum conciliari non poſ- „ ſe cum opinionibus multorum, non modo in articulis quibuſdam, & quaſi con- „ cluſionibus, ſed nec in ipſis quidem principiis univerſalibus philoſophandi. *Utri-* „ *que ergo ſimul vivere, regnareque nequeunt*. *Tertio*, apertis multis libris Mora- „ liſtarum notorie conſtat, pene nullum uſum in eis eſſe doctrinæ ſacræ, & San- „ ctorum. Tantumdem ergo cum ipſis tantiſper fiat. *Quarto*, hi libri contradi- „ ctione, & contrarietate pleni ſunt: ex quo proinde dimidia ſaltem pars fal- „ ſa ſit. Sed nulla falſitas cum ſana doctrina, & rara vel nulla cum doctrina „ ſanctorum Patrum de fide, & moribus conciliari poteſt. Hi igitur libri, quam- „ diu ſaltem falſa hæc omnia non expungantur, una cum doctrina Scriptura- „ rum, Sanctorumque vivere non poſſunt. Similiter ex non perpetuitate, & ex „ non ſucceſſione, item ex non ſanitate doctrinæ, aliiſque veræ, ac ſanæ doctri- „ næ notis conſtat, nullam eſſe concordiam. “

XVI. Multa paſſus eſt piiſſimus, ac doctiſſimus Elizalde una cum Camargo, aliiſque non paucis, ob veritatis moralis confeſſionem ſinceram. Paucis verbis hæc in adducto textu indicavit. Quæ habet de obſequio, & obedientia præſtanda decretis pontificiis, non ſolum iis quæ adverſus alios, ſed etiam iis quæ adverſus nos lata ſunt, ſummam merentur ponderationem. Verum de hoc plura in Prolegomenis.

CA-

Digitized by Google

CAPUT VIII.

Alia via ſecura inveniendæ veritatis eſt via caritatis.

§. I.

Mens Auguſtini exponitur.

I. DOctrina eſt S. Auguſtini, ut advertit, & demonſtrat P. Elizalde *Lib. VIII. quæſt.* 11. caritatem viam eſſe reperiendæ veritatis. In ipſo quæſtionis limine obvia eſt difficultas, ſermo ne ſit de caritate habita, vel habenda, ſeu de caritate in corde iam ardente, aut ſolum mente percepta. Si primum; modus inveniendæ veritatis ſolis iuſtis arctatus erit; quin hoc in ſenſu ſuperflua quæſtio eſt: ignorantia enim criminoſa cum caritate habitare nequit. Iuſti enim ea omnia ſciunt quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt. Quare ſi de iuſtis loqueretur Auguſtinus, perinde eſſet ac ſi quæreret, utrum qui ſciunt legem, poſſint per caritatem addiſcere quæ ſunt legis? Sermo igitur Auguſtini eſt de habentibus, & non habentibus caritatem. Duplici autem ratione caritas veritatem patefacit. Primo obiective, ideſt mente concepta, & apprehenſa. Secundo ſubiective, quatenus nobis inhærens ſuggerit, movetque, ac recte nos diſponit. Qui caritate præditus eſt, utroque modo veritatem invenit; qui eadem caret, ſolum primo modo. Prima ratio a ſecunda ſeiuncta plerumque deficiens eſt, ex diſpoſitione minus recta humani cordis. Abſolute ergo omnes fideles invenire plerumque poſſunt veritatem caritatis via: vel quia caritate inſtructi ſunt; vel quia ad caritatem, ſi velint, gratia adiuvante pervenire queunt, & regulam iuſtæ dilectionis mente apprehenſam fixam tenere.

II. Audiamus nunc Auguſtinum *Lib. de diſciplina chriſtiana* initio ſic diſcurrentem. *Locutus eſt ad nos ſermo Dei .... Accipite diſciplinam in domo diſciplinæ .... Quid ergo hic diſcitur, vel quare diſcitur? Qui diſcunt, & a quo diſcunt? Diſcitur bene vivere. Propter hoc diſcitur bene vivere, ut perveniatur ad ſemper vivere. Diſcunt Chriſtiani, docet Chriſtus.* Chriſtiani diſcipuli ſunt in hac diſciplina, magiſter eſt Chriſtus. Nihil ergo falſi continet diſciplina iſthæc. Ergo nihil falſi, Chriſtiani, qua Chriſtiani, addiſcere poſſunt.

III. Pergit Auguſtinus. *Primo ergo quid ſit bene vivere. Deinde, quæ ſit merces bonæ vitæ. Tertio, qui ſint veri Chriſtiani. Quarto, quis ſit verus Magiſter. Pauca, loquentibus nobis, ſicut Dominus donat, audire dignemini. Omnes in domo diſciplinæ ſumus: ſed multi nolunt habere diſciplinam; & quod eſt perverſius, nec in domo diſciplinæ volunt habere diſciplinam.* Paullo poſt difficultatem ſibi obiicit A-

qui-

Digitized by Google

quilinus Doctor, quam recentiores exaggerant, veritatem ſcilicet inveniri non poſſe. Sic ergo quibuſdam interiectis perſequitur.

IV. *Nolite ergo attendere ad vilitatem cophini, ſed ad caritatem ſeminis, & poteſtatem ſeminatoris. Quid eſt ergo bene vivere? Quid hic dicitur? Præcepta multa ſunt in lege, quibus ipſa bona vita continetur, imperatur, & diſcitur. Multa omnino præcepta ſunt & innumerabilia. Præceptorum ipſorum paginas vix quiſquam enumerat; quanto magis ipſa quæ voluit? Tamen Deus propter eos qui ſe poſſent excuſare, vel quia eis non vacat legere, vel quia non norunt legere, vel quia non poſſunt facile intelligere, ut excuſationem nemo habeat in die iudicii, voluit, ſicut ſcriptum eſt, conſummare, & breviare verbum ſuper terram, ſicut de illo Propheta prædixerat:* Verbum enim conſummans, & brevians faciet Dominus ſuper terram. *Hoc ipſum verbum conſummatum, & breviatum, nec obſcurum Deus eſſe voluit.* Ideo breve, ne non vacaret legere. Ideo apertum, ne quis dicat: Non mihi licuit intelligere.

V. Quid (inquit Elizalde loc. cit.) hic dicitis Ianſeniſtæ, qui Auguſtiniani prorſus videri vultis? Anne in ſtatu innocentiæ abbreviavit Deus, conſummavitque verbum, quod ſe facturum poſt tot ſæcula promiſit? Profecto deſipitis. *Ianſeniſtæ ergo,* ſubdit, *& alii eis ex toto contrarii in eo conveniunt, & dicunt: Multa, vel aliqua Dei præcepta ſciri non poſſunt: Ianſeniſtæ addunt, & tamen peccamus: contrarii dicunt, non peccamus. At neutrum Auguſtinus dicit, ſed, ut omnibus excuſatio ad diem iudicii tolleretur, totam legem, totque præcepta, quæ numerari vix queant, docet ad brevem ſummam redacta eſſe.* Verbum ergo Dei, hominis naturâ abbreviatum, in compendium redegit totam legem. Verbum iſtud breve eſt, ut omnes valeant legere: apertum, ut omnes queant intelligere. Quænam, amabo, eſt ſumma hæc ad quam univerſam legem Verbum divinum contraxit? Audi iterum Auguſtinum, qui eam deſcribit his verbis. *Theſaurus ergo eſt magnus divinarum Scripturarum, habens in ſe mirabilia præcepta multa, tamquam multas gemmas, & pretioſa monilia, & vaſa ingentia, & magna metalla. Sed quis poteſt ſcrutari theſaurum iſtum, & uti eo, & pervenire ad omnia quæ ibi ſunt? Quando hanc ſimilitudinem Dominus dedit in Evangelio ſuo, & dixit:* Simile eſt regnum cælorum theſauro abſcondito in agro: *ne quis ſe minus idoneum diceret ad perſcrutandum theſaurum, continuo dedit aliam ſimilitudinem:* Simile eſt, *inquiens*, regnum cælorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas, qui invenit unam pretioſam margaritam, & vendidit omnia quæ habuit, & emit illam: *ut ſi piger eras ad perſcrutandum theſaurum, non ſis piger unam margaritam ſub lingua ferre, & quo vis ſecurius ambulare.*

Quid eſt ergo verbum conſummans, & brevians? Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: & diliges proxi-

ximum tuum tamquam te ipſum: in his duobus præceptis tota lex pendet, & Prophetæ. *Ecce quid dicitur in domo diſciplinæ: diligere proximum tamquam te ipſum: Deum tamquam Deum, proximum ſicut te ipſum. Non enim invenis parem Deo, ut poſſit tibi dici: Dilige Deum ſicut diligis illum. De proximo inventa eſt tibi regula: quia inventus es proximo tuo par tu ipſe. Quæris quomodo diligas proximum? Attende te ipſum: & quomodo te diligis, ſic dilige proximum. Non eſt ubi erres. Volo ergo iam & tibi committere proximum tuum, ut diligas eum tamquam te ipſum . . . Proximus eſt homini omnis homo . . . Nihil tam proximum quam homo, & homo. Sed ſi putamus non eſſe proximos niſi qui de iiſdem parentibus naſcuntur; Adam, & Evam attendamus, & omnes fratres ſumus. Et quidem fratres ſecundum quod homines ſumus; quanto magis ſecundum quod Chriſtiani ſumus? Ad id quod homo es, unus pater fuit Adam, una mater Eva: ad id quod Chriſtianus es, unus pater eſt Deus, una mater Eccleſia.*

VI. Plurima ibidem perſequitur Auguſtinus, quæ magis illuſtrant eius ſententiam. Expendit, qua ratione dilectio ſui ipſius ſit regula amoris proximi. Si enim recta & ordinata non eſt dilectio ſui, neque dilectio proximi errore caret. *Attende te, quomodo te diligis. Profecto enim ſi te interrogem, utrum diligas te, reſpondebis, quia diligis. Quis enim ſe odit? Hoc dicturus es: Quis enim ſe odit? Ergo non diligis. Nam ſi diligis iniquitatem; non ego dico, Pſalmum audi:* Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam. *Ergo ſi diligis iniquitatem . . . odis te . . . Homo, quid perdis te? Si enim tu ipſe ſic te diligis, ut perdas te, ſic profecto perditurus es & eum quem diligis ſicut te. Nolo ergo ut quemquam diligas, vel ſolus peri. Aut corripe dilectionem, aut reſpue ſocietatem . . . Quia ergo duo ſunt præcepta, ſi unum diceret, non ſufficeret. Sufficit & unum, ſi intelligatur. Nam quando ſic loquitur Scriptura, ſicut Paulus Apoſtolus,* Non adulterabis, non homicidium facies, non concupiſces, *& ſi quod aliud mandatum, in hoc ſermone recapitulatur:* Diliges proximum tuum tamquam te ipſum. Dilectio proximi malum non operatur: plenitudo autem legis eſt caritas. *Quid eſt caritas? Dilectio. Nihil videtur dixiſſe de dilectione Dei; ſed ſolam proximi dilectionem dixit ſufficere ad implendam legem. Quidquid eſt aliud mandatum, in hoc ſermone impletur. In quo?* Diliges proximum tuum tamquam te ipſum. *Ecce unum eſt. Certe duo præcepta ſunt, in quibus præceptis tota lex pendet, & Prophetæ. Videte, quomodo plus breviatum eſt, & adhuc pigri ſumus. Ecce quæ duo erant, unum factum eſt. Prorſus proximum dilige, & ſufficit. Sed dilige quomodo te ipſum diligis, non quomodo te ipſum odiſti . . . Sed prius eſt ut diligas te ipſum. Quærere habes, quomodo diligas te ipſum, & audire habes:* Diliges Dominum Deum tuum ex toto *&c. Homo enim quomodo a ſe fieri non potuit, ſic nec beatus a ſe fieri poteſt.*

VII. Lex ergo univerſa ad hæc duo præcepta amoris Dei, & proximi redacta eſt.

eſt. Immo, ſubdit Auguſtinus, ad unum ſolum præceptum amoris proximi, ſi diligas illum quomodo te ipſum recte diligis. Nam ſi temetipſum recte diligis, non potes non diligere Deum, ſine quo beatus eſſe non potes. Porro ſi flamma dilectionis ardet in corde, lux veritatis ſplendere in mente debet. En quam acute, & valide evincit, caritatem viam eſſe inveniendæ veritatis.

§. II.

Ceteri Patres eamdem doctrinam docent, nimirum caritatem viam eſſe inveniendæ veritatis.

VIII. S. Ioannes Chryſoſtomus præ ceteris doctrinam in præcedenti §. traditam docet, illuſtratque pluribus in locis. *Homil.* 1. *in Matth.* fuſo calamo inſectatur Philoſophiam moralem Platonis, Zenonis, aliorumque Philoſophorum ob difficultatum involucra, quibus veritatem implicabant. Quas prolixas diſputationes non inſtituunt, ut *quid ſit iuſtum, quid utile, quid honeſtum*, explicent? Quæ ſi agricola, faber, aut nauta addiſcere vellet, arte propria neglecta, fame prius conficeretur quam quid ſit iuſtum, teneret. *At non etiam* (inquit S. Patriarcha) *noſtra ſunt talia, ſed iuſtum, honeſtum, utile, omnemque omnino virtutem in paucis ſyllabis, in brevibus verbis, atque manifeſtis nos Chriſtus edocuit, tum dicendo, quoniam in duobus mandatis tota lex pendet, & Prophetæ, ideſt in Dei, proximique caritate; tum iubendo*: Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, hoc & vos facite illis. Hæc eſt enim lex, & Prophetæ. *Quæ certe & ſervo, & ruſtico, & viduæ, & puero, & ei qui valde videatur imprudens eſſe, facilia ad intelligendum ſunt, & prorſus expoſita. Tales quippe ſunt ſententiæ veritatis, idque exitus ipſe rerum teſtatur.* Moraliſtæ iuniores communiter docent, iuſtum, & iniuſtum, honeſtum, & utile a paucis teneri, a plurimis ignorari. Oppoſitum ex ipſo Evangelio Patres ſancti manifeſtè teſtantur. S. Thomas, qui Patres omnes angelica ſua comprehendit mente, in *Caten. ad cap.* VII. *Matth.* inquit: *Cum autem Dei Verbum Dominus Ieſus Chriſtus omnibus venerit, præceptorum ſuorum fecit grande compendium, cum dixit: Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, hæc & vos facite illis.*

IX. Hieronymus, ut habetur in Breviario ad diem S. Ioannis Evangeliſtæ, narrat, ſanctiſſimum Evangeliſtam diſcipulis ſuis, rogantibus aliquod ſibi relinqui documentum, non aliud reſpondiſſe, niſi: *Filioli diligite alterutrum*. Et cum plu ries hoc audiiſſent effatum, tædio affecti inclamarunt: *Magiſter, quare hoc ſemper loqueris? Reſpondit dignam Ioanne ſententiam: Quia præceptum Domini eſt; & ſi ſolum fiat, ſufficit.* Ignorabat ne Ioannes moralem Theologiam? Et tamen ad ſolam dilectionem legis plenitudinem reduxit; ut fecit Paulus, ceterique Evange-

li-

Digitized by Google

liſtæ. Lege Hieronymum *epiſt.* 1. ad Demetriadem, cui primum patefacit, ignorantias eſſe omnium bonorum impedimenta. *Impoſſibile eſt*, inquit Doctor maximus, *ei quemquam placere, cui quid placeat, ignorat; fierique poteſt ut etiam obſequendi voto offendat, cui quomodo obſequi debeat, ante non didicit: & ut maius eſt voluntatem Dei facere quam noſſe; ita prius eſt noſſe quam facere. Illud enim merito præcedit, hoc ordine: unde Propheta dicit:* Et tu, Iſrael, noli ignorare: & *Beatus Paulus:* Qui autem ignorat, ignorabitur. *Itemque alibi: Propterea nolite fieri imprudentes, ſed intelligentes quæ ſit voluntas Dei*. Hic Hieronymus de ea ignorantia loquitur qua quis arbitratur ſe obſequium præſtare Deo, atque adeo de ignorantia probabiliſtica, eamque reprobat. Iterumque Demetriadem alloquitur, inquiens: *Scito in Scripturis divinis, per quas ſolas potes plenam Dei intelligere voluntatem, probiberi quædam, præcipi quædam, concedi aliqua, nonnulla ſuaderi. Probibentur mala, præcipiuntur bona, conceduntur media, perfecta ſuadentur. In duobus illis quæ priori loco ſunt, peccatum omne concluditur. In utroque enim Dei continetur imperium. Generaliter namque omnibus mandatur iuſtitia, quam Salvator in Evangelio breviter quidem, ſed pleniſſime comprehendens, ait: Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, hæc & vos facite illis.* Effutiant ergo, feminas Scripturas non legere, ſermonem latinum non callere, & cetera id genus. Nam Scripturarum compendium, abbreviatum in duobus præceptis, univerſis patet; ut ex Chryſoſtomo, & Auguſtino dictum eſt. Ceteros Patres brevitatis gratia prætereo. Legeſis Ambroſium *de obitu Theodoſii*, Clementem Papam I. *epiſtola ad Iacobum*, Baſilium in *Reg. ſuſ. diſp. ad inter.* 1. Gregorium *hom.* XXIV. *in Evangel.* & *Lib.* III. *Dialog. cap.* XXXVII.

X. Audiamus iterum S. Thomam, ad unicum ſyllogiſmum doctrinam S. Pauli redigentem, cap. XIII. Epiſ. ad Rom. lect. 2. *Manifeſtat propoſitum* (inquit Angelicus de S. Paulo) *medio ſyllogiſmi per hunc modum. Qui diligit proximum, nullum malum operatur ad ipſum. Sed ad hoc tendit omne legis præceptum, ut abſtineatur a malo. Qui ergo diligit proximum, legem implevit.* Probat minorem hoc pacto. *Quod autem dilectio proximi malum non operetur, habetur I. ad Cor.* XIII. Caritas non agit perperam. *Quocumque autem modo hic accipiatur malum, vel pro malo tranſgreſſionis, vel etiam omiſſionis, poterit hoc referri non ſolum ad præcepta negativa, ſed etiam affirmativa .... Ultimo autem infert* (Paulus) *concluſionem principaliter intentam, dicens:* Plenitudo ergo legis eſt dilectio; *ideſt per dilectionem lex impletur, & perficitur.*

XI. Ut clarius vis huius ſyllogiſmi pateat, deſcribendus eſt citatus Apoſtoli Pauli textus *I. ad Cor.* XIII. ubi omnia mala, & bona enumerat quæ aut impedit, aut efficit caritas. *Caritas*, inquit Paulus, *patiens eſt, benigna eſt: caritas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua*

Digitized by Google

ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati: omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet. Quæ ſunt bona, aut quæ ſunt mala quæ ad hæc non revocentur?

XII. Reſpondebunt Probabiliſtæ, diſtinguentes maiorem. *Dilectio malum non operatur*, diſtinguo. *Imputabiliter*, concedo; *inimputabiliter*, nego. Hac ſola diſtinctiuncula eludere ſibi blandiuntur Apoſtoli doctrinam divinam. Ceterum ipſe Pauli textus vanam labefactat diſtinctionem. Quoniam ſyllogiſmus Apoſtoli non eo tantum pertinet, ut evincat caritatem malum non operari; ſed, hoc aſſumpto medio, concludit: *Plenitudo ergo legis eſt dilectio*. Porro qui vel per ignorantiam invincibilem legem violat, ſane legem non implet. Niſi dicere velis, eum qui pedibus pergit in orientem, & per ignorantiam invincibilem exiſtimat ſe ambulare in occidentem, reapſe in occidentem perventurum. Quod quis eſt qui adfirmet? Explicatur clarius. Qui ſervat præceptum caritatis, alia vero præcepta, puta iuſtitiæ, violat materialiter, legem reapſe non implet; nec tunc plenitudo legis eſt dilectio. Sed omnis vere diligens implet legem: quia dilectio eſt plenitudo legis, ut docet Paulus. Ergo nullus vere diligens violat etiam materialiter præcepta legis: quia omnis vere diligens implet præcepta legis. Nam implere legem eſt ſervare legem. Ergo qui ſervaret præcepta caritatis, & violaret quocumque modo alia præcepta, non impleret legem. Qui autem diligit, implet.

§. III.

Probabiliſtæ viam inſtituunt evidenter contrariam D. Paulo, quæ videlicet abducit a veritatis inventione. De cavendo interno inſtintu hæretico admonitio.

XIII. Mirum haud eſſe debet quod Probabiliſtæ inveniri veritatem poſſe denegent: ipſi namque viam directe oppoſitam viæ, quam Chriſtus ore omnium Evangeliſtarum inveniendæ veritatis præfinivit, ſibi effinxerunt, evangelica via penitus reiecta. Conſtituerunt eorum plures, præceptum caritatis haud eſſe peculiare, a præceptis Decalogi diſtinctum. Chriſtus docet, legem & præcepta ſua illos implere qui duo mandata amoris Dei, & proximi ſervaverint. Plenitudo ergo legis eſt dilectio. Contra clamant Probabiliſtæ plures, illos ſervare præcepta amoris Dei, & proximi qui implent præcepta Decalogi. Quænam patentior pugna, & oppoſitio? Negant inſuper iſti, teneri Chriſtianos elicere actus peculiares interioris amoris Dei, & proximi, diſtinctos ab obſervatione præceptorum: quam doctrinam Eccleſia damnavit. Quod ſi omnes hanc non ſuſtinent doctrinam adeo laxam; parum ab eadem diſtant alii, qui docent, præceptum caritatis obſervari per non odium; alii, qui defendunt obligare dumtaxat in mortis arti-

Digitized by Google

articulo; alii, qui quolibet quinquennio; alii, qui ſingulis trienniis, vel ad ſummum bienniis aſſerunt præcepti obligationem urgere. Hæc erant Probabiliſtarum plurium dogmata, antequam proſcripta ab Eccleſia eſſent. Et etiam nunc, quantum ad biennia, & triennia; ſententiam aliqui defendunt. Quid mirum ergo, ſi navis a portu quam maxime aberrat, reiecto clavo; ſi exercitus errabundus perit abſque duce? Chriſtus, Evangeliſtæ, Paulus Apoſtolus clara voce teſtantur caritatem eſſe inveniendæ veritatis viam, univerſæ legis compendium. Clamant; caritate ardente, lucida eſſe omnia; & contra, caritate extincta, nihil ad æternam vitam prodeſſe cetera. Probabiliſtæ plures e contrario ordinem a Deo ipſo conſtitutum interturbant, pervertunt, deſtruunt. Non a caritate pendere legem, & Prophetas; ſed a lege, & Prophetis caritatem pendere conſtituunt. Subdunt, caritatem hanc, ſublata occaſione graviſſimæ tentationis, *per ſe* non obligare ad actus peculiares, vel ad ſummum quovis triennio, aut biennio. Ergo, ut ſibi conſtent, adfirmare quoque debent veritatem in Democriti puteo eſſe occluſam. Qui patentiſſimam caritatis legem ignorant, callebunt ne occultiores veritates? Qui evangelicos textus, tam perſpicue, & manifeſte caritatem præcipientes, commendantes, inculcantes, non verentur vanis diſtinctiunculis, futilibuſque commentis cavillari, eludere, fruſtrari: an eo quo par eſt obſequio excipient altiora oracula, & ſanctorum Patrum ſententias? Evidens ergo eſt ſiſtema probabiliſticum oppoſitum eſſe evangelicæ ſimplicitati, & ſanctorum Patrum doctrinæ.

XIV. Quod evidentius patebit, ſi animadvertas, Probabiliſtas compendium & ipſos inſtituiſſe univerſæ legis, directe oppoſitum compendio quod Chriſtus formavit. Scripturæ divinæ omnia ſervanda præcepta, virtuteſque exequendas, vitiaque vitanda ſigillatim deſcribunt. Prævidens Chriſtus Dominus plurimos futuros qui legere, intelligere, & memoriæ commendare præfata omnia nequirent, ineffabili ſapientia ad duo contraxit præcepta. Hoc autem compendium non eiuſmodi eſt, ut partem claudat, partem legis prætereat: hoc enim ineptus quiſque præſtare poteſt. Sed hoc exactum compendium non eſſet; ſi lex dimidiata, & trunca, pars legis, non ſumma foret univerſæ legis. Chriſtus ergo cum ſuis Apoſtolis infinita ſapientia breviſſimam legis ſummam duobus præceptis concluſam omnibus conſignavit, quam qui ſervant, univerſam legem implent, & ſingula præcepta.

XV. Probabiliſtæ & ipſi ſuam ſummam conſtruxerunt, ſuumque compendium, quod quilibet facile & brevi addiſcet. Porro hæc ſumma probabiliſtica oppoſita ſummæ evangelico-apoſtolicæ, magnam præceptorum partem excludit beneficio ignorantiæ invincibilis, quam toties admittunt, quoties conſcientiæ morſus non pungit, & advertentia non adeſt. Deinde omne præceptum de quo mutuo diſputant Probabiliſtæ, dubium evadit. Lex autem dubia non eſt lex. Et ecce a compendio maximam præceptorum partem averruncatam. Opiniones quippe probabiles

 mil-

Digitized by Google

mille & mille ſunt, quibus, inquit Elizalde loc. cit. *vel unus Diana implevit to volumina* : & cum ſint contrariæ, media ſaltem parte falſæ ſunt; atque adeo contrariæ legi Dei. Lubet verba Elizalde tranſcribere ex *loc. cit.* „ Conſtitutum eſt „ mediam prorſus partem omnium opinionum probabilium eſſe falſam, quibus ex- „ empli gratia impleamus ſex Tomos *Dianæ*. Sit 8. hæc media pars falſa, par- „ tim quia tollit, partim quia addit, & dividamus de medio infantem: nam am- „ plius prætendere iure non poſſunt. Ergo ex toto probabilium quarta pars ſuper- „ eſt vacua: quia hæc quarta pars erat falſa per ablationem, ut ponimus. Ergo „ lex Dei proportionate ad tres Tomos, ſeu quæ tribus Tomis continetur, non im- „ pletur per hoc probabilium compendium. Contradicit ergo hinc in quarta ſua „ parte via probabilium viæ Domini: & ſicut plenitudo legis eſt dilectio; vacui- „ tas quartæ partis probabilium legis eſt probabilitas. Nec minus contradicit in „ altera ſua quarta parte, quæ ponitur eſſe additiva &c. O Deus, nonne prohibi- „ tum eſt addere, vel tollere, non ſecus, nec minus, quam mœchari, & occide- „ re? Hæc etiam pars non implet legem: nam ſupponitur eſſe additionem eorum „ quæ in lege non erant. Ergo media pars omnium probabilium hinc vacua non „ implendo, hinc nullum vacuum legis; ſed ubi lex implenda nulla erat, ponen- „ do prorſus extra legem Domini. Sicut ſi quis hunc meum librum in brevem „ ſummam cogeret, ut quartam partem eorum quæ ſunt in libro tolleret; aliam „ quartam partem poneret aliorum quæ non ſunt, & tota pars media prorſus li- „ bro contradiceret. Dic, oro te, velles ne libros tuos in ſimiles ſummas con- „ verti? Num ergo volet Deus legem ſuam ita inverti? *Quantum ergo dilectio, & „ probabilitas diſcrepant, tantum plane diſſident hæ duæ viæ, & ſummæ.* “ Si ſubtilis eſt, æque lepida & feſtiva eſt ſpeculatio, & opportuna, atque peridonea Probabiliſmi larvæ detrahendæ. Mittamus ergo compendia hæc, & cum Lactantio dicamus Lib. I. Inſtit. cap. 1. *Omiſſis ergo Auctoribus iſtis nihil certi aſſerentibus, aggrediamur viam rectam: quos quidem ſi putarem ſatis idoneos ad bene vivendum duces eſſe, & ipſe ſequerer, & alios, ut ſequerentur, hortarer. Sed cum inter ſe magna concertatione diſſideant, ſecumque ipſi plerumque diſcordent, apparet eorum iter nequaquam eſſe directum. Siquidem ſibi quiſque, ut eſt libitum, propriam viam impreſſerunt, confuſionemque magnam quærentibus veritatem reliquerunt.*

XVI. Scripturæ ergo aperte docent, caritatem viam eſſe inveſtigandæ, & aſſequendæ veritatis. Evangeliſta Ioannes præ ceteris hanc veritatem inculcat Epiſ. I. cap. 11. *Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit, in tenebris eſt uſque adhuc. Qui diligit fratrem ſuum, in lumine manet, & ſcandalum in eo non eſt.* Tenebræ veritatem abſcondunt, quoties caritas bonum non operatur. Ardente caritate, ſplendet veritas. Quare ſubdit Evangeliſta verſ. 20. *Vos unctionem habetis a Sancto, & noſtis omnia. Non ſcripſi vobis quaſi ignorantibus veritatem, ſed quaſi*

ſcie

ſcientibus eam : verſ. 27. *Et vos unctionem quam accepiſtis ab eo, maneat in vobis. Et non neceſſe habetis ut aliquis doceat vos : ſed ſicut unctio eius docet vos de omnibus, & verum eſt, & non eſt mendacium. Et ſicut docuit vos, manete in eo.* Utique de fidei veritate loquitur Evangeliſta, ut iam dictum eſt : fidem integram Chriſti IESU credenda, & agenda includere, dubium non eſt, cum eadem ſit, ordine ſervato, de utriſque ratio.

XVII. Ex adductis textibus colligunt peſſima dialectica ſectarii, illum eorum inſtinctum privatum, quo omnia reſolvunt & decidunt : quo nihil vel dementius, vel ineptius excogitari umquam potuit. Admiſſo quippe tali inſtinctu, tot eſſent religiones contrariæ, quot ſunt homines. Quiſque enim ſupremum erigeret tribunal, & ſententiam ferret. Heinc autem illa ſectarum varietas, & multitudo : heinc faſtus & ſuperbiens tumor contemnendi legitimas poteſtates, & ipſius Eccleſiæ univerſæ iudicium. Et quod Romano Pontifici, aut œcumenico Concilio denegant, inaudita fatuitate femellis concedunt, ſcortis, ruſticis, & cuique homuncioni. Verum adverſus iſtius privati inſtinctus ſimulacrum, toties iam labefactatum, atque contritum, non eſt quod tempus teramus.

XVIII. Extremo hæreticorum declinato, cavendus eſt in oppoſitum extremum lapſus, ne videlicet aut exiſtimes S. Ioannis doctrinam phantaſticam eſſe, aut nihil conferre ad ſcopum aſſequendæ veritatis. Catholicorum ergo ſenſu dicendum primum, neminem certum eſſe, ſe caritatem habere ; atque adeo neque veritatem ſe reperiſſe : ſed ſolum ſignis, & coniecturis colligere id valet. Hoc primum principium conſequitur aliud, quemquam nempe Catholicum caritate edoctum ſubiectum eſſe iudicio Eccleſiæ, ſive in ſe ſumptæ, ſive in ſupremo capite Romano Pontifice, ſive in Paſtoribus inferioribus. Qui hæc aut ſpernit, aut parvi facit, caritate caret, & totus in tenebris eſt. Accedit quod licet caritas ſit principium intus vivificans, & illuminans, non excludit, ſed admittit, immo præſcribit exterius magiſterium, ſeu inſtructionem. Quid clarius docet Apoſtolus Paulus quam hanc exteriorem inſtructionem *I. ad Cor.* XII. inquiens : *Et quoſdam quidem poſuit Deus in Eccleſia, primum Apoſtolos, ſecundo Prophetas, tertio Doctores* &c. *Numquid omnes Apoſtoli? Numquid omnes Prophetæ? Numquid omnes Doctores?* Similitudinem promit a membrorum corporis diverſitate. *Nam & corpus non eſt unum membrum, ſed multa. Si dixerit pes : Quoniam non ſum manus, non ſum de corpore : & ſi dixerit auris : Quoniam non ſum oculus* &c. *Si totum corpus oculus, ubi auditus? Si totum auditus, ubi odoratus?* Caritas Chriſti non turbat, non pervertit hunc ordinem, quem Chriſtus ipſe inſtituit. Caritas cor docile efficit, & humile, poteſtatibus Deum referentibus ſubiectum. Multa ſuggerit caritas ſeipſa, multa doctorum miniſterio. Ipſa ſæpe dirigit, ducitque ad doctores, & magiſtros, a quibus ſuſcipiatur inſtructio.

Digitized by Google

XIX. Illud etiam ſemper præ oculis habendum eſt, quod ſyllogiſmi in re morali, licet univerſim, & abſolute concludant; tamen non excludunt, quemadmodum ſyllogiſmi metaphyſici, congruas exceptiones; ſed ſolum inferunt, quod communiter, & plerumque evenit. Syllogiſmus ergo Apoſtoli ex illo principio confectus, *Caritas non operatur malum*, concludit quod plerumque accidit. Ceterum non infertur, nullum reperiri poſſe caſum in quo aliquis caritate ornatus nequeat per ignorantiam invincibilem malum operari, quin ei imputetur ad culpam. Nec id in caritatem, ſed in hominis imbecillitatem regeritur. Accedit quod doctrina hactenus tradita haud comprehendit Moralem legibus humanis inſtitutam, ſed ſolam Moralem evangelicam a Chriſto Domino præſcriptam.

CAPUT IX.

Multiplices viæ, quibus caritas Chriſti patefacit veritates morales.

I. ECqui fieri poteſt, hactenus dixiſti, ut univerſa lex duobus concludatur præceptis, & veritatem moralem manifeſtet? Id ſane aſſequi ego minime valeo. Quid inde? Ea ne tantum Chriſtus Dominus prædicare debuit quæ tu comprehendere vales? An forſitan minus vera quæ Deus revelavit, propterea quod ea non intelligis? Multa ſunt in Scripturis ſanctis quæ non omnibus illico patent. Ceterum ut aliquando teneas, qua ratione caritas te in univerſa lege facile inſtruere poſſit, in hæc quæ dicturus ſum, animum intende. Et ut te aptum præbeas divinæ dilectionis conſiliis capiendis, illud animo tuo inſideat, longe plura caritatem ſuggerere quam quæ ego hic exponere valeam.

§. I.

Caritas reddit hominem idoneum veritati inveniendæ: quia pravas cordis affectiones convellit, & rectum animum efficit erga ſe, erga Deum, erga proximum.

II. PRæmittenda eſt doctrina S. Thomæ, ceu fundamentum primum, cui cetera omnia ſuperſtruenda ſunt Docet ergo Angelicus tum 1. 2. *quæſt.* c. *art.*4. tum 2. 2. *quæſt.* xliv. *art.*2. præcepta caritatis eſſe prima principia agendorum, quæ non ſunt pars Decalogi, ſed ſunt veluti illius præludia, ſicut quælibet ſcientia ſua præſupponit principia. Porro ſicut qui perfecte penetrat principia, in eiſdem videt concluſiones; ita qui perfecte comprehendit caritatem, in ea, veluti in ſpeculo, cetera omnia contemplatur. *Unde* (inquit S. Thomas loc. cit.) *qui per-*

Digitized by Google

perfecte cognoſceret principia ſecundum totam ſuam virtutem, non opus haberet ut ei concluſiones ſeorſim proponerentur. In operabilibus autem, in quibus praecepta legis nos dirigunt, finis habet rationem principii . . Dilectio autem Dei finis eſt ad quem dilectio proximi ordinatur. Idque preſſius dixerat quæſt. XXIII. art. 7. ad 2. *Dicendum, quod cum finis ſe habeat in agibilibus, ſicut principium in ſpeculabilibus; ſicut non poteſt eſſe ſimpliciter vera ſcientia, ſi deſit recta aeſtimatio de primo & indemonſtrabili principio; ita non poteſt eſſe ſimpliciter vera iuſtitia, aut vera caſtitas, ſi deſit ordinatio debita in finem, quae eſt per caritatem, quantumcumque aliquis ſe recte circa alia habeat.* Quiſque ex angelica doctrina colligere poteſt, quanta ſit caritatis vis ad aperiendam veritatis viam. Qui callent prima principia ſcientiarum, in iiſdem cognoſcunt, aut cognoſcere poſſunt concluſiones. Ergo qui primum principium agendorum, nempe caritatem, perfecte comprehendit, in eadem cetera videt.

III. Hoc præiacto fundamento, preſſius modos quibus caritas nos imbuit, patefaciam. Et primum mundat cor noſtrum ab omni peccato. Ergo ab omni errore, & culpabili ignorantia. Antecedens eſt evidens. Conſequens vero neceſſario ſequitur. Quandoquidem, ut ſupra dictum eſt, nullum peccatum, ſive ignorantiæ, ſive erroris, eſt primum; ſed neceſſario præcedit aliquod crimen malitiæ ſcienter commiſſum, & nondum deletum: quia ſi eſſet deletum, ablata eſſet ignorantiæ vitioſa radix. Ergo ſi caritas purgat ab omni culpa, liberat ab omni errore, & ab ignorantia eorum quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria. Omnia autem præcepta a Deo lata conſequendæ ſaluti neceſſaria ſunt. Si quæ vero invincibilis ignorantia alicuius obſcuræ veritatis ſuperſit, quam reperiri etiam in iuſto interdum, raro tamen, conceſſimus, involuntaria evadit.

IV. Splendidior eſt ſecundus modus, quo nos caritas inſtruit. Caritas quippe animum noſtrum rectum facit erga ſe, erga Deum, erga proximum. Porro loco primi principii omnibus eſt ſcitum illud: *Qualis quiſque eſt, talis finis videtur ei, & ea quae ad finem ſunt.* Quemadmodum ergo ſpeculum pro colorum diverſitate varia refert obiecta; ita animus noſter, qui ſpeculum eſt, pro colorum quibus illitus eſt, diverſitate, iudicia format varia. Fœdi pueri pulchri apparent matribus. Cuique nationi ſui placent mores. Scholarum diſſidia, & iudicia oppoſita rem comprobant evidenter. Cur homines cum profeſſionis inſtituto continuo ſcholarum quoque ſententias amplectuntur? Nonne ſi inſtituta, veſtes, affectiones, & domus mutarentur, momento itidem ſententiæ eamdem mutationis vicem ſubirent? Quæ omnia eo pertinent, ut palam fiat, affectuum diverſitatem conſequi iudiciorum varietatem. Porro caritas animum purum, rectumque efficit in ſe, in Deum, in proximum. Ergo aptiſſimum illum conſtituit ad veritatem noſcendam. Et quamquam gratia iuſtificans peccata expellat; tamen reliquiæ

Digitized by Google

pravarum quæ ſuperſunt affectionum, inclinationes diſtortæ, ſola cæleſti dilectione delentur. Peccatores quoque de Deo, de eius attributis, de cæleſti felicitate iudicant; ſed illorum iudicia ſunt veluti ſemidormientium: affectiones quippe terrenæ, oblectamenta carnalia prævalent. Idcirco cæleſtia amara, inſipida, mæſtaque obtuſo palato ſunt. Contra iuſti caritate flagrantes, ea iucunda atque delectabilia ſuper mel & favum experiuntur; & nulla declarare lingua valet gaudia, & delicias iuſtorum perambulantium in lege Domini. Ego, inquis, Deum amo; & tamen terrena placent, illiciunt, excantant: cæleſtia & divina bona amara prorſus ſunt, & nihil prorſus ſapiunt. Si hæc vera ſunt, amor tuus erga Deum ſpurius eſt, & fallax. Fieri nequit ut bonitas ſuper omnia amata, inſipida amanti ſit. Si ergo experiris verum conſequens, corrige antecedens. Videas velim ne ſis ex illis qui Deum lingua diligunt, & ſermone, ſecus opere, & veritate; ut Ioannes præcipit. Meditare quæ Paulus ſcribit ad Philip. III. *Multi enim ambulant, quos ſæpe dicebam vobis (nunc autem & flens dico) inimicos Crucis Chriſti, quorum finis interitus, quorum Deus venter eſt, & gloria in confuſione ipſorum, qui terrena ſapiunt.* Ne tamen imperitus quiſpiam, & meticuloſus errandi, ſeſeque iniuſte ſcrupulis torquendi anſam arripiat, amor, ſeu cæleſtium ſapor haud eſt in ſenſibili oblectamento ſitus; ſed in illa ſpiritus alacritate inſerviendi Deo, in illa iugi divinæ gloriæ meditatione, & deſiderio, atque in forti, & continuata terrenorum contemptione. Ceterum, ſi ſollicitus ſis in demulcendis ſenſibus, in alendo ventre, in titillando palato, in gloria mundi captanda, verendum ſummopere tibi eſt ne amor tuus carnalis mundanuſque ſit, ſecus cæleſtis & divinus. Triſtitia ergo quam rerum divinarum experiris, & terrenorum delectatio calcaria tibi ſint, & aculei, quibus exciteris, & urgearis ad accendendam caritatis flammam. Nulla tibi hic excuſatio erit. Omnibus datum eſt Deum toto corde, totaque anima diligere. Solus Calvinus impoſſibile effutiit præceptum iſtud; & plurimis verborum fucis tam monſtroſam hæreſim præcolorare ſtuduit. Oleum ergo in lampadem caritatis infunde: ignem accende, qui pravas comburat affectiones, & e veſtigio cæleſtium ſaporem deguſtabis.

§. II.

Digitized by Google

§. II.

Caritas docet, evincitque, facile eſſe quod homines aut magnopere rigidum, aut impoſſibile iactant. Caritas lites invectas a Probabiliſtis ſuper lege Dei dirimit, improbatque. Homines executores, non diſputatores legis efficit.

V. PRobabiliſtæ loco veluti primi principii habent blandas, ſuaveſque opiniones cudere, legis rigorem exquiſitis delinire blanditiis, ne homines perterrefacti a virtutis via deflectant, atque in deſperationem agantur. Conſuetam recinunt cantilenam. *Si hæ doctrinæ veræ forent, pauci ſalvarentur. Harum opinionum ſeverior praxis communi Chriſtianorum genti incongrua eſt. Vix quinque in centum ad ſacramenta admitterentur. Ergo ſententiæ eiuſmodi nimium ſunt rigidæ, falſæque.* Hæc ſunt plurium Caſuiſtarum, & populi chriſtiani theoremata, notorietate iuris, & facti antievangelica; ut iam demonſtratum eſt centum in locis, in quibus toties diximus, paucos eſſe ſalvandos, arctamque eſſe ſalutis viam. Nihil frequentius in cuiuſque profeſſionis hominibus audiendum occurrit, quam ſimiles voces: *Hoc eſt impoſſibile*. Si præcipiatur ut iuramenta ad optimum principatus regimen, iuſtitiæque integritatem cuſtodiendam ſincere, & in obvio ſenſu, & ad finem inſtitutionis ſerventur, reponunt, *hoc eſſe impoſſibile. Ergo nulla obligatio*. Si Principibus, nobilibus imponas, vel ipſis de trivio hominibus præcipias ieiunia, abſtinentiam, vigilias; reponunt, hoc eſſe *impoſſibile*: quia ſtomachi, capitis, viriumque infirmitate laborant. Si feminas iubeas proiicere vanas pompas, luxum, faſtum, quibus in baptiſmate renuntiarunt, reponunt, hoc eſſe *impoſſibile*: quia hodiedum ſic in more eſt, ſic fert conſuetudo. Et ſi urgeas legis obligationem in conſcientiæ præſidium, Ianſeniſmum advocant inclamantes: *Obligare ad impoſſibile hæreſis eſt Ianſeniana, & Calviniana. Valeant ergo rigidiores iſti.* Hæc ſunt iudicia illorum quorum Deus venter eſt, quorum religio avaritia, quorum felicitas mundana gloria.

VI. Sumus, inquit ſapiens Elizalde *Lib. VIII. quæſt.* XII. *§.* 5. in rebus perſpicuis, & manifeſtis. Eadem præcepta facilia ſunt his, difficilia, & impoſſibilia aliis. Divinæ legis cultoribus, Deique amatoribus omnia quæ indicavimus, dulcia ſunt, & obſervatu facilia. Eadem adamuſſim obſervant ſub magiſterio caritatis, quæ & iugum portandum unctione aſpergit, & viam inter extrema calcandam aperit. Iſti cuiuſque ſint profeſſionis, ſive monachalis, ſive laicalis, ſive nobilium, ſive plebeorum, ſive Principum, ſive ſubditorum, ieiunia, iuramen-

men-

Digitized by Google

menta, promiſſa ſincere exequuntur, debita ſtatim ſolvunt, mercedes rependunt, iniurias tolerant, faſtum, luxum, pompas inutiles omnino deteſtantur, univerſamque legem exacte cuſtodiunt. Clamant cum Davide: *In Deo meo tranſgrediar murum: Deus, qui præcinxit me virtute: qui docet manus meas ad prælium, & poſuiſti ut arcum æreum brachia mea*. Apprime noſcunt impares, ſuis viribus relictos, ſe eſſe tot ferendis oneribus; ſed in protectione Altiſſimi confidunt, & igne caritatis ſuccenſo omnia impedimenta comburunt, nedum ſuperant. Sunt ne iſtæ ſpeculationes Theologi in cella, ut vulgo dicitur, ſcribentis; & non potius facta notoria, omniumque oculis pervia?

VII. Hinc colligo. Recenſita iudicia ſuper facilitate, & difficultate, ſuper poſſibilitate, aut impoſſibilitate legis, & præceptorum, oppoſita ex diametro ſunt. Ergo ſimul vera eſſe nequeunt. Alia vera, alia falſa ſint neceſſum eſt. Iudicia diligentium Deum, & eiuſdem mandata cuſtodientium vera, recta, & ſancta ſunt. Ergo iudicia contraria erronea, perverſa, & falſa.

VIII. Hæc omnia, opponunt, concionatoriam, ſeu oratoriam exhortationem redolent. Si ad regulas Dialecticæ revocentur; fallacia ſunt, & paralogiſmorum plena. Iudicia producta non ſunt de eodem ſecundum idem; ſed de diverſis. Non ergo contraria. Ergo utraque vera. Et reapſe amatoribus mundi difficillima, & propemodum impoſſibilia multa præcepta ſunt: vera ergo ſunt iſtorum iudicia. Facilia vero ſunt, & ſuavia Deum diligentibus: vera ergo & iſtorum iudicia. Peregregie. Cedo: unde evenit illorum difficultas, iſtorumque facilitas? Ediſſere. Lex, & præcepta eadem ſunt. Natura quoque humana eadem in omnibus. Unde ergo diverſitatis tantum? Non ſane aliunde quam ex diverſa utriuſque partis voluntate. Difficultas, extremus rigor, impoſſibilitas obſervantiæ conſequens eſt, voluntaria eſt. Libere quippe guloſus es: libere nimius corporis, & ſanitatis tuæ amator: voluntarie avarus, iniuſtus, ambitioſus es. Hæc ſunt impedimenta quæ difficilem legem reddunt, gravia præcepta. Recta autem de legibus, præceptiſque iudicia, recta non fiunt ex prava voluntaria diſpoſitione ſubditorum; ſed abſolute, & relative ad poteſtatem quam habent, vel habere poſſunt, ſi velint habere. Falſa ergo & erronea ſunt iudicia amatorum mundi, & contra vera diligentium Deum. At nonne inter ipſos iuſtos, Deique amantes facilior, & difficilior occurrit legis obſervantia? Verum habet. Sunt inter ipſos alii incipientes, alii proficientes, alii perfecti. Primi lacte opus habent; panem comedunt ſecundi; oſſa infringunt tertii. Diſtant hi tres gradus inter ſe penes magis minuſve bonum, penes maiorem minoremve receſſum a levioribus culpis. Omnes vero a gravi malo reipſa declinant. Nemo unus ab obſervatione cuiuſque præcepti difficultatis, aut impoſſibilitatis prætextu excuſatur.

IX. Lites quas Probabiliſtæ ſanctæ legi Dei intentarunt, eædem omnino ſunt

ac

ac lites quæ in foro adverſus humanas pœnales leges peragi ſolent . Propoſitionem hanc libro ſequenti evincam , textibus *Terilli* , aliorumque Probabiliſtarum adductis . Methodus tractandæ litis hæc eſt . Quemadmodum in foro humano inter duo litigantes actor probare debet ; alioquin reus liber evadit : ita Probabiliſtæ , potiſſimum *Reflexiſtæ* , quorum facile princeps P. Antonius Terillus eſt, in lite legem divinam inter & hominem , reum conſtituunt hominem , onere legis gravandum, & legem æternam , ſeu Deum ipſum , actorem . Lex enim æterna eſt ipſa voluntas Dei, ſeu Deus ipſe, ut infra videbimus . Hunc ergo actorem , ſeu legem cogunt ad probandum . Adducat lex documenta veriſimilia , gravia , fortia, niſi ſint evidentia, quibus humana verſutia nihil reponere auſit, nihil efficit, ſed deficit in probatione . Ergo liberandus homo reus . Quoniam in dubio , & in obſcuris reo favendum ; potiſſimum in cauſſa mortis . Obligatio legis pœna mortis, & quidem æternæ, eſt. Aliud in hac lite principium opponunt, poſſeſſionem nempe libertatis contra æternam legem , ſive contra Deum . Quoties enim probationes pro lege non ſunt demonſtrationes evidenter concludentes, e veſtigio obtrudunt poſſeſſionem ſtare pro libertate. Adiiciunt, legem dubiam non eſſe ſufficienter promulgatam ; tum vero eſſe dubiam , cum inter Probabiliſtas diſputationes ſuper eadem lege inſtituuntur . Denique addunt , legem eſſe odioſam ; & idcirco reſtringendam , & ab eiuſdem ſervitute homines ſubducendos . Monſtra hæc videntur ; & tamen ſunt revera Probabiliſtarum axiomata , ut infra videbimus .

X. Hæc omnia, quæ obiter indicavi, & cetera ſimilia caritas reiicit, odit, deteſtatur. *Quoniam lex Domini immaculata , convertens animas : teſtimonium Domini fidele, ſapientiam præſtans parvulis* . Opportune S. Bernardus *tract. de diligendo Deum* in hanc rem. ſcribit . *Sed iuſtis non eſt lex poſita, hoc eſt non tamquam invitis poſita , ſed voluntariis , eo liberaliter data , quo ſuaviter inſpirata . Unde & pulchre Dominus* : Tollite iugum meum ſuper vos : *ac ſi diceret, non impono invitis ; ſed vos tollite, ſi vultis : alioquin non requiem , ſed laborem invenietis animabus veſtris* . Celebris, & apta eſt comparatio quæ fieri ſolet inter boves indomitos, & nondum iugo aſſuetos, & alios iam e conſuetudine iugo ſubiectos. Primi colla ſubiicere iugo detrectant : vi, induſtria, & robore opus eſt, ut ſubmittantur : vix regi, inflectique queunt : recalcitrant, reſiſtunt, & ſolum prævalentibus aculeis, & virgis coacti cedunt, & ſummo labore, ac ſudore iugum deferunt. Secundi e contrario placide, & ſponte iugum ſubeunt, nulloque labore illud portant . Similiter qui , appetitionibus edomitis , carne compreſſa , mundoque contempto, legem Dei implere cœperunt , ſumma facilitate eam ſervant , iugum prompte ſuſcipiunt , impedimenta ſuperant . Iſti cum Davide canunt : *Lex tua in medio cordis mei . . . Portio mea Domine, dixi, cuſtodire legem tuam*. Adeo ſuavis erat

Digitized by Google

erat homini, non plebeio, ſed Regi, legis obſervatio, ut ſuam reputaret hereditatem, illamque in cordis medio inſculptam haberet. Huc advoco Probabiliſtas omnes. Legis divinæ obſervantia hereditas noſtra eſt, quamdiu degimus ſuper terram. Hinc Chriſtiani filii, & heredes nuncupantur a Paulo. *Si filii, & heredes*. Quis heredum in iudicium advocat hereditatem? Quis exceptiones opponit adverſus eamdem, ut illam reiiciat, aut dicat: Hereditas non probat, non ſpectat ad nos, hereditas non concludit: ergo liber ego ſum ab eadem: quoniam melior eſt conditio poſſidentis libertatem ab hac hereditate? At arrige aures, homo ſtupide & fatue, ut, quid repudies, intelligas. Hereditatem fundorum, prædiorum, & ingentis aureorum ſummæ reiicis. Ita ne vero? inquis. Scilicet. Ut hæc audit, continuo hereditatem ad ſe pertinere clamat. Non amplius rationes allegat cur ſibi hereditas non competat; non amplius cogit hereditatem, veluti ream, ut probet dominium ſupra propriam libertatem; ſed ipſe rationes quærit, quibus ad ſe pertinere hereditatem evincat. Advocatos aſciſcit, ut proprium ius defendat, & adverſariorum aggreſſus retundat. Quid agis, o homo? Liber eras, tuique iuris dominus: & hereditatem tibi imponi ſinis? Nonne melior eſt conditio poſſidentis libertatem? Deliras? reponit heres noſter. Hereditas fundorum, cenſuum, ſcriniorum, ac ingentis patrimonii mea felicitas eſt, mea lætitia, meum gaudium. Recte, & vere. Ergo hereditas legis æternæ, adverſus quam tot obtrudis exceptiones & poſſeſſionis libertatis, & non promulgationis, hereditas tua non eſt. Ergo hereditas hæc mala tibi eſt. Ergo pluris tibi eſt hereditas terrena quam cæleſtis. Ergo tu ex illis non es de quibus ait Paulus: *Si filii, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Chriſti*. En quo tandem recidant principia Probabiliſtarum. Nolo ultra producere ſermonem, quod iam mihi videre videar, Probabiliſtas rubore quodam ſuffundi. At, inquit P. Elizalde Lib. VIII. quæſt. XII. §. 6. *erubeſcant, & confundantur qui hæc fovent*. Et ſane aut abiurare Probabiliſmum debent, aut errorem maximum fateri, ſe nempe pluris facere hereditatem temporalem quam hereditatem divinæ legis, de qua inquit Propheta Regius: *Bonum mihi lex oris tui ſuper millia auri, & argenti. Quomodo dilexi legem tuam, Domine? tota die meditatio mea eſt*.

XI. Neque opponas, hinc conſequi, admittendas eſſe, ut leges Dei, leges omnes quæ obtrudi a Rigoriſtis ſolent; atque adeo argumentum aut nimis, aut nihil concludere. Hæc ſolita Probabiliſtarum effugia ſunt. Leges divinæ neque per additionem, neque per diminutionem immutandæ ſunt. Vix eſt diſputatio, ut *Lib. ſeq.* dicetur, inter Theologos de legum directa exiſtentia; ſed de obligationis extenſione. Quare futilis eſt oppoſitio, quod argumentum nimis probet. Nam ſicut (ut ſiſtamus in ſimilitudine) dum ſermo eſt de hereditate, non loquimur de hereditate iniuſta, quæ ſecum deferat aliena iura (tunc enim repudianda

da ab omnibus honeſtis viris eſſet) ita in præſenti legem Dei, & præcepta divina certa in medium afferimus, de quorum obligatione, veluti inimica, lites inſtituunt Probabiliſtæ, qui nolunt veluti filii, & heredes legem ſpectare divinam, eamque cum Davide ſuper millia auri & argenti diligere, ſaltem quantum ex eorum ſiſtemate probabiliſtico apparet. Pietatem enim, & ſanctitatem perſonalem, ut ſic loquar, in omnibus ſuſpicimus; & hanc numquam in diſcrimen a nobis vocari, intelligant omnes. Patet autem quod Probabiliſtæ, qui ſuper quolibet fere præcepto lites inſtituunt, non reſpiciant hereditatem legis, ut filii amantes, ſed ut ſervi mercenarii. Mercenariorum quippe proprium eſt, atque ſervorum lites ſuper legum obligationibus dominis intentare. Ad tantum, inquiunt, & non amplius conducti ſumus: ultra non tenemur: & more Probabiliſtarum omnia captant ſophiſmata, ut a labore ſe ſe eximant, & ut ius libertatis, ac exemptionis adverſus legem defendant. Filii vero adoptivi Dei viam oppoſitam viæ ſervorum inſiſtunt, atque percurrunt. Iugum legis ſuave illis eſt. Legem diligunt ſuper millia auri & argenti. Idcirco nullas iſti lites movent, a quæſtionibus abſtinent, & opere implere legem ſtudent. Iſti non vi demonſtrationum ſubiiciuntur iugo, ſed illicio divinæ dulcedinis. Audiamus Bernardum in tract. de diligendo Deum. *Bona itaque lex caritas, & ſuavis, quæ non ſolum leviter, ſuaviterque portatur; ſed ſervorum, & mercenariorum leges portabiles, ac leves reddit*.

XII. Clarius oſtenditur, caritatem plurimas Caſuiſtarum quæſtiones, liteſque dirimere. Diſputant Probabiliſtæ, quoties Chriſtiani aſtringantur Deum diligere. Alii dixerunt *numquam*: alii in articulo mortis: alii quoto quinquennio: alii ſingulis trienniis, aut bienniis. Tandem inſtituunt diſputationem de fide, de ſpe, de religione, de oratione. Caritas divina eiuſmodi diſputationes, ut hoſtium inſidias, execratur: quoniam in nullo alio rei amatoriæ genere ſimiles inſtituuntur diſputationes. Quis umquam aut filiorum diſputavit, quoties amare patrem; aut avarorum, quoties diligere pecunias, aut matrum, quoties diligere filios debeat? Quia enim has res plurimum vere amant homines, potius ſemper quam frequenter amant. Filii ergo adoptivi Dei, caritate fulgentes, qui divinum parentem toto corde amant, totiſque viribus, deridunt præfatas Caſuiſtarum quæſtiones, puderetque eos ſimilia diſputare. Continenter enim diligendus, quoad fieri poteſt, Deus eſt. Quare cum Auguſtino has & ſimiles quæſtiones reſolvunt dicentes: *Ama, & fac quod vis*. Quid de illis qui caritate carent, & gratia? Idem iſtis dicitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo* &c. Hoc fac, inquit Auguſtinus, & quo vis ambula. Si nunc amator non es, ſed diſputator; in tua eſt libertate, gratia Dei adiuta, conſtitutum, amatorem fieri, Deum diligere. Et ſi vere diliges, ceſſabunt quæſtiones de amoris frequentia. Quid, ſi ſponſa diſpu-

Digitized by Google

diſputaret, teneatur ne quoto anno, aut quinquennio, aut triennio, aut biennio amare ſponſum? Videant ergo quam ſint inverecundæ, ut mitiſſime dicam, hæ de divino amore quæſtiones.

XIII. Quæſtiones Caſuiſticæ quæ proximum ſpectant, plurimæ ſunt. Quæſtiones de contractibus, de venditione, de emptione, de mutuo, de iudiciis, & ſexcentæ aliæ ceſſant in iis omnibus qui dictum Ioannis exequuntur: *Filioli, diligite alterutrum: quia præceptum Domini eſt: & ſi ſolum fiat, ſufficit*. Dic, amabo te, quando duo fratres vere, & ſincere ſe ſe amant, movent ne in ſuis contractibus lites, quas Probabiliſtæ ſuſcitarunt? Nonne hi ſinceri amici, cum tales revera ſint, omnia ſimplicitate, & bona fide peragunt? Nullâ, quamdiu vera amicitia conſiſtit, inter eos lis, nulla quæſtio: voluntas unius eſt alterius voluntas, & contra. Nos fratres omnes ſumus, & membra de membro. Vinculum caritatis nos mutuo nectit, omneſque cum Deo. Ergo aut caritas noſtra fallax eſt, & falſum caritatis ſimulacrum; aut quæſtiones iſtæ, & diſſidia ceſſare debent. Nam in aliis amoribus, & amatoribus eiuſmodi quæſtiones non fervent. Ergo aut alii amores præſtant amori caritatis, quod falſum eſt; aut cum caritatis amore componi nequeunt quæſtiones eiuſmodi. Ergo ideo quæſtiones in mundo fervent, quia parum caritatis in mundo ardet. *Omnes quærunt quæ ſua ſunt, non quæ Ieſu Chriſti*: inquit Apoſtolus.

§. III.

Caritas urget inveſtigare veritatem, & ab incertis abſtinere, aliiſque modis ad veritatem viam ſternit.

XIV. QUI quærit veritatem moralem, invenit, ſi debite, ſeu recto corde quærat. Qui habet caritatem ſincero corde, quærit debita diligentia. Ergo veritatem invenit. Maiorem docet Chriſtus: minor eſt per ſe nota. Sinceritas, & diligentia ſunt legitimæ dilectionis filiæ. *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini*. Lex Domini via eſt; nos viatores. De via ſemper cogitant viatores: ſemper vigilant, ut pericula evitent, ut errores caveant. Viatores non ſiſtunt gradum, donec metam teneant.

XV. Ab incertis caritas cuſtodit, & intra ſecuritatis ſemitam nos continet. Hinc eſt quod fatuis virginibus oleum ſuppeditare detrectarunt prudentes virgines dicentes: *Ne forte non ſufficiat nobis, & vobis; ite potius ad vendentes, & emite vobis*. Hoc ſplendet in ipſo mundano amore. Qui filios, uxores, pecunias, dignitates magnopere amant, res eiuſmodi numquam periculo, aut incertitudini committunt. Ergo potiori iure præſtare id debent amatores Dei, divinæque legis. Quod reponunt Probabiliſtæ diſcrimen, futile eſt, legem videlicet Dei in-

Digitized by Google

inculpate violari, ſeu materialiter. Sicut enim amatores veri pecuniarum, filiorum, uxorum lugent eorumdem iacturam; ita ſinceri amatores Dei magis horrent violationem divinæ legis quam gemmarum fractionem, & filiorum amiſſionem.

XVI. Cauſſam pauliſper deferamus ad eos qui non lingua, & verbo, ſed opere, & veritate Deum diligunt, & deſiderio ſalutis flagrant. Ad iſtorum tribunal deferto opiniones magis, & minus, vel æque probabiles de ieiuniis, de regularum obſervantia, de debito inhiandi perfectioni, de paupertatis voto, de obedientia &c. Putas ne aliquem tuarum opinionum inventurum emptorem? Omnes iſti ſinceri amatores tuas opiniunculas derident, ſibilant, & cum tuis libris, in quibus fuſo calamo agitantur, reiiciunt. Ergo evidenter infertur, nullo modo neceſſarium eſſe populo chriſtiano harum pugnantium opinionum probabilium uſum. Nam qui diligunt Deum, has opinionum pugnas ſpernunt, & amantium officia ſolvunt. Si non diligunt Deum, iugo excuſſo, nullas curant opiniones.

XVII. Accedit quod, ut David Propheta teſtatur, *cuſtodit Dominus omnes diligentes ſe, & omnes peccatores diſperdet*. Pſal. cxliv. *Dominus illuminatio mea, quem timebo*? Sine numero ſunt Scripturæ quæ hanc Dei illuſtrationem ſpondent omnibus corde, & opere diligentibus Deum. Chriſtus Dominus ipſe teſtatur: *Si quis diligit me, Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus*. Illuminat ergo, dirigit, cuſtodit Deus diligentes ſe. Cuſtodit ab erroribus, dirigit in vias rectas, illuminat veritatem pandendo. Quis ſub tanto Magiſtro veritatem non addiſcet? *Quid ergo* (clamat Paulus ad Rom. VIII.) *dicemus? Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio Filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?* Illuminat autem Deus, primum ſeipſo bonas immittendo cogitationes, avertendo mentem a malis conſiliis, a libris aut pravis, aut laxioris doctrinæ, & bonos, ſanctoſque libros proponendo. Dirigit ſecundo Doctorum, & miniſtrorum ope. Suos amatores ad bonos dirigit Doctores, qui veritatem ſincere abſque fucis patefaciant. Si hi qui ſincere eum diligunt, quandoque offendant in magiſtros minus peritos, qui falſa, aut laxa doceant, aculeis interioribus pungit, compellitque alios adire Doctores, qui ſincere, ut cum Chryſoſtomo loquar, venumdent Chriſti veritatem. In mentem revocanda eſt doctrina Gregorii Papæ, inquientis, ſæpe bonis Doctoribus Deum lumen ſubtrahere propter malitiam diſcipulorum; & contra malis magiſtris lumen infundere propter amorem, & dilectionem eorum qui directionem petunt. Si ergo S. Thomas docet, *firmiſſime* tenendum eſſe, eos qui lupos inter, & feras vitam ducunt, illuminandos a Deo una ex duplici via, ſi id præſtent quod ex viribus gratiæ valent; potiori iure *firmiſſime* tenendum eſt, illuminandos fore eos qui toto corde, & ferventi caritate Deum diligunt.

XVIII.

Digitized by Google

XVIII. Hactenus modos aliquos indicavimus cum P. Elizalde, quibus caritas divina veritatem moralem patefacit. In ceteris ſcientiis, principiorum plena penetratione acquiſita, quæ conſequuntur concluſiones, illico innoteſcunt. Prima agendorum principia eſſe caritatis præcepta, dictum eſt. In iſtorum ergo meditatione deſigenda eſt mentis acies, ſi aſſequi veritates morales velimus. Excuſare te vales ab implendis præceptis ieiuniorum, eleemoſynarum: at qua te defendere via potes, ſi Deum non ames? An oppones virium debilitatem, cordis duritiem, operis arduitatem? *Durum eſt* (inquiebant olim tui ſimiles, teſte Hieronymo) *arduum eſt, non poſſumus. Homines ſumus, fragilitate carnis circumdamur. O cæcam inſaniam! o profanam temeritatem, duplici ignorantia accuſantes Deum!* Quis melius virium noſtrarum menſuram novit quam qui vires ipſas nobis impertiit? Hic porro dilectionem ex toto corde præcipit, dilectionem, inquam, non negationem odii, aut non dilectionem; ut Caſuiſtæ aliqui contendunt. Igitur ſi moralem comparare ſcientiam aves, principia illius, quæ ſunt caritatis præcepta, diu noctuque meditare. Melius dicam: ardeat in lampade cordis tui caritatis flamma: in caritatis officiis te continenter exerce. Expende num caritas tua eis ſit inſignita prærogativis quas ex S. Apoſtolo Paulo indicavimus. Si hæ adfuerint, vera eſt caritas tua. Veram autem caritatem veritates morales conſequuntur.

XIX. Poſtremum menti tuæ fixum, altumque hæreat principium, omnium Patrum conſenſu firmatum, & directe oppoſitum Probabiliſtarum principio, nempe ſuavitatem, & facilitatem legis divinæ non ex diminutione obligationis, ſed ab ſpiritu caritatis, & dilectionis oriri: & quo maior eſt caritas, eo faciliorem eſſe legis obſervantiam. Huc ergo ſpectent omnes conatus tui, huc ſtudia tua. *In omnibus ſane* (inquit Auguſtinus Lib. de catechizand. rud.) *non tantum nos oportet intueri finem præcepti, quod eſt caritas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta, quo ea quæ loquimur, cuncta referamus; ſed etiam illius quem loquendo inſtruimus, ad id monendus, atque illuc dirigendus aſpectus eſt.* Si hæc Scripturarum, & Patrum documenta animo infixa hærerent, vix eſſet Moralis evangelicæ ignarus. Porro ut tu propriæ conſulas conſcientiæ, in hanc doctrinam continenter incumbe. Sive ipſe addiſcere velis, a divina dilectione initia ducito; ſive alios inſtruas, primum omnium in caritatis ſchola illos exerceto. Eos denique ſelige libros, ſive tibi, ſive aliis legendos, in quibus eiuſmodi caritatis ſtudium promovetur, & inculcatur. Illos omnes apage Caſuiſtas, in quibus ſchola caritatis ſilet. Sint tibi ſuſpectæ doctrinæ illi Moraliſtarum libri qui te edocent, non qua ratione amare debeas Deum, ſed quomodo implere præceptum valeas ex hoc tantum quod Deum odio non habeas, & Deum non ames, aut raro diligas. Finis legis divinæ caritas eſt. Ergo ut contrarii huic ſanctæ legi habendi ſunt libri Moraliſtarum omnium qui in officio caritatis Chriſtianos non dirigunt. Contra eos diur-

Digitized by Google

diurna, nocturnaque manu revolvito quos accendere in te caritatem experiris. Ne multa: *Ama*, ait Auguſtinus, *& fac quod vis*.

CAPUT X.

Alia via inveniendæ veritatis moralis eſt ad ſapientes peritoſque iſtius divinæ ſcientiæ recurſus. Probabiliſtarum ratiocinium omnino fallax. Qua ratione Chriſtiani proprii ſtatus & profeſſionis Sanctos imitari teneantur.

§. I.

I. NIhil frequentius in Probabiliſtarum libris occurrit quam ad ſapientes, & prudentes appellatio. Neque in hoc recurſu ab iiſdem nos diſſentimus, ut iam ſupra dictum eſt; ſed ſolum in prudentibus eiuſmodi, & ſapientibus deſignandis. Nam nos a ſapientum catalogo delevimus illos qui non interdum, & raro, ſed paſſim diſſident mutuo, & ſecum pugnant, ſoliſque opinionibus totam Moralem definiunt. Quoniam lex æterna Dei non eſt rationis ens, non quid humana opinione confictum; ſed eſt vera & realis menſura cuiuſque honeſtatis, ut infra dicetur. Eget utique humanæ mentis applicatione lex iſta: At quoties ratio noſtra non veram æternam Dei legem applicat, ſed legem mente confictam, & probabilitate delineatam, non dirigit operationes revera morales, & honeſtas. Sapientes ergo & prudentes qui contrariis probabilitatibus mores noſtros dirigunt, penitus a cenſu ſapientum, & prudentum reiicimus: idque ſupra præſtitimus.

II. Nos veros ſapientes, & prudentes in noſtros directores ſeligimus qui nullam patiuntur exceptionem, quique ab omnibus ſuſcipi debent. Quinam iſti? Sancti ab Eccleſia ſolemni apotheoſi declarati, & ii qui eorum mores & vitam imitati ſunt. Primorum ſapientia, & prudentia omnibus nota eſt, & extra diſputationem omnem poſita. Secundorum ſapientia, & prudentia certa non eſt definitione Eccleſiæ; probabilis tamen, ideſt plerumque vera eſt, & germana. Porro hi omnes prudentes cuique noti, & obvii ſunt. Divina quippe providentia diſpoſitum eſt ut cuiuſque ætatis, conditionis, ſexus, nationis, ſapientes iſti ſulgeant. Ex omni tribu ſuos Deus eligit Sanctos. Ex Regibus, ex Imperatoribus, ex nobilibus, plebeiis, opificibus, ſenibus, pueris, infirmis, robuſtis, laicis, & Clericis, Monachis, Prælatis, Epiſcopis, Pontificibus. Legant Reges vitam Caſimiri, Eduardi, aliorumque; & veritatem invenient. Legant Epiſcopi acta S. Caroli, Franciſci ...eiii; & viam veritatis deprehendent. Quoniam hi omnes veritatem certo inve-

Digitized by Google

nerunt. Quod ſi quandoque ignoranter deliquerunt; ſcieruut modum quo in ſemitam regrediendum fuit. Nos vero ſcimus plus minuſve quid iſti egerint. Ergo ſcire & nos veritatem poſſumus. Qui enim revera eos ſequuntur, viam veritatis calcant: & ſi interdum ignorantia labantur, ſtatim divina affulgente luce, reſipiſcunt. Certum namque eſt, poſſe & nos ſic vivere, gratia divina adiutos. Porro Deus hanc gratiam non denegat, niſi culpa noſtra obſiſtat.

III. Opponunt Probabiliſtæ, argumentationem factam evidentem eſſe abſolute acceptam; at Chriſtianis indiſcriminatim applicatam fallacem evadere. Nemo ambigit, eos invenire veritatem moralem qui Sanctorum ſunt imitatores. At numquid Chriſtiani ad Sanctorum imitationem aſtringuntur? Numquid omnes Sancti? Si dixerimus, Chriſtianos omnes ad imitandos Sanctos propriæ profeſſionis, & ſtatus aſtringi, dementiæ notam vix declinabimus; tametſi doctrina hæc ſit D. Pauli, & Servatoris noſtri divini.

IV. Ut pedetentim hoc obiectum, ex cuius valida, & perſpicua confutatione ſalus Chriſtianorum plurimum pendet, convellamus, primum animadvertendum eſt, Probabiliſtas in caſſes incidiſſe. Ideo probant ignorantiam legis divinæ naturalis ſæpe eſſe invincibilem, quia veritas inveniri nequit: & quia inveniri nequit, ad eam inveniendam non aſtringimur. Nunc evidentia argumentationis factæ devicti, concedunt, veritatem moralem inveniri a nobis poſſe, ſi Sanctos propriæ profeſſionis imitari velimus, nempe Reges ſanctos Reges, Epiſcopi ſanctos Epiſcopos, Presbyteri ſanctos Presbyteros, laici ſanctos laicos, opifices ſanctos opifices. Nonne pictores, ſutores, fabri, lapicidæ, & cuiuſque denique profeſſionis artifices Sanctos eiuſdem profeſſionis imitandos habent? Hos imitentur, & veritatem ſunt aſſecuti. Bene habet. Sed ad hanc imitationem non tenentur. Peregregie. Inveniri ergo veritas poteſt, ſi Sanctos imiteris. Et hoc in præſens nobis ſufficit. Quod autem Sanctorum veſtigiis inſiſtere debeas, mox probabimus. Per tranſennam ſolum hanc conficio argumentationem. Tunc ignorantia non eſt invincibilis, quando induſtria; & ſtudio ſuperari valet. Concedis ſuperari reapſe hanc ignorantiam communiter poſſe, & veritatem inveniri, ſi Sanctorum via arripiatur: nam certum eſt, Sanctos canonizatos ab Eccleſia hanc veritatem communiter inveniſſe. Ergo ignorantia legis divinæ aut numquam, aut rariſſime eſt invincibilis: quia aut numquam, aut rariſſime fuit in Sanctis: & ſi aliquando contigit, lacrymis pœnitentiæ eam abluerunt. Porro ſi verum reperiri valet, Probabiliſmus in fumum occidit. Reperiri autem poſſe concedunt, ſi Sanctos imitemur. Verum hoc imitationis debitum pernegant illi; noſtrum igitur eſt illud demonſtrare.

§. II.

Digitized by Google

§. II.

Auctoritate Scripturarum, & Patrum evincitur, Chriſtianos omnes Sanctorum propriæ profeſſionis inhærere veſtigiis debere.

V. DEbitum quod Chriſtianos manet æmulandi Sanctorum virtutes, non aliunde quam ex Scriptura ſacra primum, poſt ex Patribus probari debet. Ex utriſque poſtea evidenti ratiocinio debitum iſtud concludetur.

VI. Ad Scripturas quod attinet, Chriſtus ipſe inquit Ioannis XIII. *Vos vocatis me Magiſter, & Domine: & bene dicitis, ſum etenim .... Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis*. Naturam noſtram ſumpſit, ut exemplar viſibile eorum nobis eſſet quæ agenda ſunt. Humilitatis in pedum diſcipulorum lotione nobis potiſſimum exemplum reliquit, ut in virtute omnium difficillima, & humanæ ſuperbiæ adverſa, ceteras omnes commendaret. Quid quod vel ipſi Moyſi Deus apparens, eorum quæ præſtare debebat, in monte exemplaria delineavit. *Inſpice, & fac ſecundum exemplar quod tibi in monte monſtratum eſt:* Exod. XXV. Denique Chriſtus Dominus Matth. XVI. verſ. 24. *Tunc Ieſus dixit diſcipulis ſuis: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me*. Idem intonat Lucæ IX. verſ. 23. *Dicebat autem ad omnes: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me*. Ita iubet Legislator. Conſilia hæc ſunt, inquis. Conſilia nè? Conſilium eſt quod vitam, quod mores ad Magiſtri, ad Salvatoris tui vitam moreſque conformes? Salvus ergo quiſquam eſſe poterit qui difformis a Chriſto ſit? Qui porro difformis a Chriſto eſt, Antichriſtus eſt. Antichriſtus ne cum Chriſto regnabit? Ut quid ergo dicit Paulus: *Quos præſcivit, & prædeſtinavit conformes fieri imagini Filii ſui?* Hæc Chriſti oracula, non conſilia, ſed ſubſtantia, & finis unicus legis ſuæ divinæ ſunt. Quid in his, & ſimilibus oraculis conſilii contineatur, quid præcepti, infra dicam. Nunc perſequor inſtitutum argumentum.

VII. Apoſtoli adamuſſim executi ſunt laudata IESU Chriſti oracula. Paulus Apoſtolus I. Cor. IV. verſ. 16. *Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti*. Idem commendat Timoth. I. cap. IV. *Exemplum eſto fidelium in verbo, in converſatione, in caritate, in fide, in caſtitate*. Fuſius hoc inculcat ad Philip. III. verſ. 17. *Imitatores mei eſtote, fratres, & obſervate eos qui ita ambulant, ſicut habetis formam noſtram. Multi enim ambulant, quos ſæpe dicebam vobis (nunc autem & flens dico) inimicos Crucis Chriſti, quorum finis interitus, quorum Deus venter eſt, & glo-*

Digitized by Google

ria in confuſione ipſorum, qui terrena ſapiunt. Noſtra autem converſatio in cælis eſt.

VIII. Duplex Sanctorum imitatio. Altera ſpectat virtutes quæ animum ornant; altera opera exteriora virtutum, quæ ſtatum, & profeſſionem comitantur. Ad primam, non ad ſecundam tenentur omnes. Paulus Prædicator veritatis per univerſum mundum portavit Chriſti nomen. Sanctorum alii eremos inhabitarunt, alii celibes vixerunt, alii, divitiis omnibus abiectis, paupertatem nedum ſpiritu, ut tenentur omnes, verum etiam opere coluerunt. Hæc Chriſtianis imitanda ſunt: Priorem imitationem vocarem ſubſtantialem, in obſervantia præceptorum ſitam. Conformitas hæc in fide eſt, in caritate, in caſtitate aut virginali, aut matrimoniali, in mundi contemptione. Imitatio hæc univerſalis eſt, omnium ſtatuum perſonis communis. Ut autem quiſque exemplar habeat imitandi opera quæ proprio ſtatui congruunt, ex qualibet hominum conditione Sanctos ſibi delegit Deus, in quos reſpicere cuiuſque profeſſionis homines poſſent, & ſcirent quæ congruunt coniugatis, quæ Cœnobitis, quæ Eremitis, quæ Epiſcopis, quæ Regibus, quæ Pontificibus &c. Sed, ut clarius res pateat, verba ipſius Apoſtoli expendamus ab ultimis incipiendo. *Noſtra converſatio in cælis eſt*. Cælum ergo anhelare omnes debemus. Mente, & ſpiritu cum Sanctis in cælo regnantibus converſemur oportet Contra hodierni Chriſtiani communiter in continua carnis, mundi, & voluptatis converſatione degunt. Cæleſtis ne converſatio illa promiſcua virorum, & muliercularum? Chriſtiani omnia, ut ſtercora, arbitrari debent, ut Chriſtum lucrifaciant. Amici crucis, inimici ventris, contemptores mundi ſint oportet. Contra Antichriſtiani amici ſunt ventris, inimici crucis, idololatræ divitiarum, mundi amatores: *quorum finis interitus, & gloria in confuſione ipſorum, qui terrena ſapiunt*. Tandem S. Paulus omnes Chriſtianos Sanctos vocat. Ad Rom. 1. *Paulus ſervus IESU Chriſti, vocatus Apoſtolus omnibus qui ſunt Romæ dilectis Dei, vocatis Sanctis*. Idque ſæpius repetit in aliis epiſtolis. Idem ſcribit S. Petrus. *In omni converſatione Sancti ſitis* &c. Plura prætereo alia Scripturarum teſtimonia. Nonnulla ex ſanctis Patribus delibabo.

IX. S. Auguſtinus ſer. XLVII. *Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum; & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Non enim hoc virgines debent audire, & maritatæ non debent: aut viduæ debent, & nuptæ non debent: aut Monachi debent, & coniugati non debent: aut Clerici debent, & laici non debent*. Hic parumper ſiſte meditationem tuam, & recogita, quod omnium difficillimum in via evangelica eſt non ſua relinquere, ſed ſemetipſum abnegare. Hoc eſt ſanctitatis evangelicæ culmen, quod tenuere Sancti; & quo perfectius, eo ſanctiores. Porro iſthuc tendere animo Chriſtianos omnes Chriſtus iubet. Non tam laborioſum eſt ſua relinquere; *ſed valde laborioſum eſt relinqu ſemetipſum: minus quippe eſt abnegare quod*

Digitized by Google

quod habet; valde autem multum eſt, abnegare quod eſt: inquit Gregorius. S. Leo *ſer.* IX. in Quadrageſima, relata Chriſti Domini ſententia, *Qui non accipit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus*, hæc ſubdit: *Nec dubitare debemus, hanc vocem non ſolum ad diſcipulos Chriſti, ſed ad cunctos fideles, totamque Eccleſiam pertinere.*

X. Præ ceteris Patribus fuſius argumentum iſtud pertractat S. Ioannes Chryſoſtomus *Lib. III. adverſ. vituperat. vitæ monaſticæ*. Pauca ex plurimis obiter tranſcribam. *Cum enim dicit:* Beati pauperes ſpiritu: beati qui lugent: beati mites: beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam *&c..... nec Monachi, nec ſæcularis nomen adiecit. Ceterum iſta diſtinctio ex hominum conſuetudine introducta eſt. Sacræ vero litteræ nihil horum penitus noverunt; ſed omnes Monachorum vita, & inſtituto vivere volunt ... Audi denique quid Paulus moneat, quem cum nomino, rurſum Chriſtum prædico. Hic itaque, cum ſcriberet uxoratis hominibus, filioſque nutrientibus, omnem ab illis monaſticæ vitæ diligentiam requirit.*

Poſt plurima alia hæc adiicit. *Cum itaque non Monachos tantum, vel Apoſtolos, ſed ipſum etiam Chriſtum imitari nos iubeat, eiſque qui non imitantur, ſupplicia maxima intentet: qua tu tandem ratione illam dicis eſſe maiorem altitudinem? Eamdem enim omnibus aſcendere propoſitum, & imperatum eſt. Sed hoc plane eſt quod evertit univerſum orbem, quod ſumma vitæ bene agendæ diligentia Monachis opus eſſe arbitrantur, ceteris negligenter vivere licere. Non ita, non ita eſt; ſed eadem ab omnibus Philoſophiæ ratio requiritur. Atque id equidem vehementer: immo vero non ego, ſed ipſe iudex omnium Chriſtus: ac mox inducit divitem illum damnatum, virgines reprobatas* &c.

Neque in inferendis ſolum cruciatibus, ſed etiam in ſanciendis legibus, id Chriſtum feciſſe reperies. Etenim cum dicit: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde, & invenietis requiem animabus veſtris; *non Monachos tantum alloquitur, ſed omne prorſus hominum genus. Itemque, cum iubet per anguſtam viam ingredi, non iſtos modo, ſed omnes omnino homines hoc imperio convenit. Cumque odiſſe animam ſuam in hoc mundo, atque cetera eiuſmodi iubet, nullum hominum genus excipit.*

Cum vero non omnes alloquitur, neque iura, & leges omnibus conſtituit, hoc ipſum inſinuat nobis aptius. Denique cum de virginitate loqueretur, adiunxit: Qui poteſt capere, capiat: *neque* omnis *adiiciens, neque in præcepti ordine ſtatuens. Ita Paulus quoque in omnibus locis Magiſtrum imitari deprehenditur. Cum in hanc incidiſſet materiam, aiebat:* De Virginibus autem præceptum Domini non habeo. *Itaque quod ad eamdem vitæ diligentiam, ſupremumque perfectionis faſtigium per divinas leges pariter & ſæculares, & Monachi cogantur, quodque ambo, ſi ce-*

ciderint, æqualia ſint excepturi vulnera, neminem iam, quantumlibet ſit ille contentioſus, & impudens, contradicturum exiſtimo.

XI. Mitto plures alios Patres, & Probabiliſtas appello, ut quidquam reſponſi exhibeant doctrinæ huic Auguſtini, Gregorii, Leonis, Chryſoſtomi, Hieronymi: addere poſſem, Baſilii, Ambroſii, Bernardi, Thomæ, Bonaventuræ, aliorumque. Reſpondeant itaque docti iuniores, qui ſe novam invexiſſe Theologiam oſtentant, qui ſe tollere peccata mundi, omneſque Chriſtianos ſe ſalvaturos iactant. Rigidiſſima illa vivendi forma, in mundi contemptione, in ſui ipſius abnegatione ſita, hoſtiliter repugnat blandæ, benignæque caſuiſticæ Theologiæ. Quod recenſita morum doctrina ſolos Monachos ſpectet, & non univerſum hominum genus, mundum evertere, Chriſtianos æternum perdere, ſanctus Patriarcha inclamat. Reſpondeant ergo, num ſoli Monachi in baptiſmate pompis mundi, & operibus diaboli renuntiaverint; num Monachi dumtaxat conſepulti in baptiſmate ſint Chriſto; num caro, mundus, dæmon Monachorum tantum ſint hoſtes? Dicant, Monachorum ne, an laicorum periculoſior ſtatus ſit? Laicorum, velint, nolint, adfirmabunt; cum Patres omnes Religioſorum ſtatum portui, laicorum fluctuanti mari comparent. Num qui in portu tranquille degunt, vigilare, cavere, præliari, ſollicitos eſſe, conari, ieiunare, orare debent; qui vero tempeſtate iactantur, qui fluctibus circumaguntur, piratiſque efferatis undequaque obſidentur, dormire, torpere, deliciis, voluptatibus, comœdiis, ſpectaculis poſſunt operam dare? Si vis, navigent utrique. An negabis, tutiori navigio Religioſos vere tales, & iuxta profeſſionem viventes, vehi; fragili vero ſcapha ſæculares? Hi ergo otio diffluant; illi ſatagant omni conatu portum tenere? An non ſtultitiarum ſtultitiæ eſſent ratiocinia eiuſmodi?

XII. Sed ultra pergamus. Ad clauſtrales ne pertinet celebris illa de cœna parabola? *Primus dixit: Villam emi, & neceſſe habeo exire, & videre illam: rogo te habe me excuſatum. Et alius dixit: Iuga boum emi quinque, & eo probare illa: rogo te habe me excuſatum. Et alius dixit: Uxorem duxi; & ideo non poſſum venire. Et reverſus ſervus nuntiavit hæc domino ſuo. Tunc iratus paterfamilias dixit ſervo ſuo: Exi cito* &c. *Dico autem vobis, quod nemo virorum illorum qui vocati ſunt, guſtabit cœnam meam.* Luc. cap. XIV. Chriſtus eſt qui loquitur. Vocati in excuſationem non obtrudunt nec homicidia perpetranda, nec fornicationes exercendas, nec furta committenda; ſed opponunt licitas occupationes: & tamen æternum damnati ſunt. Quid de illis erit qui a Dei cultu, a celebrandis myſteriis, ab exercitiis ſacris abſunt, ut ſaltationibus, conviviis, comeſſationibus, ſpectaculis, ludis, & ceteris inſanientis mundi oblectamentis interſint, denique operam? Quos, amabo te, alloquitur Paulus Apoſtolus I. ad Cor. VII.? *Hoc itaque dico, fratres: tempus breve eſt: reliquum eſt ut & qui habent uxores, tamquam*

non

Digitized by Google

non habentes ſint; & qui flent, tamquam non flentes; & qui gaudent, tamquam non gaudentes; & qui emunt, tamquam non poſſidentes; & qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur: præterit enim figura huius mundi. Uxoratos, mercatores, divites, dominos mundi Paulus alloquitur. Hos admonet viatores eſſe. Viatorum autem eſt alio tendere, nullibi in via pedem figere, omnibuſque uti, quatenus ad deſtinatam metam conducunt.

XIII. Ut funditus, quantum noſtra intereſt, convellam vetuſta hæc Chriſtianorum præiudicia, quibus a ſevera, atque ſummopere rigida (unctione divina ſublata) Morali evangelica ſe exemptos reputant, Religioſorumque eſſe arctam viam; nonnulla alia principia evangelica indicabo, aliudque pernicioſiſſimum præiudicium labefactabo. Autumant ſalutem ſe adepturos æternam, ſi Deum, & proximum odio non habeant, quod eſt ſcitum plurium Probabiliſtarum, ſi non mœchentur, ſi non furentur, ſi fraudes non exerceant, ſi non calumnientur, ſi denique ſe ſe abſtineant ab iis flagitiis quæ penes mundum ipſum infamant. Aures modo arrigant, ut Chriſtum audiant ſic fantem. *Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? Et ſi ſalutaveritis fratres veſtros tantum, quid amplius facitis? Nonne & Ethnici hoc faciunt? Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.* Matth. v. Fuſius hæc intonat Luc. vi. *Si diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis eſt gratia? Nam & peccatores diligentes ſe diligunt. Et ſi mutuum dederitis his a quibus ſperatis recipere; quæ gratia eſt vobis? Nam & peccatores peccatoribus fenerantur, ut recipiant æqualia . . . Eſtote ergo miſericordes, ſicut & Pater veſter miſericors eſt.* Imaginem divinæ Moralis, quam omnes Evangelii profeſſores, & Chriſti diſcipuli exprimere in ſemetipſis debent, Chriſtus ipſe ſuo proprio penicillo delineatam hic exhibet. Ut itaque erroneas mundanorum hominum, ſeveriorem Moralem evangelicam ad Monachos reiicientium, anticipationes penitus evellamus, his paucis interrogatiunculis reſpondeant. Nonne Chriſtianus prudens ſtomachatur, ſi Clauſtralem videat inſtar ſui ludos, ſpectacula, comœdias aperte frequentare, cum femellis converſari, ſcurrilia, & turpia loqui? Iure ſane Chriſtianus offenditur. Quid, ſi Gentilis, Turca, Iudæus videat Chriſtianos divitiis, uſuris, voluptatibus, faſtui, ambitioni, pompis, ludis indulgere, mundo inhiare, non ſecus ac illi ipſi qui oppoſitam omnino religionem profitentur? An non potiore iure offendiculum patiuntur? Nonne plus profeſſio chriſtianæ religionis diſtat a Mahumetiſmo, Ethniciſmo, Iudaiſmo, quam ſtatus clauſtralis a ſtatu Chriſtianorum? Ais. Ergo plus moribus Chriſtianus diſtare debet a cuiuſque alterius religionis cultoribus, quam diſtet ſeverior Monachatus a Chriſtianorum profeſſione.

XIV. Verum quid tamdiu Chriſtianos torquemus? Filum ſaltem increpationis

Digitized by Google

paulliſper abrumpamus, oſque noſtrum ad Religioſos obiter pateat. Quid ergo, ſi Clauſtrales ipſos erronea ſubiviſſet perſuaſio, deſcriptam ſeveriorem Moralem ad paucos pertinere Regulares, quos per deriſionem *Gavottos*, *Cavicchios*, *Gabanatos*, *Reformatoſque* vocant? Quid, ſi ſemetipſos exemptos iudicarent a ieiuniorum ſeveritate, a lanearum aſperitate, a ſilentii cuſtodia, a pecuniarum privatione? Quid, ſi ſibi licita reputarent vel ipſa profana oblectamenta, ſupellectilem argenteam, alearum ludos nummarios, marſupia privata, convivia opipara? Quid, ſi ipſorum mores ſolutiores ſæculo apparerent ipſorum ſæcularium moribus?

§. III.

Argumentis a ratione arceſſitis probatur, in ſalutis negotio Sanctorum virtutes imitandas eſſe.

XV. Certum eſt Sanctos ab Eccleſia canonizatos portum ſalutis tenere. Probabile eſt, ſeu fere ſemper verum eſt, Chriſtianos qui Sanctorum viam calcarunt, in gratia obiiſſe. Contra, eos qui contrariam inſtituerunt viam, certum non eſt ſalutem obtinuiſſe æternam. Hæc duo inconcuſſa penes omnes ſunt. Diſputari ſolum poteſt, probabile ne ſit, ultimos ſalutem aſſecutos eſſe. Siquidem certum nobis non eſt, Chriſtianos qui exacta diligentia Sanctos imitari ſtuduerunt, in paradiſum aſcendiſſe. Si enim certum eſſet, Eccleſia illos in Sanctorum album, nullo inſtituto proceſſu, nulla adducta probatione, perſcriberet. At ſecus agit, & ſevere in eorum mores, virtutes, & acta inquirit, & omnia ad exactiorem criſim revocat, antequam Sanctos declaret. Solum itaque probabile eſt, eiuſmodi ſancte deceſſiſſe. Ergo nec probabile eſt, eos qui noluerunt Sanctos imitari, immo diſſimillimam egerunt vitam, ſalvos factos eſſe. Evinco hoc pacto conſequentiam. Si ſolum probabile eſt, ſeu plerumque verum, exercitum ſtrenuorum militum ſub peritiſſimo duce alium devicturum; probabile ſane eſſe nequit, imbellium militum exercitum ſub ignavo imperatore alium ſuperaturum. Ergo, ſi non certum, ſed probabile eſt Dei ſervos Sanctorum imitatores portum tenuiſſe; neceſſario conſequitur, nec probabile eſſe, alios Chriſtianos vitæ, morumque diſſimiles cælum acquiſiviſſe.

XVI. Ad ſeveras dialecticæ regulas argumentationem hanc, quæ in diſcrimen adducit æternam Chriſtianorum ſalutem, exigamus. Reponent Probabiliſtæ, probabile eſſe, hos etiam qui Sanctos non imitantur, ſalvari. Sed contra, inſurgit P. Elizalde; & diſtinguimus, inquit, de veſtro probabili, & de noſtro: & de noſtro negamus, de veſtro concedimus. Noſtrum probabile plerumque, & fere ſemper verum eſt. Idcirco negamus, probabile eſſe ſalvos fieri Chriſtianos qui viam,

San-

Sanctorum viæ contrariam percurrunt. Probabilitas veſtra non affert magis verum quam falſum, aut magis ita quam non ita. Nam æqualis probabilitas æque affert verum ac falſum; minor probabilitas magis ſaltem reſpectu noſtri affert falſum quam verum. Ergo iſtorum fidelium de quibus eſt ſermo, probabilis erit bona mors, & ſalus probabilitate veſtra. Explico clarius. Ergo iſtorum Chriſtianorum non magis bona eſt mors quam mala; non magis verum illos in gratia quam in peccato mortali obire. Ergo æque vera eſt illorum damnatio ac illorum ſalus. Ergo æque verum eſt eos in tartara ruere, ac in paradiſum aſcendere. Audebunt ne & hic obtrudere Terillianas reflexiones? Numquid mortem reapſe, & materialiter malam reflexionum, & ſyllogiſmi reflexivi vi in mortem formaliter ſanctam immutabunt? Heinc ad incitas redigo Probabiliſtas. Vi ipſorum probabilitatis verſatilis, non magis bona eſt quam mala mors Chriſtianorum Sanctis diſſimilium. Ergo iſtorum ſalus eſt quid contingens, caſuale, & fortuitum, non ſecus ac ludus, & ſortes. Sed Chriſtiani qui ita vivunt, ut eorum mors ſit caſualis, contingens, & veluti alea, ſeu probabilis probabilitate quæ ſit ad utrumlibet, quæ non magis bonam quam malam mortem efficiat, peccant; & inter dementium dementiſſimos collocandi ſunt. An non peccarent, an ſtulti non eſſent qui ingens patrimonium, qui vitam, qui uxorem, filioſve ſimili caſuali diſcrimini committerent? An non peccarent qui ita accederent ad ſacramenta, ut non haberent unde ſe magis dignos quam indignos reputarent? Evidens ergo eſt illos peccare qui ita vivunt, ut mors illorum ſit æque mala ac bona, ſi probabilitas verſatilis ſit æqualis; aut magis mala quam bona, ſi probabilitas ſit minor. Idque evidentius apparet ex præcepto ſpei chriſtianæ, cuius obiectum futura gloria eſt. Sed quod eſt æqualiter indifferens ad gloriam, & ad damnationem, non eſt gloria futura, in quam tendit ſpes theologica.

XVII. Quid reponere Probabiliſtæ valeant, penitus ignoro. Confugium ad ſuas reflexiones practico-praticas ſunt nugæ, & chimæræ in hac argumentatione. Nam vita ſalvandorum re & veritate debet eſſe *conformis imagini Filii Dei*, debet eſſe reapſe ſimilis vitæ iuſtorum. Eorum mors debet reapſe, & in conſpectu Domini, non in cerebro Probabiliſtarum eſſe pretioſa, culpæque gravis expers. At evidenti argumentatione demonſtravimus, mortem Chriſtianorum qui Sanctos, eorumque diſcipulos, filioſque, qui ſunt veri ſapientes, periti, & prudentes in chriſtiana profeſſione, imitari nolunt, ſed contrariam inſtituunt viam, eſſe ad ſummum probabilem ad utrumlibet, nempe ad damnationem, & ad gloriam.

XVIII. Quid quod ipſi Probabiliſtæ præcipui defendunt, neceſſarium eſſe dictamen certum & evidens; negantque ſatis eſſe probabile, ut operatio licita evadat? Hanc ſententiam, ut falſam, & extreme rigidam, infra reiiciam. Probabiliſtæ

liſtæ Reflexiſtæ in crumena reflexionum ſuas habent evidentias: idcirco evidenter certum dictamen requirunt. Ut ut ſit de hac opinione, quæ magis confirmat ea quæ diximus; certum eſt penes omnes, ad operationem rectam honeſtamque non ſufficere dictamen indifferens ad verum, & ad falſum; ſed requiri dictamen probabile, ideſt plerumque verum. Ergo iuxta omnes; Chriſtiani ita dirigere mores ſuos aſtringuntur, ut formare dictamen valeant, quo iudicent, ſe rectam ducere vitam, pretioſamque ſe mortem obituros. Probabilitas ad utrumlibet non ſufficit ad hoc formandum dictamen. Ergo neceſſaria eſt probabilitas illa quæ ſpectat id quod plerumque accidit, & quod paſſim verum eſt.

XIX. Accedit doctrina, quam optime explicat S. Thomas, & cui ſubſcribunt Catholici omnes, qua conſtituitur; neminem, revelatione divina ſublata, quoad vixerit, quamtumvis ſanctum, poſſe certo ſcire ſe eſſe in gratia: quia, inquit Angelicus 1. 2. quæſt. CXII. art. 5. *nullus poſſet ſcire ſe habere ſcientiam concluſionis, ſi principium ignoraret. Principium autem gratiæ, & obiectum eius eſt ipſe Deus, qui propter excellentiam eſt nobis ignotus*. Solum ergo coniecturis, & ſignis colligere aliquis poteſt ſe eſſe in gratia. Hic paulliſper ſiſte cogitationem tuam. Si Sancti illi virtutibus, & etiam prodigiis clari, & cæleſtium donorum copia affluentes, quos Eccleſia in Sanctorum album perſcripſit, uſquedum in hac lacrymarum valle vitam degunt, ſolummodo coniecturis aſſequi potuerunt, ſe ſe divina gratia eſſe ornatos; ſi Sancti iſti, eorumque ſimiles, quorum rigidiſſimam vivendi conſuetudinem ferre perhorreſcimus, eamque quaſi impoſſibilem nobis exiſtimamus, incerti de propria æterna ſalute trepidabant: quam, quæſo te, certitudinem coniecturalem habere poſſumus nos, qui tam diſſimilem vitam ducimus, tamque diſtantes mores excolimus? Sanctorum hominum celebriores inter ſpeluncas pœnitentiis innutriti, virtutum omnium ſplendore fulgentes pavebant, tremebant ſuper ſalutis æternæ incertitudine: & nos deliciis paſti, ſceleribus onuſti, mundi amatores vix pavemus? Aliunde tenemur ita vivere, ut formare iudicium prudens valeamus noſtræ futuræ ſalutis. Ex quibus coniecturis hoc iudicium colligere poſſumus? Ex tribus, reſpondet Angelicus loc. cit. in corp. *Tertio modo cognoſcitur aliquid coniecturaliter per aliqua ſigna; & hoc modo aliquis cognoſcere poteſt ſe habere gratiam, inquantum ſcilicet percipit ſe delectari de Deo, & contemnere res mundanas, & inquantum homo non eſt conſcius ſibi alicuius peccati mortalis*. Faſtidis ne ea quæ mundi ſunt? Delectant te cæleſtia, & quæ ad cæleſtia ducunt, crux, humilitas, pœnitentia, perſecutio? Illa faſtidiebant Sancti; hæc delectabant Sanctos, nullius criminis gravis conſcios. Et tamen ſolam coniecturalem certitudinem ſuæ ſalutis habebant. Hæc meditare, & Probabiliſmum perhorreſces.

XX. Obiicies, Sanctos tam ſeveram duxiſſe vitam, non ut ſalvi fierent, ſed ut

Digitized by Google

ut maiori gloria potirentur, ut eminentius ſplenderent. Reſpondeo, hoc evidentiſſime falſum eſſe. Quoniam, ut vidimus, doctrina certa Catholicorum eſt, neminem, quoad vixerit in hoc mundo, ſcire certo poſſe ſe eſſe in gratia. Non ergo ſanctiſſimi parentes noſtri, & magiſtri ſecuri de ſubſtantia, ut ſic loquar, ſalutis arctam vivendi conſuetudinem amplexati ſunt, ut maius gloriæ incrementum obtinerent; ſed de ipſa ſalutis ſubſtantia timebant, tremebantque. Præ oculis habebant illi: *Si iuſtus vix ſalvabitur. Arcta eſt via. Pauci ſunt qui inveniunt eam. Multi quærent intrare, & NON POTERUNT*, quia nolunt, ut debent. Præ oculis habebant, altaque mente repoſitum: *Quapropter fratres magis ſatagite ut per bona opera certam veſtram vocationem, & electionem faciatis. Hæc enim facientes non peccabitis aliquando*. Quid plura? Interrogentur ſanctiores, qui nunc nobiſcum degunt, viri. Numquam enim uſque ad conſummationem ſæculi Sanctorum progenies deficiet. Interrogentur, inquam, & uno ore reſpondebunt, ſe ieiunare, vigilare, mundi oblectamenta reſpuere, pœnitentiam, humilitatem, caritatem, ceteraſque virtutes colere, ut paradiſum aſſequantur, ut infernum, ut damnationem declinent. Sic ſane reſpondent omnes iuſti. Quin quo ſanctiores, eo ſunt cautiores, & vigilantiores. Quoniam quo ſanctiores ſunt, eo evidentius pericula, obſtacula, impedimenta norunt. Immenſam negotii magnitudinem percipiunt. Quid ſit æternitas, meditantur: quid ſit Chriſtus ipſe prædeſtinatorum caput paſſus: quid ſuſtinuerint Apoſtoli, Martyreſque invicti, ſalutis fonti viciniores. Interrogentur omnes pii, & illuminati doctique Chriſtiani, num ſalutem ſuam æternam appendere vellent conſuetudini eorum Chriſtianorum qui vulgariter vivunt; qui tametſi peccata patentia & manifeſta non perpetrent, nihilominus ea omnia oblectamenta mundi ſectantur quæ plures Caſuiſtæ honeſta & licita reputant; qui carnem pœnitentiis, ieiuniis, vigiliiſque non comprimunt; qui denique non aſſimilantur Chriſto, neque illius veris diſcipulis. Nemo unus æternitatis ſuæ negotium tantæ incertitudini alligaret. Quid quod nec temporaneum negotium tali ſorti fideret? Anne mercator eventum alicuius ingentis contractus committeret incertitudini ſalutis, aut damnationis Chriſtianorum vulgariter viventium, de quibus in præſens loquimur? Porro manifeſta dementia eſt, immo ſtultitiarum ſtultitia id velle quod nulli eorum qui prudentes & periti in tali profeſſione habentur, volunt. At Sanctorum, ſive præteritorum, ſive præſentium, nulli voluiſſent, vollentve ſalutem ſuam æternam connexam eſſe cum ſalute Chriſtianorum, aut Religioſorum communiter viventium, a Sanctis, & Chriſto in vita, moribuſque diſſimilium. Timebant, timentque Sancti inter ipſa virtutum munimenta, & hoſtium triumphis onuſti, propter præteritum, quod ignorent, utrum ſibi dimiſſa peccata ſint. Timent propter præſens, quia verentur ne ſenſim ſine ſenſu ſerpat occulta aliqua animi elatio, complacentia vana, neve in imo cordis latitent verſutæ

Digitized by Google

ſutæ amoris proprii inſidiæ. Timent propter futurum, ſcientes perſeverantiæ donum non omnibus iuſtis impertiri. Sciebant, ſciuntque, Apoſtolum ipſum Paulum caſtigaſſe corpus ſuum, & in ſervitutem redegiſſe, ne, cum aliis prædicaſſet, evaderet ipſe reprobus. Hæc & alia plura diu noctuque meditabantur viri Dei. Occurrebant illis ſanctitatis Heroes, Saul, Salomon, Origenes, Tertullianus, aliique plures penes portum naufragi. Heinc clamabat Auguſtinus: *Suo timore nos terret Apoſtolus. Quid enim faciet agnus, ubi aries timet, & tremit?*

XXI. Omnia in pauca contrahamus. En ſtrenuos, expertoſque milites, victoriis, trophæiſque aſſuetos. Hi cum hoſtibus depræliaturi vigilant, muniunt ſe validis armis, vires omnes exerunt, non labori, non ſollicitudini parcunt, ut victoriam ſibi certam reddant: nihilominus timent, pavent, tremunt. En ex alia parte imbelles milites, cum iiſdem fortiſſimis hoſtibus pugnaturos. Hi dormiunt, diverticulis vacant, otio difiluunt, non plus timentes, ac ſi in arce, procul exacto hoſte, quieſcerent. Nonne ſtulti, nonne dementes habendi? Levis hæc eſt ſimilitudo, comparata timori Sanctorum, confligentium cum dæmone, mundo, & carne, atque ſopori, tranquillitati, & ſecuritati Chriſtianorum vulgariter viventium. Sancti unice in ſalutis negotio occupati timent. Nos hoc ſolum negotium aut negligentes, aut non valde curantes, & omnia alia agentes, aut nihil, aut parum timemus. Aut ergo ignorarunt ſancti viri Dei ſalutis viam, plus iuſto timentes, ubi non erat timor; aut a via veritatis penitus aberramus nos, plus iuſto præſumentes. At certum eſt illos nec erraſſe, nec ignoraſſe ſalutis viam. Ergo certum eſt errare nos, & ignorare hanc ſalutis viam. Cedo: ſi profecturus quis eſſet in Indias, & ſciret omnes eos qui via tali navigarunt, portum certo tenuiſſe; ignoraret vero quo pervenerint ceteri qui diverſam tenuere viam: nonne inſanus & dementiſſimus eſſet, ſi priorum viæ non inſiſteret? Nos certo ſcimus, Sanctos omnes ab Eccleſia canonizatos æternæ gloriæ portu feliciter potitos eſſe: eos quoque qui illorum æmulati ſunt mores, firmiter ſperamus illuc perveniſſe. De ceteris vero qui diſſimilem egerunt vitam, oppoſitamque morum diſciplinam ſervarunt, nihil ſcimus. An hi perierint, vel portum tenuerint, nos penitus latet; nec plus ſperandi acceſſum in portum, quam timendi lapſum in infernum, fundamentum ullum occurrit. Ergo aut ſalutis negotium chimæra eſt, aut nos ſtultiſſimi ſumus, ſi, priorum vivendi diſciplina neglecta, ad poſteriorum mores vitam noſtram conformamus. Heu nos miſeri! eo nolumus reapſe ire quo tamen volumus pervenire. Pervenire in cælum volumus; ſed illuc inſtituere iter nolumus. In infernum pervenire detrectamus; & illuc habenis laxatis, veliſque paſſis pergimus. Cauſſam poſtremo ad cuiuſque conſcientiæ teſtimonium appello. Pauciſſimi ſunt qui in eo vellent decedere ſtatu in quo nunc reperiuntur. Quiſque hæc legens deliberat, certiorem ſe velle in poſterum facere vocationem ſuam, ſecu-

Digitized by Google

ſecurioremque electionem Alii deliberant ſe velle mundi negotiis renuntiare, alii miniſteria abdicare, alii præfecturas abiicere, alii ſibi conſulere, alii, remiſſius intra clauſtra viventes, ſeverioris diſciplinæ ſocios, aut patres imitari. Hæc omnia tamen in futurum coniiciunt. Quæ omnes voluntates ut plurimum ſunt ex una parte mendaces; ex alia parte ſunt authentica teſtimonia ad evincendum, hos omnes minime contentos eſſe loco quo reperiuntur. Atque adeo illi ipſi confitentur ſe a via veritatis aberrare.

XXII. Obiicies. Eccleſia requirit virtutes in gradu heroico in eo quem Sanctorum albo accenſere debet. At virtutes in gradu heroico haud ſunt neceſſariæ ad ſalutem. Ergo Chriſtiani non tenentur imitari Sanctos. An in paradiſum non aſcendent niſi qui virtutibus heroicis præditi ſunt? Soli ne ſalvi fient qui ſupra communem vivendi modum vitam agunt? Reſp. Obiectio iſthæc ignorantiæ fructus eſt. Plura hic explicanda forent, quæ Sanctorum canonizationem, & virtutum heroicitatem ſpectant, ut plenius obiectioni ſatisfacerem. Pauca curſim delibabo. Bene res ſe habet. Ut Eccleſia ſacra apotheoſi aliquem in cælum regnare declaret, virtutes heroicas requirit: quia in re omnium graviſſima ea ſanctitatis, ſeu immaculatæ animæ argumenta iure poſtulat quæ non ſint deceptioni obnoxia, &, quoad fieri poteſt, extra æquivocationis, & dubitationis aleam poſita. Sed propterea ne ab imitandis Sanctis liberi ſumus; cum unum ex præcipuis momentis illos canonizandi ſit fidelium adhortatio ad illorum imitationem? Quod ut clarius teneas, ſcias oportet, virtutem heroicam, & virtutem communiter dictam, ſive theologalem, ſive moralem, non ſpecie, ſed perfectionis gradu tantum differre. Notio heroicitatis res perobſcura eſt. Alii contendunt virtutem heroicam illam tantum eſſe quæ ſit purgati animi; videlicet quando anima ita cohibuit paſſiones, ut illarum rebellionem minime ſentiat, nec ullas, vel leves noxas admittat; tunc dicunt animam in gradu heroico virtutem poſſidere. Quæ ſententia falſa eſt. Alioquin Paulus, Hieronymus, & innumeri alii Sancti virtutibus heroicis caruiſſent. Alii heroicitatem collocant in facilitate prompta, & expedita peragendi cuiuſque Chriſtianæ virtutis officia: quæ expedita facilitas, & continuata exercitatio perfectam efficit virtutem. Quæ perfectio maior, & minor eſt; nec terminus aliquis definiri certo poteſt. Chriſtiani omnes in ſtadio currunt, omnes in agone certant. Pauci bravium accipiunt. Porro ſicut in corporum certamine alter magis, alter minus ſtrenue de hoſte triumphat; ita, in ſpirituali agone alter magis, alter minus *heroice* de dæmone, concupiſcentia, & mundo victoriam aſſequitur. Uſquedum autem in ſtadio currimus, ſecuri ab hoſtium inſidiis minime ſumus. Idcirco indefeſſe vigilare, certare, conari debemus, ſi coronam obtinere velimus. Porro in hoc de hoſtibus triumpho *heroicitas*, ut ſic loquamur, virtutis ſita eſt. Et quia, ut dixi, alii magis, alii minus ſtrenue hoſtes profligant; idcirco

vir-

Digitized by Google

virtutes ipſæ plus minuſve heroicæ, ſeu plus minuſve perfectæ ſunt. In B. Virgine fuerunt perfectiſſimæ. In Apoſtolis, in Martyribus, inque ceteris Sanctis plus minuſve perfectæ: quia *multiformis eſt gratia Dei*. Nemo dixerit, nos omnes teneri ad aſſequendum reapſe, & ex præcepto gradum ſummum ſanctitatis, quem indepti ſunt iſti aut illi Sancti. Sed dicimus, nos urgeri vi præcepti ad imitandum plus, minuſve, &, ut ſic dicam, quantum ad rei ſubſtantiam illorum normam vivendi. Rem totam exemplo declaro. Dum hæc ſcribo, curſus remigantium, præmio propoſito, peragitur. Cedo: Qui revera præmium anhelant, nonne primos remiges imitari, æmulari, & ſuperare contendunt? Si qui animo veſtigia remigum qui heroes habentur, perſequi nollent, immo placide, & iuxta communem curſum remigare deſtinarent; nonne ſtultitiæ eoſdem poſtulares, ſi præmium obtinere contenderent? Idem dicendum de evangelico certamine. Sanctitas evangelica, ſi ſubſtantiam ſpectes, una eſt, in caritate ſita; multiplex vero, ſi ſtatuum, ordinum, & conditionum diverſitatem conſideres. Sua cuique ſtatui ſanctitas aptata eſt; & in quolibet ſtatu, ſexu, ætate, & ordine infinita Dei providentia ſuos formavit Sanctos. Chriſtianorum ergo quiſque Sanctos proprii ſtatus, ſexus, & ordinis imitari tenetur. Animo contendere debent omnes ut iſtorum veſtigia perſequantur. Aſſecuti illi ſunt in gradu heroico virtutis poſſeſſionem, potiſſimum quod uſque ad mortem victores perſeverarunt. Gradus heroicitatis occultus nobis eſt; nec iſtius præciſi gradus aſſecutio ſub præcepto cadit. Verum quia quotidie in agone ſumus; & in arena qui non progreditur victor, victus ſuccumbit; numquam nobis cum hoſtibus pax eſſe debet, ſed bellum continuum, quia incertiſſima eſt victoria. Si ergo heroes noſtri pœnitentiæ, precum, ieiuniorum, & omnigenarum virtutum armis inſtructi, lumine cæleſti illuſtrati, hoſtium potentiam verebantur, neceſſitatem vigilandi, carnis confligendæ, orandi, pugnandi agnoſcebant; ſi ipſi tot trophæis onuſti magnopere timebant ne bravium amitterent; numquid nos milites ignavi, rudes, armis pœnitentiæ, precum, mortificationis, humilitatis deſtituti, & ſæpe ſcelerum pondere gravati, & a capite ad calces criminum vulneribus ſauciati, de hoſtibus humani generis triumphabimus? Si duces, quos Deus nobis ſequendos propoſuit, duces, inquam, experrecti, ſtrenui, vigiles, bellandi arte periti, in continuo timore ſuccumbendi vitam agebant; an nos, imbellis populus, & turba infelix ſine virtutibus, abſque pœnitentiæ armis truculenta hoſtium molimina propulſabimus? Nolo longius ſermonem producere. Sanctos, immo ipſum Chriſtum Dominum imitandum nobis Scriptura proponit. Non modo præcepti, ſed medii neceſſitate, ut dicitur, hæc imitatio requiritur: fieri enim nequit ut quiſquam ſalvus fiat, niſi Chriſto crucifixo conformis ſit. Hæc evangelica doctrina eſt. Nemo eſt in Sanctorum album perſcriptus qui non fuerit divino Servatori noſtro conformis. Ergo nemo Chriſtianorum erit ſalvus;

vus qui ad Sanctorum, & Chriſti Domini mores ſuos non conformaverit. Hæc univerſæ doctrinæ ſumma. Nec eſt quod opponas, plus requiri ad hoc ut aliquis ſit Sanctus quam ut ſit ſalvus: nam pueri baptizati, ante uſum rationis decedentes, ſunt ſalvi; & non canonizantur ut Sancti. Pueri iſti Sancti ſunt titulo hereditatis, non titulo certaminis, & coronæ. Cur canonizare eos Eccleſia debet, ſi nihil in iiſdem imitandum promere valet? Ceterum ex mera ignorantia, ſeu ex mera æquivocatione dicitur, plus ad ſanctitatem quam ad æternam ſalutem requiri. Nam ſanctitas aliud non eſt quam mundities ab omni culpa, & intima coniunctio cum Deo caritatis vinculo obſignata. Nemo autem abſque hac munditie, & caritatis anulo Deo deſponſari valet. Tota æquivocatio in hoc vertitur, quod Eccleſia plura requirit externa documenta, quibus interiorem animæ ſanctitatem definire certo valeat. Quare dici poteſt, in foro externo eccleſiaſtico, & iuridico plus requiri ut quis canonizetur quam ut ſit Sanctus; ſecus in foro interno, & divino. Plura prætereo dicturus ſuo tempore.

CAPUT XI.

Univerſæ diſſertationis complexio. Sophiſma Probabiliſtarum refutatur. S. Patriarchæ Chryſoſtomi argumentatio adverſus ignorantiam.

§. I.

Rigoriſmi larva reiicitur, & unum alterumve ſophiſma diluitur.

I. FUſius forte quam tibi par videatur, diſputatum: brevius, ſi argumenti dignitas, ſi hominum neceſſitas ſpectentur. Radix quippe, & ſcaturigo omnium malorum ignorantia eſt, ut vidimus. Porro quo profundior, & vaſtior eſt radix iſta; eo altius quoque ſermonis falx extendenda erat. Spero fore ut quæ mihi extitit latius ſcribendi ratio, futura ſit & tibi proficiendi occaſio. Cum hæc quæ hactenus tractavi, argumenta legebam in Patribus, potiſſimum in Auguſtino, Chryſoſtomo, & Thoma, aliiſque Theologis, potiſſimum in Ludovico Granatenſi, & in P. Elizalde, magnopere me commotum fuiſſe fateor. Et quo argumenti gravitatem profundius meditabar, eo dignius illuſtratione iudicavi. Ratiocinabar ipſe mecum. Si hæc puncta me vellicant, & percellunt; ſi timorem, ſollicitudinem, ſtudiumque inveſtigandæ veritatis in me excitant; ſi me urgent, provocant, impellunt, ut ferventius incumbam in ſalutis æternæ negotium: eoſdem in illis qui le-

lecturi ſunt, effectus fortaſſis parient, & in pluribus dubio procul eo uberiores; quo maior illorum erit animi diſpoſitio, devotio, & fervor. Accedit quod pauciſſimi ſunt qui eiuſmodi puncta verſent. Probabiliſtarum non ſolum nemo illa diſpicit; ſed eorum plures contrarias omnino regulas, & doctrinam tradunt. Ex veris Theologis P. Michael Elizalde fuſiſſimo calamo recenſita argumenta diſcutit. Me ex eodem in hac cauſſa multum profeciſſe fateor: quod iterum, iterumque repeto, ne adverſarii mei oblatrent, me alienis plummis emicare velle. Ut tamen quod verum eſt dicam, P. Elizalde ſtilo adeo aſiatico, involuto, & implexo cauſſam hanc verſat, ut vix lector perferre lectionis tædium valeat. Tanta ſcoria occluditur aurum, tanta rubigine occultantur gemmæ, & tot ſalebris veritas circumdatur, ut magna ſit patientia opus ad nucleum ex tot tegumentis eruendum. Quare operæ pretium me facturum exiſtimavi, ſi ſummæ alioquin utilitatis, & neceſſitatis argumenta meliori in lumine collocarem, & lectoribus faciliora, noviſque animadverſionibus illuſtrata præberem. Ea tu, amice lector, ſerio meditare, attenta mente expende; &, niſi profeceris, accuſa duritiem cordis tui. Sunt enim, ſi rei ſubſtantiam ſpectes, evangelica documenta.

II. Ut anſam hæc quæ ſcripſi, vellicandi, & Rigoriſmi expoſtulandi laxioris Ethices profeſſoribus eripiam, lectorem admoneo illius quod inter diſputandum indicavi; nimirum, propoſitiones, & ratiocinia in re practica, & morali non ita accipienda eſſe, ac ſi forent demonſtrationes metaphyſicæ, quæ nullam admittunt exceptionem. Morales quippe ſententiæ ob circumſtantiarum diverſitatem interdum ſuas recipiunt appendices. Si plura ratiocinia a nobis in hac, & in ſuperiori diſſertatione facta ad regulas Dialecticæ expendantur; colligi videtur, nullam admittendam eſſe invincibilem ignorantiam. Hoc autem nimis durum, rigidumque.

III. Reſpondemus ergo, hoc de peccatis ignorantiæ argumentum captum humanæ mentis revera excedere. Hoc teſtantur Patres omnes, potiſſimum Auguſtinus, & Hieronymus. Quid quod ipſe Paulus Apoſtolus, ad ignorantiæ crimina animum intendens, in admirationem actus pavebat, tremebatque? Quid ergo obtrudunt Probabiliſtæ doctrinæ rigorem, ut falſitatis eam poſtulent? Fateor & ego doctrinam quam attuli, memetipſum perterrefacere; at ſoporem, torporemque meum excutere in votis eſt. Faxit Deus ut votis reſpondeat eventus, neceſſariumque colligam profectum. Dicimus ergo evangelica, quæ explicuimus, documenta, Patrumque doctrinam terrore ſervili, & mundano replere homines carnales, ventris, carnis, cupiditatis, illecebrarum, voluptatumque amatores; homines qui vellent ad cælum aſcendere, non via quam Chriſtus inſtituit, quam Sancti, omneſque Chriſtiani cælo potiti calcarunt; ſed viâ probabiliſtica, blanda, lata, accommodata carni, ſanguini, appetitionibus, & oblectamentis huius terreſtris Babyloniæ. Ceterum præfata doctrina in Chriſtianis æternæ ſalutis ſincere avidis excitat

ſalu-

Digitized by Google

ſaluberrimum pavorem, ſanctumque Dei timorem & terrorem, quem Scriptura ſancta commendat. *Cum timore & tremore ſalutem veſtram operamini. Confige timore tuo carnes meas. Qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari. Initium ſapientiæ timor Domini. Beatus homo qui ſemper eſt pavidus.* Doctrina præfata accendit fervorem, ſuſcitat vigilantiam, auget ſollicitudinem, fovet humilitatis exercitium, veritatis ſtudium promovet, urgetque nos ut arctam & anguſtam evangelicæ legis viam ambulemus. Hi ſunt characteres doctrinæ noſtræ. Probabiliſmi vero prærogativæ eo tendunt, ut conſcientiæ aculeos obtundant, ut cæcitatis velum ſpiſſum texant, ut, humilitate, timore, ſollicitudine, vigilantia excuſſis, ſecuritatis laqueo homines æternum ſuſpendant.

IV. Ut nos vel ab ipſa nimiæ ſeveritatis umbra declinaremus, paſſim Scripturæ, & Patrum ſenſa, quoad licuit, delinivimus. Legis naturalis, & divinæ non occurrit in Scriptura, & Patribus invincibilis ignorantiæ veſtigium. Quoniam ſi quæ fuit in ſanctis Dei viris ignorantia, lacrymis eam deleverunt. Tantum abeſt ut delicta ignorantiæ in ſemetipſis excuſaverint illi, quin continenter a Deo iugibus precibus ſimilium criminum veniam implorabant. Omiſſa itaque, amice lector, contentione, & reiecta acri diſputatione, detur ne, an ſecus, ignorantia invincibilis legis naturalis, & divinæ, ex doctrina Evangeliſtarum, & Sanctorum diſce humilitatem, precandi aſſiduitatem: æmulare Sanctorum exemplum. Denique *ama, & fac quod vis.*

V. Opponent docti iuniores, Theologiam hactenus traditam ſpiritualem eſſe, & aſceticam; ſecus nervoſam, ſcholaſticam, diſceptatricem. Id ultro fatemur, ſcilicet ſpiritualem eſſe Theologiam noſtram: quia animas noſtras cuſtodit, propugnat, defenditque a corporis, & appetitionum carnalium inſidiis, ab hoſtibus mundo, dæmone, & concupiſcentia. Spiritualis eſt Theologia noſtra: quia non ex littera tantum, ſed ex ſpiritu legis evangelicæ expreſſa, quia a Spiritu Dei vivi deſcendit. Theologia noſtra oppoſita eſt Theologiæ probabiliſticæ. Si noſtra, fatentibus adverſariis, ſpiritualis eſt: ergo illorum plurium Theologia corporea carnaliſque eſt: quia reapſe negotia carnis, ventris, concupiſcentiæ, avaritiæ defendit, cuſtodit, promovet (bono utique fine) iura poteſtatis humanæ, eximere ſtudet a lege ieiunandi, orandi, amandi frequenter Deum, promovet libertatem amandi quæ ſunt mundi, frequentandi comœdias, ſpectacula, & vacandi ludis, feminarumque colloquiis. Probabiliſtarum plures pro hac ſuavi Theologia, veluti pro aris, & focis, pugnant, ſudant, ampla cudunt volumina. Spiritualem iterum ergo adfirmamus Theologiam noſtram. Magnam eiuſdem partem verſat venerabilis Ludovicus Granatenſis ea cæleſti unctione, eaque gravitate, &, ut ita dicam, maieſtate, ſtiloque adeo ſublimi, ſumma perſpicuitate, & facilitate mixto, ut ſuperbiam deprimat, ut ſtultam eſſe evincat mundanam ſapientiam, ut corda vel

Digitized by Google

duriſſima diſcindat. Illum legito, & quod dico, ſenties. Plura ex eodem decerpſimus; pluraque, opportunitate data, ex aurea hac fodina ad communem utilitatem mutuabimur. Porro id quod calcaria adiecit, ut Scripturarum, & Patrum doctrinis, atque inde deductis ratiociniis hanc Theologiæ partem illuſtraremus, lectio fuit Caſuiſtarum quorumdam, maxime illorum de quibus loquitur P. Antonius Terillus in *prologo ad tractatum de conſc.* Adeo enim aridi ſunt pietatis, adeo devotionis, & cæleſtis doctrinæ ſteriles ſunt libri iſti; & alia ex parte adeo rixoſi, contentioſi, &, bona venia dixerim, adeo ſophiſtæ, & cavilloſi, ut nihil fere imbecillitati meæ appareat præter purum putumque Academiciſmum, Septiciſmum, & Pyrrhoniſmum. Optimos, pioſque recentiores ſemper excipio, atque ſemper adverſus libros, laxaſque opiniones, numquam (& Deus ſcit quod non mentior) adverſus perſonas loquor, quas ſincere amo, colo, ſuſpicioque.

§. II.

Sanctus Patriarcha Chryſoſtomus recentiorum Probabiliſtarum ſophiſmata, quibus defendere ignorantiam ſtudent, penitus labefactat. Idiotiſmum, quem paſſim obtrudunt, ſigillatim convellit.

VI. SI vera, inquiunt Probabiliſtæ, forent quæ hactenus diſputata fuerunt, quid ruſtici, quid agricolæ, quid montoſi, quid idiotæ agere deberent? At oſtenſum iam eſt, idcirco Chriſtum Dominum ad duo ſola præcepta dilectionis captu facillima univerſam redegiſſe legem, ne quiſpiam ignorantiæ prætextum allegare poſſet. In præſens lubet iſthuc tranſcribere quæ D. Ioannes Chryſoſtomus in huius ſophiſmatis confutationem ſcribit.

VII. Hæc primum conſtituit ſanctus Patriarcha hom. XXVI. in Epiſtol. ad Rom. *Circumſpectis itaque ſingulis quæ ad nos pertinent, videamus ne cuiquam vel modicam mali anſam præbeamus. Stadium quippe præſens hæc vita eſt, & innumeros oculos, quos circumquaque dirigamus, habere oportet; neque putandum ad apologiam ſufficere ignorantiam: erit enim, erit, inquam, quando & ignorantiæ pœnas dabimus, quando ſcilicet & ipſa ignorantia veniam non habebit. Nam & Iudæi ignorarunt, quorum ignorantia veniam non meretur: & Græci ignorarunt, ſed excuſationem non habent. Quod ſi ea ignoraveris quæ ſciri non poſſunt, præter culpam erit; ſi vero quæ ſcitu & poſſibilia ſunt, & facilia, extremas pœnas merito dabis.*

VIII. Hactenus explicuit ignorantiam eorum quæ ſcire non poſſumus, inculpatam eſſe; ignorantiam vero eorum quæ ſcitu poſſibilia ſunt, & facilia, æternas daturam pœnas. Porro continuo exponit, qua ratione facilis ſit aſſecutio veritatum

Digitized by Google

tum quæ ad nos pertinent. *Niſi enim vehementer pigri, negligenteſque fuerimus, ſed quæcumque ad nos pertinent, ſimul attulerimus, & in his quæ ignoramus, manum porriget Deus: id quod & Philippenſibus ſcribit Paulus:* Et ſi quid aliter, *inquit*, ſentitis, hoc quoque vobis Deus revelabit. *Si vero nihil eorum quæ noſtræ ſunt poteſtatis, expedire voluerimus, neque illius potiemur auxilio. Idem & Iudæis uſuvenit &c. Sed & Cornelius non ita. Atque adeo, quoniam diligens, quidquid poterat, faciebat, quod reliquum adhuc deerat, adiecit Deus.*

IX. Sed inſtant Probabiliſtæ. Numquid ſimplex iſte ſincerus homo hebetioris mentis deſpicietur a Deo? Reſpondet continuo Patriarcha. *Ne ergo dicas: Quomodo illum ſincerum & probum gentilem Deus neglexit? Nam primo an quis ſincerus ſit, non poteſt homo ſcire, ſed ille ſolus qui ſingula corda formavit. Deinde illud quoque dicendum, hominem illum ſæpe non curaviſſe, nec diligentem fuiſſe. Et quomodo poterat, inquies, cum ſit admodum ſincerus? At hominem hunc ſimplicem & ſincerum obſerves velim, & circa res ſæculares examines: videbiſque in his illum magnam diligentiam adhibuiſſe: quam ſi voluiſſet circa ſpiritualia exhibere, non neglectus fuiſſet. Nam quæ ad veritatem ſpectant, Sole clariora ſunt: & quocumque quis migraverit, facile ſalutem ſuam curabit, ſi attendere voluerit, neque hoc leve negotium putaverit. Num in Palæſtina hæc negotia concluſa ſunt? Num in parvo orbis angulo? Num audiſtis hanc Prophetæ vocem?* Omnes cognoſcent me a parvo uſque ad magnum. *An non vides rei veritatem? Quomodo ergo illi veniam conſequentur qui, cum videant veritatis dogma extenſum, nec ſatagunt, nec curant ut diſcant.*

X. Quid reſtat obiiciendum? Hebetudo rudium, agricolarum, ruſticorum? Quid facient, inquiunt recentiores, miſeri idiotæ, quid rudes montoſi, quid ruſtici ignari? Reſpondet Patriarcha. *An hoc, inquies, exigis a ruſtico, & barbaro?* En oppoſitionem veſtram. Audite reſponſum. *Non a ruſtico, & barbaro tantum, ſed a quibuslibet, etiamſi pluſquam barbari fuerint. Cur enim, quæſo te, ſi circa ſæcularia iniuriam patiatur, & contradicere ſcit, & vim inferentes propulſare, nihilque non agit, & aggreditur, ut ne vel minime lædatur; in ſpiritualibus vero non pari prudentia utitur? Et cum lapidem adorat, & Deum putat; cum dies feſtos celebrat, & pecunias profundit, multumque timorem exhibet, nuſquam ſocors ex ſimplicitate comparet. Cum autem verum Deum requirere oporteret, tu mihi ſinceritatem, & ſimplicitatem memoras? Non ita ſe res habet, non ita. Nam ſocordiæ hoc imputandum crimen eſt. Quos enim ſimpliciores, & agreſtiores eſſe putas, eos ne qui Abraham tempore erant, an hodiernos hoſce? Illos ſine dubio. Quandoquidem piam religionem invenire facilius fuit an nunc, an tunc temporis? Nunc utique. Nunc enim apud omnes nomen Dei proclamatur. Prophetæ prædixerunt, res effectum habuit, & gentium religio confutata fuit. Tunc vero plu-*

Digitized by Google

rimi ſine doctrina erant, peccatum regnabat, neque lex erat, quæ inſtitueret, neque Propheta, neque miracula . . . Neque enim dicere poſſis, Abrahamum a patribus ſuis piam religionem accepiſſe: nam & ille idololatra erat. Attamen a talibus ortus progenitoribus & barbaris, in medio barbarorum educatus, cum nullum pietatis doctorem haberet, & Deum novit, & nepotibus ſuis omnibus, quibus lege & Prophetis frui datum eſt, iiſque adeo factus eſt clarior, & probatior, ut nec ſermone exprimi queat. Quare? Quia ſæcularia non multum amabat, & ſpiritualibus ſe ſe totum dederat.

XI. Nec eſt quod reponas, Chryſoſtomum ſermonem hic habere de ignorantia unius Dei, quam neminem excuſare, quamtumvis barbarum, fatentur omnes: Nam verum eſt, S. Patriarcham ſermonem primum habere de Deo. Ceterum ſimul ipſam religionem comprehendit: & ſub initium ſuæ argumentationis diſtinxit res quæ cognoſci a nobis poſſunt: additque omnia quæ ad nos pertinent, apprehendi poſſe Dei auxilio. Hæc ſunt illius verba. *Niſi enim vehementer pigri, negligenteſque fuerimus, ſed quæcumque ad nos pertinent, ſimul attulerimus; & in his quæ ignoramus, manum porriget Deus.*

XII. Opponit iterum ſibi Chryſoſtomus, quare hunc Deus illuminet, ſecus alterum. Reſpondet. *Ne a Deo rationes repetamus, neque exploremus, cur hunc reliquit, & hunc vocavit. Nam idipſum facimus, ac ſi quis domeſticus, re male geſta, heri ſui œconomiam curioſe exploraret. Miſer, & infelix cum oporteret rationes ſuas ſcrutari, & cogitare quomodo herum placare poſſis, rationes repetis eorum de quibus ipſe rationes reddere debes, illa prætercurris de quibus pœnas daturus es?*

XIII. Verum, ut S. Patriarcha penitus convellat recentiorum ſophiſmata, quibus excuſare homines a notitia moralis veritatis iſti contendunt, enucleatius rem diſpicit, evincitque homines cuiuſque conditionis, ſive regiæ, ſive clauſtralis, poſſe veritatem moralem aſſequi. Sic enim perſequitur. *Quid ergo, inquies, Græco dicam? Hæc quæ ſupra dicta ſunt. Et vide ne tantummodo Græcum alloquaris; ſed quomodo illum emendare poteris, cogita. Quando vitam tuam explorans, hinc offendiculum patitur, hinc cogita quid dicturus ſis. Pro illo enim, ſi ſcandalizetur, rationem non dabis; a vita vero tua, ſi hinc ille lædatur, extremum ſubibis periculum. Cum viderit te de regno philoſophantem, & tamen ad præſentia inhiantem . . . te reprehendet, & dicet: Si regnum deſideras, cur res præſentes non deſpicis? Si tremendum tribunal expectas, cur præſentes ærumnas non contemnis? Si immortalitatem ſperas, cur mortem non derides? Cum hæc dixerit, ſollicite conſidera quid reſponſurus ſis. Cum viderit te, qui cælos expectas, pecuniarum iacturam timentem, lætumque de unius oboli lucro, ac modicæ pecuniæ cauſa animum prodere; tum ſollicitus eſto. Hæc enim, hæc, inquam, ſunt quæ Græcum offendunt.*

Ita-

Digitized by Google

Itaque ſi tuam curas ſalutem, pro his defenſionem tibi para, non verbis, ſed rebus & factis. Nam propter illam quæſtionem nemo umquam Deum blaſphemavit. Propter vitam autem pravam mille ſunt undique blaſphemiæ. Hoc itaque corrige. Alioquin tibi rurſus Græcus dicet: Unde diſcam, quod poſſibilia præceperit Deus? Nam ecce tu cum a maioribus Chriſtianus ſis, & in hac bona religione educatus, nihil tamen illa dignum facis. Quid ergo dices? Omnino dices: Oſtendam tibi alios qui hæc faciant, Monachos nempe in deſerto ſedentes. At qui non erubeſcis, cum te Chriſtianum eſſe confiteris, & ad alios remittis, ut qui non poſſis oſtendere te ea quæ Chriſtianorum ſunt, facere? Etenim ille ſtatim dicet: Igitur quæ neceſſitas eſt ad montes, & deſerta migrare? Nam ſi non poſſibile ſit in mediis civitatibus philoſophari; multa hinc criminatio huic religioni inſeretur, ſi debeamus, relictis urbibus, ad deſerta currere. Sed oſtende mihi hominem, uxorem, liberos, & domum habentem, qui Philoſophiæ ſtudeat. Quid ergo ad hæc dicemus? An non neceſſe eſt, demiſſo capite, erubeſcere? Neque enim Chriſtus ita præcipit. Sed quomodo luceat lux veſtra coram hominibus, *non coram montibus, & deſertis, inviſiſque locis. Hæc porro dico, non ut iis detraham qui montes occuparunt; ſed lugens eos qui in urbibus habitant, quia virtutem inde expulerunt. Quamobrem obſecro, Philoſophiam ex montibus huc inducamus, ut civitates ſint vere civitates. Hæc poſſunt Græcum emendare. Hæc a mille offendiculis liberare.*

XIV. In hac prolixa Chryſoſtomi argumentatione principia quæ in univerſa hac diſſertatione explicavimus, continentur. Intellectus humanus ſuis relictus viribus comprehendendæ Theologiæ morali ineptus eſt; aptiſſimus vero lumine divino perfuſus. Sed cor prius purgandum eſt. Abraham illuminatus fuit. Cur? Quia contemnebat ſæcularia, inquit Patriarcha, & inhiabat ſpiritualibus. Legem Dei rigidam, auſteram, & humanis viribus quammaxime difficillimam docet Patriarcha, docent omnes religionis chriſtianæ magiſtri; ſuavem contra, facilemque, divina accedente gratia, & caritatis oleo ardente. Heinc conſequitur, ignorantias probabiliſticas criminoſas eſſe; atque erroneum, & omnibus ad unum Patribus adverſum, ſenſum quo Probabiliſtæ explicant illud evangelicum oraculum: *Iugum meum ſuave eſt*. Contendunt enim illi, iugum iſtud carni, & humanitati præcepta imponere dulcia, ſuavia, & obſervatu facilia. Quamobrem quoties occurrit diſputatio, obligetne lex caritatis, iuſtitiæ, caſtitatis, reſolvunt, legem non obligare, homineſque exemptos a legis onere eſſe. Cur? *Quia iugum ſuave eſt*. Probabiliſtæ clamant, Moralem quam nos evangelicam aſſerimus, repugnare communi vitæ Chriſtianorum, Nobilium, Aulicorum, Principum: quod ultro fatemur. Acceſſit quippe ad Chriſtum Princeps unus, & abiit triſtis. Contra eos clamat Chryſoſtomus Patriarcha ſanctiſſimus, qui non in ſpelunca delituit, ſed media in urbe; qui cum Aulicis diſputationes non de fide, ſed de morum integritate habuit.

buit. Et licet tanto polleret ingenio, quo veluti ſol meridianus totum pene illuminaret Orientem; tamen nullam excogitare probabilitatem potuit, qua Imperatricis genium demulceret, iramque placaret. Sed in exilium actus, in exilio occubuit. O infecundum, ac ſterile (cum Elizalde clamabo) Chryſoſtomi ingenium! O miſeram illius ſortem! O iniquam fortunam, quæ in lucem tum non pepererit Tamburinum, Caramuelem, Dianam, Terillum, Bizozer, Burgaber, Sporer, Gazemberger! Collige ergo, chriſtiane lector, ex prolixa Chryſoſtomi argumentatione, rariſſimam, ut mitiſſime loquar, eſſe Moralis evangelicæ a Chriſto nobis traditæ ignorantiam. Si caſus quandoque occurrit, quo tibi iudicandi fundamenta appareant, pœnitentes tuos ignorantia alicuius divinæ legis laboraſſe, inſtrue eos, ut cum Davide, & Sanctis omnibus, nemine excepto, lacrymis abluant præterita delicta; & ne in poſterum errent, eoſdem edoce potiſſimum in duobus præceptis, in quibus lex univerſa continetur.

§. III.

Chriſtianorum multi non idiotarum, rudiumque tantum, ſed cuiuſque profeſſionis ob peccata ignorantiæ pereunt.

XV. Rigidior æquo, & multum aſpera expoſita tibi videbitur propoſitio. Quin me fortaſſe, ut phantaſticum divinatorem, vellicabis. Damnationis, vel ſalutis exitus, inquies, arcanum eſt increatæ ſapientiæ reſervatum. Ut quid ergo tu cuiuſque profeſſionis Chriſtianorum multos ad infernum detrudis? Bona verba quæſo. Salvari ego vellem omnes, quemadmodum mei ipſius ſalutem cupio. Non autem meo genio, ſed Scripturarum, Patrumque auctoritate, & rationum momentis colligo, multos reapſe damnandos cuiuſque conditionis eſſe. Et ut omnia evidentius teneas, Chryſoſtomi doctrinam in memoriam revoca. Quis, inquit Patriarcha, opificum etiam viliorum artis ſuæ ignorans eſt? An non addiſcit coquus regulas coquendi, & condiendi fercula, ſi ars iſta hac noſtra tempeſtate ad metam Epicureæ voluptatis pervenit? Et ideo diebus noſtris Probabiliſtæ multiplicarunt mentis ignorantias: quia, proficiente, atque creſcente ventris ſcientia, decreſcat neceſſe eſt ſcientia mentis. Venter enim, & genitalia, inquit alicubi Auguſtinus, ſibi vicina ſunt; & pro ordine membrorum ordo quoque vitiorum exiſtit. Craſſiſſimi autem vapores ventris & libidinis nubem denſiſſimam menti prætendunt, atque, Angelico teſte, rationem abſorbent. Sed inſtitutum perſequamur iter. Quis agricolarum, ſutorum, aurigarum, baiulorum, mulionum, carbonariorum non callet artis ſuæ regulas? Plus. Quis eorum præſto non habet fraudes, technas, dolos eiuſdem artis proprios? Artes iſtæ haud

ſunt

Digitized by Google

ſunt divinitus infuſæ, ſed ſtudio, & labore acquiſitæ. Ut hæ addiſcantur, non eſt a Deo promiſſa peculiaris gratia: & tamen ab idiotis, rudibus, & fere truncis hominibus apprehenduntur. Et cum hæc ita ſe habeant, hos excuſabis a legis divinæ, in duobus præceptis incluſæ, ſcientia comparanda? Lex iſta, utpote naturalis ſimul & divina, inſita naturæ eſt: peccato obnubilata utique eſt, non ablata. At gratia divina præſto adeſt ad expellendas tenebras quæ veritatem obumbrant. Facilior eſt, inquit S. Patriarcha, legis huius notitia quam viliſſimarum artium peritia. Si ergo nedum artes, ſed artium fraudes ſubtiliſſimas idiotæ rudeſque perdiſcunt; qua ratione a legis naturalis, & divinæ ſcientia excuſari valent?

XVI. Ab artibus infimis idiotarum ſurſum aſcendamus. Ignorantia ruſticorum, & idiotarum innocens interdum eſſe poteſt. Iſtorum ignorantia plerumque ſimplex eſt, etiam tum cum eſt criminoſa. Altioris conditionis Chriſtianorum ignorantia plerumque affectata eſt. Percurramus paullulum nonnullas profeſſiones. Mercatores acutiſſimi in mercium emptione, & venditione, in contractibus peragendis, in commerciis amplificandis, quas non excogitarunt regulas quibus iuſtitiam circumvenirent? Advocati, Iuriſconſulti, quæ in forum civile, in tribunalia, quæ in mortem, vitam, & patrimonia ſubditorum ſententias rogant, non invexerunt artificia? Probabiliſtæ Caſuiſtæ, & potiſſimum eruditi iuniores, quæ volumina non cuderunt deciſionum ſuper æterna animarum ſalute? Mulieres nobiles, earumque idololatræ, quæ lenocinia, quæ illicia ad inflectenda corda, atque emollienda non adinvenerunt? Iſtæ, & iſti omnes quos indicavi, principia habent, & ſyſtemata, quibus ea quæ ſibi placent, honeſta efficiant, & ſancta. Sanctum eſt quod volumus. Si Moralem evangelicam, quam hactenus delineavimus, iſtis perſuadeas; ſtultitiæ notam non evades. An in Chriſtianis eiuſmodi invincibilem ignorantiam propugnabis? Craſſa ergo, & affectata eſt iſtorum ignorantia. Quis enim dixerit, invincibili ignorantia laborare Theologos illos qui pro laxitate legis, pro concupiſcentia, cupiditate, & appetitionibus ſaturandis dimicant adverſus Patres, & Evangelia ipſa, quæ undique terrorem, rigorem, ſeveritatem, arctam viam, anguſtam portam paradiſi clamant; violentoſque ſolos illuc ingredi, & eos qui Crucifixi imaginem in ſemetipſis exprimunt, tam clare, alteque detonant?

XVII. Hæc cum ita ſe habeant, quis iverit inficias, magnam eorum qui damnantur partem ob ignorantiæ affectatæ crimina damnari? Pauci ſunt contumaces, & manifeſti luminis rebelles. Pauci latrones, homicidæ, graſſatores, calumniatores aperti. Vix ſunt qui fucis, & coloribus careant, quibus retentionem mercedis operariorum, dilatam debitorum ſolutionem, pompas, illecebras, deliciaſque præcolorent. Fere omnes arbitrantur ſe obſequium præſtare Deo. Quoniam

niam *eſt via quæ videtur homini recta , noviſſima autem illius deducunt ad mortem*. Ex quibus omnibus hanc inſtituamus argumentationem . Communior , mihique vera eſt ſententia , docens maiorem adultorum fidelium partem æternas daturam pœnas. Iſtorum pauci ſunt qui ſcienter ſacrilege confiteantur. Si enim ſcirent, ſe novo pollui ſacrilegio , dum confitentur , niſi ſtulti eſſent , haud ſe ſubiicerent pudoris, & verecundiæ oneri , ſecreta cordis ſui manifeſtandi Sacerdoti . Bona ergo fide ſacramenta frequentant : & tamen damnantur. Ergo ob ignorantiæ delicta pereunt.

XVIII. Innumeras iſthuc Patrum ſententias, & Scripturarum adducere poſſem : Paucos ſalvandos Evangelia teſtantur . Ignorantes iſtos , qui obſequium ſe præſtare Deo arbitrantur, Evangelia ipſa declarant. Ex Sanctorum ſententiis opportuna eſt illa S. Bernardini Senenſis Tom. II. ſer. LIII. cap. I. *In quolibet ſtatu Eccleſiæ Dei, & in quolibet genere reperies innumerabilem multitudinem ignorare quæ illis ſunt neceſſaria ad ſalutem ſecundum ſtatum ſuum : quæ ignorantia a culpa mortali non liberat, neque excuſat*. Rationem enim promit Auguſtinus , cur iſti docti mundani, & ignorantes æternæ Dei legis facile damnantur. *Sunt infirmi* (inquit in Pſal. cxxx.) *qui ſi aliquid utcumque ceperint , aut ſibi viſi fuerint capere , quod non ceperunt, extolluntur inde, & ſuperbiunt , dum videntur ſibi quaſi ſapientes , defendendo ſententias ſuas pravas , quas falſas eſſe non potuerunt videre*. Idiotæ ignorantes ad primum lucis aſpectum oculos aperiunt , ſeque veritati ſubdunt . Qui ſcienter peccant , ex impetu communiter delinquunt , & ex infirmitate ; ſed eorum ſcientia viam parare quoquomodo ad pœnitentiam poteſt . Verum qui affectata ignorantia peccant , viam fere penitus ſibi occluſerunt ad regrediendum in ſemitam veritatis . Chriſtianos ergo inſtruamus , ne peccent . Non imitemur Probabiliſtas, qui ignorantias excuſant . Ignorantia peccati pœna eſt , malumque intellectus. Si verum, quod docent Probabiliſtæ, eſſet; deſideranda hæc ignorantia foret, tamquam peccatorum univerſale antidotum. At matrem vitiorum ignorantiam eſſe, docent Patres omnes . Laborandum ergo pro virili eſt, ut ignorantiæ tenebræ diſſipentur, fulgeatque lux veritatis mentibus noſtris . Dicamus ergo Deo noſtro : *Emitte lucem tuam, & veritatem tuam: ipſa me adduxerunt in montem ſanctum tuum, & in tabernacula tua.*

XIX. Ex omnibus collige , falſam eſſe vulgarem illam opinionem ; ideſt, plebeiorum, ruſticorumque peccatum proprium eſſe ignorantiam . Contra ego ſuſtineo, ratione, & experientia nixus ; nempe , homines cultiores , eruditos , doctos ignorantiæ delictis præ ipſis idiotis communiter infici. Si qua ignorantia invincibilis dicenda ſit, ea ſane eſt qua ruſtici, & barbari obducuntur . At ſaltem hæc facile aufertur . Ratio eſt, quia gens eiuſmodi præventa haud eſt ſcholarum opinionibus : aliena eſt a ſpiritu factionis, & ambitione promovendi gloriam ſyſtema-

Digitized by Google

matis ſemel ſuſcepti : naturæ ſcitis, & dictatis regitur. Lumen cæleſte non invenit communiter in gente iſta ea obſtacula quæ in nobiliori gente offendit. Paſtores, agricolæ, homines ruſticani ſemper facilius lumen divinum ſuſceperunt; ut a tempore Abraham uſque ad Chriſtum Dominum veteris teſtamenti textibus evincere poſſem, niſi res comperta eſſet. Lege Eccleſiaſticum, & Salomonis Proverbia, ubi Deum cum ſimplicibus ſermocinantem paſſim offendes. Percurre Evangelium, & paſſim hæc leges. *Turba multa ibat poſt eum. Turbæ glorificabant eum. Turbæ crediderunt in eum. Sequebatur eum turba magna.* E contrario, *Princeps unus acceſſit, & abiit triſtis. Loquimur ſapientiam Dei*, inquit Paulus, *quam nemo Principum huius mundi novit.*

XX. Doctores, Scribas, Phariſæos, divites ſemper acriter Chriſtus increpavit. Tot funeſta & tremenda *væ* quæ in Scripturis occurrunt, raro in idiotas, ruſticos, populumve; ſed frequentiſſime in Paſtores, legis Doctores, Principes, alioſque doctos vibrantur. Iſti omnes plus minuſve ſuæ factionis, ſeu ſcholæ principia promovent. Cum lacte falſas opiniones, ut veras, hauriunt, & in opinionum mundanarum pravitate educati altique, omnia vera reputant quæ ſibi favent. Acuti ſunt iſti ad vana, hebetes ad divina. Acumen, eruditio, ſcientia, quibus abundant in iis quæ extra ſalutis negotium ſunt, illos ſæpe contumaces conſtituunt, ineptoſque ad veritatem evangelicæ Moralis aſſequendam. Iſtorum ignorantia vix umquam invincibilis eſt, ſed craſſa, & affectata. *Abſcondiſti hæc a ſapientibus, & prudentibus, & revelaſti ea parvulis.* Hæc meditentur Paſtores, eruditi, doctique, & contremiſcant. *Niſi converſi fueritis, & efficiamini ſicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum.*

Digitized by Google

LIBER TERTIUS.

DE

PROBABILISMO

DISSERTATIONIBUS HISTORICIS, ET THEOLOGICIS PENITUS LABEFACTATO.

DISSERTATIO PRIMA,

HISTORICA.

PROOEMIUM.

PROBABILISMI controverſia a duobus fere ſæculis tanta animorum contentione acta eſt, ut nulla in univerſa morum Theologia celebrior occurrat, ſive ſpectes cauſſæ magnitudinem, ſive quæ inde conſequuntur incommoda, & abſurda, ſive animorum perniciem, ſive partium diſſidentium numerum, ſive volumina quæ in utramque partem ſunt edita, ſive denique Epiſcoporum, Conciliorum, ac ſummorum Pontificum decreta quæ adverſus novum iſtud, univerſæ ſacræ retro antiquitati incognitum, opinandi genus lata hactenus fuere. Quare operæ pretium me facturum exiſtimavi, priuſquam controverſiam ipſam ingredior, hiſtoricam eiuſdem ſynopſim texere. Paucis perſtringam originem, progreſſum, & decrementum novi commenti. Quis illud invexerit, quique amplexati ſint, & propagarint, indicabo. Illud tamen adverto, exactam hiſtoriam me hic non eſſe ſcripturum: quoniam id inſtituti ratio non fert. Sed picturam quamdam adumbrabo, ad cuius conſpectum, quam ſit monſtroſum Probabiliſmi commentum, quiſque colligere valeat. Probabiliſtarum inanes triumphi, victoriarum ſomnia repente evaneſcent. Illorum frigidæ diſtinctiunculæ, ſpeculationes abſtruſæ, effugia verſuta, ceteraque omnia, quæ conflictum hunc litterarium comitata ſunt, opportunitate data, prodibunt. Quæ latius in Hiſtoria noſtra *Probabiliſmi & Rigoriſmi* vulgari ſermone ſcripta ſunt, in pauca contracta hic dabimus. Ad rem ergo, quoniam negotii magnitudo haud patitur longius proœmium.

CA-

Digitized by Google

CAPUT I.

Probabiliſmi tum academici, tum caſuiſtici origo. Academicæ, & caſuiſticæ probabilitatis diverſitas in opinionum conflictu. Hæc illa peior eſt. Numquam Academici docuerunt quandoque præferri maiori probabilitati poſſe minorem. Prima Probabiliſmi caſuiſtici epocha illigata anno 1577. ad annum uſque 1620.

I. VEtuſtam *Probabiliſmi* originem Caramuel prodit in ſuo *apologemate*. Illius natalitia in cælo defigit, eiuſdemque parentes Angelos aſſerit, non quidem bonos, ſed malos. Hi quippe ex minus probabili decepti opinione, cælo amiſſo, in tartara ceciderunt. Obſcura nimis, ac caliginoſa eſt nativitas iſthæc. A cælo immigraſſe eumdem in paradiſum terreſtrem ſubdit, cuius lenociniis dæmon uſus, probabiliter Hevæ divam evaſuram ſuaſit, ſimul atque de ligno ſcientiæ boni & mali comediſſet. De Probabiliſmo Hevæ, & Adami plura ſcribit Iulius Mercorus. Cum peccato originali propagatum Probabiliſmum, quin eiuſdem ſingularem fetum eſſe, nemo inficias ire poteſt. Niſi enim veritas obnubilata iſtius culpæ tenebris fuiſſet, nulla ignorantia, nullum verſatilis probabilitatis veſtigium apparuiſſet. Nobiliores Probabiliſmo natales P. Antonius Terillus tribuit. Sanctiſſimam Virginem Deiparam opinione minus probabili uſam fuiſſe contendit, cum per diem neglexit filium in templo relictum quærere. Somnia hæc ſunt, vix anicella digna.

II. Miſſis fabellis, duæ ſunt Probabiliſmi epochæ. Prior vetuſta inter Paganos. Heraclitus, & Prothagoras omnem veritatem latentem, imperviam, atque incognoſcibilem reputarunt. In hunc errorem lapſi ſunt doctiſſimi Academici, in quos tres ſcripſit libros Auguſtinus, qui *Lib. II. cap.* V. in quo ſitus eorum error fuerit, his verbis declarat. *Veritas autem, ſive propter naturæ tenebras quaſdam, ſive propter ſimilitudinem rerum, vel obruta, vel confuſa latitaret*. Sepulta veritate ſub tenebrarum caligine, inferebant Academici inveniri nullo modo veritatem poſſe. Heinc Philoſophorum ſchiſmata, diſſidia, certamina, fallendique artes. *Inde*, paullo ante dixit Auguſtinus, *diſſenſiones Philoſophorum, inde ſenſuum fallaciæ, inde ſomnia, furoreſque, inde Pſeudomeni & Soritæ, in illius cauſæ patrocinio viguerunt. Et cum ab eodem Zenone accepiſſent nihil eſſe turpius quam opinari, confecerunt callidiſſime, ut, ſi nihil percipi poſſet, & eſſet opinio turpiſſima, nihil umquam ſapiens approbaret. Unde dormientem ſemper, & officiorum omnium deſertorem ſapientem ſuum Academici deſcribere videbantur, quem nihil approbare cenſebant*.

Hæc

Digitized by Google

Hæc philoſophandi ratio magnam conflavit Academicis contemptionem, deriſionemque. Sapientes quippe eorum otio diflucbant, humanæ ſocietati prorſus inutiles. Ut tanto ſe ſubducerent malo, atque omnium amorem, plauſum, obſequiumque ſibi conciliarent, *Probabiliſmum* excogitarunt, quo ſe omnium genio accommodare poſſent. Hæc omnia narrat Auguſtinus *loc. cit.* &, ordine non nihil inverſo, ego deſcribo. *Hinc eis invidia magna conflata eſt. Videbatur enim conſequens, ut nihil ageret qui nihil approbaret . . . . Hinc illi inducto quodam probabili, quod etiam veriſimile nominabant, nullo modo ceſſare ſapientem ab officiis aſſerebant, cum haberet quid ſequeretur.*

III. Notionem Probabiliſmi academici prodit Auguſtinus *Lib. III. cap.* XVI. his verbis. *Cum agit quiſque quod ei videtur probabile, nec peccat, nec errat.* Probabiliſticæ Academicorum argumentationes adeo acutæ erant, ſubtileſque, & ad fallendum aptæ, ut Auguſtinus ipſe illorum ſophiſticis cavillationibus captus fuerit. Hæc quippe ſcribit ille de ſemetipſo Lib. II. cap. IX. *Neſcio enim quomodo fecerunt in animo meo quamdam probabilitatem, ut ab eorum verbo nondum recedam, quod homo verum invenire non poſſit. Unde piger & prorſus ſegnis effectus eram, nec quærere audebam quod acutiſſimis, & doctiſſimis viris invenire non licuit. Niſi ergo prius tam mihi perſuaſero verum poſſe inveniri, quam ſibi ipſi non poſſe perſuaſerunt, non audebo quærere.* Diu tamen non caligavit Auguſtinus, quippe qui ætatis anno *33.* tribus libris Academicos refutaverit. Abſurda quæ Probabiliſmum conſequuntur, iiſdem exprobrat. Illo quippe admiſſo, nihil eſt tam horridum, tamque horrendum, quod aliquo probabilitatis calamiſtro fucari nequeat; ut vel ipſe Marcus Tullius faſſus in ſuis paradoxis eſt. Quare adverſus ipſum Ciceronem, Academicorum fautorem, ſic invehitur Auguſtinus Lib. III. cap. XVI. *Te, te conſulo, Marce Tulli: de adoleſcentium moribus, vitaque tractamus, cui educandæ, atque inſtituendæ omnes illæ litteræ tuæ vigilaverunt. Quid aliud dicturus es, quam tibi non eſſe probabile, ut id faciat adoleſcens? At illi probabile eſt. Nam ſi ex alieno probabili vivimus, nec tu debuiſti adminiſtrare Rempublicam, quia Epicuro viſum eſt, non eſſe faciendum. Adulterabit igitur ille iuvenis coniugem alienam. Qui deprehenſus ſi fuerit, ubi te inveniet, a quo defendatur? Quamquam ſi & inveniat, quid dicturus es? Negabis profecto. Quid, ſi tam clarum eſt, ut fruſtra inficiere? Perſuadebis nimirum tamquam in Cumano Gymnaſio, atque adeo Neapolitano, nihil eum peccaſſe, immo etiam nec erraſſe quidem.*

IV. Illud nunc animadvertendum, Probabiliſmum Academicorum diverſum toto cælo eſſe a Probabiliſmo caſuiſtico recentiorum. Abſurdior quippe, ad controverſiam noſtram quod attinet, eſt Probabiliſmus recens. Probabile excogitarint Academici, quod veritatem quamlibet latere exiſtimarint, ut vidimus: hacque ſola ratione iſtorum Probabiliſmus improbandus eſt. Ceterum nec in mentem iiſdem

ve-

venit, in duarum opinionum conflictu minus probabilem ſeligi poſſe, probabiliore reiecta; immo conceptis verbis oppoſitum docent, nempe probabiliorem ſemper præferendam eſſe. Pauca ex Cicerone tranſcribam. Inquit enim Lib. II. Qq. academ. *Neque diſputationes noſtræ quidquam aliud agunt, niſi, ut in utramque partem dicendo, & audiendo eliciant, & tamquam exprimant quod aut verum ſit, aut ad id QUAMMAXIME accedat: cum proprie Academiæ ſit, iudicium nullum interponere, eaque probare quæ ſimillima veri habeantur: & idcirco in utramque partem de quæſtione diſſerere, quo facilius id a quoque probaretur quod cuique MAXIME videretur.*

V. Academicis acceſſerunt Pyrrhonici, & Sceptici, qui, non ſecus ac illi, latere humanam mentem veritatem docent. In hoc ab illis diſſentiunt, quod iſti quacumque probabilitate, ſive maiori, ſive minori, contenti ſint. Contra Academici maiorem probabilitatem minori præferendam eſſe docent. Proximus itaque, immo idem fere eſt Probabiliſmus Scepticorum, & Pyrrhoniorum, ac Probabiliſmus Caſuiſtarum. His verbis Sextus Empiricus *Lib. I. Pyrrhon. hypoth. cap.* XXXIII. exponit Probabiliſmum Scepticorum. *Agenda & fugienda, & quæ communiter ſunt eligenda unuſquiſque diriget per id quod eſt probabile, & id ſequens, tamquam iudicem, recte ſe geret. Accedere enim felicitatem per prudentiam; moveri autem prudentiam in recte factis; recte autem factum eſſe quod cur factum ſit, rationabilis & probabilis poteſt reddi cauſa. Qui ergo attendit ad id quod eſt probabile, recte ſe geret, & erit beatus.* Pyrrhoniſmus itaque quodcumque probabile amplectitur: quia indiſcriminatim omnia probabilia aſſerit, nec quidquam curat quod hoc ſit magis minuſve probabile. Quamobrem contempti fuere a Platonicis, Peripateticis Stoiciſque. Academici igitur magis probabile, Pyrrhonii, & Sceptici quodcumque probabile pro regula habebant agendorum: nemo vero illorum minus probabile in conſpectu maioris probabilitatis præferendum eſſe docere eſt auſus. Sed omnes vel probabilius, ut Academici, vel quod magis congruebat, ut Pyrrhonici, defendebant.

VI. Anno 1577. e Chriſtianorum ſcholis emerſit Probabiliſmus, in hoc ſitus, quod in conflictu duarum oppoſitarum opinionum inæqualiter probabilium, minus probabilis probabiliori præferri licite poſſit. Iſtius ſyſtematis parens fertur P. Bartholomæus Medina in ſuis commentariis in 1. 2. *S. Thomæ quæſt.* XIX. quod opus publici iuris fecit anno 1577. Multi partum hunc abortivum Medinæ abiudicant, nec fruſtra. Nulla in eius controverſia diſtinctio probabilitatis *ſubiectivæ*, & *obiectivæ*: & tamen in hac diſtinctione *anima* Probabiliſmi reſidet. Nam ſi ſermo ſit de probabilitate *obiectiva* extrinſecus, nempe a Theologorum auctoritate arceſſita, convenit penes omnes occurrere rationes aliquando tales poſſe, ob quas licitum ſit, relicta maiori hac probabilitate, ſeligere minorem, quæ operanti ob rationes validiores evadit magis probabilis. Celebris ergo controverſia hoc vertitur

car-

Digitized by Google

cardine, liceat ne eligere opinionem quæ, omnibus expenſis rationum momentis, ſit ipſi operanti, poſt ſerium examen, minus probabilis in alterius probabilioris conſpectu. Hic eſt purus putuſque Probabiliſmus, cuius nunc hiſtoriam perſtringere aggredior. Iſtius autem revera nec meminit P. Bartholomæus Medina. Quare non immerito negant plures, Theologum hunc præfati Probabiliſmi parentem eſſe. Nemo tamen inficiari valet, tanti commenti ova poſuiſſe Medinam, poſteriores vero excuſſiſſe. Illud quoque verum habet, Medinam Auctorem nullum in ſuæ opinionis præſidium laudare; cum pro oppoſita alleget Caietanum, Sylveſtrum, Sotum, Corradum. Primordia novi opinandi ſyſtematis vetuſtiora non eſſe anno 1577. fatentur omnes Probabiliſtæ antiquiores. Caramuel, & Terillus nullum adhuc documentum afferre in medium potuerunt, quo antiquiorem Medina Probabiliſmum evincerent. E contrario Antiprobabiliſtæ ſententiam probabiliorem amplectendam eſſe, omnium Patrum auctoritate demonſtrarunt. Ex quo Petrus Lombardus methodum Theologiæ ſcholaſticæ delineavit, celebriores illius interpretes, qui ſæculo tertiodecimo ſcripſerunt, principia conſtituerunt cum *Probabiliſmo* hoſtiliter pugnantia. Diſſertatione ſequenti allegabo textus Guillelmi Antiſidorenſis, Alexandri Alenſis, Petri de Tarantaſia, qui fuit Pontifex ſummus Innocentius V. S. Raymundi, S. Thomæ, S. Bonaventuræ, Ioannis de Friburgo, Henrici Gandavenſis, qui ſunt doctiores ſæculi tertiidecimi Theologi. Nec minus Probabiliſmo infeſti ſunt ſæculi quartidecimi Doctores, Durandus, Monaldus, Paludanus, Guido de Monte Richerio, Nicolaus de Orbellis, & præ ceteris Ioannes Duns Scotus, eiuſdem ævi clariſſimum lumen. Sæculo quintodecimo Theologiam illuſtrarunt S. Antoninus, Gerſonius, Panormitanus, Dionyſius Carthuſianus, Gabriel Biel, Angelus de Clavaſio, Baptiſta Trovamala, Ioannes Nyder. Hi omnes Probabiliſmum, antequam ederetur in lucem, præfocarunt. *Nyder* libellum edidit inſcriptum *Conſolatorium animæ* in ſolamen eorum qui ſcrupulorum aculeis cruciantur. Et Probabiliſtæ haud erubeſcunt in Probabiliſmi præſidium, & pro univerſa Chriſtianorum regula obtrudere quæ Theologus iſte pro infirmis, ſeu ſcrupuloſis dumtaxat ſcribit. Maior, Adrianus VI. Sylveſter, Prieras, Caietanus, Corradus, Franciſcus Victoria, ſæculo ſextodecimo ineunte, Probabiliſmum in anteceſſum exagitarunt. P. Antonius Cordubenſis, eiuſdem ſæculi pius & doctus Theologus in ſuo Quæſtionario edito an. 1571. *Lib.II. quæſt.* 111. *aſſert.* 3. ſcribit: *Partem tutiorem eſſe ſequendam, quando oppoſitæ ſententiæ ſunt, aut creduntur æque probabiles . . . Partem tutiorem eſſe tenendam, quando eſt probabilior oppoſita*. Et poſtea ſubdit: *Et in hoc Doctores omnes conſentiunt*. Et reipſa P. Medina, ut iam indicavi, nec unum allegat Theologum in ſuæ opinionis patrocinium.

VII. Primores Probabiliſtæ omnes ſub initium exortæ controverſiæ, quando omnia bona fide agebantur, & priuſquam ſpiritus factionis omnia perturbaret, candi-

de.

de faſſi ſunt, neminem ante ann. 1577. propugnaſſe licitum uſum opinionis minus probabilis in conſpectu probabilioris. Secundus, qui poſt Medinam ex Ordine S. Dominici defendit Probabiliſmum, eſt P. Ludovicus Lopez, qui anno 1585. publici iuris fecit ſuum *Inſtructorium conſcientiæ*, in cuius *parte* 1. *cap.* cxx. hæc ſcribit: *Scio communem eſſe ſententiam Soti, Cordubæ, Caietani, Corradi, & Navarri, non ſatis eſſe probabilem opinionem ſequi, ſed probabiliorem eſſe ſequendam.* P. Gabriel Vaſquez inſignis Theologus, & liberioris ingenii primus Ieſuita fuit qui ex inſtituto controverſiam hanc verſaret; ut advertit P. Tyrſus Gonzalez univerſæ Societatis inclytus Præpoſitus generalis. Quoniam P. Valentia anno 1593. nonniſi obiter cauſſam hanc verſavit, ſicut & Petrus Navarra; & ambo adverſam Probabiliſmo ſententiam, communem vocant. Quid quod ipſe P. Vaſquez, in Patrum, & antiquorum lectione verſatiſſimus, nec unum Auctorem P. Medina antiquiorem in medium adfert ſuo Probabiliſmo patrocinantem? Pro oppoſito vero ſyſtemate antiprobabiliſtico citat S. Thomam, Henricum, S. Antoninum, Cordubam, Adrianum, Maiorem, Caietanum, Sotum, Corradum, Armiliam, Navarrum. Id dumtaxat adiicit, in ſcholis ante Medinam communiter minus probabilem opinionem doceri ſolitum fuiſſe. Nemo vero in libris typis editis ante Medinam commentum iſtud publici iuris fecit. Revera cum Vaſquez ipſe citet laudatos Theologos pro ſententia probabiliori, non neglexiſſet laudare ſuæ probabiliſticæ opinionis fautores, ſi aliquos habuiſſet. Sed ſincerus fuit, graviſque Theologus P. Vaſquez, cui plus fidei adhibendum quam mille *Terillis* paſſim fabulantibus.

VIII. Probabiliſmus ergo in nidulo ſuo, unde natales accepit, diu iacuit, quin pedem ultra extenderet ante ſæculum decimum ſeptimum. Antonius Maria Coratius, qui ſcripſit circiter annum 1584. in opuſculo, inſerto *Tom. XVIII. tractatuum*, centum Theologos, & Canoniſtas pro ſententia probabiliori amplectenda adducit, nec unum vero in favorem contrariæ. Clerici Regulares, vulgo *Teatini* anno 1598. in Capitulo generali V. propriæ Religionis, primi fuere qui adverſus Probabiliſmum decretum ediderint, quo eiuſdem inclytæ Religionis Theologis mandatum fuit ut Probabiliſmo contempto, ſententiam probabiliorem propugnarent. Quod decretum, luculentum iſtius Religionis zeli pro ſaniore Morali promovenda monumentum, duabus epiſtolis Præpoſiti generalis præfati Ordinis roboratum fuit, teſtibus Merenda, & Fagnano.

IX. Ante annum 1609. nullum extra Hiſpanias Probabiliſmi veſtigium. Paulus Comitolus Peruſinus celebris Ieſuita, & nedum litteris politioribus, verum etiam ſcientia theologica, & canonica clarus, primus in Italia, & Rebellus in Luſitania calamum in novam doctrinam acuerunt laudato anno 1609. Comitolus P. Bartholomæo Fumo exprobrat, quod in Summa, *Armilla* inſcripta, propugnaverit licitum uſum opinionis minus probabilis, probabiliore abiecta. Fumus tamen verbo

Opi-

Opinio perſpicue Probabiliſmum reiicit. Unam dumtaxat periodum habet ſatis implicatam, quæ favere Probabiliſmo videtur. Nec unum alium patronum Probabiliſmi Comitolus recenſet, tametſi accuratiſſimus Scriptor. Pro ſententia vero probabiliori citat Henricum, Gerſonem, S. Antoninum, Maiorem, Corradum, Adrianum, Caietanum, Sotum, Sylveſtrum, Angelum, Tabienam, Navarrum, Panormitanum.

X. Anno circiter 1611. P. Thomas Sanchez in ſuis ſuper Decalogo commentariis Probabiliſmum in quacumque materia, ſive ſacramentaria, ſive iuſtitiæ, ſive fidei, ſive corporum curandorum, propugnavit. Ut erat acri ingenio, deprehendit ſyſtema probabiliſticum aut in nulla, aut in omni controverſia licitum. Quamobrem negat infideles, propriæ religionis probabilitate perſuaſos, debere catholicam fidem amplecti; tametſi eam probabiliorem iudicent. Decem & ſeptem Auctores narrat ſuæ patrocinari opinioni, omnes Hiſpanos, præter Leſſium Belgam, & Sayrum Anglum: nec unum Theologum Italum, aut Gallum, aut Germanum nominat: quod argumento eſt, fetum hunc e nidulo Hiſpanico, in quo natus eſt, hactenus non emerſiſſe.

XI. In libello italice ſcripto a P. *Sanvitali*, cuius titulus, *Giuſtificazione di più Perſonaggi, e di altri Soggetti riguardevoli contra le accuſe diſſeminate a loro pregiudizio*, opponitur, opera Medinæ, Lopez, Bannez, Mercadi, Aragon, Alvarez, aliorumque edita fuiſſe Venetiis ante annum 1600. Ergo prima Probabiliſmi epocha, in qua aſſeritur, Probabiliſmum pedem extra Hiſpaniam non extuliſſe ante annum 1600. falſa eſt. Reſcribenda ſunt Auctoris verba. Sic ergo ſcribit in ultima appendice *pag.* 4. Sex enim auctaria adiecit libello octo circiter foliorum. Igitur, poſtquam enumeravit tum in opella ipſa, tum in appendice. editiones Auctorum peractas Venetiis ante ann. 1600. ſic concludit: *Che dovremo dire di un errore così enorme commeſſo da chi ha ſcritto in Città ricchiſſima di copioſe librerie anche clauſtrali? . . . . Tal uno vorrà forſe ſoſpettare volontario l'errore. Nò, non mai. Lo dica piuttoſto ſbaglio procedente da ignoranza molto ſupina, e civilmente colpevoliſſima.* Audiſtin'? Editus Patavii Alcoranus eſt. Ergo Itali docent Alcoranum? Scripſi in mea Hiſtoria *Probabiliſmi & Rigoriſmi* pag. 23. *Sicchè per quanto raccoglieſi e dal Comitolo, e dal Sanchez, e dal Diana, e dagli altri Probabiliſti medeſimi, il Probabiliſmo loro ſe ne ſtette racchiuſo nel ſuo nido in cui nacque, per lo ſpazio di circa quarant' anni, o fece almeno piccoli progreſſi negli altri paeſi.* Quid cautius? An Comitolus, Sanchez, Diana laudant aliquem Theologum Italum, Germanum, Gallumve? Ignorabant ne ipſi opera Medinæ, Bannez, Lopez, Alvarez, Aragon, & aliorum edita eſſe extra Hiſpaniam? Quis umquam a tanto viro expectaſſet argutationem tam ridiculariam? Bullarium Romanum editum Genevæ eſt: ergo Genevenſes doctrinam Romanæ Eccleſiæ docent? Et *errori enor-*

miſſi-

Digitized by Google

miſſimo mihi vertit, quod auctoritate Scriptorum qui fere ſynchroni ſunt, ſcripſerim, Probabiliſmum intervallo circiter 40. annorum non invaſiſſe Italiam, Germaniam, Galliam, aut ſaltem parum in his regionibus progreſſum eſſe?

XII. Temporis ſucceſſu Probabiliſmus univerſas fere Caſuiſtarum ſcholas invaſit: Ut curſum in ſua inclyta Societate interciperet P. Mutius Viteleſchi litteras anno 1617. (mendum irrepſit in hiſtoria Italice ſcripta pag. 23. ubi legitur an. 1517.) ad Superiores ſuæ Religionis dedit, in quibus eoſdem admonet laxitatum quas ſuo tempore evulgabant Societatis Theologi. Tres dedit epiſtolas *Viteleſchi*, Antverpiæ editas anno 1635. una cum epiſtolis SS. Ignatii, Franciſci Borgiæ, & Claudii Aquavivæ. In ſecunda prope finem pag. 432. hæc ſcribit. „ Quarto nonnullorum ex „ Societate ſententiæ, in rebus præſertim ad mores ſpectantibus, plus nimio libe- „ ræ, non modo periculum eſt ne ipſam evertant, ſed ne *Eccleſiæ* etiam *Dei uni-* „ *verſæ* inſignia afferant detrimenta. Omni itaque ſtudio perficiant ut qui docent, „ ſcribuntve, minime hac regula, & norma in delectu ſententiarum utantur. *Tue-* „ *ri quis poteſt. Probabilis eſt. Auctore non caret*. Verum ad eas ſententias acce- „ dant *quæ tutiores*, *quæ graviores*, *maioriſque nominis* Doctorum ſuffragiis ſunt „ frequentatæ, quæ bonis moribus conducunt magis, quæ denique pietatem alere, „ & prodeſſe queunt, non vaſtare, non perdere. Quoniam vero conſtitutiones, „ decreta, regulas probe callent, de S. Thoma ſequendo, de non provehendis ad „ cathedras, aut etiam removendis qui eiuſmodi doctrinam parvi facere, aut cor- „ di non habere præſeferunt, præſertim ſi novitatum amantes deprehendantur, qui „ nulla ſunt ratione ferendi: reliquum mihi præterea nihil eſt, niſi ut hæc ipſa „ ſerventur, uti maximi rem momenti, quam ardentiſſime poſſum, urgere. “

XIII. Plurimi inſignes Societatis Theologi, ut Comitolus, Rebellus, Blanchus, Elizalde, Gonzalez, Murieſſa, Camargo, Bellarminus, Giſbertus, Pallavicinus, aliique, Generalis *Viteleſchi* mandatis paruere. At nemo inficias ire poterit, plurimos, ut Sanchez, Tamburinum, Eſcobarium, Buſembaum, Caſtropalaum, Vivam, La-Croix, alioſque, *non tutiores*, *gravioreſque*, ſed laxiores plus minuſve ſententias evulgaſſe. Quod ne quis adverſus Societatem (quam ſumma proſequor veneratione, cuius rei Deus qui ſcrutatur renes, & corda, teſtis eſt) dictum putet, addo, in hoc laxitatis extremum aliarum quoque Religionum Theologos lapſos eſſe, ut fuſius infra dicam. Adverſus hanc eamdem opinionum laxitatem pauca ſcribit laudatus Generalis Viteleſchi ſub finem III. *epiſt. pag.* 445. in paupertatis negotio. *De paupertate*, inquit, *aliud etiam dicendum eſſet. Nec enim dubium quin ea relaxetur, indeque debilitetur noſtræ Religionis murus. Et revera non ſe produnt in nobis ea grati animi, tenerique amoris ſigna, quæ huic virtuti, quam matrem agnovimus, iure debentur. Sed aliud item eſt quod me pungit acerbius, & ob id Reverentiarum veſtrarum conſilium, & opem imploro, & expoſco. Reperitur*

Digitized by Google

nempe qui laxiores in hac materia evocet opiniones, ac divulget : atque utinam illæ pariter non adverſentur veritati ! Mirandum minime eſt quod benigniores in alios, ſint erga ſemetipſos miſericordiores. Probabilitas defenditur, ut ſecura fidelium regula. Quidni ergo & propriæ Scriptorum conſcientiæ tuta amuſſis erit ? Illud eſt mirum quod qui Antiprobabiliſtas plenis buccis ſe iactant, & ſanarum doctrinarum patronos, ſint in propria defendenda paupertatis cauſſa ipſis Probabiliſtis laxiores. Hoc non ſine acerbo dolore hac tempeſtate videre cogimur in duobus libris adverſus paupertatem monaſticam editis : quorum alter inſcribitur, *Vindiciæ Regularium*, cuius Auctor eſt P. Magiſter Thomas Pius Milante, nunc ad Epiſcopatum evectus. Sperare iuvat, eum cum dignitatis aſſecutione lumen quoque ſplendidius recepiſſe, quo liberiores opinationes, lapſus, & conficta documenta allegata retractet. Liber alter inſcribitur *Vita clauſtralis*, cuius Auctor eſt F. Gundiſalvus *Carattinus*. Hæc per tranſennam, occaſione accepta ab epiſtola P. Viteleſchi, qui laxam adverſus paupertatem monaſticam doctrinam improbat, dicta ſint. In ſemitam nunc regredior.

CAPUT II.

Secunda Probabiliſmi epocha ab anno 1620. ad annum 1656. Progreſſus falſæ doctrinæ hoc triginta ſex annorum ſpatio continetur.

I. PRobabiliſmi progreſſus, victorias, & triumphos deſcripturus ingredior. Anno circiter 1620. prætergreſſa Hiſpaniarum confinia nova opinandi methodus ceteras invaſit regiones, cathedras occupavit, & defenſores validiſſimos nacta, ita amplificavit ſuum imperium, ut ſola dominari in ſcholis videretur. Vix hoc tempore liber quiſpiam prodibat in lucem in quo non propugnaretur Probabiliſmus. Numquam defuere homines Dei qui pro veritate ſtarent. Hoc eodem anno 1620. Univerſitas Sorbonæ diris devovit librum P. Petri Milhard inſcriptum, *Magnus Director Curatorum*, *Vicariorum*, *& Confeſſariorum*. Opinionum quibus ſcatebat, laxitas fuit prohibitionis cauſſa. Ioannes Sanchez anno 1624. publici iuris fecit *Diſputationes ſelectas* in morum materia. Opus iſtud compendium eſt omnium laxitatum. Vix quidquam ex probabiliſtica officina laxius hactenus prodiit : idcirco ab Eccleſia proſcriptum eſt. Paulus Layman primus, aut inter primos in Germaniam novam doctrinam invexit. Circa hoc idem tempus P. Vincentius Filliucius in Italia, Stephanus Baunius in Gallia, AEgidius Coninchus in Belgio, Antoninus Diana in Sicilia Probabiliſmum propagarunt. P. Franciſcus Garaſſe evulgavit anno 1626. opus inſcriptum, *Summa veritatum capitalium religionis chriſtianæ*. Illud Univerſitas Pariſienſis prohibuit eodem anno, veluti opinioni-

Digitized by Google

nibus laxitatis plenum, & chriſtianæ diſciplinæ perniciosis infartum. Inter primos Probabiliſmi patronos qui hac tempeſtate ſcripſerunt, eminet P. Antoninus Diana, qui ob dilatata laxitatis, quam illi benignitatem vocant, confinia appellari meruit *Lucerna Probabiliſmi ſplendidiſſima*, *Caſuiſtici Mundi Atlas*, *Luna Theologiæ Moralis*, *Agnus, qui abſtulit peccata mundi*. Si plura cupis; conſule Hiſtoriam *Probabiliſmi & Rigoriſmi diſſ.* 1. *cap.* 11. *§.* 3. *pag.* 260. Prope annum 1634. evulgare P. Diana cœpit opera ſua theologica. Varia ſuper eiſdem hominum iudicia. Omnium ſententia præfata opera caſuiſtica eruditione abundant, multæque hocce in genere lectionis fuiſſe Dianam, convenit penes omnes. Is non tam ſua promit quam aliena infarcit. Aliorum Moraliſtarum verbis opiniones exſcribit laxiores, nullo diſtincto charactere ſignatas. Decem ille volumina ſcripſit. Si demas aliorum Caſuiſtarum textus, vix duo ſuperſunt. *Caſuiſtica Bibliotheca* merito appellari opus iſtud poſſet. Opinionibus utrimque probabilibus a capite ad calcem ſcatet directe oppoſitis. Iſthic lectores doctrinam utriuſque viæ & arctæ, & latæ offendunt. Vix eſt ſententia pro virtute, quod ſimul altera pro vitio non defendatur. Et ob hanc incognitam toti antiquitati inventionem magna ab aliis Caſuiſtis promeruit elogia: quæ omnia legere potes in indiculo, primo Tomo operum Dianæ præmiſſo. Unum ex multis tranſcribam quod illi texuit P. Ioannes Dicaſtillo Soc. Ieſu in Univerſitate Delingana Cancellarius. „ Ecce „ Diana (inquit *in cit. Ind. lit. I.*) ſibi contrarius eſt, id tamen (quod illi non „ ſemel contigit) non reprehenſione, ſed gratiarum actione dignum eſt; nempe „ vir pro communi bono laborans, & communi utilitati ſerviens, plurima le„ ctione dives, & copioſus pro occurrenti & conſultantium, & quærentium ne„ ceſſitate, *aut etiam deſiderio; iam huic, iam illi parti adhæret*, quando pars „ utraque probabili ratione, & auctoritate virorum nititur. Et in praxi utrum„ vis operari tutum eſt. Voluit autem nobis in medium proferre ad hunc finem „ quid in una, quid in alia occaſione reſponderit quærentibus. Quid, quæſo, uti„ lius pro praxi? Hæc obiter dixerim, ut faceſſere iubeam neſcio quos invidos, „ *qui hæc, & ſimilia erudito viro non verentur obiicere*.

„ Alii paullo ſtrictius, alii paullo latius videntur locuti, maxime ii qui pro „ Reipublicæ Litterariæ bono in congregandis Auctoribus pro quavis ſententia „ deſudant, non ſine magno fructu; & digniſſimi ſunt quibus gratias agamus. „ Is, ſi non primum, certe nemini ſecundum locum tenet *Diana* . . . Laudi po„ tius tribuendum eſt, quod reſolutiones illius variæ ſunt, & *quandoque oppoſitæ*. „ Nempe ſcopus illius eſt tam Confeſſarios, quam pœnitentes inſtruere, ut ſecun„ dum probabiles Doctorum ſententias, *etiam forte contrarias*, poſſint ſe tuta con„ ſcientia dirigere in praxi pro nata occaſione: in quo abunde pergit quotidie be„ ne mereri de Republica Litteraria.

„ Nec ſine admiratione legi in Diana, in quo eruditio cum benignitate de pri-„ matu certat. Dum caſus reſolvit erudite, iuſte, & benigne, & plures, ac va-„ rias, *immo etiam oppoſitas ſententias*, ut probabiles frequenter admittit. “

II. Hæc mirum in modum genium regni probabiliſtici perhibent. Si encomia cetera, quibus iſtius ſyſtematis capita prima ſe ſe mutua benignitate extollunt, referre vellem, riſum extorquerem vel ipſis Stoicis. Eadem lege *loc. cit.* Quæ indicavi, ſatis tibi ſint, ut ab operum Dianæ, & ſimilium Probabiliſtarum lectione abſtinere, vel ut magna cautione legere eadem debeas. Qui cum Diana in amplificanda probabiliſtica opinione adlaborarunt, potiſſimi ſunt P. Baunius in Gallia, P. Leander a SS. Sacramento in Hiſpaniis, D. Caramuel in Germania, in Italia, & alibi. Caſuiſticæ Theologiæ Profeſſores ab anno circiter 1620. ad annum 1642. qui libros typis publicis ediderunt, communiter Probabiliſmo favebant. Sanioris doctrinæ Theologi vix audebant tantæ ſe multitudini opponere. Voce tamen, & operum ſanctitate ſanam doctrinam propugnabant. At diu non obſecundavit fortuna triumphanti Probabiliſmo. Iſtius felicitas, & progreſſus intra hoc viginti circiter annorum intervallum clauduntur. Divina providentia diſpoſuit ut nova doctrina totum effunderet virus laxitatis, cuius horrore perterrefacti viri Dei ferventius inſurgerent, calamumque acuerent in veritatis defenſionem. Brevi itaque viginti annorum ſpatio Probabiliſmus, veluti triumphans, in ſcholis regnavit. Progreſſus ſuos tamen non Moraliſtis, ſed Scholaſticis debet. Exortus ille eſt, altuſque tempore quo Theologia ſcholaſtica non levem paſſa eclypſim eſt. De rebus nihili a pluribus diſputari cœptum; veritates ipſas gravioris momenti ſophiſticis argutationibus implicari, diſtinctiunculis vanis ineptiſque obvolvi; omnia in dubium revocari. Ii magnam ſibi pariebant famam qui ſubtiliores erant in excogitandis opiniunculis frigidiſſimis. His ſummæ tum auctoritatis Scholaſticis ſua debet primordia novus opinandi modus. Moraliſtæ, ſeu qui Theologiam moralem interpretandam ſuſcepere, plurimum deferebant Scholaſticis, & veluti oracula, iſtorum opinationes excipiebant. Eo enim res devenerat, ut homines minus idonei docendæ vel Ariſtotelis Logicæ, vel Theologiæ ſcholaſticæ, tradendæ morum altiſſimæ Theologiæ deſtinarentur.

III. Verum ab anno 1642. docti Theologi turbare cœperunt probabiliſticam pacem, curſum eiuſdem abrumpere, atque e cathedris exturbare. P. Andreas Blancus Ianuenſis Soc. Ieſu ſub nomine Candidi Philaleti (nondum de facie prodire licebat) opus emiſit adverſus Probabiliſmum. Scintilla accenſa, incendium erupit. Belli utrimque acerrimi ſedes Hiſpaniæ, & Galliæ. In Hiſpaniis certamen excitavit *Eſclapezius* Auctor Hiſpanus, qui librum evulgavit inſcriptum, *Relatio ad fideles* &c. in qua laxarum opinionum cenſum referebat. In hunc librum arma ſtrinxit *Aquila* Auctor ſimiliter Hiſpanus, opuſculo edito hac inſignito epigra-

graphe lingua vernacula, *Ladreme el perro, y nome muerda*. Is *Eſclapezio* exprobrat, quod vel ipſam ignoraret Probabiliſmi notionem; quod huius ſyſtematis inventores effecerit Ieſuitas; & tandem in Dominicanos bilem evomit. Adverſus *Aquilam* e tenebris erupit libellus revera famoſus, cuius titulus eſt *Theatrum Ieſuiticum*, calumniis, & maledictis infartum. Auctor latere voluit ſub hoc nomine *Franciſci della Piedad*. Continuo damnatum opus fuit ab Inquiſitione Hiſpanica, poſt ab Apoſtolica Sede. Verſum fuit ex Hiſpanica in Belgicam linguam.

IV. P. Theophilus Raynaudus, aliique poſt ipſum, opuſculi, natalitiis tenebris digni, Auctorem dederunt Ildephonſum a S. Thoma Epiſcopum Malacenſem, quem multi contendunt filium naturalem Philippi IV. Regis Hiſpaniarum. Qua præventus opinione Raynaudus illum appellat *Spurium Goliath*. Editum librum ſubdit in Cœnobio Minervitano, ubi typographiam domeſticam, Fratribus conceſſam in uſum S. Officii, extare contendit. Idque colligit tum ex ſigillo Florentino impreſſo papyro; tum ex aſſertione unius operarii qui prælo aſſiſtebat. Hæc quippe narrat ille *Lib. de immunitate Cyriacorum a cenſura diatrib.* VI. Et quoniam adeo putida fabella eſt, & incredibilis, eiuſdem tranſcribere verba iuvat. „ *Theatrum Ieſuiticum* liber eſt ex felle, & aceto commixtis concretus. Vix aliquid „ fœdum, aut tetrum ex Genevenſi, aut Batava incude in Patres illos fabrefa- „ ctum malitioſe eſt, quod ibi non repræſentetur, etiam cum ſuperpondiò atque „ auctario. Is liber hiſpanice eſt exaratus, *Goliathi* (ut volunt) *Spurii* manù, „ ſed admixtis denſis italiciſmis, ac idiomate non prorſus exprimente Caſtellanam „ maieſtatem. Cuſus vero eſt anno 1653. & 1654. per otium. Ubinam? Euge „ calame? Quid hæreo credere famulo, ad prælum typographicum adlaboranti, „ qui retulit cuſum in Cœnobio Romano S. Mariæ ſupra Minervam? Firmat re- „ ferentis fidem, quod liber ille cuſus eſt, adhibita non Hiſpanica, ſed Italica „ charta, ſigno Florentino notata, Romæ familiari. Nihil abſconditum quod non „ ſciatur. Reperiuntur etiam famuli domeſtici, delatores Apollonii abſque crurifragio per Perennem irrogato. Itaque liber, Ieſuitas luculenter conſcerpens, ac „ lacerans, auſpiciis Reverendiſſimi Patris Ioannis de Marinis in prædicto Cœno- „ bio typis fraternis, hoc eſt domeſtico prælo, ad uſum S. Officii conceſſo, vul- „ gatus. In Hiſpaniam, vix uno aut altero exemplari Romæ relicto, eſt tranſ- „ miſſus. Nam, tametſi aliis ægerrima eſt librorum Roma exportatio; tamen „ Fratribus, eo quod exportationi incumbunt ipſi, & ſyngrapham liberi commea- „ tus aliis largiuntur, vacat difficultate exportatio. “ Dum hæc primum legebam, ſomnia P. Arduini meditabar, mecumque reputabam, quam ſimillima hæc duo genia appareant, Arduinus, & Raynaudus. Hic uno ictu infamat Ildephonſum a S. Thoma doctrina, & pietate celebrem, Magiſtrum Generalem de Marinis, pariter morum probitate, & inſtaurandæ diſciplinæ monaſticæ zelo inſi-

Digitized by Google

gnem, ac univerſos Cœnobii Minervitani Dominicanos, dum libelli famoſi Auctores evulgat. In Cœnobio Minervitano typographia? Ad uſum S. Officii? Famulus domeſticus Roma Lugdunum immigravit, ut fabellam hanc Raynaudo narraret? Quis comprimere riſum valet, dum commenta adeo peregrina audit? Raynaudi fabulam adoptarunt plures, quos inter Petrus Iureù in ſuo libro inſcripto, *Spiritus Arnaldi*, & Antonius Arnaldus in ſuo opere inſcripto, *Moralis practica*, in cuius *Tom. I.* compendium perſtringitur Theatri Ieſuitici. Tam late permanavit in vulgus iſtius fabellæ rumor, ut Provincialis Vandalitiæ Soc. Ieſu nomine eiuſdem Societatis convenerit Epiſcopum Malacenſem, atque evulgati libri conqueſtus cum illo fuerit. Non ſine admiratione tantæ impoſturæ ſcelus audivit Prælatus, quam ut refelleret, librum edidit ita inſcriptum: *Catholica querimonia, quæ primo adverſus Iurieù, ſeu veriore nomine Petrum Iureù, nunc vero adverſus eius duces, & impios ſectatores, ab Auctore recognita, & aliquatenus aucta, accuratiuſque compta, iterum in palæſtram prodit, qua SS. D. N. Innocentio XI. P. M. Idelphonſus indignus Malacenſis Antiſtes ad eius pedes precatur. Matriti 1686.* Huic editioni præfuit P. Pitei Procurator Societatis Ieſu in Curia Matritenſi, ad quem MSS. direxerat Idelphonſus Epiſcopus. Editio diſplicuit Epiſcopo, quod erroribus ſcateret, & ab autographo non parum difformis eſſet. Quamobrem omnia exemplaria flammis devovit. Hæc omnia mihi teſtatus eſt celebris P. Salvator Aſcanius, eiuſdem Epiſcopi ſocius, cuius iuſſu ipſe comburi exemplaria fecit, uno ſolo ſibi ſervato. Editus tertio fuit liber hic in Germania. Doctiſſimus Petrus Tapia Epiſcopus Hiſpalenſis, ſtricto amicitiæ fœdere iunctus Idelphonſo Epiſcopo Malacenſi, ut teſtimonium daret, *Theatrum Ieſuiticum* nullius Dominicani, nedum celebris Idelphonſi a S. Thoma, fetum eſſe, illum carnificis manu comburi iuſſit: quam ſortem prius expertus fuerat liber Raynaudi, qui fabellam excogitavit primus. Alii librum Theatri Ieſuitici adiudicarunt P. Ribas ſimiliter Dominicano. Verum de hoc pluſquam ſatis. Qui plura cupit, legat *Placium* de Scriptoribus anonymis.

V. Hoc eodem tempore Venerabilis Ioannes de Pallafox celebrem ſcripſit epiſtolam, toties typis editam, ad Innocentium X. ut pernicioſiſſimæ, & in dies inundanti laxitati aggerem apponeret. Contra P. Antonius *Eſcobar*, ut ſepem validiſſimam circumdaret Probabiliſmo, Summam edidit 24. Doctorum, quorum duodecim *adfirmantem*, duodecim *negantem* ſuper eadem omnino re ſententiam docent. Hanc Summam comparat cum capite quinto libri Apocalypſis, in quo Ioannes vidit 24. ſeniores. Allegoria quam in prologo ad hanc Summam præmittit, adeo eſt ingenioſa, ac feſtiva, ut eam tranſcribere expediens viſum fuerit. „ Ioannes (inquit) videns Apocalypſeos cap. v. methodum meo operi indul- „ get, ut Theologiæ moralis tractatio poſitivæ ſapiat interpretem. Agnus IESUS

„ Theo-

Digitized by Google

„ Theologiæ moralis librum obſignatum oſtentat. Septem ſigillis leges, peccata, „ iuſtitiæ, cenſuræ, virtutes, ſtatus, ac ſacramenta occluduntur: quæ quatuor „ animantibus, Bovi fortiſſimo agriverſori *Suario*, volanti Aquilæ *Vaſquez*, pru- „ denti iuris humani *Molinæ*, ac Leoni adverſus hæreſes rugienti *Valentiæ*, reſe- „ ravit. Conſident lectores *viginti quatuor Ieſuitæ ſeniores* quidem, non ætate ſo- „ lum, ſed ſcientia, videlicet *Sanctius*, *Azorius*, *Toletus*, *Henriquez*, *Leſſius*, *Re-* „ *bellus*, *Coninch*, *Avila*, *Reginaldus*, *Filliucius*, *Salas*, *Hurtado de Mendoza*, „ *Gaſpar Hurtado*, *Laymanus*, *uterque Lugo*, *Franciſcus*, & *Ioannes*, *ſanguine*, & „ *ſapientia germani*. Hunc virtutes, & ſapientia ad ſacræ Romanæ Eccleſiæ „ Principatum evexerunt. *Becanus*, *Fagundez*, *Granados*, *Caſtropalaus*, *Gordonius*, „ *Baldelus*, *Sa*, ac *Meratius*. Legunt & *Præpoſitus*, *Grethſerus*, *Turrianus*, *Po-* „ *lanus*, *Buſæus*, *Fernandez de Cordova*, & alii, ſi Alcaſare auctore numerus il- „ le 24. ſeniorum officii eſt. Hi plane Scriptores libri ſibi a Ieſu obiecti myſte- „ ria doctiſſimis voluminibus exararunt, a me quidem unum redactis in libel- „ lum, ut abſque hiemalis moleſtia culturæ, autumni gloria potiare. “ Summu-la hæc tanto plauſu excepta fuit a Probabiliſtis, ut intra paucos annos quadrageſies edita fuerit. Id tamen in Probabiliſmi tandem recidit detrimentum. Doctrina hæc, quæ duodecim ſeniorum ſententia declarat hanc actionem eſſe turpem, & aliorum duodecim iudicio eſſe honeſtam; hanc unicam omnino viam ad cælum, ſi tibi arridet, iuxta duodecim; ad infernum, ſi tibi diſplicet, ſecundum alios duodecim, tantum horrorem viris Dei incuſſit, ut plures ad confutationem tam verſatilis, & illudentis opinionis armaverit in qualibet fere regione.

VI. Antonius Merenda, in Italia doctiſſimus Iuriſconſultus, & in Univerſitate Bononienſi publicus Iuriſprudentiæ Profeſſor, anno 1655. opus edidit, quo, quam ſit bonis moribus exitialis Probabiliſmus, invictis demonſtrat argumentis. Dæmonis commentum, ſeu præſtigium, quo divinæ leges, & præcepta de medio auferuntur, aſſerit, ut advertit Fagnanus in caput *Ne innitaris*. *Antonius Merenda in ſuo tractatu de hac materia noviſſime impreſſo rotundis verbis affirmat, uſum probabilitatum eſſe commentum diaboli ad enervandam vim præceptorum*. Probabiliſmus, poſt plura occupata regna, pedem inferre tentavit in Gallias. At vix ingreſſus tot expertus eſt adverſarios, tot conflictus paſſus, totque vulnera excepit, ut illinc tandem exire compulſus fuerit, teſte P. Ioanne Baptiſta Gonet, Scriptore Gallico & ſynchrono, in procemio ad diſſertationem adverſus Probabiliſmum. Pauca iſthuc tranſcribo. „ Graſſabatur in aliis regnis hæc de probabilitate „ ſententia, cui pauciſſimi reclamabant. Sed cum primum in Gallias pervenit, „ reperit altius pietatem impreſſam animis, nec novandis rebus, veterumque ſen- „ tentiis mutandis, adeo faciles eſſe Gallos . . . Cum primum licuit periculi ma- „ gnitudinem prævidere, quod ex ea in omnem partem volubili ſententia immi-

Digitized by Google

„ nebat, certatim ab omnibus tentatum eſt, & pari omnium ordinum conſenſu „ ut hæc opinandi licentia, & in re theologica pene monſtrum, extingueretur. „ Cœperunt Univerſitates, quotquot in Galliis celebres ſunt, (Probabiliſtarum) „ libros configere: Epiſcopi, qua valent auctoritate, ſuis ſubditis eorum lectio- „ nem interdicere. “

CAPUT III.

Ab anno 1656. ad annum uſque 1690. extremam paſſus eſt iacturam Probabiliſmus. Cur probabilior ſevera, laxior opinio benigna vocari cœperit. Putida fabella, quæ Ianſeniſtas efficit inventores ſententiæ probabilioris.

I. MIrum haud eſſe debet quod Probabiliſmus, humanis appetitionibus, carni & ſanguini accommodatiſſimus, multos nactus diſcipulos fuerit. Pauci ſemper arctam Chriſti viam calcarunt; multi vero per latam & ſpatioſam, quæ ducit ad perditionem, Chriſto Servatore noſtro teſte, perambulaverunt. Probabiliſmi initia vix hoſtem experta ſunt, quod ſub benignitatis fuco, & clementiæ lenociniis laxitatis veneficæ virus occultarent. Temporis progreſſu, quo patentior apparere doctis hominibus cœpit, eo peroſior at deteſtabilior evaſit. „ Invaluit (inquit P. Ignatius de Camargo in præf.) Probabiliſmus apud homines a „ fine ſæculi ſextidecimi, quo natus eſt, quia nimium hominibus placuit, utpote ipſorum deſideriis maxime accommodatus; & pariter quia illi quibus diſpli- „ cuit, eumdem apud ſe contempſerunt, & ipſi propterea reſiſtere a *principio* „ non curaverunt, neque alieno periculo, quantum oportuiſſet, timuerunt. „ Sed quia poſſeſſio regni iure non parti, raro ſolet eſſe diuturna, & vix ac ne „ vix quidem aliquando pacifica, cœperunt brevi inſurgere Theologi graves „ & eruditi, qui late dominantem Probabiliſmum acerrime inſectati ſunt, mul- „ tis, ac validiſſimis argumentis tum ab auctoritate, tum a ratione falſitatem „ ipſius demonſtrantes. “

II. Iam ab anno 1641. Univerſitas Pariſienſis damnavit P. Stephani Baunii opera moralia. Clerus Gallicanus anno 1642. cenſuras tulit adverſus libros probabiliſticos, eo quod, inquit, *ad mollitiem, & diſſolutionem morum homines inducerent; æquitati naturali, iuri gentium adverſarentur; blaſphemias, uſuras, ſimonias, quaſi leviora peccata, nequiſſime excuſarent*. Anno 1643. prodiit *Theologia moralis* N. N. quam plurium Epiſcoporum iuſſu Hallerus, & alter Doctor Sorbonicus compilarunt. Adverſus hanc Theologiam P. Pinterellus librum edidit inſcriptum, *Impoſtu-*

ſturæ, ignorantiæque libri cui titulus Theologia moralis N. N. Quatuor Archiepiſcopi, & duodecim Epiſcopi litteras ad Urbanum VIII. dederunt, quibus laxarum opinionum abuſus, corruptelas, & ſcandala exponebant, teſte Cardinali Aguirre *in præf. ad Concil.* Lamentabantur, quod *divinorum ſacramentorum uſus, qui ſacer omnino, ac ſalutaris eſſe debet, in perniciosum, ac piis omnibus deplorandum abuſum ſæpiſſime convertatur. Depravatis denique, ac corruptis moribus blandimenta potius, atque opinamenta, quam ſalubria remedia comparantur; ut e ſententiis ex libris ipſorum fideliter excerptis, nemini apertum, atque exploratum eſſe non poteſt.* Anno 1649. Univerſitas Lovanienſis nonnullas P. Franciſci Amici propoſitiones nimium laxas cenſuris confixit: & anno 1653. eadem Univerſitas decem & ſeptem aliorum Caſuiſtarum propoſitiones laxitatis plenas proſcripſit. Hæ veluti ſcintillæ fuerunt, & præludia illius belli quod adverſus Probabiliſmum excitatum fuit anno 1656. Hoc quippe anno Parochi Rothomagenſes, & Pariſienſes, Clero Gallicano in Concilio nationali Pariſiis congregato, propoſitiones ſcandali plenas e libris Probabiliſtarum excerptas damnandas obtulerunt. Iſtarum lectio talem horrorem Patribus incuſſit, ut, teſte Illuſtriſſimo Godeau Epiſcopo Vencenſi, *vellent ſibi aures obturare, quemadmodum Patres Concilii Nicæni, ne Arii blaſphemias audirent. Quiſque zelo ardebat reprimendi infelicium Scriptorum audaciam, qui tam aperte regulas Evangelii corrumperent, eamque Moralem invehrent, cuius vel honeſtiores Paganos puderet; & Turcæ ipſi ſcandalo eamdem haberent.* Et ne quis ſuſpicari poſſit, hanc Epiſcopi Vencenſis atteſtationem minus ſinceram eſſe, lubet teſtimonium P. Antonii Terilli exſcribere. Scripſit Terillus prope annum 1664. Fatetur a paucis annis, nempe ab anno 1646. ſyſtema probabiliſticum extremam ſubiviſſe invidiam, atque ſeverioribus cenſuris confixum fuiſſe. Huius in cauſſa fuiſſe ſcribit plurium Theologorum laxitatem, qui a triginta circiter annis ambitionis fumo, & ſtudio hominibus placendi, auramque popularem captandi cacobete perciti, ſententias excogitarunt ſcandali, & errorum plenas. Incredibile videtur, Probabiliſtarum facile inter recentiores principem potuiſſe ſtilo adeo acri perſtringere triginta annorum Theologos, qui promovendo Probabiliſmo deſudarunt. Sic ergo ſcribit in prologo *ad tract. de conſcient.* „ Cum probabilitatem opinionum moralium, quæ non ita pridem ab omnibus pro „ ſecura conſcientiæ regula habita fuerat, a paucis annis, *mutatione plane repenti-* „ *na*, non ſolum in dubium vocatam, ſed plurium cenſuris, ut morum, & omnis „ honeſtatis venenum, atque ut errorem periculi, imo certi exitii plenum, da- „ mnatam fuiſſe, animadvertiſſem; cœpi tantæ, tamque inexpectatæ mutationis ori- „ ginem attentius inveſtigare: eamque tandem (ſi Ianſeniſtarum conſilia demas) „ aliam non fuiſſe quam nimiam aliquorum Theologorum, ac Caſuiſtarum in „ opinando laxitatem, *clare perſpexi*. Fuerunt enimvero ex recentioribus non pau-

„ ci,

Digitized by Google

„ ci, qui leviſſimis ratiunculis ducti antiquorum Theologorum opinandi ſeverita-
„ tem non modo clam carpere, ſed palam auſi ſunt ſuis ſcriptis condemnare. Quod
„ enim priores, doctioreſque, ac ſeveriores Theologi unanimi ſententia damnabant
„ ut malum, recentiores iſti, *auſu ſane temerario*, pro bono & honeſto venditare
„ non erubuerunt. Cum enim plus æquo famæ, veræque de ſua doctrina exiſti-
„ mationis eſſent cupidi; mirum eſt quo ardore, atque animi contentione ad ſcri-
„ pta ſua typis mandanda incubuerint. Nullus annus elabi poterat, quem ingens
„ librorum recenter editorum multitudo ſuorum natalium annum in fronte nota-
„ tum non præferret. Univerſalis hic ſcribendi pruritus in nulla materia quam in
„ re morali lamentabilius graſſatus eſt. Innumerabiles ſunt qui a 30. annis Sum-
„ mis caſuum, rerumque moralium tractatibus bibliothecas impleverunt. Quid au-
„ tem facerent, ut ad famam, quam aucupabantur, pervenirent? Non ſatis illis
„ viſum eſt, ſi ab aliis dicta, novo ordine, novaque methodo, & ad legentium
„ captum faciliori, digeſta (quod tamen laude digniſſimum fuiſſet) vulgarent.
„ Ergo ad nova promenda animoſiores effecti, in opiniones laxiores oculos ani-
„ mumque coniecerunt, gnari eas præ omnibus rudiori legentium vulgo placitu-
„ ras. Verum ne propter apertam ab unanimi antiquiorum opinione defectionem
„ temeritatis arguerentur, cœperunt rationes aliquas excogitare, quibus & ſuum
„ a maiorum doctrina receſſum honeſtarent, & apud imperitum vulgus de ſuæ
„ ſententiæ veritate plauſum aliquem obtinerent. Hi ergo, dum animo, ut in iſtis
„ fieri ſolet, pro veritatis indagatione minus bene diſpoſito, ad confirmandas pru-
„ rientis ingenii commenta incumberent, quidquid vel minimam veritatis ſpeciem
„ præſeferebat, avidiore animo arripuiſſe, atque in illo ſibi mire complacuiſſe no-
„ ſcuntur. Vidi ego ex hiſce recentioribus nonnullos, viros ceteroquin egregios,
„ qui cum in rebus ſummi momenti, ad Dei legem, & conſcientiæ obligationem
„ pertinentibus, ab unanimi omnium ſententia ad intolerabilem opinandi laxita-
„ tem declinaſſent, aliud tamen, quo moverentur, quam argumentum a ſimili du-
„ ctum, non habebant. *Vidi, & exhorrui*. Quis enim non horreret, Dei præce-
„ ptum, ab omnibus pene agnitum, ſolidiſſimiſque argumentis comprobatum, tam
„ frivolo argumento e legis divinæ, & eccleſiaſticæ tabulis non minus impuden-
„ ter quam imprudenter eradi? Neque hic ſtetit quorumdam audacia: plurimi
„ enim, etſi doctrina longe inferiores, ſimilem quoque arguendi modum ſibi lici-
„ tum exiſtimantes, ex laxis ſolutionibus ad alias laxiores ſibi iter, *rectius dixe-
„ rim, ſibi & aliis præcipitium, aperuerunt*; atque ita brevi effectum eſt ut plures
„ laxitates, vere non ferendæ, in oculos legentium non ſine plurimorum ſcanda-
„ lo frequenter incurrerent. Nec defuere qui laudi ſibi verterent, laxiores ſenten-
„ tias in unum colligere, eaſque, tamquam legitimas conſcientiæ regulas, ſub ſpe-
„ cioſo probabilitatis tegmine venditare. Cum enim apud Auctores, iam in ore
„ vul-

Digitized by Google

„ vulgi ob ſuam laxitatem celebres, reſolutionem aliquam inveniſſent ; illico eam „ pro vere probabili habuerunt. Legerant enim apud graviſſimos Scriptores, unius „ Doctoris auctoritatem ad probabilitatem ſuis dictis aſſerendam ſufficere. Porro „ probabilitatem ad conſcientiæ tranquillitatem ſufficere, & rationibus efficaciſſimis „ ducti, & unanimi graviſſimorum Theologorum auctoritate edocti nullatenus du- „ bitabant. Unde factum eſt ut quaſcumque opiniones, ab Eccleſia expreſſe non „ condemnatas, apud quemcumque reperiſſent, eas pro vere probabilibus & ipſi „ haberent, & aliis pro regula ad conſcientiæ tranquillitatem opportuna traderent. „ *Immo incredibile non eſt eos, ſubtili ſatanæ inſinuatione deceptos, ſub humanitatis* „ *cuiuſdam lenocinio, mutuique honoris ſpecie, quibuſvis aliorum dictis probabilita-* „ *tem ideo attribuiſſe, ut quam ipſi prærogativam prioribus ultro dediſſent, eam ſibi* „ *poſteriores non inviderent. Hac arte doloſus inimicus, poſtquam doctiores, qui &* „ *ſibi invigilare, & aliis proſpicere debuerant, prægustato plauſu amplioris famæ,* „ *per laxarum opinionum evulgationem ſibi certo acquirendæ, faſcinaſſet, per eos ni-* „ *mis incautos in campo moralis Theologiæ*, optimo ſeverarum opinionum tritico „ abunde ſato, deteſtanda laxitatis zizania ſuperſeminavit, & abiit: conſcius quip- „ pe erat, ea abſque boni tritici iactura numquam evellenda. Certam ſibi proinde „ gratulatus eſt victoriam, quia norat ſe humana induſtria vix impediri poſſe quo „ minus voti ſui compos fieret. Quid enim? Tolerandæ erant ſcandaloſæ laxitatis „ opiniones noxiæ? At hoc ipſum erat quod omni cura, ut fieret, conabatur. „ Quid ergo? Eradicandæ erant, non tam emergentes gemmæ, quam adultæ vin- „ culatæque cum tritico zizaniorum herbæ? At ad id abſque tritici iactura, ideſt „ abſque ſinceræ doctrinæ radicitus non tam convellendæ quam evellendæ pericu- „ lo fieri haudquaquam poſſe, non immerito gloriabatur.

„ Hæc ſunt quæ a multis annis dolens perſpexi, quando primum viros magni „ nominis, ſed *effrenis ingenii*, fractis ſeveræ iuſtæque moderationis habenis, ad „ laxe opinandum, quaſi calcaribus adactos, præcipitanter cucurriſſe, & adhuc „ currere animadvertebam. Hæc ſunt de quibus quamplures, doctrinæ probitatiſque „ laude conſpicui, mecum conqueſti ſunt. Hæc ſunt quæ plurimorum Doctorum „ vere catholicorum (nam Ianſeniſtas hæreticos non moror) per Italiam, Gal- „ liam, Belgiumque zelum exacuere, qui, cum laxitatem hanc diutius ferre non „ ſuſtinerent, arrepto calamo ad eam ex hominum perſuaſione evellendam totis „ viribus exarſerunt. *Nec incaſſum*. Effecerunt enim ut plures a laxis opinionibus „ edendis abſtinuerint: quod nec parvum, nec indignum operis ab illis ſuſcepti „ præmium merito exiſtimari debet. “

III. Hactenus P. Antonius Terillus, cuius teſtimonium nulli ſubiacet exceptioni: tum quod nemo illo ferventior in propugnando laxiore Probabiliſmo; tum quod Scriptor ſuppar ſit, de quo plura infra. Omnes ad unum Scriptores, quos

Sata-

Satanæ præſtigiis deluſos aſſerit, in ſuæ ſententiæ præſidium advocat. Quare ſcite ſcribit *P. Elizalde*, nihil boni, verique in toto *Terilli* opere, quo Probabiliſmum defendit, reperiri præter ea quæ in prologo ſcribit ad medium uſque. Nam poſtea continuo adiicit, Theologos, probabiliſticæ doctrinæ oppugnatores, confinia moderationis prætergreſſos. Eos, inquit, imitatis ſunt qui, ut curvum baculum rectum efficiant, tantum in oppoſitam partem detorquent, quantum in alteram a rectitudine deflexerat. Similiter iſti, ut laxam probabilitatem refutarent, veram quoque probabilitatem radicitus evellere ſtuduerunt. Plus iuſto rigidam & ſeveram habet ipſe doctrinam illam quæ verſatili probabiliſticæ adverſatur ſententiæ. Vix unam propoſitionem obtrudere Terilliani valent, nimii rigoris damnatam, quam Theologi catholici Probabiliſmo infenſi docuerint; ut ſuo loco palam fiet. Quare prima prologi Terilli pars vera eſt; altera extrema penitus falſa: quod infra demonſtrabo. Illud advertat lector, quam acriter Terillus ſuos perſtringat Commilitones. Si Antiprobabiliſtarum quiſpiam ſtilo adeo virulento, atque mordaci Probabiliſtas exagitaſſet, quos rumores, quas turbas non excitarent, quot querelas, quos criminationes non intentarent Probabiliſtæ? Cælum terræ miſcerent; Superos, & Acherontem moverent. Verum hæc obiter.

IV. Patres Cleri Gallicani, antequam ſolveretur Concilium, diſcutere haud potuerunt propoſitiones laxas a Parochis Rothomagenſibus, & Pariſienſibus delatas. Interea, ut laxitatis torrenti aggerem opponerent, in mandatis dedere Illuſtriſſimo Petro de Marca Epiſcopo Toloſano ut in linguam Gallicam verteret *Inſtructiones S. Caroli Borromæi*. Quod continuo executioni demandatum fuit: & in epiſtola quæ hanc verſionem præcedit, hæc habentur. *Novitiæ illæ opiniones ita chriſtianam morum diſciplinam, & evangelicam vivendi normam adulterant, ut huiuſmodi ſcientia quævis ignorantia longe ſit potior*. Hoc eodem anno 1656. Religio S. Dominici, in Comitiis generalibus Romæ congregata, decretum edidit, quo ſubditos aſtringit ut calamos adverſus Probabiliſmum acuant; & Angelici Præceptoris armis inſtructi ſtrenue laxas morum regulas recenter invectas labefactent. Hoc idem præcepit dicto Capitulo generali Alexander Papa VII. ut nempe Dominicani Theologi arma ſtringerent, ſeſeque intrepide opponerent pernicioſæ, & in dies ad animarum iacturam graſſanti doctrinæ. Decretum generalis Capituli infra dabimus, & teſtimonium Vincentii Baronii, qui iiſdem Comitiis interfuit. P. Ioannes Baptiſta Gonet in prologo ad diſſertationem de Probabilitate hæc ſcribit. „ Cum anno „ 1656. Patres Ordinis noſtri ex omnibus partibus ſua Comitia celebraturi Romam conveniſſent, evulgatum eſt in ipſis Comitiis ſummi Pontificis præceptum, aut votum ad ceteros, quot in orbe terrarum ſunt, Theologos deferendum, quo ſignificatur, *tædere Sanctitatem ſuam novarum opinionum, in hoc ſæculo ad moralem materiam introductarum, quibus diſciplina evangelica reſolvitur*,

„ *ac*

Digitized by Google

„ *ac conſcientiis cum gravi animarum periculo illuditur; maximeque velle, a Theo-*
„ *logis noſtris in Eccleſiæ, hoc morbo laborantis, remedium opus parari, ex ſeverio-*
„ *ri, & tuta D.Thomæ doctrina, qua hæc morum licentia, quæ in dies graſſatur,*
„ *quaſi cauterio cobiberetur.*" Comitiis ſolutis, & Patribus ad proprios reſtitutis lares, decretum Capituli, & pontificium mandatum in univerſum Ordinem promulgata fuere. Vix hæc innotuere Ordinis Theologis, cum evangelico zelo inflammati continuo tum e cathedris, tum e ſuggeſtis, qua voce, qua ſcriptis, novam refellere doctrinam aggreſſi ſunt. Primus omnium Iulius Mercorus, vel ante conditam legem, & Pontificis mandatum, opus paratum habebat, quo ſanioris Theologiæ principia explicaret, confutatis laxarum opinionum ſophiſticis cavillationibus. Ordinis, & Pontificis voluntate comperta, & obtenta a P. Magiſtro Generali de Marinis facultate, publici iuris librum fecit, magna Probabiliſmi iactura. E veſtigio in Galliis, PP. Petrus Labat, Vincentius Baronius, Io: Baptiſta Gonettus, Vincentius Contenſonius, Ludovicus Bancellus, Dominicus a S. Dominico, in Hiſpaniis Ioannes Martinez erudita opera in Probabiliſmum evulgarunt. Qua de re hæc ſcribit P. Antoninus Cloche Magiſter Generalis Ordinis anno 1690. in Chronico Ordinis. *Succeſſerunt iis quæſtionibus Ianſeniſtarum & aliæ de opinionum probabilitate. Sed hæ cum in apertam animarum perniciem nimia laxitate cederent, velletque Pontifex huic malo opportune mederi, ſignificavit cupere id a noſtris fieri per genuinam D. Thomæ doctrinam: quod & ſtatim a multis præſtitum eſt. Et quidem in Italia a F. Iulio Mercoro Inquiſitore Mantuano, in Hiſpania doctiſſime & eruditiſſime a F. Ioanne Martinez de Prado multis voluminibus, in Gallia a F. Vincentio Baronio viro præclariſſimo & eloquenti, tum a F. Ludovico Bancello, F. Vincentio Contenſonio, & F. Io: Baptiſta Gonet.*

V. Damnatis quinque Ianſenii propoſitionibus, iſtarum defenſores & ipſi bellum Probabiliſmo indixere; ſed eventu non plane felici. Quoniam in laxa doctrina confutanda proprios promovere de gratia divina errores, & in morum diſciplina æquo rigidiorem doctrinam invehere, callide ſtuduerunt. Innumeris technis Catholicis iunctos diu ſe ſe ſimularunt. Phariſæorum veſtigiis adamuſſim inſtiterunt, onera importabilia Chriſtianis imponentes; ipſi vero, ut erroneum de gratia ſyſtema, ſemel præcipiti mente adoptatum, propugnarent, doctrinam errorum pleniſſimam excogitarunt, larva auſterioris Moralis ad tempus oſtentata. Verum, ſimulatione detecta, ad hæreticorum regiones receptui cecinere, ut iugum obedientiæ, ſupremo Antiſtiti, & Chriſti Vicario debitæ, excuterent. Vivendi formam, quam iſthic tenent, tenueruntque, non expedit enarrare. Emendicatis cavillationibus diu negarunt, ſe quinque Ianſenii propoſitiones defendere, iuſteque damnatas ementiebantur. Verum ad incitas redacti hæreſeos virus coram tandem evomuerunt. Lege prolixam præfationem, primo Tomo operum D. Colberti Epi-

ſcopi

Digitized by Google

ſcopi Montiſpeſulani recenter editorum in Hollandia, præmiſſam, ibique offendes; phantaſma ne ſit Ianſeniſmus, ut quidam erudituli effutire non erubeſcunt, an hæreſis *realis*.

VI. Anno 1656. Blaſius Paſchalis evulgare cœpit ſub aſcititio nomine Ludovici Montaltii famoſas ſuas epiſtolas ad Provincialem datas, quæ, vix ſpectata luce, anathemata, & flammas expertæ ſunt. Ianſeniano fermento potiſſimum quatuor primas inquinatas eſſe, compertum. Violatæ quoque ſinceritatis in Caſuiſtarum textibus referendis poſtulatus Paſchalis fuit. At, peracto per menſem examine, nihil impoſturæ, ad hoc quod attinet, repertum eſt. Magnum epiſtolæ iſtæ excitarunt incendium. *PP. Bours*, & *Nazart* referunt, Paſchalem, antequam extremum obiret diem, epiſtolas iſtas retractaſſe, nullo tamen exhibito documento. Non eſt quod fidem teſtibus iſtis denegare, vel adhibere velimus hac in relatione. Anno 1657. P. Ioannes Pirot Soc. Ieſu librum evulgavit hoc inſcriptum titulo, *Apologia Caſuiſtarum, oppoſita calumniis Ianſeniſtarum*. Librum hunc, in quo laxiores Caſuiſtarum propoſitiones defenduntur, univerſi fere Epiſcopi Galliarum diris, flammiſque devoverunt. Vix enarrari poteſt, quæ ſcandala pepererit, quas turbas, rumores, pugnaſque excitaverit liber iſte, pluries ab Epiſcopis Gallicanis, & ab ipſa Sede Apoſtolica proſcriptus. Librum implerem, ſi decreta ſynodalia, ſi epiſtolas paſtorales, quas primores Galliarum Epiſcopi in huius libelli damnationem evulgarunt, recenſerem. Epiſcopus Aurelianenſis gregem ſuum monet, librum hunc refertum eſſe *principiis pravis, pernicioſiſque, quæ mores, & diſciplinam corrumpunt, quæque diſſolutionem univerſalem Evangelio oppoſitam invehunt*. Archiepiſcopus Senonenſis in Synodo celebrata anno 1658. de hoc libello ſic loquitur. *Un livre qui fait un horrible renverſement dans toute la doctrine des moeurs. Il n'y a preſque rien qu'il n'y altere, & qu'il n'y corrompe*. Libelli huius protectores, ut tot fulmina declinarent, cauſſam Romam detulerunt; ſed fortuna nequaquam feliciore. Alexander quippe VII. anno 1659. peculiari decreto eumdem libellum proſcripſit. Lege Merbeſium *Tom. I. Sum. chriſtian. quæſt.* XXXVI. Hæc itaque *Apologia Caſuiſtarum* adverſus epiſtolas Montaltii peiorem Probabiliſtarum cauſſam, celebriores Paſchalis epiſtolas reddidit. In auxiliare ſubſidium *P. Pirot* anno 1659. P. Honoratus Fabri ſub larva *Bernardi Stubroch, dialogum* publicavit, dicatum Cardinali Franciſco Albizi. Item *notas in notas*, quas VVendrochius adiecit epiſtolis Paſchalis, ab eodem latine redditis. Sacra Indicis Congregatio tum *dialogum*, tum *notas in notas* P. Honorati Fabri proſcripſit. Auxiliares copias contulit hoc eodem tempore *P. Stephanus de Champs*, edito libello inſcripto, *Quæſtio facti*. Eo opuſculum pertinet, ut evincat Dominicanos auctores Probabiliſmi. Nullam atrociorem calumniam Societati ſuæ impactam a Paſchali in ſuis epiſtolis credidit quam Probabiliſmi inventionem, & propagationem.

Po-

Poſteriores tamen aliter ſentiunt, quos inter *P. La-Croix*, qui aperte teſtatur, *omnes* fere Societatis Theologos Probabiliſmo favere, ut *differt. ſeq.* videbimus. Libellum *De Champs* refutavit P. Vincentius Baronius. P. Gabriel Daniel in ſuis dialogis (latino interprete, ut fertur, Iuvenci) hæc adverſus Baronium, & in defenſionem ſui De Champs, ſcribit. „ Unus, quod ſciam, e Dominicana Familia „ Theologus exiliter, & ieiune iurgatur de quibuſdam circumſtantiis, quæ nihil „ admodum faciunt ad rem ipſam : “ *dialog.* III. Obiter videamus, quantum aberrent a ſcopo tum *De Champs*, tum *Daniel*. Inſtitutum unicum P. De Champs eſt, palam facere, ſententias de probabilitate exprobratas a Paſchali, non eſſe proprias Theologorum Societatis. En verba quibus ſtatum quæſtionis exponit P. De Champs. *Utrum veræ ſint iſtæ ſententiæ, an falſæ, non diſputo : hoc unum quæro, ſintne Theologorum Societatis Ieſu propriæ. Dudum eſt, quod id Montaltius, aliique Scriptores larvati, quam importune, tam falſo illis exprobrant.* Eadem ſcribit P. Daniel laudato dialogo III. Cleandr. & Eudox. *Libellus inſcriptus* Quæſtio facti, *in quo expenditur, an doctrina de probabilitate ſit Ieſuitarum propria*. P. Stephanus de Champs contendit, ex Dominicanis S. Thomam, B. Albertum Magnum, Petrum Paludanum, S. Antoninum docere Probabiliſmum. Si *P. De Champs* tanta evidentia impoſturæ revincere potuiſſet Paſchalem in adiudicandis laxis opinionibus ſuis Theologis, quanta ego demonſtrabo *P. De Champs* turpiter erraſſe una cum P. Daniele in adiudicanda Probabiliſmi laxitate S. Thomæ, B. Alberto Magno, & S. Antonino; certiſſimum canere triumphum poſſet. Luce clarius evincam ego, S. Thomam, & S. Antoninum conceptis verbis Probabiliſmum improbare. Mirandumque eſt, Theologos iſtos haud ſe potuiſſe adverſus Paſchalem defendere, quin fierent aliorum accuſatores; & niſi laxitates ſibi impactas in Dominicanos regererent. *Differt. ſeq.* ab impoſtura P. De Champs liberabo S. Thomam, B. Albertum, & S. Antoninum. Hinc collige, quam pernicioſa ſit doctrina probabiliſtica, ſi tanto ſtudio laudati Theologi eam a Societate amoliri ſtudent. Si enim ſplendida doctrina eſſet, profecto tot editis apologiis non adlaboraſſent perſuadere ad ſe nullatenus ſpectare, ut fuſius dicemus infra. Omnium librorum, qui ex Probabiliſtarum officina prodiere, peſſimus eſt quem edidit P. Matthæus Moya hoc inſcriptum titulo; *Amadei Guimenii Lomarenſis opuſculum ſingularia univerſæ fere Theologiæ moralis complectens, adverſus quorumdam expoſtulationes contra nonnullas Ieſuitarum opiniones*. Opuſculum iſtud conſarcinatum eſt laxioribus opinionibus, ex univerſæ Theologiæ tractatibus collectis. Earumdem Auctores perhibentur celebriores Thomiſtæ, & ſanctus ipſe Thomas tantarum laxitatum parens declaratur. Prodiit libellus iſte *vere famoſus* Panormi, Bambergæ, & Valentiæ anno 1660. Pariſiis circiter annum 1664. triginta Doctorum votis damnatus fuit, veluti *antievangelicus, & horrendarum abominationum pleniſſimus :*

poſt

poſt Romæ anathemate plexus eſt. P. Moya, nihil admodum tot cenſuris perterrefactus, *apologiam* edidit per modum *ſupplicis libelli*, ad Cardinales Sacræ Congregationis Indicis directi, qui ſimiliter proſcriptus fuit. Aliud opus edidit P. Moya, cuius titulus eſt, *Quæſtiones ſelectæ*, quod pariter omnium laxitatum compendium eſt; idcirco merito proſcriptum. Decretum, quo ſolemniter anathemate damnatum fuit primum opus P. Moya ab Innocentio XI. anno 1680. legeſis in noſtra *Hiſtoria Probabiliſmi & Rigoriſmi diſſ.* 1. *pag.* 45. Quamvis Libri P. Moya, ut laxarum opinionum referti, damnati ſint; tamen recentiores Probabiliſtæ, potiſſimum P. La-Croix, & P. Viva, paſſim doctrinam Auctoris iſtius, ut regulam conſcientiarum, laudant, & in præſidium aſciſcunt. Anno 1664. *Apologema pro antiquiſſima, & univerſaliſſima doctrina de probabilitate*, a Caramuele editum, damnatum Romæ fuit. Et hoc quoque tempore Epiſcopus in Belgio opera *Antonini Dianæ* diris devovit. Caramuel adverſus Epiſcopum hoc pacto ſuum defendit *Dianam*. „ Quidam Epiſcopus in Belgio interdixit *Antonini Dianæ* reſolutiones, „ iuſſitque ut nemo venderet, emeret, legeret, aut haberet. Et Bibliopolæ ſolliciti interrogabant, poſſet ne liber ille interdici? Reſpondi illis . . . . Si Dianæ „ libros Epiſcopus ille interdixit ut merces; viderint Conſules, & Reipublicæ „ Patres, ad quos pertineat interdicere merces . . . . Si eoſdem interdixit ut nocivos *per accidens*; nullam iniuriam Dianæ intulit, & ſuo fuit uſus iure. Nemo enim in ſua domo tenetur tolerare librum, etiam bonum, qui ſuis ſit perniciofus per accidens. Quod ſi illos condemnavit, hic iam haberent docti aliquid quod patienter tolerare non poſſent. *Non enim damnari poſſunt libri qui* „ *a doctis leguntur, approbantur, laudantur*. In ſua Theolog. Fundament. pag. 89. Hæc pauca referunt Caramuelis genium, & perturbatam rationem. Libri qui leguntur a doctis, proſcribi nequeunt? Quid audacius, ne dicam inſanius, excogitari valet?

VII. Tot apologiæ, in Probabiliſmi defenſionem evulgatæ, ultimam peperere Probabiliſmo cladem. Quatuor ſupra viginti Epiſcopi in Galliis, alii in ſuis litteris paſtoralibus, alii in ſuis Synodis Probabiliſmum e ſuis diœceſibus, veluti exitialem doctrinam, exterminarunt. Illuſtriſſimus Godeau Epiſcopus Venceniſis hanc tulit anno 1659. cenſuram in Probabiliſmum. *Hæc probabilitatis doctrina a mendacii parente proculdubio his poſtremis temporibus eo conſilio inventa eſt, ut omnia Evangelii præcepta eluderet, & carnalibus animis chriſtianæ doctrinæ, proprieque ſalutis arbitrium permitteret*. Aliorum Epiſcoporum cenſuras legere poteris in Merbeſio *loc. cit.* Nec ſatis fuit Epiſcoporum zelo pro ſana doctrina tuenda, ſuis decretis aditum erroribus præcludere; ſed iuxta pervetuſtum morem ſupplices dederunt preces ad Apoſtolicam Sedem, ut ex univerſo chriſtiano Orbe eliminaret doctrinam novam, ſacræ antiquitati incognitam. Supplicationes paterna cle-

Digitized by Google

clementia excepit Alexander VII. & propoſitiones ex Probabiliſtarum libris decerptas, ſibique ab Epiſcopis delatas, ſapientum Prælatorum, & Theologorum examini ſubiecit, & anno 1665. octo ſupra viginti earumdem damnavit; ſequenti vero anno 1666. alias 17. proſcripſit. Sub initium decreti acerbiſſimum, quo tangebatur, dolorem ſuper invecta opinandi laxitate his verbis exprimit. *Sanctiſſimus Dominus noſter audivit non ſine magno animi ſui mœrore, complures opiniones chriſtianæ diſciplinæ relaxativas, & animarum perniciem inferentes, partim antiquas iterum ſuſcitari, partim noviter prodire, & ſummam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excreſcere, per quam in rebus ad conſcientiam pertinentibus MODUS OPINANDI irrepſit ALIENUS omnino ab EVANGELICA SIMPLICITATE, ET SS. PATRUM DOCTRINA, & quem ſi pro certa regula fideles in praxi ſequerentur, ingens eruptura eſſet chriſtianæ vitæ corruptela.*

VIII. Duo, ut obiter admoneam, in hocce decreto ſecernenda ſumma animadverſione ſunt, Unum *complures* opiniones chriſtianæ diſciplinæ relaxativas; alterum *modum opinandi* ab evangelica ſinceritate *alienum*, ſpectat. Doloris materia ſunt laxæ opiniones; ſed methodus opinandi aliena ab evangelica, Patrumque SS. doctrina, lacrymas extorquet amariſſimas. Nemo præter Scriptores canonicos immunis ab omni errore fuit. Sed aliud eſt quandoque labi; aliud novum opinandi modum Evangelio adverſum invehere in Eccleſiam. Quis eſt hic opinandi modus, Evangelio, Patribuſque oppoſitus? Non ſane alius, niſi Probabiliſmus. Deſignent nobis Probabiliſtæ alium modum quem irrepſiſſe doleat Alexander VII. in morum Theologiam, præter Probabiliſmum. Alterutrum ergo præſtare Probabiliſtæ debent. Aut fateantur, ſummum Pontificem Alexandrum VII. declaraſſe, Probabiliſmum adverſari Patrum doctrinæ, atque ipſi Evangelio; aut alium modum laxe opinandi nobis oſtendant, a Probabiliſmo diſtinctum, & Evangelio adverſum.

IX. Ad iſtorum Alexandri decretorum promulgationem palluerunt Probabiliſtæ, ac ſi fulmine plexum proprium ſpectaſſent ſyſtema. Sapientiores tamen Probabiliſtarum, veluti a ſomno, orta luce, experrecti, ſerius cauſſam recognoſcere, eamque, falſitate comperta, deteſtari cœperunt. Hos inter eminet Cardinalis Pallavicinus, non minus ſcientia, & eruditione, quam Purpura ſplendidiſſimus. Propugnaverat, communi veluti abreptus tunc temporis Moraliſtarum conſpiratione, ſyſtema probabiliſticum. Evulgatis pontificiis decretis, e veſtigio retractare doctrinam, a Sede Apoſtolica declaratam Evangelio, & Patribus adverſam, deliberavit. Iſtius retractationis teſtem omni exceptione maiorem exhibeo eiuſdem Eminentiſſimi Nepotem, & eiuſdem Societatis Cl. Virum P. Nicolaum Pallavicinum, qui hæc ſcribit. *Eminentiſſim. Cardinalis Pallavicinus anno fere ætatis ante mortem dixit mihi, ſibi eſſe fixum relinquere poſt ſe ſcripturam, in qua retractare in-*

tendebat ea quæ ſcripſerat in libro de actibus humanis, nempe poſſe quempiam practice ſequi opinionem minus probabilem, & minus tutam, relicta probabiliori. Immo ſibi fixum omnino eſſe, unumquemque teneri ſequi ſententiam illam quam putat eſſe veram, neque poſſe ullatenus conformari ſententiæ quam putat eſſe falſam. Hæc olim P. Nicolao Pallavicino adfirmavit Cardinalis Sfortia. Cardinalis deceſſit anno 1667. die 4. Iunii. Eiuſdem ergo de retractanda probabiliſtica doctrina ſententia concepta eodem anno fuit quo pontificia emanarunt decreta. P. Præpoſitus Generalis Societatis Tyrſus Gonzalez hanc retractationem viva voce ſibi narratam a præfato P. Nicolao, qui anno 1692. in Collegio Romano obiit, teſtatur. P. Michael Elizalde addit, non modo doctiſſimum Cardinalem retractationem deliberaſſe, ſed præterea ſibi in mandatis dediſſe ut hoc ediceret. *Verum Eminentiſſimus Dominus Cardinalis Pallavicinus, Auguſtinianæ, quam Tullianæ laudis amantior, iſta omnia revocavit, mihique, ut id edicerem, præſcripſit.* I. Part. Lib. III. quæſt. VIII. pag. 158. Quid ad hæc Probabiliſtæ? Reponit P. La-Croix *Lib. I. num. 323.* abſque ullo rubore, ut ſuo loco videbimus, conſtare, Pallavicinum docuiſſe Probabiliſmum, ſecus de retractatione. Si teſtes eſſent erronei, vulgares, minus clari; utcumque tolerari audax reſponſio poſſet: at, ſpectata tantorum teſtium dignitate, fama, probitate, ac ſapientia, quis ſuſtinere iſtius Caſuiſtæ, ut mitiſſime loquar, auſum valet? Subdit P. Elizalde, ſe quoque imbutum Probabiliſmo fuiſſe. *Primæ opinioni olim aſſuetus, facile tamen manus, & colla dedi; exiſtimavique opiniones æque aut minus probabiles adverſus legem, non modo regulam conſcientiæ non eſſe, verum nec a peccato quidem excuſari.* Lib. I. quæſt. I. pag. 2. Teſtatur ſuo tempore, non modo Alexandrum VII. verum etiam univerſum pene terrarum orbem doluiſſe ſuper, non ſeveritate, ſed relaxatione opinionum. *Quin immo non Romani ſolum Pontificis, ſed totius pene mundi ea eſt de relaxatione doctrinæ morum perſuaſio. Nemo hominum, hac ſaltem ætate, de rigore doctrinæ conqueſtus eſt. Largiorem dolent univerſi. Hoc quadraginta quinque laxæ opiniones proſcriptæ, hoc ipſorum ſacrorum Ordinum iuſtæ ſanctiones conteſtantur.* loc. cit. pag. 7.

X. Tertius inſignis, ac ſapiens Probabiliſta, qui Probabiliſmi a plurimis annis fuco deceptus, poſt promulgationem decretorum Alexandri VII. falſam recognovit doctrinam, eſt doctiſſimus Cardinalis de Aguirre Benedictinus, hæc in *præfat. ad Concil.* ſcribens. *Communi fere ſenſu, ac præiudicio adductus; in Probabiliſmo, veluti in pulvino molliter quieſcebam: & plerumque ſtudium meum (ita ingenue fateor) ſitum erat in examinando potius an aliquid eſſet probabile, quam in inveſtigando an eſſet verum. Deprehendi vero ingens periculum ſalutis in ſectando, aut conſulendo aliis Probabiliſmo, ſive uſu cuiuslibet opinionis minus probabilis faventis libertati, in concurſu alterius probabilioris, adhærentis præcepto.* Media in lu-

cc

Digitized by Google

ce deprehendit ad annum uſque 1577. oppoſitam Probabiliſmo doctrinam in Eccleſia obtinuiſſe. *Hæc videtur fuiſſe praxis aſſidua SS. Patrum, Pontificum, ac Theologorum pietate inſignium a tempore naſcentis Eccleſiæ uſque ad finem fere ſæculi præcedentis, quo cœpit reputari ſecurus uſus opinionis benignæ probabilis in concurſu auſterioris*. Lege ipſum *Tom. I. Theolog. S. Anſel. & in laud. præfat.*

XI. Una nunc oculorum acie intuere lector graviſſimam quam paſſus cladem eſt Probabiliſmus, continuo ac emanarunt decreta Alexandrina, & damnatio 45. propoſitionum ex Probabiliſtarum libris decerptarum. Univerſus Prædicatorum Ordo legem rogavit de exterminanda hac doctrina. Doctiores Cardinales Aguirre, & Laurea ſtrenue illam refutarunt. Fagnanus S. Romanæ Eccleſiæ Prælatus, qui circiter ſeptuaginta annis ſeptem Pontificibus in gravioribus doctrinæ controverſiis inſerviit, doctiſſime Probabiliſmum confutavit. Idem præſtitit P. Antonius Marinarius libro edito Romæ an. *1666*. Idem P. Elizalde, Romæ pariter degens, ut Theologus Regis Hiſpaniarum, qui iterum teſtatur ſe poſt excuſſam Probabiliſmi caliginem, & receptam veritatis lucem, calamum in Probabiliſmum ſtringere, ſuadente, nedum laudato Cardinali Pallavicino, ſed vel ipſo Chriſti Vicario Alexandro VII. Lacrymas dubio procul exprimerem e lectorum oculis, ſi integram eiuſdem confeſſionem humilitatis, doloris, & caritatis pleniſſimam reſcriberem. Pauciſſima dabo in rem noſtram. *Atque cum in hunc ferme modum affectus eſſem, & quæſtio illa de probabilibus magis in dies gliſceret, iniunctum mihi fuit a viro in Eccleſia Dei, eiuſque regimine conſpicuo Eminentiſſim. Cardin. Pallavicino, ut cauſas iſtas haud refugerem, ſed ingrederer, & tractarem, ac intentionem etiam Vicarii Chriſti, ut id exequerer, ſignificavit: quibus obtemperans, hoc quale quale opus confeci. Et hæc eſt confeſſio mea veriſſima ad te Dominum Deum meum, vivum, & verum*. Lib. VIII. quæſt. VI. pag. 135. In dubium ne benignus Probabiliſta *P. La-Croix* pietatem, & ſinceritatem tanti viri revocabit? Ubique clamitat probabiliſtica benignitas, bonam habendam de omnibus, vel de ipſis fere vitioſis, opinionem. Et ut ſuæ illudentis benignitatis larvam defendant Probabiliſtæ, in diſcrimen adducere non erubeſcunt ſanctiorum virorum fidem? Sed, vanis miſſis commentis, colligas velim, quis fuerit tempore Alexandri VII. potiſſimum Romæ adverſus Probabiliſmum communis ſenſus.

XII. Non propterea animos deſponderunt Probabiliſtæ, ſed ut ex tot cladibus convaleſcerent, artificiis ſe dederunt. In ſcenam induxerunt Ianſeniſtas, ad impoſſibilia Chriſtianos adigentes. Erigere ſuam afflictam cauſſam reputarunt, ſi doctrinam Probabiliſmo infeſtam Ianſeniana fuligine tingerent. Id pro votis ſucceſſurum ſperarunt, ex quo probabilior doctrina contraria ſit carni & ſanguini, humaniſque appetitionibus omnino adverſa. Idcirco cœperunt eam appellare *rigidam*, traducere ut *ſeveram*, eiuſque Auctores *Rigoriſtas*. *Rigoriſmum* reapſe docebant Ianſeni-

Digitized by Google

ſtæ. Rigorem, & ſeveritatem ſpirare evangelicam legem, Chriſto ipſo, atque experientia teſte, palam eſt. Ex affinitate vocis *ſacri evangelici rigoris* cum *rigore damnato Ianſeniſtico* extremam conflare invidentiam, odiumque optimæ cauſſæ ſanioris doctrinæ ſibi illudentes blandiebantur Probabiliſtæ. Contra vero *Probabiliſmum* appellare cœperunt eſt *ſententiam benignam*. *Rigorem* evangelicum cum *rigore* Ianſeniſtico, *benignitatem* evangelicam cum *benignitate* carnali, & *laxitate* permiſcere, & confundere exquiſita arte curarunt, ut his cuniculis probabiliſtico capiti caverent. Primi qui odioſam *Rigoriſmi*, & *Ianſeniſmi* larvam affingere doctrinæ evangelicæ auſi ſunt, Caramuel, & Terillus fuerunt. Duo hæc Probabiliſtarum capita prima inſeriores Caſuiſtæ, ut duces, ſecuti ſunt. Multi, inquit Elizalde, tunc *caramuelizabant*, ut exprimeret obſequium vulgarium Probabiliſtarum erga Caramuelem. Verum tantæ impoſturæ potiſſimus artifex Terillus fuit, qui, teſte P. La-Croix, hæc ſcribit in præfat. ad Reg. mor. *IANSENISMUM ESSE MATREM SENTENTIAE PROBABILIORIS. Sic enim non poterat habere melius medium perſuadendi, aliqua Dei præcepta eſſe ſecundum præſentes vires obſervatu impoſſibilia. Item hoc erat aptiſſimum medium ſacramenta, præſertim pœnitentiæ, & Eucharistiæ, reddendi magis odioſa*. Sed ut evidentius appareat quam fuerit Terillus Probabiliſmi ſtrenuus propugnator, unaque feſtivus & lepidus cenſor, quæſo, contemplare certamen quod aggreditur. Provocat Antiprobabiliſtas omnes, ut vel unum Theologum deſignent, qui ante ortum *Ianſeniſmum* probabiliorem docuerit ſententiam, quam vocat *rigidam*. Quare, ut ſupremus Eccleſiæ dictator, iubet faſces ſubmitti *Probabiliſmo*, ceu Eccleſiæ doctrinæ. Incredibilia, vel ſaltem plus iuſto exaggerata, cuipiam hæc apparebunt. Quare eiuſdem verba tranſcribo ex tract. de conſc. quæſt. XXII. num. 113. pag. 358. *Atque hic ego provoco adverſarios, ut vel unum ex antiquis afferant qui unanimem hanc Gerſonis, Nyder, S. Antonini, Conradi, Sylveſtri, aliorumque ſententiam ex profeſſo impugnarit. Si aliquem invenerint, fatebor RIGIDAM ſententiam eſſe IANSENISMO antiquiorem, a priſcis agnitam, & ab aliquibus ſaltem approbatam. Quod ſi neminem invenerint (certum eſt autem eos neminem reperturos) deſinant in MERIDIANA LUCE CAECUTIRE, & aperta veritate convicti, tandem fateantur BENIGNAM SENTENTIAM ſemper in ECCLESIA viguiſſe; RIGIDAM vero ante IANSENISMUM numquam fuiſſe auditam*. Qui hæc legerint, iudicent, an P. Terillus eorum fuerit qui ingenio non carent, ſed ſanitate indigent. Si Indos, ſi Ethiopes, ſi Garamantas alloqueretur, ut ut turpidulæ fabellæ tolerari poſſent. Sed quod in media Eccleſiæ catholicæ luce, in conſpectu univerſæ Europæ facta tam evidenter falſa, tam graviter Romanæ Sedi iniurioſa, ſcriptitare in publicum Terillus audeat, res eſt quæ omnia admirationis confinia prætergreditur. S. Antoninus, Sylveſter, Gerſonius Probabiliſmum docue-

re?

re? In Eccleſia ſemper regnavit *Probabiliſmus?* Nemo ante *Ianſenium* ſententiam *benignam* refutavit? Audi feſtiviora. Addit, neque poſt Ianſenium quempiam confutaſſe Probabiliſmum præter ſex, qui ſunt Merenda, Mercorus, Baronius, Fagnanus, Sinnichius, Vendrochius. *Præter hos ſex, alios non admitto nobis quoad rei ſubſtantiam contrariari*. loc. cit. pag. 328. num. 25. Quid plura? Re melius expenſa, neque hos ſex ſibi adverſari contendit. Suum eſſe *Sinnichium* iactat. *Sinnichius magna ex parte nobiſcum eſt*. ibi pag. 324. Quid de Mercoro? Reſpondet. *Nihilominus AUDACTER dico, MERCORUM in praxi noſtræ favere ſententiæ*. ibi pag. 330. num. 34. Revera minori haud opus erat audacia ad tam abſona, & monſtroſa figmenta cudenda. Et tamen ultra pergit, effutiens, neminem in hoc mundo reapſe amplecti *Antiprobabiliſmum*. Antiprobabiliſtas hypocriſis damnat, quod calamo probabiliorem, opere minus probabilem doceant. *Sed quis, quæſo, adverſariorum univerſaliter ſuam ſententiam in praxi ſectatur? AUDACTER* (eodem ſemper loquitur auſu) *dico, NEMO. Percurrant qui velint Summas caſuum, & ante oculos ponant omnes ſententias ſtrictiores, non quidem certas, ſed tantum probabiles: tum in VITAM ſingulorum inquirant; & procul dubio invenient, eos multa feciſſe, & factitare quæ ſolum probabiliter ſunt licita; idque ipſi, ſi CONSCIENTIAM examinent, verum eſſe invenient. Atque hinc præſumptio eſt, EOS INTERIUS NON SENTIRE QUOD EXTERIUS PROFITENTUR. ALIOQUIN ESSENT HOMINES IMPII*. ibi pag. 331. num. 37. Peroptime. Et cum exterius ſententiam doceant ut veram, præſcribantque ut regulam conſcientiæ, quam interius directo iudicio falſam exiſtimant, numquid Sanctorum albo ſunt adſcribendi? Hactenus Terillus princeps Probabiliſtarum Reflexiſtarum. Terilli commentum lepidiſſimum bona fide deglutiunt illius Diſcipuli. P. Claudius La-Croix, auctoritate Terilli fultus, *Lib. I. n. 293. pag. 27.* ſcribit, ſententiam probabiliorem filiam eſſe Ianſeniſmi. Idipſum adfirmat *Caducæus theologicus, ſeu Criſis pacifica*, opus Matriti editum anno 1733. in quo *pag. 245.* hæc habentur num. 19. *Igitur generatim loquendo pro ſententia Probabiliſmi, præmittendum eſt primo, huius ſententiæ impugnationem non niſi ex Ianſeniſmo originem trahere. Cum enim doctrinæ Ianſenii ſtare non poſſent, ſi uſus opinionis probabilis prævaleret, cœpit Lovanii, teſte Caramuele, ibi tunc Profeſſore, ſchola ianſeniana*. Doctrinæ Ianſenii conſiſtere nequeunt Probabiliſmo ſublato? Probabiliſmus neceſſarius eſt ad exterminandam hæreſim Ianſenianam? Dulcia ſomnia vocare hæc ne debeam, an monſtra ridicularia, quæ riſum ſimul, & indignationem concitant? Merito *Caducæus* iſte a Sede Apoſtolica proſcriptus eſt. P. Antonius Caſnedi, qui Bibliothecam probabiliſticam collegit *Tom. I. diſp. IV. in proœm. pag. 94.* non minus ceteris lepide ſcribit: „ Hinc Caramuel, & P. Terillus, quibus INEPTIA eſſet in his præcipue fidem negare, cum inter Ianſeniſtas diu vixerint, eorumque doctrinas apprime noverint, cenſent opinionem negantem

„ licitum uſum opinionis practice probabilis, a Ianſenii FERETRO vitam hau-
„ ſiſſe. "

XIII. Hæc ſola quæ narravi feſtiva commenta deſperatam Probabiliſmi cauſſam evincunt, & genium Probabiliſtarum vividis coloribus depingunt. Ecqui fieri poteſt ut Theologi certe non inferioris ſubſellii, talia auſi ſint in conſpectu omnium fere Epiſcoporum Galliarum, & millium Parochorum, in conſpectu Apoſtolicæ Sedis, quæ plantam probabiliſticam quantum ad primarios ramos flammis comburendam devovit, omnibus fatentibus, quæque Probabiliſmum abſolute ſpectatum contrarium evangelicæ doctrinæ declarat? Qui fieri potuit ut homines ratione prædīti ſcribant, *neminem* ante *Ianſenium* confutaſſe Probabiliſmum? Qui hæc paradoxa perridicula, & pluſquam fabuloſa, atque penitus chimærica evulgarunt, ſunt principes Probabiliſmi. Si iſti in factis luculentis, perſpicuis, irrefragabilibus fallunt, decipiuntque lectores; quænam, amabo, in iuris controverſiis adhibenda illis fides eſt? Ianſenius obiit an. 1638. Poſt illius obitum eiuſdem Auguſtinus editus eſt. P. Ferdinandus Rebellus Ieſuita confutavit Probabiliſmum an. 1608, P. Paulus Comitolus itidem Ieſuita pro dignitate, & ex inſtituto anno 1609. Probabiliſmum labefactavit. Prolixius idem peregit P. Andreas Blanchus Soc. Ieſu an. 1642. Sed, ut ne hiſcere quidem Terilliani valeant, quid quod P. Ludovicus Lopez Dominicanus iam inde uſque ab anno 1583. quando vix natus Ianſenius erat, teſtatur, omnes antiquiores Theologos Probabiliſmum improbaſſe? P. Gabriel Vaſquez anno 1598. fatetur, S. Thomam, Henricum, Caietanum, Armillam, Cordubam, Adrianum, Corradum, Sotum, Maiorem reprobare uſum opinionis minus probabilis. Poſtea concludit: *Ex quibus colligi videtur, in eadem ſententia ipſum* (Navarrum) *ceteroſque Summiſtas fuiſſe, ut aſſererent probabiliorem ſententiam eſſe amplectendam . . . . cum quibus in hac ſententia expreſſe conſentit D. Antoninus*. Hactenus Vaſquez *in* 1. 2. *diſp.* lxii. *cap.* 1. *&* 11. Adverte, quantum abludat a vero P. De Champs, dum pro Probabiliſmo citat S. Thomam, S. Antoninum &c. Verum, pluribus aliis miſſis, audiamus celebrem alium Probabiliſtam *P. Franciſcum Amicum*, qui anno 1640. *Tom. III. diſp.* xv. *num.* 75. hæc ſcribit. *OMNES fere antiquos negare, licitum eſſe operari ſecundum ſententiam minus tutam, & ſimul minus probabilem, ſemperque ad licite operandum ex ſententia minus tuta exigere ut illa ſit probabilior*. Quid ad hæc Caramuel, Terillus, La-Croix, Caſnedi, & ceteri omnes iuniores Probabiliſtæ, qui ſomnia *P. Terilli*, ut oracula, ebibunt? Ex *feretro* ne Ianſenii orta eſt doctrina quam unanimi primorum Probabiliſtarum conſenſu docuerunt omnes antiqui Theologi? Ex his luculentiſſimis falſitatibus, a Terillo, Caſnedi, La-Croix, aliiſque non paucis Probabiliſtis evulgatis, quæ nulli ſubiacent cavillationi, palam denuo fit, nullam Auctoribus iſtis, in hac controverſia præiudiciorum caligine penitus obductis, adhibendam fidem eſſe.

Digitized by Google

XIV. Quod ſi quæras, cur primi Theologi, Medina, Lopez, Vaſquez, Amicus, aliique communiter, qui Probabiliſmum aut foverunt, aut propugnarunt, tam ſincere faſſi ſint & candide, incognitum illum penitus fuiſſe antiquioribus Theologis omnibus; factum iſtud conteſtantur utriuſque partis Theologi per dimidium & amplius ſæculum. In medium irrumpit Caramuel, qui ſe novam Theologiam invexiſſe non veretur iactare. Terillus in campum prodit, ſed armis oppoſitis cinctus. Vale dedit omnibus ſuis magiſtris Probabiliſtis: contra omnes utriuſque partis teſtes ſcribit, Theologos antiquos Probabiliſmum docuiſſe. Unde tanta ſcenæ diverſitas? Unde tanta homini huic libertas, ut potuerit factum luculentiſſimum negare, & oppoſitum ſolus adfirmare primus cum Caramuele? Præſto ratio adeſt, ſi ad gratiæ, & ſcientiæ mediæ hiſtoriam animum intendas. P. Ludovicus Molina ſincere & candide in ſua *Concordia* &c. teſtatus eſt, ſuam ſententiam, & doctrinam incognitam fuiſſe Auguſtino doctori Gratiæ. Textus Molinæ tranſcribere non expedit, quod res ſit præter inſtitutum. Quiſque legere illos poteſt. Temporis decurſu cauſſa in diſcrimen vocata, deprehenſum fuit, male audire in Eccleſia doctrinam illam quam cum Auguſtiniana pugnare ultrò illius inventor confitetur. E re propria eſſe iudicatum tum fuit, rerum faciem oppoſitis adumbrare coloribus, permutare ſigna, & collabentem cauſſam antiquitatis, & ipſius Auguſtini patrocinio ſuſtinere. Perſpicua eſt facti iſtius veritas. Idem omnino evenit in probabiliſtica lite. Poſt lata ab Alexandro Papa VII. decreta duo, poſtquam auditum eſt, *irrepſiſſe opinandi MODUM ab evangelica ſimplicitate, & Patrum doctrina alienum*, continuo P. Antonius Terillus evulgavit, vel ipſam Beatiſſimam Virginem Probabiliſmo uſam fuiſſe in inveſtigatione filii ſui; ut infra adducendo textu palam fiet: continuo, nullo habito nec proprii pudoris reſpectu, detorquere cœpit antiquiorum Theologorum textus, Fratrum ſuorum ſinceriſſima teſtimonia reiicere, nova excogitare principia, & univerſam implicare ſophiſticis argutationibus cauſſam. Sed incaſſum. Neque ſuſpiceris ex ingenio a me hæc ſcribi. Facta ipſa, quæ dixi, evincunt. Quid quod vel ipſe P. Ignatius de Camargo, eiuſdem Societatis pius, ac perdoctus Theologus, ſimilia de Terillo ſcribit? „ Miraris tamen forte, „ & inquiris, quo *Terillus* conſilio antiquos omnes Theologos adeo accurate referat, cum omnes *unanimiter* moderatam ſententiam doceant? Mirum profecto apparet ei qui *Terilli* opus non accurate evolverit, nec artificium eius ſatis perſpexerit. . . . Egregie multa paſſim confundit longe inter ſe diverſa, immo & „ prorſus contraria, quibus *ſententiæ ſuæ falſitatem aliunde nimis apertam*, & noſtræ „ veritatem nimis de ſe conſpicuam adumbrare conatur, ex præconcepta, ut videtur, deceptione communi, quæ ipſi inſtar omnium argumentorum fuit. *Nam & „ hinc multa in Theologia inaudita commentus eſt*, & *artificio uſus perquam ſubtili*, „ quo facile eſt decipi qui vocum ſonum, & rerum ſuperficiem ſolum conſiderant.

Digitized by Google

„ rant . . . . Sæpe loquitur indiſtincte & confuſe, quaſi noſtram ſententiam vel-
„ let involvere cum ſententia *Tutioriſtarum*. Cum non audeat palam fateri, opinionem benignam eſſe uſque adeo novam, totique antiquæ Theologiæ adverſam, contra ſententiam noſtram determinate veteres Theologos conatur inflectere; *ſed per interpretationem adeo de ſe incredibilem, ut nullus, quem ſciam, etiam ex recentioribus, qui pene in verba Terilli iurarunt, eam non modo in medium producere, ſed nec ipſius meminiſſe eſt AUSUS*. " Hactenus Camargus in *præf.* §. 5. Hæc pauca de Terillo dixiſſe ſufficiat, ut quiſque colligat, quam ſit afflicta cauſſa illa cuius potiſſimus patronus nullam meretur fidem. Negat enim ea quæ Sole meridiano ſunt clariora; eaque comminiſcitur quæ vel Poetæ ipſi fingere non auderent:

CAPUT IV.

Probabiliſtarum apologiæ, & conatus irriti. In dies Probabiliſmus præceps ruit. P. Fibus, & P. Claudius La-Croix, aliique Ieſuitæ male de Inclyta Societate merentur, quod eidem Probabiliſmum *adiudicent.*

I. Inter Theologos Probabiliſtas, qui leges divinas, humanaſque laxarunt, P. Thomas Tamburinus nemini ſecundus eſt. Prima illius in palæſtra caſuiſtica velitatio, in parvo *tractatu expeditæ Confeſſionis* ſita, adeo arriſit P. Vincentio *Caraffæ*, Præpoſito Generali eiuſdem Societatis, ut iuſſerit eidem hac methodo univerſam digerere Theologiam moralem. Mandatis paruit Tamburinus, atque Decalogum commentariis in decem libros tributis explicuit. Laxioribus ſcatet opinionibus opus iſtud; pluries tamen tum in Italia, tum in Gallia editus. Cardinalis *Retz* Archiepiſcopus Pariſienſis, univerſo Clero ſuo id poſtulante, anno 1659. Tamburini opus proſcripſit. Cenſura quam huic operi inuſſerunt etiam triginta Parochi pariter Pariſienſes „ laxitatibus refertum opus oſtendit. P. Martinus Eſparza probabiliſticæ cauſſæ hoc tempore ſuppetias tulit opuſculo edito. Hi, aliique Societatis Theologi arma ſtringentes in Probabiliſmi defenſionem anſam præbuerunt adverſariis doctrinam probabiliſticam adiudicandi eidem Societati. Et quoniam, veluti ex lutulento fonte turbidi rivuli, ex Probabiliſmo profectæ ſunt morum laxitates & corruptelæ; qua ratione Probabiliſmus, eadem opiniones laxæ attributæ eidem fuere. Heinc origo *Theologiæ laxæ*, & *Moralis practicæ*: qui tamen libri damnati ſunt ob impoſturas, erroreſque quos continent. Apologiæ P. *Pirot*, P. *Annati*, P. *Moyæ*, P. *Dechamps*, aliorumque, ſiniſtram auxerunt famam, rumorem-

remque. Tot inter turbas, & conflictus in medium apparuit P. Honoratus Faber, duobus Tomis in folio armatus. Operis Titulus eſt: *Honorati Fabri Societatis Ieſu Apologeticus doctrinæ moralis eiuſdem Societatis*. Lucem apologia hæc aſpexit, novem Societatis Theologorum ſuffragiis munita. Theologi cenſores ſunt PP. Ioſeph Gibalin, Carolus Duliù, Laurentius Granon, Franciſcus de S. Ricard, Ioannes Ganterot, Franciſcus Chiaſe, Petrus Violet, Iacobus Tiram, Beltramus Bras Rector Collegii Lugdunenſis, ubi editum opus eſt anno *1669*. Vir fuit Auctor iſte politioribus litteris ſatis excultus: illius oratio elegans, ſalibuſque reſperſa. In præfatione fatetur, eruditos iuniores paullo liberius, &, ut vulgo dicitur, laxioribus habenis in vaſtiſſimo illo moris campo diſcurrere: *Qui tamen*, inquit, *non ſunt ex noſtris*. Quinam ergo? Diana, Paſqualigus, Caramuel, Ioannes Sanchez, aliique *modico ſane numero*. Hæc Honorati Fabri narratio oppoſita eſt narrationi P. Antonii Terilli. Hic quippe eodem circiter tempore ſcribit in prolog. ad tract. de conſc. *Innumerabiles ſunt qui a triginta annis Summis caſuum, rerumque moralium tractatibus bibliothecas impleverunt .... in opiniones laxiores oculos, animumque coniecerunt*. Terillus unam, Faber alteram fatetur veritatem; & ſimiliter unus unam, alter alteram falſitatem colore probabilitatis defendit. Innumeros laxioris Ethices Auctores aſſerit *Terillus*, in hoc verax. Paucos exhibet *Faber*, in hoc deceptus. Primos Probabiliſmi ſtrenuos oppugnatores teſtatur Faber fuiſſe *Comitolum*, & *Candidum Philaletum*, utrumque ex noſtris, *Merendam*, *Mercorum*, *Fagnanum*, *Marinarium*, *Auguſtinum de Angelis*, *Vincentium Baronem*, *Anonymum*, *& paucos alios*. Terillus, contra, primos Probabiliſmi oppugnatores Ianſeniſtas obtrudit. Uterque igitur aliquid veritatis, uterque aliquid falſitatis prodit. Hoc quod P. Faber aſſerit, Dianam, Paſqualigum, Caramuelem, auctores eſſe laxarum opinionum, negabunt alii; addentque, Thomam Sanchez, Caſtropalaum, Tamburinum, Eſcobarium, Buſembaum, Luiſſium, Moyam, Burgaberium, Baunios, La-Cruz, Zanardum, Leandrum, alioſque plures, nec tantillum in laxitate cedere Dianæ, Paſqualigo, Caramueli. Sed, tricis miſſis, ea eſt acerbiſſimi doloris materies, quod omnes fateantur, laxarum opinionum peſtem morum ſanctitatem inquinare. E contrario vero omnes fere Probabiliſtæ, qui dictam veneficam laxitatem fatentur, partium ſtudio præventi, negant laxam reperiri doctrinam in libris Auctorum qui ſuum proprium inſtitutum profeſſi ſunt. Paulus Segneri, Dominicus Viva, aliique negant, Thomam Sanchez, Tamburinum, Eſcobarium, Caſtropalaum auctores eſſe laxioris doctrinæ. Teatini, ut vulgo appellantur, negant, Dianam, Paſqualigum, Filippinum, ceteroſque docere opiniones laxas. Erunt qui Antonium a Spiritu ſancto, Leandrum, Bordonium a laxiori doctrina aſſerant. Dominicani iamdiu faſſi ſunt, Lopez, Zanardum, Manriquez, La Cruz, alioſque laxa ſcripſiſſe. Si omnes eadem ſinceritate faterentur, proprios Caſuiſtas

tra-

Digitized by Google

tradere *complures opiniones*, *chriſtianæ diſciplinæ relaxativas*, *& animarum perniciem inferentes*, brevi moralis ſcientia priſtinum ſuum recuperaret ſplendorem. Hæc quæ indicavi, iampridem deploravit P. Elizalde *Lib. I. quæſt.* 1. §. 7. „ Nemo „ hominum, hac ſaltem ætate, de rigore doctrinæ conqueſtus eſt. Largiorem do- „ lent univerſi. Hoc quadraginta quinque laxæ opiniones proſcriptæ, hoc ipſorum „ ſacrorum Ordinum ſanctiones conteſtantur. Lis ſane, ut paullo ante tactum eſt, „ exarſit inter partes de doctrina morum relaxata. *Factum utraque pars conceſſiſſe* „ *videtur. Sed, utra in cauſa fuerit, litigatur. Cuius rei teſtis locuples eſt Amadæus etiam ipſe probibitus. Neutra itaque partium ſibi vult tribui quod laxatum* „ *fuerit*. Hoc ergo quod coram, & in conſpectu hominum non vult ſibi tribui, „ ſed erubeſcit, quis iam bonum eſſe clam muſſitare audeat? Atque inde nos diſ- „ pliceamus, quod ſummæ, ut decretum loquitur, luxuriantium ingeniorum li- „ centiæ in dies magis excreſcenti obſiſtamus viribus omnibus. “

II. Si Pirot, Faber, Moya, de Camps, Daniel, Annatus, ceterique Societatis Apologiſtæ aperte faſſi fuiſſent laxas ſuorum Caſuiſtarum opiniones, eaſque diris devoviſſent; ſtrenue reapſe inclytam Societatem ab impoſtura, quod doctrinam laxiorem illa adoptaverit, defendiſſent. At ob nimium erga Caſuiſtas amorem, cauſſam alioquin felicem, & veriſſimam prodiderunt. Tantum enim abeſt inſignem Societatem adoptaſſe probabiliſticam doctrinam, ut repetitis decretis ſuos aſtrinxerit *ſecuriores docere ſententias*. Et revera doctiſſimi ac graviſſimi illius Theologi nemini ſecundi fuerunt in exterminando Probabiliſmo. Quare peſſime de perilluſtri Societate merentur tum P. Bartholomæus *Fibus* in ſua *Apologia pro conſcientia cap.* 11. §. 1. *num.* 3. ubi ait, *viros bonos pauculos* patrocinari probabiliori ſententiæ, contra viros graviſſimos *præter SOCIETATIS TOTIUS DOCTORES doctrinam probabiliſticam* tueri: tum P. Claudius La-Croix, qui *Lib. I. cap.* 11. *num.* 296. ſcribit, *Auctores fere omnes e Societate Ieſu* docere Probabiliſmum.

III. Anno 1675. P. Franciſcus *Iops* propoſitiones plurimum laxas *Duaci* evulgavit, quas Epiſcopus Atrebatenſis proſcripſit, ut ſcandali, & erroris plenas. Triennio elapſo, Auctor ipſe eaſdem retractavit. Hac tempeſtate ignis probabiliſtici belli ferventius exarſit in Belgio. Univerſitas Lovanienſis anno 1679. Legatos Romam direxit cum amplo laxarum propoſitionum cenſu, ſummo Pontifici Innocentio XI. deferendo. Expeditio fauſta fuit, eventuſque votis reſpondit. Nam Pontifex graviorum Theologorum, ſapientumque Prælatorum examini propoſitiones ſubiecit, illoque peracto, eodem anno 1679. 11. Martii 65. propoſitiones, ut ſcandali, & temeritatis plenas, damnavit. Hoc pontificium decretum fatale Probabiliſtis fuit atque funeſtum. *Probabiliſmus* expreſſe *damnatus eſt* in *re ſacramentaria*, in quæſtionibus *iuſtitiæ*, *fidei*, *belli indicendi*, *medendorum corporum*, & *rei beneficiariæ*. Ne multa, damnatus Probabiliſmus eſt in omnibus *ſecundæ tabulæ* præceptis.

Id

Digitized by Google

Id dumtaxat diſputationi quoquomodo ſubiectum videri poſſet, ſit ne Probabiliſmus abſolute, etiam in quæſtionibus præceptorum *primæ tabulæ*, & in quacumque materia anathemate confixus. Hoc ego evidenti, & ineluctabili demonſtratione ſuo loco evincam.

IV. Tantum non conciderunt animo docti iuniores, ſpectantes probabiliſticam doctrinam, quam illi benignam, & ſuavem vocitabant, tribus decretis confixam, & decem ſupra centum propoſitiones, veluti Probabiliſmi conſectaria, damnatas. Eo deſperationis prolapſi ſunt tum temporis Probabiliſtarum aliqui, ut auctoritatem pontificiam aggreſſi fuerint. Diſſeminavere illi in vulgus, præfata decreta Pontificem tuliſſe, non ut caput Eccleſiæ catholicæ, ſed ut caput & Rectorem Inquiſitionis Romanæ. Porro, inquiebant, Pontifex Romanus, licet ut caput Eccleſiæ univerſalis, privilegio infallibilitatis fruatur, ſecus tamen, ut caput tribunalis Inquiſitionis. Futilis, & audacis commenti meminerunt P. Carolus Caſnedi *Tom. I. diſput.* II. *ſect.* I. *num.* I. 2, 3. Cardenas *diſſert.* I. *cap.* IV. *num.* 99. P. Moya *Tom. I. ſelect. diſp.* I. *quæſt.* VI.

V. Eiuſmodi commenta, & tot in Caſuiſtarum defenſionem apologiæ magnam conflarunt Probabiliſtis invidiam, & in dies ultimam parabant cladem. Comparatione inſtituta Probabiliſtas quoſdam inter & Ianſeniſtas, nonnulli contendebant, non valde diſſimilia eſſe utriuſque oppoſitæ factionis ſtudia in propriis tuendis ſententiis. Negant Ianſeniſtæ, in libris extare Ianſenii quinque damnatas ſententias. Negant plerumque Probabiliſtarum plures, proſcriptas ab Alexandro VII. & Innocentio XI. propoſitiones reperiri, ut iacent, in libris Caſuiſtarum. Subdunt Ianſeniſtæ, quinque propoſitiones, etiamſi in Ianſenio reperirentur, ſenſum habere catholicum. Reponunt Probabiliſtæ, propoſitiones centum & decem damnatas ab Apoſtolica Sede, ut iacent, in ſuis habere Moraliſtis ſenſum ſanum, a quacumque damnatione immunem. Utraque pars mutuo ſibi exprobrabat artes, effugia, & aſtus in eludendis Sedis Apoſtolicæ decretis. Utraque pars in aliena domo zelum ſanæ doctrinæ, & obſequium erga Romanos Pontifices oſtentabat. Interea vix erat qui proprium fateri errorem vellet. Vera ne, an falſa ſit comparatio hæc; aliorum eſto iudicium. Ex lectione plurium Probabiliſtarum, potiſſimum P. Dominici Viva, qui interpretati ſunt damnatas propoſitiones, colligi id poterit.

VI. Sacri Regularium Ordines religioni ſibi verterunt, leges proprias condere, quibus a ſuis Clauſtris arcerent Probabiliſmum. De Clericis Regularibus, vulgo Theatinis, de Dominicanis quid decreverint, iam eſt indicatum. Sanctiones Seraphici Ordinis, Auguſtinianorum, Carmelitarum, Trinitariorum, Ieſuitarum infra dabimus.

Digitized by Google

CAPUT V.

Narratio eorum quæ P. Tyrſus Gonzalez ſub auſpiciis Innocentii XI. peregit, ut de medio penitus tolleret Probabiliſmum.

I. QUAE hoc in capite dicturus ſum, nobiliorem formant probabiliſticæ hiſtoriæ partem, ſive eventuum diverſitatem, ſive Auctorum, qui ſeræ poſteritati dicenda conſignarunt, dignitatem, atque ſinceritatem ſpectes. P. Paulus *Segneri*, ſacer elapſi ſæculi Demoſthenes, pietate & eloquentia celebris, & ipſe P. Gonzalez, aut qui illi erat a ſecretis, quique compendium fecit eiuſdem operis, quæ dicturi ſumus, ſubminiſtrabunt. Scriptum evulgavit aut ipſe P. Tyrſus, aut eiuſdem amicus, in quo præcipua iſtius cauſſæ capita continentur. P. Paulus Segneri ſcriptionem hanc integram fere lingua italica tranſcribit, atque confutare nititur in ſua ſecunda ſuper *probabiliſtica controverſia* epiſtola. Titulus ſcripti eiuſmodi eſt. *Brevis Narratio eorum quæ P. Tyrſus Gonzalez Generalis Soc. IESU peregit iam inde uſque ab anno* 1670. *ut opinio probabiliſtica non reputaretur ſententia propria ſuæ Religionis*.

II. P. Tyrſus Gonzalez, poſt illuſtratam doctrinæ ſuæ ſplendore decem annorum ſpatio Salmanticenſem Cathedram, ad miniſterium apoſtolicum divino afflante Numine vocatus, anno 1665. ſcholis vale dixit. Peragratis Hiſpaniarum non paucis provinciis, ſanioris evangelicæ doctrinæ tritico ſatis, deprehendit Confeſſarios non paucos laxitatis zizania in evangelica vinea extremo animarum detrimento ſpargere. Hac & ipſe ab adoleſcentia imbutus doctrina, eidem ſerio ſtuduit ad annum uſque 1670. Hoc tempore occaſione apoſtolici miniſterii, ſeu ſacrarum, ut vocant, miſſionum, detectis corruptelis a Probabiliſmo derivatis, tota mentis indagine verſare cauſſam iſtam, diſcutere, ſcribere cœpit. Triennium æſtivo tempore, quo a miniſterio divini verbi populo explicandi ceſſabat, in iſtius controverſiæ ſtudium totus incubuit, tractatumque compoſuit hoc inſcriptum titulo: *Fundamentum Theologiæ moralis*, ideſt, *tractatus theologicus, in quo oſtenditur, non probabilitatem, quæ communis eſt ſententiis oppoſitis, ſed dumtaxat veritatem, ſaltem ut creditam, & prudenter exiſtimatam, eſſe rectam regulam morum: proindeque numquam eſſe licitum ſequi ſententiam minus tutam in concurſu tutioris, niſi illa præemineat iſti quoad probabilitatem, ſeu veriſimilitudinem in exiſtimatione operantis*. Et quoniam videbat ſententiam huic oppoſitam, ita eſſe in Societate communem, ut timeri prudenter poſſet intra paucos annos futuram, non ſecus ac *Scientiam mediam*, eidem propriam, niſi Theologi prodirent, qui, larva poſita, eam impugnarent, dedicare præfatum tractatum R. P. *Olivæ*, tum

Præ-

Digitized by Google

Præpoſito ſuo Generali, conſtituit. Hic, ſi inſcriptum ſibi opus excepiſſet, in quo *Probabiliſmus* convellebatur, Probabiliſmi in Societate dominantis notam penitus repuliſſet. Miſſum tractatum ex Hiſpaniis anno 1673. Romam Generalis *Oliva* Theologis quinque recognoſcendum dedit. Reviſorum cognomina ſunt Le Roy Belga, Requeſens Italus, A Cruce Lisbonenſis, Dunellus Gallus, Eſparza Hiſpanus. Unanimi conſenſu opus improbarunt, negata illud edendi facultate. Judicarunt æquo rigidiorem doctrinam, in hocce tractatu defenſam, minuſque congruam ſuavitatis ſpiritui, quo dirigendæ in cælum animæ ſunt. E contrario ſyſtema probabiliſticum exiſtimatum congruentius fuit ſuavi, & faciliori animarum regimini, aptiuſque ad viam ſalutis dilatandam.

III. Pauca quæ hactenus dicta ſunt, ex laudato compendio decerpſi. P. Paulus Segneri hæc, & alia plura, quæ cauſlæ ſtatum, ſeu doctrinam, & controverſiæ principia ſpectant, recenſet, eaque quibuſdam eloquentiæ pigmentis obſcurare pro virili parte nititur. Iſtius argutationes, & paralogiſmos fuſe refutavi in *Hiſtoria Probabiliſmi & Rigoriſmi diſſ.* 11. Pauciſſima nunc obiter dicam. Ad omen illud, quo Compilator P. Gonzalez prædicit, Probabiliſmum non ſecus in Societate regnaturum, ac ſcientiam mediam, niſi Theologi eiuſdem Ordinis, Præpoſito Generali annuente, oppugnent ſententiam quam benignam vocant, reſpondet citata *epiſt.* 11. §. 4. *num.* 12. vernacula lingua his verbis latine redditis, ſenſu, & ſpiritu, non littera, ſervato. *Ob Deus! quænam aſſertio iſthæc, Societatis famæ iniurioſa, nedum falſa? Inſtituti huius Auctores optimo in ſenſu amplexati omnes ſunt ſententiam benignam.* Num. 3. *Ceterum quo auſu Compilator effutit, P. Tyrſum dedecus reputaſſe Societatis, ſi hanc opinionem amplecteretur a Medina Doctore illuſtri iuxta ipſum invectam? Tale ne dedecus in ſua matre deprehenderunt Suarez, Vaſquez, Valentia, Azorius, Leſſius, Laymanus, Thomas Sanchez, Giballinus, Granadus, Caſtropalaus viri omnes naris non minus emunctioris ac ipſe ſit?* P. Paulus Segneri hoc idem *epiſtola* 11. §. 2. *num.* 7. ſcribit. *Controverſia hodiedum tam celebris, nempe utrum liceat amplecti opinionem minus probabilem, probabiliore relicta, adeo iuvenis in ſcholis eſt, ut elapſo ſæculo nata fuerit. Quindecim ſæculis antea elapſis non maior eiuſdem notitia, quam antipodum, ante Columbum incognitorum. Nihiloſecius pietas chriſtiana tum non minus ac in præſentiarum efflorebat, obtinebat ſacramentorum uſus, caritatis officia peragebantur.* Eadem vero epiſtola §. 4. *num.* 13. *pag.* 98. de ſententia probabiliore, quam ſeveram vocat, hæc ſcribit. *Sententia ſevera* (probabilior) *paucis ante annis nata ſub horoſcopo admodum fatali in campum educere haud valet Theologorum legionem, qui vel remotiſſime comparari poſſint, ſive numerum, ſive nomen ſpectes, cum Theologis qui arma ſtringunt ad ſartum tectum cuſtodiendum Probabiliſmum.* Quindecim illis ſæculis, quibus ſententia benigna incognita penitus erat, qua regula Chriſtianorum conſcientiæ in opinionum conflictu

ſtu regebantur? Non opinione minus probabili; non probabiliore, ſeu ſevera, paucis abhinc annis nata infauſto ſidere. Quanam ergo? P. Paulus Segneri, quæ ſibi vel ex Terillo, vel ex alio Probabiliſta dabantur, ſcribebat fide bona: nec enim ipſe apoſtolicis curis ſancte diſtentus, otio abundavit, quo poſſet implicatiſſimam quæſtionem ad exactam criſim revocare; ut fuſius in noſtra hiſtoria citata oſtenſum eſt. Quare haud mirum eſt, ſi tres illius epiſtolæ antilogiis, paralogiſmis, & narrationibus penitus falſis ſcateant. Collecta quippe ab aliis, illique oblata in ordinem digerebat eleganti eloquentique ſtilo. Verum narrationem perſequamur.

IV. Anno 1676. Profeſſore primario Societatis, qui Cathedram Salmantinam moderabatur, denato, P. Tyrſus, iuſſus apoſtolicum ſacrarum miſſionum munus, quo undecim functus annis erat, dimittere, præfatam occupare Cathedram aſtringitur. Ad tam inſolitum eventum recogitans, digitum Dei in hac deſtinatione ſe videre arbitratus eſt, atque hæc ſuis inſonare auribus viſum fuit. „ *Deus te Salmanticam* „ *vocat, ut maiore ornatus dignitate, & auctoritate a ſuperioribus facultatem do-* „ *cendi, typiſque edendi probabiliorem ſententiam obtineas, aut ſaltem æque hanc ac* „ *oppoſitam defendendi*. Quoniam, tametſi nullum ſit latum decretum, nulla ro- „ gata lex quæ urgeat Theologos Societatis docere ſententiam minus probabilem, „ faventem libertati adverſus legem; nihiloſecius nemo reapſe hanc oppugnare „ doctrinam audebat: nec Præpoſitus Generalis permittebat adverſus eam libros „ edere; licet in eiuſdem defenſionem in dies opera typis edita prodirent.“

V. P. Paulus Segneri, textu hoc italice deſcripto, *epiſtola citata* §. 20. hanc emittit exclamationem: *Ob quam verum eſt, amorem dulcium eſſe ſomniorum parentem! Qui amant, ſibi ſomnia fingunt. Aquinati dumtaxat pro arbitrio extaſis donum collatum fuiſſe legi. Nollem ſuavia hæc ratiocinia, quæ a Deo proficiſci reputantur, eſſent arbitraria figmenta. Totius ex ratiocinationis falſitate inferre convenit, ſpectra hæc fuiſſe illius qui nimio exceſſu ſemetipſum amabat*. Hæc pius *Segneri* de non minus pio, & longe plurimum doctiore, ſuo Præpoſito Generali. Peiora tamen de ſuo doctiſſimo Superiore ſcribere P. Segneri auſus eſt. Subdit quippe *num.* 53. *pag.* 181. & 182. „ Si & ego ſomniari vellem, dicerem ob duo forte „ capita a miſſionibus ad cathedram revocatum. Unum, ut tanto honore tot exant- „ latis undecim annorum ſpatio laboribus in humili miniſterio, & potiſſimum in „ convertendis ad Chriſti fidem Mauris præmium rependeretur. Alterum, quod „ in præfato miniſterio, quo ex una parte proderat animabus, *eo amplius fortaſſe* „ *ex altera eiſdem damnum inferebat, aut poterat inferre*, vi doctrinæ, qua tene- „ batur, repugnante univerſaliſſima Doctorum ſententia, abſolutionem negando „ mille pœnitentibus, alioquin bene diſpoſitis, ob hoc ſolum quod recuſabant il- „ lius ſubiici opinioni; cum moraliter certi eſſent ſe tuto oppoſitam ſequi poſſe.

„ Et

Digitized by Google

„ Et hoc in cauſſa fuit cur tot rumores concitati adverſus talem Operarium, ceteroquin laudabilem, fuerint in tribus provinciis, Caſtellæ, Toleti, Vandalitiæ, „ ut compertum ibidem eſt. Sed & hæc mea forte ſomnia ſunt prætereunda, iuxta illud Levit. xxix. *Non obſervabitis ſomnia.*"

VI. Huc abripit viros etiam pios, proboſque partium ſtudium. Quis ſibi in animum inducere potuiſſet, ut crederet, P. Paulum Segneri auſum fuiſſe talia typis edere adverſus ſuum Præpoſitum Generalem, quo doctiorem Inclyta Societas Ieſu hactenus non habuit, ſi ex fructibus dignoſcere arborem licet? Si quis fidem P. Paulo Segneri in hoc negotio adhiberet, P. Tyrſum Gonzalez, tot voluminum auctorem, ſummo Pontifici Innocentio XI. præcarum, primarium Salmantinæ Cathedræ moderatorem, univerſæ Societatis Ieſu Præpoſitum Generalem, habere deberet, tamquam fanaticum, cerebroſum, provinciarumque perturbatorem, qui plus detrimenti quam commodi animabus in apoſtolico miniſterio attulit. Quis porro hæc inaudiens non perhorreſcit?

VII. Fruſtra omnibus pro obtinenda præfati operis edendi licentia tentatis, petiit P. Tyrſus a P. Generali Oliva, ut ſaltem ſibi liceret quarto Tomo Theologiæ Scholaſticæ, quæ ſub prælo erat, inſerere ſubſtantiam illius doctrinæ, duobus vel tribus §§. contentam, & in propoſitiones breves, atque perſpicuas tributam, quibus ſuam aperiret mentem. Sed neque hoc impetrare potuit. Propoſitiones ſequentes erant.

1. „ Nemini licet in praxi ſequi opinionem faventem libertati adverſus legem, „ quando ipſe iudicat eſſe falſam, & legi divinæ contrariam in ſenſu compoſito „ talis iudicii, præcipue intenta ad cohibendum opinionum probabilium abuſum.

2. „ Nemo poteſt ſequi licite opinionem faventem libertati adverſus legem, quando eſt fundamentum evidenter maius ad credendum illam eſſe falſam, & legi divinæ contrariam, quam ad credendum eſſe veram, & legi divinæ non contrariam.

3. „ Nemo poteſt licite ſequi opinionem faventem libertati adverſus legem, quando abſolute habet fundamentum maius ad iudicandum illam eſſe falſam quam „ ad iudicandum eſſe veram: eo quod in actu apparet ei veriſimilis.

4. „ Nemo poteſt licite ſequi opinionem faventem libertati adverſus legem, „ quando non habet fundamentum maius ad iudicandum eſſe veram quam ad iudicandum eſſe falſam: eo quod experiatur æqualem vim movendi in fundamentis partis oppoſitæ, ac proinde utraque opinio ſit illi æque veriſimilis.

5. „ Licitum eſt ſequi opinionem faventem libertati adverſus legem, quando „ poſt diligentem veritatis inquiſitionem citra paſſionem & culpam habet maius „ fundamentum ad credendum eſſe veram quam ad credendum eſſe falſam: quia „ tunc inculpate poteſt iudicare eſſe veram, & legi divinæ conformem.

6. „ Quam-

Digitized by Google

6. „ Quamvis opinio favens libertati adverſus legem, ſit ſpecificative in ſe pro-
„ babilis minus, quia habet pro ſe pauciores Auctores graves; ſi tamen ſit in ſe
„ certe probabilis, quia defenditur ut vera ab Auctoribus claſſicis, quorum opi-
„ nio habetur communiter pro probabili, & operanti ipſi poſt diligentem verita-
„ tis inquiſitionem, citra omnem paſſionem, & culpam repræſentatur ut magis
„ veriſimilis quam oppoſita, poteſt eam licite ſequi : quia tunc inculpate poteſt
„ iudicare illam eſſe veram.

7. „ Fundamentum Doctorum, aſſerentium licitum eſſe ſequi opinionem proba-
„ bilem minus tutam, relicta probabiliori, & tutiori, ſi intelligantur de tutiori
„ quæ ſolum in ſe ſpecificative, & materialiter, & communi æſtimatione eſt pro-
„ babilior, ſunt ſatis efficacia; ſi autem intelligantur de opinione tutiori, quæ non
„ ſolum in ſe eſt probabilior, ſed etiam ipſi operanti veriſimilior apparet, ſunt
„ inefficacia.

8. „ Multi Doctores huius ſæculi, aſſerentes licitum eſſe ſequi opinionem minus
„ tutam, relicta probabiliori, & tutiori, conciliari poſſunt cum multis antiquo-
„ rum, qui ad uſum licitum operationis minus tutæ exigunt quod ſaltem ſit pro-
„ babilior tutiore, dicendo, iſtos ſolum exigere quod opinio minus tuta ſit ope-
„ ranti ipſi probabilior, ideſt veriſimilior; illos vero ſolum aſſerere, licitum eſſe
„ ſequi opinionem minus tutam, quæ in ſe, & communi æſtimatione eſt minus
„ probabilis, ſi ab ipſo operante inculpate iudicatur vera, quia ob fundamentum
„ rationis in actu primo viſa eſt ei veriſimilior."

VIII. Nec iſtas propoſitiones typis mandari, Cenſorum iudicio, expedire iudicavit Generalis Oliva: Tum P. Tyrſus aperte cognovit, tractatum ſuum de probabilium opinionum uſu a Theologis Societatis, & ab ipſo Præpoſito Generali improbari propter doctrinæ ſubſtantiam in eodem contentam. Collegit, *Superiores* velle ut ſententia, appellata benigna, de uſu licito opinionis minus probabilis, & minus tutæ in concurſu tutioris, & operanti ipſi veriſimilioris, in Societate prævaleret: quia iudicabatur illam eſſe aptiorem ad dirigendas conſcientias in ſpiritu dulcedinis & ſuavitatis: manifeſtum quippe eſt, hanc amplexos fuiſſe doctrinam viros, non ſolum ſapientia, ſed & virtute, & pietate inſignes, non ex ſtudio placendi hominibus, & animos hominum ſibi conciliandi, ut calumniantur Ianſeniſtæ cum laud. Montalt. *epiſ.* v. ſed ex ſincero deſiderio conſulendi proximorum ſaluti, ad quam promovendam magis aptam cenſebant hanc benignam doctrinam quam oppoſitam paullo ſecuriorem.

IX. Septem annis, poſtquam P. Tyrſus hunc tractatum confecerat, prodiit Bulla Innocentii XI. anno 1679. in qua confixit ſexaginta quinque propoſitiones, & in qua declaravit, ad uſum opinionis minus tutæ non ſufficere quod illa ſit utcumque probabilis in ſe, ſi eius probabilitas, comparata cum probabilitate ſenten-

tiæ

Digitized by Google

tiæ tutioris, ſit tenuis & exigua. Promulgato in Hiſpania pontificio decreto, reſcivit Pontifex ſummus ex litteris ſui Legati *Mellini*, religioſum virum e Societate Ieſu ante aliquos annos confeciſſe tractatum, in quo efficaciter refellebat præfatam propoſitionem, & alias quas damnaverat, & fuſo calamo ſententiam Probabiliſtarum, quæ in Societate erat communis, reiiciebat, & oppoſitam Antiprobabiliſtarum doctrinam, in quam ſua Sanctitas ſummopere inclinabat, ſtrenue defendebat. Iſtius rei nuntio accepto gaviſus eſt ſanctiſſimus Pontifex Innocentius. Continuo in mandatis dedit Legato ſuo Mellino apud Carolum II. ut dictum tractatum exſcribi curaret, & confeſtim Romam tranſmitti apographum. Idque celeritate ſumma peractum fuit, illudque Sanctitas ſua recognoſcendum dedit duobus valde peritis viris, qui illum magnopere probarunt, laudaruntque. Alter quippe in ſua cenſura dixit, *tractatum illum eſſe moribus Chriſtianorum formandis apprime utilem, atque iiſdem hac tempeſtate reformandis præſentaneum fore*. Alter diſerte pronuntiavit, *nihil ſuo iudicio circa propoſitum argumentum prodiiſſe ex officina Societatis Ieſu iſto tractatu ſolidius*. Unus addidit, maiorem ſe in eo deſiderare ſeveritatem; alter adiunxit, ad pleniorem operis commendationem optandum eſſe ut nonnulla quæ illic obiter tantum dicuntur, ex profeſſo, ut dicitur, tractarentur. Itaque operæ pretium, inquit, eſſet, conditiones opinionis probabilioris, quam ſequi liceat, etſi minus tuta ſit, tractare, & copioſius explicare, inculcando præcipue tantam eſſe debere illam probabilioritatem, ut, omnibus inſpectis, unice probabilis ſit, & poſt diligentem veritatis inquiſitionem nihil appareat in contrarium ad perſuadendum rem illam eſſe illicitam.

X. P. Paulus Segneri iis quæ proxime narravi, relatis *epiſ.* 11. §. 26. reſpondet, pontificios Reviſores deceptos fuiſſe. Exſcribenda ſunt illius verba italice. Hæc ergo ſcribit num. 70. pag. 211. *Io conſidero, come li due Reviſori dell' opera qui lodata, ſe l'approvarono di realtà, non la diſaminarono finamente. Laſciarono guadagnarſi dall' apparenza: perchè ſtimarono che il Padre, come gli altri della ſua ſquadra, voleſſe obbligar ciaſcuno a ſeguir quell' opinione la quale ſia la più probabile nella comune eſtimazione de' dotti, non nella propria. Queſta è l'equivocazione radice in tal materia di molti abbagli, ma poco ſcorta ancor dagl' intelligenti; perchè ella appunto è radice*. Quæ ſic verto. „ Id ego animadverto, duos laudati o„ peris Cenſores, ſi illud reapſe adprobarunt, penitus illud non diſpexiſſe. Fucis „ ſe decipi permiſerunt: quoniam exiſtimarunt, Patrem, quemadmodum alios „ ſuæ cohortis, velle quemquam aſtringere ut illam amplectatur opinionem quæ „ communi doctiorum, non proprio ſenſu, probabilior ſit. Hæc eſt æquivocatio, „ radix in hac cauſſa multarum aberrationum, paucis tamen etiam ſapientum no„ ta, quoniam ſcilicet radix eſt."

XI. Quid, ſi tranſalpinus aliquis tanta audacia exciperet pontificios Cenſores?

Imperitos ergo controverſiæ probabiliſticæ Theologos delegit Pontifex, qui opus P. Tyrſi recognoſcerent? Si hæc exceptio admittatur, actum conclamatumque eſt de omnibus pontificiis decretis. Diſſimilia ne fuerunt Ianſeniſtarum artificia? Nonne & ipſi iſthuc ſe recepere, ut effutirent, deceptos fuiſſe Theologos in examine libri Ianſenii, & in excerpendis propoſitionibus? Ad ſtatum controverſiæ quod attinet, invictis argumentis oſtenſum eſt, in *diſſertationibus noſtris ſuper Hiſtoria Probabiliſmi & Rigoriſmi diſſert.* 11. P. Segneri ieiunum penitus eiuſdem controverſiæ fuiſſe, eaque ſcripſiſſe quæ illi ab aliis ſuggerebantur. Imponit ſuo Generali Gonzalez, dum aſſerit ſingularem eum in hac cauſſa propugnare opinionem; cum evidens ſit, non aliam, quam communem Antiprobabiliſtarum, ab eo doctrinam defendi. Deceptionem quam P. Segneri impingit pontificiis Reviſoribus, improbat ſummus Pontifex ſuo peculiari decreto, quod infra dabimus. Omnino ieiunum & innocentiſſimum ſe iſtius controverſiæ prodit P. Paulus Segneri, cui parcendum, quod numquam fuerit Theologiam profeſſus; eaque ſcribebat quæ ſibi italice ſcribenda ab aliis proponebantur. Nulla melior pii viri excuſandi via occurrit, ac ſi dicatur, illius non eſſe tres epiſtolas probabiliſticas, quarum ſtilus Paulum *Segneri* evidenter, doctrina contra, alium omnino a *Segneri* Auctorem refert. Corruptas illas eſſe concedit P. Sanvitalis in ſua opella, inſcripta *Giuſtificazione &c.* Reiiciant ergo illas, ut apocryphas, damnentque PP. La-Croix, Viva, Caſnedi, & centum alios, qui ut genuinas eaſdem proponunt, magnumque ex pietate P. *Segneri* Probabiliſmo ſplendorem accedere autumant. Verum, ſi genuinæ ſunt epiſtolæ præfatæ, non Probabiliſmo decus conciliant, ſed nubem P. Segneri offundunt.

XII. Pontifex Innocentius XI. P. Tyrſo per Legatum ſuum Mellinum ſuam ſignificavit voluntatem, ut edatur liber. Id optimis rationibus declinavit Tyrſus, quarum potiſſima fuit obſequium, & ſubmiſſio debita Societati, cuius dedecori verteretur, ſi, invitis eiuſdem Superioribus, tractatum ſuum adverſus laxitatem, ut dicitur, opinionis minus probabilis typis mandaret. Hæc tamen non reſcripſit Pontifici; ſed ab imprimendo opere diſſuadere eumdem ſtuduit ſequenti epiſtola, quam ad ipſum dedit 25. Decembris 1681. „ Quamvis doctrina mei tractatus pro-
„ betur a Reviſoribus deſignatis, vel deſignandis a Veſtra Sanctitate, & ab illis
„ dicatur utilem fore; non expedit ut tractatus imprimatur, ut iacet. Cum enim
„ illum compoſuerim, dum verſarer in miſſionibus, & poſt magis ventilata ſit
„ hæc materia, nunc neceſſe eſt illum magis locupletari. Licet enim pro Miſſio-
„ nario foret ſufficiens, pro Cathedratico primario Salmanticenſi eſt diminutus,
„ & oportet fuſius impugnari illum qui, poſt illum tractatum compoſitum, To-
„ mum edidit de regula morum.“ His ultimis verbis *Terillum* deſignat, qui Tomum circa hæc tempora edidit de regulis morum.

XIII.

XIII. P. Paulus *Segneri* reſpondet *cit. epiſ.* §. *27. num. 71. pag.* 214. hæc eſſe documenta hiſtorica, quæ miſſa facit. Interim ſubdit, nihil veriſimilitudinis habere, P. Gonzalez declinaſſe, favente Pontifice, editionem ſui operis adeo ſibi cari, ut paullo poſt imprimi *Delingæ* abſque Religionis facultate curaverit. Delingæ editus tractatus fuit anno 1691. quo tempore Gonzalez univerſam moderabatur Societatem. Non ergo ab aliis quam a ſemetipſo facultatem operis imprimendi obtinere debebat. Nonnulla alia, quæ ibidem P. Segneri in Gonzalez ſcribit, italice primum referam. „ Il dire poi, che più toſto egli (il P. Generale Gonzalez) avrèbbe da- „ to quel ſuo parto alle fiamme, che farlo veder al pubblico fuor di legge, è di „ lode grande. Ma laſcia crederſi piamente a chi vuole, maſſimamente dappoi- „ chè appunto fuor di legge ſtampollo due anni ſono ſugli occhi di chi ſi foſſe, „ purchè non foſſe di chi lo dovea vedere. *O quante vittime egli ſi ſarebbe indot-* „ *to a ſacrificare* (dirà chi legge) prima di venir a queſt'una, che pur non era „ unigenito al par d'Iſacco!" Latine ſic verto. „ Quod vero circumfertur, Pa- „ trem Gonzalez flammis maluiſſe ſuum tradere tractatum quam præter legem e- „ dere, res eſt laude valde digna. Verum id piis hominibus credendum permitti- „ tur, maxime ex quo, præter ſcilicet legem, duobus poſt annis, illum Delingæ „ edidit in omnium conſpectu, iiſque ſolis inſciis quorum intererat rem ſcire. *Heu* „ *quot victimas ille immolaſſet, præter hanc unam, quæ tamen, æque ac Iſaac, u-* „ *nigenita non erat*!" Hactenus P. Paulus Segneri. Fama Præpoſiti Generalis Societatis Ieſu dicteriis proſcinditur, ut cauſſa probabiliſtica promoveatur. P. Gonzalez tantæ humilitatis, & virtutis fuit, ut bis ſe abdicare ſtuduerit Salmantina Cathedra, quo vitam ſuam in apoſtolico miniſterio conſummaret. Librum ipſum viginti & amplius annorum ſpatio occultum tenuit: & tamen palam eſt, eumdem, Pontifice auſpice, evulgare typis potuiſſe. Vir denique fuit qui poſt tot rumores, & turbas dignus eſt habitus ut univerſæ Societatis clavum teneret. Et in tantum virum, in tantum Prælatum proprium hæc quæ indicavimus, & alia plura ſcribere in publicum P. Paulus Segneri auſus eſt? Mirabitur ſera poſteritas, quin mirabuntur viventes, P. Præpoſiti Generalis Societatis Ieſu probitatem vindicari a viro Dominicano adverſus Scriptorem Ieſuitam, cuiuſmodi eſt P. Segneri. Mirabuntur ſane & in Dominicano veritatis amorem, & in Ieſuita domeſticæ probabilitatis defendendæ ſtudium. In excuſationem clariſſimi Segneri, ſingulari pietate præditi, non aliud dicendum occurrit, niſi vel quod talia ſcripſerit, ut aliis morem gereret, temporis illius procella ſpectata; vel quod his præiudiciis *Probabiliſmus* hominum etiam piorum mentes occupat.

XIV. Anno 1687. P. Tyrſus Gonzalez, ut Elector Provinciæ Caſtellanæ, Romam conceſſit ad Congregationem generalem XIII. in qua Succeſſor R. P. Ioannis Pauli Olivæ denati eligendus erat. Sanctiſſimus Pontifex Innocentius XI. lu-

culentiſſima deſiderii, quo flagrabat, ut in Præpoſitum Generalem eligeretur P. Gonzalez, indicia præbuit. Tali quippe Præpoſito ſperabat fore ut nimia opinandi licentia, cuius accuſabatur Societas, cohiberetur, ianuaque aperiretur probabiliori, atque ſaniori doctrinæ propagandæ in Societatem; cum id in votis haberet Romana Sedes. *Dolebat quippe Pontifex*, inquit Compilator, *& conquerebatur de tanta conformitate, & quaſi coniuratione Ieſuitarum, in defendenda minori probabilitate, tamquam regula ſecura conſcientiæ: videbat quotidie ex officina Societatis prodire libros, qui quaſi pro aris & focis pugnabant pro uſu licito opinionis minus probabilis, & minus tutæ, eoſque recipi cum plauſu a Ieſuitis; nullum autem prodire qui aperta fronte, & non diſſimulato Auctoris, & Religionis nomine, doctrinam illam impugnaret. Inſuper audiebat in Societate male audire apud Superiores qui doctrinam Probabiliſtarum ſibi diſplicere ſignificaret, & fere nullum eſſe qui palam auderet impugnare, immo & aliquos moleſtias non paucas paſſos eſſe. Hinc inferebat, tantam uniformitatem, tantamque conſpirationem in defendendo ſuo Probabiliſmo in Religione, in qua eſt tanta opinandi libertas, ut eſt Societas, non videri caſualem, ſed potius provenire ex conſilio Religionis, volentis ſenſim & in actu exercito adoptare ſibi, & facere propriam Religionis ſententiam de uſu licito opinionis minus probabilis.*

XV. Non audet negare P. Segneri, Pontificem Innocentium electionem P. Gonzalez in Præpoſitum Generalem promoviſſe, atque Electoribus ſuam ſignificaſſe claris indiciis voluntatem, ut in eumdem P. Tyrſum ſuffragia caderent. Hæc dumtaxat ſubiicit cit. epiſt. §. 28. pag. 217. *Io dico bene, che ſe Innocenzo XI. come ſaggio, lo deſiderò Generale, ſicuramente non lo deſiderò per un libro.*" Illud addo, „ ſi Innocentius, utpote prudens, deſideravit in Generalem P. Tyrſum, illum ſane non concupiſſe propter unum librum." Nec in mentem Compilatori venit adfirmare, ſanctum Pontificem Innocentium ob unius libri editionem electionem P. Tyrſi in Generalem procuraſſe; ſed ob virtutis, ſapientiæ, prudentiæ, & fortitudinis dotes, quas eminere in tanto viro cognovit.

XVI. Electio pro votis ceſſit die 6. Iulii anno 1687. Pontifex electum Generalem ſic affatus eſt. Quoniam Deus ad hanc te præfecturam evexit, tuum erit curare ut in Societatis gymnaſiis doctrina maioris probabilitatis, in quam Sedes Apoſtolica propendet, doceatur. In hunc finem in Romano Collegio magiſtrum præficies, qui doctrinam hanc propugnet. Sanctitati ſuæ promiſit Generalis Gonzalez, ſe ex Hiſpania vocaturum Profeſſorem Theologiæ, qui eam doctrinam in Collegio Romano dictaret: & ita adimplevit anno ſequenti, quo *P. Ioſephum Alfarum* ex Hiſpania adduxit ad legendam Theologiam in Collegio Romano. Oppoſitiones, & graviſſima offendit obſtacula P. Alfarus, dum munus e cathedra explicandi ſententiam probabiliorem aggreſſus eſt. Multi eumdem coegerunt ne

in

in publicum hanc doctrinam defendendam exponeret. Idque aſſecuti fuerunt. Quoniam, tametſi P. Alfarus theſes ex univerſa Theologia collectas, typis editas propoſuerit publico certamini, cui ipſe præfuit anno 1689. auſus minime eſt ſententiam maioris probabilitatis exponere. Tum cognovit Pontifex graviſſimas difficultates, in quas incurſurus novus Generalis erat, ut in Societate libertatem reſtitueret docendi doctrinam probabiliorem. Quare ſummus Pontifex apertius Patres ipſos Societatis graviores alloqui deſtinavit. Idque in mandatis dedit Cardinali Cybo, Status Secretario, ut ſignificaret Patribus Congregationis generalis, cupere ſummum Pontificem, ut in doctrina de opinione probabili licitum eſſet Theologis Societatis tenere, atque libris publicis, ſi vellent, tueri, quod in concurſu opinionis magis probabilis, magiſque tutæ non liceret ſequi minus tutam, minuſque probabilem. Congregatio deſiderio Pontificis cupiens ſatisfacere condidit decretum XVIII. in quo declaravit Societatem non prohibuiſſe, nec prohibere quo minus ſententiam illam tueri poſſent, quibus illa magis probaretur: ipſeque Pontifex ſæpe hortatus P. Generalem eſt, ut curaret maiori quo poterat ſtudio ut in Collegio Romano, aliiſque gymnaſiis Societatis traderetur doctrina Antiprobabiliſtarum.

XVII. Mirifica ſunt interpretamenta, quibus hæc omnia perturbare nititur P. Paulus Segneri. Non veretur conceptis verbis aſſerere, Pontificem ſummum cum ſuis iudicibus reviſoribus deluſum fuiſſe. Ne fides vacillet lectorum, illius verba exſcribenda ſunt. *Or qui biſogna finire omai di ſcoprire l'equivocazione accennata più volte da me bensì, ma non mai ſpiegata a dovere. Se Papa Innocenzo XI. e tutti gli altri digniſſimi ſuoi miniſtri ſi perſuaſero, come diceva loro il Padre, che la ſentenza ſevera foſſe l'antidoto a tutte l'opinioni chiamate larghe, fu perchè eglino di ragione avviſavanſi, ch'egli per ſentenza ſevera intendeſſe quella che fino allora intendevano tutti gli altri, cioè quella che ci obbliga all'opinione riputata fra dotti generalmente la più probabile al paragone. Ma non era ciò vero punto. Egli per ſentenza ſevera intendeva quella fabbricata dinanzi da lui, cioè quella che obbliga alla opinione diretta riputata la vera dall'operante, ſentenza non pur non ſevera a chi la ſa tutta, ma arriſchiatiſſima, come ſi è da noi già dimoſtrato. E così PAPA INNOCENZO, e TUTTI GLI ALTRI, SE CREDEVANO CIO' CHE DA LUI DICEVASI, RIMASERO ASSAI DELUSI dalla ſperanza, non già per colpa loro, ma per cagione di lui medeſimo, e POI DI QUEI GIUDICI REVISORI, quali nel giudicar ſu tal dottrina ſi erano facilmente laſciati ſorprendere dall'aſpetto: nè ciò per altro, ſe non perchè aveano rimirato il quadro dal lato ſuo luminoſo, non l'aveano rimirato dal foſco.* Quæ ſic latine verto.
„ Tempus iam urget ut ſæpius indicatam, numquam tamen ſatis explicatam,
„ deceptionis radicem pateſaciam. Si PAPA INNOCENTIUS XI. omneſque alii

„ eximii eius miniſtri ſibi perſuaſerunt, quemadmodum illis Pater (Tyrſus) inſinuabat, ſententiam ſeveram antidotum eſſe adverſus omnes opiniones laxas „ appellatas; id evenit, quia ii merito arbitrabantur, eum nomine ſententiæ ſeveræ illam intellexiſſe quam hactenus alii omnes docuerant, nimirum quæ nos „ aſtringit eam amplecti opinionem quam doctiores communiter probabiliorem reputant. Verum falſum id omnino erat. Ipſe (P. Tyrſus) ſententiæ ſeveræ nomine eam intelligebat quam ipſe ſibi formaverat, videlicet illam quæ ad opinionem directam, veram ab operante iudicatam, aſtringit: quæ ſententia non „ modo ſevera non eſt, ſed aleæ periculique pleniſſima, ſicuti a nobis iam oſtenſum eſt. Quare INNOCENTIUS PAPA XI. OMNESQUE ALII, ſi iis quæ „ ſibi a P. Tyrſo dicebantur, fidem adhibuerunt, valde decepti remanſerunt, non „ illorum culpa, ſed primum P. Tyrſi artificio, & poſtea ILLORUM IUDICUM „ CENSORUM, qui iudicium in talem ferentes doctrinam, facile ſemetipſos deceperunt, quod ſcriptum P. Tyrſi, non qua tenebroſum, ſed qua lucidum erat, „ ſpectarunt. "

XVIII. P. Paulus Segneri in iis quæ recitavimus, illuſionis, atque deceptionis accuſat, quos? *Summum Pontificem Innocentium XI. eiuſdem iudices reviſores*, & Reverendiſſimum P. Tyrſum Gonzalez ſuum Generalem. Scripſit enim P. Segneri ſuas epiſtolas anno circiter 1693. P. Tyrſus Societatem moderabatur iam ab anno 1687. Porro, ut quam iniuſte iſtos carpat, palam fiat, primum omnium in examen vocanda ſunt crimina quæ Patri ſuo Generali impingit. Duo P. Segneri affingit P. Gonzalez Præpoſito ſuo Generali. Unum, quod neget probabilitatem *obiectivam*. Alterum, quod in controverſia probabiliſtica, non communem probabiliorem doctrinam, ſed opinionem ſingularem periculi & aleæ pleniſſimam defendat. Si alterutrum, nedum ambo, verum ſit, me auctore, a P. Segneri victoria ſtat. Si ambo facta evidenter falſa ſunt, tres epiſtolæ P. Segneri ſuper quæſtione probabiliſtica igni & aqua ſunt interdicendæ. Porro tam falſa ſunt duo indicata facta, quam falſum eſt ſereno cælo Solem meridianum non reſplendere. P. Gonzalez negavit probabilitatem obiectivam? Hanc falſitatem evincit eiuſdem tractatus. Quid quod nemo, niſi ſtultus, hanc probabilitatem negare valet? Omnis quippe probabilitas formalis ab obiectiva pendet. Qui primam ſuſcipit, admittat oportet & alteram. Primam admittit P. Gonzalez: ergo & ſecundam. Duplex probabilitas obiectiva: altera rationis, quam intrinſecam; altera auctoritatis, quam extrinſecam appellant. Utramque propugnat P. Gonzalez; & hanc ſecundam ceteris clarius explicat. Probabilitatem extrinſecam, in quam ſapientes communiter conſpirant, amplectendam communiter docet Gonzalez. Accidit interdum, raro quidem, ſed accidit tamen, ut opinio aliqua communior ſit inter Theologos, qui illam pro dignitate non diſceptarunt. Sapientiores, licet numero

im-

impares, Theologi controverſiam, data opera, diſpiciunt; & poſt ſeverius examen, citra omnem paſſionem, validiſſimas rationes, graviſſima fundamenta deprehendunt, quæ evincunt oppoſitam opinionem extrinſecus penes vulgus Moraliſtarum minus probabilem, veriorem, probabilioremque eſſe. Et tunc hanc amplectendam eſſe docet P. Gonzalez, docent Antiprobabiliſtæ omnes. Evidens itaque eſt P. Gonzalez communem doctrinam propugnare. Id ſolum verum habet, hunc ſapientem virum nemini ſecundum fuiſſe in illuſtranda hac controverſia, a qua cuiuſque rigoris notam abſtulit; &, quoad fieri potuit, benignius veram, ſanamque probabilioris doctrinæ ſententiam expoſuit. Horum omnium teſtis eſt publicum opus eiuſdem Gonzalez. Quis nunc non miretur P. Segneri auſum, quo ignorantiæ, deceptionis, illuſioniſque reos poſtulat *ſanctiſſimum Pontificem Innocentium XI. illius iudices reviſores, ceteroſque miniſtros?* Impotens probabiliſticæ doctrinæ defendendæ deſiderium auguſtiora ſecundum Deum, & Scriptores canonicos teſtimonia conculcat, & peſſum dat. Ignorantes ne Theologos quos huic operi examinando præfecit providentiſſimus Pontifex Innocentius? Cenſores iſti doctrinam Gonzalez non percepere? Gonzalez ne vafer, qui vellet Pontifici, & illius reviſoribus illudere? Talia in Pontificem INNOCENTIUM XI.? Talia in Theologos, cenſoreſque pontificios? Talia in proprium Superiorem publice ſcribere non erubuit P. Paulus Segneri? Quamnam heinc non arripient anſam Ianſeniſtæ reiiciendi decreta pontificia? Inquient enim: P. Paulus Segneri, celeberrimus Ieſuita, magnoque in pretio habitus, in libri ſui proprii Generalis examine deluſum Pontificem, deluſos cenſores palam ſcribit. Nec hoc ipſius ſcriptum damnatum eſt. Quidni ergo & nobis ſimilia opponere non licebit? Clamitabunt; in aliena domo fervEnti zelo Apoſtolicæ Sedis iura exaltari, defendi; in cauſſa autem propria audacius ceteris illudi, deprimi, contemni. Nihil in excuſationem P. Segneri reponi poteſt, niſi quod ille aut invita minerva has tres epiſtolas exaraverit, aut quod natalitiis tenebris ſepelierit. Verum perſonæ vindicias ceteri ſuſcipiant. Nos non in perſonam, ſed in doctrinam ſcribimus. Id ſane certum eſt, nulla excuſatione dignos eſſe qui præfatas epiſtolas publici iuris fecerunt, cum non levi eiuſdem Segneri detrimento. Et tamen eouſque Probabiliſmi amor abripit, ut PP. Viva, La-Croix, ceterique omnes poſteriores Theologi plenis buccis has epiſtolas laudent, & exaltent, ut genuinos eiuſdem Segneri partus. *Quicumque ambigerent* (inquit epiſtolarum editor in præfat.) *has epiſtolas Patri Paulo Segneri adiudicandas eſſe, hi aut numquam eiuſdem opera legerunt, aut tam obeſæ naris ſunt, ut neſciant eumdem in his litteris deprehendere ſpiritum, eumdem ſtilum, eamdem vim ac in ceteris omnibus illius libris.* Utroque ergo pollice ſubſcripſi editori, poſtquam ſcilicet has tres epiſtolas contuli cum ceteris operibus, ſi ſtilus dumtaxat, ratioque ſcribendi ſpectetur. Stilus quippe idem, vene-

 res,

res, atticiſmus, lepores, tropi, figuræ, verborum delectus, & cetera omnia, quæ orationem ornant, Auctorem adamuſſim referunt. In noſtra Probabiliſmi hiſtoria italice ſcripta in dubitationem caute vocavi, eſſent ne hæ tres epiſtolæ germanus partus P. Segneri: quia aliquæ, licet leviſſimæ, ambigendi rationes occurrerunt: ea tamen cautione locutus ſum, ut quiſque, quid reapſe ſentirem, internoſcere poſſet. In præſens autem, re ſerio conſulta, ſubſcribo, omni dubitatione ſublata, præfato harum epiſtolarum editori. Stilus P. Segneri adeo peculiaris eſt, ut, niſi Deus alium Patrem Segneri omnino ſimilem creaverit, nemo præter eumdem P. Paulum Segneri illas ſcripſerit epiſtolas; ut ego quidem arbitror, & mecum hactenus arbitrati ſunt omnes Societatis Theologi, qui hacce de re ſcripſere hactenus. Quod ſcribit P. Sanvitalis in laudata opella corruptas fuiſſe eiuſmodi epiſtolas, bellum commentum eſt. Deſignet loca corrupta. Deſignet interpolatores. Tantum ne criminis impingere Sociis ſuis audet? Primus omnium epiſtolam priorem confutavit P. Petrus Martyr Dominicanus in ſua *Lucerna morali* edita Romæ an. 1698.

XIX. Quæ ſequuntur, totidem fere verbis tranſcribam ex *ſuccincta narratione* ipſius P. Gonzalez, ſeu eiuſdem Compilatoris. Perſequitur itaque Gonzalez exponere verum ſenſum doctrinæ a ſe propugnatæ. Evincit, ſententiam recentium Probabiliſtarum aſſerentium, unicuique licitum eſſe ſequi opinionem minus tutam, ſi ſciat eſſe abſolute probabilem, quamvis & in actu primo appareat minus veriſimilis quam oppoſita, non eſſe communem inter Theologos huius ſæculi. Quamvis enim plures poſt Medinam doceant, licere ſequi opinionem minus probabilem, relicta probabiliore; non propterea eo in ſenſu hoc docent, ut licitum ſit alicui ſequi opinionem quæ ipſi operanti in actu primo ſit minus veriſimilis. Sed de ea opinione loquuntur quæ licet probabilior, ſeu communior non ſit inter Theologos, ob aliquam gravem rationem ipſi operanti probabilior apparet. Quamquam enim ea opinio plerumque ſit probabilior quæ a pluribus Doctoribus defenditur, cum iuxta Philoſophum probabilia ſint quæ videntur omnibus, vel plurimis, vel maxime notis, & illuſtribus; alicui tamen opinio oppoſita, quæ abſolute minus probabilis eſt, probabilior apparet. Quare in eo tractatu oſtendit *Præpoſitus Generalis*, falſo Ianſeniſtas tribuere communi conſenſui Ieſuitarum ſententiam benignam in ſenſu odioſo, & intellectam de opinione minus tuta, quæ ab ipſo operante iudicetur falſa, vel prudenter poſſit iudicari, eo quod oppoſita, ratione, & auctoritate appareat illi veriſimilior; modumque tradit Ieſuitis, quo poſſunt explicare multos ex ſuis Auctoribus claſſicis, eoſque liberare ab invidia quam illis conflant Ianſeniſtæ. Et reapſe hoc in ſenſu P. Franciſcus Suarez *Tom. IV. de Relig. pag.* 544. docet, licitum eſſe ſequi opinionem minus probabilem, relicta probabiliore, videlicet probabiliore, ſpectata Doctorum multi-

tu-

Digitized by Google

tudine; quæ ceterum operanti magis probabilis eſt. Idcirco oppoſitam ſequitur, quæ licet minus probabilis ſit comparate ad multitudinem Doctorum, ipſi tamen operanti citra paſſionem probabilior eſt. Præterea in eo tractatu oſtendit eſſe falſam doctrinam Ianſeniſtarum, & quorumdam aliorum Theologorum nimis rigidorum, aſſerentium, nullam opinionem probabilem reipſa falſam; & legi divinæ contrariam, a peccato coram Deo excuſare.

XX. Ex hac relatione concludit, non paucis omiſſis, Compilator, quam utilis ſit ad conſulendum honori Societatis tractatus Præpoſiti Generalis, in quo declinans nimium rigorem, & nimiam indulgentiam in uſu opinionum probabilium, moderatum uſum tradit; & probat, maligne Ianſeniſtas tribuere Societati ſententiam Probabiliſtarum, acceptam in ſecundo ſenſu, invidiæ pleno. Illam enim multi ex præcipuis & gravioribus non docuerunt in illo ſenſu, ſed in priori nempe quando opinio minus probabilis relative ad alios, ipſi operanti probabilior eſt. Et hoc ſolum docet ut Doctor particularis, non ut Generalis, nullum ex ſuis ſubditis ad ita docendum aſtringens; ſed omnibus plenam libertatem relinquens, ut in hac graviſſima controverſia eam defendant quam poſt diligentem veritatis inquiſitionem, & accuratum ſtudium ex ſincero deſiderio non errandi, ſententiam ſolidioribus nixam fundamentis deprehenderint. In hoc tractatu oſtendit ſolidum, & fundatum modum quo Ieſuitæ tueri poſſunt, licitum eſſe ſequi opinionem probabilem omnino tutam, relicta tutiori, & probabiliori; quamvis opponantur antiquis omnibus, de quibus vere pronuntiavit P. Franciſcus Amicus *Tom. III. Curſ. theol. diſp.* x. *num.* 79. videlicet, omnes fere antiquos negare, licitum eſſe operari ſecundum opinionem minus tutam, quæ minus probabilis iudicatur, ſemperque exigere ut illa operanti ſit probabilior. Et Antonius de Cordova in ſuo *Quæſtionar. theolog. edito* 1556. *quæſt.* 111. *aſſert.* 1. affirmat, partem tutiorem eſſe tenendam, quando illa eſt probabilior. Et ſubdit: In hoc omnes Theologi conſentiunt. Poſſunt igitur multi ex antiquis commode exponi, dum dicunt dari obligationem ſequendi opinionem tutiorem, quando illa eſt probabilior, ut ſcilicet loquantur de probabilitate reſpective ad operantem, ut nimirum operans teneatur ſequi ſententiam tutiorem, quando illi apparet probabilior: ac proinde dum dicunt ſatis eſſe ad operandum ſecundum ſententiam minus tutam, ſolum volunt opinionem operanti debere eſſe probabiliorem, ſeu veriſimiliorem; non autem quod ſit abſolute probabilior in ſe, ſeu quod habeat pro ſe plures, & graves Auctores. Quæ hactenus dicta ſunt, tranſcripſi ex ſuccincta narratione, pluribus omiſſis. Quæ ſequuntur, ad litteram deſcribam: idcirco illa ſignavi.

XXI. „ Præcipua vero utilitas eſt, ne adverſarii noſtri cum fundamento dice-„ re poſſint, Societatem fucum facere, & verba ſolum dixiſſe „ dum in Congre-

„ ga-

Digitized by Google

„ gatione ultima declaravit; Societatem non adſciviſse, ut propriam, ſententiam „ benignam de uſu licito opinionis minus probabilis, minus tutæ, & ipſi operan„ ti minus probabilis, ſeu minus veriſimilis; & declarationem eſſe factis contra„ riam, dum nullus effectus illius decreti poſt tot annos viſus eſt; ſed adhuc poſt „ decretum pergunt Ieſuitæ eo modo quo antea, illi inſiſtere doctrinæ, & infen„ ſos ſe oſtendere illis qui illam impugnant. Id autem faciunt ex falſa perſuaſio„ ne, quod omnes Doctores Societatis ante Alexandrum VII. excepto Paulo Co„ mitolo, & P. Andrea Blanci, illam propugnaverint in ſenſu illo primo, quo „ ſequentes moderni cum Caramuele, & in quo ſolum illam impugnat P. Gene„ ralis; cum tamen efficaciter probet, nec P. Suarez, nec alios multos Auctores „ claſſicos huius ſæculi, intra & extra Societatem, locutos fuiſſe de opinione mi„ nus tuta, quæ ipſi operanti appareat in actu primo minus veriſimilis quam op„ poſita, ſeu magis falſa quam vera; ſperetque paucos fore in Societate, qui in„ terrogati, an liceat, homines facere actionem de qua diſputatur an ſit pecca„ tum mortale; & ipſorum fundamenta ipſi videntur urgentiora quam funda„ menta ſententiæ oppoſitæ; paucos, inquam, fore qui ſic interrogati reſpondeant „ licere.

XXII. „ Ob hunc finem præcipue iudicavit Præpoſitus Generalis ſuæ obligatio„ nis eſſe, Religionem ſibi commiſſam liberare a tam odioſa nota, typis man„ dando tractatum ſuccinctum, in quo illam doctrinam in eo ſecundo ſenſu acce„ ptam ex profeſſo impugnaret, & oſtenderet eam in eo ſenſu acceptam non eſſe „ communem inter Doctores claſſicos Societatis; licet non pauci illam in eo ſen„ ſu ſecuti ſint.

XXIII. „ Vix autem PP. Aſſiſtentes cognoverunt, P. Generalem diligenter ſub „ prælo habere tractatum in quo ex profeſſo impugnabat uſum licitum opinionis „ probabilis minus tutæ, niſi poſt diligentem veritatis inquiſitionem in actu primo „ illa appareat veriſimilior quam oppoſita, & idcirco ab eo iudicatur vera, & le„ gi divinæ non contraria, cum in unum convenientes obtulerunt libellum ſup„ plicem P. Generali, cuius concluſio erat petere ut librum ſuum ſupprimat, ſive „ ille nondum typis mandatus ſit, ſive totus, ſive ex parte ſit impreſſus.

XXIV. „ Præpoſitus Generalis reſpondit illis impenſe gratias agendo pro inſigni „ zelo, quo illum admonebant, & pro ſumma vigilantia, qua Societatis bono „ proſpiciebant: addidit vero quoad impreſſionem impediendam, iam non eſſe „ tempus, quia illa abſque dubio tunc eſſet finita, quod erat certum. Nam illi „ obtulerunt ſuum libellum quarta die Novembris, & ad finem Octobris finita „ fuerat. Hoc ſuppoſito reſpondit. 1. Se libenter hoc tribuere iudicio ipſorum PP. „ ut liber non prodeat nomine ſuo, dummodo prodeat nomine alicuius Theologi „ Societatis ſaltem in genere. 2. Quia intellexit illis ſpecialiter diſplicuiſſe differt.

„ 2. cu-

Digitized by Google

„ 2. cuius index ad ipſos tranſmiſſus fuit, expoſuit illis, in tractatu ſe reperiiſſe „ errorem typographi, vel amanuenſis: nam cum deberet ſic apponi: *Diſſertatio* „ *2. continens graviſſimas rationes ob quas expediens fuit ut Societas in ultima Con-* „ *gregatione generali declararet, non eſſe ſuam, nec ad ſe attinere ſententiam beni-* „ *gnam de uſu licito opinionis minus probabilis, & minus tutæ in concurſu proba-* „ *bilioris, & tutioris:* ſic eſt appoſitum: *continens rationes ob quas ultima Congre-* „ *gatio declaravit* . . . . quo ſignificatur illas rationes expenſas fuiſſe in Congre- „ gatione; quod erat manifeſte falſum. Cum, inquam, intellexiſſet hoc illis diſ- „ plicuiſſe, rem illis expoſuit, & teſtatus eſt irrepſiſſe errorem in eum titulum; „ & ideo cum primum accepit quaternionem impreſſum fuiſſe, iuſſit ut inter er- „ rata primo loco poneretur; addiditque id evidenter omnibus conſtiturum ex præ- „ fatione illius diſſertationis, in qua expreſſe notabat rationes illas eas eſſe quas „ ipſe ſuis Superioribus repræſentabat, ne permitterent illam doctrinam fieri pro- „ priam Societatis, ſicut ſcientiam mediam: ideoque illam præfationem ſic abſol- „ viſſe: *Hic appendam rationes, quibus ad hoc procurandum permotus ſum..*

XXV. „ Inſuper adiunxit, ſe quidem ſecurum eſſe, nihil in illis rationibus tan- „ gi quod poſſit merito offendere: ceterum ſi, illis lectis, & examinatis, iudica- „ retur oppoſitum, ſe paratum eſſe totam illam diſſertationem a reliquo opere li- „ bri extrahere; & loco illius aliam ſubſtituere, quæ foret de magno honore So- „ cietatis, in qua ſcilicet probaretur, quod quamvis Ieſuitæ ut plurimum ſecuti „ eſſent doctrinam communem in hoc ſæculo de uſu licito opinionis probabilis „ minus tutæ in occurſu probabilioris & tutioris; nullos tamen magis limitaſſe „ illud principium, & intra certos cancellos coarctaſse quam Ieſuitas. Ad petitio- „ nem vero PP. Aſſiſtentium reſpondit his formalibus verbis, quæ ipſis prælegit. „ . . . . *Quia iam publicum eſt, me inter varia typis mandare tractatum de recto* „ *uſu opinionis probabilis, omnino neceſſarium duxi ob rationes graviſſimas, quas* „ *habeo, ut antequam agatur de libro publicando, vel non publicando, huc ſecreto* „ *afferantur duo exemplaria vel tria, ut V. V. R. R. & Secretarius Societatis cir-* „ *cumſpiciant, an contineant doctrinam quæ gloriæ Dei, & honori Societatis poſſit* „ *incommodare; & tunc cum plena libri cognitione mihi exponant rationes quæ* „ *ipſis occurrerint pro publicando, vel ſupprimendo libro, ut, illis attente conſide-* „ *ratis, & expenſis, ego determinem id quod in Domino iudicaverim fore de maio-* „ *ri gloria Dei, & noſtræ Societatis vero honore, quem unice quæro*.

XXVI. „ PP. Aſſiſtentes, non contenti hoc reſponſo, ſex diebus poſt oblatum „ primum libellum ſupplicem, obtulerunt ſecundum, nempe die 10. Decembris, in „ quo ſuam ſententiam de libro diligenter impreſso, ſic expreſserunt, ut dicerent, „ illic, ubi natus eſt, ita ſupprimendum, ut nullum eius exemplar afferatur Ro- „ mam. Præpoſitus Generalis huic poſtulato acquieſcere non potuit. Quid enim

Digitized by Google

„ amplius potuiſsent poſtulare , ſi, lecto libro , deprehendiſsent illum continere „ pravam doctrinam contra fidem, & bonos mores ? Eſſet enim hæc ſuppreſſio „ non ſolum contra honorem Generalis, ſed contra honorem Societatis , cui pro„ broſum eſset quod eius caput impreſſiſset librum malæ doctrinæ; ita ut Religio „ ipſa compulſa ſit illum perpetuis tenebris damnare, quin permiſerit ullum exem„ plar comparere in mundo. Quis credat enim viros Religioſos, & cordatos tam „ duram protuliſse ſententiam contra librum ſui Præpoſiti Generalis , niſi propter „ doctrinam pravam ? Quis credat illos eo ſolum nomine tam ſevere cenſuiſſe de „ illo qui continet doctrinam paullo ſeveriorem quam ſit illa quam ſequuntur re„ centes Probabiliſtæ ? Et tamen doctrina libri non alio titulo potuit diſplicere il„ lis. Nam ſi liber non diſplicuiſset propter doctrinam, ſed ſolum propter aliqua „ incidentia, deberent ipſi ſollicitare ut aliqua exemplaria veherentur Romam, & „ ſubiicerentur examini; ut, ablatis accidentibus, maneret ſalva doctrina : quod „ cum non fecerint , ſignum eſt diſplicere doctrinam eo titulo quod illis videa„ tur contraria communi ſententiæ noſtrorum Doctorum ; quod tamen verum „ non eſt.

XXVII. „ Poſtquam PP. Aſſiſtentes animadverterunt Patrem Generalem acquie„ viſse ſuo conſilio, timentes ne obtineret a Pontifice, ne libri examen commit„ teret alicui Congregationi particulari Cardinalium, & Theologorum, a ſua San„ ctitate deſignandorum; & merito metuentes quod, ſi obtinuiſſet, liber eſset pu„ blicandus, ſalva tota doctrinæ ſubſtantia, correctis dumtaxat aliquibus acciden„ tibus, quæ poſsunt in politica offendere : & audientes Patrem Generalem hoc „ ſecreto totis viribus intendere, inito de novo conſilio, nomine omnium, unus „ ex illis allocutus eſt Pontificem, &, ut creditur, reliquit ei libellum ſupplicem „ ab omnibus ſubſcriptum, in quo repræſentabant turbandam eſse Religionem, ſi „ liber ille publicaretur, magnaque ſcandala inde oritura in tota Societate, & o„ mnibus viis conati ſunt præoccupare aures Pontificis , & perſuadere , expedire „ bono Societatis ut liber ille ſupprimatur.

XXVIII. „ Generalis e contra poſtulat ut liber ſubiiciatur examini, & non da„ mnetur ante prævisa merita ad inſtantiam PP. Aſſiſtentium , & aliorum Ieſui„ tarum, qui librum non legerunt, obteſtatus ſe aliud non intendere quam glo„ riam Dei, & Societatis, & paratum eſse corrigere ea quæ iudices deſignandi „ iudicaverint corrigenda, vel perpetuis tenebris damnare, ſi poſt examen ita iu„ dicaverint : & ſuæ Sanctitati obtulit ſcripta aliqua, quibus probatur ſuppreſſio„ nem huius libri eſſe contra honorem Societatis, & ipſius Sedis Apoſtolicæ , & „ quibus oſtenditur, nullam turbationem ſecuturam in Societate ex publicatione „ huius libri , & doctrinam eius non eſſe contra Auctores omnes Societatis claſ„ ſicos, ſed contra aliquos dumtaxat, & eſse conformem doctrinæ Patrum , &

„ *omnium*

Digitized by Google

„ *omnium Theologorum antiquorum*, & communi recentium Theologorum, qui poſt
„ Alexandrum VII. extra Societatem de hac controverſia ſcripſerunt, & eſſe do-
„ ctrinam conformem iuri canonico, & quam pro reformanda Theologia morali
„ deſideraverant Alexander VII. & Innocentius XI.

XXIX. „ Quia vero PP. Aſſiſtentes, & alii Ieſuitæ Romæ nihil magis timent
„ quam quod liber iuſſu Pontificis ſubiiciatur examini alicuius Congregationis par-
„ ticularis Cardinalium, & Theologorum, ad hoc impediendum, & rem invol-
„ vendam, ſuggeſſerunt Pontifici, ut res differretur uſque ad Congregationem
„ Procuratorum: non poſſe ſuffragium ferre, an ſit . . . . Pontifex novum con-
„ dens ius hanc poteſtatem illi tribuat, nec Pontificem congrue poſse iudicium
„ libri committere Congregationi illi ad quam ex Provinciis non ſolent mitti com-
„ muniter Profeſſores Theologi exercitati in ſcholis, prout erat opus ad feren-
„ dum iudicium de libro; neque hoc examen poſse illis committi ſine magnis ex-
„ penſis Provinciarum, quia ad examinandum librum deberent ſpatium aliquod
„ temporis hic manere. Quod ſi ex illis Procuratoribus velit Pontifex, ex ſingu-
„ lis Aſſiſtentibus eligere unum, & iudicio quinque virorum committere iudicium
„ libri, id facilius poterit nunc facere Romæ. "

XXX. Quæ ultimo loco recitavi, omittit P. Paulus Segneri in ſua ſecunda e-
piſtola tranſcribere. Ceterum ſuccincta narratio, quam italica lingua ſcriptam
refert P. Segneri in ſua ſecunda *epiſ.* & altera, quæ latine typis edita eſt, in o-
mnibus conveniunt. Præfata narratio nulli ſuſpicioni obnoxia eſt. Facta enim fuit
vel ab ipſo P. Gonzalez, vel ab altero Ieſuita, Compilatore nuncupato, qui nem-
pe opus P. Gonzalez compilavit, ipſo P. Segneri fatente. Heinc quiſque colligere
valet, quodnam fuerit hoc tempore in Societate pro opinione probabiliſtica ſarta
tecta propugnanda ſtudium, quænam ſollicitudo, quænam anxietas. Verum de
hoc capite ſequenti. Sub finem Tomi adiiciam cenſuras latas a quinque Reviſori-
bus Societatis ſub Generali Oliva in opus P. Gonzalez; & ſimul dabo cenſuram
piiſſimi P. Alfari in cenſuras Reviſorum.

CAPUT VI.

Decretum Innocentii XI. adverſus Probabiliſmum. Nonnullæ in illud animadverſiones. P. Segneri effugia vana.

I. DIluſi in hunc locum tranſcribere decretum ſanctiſſimi Pontificis Innocen-
tii XI. tametſi, antequam P. Tyrſus ad Præfecturam Societatis provehe-
retur, latum fuerit, ne rerum narratio perturbaretur. Decretum autem eiuſmo-
di eſt.

Die

Die XXVI. Iunii 1680.

Facta relatione per P. Lauriam contentorum in litteris P. Tyrſi Gonzalez Soc. IESU, Sanctiſſimo noſtro directis, Eminentiſſimi dixerunt, ſcribendum per Secretarium Status Nuntio Apoſtolico Hiſpaniarum, ut ſignificet dicto P. Tyrſo, quod Sanctitas ſua benigne acceptis, & non ſine laude perlectis litteris, mandavit ut ipſe libere, & intrepide prædicet, doceat, & calamo defendat opinionem magis probabilem, nec non viriliter impugnet ſententiam aſſerentem licitum eſſe ſequi opinionem minus probabilem in concurſu probabilioris SIC COGNITAE, & IUDICATAE, eumque P. Tyrſum certum faciat, quod quidquid favore opinionis magis probabilis egerit, & ſcripſerit, gratum erit Sanctitati ſuæ.

Iniungendum pariter P. Generali Societatis IESU de ordine Sanctitatis ſuæ, ne ullo modo permittat Patribus Societatis ſcribere pro opinione minus probabili, & impugnare ſententiam aſſerentium, licitum non eſſe ſequi opinionem minus probabilem in concurſu magis probabilis SIC COGNITAE, & IUDICATAE; verum etiam relate ad omnes Univerſitates Societatis mentem Sanctitatis ſuæ eſſe ut quilibet pro ſuo libito libere ſcribat pro opinione magis probabili, & impugnet contrariam prædictam, eiſque iubeat ut mandato Sanctitatis ſuæ omnino ſe ſubmittant.

Die VIII. Iulii 1680.

Intimato prædicto ordine Sanctitatis ſuæ P. Generali Societatis Ieſu per R. P. D. Aſſeſſorem, reſpondit, ſe in omnibus quam citius pariturum, licet nec per ſe ipſum, nec per ſuos prædeceſſores fuerit umquam interdictum ſcribere pro opinione magis probabili, eamque docere.

II. Feſtiva ſunt commenta, quibus illudere hoc decretum pertentarunt nonnulli. Reſcribam aliqua eorum quæ habet P. Paulus Segneri epiſt. 11. pag. 289. *Ora a ridurci a ſentiero, quando Innocenzo XI. ed altri tali amarono ſtamparſi dal P. Tirſo, che ciaſcun ſia tenuto a ſeguitare l'opinione maggiormente probabile al paragone, ſtimarono ſenza dubbio ch'egli parlaſſe della opinione maggiormente probabile al tribunale univerſale de' dotti, non al ſolo tribunaluccio privato dell'operante: altrimenti qual dubbio v'è ch'eſſi tutti in vece di promovere l'impreſſione sì con la lettera al Sig. Cardinal Mellini, e sì con quegli altri tanto onorevoli fogli, che il P. ha veduti poi pubblicati a proprio vantaggio, ſarebbonſi per lo meno aſtenuti da qualſivoglia atto che poteſſe aggiugnere pregio alla novità. Gli onori furono per quanto può giudicarſi fondati in falſo, cioè fondati nel credere ſaviamente ch'egli teneſſe la ſentenza ſevera comune agli altri; non una tale che aveſſe la ſeverità più di titolo che di fondo . . . . Il Pontefice non ordinò per mezzo del Signor Cardinal Cybo, che la Congregazione generale faceſſe decreto, nel quale ella deſſe piena libertà a tutta la Religione di poter difendere, e ſtampare l'una e l'altra ſentenza, come ad ognuno pareſſe.* Quæ ſic verto. „ Ut in ſemitam regrediamur, quan-

„ do

Digitized by Google

„ do Innocentius XI. aliique concupiere edi a P. Tyrſo librum amplectendæ opi-
„ nionis probabilioris in conflictu, dubio procul exiſtimarunt, eumdem loqui de
„ opinione probabiliore, relate ad tribunal univerſale doctiorum, minime reſpe-
„ ctu ingenioli operantis. Alioquin non eſt ambigendi locus quin ipſi non modo
„ editionem non promoviſſent tum litteris datis ad Cardinalem Mellinum, tum
„ aliis ſcriptis, quæ tanto ſui honore publicari vidit P. Tyrſus, ſed a quaque a-
„ ctione abſtinuiſſent quæ addere pretium novitati poſſet. Honores, quantum
„ coniici poteſt, falſitate parti fuere; *videlicet creditum prudenter fuit, P. Tyrſum*
„ *defendere ſententiam ſeveram aliis communem*, ſecus opinionem talem quæ fuca-
„ tam potius quam veram præferret ſeveritatem. Pontifex minime medio Cardinali
„ Cybo iuſſit Congregationi generali ut decretum conderet, quo facultatem face-
„ ret Theologis Societatis alterutram defendere opinionem, prout cuique luberet.“

III. Conferantur ſimul decretum pontificium, & P. Segneri interpretamenta. P. Segneri perpetuo improperat Generali ſuo Gonzalez defenſionem ſententiæ probabilioris relate ad operantem. Et hoc in ſenſu, debitis ſervatis conditionibus, ab eodem Tyrſo fuſe explicatis, Pontifex Innocentius iubet defendi ſententiam probabiliorem, nempe ab operante *SIC COGNITAM, & IUDICATAM*. Præterea Pontifex præcipit P. Præpoſito Generali Ieſuitarum, *ne ullo modo permittat Patribus Societatis ſcribere pro opinione minus probabili, & impugnare ſententiam aſſerentium licitum non eſſe ſequi opinionem minus probabilem in concurſu magis probabilis SIC COGNITAE, & IUDICATAE*. Præterea in mandatis a Pontifice Generalis Societatis accepit ut ſubditos ſuos in ordinem redigeret: *Iubeat ut MANDATO Sanctitatis ſuæ omnino ſe ſubmittant*. Multis hic opus non eſt, ut falſitas interpretamenti quod ex Segneri retulimus, evincatur.

IV. Illud quod ſummopere advertere debemus, & quod in hoc negotio rem conficit, eſt ingenua P. Segneri confeſſio, qua teſtatur, Pontificem ſummum, eiuſque Reviſores, & Congregationis S. Officii Cardinales, & Prælatos improbare uſum opinionis minus probabilis iuxta communem ſenſum. Fatetur, Sedem Apoſtolicam præcipere Generali Societatis ut iubeat doceri in gymnaſiis ſuæ Religionis ſententiam probabiliorem communem. Hoc non ſemel, ſed paſſim teſtatur P. Segneri in ſua *epiſt.* 11. ſiquidem pag. 221. inquit: *Iudices Pontificis ſi adprobarunt opus P. Tyrſi, id fuit in cauſſa quod exiſtimarunt eum docere communem ſententiam probabiliorem*. Pag. 222. *Papa Innocentius, eiuſque miniſtri reputarunt, P. Tyrſum illam ſeveram ſententiam propugnare quam tum communiter ceteri omnes Antiprobabiliſtæ defendebant*. Pag. 229. *Exiſtimarunt Pontifex, eiuſque miniſtri, a P. Gonzalez ſententiam probabiliorem defendi iuxta communem aliorum ſenſum, non opinionem cuius titulus tantum præferret ſeveritatis fucum, re autem opinionem aleæ, & temeritatis pleniſſimam.*

V.

Digitized by Google

V. Ergo, fatente P. Segneri, Sedes Apoſtolica, improbata ſententia minus probabili, præcipit amplectendam ſententiam probabiliorem iuxta communem ſenſum Theologorum Antiprobabiliſtarum. Hoc autem nobis ſufficit. Eccur ergo P. Segneri non ſubſcripſit huic ſententiæ probabiliori, cuius uſum præcipi a Pontifice fatetur? Cur propugnat Probabiliſmum adverſus communem ſenſum omnium Antiprobabiliſtarum? Cur Societas univerſa vi & communis profeſſionis, & quarti voti peculiaris non obedivit Pontificis mandato? Confitetur, ſententiam probabiliorem communi Doctorum ſenſu intellectam a Sede Apoſtolica adprobari, eiuſque uſum præcipi, reiecta minus probabili: & nihiloſecius tribus epiſtolis minus probabilem ſententiam adverſus communem omnium Theologorum Antiprobabiliſtarum ſenſum propugnat? Scientiam quampiam mediam, horum omnium conciliatricem, inveniant adverſarii. Nam P. Segneri non ſemel, ſed conſtanter, pro re nata, fatetur, Sedem Apoſtolicam præcipere ſententiam probabiliorem ſecundum communem Theologorum intelligentiam, reiecta minus probabili, amplectendam eſſe. Hoc nobis ſat eſt. Quod poſtea Reverendiſſimus P. Tyrſus Gonzalez Præpoſitus Generalis Societatis Ieſu in ſuo tractatu doceat ſententiam ſingularem, *arriſchiata, e ſoſpetta*, videlicet ſuſpicionis, & temeritatis plenam, hoc ad nos nihil attinet. Defenſio P. Gonzalez eſt eiuſdem doctiſſimum opus, non ſapientia modo, verum etiam prudentia, pietate, & eruditione refertum.

VI. Altera animadverſio ſpectat turbas, rumores, diſſidia, vices cauſſæ iſtius. Pontifex ſanctiſſimus Innocentius, eiuſdem iudices miniſtri Cardinales, & Generalis Societatis IESU ex una parte nullum non moverunt lapidem, nihil eorum quæ temporum ratio permiſit, intentatum reliquerunt, ut eliminarent e Societate Probabiliſmum. Hunc decreto univerſæ Eccleſiæ denuntiato damnavit Papa Innocentius anno 1679. in re ſacramentaria, fidei, iuſtitiæ, belli, aliiſque in controverſiis. Eumdem peculiari decreto arcere ex Societate ſtuduit P. Tyrſus Gonzalez. Hæc omnia luculentiſſima ſunt. At non minus ex alterá parte luculenta, & mirifica fuit animi conſtantia, & pectoris firmitas in Probabiliſmi iuribus propugnandis, quin & amplificandis. Et, quod omnem ſupererat fidem, Pontifex ſummus, illius iudices, P. Generalis Gonzalez cenſuras graviſſimas incurrerunt in ſaniore promovenda doctrina; ut palam fecimus. Quid ad hæc Probabiliſtæ? Quid ad hæc P. Segneri? Audi eius epiſtolæ concluſionem.

VII. Segneri epiſt. 11. §. 29. pag. 231. num. 82. *Solamente mi reſta addimandarle, ſe la ſcrittura da me chioſata fin ora ſembri a lei fatta in commendazione reale di quello che può dirſi l'EROE dell'opera, o in apparenza? Non altro è ſtato dunque, che un DOLOR giuſto quello che mi ha ſpinto a voler mettere in chiaro la verità. Se per avventura l'aveſſi io meſſa in lume più vivo del ſufficiente, ella mi perdoni, DA CHE IL DOLORE, QUANDO E' CONSIDERABILE, NON*

HA

HA LEGGE. V. S. dia tuttavia di penna con libertà a ciò ch'ella non approvi in queſti miei fogli, affinchè dalle ſue mani non trapaſſino a quelle di un altro, ſe non corretti.

VIII. Hæc eſt concluſio, hic finis ſecundæ epiſtolæ, in qua P. Segneri alloquitur amicum ſuum *Lactantium Vaiani* Canonicum, ad quem epiſtolas dedit. Inquit ergo. „ Illud dumtaxat eſt reliquum ut a te petam, videatur ne tibi ſcriptum, quod hactenus ego commentariis illuſtravi, in veram, an in fucatam „ commendationem illius cedere qui appellari Operis HEROS valet? Si forte vividius (ſeu acrius) quam par eſt illud expoſuerim, parcas velim, *QUONIAM* „ *DOLOR GRAVIS LEGEM NESCIT*. Tu nihilominus ex his foliis ea omnia „ expunge quæ tibi non probantur, ne e tuis ad aliorum manus ſine correctione „ perveniant. "

IX. Non ergo mente ſerena, tranquilloque animo, ſed acerbiſſimo percitus dolore, P. Segneri hanc cauſſam verſavit. Ecquænam tantæ mœſtitiæ, ac tantorum cauſſa malorum? Probabiliſmus. Nimius iſtius amor turbare mentem, ferire animum, armare calamum potuit in Pontificem, in eius miniſtros, in proprium Generalem? Scilicet. Pius, ac eloquens P. Segneri, zeloque animarum magnopere flagrans, perſuaſus erat, ſententiam minus probabilem faciliorem reddere paradiſi viam, ſuavius efficere Chriſti iugum, atque plurimas cælo lucrari animas, quæ æternum ſine Probabiliſmo perirent. Non ergo mirum, ſi hac perſuaſione vehementer præventus, & aliorum auctoritate, & conſiliis preſſus, limites ſuæ modeſtiæ, & moderationis tranſiliverit. Hæc dicta ſint, non ut quidquam cultus, & obſequii, tot aliis titulis celeberrimo P. Paulo Segneri debiti, depereat; ſed ut nihili in hac controverſia illius habeatur auctoritas. Si plura cupis de eius epiſtolis ſcire, conſule *diſſert.* 11. *ſuper Hiſtoria Probabiliſmi & Rigoriſmi.*

CAPUT VII.

Extremum Probabiliſmi decrementum ab anno 1690. ad hæc uſque tempora noſtra.

I. POſt tot rerum, turbarumque diſcrimina P. Tyrſus Gonzalez Generalis Præpoſitus Societatis Ieſu edito brevi tractatu Delingæ anno 1691. tandem anno 1694. integrum ſuum tractatum Romæ publici iuris fecit. Editionem Romanam innumeræ aliæ editiones conſecutæ ſunt. P. Gabriel Daniel novam hoc tempore aggreſſus eſt apologiam adverſus epiſtolas Blaſii Paſchalis. Duplicis criminis Paſchalem poſtulat, & quod regulas dialogi exacte non ſervaverit; & quod minus in referendis Caſuiſtarum ſententiis ſincerus fuerit. P. Matthæus Petit-Didier opus P. Danielis refutavit. Feſtiva ac lepida eſt argumentatio, qua ſub initium

tium primi Tomi P. Petit-Didier circumvenit P. Danielem. Argumentationis ſenſum latine ex Gallico idiomate vertam. Duplex hominum genus, mi R. P. dialogos tuos improbat; nimirum qui legerunt, & qui non legerunt. Miraris, eos qui opus tuum non legerint, iudicum tribunal erigere, ſimulque opus damnare? Appellabis proculdubio ab hoc iudicio veluti iniuſto. Sed prius iſtorum rationes audias velim. Præſcriptionis ius iſti iactant. Si Caſuiſtarum textus falſo laudati fuiſſent; numquid medio & amplius ſæculo tot acuti Probabiliſtæ tacuiſſent? Numquid falſitatis non reviciſſent epiſtolarum Auctorem? Quid plura? Quot apologiæ pro Caſuiſtis non prodiere? Si iſtarum nulla vindicare a laxis opinionibus eoſdem valuit; numquid P. Daniel poſt quinquaginta præſcriptionis annos id præſtabit? Quid quod anno 1656. ſeverum examen Pariſiis inſtitutum eſt ſuper hoc facto, nimirum ſintne caſuiſticæ propoſitiones ſincere decerptæ ex Probabiliſtarum libris? Integer inſumptus menſis fuit in conferendis laxis propoſitionibus cum textu originali, a quo illæ decerptæ fuerunt. Et iudices deputati, peracto ſevero examine, declararunt, ſinceritate ſumma extractas opiniones fuiſſe, totidemque verbis reperiri in libris Moraliſtarum. Si igitur poſt iudicium adeo ſeverum, nulla in citationibus deprehenſa infidelitas eſt, aquam cribro hauriet P. Daniel hoc ſuo novo examine. Hoc eſt iudicium eorum qui librum P. Danielis non legerunt. Qui e contrario eumdem legerunt, opinionibus laxis conlatis cum textibus librorum, unde eædem decerptæ ſunt, nihil infidelitatis, nihil falſitatis, aut fraudis, ad hoc quod attinet, deprehenderunt. Hæc indicaſſe ſufficiat. Nam, miſſis epiſtolis provincialibus ab Eccleſia merito proſcriptis, in ſingulis huius Theologiæ tractatibus laxiſſimas dabo propoſitiones, quas ipſe ex libris Probabiliſtarum decerpſi.

II. Nonnullas epiſtolas idem *P. Daniel* evulgavit adverſus *P. Natalem ab Alexandro*, ſatyræ ſalibus plus æquo reſperſas. Iſtarum epiſtolarum tertia tota occupatur in adiudicando Dominicanis Probabiliſmi invento. Certamen iſtud litterarium Patrem Danielem inter & P. Natalem ad hanc hiſtoriam totum pertinet. Quamobrem eiuſdem origo patefacienda, quæ eſt huiuſmodi. Iacobus Nicolaus Colbert Archiepiſcopus Rothomagenſis anno 1696. miſſis aliorum Moraliſtarum libris, decretum evulgavit, quo Clerum ſibi ſubiectum aſtringebat ediſcere Theologiam moralem ex libris P. Natalis ab Alexandro, & Franciſci Gennet Epiſcopi Vaſionenſis. Adverſus hoc Archiepiſcopi decretum librum in lucem dederunt Probabiliſtæ, hoc inſcriptum titulo. *Difficultates propoſitæ Archiepiſcopo Rothomagenſi ab uno ſuæ diœceſis Eccleſiaſtico ſuper lectione librorum quos ſuis Curatis legendos præſcribit*. Ex Theologia dogmatica & morali P. Natalis duæ ſupra viginti propoſitiones decerptæ fuerunt a Probabiliſtis, & nimii rigoris cenſuris inuſtæ. Auctor libelli reputatus fuit P. Daniel tum ex ſtili qualitate, tum quod paucis ante

te annis Archiepiſcopus hunc Patrem ſelegerat ad componendum Theologiæ curſum legendum in diœceſi: & reapſe iam prælo quoſdam tractatus maturos habebat, cum decretum emanavit in publicum legendi Theologiam P. Natalis ab Alexandro. Hæc ſunt indicia, quæ præfati libelli parentem P. Danielem produnt. Vera ne ſint, an falſa, me ignorare fateor. Valde offenſus Archiepiſcopus, quod cenſuris obnoxium viderit decretum ſuum, inquiſivit in Auctores. Continuo deprehendit, *P. Buffier*, ſocium P. Danielis, libelli exemplaria per univerſam diœceſim diſſeminare. Ita teſtatur ipſe P. Daniel *in præf. ad decem epiſtolas ſcriptas contra P. Natalem*. Hæc ſunt illius verba ex Gallico idiomate latine reddita. *P. Buffier Ieſuita, qui opus illud minime confecerat, cum accuſatus fuiſſet, quod aliqua diſtribuiſſet exemplaria, pœnas Auctori, ſi deprehenſus fuiſſet, debitas luit*: Anno 1697. libellum proſcripſit Archiepiſcopus publica ſua paſtorali epiſtola, cuius pauca tranſcribam. „ Offenſio publica, quam in noſtra diœceſi libellus iſte „ excitavit, ad inquirendum in Auctores, aut diſſeminatores ſcripti tam ſeditioſi nos impulit: compertumque habuimus, P. Buffierium Societatis Ieſu Profeſſorem, unum ex iis eſſe qui illud ſtudioſe in vulgus diſſeminabant. Tam nefandæ temeritatis licentiam impunitam, inultamque ferri non debere iudicavimus. Quamobrem illum ſacro mulctavimus interdicto, eiuſque Superiores vocavimus ut propoſitiones contrarias libelli ſupradicti erroribus ab illo ſubſcribi; eoſque errores ab illo eiurari, ſeu improbari de mandato noſtro curarent, qua ſatisfactione iniuria epiſcopali auctoritati illata expiaretur.

„ Et Superiorum quidem humilem erga Epiſcopatum reverentiam probavimus, „ & laudavimus: omnem enim auctoritatem ſuam adhibuere ut P. Buffierium ad „ plenam ſatisfactionem adducerent. Verum eorum iuſſioni, ac Archiepiſcopi mandatis parere vir ille rebellis recuſavit; & contumaciam qua par erat ſeveritate puniverunt. “

III. Decem ſubſcribere propoſitionibus iuſſus eſt P. *Buffier*. Prima probabilitatem, ſecunda peccatum philoſophicum, tertia obſtinatos, quatuor aliæ divinum amorem, & tres ultimæ ambitum eccleſiaſticarum dignitatum ſpectabant. Nec Archiepiſcopi auctoritas, nec proprii Superioris mandata in ordinem redigere Patrem *Buffier* potuerunt. Epiſtolam *P. Airat* Vice-Provincialis Societatis Ieſu in provincia Franciæ ad Archiepiſcopum Rothomagenſem adverſus libellum a P. Buffier diſſeminatum legere poteris in noſtra Hiſtoria Probabiliſmi & Rigoriſmi *diſſ.* 1. *cap.* IV. Serius rem recogitans P. *Buffier* libellum ab Archiepiſcopo proſcriptum reprobavit, & decem propoſitionibus ſubſcripſit. Libellum damnatum ab Archiepiſcopo refutavit P. Natalis Alexander alio libro inſcripto: *Elucidationes difficultatum propoſitarum Archiepiſcopo Rothomagenſi ſuper pluribus Moralis IESU Chriſti punctis*. P. Alexander hoc in opuſculo gallice ſcripto librum diſſeminatum a P.

Digitized by Google

Buſſier adiudicat P. Danieli, qui prima epiſtola ad P. Natalem data aperte negat ſe eſſe præfati libri auctorem. Hæc prima certaminis origo inter P. Natalem, & P. Danielem. Epiſtolarum P. Danielis ad P. Natalem ſex verſant gratiæ divinæ controverſias, altera reſtrictiones mentales, tres aliæ ſimilitudinem inter Moralem Dominicanorum, & Ieſuitarum referunt. Has epiſtolas aliis epiſtolis repulit P. Natalis. Conflictus litterarius adeo exarſit, ut P. Danielis fautores Regis auctoritatem, quæ diſſidio finem imponeret, implorarint. Indicto utrique parti ſilentio, illius tenax fuit P. Natalis, ſecus P. Daniel, qui paucis poſt menſibus epiſtolas utriuſque recudi Lugduni fecit, demptis in epiſtolis P. Alexandri quæ ſibi diſplicebant, & adiecta præfatione, in qua ſibi accinnebat victoriam. Sed hæc cito diſperiit: nam altera editio ſucceſſit, in qua, factorum ſerie ſincere expoſita, cuinam debeatur victoria, lectorum iudicio permiſſum fuit. Familiaris hactenus fuit Scriptoribus iſtis ars iſthæc. Dum ſe victos ſentiunt, libellos evulgant ſane impudentes falſitatum pleniſſimos, quibus imperitis, & otioſis gregalibus fucum faciant. E veſtigio ſilentium indici utrique parti, prætextu mutuæ pacis, benevolorum patrocinio implorant; quod tamen ipſi minime ſervant. Nimis ſibi blandiuntur, ſi exiſtiment ſe veritatem oppreſſuros. Hæc obiter.

IV. Anno 1690. Alexander VIII. quinquaginta & unam propoſitiones damnavit, quas inter una Probabiliſmum ſpectat, eſtque ſequens: *Non licet ſequi opinionem vel inter probabiles probabiliſſimam*. Hanc docuiſſe Ianſeniſtas, docent communiter Auctores. Neminem ego Catholicorum legi qui hunc propugnet errorem. P. Norbertus d'Ebecque anno 1695. librum edidit adverſus *Philoſophiſmum*, *&* *Probabiliſmum*. Hoc eodem tempore P. AEgidius Eſtrix celebris Ieſuita ſcriptum eleganti ſtilo exaratum obtulit Innocentio XII. in quo vividis coloribus Probabiliſmum depingit. Inquit præ aliis: *Non eſt invenire locum ſacrum, quo eam* (ſententiam minus probabilem) *munierint eius patroni, fere occupati ſtruendis labyrinthis principiorum reflexorum, ut doceant eſſe licitum nobis quod ipſi iudicamus, aut iudicare poſſumus, ac debemus eſſe illicitum nobis. Eſt ne tam antiqua, ut ſaltem hoc titulo nobis veneranda ſit? Heri, ut ſic dicam, nata eſt. Ante annum* 1577. *omnibus ignota Theologis, Doctoribus, Patribus*. Hoc ſolum factum, omnium primorum Probabiliſtarum, nedum aliorum Theologorum, conſenſu firmatum, *novum* videlicet eſſe *Probabiliſmum*, ante annum 1577. magis incognitum quam novum mundum ante Columbum: hoc, inquam, ſolum factum ſatis ſuperque illius falſitatem oſtendit.

V. Probabiliſtæ, ut cauſſam in dies corruentem aliquo modo ab extremo exitio ſervarent, rationibus deſtituti, effugia captarunt. Ianſeniſmi, & Rigoriſmi larvam affingere defenſoribus ſententiæ probabilioris unicum reputarunt ſuæ proſtratæ cauſſæ fulcrum. Hæ cenſuræ, verius dixerim calumniæ, quibus ſanioris doctrinæ

gra-

graviores Theologi catholici traducebantur, tot excitarunt rumores, totque turbas, quas ut ſedaret Innocentius XII. anno 1694. has litteras dedit ad Epiſcopos Belgas. *Fraternitatibus veſtris quantum in Domino poſſumus præſentibus noſtris mandatis iniungimus, ut nulla ratione quemquam vaga iſta accuſatione, & invidioſo nomine* Ianſeniſmi *traduci, aut nuncupari ſinatis, niſi prius ſuſpectum eſſe legitime conſtiterit, aliquam ex his propoſitionibus docuiſſe, aut tenuiſſe; nec quemquam ſub hoc prætextu repelli ab officiis, muniis, beneficiis, gradibus, ac concionibus habendis, vel alia quacumque functione eccleſiaſtica permittatis, niſi ſervato iuris ordine, eam pœnam, quæ viris alioquin catholicis graviſſima eſt, commeruiſſe probatum fuerit.* Similes anno 1696. litteras ad eoſdem Epiſcopos dedit Pontifex ſanctiſſimus, quibus illos adverſus impactam Ianſeniſmi calumniam animabat. Sed fruſtra omnia reſpectu non paucorum Probabiliſtarum, qui eos omnes Ianſeniſtarum loco habent qui Probabiliſmo infenſi ſunt. In iſtorum catalogo perſcriptus fuit vel ipſe Epiſcopus Franciſcus Gennet, quod Theologiam antiprobabiliſticam evulgaverit, ſapientiſſimo Clementi XI. dicatam, probatamque. Quam faciles ſint Francolinus, & Caſnedi in his affingendis cenſuris, infra dicam.

VI. Extremum atque mortale vulnus paſſus eſt Probabiliſmus anno 1700. quo Concilium nationale Gallicanum e toto vaſtiſſimo regno illum exterminavit. Decretum prolixum diſſertatione ſequenti referam. Poſt Concilium iſtud, nemo in Gallia auſus eſt palam Probabiliſmum defendere. Antiprobabiliſtæ quippe tum inſtaurarunt argumentationem, qua iam ab anno 1656. evincere aggreſſi ſunt, Probabiliſtas eſſe evangelicæ Moralis, vi ſyſtematis probabiliſtici, minime ex animi ſententia, corruptores. Feſtivam diſputationem breviter narrabo, quæ anno 1659. Toloſæ habita fuit. P. Ioannes Ferrierius inter decem theologicas theſes hanc expoſuit. „ Doctrinam de opinione probabili cum maximis quibuſque ſæculorum omnium Scriptoribus propugnamus, contendimuſque licere cuilibet in foro conſcientiæ ex duabus opinionibus, æquali hinc inde fundamento ſtabilitis, cui voluerit, adhærere, quin etiam eam prælegere quæ minus probabilis videretur. Definimus enim opinionem probabilem, firmum, ratumque iudicium, gravioris momenti rationibus innixum, & Scripturæ ſacræ, Conciliorum, Pontificumque decretis, unanimi Patrum, Doctorumque conſenſui nulla in parte repugnans. “ Qui hanc theſim impugnandam ſuſcepit, hanc erga Probabiliſtas obſequii proteſtationem præmiſit. „ Impugno doctrinam de opinione probabili, ea tamen adhibita cautione, quod ea quæ modo dicturus ſum, & ſalvo amicitiæ noſtræ iure, & bona venia dicta ſemper velim. Neque enim incenſo animo oppoſitum tueor, ſed multa, eaque gravi ratione perſuaſus. Nefas quippe exiſtimandum eſt, huic adhærere ſententiæ, quæ ab ampliſſimo Epiſcoporum conſeſſu anathemate percuſſa eſt. Epiſcopos ego doctrinæ puritati ex ſuo munere hac in re conſulen-

„ tes, audiendos putavi, quos qui audit, & Deum audit, ut habetur *Lucæ x.*
„ Quis enim non videat, theſim hanc conſulto poſitam in deriſionem Conventus
„ nuper habiti a quinque ex illis, tum in contemptum cenſurarum quibus hæc
„ corruptionis origo profligata fuit?" Hæc diſputatio peracta fuit poſtquam plurium diœceſum Epiſcopi anathemata dixerant in Probabiliſmum. Quod argumentator evincendum ſuſcipit, eſt, Probabiliſtas eſſe Moralis evangelicæ corruptores, vi, ut dixi, non animi, ſed ſyſtematis. Hæc ratio inferendi enormia abſurda ex aliqua theſi familiaris eſt Theologis, nemoque ſibi illam vitio vertit, ut pluribus exemplis patefacere poſſem. His præmiſſis, hoc pacto theſim arguens impugnavit.

VII. „ Poſita hac doctrina de opinione probabili, hæc propoſitio, *Probabiliſtæ*
„ *ſunt corruptores morum*, eſt probabilis. Conſequens non admittitur: ergo nec
„ antecedens.

„ *Probatur maior.*

„ Hæc propoſitio, *Probabiliſtæ ſunt corruptores morum*, eſt firmum ratumque iu-
„ dicium, graviori momento innixum; & aliunde non pugnat cum Scriptura ſa-
„ cra, Conciliis, Patribus &c. Ergo hæc propoſitio, *Probabiliſtæ ſunt corruptores*
„ *morum*, eſt probabilis.

„ Reſponſum eſt rationes quibus innititur hæc propoſitio, eſſe non poſſe gra-
„ vioris momenti.

„ *Sic autem impugnatum.*

„ Illæ rationes ſunt gravioris momenti quæ gravibus & prudentibus viris
„ probantur; ut ex pleriſque Caſuiſtis conſtat, ſcriptis etiam R. P. Ferrier, & e-
„ ius pro probabilitate libello cap. v. Atqui rationes quibus innititur hæc mea pro-
„ poſitio, *Probabiliſtæ ſunt corruptores morum*, gravibus & prudentibus viris pro-
„ bantur. Ergo rationes quibus innititur hæc mea propoſitio, *Probabiliſtæ ſunt*
„ *corruptores morum*, ſunt gravioris momenti.

„ *Probatur minor.*

„ Rationes illæ probantur tot & tantis Archiepiſcopis, Epiſcopis, Parochis Pa-
„ riſienſibus in ſuis cenſuris, & ſcriptis adverſus apologiam Caſuiſtarum editis.
„ Atqui illi Archiepiſcopi, Epiſcopi, & Parochi Pariſienſes ſunt viri graves &
„ prudentes; cum etiam plerique ſint Doctores Sorbonici. Ergo rationes illæ, qui-
„ bus ſcilicet innititur hæc mea propoſitio, *Probabiliſtæ ſunt corruptores morum*,
„ gravibus, & prudentibus viris probantur.

„ Intricatus hic valde P. Ferrier, ac deſudans, reſumpto tandem ſpiritu, reſpon-
„ dit, Epiſcopos in ſuis cenſuris non loqui de opinione probabili in ſenſu theſeos.

Sed ſubſumptum ab eruditiſſimo Abbate.

„ Epiſcopos in ſuis cenſuris, & Parochos Pariſienſes in ſuis ſcriptis loqui de o-
„ pi-

Digitized by Google

„ pinione probabili in ſententia apologiæ Caſuiſtarum, quæ cum par omnino ſit „ theſi, ut ex utraque conſtat, conſtat etiam rationes quibus utraque impugnatur, „ gravibus & prudentibus viris probari : ac proinde vel falſiſſimam eſſe t heſeos „ & apologiæ doctrinam, vel veriſſimam ſuam hanc propoſitionem, [*Probabiliſtæ* „ *ſunt corruptores morum*."

VIII. Hæc argumentatio adeo ineluctabilis evaſit poſt Concilium nationale Gallicanum, ut P. *Gualdus* Clericorum Regularium ſub cognomine aſcititio *Pegulet* ob auctoritatem præfati Concilii Probabiliſmum in praxi retractaverit, non ſemel ſed pluries, in ſuo Tomo de Probabiliſmo. Inquit enim *cap.* XLVIII. *num.* 1. *pag.* 544. „ Nam etiam ego teneo quoad praxim, non poſſe nos illam (opinionem mi- „ nus probabilem) ſequi : non equidem ob argumenta allata a Probabilioriſtis, ſed „ ob auctoritatem extrinſecam, præcipue ob Clerum Gallicanum. " Idem fuſius ſcribit *cap.* XXXIII. *num.* 3. *pag.* 414. „ Ego ob reverentiam, quam ſummam il- „ luſtriſſimo Cœtui Gallicano profiteor, non audeo definire, opinionem noſtram „ in praxi licere. Nec enim concipere poſſum, Congregationem tantorum & nu- „ mero, & dignitate, & doctrina Prælatorum potuiſſe errare; ita ut certo verum „ iudicaverint certo falſum . . . . Ideo in praxi ob reverentiam Illuſtriſſimi Cleri „ opinione probabiliori utemur." Si hæc legiſſet P. Carolus Antonius Caſnedi, haud allegaſſet hunc Auctorem, tamquam apertum Probabiliſmi patronum. Opus Probabilitatis, editum a P. Gualdo, ſeu P. Pegulet, proſcriptum fuit a Romana Sede : & nihiloſecius in Probabilitatis præſidium allegatur. Sed hoc familiare eſt Probabiliſtis quibuſdam, quibus nihil fere reapſe ſunt eiuſmodi interdicta. Accipe recentiſſimum exemplar. Auctor Elogii in P. Gualdum inſerti Tom. VIII. operis inſcripti, *Miſcellanea di varie operette* &c. pag. 437. & ſeq. hæc ſcribit : *Il trattato della Probabilità* (del P. Gualdo) *fu proſcritto dalla ſapientiſſima cenſura di Roma, non per la falſità della dottrina, ma perciocchè il vedere unite inſieme tante opinioni probabili potrebb' eſſer d' inciampo per la rilaſſatezza del coſtume*. Interpretamenta eiuſmodi temeritate, ut mitiſſime loquar, non vacant. Quis te conſtituit judicem, ut pro ingenio, imo falſo pronunties momenta ob quæ proſcriptum opus fuit? Non ob doctrinæ falſitatem damnatum eſt? Immo ob innumera falſa commenta, quibus Probabiliſtas Patres ſanctos, graviores ſque Theologos efficit, manifeſta veritate repugnante, iure meritoque anathemate confixum eſt. Si eiuſmodi arbitrariis figmentis interpretari Eccleſiæ decreta licet; in nihilum occidunt librorum proſcriptiones. Plurima ſunt in hoc elogio quæ refellenda eſſent. Non quod aliquid diminutum velim eorum quæ in ſui Herois commendationem texit. Vocet illum per antonomaſiam Doctorem Probabilitatis (*potendoſi con giuſtizia appellare il DOTTORE della Probabilità* pag. 437.) profunda ſapientia, acri ingenio inſtructum, atque omni litterarum genere excultum aſſerat. (*Il P. Gualdo tra*

ſuoi graviſſimi ſtudj nell' età di circa ſeſſant' anni abbia fatto anche quello di ſtudiar novamente la gramatica.) Hæc & alia ſtupenda præconia quæ ibidem occurrunt, quæque cum operibus P. Gualdi conferri valent, ut ſinceritas pateat, prætereo. Tres Dominicanos, nempe Magiſtros Serry, & Bordonium, & Auctorem hiſtoriæ Probabiliſmi, quos carpit, defendere deberem. De hiſtoria Probabiliſmi hæc ſcribit pag. 444. „ Ha ſcritta (il P. Gualdo) un' altra aſſai copioſa Italiana riſpoſta allo ſteſſo Autore diviſa in tre parti, nella quale confuta il *Ciaffoni*, *Paſquale*, e *Vendrochio* con un fondo di dottrina, e con una lepidezza di ſtile, che certamente incontrerebbe il piacimento di tutti i Letterati, ſe ſi pubblicaſſe, *molto più che certe inſulſe ſtorie piene di affettata, nè mai dagli Autori praticata rigidezza, e di aſſai DETESTEVOLE mordacità.*" Cedo, vir eruditiſſime. Quis te ad hæc ſcribenda provocavit? Quænam tanti parergi occaſio? Hypocriſis an reus ſit Auctor hiſtoriæ Probabiliſmi, qui aliis æquo rigidiorem doctrinam præſcribat, a quo ipſe opere alienus ſit, qui iudicat, Deus eſt. Ad mordacitatem quod attinet, hiſtoria ipſa teſtis eſt. Aliud exhibeo teſtimonium, quo nempe ea omnia quæ adverſus præfatos duos Dominicanos, & memetipſum ſcripſiſti, quin vel unicum verbum reponam, ſurda aure prætereo. Pæanas canito cum tuo P. Gualdo. Adeo enim leviculi haud ſumus nos, ut cum talibus hominibus certamen ineamus.

IX. Dum hæc ſcribo, Cl. P. Euſebius Amort, amicitiæ fœdere mihi coniunctus, ſequentia ad me mittit.

TESTIMONIUM

De R. P. Chriſtophoro Raſſler Societatis Ieſu Theologo.

„ R. P. Chriſtophorus Raſſler S. I. totam ſuam ferme vitam in Academiæ Dilinganæ, & Ingolſtadianæ cathedris, aut in Præfecti ſtudiorum munere egit. Poſtquam anno 1713. typis Ingolſtadianis ediderat *Normam Recti* circa uſum opinionum probabilium, avocatus a Reverendiſſimo Generali Romam in miniſterium in Urbe ſenio gravis animam poſuit. Hic vir moribus ſuavis, & in ſcientiis theologicis eximie verſatus, poſtquam triginta ferme annos inſumpſerat in diſcutienda illa de uſu opinionum probabilium controverſia, ingentique Germaniam ſuperiorem expectatione impleverat, proditurum tandem opus in favorem laxioris *Probabiliſmi* decretorium, ſpem omnem fefellit. Ut enim patet ex præfata *Norma Recti diſput.* III. *quæſt.* X. *art.* I. *num.* 7. ſolide probat, non licere ſequi opinionem notabiliter minus probabilem, relicta probabiliore. Quam primum liber prodiit, illum adivit quidam in theologicis æque ac iuridicis eruditiſſimus, qui *Probabiliſmum* non ſolum viribus omnibus adſtruebat, ſed etiam in praxi, cum eſſet Advocatus, ac Prætor, pro lege uſque ad ultimum morbum habuit. Hic amice Raſſlerium obiurgans, quod fefelliſſet expectatio-

„ nem

„ nem publicam, cauſſam petiit aſſumpti tam rigidi in ſenio animi. Reſpondit
„ optimus ſenex, venerandus canitie, ſe ultimo ante publicationem libri anno
„ fervide pro illuſtratione invocaſſe Deum, nec aliam in ſua conſcientia, niſi
„ quam publicaſſet, reperiſse ſententiam. Hæc accepi ex ipſo ore præfati Præto-
„ ris, mihi familiariter notiſſimi."

Subdit in epiſtola P. Amort. „ Accludo teſtimonium de P. Raſsler, qui, cum
„ eſset Profeſsor iunior, ſuum Generalem P. *Gonzalez* publicis theſibus confutare
„ aggreſsus eſt."

X. Ego non probo omnia quæ in prægrandi Tomo in folio habet P. Raſsler; potiſſimum ea quæ in defenſionem Terilli congerit. Iunior forte, dum oppugnabat doctrinam ſui Generalis P. Gonzalez, eadem prompſit. Sufficit nobis doctum, & ſpectabilem hunc ſenem, poſt illuſtrationem cæleſtem perfervide imploratam, & miſericorditer obtentam, Probabiliſmum quantum ad caput principale, de uſu nempe minus probabilis opinionis in conflictu probabilioris, ſtrenue oppugnaſse. Illud ego ſummopere commendo in univerſo opere, videlicet modeſtiam, prudentiam, & gravitatem, qua ſua ſenſa doctus, & ſincerus Germanus promit. Iterum de eodem ſermo redibit. Plura alia documenta, quæ Probabiliſmi hiſtoriam ſpectant, præſto ſunt; ſed ſcriptis conſignare nolo, quod ſint invidentiæ, & odio valde obnoxia. Plura tamen eorum quæ nemini diſplicere iure poſsunt, quæque ad hiſtoriam pertinent probabiliſticam, ſequenti diſsertatione dabo.

CAPUT VIII.

Reverendiſſimus P. Tyrſus Gonzalez *Præpoſitus Generalis* S. I. *libellum ſupplicem obtulit* CLEMENTI XI. *Pontifici optimo maximo, ut Probabiliſmum exterminaret.*

I. UT omnibus exploratum compertumque ſit, quam ardenti zelo, & quam invicto pectore Reverendiſſimus P. Tyrſus Gonzalez conatus fuerit ſuam inclytam Societatem incolumem a laxa Probabiliſmi doctrina ſervare; atque ut appareat, quam iniuſte, & contra veritatem affingere univerſæ Societati præfatæ nonnulli audeant Probabiliſmi commentum, publici iuris facere operæ pretium exiſtimavi libellum ſupplicem quem CLEMENTI XI. idem P. Gonzalez obtulit in extremo vitæ ſuæ termino. Heinc enim luculentius conſtabit, quam invicta fuerit eius adverſus Probabiliſmum conſtantia, quam ardens zelus pro ſuæ Societatis gloria, & ſanctitatis incremento. Deprehendet lector in hoc documento humanorum reſpectuum contemptionem, & ſolius maioris Dei gloriæ ſtudium.

LIBELLUS SUPPLEX

Oblatus Sanctiſſimo Domino noſtro

CLEMENTI XI.

Pro incolumitate Societatis Ieſu, ab eius Præpoſito Generali Tyrſo Gonzalez *anno* 1702.

BEATISSIME PATER.

„ I. IN vitæ huius confinio conſtitutus, & in momenta ſingula mortem expe- „ ctans, ut inveniar minus imparatus ad reddendam rationem ſupremo iu- „ dici de Societate mihi commiſsa, debeo ad beatiſſimos pedes Sanctitatis Veſtræ „ humillime provolutus illud deferre, & paternæ, ac benigniſſimæ eiuſdem pro- „ videntiæ committere quod ipſe præſtare non valeo, & quod non modo expe- „ diens, ſed ſumme etiam neceſsarium iudico ad commune Societatis bonum. „ *Cum Sanctiſſimus Prædeceſſor Sanctitatis Veſtræ INNOCENTIUS XI. Pont. Max.* „ *mihi dixiſſet, me factum fuiſſe Generalem in illum finem ut Societatem averterem* „ *a præcipitio, in quod ruere videbatur, de amplectenda ſcilicet ut propria eiuſdem* „ *Societatis ſententia laxiore circa uſum opinionum probabilium; dictum illud Vica-* „ *rii Chriſti tamquam eiuſdem Chriſti dictum accepi, & omni ope adnixus ſum ne* „ *ſpem optimi Pontificis irritam facerem, nullo per Dei gratiam labore, nullo um-* „ *quam periculo ab inceptis deterritus*; quouſque Deo iuvante, & hac Sacra Bea- „ ti Petri Sede benigniſſime favente per editionem libri mei, & copioſos fru- „ ctus ad illam conſecutos oſtenderim Orbi chriſtiano, ſententiam illam non eſ- „ ſe Societatis propriam; cuius oppoſitam & Præpoſitus generalis, & multi a- „ lii Ieſuitæ libris editis palam docent, & magno auctoritatis, rationiſque ponde- „ re firmant.

„ Optavi ſemper, & opto, ac firmiſſime ſpero, Beatiſſime Pater, abſolvendam „ eſse a Sanctitatis Veſtræ zelo cauſam iſtam feliciter inceptam a Sanctiſſimis „ Prædeceſsoribus ſuis Alex. VII. Innoc. XI. & Alex. VIII. Nec res videtur ad- „ modum ardua: cum enim ab illis ſummis Pontificibus damnata iam ſint ex- „ trema rigoris, & laxitatis, id unum iam reliquum eſt ut eiuſdem S. Sedis ma- „ giſterio, & oraculo Sanctitatis Veſtræ innoteſcat omnibus medium virtutis, „ & veritatis in re adeo univerſaliter neceſsaria ad rectam de chriſtianis moribus „ doctrinam. Quod quidem præſtabit Sanctitas Veſtra pro eximia ſapientia ſua, „ quando, & quomodo magis expedire in Domino iudicaverit. Ceterum inſtante

„ iam

Digitized by Google

„ iam fine peregrinationis meæ, illud vehementer deſidero, & ad conſcientiæ meæ „ pacem humillime rogare debeo, ut Sanctitas Veſtra pro ſingulari illa clementia „ ſua, & benigniſſimo patrocinio, quo Societatem ſemper protexit, dignetur præ- „ ſervare ipſam Societatem a multis magniſque periculis ipſi imminentibus ex hoc „ maxime capite.

„ II. Quæ officia mea, Pater Beatiſſime, quibus Societatem avertere curavi ab „ amplectendo Probabiliſmo pro Religione, & ut ſententia ſua, non minus quam „ ſua ſit *ſcientia media*, non uno modo ab omnibus accepta ſunt. Non defuerunt „ multi, inter quos eminent viri ſummæ prudentiæ, ſummique iudicii, qui rem „ totam mature, & citra paſſionem conſiderantes iudicaverint me præſtitiſse So- „ cietati inſigne beneficium, ita illud extollentes, ut ne referre quidem ego poſ- „ ſim ſine offenſione modeſtiæ, quamvis probe ſciam quidquid boni ſit, Deo u- „ nice tribuendum. Alii vero, ut in ſtatu naturæ lapſæ proniores ſunt in malum „ cogitationes hominum, & plurimi numero, & aliqui dignitate fulgentes, & „ non pauci Ieſuitæ e contra & ſibi perſuaſerunt, & aliis perſuadere curarunt, „ me peſſime fuiſſe meritum de Societate, & exercuiſse in illam quaſi tyranni- „ dem quamdam, tum præſtando ut Congregatio generalis XIII. per manifeſtam „ coactionem, ut aiunt, ederet decretum, in quo declaratur Societatem non fuiſ- „ ſe amplexam Probabiliſmum tamquam ſuum, & datur noſtris libertas docendi, „ & ſcribendi contra illum; tum maxime in editione mei Tractatus contra noto- „ riam renitentiam PP. Aſſiſtentium, & tot aliorum, qui inter primores Ieſuitas „ merito numerabantur, & in quibus omnibus videbatur repræſentari totum So- „ cietatis corpus reſiſtens violentiæ illatæ ſibi a ſuo capite.

III. „ Certiſſime ſcio, multos Ieſuitas doctos & probos, & veros Societatis fi- „ lios a tali ſenſu tunc abhorruiſſe, & nunc abhorrere quammaxime: ceterum „ illud genus hominum de quo nunc loquebar, iſtos exiſtimant adulatores & ab- „ blandiri Præpoſito generali propter fines ſuos: communem vero Societatis ſen- „ ſum eſſe prorſus alienum a Generalis ſenſu: multoſque Ieſuitas, qui nunc coa- „ cti (ut dicunt) tacent, & gemunt, ſtatim atque Generalis diem ſuum obierit „ erupturos in imbres, & tempeſtates librorum, quibus ſcilicet & ſe, & Socieța- „ tem ipſam egregie vindicent, & Probabiliſmum in regnum ſuum poſtliminio „ reducant, atque in perpetuum aſſerant. Hoc ita publice prædicant, ut Doctor „ Salmanticenſis D. Franciſcus de Perea in ſuo libro typis edito anno 1697. & „ inſcripto *Lydius lapis recentis Antiprobabiliſmi*, variis locis dicere auſus ſit „ me edidiſſe illum Tractatum diſſentiente Societate univerſa: nam, ut plurima „ omittam, in ipſa introductione *num.* 1. ait, me iniiſſe viam Ieſuitis meis aſpe- „ ram, & inviſam, & *ſect.* 1. *num.* 7. & 8. tribuit toti Societati Probabiliſmum; „ ita ut Societas ſemper prohibuerit & aliis, & mihi quidquam ſcribere contra

„ il-

Digitized by Google

„ illum, atque in hoc magna ſollicitudine invigilaverit : & concludit num. 8. *Un-* „ *de merito poſſent inclamare tam inſignes Ieſuitæ in unum vel alterum ex ſuis*, „ *quod Aurelius Prudentius Lib. I. in Symmacum in fine decantavit : Servemus le-* „ *ges patrias &c.* ubi ſupponit Probabiliſmum habere in Societate vim legis. Et „ ſæpe alibi acerbiſſime invehitur in me ut ſectantem ſententiam contrariam ſen- „ ſui totius Societatis, uſque adeo ut *ſect.* XXXVIII. *num.* 443. uſurpet verba D. „ Bernardi *ſerm.* III. de Reſurrectione : *Quæ maior ſuperbia, quam ut unus homo* „ *toti Congregationi iudicium ſuum præferat, tamquam ipſe ſolus habeat ſpiritum* „ *Dei ?* Plurima omitto. Satis autem conſtat librum illum non tam eſſe opus „ Doctoris Perea, quam cuiuſdam Ieſuitæ, qui iam Deo iudici rationem reddit, „ & a multis Ieſuitis acceptum fuiſſe cum magna exultatione, & plauſu.

IV. „ Ex quibus aliiſque argumentis ſimilibus, & apud me compertis timere „ debeo magnum Societatis periculum poſt mortem meam. Nam ex una parte „ addentur ingentes animi aliquibus Ieſuitis parum conſiderantibus rerum ſtatum „ ad efferenda Probabiliſmi vexilla, & quidem eo liberius, quo & ſe magis gra- „ vatos exiſtimant, & minus vident, in quo ſit verum Societatis bonum, & de- „ cus. Ex alia parte certiſſime ſunt mihi Ieſuitæ & præclaro ingenio præditi, „ & in controverſia iſta peritiſſimi, qui mecum firmiſſime iudicant, ſumme ex- „ pedire ad maiorem Dei gloriam, & animarum ſalutem, & ad ipſius Societatis „ honorem, quod Probabiliſmus in Societate non vigeat, nec prævaleat : & fie- „ ri nullatenus poterit, neque vero iuſtum eſſet, quod ipſi ſileant, loquentibus „ aliis. Cum autem contentio iſta non ſolum ad ingenia, ſed ad animos etiam „ aliquorum pervaſerit, quamvis in ultima Congregatione generali, & deinceps, „ ingenti Dei beneficio, aut extincta, aut ſopita ſit, magnum eſt fundamentum „ timendi ne poſt mortem meam crudelius exardeſcat in pugnas domeſticas, diſ- „ ſenſiones, & rixas ſine fine cum magna perturbatione, ſcandalo, & dedecore „ Societatis.

V. „ Nec poteſt præcipi ex æquo utrique parti ſilentium. Tum quia Ieſuitæ „ ex inſtituto ſuo ad docendum addicti ſive in cathedris, ſive in diſputationibus, „ ſive in libris præterire ſilentio non poſſunt capitalem, ut ſic dicam, & graviſ- „ ſimam controverſiam iſtam, quæ fundamentum eſt totius Theologiæ moralis, „ & ex qua omnino pendet ſolida reſolutio circa innumera opinabilia, cum re- „ flectat circa uſum licitum, aut illicitum opinionum omnium. Tum quia illo „ ipſo ſilentio aſſereretur in Societate Probabiliſmus, & quidem laxiſſimus, qui „ ut multa experientia eſt, ſtudium fugit, & tollit, ac inutile reddit : ſiquidem „ eo ipſo quod eius patroni reperiant in aliqua ſummula : Talis aut talis opinio „ eſt probabilis : abſque alio prorſus examine, talem opinionem docent, & con- „ ſulunt non minori ſecuritate quam ſi de honeſtate actionis haberetur Romanæ „ Se-

Digitized by Google

„ Sedis oraculum: & inde maxime ortum habuit tanta in moribus laxitas, quanta decretis pontificiis damnata eſt: anima enim, quæ vires dedit omnibus opinionibus nimis laxis, eſt modus ille opinandi alienus ab evangelica ſimplicitate, & ſanctorum Patrum doctrinis, qui per ſummam luxuriantium ingeniorum licentiam irrepſit, & quem ſi pro recta regula fideles in praxi ſequantur, ingens eruptura ſit chriſtianæ vitæ corruptela, ut in aurea præfatione ad decretum ſuum deplorabat ſummus Pontifex Alex. VII. Tum quia decreto ſummi Pontificis Innoc. XI. ſtatim ſubiiciendo intimatum fuit P. Ioanni Paulo Olivæ tunc Generali, mentem Suæ Sanctitatis eſſe ut Ieſuitæ libere ſcribant pro opinione magis probabili, & Probabiliſmum impugnent. Tandem idipſum videntur convincere rationes omnes, quæ efficaciter ſuadent neceſſitatem ſuperioris providentiæ, ne Probabiliſmus in Societate prævaleat. Quas rationes ad pauca capita redactas humillime ſubiicio beatiſſimis pedibus Sanctitatis Veſtræ.

VI. „ Prima ratio ſumitur ex mente, & voluntate Sedis Apoſtolicæ, quas habemus expreſſas in decreto S. Romanæ & Univerſalis Inquiſitionis, & ordine ſummi Pontificis Innoc. XI. intimato P. Olivæ tunc Generali Societatis.

Feria 4. die 26. Iunii 1680.

„ *In Congregatione Generali S. R. & Univerſalis Inquiſitionis facta relatione per P. Lauream contentorum in litteris P. Tyrſi Gonzalez Societatis Ieſu Sanctiſſimo Domino Noſtro directis, Eminentiſſimi Domini dixerunt, quod ſcribatur per Secretarium Status Nuncio Apoſtolico Hiſpaniarum, ut ſignificet P. Tyrſo quod Sanctitas Sua benigne acceptis, ac non ſine laude perlectis eius litteris, mandavit ut ipſe libere & intrepide prædicet, doceat, & calamo defendat opinionem magis probabilem, nec non viriliter impugnet ſententiam eorum qui aſſerunt, quod in occurſu minus probabilis opinionis cum probabiliori ſic cognita, & iudicata licitum ſit ſequi minus probabilem, cumque certum faciat quod quidquid favore opinionis magis probabilis egerit, & ſcripſerit, gratum erit Sanctitati Suæ. Iniungatur P. Generali Societatis Ieſu de ordine Sanctitatis Suæ, ut non modo permittat Patribus Societatis ſcribere pro opinione magis probabili, & impugnare ſententiam aſſerentium quod in occurſu minus probabilis opinionis cum probabiliori ſic cognita, & iudicata licitum ſit ſequi minus probabilem; verum etiam notum faciat omnibus Univerſitatibus Societatis, mentem Sanctitatis Suæ eſſe ut quilibet, prout ſibi licuerit, libere ſcribat pro opinione magis probabili, & impugnet contrariam prædictam, eiſque iubeat ut mandato Sanctitatis Suæ omnino ſe ſubmittant.*

„ Ex quibus & ex plurimis litteris, quas proferre poſſum nomine Suæ Sanctitatis ad me datis ab Eminentiſſimis Cardinalibus Cybo, & Mellini duo manifeſte conſtant. Alterum me vehementiſſime, & frequentiſſime impulſum fuiſſe a Sede Apoſtolica ad impugnandum intrepide Probabiliſmum; quamvis ego, qui per

„ Dei

Digitized by Google

„ Dei gratiam neminem timebam præter Deum ipſum, expectaverim, quantum „ potui, ut pontificia mandata exequerer, ſalvo Societatis honore. Alterum, mentem expreſſam Sedis Apoſtolicæ eſſe, quod Ieſuitæ impugnare poſſint libere & „ intrepide, quin propter huiuſmodi impugnationem aliquid ſibi timere debeant „ a Superioribus Societatis: quæ impunitas numquam habebitur, ſi Societas am„ plectatur Probabiliſmum ut ſententiam eiuſdem Societatis propriam. Hoc de„ cretum omnino latuit uſque ad annum 1693. in quo detectum eſt ſingulari Dei „ providentia occaſione reſiſtentiæ quæ fiebat editioni libri mei: & niſi adhibea„ tur efficax remedium, vi cuius tota Societas eidem decreto, ut par eſt, reve„ renter obediat, dicetur illud ipſum decretum a me importune extortum, ſicut „ dicitur extortus a me conſenſus Sedis Apoſtolicæ de editione libri mei poſt tot „ contradictiones Ieſuitarum, & ſicut dicitur extortum violenter decretum Con„ gregationis generalis noſtræ XIII. de ſimili impunitate, cum ſancitum fuerit „ de expreſſa voluntate ſummi Pontificis Innocentii XI. qui me certum fecit, ſe „ aliquid amplius contra Probabiliſmum deſiderare a Ieſuitis, quam præſcriptum „ ſit per illud decretum.

VII. „ Et quidem iuſtiſſimum erat illud ſummi Pontificis deſiderium: cum „ enim Societas ex inſtituto ſuo ſit ſpecialiſſime devincta Sedi Apoſtolicæ, & ad „ defendendam auctoritatem ſummi Pontificis, eiuſque nutibus obſequendum pri„ mario deſtinata a Deo, & a S. Ignatio Patre noſtro; ex primaria, & indiſpen„ ſabili profeſſione ſua adſtringitur ad illos ſenſus in quos magis inclinat Apoſto„ lica Sedes: certum autem eſt quod Sedes Apoſtolica ſemper inclinaverit magis „ in ſententiam Probabiliſmo contrariam.

VIII. „ Secunda ratio. Negare nemo poteſt, cum ſit evidentia facti, quin „ Montaltius, VVendrochius, plurimi Ianſeniſtæ, & inimici Societatis *enixiſſime* „ procuraverint illam infamare ex hoc maxime capite quod Probabiliſmum am„ plecteretur ut ſuum. Et cum Deus pro infinita miſericordia ſua me dignatus „ ſit aſſumere in qualecumque inſtrumentum ad liberandam Societatem a tanta „ infamia: quam indecorum, & quam periculoſum eſſet ipſi Societati non a„ gnoſcere adeo ſingularem, & adeo beneficam Dei providentiam, & in illud „ ipſum probrum, & dedecus ſponte ruere? Imminentem reliquiis Probabiliſmi „ ruinam ſatis oſtendunt tum decreta pontificia magnam Probabiliſmi partem „ damnantia, eiuſque fundamenta convellentia; tum perpetua, & in dies ma„ ior inclinatio Sedis Apoſtolicæ ad abſolvendum ſaluberrimum opus ab ipſa fe„ liciter inceptum; tum ſenſus & praxis Eminent. Cardinalium, & Tribunalium „ Romanorum; tum, quod Romæ, & in facie Sedis Apoſtolicæ nemo publice „ defendere audeat Probabiliſmi doctrinam; tum Epiſcoporum plurium conſpira„ tio; tum Cleri Gallicani declaratio; tum ex omnibus Eccleſiæ ordinibus inſi-

„ gnium

Digitized by Google

„ gnium Theologorum conſenſus. Et ut alios omittam, certo ſcio, aliquos eſſe in „ Societate bene paratos ad oſtendendum efficaciter, præcipua Probabiliſmi capi- „ ta iam eſſe in eo ſtatu, ut ſint proxime damnabilia ab Apoſtolica Sede, ſi ipſi „ ita expedire videatur. Si autem illi qui Societatem voluerunt infamare, tan- „ tam illi moleſtiam intulerunt ex aliquibus Probabiliſmi ramis iam damnatis; „ quid fiet quando præcipua capita damnabuntur? Quis Ieſuita ſine intimo do- „ lore, & lacrymis tantam Societatis labem ſuſtineret? Suſtineret autem, ſi ſen- „ tentia illa in Societate prævaleret, aut nimis communis eſſet. E contra vero „ erit Societati valde decorum, ſi Orbis agnoſcat, quantum in ipſa Probabiliſ- „ mus decreverit, antequam eius falſitas infallibili Sedis Apoſtolicæ iudicio de- „ finiatur.

IX. „ Tertia ratio. Quamvis a peccato excuſentur illi Auctores qui bona fide „ iudicarunt Probabiliſtarum ſententiam eſſe veram, ideoque inculpabiliter illam „ ſecuti ſunt ſpeculative; nemo tamen, niſi probetur, cenſendus eſt adhibuiſſe „ talem doctrinam in praxi ad dirigendam conſcientiam ſuam, aut alienam: quia „ ſemper, & ubique fuit, eſt, & erit formaliſſimum peccatum, talem doctrinam „ practicare. Ratio eſt facilis: quia falſitas ſententiæ reflexæ Probabiliſmi in eo „ conſiſtit, quod dicat non dari peccatum, ubi datur peccatum; quod dicat fie- „ ri bona fide id quod re ipſa non fit bona fide; quod dicat fieri cum bona con- „ ſcientia id quod re ipſa fit vel ſine ulla conſcientia bona, vel contra propriam „ conſcientiam. Unde totum pondus auctoritatis, & rationis, quod efficaciſſime „ probat ſententiam illam eſſe falſam, pariter probat non excuſari a peccato for- „ mali eum qui operatur iuxta illam, cum in hoc conſiſtat eius falſitas. Eſt er- „ go ſententia illa occaſio innumerabilium peccatorum, & damnationis anima- „ rum. Omnes enim qui tali ſententia confiſi operantur in materia capaci mali- „ tiæ gravis, graviter peccant, & leviter in materia levi. Sic aliqui ante decre- „ tum Innoc. XI. inculpate docuerunt, ſpeculative prudenter operari eum qui ope- „ raretur confiſus probabilitate tenui; & tamen certum eſt ſic operantem num- „ quam potuiſſe operari prudenter: in hoc enim conſiſtit falſitas illius ſententiæ „ damnatæ in propoſitione 3. quod diceret, non dari imprudentiam, & pecca- „ tum, ubi dabatur, & ſemper dabitur imprudentia, & peccatum; quod diceret „ dari excuſationem a peccato, ubi peccatum erat inexcuſabile. Hoc ſuppoſito, „ & ſuppoſita exiſtimatione quam fideles communiter habent de probitate, & „ doctrina Societatis, eiuſque zelo in proximorum ſalute procuranda; ſi illi ipſi „ fideles videant ſententiam Probabiliſmi defendi a Ieſuitis pro religione, pro „ aris & focis, aut in illam nimium inclinare; iudicabunt utique plurimi, Reli- „ gionem adeo ſanctam, & doctam non amplexuram tanto conatu doctrinam „ moralem, niſi iſta eſſet certiſſime tuta: unde operabuntur in praxi iuxta il- „ lam,

„ lam, & peccabunt ſine excuſatione in innumeris, in quibus confiſi auctoritate „ Ieſuitarum putabunt ſe habere excuſationem. Inde fit liquido, magnum fore „ dedecus, magnum piaculum, ſi Societas daret fidelibus fundamentum ad iudi- „ candum, ipſam ita amplecti illam ſententiam: quia eſſet fideles ipſos allicere „ ad practicandam talem ſententiam: hoc autem eſſet, illos conducere ad pec- „ cata innumerabilia, niſi certum eſſet, illam Probabiliſmi ſententiam eſſe ve- „ ram: quæ certitudo longe abeſt, immo iam certum eſt vel illam ſententiam „ eſſe falſam, vel ſaltem non eſſe certo probabilem, & eſſe proxime damnabi- „ lem ad minus ut periculoſam in praxi.

X. „ Quarta ratio. Quamvis ſententiam Probabiliſtarum ſpeculative ſecuti ſint „ multi bona fide, quando res erat in alio ſtatu; at in ſtatu præſenti iam non „ erit facile quod alii Ieſuitæ illam inculpate & bona fide teneant, & doceant. „ Antea non affulgebat illa lux quæ poſtea orta eſt ex pontificiis decretis; ne- „ que deventum erat ad fundum graviſſimæ controverſiæ; neque patefactæ in- „ gentes equivocationes, fallaciæ, & falſæ ſuppoſitiones, quibus unice nititur „ Probabiliſmus; neque collecta tot, tanta, & tam manifeſta abſurda; neque oc- „ currerant Auctoribus probabiliſtis efficaciſſima argumenta auctoritatis, & ratio- „ nis, quæ poſtea aliis occurrerunt. Quæ omnia nunc ſunt examinanda, niſi „ quis velit ignorantia voluntaria laborare, & veritatis curam omittere: quod & „ in magiſtris præſertim, & in omnibus non contingeret ſine graviſſimo pecca- „ to; quod eſſet cauſa plurium aliorum peccatorum & ſuorum, & alienorum. „ Et quando ex omnibus Eccleſiæ gradibus & ordinibus tam multi ſunt qui ani- „ madvertentes periculum receptui canunt; *fœda nimis res eſſet, quod Ieſuitæ ſe- „ ſe, & alios in præcipitium urgerent*. Præſertim cum ab ipſo Societatis ortu, „ & in corpore Inſtituti ſui a S. Sede toties confirmati præſcriptum voluerit no- „ ſter optimus Pater S. Ignatius, qui *Part. IV. Conſtitutionum cap.* v. §. 4. ita præ- „ ſcribit: *Sequantur in quavis facultate ſecuriorem, & magis approbatam doctri- „ nam*. Unde S. Pater non ſuſtineret minus ſecuram, & ſimul minus approba- „ tam. Cum poſtea P. Mutius Vitelleſchi Præpoſitus Generalis toti Societati per „ litteras circulares præſcripſerit: *Omni itaque ſtudio perficiant ut qui docent, „ ſcribuntque, minime hac regula, ac norma in delectu ſententiarum utantur*: Tue- „ ri quis poteſt: Probabile eſt: Auctore non caret: *verum ad eas ſententias ac- „ cedant quæ tutiores, quæ graviorum maioriſque nominis Doctorum ſuffragiis ſunt „ frequentatæ, quæ bonis moribus conducunt magis, quæ denique pietatem alere, „ & prodeſſe queunt, non vaſtare, non perdere*. Idem præſcripſit P. Goſvvinus Ni- „ kel, ut ſatisfaceret ardentibus votis ſumm. Pontif. Alex. VII. per hæc verba „ graviſſima: *Conemur omnibus quibus poſſumus modis calumniis iſtis anſam præ- „ ſcindere. Meminerimus quod ſuis omnibus præſcripſit S. Pater noſter in Conſtitu-*

„ *tio-*

Digitized by Google

„ *tionibus part.* IV. *cap.* V. *ſ.* 4. *ſcilicet :* Sequantur in quavis facultate ſecurio-
„ rem, & magis approbatam doctrinam. *Et cum ſcopus doctrinæ omnis in Socie-
„ tate, uti monet idem S. P. N. initio cap.* V. *part.* IV. *ſit ſuis, & proximorum
„ animis, Dei favore aſpirante, prodeſſe, ſectemur in praxi ſententias utiles potius
„ quam iucundas; & in dirigendis conſcientiis tam voce, quam ſcripto ſtudeamus
„ prodeſſe proximo magis quam placere.* „

XI. „ Idem ſtatuit ſæpe tota Societas in Congregationibus generalibus V. XI.
„ & XII. Decretum Congregationis quintæ allegatur; & confirmatur a Congrega-
„ tione XI. dec. 22. quod ſic habet. *Complurium Provinciarum poſtulatio fuit ut
„ cum Societas ita nunc paſſim male audiat, & traducatur, quaſi nimis laxas in
„ moralibus opiniones doceat, & in praxi ſequatur, aliquod adhibeatur efficax tan-
„ to malo remedium.* Congregatio amplexa iudicium Deputatorum pro ſtudiis ſta-
„ tuit: Primo monendos ſerio Profeſſores Theologiæ moralis caute omnino ut
„ doceant, neque quod aliquid probabile reputent, illico ſibi licere arbitrentur
„ illud in publicum ſcripto, verboque protrudere; ſed ad id attendant maxime
„ quod monet Congregatio V. dec. 41. an communi Scholarum ſenſui congruat,
„ ac præterea ſcandalum, vel offenſionem aliquam uſpiam parere poſſit. Super-
„ iores autem ſi quos novitatum amantes, aut parum cautos in docendo compe-
„ rerint, a munere docendi ſubmoveant, ſpeque omni illius privent, pœnis et-
„ iam aliis, ſi forte opus iis eſſe ſenſerint, coerceant.

„ Decretum 28. Congregationis XII. idem præſcribens. *Quamvis contra novita-
„ tem, laxitatemque opinionum præſertim in rebus moralibus abunde proviſum ſit,
„ & Præpoſitorum generalium ordinationibus, & ſuperiorum Congregationum decre-
„ tis, & conſtitutionibus ipſis, quibus iubemur ſequi in quavis facultate ſecurio-
„ rem, magiſque approbatam doctrinam; in re tamen tanti momenti, poſtulante
„ pro ſuo zelo Patre noſtro, omniumque conſpirantibus votis, nihil prætermitten-
„ dum rata Congregatio præſens decretorum, quibus novæ illæ, laxioreſque opinio-
„ nes doceri, typiſque mandari prohibentur, vim totam renovat, roborat, & confir-
„ mat. Commendat præterea in primis Patri noſtro, ut non tantum transgreſſores
„ loco, & cathedra amoveat, aliiſve gravibus pro modo culpæ pœnis ſubiiciat, ſed
„ ipſos etiam Superiores, ſi quando in cobibenda liberiori illa opinandi licentia ne-
„ gligentiores fuerint, ſevere puniat.*

XII. „ Denique (quod nobis præcipue obſervandum eſt) cum Sedes Apoſtoli-
„ ca præſertim per ſummos Pontifices Alex. VII. & Innoc. XI. ſatis aperte incli-
„ nationem, & voluntatem ſuam ſignificaverit; licet prædictum Innoc. XI. man-
„ datum, & S. Inquiſitionis decretum ad eiuſdem Societatis notitiam non perve-
„ nerit.

„ Hæc omnia, & alia omittenda brevitatis cauſa, me relinquunt ſine liberta-

„ te, Beatiſſime Pater, & omnino cogunt ut humillime petam a Sanctitate Ve-
„ ſtra auxilium paternæ providentiæ ſuæ, quod videtur futurum eſſe efficaciſſi-
„ mum (pro comperta mihi noſtrorum reverentia erga ſanctam Sedem, & ſin-
„ gulari gratiſſimæ, & humillimæ benevolentiæ affectu erga ſanctiſſimam perſo-
„ nam Beatitudinis Veſtræ) ſi Sanctitas Veſtra dignetur ſerio commendare Su-
„ perioribus Societatis, ut diligentiſſime invigilent, & provideant quieti, paci,
„ & honori Societatis, tamquam rem Sanctitati Veſtræ gratiſſimam facturis: ut
„ in ipſa promoveant ſtudium impigrum doctrinæ moralis, & ſignanter huius ca-
„ pitalis controverſiæ: ut ſumma ſollicitudine caveant ne Ieſuitæ in lectionibus,
„ theſibus, aut libris aliquid doceant, aut defendant contra illos ſenſus in quos
„ Sedes Apoſtolica inclinare viſa eſt, contra mentem S. Ignatii P. N. in conſtitu-
„ tionibus expreſſam, contra ordinationes, & decreta Præpoſitorum, & Congre-
„ gationum generalium, quod ſit alienum ab evangelica ſimplicitate, & SS. Pa-
„ trum doctrina, ex quo poſſit erumpere chriſtianæ vitæ corruptela, & pernicies
„ animarum gradientium per viam latam, quæ ducit ad perditionem; & quod in
„ Societatem ipſam refundere poſſit & culpam, & pœnam, & dedecus, ipſamque
„ reddere minus utilem ad ſuum finem, qui unice eſt inſervire Deo, & ſanctæ
„ eius Eccleſiæ; & quærere toto corde cum divina gratia ſalutem, & perfectio-
„ nem propriam, & cum eadem impenſe in ſalutem, & perfectionem proximo-
„ rum incumbere.

XIII. „ Teſtor, Beatiſſime Pater, Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum, & So-
„ cietatis ducem, qui ſcrutatur renes, & corda, & in cuius tremendo iudicio
„ accuſari nollem ut ſervus infidelis, & negligens: teſtor, inquam, me ad hoc
„ ardenter deſiderandum, & humillime petendum unice moveri ex finibus præ-
„ dictis, ut conſulam quantum poſſum conſcientiæ meæ, & Societati mihi a Do-
„ mino commiſſæ, ac ingentibus eius obligationibus, & propter maiorem Dei
„ gloriam, & propter reverentiam erga Apoſtolicam Sedem, & propter ſalutem
„ æternam proximorum, ipſorumque Ieſuitarum, & propter ipſius Societatis pa-
„ cem, quietem, & honorem. Spero autem firmiſſime Sanctitati Veſtræ gratum
„ eſſe futurum hoc deſiderium meum, & Beatitudinem Veſtram pro paſtorali cu-
„ ra totius dominici gregis, & pro ſingulari benignitate ſua erga minimam hanc
„ Societatem, electuram illud medium quod Sanctitas Veſtra iudicaverit magis
„ efficax, & expediens, ut Societas a prædictis periculis liberetur, & iuxta In-
„ ſtitutum ſuum utiliter in vinea Domini laborare pergat. Deus Opt. Max. San-
„ ctiſſimam perſonam Beatitudinis Veſtræ pro ardentiſſimis votis meis diutiſſi-
„ me, feliciter, & incolumem ſervet in culmine Apoſtolatus, & tandem ad cæli
„ culmen feliciſſime perducat. Amen. “

Additio facta fuit huic libello ſupplici, & præſentata Suæ Sanctitati a P.

„ Em-

Digitized by Google

Emmanuele Sagarra 4. Septembris in audientia quam habuit a Sua Beatitudine.

„ Rem gratiſſimam Sanctitati Suæ facturos Superiores Societatis, ſi præſtent ut „ Ieſuitæ abſtineant a docenda, & defendenda ſententia quæ aſſerit, licitum eſſe „ uſum opinionis minus probabilis, & minus tutæ; cum Sanctitati Suæ compertum „ ſit, ita omnino expedire ad incolumitatem, & honorem Societatis. “

C A P U T IX.

D E R I G O R I S M O.

Vera iſtius notio. Falſa Rigoriſmi idea quam prodit P. Francolinus. Iſtius in Inſtructionem Confeſſorum a S. Carolo Borromæo editam interpretamenta. Facilitas larvam Rigoriſmi, & Ianſeniſmi inurendi Catholicis Eccleſiam perturbat.

I. NIhil hodiedum frequentius in omnium ore quam *Rigoriſmus*, cum de morum legibus ſermo occurit. Quid vero ſit *Rigoriſmus* iſte, vix eſt qui percipiat. Principio itaque eius vera promenda notio eſt. *Rigoriſmus doctrina eſt in genere morum æquo ſeverior, expreſſe vel oblique a Sede Apoſtolica proſcripta.* Exponuntur finitionis particulæ. *Doctrina æquo ſeverior.* Doctrina evangelica, & Ethices chriſtiana rigidiſſima, & ſeveriſſima eſt. At quia illius rigor iuſtus, & ſanctus eſt, *Rigoriſmum* non conſtituit. Illa ergo doctrina *Rigoriſmum* conſtituit quæ iuſti rigoris limites tranſilit. Iudex ergo iſtius extremi rigoris eſt Romana Sedes, quæ doctrinam plus iuſto rigidam damnat. Quemadmodum ergo *Ianſeniſta* eſt qui aliquam ex quinque damnatis ſententiis defendit; ſic Rigoriſta eſſet qui quampiam propoſitionem a Sede Apoſtolica damnatam ut rigidam, propugnaret.

II. Rigoriſmi notione paucis perſpecta, reprimenda eſt illorum audacia & temeritas qui pro ingenio hanc Rigoriſmi larvam catholicis Scriptoribus affingunt. Deſignent nobis vel unicum Italum, Germanum, Hiſpanum Theologum, qui doctrinam æquo ſeveriorem, & a Romana Sede proſcriptam defendat. Quid quod ſeveriores Gallorum Theologi ſunt Merbeſius, Natalis, Gennetus, P. Gabriel Antoine P. Paulus a Lugduno? Quidquam ne in iſtorum aliquo Rigoriſmi proſcriptum? Quid itaque plenis buccis Rigoriſmum obtrudunt?

III. Oppoſitam illi quam nos dedimus, Rigoriſmi notionem prodit P. Balthaſſar Francolinus *in præfatione ad Clericum Romanum*. Primum *Rigoriſmi*, & *Rigoriſtarum* qualitates deſcribit, lectoreſque admonet ut ſibi a Rigoriſtis caveant. *Cave*,

 inquit,

Digitized by Google

inquit, *a Rigoriſmo, cave a Rigoriſtis, qui de regione longinqua veniunt ad te in veſtibus ovium, in fronte modeſta, in oculis ſubmiſſis, in vultu demiſſo, in geſtu compoſito, in toga decenti, in ſermone ſuavi*. Si vultus modeſtia, geſtus compoſitio, & univerſi corporis, atque inceſſus moderatio *Rigoriſmum* redolent: vale dicendum ergo erit modeſtiæ, humilitati, & cuique exteriori moderationi. Exhibita Rigoriſmi ſuſpicione, ad Rigoriſtas ipſos depingendos Francolinus accedit. Phariſæis iſtos comparat, quorum tres prodit characteres. Primus eſt, Patrum antiquorum oſtentare doctrinam, Pontifices Romanos parvi facere, recentes Theologos contemnere. Hæc ſunt illius verba loc. cit. *At, inquies, quis eſt iſte Rigoriſmus? Qui Rigoriſtæ ſunt? Qui eorum libri, ut cavere poſſim? Reſpondebo. Habent Ianſeniſtæ ſuam Theologiam ſpeculativam, & practicam, ſeu moralem. Speculativa Ianſenimus eſt, practica, ſeu moralis Rigoriſmus eſt. Huius tria principia ſunt: Patres iactare plurimum, Pontifices æſtimare parvi, Recentiores Theologos nihili. Patribus, ut ab ipſis exponuntur, deferre obſequium verum, Pontificibus ſimulatum, reliquis Doctoribus neutrum. Huius ſpiritus indoles tetrica eſt, ſuſpicioſa, artificioſa, immiſericors, tyrannica, phariſaica. Habes ex his, unde eos dignoſcas, ſi noſti vitia Phariſæorum. Quatuor illa potiſſimum erant, facies ſimulata, cor durum, animus malignus, vota ambitioſa. Sanctitatem præferebant, zelum legis, amorem diſciplinæ; ſed tota erat in cute ſanctitas, in corde vero durities. Quare nihil alienis laboribus, anguſtiis, periculis tangebantur, nihil ad humanæ infirmitatis commiſerationem movebantur.*

IV. Poſt Phariſæorum deſcriptionem lectorem inſtruit, eique ſigna exhibet quibus *Rigoriſtas* internoſcere, eorumdem reſcire artes, & fraudes, molimina, & inſidias repellere poſſit. „ Quos igitur deprehenderis in facie ſanctos, modeſtos, com- „ poſitos, eccleſiaſtice in toto habitu comptos, ſed habentes ſemper quid interro- „ gent, quid inquirant, quid dubitent, quid obiiciant, quid non probent, quid re- „ ſecent, quid reſtringant, quid addant, quid emendent: ſemper muſſitantes, ſem- „ per deflentes noſtram ætatem, noſtros mores, noſtram doctrinam; habentes num- „ quam quod excuſent, quod indulgeant, quod laudent, niſi aut ſua ſint, aut ſuo- „ rum, quos evehere curant, ut evehantur ipſi, & dominentur in cleris, aut pro- „ tegantur: habe illos ut noſtrorum temporum Phariſæos, & veri nominis Rigo- „ riſtas. “ Si plura cupis, conſule citatam *præf.* Diſtinguit in *Vindiciis cap.* 2. *num.* 3. Doctorem Rigidum a Doctore Rigoriſta: *Æſtimo Morinum non ita Rigidum, ut ſit etiam Rigoriſta*. Rigoriſmum in tria partitur genera, in Rigidiſmum, Rigoriſmum Ianſenianum, & Rigoriſmum non Ianſenianum. Et ut validius lectores adverſus *Rigoriſmum* muniat, indicia illis præbet quibus Rigoriſtarum libros dignoſcere valeant. Quæ indicia per illum, non doctrina in libris contenta, ſed regiones, Academiæ, Collegia ſunt, unde exeunt. *Eorum vero libros facile dignoſces ex Auctoris regione, Academia, familia, libri prima facie, modo probandi*

aſſer-

Digitized by Google

aſſertiones ſuas, allegationibus &c. Noſti regiones, occulto morbo laborantes, Academias, familias, Collegia. Hæc ſuſpicionem faciant. Ea vero celebris in fronte libri promiſſio, tradendi doctrinam ſacræ Scripturæ, Conciliorum, & Patrum, ſuſpicionem augeat. In cit. præf.

V. Quam ſint tranſcriptæ ſive Rigoriſmi, ſive Rigoriſtarum, ſive eorumdem librorum deſcriptiones vagæ, futiles, atque invidentia plenæ, ceteri iudicent. Regiones, ut ab ultimis verbis incipiam, familiæ, Collegia, ſigna ſunt, libros Rigoriſmi fuligine tinctos eſſe? Quæ ſunt, quæſo, eiuſmodi regiones? Belgium, & Gallia? Rigoriſmo ergo pleni erunt libri PP. Terilli, Leſſii, Reginaldi, Giſberti, Antoine, aliorumque? Si Patrum, Scripturarum, Conciliorumque frequens allegatio ſuſpicionem augeat Rigoriſmi, reiicienda erunt omnia Patrum tum antiquorum, tum recentiorum opera, utpote Scripturarum, Conciliorum, & præcedentium Patrum ſententiis pleniſſima. Si frontis ſerenitas, colloquii ſuavitas, temporum noſtrorum calamitatem lugere, Rigoriſmum produnt; Patrum nemo, quin, auderem dicere, Evangeliſtæ ipſi ab hac Rigoriſmi larva immunes haud eſſent. Terillus ſententiam probabiliorem filiam efficit Ianſeniſmi. Francolinus ſubdit, omnes Ianſeniſtas eſſe Rigoriſtas; quamquam non contra. *Quamvis, ut non ſemel monui, non omnes Rigoriſtæ ſint Ianſeniſtæ, omnes tamen Ianſeniſtæ ſunt Rigoriſtæ.* Bene habet. Cum vos Antiprobabiliſmum Rigoriſmum, ipſoſque Antiprobabiliſtas Rigoriſtas appellatis abſolute, nulloque adiecto moderamine; cuius generis Rigoriſmi illos reos poſtulare intenditis? P. Francolinus duplex diſtinguit Ianſeniſmum, ſpeculativum, & practicum. Illum in quinque damnatis theſibus, hunc in ſevera Morali conſtituit. *Habent Ianſeniſtæ Theologiam ſuam ſpeculativam, & practicam ſeu moralem. Speculativa Ianſeniſmus eſt; practica ſeu moralis Rigoriſmus*: loc. cit. Moralis rigida iuxta Probabiliſtas eſt ſententia probabilior, minus probabili reiecta. Hanc rigidam illi appellant, & eiuſdem defenſores *Rigoriſtas*. Hinc conſequitur, omnes Antiprobabiliſtas audire Ianſeniſtas, ſin ſpeculativos, ſaltem practicos apud Probabiliſtas. Et hi ſunt qui benigni appellantur.

VI. Si vera forent quæ ex P. Francolino delibavi, S. Carolus Borromæus non evaderet *Rigoriſmi* cenſuram; immo, ut indicavimus, nemo ſanctorum Patrum immunis ab eadem eſſet. Quid quod ſanctum ipſum Archiepiſcopum oblique Francolinus carpit? Audiamus prius S. Carolum in *præfat. ad VI. Concil.* ſic loquentem. „ Longe ſint a nobis voces illorum qui conſuunt pulvillos ſub omni cubi„ tu, & faciunt cervicalia ſub capite univerſæ ætatis ad capiendas animas. Næ „ iſti ſuis adulationum vocibus, vocumque blanditiis, cum nos fallere ſtudent, „ iſtis etiam illecebris populum noſtrum decipiunt. Dicunt enim bonum malum, „ & malum bonum. O popule meus! Quis poterit omnia mala, quæ te premunt „ undique, enumerando percenſere? Audent tamen iſti a ſalutis via te adulationi„ nibus

Digitized by Google

„ nibus longius abducere. Popule meus, qui te in tanta malorum colluvie beatum „ dicunt, ipſi te decipiunt, & viam greſſuum tuorum diſſipant. " In hac amara mœſtaque lamentatione, ſanctæ Scripturæ verbis expreſſa, ſuper malorum colluvie quæ populum premunt, P. Francolinus *Rigoriſmum* depictum vividis coloribus aſſerit. Ut S. Archipræſul gregis ſui malis, quoad poterat, occurreret, aureum illum librum compoſuit inſcriptum *Inſtructio Confeſſorum*, omnium nationum Epiſcopis, & doctis viris probatiſſimum. Hunc tamen ſe parvi facere indicat P. Francolinus. Iſtius quippe libri, a Sede quoque Apoſtolica probati, auctoritatem Epiſcopo Caſtorienſi ſibi obiicienti reſpondet Lib.II. diſp.VIII. præſent. Eccleſ. Benig. pag.88. Edit. Ven. *Miror autem tanti a vobis fieri indirectum, & qualecumque ſanctæ Sedis ſuffragium: a vobis, inquam, qui directa, clara, confirmata, iterum atque iterum explicata Pontificum decreta, atque toto orbe recepta eluditis tamen, aut etiam contemnitis*. Si illos damnas, quod refragentur pontificiis decretis; eadem ratione illos commenda, quando iiſdem decretis quo par eſt obſequio ſe ſubmittunt. Quid? Diſplicet tibi ſubmiſſio in iis quæ in rem tuam non conferunt; placet vero in iis quæ arrident? Duo P. Francolinus refert, quæ auctoritatem præfati libri S. Caroli minuunt. Primum, quod *Inſtructiones* iſtæ a S. Archiepiſcopo *iuvene* compoſitæ fuerunt. Sic enim perſequitur loc. cit. *Brevi videbis, cui negotium faceſſant iſtæ INSTRUCTIONES* (S. Caroli.) *Mihi certe faciunt nullum. Scio, ab aliquibus demptum aliquid auctoritatis illis fuiſſe, eo quod S. Præſul initio ſui regiminis, adeoque ætate, & ſapientia immaturus, ut ipſi dicebant, eas compoſuiſſet. Id ego non aſſeram; ſed illud potius, fuiſſe illas, ſi quid rigoris habent aut præferunt, remedium eo tempore, eiſque in regionibus neceſſarium*. Duo ſatis caute inſinuat *Francolinus*. Unum eſt, quod aliorum iudicio eiuſmodi S. Caroli *Inſtructiones* parvi ſint faciendæ. Cur? Quia a iuvene Archiepiſcopo conditæ. Hanc ille rationem invidiæ plenam, ſe non admittere aſſerit. Sed debuiſſet, ut ſibi revera caveret, indicare auctores talis exceptionis. Hi non fuerunt Ianſeniſtæ. Neque Antiprobabiliſtæ. Ergo Probabiliſtæ. Qui alieno ore loquuntur, auctore non citato, ſuſpicionibus pluribus ſe ſe exponunt; ſicut illi qui lapidem proiiciunt manu abſcondita. Alterum eſt, quod revera præfatæ *Inſtructiones* nullius ſint auctoritatis. Quoniam, inquit *Francolinus*, conditæ fuerunt pro reformandis illius temporis, & illarum regionum moribus. *Remedium eo tempore, eiſque in regionibus neceſſarium*. Hac ratione dici poterit, Concilium Tridentinum canones ſanctos edidiſſe *eo tempore, eiſque in regionibus neceſſarios*. Alteram ibidem aſſignat Francolinus rationem cur S. Carolus ſeveram inierit viam: eaque eſt, quia Mediolanenſium prava indoles poſcebat ut duriori freno cohiberetur. *Alia etiam ratio divum Carolum movit hanc inire viam: ea fuit ſuorum ſubditorum indoles ſibi bene perſpecta. Non illa quidem mala eſt, aut minus aſpera, & contumax, immo ad pietatem, & virtutem propenſa; ſed laboris*

non

Digitized by Google

non admodum amica, & largiori luxui dedita. Erat igitur freno duriori retinenda, ne caderet; & ſtimulis acrioribus monenda, urgenda, & perurgenda ad curſum, ut ſaltem incederet. Aliarum vero provinciarum, & nationum Chriſtiani non *freno duriori*, ut Mediolanenſes; ſed *laxiori*, & *benignori* moderandi erunt? Sæculum noſtrum aureum eſt, æreum illud S. Caroli. Recentes Chriſtiani a libidine, a luxu, ab uſuris, & avaritia, a ludis, & theatris alieniſſimi ſunt: idcirco ſumma ſunt indulgentia tractandi. Addit tandem Francolinus, *Inſtructiones* S. Caroli rigorem præferre non in *ſubſtantia*, ſed in *accidentibus*. Verum quia nullam niſi vagam, vanam, atque ineptam Rigoriſmi notionem exhibuit; ideo non eſt cur tempus teramus in eiuſmodi commentis refellendis. Satis mihi ſit pro plena confutatione tranſcribere verba quibus ſummus Pontifex Innocentius XII. omnibus, medio *Cardinali Carpegna* Urbis Vicario, harum *Inſtructionum* lectionem commendavit, quas etiam edi Romæ curavit anno 1700. *Vos itaque ſanctiſſimus Pater hortatur ut legatis, relegatiſque leges tam ſanctas, inſtructioneſque tam plenas cæleſti ſapientia, atque eas præ manibus iugiter habeatis, veluti auream regulam; quam ſequendo depravatos populorum habitus facile corrigetis. Iſtud eſt quod ipſius iuſſu vobis omnibus ſignificamus . . . ut unuſquiſque veſtrum veram, ſolidamque doctrinam ſequatur, non in novellis, infundatiſque opinionibus fundatam, ſed in doctrina, praxique ſanctorum Patrum, quos cæleſti Deus clarificavit lumine ad directionem plebis chriſtianæ.* Hæc pauca verba ſatis ſunt ad labefactanda omnia P. Francolini commenta, tum adverſus *Inſtructiones* S. Caroli, tum in chimærica Rigoriſmi deſcriptione, ſub qua vellicantur, & carpuntur Patres, Epiſcopi, Theologi, & probiores Catholici, quos per ſummam iniuriam Ianſeniſtis, aut Ianſeniſtarum damnato Rigoriſmo Francolinus immiſcet.

VII. Audacia, qua plures Probabiliſtæ labem Rigoriſmi catholicis Theologis aſpergunt, innumera mala in Eccleſiam derivat: audaciores Ianſeniſtas efficit, qui hoc pacto arguunt. Secundum Probabiliſtas probabilior ſententia filia eſt Ianſeniſmi. Mala planta non parit bonos fructus. Optima autem eſt ſententiæ probabilioris doctrina. Ergo malus eſſe nequit Ianſeniſmus, qui peperit filiam adeo bonam, nempe ſententiam probabiliorem. Retractanda ergo eſt Probabiliſtarum putida fabella, ut hæc Ianſeniſtarum argutatio penitus convellatur. Scandala, & ſchiſmata, quæ ſimilis cenſurandi libido primis ſæculis peperit, deſcribunt Athanaſius, Hieronymus, Ruffinus, Auguſtinus. Etiam tum cenſuras Origeniſmi, Arianiſmi, Sabellianiſmi, Neſtorianiſmi ſibi homines mutuo impingebant; ut refert Vigilius Epiſcopus Africanus Lib. II. contr. Neſtorium. *Videas eos luctuoſis quibuſdam, & omni lamentatione dignis inſultationibus hæreticorum nomine ſe invicem accuſare: Tu Eutychianus es: Tu Neſtorianus es: apoſtolicæ ſententiæ in totum obliti, dicentis ad Galat. v. Videte ne ſi invicem mordetis, ab invicem conſumamini.*

Digitized by Google

VIII. Ad hanc doctrinam ſi animum intendiſſet P. Dominicus de Colonia, non tantam ſibi uſurpaſſet auctoritatem in ſuam intrudendi Ianſeniſticam Bibliothecam, paucis ab hinc menſibus proſcriptam, Doctores catholicos. *Pag.* 25. *num.* 32. Ianſeniſtis accenſet Eminentiſſimum Cardinalem de Noris; *pag.* 208. illuſtriſſimum Gennetum, & alios pios, doctiſſimoſque Catholicos.

CAPUT X.

DE PHILOSOPHISMO.

Vera peccati philoſophici notio: illius auctores: abſurda quæ neceſſario illud conſequuntur.

I. PHiloſophiſmus legitima Probabiliſmi ſoboles eſt. Adeo hæc duo connexa ſunt, ut nequeant ab hac hiſtoria ſeparari. Peccatum philoſophicum eſt actio rectæ rationi oppoſita; theologicum eſt gravis divinæ legis violatio. Philoſophicum, tametſi grave, dum ignoratur Deus, aut de Deo actu non cogitatur, non eſt offenſa Dei, nec amicitiam cum Deo diſsolvit, nec æterna pœna eſt dignum. Hæc eſt vera notio peccati philoſophici, quod Alexander VIII. diris devovit anno 1690. in ſequenti damnata propoſitione: *Peccatum philoſophicum, ſeu morale eſt actus humanus diſconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi; theologicum vero, & mortale eſt tranſgreſſio libera divinæ legis. Philoſophicum, quamtumvis grave, in illo qui vel Deum ignorat, vel de Deo actu non cogitat, eſt grave peccatum, ſed non eſt offenſa Dei, neque peccatum mortale diſſolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum.* Ut clarius doctrinæ damnatæ errorem percipias, advertas oportet, revera intellectum duas has notiones diſtinguere poſse. Actio enim criminoſa reapſe & naturæ rationali, ſeu rectæ rationi, & legi æternæ Dei repugnat. Ergo intellectus valet actionem vitioſam conſiderare & ut eſt offenſa Dei, & ut naturæ rationali contraria. Hæc eſt doctrina S. Thomæ 1. 2. quæſt. lxxi. art. 6. ad 5. *Dicendum, quod a Theologis conſideratur peccatum, ſecundum quod eſt offenſa contra Deum; a Philoſopho autem morali, ſecundum quod contrariatur rationi. Et ideo Auguſtinus convenientius definit peccatum ex hoc quod eſt contra legem æternam, quam ex hoc quod eſt contra rationem.* Non ergo in notionum diſtinctione, ſed in earumdem ſeparatione, damnatæ doctrinæ error ſitus eſt. In hoc Philoſophiſtæ errant, quod velint, eos qui aut Deum ignorant, aut de Deo actu non cogitant, neque dubitant, exercere actionem vitioſam poſse, rationi rectæ contrariam, quæ offenſa Dei non ſit, neque æterna pœna digna. Quoniam, inquiunt, actio hæc philoſophicum tantum peccatum eſt, ſecus theologicum. Noli ergo confundere notionum diſtinctionem cum earumdem ſeparatione. Conſtat in pec-

Digitized by Google

peccato mortali diſtingui hæc duo poſſe : nimirum quod naturæ humanæ, quatenus rationali, diſconveniat, quæ conſideratio philoſophica eſt; & ſub hac conſideratione peccatum eſt philoſophicum : & quod legem æternam Dei violet; & hæc conſideratio theologica eſt; & peccatum hoc modo conſideratum theologicum eſt. Si hæc duo ſepares, & contendas primam notionem abſque ſecunda poſſe revera occurrere; incidis in Philoſophiſmum : defendis enim peccatum philoſophicum ſine theologico reperiri poſſe. Fuſius quam fortaſſis par erat notionem explicui : quia, cum metaphyſicam ſapiat ſubtilitatem, tolerabilior eſt brevitate prolixitas.

II. Recenſita doctrina ſcandali plena ab Univerſitate Sorbonenſi anno 1641. a Concilio Senonenſi anno eodem, a Lovanienſi Univerſitate anno 1657. damnata fuit. Poſt tot anathemata P. Franciſcus *Munſpier* in Collegio Divionenſi anno 1685. ſequentem theſim propugnavit. „ Peccatum philoſophicum, ſeu morale, eſt „ actus humanus diſconveniens rationi; theologicum vero, & mortale eſt tranſgreſ- „ ſio libera legis divinæ. Philoſophicum, quamtumvis grave, in eo qui Deum „ vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, eſt grave peccatum; ſed non eſt of- „ fenſa Dei, neque peccatum mortale diſſolvens amicitiam Dei, neque æterna pœ- „ na dignum." Hæc propoſitio eadem omnino eſt ac illa quam anno 1690. damnavit Alexander Papa VIII.

III. P. Dominicus Viva in ſua Trutina theologica hanc exponens propoſitionem fatetur, damnatam ab Alexandro VIII. decerptam eſſe ex theſibus propugnatis a P. Franciſco Munſniero in Collegio Divionenſi; ſed addit, æmulorum invidia nonnulla addita verba eſſe, inquiens. „ Ortum ea habuit occaſione arrepta ex qui- „ buſdam theſibus publice expoſitis anno 1686. a quodam Profeſſore Divionenſi, „ in quibus licet hæc theſis, prout iacet, non reperiretur, nihilominus *paucis per* „ *invidiam mutatis* in hanc præſentem theſim una ex iis concinnata fuit; cum „ tamen mens Profeſſoris in manuſcriptis expreſſa, & verba expoſitæ theſis longe „ alium ſenſum haberent quam faciant verba theſis huius proſcriptæ."

IV. Hoc eſt ſolitum effugium. Theſis detruncata fuit? Verba per invidiam addita? Hanc impoſturam additorum verborum reiicit vel ipſe P. Franciſcus Munſnierus, qui ſcriptum evulgavit, in quo mentem ſuam eo meliori quo potuit modo expoſuit. Scriptum iſtud inſertum eſt Tomo inſcripto *Recueil Hiſtorique des Bolles & Conſtitutions, Brefs, Decrets &c. A Mons* 1698. Initium ſcripturæ gallice exaratæ eſt : *Sentiment du Profeſſeur du Dijon ſur le theſe du peché philoſophique. J'ay appris avec un extreme etonnement, & avec le ſentiment de douleur, que je devois, in liſant l'ecrit intitulé* Nouvelle Hereſie *&c. qu' a l'occaſion d'une theſe que j'avois ſoutenue dans le College de Dijon le jour de juin* 1685. *ſur le matiere &c. La theſe dans la quelle j'ay dit que le peché philoſophique n'eſt point une offen-*

ſe

ſe de Dieu, qu' il ne merite point ſa haine, ni les penes eternelles : cette theſe, dis-ie, eſt A LA VERITE conçue en des termes, qui contre mon intention, en peuvent faire deux propoſitions interement differentes &c. François Munſnier I. Si vel apex, vel ſyllaba ſuæ addita fuiſſet theſi per invidiam ab æmulis, ſiluiſſet ne P. Munſnierus? Faſſus ne fuiſſet, theſim ſuam *revera iis conceptam terminis eſſe* qui contra ſuam intentionem duos produnt diverſos ſenſus, alterum abſolutum, alterum hypotheticum? Unice ad ſuam intentionem P. Munſnierus ſe recipit, & ad ſua manuſcripta, in quibus ſe docuiſſe declarat theſim in ſenſu non abſoluto, ſed conditionato: quod & credere convenit religioſo viro adfirmanti, & ſimul ingenue confitenti, theſim ſuam talibus ſcriptam terminis eſſe qui *contra ſuam intentionem* efferunt ſenſum etiam abſolutum, in quo continetur peccatum philoſophicum. Hæc idcirco retuli, ut nova ſemper teſtimonia exhibeam illius nimium familiaris impoſturæ, qua nonnulli Probabiliſtæ, ut imperitis faciant fucum, pro ingenio effingunt, propoſitiones, perquam ſincere extractas ex eorum libris, truncatas eſſe, vel in ſenſum pravum, verborum additione detortas. Hoc eſt univerſale effugium Probabiliſtarum.

V. Paucis perſtringere deſtinaveram peccati philoſophici hiſtoriam. Prolixiorem me eſſe cogunt PP. Dominicus *Viva*, Gabriel *Daniel*, & Ioannes *Berges*, qui illuſtrioribus Thomiſtis hæreſim peccati philoſophici adiudicant. Quare, ut veritati litem, rem paullo fuſius enarrabo. Et primum, ut P. Dominicus Viva ſenſum damnatæ theſis extenuet, advertit, Alexandrum VIII. damnare minime voluiſſe antiquorum Theologorum doctrinam. *Quod vero attinet* (inquit P. Viva in Comment. damnat. theſis) *ad Doctorum ſententias de peccato philoſophico, certum inprimis eſt, Alexandrum VIII. in hac theſi noluiſſe damnare ea quæ in antiquis, & gravibus Theologis de hoc peccato ſcripta legimus : aliter non diceret theſim hanc de NOVO ERUPISSE.* Mirifica doctrina hæc! Pontifex ſummus non damnat doctrinam quam de peccato philoſophico antiquiores docuere Theologi? Eccur? Quia, reponit, Papa damnat peccatum philoſophicum quod *de novo erupit*. Ergo non damnat peccatum philoſophicum quod medium fere ſæculum antea proſcripſerant Univerſitates Pariſienſis, & Lovanienſis, & Concilium Senonenſe? Dum itaque Apoſtolica Sedes Quietiſtarum, Ianſeniſtarum, Socinianorum, Calviniſtarum damnavit errores, non damnavit antecedentium hæreticorum hæreſes? Sed qui ſunt, quæſo, vetuſti hi Theologi, quos *antiquos* P. Viva appellat, quorumque doctrinam de peccato philoſophico ſubducit damnationi? Sunt præ aliis P. Martinon *diſp.* XIX. *de peccat.* Ioannes Pontius *diſp.* 11. Lugo *diſp.* V. *de Incar. ſec.* 5. Bonæſpei *diſp.* V. *de Incar. dub.* 5. Iſti ne antiqui Theologi? Iuniores illos vocat Caramuel, quia eodem quo damnatus *Philoſophiſmus* ſæculo eſt, Theologi iſti ſcripſere de peccato philoſophico. Sed ut ut de hac re ſit, quæro a P. Viva, docuerint

ne

Digitized by Google

ne laudati Theologi peccatum philoſophicum, an ſecus. Si ſecundum; cur in ſcenam producti? Si primum, cur non damnata illorum doctrina? P. Viva quaſi ſuo loquendi modo ſupponit Patres citatos philoſophicum docuiſſe peccatum; ſed iſtorum doctrinam non comprehendi ſub pontificio anathemate. Quid citati, aliique Patres docuerint, infra dicam.

VI. P. Ioannes Berges in ſua *Apologia pro Ieſuitis* cap. 11. §. *Thomiſtas*, ſcribit: *Thomiſtas illuſtres hac in parte aliquid plus affirmaſſe quam Ieſuitarum ullus hactenus auſus ſit*. Quid inde? Ergo Ieſuitarum nemo peccatum philoſophicum docuit? Legitima ne conſequentia hæc? Logicorum nemo illam admittet. Sed quinam ſunt hi Thomiſtæ illuſtres, peccati philoſophici aſſertores? Unum laudat P. Viva, nempe P. Franciſcum Victoria. Sed hic *lect.* 13. non de *Philoſophiſmo* ſermonem habet; ſed de puerorum converſione in Deum, dum illis lumen affulget rationis. Defendit primis illis momentis pueros haud diſtinctam Dei notionem, ſed confuſam tantum, communem, & univerſalem habere. Quo in ſenſu locutos fuiſſe Bannez, Medinam, & Alvarez dicitur. Quid hæc cum peccato philoſophico? Habeant pueri illi primis rationis momentis diſtinctam, aut confuſam Dei cognitionem, utcumque res ſeſe habeat, perperam illa quæſtio cum errore peccati philoſophici confunditur. Unus Marletta adduci poteſt, tamquam peccati philoſophici patrocinator: idque ego conceſſi in hiſtoria Probabiliſmi *Tom. I. diſſ.* 1. *cap.* v. *pag.* 92. iterumque aſſero, hunc Auctorem docere Philoſophiſmum. De hoc infra ſermo redibit. Ceterum, ut quod ſentio dicam, P. Ioannes Berges ſola ſui libelli inſcriptione, *Apologia pro Ieſuitis*, & ſolo paragrapho *Thomiſtas*, tum Ieſuitas, tum Thomiſtas carpit, & infamat. Quid? Ieſuitæ ne errorem peccati philoſophici defendunt? Calumniator mea quidem ſententia eſſet, quicumque tam inſigni Societati, & illuſtribus Thomiſtis adeo turpem errorem adſcriberet. Aliud quippe eſt aſſerere Ieſuitarum, aut Thomiſtarum aliquos; aliud Ieſuitas, & Thomiſtas hunc propugnare errorem. Ieſuitæ ergo haud indigebant P. Berges apologia, quæ, dum onus ſuſcipit defenſionis, dubium ſaltem excitat, a Ieſuitis prodiiſſe Philoſophiſmum.

§. I.

Theologi qui requirunt ad peccandum actualem conſiderationem, peccati philoſophici principia iaciunt.

I. Convenit penes omnes, ignorantiam, ſeu inadvertentiam omnino invincibilem a peccato excuſare. Quare merito Alexander Papa VIII. damnavit hanc propoſitionem: *Tametſi detur ignorantia invincibilis iuris naturæ, hæc in ſtatu naturæ lapſæ operantem ex ipſa non excuſat a peccato formali*. Nulla quippe libertas abſque cognitione aliqua. Nullum peccatum abſque libertate. Ergo nullum pec-

peccatum abſque cognitione. Quænam autem dicenda ſit ignorantia invincibilis; dictum eſt *Lib. II. diſſert.* II. *cap.* I. *& ſeqq.* Id modo in controverſiam vertitur, num quæcumque inadvertentia actualis ſit invincibilis; ita ut qui actu non advertit ſe peccare, non peccet, eo quod defectus actualis conſiderationis conſtituat ignorantiam invincibilem; tametſi illa inconſideratio ortum ducat ex negligentia culpabili. Adfirmant Probabiliſtarum plures. P. Gabriel Daniel in ſuis dialogis Cleandri & Eudoxi, ſe evaſurum Ianſeniſtam promittit, ſi probetur, quempiam Probabiliſtarum talem docere doctrinam. Audax ſane promiſſio, & metamorphoſis valde prodigioſa. Videamus num eventus promiſſioni reſpondeat.

II. Hanc quæſtionem verſat P. Thomas Sanchez *Lib. I. in Decal. cap.* XVI. *num.* 20. ubi inquit. „ Quidam ſentiunt, ſufficere advertentiam virtualem, ſeu interpre- „ tativam, ut ignorantia, & inadvertentia, ſeu oblivio cenſeantur vincibilia, non „ appoſita debita diligentia ad ea vincenda, nec excuſent a præcepti tranſgreſſio- „ ne: appellant autem conſiderationem virtualem, quoties, etſi ratio actu non „ conſideravit malitiam obiecti, potuit tamen morali potentia, & debuit malitiam „ obiecti conſiderare.“ Pro hac relata ſententia laudat Zumel, & Valentiam: & confeſtim ſuam promit opinionem his verbis *num.* 21. „ At probabilius exiſtimo, „ ad ignorantiam, inadvertentiam, ſeu oblivionem, ſive iuris, ſive facti, cenſen- „ da invincibilia ſufficere ut nulla notitia nec ſpecialis, nec confuſa, nec aliqua „ dubitandi ratio in univerſum, aut peculiariter occurrat.“ Hactenus locutus eſt de peccato generatim accepto, abſtrahens a mortali, aut veniali. Ceterum, ut evidentius mentem panderet ſuam, continuo ſequentia ſubdit. *Quare nullum eſſe peccatum mortale in voluntatis conſenſu cenſeo, niſi cogitatio aliqua præceſſerit, & conſideratio expreſſa, quam actualem vocant, malitiæ moralis, vel periculi, vel ſaltem EXPRESSA aliqua dubitatio, vel ſcrupulus. Itaque ut quis peccet mortaliter, debet conſiderare, vel opus illud eſſe malum, vel ibi eſſe malitiæ periculum, vel dubium, vel ſcrupulum ſaltem aliquem habere: quod ſi nihil horum præceſſerit, ignorantia, inadvertentia, ſeu oblivio cenſentur omnino naturalia, & invincibilia; & ſic iuxta hanc ſententiam, non ſatis eſt cognitio illa virtualis, ſeu interpretativa, quam ſufficere dicebat ſententia n. præceden. relata.* Admiſſa hac doctrina, quæ abſurda, quæ monſtra non conſequuntur? Quis fornicatorum, furum, adulterorum advertit actualiter ad peccati malitiam? Laudat pro hac ſententia P. Vaſquez, qui revera hanc doctrinam defendit I. 2. *quæſt.* LXXIV. *art.* 7. *diſp.* CIV. his verbis: *Concedimus numquam fieri peccatum ſine conſcientiæ reprehenſione ex parte cognitionis, quæ conſiſtit in cognitione periculi.* P. Vincentius Filliucius adoptat Sanchez, & Vaſquez doctrinam *tract.* XXI. *cap.* II. *num.* 376. „ Si neque in apprehenſione ſit „ advertentia, tunc operatio ex ſe mala a peccato excuſat. Et ratio eſt, quia „ inadvertentia aliquando excuſat; & certe tunc quando obiectum nullo modo eſt

„ co-

Digitized by Google

„ cognitum : tunc enim operatio cenſetur indeliberata , & excuſabitur a culpa , „ donec ſit aliqua cogitatio malitiæ . Hoc pacto cum dicunt Doctores, aliquem „ peccare, quando advertit, vel debet advertere ; intelligi debent de advertentia „ quæ ſupponat iam obiectum apprehenſum , & ſit poſterior advertentia in appre- „ henſione : alioquin ante primam apprehenſionem advertere non tenetur . Debet „ enim ſemper præcedere aliqua apprehenſio malitiæ, aut prohibitionis , vel alte- „ rius rei ſimilis, quæ pertinent ad genus moris.“ P. Eſcobarius laudatis Theologis ſubſcribit , illorumque ſententiam defendit *in princip. Theolog. moral. exam.* II. *cap.* VI. „ Cum Sanchez aſſero non delinquere : quia ad ignorantiam vincibilem, „ & peccaminoſam, præter obligationem advertendi, requiritur ante conſenſum „ expreſſa aliqua cogitatio, vel *conſideratio actualis* malitiæ, aut periculi, vel ſal- „ tem expreſſa aliqua dubitatio . Nam ſi de malitia operis nulla ſuſpicio , vel „ ſcrupulus gravis veniat in mentem, opus, in quantum malum, non erit volun- „ tarium; cum nulla ratione fieri poſſit, voluntatem annuere malo, quod intelle- „ ctus non præcognoverit.“ Eadem omnino docet P. Martinon , celebris alioquin Theologus, *Tom. II. diſp.* 11. *ſect.* 2. *num.* 14. Sed clarius & expreſſius ceteris hanc doctrinam propugnat P. Georgius Rodes *diſput.* 11. *de pec. quæſt.* 1. *ſec.* 1. „ Maneat „ igitur quod numquam ignorantia iuris, aut facti peccatum eſt, niſi actu confu- „ ſe ſaltem, aut dubitative advertatur eius malitia, & obligatio faciendi . *Neque* „ *ſufficit ut tenearis advertere* . “ Similia habet diſp. 1. de peccat. quæſt. III. ſect. 2. a. 30. *Numquam eſt peccatum mortale, quoties non adeſt plena conſideratio malitiæ, gravis offenſæ divinæ, vel periculi eius.* Et paullo ante. *Si intellectus expreſſe non cognoſceret malitiam, voluntas non poſſet etiam indirecte velle peccatum.* Item pag. 408. *Quæcumque actu non cogitas eſſe peccata, vel certe non dubitas , non ſunt etiam* ullo modo *peccata; etiamſi antea* ſciveris *illa peccata eſſe* . Locis laudatis plurima habet quæ hanc confirmant doctrinam, quæque miſſa facio brevitatis ergo. Porro hæc omnia adeo connexa cum Philoſophiſmo ſunt, ut uno poſito, aliud conſequi oporteat.

III. P. Daniel, ut a Philoſophiſmi labe Probabiliſtas purget, contendit, eos haud negare præfatas actiones eſſe peccata in ſua cauſſa, in qua etiam voluntaria, & libera ſunt voluntate indirecta ; ſed tantum in ſe ipſis novæ malitiæ additione . Quod porro ſint peccata in cauſſa, aut in ſe ipſis per novam malitiam , quæſtio ſcholaſtica eſt , quæ in utramque diſputari partem valet , abſque ullius *Philoſophiſmi* periculo; cum iuxta omnes hæc peccata clavibus ſint ſubiicienda . Diſtinctio vera eſt, ſed perperam applicatur recenſitis Theologis , qui in allatis textibus conceptis verbis eam improbant, dicentes, *nullo modo* eſſe peccata . Claritatis gratia nonnullos alios textus adferam, ut penitus convellam P. Danielis commentum .

IV. P. Thomas Sanchez tres recenſet, ad hoc quod attinet, ſententias, *Lib. I. in Decal. cap.* XVI. *num.* 45. *pag.* 77. „ Quidam cenſent, ſi voluntas illa qua directe, „ vel indirecte volita ſunt, non interrumpatur per pœnitentiam, antequam deve- „ niatur in ſtatum in quo caveri non poſſunt, cenſeri peccata non in ſe proprie „ loquendo, ſed in ſua cauſa. “

V. Hæc eſt prima opinio. Secunda vero, quam immediate deſcribit, eſt ſequens. „ Alii exiſtimant in priori caſu, nempe quando voluntas per pœnitentiam „ non eſt interrupta, eſſe peccata in ſe, ſed non diſtincta malitia a malitia ſuæ „ cauſæ; ſed dici peccata denominatione, & imputabilitate extrinſeca, quam con- „ trahunt ex præterita negligentia voluntaria.. “

VI. Tertia ſententia negat, quocumque modo, ſive in cauſſa, ſive in ſe, ſive extrinſeca denominatione, & imputabilitate. Quam opinionem continuo profert his verbis. *Aliis vero placet ea non eſſe peccata etiam denominatione extrinſeca, derivata malitia ex voluntate præcedenti, ſed eſſe ſolum quoſdam voluntatis præcedentis effectus . . . Unde infert Vaſquez num.* 16. non eſſe neceſſarium exprimere in confeſſione ea peccata *in ſomno, vel ebrietate, vel quando vitari nequeunt contingentia; ſed ſatis eſſe exprimere cauſam datam non apponendo diligentiam ad ea præcavenda, cum præviſa fuerunt*. Quid concludit P. Sanchez? Audi. *Omnes has tres ſententias cenſeo ſatis eſſe probabiles, & tuto amplecti poſſe*. P. Gabriel Vaſquez, laudatus a Sanchez, addit, Chriſtianos ob propriam ignorantiam, qua credunt hæc eſſe peccata, ſe ſe eorumdem in confeſſione accuſare. *Reſpondeo ſecundum eos Doctores, quorum ſententiam ſecuti ſumus, non eſſe exprimenda* (omnia exteriora) *in confeſſione. Fideles autem plurimi ea explicant, quia neſciunt ea non eſſe peccata*. 1. 2. quæſt. VII. diſp. XCIV. cap. IV. pag. 438. Subdit tamen, haud eſſe a tali confeſſione prohibendos fideles; inſtruendos tamen, quod ſi velint ſolum ea quæ vi præcepti confeſſionis tenentur, peccata pandere, non aſtringantur præfata peccata revelare. *Prohiberi non debent a talium eventuum confeſſione . . . At ſi quis præciſe ea exprimere vellet quæ debet, non eſt cogendus eventus explicare ratione confeſſionis . . .* Sed ſatisfaceret præcepto, ſi diceret, *ſe dediſſe proximam cauſam tali omiſſioni, aut pollutioni*. Ibidem. Hanc P. Vaſquez ſententiam tranſcribit P. Thomas Tamburinus, eamque conſueta ſua perſpicuitate exponit. Lib. II. Meth. Confeſſ. cap. III. §. 3. num. 25. *Unum nota, aliquando actus eiuſmodi inadvertenter factos non retinere ne malitiam quidem MATERIALEM, ſeu quam vocant obiectivam: & tunc nec ipſe actus, nec conſuetudo eſt peccatum, adeoque neque confeſſioni ſubdendum. Talis communiter reputatur contumelia in ebrietate alicui facta ab ebrio . . . in ſe non erit peccatum, neque in cauſa . . . Eodem modo dicendum eſſe docent aliqui cum Ioan. Sanchez de blaſphemia, hæreſi, & ſupradicto iuramento, quod ſcilicet eſſentialiter requirant eſſe ab utente ratione, & conſequenter ea in-*

ad-

Digitized by Google

advertenter facta neque IN SE, neque IN CAUSA eſſe peccata, adeoque nec neceſſario confitenda. Sed hoc fuſius explicare ad nos nequaquam ſpectat; cum ſatis nobis ſit a peccato, & confeſſione regulariter ea excuſare propter illud caput modo dictum num. praeced.

VII. Ad alterum nunc caput accedamus, quod ſcilicet peccata perpetrata non ſolum in ebrietate, ſed etiam vi conſuetudinis, non ſint peccata. Hic creſcit oratio. Nam ebrietas aufert actualem rationis uſum, ſecus conſuetudo. Nihiloſecius Probabiliſtarum plures contendunt, peccata vi habitus, aut inveteratae conſuetudinis commiſſa, non eſſe peccata mortalia. Audi P. Thomam Tamburinum *Lib. II. Method. Confeſſ. cap.* III. *§. 3. num.* 23. *& ſeqq.* „ Qui vero ex inveterata conſuetudine inadvertenter iurat, licet videatur obligari ad conſuetudinem confitendam, *tamen communiter excuſatur* . . . Iam quod *communiter* excuſetur, ratio eſt, quod communiter nemo advertit ad obligationem quam habet, illam „ conſuetudinem propter eam rationem extirpandi, ne ſcilicet ſua conſuetudo ſit „ cauſa proxima praedicti materialis mali, & *conſequenter, cum excuſetur a peccato, excuſabitur a confeſſione. Facit in ſimili de Lugo.*

VIII. P. Vincentius Filliucius tract. XXV. cap. I. num. 27. *Si deſit advertentia plena, & ex ea oriatur blaſphemia, etiamſi adſit conſuetudo blaſphemandi, non committitur peccatum mortale . . . Ad peccatum mortale requiritur advertentia plena*, & undequaque *oriatur defectus illius, excuſat a peccato*. Item cap. II. num. 16. ibi: *Sit ne periurium cum inadvertentia naturali peccatum mortale ſpeciale, quando eſt ſine advertentia naturali . . . Nam obſtante conſuetudine NON RETRACTATA praeſens inconſideratio, vel inadvertentia eſt invincibilis, cum ſit naturalis. Ergo excuſat a peccato ſaltem mortali, quia conſuetudo non efficit inadvertentiam voluntariam*. Item num. 318. ibidem. *Nec refert quod inadvertentia oriatur ex prava conſuetudine, aut ex paſſione: quia tam paſſio, quam prava conſuetudo TOLLIT ACTUALEM USUM RATIONIS, qui neceſſarius eſt ad peccandum mortaliter*. Legantur P. Thomas Sanchez *Lib. III. in Decal. cap.* V. *num.* 28. *&* 33. P. Layman *Lib. I. tract.* III. *cap.* V. *num.* 13. *pag.* 29. P. Georgius Rodes *Tom. I. diſput.* II. *de pec. quaeſt.* I. *ſect.* I. *§.* 2. *pag.* 424. P. Martinon *diſput.* XXI. *de pec. ſect.* 2. P. Filliucius *tract.* XXI. *cap.* X. *num.* 364.

IX. Abſurda, monſtra, & ſcandala quae hanc conſequuntur doctrinam, fuſius explicata ſunt in *Hiſtoria Probabiliſmi & Rigoriſmi diſſ.* I. *cap.* V. idcirco miſſa facio, potiſſimum quod ſint omnibus pervia.

X. Eo tempore quo haec ſcribebam, ad manus venit libellus in caſus reſervatos Venetae dioeceſeos, in quo haec habentur pag. 8. *Si blaſphemia ſit imperfecte deliberata ex prava conſuetudine blaſphemandi . . . ſecundum multos Doctores, utpote non voluntaria ſaltem perfecte, non eſt culpa ſaltem mortalis*. Propter hanc

pro-

Digitized by Google

propoſitionem, & aliam de tactu mamillarum Monialium proſcriptus a Congregatione S. Officii fuit liber iſte peculiari decreto. Conſule, ſi plura cupis, epiſtolas noſtras theologico-morales, ubi reperies decretum damnationis, & confutationem eiuſdem libelli. Deſcribi vix poſſunt ſcandala, rumores, turbas, & murmura quæ in univerſa Italia excitavit hic libellus tum ob doctrinam erroneam evulgatam, tum ob libellos quos aliqui in eiuſdem defenſionem evulgarunt. Omnes proſcripti ſunt. Suo tempore ſynopſis hiſtoriæ dabitur. Pauca nunc delibavi, ut compertum tibi ſit, recenſitam opinionem, quæ defendit, peccata blaſphemiæ, & alia eiuſmodi ex conſuetudine prolata, non eſſe peccata mortalia ob defectum actualis advertentiæ ortæ ex conſuetudine, proſcriptam certo eſſe. Nam certum eſt, proſcriptum eſſe præfatum libellum, ut continentem propoſitiones falſas, improbabiles, ſcandaloſas &c. Hæ autem propoſitiones ſunt potiſſimum duæ, nimirum de tactu mamillarum, & de blaſphemia ex conſuetudine, ut cuique patet. Verum de his pluſquam ſatis.

§. II.

Ignorantia invincibilis Dei mater eſt Philoſophiſmi. Qui illam defendunt, & hunc propugnent neceſſe eſt.

I. IGnorantiſmus & pater, & mater eſt Philoſophiſmi. Demonſtratum hactenus fuit, Theologos illos qui docent peccari non poſſe abſque actuali conſideratione, in errorem Philoſophiſmi neceſſario prolabi. Nam ſi quis actu non advertat ad legem æternam, aut ad Deum, proferatque in Deum, aut in proximum contumelias, calumnias, ipſumque proximum percutiat, advertatque ſe illum percutere, quin Deum actu conſideret; tum philoſophicum, non theologicum peccatum peccabit. Verum proximior *peccati philoſophici* parens eſt *Ignorantiſmus*, ſeu ignorantia invincibilis Dei. Theologi non pauci, hoc ignorantiæ invincibilis Dei prætextu, plures infideles, potiſſimum Sinenſes, ab atrocioribus flagitiis, vel ab ipſis homicidiis, & parricidiis excuſabant. Cuius erroneæ doctrinæ quinque Galliarum Epiſcopi certiorem fecerunt ſummum Pontificem Innocentium XII. P. Ferdinandus Navarrete *tract.* VII. *pag.* 503. refert decretum ſacræ Congregationis latum an. circiter 1674. quo eiuſmodi prohibetur doctrina. *Hæc nempe* (ſcribunt laudati Epiſcopi) *ad Sinenſium ſolatia deferebant, quibus excæcatæ genti, ac de parentum ſuorum ſapientia immenſum gloriantis ſuperbiam demulcerent. An infideles, præcepta naturalia tranſgredientes, pœnas æternas mereantur? Negabant aliqui, quia ignorantia Dei, & Legislatoris a tam gravi pœna excuſantur.... At ſacræ Congregationis auctoritate Conſultores reſpondebant proculdubio damnari eos, idque pœnis æternis, de quibus quæſtio inſtituta erat: nec illam turpiſſimam ignorationis Dei excuſationem admittebant.*

II.

Digitized by Google

II. P. Antonius Terillus Philoſophiſmum propugnare videtur *tract. de conſc. probab. quæſt.* 11. *num.* 1. *pag.* 156. ubi hæc ſcribit. „ Suppono nunc ex optimorum „ Theologorum doctrina, nullum peccatum theologicum, quo ſcilicet aliquo mo„ do ſeparamur a fine ultimo, & meremur pœnas illas æternas damni, & ſen„ ſus, quas Deus pravis noſtris actionibus pro futura vita deſtinavit, committi „ poſſe *cum invincibili Dei ignorantia, immo nec abſque actuali cognitione*, per „ quam infinita Dei bonitas, & maieſtas aut explicite, aut certe ſub terminis „ cum clariore eiuſdem conceptu convertibilibus, implicite nobis innoteſcat. " Nec hic P. Terillus loqui in ſenſu hypothetico docet præfatos Theologos, quibus ipſe ſubſcribit, ſed abſolute. Quare toto oſtio aberrat P. Dominicus Viva, qui in expoſitione 2. *propoſ. Alex. VIII. num.* 3. contendit, Theologos recentes, quos ipſe antiquos vocat, non admiſiſſe abſolute ignorantiam invincibilem Dei; ſed ſolum quod, *ſi per impoſſibile quis haberet invincibilem Dei ignorantiam, aut de Deo actu invincibiliter nullatenus, ne implicite quidem, cogitaret, dum advertit furtum v. g. eſſe rationi diſſonum, in tali caſu peccatum non foret Dei offenſa, nec peccatum theologicum, ſed pure philoſophicum, eo quod impoſſibile ſit Deum offendi, niſi aliquo modo cognoſcatur*. Quoties ergo palam fecerim, Theologos docuiſſe reapſe dari ignorantiam invincibilem Dei; ipſo P. Viva fatente, probatum quoque erit, eoſdem Philoſophiſmum propugnaſſe.

III. Porro ut adducam Theologum omni exceptione apud P. Viva maiorem, eidem propono P. Ludovicum Molina, qui in *I. Part. D. Thomæ quæſt.* 11. *art.* 1. *pag.* 36. hæc ſcribit. „ Et quidem Epicurus, ut eſt apud Ciceronem *Lib. I. de na*„ *tur. deor.* in ea fuit ſententia, ut affirmaverit, *gentes omnes perceptionem quam*„ *dam* (quam ipſe prolepſim appellat) *habere, quod Deus ſit, naturaliter hominum* „ *animis ſine lege, ſine inſtituto, aut ſine doctrina inſertam*: quam ſententiam ſe„ quitur eo in loco Tullius. "

IV. Sententia M. Tullii adeo ſplendida eſt, & opportuna, ut eam duxerim tranſcribendam. „ Solus enim (Epicurus) vidit primum eſſe deos, quod in omnium „ animis eorum notionem impreſſit ipſa natura. Quæ eſt enim gens, aut quod „ genus hominum quod non habeat ſine doctrina anticipationem quamdam deo„ rum? Quam appellat πρόληψιν Epicurus, ideſt anticipatam omnino rei quam„ dam informationem, ſine qua nec intelligi quidquam, nec quæri, nec diſputa„ ri poſſit. Cuius rationis vim, atque utilitatem ex illo cæleſti Epicuri de re„ gula, & iudicio volumine accepimus. Quod igitur fundamentum huius quæ„ ſtionis eſt, id præclare actum videtis. Cum enim non inſtituto aliquo, aut „ more, aut lege ſit opinio conſtituta, maneatque ad unum omnium firma con„ ſenſio; intelligi neceſſe eſt, eſſe deos, quoniam *inſitas eorum, vel potius inna*„ *tas cogitationes habemus*. De quo autem omnium *natura conſentit*, id verum

Digitized by Google

„ eſſe neceſſe eſt. Eſſe igitur deos confitendum eſt. Quod quoniam fere conſtat „ inter omnes, non Philoſophos ſolum, *ſed etiam indoctos*; fateamur conſtare et- „ iam illud, hanc nos habere *ſive anticipationem, ut ante dixi, ſive prænotionem* „ *deorum*. “ Et Libro I. legum hæc ſcribit. *Nulla gens eſt, neque tam imman- ſueta, neque tam fera, quæ non, etiamſi ignoret qualem habere Deum deceat, ta- men habendum ſciat. Ex quo efficiunt illud, ut is agnoſcat Deum qui ortus ſit, quaſi recordetur, & agnoſcat*. Quoties hæc, & ſimilia in ethnicis Scriptoribus le- go, diſſimulare nequeo, quin manifeſte fatear, me pudere illorum loco qui me- dia in luce evangelica ſcribere audent, Deum poſſe inculpate neſciri.

V. Laudato P. Ludovico Molinæ *Rigoriſmus* viſa eſt hæc Epicuri, & Ciceronis doctrina. Quapropter *pag.* 37. oppoſitam ſententiam docet his verbis. „ Ex dictis „ colligi poteſt, tam rudes, & incultos poſſe aliquos homines eſſe, ut *maxima* „ *cum probabilitate* affirmare poſſimus, in eis *ignorantiam invincibilem Dei POS-* „ *SE reperiri*. Quod primo, & ſecundo, cum de ignorantia ageremus, obſer- „ vavimus. Porro ea ignoratione excuſabuntur a peccato infidelitatis; & quod „ Deum non colant, nec eidem honorem debitum exhibeant, *non erit eis culpæ* „ *tribuendum*. “ Nemo ratione præditus negaverit, P. Molinam hic in ſenſu ab- ſoluto loqui. Ubi vel veſtigium ſenſus hypothetici? Quemadmodum Epicurus & Cicero abſolute negant admittendam eſſe Dei invincibilem ignorantiam; ita Molina e contrario adfirmat abſolute, quacumque hypotheſi ſublata, *ignorantiam invincibilem Dei poſſe reperiri*.

VI. P. Ludovici Molinæ ſententiam defendendam ſuſcipit, eamque confirmare pluribus nititur paralogiſmis P. Rodericus Arriaga *Tom. I. edito Antverpiæ anno* 1643. *diſp.* 11. *ſect.* 3. *num.* 17. *pag.* 31. his verbis. „ Probabiliorem cenſeo ſen- „ tentiam *Molinæ*, quam facile inde probo. Nam, ut ſupra oſtenſum eſt, non eſt „ veritas per ſe nota Deum exiſtere: debet ergo &c. Ego ſane vix dubito, quin „ multi poſſint inveniri in quibus nec *per umbram* ſimilis excitetur ratiocinatio. „ *Poterunt ergo habere ignorantiam invincibilem Dei*. “ P. Arriaga ſibi obiicit ar- gumenta, eaque ſolvere ſtudet. Ad auctoritatem S. Iob, & Hieronymi tria ex- hibet reſponſa, quorum tertium hoc eſt. „ Reſpondeo tertio, illis teſtimoniis pro- „ bari, eum qui habet aliqualem vim ingenii, per hoc tamen non dici, nemi- „ nem id poſſe ignorare, vel ex duriori ingenio, vel ex educationis defectu. „ Quod ſi conceditur unum poſſe, debet concedi & multos poſſe: quia non eſt „ ratio quare in his terris poſſint aliqui, & non etiam totidem alibi, his annis „ aliqui, & non ſequentibus totidem vel plures. “ Poſt multa ſibi oppoſita, & ſuo modo ſoluta, ultimo loco abſurdum ſibi obiicit. „ Ultimo obiicies. Ergo ta- „ lis homo ignorans Deum non peccabit mortaliter, etiamſi alium occidat, & „ putet ſe malum facere. Nam peccatum mortale definitur communiter: *Eſt di-*

„ *ctum*,

Digitized by Google

„ *ctum, factum, vel concupitum contra legem æternam Dei*. Ille autem eam le-
„ gem ignorat. Ergo non peccat, licet *noſcat ſe contra rationem agere*. Reſp. De
„ hoc egi in materia de actibus humanis, ubi proprius eſt illius locus: *dixique*,
„ *talem non promeriturum per illud factum pœnam æternam*, ſed temporalem gra-
„ vem, qua a Republica ſufficienter punitur furtum, quatenus eſt contra illam,
„ vel virgis, vel ſuſpendio. Nam ratio promerendi pœnam æternam ſolum de-
„ ſumitur ex eo quod aliquis homo ſaltem in confuſo noſcat ſe offendere Deum
„ ſummum, quod in ignorante non reperitur. *Nec inconveniens eſt in tali con-*
„ *cedere eam actionem non eſſe æterna pœna dignam ex ignorantia illa invincibi-*
„ *li*. " Quis inficias iverit, P. Arriagam peccatum propugnare philoſophicum? Quid quod Philoſophiſmum damnato peiorem ille propugnat?

VII. Porro, ut hoc evincam, primum deſcribam argumentum quod ſibi obiicit idem P. Arriaga *loc. cit. pag. 32. & 33.* Inquit ergo: „ Licet non ſit per ſe no-
„ tum, Deum eſſe; ſemper tamen videtur annexa aliqua ſaltem dubitatio in hac
„ re, ſicut in præceptis naturalibus, quæ ſtatim lumine naturæ noſcuntur. " Et adducit teſtimonium Victoriæ, qui ait, non poſſe eſſe invincibilem ignorantiam præceptorum naturalium.

VIII. Duplex præbet reſponſum. Secundum tantum referam, magna dignum conſideratione, eſtque huiuſmodi. „ Facile tamen reſpondeo, verum quidem eſ-
„ ſe multo minus requiri ad dubitandum (ut obiectio contendit) quam ad for-
„ mandam ipſam demonſtrationem *de Deo*, de qua nos ſupra; ſemper tamen ad-
„ huc noſtram concluſionem ſubſiſtere: nam illud ipſum excitari ſpeciem *de*
„ *Deo*, eſt utcumque difficile, & ſaltem in multis, quin a ſe ipſis eam non ac-
„ quirant primo. "

„ Secundo reſpondeo, & hoc eſt valde conſiderandum in præſenti, nos hic age-
„ re de ignorantia culpabili. *Non eſt autem omnis ignorantia vincibilis culpabi-*
„ *lis*. Ratio eſt, quia multæ ſunt res de quibus mihi occurrit ratio dubii; *non*
„ *tamen pecco non ulterius inquirendo: ſunt enim res quarum mea non intereſt*:
„ & de his non teneor amplius inquirere, ut per ſe patet. Quo poſito, etiamſi
„ aliquod dubium ſuboriatur in multis barbaris hominibus, an ſit aliqua cauſa,
„ v. g. quæ producit cælos; non tamen propterea excitatur ſpecies, quod illa ſit
„ legislator, vel veneratione digna; quod illa dederit præcepta, quæ ego debeam
„ inquirere. *Immo forte ſæpius in contrarium ad me talia diſcutere non pertinet*,
„ *nec utile eſt. Sicut ſi iam excitetur dubium in aliquo, quo pacto arbores cre-*
„ *ſcant, non peccat certo, ulterius non inquirendo cauſam. Unde infertur non eſſe*
„ *culpabiles in tali ignorantia, etiamſi* FUERIT VINCIBILIS PHYSICE. "

IX. Quis iſta aut legere, aut audire ſine horrore valet? Non omnis ignorantia vincibilis eſt culpabilis in genere morum? Non plus noſtra intereſt inquire-

Digitized by Google

re, ſit ne Deus, ac quo modo plantæ creſcant? Utile eſt aliquando Deum ignorare? Niſi perſpicuos recitaſſem textus, fortaſſe aliqui dubitarent, minus me ſincere eoſdem deſcripſiſſe. Sed Arriaga præſto omnibus adeſt. Revolvatur in locis productis, ubi plura mirifica occurrent. Quis dixerit, P. Arriagam loqui de aliquo Philoſophiſmo hypothetico?

X. Inter Theologos, quos immunes a Philoſophiſmo P. Viva contendit, unus eſt *P. Martinon*, celebris ob diſputationes habitas cum Ianſeniſtis. Verum fallitur P. Viva in hac defenſione. Hæc quippe ſcribit P. Martinon. „ Multi peccant a„ gendo contra rationem, qui finem ultimum numquam ſibi propoſuerunt, aut „ de illo non actu cogitant, neque advertunt ſe a fine deflectere. Atqui nihil „ poteſt eſſe expreſſe volitum, niſi ſit cognitum. Multi etiam peccando non co„ gitant *ſemper de lege divina*, *neque de Deo*, *neque de gratia ſupernaturali*, de „ qua plerique infidelium nihil umquam audierunt. “ *Diſp.* xv. *de pec. ſect.* xi. *num.* 102. Expreſſius hanc eamdem doctrinam confirmat *ſect.* xii. *num.* 117. ubi declarat, nullam occurrere rationem cur non ſit dicenda invincibilis Dei ignorantia. „ Quidquid autem de invincibili ignorantia Dei perpetua dicendum ſit, *non* „ *apparet cur ſine culpa non poſſit ignorari aliquando*, & cogitari, quod ſupra ra„ tionem hominum ſit alia ratio. Nam hæc cogitatio non eſt ſimpliciter neceſ„ ſaria. Deinde quando cognoſceretur ratio ſupra rationem hominis, *tamen non* „ *apparet*, *quod nullus poſſit aliquando ignorare ſine culpa*, *vel non advertere* in „ aliquo ſuo actu providentiam divinam, & curam hominum talem, ut contra „ illius voluntatem agatur quidquid agitur contra rationem humanam. Etenim „ intellectus humanus eſt valde limitatus, & exiguus, facileque circa pauca, & „ circa rem unam occupatur. *Neque illæ rationes ſunt adeo connexæ*, *ut conce*„ *pta una concipiatur neceſſario altera*. “ Ut iam ſupra advertimus, error Philoſophiſmi in hoc ſitus eſt, quod ſeparentur hæ duæ notiones, alioquin diſtinctæ; ita ut in praxi fieri poſſit ut quis violet legem naturalem, cognoſcendo ſe peccare contra rectam rationem, ſimulque ignoret Deum, aut de Deo, vel de eadem lege relative ad Deum non cogitet. Et tunc peccabit peccatum philoſophicum, ſecus theologicum, ob ignorantiam Dei, aut legis æternæ. P. Georgius de Rodes preſſius rem hanc reſolvit *diſp.* 1. *de pec. quæſt.* 1. *ſect.* 1. „ In peccato a„ ctuali duo reperiuntur. Primo, quod ſit malum morale, quia eſt receſſus a re„ gula. Secundo, quod averſio ſit a Deo, & vera eius offenſa: *Quæ duæ ratio*„ *nes diſtinctæ ſunt*, *cum una ſit alteræ prior*, *& illam fundet*, *poſſintque invicem* „ *ſeparari*. “

XI. P. Iacobus Platellius in Synopſi curſus theologici *Part. II. cap.* iii. *§.* 3. *num.* 189. conceptis verbis docet peccatum philoſophicum. „ Peccatum, quamtumvis graviter repugnans, commiſſum ab invincibiliter ignorante, aut non ad-

„ ver-

„ vertente Deum eſſe, aut peccatis offendi, non eſt mortale. Cum enim nul-
„ lum, etiam virtualem, Dei contemptum includat, ſtare poteſt cum caritate
„ perfecta, & amicitia divina. Unde tale peccatum eſſet quidem grave gravita-
„ te philoſophica . . . non tamen theologica, conſiſtente in repugnantia cum le-
„ ge, & bonitate divina. "

XII. Inter Philoſophiſtas collocat P. Henricus a S. Ignatio etiam Cardinalem de Lugo, cuius textum adfert *ex diſp.* v. *ſec.* 5. *de Incar.* Sed, ut veritati litem, dico, integram me legiſſe citatam ſectionem, & nihil inveniſſe quod non queat ſano in ſenſu exponi. Lugo ſiquidem in ſenſu hypothetico loquitur. Et de hoc Theologo verum ſcribit P. Dominicus Viva, ſecus de ceteris quos adduximus.

XIII. Plures alii inter Philoſophiſtas recenſeri ſolent. P. de S. Liger anno 1686. Lugduni hanc theſim defendendam expoſuit: *Peccatum philoſophicum poſſibile eſt*. P. Beon Maſſiliæ anno 1689. docuiſſe ſcribit laudatus P. Henricus a S. Ignatio ſequentem ſententiam. „ Quæritur, utrum aliquando offenſa (Dei, materialis) non
„ fiat formalis, ſeu utrum detur de facto aliquando peccatum philoſophicum,
„ hoc eſt actus pravus, & de ſe diſplicens Deo, ita tamen ut diſplicentia igno-
„ retur, ſive quia ignoratur Deus, ſive quia ignoratur, quod peccatum ei diſpli-
„ ceat, ſive denique quod non attendatur & ipſa diſplicentia. Quocirca alii alia
„ reſpondent. Ego dico, poſſe contingere ex triplici illo capite, ut non evadat
„ offenſa, fiatque tantum peccatum philoſophicum, non pertingens uſque ad ma-
„ litiam theologici. " Adverſus hanc doctrinam apparuit anno 1692. liber inſcriptus, *Le Philoſophiſme des N. N. de Marſeille*. Et Epiſcopus Maſſilienſis Profeſſorem Beon coegit ſuam retractare doctrinam. P. Iurre an. 1671. perſpicue propugnavit Philoſophiſmum his verbis. *Dico: Peccatum philoſophicum eſt poſſibile . . . Veriſimile eſt dari de facto peccata philoſophica*. Apud laudatum Henricum a S. Ignatio *Tom. I. Lib. X. part.* v. *cap.* VIII.

XIV. Ex his conſtat, quantum a via aberraverint P. P. Viva, Berges, & Daniel. Plures alios Theologos Philoſophiſmi patrocinatores recenſere poſſem; ſed brevitas non ſinit. Id præſtabunt alii, ut perfectius morum Theologiam ab erroribus purgent.

XV. Illud nunc colligendum, *Ignorantiſmum* nempe proximum eſſe Philoſophiſmi parentem, ut ſub initium indicavimus. Abſurda nunc quæ Philoſophiſmum conſequuntur, deſcribenda eſſent. Sed, ne a præſtituta brevitate diſcedam, paucis omnia complector. Athei iſti, quos vocant negativos, adulteria, furta, fornicationes, ſodomias, homicidia, & parricidia horrendiſſima perpetrabunt, quin Deum offendant. Quoniam ignorantia invincibilis a culpa omnino excuſat. Ergo qui præfata ſcelera perpetrant, Deum invincibiliter ignorantes, peccabunt quidem contra rectam rationem, ſecus contra Deum, quem cum

Digitized by Google

ignorent, offendere nequeunt. Hoc ſibi argumentum obiicit P. Gabriel Marletta *Tom.II.quæſt.* 11. *contr.*2. *num.* 22. „ Licet tunc actus ille non cenſeretur grave „ peccatum quaſi theologice, quia abeſſet Dei cognitio explicita; ac proinde „ apud Theologos non imputaretur atheo, tamquam explicita iniuria, & of- „ fenſa Deo irrogata: eſſet tamen peccatum grave, quaſi philoſophice: quia na- „ turale lumen rationis dictaret eſſe tale ob materiam graviſſimam circa quam „ verſaretur, dignumque maxima animadverſione ac pœna ex ipſo iure gentium. „ Unde Reſpublica quælibet, niſi beſtiarum more vixerit, in parricidas, & ma- „ tricidas exquiſitis ſuppliciis animadvertit. “ Hanc ſententiam *num.* 23. vocat apud ſe valde probabilem. Auctor iſte, ut iam ſupra indicavi, lapſus in Philoſophiſmum eſt. Quamobrem P. Vincentius Ferre *Tom.I. in I.Part. tract.* 11. *quæſt.* 1. *§.* 10. *pag.* 147. a cenſu Thomiſtarum abrogat. *Sed iſte in hoc profecto Thomiſta non eſt, neque præceptorem ſuum ſequitur D. Thomam.* Marletta alios Thomiſtas laudat in præſidium ſuæ opinionis. Si qui ſint, non ſecus ac Marletta, improbantur. Quid quod vel ipſum D.Thomam ſibi patrocinari effutit? Ex quo S.Thomas admittat infidelitatem negativam myſteriorum fidei, illatione nimium craſſa colligit, S.Thomam admittere invincibilem unius Dei ignorantiam: quo nihil magis cum S. Doctoris doctrina pugnat?

XVI. Non poſſe reperiri invincibilem Dei ignorantiam, nec excuſari umquam a culpa, ſive atheiſmum, ſive idololatriam, fuſo calamo oſtendam in prolegomenis in decem Decalogi mandata. Quare, ne actum reagam, ab hoc illuſtrando argumento nunc abſtineo. Satis ſit indicaſſe, ex hoc Ignorantiſmo omnia vel horrendiora monſtra proficiſci. Quid quod Caramuel in apologia contra Fagnanum atheos ipſos in cælum mittit? Hæc enim ſcribit. „ Naſcitur Petrus, bapti- „ zatur, antequam loqui ſciat, capitur a barbaris, in ſilvam inducitur, & atheiſ- „ mum poſitive docetur. Ad uſum rationis pervenit. *Poſſe invincibiliter Deum* „ *neſcire, Theologi nobiliores affirmant.* Moriatur igitur, antequam ignoret vincibi- „ liter Deum, & conſequens aliquod committat peccatum mortale, licet *gravia* „ *multa contra lumen rationis committat.* Quo puerum D. Fagnanus mittit? Non „ ad infernum, quia originali ille, & actuali mortifero caret. *Ad cælum ergo.* “ Ad cælum athei? Quis hæc audit, & non perhorreſcit? Hæc ſatis ſint, ut quiſque colligere valeat, quo laxitatis progreſſi ſint recentiorum Theologorum non pauci.

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO II.
DE
PROBABILISMO.

QUAEDAM EXPONUNTUR AD STATUM QUAESTIONIS PERCIPIENDUM.

PROOEMIUM.

HActenus ſynopſim hiſtoriæ Probabiliſmi paucis perſtrinxi. In præſentia, antequam cauſſam ingredior, nonnulla explicem oportet quæ neceſſaria ſunt ut quiſque ſciat quid ſit diſputandum, & in quo difficultatis cardo vertatur. Facile dictu non eſt, quot vocum, & reflexionum ambagibus recentes Probabiliſtæ huius quæſtionis ſtatum obnubilaverint. Ne lector ſub initium tædio tot cavillationum, & diſtinctionum afficiatur, plurima præteribo eorum quæ recentiores agglomerant. De iiſdem ad ſobrietatem, & prout expediens fuerit, in cauſſæ progreſſu ſermonem inſtituam. Hæc breviſſima Diſſertatio eſt velut ad cauſſæ tractationem præloquium.

CAPUT I.
Opinionis notio.

I. HAEC eſt opinionis finitio, quam tradit S. Thomas I. Part. quæſt. lxxix. art. 9. ad 4. *Opinio ſignificat actum intellectus qui fertur in unam partem contradictionis cum formidine alterius.* Ut iſtius definitionis ſenſum plene aſſequaris, duo diſtinguas velim in propoſitione circa quam intellectus opinatur, nimirum veritatem, & veriſimilitudinem, ſeu probabilitatem. Actus opinativus non probabilitatem, ſeu veriſimilitudinem, ſed veritatem propoſitionis cui adhæret, ſpectat. Ratio evidens ex finitione data eruitur. Intellectus, dum opinatur, fert iudicium abſolutum, & determinatum ſuper veritate unius propoſitionis cum formidine oppoſitæ partis. Si iudicium iſtud ſpectaret probabilitatem, non opinativum, & cum formidine partis oppoſitæ eſſet; ſed certum & evidens. Evidenter quippe intellectus videt ſplendere probabilitatem, & veriſimilitudinem in propoſitione cui adhæret; immo eam videt in utraque contradictionis parte. Non poteſt autem iudicare utramque partem eſſe veram, aut falſam: quia ſi una vera eſt, altera falſa ſit oportet. Movetur autem intellectus a

 veri-

veriſimilitudine, ſeu probabilitate, vi cuius iudicio abſoluto iudicat partem cui adhæret, eſſe veram, & quam reiicit, eſſe falſam. Sed quia veriſimilitudine, ſeu probabilitate intellectus movetur, non aliquo principio certo, & evidenti; idcirco tale iudicium eſt cum formidine oppoſitæ partis. Ex hac ſola definitione colligis ſummi momenti principium, quod eſt univerſæ controverſiæ baſis, & fundamentum; videlicet, ſolam veritatem vel certo, vel probabiliter cognitam, eſſe regulam poſitivam honeſtæ operationis, & conſcientiæ rectæ; probabilitatem vero eſſe regulam negativam, quæ interdum excuſat a culpa, ut toties dictum & dicendum ſæpius eſt. Heinc quoque colligis, conſcientiam revera adæquate dividi in veram, & falſam, ſeu in rectam, & erroneam. Eſt enim actus intellectus, qui aut verus, aut falſus eſt. Aliæ diviſiones in rigore aut nullæ ſunt, aut ad hanc reducuntur. Verum fuſius de hoc actum eſt *Lib. II. diſs.* 1.

II. Formido, aſſenſui opinativo annexa, non eſt motus, ſive receſſus ab ea parte cui aſſentitur. Quoniam tunc intellectus motibus contrariis ageretur. Sed hæc formido eſt defectus, ſeu carentia omnimodæ firmitatis. Principium enim ſeu motivum inclinans intellectum eſt ipſa veriſimilitudo, & apparentia veritatis. Et quoniam infirmum motivum eſt, & debile; idcirco parit iudicium, abſolutum utique, ſed cum formidine oppoſitæ partis.

III. Quamquam iudicium opinativum non probabilitatem, ſed veritatem ſpectet; non tamen communiter appellatur iudicium verum, ſed probabile, eo quod vi motivi probabilis attingit verum. Tunc autem appellari iudicium verum ſolet, quando intellectus dirigitur principio certo & evidenti. Hæc omnia clarius in decurſu controverſiæ explicabuntur.

CAPUT II.

Sententiæ probabilis finitiones variæ quas tradunt Probabiliſtæ.

I. IMmenſus forem, & maximam parerem confuſionem, ſi omnes explicare definitiones opinionis probabilis, quas excogitarunt Probabiliſtæ, vellem. AEdificium undequaque ruinoſum multis ſuſtentari fulcris indiget. Probabiliſmus machina quædam eſt humana conficta mente, innumeris rimis, & cuniculis circumſepta. Ut tamen anfractus omnes Probabiliſtæ abſcondant, ſpiſſum mentalium reflexionum velum, & telam ordiuntur, vocum farraginem coacervant.

II. Antiquior penes Probabiliſtas definitio hæc eſt. *Opinio probabilis eſt quæ rationibus alicuius momenti innititur, quæ non opponatur Scripturæ ſacræ, Conciliis, Patribus, aut rationi evidenti*. Hæc finitio omni laxitati viam aperit. Sententia cui adverſatur aut ratio evidens, aut clarus ſacræ Scripturæ textus, aut Eccleſiæ

cleſiæ definitio, non opinio probabilis, ſed error eſt manifeſtus. Porro ſi ea eſt probabilis opinio quæ *alicuius momenti rationibus nititur*; vix erit opinio laxa quæ probabilis non ſit: ſi probabilis; ergo licite amplectenda iuxta Probabiliſtas. Abſurdum patet. Nam ut dicatur opinio niti *rationibus alicuius momenti*, ſat eſt ut tres quatuorve docti iuniores illam propugnent. Nec eſt quod opponas, Probabiliſtas nomine *rationis alicuius momenti* intelligere rationem validam, firmamque. Quoniam hoc aſſerere poſſunt, ſed defendere nequeunt. Docent quippe ipſi, licitum eſſe ſequi opinionem minus probabilem faventem libertati, opinionem quæ appareat ipſi operanti potius falſa quam vera. Valida ne & firma illa ratio alicuius ſententiæ reputari ab eo poteſt qui iudicat ſententiam eiuſmodi eſſe falſam?

II. Altera definitio, quam tradit Cardenas tract. 1. diſp. 1. num. 16. *Opinio moralis probabilis eſt concluſio incerta, prudenti fundamento innixa*. Hæc non minoribus, ac prima, ſubiecta incommodis eſt. *Quid eſt prudens fundamentum*? Prudens illud reputant fundamentum quod contrario fundamento comparatum, minus veroſimile eſt: ergo non prudens; aut ſaltem ſub iudice lis eſt, ſit ne prudens: & nos infra invictis argumentis evincemus, eſſe imprudentiſſimum.

III. Tertiam definitionem exhibent PP. Terillus, & Eſparza. P. Terillus *quæſt. 2. de conſ. probab. num.* 41. *pag.* 29. hoc pacto definit opinionem probabilem. *Eſt*, inquit, *iudicium abſolutum de aliquo obiecto, ſed incertum, nixum motivo prudenti, cui homo irreprehenſibiliter aſſenſum præbet*. Subdit ibidem, nullam opinionem eſſe probabilem quæ ſacræ Scripturæ, Patrum traditionibus, aut Eccleſiæ, ideſt Pontificum, & Conciliorum, definitionibus opponatur. Simillimam definitionem tradit P. Eſparza in appendice ad quæſtionem de uſu licito opinionis probabilis *art.* 112. inquiens, requiri ut opinio probabilis *nitatur fundamento abſolute, & comparative magno, ideſt fundamento, quod non ſolum ſeorſim, & ſecundum ſe ſit difficile ſolubile, & valide pertrahat ad aſſenſum; ſed quod comparatum etiam cum fundamento oppoſitæ partis, retineat adhuc vim magnam pertrahendi ad aſſenſum*. Hæ definitiones penitus deſtruunt machinam probabiliſticam, non minus ac præcedentes. Si enim veræ ſint, falſus eſt Probabiliſmus, quo aſſerunt licitum eſſe uſum opinionis minus probabilis in conſpectu probabilioris. Qui enim fieri poteſt ut ſolidum, prudens, & grave fundamentum, non modo ſeorſim, ſed comparate etiam acceptum, habeatur illud cuius oppoſitum probabilius, & veroſimilius apparet? Qua ſinceritate dici poteſt, hominem *irreprehenſibiliter* amplecti illam opinionem quam vel falſam, vel minus probabilem contraria, quam reſpuit, arbitratur? Qua ratione vocari poteſt fundamentum magnum non abſolute modo, verum etiam comparate ad oppoſitum, ſi minus movet intellectum quam contrarium, immo reapſe nullo modo inclinat, vel pertrahit ad ſe; ut exemplo libræ ſuo loco palam fiet? Definitiones ergo allatæ non alio tendunt, niſi ut calamiſtris laxitatem Probabiliſmi obnubant

Digitized by Google

bant, imperitiſque fucum faciant. Quandoquidem non plus cum re definita, ſeu cum Probabiliſmo componi valent, quam veritas cum falſitate. Illud ſit argumento extrinſecus petito, quod P. Terillus, ut relatam ſuam definitionem exponat, duas ſupra centum paginas implet. Illam vero tot conditionibus, regulis, notis, exceptionibus, diſtinctionibus munit, ut ars inveniendi opinionem probabilem difficilior ſit, inquit argute P. Ignatius de Camargo *Lib. I. contr.* IV. *art.* 2. *num.* 25. arte inveniendi medium, quam Dialectici in Summulis tradere ſolent, quamque ſophiſtæ per irriſionem appellavere *Pontem Aſinorum*. Et, quod mirificum eſt, ſecundum Probabiliſtas lex divina inventu impoſſibilis eſt: iſtorum vero probabilitas cuique pervia eſt ad legis divinæ rigorem temperandum. Verum de hoc ſuo loco.

CAPUT III.

Probabiliſmi vera pictura ſuis nativis coloribus expreſſa.

I. VIX percipere tu vales, quo auſu recenſitas definitiones promere in lucem Probabiliſtæ poſſint, ob momenta quæ curſim indicavimus. Quamobrem, ut ſub initium diſputationis arcana Probabiliſmi quoquomodo teneas, duplicem diſtingue Probabiliſmum, alterum *directum*, *reflexum* alterum. Princeps Probabiliſmi *reflexi* eſt P. Antonius Terillus, vir ſane acuti ingenii, qui in hac illuſtranda ſparta diu adlaboravit, duoſque Tomos edidit. Animadvertit perdoctus Theologus, paradoxon eſſe, quod opinio minus probabilis in conflictu probabilioris ſit gravi fundamento nixa; & quod *irreprehenſibiliter* intellectus eam amplecti valeat, illo ipſo momento quo contrariam probabiliorem, & ſæpius veram reputat. Auctores Probabiliſmi directi ſub initium ortæ diſputationis id propugnabant. Omnia quippe rerum ab humana mente confictarum initia infirma ſunt & exilia. Laudatus Terillus, cum acrius ferveret diſſidium, vidit Probabiliſmum hunc informem, & directum haud poſſe conſiſtere. Dicitur *directus*, ut infra fuſius explicabo, quia intellectus iudicio immediato decidit e. g. hunc contractum eſſe iniuſtum, ſecundum opinionem quæ ſibi probabilior, & ſæpe vera apparet; iuſtum vero ſecundum aliorum opinionem, quam minus probabilem putat. Durum porro viſum fuit propugnare, poſſe hominem agere contra propriam conſcientiam directam: idcirco excogitarunt Probabiliſmum reflexum quo ſuſpendatur prius iudicium directum, & loco illius hoc aliud ſubſtituatur, tali ſyllogiſmo, partum: *Opinio quam docent quatuor aut quinque Theologi, probabilis eſt. Hanc docent plures Theologi. Ergo probabilis.* Ut autem penitus prius iudicium deponatur, abſtrahere intellectum debes a probabilioris ſententiæ conſideratione, & compreſſis ciliis, luci oculos occludere.

II. Ne-

Digitized by Google

II. Ne quid per exaggerationem dictum ſuſpiceris, verba Terilli exſcribo. *In rebus obſcuris unuſquiſque ſuſpendere poteſt iudicium nulli parti affixum. Ergo, licet peccatum eſſet agere contra propriam ſententiam actu exiſtentem, facillimum eſſet ſe a peccati periculo eximere: quia ſuſpendendo actuale iudicium de veritate obiecti, quod habitualiter habetur pro vero, formari poſſet conſcientia per principia reflexa de abſoluta eius honeſtate: atque ita poſſet operans a peccato excuſari*. Tract. de conſc. probab. quæſt. xxx. pag. 595.

III. Via quam Probabiliſtæ *Reflexiſtæ* aperuerunt, ut Probabiliſmi horrorem aliquantulum temperarent, hac tempeſtate communis eſt. Hac quippe *reflexionum* ſæpe circumdant ſuum Probabiliſmum, illumque munire ſtudent. Porro, ut vividis coloribus iſtius imaginem depingam, penicillum mutuabor a perdocto Ieſuita P. AEgidio Extrix, qui libello Innocentio XII. porrecto graphice vultum Probabiliſmi format, refertque ad vivum. Illius verbis maiori ex parte utar, paucis propriis adiectis.

IV. „ *Sempronius* Deum timens, & non tam doctus, quam bona præditus mente, invitatur ad ineundum contractum qui ipſi eſt de uſuræ aut ſimoniæ vitio „ ſuſpectus. Ut conſcientiæ ſuæ conſulat, pro captu ſuo rem ſub examen inducit: „ rationum momenta quæ in utramque partem urgent, expendit: Doctores con„ ſulit. Comperit Doctores longe plures damnare contractum, & horum rationes „ ipſi videntur fortiores. Iudicat ergo & ipſe contractum uſuræ, aut ſimoniæ labe „ inquinatum; idcirco contrahere renuit. Occurrit ei Theologus *Probabiliſta* excla„ mans. Quid times? Ignoras ne ſeptem eſſe Doctores, qui contractum a cuiuſque „ ſive uſuræ, ſive ſimoniæ macula immunem propugnant? Sat ſcio, inquit *Sem„ pronius*: ſed ſcio itidem, viginti Doctores aſſerere, eumdem eſſe ſimoniacum; „ horumque rationes validiores mihi ſunt. Quid refert? ſubdit *Probabiliſta*. Te ne „ latet, licitum tibi eſſe ſequi opinionem minus probabilem? Reponit *Sempronius*: „ Etiamne opinionem quam iudico falſam? Scilicet, ait *Probabiliſta*, dummodo „ nitaris probabilitate contrariæ opinionis, quamvis minore. Ego ne, clamat *Sem„ pronius*, contractum inibo quem ſimoniacum, vel uſurarium iudico? Nimium „ meticuloſus es, inquit *Probabiliſta*. Non eſt cur timeas: quoniam illud primum „ tuum iudicium naſcitur ex principiis *directis* de contractu ſecundum ſe; cum quo „ bene conſiſtit aliud iudicium ex principiis *reflexis* de licito contractu, ut ſubſtat „ *probabilitati, quamvis minori*. Quid reflexiones mentales, mi *Probabiliſta*, ob„ trudis? Nonne arbitraria humanæ mentis figmenta reflexiones iſtæ? Ais? Ne„ queunt ergo contractus ſive iuſtitiam, ſive uſuram immutare. Apage itaque cum „ his tuis reflexionibus, quas non plus curo quam rabularum in foro artificia, „ & ſutelas.

„ Bona verba, quæſo, reſumit *Probabiliſta*. Macte virtute, mi Semproni, & ne gra-

Digitized by Google

„ graveris duo alia audire verba, quibus omnem tibi eximam ſcrupulum. Illud „ tuum iudicium, cum ſit opinativum, eſt tibi liberum. Id quippe dumtaxat menti neceſſitatem imponit quod evidens eſt. Illud igitur tantiſper ſuſpende. Quid „ mihi inde emolumenti? Nam, etiam ſuſpenſione iudicii facta, altius in mente „ reſident rationes, & auctoritates quas pro ſimonia, & uſura contractus clare vi„ deo prævalere. Eia tandem ſile, Semproni, & arcanum benignæ doctrinæ de„ miſſo animo auſculta. Ut undequaque ſecurus ſis ac tutus, ſuſpenſo iudicio di„ recto, animum tuum averte a conſideratione rationum, & auctoritatum quæ „ evincunt contractum fuligine uſuræ, & ſimoniæ tinctum: & ſolas contrariæ opi„ nionis probabilis rationes, quæ licitum contractum repræſentant, intentus com„ meditare. Quid facilius? Abrumpo filum, ne ſatyra ſcripta videatur. Verum ſic „ res eſt, ſi obiiciatur oculis ſine fuco. "

V. Hæc, fucis & calamiſtis ſublatis, *Probabiliſmi* genuina imago, hæc eius nativa indoles. Qui loco ſatyræ habet præfatam deſcriptionem, is ſane probabiliſticum ſyſtema penitus atque penitus ignorare ſe prodit. Probabiliſtas omnes provoco, ut deſignent, quid ſit in hac deſcriptione carpendum? quis color *falſus*? quæ umbra picturæ addita? Singulas propoſitiones conceptis recentium Probabiliſtarum verbis me confirmaturum ſpondeo. Quod ideo præſtare negligo, ne in re certa & evidenti demonſtranda tempus teram. Poſita deſcriptionis veritate, quid aliud expectas, ut Probabiliſmum deteſteris? Lumine illo *directo*, ſuper vultum animæ tuæ ſignato, ſincere iudicas contractum eſſe ſimoniacum, uſurarium. Ut autem avaritiæ, & ambitioni faveas, hoc repudiato lumine, ad ratiunculas humanæ mentis, ad artificia te recipis, quibus abſcondere iniuſtitiam, & ſimoniam contractus valeas. Retrahis mentem a conſideratione rationum, & documentorum quæ evincunt contractum iniuſtum; eamque detorques in oppoſitam partem, ut minores expendat rationes. In quos, amabo te, melius quadrat S. Iobi increpatio: *Ipſi fuerunt rebelles lumini: neſcierunt vias eius?* cap. XXIV. Nonne baſilice iſti clamant: *Recede a nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus?* cap. XXI. Probabiliſtæ minime audent veram Probabiliſmi notionem perſpicue prodere, quoniam continuo appareret eiuſdem deformitas. Quamquam, ut id quod res eſt, dicam, adeo vaga eſt, & multiformis Probabiliſmi natura, ut nulla poſſit vera notione comprehendi.

CA-

Digitized by Google

CAPUT IV.

Quid ſignificet hæc vox Probabile. *Vera opinionis probabilis notio. Antiquis Probabilius idem eſt ac Probabile. S. Auguſtinus Probabiliſtas recentes exagitat non ſecus ac Creſconium.*

I. PRimum omnium explicanda eſt hæc vox *Probabile*. Hæc autem id ſignificat quod eſt approbatione dignum, ſeu *approbabile*. Natura ſua obiectum afficit; ſicut *viſibile* parietem, qui videri poteſt; *amabile*, quod eſt amore dignum. Iudicium autem intellectus revera non eſt probabile, ſed probans, ſeu, ut aiunt, *probativum obiecti*; niſi quando iudicium directum evadit obiectum alterius iudicii reflexi. Uſus tamen obtinuit, ut non ſolum obiectum, ſed etiam actus intellectus, atque adeo opinio ipſa probabilis dicatur. Hoc tamen diſcrimen parum, immo nihil ad rem pertinet, dummodo clare conſtet, quid hæc vox *Probabile* ſignificet.

II. Vera opinionis probabilis notio hæc eſt: *Aſſenſus intellectus ad unam partem cum formidine oppoſitæ partis propter motivum probabile*. Hæc eſt definitio quam ſupra dedimus ex D. Thoma *I. Part. quæſt.* lxxix. *art.* 9. *ad* 4. Opinio ergo probabilis, & opinio abſolute accepta, idem, ſi preſſe loqui velimus, ſunt. Quoniam deficiente obiecto probabili, inclinante intellectum in unam partem, intellectus non opinatur, ſed aut fallitur, aut dubitat, aut in credulitatem incidit. Si vero occurrat obiectum, ſeu motivum leve, ſuſpicatur; ſi ſit probabile, opinatur. Hæc doctrina tota eſt S. Thomæ 2. 2. quæſt. 11. art. 1. in c. *Quidam vero actus intellectus habent quidem cogitationem informem abſque firma aſſenſione; ſive in neutram partem declinent, ſicut accidit dubitanti; ſive in unam partem magis declinent, ſed tenentur aliquo levi ſigno, ſicut accidit ſuſpicanti; ſive uni parti adhæreant, tamen cum formidine alterius, quod accidit opinanti*. Evidens ergo eſt, abſolute loquendo, opinionem ſimpliciter, & opinionem probabilem eodem recidere. Illæ particulæ, *propter motivum probabile*, diſtinguunt opinionem a quocumque alio intellectus aſſenſu. Nam etiam verum evidens probabile, ſeu approbabile eſt, ſed propter evidentem certitudinem: & credibile probabile, ſeu approbabile eſt propter auctoritatem atteſtantis. Hæc clariora ſunt quam ut fuſiore explicatione egeant. Et ecce quomodo ex doctrina S. Thomæ brevi, & clara finitione natura exponitur opinionis probabilis abſolute conſideratæ. Hanc doctrinam prius tradiderat Ioannes Martinez de Prado *Tom. I. quæſt.* 11. *num.* 1. *& ſeqq.* Conſule S. Thomam *quæſt.* XIV. *de veritate art.* 1. ubi explicat perſpicue, intellectum numquam uni adhærere parti, niſi maior veriſimilitudo eluceat in obiecto. Quæ ſane doctrina breviſſima

ma ſatis ſuperque totam dirimit controverſiam, quam Probabiliſtæ ſuis reflexionibus impeditiſſimam effecerunt.

III. Obiicies. Admiſſa laudata doctrina, qua dicitur, maiorem veriſimilitudinem obiectivam neceſſariam eſſe, ut intellectus probabiliter opinetur, nulla datur opinio minus probabilis, nec æque probabilis. Hoc autem repugnat communi Theologorum conſenſui. Reſp. Nulla datur opinio minus probabilis *ſubiective*, apparente maiore veriſimilitudine obiectiva; concedo. Nulla datur opinio minus probabilis *obiective*; nego. Diſtinctio perſpicua eſt. Probabilitas *ſubiectiva* eſt, quando intellectus, omnibus utriuſque partis expenſis momentis, adhæret uni parti propter maiorem veriſimilitudinem obiecti. Et tunc fieri nequit ut in hoc intellectu ſit altera inferior probabilitas circa eamdem rem. Hoc evidens eſt ex ipſa voce *Probabile*, quod dignum eſt ut *approbetur*. Quod autem eſt minus probabile, non eſt approbatione, ſed reprobatione dignum. Probabilitas vero obiectiva in aliorum mentibus reſidet. Vides plures opiniones a Theologis propugnatas, in quibus maiorem, aut minorem deprehendis veriſimilitudinem. Vocantur hæ opiniones magis, aut minus probabiles obiective. Nec propterea quod ſint aliis, tibi quoque ſunt probabiles. Quemadmodum non ex hoc quod obiectum aliquod ſit viſibile Petro, eſt etiam viſibile Paulo. Quando opiniones contrariæ ſibi ſunt æque probabiles, intellectus non opinatur, ſed dubitat, & anceps hæret; ut conceptis verbis docet S. Thomas *loc. cit. de verit.*

IV. Quamvis quæ delibavi, veriſſima ſunt; tamen in ampliori ſenſu opinio alia eſt probabilis, alia improbabilis; alia vera, alia falſa. Quocirca opinio virtus intellectualis non eſt, quod hæ virtutes ſolam veritatem ſpectent, ut docet S. Thomas 1. 2. *quæſt.* LV. *art.* 4. & *quæſt.* LVII. *art.* 2. *ad* 3. & *quæſt.* XVIII. *de verit. art.* 5. Etiam Dialectici tribuunt conſequentiam in bonam & malam; tametſi *ſola* bona conſequentia ſit conſequentia. Quapropter peroptime de more Angelicus docet *quæſt.* XVI. *de malo art.* 6. quod *falſa opinio eſt quædam defectiva operatio intellectus; ſicut partus moſtruoſus eſt quædam defectiva operatio naturæ.*

V. Hactenus de opinione probabili in tota ſua latitudine, prout ad omne verum, intellectui per motivum incertum probabile, extenditur. Opinio probabilis in ſtrictiori ſenſu, ſeu in genere moris eſt *iudicium opinativum citra paſſionem ex digno, ſufficientique fundamento enuntians obiectum aliquod eſſe, aut non eſſe lege probibitum*. Si fundamentum eruatur ex ipſa obiecti cum prædicato, ut dicitur; connexione, aut ex circumſtantiarum natura; tum iudicium probabile intrinſecus dicitur: ſi ſola Doctorum auctoritate nitatur; vocatur probabile extrinſecus: ſi denique ex utroque capite oritur; tum & ab intrinſeco, & ab extrinſeco probabile nuncupatur.

VI. Notandum, illam opinionem communiter reputari ſive probabilem, ſive pro-

Digitized by Google

probabiliorem (de horum vocabulorum diverſitate nunc non contendimus) quæ pluribus, & gravioribus viris talis apparet. Quare Ariſtoteles *I. Topic. cap.* IV. docet, *ea eſſe probabilia quæ videntur omnibus, aut plurimis, vel ſapientioribus; & iis vel omnibus, vel plurimis, vel maxime notis, & illuſtribus*. Quo enim in aliqua propoſitione maior eſt veritatis apparentia, eo notior eſt ſapientibus. Et contra quo plures ſapientes in aliqua ſententia conveniunt, eo firmiori fundamento nititur ſententia eiuſmodi: & quo plures ab una ſententia recedunt, eo imbecillior eſſe talis ſententiæ ratio ſolet. Hæc abſolute loquendo, & communiter vera ſunt.

VII. Non obſtat tamen, quo minus interdum poſſit alicui viro docto probabilior eſſe opinio quæ pauciores habet Doctores: quoniam evenire poteſt ut vir doctus deprehendat poſt maturum examen, citra paſſionem, & ſolo veritatis amore ductus, aliquam validiorem rationem aliis incognitam, vi cuius ſententia quæ erat minus probabilis, evadat eidem probabilior, aut contra. Hoc tamen non adeo frequenter evenit, immo raro: & plura concurrere debent, ut hoc abſque culpa eveniat; quemadmodum dicetur infra, dum de Probabilioriſmo *ſubiectivo* ſermo recurret.

VIII. Tandem adverte, hanc vocem *Probabile* idem abſolute eſſe ac veriſimile. Nam probabilitas relationem dicit ad veritatem, ſicut & veriſimilitudo. Quo propius veritati accedit probabilitas, eo eſt maior; ſicuti maior quoque eſt ſimilitudo, ſeu apparentia veritatis, quo proximius veritatem exprimit. Ipſe M. Tullius probabile pro veriſimili uſurpavit. *Volunt probabile aliquid eſſe, & quaſi veriſimile*: Lib. de invent. idemque repetit Lib. II. Tuſcul. Qq. *Nos ſequimur probabilia, nec ultra quam id quod veriſimile occurrerit*. Nota tamen, quod quando probabile accipitur pro approbabili, ſeu pro illa propoſitione quam unice intellectus approbat, ut practicam regulam ſuæ operationis; tum probabile accipitur ſolum *ſubiective*: quod ſicut diſtinguitur a probabili obiectivo, ita quoque a veriſimili. Ne multa: probabile obiectivum, & veriſimile ſemper idem ſunt. Plura non dico, ne in re nullius momenti confuſionem pariam.

IX. Ultimo loco animadvertas velim, antiquis Doctoribus, antequam Probabiliſmus erumperet in mundum, idem omnino fuiſſe Probabilius, ac Probabile; immo unice Probabile quod eſt Probabilius. Ut brevitati ſtudeam, nonnulla referam ex S. Auguſtino, qui centum in locis Probabilius uſurpat pro eo quod unice Probabile eſt. Qua de re reprehenſus a Creſconio Grammatico, ſic illum refellit *Lib.III. contr. Creſcon. cap.* LXXIII. „ Tu vero callidus examinator appenſorque verborum, doces nos, quid valeat comparans gradus, tamquam victor exultans, quod non poſſum dicere, *Traditionem Probabilius nos vobis obiicimus*, niſi vos nobis *Probabiliter* obiicere confiterer. Si enim vos, inquis, *Probabilius*; nos ergo *Probabi-*

„ *biliter*. Et hoc doces, *quia ſic eſt Probabilius*, *ut ſi dicas vere*, *&* *verius* : & „ quia gradus iſte quod ante poſitum eſt, auget, non quod ante dictum eſt, im- „ probat. Adiungis alia verba, quibus hoc evidentius intelligamus : ac dicis. Sic „ eſt bene & melius, male & peius, horribiliter & horribilius, *ſic eſſe oſtendens* „ *Probabiliter & Probabilius*. Unde colligi putas, quia, *ſi ego Probabilius*, *quod* „ *falſum eſt*, *obiicio*, ſupereſt ut vos *Probabiliter*, *quod verum eſt*, obieciſſe con- „ firmes."

X. Quis iverit inficias, S. Patrem Auguſtinum in obiectione ſibi a Creſconio facta proponere quæſtionem probabiliſticam, ſeu, utrum in conſpectu probabilioris, probabilis remaneat, & appellari poſſit oppoſita ſententia? Hoc contendebat Creſconius, qui, ex quo Auguſtinus dixerat, *probabilius* ſe obieciſſe traditiones, colligebat *probabiliter* ſe quoque docere contrarium.

XI. Reſpondet ibidem Auguſtinus *cap.* lxxiv. „ Conſidera tamen diligentius, ne „ forte invenias in latinæ locutionis Auctoribus, quibus grammaticorum artificialia „ ſerviunt, non ſemper iſtum gradum, quod ante poſitum eſt, augere, ſed aliquan- „ do contrario ſuperferri. Cuius locutionis exemplum interim mihi ex Apoſtoli e- „ piſtola occurrit, quam ſcripſit ad Hebræos. Cum enim loqueretur de benedictio- „ ne terræ, quæ, accepta pluvia, fructum reddit, deinde ſubiecit : *Proferens au-* „ *tem ſpinas & tribulos*, *reproba*, *& maledictioni proxima eſt*, *cuius finis in exu-* „ *ſtionem*. Quod ne illis quibus loquebatur, optaſſe videretur, addit : *Confidimus* „ *autem de vobis*, *fratres cariſſimi*, *meliora*, *& hærentia ſaluti*. Attendis certe, „ quomodo hic dixerit *meliora*, non quia bona erant, ſed ut, illis devitatis, meliora „ eligerent, & optarent, hoc eſt bona tantis malis contraria. Sed forte Apoſtolum „ ſic audiendum eſſe arbitraris, quemadmodum de ſe ipſe dicit, tamquam homi- „ nem, etſi imperitum ſermone, ſed non ſcientia: & ideo non verborum in eo, ſed „ rerum atque ſententiarum auctoritatem putas eſſe ſectandam; bona poni debuiſ- „ ſe contendes ubi poſuit ipſe *meliora*. *Quod ſi & ego in his litteris aſſuefactus*, *&* „ *illas quas puer didici*, *oblitus*, *ſic dixi* : *Obiicitis traditionem; hanc ipſi multo* „ *Probabilius* nos vobis obiicimus: tamquam dicerem *Probabiliter*, comparativum „ pro poſitivo ponens: *non quia vos Probabiliter* (Audin'?) *ſed magis quia impro-* „ *babiliter*; ſicut ille *meliora*, non quia illa erant bona, ſed magis quia mala : „ tu quare tam temere concludis, ex hoc confirmaſſe me, *vos Probabiliter*, quia „ dixi nos *Probabilius*?

„ Quamquam nec ſecundum grammaticos in verbo me erraſſe reprehenderes, „ ſi ſaltem verborum ſuorum auctores vel attenderes, vel memoriter recolere vo- „ luiſſes. Pueriles enim habent litteræ, ſed non a puero imperito dictum:

„ *Dii meliora piis, erroremque hoſtibus illum:*
„ *Diſciſſos nudis laniabant dentibus artus.*

„ Quo-

Digitized by Google

„ Quomodo ergo meliora piis, quaſi bona eſſent iſtis, ac non potius magna ma-„ la, qui diſciſſos nudis laniabant dentibus artus? Iam vides certe, quia ſicut iſte „ piis potuit optare meliora, quamvis illa in quorum comparatione optabat, „ non eſſent bona; ſic & ego potui dicere, *Traditionem Probabilius vobis obiicimus,* „ *quamvis eam vos nobis non Probabiliter obiiceretis.*“

XII. Nec reponant Probabiliſtæ cum Creſconio, comparativum quandoque tantum pro poſitivo, & dum figurata locutio eſt, accipi; paſſim vero ſignificare augmentum formæ, in qua fit comparatio, quæque in utroque extremo reperitur. Quoniam, ſi de comparativo abſolute accepto ſermo ſit, non repugno. Si hoc tale comparativum *Probabilius* ſpectemus, nego. Etenim, ut infra oſtendam, illud tantum in rebus dubiis probabile, & tutum eſt quod probabilius, & tutius apparet. Scio hoc negare Probabiliſtas: neque hoc illis vitio verto: quia, eorum admiſſo ſyſtemate, reapſe id negare debent; & nos infra hoc idem oſtendemus. Interim nos certe palam fecimus, Auguſtinum Probabilius pro Probabili uſurpaſſe. Indicent nobis ipſi, ubinam Auguſtinus, vel antiquorum unus dixerit, aliquid eſſe probabile, dum oppoſitum eſt probabilius. Nos vero *diſſert. ſeqq.* oſtendemus, Auguſtinum ſemper probabiliora ſectanda docuiſſe.

XIII. Referendi eſſent alii antiqui Doctores, qui Probabilius pro Probabili uſurparunt. Sed ſatis mihi ſit allegare auctoritatem P. Seraphini Piccinardi, qui in ſua dogmatica Philoſophia *Tom. I. pag.* 195. ubi laudat Antonium Cottonium in Univerſitate Patavina Metaphyſicæ Profeſſorem *contr.* v. *quæſt.* v. inquit: *Omnes antiqui tam Theologi, quam Philoſophi, Probabile pro eo quod nunc Probabilius dicitur, frequentius uſurpabant.*

CAPUT V.

Quotuplex ſit opinio probabilis. Quid tuta, & tutior. Quid probabilitas conſcientiæ, & probabilitas impunitatis. Qua ratione Cenſores librorum excuſantur a mendacio, dum approbant doctrinas quas reputant falſas.

I. PLurimæ ſunt opinionis probabilis diviſiones. Celebriores delibabo. Celebris eſt partitio in probabilem ſpeculative tantum, & ſpeculative ſimul ac practice: quæ partitio optima eſt abſolute accepta. Nam ſcientiæ aliæ ſpeculativæ, aliæ practicæ hoc in ſenſu, quod aliæ ſcientiæ ſiſtunt in mera ſpeculatione, aliæ opera ſpectant. Sed evellendus communis error, etiam penes quoſdam minus peritos Scholaſticos, qui putant, ſcientias quæ opera ſpectant, non eſſe ſpeculativas. Falluntur, ut ego quidem arbitror. Nam in quolibet obiecto, quantumvis mate-

riali, prædicata, & ſubiecta, proportiones, commenſurationes, & proprietates conſiderari poſſunt. Quid materialius ipſa domo? Et tamen plura ad regulas artis meditari intellectus valet. Quare omnes ſcientiæ, qua tales, ſpeculativæ primario ſunt; extenſione practicæ nuncupantur. Verum hæc præter inſtitutum.

II. Hæc diviſo, prout a Probabiliſtis ſcientiæ morum applicatur, plures patitur difficultates. Ea penes ipſos eſt opinio *ſpeculative* probabilis quæ ſpectat actionem a ſuis peculiaribus circumſtantiis abſtractam. *Practica* e contrario quæ obiectum proponit omnibus circumſtantiis particularibus veſtitum. Hinc fit quod propter variationem unius circumſtantiæ, opinio quæ erat probabilis *ſpeculative*, fit improbabilis practice. Hanc diviſionem acriter impugnat Vaſquez *Tom. I. in* 1. 2. *diſp.* LXII. *cap.* IV. & *diſp.* LXV. *cap.* I. Certe, quando variantur circumſtantiæ, non eſt amplius eadem, ſed altera opinio. Quare abuſus diſtinctionis laudatæ manifeſtus eſt penes Probabiliſtas; ut ex dicendis palam fiet.

III. In dies quoque ebulliunt opiniones, quæ ſub initium *ſpeculative* probabiles nuncupantur. Nam infirma quædam, & exilis probabilitas appellari a Probabiliſtis ſolet probabilitas ſpeculativa. Hæc probabilitas ſpeculativa debilis & exigua, temporis decurſu fit practica: quod eſt manifeſta falſitas, niſi aliqua accedat circumſtantia. A probabilitate quippe ſpeculativa oritur probabilitas practica; immo ipſa probabilitas ſpeculativa extenſione fit practica, quatenus tendit ad opera moderanda. Quare Probabiliſtæ communiter abutuntur hac diſtinctione probabilitatis ſpeculativæ, & practicæ. Rurſus ſubdiſtinguunt probabilitatem practicam in formalem, & materialem. Opinio quæ tibi probabilis reipſa eſt, vocatur ab ipſis practica formaliter. Quæ aliis practice probabilis eſt, & non tibi, ut ſunt plurimæ opiniones minus probabiles, quæ Probabiliſtis probabiles practice ſunt, vocatur probabilitas practica materialis. Hæc diviſio poteſt eſſe vera, & falſa iuxta diverſum ſenſum quem excipit.

IV. Alia eſt diviſio in probabilitatem ab *intrinſeco*, & in probabilitatem ab *extrinſeco*. Illa ratione, hæc ſapientum auctoritate nititur. Tò *ab intrinſeco* omne *rationis* genus comprehendit; ſive ratio hæc ex connexione prædicati cum ſubiecto, ſive ex Scriptura ſacra, Conciliis, & Patribus eruatur. Hi enim ſunt loci proprii, unde moralis ſententiæ probationes, & confirmationes eruuntur. Quando autem talem ſententiam plures Theologi defendunt, vocatur ea probabilis ab *extrinſeco*. Quare hæc extrinſeca probabilitas in ſolo Auctorum conſenſu in eamdem ſententiam ſita eſt. Si quis aliter philoſophari voluerit ſuper utriuſque vocabuli ſignificatu, nullam ei litem movebimus.

V. Dividitur quoque opinio in tutam, & tutiorem. His vocibus frequentiſſime abutuntur imperiti. Ut tibi ab errore caveas, primum omnium adverte, has voces non eſſe applicandas ſententiis de quibus nulla eſt penes Catholicos diſputa-

tio.

Digitized by Google

tio. V. g. ſtatus religioſus tutior, ſeu ſecurior, & perfectior eſt ſtatu laicali, ſeu matrimoniali. Uterque tamen ſtatus tutus, & ſecurus eſt. Et quia hoc exemplo utitur P. Bartholomæus Medina 1. 2. *quæſt.* XIX. *art.* 6. in explicatione opinionis probabilis, & probabilioris; idcirco excuſari a multis ſolet a *Probabiliſmo* recentiorum.

VI. Uſus ergo huius diſtinctionis potiſſimum locum habet, quando ambæ propoſitiones certæ ſunt; ſed una remotior eſt a peccandi periculo, etiam materialiter, quatenus legis obſervantiam certo includit. Advertas velim, quod licet hæ voces ſenſum comparativum efferant, tamen paſſim in ſenſu poſitivo accipi ab Auctoribus ſolent. Quare *ly tutior* accipitur *adverſative*, ut aiunt, pro parte tuta; *minus tuta* accipitur pro parte non tuta. Opinio quæ ſtat pro lege, *tutior*; quæ favet libertati, *minus tuta* nuncupatur. Porro licet, ut dixi, comparative hæ voces ſumantur; revera tamen in ſenſu poſitivo accipi debent in rebus dubiis. Sola enim opinio quæ favet legi, tuta eſt; oppoſita minime tuta.

VII. Multi pro ingenio ſenſum harum vocum effingunt. *Tutior*, inquiunt, eſt quæ magis removet a periculo peccandi: *tuta* eſt quæ abſolute liberat a periculo peccandi. Hæc explicatio, rebus diſputabilibus applicata, falſa eſt. Ultra procedunt Probabiliſtæ, negantque uſum huius diſtinctionis, inquientes eſſe de ſubiecto non ſupponente. Omnis quippe opinio favens libertati, quæ vere probabilis ſit, nullo modo, clamant, dicenda minus tuta eſt, ſed *tuta*, & *tutiſſima*. Immo omnes *Caramuelizantes*, & *Terillizantes*, ideſt communiter recentiores Probabiliſtæ, intrepide aſſerunt, opinionem faventem libertati, licet minus probabilis ſit, & minus tuta in actu primo, reapſe probabiliorem, & tutiorem eſſe oppoſita probabiliore, & tuta ſtante pro lege. Huc progreſſa eſt benignitas, & moderatio Probabiliſtarum. Cum premantur, fieri poſſe ut reipſa legem violent, dum opinionem oppoſitam legi, & faventem libertati ſequuntur, hoc præbent reſponſum. Verum habet, inquiunt, frequenter coniungi poſſe uſum opinionis minus probabilis cum legis violatione; ſed violatio hæc *materialis* eſt, quæ nullo modo nocet. Huius violationis incurrendæ periculum nihili faciendum eſt, atque pro non periculo habendum. Tantum fidunt ſuo *Probabiliſmo*. De hoc infra. Sub initium tamen hæc adnotaſſe expediens fuit, ut, antequam viam inſtituas, prærupta, & præcipitia cavere, & quam monſtroſus ſit Probabiliſmus, deprehendere valeas.

VIII. Rurſus confundere imperiti ſolent ſententiam probabilem, vel probabiliorem cum tutiori, aut minus tuta, cum ab utraque præſcindant. Opinio ſtans pro lege iuxta communem intelligentiam tutior eſt, utpote magis remota a peccandi periculo; at eo ipſo non eſt probabilior, quin minus probabilis, & etiam improbabilis eſſe poteſt, ſi deſtituta ſit fundamentis, & documentis, quæ prudentem aſſenſum promereantur.

Digitized by Google

IX. Poſtrema diviſio eſt in probabilitatem *conſcientiæ*, & in probabilitatem *impunitatis*. Probabilitas conſcientiæ ea eſt de qua hactenus. Hæc format conſcientiam; atque pro eiuſdem regula accipi ſolet, in ſenſu tamen a nobis explicando Alia eſt probabilitas quæ vocatur communis, ſeu tranſcendentalis, vulgaris, ſecundum dici: & clarius eam appellat P. Elizalde *probabilitatem impunitatis*. Hæc probabilitas impunitatis locum habere ſolet contra certum, ut ita dicam, & evidens. Plurimis exemplis rem patefacere poſſem. Unum ex multis ſeligam. Thomiſtæ communiter pro certo habent, gratiam divinam natura ſua indifferentem repugnare verbo Dei; contra Moliniſtæ pro certo habent, prædeterminationem divinam phyſicam deſtruere humanam libertatem. Iſti obiiciunt Lutheraniſmum Thomiſtis; & contra hi Moliniſtis Semipelagianiſmum exprobrant. Pontificis decreto cautum eſt ut utraque pars ſuam propugnet ſententiam, quin alterutra cenſura notetur. Probabilis ergo eſt utraque opinio, ſed probabilitate impunitatis. Hanc probabilitatem impunitatis præbent ſummi Pontifices, Concilia, Fidei Quæſitores, & Cenſores librorum, quatenus approbant, edi poſſe talem, aut talem librum.

X. En quam imbecille & vanum ſit argumentum illud quod fautores peculii monaſtici eruunt ex auctoritate propriarum conſtitutionum, in quibus peculii permiſſio intruſa eſt: quæ conſtitutiones ſunt pontificia auctoritate approbatæ in *forma communi*, ſecus in *forma ſpecifica*. Prior approbatio impunitatis eſt, qua conceditur ut liber edi poſſit; ſecus qua probentur omnes ſententiæ in libro contentæ, ſed ſolummodo permittuntur. Verum de hoc obiter.

XI. P. Michael Elizalde *Lib. II. quæſt.* v. & vi. fuſo calamo explicat probabilitatem, quam vocat *opinionibus dari ſolitam*, ut diſtinctam a probabilitate conſcientiæ. Ad probabilitatem *opinionibus dari ſolitam*, ſeu vulgarem, & impunitatis, ſat eſt id non eſſe a ſuperioribus prohibitum, neque concordi Theologorum aſſenſui evidenter repugnare. Hinc colliges, qua ratione Thomiſtæ, vel Moliniſtæ Reviſores librorum teneantur approbare libros vel phyſicæ prædeterminationis, vel ſcientiæ mediæ; quamquam Thomiſtæ Molinianorum, & Moliniani Thomiſtarum ſententiam evidenter falſam reputent. Quoniam probabilitas hæc *impunitatis*, ut diſtincta a probabilitate conſcientiæ, datur etiam contra certum & evidens privatum iudicium; ut fuſe oſtendit Elizalde *loc. cit. quæſt.* v.

XII. Obiicies. Si hæc vera ſunt, Reviſores librorum mendaces ſunt, dum approbant doctrinas ſcholaſticas, evidenter cognitas ut falſas. Solemnius mentiuntur, dum approbant libros morales; puta, dum antiprobabiliſtæ Cenſores approbant Dianam, Tamburinum, Eſcobarium &c. Teſtantur enim nihil in iiſdem reperiri quod *rectæ fidei, & bonis moribus repugnet*.

XIII. Argumentum iſtud, alioquin obvium, & in praxi frequens, non leve faceſſit negotium. Ut ſolvatur, in memoriam revocanda eſt doctrina quæ publi-

cum

Digitized by Google

cum iudicem ſpectat. Reus ex publicis actibus convictus eſt homicidii perpetrati: iudex cognitione extraiudiciali ſcit eum eſſe innocentem. Contra, reus ex actis publicis innocens apparet: iudex privata ſcientia ſcit eum revera commiſiſſe homicidium. Quamquam in primo caſu a S. Thoma diſſentiat Scotus cum plurimis aliis Theologis; in ſecundo tamen conveniunt omnes, privatam iudicis notitiam obeſſe reo non poſſe. Diſputant, an prodeſſe valeat; at non diſputant, ſed unanimi aſſenſu fatentur, non poſſe obeſſe. Reviſores publicæ perſonæ, & publici iudices ſunt. Iſtorum privata ſcientia obeſſe non poteſt reo, ſeu Auctori, qui medio libro ſe ſiſtit Reviſoribus. Hæc ergo probabilitas *impunitatis* opponitur certo, & evidenti privato; ſecus certo, & evidenti publico: quoniam nec Romanus Pontifex, nec Concilia, nec omnes Theologi hactenus damnarunt doctrinam in libro contentam. Quapropter hæc probabilitas *impunitatis* dicitur.

XIV. Solus P. Antonius Terillus contradicere huic doctrinæ auſus eſt *I. Part. de reg. mor. quæſt.* VI. Sed, ut advertit P. Ignatius Camargo *Lib. I. contr.* IV. *art.* 2. *n.* 19. tot adverſarios habet, quot habet Orbis litterarius libros. Legantur Suarez *Tom. de fide diſp.* XXI. *ſect.* IV. *num.* 20. & 21. *in III. Part. Tom. III. diſp.* VI. *ſec.* I. & *diſp.* XXI. *ſec.* I. & *Tom. V. de cenſur. diſp.* VII. *ſec.* V. *num.* 12. Sanchez *Lib. I. Summ. cap.* II. *num.* 13. Fagundez *Tom. II. in Decal. Lib. VII. cap.* XX. & alii penes ipſos: & nunc comprehendes, quam animoſus fuerit Terillus in promovendo Probabiliſmo.

CAPUT VI.

Vera notio ſententiæ benignæ, & ſententiæ rigidæ. Terillus cœpit vocare benignam opinionem minus probabilem. Qui dicantur Benigniſtæ, Probabiliſtæ, Rigoriſtæ, Tutioriſtæ.

I. CUM primum Probabiliſmum ab omnibus viris doctis contemni animadverterunt Probabiliſtæ, illos imitati ſunt qui alicuius criminis conſcii, ut ſibi caveant, occultato proprio, aſcititio nuncupari nomine ſolent. Similiter Probabiliſtæ, deſinente ſecunda Probabiliſmi epocha, ſententiam minus probabilem, ſeu Probabiliſmum, hoc proprio nomine miſſo, *opinionem benignam* vocavere. Oppoſitam vero probabiliorem *rigidam* appellare occeperunt. Benignitatis dulce nomen omnibus arridet. Tetricus rigor cuilibet diſplicet. P. Francolinus, ut hoc bellum inventum promoveret in ſuis dialogis, Auctorem ſententiæ probabilioris appellat *Doctorem rigidum*, & Probabiliſtam *Doctorem diſcretum*. His fucis obtegere curarunt Probabiliſmi minus venuſtum aſpectum. Paucis illius nativam benignitatem pateſaciam.

II. Benignam ſententiam ſuam vocant Probabiliſtæ, quod eximat ab onere legis,

gis, & faveat libertati. Rigidam oppoſitam, quod libertatem ſubiiciat legis obſervationi. Duplex benignitas, alia carnalis, alia ſpiritualis; quemadmodum Apoſtolus duplicem diſtinguit prudentiam, alteram carnis, alteram ſpiritus. Illa inimica, hæc amica legis eſt. *Ut iuſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum ſpiritum . . . Quoniam ſapientia carnis inimica eſt Deo. Legi enim Dei non eſt ſubiecta*: ad Rom. VIII. D. Thomas in hunc Apoſtoli locum exponit, illam prudentiam ſpiritus appellari quæ ſpiritum ſubiicit legi. Benignitas reſpondet prudentiæ. Ergo ſi prudentia carnalis eſt, eiuſdem generis benignitas ſit oportet. Audiamus Angelicum. *Dicitur autem prudentia ſpiritus, quando aliquis præſuppoſito fine ſpiritualis boni conſiliatur, & iudicat, & præcipit quæ ordinantur convenienter ad ultimum finem. Unde talis prudentia eſt vita, ideſt cauſa vitæ gratiæ, & gloriæ.* Quiſnam finis ſententiæ benignæ? Bonum terrenum. Quod contractus non ſit uſurarius, in dubio quod non tenearis ieiunare &c. Ne te multis detineam, non alio ſpectat hæc benignitas, ſeu minus probabilis ſententia, quam ut aliquod temporale commodum pariat, & voluntatem a legis obſervatione eximat. Porro iuxta D. Paulum, & S. Thomam illa prudentia, illa benignitas carnalis eſt quæ *legi Dei* (inquit Paulus) *non eſt ſubiecta*. Vera autem benignitas veram utilitatem ſpiritualem parit. Utilitas autem vera ſpiritualis in obſervatione legis ſita eſt. *Bonum mihi lex oris tui ſuper millia auri & argenti*. Sententia probabilior promovet obſervantiam legis, & magis liberat a peccandi periculo. Ergo ſecundum Apoſtolum Paulum ſententia probabilior benigna eſt ſecundum ſpiritum; ſententia vero minus veriſimilis, minus probabilis, benigna eſt benignitate carnali, quæ fovet humanas appetitiones, quæ carnis cauſſam agit. Tot exemplis confirmare hanc doctrinam poſſem, quot ſunt in univerſa Theologia morali opiniones minus probabiles. Sed, his miſſis, audi Davidem dicentem: *Propter verba labiorum tuorum ego cuſtodivi vias duras.*

III. P. Antonius Terillus, qui præ ceteris Probabiliſtis omnibus Probabiliſmi iuriſdictionem amplificavit primus, aut inter primos, utriuſque ſententiæ nomenclaturam excogitavit, ut voce ſaltem, ſin ratione, fucum faceret imperitis. Suam vocavit *benignam*, oppoſitam *rigidam*. En eiuſdem verba ex tract. de conſc. probab. quæſt. XXII. num. 1. *Opus eſt ut ſententiam noſtram, quam* benignam impoſterum *appellabo, ſicut oppoſitam, quia nimis auſtera eſt, vocabo* rigidam, *clare explicem*. Nota ly *impoſterum*. Antea enim non obtinebat eiuſmodi denominatio. Citata verba ſatis clara indicant, eiuſmodi denominationis ipſum fuiſſe inventorem primum.

IV. *Probabiliſtæ* ii nuncupantur qui defendunt extra materias a Pontificibus proſcriptas, quaſcumque opiniones probabiles, etiam in conſpectu probabiliorum, etiam quas iudicant eſſe falſas. Quibuſdam Probabiliſtis hæc doctrina ſic nuda,

nul-

Digitized by Google

nulloque illita fuco, nimis laxa videtur: idcirco aliquibus reflexionibus eam obtegere curant. Requirunt iſti ut opinio minus probabilis non appareat falſa operanti; vel, ſi appareat potius falſa iudicio directo, docent deponendum hoc iudicium eſſe, & ſubſtituendum reflexum. Hoc antidoto reflexionum quaslibet opiniones ſive æque, ſive minus probabiles reduci poſſe ad praxim, & modo unam, modo alteram ſeligi poſſe, prout magis arridet, defendunt. Quæ limitatio re nihil coarctat laxitatem priorem. Hi omnes modo *Probabiliſtæ*, modo *Benigniſtæ* vocantur.

V. Antiprobabiliſtarum nomine illi veniunt qui recenſitis laxitatibus bellum indicunt, qui ex opinionibus probabiliorem ſequendam docent. Hi a Probabiliſtis appellantur *Rigoriſtæ*. Alii tandem vocantur *Tutioriſtæ*, qui, ſpreta quacumque probabilitate, ſemper quod tutius eſt, ſequendum volunt. Nemo quem ego viderim, Catholicorum hunc errorem docet. Quare per ſummam iniuriam Probabiliſtæ hanc larvam *Tutioriſmi* affingunt Theologis catholicis, qui neceſſarium uſum ſententiæ probabilioris propugnant. Ianſeniſtarum plures in hoc *Tutioriſmi* extremum impegerunt. Itaque Benigni appellantur Probabiliſtæ; & eo benigniores, quo laxiores. Ego, inquit P. Manieſſa *ſtim.* VI. *ſ.* 2. has nomenclaturas nec amo, nec timeo: quoniam opiniones nec inſequor, quia benignæ ſint, nec amplector, quia rigidæ: ſed eas inſequor, quia mihi falſæ; & illas amplector, quia mihi veræ. Veritas lux illa eſt unica, in quam oculorum aciem intendimus, cum ſancto Paulo dicentes: *Veritatem facientes in caritate, creſcamus in illo per omnia qui eſt caput Chriſtus:* ad Epheſ. IV.

CAPUT VII.

Germanus quæſtionis ſtatus paucis perſtringitur.

I. QUemadmodum Probabiliſtæ nullam certam, præciſam, perſpicuam probabilitatis, quæ regula ſit conſcientiæ, definitionem aſſignare hactenus potuerunt, ut ex dictis patet; ita certum conſtituere quæſtionis ſtatum nequeunt: &, quod credibile vix eſt, iſtorum etiam doctiores id præiacent tamquam certum, & extra diſputationis aleam conſtitutum, quod eſt unicum controverſiæ *ſubiectum*. Ecce illorum ſyllogiſmum, quem loco primi in hac cauſſa principii collocant. *Licèt ſequi opinionem vere probabilem. Sed opinio minus probabilis in conſpectu probabilioris eſt vere probabilis, ut ex terminis conſtat. Ergo licitum eſt illam ſequi.* Dum illis minorem negamus, ſcandalum patiuntur, excandeſcunt, irritantur. Porro iſtos ignorare quæſtionis ſtatum, evidentiſſimum eſt. Illud quippe in quæſtionem vocatur, ſit ne *vere probabilis* opinio minus probabilis in conflictu probabilioris. Et tamen, ut rem extra controverſiam poſitam, conſtituunt

Digitized by Google

Probabiliſtæ , opinionem minus probabilem in conſpectu probabilioris eſſe *certo* probabilem . Terillus , aliique Probabiliſtæ continenter fucum faciunt imperitis hac particula *certo*, adiecta probabili opinioni.

II. Quare, ut iſtius celeberrimæ controverſiæ ſtatum , quoad fieri poteſt , perſpicue exponam, a pluribus cavillis, & ſophiſmatis , quibus illum implicare non pauci ſolent , abſtineo . Hoc ergo diſputandum . *Quis dubitat ſit ne aliqua actio mala moraliter, ſeu divina lege prohibita. Is agnoſcit in utramque partem Theologos graves, ac pios invicem pugnare, ſibique contradicere . Omnibus mature, & citra paſſionem, & debita diligentia expenſis tum ab auctoritate , tum a ratione momentis, deprehendit, & iudicat veroſimilius , talem actionem eſſe malam , prohibitamque : videt enim fundamenta , quæ evincunt malitiam , & prohibitionem, graviora eſſe, & ſuperare fundamenta opinionis oppoſitæ , quæ ſtat pro boneſtate eiuſdem actionis. Quæritur, poſſit ne is, reiecta veriſimiliore, ſeu probabiliore ſententia , amplecti minus probabilem, & præfatam actionem licite exequi ?*

III. Hic genuinus eſt controverſiæ ſtatus . Cetera omnia, quibus hunc quæſtionis ſtatum obſcurare Probabiliſtæ ſolent, miſſa facimus . Quare præſcindimus a modo quo is in hypotheſi qua amplecti vellet opinionem minus probabilem , formare conſcientiam debeat, nimirum, an ſuſpendendo iudicium circa obiectum directum; vel contra iudicando directe ex momentis, licet levioribus, actionem dictam licitam eſſe . Hæc, & alia ſimilia infra ſub examen inducentur . Paucis perſtrinxi quæſtionis ſtatum, ut confuſionem devitem . Quibus principiis reſolvitur quæſtio expoſita , iiſdem omnino dirimitur altera æqualis probabilitatis pro utraque parte, nimirum, quando poſt maturum examen citra paſſionem momenta utriuſque oppoſitæ opinionis ita æqualia apparent, ut nullus omnino exceſſus unius ſupra aliam partem percipiatur.

IV. Ut brevitati ſtudeamus , miſſa vocum ſuperfluitate , ſententiam minus probabilem *Probabiliſmum* ſæpe vocabo, probabiliorem aliquando *Antiprobabiliſmum* . Utriuſque ſententiæ patronos *Probabiliſtas*, & *Antiprobabiliſtas* pariter appellabo ; ut communi loquendi modo morem geram.

Digitized by Google

DISSERTATIO III.

DE

PROBABILISMO

Ab auctoritate ſummorum Pontificum, Congregationum Romæ, Epiſcoporum Italiæ, Galliarum, Hiſpaniarum, & Concilii nationalis Gallicani convulſo.

PROOEMIUM.

A Facilioribus orſa capio in dirimenda impeditiſſima controverſia. Duplici principio convellitur Probabiliſmus, auctoritate, & ratione. Auctoritas factum ſpectat, & veluti ſub ſenſus rem conſtituit. Quare nihil facilius quam palam facere, quid in hac cauſſa Pontifices, Concilia, Epiſcopi doceant. Momentis itaque ab auctoritate petitis primum inceſſere Probabiliſmum aggredior, non modo quia in quaque oranda cauſſa, quæ magis perſpicua ſunt, præmitti debent; verum etiam quia in re theologica primam ſedem auctoritas occupat. Accedit quod documenta quæ relaturus ſum, non leviter hiſtoriam priori diſſertatione delibatam illuſtrant, & augent. Tandem, cum lector veluti manibus contrectaverit, Sedem Apoſtolicam, Concilia, Patres, Epiſcopos Probabiliſmum reprobare, facilius colliget quam ſint abſona illarum reflexionum paradoxa quæ Probabiliſtæ excogitarunt, ut ruentem cauſſam ſuſtinerent.

CAPUT I.

Summorum Pontificum documenta adverſus uſum opinionis minus probabilis in conſpectu probabilioris.

I. DEcreta Pontificum ante primam Probabiliſmi epocham in favorem ſanioris doctrinæ miſſa facio. Tria pontificia decreta edita adverſus Probabiliſmum referam, quæ rem pene conficiunt. Primum eſt Alexandri VII. latum anno 1665. die 24. Septembris. „ Sanctiſſimus D. N. audivit non ſine magno ani-
„ mi ſui mœrore, *complures opiniones* chriſtianæ diſciplinæ relaxativas, & anima-
„ rum perniciem inferentes, partim antiquas iterum ſuſcitari, partim noviter
„ prodire: & ſummam illam *luxuriantium ingeniorum* licentiam in dies magis
„ excreſcere, per quam in rebus ad conſcientiam pertinentibus MODUS OPI-
„ NAN-

„ NANDI IRREPSIT, alienus omnino ab evangelica ſimplicitate, ſanctorumque „ Patrum doctrina; & *QUEM ſi pro recta regula fideles in praxi ſequerentur*, ingens eruptura eſſet chriſtianæ vitæ corruptela. Quare, ne ullo umquam tempore viam ſalutis, quam ſuprema veritas Deus, cuius verba in æternum permanent, arctam eſſe definivit, in animarum perniciem dilatari, ſeu verius perverti contingeret, idem Sanctiſſimus D. N. ut oves ſibi creditas ab eiuſmodi ſpatioſa lataque, per quam itur ad perditionem, via, pro paſtorali ſollicitudine in rectam ſemitam evocaret, earumdem opinionum examen pluribus in ſacra Theologia Magiſtris, & deinde Eminentiſſimis & Reverendiſſimis DD. Cardinalibus contra hæreticam pravitatem generalibus Inquiſitoribus ſerio commiſit. Qui tantum negotium ſtrenue aggreſſi, eique ſedulo incumbentes, & mature diſcuſſis uſque ad hanc diem infraſcriptis propoſitionibus &c. “.

II. Duo in hoc decreto ſummopere perpendenda. Unum ſunt propoſitiones ipſæ damnatæ, de quibus in præſentia diſputatio nulla. Alterum eſt ſyſtema opinandi, oppoſitum evangelicæ ſimplicitati, ſanctorumque Patrum doctrinæ. *MODUS OPINANDI irrepſit alienus omnino ab evangelica ſimplicitate, ſanctorumque Patrum doctrina*. Fuſe in Hiſtoria Probabiliſmi italice ſcripta provocavimus Probabiliſtas, ut deſignent *hunc opinandi modum* diverſum ab ipſis propoſitionibus. Numquam alium, præter Probabiliſmum, deſignare hactenus potuerunt, nec deſignabunt impoſterum. Obtinuere ſemper quolibet tempore laxæ aliquæ opiniones. Inter tot Eccleſiæ catholicæ Scriptores vix umquam deſuerunt aliqui qui errores tum fidei, tum morum evulgarent. At ſyſtema numquam obtinuit ita opinandi, ut ex eodem, veluti e fonte, *complures opiniones chriſtianæ vitæ relaxativæ partim antiquatæ iterum ſuſcitentur, partim noviter prodeant*. Vi quippe probabiliſtici ſyſtematis & veteres, & novæ laxitates in dies ebulliunt, atque augentur. Cur ita? En rationem. Ante natum Probabiliſmum Scriptores aliqui, humanæ mentis imbecillitate decepti, aliquas opiniones laxas propugnarunt, quas veras, & probabiliores reputabant. Et quia interdum accidit ut error pro veritate, nedum probabilius pro minus probabili, accipiatur; idcirco aliquæ opiniones laxæ, reputatæ ut veræ, vel ut probabiliores, prodierunt. At raro id evenit: quia non adeo familiare eſt ut poſt maturum, & citra paſſionem peractum examen opiniones falſæ appareant veræ, aut minus probabiles probabiliores. Verum vi ſyſtematis probabiliſtici non ſolum licitum apparet quod verum, aut veriſimilius, ſed etiam quod minus veriſimile, immo quod falſum reputatur. Ut quis valeat licite exercere aliquam operationem, contractum, & quodlibet opus, ſat eſt ut ſciat, reperiri aliquos Auctores qui talem actionem, vel contractum ut licitum defendant; quamvis ipſe illicitum eumdem reputet. Hic eſt *MODUS opinandi* qui *in rebus ad conſcientiam pertinentibus irrepſit, alienus OMNINO ab evangelica* ſim-

Digitized by Google

ſimplicitate , *ſanctorumque Patrum doctrina* ; *& quem ſi pro recta regula fideles in praxi ſequerentur* , *ingens eruptura eſſet chriſtianæ vitæ corruptela* . Luce ergo meridiana clarius eſt, Pontificem citatis verbis ſermonem non habere de aliqua peculiari opinione , vel doctrina (nam peculiares opiniones ſigillatim damnat) ſed loqui de ſyſtemate opinandi, quod *pro regula* accipi poſſit. Porro ſententiæ peculiares non *regula* , ſed *regulæ* fructus ſunt . Regula autem formandi conſcientiam eſt Probabiliſmus ; ut late probat P. Antonius Terillus præ ceteris in ſuo Tomo in folio de *regul. morum* . Regula morum eſt Probabiliſmus , ipſis Probabiliſtis fatentibus . *Regula* ſecundum ipſos *benigna*, in utramque partem veluti cera ductilis , *regula tuta* . Pontifex autem ſanctiſſimus definit , *regulam* hanc veneficam eſſe , *alienam ab evangelica ſimplicitate* , *ſanctorumque Patrum doctrina* : regulam fatalem , quam ſi fideles in praxi ſequerentur, ingens eruptura eſſet chriſtianæ vitæ *corruptela* . Adeo hæc perſpicua ſunt, & luculenta , ut numquam quid ſolidi repoſituri Probabiliſtæ ſint; quemadmodum nihil hactenus reponere valuerunt.

III. Accedit, non ſolum ex obvio, & perſpicuo decreti pontificii ſenſu colligi , declaratum eſſe Probabiliſmum alienum ab evangelica ſimplicitate , Patrum doctrina, & ingentis corruptelæ fontem ; verum etiam ex teſtimoniis , omni exceptione maioribus. Unum ſeligo, nempe *Stephanum Gradium* , Alexandro VII. ſupparem, & Vaticanæ Bibliothecæ Præfectum , atque decretorum ſacræ Congregationis illius temporis peritiſſimum . Is autem in *Voto* , ſacræ Congregationis iuſſu edito , eidemque porrecto , paucis poſt Alexandri decretum menſibus , perſpicue aſſerit, Probabiliſmi *doctrinam a S. Inquiſitione reprobatam fuiſſe* , *& menſibus præteritis damnatam*. Ita teſtatum fuiſſe *Gradium* adfirmat vel ipſe *P. Honoratus Faber* dialogo VI. Quam atteſtationem infirmare fruſtra nititur, contendens, nihil in materia Probabiliſmi damnatum ab Alexandro VII. præter illam propoſitionem , *Si liber ſit alicuius iunioris* , *& moderni* , *debet opinio cenſeri probabilis* , *dum non conſtet reiectam eſſe a Sede Apoſtolica tamquam improbabilem* . Verum hoc inane Fabri commentum egregie confutavit *Gradius* in diſputatione anno 1670. Romæ edita adverſus ipſum *P. Fabrum*. Evincit *Gradius* , Alexandrum VII. illis verbis , *Modus opinandi* &c. voluiſſe Probabiliſmum notare ; quemadmodum vi ſenſus nativi eiuſdem decreti clare oſtenſum eſt, id votis ac animo Pontificis inſediſſe. Siquidem Pontifex ſanctiſſimus , tot acceptis Epiſcoporum , potiſſimum Galliarum , & Belgii , epiſtolis adverſus Probabiliſmum , *cœperat* (inquit Gradius) *impetum egregius Dei zelator* , *gravia omnino ac ſevera de hac re tota* (de Probabiliſmo) *& malum* , *ut aiebat* , *in ſua fonte & radice funditus exſcindendi* , *diſerta edita conſtitutione*, *ex qua finium huiuſmodi regundorum leges*, *& rationes facile peterentur*. *Nec vero quicquam propius fuit quam ut id faceret* ; *feciſſetque ſine dubio* , *niſi interveniſſet eius conſilio Cardinalis Pallavicinus* , *cui accuratiorem deliberationem*,

Digitized by Google

nem ea viſa res eſt poſtulare, quam ut celeriter, quod apparebat futurum, explicari poſſet; ac multo fore conſultius, ſi dilata tantiſper pleniori cenſura, ipſæ in præſentia opiniones nominatim configerentur, ut factum eſt: nam ſcandaloſæ non abſolute, ut ſibi videtur, ſed ut nimium ſcandaloſæ iudicatæ ſunt, adiectaque præfatio, quæ, licet ſub involucro verborum, vere manifeſtum facit decernentis animum ab hac philoſophandi de moribus ratione alienum, quam propterea, ut vides, appellavit modum opinandi contrarium evangelicæ ſimplicitati, ſanctorumque Patrum doctrinæ &c.

IV. Exploratum itaque compertumque eſt, Alexandrum VII. declaraſſe, *Probabiliſmum* adverſari Evangelio, & Patribus, atque ingentis corruptelæ fontem eſſe. Solemni conſtitutione, ut illi erat in votis, Probabiliſmum non damnavit; ſed ea tamen ſuo decreto inſeruit quæ & damnandum declarant, & ab eodem abſtinendum, ceu ab ingentium malorum radice, admonent.

§. UNICUS.
Singularia P. Terilli *reſponſa*.

I. P. Antonius Terillus opponit ſibi hoc Alexandrinum decretum *de regul. mor. Part.* I. *quæſt.* VIII. *num.* 15. *pag.* 96. pluraque exhibet reſponſa, quorum aliqua referam. Quod mihi inter cetera eiuſdem effugia magis abſonum apparet, illud eſt, quo ſe recepit *num.* 25. ubi inquit. *Reſpondeo in primis, nil horum ad intentum facere. Quia querelæ illæ* (Alexandri VII.) *ſolum impetunt doctrinas DIRECTAS nimis laxas; de reflexa mentionem non faciunt, ut conſtat ex dictis*. Hoc reſponſum fuſius, & clarioribus verbis exprimit num. 22. *Hic ſolum quæritur, quid de doctrina reflexa Alexander ſenſerit, & an illius extirpationi ſtuduerit. De qua quæſtione ex generali illa exhortatione nil inferri poteſt, niſi aliunde probetur, Alexandrum exiſtimaſſe doctrinam reflexam de licito probabilium uſu eſſe nimis laxam. Verum hoc nec ex dicta illa adhortatione, nec aliunde probari poteſt*. Item num. 23. *Alexander ergo non iniunxit Generali Prædicatorum curam exterminandi doctrinam communem reflexam; ſed ſolum ſollicitus fuit de doctrinis DIRECTIS nimis laxis*.

II. Quam ſit hoc reſponſum peregrinum, nemo non videt. Damnavit Pontifex doctrinas *directas*, ſecus *reflexas?* Tanta ergo facilitate eluduntur pontificia decreta? Si damnavit doctrinas directas, damnavit & reflexas. Nonne doctrinæ reflexæ ex directis eruuntur? Nonne doctrinæ directæ ſunt obiectum opinionum reflexarum? Damnatur opinio directa, quæ licitum aſſerit contractum *mohatræ*, ſecus opinio reflexa?

III. Verum preſſius inane commentum labefactemus. Duo præſtat Alexander.

Digitized by Google

der. Propoſitiones peculiares, ut vidimus, damnat. Sed primum omnium ipſum OPINANDI MODUM declarat Evangelio, & Patrum doctrinæ repugnantem. *MODUS opinandi irrepſit, alienus omnino ab evangelica ſimplicitate, ſanctorumque Patrum doctrina*. Si ad iſtorum verborum ſenſum animum intendiſſet Terillus cum ſuis Probabiliſtis, haud obtrudere auſus ſuiſſet quæ ſcribit *loc. cit. num.* 18. ubi hoc pacto argutatur. Doctrina reflexa de licito uſu opinionis probabilis erat potiſſima, contra quam, ut laxitatum radicem, clamabant adverſarii. Illa fuit in diſcrimen adducta, evaſitque nulla cenſura confixa. Conſiſtit ergo immunis, & veluti triumphans. Conferatur interpretamentum iſtud cum laudatis Alexandri VII. verbis. *Modus opinandi irrepſit, alienus* OMNINO *ab evangelica ſimplicitate* &c. & continuo palam erit, quam ſit P. Terilli infelix ratiocinium. Expreſſa & ſolemni cenſura Alexander VII. non damnavit Probabiliſmum; ſed in ſuo decreto ab ſimplicitate evangelica, & Patrum doctrina alienum declaravit. Quid quod, ſi etiam ſiluiſſet Alexander, non propterea ſalva conſiſteret reflexa doctrina? Nam, ut ſignificavit Innocentius XI. non ideo ſana aliqua doctrina dicenda eſt, quia oblata Pontifici damnata non fuit. Quod ſubdit Terillus, Pontifices ſæpe uſos eſſe opinione minus probabili, alibi repulſum eſt. Uſi hi ſunt interdum opinione minus probabili obiective, ſeu quæ communiter reputabatur minus probabilis; verum illis probabilior ſubiective iudicata fuit. Fagnanus teſtatur, Pontifices ſummos, & Romana Tribunalia ſemper probabiliora ſectari.

C A P U T II.

Innocentii XI. decreta adverſus Probabiliſmum.

I. SUmmus Pontifex Innocentius XI. veſtigiis inhærens ſui Anteceſſoris Alexandri VII. nihil non egit ut Probabiliſmum exterminaret. Primum decretum edidit, in quo 65. propoſitiones anathemate confixit, quarum quatuor primæ ſunt ipſa Probabiliſmi principia. Convenit penes omnes, hunc ſanctiſſimum Pontificem damnaſſe Probabiliſmum in re ſacramentaria, iudiciaria, in rebus fidei, atque ipſam etiam probabilitatem generatim acceptam damnationi ſubieciſſe. Evincam infra ratiocinio, ut ego quidem arbitror, evidentiſſimo, Pontificem hunc diris devoviſſe Probabiliſmum. In præſentia illius documenta tranſcribam. Et primum anno 1679. hoc edidit decretum. *Sanctiſſimus D. N. Innocentius Papa XI. prædictus, ovium ſibi a Deo creditarum ſaluti ſedulo incumbens, & ſalubre opus in ſegregandis noxiis doctrinarum paſcuis ab innoxiis, a felic. record. Alexandro VII. Prædeceſſore ſuo inchoatum, proſequi volens, plurimas propoſitiones* &c. Inchoatum itaque opus ab Alexandro VII. in ſegregandis a ſanis pernicioſis doctrinis, quæ ex *modo illo opinandi, alieno ab evangelica ſimplicitate, & Patrum doctri-*

ctrina, dimanant, non ſecus ac rivuli e fonte, perſecutus eſt Innocentius XI. Verum de hoc plura infra.

II. Aliud decretum edidit ſanctiſſimus Pontifex, quo conceptis verbis declaravit, ſe Probabiliſmum improbare. Et quamquam tum hiſtoria Probabiliſmi vernacula ſcripta lingua, tum libro ſuperiori illud retulerim; nihiloſecius iſthuc illud iterum tranſcribere operæ pretium exiſtimavi.

Die XXVI. *Iunii* 1680.

Facta relatione per Lauriam contentorum in litteris P. Tyrſi Gonzalez Soc. Ieſu ſanctiſſimo Domino Noſtro directis, Eminentiſſimi dixerunt ſcribendum per Secretarium Status Nuncio Apoſtolico Hiſpaniarum, ut ſignificet dicto P. Tyrſo, quod Sanctitas ſua, benigne acceptis, & non ſine laude perlectis eius litteris, mandavit ut ipſe libere, & intrepide prædicet, doceat, & calamo defendat opinionem magis probabilem, nec non viriliter impugnet ſententiam aſſerentium licitum eſſe ſequi opinionem minus probabilem in concurſu PROBABILIORIS SIC COGNITAE, & IUDICATAE, cumque P. Tyrſum certum faciat, quod quidquid in favorem opinionis magis probabilis egerit, & ſcripſerit, gratum erit Sanctitati ſuæ.

Iniungendum pariter Generali Societatis Ieſu de ordine Sanctitatis ſuæ, ne ulla modo permittat Patribus Societatis ſcribere pro opinione minus probabili, & impugnare ſententiam aſſerentium, licitum non eſſe ſequi opinionem minus probabilem in concurſu magis probabilis ſic cognitæ, & iudicatæ; verum etiam relate ad omnes Univerſitates Societatis Ieſu mentem Sanctitatis ſuæ eſſe, ut quilibet pro ſui libito libere ſcribat pro opinione magis probabili, & impugnet contrariam prædictam, eiſque IUBEAT ut MANDATO Sanctitatis ſuæ omnino ſe ſubmittant.

Die VIII. *Iulii* 1680.

Intimato prædicto ordine Sanctitatis ſuæ P. Generali Societatis Ieſu per R. P. D. Aſſeſſorem, reſpondit, ſe in omnibus quanto citius pariturum; licet nec per ipſum, nec per ſuos præceſſores fuerit umquam interdictum ſcribere pro opinione magis probabili, eamque docere.

III. Nemo ratione præditus in dubium revocare nunc valet, ſanctiſſimum Pontificem Probabiliſmum improbaſſe, & doctrinam Probabiliſmo adverſam omni conatu promoviſſe. Neque aliud ad univerſaliorem, ſolemnioremque Probabiliſmi condemnationem defuit, niſi amplior, & ſolemnior conſtitutio. Illud dumtaxat quis rogaverit, cur neceſſe fuerit Societatem Ieſu peculiari Pontificis mandato urgeri, ut Antiprobabiliſmum libere in ſcholis eiuſdem Theologi docere poſſent? Id autem fuit in cauſſa, quod P. Tyrſus Gonzalez edere curabat tunc opus ſuum adverſus Probabiliſmum; ſed facultatem a P. Generali Paulo Oliva impetrare haud potuit. Aſſiſtentes tum P. Generalis magnopere Probabiliſmo addicti erant, potiſſimum P. *Eſparza*. Is ediderat eodem tempore opus probabiliſticum: idcirco Revi-

ſor

ſor inſtitutus operis P. Gonzalez, auctor cum aliis Reviſoribus P. Generali fuit, ne opus iſtud ederetur. Videtur enim tum temporis Probabiliſmus regnaſſe præ oppoſita doctrina in Societate. Verum de hoc nihil ad nos. Cenſuram P. Eſparza infra dabimus.

CAPUT III.

Congregationes S. Romanæ Eccleſiæ in caſibus conſcientiæ decidendis, Probabiliſmo reiecto, probabiliorem & ſecuriorem doctrinam amplectuntur.

I. DUAE potiſſimum inſtitutæ Romæ ſunt Congregationes, nempe *Concilii* & ſacræ *Pœnitentiariæ*, quæ reſolvendis conſcientiæ caſibus operam navant. Iſtorum reſponſa regulæ tutæ ſunt conſcientiæ. Pluribus ſæculis Pontifices ipſi reſponſa ad propoſitos caſus dabant, quæ in corpus iuris canonici collecta habemus. Graviſſimi diſtenti Pontifices negotiis, & dubitationum, ſeu caſuum reſolvendorum multitudine in immenſum aucta, onus iſtud delegarunt præfatis Congregationibus, hac tamen limitatione, ut graviorum difficultatum reſolutio haud fieret inconſulto Pontifice ſummo. Porro quod ſacra hæc tribunalia probabiliorem, reiecta minus probabili, ſententiam ſemper amplectantur in caſuum conſcientiæ deciſione, teſtantur Prælati, & Cardinales rerum iſtarum peritiſſimi. Plura hac de re documenta congeſſit Cl. Ballarinus *prælect.* 11. in S. Anton. quæ iſthuc tranſcribere iuvat.

II. Celeberrimus Cardinalis Gabriel Paleotus, Romanæ Curiæ negotiorum peritiſſimus, *Lib. de ſacri Conſiſtorii conſultationibus anno* 1594. *edito par.* III. *quæſt.* XIII. hæc ſcribit. *Cum non de rebus, ſed de hominibus, nimirum de actionibus, ſeu de factis ipſorum hominum agitur; ita in his verſari debemus, ut, ſi revera dubitationem habent, & animus in his diiudicandis in contrarias partes diſtrabitur, ſemper in tutiorem partem, ſi ex alterius electione periculum peccati imminet, iuxta ſanctorum Patrum ſententiam iudicemus . . . Non loquimur de iudicandis actionibus alienis, ſed de iudicio quod quiſque de rebus ſuis facere debet in foro interiori, quas, ubi dubium eſt de peccato, in tutiorem partem interpretari debemus, ut a pœnæ ſpiritualis periculo longius arceamur. Sapientis enim eſt cum B: Iob dicere: Verebar omnia opera mea.* Hanc decidendorum caſuum regulam non unum Conſiſtorii Collegium, ſed ceteræ itidem Congregationes ſequuntur.

III. Cardinalis Petra, maior Pœnitentiarius a pluribus annis, hæc ſcribit in tractatu de *ſacra Pœnitentiaria* anno 1712. edito, cap. IX. num. 6. *In opinionum vero electione ſacra Pœnitentiaria eas amplectitur, ac ſequitur quæ ſaluti animarum obeſſe non poſſunt; & propterea non ſe credit cuicumque Doctorum in iudicio, niſi verita-*

ritate fulciatur. Quod ſi inter oppoſitas ſententias verſetur, ut vere ambiguum, & dubium maneat, quod ſolide ſtatui debeat; tutiorem partem præeligit, a qua omnino diſtet quælibet ruinæ ſpiritualis ſuſpicio, ut animadvertit Syro in citato Libello de minoribus Pœnitentiariis quæſt. VII. *prælim. & P. Theſaurus ſacræ Pœnitentiariæ MS. tit.* XLIII. *num.* 5. P. Theſaurus Soc. Ieſu vivebat anno 1634. teſte eodem Cardinali Petra *cap.* X. qui ſubdit *cap.* IX. *num.* 7. camdem eſſe in aliis Romanæ Curiæ Congregationibus in decidendis conſcientiæ caſibus praxim. *Huiuſmodi vero ſtilum procedendi, quam ſequitur ſacræ Pœnitentiariæ Officium, complectuntur quoque quælibet tribunalia maiora Urbis, atque conſuetudini inhærent ſummorum Pontificum, qui ſemper in certiorem partem confugere ſolent, quotieſcumque intercedit aliquod ſalutis periculum.* Plura ſacrarum Congregationum exempla profert, ut teſtes huiuſce facti, additque quæ ſequuntur. *Summorum Pontificum ſemper fuit, & eſt veluti quoddam axioma: In dubiis via tutior eſt eligenda; & quod certius exiſtimamus, tenere debemus.*

IV. Cardinalis Lambertinus, nunc ſummus Pontifex feliciter regnans, BENEDICTUS XIV. *Tom. IV. Notif. num.* 20. quæ diximus, confirmat. *Sacra Pœnitentiaria ſemper opinionibus ſecurioribus adhæret.* Item Tom. II. notif. 6. num. 17. *Quæ libere in utramque partem diſputantur in ſcholis, hac felici ſorte non gaudent, cum deferuntur ad tribunalia, quæ, quod ſecurius eſt, ſequi volunt: ſeveroque examine controverſiæ diſcutiuntur.* Clariora adhuc ſunt & urgentiora quæ ſcripſit ſapientiſſimus Pontifex Tom. V. notif. 18. *Nobis cordi eſt actiones noſtras moderari opinionibus, non dubiis, ſed tutis, & ſententiis ſacrarum Congregationum Urbis, quæ Auctorum privatorum opinationibus prævalent. Hi quippe ex ingenio ſcribunt quæ magis illis arrident, quin præ oculis habeant diſciplinam eccleſiaſticam, cuius moderatrix eſt, debetque eſſe Romana Sedes.*

CAPUT IV.

Documenta Conciliorum, & Epiſcoporum adverſus Probabiliſmum.

I. PRimum poſt natum Probabiliſmum decretum, eidem infeſtum, latum fuit a S. Carolo Borromæo; inſertumque eſt *Parti* IV. *Actorum Tom.* I. *tit.* XXI. ubi de *Definitore* controverſiarum hæc præcipit. *Eius munus erit, ubi omnium ſententias audierit, ſummatim colligere quæ fuſe dicta ſunt, prætermiſſa commemorare, falſa a veris, dubia a certis, ſingularia a communibus ſecernere, & quæ VERIOR DOCTINA ſit, exponere, ac rem denique omnem explicare. Ut vero muneris ſui partes præclare obeat, magnum in eo ſtudium ponet, ut graviſſimos quoſque Scriptores evolvat, optimas ſententias ſeligat, quas bene notas, planeque perſpectas habeat.* Neque

que audiendus eſt Francolinus *Lib.* II. *præſ. Eccl. benig. pag.* 88. *edit. Venet.* hæc peracta fuiſſe a S. Carolo iuvene, vel pro coercendis Mediolanenſium ſolutioribus moribus: quoniam ſimilia commenta, audaciæ plena, pias Catholicorum, quibus ſummæ venerationi eſt ſanctiſſimi Archipræſulis auctoritas, aures offendunt.

II. Quæ Congregationibus reſolvendorum caſuum S. Carolus præſcripſit, Confeſſoribus ſervanda mandat Flaminius Filonardus in ſua Synodo Aquinate habita anno 1581. & confirmata anno 1721. ab eius ſucceſſore Ioſepho de Carolis his verbis, cap. xlvii. pag. 148. edit. Rom. an. 1738. *Caveat Confeſſor ne facile pronuntiet eſſe mortale quod certo neſciat eſſe tale, ſed in dubiis inclinet in tutiorem partem; & proprio deinde ſtudio, peritorumque conſilio (quod ſemper in rebus difficilioribus eſt adhibendum) rem compertam pœnitenti indicet.*

III. Eamdem regulam ſervandam præcipit Cardinalis Gabriel Paleotus in Synodo celebrata Sabinæ anno 1594. inſertaque collectioni Synodorum, factæ a Cardinali Albano 1737. pag. 92. *Cum diverſa iudicia occurrerint, ignoretque Congregatio definire id quod VERIUS eligendum ſit; tum ad Auditorem Epiſcopi ſcribat, cui incumbet Theologi deciſionem remittere.* Pro comperto habet, id quod *verius* eſt, in controverſiis ſeligendum eſſe. Si autem Congregatio neſciat definire quid *verius* ſit in tali controverſia, Auditorem Epiſcopi conſulat.

IV. Aloyſius Molinus Epiſcopus Tarviſinus in decretis ſynodalibus editis anno 1601. part. iii. cap. xxviii. de Congregat. num. 9. *Quando præcipue differendum erit de iis quæ circa caſus conſcientiæ propoſita in medio fuerint, ſedeant omnes, ſententiam quiſque ſuam promat, quomodo melius potuerit, verborum prolixitates, atque ambages prætermittat, ut & ceteris vacet poſſe dicere. Sententiam prior dicat qui ultimum locum in Congregatione tenet, ita ut ab inferiori inceptus ordo in ſuperiores ſigillatim aſcendens in Primicerium deſinat: qui quidem PROBATIOREM propoſitæ rei intelligentiam ſequens difficultatem ſolvat.*

V. Marcus Maurocenus eiuſdem Tarviſinæ urbis Epiſcopus in Synodo celebrata anno 1642. *cap.* xxxv. hæc præcipit ſervanda. *Dum diſputatio caſuum incipit, primo loco loquatur qui ultimum in Congregatione locum ſortitur; ita ut ordo ab inferioribus inceptus ad ſuperiores gradatim aſcendens terminet in Primicerium: qui PROBABILIOREM opinionem ſecutus difficultatem ſolvat.*

VI. Marcus Cornelius Epiſcopus Patavinus in Synodo ſeptima habita anno 1624. *part.* iii. *cap.* i. hæc decernit. *Quæſtionum in præterita maiori Congregatione propoſitarum deciſio habeatur: quam in eiuſdem initio ex duodecim unus, quod Patribus, collatis inter ſe ſententiis, TUTIUS, & PROBABILIUS viſum fuerit, maiori qua poteſt brevitate, & perſpicuitate recitet.*

VII. Auguſtinus Priolus Bergomenſis Epiſcopus in conſtitutionibus ſynodalibus, anno 1628. editis, hæc pro reſolvendis caſibus decernit part. iii. tit. iv. *Varias Do-*

Digitized by Google

ctorum ſententias circa quæſtiones propoſitas inſinuare expedit, ut PROBABILIOR ſeligatur. Hoc decretum confirmarunt duo ſucceſſores Epiſcopi, Aloyſius Grimanus in Synodo habita 1639. decreto XXIII. & Antonius Radetto in epiſtola paſtorali anno 1735. his verbis latine redditis. *Ne ex opinionum diverſitate dubitationes oriantur, animadvertendum, idcirco varias opiniones in diſputationem adduci, ut PROBABILIOR ſeligatur; quemadmodum in Synodo Prioli ſtatutum eſt* &c.

VIII. Ioannes Antonius Lupus Epiſcopus Tarviſinus in conſtitutionibus ſynodalibus an. 1661. *cap.* XXIV. hæc in caſuum deciſionibus, in Parochorum conventibus ſtato tempore faciendis, decernit. *Ad Primicerium ſpectabit, ubi omnes ſuam dixerint ſententiam, PROBABILIOREM, & COMMUNIOREM afferre, atque propoſitas difficultates enodare.*

IX. Bartholomæus Gradonicus Epiſcopus pariter Tarviſinus in Synodo an. 1670. *cap.* XXIX. hæc præſcribit. *Poſtquam omnes ſuam protulerint ſententiam, Primicerii munus ſit PROBABILIOREM, & COMMUNIOREM afferre.*

X. Octavius Rubeus Epiſcopus Volateranus in conſtitutionibus ann. 1684. tit. II. pag. 30. *Deinde diſcutiantur duo caſus conſcientiæ . . . referendo ſententias Doctorum hinc inde; & firmando opinionem ſemper PROBABILIOREM clarius, & fuſius.*

XI. Cardinalis Carolus Barberinus in Synodo Farfenſi, habita an. 1685. cui interfuere duo Epiſcopi, Franciſcus Giangerolamus civitatis Ducalis, & Ioannes Franciſcus de Laurentiis Venuſinus, & Ioannes Franciſcus Albanus poſtea Clemens XI. cap. V. hæc præſcribit pro directione Congregationum caſuum conſcientiæ pag. 872. quæ latine ſic reddo. *Præſidentis erit, ne diſputatio ſuſpenſa remaneat, ſed ſemper reſolvatur ſeligendo opinionem certiorem, & ſecuriorem.*

XII. Cardinalis Chiſius, Epiſcopus Albanenſis in Synodo Romæ edita an. 1699. *pag.* 345. hæc præſcribit. *In Cathedrali P. Theologus noſter in ſuis reſolutionibus, quas leget, certiorem, & ſecuriorem opinionem rationum momentis confirmabit.*

XIII. Ioannes Baptiſta Sanudus Epiſcopus Tarviſinus in Synodo habita an. 1690. *cap.* XXIX. de Parochorum Congregationibus hæc ſtatuit. *Primicerius, qui omnium ultimus diſputationem claudet, PROBABILIOREM, aut magis communem ſententiam afferat.*

XIV. Præſtantiſſimus magis virtutum ſplendore, quam purpura, Cardinalis Barbadicus Epiſcopus Montisfuliſci, & Corneti in Synodo habita 1692. *cap.* XXXII. hæc decernit. *Præfectus, auditis omnium ſententiis, ſuam proferat opinionem, diſtinguendo, definiendo, dividendo, ampliando, limitando, ut VERIOREM, atque communiorem ſententiam oſtendat: ad quod peragendum ei maiori ſtudio quam ceteris opus erit.*

XV. Vincentius Cardinalis Urſinus poſtea Benedictus XIII. in Synodo provinciali habita an. 1692. cui quatuordecim Epiſcopi interfuere *tit.* XVII. *cap.* IX. hanc methodum in caſibus decidendis ſervandam præcipit. *Diſputatione peracta, Præfectus breviter decernat, quam concluſionem ipſe reputaverit VERIOREM.*

XVI.

Digitized by Google

XVI. Cardinalis Denhoff Epiſcopus Ceſenatenſis, an. 1697. in ſua celeberrima inſtructione paſtorali admonet ne clauſis oculis in praxim deducantur ſententiæ, quod ſint a Doctoribus catholicis traditæ. Idque evincit exemplo propoſitionum damnatarum, quæ antequam damnarentur, probabiles erant. *Et hæc animadverſio*, inquit, *cautiores efficere homines prudentes deberet in aliarum opinionum delectu, ut eaſdem ſerio diſpiciant, illaſque ſeligant quæ VERITATI MAGIS accedunt, & oppoſitas, quæ cupiditati favent, ut ſuſpectas reiiciant.*

XVII. Hactenus recenſuimus decreta Epiſcoporum Italiæ adverſus Probabiliſmum lata; nunc tranſcribere lubet pauca eorum quæ Epiſcopi Galliarum ſtatuerunt contra eamdem probabiliſticam doctrinam. Bonus Merbeſius in ſua Summa Chriſtiana *part.* I. *quæſt.* XXXVI. plures Epiſcoporum cenſuras contra probabilitatis doctrinam adfert in medium, quarum aliquas iſthuc tranſcribam.

XVIII. Ludovicus Henricus de Gondrin, Archiepiſcopus Senorum, anno 1658. primum damnavit librum *P. Pirot*, inſcriptum *Apologia Caſuiſtarum*, &, plurimis peſtiferis opinionibus proſcriptis, tandem relata doctrina de probabilitate hæc definit. *Hæc doctrina, quatenus omnes probabiles opiniones, quæ falſæ utique eſſe poſſunt, & ſæpe ſunt, in conſcientia tamen tutas aſſerit, ac proinde cæcis, ideſt falſam, & æternæ legi contrariam regulam ſequentibus, immunitatem a peccato, & ſecuritatem ſpondet, falſa, & erronea eſt, Scripturæ contraria: ſummam humanarum actionum regulam, legem ſcilicet æternam, deſtruit: divinæ legis, & evangelicæ veritatis amorem, & ſtudium extinguit: utriuſque neceſſitatem evacuat, & pernicioſam in hominum mentibus ſecuritatem ingenerat.* Nec eſt quod opponas, hic tantum proſcribi quamlibet probabilitatem tenuem, & exiguam: quoniam confeſtim aliam cenſuram adiicit adhuc urgentiorem. *Hæc doctrina*, inquit, *qua Auctor fas eſſe cenſet, neglecta probabiliore, & tutiore, ſequi opinionem minus probabilem, & minus tutam; ideſt, amplecti, & exequi quod illicitum eſſe, quam licitum, probabilius putes; atque ad probabilitatem opinionis unius Scriptoris auctoritatem ſufficere affirmat: falſa, & periculoſa eſt, innumeris corruptelis viam aperit: bonam conſcientiam, quæ ſecunda eſt humanarum actionum regula, prorſus extinguit: ac proinde erronea eſt, ac B. Paulo contraria, & Chriſtianos ad certam ſalutis perniciem inducit.* Hæc cenſura, qua reprobatur Probabiliſmus, non eſt privatum Epiſcopi iudicium, ſed decretum latum in plena Synodo, cui interfuere ſexcenti, vel ſeptingenti Abbates, Priores, Decani, Parochi, aliique doctiſſimi viri.

XIX. Probabiliſmum, una cum famoſa *Apologia Caſuiſtarum*, communi conſilio damnarunt quinque Epiſcopi, Alectenſis, Appamienſis, Convenenſis, Bazatenſis, & Conſeranenſis, eodem anno 1658. die 28. Octobris his verbis latine redditis. „ Quamobrem accurate legimus, expendimuſque magna cum maturitate Apo-„ logiam illam, ſeu verius opus illud periculoſiſſimum; ac deprehendimus eſſe ſe-

Digitized by Google

„ tum ingenii, ſuo ipſius iudicio addicti, eoque deterius, quod omnis doctrina in „ eo contenta duobus principiis generalibus nititur, *quibus poſitis, nihil eſt in Morali „ evangelica quod adulterari, vel immutari non poſſit*: ſecuritatem conſcientiæ, at- „ que hoc pacto falſam pacem inducit, ex qua ſine ſenſu conſequitur plerorumque „ hominum pernicies ac ruina, in quibus naturæ corruptio ſemper ſenſuum blan- „ dimenta ſectatur, & cupiditatum expletionem.

„ Sunt autem illa duo principia, probabilitas, & directio intentionis, quibus adeo „ inconſiderate abutitur Auctor, ut de priori loquens affirmare non dubitet., e „ duabus opinionibus minus probabilem eligere licere. “

XX. Leonorius de Matignon Epiſcopus Lexovienſis an. 1659. die 10. Martii in cenſura laudatæ Apologiæ inquit: *probabilitatem vocari poſſe matrem funeſtam omnium aliorum errorum Caſuiſtarum.*

XXI. Annas de Levyde Vantadour Archiepiſcopus Bituricenſis eamdem Apologiam damnat, *tamquam propoſitionibus periculoſis, abſurdis, ſcandaloſis, & temerariis plenam.* Erant autem propoſitiones a promotore oblatæ quæ ſequuntur. 1. *Vera regula, quam ſequuntur Caſuiſtæ, docet hoc ipſo quod opinio probabilis eſt, ita eſſe tutam, ut qui eam ſequuntur, periculo damnationis nequaquam ſe committant.* 2. *Quamobrem addo, opinionem minus probabilem non eſſe minus tutam quam probabiliorem.* 3. *Licet adhæreſcere opinioni, quamvis minus probabilis videatur quam alia.*

XXII. Felix Vialar Epiſcopus Catalaunenſis in eiuſdem Apologiæ damnatione die 12. Martii 1659. *ſcientiam probabilitatum* enumerat *inter artificia, & blandimenta carni aptata.*

XXIII. Euſtachius de Chery Epiſcopus Nivernenſis, præfatum librum damnans die 8. Novembris an. 1658. enumeratis multis erroribus, quibus ſcatet, concludit: *Tandem defendit perniciosam doctrinam probabilitatis, ratione prorſus humana nixam, decretum maxime impium, errorem periculoſiſſimum, venenum exitioſiſſimum Moralis chriſtianæ.*

XXIV. Archiepiſcopus Rothomagenſis Normanniæ Primas anno 1659. die 4. Februar. declarat, laudatam Caſuiſtarum Apologiam, quæ tota eſt in defenſione Probabiliſmi, & laxarum opinionum, quæ heinc dimanant, *ſcatere innumeris erroribus, utpote quæ falſis principiis nitatur, redundet ſophiſtarum argutiis, conſecutionibus pernicioſis, & doctrinæ Chriſti Evangelio penitus contrariis: in qua denique ſacrilego quopiam conſilio congeſtum eſt quicquid infandum, quidquid corruptum & diſſolutum ab variis ſuperiorum ætatum Auctoribus in orbem chriſtianum, gementibus bonis, ſparſum & effuſum fuerat.*

XXV. Archiepiſcopus Bituricenſis Probabiliſmum una cum Apologia Caſuiſtarum damnavit anno 1659. die 6. Februarii.

XXVI. Archiepiſcopi Pariſienſis Cardinalis Radeſii Vicarii generales, habitis pluribus

Digitized by Google

ribus congregationibus doctorum virorum, plures ex Apologia Caſuiſtarum excerptas propoſitiones nigro tetha notarunt: & cum ventum ad doctrinam probabilitatis eſſet, qua aſſeritur quempiam poſſe, citra damnationis periculum, ſequi opinionem probabilem in ſenſu Probabiliſtarum, hanc tulerunt cenſuram: *Hæc doctrina generatim & indefinite accepta falſa eſt, temeraria, periculoſa, confuſionem in chriſtianam morum diſciplinam invehens, ab inquirenda, & invenienda veritate prohibens, & unicuique naturæ corruptæ cupiditatibus obtemperare liberum relinquens.*

XXVII. Henricus Andegavenſis Epiſcopus an. 1658. die 11. Novembris pulcherrimo, atque doctiſſimo decreto damnavit Probabiliſmum, vocavitque *probabilitatem novarum, & portentoſarum opinionum originem*. Admonet *unumquemque oportere adhærere antiquitati veritatis, & omnem repudiare novitatem, utpote teterrimam omnis erroris ſcaturiginem. Nam, ut ait S. Auguſtinus, antiqua eſt veritas, novitium, & temporale mendacium: idcirco Dominus nonniſi ob antiquitatem veritatis in Apocalypſi albo capite apparuit*. Quapropter præfatus Antiſtes *proſcribit, & damnat novellam Caſuiſtarum probabilitatem, & Apologiam, utpote veras Ethices chriſtianæ regulas labefactantem, implacabile Chriſtianorum odium in immania ſcelera extinguentem, ad molliorem, & ſolutiorem vitam incitantem, alentem, & augentem morum corruptelas, omnem e Chriſtianorum animis Dei, & proximi caritatem evellentem, interiorem myſteriorum venerationem omnino perimentem .... debitam ſanctis Patribus, & ſacro-ſanctis Eccleſiæ canonibus reverentiam evertentem, omnem denique ſummiſſionem cordis, & obedientiam pleriſque Chriſti, & Apoſtolorum præceptis indiſpenſabilibus debitam obterentem*. Apud Bonum Merbeſium *loc. cit.*

XXVIII. Nicolaus Epiſcopus Bellovacenſis, & Comes vice-dominus de Gerboredo, Par Franciæ, Parochorum ſuorum ſupplici libello, & privato tuendæ veritatis ſtudio incitatus, Probabiliſmum una cum Apologia Caſuiſtarum damnavit anno 1658. die 12. Novembr. Prolixam cenſuram refert laudatus Merbeſius *loc. cit.*

XXIX. Probabiliſmum, & Apologiam Caſuiſtarum damnarunt Carolus Epiſcopus Sueſſionenſium die 23. Octobris an. 1659. Epiſcopus Tullenſis die 18. Aprilis an. 1658. Alphonſus Dalbene Epiſcopus Aurelianenſis, qui primus ſacri belli ſignum adverſus Apologiam Caſuiſtarum extulit anno 1658. die 4. Iunii. AEgidius Eboracenſis Epiſcopus die 15. Ianuarii an. 1659. aliique fere omnes Galliarum Epiſcopi, quos referunt Merbeſius, Antonius Charlas, Gonet, Contenſonius, Gennetus, Natalis ab Alexandro, & ceteri qui hoc de argumento ſcripſerunt.

XXX. Antonius Godeau Epiſcopus Vencenſis, cuius vel nomen panegyricum facit, inquit Merbeſius, hæc ſtatuit, dum eſſet Epiſcopus Graſſenſis: *In declaratione caſuum contingentium, ſit vobis hæc generalis regula, ut eam ſemper eligatis opinionem per quam Deus magis glorificatur, quæque maiorem cum arcta Evangelii via habet conformitatem. Maxime vero periculoſa eſt illa .... quod, probabiliore reli-*

relicta, liceat minus probabilem ſequi. In Synodo vero habita 6. die Maii an.1659. Vencii edictum promulgavit adverſus Probabiliſmum, & ſæpe citatam *Apologiam* Probabiliſtarum; eamque damnavit, *ut oraculis evangelicis, Christi Domini exemplis, Apoſtolorum doctrinis, ſanctorum Patrum opinionibus, & Eccleſiæ definitionibus maxime contrariam, & ſcatentem innumeris erroribus, propoſitionibus temerariis, ſcandaloſis*.

XXXI. Anno circiter 1670. Ioannes de Aranton d' Alex collegit conſtitutiones ſynodales S. Franciſci Saleſii, cuius fuit in Epiſcopatu Genevenſi ſucceſſor, nonnullis factis additionibus, in quibus *IV. Part. tit.*IX. *cap.*11. de opinionum delectu a Confeſſariis faciendo hæc ſtatuit: *Quam in rem opportunum duximus omnibus Confeſſariis eam ſalubrem admonitionem tradere quam magnus Cardinalis Bellarminus nepoti ſuo dedit*. „ Si quis (*ait ſapiens, & pius vir*) velit in tuto ſalutem ſuam „ collocare, is omnino debet certam veritatem inquirere, & non reſpicere quid „ multi hoc tempore dicant, aut faciant; & ſi rei certitudo non poſſit ad liqui- „ dum apparere, *debet omnino tutiorem partem ſequi*, & nulla ratione, nullius „ imperio, nulla utilitate temporali propoſita, ad minus tutam partem declinare. „ Agitur enim de ſumma rei, cum de æterna ſalute tractatur. Et *facillimum* eſt „ conſcientiam erroneam induere, & eo modo conſcientia non remordente, ad „ eum locum deſcendere ubi vermis non moritur, & ignis non extinguitur. “ En nobile ſocietatis fœdus Epiſcoporum Gallorum cum Epiſcopis Italis in ſacra adverſus Probabiliſmum pugna.

CAPUT V.

Conventus univerſi Cleri Gallicani ſolemni edicto damnat Probabiliſmum.

I. Natalis ab Alexandro in Appendice ad *Tom. II. Theolog. dogm. & mor.* integram cenſuram celeberrimi Concilii univerſæ Franciæ refert. Ut brevitati ſtudeam, pluribus omiſſis, ea omnia dumtaxat tranſcribam quæ damnationem ſententiæ minus probabilis ſpectant. Summam, qua pollet, poſt Concilium generale, Synodus nationalis vaſtiſſimæ Monarchiæ, & doctiſſimi Cleri, auctoritatem non eſt quod exponam: res enim omnibus comperta eſt. Hæc ergo quæ ſequuntur, Concilium iſtud anno 1700. celebratum decernit.

II. „ Religionem chriſtianam fide & moribus conſtare; dogmatum autem, tum „ fidei, tum morum, eumdem eſſe fontem, ac bene vivendi regulam ad ipſum „ fidei caput pertinere, Eccleſia catholica ſemper intellexit . . . . Nos Cardinales „ Archiepiſcopi, Epiſcopi permiſſione Regia in Palatio San-Germano congregati, „ aſſiſtentibus aliis viris nobiſcum congregatis, loci noſtri memores, atque ante-

„ ceſſo-

Digitized by Google

„ ceſſorum noſtrorum in comitiis quoque generalibus monitis, & exemplis per-
„ moti, his Eccleſiæ laborantis incommodis occurrere, quantum Dominus ex al-
„ to conceſſerit, omni ope decrevimus : atque unanimitatem noſtram, tot tantiſ-
„ que diſſidiis opponendam duximus in ſpiritu caritatis, nulli perſonæ graves,
„ nullis, quoad ratio temporis ſinet, erroribus parcituri . . . .

III. . . . „ Nunc, ut ad aliud fidei caput veniamus, ad moralem ſcilicet Theo-
„ logiam, his poſtremis temporibus prava ingeniorum licentia, ac ſubtilitate cor-
„ ruptam, præmittenda putamus verba felicis memoriæ Alexandri VII. quibus
„ *magno animi ſui dolore teſtatur, complures opiniones chriſtianæ diſciplinæ relaxati-*
„ *vas, atque animarum perniciem inferentes, partim antiquatas iterum ſuſcitari,*
„ *partim noviter prodire, & ſummam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in*
„ *dies magis excreſcere, per quam in rebus ad conſcientiam pertinentibus MODUS*
„ *OPINANDI irrepſit* &c. Qua ſententia non modo errores increviſſe queritur;
„ verum etiam, *quod caput eſt*, adnotari voluit, *ipſam* rei tractandæ *rationem* eſſe
„ introductam, unde videremus corruptelam morum non modo ſecuturam, verum
„ etiam, facto veluti impetu, irrupturam, quam vix cohibere poſſemus.

„ Neque vero ſatis fuit ſanctiſſimo Pontifici (perpendant hæc verba Probabili-
„ ſtæ) novam hanc methodum ludificandæ conſcientiæ, & involvendæ veritatis,
„ hoc eſt ipſum mali detexiſſe fontem; ſed exitialis doctrinæ rivulos inſectatus,
„ complures propoſitiones . . . prohibuit . . . Quod ſalubre opus Innocentius XI.
„ pro ſua pietate proſecutus &c.

„ Sed enim incredibile dictu eſt, ex peſſimis principiis, tota licet reluctante
„ Eccleſia, quanta malorum incrementa provenerint : ſubtilioribus ingeniis in id
„ unum intentis, ut eo quiſque ſe vel maxime Theologum videri velit, *quo plu-*
„ *ra eiuſmodi inventa in probabilitatis auctoritatem adduxerit*. Verum hæc conſta-
„ bilire, aut per eam ſpeciem mentes infirmorum in falſam, & noxiam ſecurita-
„ tem inducere, nihil eſt aliud quam animas perdere, *ac doctrinas, & mandata*
„ *hominum*, vanaſque traditiones exemplo Phariſæorum divini mandati loco ob-
„ trudere. Quare tot errorum experientia devicti, neceſſe habuimus *ipſam malo-*
„ *rum radicem exſcindere, eam ſcilicet opinandi rationem*, quæ ignota SS. Patribus
„ tanta de rebus maximis diſſidia peperit, ut iiſdem in parochiis, iiſdem in tem-
„ plis, paſſim cerneremus ab aliis teneri, & ligari quæ ab aliis ſolverentur; ac
„ plebem chriſtianam in varia atque incerta diſcerpi, nec ſcire, quibus credat,
„ magno dedecore eccleſiaſticæ auctoritatis, magnaque aperta ianua ad ſalutis in-
„ curiam, & indifferentiam; quam vincere non Epiſcopi ſingulares, ſed ſola epi-
„ ſcopalis unanimitas, & auctoritas poſſit, dicente Apoſtolo : *Obſecro vos fratres* ..
„ . . . *ut idipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata*. "

III. Tandem, latis cenſuris adverſus magnum propoſitionum ex Probabiliſmo,

Digitized by Google

veluti ex ſonte, dimanantium numerum, ſequens ſolemne edictum tulit adverſus Probabiliſmum, omnium laxitatum ſcaturiginem.

DE OPINIONUM PROBABILIUM USU.

„ Abſit vero ut probemus eorum errorem qui negant, licere ſequi vel inter „ probabiles probabiliſſimam. Sed ad rectum uſum probabilium has regulas a iu- „ re præſcriptas cognoſcimus.

„ Primum eſt, ut in dubiis de ſalutis negotio, ubi æqualia utrimque animo ſe „ offerunt rationum momenta, ſequamur id quod tutius, ſive id quod eſt in eo „ caſu unice tutum: nec id conſilii, ſed *PRAECEPTI* loco habeamus, dicente „ Scriptura: *Qui amat periculum, in illo peribit. Hæc eſt prima regula.*

„ *Altera.* Ut circa probabiles de chriſtiana doctrina ſententias ſequamur id quod „ *Viennenſe Concilium œcumenicum* circa infuſas tam parvulis, quam adultis in ba- „ ptiſmate virtutes decrevit his verbis: *Nos hanc opinionem, tamquam probabilio- „ rem, & dictis Sanctorum, ac Doctorum modernorum Theologiæ magis conſonam, & „ concordem, duximus eligendam.* Quod Concilii iudicium, eo magis ad dirigendos „ mores pertinere conſtat, quo magis ex ipſis fidelium ſanctitas, ac ſalus pendet.

„ Ex hoc igitur regula fit conſequens. *Primum*, ut in rebus theologicis, ad fi- „ dei, & morum dogmata ſpectantibus, Theologos quidem etiam modernos audia- „ mus, ſi tamen conſonas SS. Patribus tradant ſententias: deinde, ſi ab eiſdem „ recedant, harum opinionum inhibeatur curſus, nedum earum aliqua habeatur „ aut ulla eis tribuatur auctoritas. Denique, ut nemini liceat eligere eam ſenten- „ tiam quam non magis veritati conſentaneam duxerit.

„ Quod ergo in praxi *eam nobis liceat ſequi ſententiam quam nec ipſi ut probabi- „ liorem eligendam iudicemus, hoc novum inauditum, hoc certis, ac notis Auctoribus „ poſtremo demum ſæculo proditum, & ab eiſdem pro morum regula poſitum*, repugnat „ huic effato (Vincentii Lirinenſis commonit. I. cap. III.) celebrato (*quod ubique, „ quod ſemper, quod omnibus*) nec habere poteſt chriſtianæ regulæ ſecuritatem.

„ *Hoc initium malorum eſſe, atque omnium antedictarum corruptelarum caput. Hoc „ in cenſuris Apologiæ Caſuiſtarum ab Anteceſſoribus noſtris viris fortibus ac religio- „ ſis* cenſorie notatum. Hoc ſæpe reprehenſum, hodieque reprehendi, nullo incu- „ ſante, immo bonis probantibus, diffiteri nemo poteſt. Eſtote prudentes ſicut ſer- „ pentes, qui protecto, quod præcipuum eſt, capite ſibi conſulunt. Nec quiſquam „ in dubio ſalutis ad actum proſiliat, niſi ipſo dubio, non *ad nutum voluntatis „ aut ex cupiditatis inſtinctu*, ſed ex recta ratione depoſito, dicente Scriptura: *Ra- „ tionabile obſequium veſtrum*: & iterum: *Sapiens timet, & declinat a malo: ſtul- „ tus tranſilit, & confidit.* Poſtremo audiatur apoſtolicum illud: *Omne quod non eſt „ ex fide*, ideſt ex conſcientia, *peccatum eſt.* Denique, *teſtimonium reddente conſcien- „ tia ipſorum*, non aliorum utique, ſed ipſorum, & ſua.“

IV.

IV. In hoc celebri Concilio laudatur auctoritas Concilii œcumenici, Synodorum, & Epiſcoporum præcedentium, atque Univerſitatis Pariſienſis. Hæc omnia Patres Concilii in epiſtola encyclica ad univerſum Galliarum Clerum ſignificant. „ Quare cum ad extrema (inquiunt) ventum eſt tempora, in quibus decor priſtinus, imminuta fide, refrigeſcente caritate, labente diſciplina morum corruptelis, ac „ denique, ut fit, fallacium opinionum illuvie deteri videbatur: id egerunt omnes „ pii, atque ipſa præſertim Eccleſia Gallicana, ut *moralis Theologiæ dignitatem* „ *vindicarent*.... Et quidem doctiſſimæ, ac celeberrimæ Theologiæ Facultates, „ maxime vero Pariſienſis cum Lovanienſi coniuncta, etiam interrogantibus Epi„ ſcopis, pro officio ſuo gliſcentem novandi libidinem repreſſerunt. Compresbyteri „ quoque noſtri parochialium Eccleſiarum Rectores, ceterique Doctores in ampliſ„ ſimis civitatibus conſtituti, ad noſtra uſque tempora non ceſſarunt exaltare vo„ cem ſuam in plateis Sion, atque Epiſcopos in altiore ſpecula collocatos aſſiduis „ efflagitationibus incitarunt... Nec tacere poſſumus, Religioſiſſimi Patres, me„ morabilem ſententiam qua maximus, ac doctiſſimus Cœtus anno 1655. & ſe„ quentibus, Pariſiis congregatus, graviſſimo ſuo iudicio damnavit perverſam, ac „ falſi nominis ſcientiam, qua inſtructi homines, *non iam accommodarent mores* „ *ſuos ad evangelicæ doctrinæ normam, ſed & ipſam potius regulam, ac ſancta man*„ *data ad cupiditates ſuas inflecterent, novaque & inani Philoſophia chriſtianam di*„ *ſciplinam in academicas quæſtiones, ac dubias fluctuanteſque ſententias verterent*. „ Hæc illi. Qua ſententia verſatilem illam, ac noxiam opinionum flexibilitatem, „ *hoc eſt ipſum mali caput, conterebant*... Hanc paternam velut hereditatem, „ Cleri Gallicani Cœtus anno 1682. Pariſiis congregatus exceperat: ſed, Conven„ tu interrupto, ne ſalutaris conſilii memoria intercideret, ſapientiſſimi Patres „ pravarum propoſitionum indiculum, anteaquam diſcederent, edi, ac per Eccle„ ſias mitti voluerunt.... Huius ergo rei gratia nos in Spiritu ſancto, & in „ Chriſti nomine adunati, eiuſque ope freti, non tam opus novum aggredimur, „ quam ſancta decreta colligimus, ordinamus.“

C A P U T VI.

Epiſcoporum Hiſpaniarum, & Concilii Romani, ſub BENEDICTO XIII. celebrati, auctoritate Probabiliſmus evertitur.

I. GAllis Epiſcopis concinunt Hiſpaniarum Antiſtites. Eminentiſſimus, atque ſapientiſſimus Cardinalis Aguirre in præfatione ad Conciliorum Hiſpan. collectionem teſtatur, Probabiliſmum improbaſſe Fagundez de Torres Epiſcopum Calaguritanum, Venerabilem Ioannem Pallafoxium Epiſcopum Oxomenſem, & Lu-

Ludovicum Creſpium Epiſcopum Placentinum, quos *hortatu Eminentiſſimi Cardinalis Balthaſſaris de Moſcoſo Archiepiſcopi Toletani.... cœpiſſe communi conſilio exagitare Probabiliſmum, tum longe & late graſſantem*, teſtatur laudatus Cardinalis Aguirre.

II. Accedunt recentiores Hiſpaniarum Antiſtites plures, qui anno 1717. libellum ſupplicem miſerunt ad Romanum Pontificem Clementem XI. in quo magno animi mœrore deplorant huius ſæculi potiſſimum diſciplinæ chriſtianæ laxitatem, & morum diſſolutionem. Tantorum originem malorum inde derivant, quod pluribus diſplicere deſiit laxitas, ex quo viderint eam vel ab ipſis Ianſeniſtis oppugnari. *Immo* (inquiunt Antiſtites illi) *placere aliquibus* (cœpit) *eo nimirum prætextu allectis, quod ſic a Ianſeniſmi partibus magis receſſiſſe viderentur*. Revocant ſimul hanc laxitatem in ipſum Probabiliſmum late acceptum.

III. Poſtremum Concilium Romanum ſub *BENEDICTO* XIII. celebratum anno 1725. .... regulas conſtituit Probabiliſmo manifeſte adverſas. Concilium non eſt generale; eſt tamen poſt œcumenicum ſummæ auctoritatis. Eidem interfuerunt ſummus Pontifex *BENEDICTUS* XIII. Cardinales XXXII. Archiepiſcopi V. Epiſcopi XXXIX. Procuratores Cardinalium IV. Epiſcoporum vero XXVI. *tit.* v. *cap.* ix. præſcribitur ut in reſolvendis caſibus hæc ſervetur regula. *Sub finem diſputationis Præfectus, aut alius quiſpiam ... caſum propoſitum definiet eis doctrinis quas veriores, magiſque fundatas iudicabit*. Concilium, cui interfuit per procuratorem, interpretatus eſt Sebaſtianus Pompilius Bonaventura Epiſcopus Montisfuliſci, & Corneti. Porro ad *caput* 11. *tit.* 1. hæc ſcribit latine reddita. *Cum non habeamus pro religionis ſcientia alias ſcholas præter illas quæ in Seminario apertæ ſunt, eo ſecuritatis gaudio fruimur, quod in omnibus huiuſce ſcientiæ partibus tum videlicet in fidei myſteriis, tum in morum doctrina, tum in Eccleſiæ diſciplina ſententiæ communiores, & tutiores defendantur, executionique demandentur conſuetudines quæ communius obtinent, magiſque receptæ ſunt, ſublatis illis opinionum novitatibus, & ſingularitatibus quæ in his materiis ſemper periculum induxerunt*.

CAPUT VII.

Ex recenſitis auctoritatibus evidens colligitur argumentatio adverſus Probabiliſmum.

I. PRimum omnium repellendum eſt Probabiliſtarum commentum, quo imperitis repræſentant Probabiliſmum defendi a Cardinalibus, & Epiſcopis. P. Claudius La Croix, ut ceteros ſileam, ſcribit *Lib. I. quæſt.* xli. *num.* 268. ſequentes Cardinales, & Epiſcopos a Probabiliſmo ſtare. *Albert. M. S. Anton. Palud. Panor. Alv. B. Med. Ledeſm. Zerol. Merol. Mald. Bonac. Barb. Caram. Tolet. Lug. apud De Champs*.

II.

II. Plura falſa paucis lineis promuntur. Albertus M., & S. Antoninus conceptis verbis Probabiliſmum, antequam naſceretur, diris devoverunt. Bartholomæus Medina non fuit Epiſcopus. Paludano ignotus fuit Probabiliſmus nondum natus. Verum hæc, & ſimilia leviora ſunt menda. Impoſtura non ferenda eſt, quod nemo ex citatis Epiſcopis quidquam, quatenus Epiſcopus, definierit in favorem Probabiliſmi. Caramuel, Bonacina, Barboſa, ceterique, Epiſcopi fuerunt. At numquid aliquam epiſtolam paſtoralem evulgarunt? Numquid Synodum celebrarunt? Numquid regulas ſervandas a Theologis in caſuum deciſione ediderunt amplectendi in rebus dubiis ſententiam minus probabilem? Nihil horum umquam attulerunt vel *La Croix*, vel *De Camps*, vel quiſpiam Probabiliſtarum. Cur ergo Epiſcopos citatos allegant? Bonacina edidit curſum Theologiæ moralis, propoſitionibus damnatis ſcatentem, & poſtea inſtitutus Epiſcopus fuit. Idipſum præſtiterunt ceteri. In propriis operibus, quæ ut Theologi, vel ut Canoniſtæ ediderunt, ſententiam minus probabilem propugnarunt. Ceterum, ut Epiſcopi, nec in Synodis, nec in epiſtolis paſtoralibus quidquam in favorem Probabiliſmi definierunt. Ergo evidens eſt, *De Champs*, *La Croix*, ceteroſque falli, & fallere, dum Epiſcopos in præſidium Probabiliſmi adferunt. Eoſdem laudent ut Theologos, vel Canoniſtas, ſecus ut Epiſcopos iuxta communem ſenſum.

III. Vidimus ergo quæ ſummi Pontifices Alexander VII. & Innocentius XI. decreta ediderunt contra novum *probabilizandi* MODUM. Vidimus Romana tribunalia, ad caſus conſcientiæ reſolvendos inſtituta, probabiliorem, minus probabili neglecta, doctrinam amplecti. Vidimus Italiæ Epiſcopos in ſuis Synodis, aut inſtructionibus paſtoralibus, Probabiliſmo reiecto, probabiliorem doctrinam ſervandam in ſuis diœceſibus præſcribere. Vidimus plurimos Galliarum Epiſcopos in ſuis pariter Synodis, Probabiliſmo expreſſe damnato, probabiliorem ſententiam amplectendam præcepiſſe. Epiſcopis Italiæ, & Franciæ accedunt Epiſcopi Hiſpaniarum. Tandem univerſus Clerus Gallicanus Pariſiis congregatus ſolemni decreto declaravit, Probabiliſmum omnium in genere moris laxitatum, & malorum fontem eſſe: illum damnavit, & probabiliorem, atque in rebus dubiis tutiorem ſententiam ſequendam eſſe ſanxit: idque non conſilii, ſed *præcepti* eſſe decrevit.

IV. Hæc omnia explorata compertaque fecimus, documentis luculentiſſimis in medium allatis. Ergo, ſpectato auctoritatis principio, *Probabiliſmus reprobatus eſt*. Quid ad hæc Probabiliſtæ? Non aliud ſane muſſitare valent, niſi Eccleſiam univerſalem ſolemni expreſſa conſtitutione dogmatica non damnaſſe *Probabiliſmum*: quod & ipſi concedimus: nam tunc nulla eſſet diſputatio. Ex hoc aſylo pulſi reſpondeant preſſe, & perſpicue. In quacumque theologica controverſia non damnata adhuc ſolemni ritu a Romana, & univerſali Eccleſia dogmatica aliqua conſtitutione, deſiderari ne maior poteſt auctoritas præ illa quam hactenus in medium

prom-

Digitized by Google

prompſi adverſus *Probabiliſmum*, & in confirmationem doctrinæ probabilioris? Decretum Alexandri VII. obvium eſt. Documenta Congregationum Romanarum, & Epiſcoporum Synodi, atque decreta perſpicua ſunt. Sed, quod rem conficit, Concilium nationale Gallicanum ſolemni edicto damnaſſe Probabiliſmum, revocari ne in dubium, eludi ne aliqua cavillatione poteſt? Nequaquam. Hoc nationale Concilium univerſæ Galliæ laudat in damnationem Probabiliſmi Concilium œcumenicum Viennenſe, laudat auctoritatem ſummi Pontificis Alexandri VII. laudat maiorum traditionem, prædeceſſorum Epiſcoporum conſenſum, & auctoritatem. Hæc omnia luce meridiana clariora ſunt. Iterum ego repeto: Quid fortius, quid validius adverſus Probabiliſmum? Qua conſcientia ergo in conſpectu tot Synodorum, Epiſcoporum, Congregationum defendere Probabiliſmum audent? Nonne vel unicum Gallicanum Concilium prævalet mille Theologis Probabiliſtis, ſi forent? Probabiliſtæ ergo non aliquod habent pontificium decretum a nato Probabiliſmo, non vel *unicam* Synodum diœceſanam, non vel *unicam* Paſtoralem, non unius Epiſcopi documentum, quo gregi ſibi a Deo commiſſo pabulum *Probabiliſmi* præbuerit. Quid, ſi adverſus doctrinam probabiliorem adferre illi in medium poſſent aliquam Synodum? Quid, ſi Concilium nationale? In tympanis, & citharis triumphos, & pæanas in viis & plateis canerent, ſibiliſque exciperent Antiprobabiliſtas. Sed nihil proferre hactenus potuerunt, nec proferent umquam.

V. Dicant iterum Probabiliſtæ. Medio integro ſæculo Epiſcopi Gallicani, qua paſtoralibus litteris, qua Synodis, Probabiliſmo bellum indixere. Poſt improbum diuturnumque ſtudium, poſt diſceptatam in tot Synodis, diſputationibus, libris typis editis controverſiam, univerſa Eccleſia Gallicana in Concilio nationali congregata Probabiliſmum terra marique exterminavit. Ediſſerant, inquam, nobis Probabiliſtæ: Eccleſia iſthæc iniecit ne laqueum animabus? Impoſuit ne fidelibus ſuis iugum aſperum & nimium opprimens? Id ſane præſtitiſſet, ſi licitus opinionis minus probabilis uſus eſſet. Chimærica ergo eſt *benignitas* probabiliſtica, commentitia, & deceptrix eiuſdem *dulcedo*.

VI. Quæſo, lector, ſepoſitis præiudiciis, ſerio meditare, Epiſcopos inſtitutos a Deo eſſe Eccleſiarum Rectores. Recogita Synodos diœceſanas, maxime in propria diœceſi, provinciales in tota provincia, nationales in univerſa natione pollere auctoritate. Si Synodi iſtæ approbatæ ſint apoſtolico calculo, ſumma fruuntur auctoritate. Concilium Gallicanum anni 1700. ut cetera prætercam, Romanæ Sedi compertum eſt. Nihil a medio iam ſæculo adverſus illud conſtituit, conſtitutura omnino, ſi quid in fidei, aut morum negotio peccaſſet. Ergo tacite approbavit. Iunge huic Concilio cetera omnia documenta quæ recenſuimus. Poſt animo anticipationum vacuo tute controverſiam dirime. Nullus dubito, quin ex iis quæ diximus, debeas bellum implacabile Probabiliſmo indicere. Hæc ergo ſerio expen-

Digitized by Google

expende, & Deum precare ut Probabiliſtis lumen veritatis infundat, quo Elizaldos, Camargos, Tyrſos, Aguirrios, aliôſque imitentur, qui, Probabiliſmo abiurato, probabiliorem doctrinam ſunt amplexati.

C A P U T VIII.

Sapientiſſimus Pontifex BENEDICTUS XIV. *probabiliorem ſententiam amplectendam decernit.*

I. HUic diſſertationi finem imponat BENEDICTUS XIV. feliciter regnans, qui hoc anno ſancto, quo ſcribimus, plura edidit documenta pro Confeſſariorum inſtructione. Inter alia unum eminet lingua vernacula ab ipſo doctiſſimo Pontifice exaratum, inſcriptumque *Lettera circolare della Santità di Noſtro Signore BENEDETTO PAPA XIV. a tutti i Patriarchi, Arciveſcovi, e Veſcovi ſopra la preparazione all' anno ſanto.* = *Datum ex Arce Caſtri Gandulphi die 26. Iunii 1749. Pontificatus Noſtri anno nono.* Epiſtola hæc latine reddita fuit; ſed lubet ipſum textum originalem tranſcribere ab ipſo, ut dixi, Pontifice ſummo ſcriptum: deinceps ſtatim latinam verſionem adiiciam, ut ipſi lectores deprehendere verſionis ſinceritatem queant. Hæc igitur ibi habentur.

II. „ La ſeconda coſa ſi è, che ſuccedendo, come pur troppo va ſuccedendo, „ che il Confeſſore intenda dal penitente qualche coſa che abbia biſogno di qual„ che diſcuſſione, eſſo non tiri ad indovinare; ma prima di riſpondere prenda „ tempo, e conſiglio. Sarebbe deſiderabile in ogni Confeſſore una eminente lette„ ratura; ma una competente, e ſufficiente letteratura è aſſolutamente neceſſaria: „ nè forſe di più ſi può ſperare, comprendendo la morale Teologia tante e tali „ queſtioni, che dipendono dalla notizia de' canoni, e delle coſtituzioni apoſtoli„ che, che è moralmente impoſſibile che un uomo abbia preſente tutto, e poſſa, „ come ſuol dirſi, riſpondere in piedi a tutto, come dee fare chi ha una ſcienza „ eminente, ſenza aver biſogno di ricorrere ai libri, come fa chi ha una ſcienza „ ſolo ſufficiente, giuſta ciò che riflette il noſtro Predeceſſore Innocenzo IV. nei „ Commenti al cap. *Cum in cunctis* al num. 2. ſotto il titolo *de electione, & electi* „ *poteſtate*, ove così ſcrive: *Scientiam autem reputamus eminentem quæ ſubtiles* „ *quæſtiones diſcutere, & definire novit, & in promptu reſponſiones habet: ille ha*„ *bet mediocrem qui ſcit aliquo modo examinare negotia, quamvis ad omnia neſciat* „ *reſpondere, & qui in libris veritatem eorum quæ ſcire tenetur, ſcit quærere, &* „ *ſi in promptu omnia non habet.* Ridotto perciò il Confeſſore nelle queſtioni dub„ bie, o in quelle delle quali non ha notizia, a ricorrere ai libri, non diremo „ coſa nuova, ſe diremo, eſſervi pur troppo nella gran farragine de' Scrittori „ chi penſa e ſcrive in un modo che è tutto alieno dalla ſimplicità evangelica,

„ e dal-

Digitized by Google

„ e dalla dottrina de' Padri . *Cum plures opiniones chriſtianæ diſciplinæ relaxativas*, „ *& animarum perniciem inferentes* , *partim antiquas iterum ſuſcitari*, *partim noviter prodire*, *& ſummam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excreſcere*, *per quam in rebus ad conſcientiam pertinentibus modus opinandi irrepſit alienus omnino ab evangelica ſimplicitate* , *ſanctorumque Patrum doctrina*; *& quem ſi pro recta regula fideles in praxi ſequerentur*, *ingens eruptura eſſet chriſtianæ vitæ corruptela*. Sono parole del noſtro Predeceſſore Aleſſandro VII. nel ſuo decreto „ *dei 7. Settembre 1665*. Ma ſenza entrare in verun dettaglio particolare, e nelle „ ineſtricabili queſtioni, che ſopra il credito degli Autori, e delle loro dottrine potrebbero eccitarſi, ci contentaremo di dire, che il buon Confeſſore nelle materie dubbie non dee fidarſi della ſua privata opinione; ma prima di riſpondere ſi contenti di vedere non un ſolo libro, ma ne veda molti, veda fra queſti „ i più riſpettabili; e poi prenda quel partito, che vedrà PIU' ASSISTITO „ DALLA RAGIONE, E DALL'AUTORITA'. Così ci ſpiegammo „ nella noſtra Lettera Circolare ſopra le uſure, che è *la 143. nel Tom. I.* del noſtro Bollario *al §. 8.* = *Suis privatis opinionibus ne nimis adhæreant*, *ſed priuſquam reſponſum reddant*, *plures Scriptores examinent*, *qui* MAGIS *inter ceteros prædicantur*, *deinde eas partes ſuſcipiant quas tum ratione*, *tum auctoritate plane confirmatas intelligent* : così ora ripetiamo, non dovendo la maſſima eſſer riſtretta alla ſola materia delle uſure, ma dovendo eſtenderſi ad ogni altra coſa che appartenga al foro ſagramentale, ed alle regole della coſcienza." *Quæ ſic latine reddo*.

„ Secundum pro Confeſſariis Monitum hoc eſt, ut ſi contingat, ſicut frequentius quidem contingere ſolet, Confeſſarium in ſuo miniſterio aliquid a pœnitente audire quod examine opus habeat, caveat ne divinando definiat; ſed antequam reſponſum præbeat, tempore congruo, & conſilio rem expendat. „ Optanda in quolibet Confeſſario eſſet ſcientia eminens; ſed mediocris & ſufficiens omnino neceſſaria eſt. Nec ultra ſperare licet, cum morum Theologia tot tantaſque complectatur quæſtiones, quæ a canonum, & apoſtolicarum conſtitutionum notitia pendent: adeo ut fieri vix poſſit, ut homo præſentia omnia habeat, valeatque, ut dicitur, ſtans pede in uno, ad quodlibet reſpondere, quemadmodum præſtare ſolent eminenti ſcientia præditi: opus iſti minime habent ad librorum lectionem confugere, quod facere conſueſcunt ii qui ſufficienti dumtaxat ſcientia pollent, ut animadvertit Prædeceſſor noſter Innocentius „ IV. in commentariis ad cap. *Cum in cunctis* num. 2. tit. *de electione*, *& electi poteſtate*, ubi ita ſcribit. *Scientiam autem reputamus eminentem quæ ſubtiles quæſtiones diſcutere*, *& definire novit*, *& in promptu reſponſiones habet*: *ille habet mediocrem qui ſcit aliquo modo examinare negotia*, *quamvis ad omnia neſciat*

„ *reſpon-*

Digitized by Google

„ *reſpondere, & qui in libris veritatem eorum quæ ſcire tenetur, ſcit quærere, & „ ſi in promptu omnia non habet.* Cum igitur Confeſſarius in dubiis quæſtionibus, aut in iis quarum notitia caret, evolvere libros coactus ſit, non ſine delectu id præſtet. Nihil quippe novi pronuntiabimus, ſi dixerimus, in tanta „ Scriptorum multitudine reperiri illos qui opinantur, ſcribuntque iuxta modum „ ab evangelica ſimplicitate, & Patrum doctrina prorſus alienum. *Cum plures opiniones chriſtianæ diſciplinæ relaxativas, & animarum perniciem inferentes, „ partim antiquas iterum ſuſcitari, partim noviter prodire, & ſummam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excreſcere, per quam in rebus ad „ conſcientiam pertinentibus modus opinandi irrepſit alienus omnino ab evangelica „ ſimplicitate, ſanctorumque Patrum doctrina; & quem ſi pro recta regula fideles „ in praxi ſequerentur, ingens eruptura eſſet chriſtianæ vitæ corruptela.* Verba ſunt „ Prædeceſſoris noſtri ALEXANDRI VII. in decreto ſuo *diei 7. Septembris 1665.* „ Verum, prætermiſſis implicatiſſimis quæſtionibus quæ excitari de Scriptorum auctoritate, eorumque doctrinis poſſent, ſat nobis erit Confeſſarium monere, ne „ in dubiis controverſiis propriæ adhæreſcat opinioni; ſed antequam deliberet, evolvat non unum, ſed plures libros: inter iſtos conſulat præſtantiores: poſtea „ illam amplectatur ſententiam *cui MAGIS ſuffragari rationem, & auctoritatem favere cognoverit.* Ita docuimus in noſtra *Epiſtola Encyclica* de uſuris, quæ „ eſt 143. in *Tom. I.* noſtri Bullarii §. 8. *Suis privatis opinionibus ne nimis adhæreant; ſed priuſquam reſponſum reddant, plures Scriptores examinent, qui MAGIS inter ceteros prædicantur; deinde eas partes ſuſcipiant quas tum ratione, „ tum auctoritate plane confirmatas intelligent.* Idipſum nunc in memoriam revocamus. Noſtra quippe ſententia coerceri intra fenoris confinia non debet, ſed „ ad ea omnia extendi quæ ad forum ſacramentale, & conſcientiarum regimen „ attinent.“

III. En quam conſtans, & luculenta ſit Apoſtolicæ Romanæ Sedis doctrina contra Probabiliſmum. In memoriam revocat BENEDICTUS XIV. decretum Alexandri VII. quo novus hic opinandi modus notatur tamquam ingentis corruptelæ fons, & cum evangelica ſimplicitate, & SS. Patrum doctrina pugnans. Quapropter decernit Pontifex ſummus & in Epiſtola Encyclica adverſus uſuram, & in hac de præparatione ad annum ſanctum, ut Confeſſarii eam deligant opinionem *quæ magis fulcitur ratione, & confirmatur auctoritate.*

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO IV.

ADVERSUS PROBABILISMUM

Theologorum omnium Ordinum auctoritate labefactatum.

PROOEMIUM.

CUM Probabiliſtæ neque decretum pontificium, neque Synodum aliquam peculiarem, neque Concilium ſive provinciale, ſive nationale allegare in præſidium Probabiliſmi queant, ad recentiorum Caſuiſtarum patrocinium ſeſe recipiunt. Quantum fuci hoc in genere imperitis faciant, dictu facile non eſt. Ut invidiam declinem, & veritati litem, repetam quod toties dixi, & quod ſemper intellectum volo, me omnes Probabiliſtas probitate, & morum integritate præditos exiſtimare, illorum intentionem piam, atque ex zelo viam ſalutis faciliorem efficiendi profectam, illorum perfecta eſſe opera pro certo habere. Nihil mihi cum illorum perſonis, animique intentione, & fine eſt. Hæc omnia noſtrum fugiunt tribunal; & propterea aut bene, aut nihil de iis dicendum. In eorum nos ſcripta unice inquirimus, adverſus hæc calamum acuimus. Et quia in citandis Theologis incredibiles offendi falſitates; ideo hæc præfatus ſum, ut ſi illorum relationes ſæpe ad fabulas, ad impoſturas, & arbitraria commenta amandavero, id vitio mihi non vertatur, ſed materiæ.

CAPUT I.

Præmonitum ad germanum plurium elapſi ſæculi Theologorum ſenſum aſſequendum.

I. NOn idcirco ſenſum plurium Theologorum exponere aggredior, ut aliquod inde mihi emolumentum comparare velim; ſed ut illorum innocentiam vindicem a falſis Probabiliſtarum interpretamentis. Quæ autem dicturus breviter ſum, fuſius ante me ſcriptis conſignarunt P. Vincentius Baronius, P. Vincentius Contenſonius, & ceteris uberius P. Tyrſus Gonzalez *integra diſſert.* 11.

II. Igitur dum plures elapſi ſæculi graviores Theologi aſſerunt, licitum eſſe ſequi opinionem quamlibet practice probabilem, ſeu minus probabilem, hic eſt illorum ſenſus. Quoties ipſi operanti practice probabilis eſt aliqua opinio, licet abſolute aliis ſit minus probabilis, ſitque minus communis *obiective* conſiderata, licito

cite illam operans ſequi poteſt. Quoniam cum practice ſolido gravique fundamento ductus aliquam opinionem iudicat practice probabilem, hæc opinio illi eſt probabilior. Impoſſibile enim nos arbitramur (idque evincemus infra) hominem ratione præditum poſſe iudicare opinionem quampiam practice probabilem eo ipſo tempore quo oppoſitam iudicat probabiliorem. Hæc nobis chimæra eſt poſt ortum Probabiliſmum nata. Hinc frequens eſt penes graviores elapſi ſæculi Theologos, iudicium probabile ſatis eſſe ad moraliter operandum. Quod enim proba*bile* eſt, dignum eſt approbatione; & quod dignum eſt approbatione, licite ſequi vales. P. Gonzalez, ut rem hanc confirmet, plurimos textus allegat PP. Suarez, Sinnichii, Vendrochii, Navarri, Venerab. Ludovici a Ponte, S. Antonini, Sylveſtri, Ioannis a S. Thoma, & aliorum.

III. Plurimis exemplis omiſſis, unum referam ex Ioanne a S. Thoma celeberrimo Theologo, quem laudatus P. Gonzalez deſcribit *cit. diſſert.* 11. *num.* 6. Inquit ergo Ioannes a S. Thoma 1. 2. quæſt. XVIII. diſp. XII. art. 3. *Quod attinet ad conſcientiam probabilem eſt unica regula certa licere ſequi conſcientiam probabilem, dummodo de eius probabilitate conſtet practice, & prudentialiter, & non ſolum ſpeculative: quia, probabilitate practice ſtante, licet oppoſitum appareat probabilius & iuſtius, licite poteſt talem conſcientiam ſequi. Hanc regulam cenſeo generalem, & univerſaliter veram pro omnibus actionibus moralibus*. Manifeſtum eſt, inquit Gonzalez, hunc Theologum loqui de iudicio, ſeu opinione propria. Unicuique autem opinio ſua probabilior etiam in actu primo & directe eſt & veriſimilior. Quare, dum aſſerit licitum eſſe ſequi opinionem probabilem, etiamſi oppoſita appareat probabilior, ſenſus eſt: quamvis hæc opinio in mente aliorum probabilior ſit; tamen mihi hic & nunc operanti minus probabilis eſt, & contrariam iudico probabiliorem. Ne multa. Theologus iſte cum plurimis aliis docet, licitum eſſe ſequi opinionem quæ *obiective* quidem, ſeu penes Auctores eſt minus probabilis, ſed ſibi eſt probabilior. Theologus laudatus ſemper inculcat, licitum eſſe ſequi quamcumque opinionem, dummodo *practice* ſit probabilis. De hoc controverſia nulla. Illud diſputatur, ſit ne *practice* probabilis opinio quæ, omnibus expenſis, apparet operanti minus veriſimilis, & contraria veriſimilior. Hoc non docere Ioannem a S. Thoma, & plurimos alios Theologos, defendunt Contenſonius, & Gonzalez.

IV. Laudo ego iſtorum conatum; ſed, ut id quod ſentio, ſincere promam, utcumque res iſta ſe ſe habeat, tanti illam non facio, ut multum temporis terere debeam in ea diſpicienda. Ad celebrem Theologum Ioannem a S. Thoma quod attinet, ut mea præfert opinio, implexa eſt, & impedita illius diſputatio. Requirit ad recte operandum probabilitatem practicam: quia, inquit poſt laudatum textum, *ſtante probabilitate practica, in quacumque materia licite procedi poteſt*,

Digitized by Google

quantumcumque dubitationes, vel difficultates aliquas quis patiatur: quæ in tali caſu erunt dubitationes ſpeculativæ, quæ nihil obſtant; aut etiam ſi oppoſita pars tutior & probabilior appareat. Sufficit enim probabilitas practica, & non requiritur probabilitas ſpeculativa, ut licite quis poſſit operari. His verbis perſpicue declarat, ſe non loqui iuxta communem ſenſum Probabiliſtarum, qui contendunt, ex duabus opinionibus practicis de eadem re, eiſdem circumſtantiis veſtita, licitum eſſe ſequi opinionem minus probabilem in conſpectu probabilioris exiſtentis in mente operantis: quod monſtrum nobis apparet. Porro quod citatus Theologus in ſenſu a nobis explicato loquatur, patet ex rationibus quibus immediate probat ſuam expoſitam ſententiam. Sic ergo eam evincit. *Primum ergo probatur. Quia probabilitas ſpeculativa illa eſt quæ nititur rationi, ſeu diſcurſui probabili circa ipſam veritatem rei, ſeu circa id quod eſt, vel non eſt in ipſa re; ſed nondum deſcendit ad formandum dictamen prudentiale, prout hic & nunc, & ſecundum varias circumſtantias occurrentes, quæ DIVERSAM habent inſpectionem, & poſſunt diverſo modo attendi, & magis, vel minus cognoſci, & ſic diverſum iudicium producere. Et bene ſtat quod aliquis habeat plures rationes probabiles ſpeculative, & tamen in formando dictamine practico, ſeu prudentiali patiatur dubium, ita quod practice non ſit certa, ideſt prudens, probabilitas. Quia ſpeculatio procedit magis abſtractive, & præciſive, & conſiderando rem ſecundum ſe; prudentia vero cum omnibus circumſtantiis, quæ hic & nunc occurrunt: nec poſſunt omnes in prima ſpeculatione, ſeu inſpectione conſiderari: & multoties, conſiderata una circumſtantia, redditur aliquid dubium, & incertum, quod, illa non inſpecta, certum, aut probabile videbatur.*

V. Compertum itaque eſt, Theologum hunc docere, licitum eſſe ſequi opinionem *practice* probabilem, ideſt omnibus circumſtantiis quæ occurrere poſſunt, inſpectis; licet oppoſita ſpeculative conſiderata, quæ ab his circumſtantiis abſtrahit, probabilior appareat: quia, inquit, adiecta, vel ſublata una circumſtantia, practice variatur opinio; & quæ erat certa moraliter, evadit dubia, aut contra, propter variationem circumſtantiarum. Nemo Antiprobabiliſtarum quidquam horum negat. Quare tria mihi de hoc Theologo videntur certa. Primum eſt, eum abſolute a recentioribus Probabiliſtis omnino diſcrepare, immeritoque in proprium patrocinium ab ipſis allegari. Alterum eſt, eumdem hanc controverſiam, præter illius morem, nimis confuſe verſare. Nonnulla enim habet quæ Probabiliſmo affinia ſunt. Tertium eſt, quocumque tandem in ſenſu exponatur illius ſententia, illud eſſe evidens, quod probabilitas talibus ab ipſo coarctatur terminis, ut in praxi id tandem ſuſtineat quod docent Antiprobabiliſtæ.

VI. Principium probabiliſticum de poſſeſſione libertatis adverſus legem ſic limitat num. 22. *Exceptio iſta eſt ſicut vulnus legis, & quædam eius abſciſſio. Cum au-*

tem

tem lex ſemel eſt ſtatuta, & ſtabilita, eſt in poſſeſſione præcipiendi. Probabilitatem coarctat in omnibus quæſtionibus in quibus occurrit damnum proximi. *Inſpiciendum eſt damnum, ſeu effectus, qui ex aliqua parte ſequi poſſunt*. Hanc regulam potiſſimum in contractibus ſervandam præſcribit. *Sicut ex eo quod poſſint cum eodem ſimul fieri contractus ſocietatis, & aſſecurationis circa aliquam pecuniam, nihil improbabilitatis in ſpeculatione, & diſputatio inferri videtur; tamen ipſa experientia, & uſu comprobamus, ex hoc conſequi multas palliatas uſuras; immo nihil iam inveniri tam uſurarium, quod non poſſit ratione prætenſi lucri ceſſantis aſſecurationis dandæ iuſtificari. Unde factum eſt quod fere omnes in pecunia, & negotiatione plus confidant quam in labore, & fructibus terræ, & omnia repleantur fraudibus, negotiationibus, & otioſitate*. Legatur integer §. ubi probabilitatem extrinſecam declarat, regulaſque præſcribit, quibus dignoſcantur Theologi, aut Confeſſarii ſeligendi. *Plerumque homines placere deſiderant aliis, a quibus conſuluntur, cum ſint multi magiſtri prurientes auribus*. Coacervabunt ſibi Magiſtros prurientes auribus. *Ubi* ly coacervabunt *multitudinem opinantium inſinuat qui placere deſiderant, præſertim ſi ſint Principes, & Magnates hi qui conſulunt*. Verum de hoc pluſquam ſatis. Legeſis laudatum Gonzalez.

CAPUT II.

Falſa commenta Terilli, Segneri, aliorumque Probabiliſtarum, qui iactant Auctorum multitudinem pro ſuo Probabiliſmo.

I. P. Paulus Segneri, aſſertus Auctor trium epiſtolarum in defenſionem Probabiliſmi, quas penitus, niſi me omnia fallunt; labefactavi in hiſtoria Probabiliſmi italice ſcripta, *epiſ.* 1. *num.* 47. ſcribit, Terilli auctoritate deceptus, omnes, *paucis exceptis*, Probabiliſmum defendere. Hoc prius adfirmaverant PP. Terillus, Moya, de Camps, Ardeskin; atque in dies ſcribere idem haud erubeſcunt *PP. La-Croix*, *Viva*, & ceteri iuniores. Præ omnibus tamen P. Terillus Auctorum ſibi faventium catalogo augendo deſudavit. Fabellis vix anicella dignis catalogum hunc infartum mox oſtendam.

II. Illud nunc eſt ſummopere animadvertendum, Theologos Probabiliſtas integro fere ſæculo, nempe a nato Probabiliſmo ad annum uſque 1656. nullum laudaſſe Auctorem faventem ſententiæ minus probabili, Medina antiquiorem. Hoc factum luculentiſſimum eſt. Probabiliſtas omnes provoco, ut vel unum producant Auctorem antiquiorem Medina, a Probabiliſtis dicti primi ſæculi citatum. Medina primus inventor neminem laudat. Lopez, Mercado, Vaſquez, Sanchez, Diana, Amicus, Tamburinus neminem laudant. Quin Caramuel clamitabat:

Theologia noſtra nova eſt. Reginaldus: *Quæ circa fidem emergunt difficultates, a veteribus hauriendæ: doctrina morum a recentioribus. Quærunt caſus temporum Doctores temporum.*

III. Cum primum a barbarie, & nimio abuſu aſſurrexit ſacræ Theologiæ ſtudium, quo, tricis, & futilibus ſpeculationibus miſſis, veros divinæ ſcientiæ fontes adiri cœptum eſt; continuo Probabiliſmus defecit. Quem ut ſuſtinerent illius aſſeclæ, ad antiquorum patrocinium tum primum, neceſſitate compulſi, nòn veritate duce, ſe ſe receperunt. Doctiſſimus P. Palancus, Ordinis Minimorum illuſtre decus, animadvertit, idem omnino in hac controverſia *Probabiliſmi*, ac in altera de concordia creatæ libertatis cum efficacitate divinæ gratiæ, accidiſſe. P. Ludovicus Molina candide faſſus eſt, ſuam de ſcientia media ſententiam incognitam Auguſtino fuiſſe, ſeque eiuſdem artificem primum prodere non eſt dedignatus; ut patet ex eiuſdem *Concordia* &c. Poſteriores Theologi, cum ſummum ſibi creari præiudicium viderent ex defectu auctoritatis antiquorum, tum expiſcari in Patrum operibus ſtuduerunt quoſdam textus, quibus propriæ ſententiæ famam conciliarent, invidia ſublata. Idem præſtiterunt Probabiliſtæ.

IV. Lubet tranſcribere verba P. Palanchi. „ Antequam inſurgerent Theologi „ RR. qui Probabiliſmo noviter invecto bellum indicerent, uſus non erat Pro- „ babiliſtis pro ſententia ſua Theologos, aut Summiſtas antiquos allegare; im- „ mo contra ſuam ſententiam, de minori probabilitate ſequenda in conſpectu „ probabilioris contradicentis, ingenue citabant *S. Antoninum*, *Sylveſtrum*, *Ca-* „ *ietanum*, *Conradum*, *Cordubam*, *Adrianum*, *Armillam*, *Sotum*, *Navarrum*, „ *Gabrielem*, *Maiorem*, *Comitolum*, & alios, ut videre eſt apud Ioannem San- „ chez in *ſelect. diſp.* xli. Caſtropalaum *Tom. I. de conſc. opin. diſp.* 11. Dianam „ *Tom. VIII. tract.* 1. *reſol.* 1. & alios. Attamen poſtquam, Deo, ut exiſtimo, „ inſpirante, cœperunt noſtri ſæculi Theologi *vehementius invehi in illam no-* „ *vitatem*, antiquorum Theologorum auctoritatem contra magnum Caſuiſtarum „ numerum, & RR. Theologorum in dies exurgentium catalogum in ſubſidium „ ſibi aſciſcere; videntes *Probabiliſtæ novitatem* iure debere antiquitati cedere, „ cœperunt contentioſe antiquitatem nobilem Theologorum in ſui favorem com- „ pellare. Factumque eſt ut Auctores, quos antea ingenue pro noſtra ſenten- „ tia citabant, impoſterum pro ſua iam contra noſtram militare contendant; „ adeo ut neminem ex antiquis noſtræ, omnes ſuæ parti faviſſe decertent. „ Quod in ſpeciem contigit in doctrina illa, rationeque conciliandi noſtram li- „ bertatem cum divina gratia, & prædeſtinatione: quam uti noviter a ſe in- „ ventam introduxit Molina, & primi eius Auctores; impoſterum autem eius „ ſectatores eam antiquam, & Auguſtinianam eſſe contendunt. Idem & aliis „ quibuslibet doctrinis de novo inductis ſæpe contigit. In quibus unum mihi

„ cer-

Digitized by Google

„ certiſſimum eſt, eas noſtris ſæculis minime traditas fuiſſe, quia antiquas, quia „ ex PP., & antiquis Theologis erutas; alias primi eius Auctores id allegaſſent: „ ſed e contra ſectatores illarum, ut ſemel iam traditas tuerentur, curaſſe au„ ctoritatem antiquorum eis doctrinis accommodare, & attemperare. " *Tract. de conſc. quæſt.* xxix. *art.* 4. *num.* 189. *pag.* 122.

V. Factum iſtud, ad Probabiliſmum ſaltem quod attinet, evidens eſt ac manifeſtiſſimum, ut ex ſola lectione Medinæ, Lopez, Vaſquez, Sanchez, Dianæ, Caſtropalai conſtat. Ergo ex ſolo facto in fumum occidit Probabiliſmus. Sententia enim quæ communi antiquorum Theologorum auctoritati adverſatur, nova eſt, atque adeo falſa, & temeraria. Sed, teſtibus Medina, Vaſquez, Lopez, Sanchez, Diana, Caſtropalao, & ceteris Probabiliſtis omnibus primæ epochæ, Probabiliſmus novus eſt, & omnibus Theologis *Medina* antiquioribus incognitus. Ergo ſententia, defendens licitum uſum opinionis minus probabilis, nova eſt, falſa, & temeraria. Sæpe inculcabo ſimilem argumentationem, quia facillima, & omnium captui accommodata eſt, ſimulque ineluctabilis, ad quam obmuteſcant oportet Probabiliſtæ.

VI. Primus, qui poſt integrum fere ſæculum ſubfurari antiquorum Theologorum ſuffragia aggreſſus eſt, fuit celebris P. Antonius Terillus, qui, ad hoc quod attinet, nullius ſane eſt auctoritatis: quia incredibiles, & putidiſſimas fabellas divendit ut manifeſtas veritates. Tanta Auctor iſte libertate auſuque pro ſe allegat SS. Thomam, Bonaventuram, Scotum, Antoninum, ceteroſque omnes antiquos, quanta citat Dianam, Tamburinum, Sanchez, & Vaſquez. Probabiliſtæ recentiores, ut La-Croix, Viva, Caſnedus, ceterique Terillum, ceu Principem Probabiliſmi reflexi, ſequuntur, eiuſque dictis ſummam adhibent fidem. Quamobrem nos pluribus evincemus, nullam ſibi Terillum mereri fidem in iis quæ hiſtoriam ſpectant; illius vero argumentationes mera eſſe ſophiſmata, cavillationeſque apertiſſimas. Neque tibi in mentem veniat, nimis aſpere nos Terillum excipere: quoniam non in illius perſonam, quam colimus & ſuſpicimus, ſed in illius ſcripta tota noſtra oratio tendit. Cum audieris quæ hic Auctor ſcribit in ſapientiſſimum piiſſimumque P. Michaelem Elizalde, & innumeros ſuos Probabiliſtas, quos a *ſatana* deceptos, & ambitionis fumo excæcatos aſſerit, tum intelliges, nos mitiſſime refutare illius incredibilia paradoxa.

Digitized by Google

CAPUT III.

S. THOMAS AQUINAS luculentiſſimis argumentis Probabiliſmum labefactat.

I. Miſſis antiquioribus Patribus, quorum doctrinam alibi explicabo, primum omnium in medium promo S. Thomam, quem pro ſe allegare Terillus cum ceteris Probabiliſtis auſus eſt. Quæſtionem hanc proponit S. Thomas *quodlib.* VIII. *art.* 13. cuius hic eſt titulus: *Utrum quando ſunt diverſæ opiniones de aliquo facto, ille qui ſequitur minus tutam, peccet, ſicut de pluralitate præbendarum.*

II. Probabiliſtæ, conſpicientes perſpicue in hoc titulo contineri quæſtionem probabiliſticam, cavillantur, hunc titulum non eſſe D. Thomæ. Cur? Quoniam in *ſummario* dumtaxat *quæſt.* VI. dicti quodlibeti habetur. Titulus qui immediate præcedit *articulum* 13. eiuſmodi eſt: *Utrum ille qui habet plures præbendas, peccet.* Hoc ex imperitia in operibus S. Thomæ dictum eſt. Angelicus ſolos articulorum titulos in *ſummario qq.* recenſitos ſcripſit, nec præfatos titulos repetit cum ad articulos componendos accedit; ſed hoc pacto incipit: *Circa primum videtur* &c. *Circa ſecundum* &c. *Ad tertium* &c. Tituli qui immediate præcedunt articulos, adiecti ſunt ab editoribus; ut ex collatione omnium codicum, & antiquarum cum recentioribus editionibus colligitur. Textus articuli nunc deſcribendus.

III. „ Reſpondeo dicendum, quod duobus modis aliquis ad peccatum obligatur. „ Uno modo faciendo contra legem, ut cum aliquis fornicatur. Alio modo faciendo contra conſcientiam, etſi non ſit contra legem; ut ſi conſcientia dictet „ alicui, quod levare feſtucam de terra ſit peccatum mortale. Ex conſcientia autem obligatur aliquis ad peccatum, *ſive habeat certam fidem de contrario eius „ quod agit: ſive etiam habeat opinionem cum aliqua dubitatione. Illud autem quod „ agitur contra legem, ſemper eſt malum, nec excuſatur per hoc quod ſit ſecundum „ conſcientiam.* Et ſimiliter quod eſt contra conſcientiam, eſt malum, quamvis „ non ſit contra legem. Quod autem nec contra conſcientiam, nec contra legem eſt, „ non poteſt eſſe peccatum. Dicendum eſt ergo, quod quando ſunt duæ opiniones „ contrariæ de eodem, *oportet alteram eſſe veram, alteram falſam*. Aut ergo ille „ qui facit contra opinionem Magiſtrorum, utpote habendo plures præbendas, *facit contra veram opinionem; & ſic, cum faciat contra legem Dei, non excuſatur „ a peccato, quamvis non faciat contra conſcientiam*: ſic enim contra legem Dei „ facit. Aut illa opinio non eſt vera, ſed magis contraria, quam iſte ſequitur, „ ita quod vere liceat habere plures præbendas: & tunc diſtinguendum eſt: quia „ vel talis habet conſcientiam de contrario; & ſic iterum peccat contra conſcientiam, quamvis non contra legem: aut non habet conſcientiam de contrario, *ſed*

„ cer-

Digitized by Google

„ certitudinem (legendum, *ſeu certitudinem*) ſed tamen in quamdam dubitationem „ inducitur ex contrarietate opinionum; & ſic ſi manente tali dubitatione plures „ præbendas habet, periculo ſe committit; & ſic proculdubio peccat, utpote ma- „ gis amans beneficium temporale quam propriam ſalutem: aut ex contrariis opi- „ nionibus in nullam dubitationem adducitur; & ſic non committit ſe diſcrimini, „ nec peccat. Unde patet ſolutio ad obiecta. “

IV. P. Antonius Terillus *tract. de conſc. quæſt.* XXIX. integrum hunc articulum exſcribit. *Ut* quoquomodo veritatem obnubat, alias D. Thomæ ſententias, quæ huic doctrinæ contrariæ videntur, obtrudit. P. La-Croix *Lib. I. num.* 321. ſcribit: *Plura circa S. Thomam videri poſſunt apud Terillum*. Nimium a ſcopo deflecterem, ſi omnia refellere iſtorum commenta vellem. Corpus doctrinæ S. Thomæ exponamus, nugis miſſis.

V. Ut veritas clarius pateat, in varia membra doctrinam tribuo. Duplici via peccare homo valet, aut legem violando, aut propriæ conſcientiæ repugnando. *Duobus modis ad peccatum obligatur. Uno modo faciendo contra legem, ut cum quis fornicatur; alio modo faciendo contra conſcientiam, etſi non ſit contra legem; ut ſi conſcientia dictet alicui, quod levare feſtucam de terra, ſit peccatum mortale*. Nulla de hoc quæſtio eſt.

VI. Adverſus conſcientiam homo peccat, aut dum evidenter cognoſcit, aut cum dubitat criminoſam eſſe operationem quam exercet. *Ex conſcientia autem obligatur aliquis ad peccatum, ſive habeat certam fidem de contrario eius quod agit; ſive habeat opinionem cum aliqua dubitatione*. Hæc ſola doctrina ab imis convellit Probabiliſmum radicibus. Quando enim Probabiliſta adhæret opinioni minus probabili, dubio procul *habet opinionem de contrario cum aliqua dubitatione*. Texant Probabiliſtæ telam illam reflexionum ſuarum, quantum ipſis arridet; numquam tamen quidquam vel apparens reponent ad hanc D. Thomæ doctrinam.

VII. *Illud autem quod agitur contra legem, ſemper eſt malum; nec excuſatur per hoc quod eſt ſecundum conſcientiam*. Compertum eſt, S. Thomam hic de ignorantia vincibili ſermonem habere. Nam centies ait, ignorantiam invincibilem a culpa excuſare. Qui ergo violat legem vincibiliter, peccat; ſecus qui invincibiliter. Num reperiri aliquando poſſit invincibilis ignorantia legis naturalis & divinæ, alibi dictum eſt.

VIII. Si opinio quam homo amplectitur, vera eſt, ſi tamen exiſtimet contrariam eſſe veram, peccat contra conſcientiam, licet non contra legem. *Aut illa opinio non eſt vera, ſed magis contraria, quam iſte ſequitur, ita quod vere licet habere plures præbendas; & tunc diſtinguendum eſt: quia aut talis habet conſcientiam de contrario; & ſic iterum peccat, contra conſcientiam faciens, licet non contra legem.* Falſum ergo eſt Probabiliſtarum principium, quo aſſerunt, licitum eſſe ſequi opinionem, quantumvis oppoſita exiſtimetur aut æque, aut magis probabilis. Duo

Digitized by Google

S. Thomas poſtulat ut actio expers culpæ ſit, unaque bona: ut ſit vera ſententia; ut ſit ab operante cognita ut vera.

IX. *Aut non habet conſcientiam de contrario, ſed certitudinem, ſed tamen in quamdam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum*. Mendum eſt in hoc textu, ut P. Palancus, aliique obſervarunt. Nam ly *ſed* obſcurum reddit ſenſum: legendum eſt *ſeu*. Contrarietas opinionum dubitationem inducit; & hoc eſt verum dubium, & in hoc omnes conveniunt, operationem ſuſpendendam eſſe.

X. *Aut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur; & ſic non committit ſe diſcrimini, nec peccat*. Hanc periocham a toto articuli corpore præciſam obtrudere Probabiliſtæ ſolent, ut evincant hominem, inter duas conſtitutum opiniones, poſſe ab omni dubitatione abſtinere, & quam maluerit partem eligere. Quæ interpretatio evidenter falſa eſt, & S. Doctori iniurioſa. Docet Angelicus, regulam honeſtæ operationis duplicem eſſe, legem, & conſcientiam. Conſcientia legi, & operatio legi, & conſcientiæ conformis ſit neceſſum eſt. Inſuper, *quando ſunt duæ opiniones de eodem, oportet alteram eſſe falſam, alteram veram*. Duo ergo requiruntur ut homo declinet a malo, & faciat bonum. Unum eſt, ut veram ampleſtatur ſententiam; alterum, ne dubitet de contraria ob auctoritatem Doctorum. Quoties veritate victus adhæret veræ ſententiæ, *& ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur; ſic non committit ſe diſcrimini, nec peccat*. Iſte eſt legitimus ſenſus illius ultimæ periochæ, ut ex totius articuli corpore conſtat; & potiſſimum ex doctrina quam Angelicus exhibet in argumento *Sed contra*, quod corpus articuli præcedit. *Poteſt eſſe*, inquit, *quod in tali caſu aliquis adhibeat diligentiam, inquirens, an habere plures præbendas ſit licitum, nec inveniat aliquid quod eum moveat ad hoc quod ſit illicitum: ergo videtur quod ſine peccato poſſit plures præbendas habere*. Ut ergo operatio vere honeſta ſit, veritas omnium primum requiritur; tum ut operanti innoteſcat; ac denique ut ita convictus operans ſit, ut nullæ occurrant rationes quæ ad dubitandum illius mentem inclinent ſuper honeſtate eiuſdem actionis. Hæc omnia perſpicue S. Doctor in laudato articulo explicat. Proponit quæſtionem probabiliſticam conceptis verbis in hoc titulo. *Utrum quando ſunt diverſæ opiniones Magiſtrorum de aliquo facto, qui ſequitur minus tutam, peccet*. Cur non reſpondit: *Melior eſt conditio poſſidentis*? Cur non adiecit: *Lex dubia, ſeu in diſputationem vocata non eſt lex?* Cur non aliud: *Si illa eſt opinio probabilior, hæc eſt probabilis*? Cur non poſtremum: *Ex duabus opinionibus æqualiter probabilibus elige quam mavis*? Quidquam horum dicendum & materia, & argumenta, & omnes circumſtantiæ poſcebant, ſi licitum docuiſſet uſum opinionis minus probabilis. Nihil horum, ſed oppoſitum docet. Ergo aperte improbat Probabiliſmum.

XI. Adſero aliam doctrinam, qua Angelicus labefactat duo Probabiliſtarum principia.

Digitized by Google

cipia; quibus ſublatis, corruat probabiliſtica machinatio neceſſum eſt. Unum eſt: In controverſiis de lege aliqua poſſeſſio ſtat pro libertate. Alterum: Lex dubia non eſt lex. Proponit S.Thomas IX.*quodlib.quæſt.*VII.*art.*15. ſequentem quæſtionem: Utrum habere plures præbendas ſine cura animarum abſque diſpenſatione, ſit peccatum mortale? Cui quæſtioni ut reſpondeat, hanc angelicam doctrinam præbet. *Reſpondeo dicendum, quod omnis quæſtio in qua de peccato mortali quæritur, niſi expreſſe veritas habeatur, periculoſe determinatur: quia error quo non creditur eſſe peccatum mortale quod eſt peccatum mortale, conſcientiam non excuſat a toto, licet forte a tanto. Error vero quo creditur eſſe mortale quod non eſt mortale, ex conſcientia ligat ad peccatum mortale. Præcipue autem periculoſum eſt, ubi VERITAS AMBIGUA eſt; quod in hac quæſtione accidit. Cum enim hæc quæſtio ad Theologos pertineat, in quantum dependet ex iure divino, vel ex iure naturali; & ad Iuriſtas, in quantum dependet ex iure poſitivo; inveniuntur in ea Theologi Theologis, & Iuriſtæ Iuriſtis contraria ſentire.*

XII. Res plena periculi eſt, in duarum conflictu opinionum unam præ altera eligere, *ubi veritas ambigua eſt, quod in hac quæſtione accidit*. Cur in hac quæſtione ambigua veritas eſt? Quia, reſpondet Angelicus, *inveniuntur in ea Theologi Theologis, & Iuriſtæ Iuriſtis contraria ſentire*. Nonne in ſimili caſu oppoſitum apertiſſime docent Probabiliſtæ? Nonne inficiantur quodcumque periculum; aut dicunt periculum eſſe materiale, ſecus formale? Nonne ſummam oſtentant ſecuritatem, quando eligitur illa opinio quæ magis arridet, cum ſuper ea in utramque partem Theologi diſputant? Nonne derident periculum iſtud, quod S.Thomas cum ceteris Patribus obiicit? Quare lepide eos excipit celebris Ieſuita P. Ignatius Camargo. *Sed beati Probabiliſtæ, quibus nullo diſcrimine, nullo labore, nulla difficultate, turmatim occurrunt viri prudentes, quorum auctoritate, eaque irrefragabili, opiniones morales paſſim obviæ, humanæ libertati faventes reddantur veræ, ac certo probabiles, & liberi ſunt vel a minimo periculo aberrandi a via ſalutis. Adeo felicia ſunt tempora noſtra præ temporibus Auguſtini, Bernardi, Thomæ* &c.

XIII. Aliud principium habet Angelicus, quo Probabiliſmum deſtruit. Eſt autem eiuſmodi. *Intellectus noſter reſpectu partium contradictionis ſe habet diverſimode. Quandoque enim non magis inclinatur in unam quam in aliam, vel propter defectum moventium, ut in problematibus, de quibus rationes non habemus; vel propter apparentem æqualitatem eorum quæ movent ad utramque partem: & iſta eſt diſpoſitio dubitantis, qui fluctuat inter duas partes contradictionis.* quæſt. XIV. de verit. art. I. in corp.

XIV. Quid, quæſo, ad hanc doctrinam reponunt Probabiliſtæ? Audi P. Claudium La-Croix *Lib. IV. num.* 407. „ Sicut bilanx, habens æqualia utrimque pondera, manet immota, niſi una lanx aliunde ab extrinſeco impellatur; ita intelle-

„ ctus

Digitized by Google

„ ctus per ſe manet immotus, ſi adſint æquales rationes : ſed ſicuti, quamvis u-
„ trmque pondera ſint æqualia, *aut etiam in una lance ſit maius pondus* ; *tamen*
„ *pot eſt ab extrinſeco*, *v. g. digito hominis altera lanx deflecti magis*, *non aliter ac*
„ *ſi plus ponderis haberet*; *ita intellectus hominis per voluntatem deflecti poteſt ad*
„ *illam etiam partem pro qua eſt minus motivum*. "

XV. Quoties Probabiliſtæ e labyrintho ſuarum reflexionum pedem efferunt, continuo falſitatem, & horrorem produnt probabiliſticæ doctrinæ. Idque mirum in modum evincit allatum exemplum. Mercator qui non ponderibus, ſed digito movet libram, ſeu ſtateram, infamis raptor habetur, ſi in illam partem in qua minus eſt ponderis, digito ſuo bilancem inclinet. Bilanx intellectus humani rationum ponderibus movetur. Quando pondera ſunt æqualia, fluctuat, anceps hæret, inquit Angelicus. Verum habet reponunt Probabiliſtæ, niſi voluntas *digito* affectionis, cupiditatis, voluptatiſque impellat mentem in partem ſibi magis faventem. Ergo quemadmodum mercator, ita voluntas iniqua, raptrix, fraudulenta, vaferrima eſt, dum mentem humanam in æternæ ſalutis controverſiis, non rationis pondere, ſed *digito* voluptatis movet. Evidentiora ſunt hæc quam ut explicatione egeant.

XVI. Aliud ineluctabile principium habet Angelicus 1. 2. *quæſt.* XIX. *art.* 6. quo evincit, omnem moralitatem veram conformem eſſe debere legi æternæ; quodque Probabiliſmum funditus evertit. Sed quia illud explicuimus *Lib. II. diſſ.* 1. *cap.* V. ideo ab eodem abſtinemus.

CAPUT IV.

B. ALBERTUS MAGNUS, & S. ANTONINUS Probabiliſmum improbant. A vanis iuniorum commentis vindicantur.

I. PP. Claudius La-Croix *Lib. I. num.* 296. pro ſe laudat B. Albertum Magnum, & S. Antoninum, quia citatos legit a PP. Stephano de Camps, & Antonio Terillo. Sed, ut argumento extrinſecus petito evincam evidenter, falſo laudari a Probabiliſtis recentibus hos duos Doctores, illud in memoriam revoco, quod *cap.* II. diximus; videlicet, antiquiores Probabiliſtas, *Vaſquez*, *Sanchez*, *Dianam*, ceteroſque communi aſſenſu faſſos eſſe, S. Antoninum probabiliorem ſententiam propugnare. Sed textus afferamus.

II. B. Albertus Magnus tract. 1. de hom. quæſt. LXX. art. 2. Tom. XVIII. pag. 325. *Præterea quæritur hic de regula quorumdam dicentium*, *quod ſi aliquis eſt dubius de aliquo*, *an ſit mortale peccatum*, *& facit illud peccatum*, *peccat mortaliter propter contemptum*. *Ponamus enim*, *quod dubitet*, *& habeat rationes probabiles ad*

oppo-

Digitized by Google

oppoſitum, ſed tamen non ſufficientes: tunc enim non videtur contemnere, eo quod ſequitur magis probabile.

Adiicit ſequentem quæſtionem, quæ tertia eſt. *Præterea quæritur de hoc quod etiam datur pro regula, quod dubia in ſecuriorem partem interpretanda ſunt. Securior autem videtur pars eſſe quæ plures rationes habet.*

Contra hanc tertiam quæſtionem ſibi opponit hoc argumentum. *Ibi non eſt ſecuritas, ubi eſt timor periculi. Sæpe autem ibi eſt timor periculi, ubi ſunt plures rationes.*

III. Habemus hic quæſtionem de dubio probabili. Habemus, nec in diſcrimen vocatur, ſed ut certum conſtituitur, ſequendam eſſe ſententiam magis probabilem. Id dumtaxat in diſputationem tum vertebatur, num ſecuritas ſit, in dubio probabili ſequi id quod habet probabiliores rationes.

IV. Reſpondet Albertus ad quæſtiunculam 2. *Dicendum, quod duplex eſt dubitans; ideſt dubitans ſupponens aliquid magis eſſe quam non eſſe: & de tali intelligitur regula. Et eſt dubitans nihil ſupponens: & hoc non eſt verum.*

V. Deeſt perſpicuitas Angelici Doctoris. Ceterum, ſi reſponſum iſtud cum regula in concluſione tradita conferas, evidenter colliges damnatum ab Alberto Probabiliſmum. Quando ergo dubitans ſupponit *aliquid magis eſſe quam non eſſe mortale*, de tali intelligitur *regula*, quod nimirum peccet ex contemptu, ſi facit id de quo habet rationes magis probabiles, quod ſit peccatum. Contra, illum non peccare ex contemptu aſſerit qui ſequitur probabiliores rationes, *nihil ſupponens* (pro gravi peccato.) *Et hoc non eſt verum* (quod peccet.)

VI. Ad ultimum argumentum contra quæſtiunculam 3. reſpondet: *Dicendum, quod duplex eſt ſecurius, ſcilicet remotius a falſo, & remotius a periculo. Et ſecundo modo intelligitur regula. Prima vero obiectio procedit in ſenſu primo.* Regula ergo intelligitur: *Dubia in ſecuriorem partem interpretanda eſſe*. Porro duplici modo aliqua opinio poteſt dici ſecurior: vel quia habet pro ſe rationes magis probabiles; vel quia magis removet a periculo peccandi. Porro Albertus docet, in dubiis eam amplectendam eſſe partem quæ ſecurius removet a periculo peccandi. Cur? Quia *ſæpe ibi eſt timor periculi, ubi ſunt plures rationes*. Hic eſt ſenſus illorum verborum: *& ſecundo modo intelligitur regula*, de amplectenda nempe opinione magis remota a periculo peccandi. *Prima vero obiectio procedit in ſenſu primo*, videlicet quod falſum reperiri poſſit, ubi ſunt plures rationes. Lege B. Albertum M. in *IV. Sentent. diſt.* XXI. *art.* 12.

VII. Non modo clarius, ſed evidentiſſime, S. Antoninus Probabiliſmum deteſtatur. Hæc ſcribit I. Part. tit. III. cap. X. §. 10. *Eligere viam tutiorem conſilii eſt, non præcepti*. Hanc detruncatam periodum obtrudere Probabiliſtæ ſolent, ab integro textu fide mala decerptam. Sic enim proſequitur textus: *Alias oporteret omnes ingedi*

Digitized by Google

gredi Religionem , in qua tutius vivitur quam in ſæculo . Non ergo de neceſſitate oportet tutiorem eligere , quando etiam alia via poteſt eligi TUTA . Sicut enim diverſæ viæ tendunt ad unam civitatem , licet una tutior alia ſit ; ſic ad civitatem cæleſtem alius ſic , alius ſic vadit , & tute , licet aliquis tutiori modo . Nonne luculentum eſt, S. Archiepiſcopum loqui de duabus ſententiis non dubiis , ſed utriſque tutis, licet una tutior ſit altera? In iis quæ ſequuntur, loquitur de opinionibus ſuper re dubia. Sic enim pergit. *Qui agit ſcienter id de quo dubitat eſſe mortale , permanente dubitatione, peccat mortaliter , etiamſi illud in ſe non eſſet mortale , ſumendo ſtricte, & proprie dubitationem , videlicet , prout rationes ſunt æque ponderantes ad utramque partem, nec magis quis declinat ad unam quam ad aliam . Sed ſi dubitet leviter quis per modum ſcrupuli, ſicut dubitat , ſeu formidat de oppoſito ; ſic agendo contra tale dubium , non peccat , dum adhæret opinioni alicuius Doctoris : & habet RATIONES PROBABILES PRO IPSA MAGIS QUAM PRO OPPOSITA OPINIONE .*

VIII. Et poſt pauca eodem §. 10. ſic pergit. *Notandum, quod cum bona conſcientia poteſt quis tenere unam partem alicuius opinionis , & ſecundum eam operari, ſecluſo ſaltem ſcandalo, quæ ſcilicet pars habet pro ſe notabiles Doctores ; dummodo talis opinio non ſit contra auctoritatem expreſſam ſacræ Scripturæ , nec contra determinationem Eccleſiæ catholicæ : & quod etiam ex contrarietate talium opinionum non inducatur ad dubitandum ; ſed bonam ſibi conſcientiam , & credulitatem formet de eo quod credit, tamquam de PROBABILIORE parte : & præcipue quando quis adhibet diligentiam inquirendo , an liceat , nec invenit aliquid quod eum ſufficienter moveat ad hoc ut ſit illicitum .*

IX. Adeo evidentes ſunt textus iſti , ut nulla eludi cavillatione poſſint . Qui plura de mente S. Antonini cupit, legat Cl. Ballarinum *prælect.* 1. in opera eiuſdem S. Archiepiſcopi . Unum dumtaxat expendam, quod obiicere ſolent Probabiliſtæ. Opponunt itaque ſequentia S. Antonini verba . *Ex reſponſis quæ videntur data ab Alberto Magno, habetur, quod Frater ſimplex , vel quilibet homo cum ſalute poteſt ſequi in conſiliis quamcumque opinionem voluerit , dummodo alicuius Doctoris magni opinionem ſequatur .* Hoc nemo in dubium revocat. Quilibet idiota, & ſimplex homo poteſt acquieſcere conſilio ſui Parochi, Confeſſoris, aut probi Theologi, dummodo bona fide, & amore ſciendæ veritatis id præſtet . Idque fuſius ſuo loco explicabo. Hic obiter adnotare volui , quam inepte obtrudatur relata auctoritas, ut evincatur Probabiliſmo favere B. Albertum M.

CA-

Digitized by Google

C A P U T V.

Recenſentur teſtimonia antiquorum Theologorum adverſus Probabiliſmum.

I. UT ſæpius dictum eſt, omnes antiquiores Probabiliſtæ, Medina, Lopez, Vaſquez, Sanchez, Diana, Amicus, ceterique faſſi ſunt, Theologos omnes qui Medinam præceſſerunt, probabiliorem doctrinam ſecutos fuiſſe. Quoniam vero Caramuel natum inter Angelos malos Probabiliſmum contendit; & P. Terillus antiquorum textus allegat: opere pretium exiſtimavi præcipuos textus a Terillo allatos, levioribus miſſis, expendere; idque breviſſime præſtabo, ab antiquioribus initium capiens.

II. GUILELMUS ANTISIDORENSIS, qui floruit anno 1235. hæc ſcribit in tract. de pollut. *Regulam illam magiſtralem, quod dubitans de aliquo, an ſit illicitum, & ſtante dubio illud agens, peccat, quia diſcrimini ſe committit, eſſe intelligendam de dubio tali quod eſt vehemens, & magis, aut ſaltem æque inducit mentem credere, quod eſt mortaliter illicitum, ſicut quod eſt licitum; ſecus eſt, ubi mens plus inclinatur & iudicat quod eſt licitum, quam quod eſt illicitum, quamvis non habeat uſquequaque certitudinem evidentem, aut fixam, quia nec hoc ipſum requiritur*. P. Terillus *quæſt.* XXII. *de conſc. num.* 179. contendit, Antiſidorenſem in hoc textu Probabiliſmum docere. An id verum ſit, lectoris iudicio ſubiicio. Peccat, inquit Antiſidorenſis, homo qui inter duo dubia, ſeu duas opiniones æquales, vel quarum una magis inclinat mentem ad iudicandam actionem eſſe illicitam, operatur: *Secus eſt, ubi mens plus inclinatur, & iudicat quod ſit licitum.*

III. S. BONAVENTURA, qui floruit circiter annum 1274. *opuſc. de proceſſ.* v. *cap.* III. hæc ſcribit. *Dubia interpretatio præcepti eſt periculoſa, ſicut pons ſemiputridus, aquæ præcipitis, & profundæ, de quo dubium eſt an ſub tranſeunte corruat, an ſubſiſtat. Veluti ſi is qui pro Chriſto maiora certamina ſubire decrevit, & omnia reliquit in ſæculo, ſe periculo committeret pro modico motu propriæ voluntatis, vel pro parvo commodo in incerta opinione ſua, vel alterius, ut ſi Deus approbet illam opinionem evadat ſine lucro meriti, ſi autem reprobet eam, damnetur: maxime cum tales opiniones quandoque periculoſiores ſunt quam apertæ tranſgreſſiones: quia, ubi ſcit homo ſe delinquere, inde facile corrigitur; ubi tamen neſcit ſe peccare, & inſuper credit ſibi licere: unde nec in morte pure convertitur propter falſam ſpem, quod forte licuerit, vel minus in eo peccaverit, baculo arundineo, & confracto innitens. Voluntas bona, & plana via regia, & ſecura debet incedere, & relictis dubietatum diverticulis, quaſi ſuſpectis latronum ſemitis, apertos, & tutos iuſtorum calles ambulare, ne veluti pœnitens boni inchoati, quærat diverticula declinandi a via* per-

Digitized by Google

perfectionis, in qua voverat ambulare. Quid enim eſt, unde omnes in damnationem incidimus, niſi talis dubia interpretatio præcepti Dei de ligno vetito?

IV. IOANNES SCOTUS, qui circiter annum 1300. ſcripſit, tanta perſpicuitate Probabiliſmum damnat, ut ſolus Terillus, aut eidem ſimilis refragari valeat. Hæc autem ſcribit in prol. ad Lib. Sent. in fin. quæſt. 11. *Etſi obiicias: Multa in actibus humanis ſunt dubia, utrum ſint peccata mortalia, etiam ſuppoſitis omnibus doctrinis Doctorum, & Expoſitorum: reſpondeo tamen, quod non eſt dubia via ſalutis, quia a talibus tamquam a periculoſis debet ſibi homo cavere, & ſe cuſtodire, ne dum exponit ſe periculo, incidat in peccatum. Quod ſi noluerit quærere ſalutem; ſed non curando exponit ſe periculo, ubi forte actus de genere ſuo non eſt peccatum mortale, tamen peccabit mortaliter ſe ſe periculo exponendo.* Item in *III. diſt.* XXV. *quæſt.* I. §. Dico tunc. *Sicut in moralibus, quando ſunt altercationes de aliquo peccato, an ſit mortale, ut ſi unus peritus in ſcientia dicat quod non licet ſic mercari, alius dicat, quod licet, tutum non eſt procedere ſic, ſed expectare, quouſque pateat aliunde. Si enim ita eſt quod unus Doctor diceret aliquem peccare mortaliter, niſi ſic faceret; tum ſimplex foret perplexus: ideo bene videndum eſt in moralibus, antequam aliquid aſſeratur.* Iterum in III. diſt. XXXVI. *Voluntas enim eligens oppoſitum alterius recte dictati, non permittit intellectum diu ſtare in illo recto dictamine; ſed avertit ipſum ab illo ad conſiderandum rationes pro oppoſito, ſi quæ poſſent eſſe ſophiſticæ, vel probabiles.* Ex hac via, concludit, cæcitas inducitur *privative, quia avertit a conſideratione recta.*

V. P. Philippus Faber celebris Scotiſta *tract. de pœnit. diſp.* VI. *num.* 46. inquit: *Vult ergo Scotus, quod in rebus dubiis locum habeat labor Doctorum & Expoſitorum . . . Vult ergo Scotus, quod probabilior opinio in dubiis locum habeat.*

VI. P. Antonius Terillus *cit. quæſt.* XXII. *num.* 159. inquit: *Doctor Subtilis in nullo a communi ſententia diſcrepat . . . Scotus hic laxior eſt quam nos.* Hic eſt Terilli genius. Nec mirum, quod pro ſe Scotum citet, ſi a ſe ſtare Mercorum, Sinnichium, omneſque ſcribit.

VII. MONALDUS, qui vixit circiter an. 1320. ſcribit in prolog. Summ. aur. *Opiniones antiquorum Doctorum, & etiam aliquorum modernorum proſecutus, quamvis plura diverſimode ab ipſis ſint notata, quæ inter ſe varietatem oſtendere videantur; non tamen auſus ſum ſcripta tantorum virorum reſpuere. Sed ea, licet diverſa, circa unam & eamdem materiam in præſenti opuſculo conſcribens, duxi hic diſcretis lectoribus relinquendum, ut illam opinionem accipiant quæ ipſis videtur MAGIS conſona rationi: quia non credo poſſe præiudicium aliquod erga veritatis ſententiam generari, quæcumque accipiatur ex eis; cum quælibet ſit a Magiſtris, & probatis Doctoribus in ſcriptis authenticis annotata.* Monaldus ergo docet, nullum creari præiudicium veritati, ſi ex opinionibus a probatis Magi-

ſtris

Digitized by Google

ſtris confirmatis, accipiatur illa quæ videtur magis conſona rationi. *Quis quæſo*, inquit Terillus num. 148. *aliud aut prætendit, aut docet?* Quiſque veſtrum docet, eligi poſſe opinionem eam quæ *minus* rationi, & *magis* cupiditati conſona eſt.

VIII. DURANDUS qui an. 1316. interpretabatur libros Sententiarum in *IV. diſt.* XVII. *quæſt.* XIII. hæc habet. *Qui ſic confitetur, & de facto abſolvitur, tenetur iterum eadem confiteri, & de illis abſolvi. Nec eſt dubium, quin hæc opinio ſit ſecurior: quia confitendo iterato nullum periculum ſequitur, ſed maxime ſecuritas: qui autem omittit iterum confiteri, committit ſe dubio; quod eſt valde periculoſum in his quæ tangunt ſalutem, vel damnationem animæ*. Et tametſi oppoſitam opinionem probabilem iudicet, nihilominus concludit: *Illud tamen quod eſt tutius, ſemper eſt tenendum*. Prolixo commentario obſcurare hanc ſententiam Terillus nititur *num.* 146. *& ſeq.* ſed fruſtra de more.

IX. ASTESANUS vivebat an. 1330. Illum pro ſe P. Terillus citat. P. Palancus ſcribit, ſe legiſſe Librum VI. eiuſdem inſcriptum *Silva Nuptialis*, ex quo hæc refert num. 2. *Stante opinionum ambiguitate, aut diverſitate, inſequenda eſt mens legis*. Probabiliſtæ dicunt, tum non extare legem. Num. 3. *Opinionum differentium illa ſequenda eſt quæ eſt magis iurium amica*. Num. 7. *Stante opinionum dubietate, ſtandum eſt ſaniori, & ſanctiori, & pugnandum eſt pro veritate*. Ego illum legi in *Summ. Lib. VI. tit.* XLIX. *art.* 1. *pag.* 327. *edit. Rom.* ubi hæc habet. *Si quæratur de verbis in contractibus habitis, aut eſt certum quod non conſenſerint: & tunc aut valet intellectus ſecundum unam partem tantum, & tunc fit interpretatio ſecundum illam . . . aut valet ſecundum intellectum utriuſque, & tunc accipiendum illud quod eſt VERISIMILIUS, & quod magis convenit iuri*.

X. GUIDO de Monte Rocherii ſcripſit circiter an. 1333. Manipulum Curatorum & *Part. III. cap.* VII. circa obligationem confitendi eadem peccata proponit tres ſententias, & concludit: *Quæ iſtarum opinionum ſit melior, & verior, relinquo iudicio meliori, & unuſquiſque quam voluerit eliget*. Supponit ergo Guido meliorem, & veriorem eligendam eſſe. Porro quænam *verior* ſit, ipſe non iudicat; ſed iudicium aliis relinquit. Unuſquiſque ſibi eligat quam iudicaverit meliorem, & veriorem. Hic eſt genuinus illorum verborum ſenſus, quidquid cavilletur Terillus *num.* 137.

XI. ROBERTUS Holcot vixit uſque ad annum 1349. teſte Leandro Alberto. Ex eodem ſequentem textum tranſcribit Terillus num. 129. & ſeq. *Ex dictis inferre poſſumus, quod tunc ſolum proprie, & per ſe deſerit anima gratiam, quando ſcienter facit aliquid per quod æſtimat ſe gratiam perdere, vel incerta eſt ſi gratiam perdat . . . Quod ſi homo dubius, vel incertus ſit, numquid ex commiſſione*

Digitized by Google

ne vel perdat gratiam, vel non; & hoc non obſtante committit, vel iterum propterea deſerit gratiam, quia non zelat pro ea. IMMO OMITTIT, ET RENUIT CONSERVARE GRATIAM EX HOC QUOD VULT FACERE ILLUD de quo INCERTUS EST, ſi perdat gratiam. Ideo dici poteſt ſic: quod ſolus ille actus voluntatis ex ſe eſt peccatum mortale, quo quis ſe æſtimat gratiam perdere, VEL DUBIUS, vel incertus eſt, an gratiam perdat. Ex quo ſequitur quod, ut aliquid ſit peccatum mortale ex ſe, requiritur ut aliquis exiſtimet gratiam perdere, vel INCERTUS ſit, numquid illam perdat. Diſput. de imputabilit. peccat. lit. R. Ex hoc textu infert Terillus, Holcot docuiſſe Probabiliſmum. Et tamen compertum eſt, oppoſitum potius colligi, cum doceat operantem cum incertitudine, orta ex duabus opinionibus, peccare.

XII. IOANNES GERSON, qui vivere deſiiit an. 1429. hæc ſcribit. *Exponere ſe periculo peccati mortalis eſt peccatum mortale: vel ſic, agere incertum, & dimittere certum in materia mortali eſt peccatum mortale, non ſolum per coniecturas leves, aut ex ſuſpicione trepida, & ſcrupuloſa proveniente ex nimio timore cadendi in via Dei; ſed intelligitur, dum tale eſt vehementer, & probabiliter incertum æque ſicut oppoſitum. TUNC ENIM ILLUD QUOD AGITUR, NON CAREBIT MORTALI CULPA.* Nihil clarius contra Probabiliſmum.

XIII. IOANNES NYDER vivebat an. 1430. Scripſit inter alia opera librum nuncupatum *Conſolatorium timeratæ conſcientiæ*, in quo animabus ſcrupulis vexatis remedia porrigit. Et quia alia cum infirmis, alia cum ſanis ratio tenenda eſt, ex hoc libro in ſolamen, ut inſcriptio præfert, ſcrupuloſorum compoſito, plures arripit Terillus textus in favorem Probabiliſmi. Unum aut alterum tranſcribam. *Cum bona conſcientia poteſt quis tenere unam partem alicuius opinionis, & ſecundum eam operari, ſaltem ſecluſo ſcandalo, quæ habet pro ſe notabiles aut NOBILIORES Doctores, dummodo talis opinio non ſit contra expreſſam auctoritatem ſacræ Scripturæ, neque contra determinationem Eccleſiæ catholicæ: & dummodo ex contrarietate non inducatur quis ad dubitandum, ſed bonam conſcientiam, ſeu fidem ſibi formet de PROBABILIORI PARTE, præcipue ubi quis adhibet diligentiam quærendo, an liceat, nec invenit aliquid quod eum ſufficienter moveat, quod ſit illicitum* III. Part. cap. 11. Hæc Nyder in illo ipſo libro pro convellendis ſcrupulis compoſito. Ex præcipuo illius opere in Decalogum nec verbum exſcripſit Terillus. Unum ſolum textum tranſcribam ego. *In moralibus, quando ſunt altercationes de aliquo peccato, quando eſt peccatum mortale: ut ſi unus dicat expertus in ſcientia, quod non licet ſic mercari; alius dicat, quod ſic: tutius eſt ſic non procedere, quouſque veritas pateat aliunde . . . Securior via tenenda eſt . . . In dubiis enim ſecurior via eligenda eſt.* In 9. præcep. cap. IV. Quid evidentius? Valeant ergo Terilli fabulæ, quibus obſcurare antiquorum ſententias ſolet.

XIV.

Digitized by Google

XIV. SUMMA ROSELLA, ſive P. Ioannes Baptiſta Trovamala an. 1483. *In dubiis non generatur aliquod præiudicium veritati, cum inter diverſas opiniones a magiſtris approbatas, illam quis ampleċtitur quæ ſibi videtur MAGIS CONSONA RATIONI.*

XV. Thomas Caietanus in *Sum. verbo* Opinio. *In operandis, niſi tutiorem partem eligendo, non licet opinionem cuiuſcumque aſſumere in regulam operis: quia ex eo ipſo quod operatio committitur opinioni, committitur regulæ ambiguæ: quia opinio omnis ambigua eſt, utpote cum formidine alterius partis.*

XVI. IOANNES DE TABIA in *Sum. verbo* Opinio. *Quæritur, quæ opinio ſit ſequenda ſecundum Canoniſtas? Reſpondeo primo, quod in dubiis non generatur aliquod præiudicium veritati, quando inter diverſas opiniones a Doctoribus approbatas illam quis ampleċtitur quæ ſibi videtur MAGIS CONSONA RATIONI; ideſt quæ ſibi eſt MAGIS PROBABILIS.*

XVII. CONRADUS floruit circiter an. 1500. *Qui ſequitur minus tuta, peccat, quando aut habet probabilem conſcientiam, quod ille actus ſit mortalis; & dicitur probabilis, ubi plus declinat ad credendum quod ſit mortalis, quam quod non ſit talis: aut etiam quando habet æquilibrem conſcientiam, quod ſit mortalis, hoc eſt æque credit quod ſit mortalis, ſicut quod non: aut quando vir doctus adhæret opinioni iuſtificanti actum illum, quam ponit contra rationes notabiliter magis pugnantes pro opinione damnante eumdem actum.* Quæſt. 100. de contract. Hic ab imis ſuffoſſa ſunt omnia Probabiliſmi fundamenta.

XVIII. ADRIANUS VI. anno pariter 1500. floruit. In *quodlibet.* 1. & *in IV. Sent. de reſt.* edit. Lugd. fol. 277. *Si una partium ſit minus dubia, vel minus peccatum ſecundum genus mortalis, & venialis, in talibus ſemper eligere oportet quod ſecurius eſt, vel minus diſpendioſum . . . Si non movetur ad dubitandum, non peccat, eo quod periculo ſe exponat; licet peccare poſſit ratione temeritatis, quia ſuæ exiſtimationi nimis innititur. Unde ut perperam, temere, & contra rationis ordinem, dubitantibus his; quos ſcio limpidius, & clarius videre, tenerem conſtanter & firme perſonam a remotis viſam eſſe Petrum, non minus temerarium eſt, ſimplicem hominem nullatenus dubitare, ubi doctiores, & præclariſſimos viros noverit in materia varios eſſe, dubios, perplexos, & cavillare plurimum.* Expreſſius loquitur in quodlibeto 2. *Iuſta ſtatera librandæ ſunt rationes utriuſque partis, ut quæ puræ rationis acumine inventæ fuerint VALIDIORES, ceteris paribus vincant affectum, ut etiam eis obediatur.* Fol. 34. Et inferius: *Nullus opinatur, niſi quod ſibi apparet verum, ſive magis probabile.* Fol. 41. Audias nunc velim Terillum noſtrum ſic Mercoro improperantem loc. cit. num. 58. *Mirum ergo eſt Adrianum a Mercoro contra nos citari, cum certiſſime nobis faveat.* Nec putes, Terillum aliquem textum Adriani in patrocinium afferre Probabiliſmi.

XIX. IOANNES MAIOR, Adriano ſuppar, in IV. Sent. in prolog. quæſt. 111.

Digitized by Google

Teneatur pro doctrina, tamquam eſſet celte in ſilice ſcripta, quod in via morum modus certior eſt tenendus. Qui enim ſe exponit periculo peccati, peccat. Et paullo infra in 3. concl. *In materia morum ſecurior pars eſt tenenda.* Et tamen hunc quoque, ut fautorem Probabiliſmi, Terillus intrepide allegat.

XX. CORDUBA 1570. floruit ſeptem annos antequam Probabiliſmus appareret. Terillus hæc de eodem ſcribit cit. quæſt. XXII. num. 68. *Corduba ſi rite intelligatur, per omnia nobiſcum eſt.* Hæc frequenter ex Terillo tranſcribo, ut evidentius ubique pateat illius ingenii feſtivitas. Textus Cordubæ nunc tranſcribo ex Quæſtionar. Lib. II. quæſt. III. *An ſit tutus in conſcientia qui ſequitur opinionem aliquorum Doctorum qui ſibi magis placent, ſi contingat eos ſequendo errare cum eis? Reſpondeo ſecundum Conradum, Adrianum, & Maiorem clarius eos reſolvendo per tres propoſitiones ſequentes: quarum prima eſt. Quando opinio probabilior definit quod ſecundum ſe a parte rei tutum eſt, & condemnat oppoſitum; tunc neceſſario talis opinio tenenda eſt. E. g. ſi communis, aut probabilior opinio tenet pluralitatem beneficiorum, aut non reſidere in ſuo Curatu ſine cauſa legitima, aut talem contractum eſſe illicitum, cum ipſum eum cavere, & oppoſitum facere ſit tutiſſimum, dicit propoſitio hæc, talem opinionem eſſe tenendam, & ſequendam. Et in hoc OMNES DOCTORES CONSENTIUNT. Quia agens contra PROBABILIOREM opinionem agit contra rectam rationem: quia agit contra rationem, & auctoritatem, cui reniti non licet. Nam ideo dicitur probabilior, & quia validioribus nititur rationibus, & fundamentis, quibus naturaliter convincitur intellectus, ut uni parti potius quam oppoſitæ aſſentiatur* &c. *Tum tertio quia aliter agens, temere, & irrationabiliter ageret, dum ſine ratione ſufficienti eligit partem periculoſam minus rationabilem, quam ratio ipſa minus dictat, poſtpoſita ea quam magis dictat eſſe neceſſario amplectendam* &c.

Quando opiniones ſunt, vel creduntur æque probabiles, ſemper id quod videtur minus malum, & tutius, ſequendum eſt, quando eſt dubium de peccato mortali. Probatur dupliciter. Quia in dubiis non ſolum facti, ſed etiam iuris, tutior & certior pars eſt eligenda. Nunc autem qui illas opiniones æque probabiles ſcit, vel arbitratur, neceſſe eſt ut maneat dubius, quænam earum ſit vera, & per conſequens, an ſibi liceat agere quod altera opinio condemnat: æque enim movetur naturaliter intellectus ad aſſentiendum uni opinioni, ſicut alteri habenti æqualia motiva, & æqualem probabilitatem; vel, ſi non manet dubius, ſaltem temere, & periculoſe ſine ulla ratione, ſed voluntarie, & ex ſua affectione adhæret huic vel illi opinioni. Quis ſit P. Terillus, collige ex his verbis, quæ habet cit. quæſt. XXII. num. 68. pag. 342. de conſc. *Inter alios Mercorus citat* Cordubam *contra benignam ſententiam. Verum Corduba, ſi rite intelligatur, per omnia nobiſcum ſentit.* Quis hinc non colligit P. Terilli genium?

Digitized by Google

XXI. MARTINUS NAVARRUS, qui e vivis deceſſit an. 1586. laudatur a Terillo *loc. cit.* pro Probabiliſmo, cuius hunc textum tranſcribit. *Regula ſectandi tutiora non eſt præceptum, ſed conſilium, paucis caſibus demptis.* Qui ſunt hi caſus? Silet cate Terillus. Nos illos promimus. *Septimo addendum, illud, in dubiis tutiorem partem eſſe eligendam, etiam extra caſus in quibus id faciendum iura exprimunt, duobus concurrentibus, eſſe præceptum. Alterum eſt, quod caſus ille dubius rem non tangat animæ ſaluti neceſſariam. Alterum, quod res ſit vere dubia. Exemplum poteſt deſumi ex D. Thoma quotidianum de illo qui plures præbendas obtinet.* Audiſtin'? Res vere dubia eſt, quando inter Doctores in utramque partem diſputatur.

XXII. Sed perſequamur exſcribere doctrinam Navarri *de pœnit. diſp.* VII. *cap.* Si quis autem *num.* 42. ubi habetur deſcriptus textus: *num.* 56. ſic pergit. *Undecimo infertur reſolutio, non ſolum illum peccare qui in re ad fidem, & mores pertinente, in qua re declaratum eſt, tutiorem partem eligendam eſſe, minus tutam eligit, ut dictum in corollario 7. ſed etiam eum qui in re adeo ſibi dubia, ut neque probabili auctoritate credat alteram partem eſſe veram, adhæret illi parti de qua eſt dubium, an liceat, ſi ſaltem poteſt adhærere contrariæ ſecuræ, quia de illa non dubitatur an liceat. Pro quo principalia fundamenta ſunt illud Eccleſiaſtici* III. Qui amat periculum, peribit in illo: *& ratio illa naturalis, qua convincitur quis plus amare Petrum quam Ioannem, qui potens agere, quo utrique ſit gratus, agit tamen propter Petri amorem id de quo dubitat, an ex eo ſit inimicitiam Ioannis incurſurus. Pari ergo ratione qui dubitat, an tali facto ſit gratiam Dei amiſſurus, & facit illud ob ſui vel proximi gratiam, plus amare ſe, vel proximum quam Deum convincitur. Auctoritas principalis in hoc eſt D. Thomæ quodlib.* VIII. *art.* 13. *& Cancellarii Pariſienſis II. Part. tit.* 1. *de regulis mor. col.* 2. *ubi exponit illam regulam: Exponens ſe periculo peccandi mortaliter, mortaliter peccat: & exponens ſe periculo peccandi venialiter, venialiter peccat: loc. cit. num.* 101.

Iterum Navarrus *loc. cit. num.* 57. & 59. doctrinam datam validius urget, & Probabiliſtarum cavillos prævenit, ac repellit. *Contra hanc reſolutionem*, inquit, *facit primo, quod qui ex cauſa probabili, & urgenti dubitat, neque debet, neque poteſt illam dubietatem exuere.* Favet ne Probabiliſmo Navarrus? Sed perſequamur textum. *Duodecimo ſubinfertur, eum etiam peccare qui facit aliquid quod magis, vel æque ab ipſo putatur eſſe peccatum, quam non eſſe: quod aſſeverat Cancellarius in illo titulo de regul. mor. Immo peccat qui facit aliquid quod opinatur non eſſe peccatum; hoc eſt, magis inclinat in eam partem, quod non ſit peccatum, quam in contrariam, cum formidine tamen quod altera pars ſit vera, & ita non credit certo non eſſe peccatum. Probatur primo: quia eadem videtur omni-*

Digitized by Google

no ratio. Nam ratio principalis, quare qui dubitat, an aliquid ſit peccatum, & nihilominus illud facit, peccat, eſt, quia periculo ſe peccandi exponit, ut dictum eſt in corollario II. *num.* 4. *Sed qui opinatur aliquid non eſſe peccatum, cum tamen certo ita non credat ita eſſe, immo timet & formidat illicitum eſſe, periculo ſe peccandi exponit, animi ſui conceptu attento. Igitur eadem ratio: ergo idem ius. Secundo probatur per illud Thomæ quodlib.* VIII. *art.* 13. *Ex quo manifeſte videtur, quod iuxta B. Thomæ ſententiam, quamvis magis credat, vel exiſtimet partem quam ſequitur, eſſe veram, ſi nihilominus ob contrariam opinionem aliqua dubitatione moveatur, non licet ſibi propter diſcrimen hoc operari, ſuppoſito etiam quod nullum ſit diſcrimen a parte rei, ſed veritas. Tertio confirmatur hoc ſimilitudine illa, qua medicus qui magis æſtimaret ægroto vinum mortem inferre non poſſe; at propter aliorum contrariam opinionem dubitat, & nihilominus, ut illud experiatur, vinum ægroto propinat, & ob hoc ille moriatur, peccat, non alia ratione, quam quod ægrotum periculo mortis expoſuit . . . Ergo non licet agere partem quæ magis æſtimetur vera, quando formidamus ne alia quoque pars vera ſit; ſed oportet certo credere id licere, quo a peccato excuſemur. Facit quod in probabilibus dubiis quælibet pars eſt veriſimilis, ſicut & probabilis; licet altera pars ſit probabilior, & veriſimilior: ergo qui agit quod probabilius eſt, cum formidine tamen, & timore deliberato, quod pars contraria vera ſit, probabili ac veriſimili periculo peccandi ſe exponit. Ergo peccat.* Non modo a Probabiliſmo Navarrus abhorret; ſed inſuper merito vult non quamlibet maiorem probabilitatem ſufficere in dubiis probabilibus, ſed magnam requirit, quæ prudentem timorem excludat: alioquin tutius, quod magis a peccandi periculo abeſt, amplectendum eſt.

XXIII. SYLVESTER DE PRIERO, ſeu PRIERAI floruit circiter an. 1570. Hunc Theologum graviſſimum fatetur vel ipſe P. Thomas Sanchez refutare Probabiliſmum cum Conrado, & Corduba. Contra Terillus noſter *loc. cit. num.* 53. inquit: *Sylveſter per omnia nobiſcum ſentit*. Terillo concinit P. Stephanus de Champs, Scriptor alioquin gravis, *quæſt. facti cap.* v. Verum textum Sylveſtri exſcribamus. *Dubium contrariarum eſt rationum æqualitas. Unde proprie homo dubitat de aliquo, quando habet rationes ad utramque partem æqualiter, aut quaſi æqualiter moventes; ita quod non inclinatur ad hoc magis quam ad aliud notabiliter . . . In dubiis tutior pars eſt eligenda. Dubium eſt duplex. Scilicet probabile, cum ſcilicet rationes probabiles ad utramque partem ſunt quaſi æquales: & ſcrupuloſum, quando quis ſcilicet ex levi ſuſpicione timet alicubi eſſe peccatum. Scrupuloſum dubium ad conſilium boni viri eſt deponendum ſecundum omnes Doctores; & idem eſt, ſi dubitatur, an ſit ſcrupuloſus, nec ne. DUBIUM AUTEM PROBABILE eſt de quo dictum illud, ſeu regula intelligitur* (In dubiis tutior

pars

pars eſt eligenda) *& ſecundum Archidiaconum peccatum grave eſt tali dubio ſe exponere, ubi eſt dubium de mortali. Et ſecundum Panormitanum in cap.* de ſponſ. *in DUBIIS, ſcilicet PROBABILIBUS, ubi verſatur periculum animæ, SEMPER TUTIOR PARS EST ELIGENDA, & quod tutius eſt, tenendum. Et tamen intellige, quod ſi opinio ſecurior ſit minus probabilis notabiliter, non eſt eligenda neceſſario: quia iam ceſſat ratio dubii. Si tamen probabilitas hinc inde eſſet æqualis, TUTIOR ELIGENDA EST NECESSARIO, quando ex electione alterius imminet periculum peccati mortalis: quia tunc eſt verum illud Eccleſiaſtici* III. *Qui amat periculum, peribit in illo.* Verb. *Dub.* 2. *quæritur.* Hæc eſt ſententia Sylveſtri, Archidiaconi, Panormitani, & iuxta Sanchez, Vaſquez, Dianam, Amicum, omnium antiquorum.

XXIV. DOMINICUS SOTO extremum diem obiit anno 1560. Hic, inquit Terillus *loc. cit. num.* 35. expreſſe tradit benignam ſententiam. Sed audiamus Sotum ipſum, qui *Lib. III. de iuſt. quæſt.* VI. *art.* 5. *ad* 4. hæc habet. *Imprimis igitur neceſſarium eſt ſemper ſententiæ ſecundum PROBABILIOREM opinionem ſubſcribere, etiamſi altera ſit probabilis. In ſpeculabilibus namque ſcholarum diſputationibus nullum inde conſtitur periculum, quod quiſquam minus probabilia ingenii gratia defendat. In practicis vero, quia aliena iura reſpiciunt, nefas eſt iudici infirmiorem partem ſectari; ſicut & medico in practica, ex qua ſalus pendet infirmi. Et MULTO MAGIS THEOLOGO in his quæ ſunt fidei.* Addit, iudicem poſſe, quando pariles ſunt rationes, ſequi aut unam, aut alteram, prout circumſtantiarum varietas unam præ altera probabiliorem repræſentaverit. *Ubi pariles eſſe omnino contigerit opiniones, non eſt apertum ſcelus, nunc unam, nunc alteram opinionem amplecti; VIX tamen carere poteſt ſcandalo. In his autem CUNCTIS vigilanter cavendum eſt ne vel amicitia, vel quicumque alius affectus caliginem intellectui offundat, ut eam opinionem PROBABILIOREM iudicet quam pro ſua libidine mallet.* Extra diſputationis aleam conſtitutum ſupponit Sotus, *probabiliorem* opinionem amplectendam eſſe. Admonet duntaxat evigilandum, nitendumque eſſe ne occulta aliqua inclinatio caliginem menti offundat, ut frequentiſſime evenit, (hinc enim opinionum varietas) iudicetque, eam eſſe probabiliorem opinionem quæ magis carni & ſanguini arridet.

Digitized by Google

CAPUT VI

Incredibilia paradoxa PP. Antonii Terilli, Claudii LaCroix, *aliorumque Probabiliſtarum, Terillum ſequentium. Fabella, quod Antiprobabiliſmus ſit Ianſeniſmi filius. P. Ignatius de Camargo hac impoſtura iniuſte vexatus.*

I. PA. Antonii Terilli nonnulla paradoxa monſtroſa, & vix homini ſana prædito mente credibilia, idcirco convellenda ſuſcipio, quod iſte ſit Probabiliſtarum reflexiſtarum facile Princeps, quem poſteriores Probabiliſtæ ceu ducem ſequuntur, ut videbimus. Terillus autem poſt allegatos Auctores omnes, quos duobus ſuperioribus capitibus retuli, hæc ſcribit cit. quæſt. XXII. num. 113. pag. 358. *Atque hic provoco adverſarios, ut vel unum ex antiquis afferant, qui unanimem hanc Gerſonis, Nyder, S. Antonini, Conradi, Sylveſtri, aliorumque ſententiam ex profeſſo impugnarit. Si aliquem invenerint, fatebor rigidam ſententiam eſſe Ianſeniſmo antiquiorem, a priſcis agnitam, & ab aliquibus ſaltem approbatam. Quod ſi neminem invenerint (certum autem eſt, eos neminem reperturos) deſinant in meridiana luce cæcutire, & aperta veritate convicti tandem fateantur, benignam ſententiam ſemper in Eccleſia viguiſſe, rigidam vero ante Ianſeniſmum numquam fuiſſe auditam.*

II. Parcendum homini eſſet, niſi tres celebres Ieſuitæ, illi ipſi comperti, ex inſtituto Probabiliſmum refutaſſent, antequam in mundum oriretur Ianſeniſmus, nempe *Comitolus*, *Rebellus*, *Blancus*: illi an. 1608. & 1609. iſte an. 1642. Probabiliſtæ ipſi falſitatis manifeſtæ in quæſtione facti Terillum revincunt.

III. Gabriel Vaſquez Probabiliſta 1. 2. *diſp.* LXII. *cap.* 1. & 2. teſtatur, Henricum Gandavenſem, Caietanum, Sylveſtrum, Cagnazzium, Trovamala, Angelum Probabiliſmum apertè reiicere. Deinde hæc ſubdit: *Ex quibus colligi videtur, in ea ſententia ipſum fuiſſe* (Navarrum) *ceteroſque Summiſtas, ut affererent, probabiliorem opinionem eſſe amplectendam .... Cum quibus in hac ſententia EXPRESSE conſentit D. Antoninus.* Adiicitque *Cordubam*, *Adrianum*, *Conradum*. In Probabiliſmi patrocinium laudat ſolum *Medinam*.

IV. Ludovicus Lopez, Probabiliſta Vaſquezio ſuppar, hæc ſcribit in Inſtruct. cap. CXX. *Scio, COMMUNEM eſſe ſententiam Soti, Cordubæ, Caietani, Conradi, & Navarri, non ſatis eſſe probabilem opinionem ſequi, ſed PROBABILIOREM eſſe ſequendam.*

V. P. D. Antoninus Diana Probabiliſta hos laudat adverſus Probabiliſmum Tom. VIII.

Digitized by Google

VIII. reſol. 1. *Antonium Perez, Comitolum, & ante illos Gabrielem, D. Antoninum, & ex Thomiſtis Sylveſtrum, Cajetanum, Conradum, Sotum, & alios.*

VI. P. Thomas Sanchez Probabiliſta Ieſuita in *Decal. Lib. I. cap.* IX. *num.* 13. contra Probabiliſmum pugnare ſequentes Auctores ſcribit his verbis. *Ita docent Gabriel, D. Antoninus, Sylveſter, Conradus, Navarrus, Corduba.* Neminem vero Medina antiquiorem citat pro ſua ſententia.

VII. P. Franciſcus Amicus Probabiliſta Ieſuita ſcribit Tom. III. diſp. xv. num. 75. *OMNES fere antiquos Theologos negare, licitum eſſe operari ſecundum ſententiam minus tutam, & ſimul minus probabilem: ſemperque ad licite operandum ex ſententia minus tuta exigere ut illa ſit probabilior.* Similia docent Caſtropalaus, Ioannes Sanchez, aliique.

VIII. Laudati Auctores, exceptis Lopez, & Diana, ſunt Ieſuitæ, antiquiores Terillo, & Ianſeniſmo. Ergo ipſorum præcipuorum Probabiliſtarum teſtimonio P. Terillus fabulas divendit, & in quæſtione facti graviſſime imperitis imponit, fucumque facit. Quid quod Terillus ſibi ipſi contradicit? Inquit enim in eadem quæſt. XXII. num. 40. pag. 332. *Sunt, fateor, plures ex antiquis qui expreſſe dicunt hominem, ut excuſetur, debere ſectari vel tutiora, vel probabiliora.* Ut autem iſtorum doctrinam obnubat, ſubdit, eos loqui non de probabilitate directa, ſed reflexa, ſe tenente *ex parte actus hominis operantis*. Sed eiuſmodi futiles cavillationes indignæ refutatione ſunt. Ubi in antiquioribus Theologis veſtigium, aut vola aliqua chimærici huius Probabiliſmi reflexi?

IX. Sed audiamus iterum Terillum in ſuo Ianſeniſmo argutantem, & monſtra promentem: ſic enim ſcribit cit. quæſt. XXII. num. 181. pag. 381. *Certum eſt opinionem oppoſitam in ſcholis uſque ad Ianſenium fuiſſe inauditam. Et audacter dico* (non minori ſane opus audacia erat ad ſimilia ſcribenda) *nullum Theologum, nullumve Caſuiſtam ullius famæ in Eccleſia catholica uſque ad illa tempora vixiſſe, qui aut expreſſe, & ſignate, aut certe exercite, & in particulari non tradiderit benignam ſententiam ut ſufficientem conſcientiæ regulam.* Patentius ſe exprimit in præfat. ad *regul. mor.* inquiens: *Itaque hæc adverſariorum ſententia una cum Ianſeniſmo orta eſt. Immo aliam matrem non agnoſcit quam hæreſim Ianſenianam.* Hanc putidiſſimam fabulam tranſcripſit Terilli diſcipulus P. Claudius La-Croix *Lib. I. num.* 293. *pag.* 27. *&* 28. Mirum eſt homines conſcientiæ ſibi non vertere in re graviſſima tam immanes impoſturas evulgare, imperitoſque decipere. Sanctum ſuppono animum, ſanctam intentionem; ſed quæ in libris occurrunt, nec ſancta, nec vera ſunt.

X. His impoſturis non ſolum lectores deſerunt ſanam doctrinam, quam audiunt matrem habere hæreſim Ianſenianam; ſed piiſſimos Catholicos vexant, & ut hæreſis ſuſpectos accuſant. Quas vexationes, quas perſecutiones paſſus non eſt

Digitized by Google

doctiſſimus, & piiſſimus P. Ignatius de Camargo? Nonne ſæpius ad ſacra tribunalia, ut hæreſis fuligine tinctus, delatus fuit? En illius verba Lib. II. contr. IV. art. 8. §. 9. num. 575. *Adeo miſero & infelici ſæculo vivimus, ut qui illam* (minus probabilem opinionem) *pro viribus refellimus, haud ſemel apud iudices, & tribunalia fidei delati, ac diffamati ſimus, fruſtra tamen, propitio Deo, ut homines ſuſpectæ doctrinæ, qui ſcilicet velimus in Hiſpaniam Ianſeniſmi peſtem invehere. Porro benigni Theologi Ianſeniſmum ſapere dicunt, docere, quod poſſimus peccatum formale timere, ubi putamus minime nos peccare. Sic hodie errores dogmata theologica, & dogmata reputantur errores. Quod neque doleremus, neque meminiſſemus (cum gaudii potius magni iuxta doctrinam Domini materia ſit) niſi doctrinam tangeret veritatis, cuius infamiam pati non poſſumus citra chriſtiani populi ſcandalum*. Calamitates, quibus ſapientiſſimus P. Michael Elizalde obnoxius fuit, modeſte indicat ipſe pluribus in locis, in præf. ad II. Part. *Non in doctrinam*, inquit, *certe bonam, non in alios ullos, in me unum, & peccata mea totum refero*. Hæc tamen enormis Ianſeniſmi calumnia eſt, quæ extorſit lamentationem III. Part. Lib. VII. quæſt. V. §. 4. pag. 29. *Ergo via noſtra non plus de Ianſeniſmo habet quam habent ipſa præcepta Dei. Quare quod eſſe nequit, aut Deus Ianſeniſta eſt, impoſſibilia præcipiendo; aut nos Ianſeniſtæ non ſumus, ſolas veras doctrinas regulam vivendi conſtituendo*. Epiſtolas quas P. De la Quinteniſe dedit ad SS. Pontificem Innocentium XI. penes me habeo, illaſque, quia non editas, nec publicas, occultas volo. Nil tamen mali continent præter iniurias latas ob probabilioris doctrinæ propugnationem.

CAPUT VII.

Plura alia paradoxa PP. La-Croix, Terilli, *aliorumque Probabiliſtarum in Auctorum cenſu quem pro ſe texunt. Terillum nullius eſſe auctoritatis in hac cauſſa, nec illos qui eumdem ſequuntur, eiuſdem Terilli doctrina evincitur.*

I. P. Claudius La-Croix, commentator Buſembau, & P. Terilli aſſecla, ad numerum Auctorum faventium Probabiliſmo quod attinet, fabulas Terilli fideliter exſcripſit. Inquit enim La-Croix Lib. I. num. 269. pag. 25. *Quod ad Auctores attinet certos, & agentes hac de re propriis terminis, ſingulis Theologis partis contrariæ reſpondet DECAS ut minimum Theologorum pro parte noſtra, idque iuxta ſupputationem ipſorum adverſariorum. Terillus in Reg. quæſt.* XXXVIII. *num.* 33. *dicit, pro hac ſententia eſſe* 40. *ubi pro oppoſita unus*. Quin addit P. Terillus

loc.

Digitized by Google

loc. cit. pag. 339. *Præterea ex adverſariis OMNES ferme decepti ſunt in intelligendo ſenſu opinionis quam impugnarunt ; ideoque reipſa nobis non contrariantur* . Hæc ſurda aure prætereunda , ne in convellendis dicteriis operam ludamus . Duos Auctorum catalogos Terillus format , alterum textum a Iulio Mercoro , eſtque huiuſmodi .

II. Alvarez , Averſa , Ariaga , Aragon , Azorius , Bannez , Baldellus , Bardi , Barboſa , Bonacina , Breſſerus , Candidus , Coninch , Corneus , Diana , Eſcobar , Lugo , Filliucius , Gordonius , Granadus , Guittierrez , Henriquez , Layman , Leſſius , Ledeſmá , Lezana , Larea , Lopez , Maldero , Martinez , Medina , Monteſinus , Merula , Naldus , Oviedus , Pontius , Petrus Navarrus , Portel , Rodriquez , Sayrus, Salon, Suarez, Sa, Spinula, Sanchez, Santarellus , Tannerus , Vaſquez , Viguerius, Villalobos, Valentia.

III. Alterum catalogum componit Terillus ipſe , ſequenteſque Auctores allegat, Sotum, Fabrum, Boſium , Eſparza , *Pallavicinum* , Sylvium , Pontium , Ferrerium, Lugo, Gammacheum, Fragoſum , Ioannem Medinam , Peſantium , Toletum , Caramuelem , Milard , Chapeaville , Curiel , Fabrum , Ioannem a S. Thoma, Tamburinum, Cottonium , Bernardinum , Poſſevinum , Præpoſitum , Turrianum , Cabrera , Mendum , Pellizarium , Petrum a S. Ioſeph , Clarum , Herinx , Velaſcum , Brancatium , Ledeſmam , Galliego , Rua , Ildephonſum , Martinez , Paſqualigo , Hallo , Perez , Guimenium , Maſcarenam , Marchinum , Villar , Rocafull, Veriuel, La Crux, Gallo, Munzium , Texeda, Samuellium , Poſſentium , Soria , Cutellium, Larea, Fagundez , Machado , Trullench , Vallerium , Zerolla , Iſambert, Bail, Nazarium, Cabezudum, Blanchis, Hacquetum, Beia, Urbanum , Corniolanum, Geſualdum, Raggium, Leandrum, Vidal, Lanfrancum, De Bonis , Gargia, Ochagavia, Solerzanum, Carbo , Zeccum , Mercerum , Gaugericum, Iuſtinianum Caſpenſem, Lao, Homem.

IV. *Paradoxon I.* Expleto elencho , hæc ſcribit Terillus cit. quæſt. xxii. num. 17. pag. 325. *Quid opus eſt plures congerere , cum ipſi adverſarii unanimiter fateantur , Theologos ferme omnes , atque etiam Iuriſtas nobiſcum ſentire ?* Qui ſunt hi qui hoc aſſerant . Ab anno 1620. uſque ad annum 1656. Caſuiſtas plurimos Probabiliſmum docuiſſe nemo inficiatur . Verum abſoluta Terilli aſſertio paradoxon eſt inauditum.

V. Paradoxon II. *Præter hos ergo innumerabiles adhuc multitudo potereſt eorum qui in expreſſis terminis benignæ ſententiæ ſubſcribunt . IMMO AUDACTER DICO , NEMINEM qui multum de Morali tractavit , inveniri qui eam veram eſſe non ſupponat*, cit. quæſt. xxii. num. 18.

VI. Paradoxon III. *Sinnichius magna ex parte nobiſcum eſt* . loc. cit. num. 12. pag. 324.

VII.

Digitized by Google

VII. Paradoxon IV. *Nihilominus audacter dico*, Mercorum *in praxi noſtræ ſententiæ adhærere*. Ibidem num. 34. pag. 330.

VIII. Paradoxon V. *Sed quis quæſo adverſariorum univerſaliter ſuam ſententiam in praxi ſectatur? Audacter dico, NEMO. Percurrant, qui velint, Summas caſuum, & ante oculos ponant omnes ſententias ſtrictiores, non quidem certas, ſed tantum probabiles. Tum in vitam ſingulorum inquirant, & proculdubio invenient eos multa ſeciſſe, & factitare quæ ſolum probabiliter ſunt licita; atque ipſi, ſi conſcientiam examinent, verum eſſe invenient. Atqui hæc præſumptio eſt eos interius non ſentire QUOD EXTERIUS PROFITENTUR: alioquin eſſent homines impii.* Audiſtin' hominem benigniſſimum?

IX. Porro, ut evincatur, Terillum nullius eſſe in hac cauſſa auctoritatis, ſicuti nec alios qui eumdem ſequuntur, argumentum in ſequentes breves ƒƒ. tribuo, claritatis gratia.

§. I.

Textus Terilli tranſcribitur, quo ille ipſe declarat, innumeros Probabiliſtas ſatanæ fraude deceptos laxa docuiſſe.

I. ORO lectorem ut quæ deſcripturus ex Terillo ſum, ſerio commeditetur. Alibi hunc textum deſcripſi; verum, ut iterum eum ſub oculos reducam, argumenti ratio poſtulat. Scribit ergo Terillus in *prologo ad tract. de conſc.* quæ ſequuntur. „ Fuerunt vero ex *recentioribus* non pauci qui leviſſimis ratiunculis ducti, *antiquorum Theologorum in opinando ſeveritatem* non modo clam „ carpere, ſed palam auſi ſunt ſuis ſcriptis condemnare. Quod enim priores do- „ ctiores, ac ſeveriores Theologi unanimi ſententia damnabant ut malum, recen- „ tiores iſti, *auſu plane temerario*, pro bono, & honeſto venditare non erubue- „ runt. Cum enim *plus æquo famæ*, *vanæque* de ſua doctrina *exiſtimationis* eſ- „ ſent cupidi, mirum eſt, quo ardore, atque animi contentione ad ſcripta ſua „ typis mandanda incubuerint. Nullus annus elabi poterat, quem ingens libro- „ rum recenter editorum multitudo ſuorum natalium annum in fronte notatum „ non præferret. UNIVERSALIS hic ſcribendi pruritus in nulla materia, quam „ in RE MORALI, lamentabilius graſſatus eſt. INNUMERABILES ſunt qui a „ xxx. annis Summis caſuum, rerumque moralium tractatibus bibliothecas im- „ pleverunt. Quid autem facerent, *ut ad famam, quam aucupabantur*, perveni- „ rent? Non ſatis illis viſum eſt, ſi ab aliis dicta, novo ordine, novaque me- „ thodo, & ad legentium captum faciliori digeſta (quod tamen laude dignum „ fuiſſet) vulgarent. Ergo ad *nova* promenda animoſiores effecti, *in opiniones*

„ *la-*

„ *laxiores* oculos, animumque coniecerunt, *gnari eas præ omnibus* rudiori le-
„ gentium *vulgo mirum placituras*. Verum, ne propter apertam ab UNANIMI
„ ANTIQUORUM opinione defectionem temeritatis arguerentur, cœperunt ra-
„ tiones aliquas excogitare, quibus & ſuum a maioribus receſſum honeſtarent,
„ & apud imperitum vulgus de ſuæ ſententiæ veritate plauſum aliquem obtine-
„ rent. Hi ergo, dum animo, ut in iſtis fieri ſolet, pro veritatis indagatione
„ minus bene diſpoſito, ad confirmanda prurientis ingenii commenta incumbe-
„ rènt, quidquid vel minimam veritatis ſpeciem præferebat, avidiore animo ar-
„ ripuiſſe, atque in illo ſibi mire complacuiſſe noſcuntur. “

II. Parumper textum interrumpamus. Prævidit Terillus, plures ſibi oppoſituros, Auctores quos carpit, homines fuiſſe probos, egregioſque. Quare ſic reſumit ſermonem ſuum. „ Vidi ego ex his recentioribus nonnullos viros, *ceteroquin*
„ *egregios*, qui, cum in rebus ſummi momenti, ad Dei legem, & conſcientiæ ob-
„ ligationem pertinentibus, ab unanimi omnium ſententia ad intolerabilem opi-
„ nandi laxitatem declinaſſent, aliud tamen, quo moverentur, quam argumentum
„ a ſimili ductum, non habebant. VIDI, ET EXHORRUI. Quis enim non hor-
„ reret, Dei præceptum ab omnibus prius agnitum, ſolidiſſimiſque argumentis
„ comprobatum, tam frivolo argumento a legis divinæ, & eccleſiaſticæ tabulis
„ non *minus impudenter* quam imprudenter eradi? Neque hic ſtetit *quorumdam*
„ *audacia*. Plurimi enim, etſi doctrina longe inferiores, ſimilem quoque agendi
„ modum ſibi licitum exiſtimantes, ex *laxis reſolutionibus ad alias laxiores* iter
„ ſibi, rectius dixerim, & ſibi, *& aliis præcipitium aperuerunt*: (N. B.) atque
„ ita brevi effectum eſt ut plures laxitates, vere non ferendæ, in oculos legen-
„ tium non ſine plurimorum ſcandalo frequenter incurrerent. Nec defuere qui
„ laudi ſibi verterent laxiores ſententias in unum colligere, eaſque, tamquam
„ legitimas conſcientiæ regulas, *ſub ſpecioſo probabilitatis tegmine* venditare.
„ Cum enim apud Auctores, iam in ore vulgi ob ſuam laxitatem celebres, re-
„ ſolutionem aliquam inveniſſent, illico eam pro vere probabili habuerunt. Le-
„ gerant enim apud graviſſimos Scriptores, unius Doctoris auctoritatem ad pro-
„ babilitatem ſuis dictis afferendam ſufficere; & rationibus efficaciſſimis ducti,
„ & *unanimi Theologorum auctoritate edocti*, *nullatenus* dubitabant. Unde factum
„ eſt ut quaſcumque opiniones, expreſſe ab Eccleſia non condemnatas, apud
„ quemcumque reperiſſent, eas pro vere probabilibus & ipſi haberent, & aliis
„ pro regula ad conſcientiæ tranquillitatem opportuna traderènt. IMMO IN-
„ CREDIBILE NON EST EOS SUBTILI SATANAE INSINUATIONE DE-
„ CEPTOS ſub humanitatis cuiuſdam lenocinio, *mutuique honoris ſpecie* quibuſ-
„ vis aliorum dictis probabilitatem ideo attribuiſſe, ut quam ipſi prærogativam
„ prioribus ultro dediſſent, eam ipſis poſteriores non inviderent. Hac arte dolo-

„ ſus

Digitized by Google

„ ſus inimicus, poſtquam doctiores, qui & ſibi invigilare, & aliis proſpicere de- „ buerant, *prægustato plauſu amplioris famæ per laxarum opinionum evulgationem* „ *ſibi certo acquirendæ faſcinaſſet*, *per eos nimis incautos in campo moralis Theo-* „ *logiæ optimo ſeverarum opinionum tritico abunde ſato* deteſtanda laxitatis ziza- „ nia ſuperſeminavit, & abiit. Conſcius quippe erat, ea abſque boni tritici ia- „ ctura numquam evellenda. Certam proinde ſibi gratulatus eſt victoriam, quia „ norat ſe humana induſtria vix impediri poſſe quo minus ſui voti compos fie- „ ret. Quid enim? Tolerandæ erant *ſcandaloſæ laxitatis opiniones nocivæ?* At „ hoc ipſum erat quod omni cura, ut fieret, conabatur. Quid ergo? Eradican- „ dæ erant non tam emergentes gemmæ, quam adultæ, vinculatæque cum triti- „ co zizaniorum herbæ? At id abſque tritici iactura, ideſt abſque ſinceræ veri- „ tatis radicitus non tam convellendæ, quam evellendæ periculo fieri haudqua- „ quam poſſe non immerito gloriabatur.

„ Hæc ſunt quæ a multis annis dolens perſpexi, quando primum *viros magni*, „ *ſed effrenis ingenii*, *fractis ſeveræ*, *iuſtæque moderationis habenis ad laxe opinan-* „ *dum*, quaſi calcaribus adactos, præcipitanter cucurriſſe, & adhuc currere ani- „ madvertebam.“

III. Plurima hic habet Terillus, quæ infra expendemus. Unum & alterum hic adnotabo. Primum eſt, INNUMERABILES iſtos Theologos, qui, amplificandæ famæ prægustato plauſu, & *ſatanæ* inſinuatione decepti, ſcandala laxitatis multiplicarunt, non ſibi tantum, ſed aliis quoque *præcipitium* aperuiſſe: quod ſummopere perpendendum eſt. Nam poſteriores Probabiliſtæ auctoritate præcedentium ſcripſerunt: illos ſe ſecutos eſſe gloriantur. Ergo, ſi a via veritatis aberrarunt illi, & poſteriores aberraverint oportet. Alterum, *viros magni ingenii*, *fractis iuſtæ moderationis habenis*, viam latam, & ſpatioſam, quæ ducit ad perditionem, cucurriſſe, Terillus luget. Qui ſunt hi viri magni, & *effrenis ingenii*, qui laxitatis iuriſdictionem amplificarunt? Sunt iuxta Fabrum *Caramuel*, *Diana*, *Paſqualigus*, & ſimiles. At Terillus hos Auctores magnifacit, exaltat, & ut magiſtros laudat. Ex his qui Curſum Theologiæ moralis probabiliſticæ edidere, vix eſt qui laudatis poſſit anteferri: & tamen hi ſunt qui laxius ſcripſerunt. Si cum ipſis de palma Leander a SS. Sacramento contendere poteſt, iure ſibi eam vendicare nequit. Hæc pauca delibaſſe nunc ſufficiat; ſequentibus vero §§. res tota innoteſcet.

§. II.

Digitized by Google

§. II.

INNUMERABILES Probabiliſtæ, qui iuxta P. Antonium Terillum *ſpiritu falſitatis, & ambitionis decepti laxas opiniones evulgarunt, omnes ingrediuntur elenchum Auctorum formatum ab eodem* P. Antonio Terillo. *Evidenti demonſtratione evincitur nullius eſſe Doctores iſtos auctoritatis.*

I. P*Rima propoſitio*. Iuxta Terillum INNUMERABILES Theologi recentiores ab anno circiter 1630. ad annum uſque 1660. in campo moralis Theologiæ laxarum opinionum zizania ſeminarunt, ut apud indoctum vulgus plauſum vanæ exiſtimationis, & popularis auræ ſibi compararent.

II. *Secunda propoſitio*. Huiuſmodi omnes Probabiliſtæ ſunt, componuntque *elenchum* Auctorum quos Terillus ut defenſores Probabiliſmi citat. Ergo, Terillo iudice, *innumerabiles*, ideſt fere omnes, delendi ſunt ab eiuſdem elencho.

III. Primam propoſitionem evinco verbis ipſius Terilli inquientis. *INNUMERABILES ſunt qui a* XXX. *annis Summis caſuum, rerumque moralium tractatibus bibliothecas impleverunt. Cum enim plus æquo famæ, vanæque de ſua doctrina exiſtimationis eſſent cupidi, ad nova promenda animoſiores effecti, in opiniones laxiores oculos coniecerunt. Ex laxis reſolutionibus ad alias laxiores, & alias, & ſibi præcipitium aperuerunt. Nec defuere qui laudi ſibi verterent laxiores ſententias in unum colligere. Immo incredibile non eſt, eos ſubtili SATANAE inſinuatione deceptos. Hac arte doloſus inimicus, poſtquam DOCTIORES, prægustato plauſu amplioris famæ, per laxarum opinionum evulgationem ſibi certo acquirendæ, faſcinaſſet, per eos in campo moralis Theologiæ deteſtanda laxitatis zizania ſuperſeminavit.*

IV. Secundam propoſitionem, videlicet, innumerabiles præfatos Theologos omnes eſſe Probabiliſtas, verbis pariter eiuſdem Terilli evinco. Inquit enim cit. tract. quæſt. CCXXIII. *Certum enim eſt omnes omnino Doctores totius Eccleſiæ, præter unum* Comitolum, *qui in re ab aliis non diſcrepat, iam a centum & amplius annis in terminis expreſſis tradidiſſe benignam ſententiam*. Ergo evidens eſt, hac clauſula *Omnes Doctores totius Eccleſiæ* includi *innumerabiles* illos qui ab anno 1577. ad annum uſque 1660. ſcripſerunt in re morali. Sed iſtorum innumerabiles fuerunt iuxta Terillum ſpiritu Satanæ decepti. Ergo Probabiliſmus magna ex parte a Satana proficiſcitur.

V. Illuſtratur demonſtratio. Facti veritas eſt manifeſtiſſima, omnes ad unum Theologos probabiliſtas, qui uſque ad ſua tempora ſcripſere, ſuo inſeruiſſe Terillum

Digitized by Google

lum elencho. Si quem caſu omiſit, id evenit, quod illius mentem fugerit. Fortius. Iuxta Terillum, *Satanas* doctiores dementavit. *Hac arte doloſus inimicus poſtquam DOCTIORES faſcinaſſet* &c. Quis dixerit, Terillum *Doctiores* Probabiliſtarum ſuo non inſeruiſſe elencho? Semidocti, & vulgares Caſuiſtæ, ſeu *Summularii*, ſecuti doctiores ſunt. Ergo hi ab illis, & illi a doloſo inimico, Terillo teſte, decepti fuerunt. Ergo omnes Probabiliſtæ delendi ſunt ab elencho Auctorum quos obtrudunt *Terillus*, *Ardeskin*, *La-Croix*, ceterique Probabiliſtæ. Urgeo iterum. DOCTIORES, qui Probabiliſmum amplificarunt, quique laxiores, & ſcandali plenas opiniones docuerunt, ſunt Caramuel in Apologia damnatus, Paſqualigus in pluribus prohibitus, Ioannes Sanchez prohibitus, Moya prohibitus, Marcus Vidal prohibitus; Diana, Tamburinus, Baunius, Leander, Eſcobarius, Caſtropalaus, aliique ſimiles. Hi omnes laudantur a Terillo. Oro nunc Probabiliſtas, ut deſignent nobis Doctores inter ipſos doctiores, qui præ laudatis laxius ſcripſerint. Terillus in laudato *prologo* teſtatur, Theologos laxarum opinionum inventores ſcripta ſua typis mandaſſe. *Mirum eſt quo ardore ad ſcripta ſua typis mandanda incubuerint*. Cedo: inter libros typis editos a *doctioribus* Probabiliſtis, qui ſunt in quibus laxiores reperiantur opiniones, & non ſint a Terillo laudati? Ergo, Terillo iudice, nullius omnino ſunt auctoritatis Doctores quos citant Terillus, Ardeskin, La-Croix, Viva, aliique. Nam doctiores ſecundum P. Antonium Terillum decepti fuerunt *Satanæ* inſinuatione, & mundanæ famæ plauſu. Vulgares vero Caſuiſtæ, ut oves, & aves ſecuti ſunt doctiores inter ipſos.

§. III.

Alia evidenti demonſtratione evincitur, nec Terillum, nec eiuſdem doctrinæ aſſeclas quidquam in hac cauſſa auctoritatis habere.

I. ILli Auctores nullius ſunt in re morali auctoritatis ſecundum Terillum, qui ſtudent legis obligationem extenuare, & diminuere. Nemo hactenus tantum vim legum extenuavit, quantum Terillus. Ergo nulla illius, eiuſdemque ſequacium auctoritas.

II. Evinco primam propoſitionem verbis eiuſdem Terilli, qui in *cit. tract. quæſt.* VI. *num.* 44. *pag.* 94. hæc ſcribit. „ Ad hanc claſſem accedunt ii qui, neſcio qua de cauſa inducti, toti in eo laborant ut rationes inveniant *ad obligationes aut tol-* „ *lendas, aut minuendas*. Hi enim cum debita animi diſpoſitione ad veritatem in- „ veſtigandam non accedunt, quia ex induſtria in omnibus latiſſimam viam ini- „ re conantur: atque, dum laxiorem viam ſua auctoritate conantur ſtabilire, ſi- „ bimetipſis obſtant; illudque quod prætendunt, non modo non aſſequuntur, ſed „ illi

Digitized by Google

„ illi obſiſtendo potius obicem ponunt. Efficiunt enim *ut ex ſua ipſorum auctori-* „ *tate nulla probabilitatis acceſſio parti cui favent, accedat, cum anſam dent præ-* „ *ſumptionibus, quod ob affectum in unam partem indebite propenſum in ſuis diſcur-* „ *ſibus non, ut virum prudentem decet, concluſionem elicuerint, rationeſque pro par-* „ *te oppoſita, ut decet, examinaverint*. Atque ita fit ut apud ſinceros rerum æſti- „ matores *propria eorum auctoritas vileſcat*, quodque in omni deliberatione quam „ inordinatus affectus regulat, *ut moris eſt*, evenit, ut medium quod auctoritati „ acquirendæ opportunum credebant, *eidem aut perdendæ, aut diminuendæ cauſam* „ *præbeant*. Quocirca ſi tales viri aliquid ſingulare aſſerant, maxime vero con- „ tra ſententiam, aut ſenſum communem, non illico cenſeri poterit certo proba- „ bile. Si vero aliquid cum aliis adfirment, id eum quidem gradum probabilita- „ tis habebit quem a priorum aſſerentium auctoritate habuerant, *ſed ab illius au-* „ *ctoritate probabilitas illa vix ullum incrementum accipiet*, niſi forte pro caſu ra- „ ro, *quo arctiorem ſententiam amplecteretur*, aut aliunde conſtaret eum nulla paſ- „ ſione vehementi impeditum ſuam ſententiam protuliſſe. Neque vero ex *moder-* „ *nis caſuum Scriptoribus, & Collectoribus deſunt aliqui*, quibus hæc nota inuri „ poſſe videtur, ut ex eorum libris, & modo diſcurrendi, ac procedendi apparet: „ qui proinde parvam ſuis dictis auctoritatem conciliant. *Novi etiam ingenioſos* „ *Theologiæ magiſtros, qui ſibi laudi vertebant ad laxiorem in rebus moralibus ſen-* „ *tentiam propendere, eamque defendere*„ “

III. Evinco ſecundam propoſitionem verbis pariter eiuſdem Terilli. Theologorum nemo plus detrahit legibus divinis iurique naturæ quam qui hæc duo ponit principia. Primum: *Nulla lex quæ in utramque partem a Theologis diſputatur, obligat*. Alterum: *In legibus divinis, & humanis controverſis libertatis humanæ poſſeſſio prævalet*. Nihil ſane laxius quiſquam Theologorum excogitavit. Hæc duo principia conſtituit Terillus, ut capitalia ſui ſyſtematis. Ergo Terillus omnes alios Theologos in diminuendis legum divinarum obligationibus ſuperat. En verba Terilli loc. cit. quæſt. XXIII. num. 14. pag. 411. *Nulla lex obligat, niſi ſufficienter promulgetur. At quoties rationes adſunt probabiliter arguentes, partem minus tutam eſſe licitam, impoſſibile eſt legem præcipientem partem tutiorem eſſe ſufficienter promulgatam. Ergo impoſſibile eſt illam legem obligare quemquam, quamdiu probabile eſt partem oppoſitam non eſſe prohibitam*. Hoc eſt primum potiſſimumque Terilli, & ceterorum Probabiliſtarum fundamentum. Alterum quoque principium, quod propugnant *cit. quæſt.* XXIII. *num.* 46. & *quæſt.* XXVI. capitale eſt; nempe, in legibus dubiis prævalere libertatis poſſeſſionem. Hæc ſunt illius verba. *Evidens eſt voluntatem eſſe ſui iuris. Ratione huius dominii voluntas ex naturali ſuæ conditionis excellentia eſt in pleniſſima poſſeſſione dominii . . . Ergo, donec pari certitudine conſtet, legem aliquam, reſtringentem dominium naturale, eiuſque uſum exiſtere, non tenetur homo talem legem admit-*

Digitized by Google

mittere. Ecce regula illa iuris: In dubio melior eſt conditio poſſidentis. *Non ſolum ad æqualitatem, ſed cum manifeſto exceſſu potiorem locum tenet in voluntate relate ad omnem materiam . . . Atque hinc efficaciſſime confirmatur ratio quarta, in qua diximus, legem dubiam non obligare: hoc enim multo magis valet, quando dubitans eſt in poſſeſſione ſuæ libertatis, quia melior eſt conditio poſſidentis.* Hæc ſunt duo Terilli, & Probabiliſtarum principia. 1. *Lex diſputationi ſubiecta, non eſt lex.* 2. *In legibus dubiis melior eſt conditio poſſidentis.* Ergo Terillus ſuperat omnes Theologos in extenuandis legibus. Iuxta Terillum Theologi eiuſmodi nullum addunt opinionibus probabilitatis gradum. Ergo Terillus iuxta ipſum Terillum nullius auctoritatis eſt in hac cauſſa. Ergo nullius quoque auctoritatis ſunt ceteri Theologi qui Terillum ſequuntur, præſertim P. Claudius La-Croix, P. Dominicus Viva, qui potiſſimum ipſi adeo addicti ſunt, ut lectores mittant ad *Terillum* ceu ad magiſtrum.

§. IV.

Aliæ exceptiones, quibus diminuitur, & ad nihilum redigitur elenchus Terilli, Ardeskin, & La-Croix. Numerus Auctorum Probabiliſtarum adeo exiguus eſt in conſpectu Antiprobabiliſtarum, ut nullius ſit ponderis in hac cauſſa.

I. PA. Ioannes Cardenas, inter Probabiliſtas Theologus revera acutus & pius (qui, ſi Probabiliſmum, quem ſpeculative, ut ſic dicam, & præiudiciis Scholæ præventus defendit, excipias, ſaniorem doctrinam amplectitur) quatuor aſſignat exceptiones, ob quas nullius auctoritatis reputat Theologos quibus hæ quadrant. Sunt autem eiuſmodi. *Prima, ſi pars oppoſita ſit certa. Secunda, levitas, vel nullitas fundamenti, cui innititur. Tertia, ſi Auctor docuerit improbabilia. Quarta, ſi Auctor affirmat concluſionem, ſine eo quod examinet fundamenta utriuſque.* tract. 1. de probab. diſp. 11. cap. IV. num. 106.

II. Exceptio cui potiſſimum ſubiacet Terillus, tertia eſt; quamvis nec ab aliis immunem eum facio. Quod ille *docuerit improbabilia* in hac controverſia, tum facti, tum iuris, evidens eſt. Ad facta quod attinet, illius paradoxa ſunt incredibilia. Docet, ſex tantum Auctores repugnare Probabiliſmo. Antiprobabiliſmum filium eſſe hæreſis Ianſenianæ. Antiprobabiliſtas aut eſſe hypocritas, aut impios. In materia iuris damnata, nedum improbabilia, docet. Hæc quippe ſcribit. *Univerſaliter tam in materia fidei, quam morum, unicuique licitum eſt ſequi quamcumque opinionem directe minus probabilem, minuſque tutam, etſi oppoſita ſit, & credatur*

pro-

Digitized by Google

probabilior, ac tutior: ſed ſermo reſtringitur ad opinionem cuius practica probabilitas eſt certa operanti. tract. de conſc. quæſt. XXIII. aſſert. I. num. 5. pag. 407. Cavilloſa petitio principii eſt, quod opinio minus probabilis in conſpectu probabilioris ſit certa ipſi operanti. Hoc eſt principium, quod ſemper ſupponunt, & numquam probarunt Probabiliſtæ. Verum de hoc ſuo loco. Illud nunc eſt ſummopere animadvertendum, Terillum propugnare ſuum Probabiliſmum æque concludere in morum ac fidei controverſiis. Hoc pluribus in locis ſui tractatus oſtendit. *Quæſt.* XXVII. *num.* 23. *aſſer.* 3. *pag.* 543. hæc ſcribit in titulo. *Hæc regula efficaciter oſtendit licitum eſſe in materia morum, & FIDEI ſequi opinionem minus probabilem, probabiliore relicta, & convincit Auguſtinum ita ſenſiſſe* &c. Atqui Eccleſia uſum Probabiliſmi damnavit in materia fidei. *Ab infidelitate excuſabitur infidelis ductus opinione minus probabili*. Ergo ſecundum Terillum, ſi Eccleſia damnavit Probabiliſmum in materia fidei, pariter eumdem damnavit in materia morum. Ergo Terillus, qui penes ſuos Probabiliſtas Doctor claſſicus audit, nullius eſt auctoritatis iuxta doctrinam eiuſdem Terilli.

III. Vi ſecundæ exceptionis ab elencho *Terilli*, *Ardeskin*, & *La-Croix* delendi ſunt omnes meri Summularii, & puri Collectores, qui maior ſane ſunt Caſuiſtarum pars. Iſti enim, ut ait Navarrus in Manual. *cap.* XXVII. *num.* 289. Cardenas, Elizalde, aliique Theologi, veluti aves aliam volantem avem ſequuntur.

IV. Ab elencho præfato arcendi ſunt omnes illi qui docent, Probabiliſmum æque in externo, ac interno foro valere. Porro iſti iuxta Dianam ſunt quadraginta, ſecundum Camargum ſeptuaginta, & iuxta Salmanticenſes tract. XXIX. cap. I. puncti 4. *fere omnes, & multorum iudicio ſatis conſequenter*: immo ita conſequenter, ut numquam quidquam veri diſcriminis aſſignare hactenus potuerint Probabiliſtæ poſteriores. Si ergo citati Auctores, qui nullum diſcrimen agnoverunt in uſu Probabiliſmi tam interni, quam externi fori, viverent, Probabiliſmum deteſtarentur, cum viderent illum proſcriptum pro foro externo.

V. Tandem ab elencho detrahendi ſunt illi omnes qui negant uſum Probabiliſmi in praxi, licet illum defendant ſpeculative. Hos inter eminet P. Nicolaus Pegulet, ſeu *Gualdus Cler. Reg.* Hic integrum Tomum edidit, proſcriptum tamen a S. Romana Sede, in defenſionem Probabiliſmi, & *cap.* VI. hæc ſcribit: *Ego ob reverentiam quam ſummam illuſtriſſimo Cœtui Gallicano profiteor, non audeo definire, opinionem noſtram in praxi licere .... Idcirco in praxi probabiliore utemur*. Idem repetit ſæpius tum in *cit. Tom.* tum *Tom. III. D. Aug. ver. Probab.* Similes Scriptores quo loco haberi debeant, nullus ignorat. Volumina edunt in re morali, ut id defendant cuius praxim damnant? Ut minus & otio, & litteris iſti abutuntur.

VI. Paucis rem expediamus. Ex iis quæ delibavimus, duo conſtant. Alterum: Do-

Digitized by Google

Doctores præcipui Probabiliſmi ſunt ſequentes, Caramuel, Diana, Ioannes Sanchez, Thomas Sanchez, Terillus, Paſqualigus, Tamburinus, Bordonius, Vidal, Leander, Moya, Ardeskin. Iſtorum quinque ſunt prohibiti; ceteri omnes in hac cauſſa laxa, & improbabilia docent. Ergo, teſtibus Terillo, & Cardenas, nullius ſunt auctoritatis.

VII. Alterum numerum ſpectat. Hic autem, demptis demendis, exiguus eſt. Quare vereor ne multi Probabiliſtæ, qui pro ingenio, & ut factionem augeant, hunc numerum multiplicant, rei ſint damnabilis falſitatis. Inquit P. Riccius Ieſuita: *Longus ille Doctorum ſyllabus, qui pro uſu licito ſententiæ benignæ producitur ad terrorem, in cauſa eſt ut quamplurimi certo perſuadeantur opinionis minus tutæ, & minus probabilis licitum eſſe uſum . . . Unde fit ut longus ille Doctorum index terroris ſimul, & erroris cauſa ſit*. Quot imperiti Confeſſarii, vel Summiſtæ in Probabiliſmum prolabuntur Auctorum multitudine compulſi! Recentiores Probabiliſtæ, La-Croix, Catalanus, Viva, ceterique hunc elenchum, a P. Terillo compoſitum, citant. In fide Terilli ſcribunt. Porro evidentiſſime oſtenſum eſt, nullius hac in re fidei Terillum eſſe. Quoniam adfirmat, & negat facta, luce meridiana clariora. Ergo ſicuti Terillus dux, ita ſequaces nullius ſunt auctoritatis. Qua vero conſcientia in facto graviſſimo univerſum hominum cœtum fallere conentur benigni iſti Auctores, penes ipſos ſit.

VIII. Ceterum, ut Probabiliſtas ad incitas redigamus, verus ſit elenchus Auctorum quem formavit Terillus. Sint Auctores Probabiliſtæ ducenti, qui eſt numerus ſupremus ab illis formatus. Mille alios ego Auctores eiuſdem generis concedere illis volo. Quid inde? Adhuc aſſero, ita exiguum hunc eſſe numerum in conſpectu Auctorum Antiprobabiliſtarum, ut nullius omnino ſit auctoritatis. Et primum decreta Capitulorum generalium, aut conſtitutiones omnium præcipuorum Ordinum Regularium adverſus Probabiliſmum non prævalent fortaſſis ducentis Theologis? Quindecim Synodi diœceſanæ Eccleſiæ Gallicanæ, plures Synodi Italiæ, pluresque Epiſcopi Hiſpaniæ non prævalent mille Probabiliſtis? Reſpondet P. La-Croix Lib. I. num. 232. *Epiſcopos aliquos* Galliæ *quandoque faviſſe Ianſeniſtis*. Ita res ſe habeat. At Epiſcopi Italiæ, & Hiſpaniæ faverunt ne Ianſeniſtis? Verum, his omnibus miſſis, in medium prodeant Comitia univerſi Cleri Gallicani, anno 1700. celebratum. Prodeant omnes Epiſcopi, omnes Univerſitates, omnes Theologi, tum ſæculares, tum regulares, vaſtiſſimæ monarchiæ Galliarum. Hæc ſola Comitia integræ doctiſſimæ nationis, & Concilium œcumenicum Viennenſe, & anteceſſores Epiſcopi, qui ibi laudantur, prævalent mille Theologis, nedum ducentis Probabiliſtis. Hoc ſolum Concilium, hæc integra natio, iuncta Theologis, & Epiſcopis aliarum nationum, obſtruit æternum os omnibus Probabiliſtis, & Caſuiſtis. Ergo evidens eſt quod propoſui, videlicet elenchum Auctorum contextum a Terillo,

etiamſi

Digitized by Google

etiamſi admittatur ut ſincerus, nullius omnino eſſe auctoritatis in conſpectu auctoritatis Conciliorum, Epiſcoporum, & omnium Theologorum, qui, reiecto Probabiliſmo, probabiliorem doctrinam defendunt.

CAPUT VIII.

Theologi Ordinum regularium, qui deteſtantur Probabiliſmum, & probabiliorem doctrinam propugnant.

HActenus Pontifices, Epiſcopos, & Concilia attulimus adverſus Probabiliſmum. Doctrinam quoque SS. Thomæ, Antonini, Alberti Magni, qui per ſummam iniuriam ab adverſariis minus peritis allegari ſolent, expendimus. In præſens ſingulorum Ordinum regularium Theologos dabimus, ut quiſque conferre hos valeat cum illis a Terillo citatis. A Theologis Dominicanis initium capiam.

§. I.

Theologi Ordinis Prædicatorum, convulſo Probabiliſmo, probabiliorem doctrinam propugnant.

I. PRimum omnium expendam oportet textum quem ex prologo conſtitutionum huius Ordinis opponunt Probabiliſtæ, ſequentes Terillum, qui de *Reg. morum quæſt.* VIII. *Part. I. num.* 25. illum deſcribit. Eſt vero eiuſmodi. *Declaramus, quod tria ſunt præcipue quæ ſalutem animarum impediunt.* Omitto duo priora. *Tertium eſt auſteritas in conſiliis, & opinionibus. Terrentur enim homines in tantum, ut ſalutem propriam negligant. Quapropter relaxanda eſt, quantum fieri poteſt, rigiditas, & auſteritas in conſiliis, ac homines benigne tractandi ſunt.* Quid heinc? Numquid inſinuatur, eligendam minus probabilem in conflictu probabilioris opinionis? Integer Ordo, qui in comitiis generalibus ann. 1656. ſuos ſubditos animavit ad confutandum Probabiliſmum, numquid violavit præfatam prologi interpretationem? Relaxanda eſt auſteritas, quantum fieri poteſt. Verum habet. Sed non eſt inducenda perniciosa laxitas. Etiam D. Paulus lacte benignitatis potandos fideles infirmos docuit. Quid inde? Summa benignitate tractandi homines ſunt, ut reducantur ad pœnitentiam; non laxitate palpandi, ut volutentur in vitiorum cœno. Hæc fuſius confutata invenies, ubi legitimus ſenſus explicatur evangelici oraculi: *Iugum meum ſuave eſt.* Ad rem.

II. Duas in claſſes tribuo Theologos Ordinis Prædicatorum qui Probabiliſmum reiecerunt. In priori antiquos, qui, antequam erumperet in lucem Probabiliſmus, eumdem penitus labefactarunt. Sunt autem ſequentes. *S. Thomas, Vincentius Bellovacenſis, S. Raymundus, B. Umbertus de Romans V. Generalis Ord., B. Albertus M.,*

Digitized by Google

Durandus de S. Portiano, *Petrus Paludanus*, *S. Antoninus*, *Ioannes de Friburgo*; *Ioannes Lambacus*, *Ioannes Erdemberg*, *Cardinalis Caietanus*, *Ioannes de Tabia*, *Bartholomæus de Piſa*, *Franciſcus Ferrarienſis Generalis Ordinis*, *Sylveſter Prieras Magiſter Sac. Palatii*, *Dominicus Soto*.

III. Probabiliſmo invecto a P. Bartholomæo Medina plures Theologi Dominicani adhæſerunt. Quid ultra adverſarii expectant? Non candide fatemur, plures Dominicanos ad ſcopulum alliſiſſe Probabiliſmi; ſed addimus, Religionem hanc numquam ſubditorum adoptaſſe opiniones, quin eaſdem, pro re nata, confutaſſe, ac ſi fuiſſent ab exteris invectæ. Unicum Magiſtrum ſequitur S. Thomam. Ut primum vidit, Probabiliſmum laxandis moribus, animarumque perniciei inſervire, tum claſſicum in eumdem cecinit, & calamum acuerunt Theologi.

IV. *Ven. Seraphinus a Porrecta*, *Iulius Mercorus*, *Petrus Paſſerinus*, *Petrus Labat*, *Vincentius Contenſonius*, *Io: Baptiſta Gonettus*, *Vincentius Baronius*, *Ludovicus Bancellus*, *Seraphinus Picinardus*, *Iacobus de S. Dominico*, *Maiolus*, *Natalis ab Alexandro*, *Franciſcus Sanchez*, *Franciſcus Texeda*, *Martinus VVigandt*, *Ioannes Martinez de Prado*, *Thomas Lucionius*, *Marius Diana*, *Ioannes Conradus*, *Ludovicus Minutulus*, *Petrus Martyr Petrucci*, *Dominicus de Marinis*, *Cardinalis Capiſucchi*, *Cardinalis Gotti*, *Antonius Irribaren*, *Oliverius Richeceur*, *Marcellus Morona*, *Ioſephus Bono*, *Hyacinthus Amat de Graveſon*, *Antonius Bordonius*, *Ildephonſus a S. Thoma*, *Norbertus del Becque*, *Franciſcus Vanraſt*, *Vincentius Ferrerius*, *Hyacinthus Serry*, *Vincentius Boſius*, *Thomas Pius Milante*, *Ioſeph Auguſtinus Orſi Sac. Palatii Magiſter*. Ne multa: omnes iſtius Ordinis Theologi, quin Ordo ipſe univerſus doctrinam Probabiliſmi deteſtatur, & oppoſitam amplectitur.

§. II.

Theologi Ordinis S. Benedicti adverſus Probabiliſmum.

I. SApientiſſimus Cardinalis Aguirre Benedictinus, plurium annorum ſpatio Probabiliſmi caligine obductus, cum primum ad Patres, & Concilia revolvenda animum adiecit, lucem aſpexit veritatis, & continuo adverſus Probabiliſmum calamum acuit tanto zelo, ac ſi pernicioſiſſimum errorem confutandum ſuſcepiſſet. Teſtatur, ſpiritum univerſæ Eccleſiæ omnium ſæculorum fuiſſe Probabiliſmo adverſum: ſemper in Eccleſia in controverſiis morum, aut fidei probabiliorem doctrinam regnaſſe, pulſa minus probabili. Hæc quippe ſcribit in præfat. ad Concil. Hiſp. *Hic fuit ſemper ſpiritus Eccleſiæ, tam in Pontificibus Romanis, Cardinalibus, & Epiſcopis, quotquot canones Conciliorum ediderunt, quam in his qui pietatis, & doctrinæ laude illos uſque modo imitati ſunt . . . . Hæc videtur fuiſſe praxis aſſidua SS. Pontificum, ac Theol. doctrina, ac pietate inſignium a tempore naſcentis Eccleſiæ*

uſque

Digitized by Google

uſque ad finem fere ſæculi præcedentis, quo cœpit reputari ſecurus uſus opinionis benignæ probabilis in concurſu opinionis auſterioris, æque probabilis, aut probabilioris per reſtrictiones antiquis ignotas.

II. Præter hunc doctiſſimum Cardinalem Probabiliſmo bellum indixerunt *Celeſtinus Cardinalis Sfondrati*, *Gabriel Gerberon*, *Ioannes Mabillon*, *Abbas Gardius cuſtos Bibliothecæ Pontificiæ*, *Facundus Torres Generalis Congregationis Hiſpaniæ*, *Anſelmus Gomez*, *Ioannes Baptiſta Larditus*. Sunt & alii *plures* (concludit Cardinalis Aguirre) *eiuſdem ſententiæ in diverſis Congregationibus Benedictinis Italiæ*, *Galliæ*, *& Germaniæ*. Addo, hac noſtra tempeſtate univerſam hanc perilluſtrem, doctiſſimamque Religionem Probabiliſmum repellere. Quis validius hunc labefactavit adverſus P. Danielem quam P. D. *Matthæus Petit Didier*?

§. III.

Theologi Franciſcani adverſus Probabiliſmum.

I. A*Lexander de Ales*, *S. Bonaventura*, *Ioannes Scotus*, *S. Bernardinus Senenſis*, *Angelus de Clavaſio*, *Antonius Cordubenſis*, *Ioannes Trovamala*, *Cardinalis Brancatius de Laurea*, *P. Filippus Faber*, *Antonius Matteucci*, *Bartholomæus Durant*, *Franciſcus Henno*, *Cyrillus Rabeus*, *Bernardinus Ciaffoni*, *Bonaventura Recanati Concionator Apoſtolicus*, *Paulus a Lugduno*, *Caietanus a Bergamo*, *Palbuncitus*, *Donadoni Epiſcopus Sebenicenſis*, *Cardinalis Caſinus*. Quid quod Religio ipſa Seraphica decretum edidit ſequendi ſententias probabiliores?

§. IV.

Theologi Auguſtiniani adverſus Probabiliſmum.

I. L*Ambertus Le Drou Epiſcopus Porphirienſis*, *Ignatius Lacerda Epiſcopus Aquilanus*, *Henricus Noris Cardinalis*, *Franciſcus Farvaque Profeſſor Lovanienſis*, *Ioannes Schervietzerus Doctor Colonienſis*, *Bartholomæus Riccius*, *Fredericus Gavardi*, *Leonardus Vanroy*, *Nicolaus Gircben*, *Aurelius Piette*, *Ioannes Libente*, *Fulgentius Belleli*, *Antonius Guerrerus*, *Ioannes Laurentius Berti*, qui Lib. XXI. ſuæ Theologiæ, eleganti ſtylo conſcriptæ, hæc habet cap. XII. *Et, ſi Gibbonem, & Solonem excipias, omnes, quot quot ad manus meas pervenerunt*, Probabiliſmum refutant, & probabiliorem ſententiam defendunt. Nonnulli mihi obiecerunt, cur in Hiſtoria Probabiliſmi ſilentio præterierim Chriſtianum Lupum? Quibus reſpondeo, idcirco me illius non meminiſſe, quod in ſua illa diſſertatione poſthuma controverſiam hanc noſtram reapſe non verſet ſaltem ex inſtituto. Et, quantum colligere mihi licuit, Antiprobabiliſtis, minime vero Probabiliſtis, favet. Audi iudicium P.

Bernardi Deſirant, præmiſſum laudatæ diſſertationi, inſertæ Tom. XI. edit. Venet. *De opinione probabili eximius Auctor tam certa ſtatuit, ut probabilitatem ſuperet: ſic probat, ut Probabiliſta non ſit. Obſerves tamen, ne incautus proberis erraſſe. Probabile enim vocat, non quod probari poſſe a paucis putes, ſed quod probatum a pluribus, omni hac in parte exceptione maioribus: & ne tunc quidem hoc indulget, ut ſi a iuris naturæ tramite recedere te contigerit, culpa omni ſolutus ſis.* Integram hanc diſſertationem legi non ſine difficultate. Poſthuma enim eſt, & informis fetus. Eo ſpectat, ut evincat, licitum ſemper fuiſſe in Eccleſia uſum opinionis probabilis tum circa leges poſitivas humanas, tum circa leges naturales, & divinas. Ignorantiam tamen iuris naturæ ab omni culpa non purgat, ut notavit *Deſirant*. Innumera exempla congerit, quibus evincat, obtinuiſſe in Eccleſia opiniones contrarias probabiles, & graviſſimos Doctores ſecutos fuiſſe minus tutas, quæ tamen ſibi probabiliores erant. *Cap.* XII. *quæſt.* V. docet, licitum eſſe contra proprium iudicium ſequi opinionem aliis probabilem, dum cogit aliqua *diſpenſatoria neceſſitas*. Ita ſanctus Dracontius obedivit contra proprium iudicium iudicio S. Athanaſii: & ſimiliter quiſque ſubditus obedire debet ſuo Prælato. Hæc docemus omnes. Soli Probabiliſtæ defendunt, poſſe ſubditum non obedire Prælato, ductum opinione probabili. Non modo Cl. *Lupus* in hac diſſertatione Probabiliſtis non favet, ſed opiniones defendit quæ & Antiprobabiliſtis ipſis nimis rigidæ videntur. Lege quæ docet de homicidio ob neceſſariam defenſionem patrato. Sed audiant Probabiliſtæ quæ ſcribit cap. II. *Hinc oritur quæſtio*, inquit, *an unicus Doctor poſſit facere ſententiam probabilem? An ipſam non dumtaxat inchoare poſſit, ſed etiam ſolus conſtituere, & firmare? Plures hodie affirmant* (Probabiliſtæ.) Eiuſdem ſententiæ *fuit Hæreſiarchæ Pelagii collega* Celeſtius. *Etenim in Carthaginenſi Synodo, cum dixiſſet circa originale peccatum utramque contradictionis partem eſſe probabilem, & negativam probari variis Eccleſiæ catholicæ Doctoribus, a S. Paulino Diacono rogatus ipſorum nomina, reſpondit*: Sanctus Presbyter Ruffinus, Romæ qui manſit cum ſancto Pammachio. Ego audivi illum dicentem, quod tradux peccati non ſit. *Et rogatus alios & non valens adducere plures, denuo repoſuit*: Non tibi ſufficit unus Sacerdos? *Ad ſtatuendam probabilem ſententiam volebat ſolum Ruffinum ſufficere. Ita habes apud ſanctum Auguſtinum in libro de peccato originali*. De hac quæſtione legendum ſuggerit S. Auguſtinum *Lib. III. cap.* IV. *de baptiſmo*, ubi ſic incipit: *Quid ad Iubaianum* &c. Verum de hoc pluſquam ſatis.

§. V.

Digitized by Google

§. V.

Theologi Carmelitæ, Trinitarii, & Minimi adverſus Probabiliſmum.

I. CArmelitæ excalceati hac tempeſtate, quantum colligere potui, communiter Probabiliſmum oppugnant. Illum ſtrenue exagitarunt *Carolus ab Aſſumptione* ſub aſcititio nomine Philaleti Eupeſtini, *Henricus a S. Ignatio*, *Marinarius Brocardus*, *Chriſtophorus a S. Ioſeph*, qui integrum Tomum in folio Romæ an. 1711. edidit, in quo *num.* 686. hæc ſcribit. *Placuit etiam hic apponere ad confuſionem meam, quod mihi contigit, ut ignorantia mea innoteſcat. Per plures annos amplexus ſum benignum Probabiliſmum, nec cognovi meam deceptionem, donec procedente tempore mihi divina pietas tribuit lucem, ut illam cognoſcerem, & palinodiam libentiſſime recantarem*. Et contra Probabiliſmum laudat S. Matrem *Thereſiam*, & S. *Ioannem a Cruce*. Dent nobis Probabiliſtæ vel unum virum gravem, qui, innutritus Probabilioriſmo, ætate provecta, hoc abiurato, amplexus Probabiliſmum ſit.

II. Ex Trinitariis *Michael a S. Ioſeph* librum edidit inſcriptum *Eſtudio de la Verdad* anno 1715. in quo efficaci, & eloquenti ſtilo Probabiliſmum refellit. Et Magiſter Vincentius Ferrerius Dominicanus in ſua adverſus Probabiliſmum diſſertatione, edita anno 1725. ſcribit *num.* 125. de Trinitariis ſequentia: *Hæc ſententia iam diu evaſerat communis apud Diſcalceatos, ut a viris fide dignis eiuſdem Ordinis accepi*.

III. Ex Minimis *Maignanus*, & unus pro omnibus ſapientiſſimus *Palancus*, qui integro Tomo, inſcripto *de conſcientia*, ad nihilum redegit Probabiliſmum.

§. VI.

Theologi Societatis Ieſu adverſus Probabiliſmum.

I. ANtequam Theologos Inclytæ Societatis, qui ſtrenue adverſus Probabiliſmum pugnaverunt, refero, nonnulla Scriptorum eiuſdem Societatis contraria hac de re placita explicem fas eſt.

II. P. Claudius La-Croix *Lib. I. num.* 169. docet, *Auctores fere OMNES e Societate Ieſu* Probabiliſmum defendere. Similia docent Terillus, Eſparza, Caſnedi, & communiter recentiores Ieſuitæ, qui præcipuos Societatis Doctores, ut Bellarminum, Pallavicinum, Toletum, Suarez, vel repugnantes, in Probabiliſmum pertrahere conantur.

III. Contra graviſſimi Societatis Scriptores calumniatorum loco habent eos qui

Digitized by Google

Probabiliſmum Theologis Societatis adſcribunt : atque ut ab hac nota Societatem propugnarent, innumeras ediderunt Apologias. P. *Stephanus de Champs* librum edidit, cuius hic eſt titulus :

QUAESTIO FACTI,

Utrum Theologorum Societatis Ieſu propriæ ſint iſtæ ſententiæ duæ.

PRIMA.

Ex duabus opinionibus probabilibus poſſumus ſequi minus tutam.

SECUNDA.

Ex duabus opinionibus probabilibus licitum eſt amplecti minus probabilem.

Initium primi capitis hoc eſt : *Utrum veræ ſint iſtæ ſententiæ, an falſæ, non diſputo. Hoc unum quæro, ſintne Theologorum Societatis IESU propriæ ? Dudum eſt enim, quod id Montaltius, aliique Scriptores larvati, quam importune, tam falſo illis exprobraverunt.* Illud eſt animadverſione dignum, quod *P. De Champs* non improperat Montaltio, ſive Paſchali, quod laxas opiniones de uſura, de homicidio, de mendaciis, periuriis, aliiſque materiis adſcripſerit pluribus Societatis Theologis; neque hos Theologos ab ejuſmodi opinionibus defendendos expediens iudicavit; ſive quod ratum ſibi fuerit, textus ſincere relatos fuiſſe; ſive quod melius exiſtimaverit, ad fontem laxitatis digitum intendere.

IV. *P. Matthæus Moja* volumen quoque edidit, quo ſibi probandum ſuſcepit, Probabiliſmum non eſſe Societatis doctrinam. *P. Honoratus Fabri* duo volumina in folio edidit ſub hoc titulo, *Apologeticus Societatis Ieſu*. *P. Daniel*, *P. Gonzalez*, *P. Camargo* validas quoque apologias ediderunt, ut Societatem a nota Probabiliſmi vindicarent.

V. Heinc colligo duo. Alterum eſt apertiſſima pugna inter Scriptores Societatis ſuper hoc facto : ſit ne Probabiliſmus eiuſdem Societatis adoptata doctrina. Affirmant Terillus, La-Croix, & ceteri Theologi Probabiliſtæ; negant de Champs, Annatus, Daniel, Gonzalez, Camargo. Alterum eſt. Si doctrina probabiliſti, ea adeo eſt benigna, & ſalvandis animabus adeo opportuna; cur reputantur calumniatores qui talem doctrinam Theologis Societatis adſcribunt ? Dicendi ne calu-

mnia-

mniatores ſunt qui ſanam doctrinam alicui communitati tribuunt? Neque dicas, ideo calumniæ poſtulari illos qui Societati tribuunt hanc doctrinam, quod Dominicani, non Ieſuitæ illam excogitarint. Quoniam quæſtio haud eſt de inventione, ſed de fautoribus talis doctrinæ. Si ſana eſt, cur tanto ſtudio gloria inventionis reſpuitur? Si ſana non eſt, cur adoptatur? Plura hic dicenda eſſent, quæ prætereo. Pugna Scriptorum non alio pacto conciliari poteſt, niſi hac via. Qui Probabiliſmum propugnant, ut *La-Croix*, *Terillus*, *Viva*, *Caſnedi*, ceterique, Theologos *fere omnes Ieſuitas* Probabiliſtas volunt. Contra, qui Probabiliſmum oppugnant, a Probabiliſmo, quoad fieri poteſt, alienos oſtendere conantur præfatos Theologos. Facti veritas eſt. Nam Gonzalez, Camargo, Munieſſa, de Champs defendunt a nota Probabiliſmi Theologos Societatis, quia hi Probabiliſmum deteſtantur. La-Croix, Viva, Caſnedi, & ceteri recentiores Ieſuitæ Theologos fere omnes ſuæ Societatis contendunt eſſe Probabiliſtas, quia ipſi Probabiliſtæ ſunt. Verum hoc quid ad nos?

VI. Illud ego aſſero, celebriores, ſapientioreſque Theologos Societatis Probabiliſmo infeſtos eſſe. Iſtorum nunc ſplendida nomina exhibeo. Sunt itaque loco primo tres celeberrimi Cardinales *Bellarminus*, *Toletus*, *Pallavicinus*. Adeo evidens eſt piiſſimum, doctiſſimumque Bellarminum Probabiliſmo infeſtum fuiſſe, ut P. Chriſtophorus Raſsler Ieſuita vereatur ne Cardinalis ſapientiſſimus ad Rigoriſmum declinaverit. Inquit enim diſp. III. quæſt. IX. art. 2. num. 499. *Contrarius quippe eſt benigniori in hac quæſtione ſententiæ, ſtatque pro rigidiore. Merito tamen dubitari poteſt an non & ipſe deflexerit in nimium rigorem*. Cardinalem Pallavicinum abiuraſſe Probabiliſmum, teſtantur PP. Elizalde, Nicolaus Pallavicinus, Gonzalez, Camargus, teſtes ſuppares, omnique exceptione maiores. Quare nimis temere P. Claudius La-Croix pronuntiavit *Lib. I.* num. 323. *Quoad Pallavicinum ſatis eſt quod benignam certo tenuerit, quam an retractaverit, certo non conſtat*. Conferantur hæc cum teſtium dignitate, quorum teſtimonia alibi retulimus; & poſtea iudicetur, quam ſint non pauci Probabiliſtæ in citandis Auctoribus ſinceri. De Cardinali Toleto vix eſt difficultas, ſi excipias vitilitigatores.

VII. Celebriores Theologi Ieſuitæ, qui Probabiliſmo bellum indixerunt, ſunt ſequentes. *Ferdinandus Rebellius*, *Paulus Comitolus*, *Mutius Viteleſchi Generalis*, *Andreas Blanchus*, *Ludovicus Scildere*, *Michael Elizalde*, *Tyrſus Gonzalez Generalis*, *Thomas Munieſſa Provincialis*, *Ægidius Eſtrix*, *Gabriel Antoine*, *Edmundus Martene*, *Adamus Ehrentreiich*, *Gisbertus*. Hi fere omnes integros ediderunt Tomos adverſus Probabiliſmum, in quo exagitando, & convellendo ſingularem ſibi pepererunt gloriam. His accedunt *Franciſcus Malatra*, *Compilator Gonzalez*, *Andreas Iunius*, *Chriſtophorus Raſsler*, qui defendunt ſequendam probabiliorem in conflictu minus probabilis.

VIII. De laudatis Theologis hoc iudicium profert P. Magiſter Laurentius Berti Auguſti-

guſtinianus Lib. XXI. cap. XIII. *Iſtos vero, præſertim Bellarminum, Pallavicinum, Toletum, Comitolum, Gonzalez æquiparare poſſumus Ieſuitis ceteris univerſis*, qui Probabiliſmum defendunt. Adde his alios duos, in confutando Probabiliſmo nemini ſecundos, *Elizalde*, & *Camargo*. P. Claudius La-Croix hac exceptione reiicit Comitolum, & Blanchum Lib. I. num. 327. *Comitolus Theologiam non docuit, unde & minoris auctoritatis eſt, uti nec docuit Philaletus, a Superioribus prohibitus ſuum, aut Societatis nomen libro ſuo præfigere*. Hoc, & ſimilibus textibus utuntur adverſarii Societatis, ut evincant eamdem adoptaſſe Probabiliſmum. Arguunt. Paulus Comitolus, doctior eſt mille *Buſembais*, *La-Croiſiis*, *Eſcobariis*, *Tamburinis*, aliiſque innumeris Caſuiſtis. Illius Tractatus de contractibus, Catena in Iob, ut alia omittam opera, tantam præferunt eruditionem linguarum, & doctrinam Patrum, & iuris tum naturalis, tum divini, ut prævaleant libris plurimorum Probabiliſtarum. Comitolus non docuit Theologiam. Blanchus non docuit Theologiam. Ergo iſti doctiſſimi viri inviſi Societati fuere: ergo vexati ob defenſionem probabilioris doctrinæ. Quæ paſſi ſunt Camargo, Elizalde, aliique, indicavimus ſupra. Vera ne, an falſa ſit argumentatio huiuſmodi, non definio. Anſam certe maximam *P. La-Croix*, & ceteri Probabiliſtæ exh bent inferendi, Probabiliſmum eſſe doctrinam Societatis. P. Camargo in præfatione *§. 9. pag.* 22. hæc in anteceſſum ſcribit adverſus La-Croyſium, ſimileſque Auctores. *Quod unus vel alter Ieſuita (non enim plures, ſed pauciſſimi ſunt) Probabiliſmum ipſum benignum, aliaſque laxas opiniones, tamquam doctrinam propriam Ieſuitarum, immo & Societatis ipſius, publice venditare non erubuerint, id quidem ceteri neutiquam excuſamus: neque enim ſeria ulla excuſatione, ſed revera digniſſimum reprehenſione cenſemus. Quod Societas Probabiliſmum ipſum ulla ratione aliquando probaverit, immo quod Ieſuitæ tamquam doctrinam propriam non modo Societatis, ſed neque ipſorum Ieſuitarum eumdem propugnandum ſuſceperint, id quiſquis effutire non dubitavit, cæca quadam affectus vehementia in benignam Theologiam deluſus eſt, ut quod fieri optaret, factum crediderit, cum tamen prorſus incredibile eſſet*. Digna ſane increpatio. Mirum, quod Societas La-Croix, ſimileſque corrigendos non decernat. Sed hæc peregrina nobis; quæ ideo retulimus, ut omnes intelligant, me de Inclyta Societate optime, ut decet, ſentire: illam quippe, data occaſione, a quorumdam ſuorum Caſuiſtarum ineptis commentis aſſero. Et qui mihi ob hanc cauſſam convicia rependunt, male ipſi de Societate ſua merentur, dignaſque dare pœnas deberent. Sed hæc obiter.

IX. Illud certum eſt, omnes Theologos Probabiliſtas ſimul iunctos quam maxime inferiores eſſe, ac exiguæ auctoritatis, comparatos cum Cardinalibus, & Præpoſitis generalibus Antiprobabiliſtis eiuſdem Societatis. Theologi Ieſuitæ qui ex inſtituto defendunt Probabiliſmum, habenturque ut claſſici, & non collectores, ſunt Vaſquez, Eſparza, Terillus, Cardenas, Moya, Sanchez. Vaſquez hanc controverſiam ver-

verſavit anno 1598. quando Probabiliſmus nondum venenum effuderat. Vaſquez Theologus eſt inſignis, eximii ingenii, vaſtæ eruditionis; ſed quodam novitatis ſpiritu actus, & in laxandis legibus facilis fuit. Verum quid Vaſquez cum Bellarmino? quid cum Pallavicino? quid cum Toleto, & Gonzalez? Moya auctor eſt toties proſcriptus. Terillus nullius prorſus auctoritatis eſt: ſimilem fateor me legiſſe numquam, qui facta evidentiſſima neget, quique ex cerebro ſic loquatur. Sanchez ſcatet opinionibus damnatis, & laxis; Theologus tamen eſt acutus, doctus, & ſacrorum canonum peritus. Eiuſdem lectio, ſi caute fiat, ac debita critice, utilis eſt. Ioannes Cardenas eſt ille Theologus Probabiliſta quem magni facio, quoniam in praxi ſaniores opiniones amplectitur. Verum quid Cardenas cum Elizalda, Camargo, & Gonzalez, aliiſque?

§. VII.

Alii Theologi non Regulares adverſus Probabiliſmum.

I. HActenus Theologos Regulares recenſui, nunc producendi eſſent ceteri omnes qui extra clauſtra ſcripſerunt. Verum neque omnes mihi occurrunt, neque res neceſſaria eſt. Paucos dumtaxat indicabo.

II. Ex Canoniſtis *Fagnanus*, *Ioannes Andreas*, *Fortunatus Garzia*, *Antonius de Butrio*, *Abbas*, *Alexander*, *Baldus*, *Merenda*.

III. Ex Theologis Flandri, & Galli communiter. Aliquos indicabo. *Daniel Epiſcopus Petrocoricenſis*, *Franciſcus Genet*, *Armandus Bordonius*, *Ioſeph de la Verdure*, *Iacobus Bondort*, *Cabaſſutius*, *Merbeſius*, *Steiartius*, *Vigens*, *Florentius Cocque*, *Ludovicus Habert*, *Antonius Charlas*, *Ioannes Pontas*, *Ioannes Sinnichius*, *Nicolaus Le Hermenier*, *Iacobus Pontanus*, *Franciſcus Vanvianen*, *Gerardus Vamvverm*, *Lambertus Vincent*, *Ioannes Richt*, *Gumarus Huygens*, *Laurentius Neeſſen*, *Petrus Ballarinus*, aliique plurimi.

CAPUT IX.

Præcipui Regularium Ordines in ſuis aut conſtitutionibus, aut comitiis generalibus, Probabiliſmo proſcripto, probabiliorem doctrinam ſequendam præſcribunt. Ineptum P. Claudii La-Croix *commentum.*

I. THeologos Ordinum Regularium, & Cleri ſæcularis recenſui. Lubet in præſens ſenſum ipſorum ſacrorum Ordinum communem breviter exponere. Magnæ quippe auctoritatis ſunt plures unius, aut plurium Ordinum Theologi; ſed longe

Digitized by Google

longe maioris auctoritatis ſunt decreta ab univerſo Ordine lata. Iſtorum aliqua dabo.

II. Primum omnium profero Inclytam Societatem Ieſu, quæ in ſuis conſtitutionibus hæc ſtatuit. *Sequantur in quavis facultate SECURIOREM, & magis approbatam doctrinam, & eos Auctores qui eam docent.* Part. IV. Conſt. cap. v. num. 4. Quæ conſtitutio inſtaurata pluries eſt, & potiſſimum ann. *1682.* in *Congreg. XII. decreto* 28. quod habetur *Tom. I. Conſtit. pag. 606.* „ Quamvis contra novitatem, laxitatemque „ opinionum, *præſertim in rebus moralibus*, abunde proviſum ſit, & Præpoſitorum „ generalium ordinationibus, & ſuperiorum Congregationum decretis, & conſtitu- „ tionibus ipſis, quibus *iubemur* ſequi in quavis facultate *ſecuriorem*, magiſque ap- „ probatam *doctrinam*; in re tamen magni momenti, poſtulante pro ſuo zelo Patre „ noſtro, omniumque conſpirantibus votis, nihil prætermittendum rata Congregatio „ præſens, decretorum, *quibus novæ illæ, laxioreſque opiniones doceri, typiſque man-* „ *dari prohibentur, vim totam renovat, roborat, & confirmat.* " Plura alia decreta hanc rem confirmantia ex Inclita Societate afferre poſſem. Hinc collige, quam falſo locuti ſint P. Claudius La-Croix, P. Terillus, & alii non pauci, qui Probabiliſmum tribuunt *fere omnibus Theologis Societatis*. Quoniam, ſi fere omnes Theologi Societatis docerent opinionem minus probabilem, fere omnes Theologi Societatis violatores eſſent laudatæ conſtitutionis: quod nemo dicere audebit. Quid? Dicturus eris, opinionem minus probabilem eſſe ſecuriorem in rebus controverſis in utramque partem? Id fortaſſe aliquem cum Terillo, & Caramuele aſſerere non pudebit, confugiendo ad telam illam confictarum reflexionum. Sed commentum iſtud adeo fabuloſum, adeo abſonum eſt, ut, hoc admiſſo, nihil ſit tam ſanctum, nihil tam verum, quod eludi Probabiliſmo nequeat. Alterutrum ergo inferendum, aut Theologos Societatis a ſuis recedere legibus; aut ad fabulas amandandam aſſertionem P. Claudii La-Croix, Terilli, Segneri, aliorumque Probabiliſtarum.

III. Sacer Carmelitarum Ordo aperte arcet a ſua Religione doctrinam probabiliſticam: hæc quippe præſcribit: *Prælector caſuum conſcientiæ breviter dubia diſſolvat, & omnes opiniones, in TUTIOREM partem incumbens, ſemper ſequatur.* Conſt. Part. II. cap. xv. §. 7. edit. an. *1606.*

IV. Clerici Regulares iam ab anno 1598. decretum ediderunt adverſus Probabiliſmum, ut teſtantur Merenda in *præfat. conſil.* VIII. *num.* 485. Fagnanus cap. *Ne innitaris.*

V. Eminentiſſimus Cardinalis Laurea in *III. diſp.* XII. ſcribit, Religionem Seraphicam ſecuriores, ſeu probabiliores ſententias amplecti. Et quod rem conficit, in *Directorio* trium Ordinum Franciſcanorum, Romæ edito anno 1688. & ab Innocentio XI. approbato, hæc habentur num. *63. Omnibus noſtri Ordinis, ac aliis ſub noſtra directione, ſeu obedientia degentibus perſonis in Domino ſuademus, ac*

man

mandamus ut doctrinas tutiores, & probabiliores ſemper doceant, & amplectantur.

VI. Ordo Trinitariorum redemptionis captivorum, Probabiliſmo reiecto, probabiliores ſententias eligendas præſcribunt in ſuis conſtitutionibus. *In opinionum delectu habeant PP. Lectores ſpecialem advertentiam, & enixe ſtudeant communiores, magiſque probatas ſententias tueri, nec ad oſtendendam ingenii ſubtilitatem adducant opiniones . . . minus probabiles.*

VII. Cardinalis doctiſſimus Aguirre in ſæpius laudata *præfat. ad Concil. Hiſpan.* teſtatur, ſacros Ordines qui profitentur Regulas *S. Franciſci*, & *Carmelitarum*, item *Auguſtinianos*, *Præmonſtratenſes*, *Congregationes Oratorii* in Gallia, Congregationes *Benedictinorum*, potiſſimum *Maurinam*, *Helveticam*, *Hiſpanicas*, *Germanicas*, *Italicas*, Probabiliſmo reiecto, probabiliorem ſententiam propugnare.

VIII. Ordo Prædicatorum in comitiis generalibus, anno 1656. celebratis, cum Probabiliſmus potiſſimum ſerperet, hoc condidit decretum. „ Caveant ab omni „ pruritu exoticarum, minuſque cum littera S. Thomæ cohærentium opinionum, „ præcipue vero in moralibus, ubi preſſius de ſalute, ac indemnitate animarum „ agitur. Porro in his ſtudeant omni cautela evitare opiniones laxas, novas, ac „ parum tutas, abſtineantque a paradoxis, ac *monſtris recentium placitorum*, *ſeu* „ *problematum, quæ magis vanitati*, ac periculoſæ oſtentationi militant, quam ve„ ritati. Denique ſatagant, non tantum fideliſſime in omnibus adhæreſcere ſanæ „ doctrinæ noſtri Angelici Præceptoris, quam ille ceu e limpidis, & incorruptis „ SS. Patrum fontibus integerrime in alveos ſuorum operum corrivavit; verum „ etiam aſſueſcere propriæ ipſius phraſi, & modo loquendi; ita quòd, quantum „ fieri poteſt, ne quidem ab ipſo verborum eius ordine, ſtilo, emphaſi longius „ diſcedatur. “

IX. Univerſo Ordini, in his comitiis congregato, & adverſus Probabiliſmum iam arma ſtringenti, calcaria adiecit SS. Pontifex Alexander VII. ut teſtantur Hiſtorici tum domeſtici, tum extranei. Hæc quippe ſcribit Cardinalis Aguirre in citat. præfat. *Sed & laudandus eſt maxime inter Regulares clariſſimus Ordo S. Dominici, qui hortatu laudati Alexandri VII. vexillum extulit adverſus Moralem laxam per doctiſſimos Alumnos ſuos, Ioannem Martinez de Prado, Iulium Mercorum, Vincentium Baronium, Vincentium Contenſonium, Picinardum, Gonettum, alioſque ſimiles ampliſſimo fructu. Et merito quidem ita ſe geſſit, cum nihil aliud diſcere potuerit ab incomparabili ſuo Magiſtro Doctore Angelico, immo ab Auguſtino, ac ceteris Patribus, quorum germanam mentem circa fidem, ac mores ille divino ingenio admiranda claritate explanavit, atque in methodum redegit.*

X. Hæc omnia decreta feſtivo lepidoque commento eludit P. Claudio La-Croix. Hunc frequenter commemoro, quod recentior ſit, & notior, atque Con-

ſeſ-

Digitized by Google

feſſariis, quibus illuminandis hæc ſcribimus, familiarior. Inquit enim, non aliud evincere laudata decreta, niſi quod, dum fuerunt condita, ſuffragia prævaluerint eorum qui rigidæ adhærebant ſententiæ. Sed audi perridiculum conſectarium quod heinc colligit. Theologi, ſubdit, illorum Ordinum qui ſententiam probabiliorem docent, minoris ſunt auctoritatis, eo quod vi legis adacti, libertate oppoſitum docendi ſublata, probabiliorem ſententiam propugnant. Sic enim ſcribit Lib. I. num. 324. *Ordinum iſtorum decreta plus non evincunt, quam quod eo tempore prævaluerint ſuffragia pro rigida ſententia, per quod MINOR accedit auctoritas, ſi Ordinum illorum Profeſſores eamdem retineant. Nam tenent ex obligatione. Nec eam, quam alii, habent libertatem ſentiendi. E contra benignam tenent ex aliis Ordinibus numero longe plures, nec ſapientia inferiores, & cum libertate dicendi quod ſentiunt.* Scite ſcripſit P. Michael Elizalde, multos Probabiliſtas *caramuelizare*. Caramuel, expendens decretum celeberrimi Generalis Claudii Aquavivæ, quo cautum voluit ne in Societate quiſquam doceret dari parvitatem materiæ in re venerea: *Ergo Societatis Auctores* (inquit in Theol. Fundam. num. 1743.) *ſententiæ Aquavivæ probabilitatem non addunt: in hac enim materia Superiorum imperio diriguntur.* Hanc Caramuelis doctrinam excripſit P. La-Croix. Falſa eſt, & ſcandali plena. Nullam ergo auctoritatem, ſive probabilitatem addent piæ ſententiæ de Immaculatæ Virginis Conceptione Theologi, qui ei poſt decreta pontificia, aut vi votorum adhærent? Nullam probabilitatem addent Univerſitates celeberrimæ, & ſacri Ordines, qui vi voti aliquam propugnant opinionem? Nullam probabilitatem catholicæ Religioni Doctores addent, quod iurati illam defendunt? En abſurda immania in quæ ſe ſe coniiciunt Probabiliſtæ noſtri, ut ſuum quoquo modo labantem Probabiliſmum ſuſtineant. Si vis ampliorem erroneæ doctrinæ confutationem, lege Cardenas *tract.* v. diſp. xlv cap. 1.

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO V.

IN QUA

PROBABILISMUS damnatus oſtenditur in potiſſimis Theologiæ moralis controverſiis, ſeu in univerſis fere ſecundæ tabulæ mandatis. Heinc infertur demonſtrationibus invictis abſolute damnatum, aut damnandum eſſe.

PROOEMIUM.

HAEC diſſertatio præcedentium complementum eſt. Hactenus in genere auctoritatis Probabiliſmum profligavimus, & in nihilum penitus redegimus fabuloſa illa commenta quæ plenis buccis imperitorum auribus inſuſurrant Terillus, Ardeskin, Tamburinus, La-Croix, Viva, aſſerentes ſe decem, immo & quadraginta Auctores Probabiliſtas pro uno Antiprobabiliſta exhibere poſſe. Quam ſit thraſonica hæc iactatio, quam commentitia, lippis, & tonſoribus ex iis quæ diximus, patet. Probabiliſtæ enim *non unum* ſacrum Ordinem, *non unam* Societatem, quæ aliquo publico decreto Probabiliſmum adoptaverit, allegare valent; contra, nos omnia hæc in medium adduximus. Unicum Concilium nationale Gallicanum elidit auctoritatem omnium Probabiliſtarum. Quid, ſi omnia ſimul, quæ adduximus, accipiantur? Et tamen ultra nunc progrediemur, damnatumque evincemus Probabiliſmum in re ſacramentaria, in materia iuſtitiæ, fidei, & in iis omnibus quæ damnum temporale proximo inferunt. Nihil ergo ſolaminis adferre Probabiliſmus valet in materiis iuſtitiæ, ſacramentorum, iudiciorum, compenſationum, detractionum, calumniarum. Væ ergo Auctoribus libellorum famoſorum. Quid ergo obtrudunt, Probabiliſmum iugum ſuave efficere? Illud fere ſolum in diſputationem veniet, ſit ne damnatus Probabiliſmus in præceptis primæ tabulæ, ſeu in iis in quibus de ſola actionis honeſtate, aut malitia diſputatur. Damnatum & in his, ratiociniis invictis palam fiet. Poſtremum, ſi damnatus Probabiliſmus non eſt, damnandum demonſtrabimus.

Digitized by Google

CAPUT I.

Recenſentur propoſitiones damnatæ ab INNOCENTIO XI. in materia Probabiliſmi.

I. OStendimus ſupra, Alexandrum Papam VII. in ſuo decreto Probabiliſmum improbaſſe illis verbis : *In rebus ad conſcientiam pertinentibus MODUS OPINANDI irrepſit, alienus omnino ab evangelica ſimplicitate, ſanctorumque Patrum doctrina.* Quem opinandi modum non alium eſſe niſi Probabiliſmum, iam alibi palam fecimus. Nec alium opinandi modum, præter Probabiliſmum, deſignare hactenus vel ipſi Probabiliſtæ potuere. Aliqui dumtaxat commenti ſunt. Pontificem damnaſſe *abuſum* Probabiliſmi. Quod ſane inventum chimæricum eſt, Hac ratione & Ianſeniſtæ, & ceteri hæretici dicere poſſent, Eccleſiam abuſum ſyſtematis liberi arbitrii, non ſyſtema ipſum Calvinianum, aut Ianſenianum damnaſſe. Duo damnavit Pontifex, *MODUM opinandi*, & abuſum, ſeu quadraginta quinque propoſitiones inde proficiſcentes.

II. Accedit quod univerſa Eccleſia Gallicana in ſuo Concilio nationali celebratis anno 1700. declaravit, Pontificem ſummum Probabiliſmum confixiſſe. Hæc ſunt Concilii verba. *MODUS opinandi irrepſit* &c. hoc pacto interpretatur. '*Quæ ſententia non modo errores increviſſe queritur, verum etiam, quod caput eſt, adnotari voluit, ipſam REI TRACTANDAE RATIONEM eam introductam eſſe, unde videremus corruptelam morum, non modo ſecuturam, verum etiam, facto velut impetu, irrupturam, quam vix cohibere poſſimus*. Subdit Concilium, ſatis minime fuiſſe Pontifici ad radicem ſecurim ponere, ſed inſuper ſtolones inde ſurgentes, propoſitiones videlicet ex Probabiliſmo proficiſcentes, damnare voluiſſe. *Neque vero fuit ſatis ſanctiſſimo Pontifici, novam hanc methodum ludificandæ conſcientiæ, & involvendæ veritatis, hoc eſt ipſum mali detexiſſe fontem; ſed exitialis doctrinæ rivulos inſectatus complures propoſitiones . . . damnavit, & prohibuit.* Hæc latius ſupra explicata ſunt : quorum hic idcirco memini, ut evincam, non ratiocinio tantum, ſed auctoritate quoque nationalis Concilii Alexandrum VII. Probabiliſmum vellicaſſe, & alienum a ſimplicitate evangelica, Patrumque doctrina declaraſſe. Unum defuit dumtaxat, nimirum illud ſolemne decretum quo conceptis verbis expreſſe anathemata infligeret illis qui eumdem propugnant. Quare ne nos Probabiliſtæ cuiuſpiam exaggerationis arguere valeant, dicimus, Alexandrum VII. declaraſſe Probabiliſmum alienum a ſimplicitate evangelica, & Patrum doctrina; ſolemni tamen, & expreſſa damnatione eumdem non confixiſſe. Et aſſertio noſtra auctoritate celebris Concilii nationalis nixa eſt.

III. Innocentii XI. decretum peculiare, quo declaravit Generali Societatis Ieſu

Pro-

Digitized by Google

Probabiliſmum alienum omnino eſſe a Sede Apoſtolica, ſupra dedimus. Nunc propoſitiones, quæ ſunt Probabiliſmi conſectaria, quaſque ſanctiſſimus Pontifex damnavit, hic deſcribimus.

1. *Non eſt illicitum in ſacramentis conferendis ſequi opinionem probabilem de valore ſacramenti, relicta tutiore, niſi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc ſententia probabili tantum utendum non eſt in collatione baptiſmi, Ordinis ſacerdotalis, aut epiſcopalis.*

2. *Probabiliter exiſtimo, iudicem poſſe iudicare iuxta opinionem etiam minus probabilem.*

3. *Generatim dum probabilitate ſive intrinſeca, ſive extrinſeca, quamtumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confiſi aliquid agimus, ſemper prudenter agimus.*

4. *Ab infidelitate excuſabitur infidelis non credens ductus opinione minus probabili.*

ALEXANDER VII.

27. *Si liber ſit alicuius iunioris, & moderni, debet opinio cenſeri probabilis, dum non conſtet reiectam eſſe a Sede Apoſtolica, tamquam improbabilem.*

IV. Nonnulla obiter declaranda ſunt circa ſenſum huius ultimæ propoſitionis ab Alexandro VII. damnatæ. Eam docuit Verricelli *Tom. II. quæſt.* v. immo quid laxius pronuntiat: *Puto*, inquit, *poſſe me operari ſecundum opinionem cuiuſvis recentioris contra communem, & contra propriam opinionem, quamvis iudicem illam eſſe falſam ex principiis intrinſecis.*

V. P. Dominicus *Viva* in expoſitione laudatæ propoſitionis eam tribuit Mag. Acacio de Velaſco *reſ.* 316. Quid doceat Acacius, ignoro, quia illius operibus careo. Illud diſplicet, quod P. Viva de more, ut ſuis Probabiliſtis exiſtimationem afferat, neget illam docuiſſe ſuos Auctores. Nec aliud eſt diſplicentiæ noſtræ momentum, niſi imperitorum damnum. Simultates enim ſcholarum nauci facimus. Miſeri imperiti, auctoritate P. Viva deluſi, putant, doctrinam e. g. P. Sanchez ſecuram eſſe; quæ tamen in laudata propoſitione aut damnata eſt, aut damnatæ propoſitioni proxima. Et, ut mihi caveam, verba Sanchez tranſcribam.

VI. P. Thomas Sanchez *Lib. I. cap.* IX. *num.* 7. *pag. mihi* 30. hæc ſcribit. *Opinio probabilis eſt quæ non levi innititur fundamento. At auctoritas viri docti & pii non eſt leve fundamentum. Si enim non eſt levis momenti, ſed magni potius, ut aliquid Romæ contigiſſe credamus, id virum pium aſſerere; cur non magni erit in re morali dubia, quod vir pius, & in ea materia doctus cenſuerit? Nec placet limitatio Adriani .... ut hoc intelligatur, ſi ſit error iuris humani, ſecus ſit ſit divini ....* Sed non placet &c.

Num. 8. ſic perſequitur: *Limitat etiam Corduba, ut hoc in viro indocto, utriuſque par-*

Digitized by Google

partis rationes expendere neſcienti, intelligatur; ſecus in viro docto, qui id novit: At quamvis fatear . . . . id inter doctum, & ignarum in opinionibus eligendis diſtare, ut ille, quo prudenter agat, rationes examinare, ac ponderare debeat; hic vero non, ſed ſatis ſit, ſi viri docti conſilium ſequatur: poteſt tamen vir doctus in re dubia reputare ex hominis docti & pii ſententia reddi opinionem probabilem; cum huius auctoritas ſæpe maioris ſit ponderis, etiam apud virum doctum, quam aliqua veriſimilis ratio, quæ ei ad probabilitatem ſufficeret.

VII. Quid plura? Subdit *num. 9.* cum Vaſquez, & Azorio *licere viro docto, qui non parum litteris vacavit, & recte utriuſque partis fundamenta expenderit, ſuam ſingularem opinionem probabiliorem iudicare, & illam ſequi. Quod in hoc eventu non videtur hic imprudenter operari . . . . Duo tamen in hac re fateor: prius eſt cum Azor. non crebro, & paſſim recedendum a communi, ſed quando iudicatur illam firmiori niti fundamento.* Ut autem iudicet prudenter niti firmiori fundamento, ſat eſt ut probabiliter iudicet: & licet fundamentum directe appareat minus firmum, tamen intellectus vi reflexionum probabiliſticarum illud firmius efficit.

VIII. Ad caput præcipuum quod attinet, eſt ne diſcrimen inter damnatam, & P. Sanchez propoſitionem? Non ſane aliud, niſi quod Sanchez addit illa duo adiectiva *docti, & pii.* Verum hæc duo adiectiva non videntur damnationi propoſitionem ſubducere. Si modernus Probabiliſta, non Summam, ſeu collectionem aliquam, ſed Librum, aut duos Tomos Theologiæ moralis ediderit, doctus habendus erit; maxime ſi non ſit velut ovis & avis, qui communem ſententiam ſequatur abſque fundamentorum examine. Quod etiam pius habendus ſit, niſi impius innoteſcat, res evidens eſt. Porro nemo dixit umquam, hominem impium aut improbum alicuius eſſe auctoritatis. Nec improborum aut impiorum libri approbantur. Qui ſunt inter omnes Auctores Probabiliſtas, immo & laxones, qui pii non cenſeantur, potiſſimum ſi non ſint reiecti a Sede Apoſtolica? Quin, etiamſi ſint proſcripti, pii habentur a Probabiliſtis. An dicent, non eſſe pios PP. Moya, Fabri, Pirot? An negabunt eſſe *doctos & pios* PP. Baunium, Terillum, P. Dianam, Illuſtriſſimum Caramuelem, P. Paſqualigum, Leandrum, Antonium a Spiritu ſancto, Samarguam, Vericellum, alioſque ſimillimos multos? Nemo ſane ex Probabiliſtis hæc duo adiectiva *docti, & pii* negabit recenſitis, & aliis pene innumeris recentioribus. Ergo, quoties aliqua opinio reperitur in aliquo horum iuniorum, licitum erit illam amplecti. Si hoc autem admittatur, in fumum occidit damnata propoſitio. Quare, ut mea præfert opinio, doctrina P. Sanchez aut eadem reapſe cum damnata eſt, aut eidem affinis, proxima, & laxa. Iſtius damnatæ ſententiæ primus inventor fuit Celeſtius collega Pelagii; ut ſuperiori diſſertatione *cap.* IV. *§.* IV. ex Chriſtiano Lupo vidimus.

IX. Nec placet abſolute quod docet P. Dominicus Viva *loc. cit. num. 6.* nempe ad-

Digitized by Google

admitti poſſe *ut probabilem, non ſolum plurium, ſed etiam unius Auctoris opinionem, etiamſi adverſus communem aliorum ſentiat, quoties Auctor eſt omni exceptione maior.* Quoniam penes Probabiliſtas Auctores omni exceptione maiores & claſſici ſunt Tamburinus, Diana, Caramuel, Terillus, Sanchez, Caſtropalaus, Bonacina, Leander, aliique ſimiles, qui utriuſque ſententiæ fundamenta expenderint. Ex hac P. Viva doctrina eadem ſequuntur abſurda ac ex priori opinione. Etiam Celeſtius dicebat: *Non ſufficit tibi unus Sacerdos* Ruffinus?

X. Magis diſplicet altera ſententia quam idem P. Viva adprobat in P. Thoma Sanchez, qui *Lib. I. in Decal. cap.* IX. *num.* 24. hæc ſcribit. „*An in conſcientia tu-* „ *tus ſit habens uſum, atque propoſitum varios DD. conſulendi, donec aliquem ſibi ad* „ *libitum ſuum reſpondentem inveniat*? Adrian. Nav. . . *dicunt hunc in pravo ſtatu* „ *eſſe*. Sed hoc intellige, quando hic non recta indagandæ veritatis intentione, ſed „ inveniendi Doctoris ad libitum reſpondentis id efficit: & ſimiliter, quando huic „ potius quam aliis fidem habet, nulla peculiari maioris huius peritiæ ratione „ ductus; nec amplius inveſtigat, an ea opinio probabilis ſit.“

XI. Similes exceptiones paſſim præmittuntur, antequam laxæ opiniones promantur. Quis in diſcrimen umquam vocaverit, peccare eum qui *non recta veritatis indagandæ intentione ducitur, ſed inveniendi Doctoris ſibi ad LIBITUM reſpondentis*? Quis, non dico Probabiliſta, ſed homo rudis ſana præditus mente, a culpa eum purgaverit qui perverſo conſilio reperiendi aliquem qui pro ingenio, & ad libitum faveat ſuæ cupiditati, & deſideriis, Theologos conſulit varios? Similiter quis eſt ex mundanis hominibus qui pro viribus operam navant negotiationi, artibus, tribunalibus &c. qui doctiorem eum communiter non reputent qui ſibi magis favet? *Sanctum eſt quod volumus*, inquit Auguſtinus. Exceptiones ergo datæ, aut futiles ſunt, aut nihil temperant laxitatem, ut ego arbitror, ſequentis doctrinæ, quam ibidem continuo tradit Sanchez. *Secus, quando recta inveſtigandi intentione, an ea opinio ſibi favens ſit probabilis, animo firmo nil mali efficiendi, ſed id ſolum quod ſibi licere invenerit. Quia unicuique ius eſt ius ſuum protegendi, & ad id rationes quærendi.*

XII. Recta ſit intentio tua inveniendi opinionem probabilem quæ te eximat a reſtitutione, a ieiunio, ab eleemoſyna, ab amore inimicorum; & tunc ſecure conſulere vales Doctores, & potiori iure libros doctorum, donec invenias aliquem quem iudices peritum, qui tibi faveat. Revolve Paſqualigum, Dianam, Caramuelem, alioſque ſimiles, donec tandem invenias unum qui tibi indulgeat. Quis non ſentit doctrinæ iſtius laxitatem?

XIII. P. Dominicus Viva exſcribit, & confirmat hanc doctrinam P. Sanchez his verbis num. 7. *Hinc fit, poſſe aliquem conſulere plures viros doctos, DONEC inveniat aliquem qui ab obligatione v. g. reſtituendi, vel ieiunandi illum excuſet, ut do-*

Digitized by Google

cet Sanchez Lib. I. cap. IX. Palaus, Zumel, & alii non pauci apud Macado. Ratio eſt, quia unicuique licitum eſt ſuo iure uti, & per licitum & honeſtum medium deobligari, quale eſt varios Doctores conſulere ad favorabilem opinionem inveniendam. Addit præter propter eaſdem exceptiones ac Sanchez, cuius doctrinam exſcribit: idcirco illas prætereo. Lege integrum P. Viva *numerum* 7. ut facti veritatem compertam habeas.

XIV. Hæc doctrina nobis valde laxa apparet. Nec video quantum a propoſitione damnata diſtet. Illud breviter nunc adverto, tum licitum eſſe ſequi opinionem alicuius Doctoris, quando bona fide homo ſimplex, vel idiota veritatis ſciendæ amore conſulit Theologum, Parochum, Confeſſarium, ut fuſius ſuo loco dicetur. Ut nullo negotio teneas laxitatem doctrinæ præfatæ, id dumtaxat adverte, P. Vivam docere, te poſſe conſulere varios Doctores, cur? ut veritatem aſſequaris? Ut ſententia, tametſi rigidior, tibi manifeſtetur? Vah nimiam ſimplicitatem! Ut tandem invenias aliquem *qui ab obligatione v. g. reſtituendi, vel ieiunandi te excuſet, ut docet Sanchez* &c. Aves rationis momentum? *Quia unicuique licitum eſt ſuo iure uti, & per medium licitum & honeſtum DEOBLIGARI*. Meditare *τὸ deobligari*, & omnia comprehendiſti.

C A P U T II.

In hac 3. propoſitione, Generatim dum probabilitate, ſive intrinſeca, ſive extrinſeca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confiſi aliquid agimus, ſemper prudenter agimus, *evidenti ratiocinio colligitur damnatus Probabiliſmus*.

I. ET ut extrinſecus primum argumentum capiamus, continuo ac decretum hocce Innocentii XI. in lucem prodiit, maximo perculſi timore Probabiliſtæ, ſententiam ſuam, veluti inopinati fulminis ictu enecatam, reputarunt. Huiuſce facti teſtem affero R. P. Ignatium de Camargo Scriptorem ſynchronum. Hic autem hæc ſcribit Lib. II. contr. 11. art. 1. §. 1. num. 3. *Hanc in animum noſtrum perſuaſionem vel recentiores ipſi induxiſſent, ſi cetera argumenta deeſſent. Vix enim illud Innocentii decretum per Eccleſiam vulgatum eſt, cum anxius quidam timor, non mediocris ſollicitudo animos eorum invaſit pro benigna ſententia. Cuius ſane timoris haud leve præbet indicium, quod ſtatim cœperunt multa cogitare diſcrimina, quæ, nullo etiam petente, reddebant, ut oſtenderent damnationem illius articuli tertii de tenui probabilitate non tetigiſſe ſententiam benignam*.

Digitized by Google

II. Hinc patet, quam falſo ſcripſerit P. Paulus Segneri in ſua 1. *epiſtola* §. 9. *num.* 47. ne pilum quidem probabilitatis amiſiſſe poſt latum decretum ſententiam benignam, ſeu laxam. Quod ut clarius pateat, effugia ad quæ ſe recipiunt Probabiliſtæ, expendamus. Primum omnium negant in aliquo reperiri Probabiliſta huiuſmodi propoſitionem, *ut iacet*, ne dicatur ſurculus eſſe plantæ probabiliſticæ. Illam vero in terminis docet P. Thomas Tamburinus Lib. III. in Decal. cap. III. §. 2. num. 3. *Dum probabilitate, ſive intrinſeca, ſive extrinſeca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confiſi aliquid agimus, SEMPER prudenter agimus.*

III. Negant Probabiliſtæ, hanc Tamburini propoſitionem eamdem eſſe ac damnatam. Cur? Quod deſit particula *generatim*, in qua contineri aiunt totum damnatæ doctrinæ virus. Sed hæ nugæ ſunt, & gerræ, ſiculis vaniores. Nam ſi deſit particula *generatim*, adeſt particula *SEMPER*, & propoſitio indefinita eſt. Particula hæc SEMPER includit particulam *generatim*. Si enim *ſemper* prudenter agimus, quoties *probabilitate, ſive intrinſeca, ſive extrinſeca, quamtumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confiſi aliquid agimus*; profecto id *generatim* licitum eſt. Tò *ſemper* fortius eſt quam *τὸ generatim*. Hoc in illo, ſecus illud in iſto includitur. *Generatim* plures exceptiones admittit: *ſemper* quamlibet excludit; & omnem eventum, atque caſum comprehendit. Primum ergo commentum abſolute vanum eſt & futile: atque adeo evidens mihi videtur, P. Tamburinum docuiſſe prædictam damnatam propoſitionem. Ille tamen ſcripſit ante decretum Innocentianum, atque adeo innocenter.

IV. Omiſſa Tamburini defenſione, alio ſe recipiunt Probabiliſtæ, ut, ſin minus Tamburinum, ſaltem Probabiliſmum damnationi ſubducant. Inquiunt, damnatam propoſitionem eſſe ob duas particulas *generatim*, & *ſemper*: idque hoc diſcurſu evincunt. Iudices, medici nequeunt operari ſecundum opinionem minus probabilem: ergo idcirco damnata propoſitio eſt, quod *generatim*, & *ſemper* licitum uſum ſententiæ prætenſæ benignæ aſſeruit. Hæc reſponſio ſolidior præcedenti non eſt. Decretum pontificium ſigillatim damnat uſum opinionis minus probabilis in iudicibus, & medicis, in ſacramentis miniſtrandis, in rebus fidei. Superflua damnatio fuiſſet univerſalis propoſitionis, ſi noxia tantum hæc eſſet in particularibus quibuſdam caſibus, qui expreſſe, & ſeparatim proſcripti ſunt.

V. Alio evidenti ratiocinio labefactatur præfata reſponſio. Confeſſarii in adminiſtratione ſacramentorum, iudices in foro, medici in ægrotorum cura, non modo uti non poſſunt *probabilitate tenui*, ſeu *benigniſſima*; ſed adhibere nequeunt vel ipſam *opinionem minus probabilem*, ſeu abſolute *benignam*, ut aiunt. In omnibus his caſibus, & ſimilibus, ut fidei, belli, & in quibus grave proximi damnum imminet, abſolute Probabiliſmus, ſeu uſus opinionis *benignæ* damnatus eſt,

Digitized by Google

ut omnes fatentur. Ergo apertiſſima fallacia eſt aſſerere, tertiam propoſitionem de *tenui probabilitate* damnatam eſſe relate ad dictos caſus particulares. Ergo planum eſt, non modo ob duas particulas *generatim*, & *ſemper*, ſed abſolute damnatam fuiſſe laudatam tertiam propoſitionem de tenui probabilitate.

VI. Tertium, quod exhibent, reſponſum non minus imbecille eſt. Reponunt, idcirco propoſitionem proſcriptam eſſe, quod *tenuis probabilitas* non ſit *vera probabilitas*: quoniam tenuis probabilitas potius vera improbabilitas dicenda eſt. Baſilice falluntur. Tenuis probabilitas damnatæ theſis non ſpeculativa, ſed practica eſt, atque conſcientiæ regula; ut ex terminis propoſitionis patet: *qua confiſi prudenter ſemper agimus*. Eſt vera probabilitas, ut pariter ex propoſitione patet: *Modo a probabilitatis finibus non exeatur*. P. Thomas Tamburinus, damnatæ theſis, ut ego quidem arbitror, auctor, hoc ſemper antidoto hanc proſcriptam theſim munivit. Antidotum eiuſmodi in hoc eſt ſitum, quod opinio probabilior tot luculentis argumentis nixa non ſit, ut oppoſitam minus probabilem a gradu probabilitatis deiiciat, agatque in exilium. Hæc ſunt Tamburini verba loc. cit. num. 11. *Modo maior probabilitas alterius partis non ſit tanta, ut deiiciat a probabilitate illam oppoſitam; quia tunc, expulſa iam probabilitate, non eſt mirum, ſi inclinari ad aſſentiendum illi oppoſitæ nequeat prudenter intellectus*. Limitatio hæc ipſiſſima eſt ac illa in propoſitione proſcripta contenta: *Modo a probabilitatis finibus non exeatur*. Utraque hæc limitatio Tamburini eſt. Hanc ultimam, contentam in propoſitione damnata, tradit *num.* 3. priorem *num.* 11. Utraque eadem omnino eſt. Quare optime dictum eſt in hiſtoria Probabiliſmi, & Rigoriſmi *diſſ.* III. *pag.* 193. *identitatem* harum limitationum evidentem eſſe, cum differant penes ſolas voces: quidquid in oppoſitum muſſitent moroſi cenſores, qui de lana caprina cavillari in deliciis habent.

VII. Heinc evidenter colligimus, uſum *veræ probabilitatis* in ſenſu adverſariorum proſcriptum ab Eccleſia fuiſſe. Ergo evidens, hoc principium potiſſimum, immo unicum probabiliſticum, *Quiſquis probabiliter operatur, prudenter operatur*, confixum, ut iacet, eſſe in 3. propoſitione damnata ab Innocentio XI. En evidens ratiocinium. Vera occurrit probabilitas, quam qui ſequitur, prudenter non operatur. Ergo falſum eſt principium, *Qui probabiliter operatur, prudenter operatur*. Antecedens patet. Nam probabilitas damnata in laudata tertia propoſitione eſt vera probabilitas: dicitur enim: *Modo a probabilitatis finibus non exeatur*. Ergo evidens eſt veram probabilitatem aliquam eſſe proſcriptam. Similitudines, quibus implicare veritatem contendit P. Segneri in ſua 1. *epiſt.* iam in noſtra hiſtoria reiecimus: idcirco, ne actum agam, prætereo.

VIII. Quarta, quam exhibent, reſponſio ſeipſa corruit. Inquiunt enim, in laudata propoſitione 3. damnatum eſſe uſum opinionis *probabiliter* tantum *probabilis*,

Digitized by Google

lis. Verum ne id habet? Scilicet. Ergo damnati ſunt *Vaſquez*, *Tamburinus*, *Salas*, *Merola*, *Sanchez*. *Claudius La-Croix*, aliique plurimi, qui defendunt licitum uſum opinionis probabiliter probabilis. Quis hoc aſſerit? P. Thomas Tamburinus *loc. cit. num.* 7. his verbis. „ Dubitabis ſecundo, ut valeat quis firmare opinionem probabilem, an debeat ipſi conſtare *evidenter*, talem opinionem „ eſſe probabilem; an ſufficiat illi conſtare *probabiliter*? . . Abſolute puto cum „ *Salas*, *Vaſquez*, *Sanchez*, *Merola* apud Bardi, quibus adde *Vaſquez diſp.* XVIII. „ *ſatis eſſe in omnibus caſibus conſtare, probabiliter opinionem eſſe probabilem*: „ tunc enim ſatis firmabitur certa moraliter illa veritas, me in hunc modum „ dirigens. *Ego hic & nunc prudenter operor, quia dum probabiliter puto, hoc* „ *eſſe probabile, ſatis prudenter illud iudicium in praxi ſequor. Nec enim, quod* „ *oppoſita ſit evidenter probabilis, deiicit opinionem meam a ſua probabilitate.* “

IX. P. Claudius La-Croix *Lib. I. num.* 368. ſyſtema iſtud PP. Vaſquez, Sanchez, Salas, Merola proponit his verbis: *Utrum licitum ſit ſequi ſententiam quæ probabiliter eſt tantum probabilis*? Et reſpondet, hoc ſyſtema eſſe probabile. *Hæc ſententia eſt probabilis*: atque præter laudatos Doctores pro eadem laudat *Illſung*, *Banholtz*, *Ardeskin*. Subdit tamen, ſententiam hanc eſſe de nomine. *In quæſtione tamen de nomine malo* &c. Igitur iuxta P. Segneri, Terillum, alioſque Probabiliſtas proſcripta evidenter eſt doctrina *TP. Vaſquez*, *Sanchez*, *Salas*, *Merolæ*, *Tamburini*, *Illſung*, *Ardeskin*, *Banholtz*, *La-Croix*, qui ſunt Probabiliſmi claſſici Doctores, & lumina prima. En quomodo Probabiliſtæ mutuo ſe ſe damnant, quoniam alia via neſciunt a damnatione Probabiliſmum purgare.

X. Aliam nunc conficio argumentationem ineluctabilem. Qui defendit Probabiliſmum, ſeu opinionem minus probabilem, vi neceſſariæ conſequentiæ iuxta *citatos Auctores* aſtringitur propugnare, licitum eſſe etiam uſum opinionis *probabiliter* tantum probabilis. Porro, ſi opinio tantum *probabiliter* probabilis damnata eſt in tertia propoſitione, ut contendunt *P. Segneri*, aliique *P. Terilli* ſequaces, luculentum eſt iuxta doctrinam Vaſquez, Salas, Sanchez, Merola, Tamburini, Ardeskin, La-Croix, damnatum eſſe ipſum Probabiliſmum, qui veneſica radix eſt damnatæ propoſitionis.

XI. Confirmatur. Iuxta ſyſtema probabiliſticum, qui probabiliter operatur, prudenter operatur. Ergo qui operatur iuxta opinionem probabiliter probabilem, prudenter operatur. Probo conſequentiam. Dum iudico, probabile eſſe operationem meam eſſe licitam, prudenter operor: ergo dum probabiliter iudico, hoc eſſe probabile, prudenter operor. Siquidem qua ratione probabilitas directa reddit honeſtam operationem iuxta Probabiliſtas, eadem ratione probabilitas reflexa reddit probabilitatem directam regulam rectæ conſcientiæ. Accedit. Maior probabilitas non deſtruit minorem probabilitatem. Ergo neque certa probabilitas eli-

Digitized by Google

elidit probabilitatem probabiliter probabilem. Poſtremum iuxta Probabiliſtas claſſicos, & primi nominis, quales ſunt Vaſquez, Sanchez, Salas, Tamburinus, aliique, ad rectitudinem conſcientiæ non requiritur quod dictamen ultimum ſit abſolute certum. Vel, ſi iuxta alios Probabiliſtas certum eſſe debet dictamen iſtud, certitudo iſta ſtatim vi unius reflexionis habetur. Nam ſicut probabilitas directa ſatis eſt ad dictamen certum; ita probabilitas reflexa fundamentum eſſe poteſt novæ reflexionis, quæ pariat dictamen ultimum certum. Ergo iuxta Auctores huius tertiæ reſponſionis æque damnata eſt probabilitas certo probabilis, ac probabilitas probabiliter probabilis. Ad hæc ratiocinia formanda nos cogunt Probabiliſtæ.

XII. Ultimo alia via penitus profligatur præfata reſponſio. AEque opinio certo probabilis, ac opinio probabiliter probabilis, gradum habere poteſt *tenuis probabilitatis*. Hæc propoſitio certa eſt. Quis dixerit, omnes opiniones certo probabiles gradum habere individuum probabilitatis? Quis negaverit, opinionum certo probabilium aliam eſſe magnæ, aliam minoris, aliam tenuis probabilitatis? Ex quibus has tres propoſitiones colligo. *Licet uti opinione minus probabili, dummodo vere, & practice ſit probabilis.* Hæc prima propoſitio eſt veluti primum principium apud Probabiliſtas. Altera propoſitio hæc eſt: *Datur vera, & practica probabilitas, non deiecta a gradu probabilitatis, quæ damnata ab Eccleſia eſt*. Ergo vera, & practica probabilitas, ſeu Probabiliſmus abſolute damnatus eſt. Alterutrum ergo Probabiliſtæ præſtare debent: aut fateantur damnatum Probabiliſmum; aut aſſignent nobis gradum veræ probabilitatis, in quo damnatus non ſit Probabiliſmus. Probabilitas *tenuis* vera, & practica probabilitas eſt, non deiecta, non profligata, non depreſſa a contraria probabilitate. Hæc vera practica probabilitas damnata ab Eccleſia eſt. Ergo Probabiliſmus abſolute damnatus eſt. Aſſignent nobis Probabiliſtæ præciſum gradum probabilitatis veræ, & practicæ, ab Eccleſia damnatæ, quæ non iis principiis regatur ac probabilitas abſolute accepta. Uſquedum gradum iſtum præciſum veræ, & practicæ probabilitatis damnatæ abſque fucis, & effugiis nobis aperte non deſignant Probabiliſtæ, nos damnatum Probabiliſmum aſſerimus. Quippe ſcimus, veram probabilitatem practicam eſſe ab Eccleſia damnatam: & cum hanc diſtinguere ignoremus, quamlibet probabilitatem minorem in conflictu maioris damnatam reputamus.

XIII. Adeo luculenta ſunt argumenta hactenus facta, ut nulla eludi cavillatione valeant. Probabiliſtarum vulgus forſitan reponet, poſt decretum Innocentii XI. Probabiliſtas defendiſſe ſuum Probabiliſmum abſque ulla nota: quod præſtare nequiviſſent, ſi damnatus Probabiliſmus fuiſſet. Accedit quod ſententia benigna delata ad Pontificem fuit, & tamquam aurum in fornace probata, illæſa prodiit. Ergo per ſummam iniuriam aſſeritur cenſura aliqua confixa.

XIV.

Digitized by Google

XIV. Reſpondet P. Ignatius de Camargo Lib. II. contr. 11. art. 4. num. 61. *Vulgarem hunc diſcurſum millies audivi; ſed ab hominibus levioris notæ, & qui vulgaria quæque ſine examine ullo & ſuſcipiunt, & proferunt pro ſuſtinendo ſuo, quem amant, ſed non agnoſcunt, Probabiliſmo . . . Porro argumentum hoc nimis abſurdum videtur, cum iidem ipſi Pontifices per ſua memorata decreta illud clare, ac ſignanter reprobaverint*. Hoc futile ſophiſma fuſius a nobis refutatum eſt in libro inſcripto *Quareſima Appellante præfat. apologet.* §. 7. Addam hic auctoritatem unius recentis Probabiliſtæ, nempe P. Dominici Viva, qui in *propoſ.* 27. Alex. VII. *num.* 4. hæc ſcribit. *Neque obſtat quod libri, antequam in lucem prodeant, ſub oculos cenſorum cadant. Sæpe enim librorum cenſores ex oſcitantia, aut ex conniventia approbant codices reprobandos: ſæpe etiam ea non pollent perſpicacia quæ valeat opinionum laxitates taxare, & pondus rationum iuxta meritum librare. Eccleſia deinde non configit opiniones laxas ſtatim ac prodeunt: tum quia non ſtatim ad eius tribunal deferuntur; tum quia ad id opus eſt maturo examine, ut proinde pede claudo deſcendat ad condemnationes, cum ſæpe opiniones verbis implexis virus evomant. Propterea Innocentius XI. & Alexander VII. in ſuis decretis monent, non cenſendas eſſe approbatas alias propoſitiones ibi non expreſſas, etiamſi Sedi Apoſtolicæ exhibitæ ſint, ut damnentur.*

XV. Ad auctoritatem P. Camargo reponere forte potuiſſent Probabiliſtæ, nullius eſſe momenti, cum ſit Antiprobabiliſta. Qua reſponſione elevare nequeunt auctoritatem P. Dominici Viva, utpote benigni Probabiliſtæ. Porro, ut paucis rem totam complectamur, non aſſero ego, ſententiam prætenſam benignam expreſſe, & ſolemni decreto pontificio eſſe damnatam; ſed evidenti ratiocinio, & demonſtratione theologica eiuſdem damnationem hactenus collegi. Et his noſtris argumentationibus nullum ſolidum reſponſum reponent umquam Probabiliſtæ.

XVI. Gravis momenti doctrina memoriæ eſt commendanda. Antequam Sedes Apoſtolica damnet aliquam doctrinam inter Catholicos controverſam, ſumma incedit maturitate; &, ut dicitur, claudo pede. Deferuntur ad illius tribunal opiniones damnandæ, & reapſe damnabiles. Non continuo eas anathemate configit. Ergo propterea licitus eſt earumdem uſus? Illatio iſta *Ignorantiſſimi* partus eſt. Eiuſmodi propoſitiones ex hoc ſolo capite, quod delatæ ad tribunal, non fuerint proſcriptæ, haud ſunt regula ſufficiens rectæ conſcientiæ. Communis eſt hæc Theologorum doctrina. Eccleſia catholica ſpiritum chriſtianæ Moralis ardentiſſimo zelo promovet in ſuis filiis: laxæ doctrinæ pericula patefacit, & inſinuat. Argumenta, & indicia hactenus nobis exhibita, quibus ſe improbare Probabiliſmum declaravit, ſplendida ſunt, omnibuſque pervia. Quod ad expreſſam, & ſolemnem illius condemnationem non devenerit, noſtra non intereſt perſcru-

ta-

Digitized by Google

tari. Deum, a quo regitur, imitatur. Tolerat cum tritico zizania uſque ad meſſem. Sed non propterea, quod differat falcem extendere, veneficas herbas approbat; quin evidentibus ſignis eas ſe deteſtari oſtendit, cavendumque ab eiſdem clamat. Inter lolium, & granum triticeum, antequam ad ſpicam perveniat, ſimilitudo maxima: propterea, ne ſimul cum lolio eradicetur triticum, falx ſuſpenſa hæret uſque ad opportunum tempus meſſis. *Inter triticum, & zizania* (inquit Hieronymus in Matth. cap. XIII.) *quod appellamus lolium, quamdiu herba eſt, & necdum calamus venit ad ſpicam, grandis ſimilitudo eſt, & in diſcernendo nulla, aut difficilis diſtantia*. Nihil illuſtrius, nihil efficacius contra modernum Probabiliſmum, inquit P. Camargo. Sub ſimilitudine enim tritici, & zizaniorum, non modo boni, & mali homines, ſed etiam ſanæ, & noxiæ doctrinæ comprehenduntur. Opiniones probabiliſticæ ſimiles ſunt doctrinis veris, quemadmodum lolium tritico. At quemadmodum hæc ſimilitudo non tollit quominus zizania tempore meſſis in ignem mittenda ſint; ſic apparentia ſimilitudinis inter doctrinas minus probabiles, & probabiliores non impedit quin illæ noxiæ ſint, atque damnandæ.

XVII. Nec eſt quod opponas, me Prophetæ munus uſurpare, dum Probabiliſmi, ſeu benignæ ſententiæ damnationem præſagio: quoniam non prophetiæ, ſed iuſti ratiocinii vim oſtendo. Talia quippe damnationis ſolemnis futuræ ſigna præcedunt, quemadmodum oſtendi, & oſtenſurus ſum, ut abſque ullius prophetiæ, ſed ſolius dialecticæ uſu pronuntiare iure meritoque valeamus, futuram Probabiliſmi, ſeu ſententiæ quam vocant benignam, damnationem. Hanc ſimilitudinem tritici, & zizaniorum fuſe explicat Auguſtinus *Lib. de fide, & oper.* ubi *cap.* XVII. aliam quoque ſimilitudinem piſcatorum introducit ſub finem eiuſdem *cap.* XVII. his verbis. *Retibus bonis capi poſſunt piſces boni, & mali. Retibus autem malis capi non poſſunt piſces boni. Quoniam in doctrina bona & bonus poteſt eſſe, qui audit, & facit; & malus, qui audit, & non facit. In doctrina vero mala & qui veram eam putat, quamvis ei non obtemperet, malus eſt; & qui obtemperat, peior eſt*. Terroris plena eſt hæc ſententia Auguſtini, quæ tamen Probabiliſmo magnopere quadrare videtur.

Digitized by Google

CAPUT III.

Probabiliſmus in illa propoſitione 2. decreti Innocentii XI. Probabiliter exiſtimo, iudicem poſſe iudicare iuxta opinionem etiam minus probabilem, *vi evidentis ratiocinii damnatus demonſtratur.*

CApu t iſtud tribuo in varios §§. claritatis gratia. Magni quippe momenti eſt argumentum quod diſpiciendum aſſumpſi; & quo efficacius eſt ad evertendum Probabiliſmum, eo Probabiliſtæ acutiores fiunt in multiplicandis cavillis, quos omnes repellere iuvat.

§. I.

Communiter Probabiliſtæ ante Innocentium XI. teſte Diana, Salmanticenſibus, & aliis, defendebant, iudicem poſſe iudicare ſecundum opinionem minus probabilem.

I. THeologorum nemo, antequam Probabiliſmus prodiret in mundum, hanc damnatam theſim docuit. Veritas facti hæc eſt certiſſima. Vix apparuit Probabiliſmi caligo, &, luce veræ doctrinæ obtenebrata, erronea theſis diſſeminata fuit, & communis inter Probabiliſtas evaſit, ut teſtantur doctiſſimi Theologi Salmanticenſes tract. XXIX. cap. 1. punct. 4. *Hanc ſententiam plurimi antiquitus amplexati ſunt, nimirum fere OMNES qui opiniones probabiles in conſpectu probabilioris tutas ſentiunt; & multorum iudicio ſatis conſequenter.* P. D. Antoninus Diana *Tom. VIII. tract. 1. reſol.* 20. & 22. plures citat; ipſe vero non modo damnatam ſententiam ut *claſſicus* Probabiliſta defendit; ſed inſuper addit, poſſe iudicem pro ingenio eam inter duas opiniones probabiles eligere quam amico ſuo magis favere cognoverit. En illius verba cit. reſol. 20. *Infertur contra Bannez, integrum eſſe iudici ex duabus opinionibus probabilibus, quam maluerit, eligere, & ſecundum eam IUDICARE PRO AMICO: immo ceſſante ſcandalo, nunc ſecundum unam, nunc ſecundum aliam; quod ego ſentio, ut dictum eſt, etiamſi contraria ſit probabilior.* Sequenti vero *reſol.* 22. *num.* 7. prolixum elenchum format Theologorum qui damnatam ſententiam propugnant, ſuntque ſequentes. *Rua, Martinez, Alvarez, Merola, Delrius, Franciſcus Lugo, Caſpenſis, Fagundez, Petrus a S. Ioſeph, Dicaſtillus, Texeda, Hurtadus, Poſſentius, Leſſius, Martinus de S. Ioſeph,* *Hac-*

Digitized by Google

Hacquedus, Samnellius, Eſcobarius, Eſcobarius Iuriſta, Cutellius, Corneio, Serra; Gaſpar Hurtadus, Machadus, Guazzinus, Laurea, Paſqualigus, Medina, Salas, qui notat communem eſſe Theologorum.

II. Hoc expleto elencho concludit num. 8. *Videat modo Eminentiſſimus Cardinalis de Lugo, quot ſapientiſſimos viros contra ſe habeat, apud quos invenies ſoluta omnia argumenta ab ipſo, & aliis in contrarium adducta.* Plures alios Theologos addere ipſe poſſem. P. Ignatius de Camargo *Lib. II. contr.* 111. *art.* 1. *§.* 1. pro præfata damnata propoſitione inquit: *Ad ſeptuaginta ſaltem notatos habeo.*

III. Heinc colligo ineluctabilem demonſtrationem, ab *auctoritate* arceſſitam. Septuaginta Probabiliſtæ ſecundum Camargo docuerunt damnatam theſim; ſecundum *Salmanticenſes, Dianam, Salam*, alioſque, communiter Probabiliſtæ ii qui ſcripſerunt ante propoſitiones damnatas, eamdem damnatam opinionem propugnarunt. Hæc prima propoſitio certiſſima eſt. Secunda. Eiuſmodi Theologi Probabiliſtæ non aliis principiis damnatam theſim defenderunt, niſi principiis, & rationibus ipſius Probabiliſmi. Quin, licet peculiares rationes occurrant, quæ, Probabiliſmo etiam admiſſo, ſuadeant iudicem debere iudicare ſecundum probabiliorem; tamen Probabiliſtæ communiter iudicarunt, tantam inter Probabiliſmum, & damnatam theſim connexionem reperiri, ut nequeat ille ſine hac conſiſtere. Provoco Probabiliſtas omnes recentiores, qui poſt decretum Innocentii XI. ſcripſerunt, ut revolvant libros omnium Probabiliſtarum anteriorum. Si vel unicam veram rationem repererint quæ a principiis intrinſecis Probabiliſmi eruta non ſit, pro infecta hanc argumentationem habere volo. Hæc itaque ſecunda propoſitio ſimiliter vera, certa, & evidens eſt: facti quippe veritas eſt. Tertia vero propoſitio neceſſario conſequitur. Ergo ſeptuaginta Probabiliſtæ, teſte Camargo, teſtibus Salmanticenſibus, Salas, Diana, aliiſque, eo modo iudicarunt veram ſententiam damnatam de iudice iudicante ſecundum minus probabilem, quo iudicarunt verum Probabiliſmum. Sententia quæ docet, iudicem poſſe iudicare ſecundum ſententiam minus probabilem, Eccleſiæ definitione falſa eſt, temeraria, & ſcandali plena. Ergo iudicio ſeptuaginta, immo communi aſſenſu Probabiliſtarum Probabiliſmus falſus eſt, ſcandali plenus, atque eiſdem ſubiectus cenſuris quibus obnoxia eſt ſententia quæ aſſerit, poſſe iudicem iudicare ſecundum opinionem minus probabilem. Quæ omnia paucioribus verbis perſtringi valent. Septuaginta, immo communiter Probabiliſtæ ante Innocentium XI. iudicabant, eodem modo poſſe iudicem iudicare ſecundum opinionem minus probabilem quo poteſt Paulus pingere in die feſto ſecundum ſententiam minus probabilem. Prima eſt damnata: ergo & ſecunda. Ergo damnatus Probabiliſmus eſt communi conſenſu Probabiliſtarum qui ſcripſerunt ante Innocentium XI. Hæc conſequentia, præſuppoſito facto, quod nempe 70. Probabiliſtæ, immo quod communiter iſti docuerint,

Digitized by Google

rint, poſſe iudicem ex principiis Probabiliſmi iudicare ſecundum opinionem minus probabilem, adeo vera, & manifeſta eſt, ut a nemine in diſcrimen vocari queat.

IV. Oſtenſa damnatione Probabiliſmi auctoritate ſaltem ſeptuaginta Probabiliſtarum, manus nunc conſero adverſus alios Probabiliſtas, qui ante, & poſt decretum Innocentii XI. defendunt, non poſſe iudicem iudicare ſecundum ſententiam minus probabilem ob peculiares rationes, quæ non urgent in aliis actionibus, quarum ſolum honeſtas ſpectatur. Sententia ergo iudicis, & Probabiliſmus duæ ſententiæ diſparatæ omnino ſunt iuxta hos Probabiliſtas.

§. II.

Iuxta principia Probabiliſmi reflexi P. Antonii Terilli iudex poteſt, & debet iudicare ſecundum opinionem minus probabilem.

I. P. Antonius Terillus, Probabiliſmi *reflexi* facile princeps, fuſo calamo defendit, non poſſe iudicem ſecundum opinionem minus probabilem iudicare, tum *de conſc. probab. quæſt.* XXIV. tum *de regul. mor. quæſt.* XX. Verum ipſe ea principia excogitavit, quibus ruentem Probabiliſmum ſuſtineret, ut iis admiſſis neceſſario conſequatur uſus licitus ſententiæ benignæ in foro exteriori: idque paucis evinco.

II. Potiſſimum P. Terilli principium, cui fidit ſuum Probabiliſmum, eſt ceſſatio cuiuſque legis, quoties de hac lege in utramque partem diſputatur. In hac hypotheſi vox & ſonus legis dumtaxat remanet: quoniam tum lex promulgata non eſt. Porro lex non promulgata, perinde eſt ac ſi numquam fuiſſet in mundo. *Ridiculum eſſet* (inquit Terillus de reg. mor. quæſt. XXXV. num. 28.) *ſi, ſuppoſita negatione ſufficientis promulgationis de lege, adhuc ipſius obligatio quæreretur*. Hoc principium fuſius infra diſcutietur. Illud nunc aſſero, principium iſtud paradoxon eſſe portentoſum; quo poſito, omnes leges in fumum abeunt. Illud tamen ut verum nunc admittere volo; & ex eo talem conficio argumentationem. Ante iudicem litigant Titius, & Sempronius ſuper valore teſtamenti, in quo Titius heres inſtitutus eſt cum damno Sempronii heredis ab inteſtato iure ſucceſſionis. Contendit Sempronius, nullum eſſe teſtamentum defectu conditionum, & clauſularum quas leges poſitivæ præſcribunt: oppoſitum Titius defendit. In utramque partem iura, & rationes militant. Probabiliores tamen favent Sempronio; & iudex clare dignoſcit, opinionem probabiliorem favere Sempronio. Quid ſententiæ pronuntiabit iudex? Iuxta capitale principium P. Terilli non poterit modo, verum etiam debebit iudicare ſecundum minus probabilem in fa-

vo-

Digitized by Google

vorem Titii : quod evidenter oſtendo. Lex poſitiva hoc in caſu controverſa eſt : diſputatur enim *probabiliter* in utramque partem. Opinio minus probabilis ſavet Titio. Tum pugna harum duarum opinionum abolet legem poſitivam, quæ præſcribit conditiones ſervandas in teſtamenti confectione : lex enim controverſa non eſt lex iuxta Terillum. Sublata lege hac poſitiva, teſtamentum iure naturæ validum eſt. Ergo iudex debet, nedum poteſt, iudicare ſecundum opinionem minus probabilem faventem Titio. Hoc ratiocinium adeo firmum eſt & evidens, ut in duobus Terilli Tomis nulla inveniatur cavillatio qua elevari valeat. Nam de principio Terilliano dubitari nequit; cum paſſim illud obtrudat, ceu baſim præcipuam probabiliſticæ machinæ. Repetit enim de reg. mor. quæſt. xx. num. 23. pag. 189. *Uno verbo ſola probabilitas de non lege efficit ut lex ſufficienter promulgata non ſit*. Lex non promulgata non eſt lex iuxta omnes. Ergo in citato caſu, & ſimilibus iudex aſtringitur iudicare ſecundum minus probabilem opinionem. Neque dicas, tum iudicem iudicare ſecundum opinionem certam & ſecuram : quoniam, ſublata lege poſitiva, iure naturæ teſtamentum nullum eſt. Siquidem cur nullum eſt teſtamentum? Quia iuxta Probabiliſmum P. Terilli lex probabiliter controverſa non eſt lex. Ergo vi Probabiliſmi iudex ſententiam profert iuxta opinionem minus probabilem faventem Titio.

§. III.

Alia diſcrimina quæ Probabiliſtæ aſſignant inter iudicium fori externi, & interni, commentitia.

I. PRincipium univerſale cui nititur Probabiliſmus, eſt iſtud : Qui probabiliter operatur, prudenter operatur : Opinio probabilis impedit quominus lex ſit ſufficienter promulgata : Prudentis eſt ſectari probabilia. Porro hæc omnia, utpote indefinita, aut nullibi, aut ubique tenent. Ergo aut nemo poteſt operari ſecundum opinionem minus probabilem, aut valet etiam iudex, ut faſſi ſunt communiter Probabiliſtæ ante Innocentium XI. idque teſtatur vel ipſe Terillus, adfirmans hanc de iudice ſententiam fuiſſe olim probabilem *ob multitudinem Auctorum gravium eam affirmantium* : de reg. mor. quæſt. xx. num. 5.

II. Mirificum eſt reſponſum, ne dicam futile, quod ad hoc argumentum Probabiliſtæ reponunt. Inquiunt ergo, eum prudenter operari qui opinionem *practice* probabilem, ſecus qui opinionem *ſpeculative* probabilem ſequitur. Opinio minus probabilis, quæ in tribunali favet Titio ad hereditatem aſſequendam, *ſpeculative* probabilis eſt, ſecus *practice*. Cur? Quia probabilitas practica ſpectat licitum aut illicitum, honeſtum vel inhoneſtum; probabilitas ſpeculativa iura & leges meditatur. Audi P. Terillum, qui *de reg. mor. quæſt.* xx. *aſſert.* 1. *num.* 2. *pag.* 181.

Digitized by Google

181. hæc ſcribit. *Benigna ſententia univerſaliter docens, uſum probabilium eſſe licitum, non loquitur de ſpeculative, ſed ſolum de practice probabilibus. In eo autem differt probabilitas ſpeculativa a practica, quod practica non de rebus, & iuribus, ſed ſolum de licito, vel illicito tractet; e contra vero ſpeculativa probabilitas de iuribus, & rebus, non de licito, & illicito enuntiat.* Hac diſtinctiuncula eludere ſibi Terillus cum ceteris Probabiliſtis blanditur argumentum factum. Quare *num.* 23. applicat hanc diſtinctionem, inquiens: *Reſpondeo, obiectionem manifeſte confundere probabilitatem practicam cum ſpeculativa.* Et fuſius ibidem num. 4. pag. 184. *Exempla illa* (de iudicibus, & miniſtris ſacramentorum) *procedunt de opinionibus ſolum ſpeculative probabilibus, utpote quæ non agunt de licito, & illicito, ſed ſolum de rebus, & iuribus .... Ergo non ſunt ad rem, neque tangunt præſentem difficultatem: ad hoc enim afferri deberent exempla opinionum practice probabilium.*

III. Cuinam in mentem veniſſet, potuiſſe Terillum, virum alioquin acutum, tam futile commentum prodere? *Opinio quæ iura, & res tractat*, quæ decidit, cuinam fundi, feuda, & arva debeantur, non eſt practica? Cur? Quod non reſpiciat licitum, aut illicitum, ſed iuſtum, vel iniuſtum. Iuriſprudentia ergo ſcientia practica non erit? Terillus praxis notionem ſe ignorare hic oſtendit. Si opinio minus probabilis, quæ favet Petro ad hereditatem conſequendam, non eſt practice probabilis, iura, & res ſpectat; ergo neque ſententia magis probabilis practice probabilis erit ob eamdem rationem. Ambæ quippe opiniones ſpectant idem omnino obiectum, & eiſdem circumſtantiis veſtitum. Ergo aut utraque, aut neutra practice probabilis eſt. Iudex ergo ſecundum ſententiam probabiliorem adiudicans Petro agrum, iudicat ſecundum opinionem *ſpeculative*, non *practice* probabilem? Quod ſi afferant, probabiliorem eſſe *practice* probabilem; fateri coguntur vi ſuorum principiorum, minus quoque probabilem opinionem *practice* eſſe probabilem. Ergo effugium ad diſtinctionem probabilitatis ſpeculativæ, & practicæ inane, vanum, & chimæricum in præſenti cauſſa eſt. Omnes quippe opiniones, ſive Theologiæ moralis, ſive Iuriſprudentiæ, quæ opera externa, vel executionem operum ſpectant, practicæ ſunt. Adeo fictitia, & ridicularia diſparitas eſt, ut ab ulteriori confutatione abſtineam.

IV. Sentiunt & ipſi Probabiliſtæ futilitatem datæ diſtinctionis: idcirco alias peculiares rationes excogitarunt, cur iudex nequeat iudicare ſecundum minus probabilem.

V. Prima ratio quam affert Terillus *de conſc. probab. quæſt.* XXIV. *num.* 9. quamque vocat *a priori*, hæc eſt. Iudex vi ſui officii ſuſtinet perſonam publicam, ut unicuique ius ſuum reddat. *Hoc*, inquit, *adeo lumine naturæ verum eſt, ut alio habitu non pingatur iuſtitia quam oculis obvelatis cum bilance in una, & gladio in al-*

Digitized by Google

altera manu : quo ænigmate exprimitur , iudicem iuſte iudicantem nullo affectu in alterum ex litigantibus debere inclinari, ſed ſententiam definitivam proferre pro parte cuius rationes præponderant. Urget *num.* 10. officium iudicis eſſe ſententiam dicere ſecundum quod ſibi verius & veriſimilius apparet : quod confirmatur exemplo iudicis arbitri. Poſtremum ideo eliguntur iudices ſapientiores, morumque integritate ornati, ut nulla prava affectione pervertantur in iudicando ; ſed ut ſecundum probabiliora fundamenta decernant.

VI. Hæc rationum momenta evincunt, quemlibet privatum, æque ac iudicem, debere ſecundum probabiliorem opinionem ſententiam ferre . Quid? Iudex debet ſincere, excluſo quovis humano affectu , rationum momenta librare , ut cuique ſecundum id quod ſibi probabilius eſt, ius tribuat; homo vero in dubiis ſuper lege naturali, & divina, in cuius deciſione non unius prædii , ſed æternæ ſalutis negotium agitur, non tenetur ſincere inquirere veritatem , & omnia rationum momenta mature expendere, ac librare ex ſolo ſincero veritatis amore , & iudicium ferre ſecundum id quod ſibi veriſimilius apparet? An hoc negotium ceteris omnibus præferri non debet? Quis dixerit, magis cavendum eſſe ne damnum temporale Sempronio, quam ne offenſa divinæ maieſtati inferatur ? Quis Catholicorum, immo Ethnicorum, id aſſeruerit? Ergo rationes allatæ a Terillo æque evincunt, iudices conſcientiarum, ac cauſſarum temporalium debere iudicare ſecundum opinionem probabiliorem. Ergo in nihilum recidit machina probabiliſtica. Quænam, amabo, Theologia hæc eſt , quæ iudices conſcientiarum abſolvit ab onere iudicandi ſecundum quod veroſimilius apparet; ad id vero adigit iudices agrorum, & prædiorum?

VII. Iterum labefactatur P. Terilli, & Probabiliſtarum commentum. Confeſſarii ſunt iudices conſcientiæ, non ſecus ac iudices fori externi. Ergo ſi iſti, etiam illi tenentur iudicare ſecundum probabiliora.

VIII. Reſpondet Terillus cum ſuis Probabiliſtis de *conſc. quæſt.* XXIV. *num.* 26. *pag.* 476. his verbis, quæ ſyllabatim exſcribere iuvat, ut iudicent lectores, quantæ ſit auctoritatis claſſicus iſte Probabiliſta. *Reſp. diſparitatem eſſe, quia Confeſſarius format dictamen ſuæ conſcientiæ DEPENDENTER a dictamine conſcientiæ pœnitentis. Pœnitens enim non peccat, nec excuſatur a peccato per iudicia Confeſſarii , ſed ſolum per propria iudicia. Ergo Confeſſarius, qui iudicare debet de peccato pœnitentis, reſpicere debet ad ſententiam quam pœnitens bona fide ſecutus eſt ; quæ, etſi directe minus probabilis, excuſat pœnitentem a peccato, adeoque determinat Confeſſarium ad dicendum, quod illa, licet directe minus probabilis , bona fide eam ſequentem a peccato liberet. At iudex ſuum iudicium per iudicium litigantium non regulat : alioquin in utriuſque favorem deberet ſententiam pronuntiare. Itaque iudex ſuum iudicium, ſuamque ſententiam ſolum regulat per ea quæ ſibi , non quæ aliis probabiliora*

liora videntur; ideoque ſequi debet quæ ipſe, omnibus penſatis, iudicat eſſe probabiliora.

IX. Hæc reſponſio abſolute accepta, ut exhibetur a Terillo, aut hæreſim redolet, ut mea minima præfert opinio, aut perridicula eſt. Confeſſarius format dictamen ſuæ conſcientiæ DEPENDENTER a dictamine pœnitentis? Confeſſarius ergo non eſt iudex in tribunali pœnitentiæ? Si hoc adſeris, in hæreſim incidis Lutheranorum, & Calviniſtarum. Si concedis, iudicem eſſe; numquid in iudicio ſuo formando a pœnitente dependet? Regula iudicii iudicis erit iudicium ipſius rei? Hoc portentoſum paradoxon excogitavit Terillus. Clarius rem explico. Quod Confeſſarius debeat audire pœnitentem, & ſcire qua fide, qua conſcientia talem, vel talem actionem exercuerit; quod debeat eumdem interrogare, eiuſdem excuſationes, & rationes expendere, cur hoc, aut illud egerit: res eſt extra controverſiam; quemadmodum iudex fori externi tenetur audire rationes, & iura litigantium, qua fide poſſideant prædia &c. Verum quemadmodum iudex, auditis litigantium rationibus, eas ad iura, & leges revocat, & quod probabilius ſecundum iura apparet, decernit; ita Confeſſarius, audita pœnitentis confeſſione, & excuſationibus omnibus, legem Chriſti, & Eccleſiæ conſulit, & ſecundum has leges iudicia format, minime vero ſecundum dictamen pœnitentis.

X. Nullus dubito quin vel ipſi idiotæ Catholici, ſi audirent hoc prodigioſum Terilli reſponſum, maximum paterentur ſcandalum. Quoniam aut negas, aut affirmas Confeſſarium eſſe iudicem. Si negas; Lutheranus, & Calviniſta audis. Si ais: ergo, qua iudex, pendere haud valet a iudicio pœnitentis. Quis umquam adeo deſipuit, ut docuerit, iudicem in ferenda ſententia pendere a iudicio rei, quem reipſa iudicat? Petit nimis craſſe principium P. Terillus in præfato reſponſo, dum pro certo obtrudit, pœnitentem ſequentem bona fide opinionem minus probabilem in conflictu probabilioris, a peccato eſſe liberum, & ut talem iudicare eumdem iudicem debere. Supponit quod eſt in quæſtione, utrum nempe pœnitens ſequens opinionem minus probabilem in conſpectu probabilioris, immunis a culpa ſit. Id nos negamus. Ergo iterum ridiculum eſt diſcrimen.

XI. Efficacius reiicitur præfatum commentum. Si Confeſſarii iudices in formando iudicio penderent a iudicio pœnitentium, non a legibus Eccleſiæ, iureque divino; ſemper abſolvendi pœnitentes eſſent, numquam ligandi. Patet hoc. Nam nemo Catholicorum ad tribunal pœnitentiæ ſe ſiſtit, qui non habeat dictamen, quo ſe iudicet dignum abſolutione, ſpectata Dei miſericordia. Si enim indignos abſolutione ſe iudicarent, profecto ad illud tribunal non accederent, ut res evidens eſt. Ergo aut dicendum, omnes pœnitentes ſemper abſolvendos eſſe; aut fatendum, Confeſſarios iudices non plus pendere a pœnitentibus in iudicando, quam pendeant iudices a iudicio litigantium in decidendo, cui debeatur prædium. Id

Digitized by Google

verum dumtaxat eſt, Confeſſarios fidem adhibere dictis pœnitentium, qui ſunt in hoc tribunali actores, & rei. Ceterum in formando iudicio ſuper eorum culpis, a legibus divinis, & eccleſiaſticis, minime a reorum dictamine, pendent. Et Terillus, qui ſecus docet, evidenter aberrat a vero.

§. IV.

Refelluntur aliæ Probabiliſtarum diſparitates, ſeu commenta, quibus contendunt, iudices, ſecus alios, debere amplecti probabiliorem ſententiam.

I. MEns omnium litigantium eſt ſubiicere iura ſua, ſeu rationes recto iudicum iudicio, ſecus eorumdem voluntati, quæ facillime corrumpi poteſt. Porro iudex tenetur iudicare iuxta communem omnium litigantium voluntatem; cum ad hoc eligatur a Republica. Ergo tenetur iudicare ſecundum id quod probabilius ſibi videtur. Quod confirmari poteſt illo principio: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*. Quiſque autem vellet iudicari ſecundum rationes potentiores.

II. Vera ſunt hæc omnia. At ab imis ſuffodiunt fundamenta Probabiliſmi. Quoniam ſi communis hominum ſenſus eſt ut iudicia ferantur in rerum temporalium partitione, & deciſione ſecundum ſententias probabiliores; potiori iure hæc ſervari regula debet in iudiciis ſuper licito, aut illicito actionis. Aut contra, ſi intellectus in æternæ ſalutis negotio non tenetur ſequi probabiliora, multo minus ad id adſtringitur in temporalium litium definitione. Quid ad hæc Probabiliſtæ? Dicturi ne ſunt minoris momenti eſſe errorem in æternæ ſalutis, ac in temporalis litis deciſione? Dicant nobis Probabiliſtæ, num voluntas hominum eiuſmodi ſit in moralibus controverſiis ſuper reſtitutione rerum, ſuper debitorum ſolutione, ut iudicia ferantur ſecundum magis veriſimilia. Dicant, num mens & voluntas Dei ſit, controverſias ſuæ legis definiri ſecundum id quod minus veroſimile eſt. Principium, *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*, deſtruit Probabiliſmum, ut clarius infra patebit.

III. Altera ratio, quæ tum ab Elizalde, tum a Terillo adducitur, ut probetur, iudicem ſententiam ferre ſuam debere ſecundum probabiliorem opinionem, eſt, quia alioquin male proviſum pauperibus, viduis, & pupillis eſſet. Quoniam iſti pauperes omnes communiter cauſſa caderent in iudicio, etiamſi validiores pro ſe haberent rationes, quoties licitum iudici eſſet iudicare ſecundum minus probabilem opinionem: tunc enim iudices faverent propinquis, divitibus, magnatibus, ſententias ſecundum minus probabiles opiniones ferendo.

IV. Hoc confirmat P. Elizalde *Lib. I. quæſt.* xv. *ſ.* 2. & ex ipſo Terillus de *reg.*

mor.

Digitized by Google

mor. quæſt. xx. *num.* 27. Si iudices poſſent iudicare ſecundum minus probabilem opinionem; conſultius atque expedientius fuiſſet miſeris, pauperibus, pupillis, & viduis, eorum lites ſortibus definiri. Quoniam in hac hypotheſi æqualis eſſet ſpes victoriæ, ac timor iacturæ. Præterea expenſas, moleſtias, & dilationes vitarent. Atqui abſurdum eſt dicere, formam publici iudicii ſuapte natura noxiam, infeſtamque eſſe pauperibus; meliuſque proviſum illis fuiſſe, ſi per ſortes eorumdem lites dirimerentur. Ergo concludendum, iudices debere iudicare ſecundum ſententias magis probabiles.

V. Vix in mentem venire poteſt, qua ratione auſint Probabiliſtæ hæc promere argumenta; cum penitus profligent Probabiliſmum. Paſſim iudices ferrent ſententiam adverſum pauperes, & in favorem divitum, ac propinquorum, ſi licitum eſſet iudicare ſecundum minus probabilem opinionem. Verum habet. Quis propinquior, quis carior homini quam homo ipſe? Quis iverit inficias, homines magis affici erga ſemetipſos, erga propriam libertatem, quam erga alios homines amicos, & potentes? Ergo quæ timentur abſurda in exteriori foro ex uſu minoris probabilitatis, eadem, immo peiora, & frequentiora occurrent ex uſu eiuſdem minoris probabilitatis in cauſſa propria. Iudicabunt quippe homines ſecundum opinionem quæ favet, non legi divinæ, non proximo, ſed proprio commodo, propriæ utilitati. Caderent in iudicio pauperes, viduæ, & pupilli, ſi iudices poſſent iudicare ſecundum opinionem minus probabilem. Ergo cauſſa cadent in tribunali conſcientiæ Deus, & homines, licet fortioribus muniti rationibus, quoties licitus eſſet uſus minoris probabilitatis. Ergo in utroque tribunali eadem abſurda.

VI. Ad confirmationem fatemur, immo noſtrum eſt argumentum, commodiorem fore pauperibus talorum iactum quam iudicis ſententiam in dirimendis litibus, ſi vigeret uſus minus probabilis opinionis. Sed legi quoque naturali, & divinæ, atque ipſi Deo, & iuri unius hominis adverſus alterum magis propitia eſſet ſors in dirimendis controverſiis moralibus, quam ſententia Theologorum, Confeſſariorum, & cuiuſque intellectus. Quoniam ſors æqualiter faveret, & eſſet adverſa legi, Deo, & iuri unius hominis adverſus alium. At dum Theologi, Confeſſarii, & homines ipſi ſententiam ferunt ſecundum opinionem minus probabilem, ſemper favent libertati, & humanitati adverſus legem, Deum, & homines.

VII. Aliud argumentum cum P. Terillo opponunt Probabiliſtæ. Si iudex iudicaret ſecundum minus probabilem in controverſia ſuper iure Sempronii ad prædium, mentiretur: quoniam ſignificaret exterius, rationes Titii apud ſe prævalere, præponderare; quod tamen falſum eſſet in data hypotheſi.

VIII. Hoc argumento utitur Celladeus, ſeu P. Elizalde, ut evincat uſum probabilem aut abſolute, aut nullo modo eſſe licitum. Et revera menititurum iudicem in data hypotheſi, planum eſt; at falſum in ſententia P. Terilli, & Pro-

Digitized by Google

babiliſtarum. Quippe iuxta Terillum, & Probabiliſtas quiſque valet libera ſua electione iudicare eſſe reapſe verum rectumque quod minus veroſimile ſibi apparet in inſtanti præcedente tale iudicium; præcipue ſi pro parte oppoſita non ſit evidens exceſſus. Nonne principium capitale Terilli, & Probabiliſtarum eſt, quemquam poſſe vi ſyllogiſmi reflexi efficere ut propoſitio falſa evadat vera, & minus probabilis directe, probabilior reflexe appareat? Ut quid ergo P. Terillus mendacii accuſat iudicem in foro externo iudicantem Titium; & veracem reputat iudicem in foro interno iudicantem eumdem Titium ſuper eadem omnino cauſſa? Quid quod Terillus de *reg. mor. quæſt.* xx. *num.* 27. *pag.* 190. nihil abſurditatis videt in eiuſmodi illationibus. Ubique antilogiis ſemetipſum conficit homo iſte, & verborum involucro ſe obtegere ſtudet. Et quoniam incredibilia hæc videntur, lubet eiuſdem tranſcribere verba ex *loc. cit.* Et primum exſcribo argumentum oppoſitum ab Elizalde. „ Iudex ex imperio voluntatis flectere poteſt ſuum intellectum „ ad aſſenſum præſtandum parti minus probabili. In hoc caſu prudenter credit „ ius illi favere qui habet rationes minus probabiles. Ergo licite poteſt ſequi opi- „ nionem minus probabilem: quia fungitur officio ſuo, ſi externam ſententiam „ interno ſuo iudicio conformet. Ita obiici poteſt ad oſtendendum, quod vel nul- „ lus, aut univerſaliſſimus probabilium uſus liceat." Hoc eſt argumentum Celladei *Lib. I. quæſt.* xv. *ſ.* 2. exſcriptum a P. Terillo, cui reſpondet ſequentia.

IX. *Reſpondeo, iudicem flectere poſſe intellectum ad tale iudicium, quando motiva in actu primo ipſum impellentia non evidenter ſe invicem abſolute excedunt. In tali enim caſu errare iudex poteſt, ac per voluntatis imperium in actu ſecundo præferre motiva VERE MINORA MAIORIBUS, ac credere illud eſſe verum pro quo in actu primo minorem ſtimulum habebat. Verum in eo caſu ipſe in actu ſecundo putat partem, quam veram putat eſſe, multo probabiliorem oppoſita: quia unicuique ſuum opinatum probabilius eſt.*

X. Duo heinc collige. Alterum, P. Terillum reipſa vi ſuarum reflexionum propugnare propoſitionem damnatam. Alterum, Terillum, Theologum alioquin acutum, & ſagacem, omnes vires exercuiſſe, ut aliquod diſcrimen vel apparens inveniret inter iudicem iudicantem in foro externo, & iudicem fori interioris; ſeu ut oſtenderet, licitum eſſe uſum minoris probabilitatis in omnibus controverſiis in quibus de licito, aut illicito diſputatur; ſecus in tribunali, ubi de iuſto, vel iniuſto controverſia eſt. Hanc difficultatem in ſuis duobus Tomis, nempe in *tract. de conſc. quæſt.* xxiv. & de *reg. mor. quæſt.* xx. fuſo calamo diſceptat. Et poſt diuturnam, prolixam, acremque diſputationem nec volam diſcriminis aſſignare potuit; immo coactus tandem vi ſuorum principiorum fatetur, iudicem poſſe iudicare ſecundum ſententiam minus probabilem. Quod ſi Terillus ipſe nequivit hoc diſcrimen reperire; numquid illud repererunt illius diſcipuli? P. Claudius *La Croix* hoc

ac-

Digitized by Google

argumentum, a paritate iudicis petitum, ſibi obiicit *Lib. I. num. 360.* & duobus verbis ſe expedit dicens, ſententiam damnatam reſpectu iudicis male deductam eſſe ex Probabiliſmo; ſicut hæreticorum errores male deducuntur ex ſacra Scriptura. Hac via reſolvit argumenta noviſſimus iſte Probabiliſta. Illam ſententiam deduxerunt ex Probabiliſmo ſeptuaginta Probabiliſtæ, quorum multi ſunt Doctores *claſſici*. Et *Terillus*, quem ut magiſtrum ſequitur *La-Croix*, nullum verum diſcrimen aſſignare potuit. Quamobrem laudo ſagacitatem P. La-Croix, qui expediens iudicavit hoc ineluctabile declinare argumentum. Silentio illud omnino non præterivit; ſed perridicularia ſimilitudine illud obiter, & de more implicavit.

XI. P. Camargo *Lib. II. contr. III. art. 4. §. 4. num. 95.* hoc ſyllogiſmo Terillum, & ceteros illius ſequaces Probabiliſtas conficit. *Si quiſquis utitur opinione minus ſibi probabili* (antecedenter) *& minus tuta, cui directum præbeat aſſenſum ex libera electione, prudenter, & honeſte operatur; iudex ferens ſententiam iuxta opinionem ſibi antecedenter minus probabilem, quam pro libitu ſuo veram exiſtimat, pariter, & eadem ratione, iuſte, prudenter, & honeſte ſe gerit. At iudex ita iudicans abſolute loquendo non prudenter, non iuſte, ſed turpiter, inique, & imprudenter agit. Ergo & ille qui utitur opinione quacumque minus tuta, & ſibi minus probabili*. Duæ primæ præmiſſæ ſunt duo capitalia principia Terilli, & Probabiliſtarum. Nil quippe illis familiarius eſt quam intellectum in conflictu duarum opinionum vel æqualiter, vel minus, & magis probabilium, poſſe pro libitu, & libera voluntatis electione præferre minus probabilem magis probabili, magiſque tutæ ſententiæ. Imperium voluntatis digito comparant bilancem impellenti. Porro iudex, qui agnoſcit ius Titii in actu primo minus probabile adverſus Sempronium, & in actu ſecundo hoc idem ius, non ex aliqua ratione, ſed ex mera ſua electione iudicat magis probabile, ſincere ne gerit? Nonne iudex iſte ex mera æquitate, non ex affectu iudicat? Nonne ſimiles iudices integerrimi, peritiſſimi, callentiſſimi? Nonne laudandi electores ſunt, qui ſimilem iudicandi formam ſervant? Nonne hac iudicandi forma optime proviſum pauperibus, viduis, pupillis, & miſeris eſt? En quomodo argumenta omnia quæ Terillus affert contra uſum minoris probabilitatis in foro exteriori, in caput illius, & in eius Probabiliſmum ita recidant, ut nullo declinari effugio valeant.

XII. Arguit iterum P. Terillus. Nullus iudex audebit palam fateri, ſe iudicare ſecundum minus probabilem ſententiam; & ſi id manifeſtaret, odium univerſale contra ſe excitaret: & ſi conſtaret ſecundum minus probabilem opinionem ſuum formaſſe iudicium, reus iure appellare poſſet ad aliud tribunal.

XIII. Cur non audebit iudex palam fateri, ſe iudicaſſe uſu minoris probabilitatis ductum? Nonne Probabiliſtæ viri docti, probi, integri palam fatentur, ſe iudicare licitum, honeſtumque quod probabilius iudicant turpe, flagitioſum, ſcele-

Digitized by Google

ſtum? Si viri religioſi, qui ad evangelicæ perfectionis metam percurrere debent, nullo perfuſi rubore, hæc omnia palam fantur, ſe nolle cuiquam reſtituere, ſolvere debita, uſquedum aliqua opinio vere probabilis illis faveat, licet probabilius exiſtiment ſe reſtitutioni, & ſolutioni eſſe obnoxios; ſi hæc omnia ſe præſtare Theologi, Confeſſarii, doctique iuniores omnes fatentur: quid cauſſæ erit cur erubeſcere iudices debeant palam fateri, ſe ſententias ferre ſecundum quod minus veroſimile ſibi videtur? Si illi honeſte, prudenter, & pie ſe gerunt; cur non iſti? Nullum adhuc diſcrimen aſſignatum eſt, nec æternum aſſignabitur.

XIV. Iterum obiicit Terillus plures textus ex utroque iure canonico, & civili. *Inſpiciendum in obſcuris quod eſt veroſimilius, vel quod plerumque fieri conſuevit*. Item l. *Ob crimen* ff. *de teſtibus* hæc habentur. *Si teſtes omnes eiuſdem honeſtatis, & exiſtimationis ſint, & negotii qualitas, ac iudicis motus cum his concurrat, ſequenda ſunt omnia teſtimonia. Si vero ex his quidam eorum aliud dixerint, licet impari numero; credendum eſt, quod naturæ negotii convenit, & quod inimicitiæ, & gratiæ ſuſpicione caret. Confirmabitque iudex motum animi ſui ex argumentis, & teſtimoniis quæ & rei aptiora, & vero proximiora eſſe compererit. Non enim ad multitudinem reſpici oportet, ſed ad ſinceram teſtimoniorum fidem, & teſtimonia, quibus potius lex aſſiſtit*. Alias auctoritates allegat Terillus *cit. quæſt.* XXIV. *de conſc.* & XX. *de regul. mor.* Has omnes nos libenter admittimus regulas, immo his auctoritatibus Probabiliſmum labefactamus.

XV. Et ut his textibus ad incitas redigamus Probabiliſtas, dicant nobis, num iudices teneantur iudicare ſecundum ſententiam probabiliorem vi horum textuum, aut iure naturæ? Si primum; ergo futiles omnes rationes adductæ a Terillo, ut evincat, iudicem peculiari iure teneri ad iudicandum ſecundum id quod probabilius eſt. Ergo iure naturæ æque iudices tribunalis exterioris, ac Confeſſarii, & Theologi valent iudicare ſecundum minus probabile, admiſſa hypotheſi, in qua iudices deberent iudicare ſecundum probabiliorem vi tantum horum textuum. Ergo Terillus ſe ipſum iugulat, qui aperte locis citatis aſſerit, lumine naturæ omnibus notum eſſe, iudicem qui in ſuis iudiciis ſequitur minus probabilia, *a munere iuſti iudicis deflectere*: idque confirmabunt ceteri Probabiliſtæ. Si adfirmetur ſecundum, ſicuti adfirmari neceſſe eſt; laudati textus non ius novum inducunt, ſed naturæ legem declarant, clariuſque intimant.

XVI. Quid? Si quis, ſpreto Terillo, omnibuſque eiuſdem aſſeclis Probabiliſtis, reponeret, rationes Elizalde, Terilli, & aliorum Theologorum, adductas ad probandum neceſſarium uſum maioris probabilitatis in iudiciis, inanes, futileſque eſſe; atque adeo, ſpectato naturæ iure, poſſe iudicem, quemadmodum Theologos, & Confeſſarios, uti in iudiciis opinione minus probabili; ſed, ne id licite agere valeat, obſtare ius poſitivum?

XVII.

Digitized by Google

XVII. Sophiſma iſtud repellitur, & Probabiliſmus iterum labefactatur. Iudex ergo, ſpectato naturæ iure, prudenter, iuſte, & ſancte operatur, ſequens opinionem minus probabilem? Ergo ſancte operatur, ſpectato etiam quocumque iure poſitivo. Probo conſequentiam. Nulla Reſpublica, nullus Principatus iure aſtringere iuramento, aut pacto iudices ſuos valet, ut impenſius ſtudium, laborem maiorem, diligentiam ſeduliorem adhibeant in iudicandis rebus terrenis quam Deus lege ſua obligat adhibere ſuos iudices fori interni in iudicandis graviſſimis æternæ ſalutis difficultatibus. Quid? Pro rebus minimis ſumma, & pro rebus ſupremis minima adhibenda diligentia erit? Dicant nobis benigniſſimi Probabiliſtæ. Errat ne Deus, dum ſecundum ipſos non arctat Theologos, Confeſſarios, ceteroſque, ut ſequantur probabiliora? Abſit. Iuſta ergo, & æqua eſt menſura iudicandi, ſuis Theologis præſcripta. Ergo ſæva, crudelis, & tyrannica foret illa Reſpublica quæ exigeret in iudicandis rebus terrenis maiorem diligentiam, ſeverioremque veritatis inveſtigationem, quam præſcribat Deus ipſe ſuis fori interni iudicibus in æterno ſalutis negotio decidendo. Ergo ſi iudex iure naturæ minore probabilitate in iudiciis uti poteſt, iniuſtum foret omne ius poſitivum, maiorem diligentiam, maiuſque onus imponens.

§. V.

Communior Probabiliſtarum diſparitas inter iudicem fori externi, & Theologum refellitur.

I. RAtiones quas Elizalde, Terillus, & alii adducunt, ut evincant, iudicem debere probabiliora in iudiciis ſectari, luculentæ ſunt, & decretoriæ; ſed non minori efficacitate conterunt Probabiliſmum univerſe, & ad probabiliora amplectenda aſtringunt Theologos, Confeſſarios, ceteroſque omnes.

II. Diſcrimen tamen aliud exhibent Probabiliſtæ vulgares, quod eiuſmodi eſt. Ideo nequit iudex ſequi opinionem minus probabilem, quia, ſi hæc falſa ſit, non evitatur malum quod inde evenit Caio. Contra, ſi opinio minus probabilis, quam ſequitur Theologus, ſit falſa, nullum conſequitur malum. Violatio enim legis materialis tunc eſt: & alioquin Deus non patitur aliquod damnum. Sic inquit Terillus de conſc. quæſt. XXIV. num. 53. pag. 485. *At Deus eſt incapax omnis damni, & ſolum dehonorari poteſt per offenſam. Omnis autem offenſa per bonam fidem operantis rationabiliter conſtitutam manifeſte vitatur. Atque homo in caſu obiectionis non tenetur iudicare in favorem Dei; licet iudex teneatur pro parte probabiliore ſententiam ferre.*

III. Horrorem præfert reſponſio iſthæc. Deus impaſſibilis, immortalis, incapax reapſe eſt omnis damni. Ergo non eſt adhibenda tanta diligentia, ut illius viten-

Digitized by Google

tur offenſæ, quanta adhibenda eſt, ut damna proximi declinentur? Quid monſtroſius, & chriſtianis auribus indignius excogitari poteſt? Hoc ſane reſponſum, quo communius, eo futilius eſt, ne dicam maioris ſcandali plenum. Et primo diſcrimen iſtud deſtruit Probabiliſmum in omnibus controverſiis iuſtitiæ, ſacramentorum, medicinæ, bellique. In iis tantum controverſiis licitus Probabiliſmus erit; in quibus nullum periculum occurrit damnum inferendi proximo. Et ecce coarctatus Probabiliſmus ad ſola tria præcepta primæ tabulæ, ut infra dicetur.

IV. Refellitur alia via futile reſponſum. Quiſque magis tenetur cavere proprium quam alienum malum. Opinio minus probabilis, ſi ſit falſa, infert damnum tale ipſi operanti, quod nulla bona fide declinari poteſt. Quodnam iſtud? Error actualis intellectus, qui repetitus generat habitualem errorem. Habitualis vero error generat habitum vitioſum in voluntate, inclinante in obiectum turpe. Data enim hypotheſi, quod bona fides excuſet a malitia formali actuali; hæc tamen bona fides non tollit quominus generetur ex repetitis erroribus habitualis error in intellectu, & habitus pravus in voluntate: qui habitus, licet non ſit formaliter culpabilis, efficaciter tamen inclinat ad obiectum turpe. Quis vero dixerit, minoris momenti eſſe damnum iſtud animæ, ac damnum temporaneum illatum Caio? *Tibi male eſt* (inquit Auguſtinus ſer. XLVIII.) *qui malam habes villam: & illi bene eſt, qui malam habet animam*? Ergo qua caritate quiſque ſemetipſum diligere tenetur, eadem aſtringitur vitare damnum propriæ animæ pluſquam damnum temporale proximi. Ergo ſi iudex nequit uti minori probabilitate, ut periculum declinet damni inferendi proximo; longe gravius quiſque prohibetur amplecti minorem probabilitatem, ne animæ ſuæ grave inferat detrimentum.

V. Ut evidentius pateat quam commentitium ſit diſcrimen iſtud, lubet clarius illud exponere. Si iudex opinione minus probabili utatur in decidendo ſuper iure Caii ad prædium, ſi falſa opinio ſit, bona fides iudicis non reſtituit Caio prædium. Ergo peccaret iudex. Cur? Quia non adhiberet neceſſariam diligentiam, ut evitaret damnum Caii. Immo eo eſſet gravius eiuſdem crimen, quo manifeſtior illi eſt maior veriſimilitudo oſtendens ius Caii ad prædium. E contrario, ſi minor probabilitas ſuper violatione legis divinæ falſa ſit, violatio materialis eſt, nullumque damnum Deo infert: quoniam *Deus incapax eſt omnis damni*. Ne multa: iuſtitia in medio rei; moralitas in medio rationis ſita eſt.

VI. Vera ſint hæc omnia. At violatio realis, & materialis legis divinæ non eſt forſitan graviſſimum malum? Hæreticus foret qui hoc negaret. Quod tibi ad culpam non imputetur, per accidens eſt ob ignorantiam invincibilem, ſi adſit; ceterum reapſe hæc realis tranſgreſſio legis divinæ malum eſt longe gravius quam damnum illatum Caio in prædii privatione. Peccat iudex, ſi utatur opinione minus probabili in ſententia ferenda ſuper iure Caii ad prædium. Ergo peccat Theologus,

logus, & Chriſtianus quiſque, ſequens opinionem minus probabilem in iudicio ſuper honeſtate, aut inhoneſtate actionis, ſeu ſuper violatione divinæ legis.

VII. Urgentius inſtauratur argumentatio. Quid, ſi negarem, violationem legis eſſe tantum materialem? Nonne putida principii petitio eſt, aſſerere hoc in caſu violationem legis eſſe materialem, ſecus in caſu iudicis iudicantis Caium? Cedo: quid requiritur ut violatio legis ſit materialis? Non eſt forſitan neceſſaria omnis humana induſtria, & diligentia, qua hæc legis violatio vitetur? Si negas; blaſphemas. Si ais; temetipſum, & Probabiliſmum iugulas. Si opinione minus probabili utaris; diligentiam, & ſtudium ſufficiens non adhibes, ut vites legis tranſgreſſionem. Ergo peccas, quemadmodum peccat iudex. Ergo uſus opinionis minus probabilis æque criminoſum efficit Chriſtianum qui negligit vitare periculum tranſgrediendæ legis, ac iudicem qui negligit periculum vitare lædendi ius Caii.

VIII. Non alia evadendi via ſupereſt Probabiliſtis, niſi una. Quænam, amabo? *Eiuſmodi eſt*. Tenetur utique chriſtianus Theologus adhibere diligentiam, ut tranſgreſſionem legis evitet; at non tantam, quantam præſtare aſtringitur iudex, ut præcaveat damnum temporaneum Caii. Numquid prudentiæ lex eum diligentiæ gradum in quacumque materia præſcribit? Quicumque probabiliter operatur, prudenter operatur. Ergo quoties probabile eſt Theologo actionem non eſſe turpem, legiſque violatricem, etſi veroſimilius illi ſit turpem eſſe, non peccat, neque imprudens eſt. Peccat vero iudex, utens minori probabilitate, quia impenſius adlaborare iudex debet in inveſtigatione veritatis, ut vitet damnum temporale Caii, quam Theologus, ut declinet offenſam Dei, eiuſque legis tranſgreſſionem.

IX. En portentoſa abſurda, quæ evomere cogitur Probabiliſmus, dum preſſius obſidetur. Quis aut Ethnicorum, aut Barbarorum tam horrenda commenta ſomniavit umquam? Hæccine Probabiliſmi prudentia, maioris facere detrimentum temporale quam æternæ ſalutis iacturam? Minor adhibenda diligentia, ut ſciatur quæ ſit voluntas Dei, quam ut ſciatur cuinam prædium debeatur? Quid impoſterum inculcare iuvat fidelibus: *Porro unum eſt neceſſarium*? Quid illud detonare: *Quid prodeſt homini, ſi univerſum mundum lucretur, animæ vero ſuæ detrimentum patiatur*? Probabiliſmus inauditum prudentiæ genus, monſtroſam agendi invexit regulam. Quodnam prudentiæ monſtrum iſtud eſt, in rebus minimis diligentia ſumma; in ſummis rebus ſollicitudo minima? Severus nimium Deus eſſet, ſi uſum maioris probabilitatis in controverſiis ſuper ſua lege dirimendis præciperet? Benigni vero Principes ſunt, iudicibus ſuis præcipientes, ut iudicent quod probabilius illis eſt? Evangelium Chriſti diligendum Deum ſuper omnia docet; univerſa Scriptura ſancta iubet ut legem Dei ſuper aurum, & topazion aſſidue ſcrutemur. Probabiliſmus contra, legem civilem, quæ declarat iura contractuum, prædiorum, venditionum, meditandam docet ſupra legem Dei, quoties occurrit periculum inferen-

feren-

Digitized by Google

ferendi damnum bonis temporalibus hominum. Ne multa: hæc eſt benigna Theologia probabiliſtica. Quamvis veroſimilius tibi ſit actionem tuam legem divinam violare, Deum ipſum offendere; dummodo ſimul probabile ſit te non violaturum legem, prudenter & ſancte agis exercendo actionem quam veroſimilius exiſtimas legem tranſgredi, Deumque contemnere. E contrario iniuſtus, ſceleratus iudex eſſet, ſi hanc regulam ſervaret in ferenda ſententia ſuper iure quod Caius habet ad prædium. Hæc eſt ſuavis Theologia Probabiliſmi. Invidiam ne Probabiliſmo creamus, dicentes cum Evangeliſta Matth. XXIII. *Quid enim maius eſt: aurum, aut templum, quod ſanctificat aurum*? Ut Probabiliſmum defendatis, templo aurum, bono divino emolumentum Caii præferatis neceſſum eſt. Nihil hic per exaggerationem dictum. Hæc abſurda horrenda deglutienda ſunt, niſi evomatur Probabiliſmus.

§. VI.

Ultima diſparitas Probabiliſtarum, ſita in pacto *peculiari quo aſtricti iudices ſunt iudicare ſecundum probabiliora, ſecus Theologi, refutatur.*

I. ULtimum effugium Probabiliſtarum, quo ſeſe expedire nituntur ab argumento facto, hoc eſt. *Pactum* intercedit iudices inter & Rempublicam, ut iudicia ferantur ſecundum probabiliorem ſententiam. Hoc autem pacto non aſtringuntur Theologi, & Confeſſarii. Ergo illi, non iſti, uſui probabilioris ſententiæ ſubiecti ſunt. Si documenta iſtius *pacti* a Probabiliſtis exigis, reſpondet eorum magiſter Terillus *quæſt.* XXIV. *de conſc. num.* 15. his verbis: *Naturalis obligatio mutuæ inter homines iuſtitiæ efficaciſſime deducitur ab evidenti præſumptione voluntatis, qua homines in mutuam illam obligationem conſpirant. Hæc enim voluntas præſumpta ex ipſa naturæ conſtitutione æquivalet pacto, & habet vim PACTI*. Hoc pactum exaggerant Probabiliſtæ, potiſſimum P. Paulus Segneri in ſuis epiſtolis.

II. Ut hoc inane effugium undique occludam, dico *pactum* iſtud inſitum hominibus ab auctore naturæ eſſe. Dico *pactum* iſtud fructum eſſe divini luminis, ſignati ſuper omnium animarum vultum. Sed nunc ad incitas redigo Probabiliſtas, quin hiſcere valeant. Reſpublica civilis ſuos eligit iudices; Reſpublica eccleſiaſtica ſuos eligit iudices, Epiſcopos nempe, Parochos, Confeſſarios. Unde habetis beati Probabiliſtæ, illam, ſecus hanc Rempublicam *pactum* inire, ut iudicia ferantur ſecundum probabiliorem opinionem? Quodnam fundamentum urget, ut in illa, ſecus in hac, *pactum* iſtud conſtituatur? Reſpublica, qua chriſtiana, qua eccleſiaſtica, minoris ne veritatem, iuſtitiamque facit quam Reſpublica hominum, ut civilis, ut ethnica? Reſponſum præciſum a vobis poſco. Primis Eccleſiæ ſæculis Epiſco-

Digitized by Google

Epiſcopi, & Parochi, iudices eligebantur cauſſarum civilium. Idem hodiedum ſæpius evenit. Numquid iudices iſti extra confeſſionem iudicant ſecundum opiniones probabiliores, in confeſſione vero ſecundum minus probabiles? Numquid litigantem, quem in tribunali civili reſtitutioni obnoxium iudicarunt, in ſacro pœnitentiæ tribunali a reſtitutionis debito abſolvunt? Referent nobis ænigma iſtud Probabiliſtæ acuti. Si humanæ ſocietates electis iudicibus onus imponunt utendi in iudiciis cauſſarum temporalium maiori probabilitate; Eccleſia catholica ſuos iudices rerum æternarum ab hocce ne abſolvit onere? Si Reſpublica civilis eligere iudices debet doctiores, peritiores, probioreſque; numquid Eccleſia non tenetur eligere miniſtros ſacros ſapientiores, digniores, prudentiores? Nonne lex ipſa divina præcipit Exodi cap. XVIII. *Provide autem de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus ſit veritas*. Item Eccleſ. cap. VII. *Væ vobis in æternum & ultra, quia non eſt in vobis veritas*. Leges civiles, & canonicæ clamant: *Inſpicimus in obſcuris quod eſt veroſimilius, vel quod fieri plerumque conſuevit. In his quæ dubia ſunt, quod certius exiſtimamus, tenere debemus*. Eiuſmodi divini, civileſque textus æque ne urgent iudices fori civilis externi, ac ſacri interni? Si aiunt Probabiliſtæ; Probabiliſmus damnatus æque in foro interno eſt ac in externo. Si negent; rationem aſſignent, cur leges divinæ & humanæ iudices civiles, ſecus ſacros obligent. Fundamenta deſignent, cur in illis, ſecus in iſtis, præſumatur onus, ſeu pactum iudicandi ſecundum probabiliorem ſententiam. Non aliud reponere Probabiliſtæ valent, niſi negotia temporalia præferenda æterniseſſe, niſi corpora prævalere animabus, caduca æternis; & ſeveriori diligentia inveſtiganda eſſe iura humana in litibus civilibus quam iura divina in controverſiis in quibus negotium agitur æternitatis. Aut ergo hæc horrenda abſurda, & immania paradoxa effutire Probabiliſtæ debent; aut deteſtari Probabiliſmum, quin ulla pateat ad effugium latebra. Hæc omnia evidentiſſime oſtenſa ſunt. Invicta ergo, & ineluctabilis eſt argumentatio a Probabiliſmo damnato in foro externo ad Probabiliſmum proſcriptum in foro interno.

CAPUT IV.

Qua ratione in conficiendis, miniſtrandiſve ſacramentis, in adhibendis corporum medicinis, in bellis inferendis maiori diligentia opus ſit, ut evitetur periculum deceptionis, & erroris.

I. QUæſtio propoſita graves continet difficultates, quarum deciſio magis confirmat ſententiam noſtram, & penitus labefactat Probabiliſmum. Ut perſpicue,

Digitized by Google

cue, quoad fieri poteſt, omnes reſolvam, præmitto caput iſtud, in duos tributum §§. veluti præludium eorum quæ infra dicturus ſum. P. Ignatius de Camargo *Lib. II. contr.* IV. fuſo calamo hanc rem verſat. Ipſum in hac quæſtione ut ducem ſequimur.

§. I.

Actio quæque bona, aut mala eſt per oppoſitionem, aut conformitatem ad legem æternam Dei. Nonnulla de iure naturæ primario, & ſecundario.

II. EAdem eſt boni malique regula. Actio bona per acceſſum, mala per receſſum a regula nuncupatur. Hoc in quacumque materia contingit. Eadem dialecticæ regula ſyllogiſmi rectitudinem, & ſophiſmatis pravitatem oſtendit. Eadem grammaticæ regula ſollæciſmi defectum, & congruæ locutionis rectitudinem patefacit. Ut ergo homo declinet a malo, & faciat bonum, honeſtatis regulam inquirere aſtringitur.

III. Illud nunc ut certum ſupponimus, malum morale non in ſola negatione, ſed in privatione debitæ rectitudinis ſitum eſſe; ut omnes Theologi fatentur, uno excepto Caietano, viro alioquin, ſi quis alius, acutiſſimo.

IV. Illud quoque ut certiſſimum ſupponimus, legem æternam, ſeu voluntatem Dei eſſe primam atque univerſalem regulam honeſtatis; dictamen vero rationis mentis humanæ regulam ſecundariam, ut omnes cum D. Thoma fatentur Theologi. Unus P. Vaſquez, Theologus pariter acutiſſimus, vaſtæ eruditionis, & multæ lectionis, contendit, regulam moralitatis non eſſe imperium aliquod divinæ vel rationis, vel voluntatis, neque dictamen mentis noſtræ; ſed rationalem naturam ſecundum ſua prædicata eſſentialia, quæ non implicent contradictionem, quæ antecedit omne dictamen noſtrum: quam ſingularem opinionem in *tract. de bonitate, & malitia humanorum actuum* refutabimus.

V. Deus omnipotens ſicut univerſum iſtud ex nihilo condidit, ita immenſa ſua potentia ſuſtinet, ne in nihilum, unde illud extraxit, recidat; & infinita ſua ſapientia moderatur, regitque creaturas omnes, unamquamque iuxta illius naturam & conditionem: *Diligis enim omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti*: Sap. 11. Item: *Quomodo autem poſſet aliquid permanere, niſi tu voluiſſes?* Ibidem.

VI. Creatura quælibet movetur, & in finem ſuum tendit propriis actionibus. Hinc eſt quod divinus artifex ſingulis creaturis innatam propenſionem indidit ad eiuſmodi operationes, quibus in proprium finem tendant. Generalis hæc voluntas Dei abſolute accepta communiter lex æterna nuncupatur; ut docet S. Auguſtinus

Digitized by Google

ſtinus Lib. XXII. contr. Fauſt. cap. XXVII. *Lex vero æterna eſt ratio divina, vel voluntas Dei ordinem naturalem conſervari iubens, perturbari vetans.*

VII. Creaturarum aliæ ſunt rationales, aliæ ratione deſtitutæ. De primis, ſecus de ſecundis, nunc nobis ſermo eſt. Lex itaque æterna, ſeu voluntas Dei creaturam intelligentem movet, ac dirigit in ſuum ultimum finem ſupernaturalem, in quem gratis eſt elevata. Viam illi aperit, per quam incedat; & lumen infundit, quo deſignatam viam videat. Viam deſignat, quatenus eidem per modum imperii ſeu regulæ præſcribit quid agere, quid vitare debeat, ut ſuum aſſequatur finem. Lumen vero infundit, prout eiuſmodi imperii, ſeu legis notitiam ſufficientem in eiuſdem mentem derivat, ut iuxta ipſam honeſte, & laudabiliter operetur. Utramque partem mire explicat Regius Vates. *Legem pone mihi, Domine, viam iuſtificationum tuarum, & exquiram eam ſemper. Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam, & cuſtodiam illam in toto corde meo.*

VIII. Primario ergo, ſubdit S. Thomas 1. 2. *quæſt.* lxxi. *art.* 6. *ad* 3. lex æterna præcipit homini finis ultimi aſſecutionem, ſeu ut Deum ipſum toto corde inquirat, & diligat. *Lex æterna primo & principaliter ordinat hominem ad finem; conſequenter autem facit bene ſe habere circa ea quæ ſunt ad finem.* Secundario itaque præcipit quidquid eſt neceſſarium ad finem præfatum obtinendum; prohibetque omnia quæ eiuſdem finis aſſecutioni obſtant.

IX. Opera, quibus homo, gratia Dei ad ſupernaturalem beatitatem elevatus, finem ſuum ultimum inamiſſibiliter poſſidendum obtinet, ſunt cum primis dilectio Dei ſuper omnia, eiuſdem dictis fidem adhibere, illius promiſſionibus fidere, ipſum deſiderare, eius voluntatem inquirere, illum colere, revereri, adorare, laudare, ſanctum illius nomen celebrare, obſequium, & famulatum eidem præbere, tamquam ſupremo Domino infinitæ maieſtatis, & excellentiæ, tamquam creatori, optimoque parenti, tamquam proviſori vigilantiſſimo, benefactori munificentiſſimo, & conſervatori omnipotentiſſimo. Hæc omnia opera præcipit Deus primario; & oppoſita prohibet immediata ſua voluntate, & quidem neceſſaria. Facta quippe poſitione, qua Deus homini præcipiat ut finem ſuum honeſte, ac meritorie aſſequatur, non poteſt fieri ut eidem non præcipiantur primo & per ſe opera neceſſaria ad eumdem finem, prohibeanturque oppoſita.

X. Porro hæc voluntas neceſſaria lex naturalis dicitur, aut ius naturale primarium, continens potiſſimum tria illa prima Decalogi præcepta quæ Deum ipſum ſpectant, in prima Decalogi tabula expreſſa, in qua continebatur etiam præceptum Sabati, quod poſitivum eſt quantum ad determinationem certi diei, ſublatumque fuit, evangelica lege promulgata.

XI. Poſt præfata opera neceſſum eſt creaturas ipſum Deum, eiuſque opera laudare, ac diligere. Quoniam non poſſumus Deum diligere toto corde, niſi ſimul illius

illius creaturas, potiſſimum rationales, diligamus. Poſt Deum ergo noſmetipſos, deinde omnes homines, damnatis exceptis, amare, iuvare, & fraterna benevolentia complecti debemus.

XII. Hac quoque fraternæ dilectionis neceſſitate poſita, nequit Deus non præcipere per immediatam voluntatem ſuam eas omnes actiones determinate quæ neceſſariæ ſunt ad ſervandam mutuam hanc benevolentiam, opemque ferendam. Heinc præceptum illud naturale divinum diligendi proximum, etiam noxium, infidelem, inimicum, eique in neceſſitatibus tum animæ, tum corporis ſubveniendi, eo modo quo ſubveniri nobis cuperemus: heinc rurſus aliud generale præceptum negans, quo Deus vetat omnem actionem contrariam fraternæ caritati; atque adeo prohibet quempiam occidere, percutere, calumniis, ſcandalis, detractionibus proſcindere, lædere in bonis ſive corporis, ſive animæ.

XIII. Porro hæc voluntas neceſſaria, qua Deus recenſita aut præſcribit, aut vetat, dicitur ius naturale ſecundarium, fundatum proxime in primario naturæ iure, nimirum in prædicta neceſſitate Deum fide, ſpe, dilectione colendi. Quod ius ſecundarium in ſeptem ſecundæ tabulæ præcepta partitum eſt.

XIV. Illud nunc animadvertendum occurrit, quod plura eorum quæ recenſuimus, a Deo immediate, & per ſe præſcripta, operibus variis impleri valent. Recognoſcere Deum tamquam ſupremum Dominum, conditorem, proviſorem, conſervatorem cultu externo, eiuſque infinitam maieſtatem teſtari aliquibus ſignis externis, neceſſarium prorſus eſt ad finem ultimum aſſequendum. Quod autem fiat per hæc aut illa ſigna, his aut illis laudibus, vel cæremoniis, a libera voluntate Dei pendet. Carnem ſpiritui ſubigere, appetitiones comprimere, moderari, cohibere per ſe requiritur ad finem ultimum obtinendum. Quod porro hæc harmonia, & ſubiectio peragatur abſtinentiis, ciliciis, ieiuniis, precibus, his aut illis carnis afflictionibus, his aut illis ieiuniis, liberum eſt; nec lex naturalis determinat, ſed tantum lex poſitiva divina, aut eccleſiaſtica. Quæ Deus præſcripſit ſacrificia, holocauſta, ieiunia populo Iſraelitico, Scriptura divina nobis narrat. Quæ in lege gratiæ Eccleſia, Spiritu ſancto directa, præcipit, ſacri canones nobis pandunt; ut ſunt ieiunia ſtatis anni temporibus ſervanda, Miſſa diebus feſtis audienda, & plura alia.

XV. Præter narratas actiones, plures ſuperſunt, nullo ex recenſitis iuribus, ſive naturali, ſive divino, ſive eccleſiaſtico definitæ: & harum aliquas homo ſibi ipſe determinat per votum, aut iuramentum, quo ſe obſtringit quidpiam agere in obſequium Dei, aut aliorum hominum iuvamen. Omnes porro liberas electiones, determinationes, promiſſiones, aut propria libertate factas, aut per leges poſitivas humanas præſcriptas, lex ipſa naturalis, ſeu voluntas Dei neceſſaria roborat, & confirmat: quandoquidem ius naturæ ſub generali quadam ratione præcipit, promiſſiones, fœdera, & iuſſa omnia legitimi Superioris exequi.

XVI.

XVI. Heinc eſt quod divina Apoſtoli Pauli monita I. ad Cor. x. *Sive ergo manducatis, ſive bibitis, ſive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*: item ad Coloſſ. iv. *Omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Ieſu Chriſti, gratias agentes Deo, & Patri per ipſum*: hæc, inquam, divina documenta non ſunt exiſtimanda pura conſilia, aut mera præcepta poſitiva tantum, inquit P. Camargo *Lib. II. contr. iv. art. 4. num.* 121. ſed ius ipſum naturæ generale, & neceſſarium, quod nobis denuntiat Apoſtolus, noſtræ obligationis erga Creatorem noſtrum nos admonens. Quid quod ipſa naturæ noſtræ notio nos aſtringit ut ex honeſtatis, ſeu virtutis motivo operemur?

XVII. Ex hoc brevi deſcripto ordine, quem ſemper præ oculis habere deberemus, veluti ex prima menſura, & principio proficiſcitur tota neceſſitas, ſubdit laudatus Camargo, dignitas, præſtantia, ſeries, connexio, & harmonia virtutum: & contra per receſſum ab hoc ordine, & regula fœditas, malitia, turpitudo, ſcelera.

XVIII. Porro voluntas divina, prima, & univerſalis regula morum, omnia nobis præſcribit per reſpectum ad finem ultimum, ad cuius poſſeſſionem nos perducere intendit. Hic autem eſt inter opera quæ Deus nobis aut præcipit, aut vetat, ordo: ut quædam actiones ſint efficaciores, propinquiores, digniores que ad finem conſequendum; ſicut e contrario alia opera vetita efficacius, validiuſque obſtant fini aſſequendo. Deus autem, qui rectiſſime omnia iuxta illorum naturam diſponit, quæ ſunt fini aſſequendo proximiora atque digniora, ſeverius & gravius eadem præcipit; ſicuti rigidius illa vetat quæ potentius impediunt a finis conſecutione. Sicut enim finis amatur propter ſemetipſum; ita rectus ordo poſtulat ut quæ ad finem propius accedunt, ferventius amentur, & efficacius præcipiantur.

XIX. Quæ hactenus dicta ſunt, confirmat S. Auguſtinus *Lib. I. de doctr. chriſt. cap.* xxvi. his verbis. *Ergo quoniam præcepto non eſt opus ut ſe quiſque, & corpus ſuum diligat . . . reſtabat ut de illo quod ſupra nos eſt, & de illo quod iuxta nos eſt, præcepta ſumeremus.* Diliges, *inquit*, Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & diliges proximum tuum tamquam teipſum: in his duobus præceptis univerſa lex pendet, & Prophetæ. *Finis itaque præcepti eſt dilectio, & ea gemina, ideſt Dei, & proximi. Quod ſi te totum intelligas, ideſt animum & corpus tuum, & proximum tuum, ideſt animum & corpus eius . . . nullum rerum diligendarum genus in his duobus præceptis prætermiſſum eſt. Cum enim præcurrat dilectio Dei, eiuſque dilectionis modus præſcriptus appareat, ita ut cetera in illum confluant, de dilectione tua nihil dictum videtur. Sed cum dictum eſt,* Diliges proximum tuum tamquam teipſum, *ſimul & tui abs te dilectio non prætermiſſa eſt.*

Ille

Digitized by Google

Ille autem (perſequitur cap. XXVII.) *iuſte & ſancte vivit qui rerum integer æſtimator eſt. Ipſe eſt autem qui ordinatam dilectionem habet, ne aut diligat quod non eſt diligendum, aut non diligat quod eſt diligendum, aut amplius diligat quod minus eſt diligendum, aut æque diligat quod vel minus, vel amplius diligendum eſt, aut minus, vel amplius quod æque diligendum eſt. Omnis peccator, in quantum peccator eſt, non eſt diligendus; & omnis homo, in quantum homo eſt, diligendus eſt propter Deum; Deus vero propter ſeipſum .... Omnes autem homines æque diligendi ſunt. Sed cum omnibus prodeſſe non poſſis, his potiſſimum conſulendum eſt qui pro locorum, & temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus conſtrictius tibi quaſi quadam ſorte iunguntur. Sicut enim ſi tibi abundaret aliquid quod dari oporteret ei qui non haberet, nec duobus dari poſſet, ſi tibi occurrerent duo, quorum neuter alium vel indigentia, vel erga te aliqua neceſſitudine ſuperaret; nihil iuſtius faceres quam ut ſorte eligeres, cui dandum eſſet quod dari utrique non poſſet: ſic in hominibus, quibus omnibus conſulere nequeas, pro ſorte habendum eſt, prout quiſque tibi colligatius temporaliter adhærere potuerit*. Fuſius hanc explicat doctrinam toto hoc libro.

§. II.

In conficiendis Eccleſiæ ſacramentis, in curandis ægrotis, in bellis, aliiſque gravioris momenti rebus eadem quantum ad ſubſtantiam regula eſt, unde moralitas actionum dimanat.

I. PAuci Theologi hanc quæſtionem ſub his terminis verſant, P. Camargo excepto, qui fuſe eam diſcutit, ex quo nos pauca ſelegimus: ſcitu tamen neceſſaria eſt: quoniam plures autumant diverſa regula utendum eſſe in ſacramentis conficiendis, ab illa quæ ceteris in materiis adhibetur; & confundunt regulam moralitatis cum diligentia adhibenda in regulæ applicatione: quæ ſane deceptio gravis eſt. Eadem quippe eſt quantum ad ſubſtantiam regula moralitatis, ſive prima, ſive ſecunda, ſive obiectiva, ſive formalis. Non tamen eadem eſt diligentia adhibenda in cavendo periculo errandi in eiuſdem regulæ uſu. Quandoquidem ſi voluntas divina eſt prima invariabilis regula humanæ voluntatis, ad quam ſe in actibus ſuis conformare debet; quo voluntas divina ſeverius præcipit, aut vetat aliquod obiectum; eo maiori conatu aut amplecti, aut reiicere humana voluntas illud debet. Siquidem quando cauſſa univerſalis, concurrens cum cauſſa particulari ad aliquem effectum, efficaciorem ex ſe præſtat influxum in eumdem effectum, impenſius quoque ipſa cauſſa particularis cooperari

Digitized by Google

rari debet. Voluntas divina, prima regula morum, eſt prima univerſalis cauſſa; quæ concurrens cum voluntate humana, tamquam cum cauſſa particulari, efficacius ſuapte natura movet ad amorem, vel fugam quorumdam obiectorum, prout magis, aut minus accedunt ad ultimum finem. Ergo niſi voluntas humana efficacius quoque aut vitet, aut amplectatur eadem obiecta, non conformatur cum prima ſua regula. Porro quo obiecta a Deo ſeverius præcipiuntur, aut vetantur; eo ſunt aut honeſtiora, aut turpiora: & quo obiecta ſunt aut magis honeſta, aut magis turpia; eo ferventiori ſtudio exequi, vel fugere humana voluntas illa debet. Quod autem divinæ voluntatis propenſio maior ſit erga aliqua obiecta, ex doctrina Auguſtini ſuperius data manifeſtum eſt. Sano tamen in ſenſu eſt intelligenda.

II. Hoc principium penes omnes certum conſequitur aliud, nempe maius debitum faciendi conſequi maiorem obligationem inquirendi, & ſciendi honeſtatem, vel malitiam obiecti præcepti. Quoniam in debito faciendi includitur debitum ſciendi. Nemo quippe ſuas implere obligationes, & munia valet, niſi eadem cognoſcat. Ergo quo magis ſatagere homo debet, ut maiori conatu amplectatur aliquod obiectum ſeverius a voluntate divina præſcriptum; eo diligentius atque ſtudioſius inquirere tenetur & aſſequi, quoad poteſt, notitiam eiuſdem voluntatis, & vitare omnem errorem, ac deceptionem, quæ contingere poteſt. Hinc patet, regulam ſecundariam moralis honeſtatis, nempe iudicium noſtræ mentis, eamdem eſſe quantum ad ſubſtantiam; cum eamdem ubique proponat voluntatem divinam, ſeu primam regulam. Non pro pterea tamen in omni materia eodem modo uſurpanda eſt, & ſine ullo diſcrimine, ac reſpectu ad materiam ipſam. Alioquin non concordaret cum prima regula, quæ etſi eadem ubique ſit, non tamen uno & eodem modo dirigit in omni materia, ſed ordinate, & cum reſpectu ad finem, ut explicatum eſt.

III. Ex his principiis neceſſario conſequitur, eamdem ſemper eſſe regulam honeſtatis, vel malitiæ, quæcumque tandem ſit materia circa quam operamur. Sit hæc levis, ſit gravis, ſit magni, ſit ſummi momenti; ſequ atur ex noſtra actione leve, aut grave, maximum, aut irreparabile damnum: eadem ſemper eſt honeſtatis regula, divina nempe voluntas, quam diligenter ſemper inquirere debemus, ut eidem noſtram conformemus operationem: nec variam ſubire in ſe quantum ad ſubſtantiam diverſitatem ex diverſitate materiæ poteſt. Ergo regula proxima, nempe iudicium rationis noſtræ, nequit variari, invariata manente regula prima. Siquidem hæc prima regula proponitur per iudicium noſtrum. Ergo, illa invariata ſubſtantialiter manente, nequit iſtud variationi obnoxium eſſe.

IV. Ut autem doctrinam traditam quæſtioni propoſitæ applicemus, licet ſacramentorum ſive adminiſtratio, ſive confectio, materia ſummi momenti ſit, tum pro-

propter eorum dignitatem, tum propter graviſſima mala quæ irritam eorumdem collationem conſequuntur; non propterea variatur regula in iiſdem perficiendis ſervanda. Idemque dicendum in curandis ægrotis, in iuſtitia, in bello, in fide, ceteriſque omnibus.

V. Hanc doctrinam hoc diſcurſu confirmat P. Camargo *Lib. II. contr.* IV. §. 4. Roga Sacerdotem, cur tanta vigilantia in conficiendis ſacramentis utatur? Quod ex errore, reponit, irritum fieret ſacramentum. Recte. Sed quid tanti facis, ne ſacramentum irritum fiat? Quoniam id poſtulat & dignitas ſacramenti, & animarum periculum. Sed cur adeo ſollicite evitare ſtudes ſacramentorum profanationem, & animarum detrimentum? Ut evitem graviſſimum peccatum; & ſacrilegam malitiam. Adamuſſim omnia ſibi conſtant. Poſtremum, ſi ab eodem perconteris, cur incuria, & oſcitantia ſit peccatum, & offenſa Dei? reſpondebit, quia oppoſita eſt voluntati divinæ, præcipienti ſancte ſancta tractanda, ſeu iubenti gravem diligentiam in hoc miniſterio. Ex quibus evidens eſt, in materia ſacramentorum eamdem omnino regulam eſſe ac in ceteris materiis.

VI. Collige etiam, ſublata prima regula, nullum omnino reperiri malum morale. Quod enim recentiores Probabiliſtæ diſtinxerint, & ſeparaverint peccatum philoſophicum a peccato theologico, commentum erroneum eſt. Quoniam dictamen rationalis naturæ nequit eſſe prima regula moris, neque inducere obligationem aliquam conſcientiæ ſeipſo: omnis quippe moralitas noſtrarum actionum ortum ducit non a dictamine rationis noſtræ in ſe abſolute, & præciſe conſiderato; alioquin dictamen iſtud eſſet prima regula nulli ſubordinata; ſed proficiſcitur proxime ab hoc dictamine ut applicante primam regulam, ſeu voluntatem divinam. Quare ſi fingatur peccatum philoſophicum excogitatum a Probabiliſtis, ſeu actio, vel omiſſio deliberata repugnare ſoli rationali naturæ, aut *dictamini* naturali; illa reapſe non eſt abſolute, & vere mala, neque peccatum in genere moris; ſed in linea phyſica eſſet defectus, ſicut circa regulas artis pictoriæ, poeticæ, rhetoricæ &c. qui defectus per abuſum peccatum nuncupari ſolet. Res evidentiſſima eſt. Sicut ergo in genere effectricis cauſſæ nihil reperiri valet, ſublata prima cauſſa efficiente; ſic in genere moris nequit quidquam haberi moralitatis, vel minimæ, quæ ſit vere talis, ſublata prima regula, & menſura cuiuſque moralitatis, nempe voluntate divina.

VII. Obiicies contra principalem doctrinam. Virtutes inter ſe, ſicut & vitia, ſpecie differunt: ergo & ipſarum virtutum actus diverſam habent honeſtatem moralem, & peccata diverſam malitiam. At honeſtas formaliter ſubſtantialiterque diverſa deſumi nequit per reſpectum ad regulam formaliter, & ſubſtantialiter eamdem. Falſa ergo eſt doctrina hactenus tradita, videlicet regulam moralitatis eſſe in omni materia ſubſtantialiter formaliter eamdem.

VIII.

Digitized by Google

VIII. Obiectio iſthæc, inquit Camargo, quibuſdam magni momenti videbitur; ſed frivola omnino eſt. Nam virtutes inter ſe differre ſpecie, & formaliter, veritas comperta eſt apud omnes Theologos. Cur hoc? Quia unaquæque virtus ſuam reſpicit materiam determinatam & ſpecialem, quæ prout magis aut minus conducit ad ultimum finem, maiorem quoque aut minorem præfert honeſtatem, tum in ipſa virtute, tum in actibus eiuſdem. Quid hoc ad inferendam variationem ſubſtantialem in ipſa regula? Bonitas & honeſtas virtutum ex reſpectu deſumitur & ordine ad ultimum finem; ut docet S. Thomas 1. 2. quæſt. IV. art. 4. *Rectitudo voluntatis eſt per debitum ordinem ad finem ultimum*. Nulla in virtutibus rectitudo, aut honeſtas, quæ a fine ultimo non proficiſcatur; totaque virtutis bonitas eo tendit, ut voluntatem rectam, & bene diſpoſitam conſtituat in ordine ad finem ultimum. Virtutum itaque diverſitas ex diverſo ordine & habitudine ad finem ultimum ſumitur. Finis ultimus ſe habet, non ut regula, ſed ut menſura actionum humanarum, atque virtutum. Quælibet virtus reſpicit ſuam ſpecialem materiam, magis aut minus proximam cum fine ultimo, & præfert peculiarem ordinem ad huiuſmodi finem. Ex diverſitate materiæ, affectæ hoc peculiari ordine ad finem ultimum, deſumitur diverſitas virtutum. Verum quia finis ultimus, etſi menſuret, ut dictum eſt, honeſtatem actuum moralium, proprie tamen non dirigit, niſi ut propoſitus per voluntatem Dei, quæ ſola eſt vera regula; ideo dicitur, quod tota rectitudo noſtrarum actionum ſita ſit in conformitate ad ipſam voluntatem divinam, ſeu legem æternam. Ne multa: ſicut nulla entitas, nulla perfectio reperitur in creaturis; quæ non ſit ab omnipotentia Dei tamquam a principio efficiente; ita nulla moralis honeſtas; ſive parva, ſive magna, reperitur, quæ non dimanet; ceu ab unico fonte, ab ordine, & conformitate cum voluntate divina, ut nobis propoſita, & applicata per dictamen noſtræ rationis conforme eidem voluntati divinæ.

IX. Nec eſt quod opponas, virtutem quamlibet immediate & proxime ſpeciem capere ab obiecto, ſeu materia quam reſpicit. Quoniam obiectum non tribuit ſpeciem virtuti, niſi ſub tali ordine & reſpectu ad ultimum finem, & ad ipſam voluntatem divinam; ut optime docet S. Thomas 2. 2. quæſt. XXIII. art. 7. *Ea quæ ſunt ad finem, non dicuntur bona, niſi in ordine ad finem*. Verum de his plura ſuo loco.

X. Diſputant Theologi, num voluntas divina, ſeu lex æterna, dirigens diverſas virtutes, partiatur in diverſas rationes; ſeu, utrum ſubeat aliquam diſtinctionem ſaltem rationis. Verum quæſtio hæc mere ſcholaſtica eſt, nullius momenti: idcirco indictam eam relinquo.

Digitized by Google

CAPUT V.

Quanta debeat eſſe certitudo iudicii de valore ſacramentorum, ut quis honeſte agat in iiſdem conficiendis, miniſtrandiſve.

I. QUAE dicta ſunt, forte aut ſuperfluitatis, aut prolixitatis damnaſti. Sed falleris, minus Probabiliſmi callentem te prodis. Quod ut evidentius teneas, ſequentes tibi propono ſſ.

§. I.

Sæpe licet uti iudicio tantum vere probabili in ſacramentis perficiendis, aut conferendis extra caſum neceſſitatis.

II. PRobabiliſtæ in hac cauſſa ſemper per prærupta ambulant: quia extra veritatis ſemitam iter arripuere. In ſacramentis conficiendis eorum plures, ne dicam omnes, requirunt iudicium omnino certum. Nam ſi in ſacramentis conferendis tutior opinio amplectenda eſt, ergo, inquiunt, iudicium de eorumdem valore certum eſſe debet; cum in aliis materiis ſatis ſit probabile. Hinc contra noſtram ſententiam inferunt, aut numquam licitum eſſe uti opinione probabili, vel probabiliſſima, ſicuti non licet in materia ſacramentorum; aut licitum extra ſacramenta Probabiliſmum eſſe. Quod argumentum ovantes, triumphanteſque iactant Probabiliſtæ noſtri.

III. Ut quam ſit perridiculum argumentum factum, evincam, dicant nobis Probabiliſtæ: licite ne Confeſſarius abſolvet pœnitentem ex indiciis ſufficientis doloris, poſitis aliis ad ſacramentum requiſitis? An negabunt? Iudicium iſtius doloris eſt ne abſolute certum & infallibile? Nemo, niſi ſtultus, citra peculiarem revelationem hoc adfirmabit. Nonne Parochus licite confert ſacramentum baptiſmatis ex ſolo teſtimonio aut parentis, aut perſonæ dignæ, aſſerentis infantem non fuiſſe tinctum? Id adfirmant omnes. Unde Epiſcopo evidenter innoteſcit chriſma, quo utitur in confirmatione, a quo ſacramenti valor pendet, eſſe purum & incorruptum? Quot viis accidere poteſt ut chriſma verum non ſit? Quot in auguſtiſſimo ſacramento defectus contingere valent, vel ex parte materiæ, aut ex parte miniſtri, quos Sacerdos vix moraliter evitare poteſt? Abſtinendum ne propterea a conficiendo ſacramento? Ne multa: ſi neceſſarium foret iudicium abſolute certum, & non ſufficeret vere probabile, ut Probabiliſtæ conten-

Digitized by Google

tendunt; vix ac ne vix quidem poſſent miniſtri ſacramenta conficere: quoniam vix fieri poteſt ut non occurrat aliquod deceptionis periculum. Enimvero quando ſacramenti valor pendet (quod plerumque contingit) ab intentione fidelis ſuſcipientis: unde conſtare evidenter miniſtro poterit, accedentem eſſe pium, & non fictum, ac ſceleſtum?

IV. Evidens ergo eſt, in ſacramentis ſive perficiendis, ſive adminiſtrandis ſatis eſſe iudicium opinativum; dummodo vere, & prudenter probabile ſit: quod iudicium probabile appellatur a D. Thoma, ab Ariſtotele moraliter certum.

§. II

Magna, & quidem maiori quam in aliis materiis diligentia enitendum eſt, ut certitudinem præfati iudicii aſſequamur. Doctrina magnopere advertenda circa varios gradus certitudinis in quæſtionibus morum.

I. NON pugnat quod propoſui, cum iis quæ dicta ſunt; ſed iiſdem peroptime conſonat. Iudicium abſolute certum de valore ſacramentorum non requirimus: quia citra revelationem, humano modo haberi nequit. Deus autem a nobis non exigit quod ſuperat moralem facultatem, & conditionem humanæ naturæ.

II. Imperfecta moralis certitudo iudicii, non individua eſt, ſed gradibus conſtat. Quamvis intellectus humanus acquirere omnimodam certitudinem nequeat, poteſt tamen plus vel minus eidem accedere, & maiorem quamdam ſecuritatem aſſequi. Porro iuxta materiæ magnitudinem debemus vigilantiores eſſe, & maiori uti ſtudio, atque induſtria in acquirenda hac certitudine. Et quoniam ſacramenta perficere, atque adminiſtrare inter religionis noſtræ pretioſa dona auguſta res eſt, & ſummi momenti; ideo, dum ſacramentum aliquod adminiſtrandum eſt, magno ſtudio, & ſeveriore diligentia enitendum, ut eam certitudinem de eius valore, & ſecuritate aſſequamur quæ haberi humano modo poteſt. Hoc patet ex iis quæ ſuperiori capite dicta ſunt. Quo enim obiectum aliquod propius accedit ultimo fini, eo ſeverius illud Deus præſcribit. Et quia nos tenemur conformare noſtram ad illius voluntatem; aſtringimur itidem ferventiori conatu eiuſdem voluntatem inveſtigare, dum eiuſmodi graviora onera implenda nobis ſunt. Iura ipſa clamant: *Ubi periculum maius intenditur, ibi proculdubio eſt plenius conſulendum*: cap. III. de elect. in VI. Porro ex invaliditate ſacramentorum, extrema, nedum magna, pericula & mala imminent.

III. Itaque, ubi de valore ſacramentorum agitur, ſive is a forma, ſive a ma-

Digitized by Google

teria, ſive a quocumque alio eſſentiali requiſito pendeat, eam maiorem veritatem, certitudinem, & ſecuritatem comparare debemus quæ humano modo obtineri valet. Quare ſi ad manus habeas materiam certam, proculdubio peccares, ſi minus certam adhiberes; quamvis valde illa probabilis eſſet. Quapropter quia ſacramentorum valor & ab omnibus, & a ſingulis eſſentialiter requiſitis pendet; idcirco debeo, quoad fieri humano modo poteſt, de ſingulis notitiam comparare. Nam certitudo, aut incertitudo cuiuſque conſtitutivi refunditur in totum compoſitum; quod ruit, ſi vel una pars conſtitutiva deficiat; ut etiam in phyſicis dicitur, nedum in moralibus.

IV. Et quia gravis, ac ſummi momenti res hæc eſt, lubet eam amplius explicare. In quolibet quæſtionum genere ea certitudo inveſtiganda, & aſſequenda eſt quæ maior in eo genere haberi poteſt. Porro maior ſane in uno ac in alio genere habetur. Maior in factis quam in iure: evidentius in uno quam in altero iure veritas deprehenditur. Qui mathematicam certitudinem in moralibus exigeret, ſtultus eſſet. Fuſe hanc doctrinam explicuimus in *hiſtoria Probabiliſmi & Rigoriſmi*, italice ſcripta, *diſſer.* 11. *cap.* 11. *§.* 8. *pag.* 275. & *ſeqq.* Ibi palam fecimus ſophiſmata, & cavillationes P. Segneri; & declaravimus, qua ratione exempla urgeant adverſus Probabiliſtas & illius qui deſcenſurus in puteum funem fortiorem, & illius qui mare navigaturus, tutiorem navim quærit. Quæ exempla non evincunt, ut eadem certitudine quis reſolvat quæſtiones morales qua iſti ſeligunt ea quæ ſub ſenſus cadunt. Qui in puteum deſcendit, haud fidit vitam ſuam funi probabiliter forti; ſed recentem, & ab omni defectu immunem inquirit. Si vel leviter dubitet, abſtinet a deſcenſu. Numquid, inquiunt Probabiliſtæ, ſimilis certitudo requirenda in morum quæſtionibus erit? Abſit. Inepta ergo ſunt Antiprobabiliſtarum exempla arceſſita ab iis quæ in rebus corporeis adhibentur. Exempla quæ opponunt Antiprobabiliſtæ, ſummopere urgent, pudoreque ſuffundere Probabiliſtas debent, qui maiorem in terrenis quam in cæleſtibus rebus ſedulitatem requirunt. Exempla efficaciter concludunt; ſed intelligentia Probabiliſtarum erronea eſt. Confundunt diligentiam adhibendam in inveſtigatione veritatis cum veritatis aſſecutione. Non dicimus, eumdem veritatis gradum debere nos aſſequi in cauſſa noſtra quem aſſequuntur illi de quibus ſermo eſt in præfatis exemplis. Quoniam, ut diximus, in iis quæ ſub ſenſus cadunt, via tuta & tutiſſima obvia eſt: ideo ad illam ineundam tenentur viatores. Si eadem nos facilitate aſſequi poſſemus veritatem in quæſtionibus dirimendis; quis ambigeret, nos ad eamdem comparandam fore obligatos? Verum quia communiter hæc veritas, ſeu veritatis certitudo impervia eſt, nec induſtria & diligentia humana deprehendi valet; ideo ad eam reapſe obtinendam non cogimur. Quo ergo pertinent præfata exempla? Ut induſtriam ac diligentiam imitemur eorum qui in cor-

Digitized by Google

corporum negotiis ſecuriorem viam, lumine naturæ ducti, amplectendam communi aſſenſione adfirmant.

V. Ut multa in pauca contraham: in qualibet deciſione quæſtionis moralis, ſeu in quacumque operatione morali, ut minus, æqualis, aut maior diligentia adhibenda eſt, ut veritas legis ſciatur, quoad fieri poteſt, præ illa quam in gravioribus rerum temporalium negotiis uſurpare diligentes homines ſolent. Quoniam vero in hoc ordine ſuperiori una operatio præ alia propinquior eſt fini ultimo, atque adeo ſeverius a Deo præſcripta eſt; idcirco in una operatione præ alia exactior diligentia requiritur. Sacramenta religionis noſtræ ſupremum occupant locum. Ergo in illorum adminiſtratione ſumma diligentia adhibenda eſt, ut ſupra demonſtravi.

VI. Hæc omnia, inquis, perſpicua ſunt; at pro praxi minus ſufficiunt. Maiorem in ſacramentis perficiendis adhibendam diligentiam ſcimus omnes; at gradum, & menſuram iſtius diligentiæ exercendæ ignoramus. Quamobrem hunc nobis gradum explicari vellemus.

VII. Nulli mortalium conceſſum eſt arcanum iſtud reſerare. Diximus, maxima diligentia cavendum eſſe ne defectus contingant in aliquo eorum quæ ad eſſentiam ſacramentorum pertinent. Ceterum quis diligentiæ gradus neceſſarius in praxi ſit, nemo eſt qui definire valeat; immo difficillimum eſt determinare, quidnam omittere ſine gravi culpa valeas.

VIII. Nonnulla paucis delibemus. Communis opinio in re ſacramentaria potiſſimum, & peculiari quodam debito ſequenda: opinio unius aut alterius Doctoris in contrarium nihili facienda eſt.

IX. Rem exemplis perſpicuam faciam. Convenit penes Theologos, dolorem requiſitum ad ſacramentum pœnitentiæ non poſcere determinatum gradum intenſionis, aut durationis; ſed ſatis eſſe, ſi ſit ad normam præſcriptam a Tridentino: & tamen oppoſitum docent graviſſimi Theologi Scotus, Almainus, Caietanus, Bonaventura, Durandus, Adrianus, Petrus de Soto; quamvis, ad intenſionis gradum quod attinet, ſi recte explicetur Soti, & aliorum doctrina, forte non erit a communi diverſa. Verum hoc præter inſtitutum.

X. Communis hodie ſententia eſt, attritionem, ſeu contritionem imperfectam eſſe materiam veram ſacramenti pœnitentiæ. Ut ut ſit de diſſidio, debeat ne attritio iſthæc inchoata aliqua caritate formata eſſe: de quo *Lib. I. de ſacram. pœnit.* oppoſitum tamen ſentiunt graviſſimi Theologi, Magiſter Sententiarum, Bonaventura, Alenſis, Hugo, Ricardus de S. Victore, Altiſidorenſis, Okam, Abulenſis, Thomas de Argentina, Gabriel Maior, Adrianus, Medina, Corduba, Vega, uterque Sotus, & alii.

XI. Et tamen iſtæ opiniones haud impediunt, quominus ſacramenta ſuſcipi va-

Digitized by Google

leant iuxta communem Theologorum ſententiam. Et quamvis tutius foret, ſeveriores dictorum Theologorum opiniones amplecti; non propterea ad id aſtringimur. Quoniam doctrina quæ in re ſacramentaria tutioris opinionis uſum præſcribit, non hunc ſenſum effert, quod inter tutas tutiorem, ſeu tutiſſimam, ſed quod inter probabiles tutiorem ſeligere debeamus. Alioquin deberemus & contritionem ferventiſſimam confeſſioni præmittere; & materiam pro conficiendo auguſtiſſimo Euchariſtiæ ſacramento ipſi præparare, excluſo aliorum miniſterio.

XII. Ut clarius teneas hæc omnia, animadvertendum, obligationem vitandi aliquod periculum ſupponere poteſtatem in homine ad id præſtandum, ut omnibus notum eſt. Ceterum, ut quis non debeat præcavere aliquod periculum, tametſi magnum, & maximum, & abſolute quidem poſſibile, raro tamen, & infrequenter occurrens, non eſt neceſſaria impotentia phyſica, ſed ſufficit impotentia moralis. Tum vero reputatur impotentia moralis, quando ad evitandum hoc rarum periculum neceſſaria eſſent media difficillima, aſperrima, extraordinaria; quando in his mediis exequendis vita noſtra evaderet anxia, perplexa, & nimia ſollicitudine premeretur. Hæc omnia inducunt moralem impotentiam. Hæc autem moralis impotentia non conſiſtit in indiviſibili; ſed latitudinem admittit iuxta rerum diverſitatem.

XIII. Igitur, ut quis liber ſit ab evitando præfato periculo in ipſis ſacramentis perficiendis, ſat eſt difficultas quam parit nimia ſollicitudo, animæ moleſtia, ſcrupuli, & mentis animique perturbatio. Dum hæc incommoda occurrunt, homo liber eſt a mediis extraordinariis adhibendis, ut evitet periculum fruſtrandi ipſa ſacramenta. Duriuſcula fortaſſe, ſeu verius laxa, hæc doctrina videbitur. Ceterum, ut mea minima præfert opinio, vera eſt; nec video quod vel in diſputationem vocari poſſit. Quis ignorat, ut iam indicavimus, deceptionem accidere, licet raro, poſſe in materia in qua conficienda Euchariſtia eſt? Et tamen ad hoc periculum præcavendum communis tantum, & ordinaria diligentia adhibetur. Poſſet Sacerdos uti extraordinario ſtudio, ſeipſo hoſtias conficere, ampullas præparare, vinum ex uvis ipſe exprimere, ut omnem deceptionem vitaret. Verum quia hæc extraordinaria diligentia nimiam induceret ſollicitudinem, anxietatem, & perpetua moleſtia vitam gravaret; ideo iuxta prudentum exiſtimationem inducit moralem impotentiam ad præcavendum huiuſmodi periculum, quamquam graviſſimum, utpote fruſtrationis ſacramenti, ſacrificii, & idololatriæ.

XIV. En aliud exemplum in huius doctrinæ confirmationem. Parochus oleum ſacrum ab Epiſcopo benedictum pro infirmis ungendis deferendum miniſtro idoneo committit, quod per ſemetipſum deferre, & cuſtodire poſſet. Contingere poteſt ut miniſter oleum ſacrum caſu effundat, & ne eiuſmodi effuſio reſciatur a Parocho, oleo benedicto oleum commune ſubſtituat, ex quo irritum fieret extremæ

Un-

Digitized by Google

Unctionis ſacramentum. Quis dixerit, peccare Parochum, quod deferendum miniſtro dederit oleum ſacrum? Sacerdos obtinet ab Ordinario facultatem vel audiendi confeſſiones, vel abſolvendi a reſervatis per aliam perſonam, quam per ſeipſum obtinere potuiſſet. Quis dixerit, iſtum peccare tali facultate utentem? Et tamen fieri poteſt ut facultas conceſſa non fuerit. Poſſent utique Sacerdotes abſolute extraordinaria hac diligentia uti, & vitare periculum deceptionis. Ceterum quis eos ad tam difficilia media adhibenda obligabit? Miſeri nos omnes Sacerdotes, niſi hæc vera eſſent.

§. III.

Monita nonnulla in miniſtrorum ſolamen. Animantur hi ad ſacramenta miniſtranda. Rigoriſmi, & Laxiſmi extrema declinanda.

I. OBiiciunt Probabiliſtæ. Dictum, oſtenſumque eſt ſuperiori paragrapho, enitendum eſſe ut magna diligentia inveſtigetur certitudo iudicii in recta ſacramentorum adminiſtratione; deinde exempla adducta ſunt, quæ tanta diligentia opus non eſſe evincere videntur: atque adeo pugnantia ibidem tradita ſunt.

II. Reſp. Quæ hactenus docuimus, vera ſunt. Quod magna adhibenda diligentia ſit in ſacramentis miniſtrandis, nemo inficias ibit. Quod hæc diligentia maior præter propter eſſe non debeat quam quæ in præfatis exemplis elucet, ex ſequentibus patebit.

III. Homines tractare, perficere, & miniſtrare ſacramenta ſua Deus voluit. Non ergo humana maiorem diligentiam poſtulat. Humana vero diligentia ea dicitur quam homines diligentes & prudentes in gravibus negotiis adhibere ſolent. In his vero non maior certitudo quam moralis, & imperfecta, plerumque habetur, iuxta tamen negotiorum diverſitatem. Nam aliqua negotia maiorem, aliqua minorem certitudinem admittunt.

IV. Menſura exacta præfatæ diligentiæ, ut diximus, deſignari citra peculiarem revelationem nequit. Illud tamen animadvertendum, uſum ſacramentorum frequentem, & quotidianum eſſe. Sacramenta enim quæ mortuorum vocantur, pharmaca ſpiritualia ſunt adverſus infirmitates animæ. Quæ vero pro vivis deſtinata ſunt, alimenta dicuntur vitæ ſpiritualis. Continuæ occurrunt animarum infirmitates. Alimento moraliter continuo indiget vita ſpiritualis animæ. Continenter ergo ſacri miniſtri perficere, & diſpenſare ſacramenta debent. Quid magis rationi contrarium quam quod iſtorum tractatio eſſet hominibus aſpera, oneroſa, ſollicitudinem, anxietatem, & moleſtiam maximam inducens? Huiuſmodi autem eſſet, ſi extraordinaria, inſolita, & præter communem rebus gravibus agendi modum di-

hi-

Digitized by Google

ligentia neceſſaria foret. Et, hoc poſito, ſacramentorum fructus, immo eorum administratio impediretur. Perterrefacti enim miniſtri ab onere adeo viribus ſuis impari, a ſacramentis miniſtrandis retraherentur. Expediens ergo fuit eo mirabili moderamine curam, ſtudium, & diligentiam in ſacramentis tractandis temperari, & ad eam menſuram redigi, ut ſimul & ſacramentorum reverentiæ, & hominum infirmitati conſultum eſſet, ſpectatis uſu frequenti & quotidiano, & humanæ naturæ conditione. Exemplum habes in ſacroſancto Miſſæ ſacrificio, cuius ſi ſola dignitas, & reverentia ſpectetur, plures ſane horas illius poſtularet celebratio. Verum infirmitate & offerentium, & aſſiſtentium conſiderata, ad exiguam temporis partem coarctata eſt.

V. Accedit quod miniſtri ſacramentorum nullum ſpeciale commodum ex eorumdem ſacramentorum adminiſtratione, immediate, & ipſorum ſacramentorum virtute percipiunt. Ex alia parte ad miniſterium hoc exercendum nemo per ſe & peculiari divina lege obligatur; ſed potius ex deſiderio placendi Deo, & ſuccurrendi animabus proximorum, tantum munus ſuſcipitur. Nec enim modo ſermo eſt de illis qui ob turpe lucrum, & ſacrilegum quæſtum, aut enormem ambitionem altari inſervire eligunt. Porro ſi extraordinaria requireretur diligentia; ſi adminiſtratio periculi plena eſſet, ſcrupulis, & anxietatibus obnoxia; omnes profecto viri pii, probi, doctique a tam moleſto, & oneroſo miniſterio retraherentur; & omnes hoc miniſterium, ut iugum aſperum, tetricum, ſcopuloſum averſarentur. Heinc miniſterium iſtud ſanctiſſimum illi tantum obirent qui turpi quæſtui, & ſacrilegæ ambitioni inhiant, qui temporalia ſola magno habent in pretio, & cæleſtia atque æterna contemnunt. Interim grex Chriſti lupis, prædonibus, mercenariis, nundinatoribus, non paſtoribus, & cuſtodibus derelictus eſſet.

VI. Ut hæc funeſta extrema vitentur, os meum pateat ad vos, miniſtri Dei, gens ſancta, regale Sacerdotium. Plura vobis in tractatu de re ſacramentaria dicenda ſunt: pauca nunc verba, & eorum quæ ibidem dico, præludium obiter ad vos habeo. Duo extrema vitanda in qualibet morum quæſtione, & in prolegomenis, & paſſim in hoc theologico curſu vobis inſinuo; nimirum & Probabiliſtarum, qui, ut appetitionibus humanis plus iuſto indulgeant, legem Dei relaxant, & ſacramenta indiſpoſitis, recidivis, conſuetudinariis præbenda cenſent; & Rigoriſtarum, qui ſub prætextu ſatis ſplendido, & fuco valde ſeducenti reverentiæ ſacramentis debitæ, adeo exaggerant, aggravant diligentiam, ſtudium, & vigilantiam in ſacramentis adhibendam, ut fideles a ſuſceptione, & Sacerdotes a miniſtratione arceant. Ambo ergo extrema devitate, monitum recolentes Gregorii Nazianzeni orat. XXVI. *Virtutem defectus, & exceſſus peræque labefactant; non ſecus ac regulam additio aliqua, aut ſubtractio*. Audio vos, reponentes, nihil frequentius in ore haberi tum Probabiliſtarum, tum Antiprobabiliſtarum, quam præfata extre-

trema vitanda. Sed vix aliquis viam pandit per quam reapſe declinari debeant.

VII. Adeſte animis, & viam hanc, quoad fieri poteſt, indigitabo. Hæc autem eſt humilis ſubmiſſio, & conformitas tum in docendo, tum (*animadvertite*) in operando ad indefectibilem regulam, Dei nempe voluntatem. Hoc munus numquam ſponte arripite, ſed vocati, & iuſſi. *Nolite plures magiſtri fieri, fratres mei ſcientes quoniam maius iudicium ſumitis*: Iacob. III. Numquam illud obite, niſi oculis in gloriam Dei, & animarum ſalutem intentis. Antequam illud obeatis, ſurſum efferte corda veſtra: preces ferventes Deo porrigite, illius lumen, directionem, & ſapientiam enixe implorantes. Nolite hominum perſonas, ſed animarum dumtaxat profectum reſpicere. Terrena omnia, mundanos reſpectus evangelico ſpiritu conculcate. His præſidiis inſtructi, ad ſacroſanctum miniſterium hilares, confidentes, & ſecuri accedite. Timores vanos, anxietates, ſcrupulos omnes abigite. Quo maior erit humanarum rationum, & cuiuſque mundanæ auræ, & lucri, atque commodi temporalis contemptio; eo ſanctior erit ſacramentorum adminiſtratio. Scripturas ſanctas pro modulo veſtro, potiſſimum ſancti Pauli epiſtolas, quantum temporis ratio permiſerit, legite. Doctrinam S. Bonaventuræ præ oculis habete, qui inclamat: Væ Confeſſariis, & miniſtris Dei, qui ignorantes divinas Scripturas tam altum, tremendumque miniſterium non iuſſi, non vocati, ſed ſponte, & ſæpe terreno impulſi fine ſuſcipiunt. *Erratis, neſcientes Scripturas, neque virtutem Dei*: Matth. XXII. Altius commeditandum eſt illud Sap. III. *Vani ſunt omnes homines in quibus non ſubeſt ſcientia Dei*. Item illud Eccl. II. *Error, & tenebræ peccatoribus concreata ſunt*. Tandem illud Pauli Apoſtoli: *Sufficientia noſtra ex Deo eſt*.

VIII. Hæc memoriæ infixa ſint. Miſericordia, & iuſtitia numquam ſeiunctæ appareant. Intra hæc confinia ſiſtendum. Et cum aqua hæret, quo declinandum ſit, in miſericordiæ ſinum confugiendum: dives quippe in miſericordia Deus. Diſpenſanda ſacramenta ſunt *ſecundum menſuram regulæ, qua menſus eſt nobis Deus*, inquit Paulus *II. ad Cor.* X. Horatianum effatum ſemper opportunum eſt.

Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines,
Quos ultra, citraque nequit conſiſtere rectum.

S. Bernardus fuſe explicat monitum iſtud *Lib. II. de conſid. poſt med.* Tene medium, ſi non vis perdere modum. *Locus medius tutus eſt. Medium ſedes modi, & modus virtus. Omnem extra modum habitationem Sapiens exilium reputat*. Difficillimum, inquies, eſt hunc ſervare modum. Fateor. Quin addo, frequentiſſime aberrare homines ab hoc medio, ut ſua auctoritate confirmat Auguſtinus Lib. de fid. & oper. cap. IV. *Errant homines, non ſervantes modum, & cum in unam partem proclivìter ire cœperint, non reſpiciunt divinæ auctoritatis alia teſtimonia, quibus poſſint ab illa intentione revocari, & in ea quæ ex utriſque temperata eſt, veritate, ac moderatione conſiſtere*.

IX.

Digitized by Google

IX. Poſtremum, ne plus iuſto vos detineam extra viam, patientia chriſtiana; quam comitatur caritas, ſuſcipite pœnitentes. Eos ut parturientes adiuvate, eorum animos erigite, ut evomant monſtra iniquitatis. Parta cum fuerint ſcelera, tum eorumdem horrorem ob oculos ponite. Dei clementiam & patientiam, quæ tandiu ſuſtinuit vaſa iræ apta in interitum, recordamini illis. Vulneribus opportuna remedia apponite. Medicorum parœmia eſt: *Quæ applicata iuvant, repetita ſanant.* Hanc ergo ſervate regulam. Si pœnitentes ex ſacramentorum ſuſceptione reſipiſcunt a viis ſuis malis; ſi periculis, occaſionibuſque peccandi ſe ſubtrahunt; tametſi ex infirmitate, aut tentatione, veluti ex inſidiis adoriente, relabantur interdum, non propterea ſacris pharmacis privandi, ſed potius iiſdem relevandi, roborandi, & confirmandi in ſanitate ſunt. Quin potiſſimum iſti indigent medicina, & alimento cæleſti, iſti miſericordia digni ſunt, illorumque infirmitas ſacramentorum remediis curanda eſt. Illi ab altaribus arcendi ſunt qui perſiſtunt in occaſionibus peccatorum, qui comprimere ſenſus, & ſervare ſanctam Dei legem recuſant, qui denique ex ſacramentorum frequentia peiores, non meliores, fiunt. Hæc ſunt monita quæ obiter & per tranſennam ſervanda ſuggerimus in perficiendis, miniſtrandiſve ſacramentis.

§. IV.

Nonnulla obiecta reſolvuntur, ac magis doctrina ſuperius tradita firmatur: pauciſque perſtringitur ſenſus verus damnatæ propoſitionis.

I. OBiiciunt. Omnia quæ hactenus dicta ſunt, æque militant in aliis omnibus controverſiis in quibus de peccato mortali diſputatur, ac in materia ſacramentaria. Nihil ergo damnatum in hac materia ſacramentorum: quod abſurdum videtur.

II. Reſp. Pluries inter diſputandum ſolutum argumentum iſtud fuit. Diximus eamdem omnino quantum ad ſubſtantiam, & formaliter eſſe regulam omnium actionum moralium, voluntatem nempe divinam, ſeu legem æternam: quam doctrinam fuſe tradit P. Camargo; eamque nos veram, immo evidentem, iuxta principia D. Thomæ patefecimus. Hinc tamen non ſequitur, nihil damnatum eſſe in opinionibus quæ ad valorem ſacramentorum pertinent. Damnatam quippe dicimus opinionem quæ docebat, aut non maiorem requiri diligentiam in hac quam in aliis materiis ad inveſtigandam veritatem; aut omitti poſſe opinionem tutiorem, quæ abſque gravi incommodo, anxietate, & difficultate haberi poſſit.

III. Paucis delibabo ſenſum propoſitionis damnatæ. Prius tamen adverto, me in præſentia plenam eiuſdem explicationem non dare; ſed hanc remittere ad tra-

ctatum

Digitized by Google

ctatum de ſacramentis, ubi ex inſtituto rem hanc diſcutiam, & plures recentiorum opiniones valde laxas refellam.

IV. Verbum *tutius*, ut alias adnotavimus, & comparative, & adverſative ſumitur. *Adverſative* accipitur, quando opinio contraria tuta non eſt; *comparative*, quando oppoſita tuta eſt, cuius reſpectu tutior altera dicitur. Tutior opinio, quæ vi damnatæ propoſitionis eligenda eſt in ſacramentis perficiendis, non eſt *comparative tutior*, ſed dumtaxat *adverſative*, ſaltem abſolute loquendo. Hoc patet ex exemplis quæ ſuperius adduximus. Nam ſententia tutior eſt quæ poſtulat in ſacramento contritionem perfectam; & tamen iuxta communem Theologorum ſententiam ſatis eſt contritio imperfecta. Vide plura quæ ibidem adducta ſunt.

V. Dictum eſt ſuperius, ſæpe licitum eſſe uti in ſacramentis miniſtrandis opinione vere probabili iuxta ſenſum noſtræ, non Probabiliſtarum, ſententiæ. Quoniam Probabiliſtæ opinionem vere probabilem vocant in conſpectu oppoſitæ probabilioris: quod paradoxon nos omnino chimæricum reputamus. Quoniam nulla nobis opinio vere probabilis eſt, niſi ea quæ, omnibus expenſis, & ſerio meditatis, magis accedit veritati. Quamobrem dictum eſt, licere ſæpe in ſacramentis uti opinione vere probabili: quia ſæpe iuxta communem agendi modum nihil probabilius, nihil citra miraculum tutius haberi poteſt; ut patet in ſacramento pœnitentiæ, in quo miniſter opinione tantum vere probabili, indiciis externis nixa, deprehendit pœnitentis dolorem. Tutior opinio impoſſibilis eſt citra peculiarem providentiam: ideo opinio vere probabilis dicitur unice tuta.

VI. Tota difficultas in hoc vertitur, quænam videlicet dicenda opinio tuta ſit. Nam plures, hoc nomine abutentes, tutas opiniones vocant quæ nec probabiles, ſed laxæ ſunt. Inter opiniones probabiliſſimas, ac tutas recenſet P. Dominicus Viva attritionem ex metu temporalium pœnarum conceptam, inquiens, in trutin. in propoſ. 1. Innoc. num. 20. *ſufficere etiam attritionem ſupernaturalem ex metu pœnarum temporalium, ut a Deo vindice infligendarum, & alia huiuſmodi: idcirco licite ſequimur huiuſmodi opiniones probabiliſſimas, omiſſis tutioribus.* Hæc opinio, quam probabiliſſimam, & tutam vocat P. Viva, nec probabilis reapſe eſt, ſed laxa, & falſa.

VII. Diſputant pariter Theologi, num ſententia attritionis, ex ſolo gehennæ metu conceptæ, poſt hoc Innocentii decretum ſit ſententia tuta. Affirmant Probabiliſtæ omnes. P. Milante afferit in *comment.* in hanc 1. propoſ. pag. 21. *abſque gravi culpa* non poſſe adfirmari, hanc opinionem comprehenſam eſſe in *hac* 1. *propoſ.* Et tamen Theologi graviſſimi contendunt, vi argumentationis ſatis validæ deduci, hanc opinionem virtualiter in decreto Innocentii damnatam eſſe. Quare aſſertio P. Milante falſa eſt. Vetuit Alexander VII. aut cenſuræ aut contumeliæ nota alterutram ſententiam afficere; neutram tamen tutam decla-

claravit. Ante decretum Alexandri VII. utraque ſententia probabilis erat; neutra certa. Poſt decretum pariter neutra eſt niſi probabilis: quoniam illarum neutri ſecuritatem tribuit Pontifex, ſi ſermo ſit de opinionibus. Innocentius XI. damnat uſum ſententiæ probabilis, omiſſa probabiliore, ſeu tutiore. Ergo ratiocinio ſatis efficaci infertur, proſcriptam quoque eſſe præfatam opinionem. Vetuit Alexander alterutram notare ſententiam, *donec a S. Sede fuerit ALIQUID in hac re definitum*. Innocentius XI. ſane aliquid definivit, dum proſcripſit in ſacramentis perficiendis uſum ſententiæ minus tutæ. Verum de his pluta in *tract. de ſacram.* Præfatus P. Milante notionem ſententiæ tutæ prodens *ibidem pag.* 10. docet, licitum eſſe in quadrageſimali ieiunio in collatiuncula ſerotina, ſuppoſita diſpenſatione a delectu ciborum, comedere *duas vel tres uncias caſei, ita ut ſimul cum pane, alterove exiguo cibo, herbæ v. g., octo circiter uncias* quis non excedat: & tamen paſſim plenis buccis laxones appellat Probabiliſtas, quorum graviores laxam hanc opinionem deteſtantur.

VIII. Ut paucis rem omnem comprehendam, in ſacramentis ſive perficiendis, ſive miniſtrandis debemus ſequi opinionem tutiorem adverſative ad non tutam. Auctores damnatæ theſis nomine opinionis *tutioris* probabiliorem opinionem intelligebant; ut videre potes apud Dianam *Tom. VIII. tract.* 1. *reſol.* 2. quia reapſe illorum principia evincunt, in quacumque materia licitum eſſe uſum minoris probabilitatis. Excipiunt tamen ſacramenta baptiſmi, ordinis ſacerdotalis, aut epiſcopalis. Et hanc ſententiam communem vocat *Diana loc. cit.* quatenus ait, Sacerdotem adminiſtrantem ſacramentum, relicta opinione probabiliore, non peccare contra reverentiam debitam ſacramento, ſed contra caritatem: quam ſententiam docet etiam P. Thomas Sanchez *Lib. I. in Decal. cap.* IX. *num.* 33. Animadvertas velim, limitationes quas adhibent Sanchez, Diana, & alii Auctores, contineri in ipſa proſcripta propoſitione, in qua hæc habentur: *Niſi id vetet lex, aut conventio, aut periculum gravis damni incurrendi.* Quare ipſi damnatæ ſententiæ Auctores nolunt in ſacramentis baptiſmi, & ordinis admittere uſum opinionis minus probabilis propter periculum graviſſimi damni. Quæ dicta ſunt de ſacramentis, proportione ſervata, applica controverſiis belli, fidei, curæ infirmorum &c.

IX. P. Claudius La-Croix *Lib. I. num.* 340. obiicit ſequentes reflexiones. 1. Si damnare non audemus praxim communem apud pios, & ſapientes viros circa ſacramenta; cur damnanda erit praxis Probabiliſmi in aliis materiis? 2. Deus in ſacramentorum negotio non offenditur errore: ergo multo minus in aliis operabilibus. 3. Pro ſacramentis ſufficit opinio vere probabilis: ergo multo magis in aliis negotiis. 4. In ſacramentis perficiendis non requiritur certitudo: ergo nec in aliis operabilibus. Has, aliaſque ſimiles reflexiones obiicit Auctor iſte.

X.

Digitized by Google

X. Reſp. Obiecta hæc omnia, & ſimilia eodem recidunt, ac ignorantiam propoſitæ quæſtionis produnt. Dictum eſt, in ſacramentis non eſſe neceſſariam extraordinariam diligentiam, quæ odioſam reddant ſacramentorum adminiſtrationem, & frequentiam. Quid heinc inferunt Probabiliſtæ, qui ſemper per extrema, & prærupta in hac cauſſa gradiuntur? Ergo licitum eſt reſpuere ſententiam probabiliorem. Quando dictum eſt, licere uſum ſententiæ vere probabilis in ſacramentis conferendis, intelligitur, dum alia probabilior non occurrit: quia ſi probabilior occurreret, prior non eſſet probabilis. Additum eſt, Deum nos non obligare ad extraordinariam diligentiam, ne nimis gravis, & dura ſit ſacramentorum celebratio. Porro reflexiones quas heinc elicit P. La-Croix, omnino futiles ſunt. Nam aliud eſt, quod non aſtringamur extraordinariæ diligentiæ; aliud longe diverſum, quod non teneamur ordinariæ, qua inveſtigemus veritatem. Aliud eſt, quod maiorem apparentiam veritatis ultro ſe ſe menti noſtræ offerentis repudiare valeamus, ut adhæreamus minori veriſimilitudini, quæ favet libertati. Hoc eſt monſtrum, quod nos improbamus, & quod amplectuntur Probabiliſtæ. Ad 1. ergo reflexionem dico, nos probare communem ſacramentorum praxim in ſacramentis perficiendis iuxta ea quæ ſupra dicta ſunt: quia nulla occurrit in his probabilior opinio. In ceteris operabilibus occurrit maior probabilitas, ut ſupponitur. Ergo reiicienda minor. Ad 2. Deus non offenditur errore, præſuppoſita in nobis debita diligentia in illo vitando. Quando adeſt maior probabilitas, ſi reſpuatur, voluntarius error eſt. Ad 3. dico, totam veram eſſe, ſed laborare falſo ſuppoſito, quod nempe opinio ſit *vere probabilis in conſpectu probabilioris*. Dictum eſt ſupra, nos debere in omnibus controverſiis procurare maiorem veriſimilitudinem quæ in tali genere ſine gravi incommodo, & perturbatione ſocietatis haberi poteſt: idque potiſſimum verum habet in ſacramentorum negotio. Ad 4. In ſacramentis non requiritur certitudo, quando ſine graviſſima perturbatione, & incommodo haberi nequeat; ſed ſufficit ea quæ, conſueta gravi diligentia præſuppoſita, occurrit. Ergo ſi occurrit maior veriſimilitudo, maior probabilitas amplectenda eſt in omnibus controverſiis. Alias ſimiles vanas, & ſemper ex falſo ſuppoſito proficiſcentes, obiectiones, quas conſarcinat Auctor iſte, prætereo, quia confutatione non egent. Infra plura diluam.

CA-

Digitized by Google

CAPUT VI.

Probabiliſtæ in præcipuis Theologiæ moralis controverſiis Rigoriſtæ effecti. Probabiliſmus damnatus in omnibus ſecundæ tabulæ præceptis. Quam ſit exilis benignitas prætenſa probabiliſtica.

I. PA Antonius Terillus cum Caramuele putidam fabellam commentus eſt, ſententiam probabiliorem filiam eſſe Ianſeniſmi. Quod commentum, dignum ſane Terillo, ſi verum eſſet, Probabiliſtæ ſaltem recentiores evaſiſſent *Ianſeniani*, & *Rigoriſtæ*. Nam defendunt illi ipſi neceſſarium uſum ſententiæ tutioris, ſeu probabilioris in re ſacramentaria, in litibus dirimendis, bellis indicendis, ægrotis curandis, in articulis fidei credendis, in beneficiis diſtribuendis. Sententia probabilior in hac potiſſima & ampliſſima Theologiæ parte eſt ne filia Ianſeniſmi? Si adfirmant; Ianſeniſtæ ergo ſunt Probabiliſtæ. Si negant; ergo per ſummam iniuriam aſſeritur, ſententiam probabiliorem filiam eſſe Ianſeniſmi. Dicant nobis Probabiliſtæ: Apoſtolica Romana Sedes, præcipiens ſententiæ probabilioris uſum in omnibus recenſitis materiis, iubet ne Rigoriſmum, aut Ianſeniſmum? Impoſuit ne iugum aſperum, grave, auſterum? Si uſus ſententiæ probabilioris in difficilioribus Theologiæ, & chriſtianæ vitæ controverſiis, ut ſunt memoratæ, Rigoriſmum non ſapit; cur in aliis facilioribus actionibus auſteritatem redolebit? Si benignitas probabiliſtica nil ſubſidii in citatis cauſſis porrigere valet; ubinam eſt illa, quam iactant, benignitas, & ſuavitas?

II. Verum, ut magis magiſque pateat, quam ſit chimærica hæc probabiliſtica benignitas, colligendum memoria eſt, ſolius iuſtitiæ commutantis materiam in civili commercio adeo ſcopuloſam eſſe, & tot difficultatibus plenam, ut hac via magna mortalium pars periclitetur. In hoc autem genere iudices probabiliorem ſequi opinionem Eccleſia definivit. Non mihi latet, Probabiliſtas aliquos contendere, hinc minime ſequi, Confeſſarios quoque in materia iuſtitiæ debere in foro pœnitentiæ uti maiori probabilitate. Sed hoc paradoxon eſt pluſquam monſtroſum. Doctrina Eccleſiæ reſpectu iudicis vera ne eſt, an falſa? Vera, inquis. Bene. Si vera eſt reſpectu iudicis; falſa ne erit reſpectu Confeſſarii? Perſonarum ne diverſitas varietatem in doctrina inducet? Erit ne in Eccleſia catholica ſuper eadem omnino quæſtione una doctrina adhibenda in foro fori, & altera omnino contraria in foro poli? Litigant Titius, & Sempronius ſuper iuſtitia peracti contractus. Iudex probabilius iudicat eſſe iniuſtum; probabilius quoque Theologus Confeſſarius iniuſtum definit. Iudex tenetur iudicare contractum eſſe iniuſtum;

Con-

Digitized by Google

Confeſſarius vero declarabit contractum eſſe iuſtum ? Ad forum iudicis victor erit Titius, victuſque Sempronius; ad tribunal Chriſti victoriam canet Sempronius, iacturam lugebit Titius ? Aperiant oculos, aureſque arrigant Probabiliſtæ. Videant tandem quam confuſionem, quam horrendam deformitatem invehant in Eccleſiam. Hæc dicta ſint adverſus eos Probabiliſtas qui effutiunt, iudicem publicum, & iudicantem debere iudicare ſecundum ſententiam probabiliorem; ſecus iudicem privatum, & iudicatum. Vide quæ in hiſtoria Probabiliſmi, & Rigoriſmi *Tom. II. diſſ.* III. *cap.* x. *a pag.* 220. adverſus P. Paulum Segneri dicta ſunt.

III. Pauca nunc dicenda ſuperſunt adverſus eos Probabiliſtas qui Probabiliſmi uſum licitum negant in materia iuſtitiæ. Sub oculos revocetur mirifica illa P. Terilli doctrina ex *quæſt.* XXIV. *num.* 53. *de conſc.* ubi in margine hæc ſcribit. *Bona fides relate ad Deum ſufficit, ſed non relate ad proximum.* In textu vero hæc habet. *Bona fides iudicis non tollit quominus ius partis probabilioris irremediabiliter lædatur, caſu quo ius illi faveat, ſicut veriſimilius favere ſupponitur. Iudex autem ex officio præcavere debet, quantum poteſt, periculum huius damni. At Deus eſt incapax omnis damni, & ſolum dehonorari poteſt per offenſam. Omnis autem offenſa per bonam fidem operantis rationabiliter conſtitutam manifeſte vitatur: atque ideo homo in caſu obiectionis non tenetur iudicare in favorem Dei; licet iudex teneatur pro parte probabiliore ſententiam ferre.*

IV. Ceteri Probabiliſtæ ſimiliter negant licitum uſum Probabiliſmi in iis materiis ex quibus damnum aliquod in proximum proficiſci valet. P. Felix Poteſtas *Tom. I. part.* I. *num.* 59. *aſſert.* I. hæc docet. *Quando agitur de ſola honeſtate actionis, an licita ſit, vel non, licitum eſt ſequi opinionem minus probabilem*, Clarius idem docet num. 74. aſſert. 2. *Non licet ſequi opinionem minus probabilem, relicta probabiliori, & tutiori; ſi exinde ſequatur certa iniuria, aut periculum gravis mali ſibi, aut tertio.* Similia docet P. Dominicus Viva in ſuis Commentariis in I. *propoſ.* Innoc. XI. *num.* 5. „ Deinde advertendum univerſim, in humanis actionibus opinionem ſolide probabilem ſpeculative, etiamſi non ſit moraliter certa, eſſe etiam practice probabilem, *niſi forte aut periculum gravis damni incurrendi, aut lex, aut conventio, aut aliunde ratio dictet non licere* . . . Si enim in humanis actionibus, *quoties ad res temporales, aut ad ſalutem corporis ſpectant*, imprudenter agimus, ſequendo opiniones mere probabiles, omiſſis tutioribus, quando ex earum falſitate grave damnum imminet; a fortiori imprudenter operamur, quando in humanis actionibus, ad animæ ſalutem ſpectantibus, ductum *ſequimur* opinionis probabilis, omiſſa tutiore, ſi ex eius falſitate grave damnum ſpirituale immineat. “

V. Dicant nobis Probabiliſtæ; peccatum mortale nonne eſt grave damnum ſpiri-

Digitized by Google

rituale, quod imminet animæ, ſi opinio minus probabilis ſit falſa? Qua ergo ratione licitus erit uſus minoris probabilitatis in quacumque materia? Si pingere ſit opus laborioſum, & ſervile; nonne graviſſimo ſpirituali damno obnoxia anima eſt illius qui pingit in die feſto? Cur iudicium probabile impedit hoc malum ſummum in hac actione, ſecus in aliis recenſitis controverſiis? Verum hanc argumentationem alibi explicui, & nunc eſt præter ſcopum.

VI. Illud ergo nunc colligimus, Probabiliſtas ipſos, potiſſimum qui ſcripſerunt poſt decreta Alexandri VII. & Innocentii XI. improbare uſum minoris probabilitatis in omnibus quæſtionibus in quibus damnum temporale tertii agitur. Qua de re lege etiam P. Paulum Segneri *epiſ.* 1. *§.* 3. *num.* 31. Igitur in omnibus quæſtionibus ſuper ſeptem *ſecundæ tabulæ* mandatis, e quibus damnum emergere proximo valet, damnatus eſt. Ad ſola ergo tria *primæ tabulæ* mandata coarctatur *benignitas probabiliſtica?* In tam parva Decalogi parte benigni ſunt Probabiliſtæ, in ceteris omnibus Rigoriſtæ? Quid quod iſtorum benignitas in iis favet in quæ homines minus propendent, & a quibus facilius abſtinent? Probabiliſtica benignitas ſuam effundit ſuavitatem in blaſphemias, iuramenta, mendacia, cultuſque divini profanationem? In his, ſimilibuſque benignus eſt Probabiliſmus; in re ſacramentaria, bellica, medica rigidus eſt. Duo ſunt ſcelerum genera ob quæ præcipue homines pereunt, iniuſtitiæ, & luxuriæ. Hæc ſunt ſcelera quæ animas ſauciant, dilaniant, trucidant. His vulneribus nihil olei infundere Probabiliſmus valet: rigorem, & aceti acrimoniam dumtaxat ſpargit. Quid ergo *benignitatem* Probabiliſtæ iactant, ſi in gravioribus, frequentioribuſque cauſſis *Rigoriſtas* ipſi ſe declarant?

VII. Quæ cum ita ſe habeant, quid cauſſæ eſt cur tot opiniones laxæ, erroneæ, ſcandalique plenæ in omni theologico tractatu ſerpant? Quæ *laxitatum* paradoxa non evulgarunt Probabiliſtæ in controverſiis de ſimonia, de uſura, de avaritia, de iniuſtitia, de furtis, compenſationibus occultis, atque de ipſa re ſacramentaria? Quænam tot laxitatum, & ſcandalorum cauſſa? *Probabiliſmus*. Probabiliſtæ antilogiis paſſim ſe conficiunt, quoniam veritate deſtituti. Ut horrorem minoris probabilitatis in conflictu maioris temperent, fucent, deliniant, limitationes quas indicavimus, adiiciunt. Cum poſtea alios tractatus ſcribunt, & quæſtiones verſant, nullam cauſſam decidunt abſque Probabiliſmi ſuffragio. Percurre, ſi per otium licet, Probabiliſtarum tractatus de iuſtitia, de ſacramentis, de rebus bellicis, aliiſque; & ubique tibi occurret Probabiliſmus: nam paſſim offendes in ſimiles concluſiones: *Hæc eſt probabilior, ſed probabilis quoque eſt oppoſita. Utraque probabilis eſt. Lege Dianam, lege Tamburinum* &c.

VIII. Urbe ergo & agro exterminatus Probabiliſmus eſt in omnibus controver-

Digitized by Google

ſiis in quibus honor, fama, divitiæ, & bona temporalia quæque periclitantur; regnat vero, dominaturque in iis quæ Dei honorem, cultum, & maieſtatem ſpectant. Nihil per exaggerationem dictum: omnia vera ſunt, poſito ſyſtemate probabiliſtico. *Et hi ſunt* (clamat ſapiens Ieſuita Elizalde) *Prophetæ in Iſrael, ac medici animarum?* Cuinam vel Paganorum horrorem non ingerit doctrina iſthæc, quæ pluris facit pecunias quam animas, pluris damnum temporale quam ſpirituale, pluris detrimentum proximi quam offenſam ſummi Dei? Lubet verba doctiſſimi huius Auctoris reſcribere ex Lib. VIII. quæſt. VIII. ſ. I. pag. 103. & ſeq. *Quo iterum palmariter oſtendunt, quo ipſis loco ſit facere voluntatem Dei, & cuſtodire iudicia eius. Nam violationem eodem prorſus modo voluntariam legis magni Dei dicunt eſſe peccatum, ſi proximo præiudicet; non eſſe, ſi proximo non præiudicet. Ergo ipſis pretio eſt ſalus, honor, & pecunia proximi; non ita lex Dei. Violationem porro eſſe eodem modo voluntariam, patet demonſtrative: nam eodem modo præcognitum, & volitum, eodem modo eſt voluntarium; NISI THEOLOGIA OMNIS CREPET. Sed violatio legis Dei eodem modo eſt præcognita, & volita in utroque caſu, ſive præiudicet proximo, ſive non, ut patet. Ergo violatio legis Dei, eodem modo in utroque caſu eſt voluntaria. Iam MAGNI ANIMARUM RECTORES diſtinguite, & dicite, violationem voluntariam legis Dei citra ſalutis, pecuniæ, & ſimilium præiudicium non eſſe peccatum; eſſe vero, ubi ſalus pecuniæ intereſt. Eccur autem ita? Alio pacto hoc reſolvi nequit, niſi quod lex Dei ipſa per ſe nihil eſt; ſalus porro, & pecuniæ magnæ res ſunt. Infero. ERGO TENEMUR RELINQUERE HANC VIAM. Probo. Quia tenemur relinquere tales Doctores.* Hactenus Elizalde, qui multa ibidem Probabiliſtis improperat.

IX. Poſſunt ſuas aranearum telas texere, & phantaſtica illa reflexionum figmenta multiplicare Probabiliſtæ; tamen nec volam veri diſcriminis aſſignabunt, cur licitus ſit uſus *Probabiliſmi* in controverſiis de honeſtate actionum, ſecus in aliis, in quibus damnum proximi imminet; niſi dicendo, maiori in pretio illis eſſe honorem, & pecunias hominum quam legem Dei. Huc res tota recidit, ut evidentiſſime ſupra probatum eſt.

CAPUT VII.

Probabiliſmus vi iuſti ratiocinii proſcriptus eſt. Niſi eſſet proſcriptus, proſcribendus oſtenditur.

I. DAmnatum Probabiliſmum fatentur omnes, vel ipſi Probabiliſtæ, in omnibus recenſitis materiis, nempe ſacramentaria, bellica, iuſtitiæ, fidei, quæ

ſunt frequentiores, & graviores. Ex duobus decretis Alexandri VII. & Innocentii XI. qui & *novum opinandi modum*, & laudatas propoſitiones damnarunt, damnatum in quacumque materia Probabiliſmum ſatis, niſi me omnia fallunt, demonſtravimus. Illud nunc oſtendendum ſuſcipimus, damnandus ne ſit Probabiliſmus in hypotheſi qua damnatus non eſſet.

II. Id vero antequam præſto, quod toties dictum eſt, repeto, me videlicet non erigere tribunal, nec cenſuram aliquam aliorum ſententiis inurere; ſed tantum quæ vi iuſti ratiocinii inferri poſſunt, pateſacere. Id vero cuique licitum eſt. Quo poſito, ad rem accedo.

III. Antequam Romana Sedes ad damnationem cuiuſque doctrinæ deveniat, multa præcedere debent, quorum potiſſima ſunt Theologorum ad Epiſcopos, Epiſcoporum ad Synodos, Synodorum ad Romanam Sedem recurſus, Univerſitatum, & ſacrorum Ordinum adverſus talem doctrinam conſpiratio. Hæc omnia iam adverſus Probabiliſmum præceſſiſſe, palam feci. In *diſſert.* I. & in *hac* v. vidimus, Theologos ad Epiſcopos, Epiſcopos ad Synodos, & Synodos ad ſummos Pontifices Alexandrum VII. & Innocentium XI. ſupplices porrexiſſe preces, ut probabiliſtica doctrina damnaretur. Decreta pontificia, quibus & Alexander VII. declaravit novum opinandi modum alienum ab evangelica ſimplicitate, & Patrum doctrina, & Dominicanos hortatus eſt ad hunc novum opinandi modum labefactandum; & Innocentius XI. damnavit quatuor capita potiſſima Probabiliſmi, & Ieſuitis præcepit ut in Societate confutari Probabiliſmum, liberum eſſet omnibus: hæc, inquam, diplomata ſupra dedimus. Hæc autem licet ſolemniter & expreſſe Probabiliſmum non damnaverint; tamen ratiocinio, ut ego quidem arbitror, evidenti infertur, damnatum reipſa eſſe, & præambula exiſtere ſolemnis expreſſæ futuræ damnationis. Quid? Negabunt ne Probabiliſtæ, Theologos ad Epiſcopos, Epiſcopos ad Sedem Apoſtolicam ſupplices porrexiſſe preces, ut Probabiliſmus damnaretur? Negabunt ne, Univerſitates celeberrimas eamdem Apoſtolicam Sedem ſollicitaſſe pro dicta damnatione? Negabunt ne ſacrorum Ordinum publica decreta adverſus Probabiliſmum? Quid quod quiſque ſacrorum Regularium Ordinum dedecori ſibi ſemper vertit doctrinam Probabiliſmi docere, ut ex amplis, & repetitis Inclytæ Societatis Ieſu apologiis conſtat?

IV. His omnibus adde univerſæ Eccleſiæ Gallicanæ auctoritatem. Hæc in pleno nationali Concilio declaravit, Alexandrum VII. dixiſſe Probabiliſmum ſcaturiginem eſſe laxitatum. *Præmittenda putamus verba fel. mem. Alexand. Papæ VII. quibus non modo errores increviſſe queritur, verum etiam, quod caput eſt, adnotari voluit, ipſam rei tractandæ rationem eam introductam eſſe, unde videremus corruptelam morum, non modo ſecuturam, verum etiam facto veluti impetu* ir-

Digitized by Google

irrupturam, quam vix cohibere poſſimus. Neque vero ſatis fuit ſanctiſſimo Pontifici NOVAM HANC METHODUM ludificandæ conſcientiæ, & involvendæ veritatis, hoc eſt IPSUM MALI DETEXISSE FONTEM, ſed exitialis doctrinæ rivulos inſectatus, complures propoſitiones &c.

V. Præter auctoritatem Alexandri VII. Concilium Gallicanum allegat auctoritatem œcumenici Concilii Viennenſis adverſus Probabiliſmum, & formato adverſus eumdem decreto his coloribus illum depingit. *Quod vero in praxi eam nobis liceat ſequi ſententiam quam nec ipſi ut probabiliorem eligendam judicemus: HOC NOVUM, HOC INAUDITUM, hoc certis & novis Auctoribus POSTREMO SAECULO proditum, repugnat huic effato a Patribus celebrato*, Quod ubique, quod ab omnibus: *nec habere poteſt chriſtianæ regulæ ſecuritatem. HOC INITIUM MALORUM ESSE, ATQUE OMNIUM ANTEDICTARUM CORRUPTELARUM CAPUT, & doctrinæ conſecutio, & ſeries temporum oſtendit. Hoc ab anteceſſoribus noſtris, viris fortibus, ac religioſis cenſorie notatum, hoc ſæpe reprehenſum, hodieque reprehendi, nullo incuſante, immo bonis probantibus, diffiteri nemo poteſt*. Legatur integrum decretum ſupra tranſcriptum.

VI. Compertum itaque exploratumque, ea omnia mirum in modum præludia, diſpoſitiones, apparatuſque præcedere quæ antiquioribus temporibus ſolemnem alicuius doctrinæ damnationem ab Eccleſia indictam præceſſerunt. Accedit quod Probabiliſmi proſcriptionem urget ſumma cauſſæ magnitudo. Controverſia hæc praxim quotidianam ſpectat, & per univerſas morum quæſtiones divagatur. Extremæ ergo neceſſitatis eſt iſtius controverſiæ definitio. Vidimus, hac noſtra tempeſtate Probabiliſmi fautores nullum non moviſſe lapidem, ut definitionem in cauſſa Immaculatæ Virginis Conceptus ſollicitarent; cum tamen, ad praxim quod attinet, omnes Catholici eumdem ſolemnem cultum pari obſequio, ſubmiſſione, & devotione ſanctiſſimæ Conceptioni B. V. litent. Alia ex parte arcanum hoc abſolute ſpectatum adeo fugit mentis humanæ aciem, ut invincibiliter ignorari ab utraque parte valeat; nihilque ex eodem abſolute accepto negotium æternæ ſalutis pendet: ſatis enim eſt humili obſequio, & devotione adamuſſim exequi id quod Eccleſia in cauſſa hac præcipit. Hoc non obſtante, Probabiliſmi propugnatores ſolemnem definitionem pro virili parte ſollicitant. Contra vero, ne cauſſa Probabiliſmi, ex qua Catholicorum æterna ſalus ſummopere pendet, & cuius uſus quotidianus eſt, definiatur, effugia captant, volumina edunt, nulliſque ſubtilitatibus, diſtinctiunculis, effugiis parcunt, ut deciſionem, quantum per ipſos ſtat, remorentur, declinentque. Verum, non quod iſti vellent, ſed quod expediens, & neceſſarium eſt, ſcribere nos convenit. Neceſſitas decidendæ cauſſæ extrema eſt, eo quod in dies opinandi libertas, ex hac infecta radice profecta, ampliores laxet

xet habenas. Factum manifeſtum omnibus eſt. Diſpoſitiones, & apparatus ad hanc definitionem omnes adeſſe videntur. Ergo illam a divina providentia, quæ regit Eccleſiam ſuam, ſperare nos convenit.

VII. Duo alia rationum momenta, eaque graviſſima hanc poſtulant deciſionem. Alterum eſt uniformitas doctrinæ in univerſa Eccleſia catholica. Omnes fideles Eccleſiæ Gallicanæ doctrina probabiliori reguntur. In aliis Eccleſiis varietas grandis eſt. Nam Probabiliſtæ maxima indulgentia permittunt quæ Antiprobabiliſtæ vetant. Illi ſacramentis recipiendis dignos iudicant fideles quos iſti indignos declarant. Innumeri Catholici ſecundum Antiprobabiliſtas ſunt iniuſti, avari, feneratores; & ſecundum Probabiliſtas ſunt iuſti, æqui, & uſuræ expertes. Iuxta illos in tartara prolabuntur; ſecundum iſtos in cælum aſcendunt. Quis inficias iverit, auferendam pro viribus non eſſe tam manifeſtam diverſitatem? Scio, etiam damnato Probabiliſmo, plura ex his abſurdis graſſari poſſe; ſicut, etiam admiſſo Evangelio, plures excitantur hæreſes. Sed hæc abſurda tunc, non ex ſyſtemate doctrinæ, ſed ex abuſu ſanæ doctrinæ orirentur.

VIII. Sæpius Eccleſia definitionem alicuius articuli ſuſpendit, & in aliud tempus differt, ut declinet rumores, ſcandala, & tumultus, quos futuros præſentit. Nihil ſimile in hac cauſſa timeri prudenter poteſt. Magna tranquillitas, & obſequium ſummum, quo univerſa Eccleſia Gallicana damnationem ſolemnem Probabiliſmi in Concilio nationali latam ſuſcepit, argumento nobis eſt, qua obedientia definitionem Apoſtolicæ Sedis excepturi fideles omnes eſſent. Si Theologi Galli omnes captivarunt intellectum in obſequium Concilii nationalis: qua animi demiſſione, qua veneratione fideles univerſi non reciperent Apoſtolicæ Romanæ Sedis, omnium Eccleſiarum matris, oraculum, & definitivam ſententiam? Si hactenus nulla Religio, nulla *Univerſitas*, nulla Societas e re ſua eſſe exiſtimavit Probabiliſmum adoptare; quin, ut vidimus, Univerſitates, & Religiones præcipuæ honori ſibi verterunt eumdem proſcribere, ſeque infamiæ labe aſpergi exiſtimarunt, quoties Probabiliſmi doctrinam ſibi affingi audierunt: ſi, inquam, ante damnationem Probabiliſmus iſte erroris ſuſpectus fuit tot Univerſitatibus, & Ordinibus; ſi tot Synodi, & Epiſcopi anathemate eumdem confixerunt: evidens eſt, nihil fidelibus exoptatius evenire poſſe hac probabiliſticæ doctrinæ ſolemni, & expreſſa proſcriptione.

IX. Alterum momentum, quod urgere ſuapte natura Probabiliſmi damnationem videtur, eſt hæreticorum confuſio, & repreſſio. Iſti anſam undique arripiunt maledicendi ſanctiſſimæ illi matri cuius rebelles facti ſunt. Univerſæ Catholicorum Eccleſiæ adſcribere iſti non erubeſcunt quorumdam Caſuiſtarum

la-

Digitized by Google

laxiores opiniones. Catholicis univerſis exprobrant Probabiliſmi doctrinam. Iſtius doctrinæ damnatio os Ianſeniſtarum obſtrueret. Lutherani, & Calviniſtæ improperant nobis diverſitatem, & quidem ſubſtantialem, in morum doctrina. Eccleſia Gallicana, inquiunt, unam morum regulam; oppoſitam ſequuntur ceteræ Eccleſiæ. Ubi ergo eſt illa doctrinæ ſimilitudo, & uniformitas quam ſe habere Catholici gloriantur? Reſponſum, quod Antiprobabiliſtæ exhibent, omnibus notum eſt. Sanctiorem quippe doctrinam præſcribit Eccleſia. Quod toleret ad tempus quorumdam Caſuiſtarum opinationes, quid heinc hæretici colligere contendunt? Ignorant ne, priſcis etiam temporibus libere diſputatum a Catholicis ſuper pluribus punctis quæ poſtea ab Eccleſia definita fuere, & nunc ut veritates fidei creduntur? Hæc adverſus hæreticos dicta ſint. Ceterum, ut iiſdem calumniandi anſa eripiatur, proſcriptio Probabiliſmi peropportuna eſt.

DISSERTATIO VI.

DE PROBABILISMO RATIONUM MOMENTIS CONVULSO.

PROOEMIUM.

PRincipiis extrinſecus arceſſitis hactenus adverſus Probabiliſmum pugnatum eſt. In præſentiarum cominus, & intimis rationum momentis eumdem labefactare aggredimur. Argumenta quibus in præcedentibus diſputationibus Probabiliſmum oppugnavimus, facilia ſunt, omnibus pervia: quoniam ex documentis, & factis, quæ ſub ſenſus cadunt, illa eruimus: nec valent humanæ mentis cavillationibus, & figmentis adeo facile implicari, & eludi. Quæ vero allaturi ſumus, infinitis pene diſtinctiunculis ſubiacent. Sunt enim a ſenſibus abſtracta, & a principiis Metaphyſicæ eruta. Quare quo penes doctos, & a partium ſtudio alienos luculentiora ſunt, eo penes vulgus facilius obſcurari, & in erronea detorqueri ſenſa poſſunt. Ingentia diſtinctionum, ſubtilitatum, & ſophiſmatum volumina ediderunt Probabiliſtæ, ut corruens ſyſtema fulcirent, ac ſuſtentarent. Plurima præteribo, utpote prorſus inania. Quæ alicuius momenti ſunt, expendam. Illorum potiſſima principia, quibus tota vertitur probabiliſtica machina, ex inſtituto diſpiciam. Quin potiſſima huius diſſertationis pars occupabitur in evertendis Probabiliſtarum fundamentis, eorumque obiectis diluendis. Celebris hæc controverſia, natura ſua clara, perſpicua, & nemini non obvia eſt: vix diſputatione eget, cum ſit lumini naturæ omnino conformis. Hanc vero lucem ſpiſſa reflexionum probabiliſticarum caligo obſcuravit. Quo manifeſtior veritas eſt, eo multiplicata ſunt ſophiſmata, quibus involvatur. Hæc unica cauſſa eſt cur adeo impedita evaſerit controverſia iſthæc. Sicut natura, ita veritas paucis contenta eſt: falſitas plurimis indiget, ut conſiſtat. Igitur ſi prolixior fuerit diſputatio noſtra, non nobis, non veritati ſeipſa apertæ, quam defendimus, ſed unice infinitis propemodum Probabiliſmi cavillationibus, quibus obtegitur, tribuas velim. Ipſe deprehendes uno & altero principio niti cauſſam noſtram. Contra Probabiliſmus, veluti ædificium undequaque ruinoſum, innumeris fulcris eget, ut ſuſtentetur. Ad rem.

Digitized by Google

CAPUT I.

Lex æterna Dei prima regula eſt cuiuſque honeſtatis moralis.

I. DUO principia explicantur penes omnes inconcuſſa, quæ ſola Probabiliſmi falſitatem evidenter oſtendunt. De primo in hoc capite, de altero in ſequenti ſermo erit. In antecedenti diſſertatione *cap.* IV. §. I. oſtenſum eſt, eamdem eſſe boni, malique regulam. Hoc dumtaxat diſcrimen eſt, quod bonum per acceſſum, & conformitatem; malum per receſſum, & difformitatem ab eadem regula nuncupatur. Omnis quippe actio, ſi regulæ ſuæ conſentanea fuerit, bona; ſi difformis, mala ſit neceſſum eſt. Si præter regulam ſuam divagetur, nec bona, nec mala moraliter eſt. Plures eiuſmodi ſunt ſecundum ſpeciem, nulla in individuo, ſeu practice, & in exercitio.

II. Prima & univerſalis morum regula eſt voluntas, ſeu lex æterna Dei; quemadmodum omnipotentia divina prima cauſſa effectrix cuiuſque entis. Bonitas quæque creata eſt veluti gutta quædam dimanans a primo & univerſali fonte Deo. Et ſicut rivuli, fonti propinquiores, limpidiores ſunt; ita bonitas quæque eo eſt perfectior, quo eſt ſupremæ bonitati ſimilior, & æternæ legi propinquior. Porro voluntas quæque creata, ex quo cauſſa ſecunda ſit, divinæ voluntati ſubiacet. Ergo qua ratione repugnat, voluntatem humanam eſſe primam cauſſam, & Deo non ſubiectam; eadem repugnat, aliquam operationem honeſtam eſſe, & bonam, niſi reapſe, & non in mente noſtra tantum, ſit voluntati divinæ conformis. Quandoquidem ſi actio aliqua poſſet revera bona moraliter eſſe abſque reali conformitate cum voluntate divina, iam actio aliqua moralis haberetur, non dependens a prima regula, non ſubiecta divinæ voluntati. Atque adeo actio iſthæc, a Deo non dependens, Deus eſſet.

III. Hæc omnia paucis explicat S. Thomas 1. 2. quæſt. XIX. art. 9. *Requiritur ergo ad bonitatem humanæ voluntatis quod ordinetur ad ſummum bonum. Hoc autem bonum primo quidem & per ſe comparatur ad voluntatem divinam, ut obiectum proprium illius. Illud autem quod eſt primum in quolibet genere, eſt menſura, & ratio omnium quæ ſunt illius generis. Unumquodque autem rectum, & bonum eſt, inquantum attingit ad propriam menſuram. Ergo ad hoc quod voluntas hominis ſit bona, requiritur quod conformetur voluntati divinæ.* Hæc doctrina paucis expoſita a nemine in diſcrimen vocari poteſt.

CA-

Digitized by Google

CAPUT II.

Secunda honeſtatis regula exponitur.

I. CReavit Deus hominem ſine homine; ſed hominem abſque homine non ſalvabit. Illius æterna voluntas prima regula eſt omnis actionis moralis. At regula hæc non dirigit operationes noſtras, niſi ut applicata a cognitione, ſeu dictamine mentis noſtræ. Extrinſeca illa eſt, & obiectiva. Ut igitur per modum principii obiectivi dirigere & moderari voluntatem noſtram operantem valeat, neceſſe eſt ut proponatur, & repræſentetur per notitiam mentis noſtræ. Voluntas autem divina ſic repræſentata, & applicata medio mentis noſtræ dictamine, moraliter movet, ac dirigit voluntatem noſtram, noſtraſque morales operationes metitur, atque moderatur. Voluntas ergo divina, ſeu lex æterna Dei non eſt regula proxima & immediata, ſed remota, & obiectiva noſtrarum operationum.

II. Regula autem ſecundaria proxima & formalis eſt practicum dictamen mentis noſtræ: quod dictamen practicum eſt ipſa conſcientia noſtra. Illud magnopere hic advertendum eſt, quod, cum dicimus, actualem mentis noſtræ cognitionem repræſentare, & applicare legem æternam Dei, ſenſus minime eſt, quod hæc cognitio debeat ſemper coexiſtere phyſice noſtræ morali actioni; ſed ſat eſt quod phyſice aliquando præceſſerit, & moraliter perſeveret. Iam demonſtratum fuſe ſupra eſt, ad operandum moraliter haud neceſſario requiri advertentiam actualem; ſed ſatis eſſe quod hæc cognitio aliquando præceſſerit, & moraliter coexiſtat actioni. Inſuper ad peccandum ſat eſt quod tenearis advertere, & reflectere ad primam regulam, ſeu ad legem æternam Dei, & quod reapſe omittas hanc conſiderationem actualem. Illud nunc dumtaxat aſſerimus, regulam primam non movere, nec dirigere operationes noſtras morales, niſi fuerit cognita, & applicata per cognitionem noſtram, quæ vel actu exiſtat, vel aliquando extiterit, & moraliter perſeveret.

III. Hæc prima regula aliquando cognoſcitur in ſe ipſa, quando nempe nos cognoſcimus ipſam legem æternam; interdum vero ea cognoſcitur mediate in aliquo ſigno creato, ut quando legem ipſam nobis incognitam cognoſcimus in voluntate, aut lege Superioris humani, in doctrina ſapientum, qui nobis dicto, vel facto voluntatem divinam manifeſtant. Hæc doctrina, dictum, aut factum Superioris, aut ſapientum ſunt regula ſecunda obiectiva, ſubordinata primæ regulæ. Hæc autem regula ſecunda obiectiva non movet, niſi ut cognita, & applicata per rationis noſtræ dictamen.

IV. Hoc porro rationis noſtræ dictamen applicans regulam primam vel in ſe ipſa, vel in aliquo ſigno creato, eſt regula ſecunda formalis, proxima, & immedia-

Digitized by Google

diata. Si recte applicat, & proponit regulam primam, actio honeſta eſt; ſi errat in proponendo, & applicando primam regulam, peccatum contingit, & quidem imputabile, ſi error vincibilis ſit, ſecus, ſi error ſit omnino involuntarius & invincibilis. Perſpicue hanc doctrinam tradit Angelicus Doctor 1.2. quæſt. XXI. art. I. in corp. *In his vero quæ aguntur per voluntatem, regula proxima eſt ratio humana; regula autem ſuprema eſt lex æterna. Quandocumque ergo actus hominis procedit in finem ſecundum ordinem rationis, & legis æternæ, tunc actus eſt rectus; quando autem ab hac rectitudine obliquatur, tunc dicitur peccatum. Manifeſtum eſt autem ex præmiſſis, quod omnis actus voluntarius eſt malus per hoc quod recedit ab ordine rationis, & legis æternæ; & omnis actus bonus concordat rationi, & legi æternæ. Unde ſequitur quod actus humanus, ex hoc quod eſt bonus, vel malus, habeat rationem rectitudinis, vel peccati.*

V. Prima ergo regula univerſalis actionis honeſtæ eſt voluntas æterna Dei; ſecunda vero regula duplex, obiectiva, & formalis. Regula ſecunda obiectiva eſt ſignum, quod, ut cognitum, ducit in cognitionem primæ regulæ, cuius eſt expreſſio. Regula formalis, ut diximus, eſt ipſa noſtra conſcientia, ſeu practicum rationis dictamen, quod applicat regulam obiectivam, vel primam legem, nimirum æternam, in ſe cognitam; vel ſecundam, nempe auctoritatem ſapientum. Hæc auctoritas ſapientum duplici modo dirigere voluntatem noſtram poteſt, obiective nimirum, & formaliter. Tum dirigit formaliter, quando ſubiective exiſtit in mente illius qui operatur; quique per opinionem, ſeu iudicium iudicat actionem eliciendam conformem, aut difformem eſſe primæ regulæ. Dirigit tantum obiective, dum operans, ſeu opinans reflexe cognoſcit illam opinionem, ſeu iudicium ſapientum, ex quorum auctoritate movetur ad operandum.

VI. Accipe iſtius doctrinæ exemplum. Antonius doctus, & probus, præmiſſa diligenti inveſtigatione, licitum ſibi eſſe opinatur librum tranſcribere in die feſto. Hæc opinio, ſeu iudicium dirigit Antonium formaliter: ſubiective enim in mente Antonii extat opinio, ſeu iudicium. Sempronius videns Antonium probum, & doctum ſic operantem, ex illius auctoritate, ſeu opinione ad ſimilem exercendam actionem movetur. Ecce, Antonii opinio dirigit ipſum Antonium proxime, & formaliter: dirigit Sempronium obiective, & remote. Hæc tamen opinio Antonii, quæ obiective dirigit Sempronium, debet ſemper applicari per iudicium formale ipſius Sempronii, ut eumdem dirigat. Et hoc iudicium formale eſt regula proxima & formalis. Opinio vero Antonii, reflexe cognita a Sempronio, eſt regula obiectiva remota; ſicut de prima univerſali regula dictum eſt, quod non dirigit niſi ut applicata per iudicium formale.

VII. Illud tamquam certum ex iis quæ dicta ſunt, colligendum eſt, & præ oculis ſemper habendum, nimirum omne rationis noſtræ dictamen debere eſſe primæ, &

Digitized by Google

& indefectibili regulæ conforme, ut recte dirigere operationem noſtram valeat: Quoniam hoc dictamen, ut diximus, ſecunda regula eſt operationis noſtræ: repugnat autem, ſecundam regulam eſſe rectam, niſi per cónformitatem ad primam: nam ſi recta eſſet, & non conformis primæ, iam eſſet prima honeſtatis regula. Innumeris exemplis confirmari hoc poſſem. Unum dumtaxat promo. Sol, & horologium metiuntur dies, noctes, & horas. Sol eſt regula indefectibilis; fallax regula horologium. Sicut autem repugnat, horologium recte metiri horas & dies, & non eſſe conforme motui Solis; ita repugnat, dictamen mentis noſtræ recte dirigere operationes noſtras, & non eſſe ſubiectum ac conforme primæ regulæ, legi nempe æternæ. Hæc omnia docet S. Thomas 1. 2. quæſt. XIX. art. 4. in corp. *In omnibus cauſis ordinatis effectus plus pendet a cauſa prima quam a cauſa ſecunda: quia cauſa ſecunda non agit niſi in virtute primæ cauſæ. Quod autem ratio humana ſit regula voluntatis humanæ, ex qua eius bonitas menſuretur, habet ex lege æterna, quæ eſt ratio divina. Unde in Pſal.* IV. *dicitur*: Multi dicunt: Quis oſtendit nobis bona? Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine: *quaſi diceret: Lumen rationis, quod in nobis eſt, in tantum poteſt nobis oſtendere bona, & noſtram voluntatem regulare, inquantum eſt lumen vultus tui, ideſt a vultu tuo derivatum. Unde manifeſtum eſt quod multo magis dependet bonitas voluntatis humanæ a lege æterna quam a ratione humana: & ubi deficit humana ratio, oportet ad rationem æternam recurrere.*

VIII. Nonnulla ſunt magna animadverſione digna in hoc textu. Et ut ab ultimis verbis incipiam, doctrinam in iiſdem continetur quæ penitus convellit Probabiliſmum. *Multo magis*, inquit Angelicus, *dependet bonitas voluntatis humanæ a lege æterna quam a ratione humana.* Contra adfirmant Probabiliſtæ. In rationem humanam, proponentem legem æternam, ultimo revocant honeſtatem actionis. Omnes nos fatemur, rationem humanam neceſſariam eſſe ut conditionem applicantem legem, quam ſolam dicimus primam menſuram, & regulam, ad quam & ratio humana, & operatio voluntatis humanæ conformari debent. Contra Probabiliſtæ contendunt, rationem humanam ita eſſe regulam bonitatis moralis, ut hæc ſit vera bonitas, quoties eſt conformis rationi, quantumvis oppoſitæ legi æternæ. Quam doctrinam improbat Angelicus his verbis: *Et ubi deficit humana ratio, oportet ad rationem æternam recurrere.* Quando itaque ratio humana eſt errans, confugiendum eſt ad rationem æternam. Ergo falſa prorſus eſt doctrina Probabiliſtarum, qua aſſerunt, actionem conformem rationi erranti, bonam eſſe. Hanc opinionem *Lib. II. a ſſ.* 1. *cap.* v. refutavimus; & nunc ex tranſcripto Angelici textu evidentius patet eiuſdem falſitas.

CA-

Digitized by Google

CAPUT III.

Tertium principium exponitur, nempe ſolam veritatem eſſe bonitatis moralis regulam poſitivam.

I. DUo principia expoſita tertium neceſſario conſequitur. Quodnam iſtud? *Veritas ſola regula eſt bonitatis moralis*. Hoc eſt tertium principium, tam verum, tam luculentum, quam verum eſt legem æternam eſſe primam regulam, primam menſuram cuiuſque moralis honeſtatis. Adverſus tamen principium iſtud non Probabiliſtæ modo omnes, verum etiam Antiprobabiliſtarum aliqui, minus propriam ſententiam callentes, facto agmine inſurgunt, & ut falſum reiiciunt; & tantum non damnatum aſſerunt ab Alexandro VIII. in illa prop. *Non licet ſequi opinionem vel inter probabiles probabiliſſimam*. Contendunt ergo, non veritatem ſolam, ſed etiam probabilitatem, ab ipſa veritate abſtractam, poſitivam regulam eſſe bonitatis moralis. Quid plura? Plenis buccis, & prolixis diſputationibus defendunt, ipſam falſitatem, ipſum errorem, fuco probabilitatis illitum, regulam eſſe actionis moralis bonæ, & meritoriæ vitæ æternæ. Incredibilia hæc forent, niſi fuſo calamo hæc falſiſſima opinio ſupra *Lib. II. diſſ.* 1. *cap.* v. confutata fuiſſet.

II. Explicatur principium noſtrum. Lex æterna Dei eſt prima regula cuiuſque bonitatis moralis. Fidei veritas hæc eſt. Lex æterna Dei, lex veritatis eſt, non falſitatis, non probabilitatis. *Lex tua veritas:* Pſal. cxviii. Hæc veritas in hac tenebrarum valle non ſemper clare & aperte a nobis videtur; ſed duplici medio illam attingimus: altero certo & evidenti; altero probabili & ſubobſcuro. Veritas ergo vel evidenter & certo, vel probabiliter & obſcure cognita, regula eſt operationis humanæ moralis. Non modo licet ſequi inter probabiles probabiliſſimam; ſed quamcumque opinionem vere probabilem, ut toties dictum eſt: quoniam non ſemper nobis via patet ad veritatem certo & evidenter aſſequendam; nec Deus nos ad impoſſibilia aſtringit. Eo ſane curas, & ſtudia collineare noſtra debemus, ut veritatem ipſam, quoad fieri poteſt, aſſequamur; at minime urgemur ut reapſe eam teneamus. Satis nobis eſt ut poſt debitam inveſtigationem prudenter iudicemus, verum eſſe, honeſtum, & conforme legi æternæ obiectum circa quod operaturi ſumus. Si obiectum revera eiuſmodi ſit; actio noſtra bona eſt, &, aliis conditionibus poſitis, vitæ æternæ meritoria. Si contra obiectum vitioſum ſit, & legi æternæ oppoſitum, nobis vero probabiliter propoſitum ut bonum, actio noſtra reipſa mala eſt, nobis tamen ad culpam non imputatur: quia ex parte noſtra, quoad licuit, veritatem inveſtigavimus; & probabiliter iudicavimus, eſſe verum, honeſtum, & legi æternæ conforme. Porro tunc probabiliter iudicamus, verum & honeſtum eſſe obiectum aliquod, quando ex fundamentis ſolidioribus, veroſimilio-

lioribus, & partis oppoſitæ fundamentis præſtantioribus iudicium noſtrum formamus. Accidere poteſt ut dum *probabiliſſime* iudicamus a nobis veritatem ſtare, aberremus; at error iſte imputabilis nobis non eſt: idcirco licet ſequi opinionem vere probabilem, nedum probabiliſſimam.

III. Inconcuſſum ergo principium eſt, *ſolam veritatem* eſſe regulam veræ & realis bonitatis: veritatem, inquam, aut evidenter & certo, aut probabiliter & obſcure attactam. Iuxta hunc ſenſum non improbamus communem loquendi modum; videlicet, opinionem probabilem regulam eſſe operationis noſtræ: non improbamus, inquam, hanc propoſitionem, iuxta doctrinæ a nobis explicatæ ſenſum intellectam. Quoniam veritas regula eſt operationis noſtræ moralis, vel cognita ut eſt in ſe, vel cognita quoad nos. Illud tamen ſemper conſiſtit, quod dum falſitas ſub ſpecie veri nobis apparet, actio noſtra apparenter bona, re tamen vitioſa erit. Præ oculis ſemper habe diſtinctionem actionis realiter honeſtæ & bonæ, ab actione non imp tabili ad culpam. Illa ſola veritate, hæc falſitate invincibiliter ignorata nititur. Opinio probabilis, dum veritatem reapſe attingit, eſt vera & realis regula operationis honeſtæ & bonæ. Si falſitatem ſub ſpecie veritatis invincibiliter proponat, eſt regula operationis apparens, fallax, & negativa: quæ a culpa quidem excuſat, ſed bonam efficere operationem nequit.

IV. Hæc omnia adeo luculenta, adeo perſpicua ſunt, ut nullis Probabiliſtarum cavillationibus obſcurari queant. Negabunt ne, Deum eſſe primam cauſſam? Perge porro. Inficias ne ibis, Dei voluntatem, ſeu legem æternam eſſe primam regulam, primamque menſuram cuiuſque bonitatis creatæ? Negabis ne, legem hanc legem eſſe veritatis & honeſtatis? Negabis tandem, errorem, falſitatem, & malitiam cum hac æterna Dei lege pugnare? Profecto, niſi velis veritatem, & falſitatem una conſociare, fatearis oportet, omnem opinionem falſam contrariam eſſe legi æternæ Dei. Ergo nulla opinio falſa regula ſecundaria poſitiva eſſe poteſt operationis honeſtæ. Quoniam nulla regula ſecundaria recte dirigere operationem poteſt, niſi ut ſubordinata primariæ. Æque autem repugnat, opinionem falſam ſubordinari legi æternæ Dei, ac errorem coniungi veritati. Diſpendium operæ facerem, ſi ultra producerem argumentationem iſtam.

V. Hoc dumtaxat te admonitum velim, plures Theologos ſcholaſticos, etiam Thomiſtas, oppoſitum docere; ſed certe toto oſtio aberrant, & cum D. Thoma pugnant. Iſtorum deceptio inde ortum ducit, quod ex inſtituto rem hanc non verſarint. Probabiliſtæ vero, præiudiciis Probabiliſmi obducti, veritatem hanc ignorant. Immo P. Carolus Antonius Caſnedi eo laxavit Probabiliſmi habenas, ut ſcripſerit Deum eodem loco habere veritatem, & errorem inculpatum. Alibi reſcripſi eiuſdem textum; ſed hic ſedem opportunam habet. *Cum magiſter veritatis ſis, adeo humanæ condeſcendis inſcitiæ, ut in tuo veritatis tribunali error inculpatus ipſam*

COAE-

Digitized by Google

COAEQUET veritatem: cum enim non accuſas, ſed excuſas; non plectis, ſed præmiaris: ipſam tuam legem habendo pro non lege: & tuam non legem habendo pro lege: ſi LEX ut NON LEX, & NON LEX ut LEX invincibiliter proponatur. In dedicatione Tomi ſecundi ad Chriſtum IESUM. Quid plura? Adeo diſplicet huic Probabiliſtæ doctrina noſtra, ut Sectarios nos vocet, hac celeberrima nomenclatura inſignitos, VERISTAE. Sic enim ſcribit hoc eodem Tom. II. diſp. XI. ſect. XI. num. 310. *Inter Antiprobabiliſtas, quo nomine veniunt quotquot noſtram ſententiam impugnant, alii ſunt, ut ita dicam, VERISTAE*. Deus noſter veritas eſt: Veriſtarum ergo caput. Verum de hoc plura alibi.

CAPUT IV.

Ex principiis conſtitutis Probabiliſmi falſitas evidenter patet.

I. NUllus dubito quin lectores omnes ſimilia ſint ratiocinia ex præfatis principiis eliciturі. Quis eſt qui Probabiliſmi, ad præfata principia collati, falſitatem non videat? Probabiliſmus, qui eſt regula ſecunda operationis moralis, præſcindit a veritate, & falſitate. Qui ergo fieri valet ut hæc regula ſecundaria operationis noſtræ ſit ſubiecta primariæ? Regula prima, nempe lex æterna Dei, regula eſt veritatis. Ergo fieri nequit ut regula ſecunda quæ aut a veritate præſcindit, aut falſa eſt, illi ſubiiciatur. Clarius res explicatur. Syſtema probabiliſticum propugnat, opinionem aut æque probabilem, aut minus probabilem, ideſt aut æque falſam ac veram, aut plus falſam quam veram, regulam eſſe voluntatis humanæ. Sed impoſſibile eſt eiuſmodi regulam coniungi, & ſubordinari regulæ æternæ veritatis. Qui enim iudicat opinionem eſſe minus veroſimilem, eodem ſane iudicio iudicat eſſe minus conformem primæ regulæ. Ergo implicat contradictionem, ut iudicet eſſe regulam operationis noſtræ: quoniam regula operationis noſtræ eſſe nequit, niſi ſit vel reapſe, vel ſaltem, ut cognita quoad nos, conformis, & ſubordinata primæ regulæ æternæ, nimirum voluntati divinæ.

II. Obiicies. Quælibet opinio probabilis proponit obiectum ut honeſtum, & conforme æternæ legi. Hoc autem ſat eſt ut operatio eiuſmodi opinione directa ſit honeſta, & bona: nec enim requiritur ut opus propoſitum ſit reapſe conforme æternæ legi: alioquin nec eſſet licitum ſequi opinionem probabiliſſimam; cum & hæc falſa eſſe queat, atque adeo proponere obiectum ut honeſtum, & conforme legi æternæ, quod tamen ſit reapſe difforme, & vetitum. Sat ergo eſt ut quiſque agat ſecundum conſcientiam, dicente Paulo ad Romanos XIV. *Qui non iudicat ſemetipſum in eo quod probat, beatus eſt*.

III. Si quæ obiecta ſunt, vera forent, quiſque in ſua ſecta ſalvus fieret; quem peſti-

peſtiferum errorem valide refutant Guillelmus Pariſienſis *tract. de leg. cap.* XXI. & Valent. *Lib. II. de analyſ. fid. cap.* I. & *Tom. III. diſp.* I. *quæſt.* II. *punct.* 6. Dummodo enim quiſpiam Deum recognoſcat, & iudicet quæ operatur, quæ credit, a Deo eſſe, ſuæque legi conformia, honeſte operatur. Calviniſta honeſte, & ſancte ſacras imagines, aut Euchariſtiam conculcabit, quod perſuaſus ſit, iſtorum cultum idololatricum eſſe. Ex præfata obiectione colligitur, nihil nobis timendum eſſe ex pravis affectionibus, ex amoris proprii, dæmoniſque præſtigiis, quibus ſub ſpecie honeſtatis, & ſub luce veritatis ſcelera ipſa nobis proponuntur.

IV. Reſpondetur ergo, errorem eſſe manifeſtum, aſſerere, quamcumque opinionem probabilem, proponentem nobis obiectum ut honeſtum, & conforme æternæ legi, ſufficere ad honeſte operandum; ut iam ex dictis patet. Paucis ergo obiectio diluitur. Ut opinio probabilis ſit, neceſſe eſt ut præcedat diligentia ſeria & gravis, plus minuſve, iuxta gravitatem materiæ. Hæc diligentia neceſſaria eſt ne temere & fortuito, ſed mature & prudenter iudicetur, honeſtam eſſe operationem. Quando opiniones ſunt æque probabiles, nullum adeſt fundamentum aſſerendi unam præ altera aut veram, aut falſam eſſe; ſed qua ratione utraque æque probabilis eſt, eadem utraque quoad nos falſitati ſubiecta eſt. Ergo electio qua Probabiliſta unam præ altera præfert, temeraria, & fortuita eſt reſpectu veritatis, aut falſitatis. Si vero opinio eſt minus probabilis, electio illius pluſquam temeraria eſt. Iudicat enim Probabiliſta, talem opinionem eſſe minus veram, minuſque conformem legi æternæ. Repugnas? Nonne eſt minus veroſimilis, te iudice? Ergo minus conformis æternæ veritatis legi. Hæc illatio neceſſario conſequitur antecedens. Figmentum iudicii reflexi, quo dicitur verum falſum, & falſum verum, infra profligabitur; ſi tamen profligari eget quod natura ſua corruit, ſuamque evidentiſſimam falſitatem præfert.

V. Ad textum S. Pauli reſpondet D. Thomas in commentariis ad Rom. IV. lect. III. *Beatus qui non iudicat &c. Hoc eſt intelligendum, ſi recta fide approbet eſſe aliquid faciendum. Si autem falſa opinione approbat aliquid eſſe faciendum .... non excuſatur ex eo quod circa hoc non iudicat ſemetipſum: immo beatior eſſet, ſi circa hoc eum conſcientia reprehenderet, in quantum per hoc a peccato magis prohiberetur. Sed in his quæ ſunt licita, eſt intelligendum quod hic Apoſtolus dicit.* En conſtantem, perpetuamque S. Thomæ doctrinam. Ad opus morale bonum duo requiruntur: alterum, quod natura ſua *licitum ſit*, atque adeo conforme æternæ legi; alterum, quod a regula ſecundaria, ſeu a conſcientia proponatur ut licitum.

VI. Conformitas autem operationis cum æterna lege reapſe neceſſaria eſt ut opus ſit bonum, ut vero peccatum vitetur, requiritur ut, præmiſſa debita diligentia in inveſtiganda conformitate operis cum divina lege, proponatur opus ut licitum. Quoniam ſi abſque ſufficienti veritatis examine iudicium de operis honeſtate conci-

cipia-

Digitized by Google

cipiatur, tametſi opus eſſet reapſe conforme legi æternæ, non vitaretur peccatum: ſiquidem conformitas hæc materialis, & fortuita eſſet. Ratio evidens eſt. Intellectus noſter natura ſua defectibilis eſt. Erramus non modo dum opinamur, ſeu iudiciis opinativis indulgemus; ſed etiam dum iudicamus certum aliquid eſſe. Ut ergo iudicium noſtrum ſit recta regula ſecundaria operis moralis, cum indefectibilitatem habere nequeat ab intellectu noſtro fallibili, neceſſe eſt ut ſerio & diligenter inveſtigetur conformitas cum æterna lege, quæ ſola eſt indefectibilis. Quod ſi poſt hanc diligentem inveſtigationem contingat opus eſſe re difforme ab æterna lege; tum peccatum erit materiale, non imputabile.

VII. Heinc habes, quam falſa, quam erronea ſit doctrina, & praxis illorum Confeſſariorum, & Chriſtianorum qui numquam peccare exiſtimant eum qui ſuo dictamine iudicat opus ſuum conforme eſſe æternæ legi; quin æternam illum mereri vitam putant, ſi bonum exiſtimaverit eſſe fornicari, & mentiri. Nil nunc dico de his Confeſſariis qui pœnitentes ipſos, dum ſe peccaſſe accuſant, rogant eos, utrum *ſciverint*, *adverterint* ſe peccare? Quos, ſi negent, ab omni culpa immunes declarant. Quæ doctrina ſi vera foret, nec perfidi Iudæi, nec pervicaces hæretici peccarent, dum & Chriſtum pernegant, & ſacramenta conculcant, & ſola fide ſalvos Chriſtianos fieri delirantes effutiunt. Quoniam firmiter, & ſublata quaque formidine, hæc omnia vera eſſe exiſtimant. At, inquis, error eſt in fide? Bene habet. Error fidei excuſabilior errore morum eſt. Fidei arcana remotiora ſunt ab intellectu noſtro, viciniora vero morum præcepta. Quæſtio ergo tota huc recidit, qua nempe diligentia inveſtigare debeamus conformitatem operis faciendi cum æterna Dei lege. Hanc autem ſtatim explicabimus ſequenti capite.

CAPUT V.

Sacræ Scripturæ, & rationum momentis neceſſitas inveſtigandæ divinæ legis, & probabilioris ſententiæ amplectendæ, improbandique Probabiliſmi evincitur.

I. NIL frequentius in Scriptura ſancta occurrit quam legis divinæ inquiſitio, & meditatio. *Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos, ut faciant ſibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas: quas cum viderint, recordentur omnium mandatorum Domini, nec ſequantur cogitationes ſuas.* Signa in veſtibus fieri Dominus iubet, quæ ſint veluti monumenta ad excitandam recordationem divinæ legis; vetatque *proprias* ſequi *cogitationes*, quæ nimirum contrariæ ſint divinæ legi. Præcipit ne quid addatur, aut detrahatur eidem legi. *Quod præcipio tibi hodie, hoc tantum facito Domino: nec addas quidquam, nec minuas*: Deuter. XII. Iſtius legis ſtudium continuum nobis mandat Eccleſ. VI. *Sapientia e-*

Digitized by Google

nim . . . non eſt multis manifeſta . . . In omni animo tuo accede ad illam. Inveſtiga illam, & manifeſtabitur tibi . . . . Cogitatum tuum habe in præceptis Dei, & in mandatis Dei maxime aſſiduus eſto. Hanc legem cuſtodiendam, ut noſtrorum pupillam oculorum, imperat. *Serva mandata mea, & vives: & legem meam, quaſi pupillam oculi tui. Liga eam in digitis tuis, ſcribe illam in tabulis cordis tui.* Prov. VII. Ut altius mente repoſitum eſſet debitum hoc ſuæ legis inveſtigandæ, & meditandæ, hac verborum efficacitate alloquitur populum ſuum, Deut. cap. VI. *Eruntque verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo; & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis ſedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens, atque conſurgens; & ligabis ea, quaſi ſignum in manu tua; eruntque, & movebuntur ante oculos tuos, ſcribeſque ea in limine & oſtiis domus tuæ.* Quid, ſi recenſere vellem quæ Deus mandat in *Pſal.* CXVIII. Omnium Pſalmorum prolixior hic eſt. Vix verſiculus unus reperitur, in quo ſtudium legis non inculcetur ſub expreſſionum varietate. Iubet ut lex *diſcatur*, ut *intelligatur*, ut *penetretur*, ut *conſideretur*, ut *promulgetur*. Iubet nos eam *meditari*, *perſcrutari*, *eam non oblivifci*, *ante oculos tenere*, *obſervare*, *exequi*, *ſenſum illius inveſtigare*, *deſiderare*, & *exquirere eiuſdem mandata*, *iudicia*, *iuſtitias*, *vias*, *veſtigia*, *verba*, *ſermones*, *eloquia*, *dulciora ſuper mel*, & *favum*. Percurre integrum Pſalmum, ſi vis ideam formare neceſſitatis legis percipiendæ, atque exequendæ. Hoc idem legis ſtudium Chriſtus Dominus iubet Matth. XIX. *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata:* item cap. XXVIII. *Docentes eos ſervare omnia quæcumque mandavi vobis.* Similia præcipit Paulus. *Nolite fieri imprudentes, ſed intelligentes, quæ ſit voluntas Dei:* Epheſ. IV. Item I. Theſſal. V. *Omnia autem probate; quod bonum eſt, tenete: ab omni ſpecie mali abſtinete vos.*

II. Eadem veritas ratione evidenti oſtenditur. Nemo fieri ſalvus valet, *niſi* mandatorum Dei obſervantia. Porro licet lumen iſtius legis ſignatum ſuper animarum vultus ſit, tamen paſſionum, & conſuetudinum caligine ſæpe obſcuratur. Accedit quod plura excedunt captum noſtrum. Ergo induſtria, & inveſtigatione eorumdem cognitio acquirenda eſt. Fac, Principem diploma, in quo plura præcepta ſervanda ſubditis imponat, ad ſuos dirigere miniſtros. Promulgant iſti Principis mandata. Subditi omnes norunt plura imperari a Principe, quæ niſi executioni mandentur, placere Principi, eiuſque gratiam aſſequi nequeunt. At ſigillatim mandata omnia non agnoſcunt. Cedo: ſi hi ſubditi implere Principis mandata volunt, nonne illa inveſtigare, & ſcire tenentur? Deus ſupremus Princeps diploma nobis dedit, Scripturam nempe ſanctam, in qua ſuæ voluntatis iuſſa exarata ſunt. Quicumque ergo placere Deo geſtit, eiuſque gratiam, & præmium obtinere, profecto illius mandata inveſtigare, perſcrutari, & ſcire debet, ut exequi eadem valeat. Hæc omnia clara ſunt, & manifeſta.

III.

Digitized by Google

III. Hinc amplectendæ ſententiæ veriſimilioris, & repudiandæ minus probabilis neceſſitas patet. Hac quippe evidenti demonſtratione urgeo Probabiliſtas, cui hactenus reſponſum nullum vel apparens dedere. Si ego legis veritatem teneo, nonne legi implendæ aſtrictus ſum? Aiunt. Ergo idem dicendum, dum veroſimilius agnoſco, eamdem exiſtere, & urgere. Clara legis notitia legis implendæ onus imponit, omnibus fatentibus. Ergo pro gradu notitiæ gradus erit obligationis. Ergo dum probabilius apparet legem obligare, ſervandæ legis debitum neceſſarium eſt.

IV. Sub alio aſpectu Probabiliſmum impeto. Qui operatur iuxta opinionem minus probabilem, quæ legi adverſatur, favetque libertati, ſincero corde non inveſtigat, non inquirit legem, & quæ ſit Dei voluntas: ergo peccat. Probo antecedens. Qui operatur ſecundum opinionem minus probabilem, evidenter cognoſcit, operationem ſuam eſſe magis contrariam quam conformem legi; cognoſcit ſe magis a lege recedere quam accedere ad legem. Ergo ex animi ſententia legem non inquirit. Sincere ne, & animo deliberato Romam peteres, ſi viam ſcienter arriperes quæ veroſimilius Roma abduceret quam duceret Romam? Quis dixerit, efficaciter velle finem eum qui media minus apta, aptioribus ſpretis, ad finem aſſequendum eligit? Stultus ſane ab omnibus haberetur qui talia perageret. Ergo evidens eſt Probabiliſmi falſitas.

V. Exemplo altero, in hac materia familiari, res clarior fiet. Medicinas duas Paulo infirmo medicus præſcribit hac methodo ſumendas, ut, ſi febris initium frigidum fuerit, medicinam *A.* ſi calidum, medicinam *B.* recipiat: monetque, ne unam loco alterius accipiat, ſi mortem evadere velit. Servo commendat ægrotus, ut medicinas ambas cuſtodiat opportuno tempore porrigendas. Ingruente febri frigore affecta medicinam adferri iubet. Ambas ſervus defert, alteram in dextera, in ſiniſtra alteram. Quamnam accipere infirmus debeat, ſeſe ignorare ſervus ſincere teſtatur. Credo tamen, inquit, hanc quam dextera teneo, pro frigida, quam habeo in ſiniſtra, pro calida febri deſtinatam eſſe; atque adeo illam ſalubrem, hanc mortalem eſſe. Idem adfirmant domeſticorum aliqui. Plures alii oppoſitum ſentiunt, ſiniſtræ videlicet medicinam ſalubrem eſſe; illam dexteræ mortiferam. Paulus ægrotus, omnibus ſerio expenſis, & ipſe probabilius exiſtimat, dexteræ medicinam ſalubrem eſſe. Nihiloſecius conſpiciens ſiniſtræ medicinam colore pulchriorem, odore ſuaviorem, palato ſapidiorem, hanc ſumere decernit. Servus, & domeſtici ægrotum admonent ut medicinæ potum differat, donec medicus conſultus fuerit. Ille vero, omni ſpreto conſilio, ſiniſtræ medicinam palato gratiorem epotat, & in Probabiliſmi amplexu occumbit.

VI. Ut inepta, exempla eiuſmodi Probabiliſtæ reiiciunt, quod medicina venefica ſuapte natura mortem inferat, nihil opitulante bona mentis opinione; opinio

Digitized by Google

veró de honeſtate actionis, etiamſi falſa ſit, a mortali culpa excuſat. Quod verum habet, ſi falſitas invincibiliter ignoretur. Verum, ut huic conſueto effugio latebram, rimamque omnem occludam, ab alio latere illos aggredior.

VII. Omiſſa ergo diſparitate, quam exhibere communiter Probabiliſtæ ſolent, ad hoc principium difficultas reducitur. Dicant nobis Probabiliſtæ: audent ne ipſi adfirmare præfatum ægrotum ſincere amaſſe ſanitatem ſuam, & ſincero animo adhibuiſſe opportuna remedia, ut illam obtineret? Stultus dubio procul haberetur qui id adfirmaret. Sed cur ægrotus iſte ſincere ſanitatem ſuam non adamavit? Quoniam repudiavit medicinam quam probabilius iudicavit comparandæ ſanitati magis idoneam. Ut quid ergo Probabiliſtæ iactant, ſe ſincere quærere legem Dei? Probabilius iudicant, opera ſua divinæ legi oppoſita eſſe. Ergo iſti ſincero corde non inveſtigant, non inquirunt legem Dei; ſi probabilius ipſi iudicant, ſe a lege Dei recedere. Qui fieri poteſt ut iſti candide Deum alloquantur, dum inquiunt: *Legem pone mihi, Domine, viam iuſtificationum tuarum, & exquiram eam ſemper: Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam, & cuſtodiam illam in toto corde meo*? Pſal. CXVIII.

VIII. Probabiliſmi directi patronus P. Eſparza cum pluribus aliis reſpondet, voluntatem pro arbitrio imperare intellectui poſſe, ut eam opinionem conformem æternæ legi iudicet quam vi gravium fundamentorum agnoſcit minus probabilem. Reſponſum iſtud adeo abſurdum eſt, ut vix credibile ſit a perdocto Theologo *Eſparza* promi in publicum potuiſſe. Imperare voluntatem poſſe intellectui, ultro concedere volumus; ſed imperium iſtud imprudens, temerarium, ſtultumque fore ſubdimus. Hac ratione imperare voluntas poteſt ut falſum quod verum, & verum quod falſum eſt, intellectus iudicet. Plura ex Philoſophia in manibus eſſent, quibus præfati reſponſi falſitas evinceretur; ſed in re pervia ludenda opera non eſt. Quid? An non ſtultus haberetur medicus qui ex omnibus infirmitatis indiciis veroſimilius mortem prævidens quam ſanitatem, vi ſuæ liberæ voluntatis ſanitatem potius quam mortem prænuntiaret? Ergo quemadmodum ſtultitia plenum eſſet imperium, quo voluntas iuberet intellectui ut verum iudicaret quod falſum dignoſceret; ita temeritatem, & apertam ſtultitiam præfert imperium illud quo voluntas imperat ut intellectus iudicet conformem æternæ legi operationem quam veroſimilius dignoſcit æternæ legi contrariam. Ne multa: etiam memoratus ægrotus voluntate ſua imperat intellectui ut iudicet, medicinam ſiniſtræ manus, palato ſuaviorem, eſſe ſanitati quoque reparandæ aptam, ſpreto conſilio domeſticorum, & ſua probabiliore opinione: & tamen, omnibus fatentibus, ſtultus eſt ægrotus iſte. Ergo idem in caſu noſtro.

IX. Ex quibus omnibus has colligo demonſtrationes adverſus Probabiliſmum. Qui ſuam operationem conformat ad regulam diſtortam, & primæ regulæ oppoſitam,

Digitized by Google

ſitam, peccat. Opinio minus probabilis reſpectu Probabiliſtæ regula diſtorta eſt, & primæ regulæ oppoſita. Ergo qui iuxta illam operatur, peccat. Probo minorem. Probabiliſta iudicio ſuo directo iudicat opinionem minus probabilem magis oppoſitam quam conformem primæ regulæ. Ergo illam magis diſtortam quam rectam iudicat. Quod de iudicio reflexo ſubdunt, chimæricum omnino eſt. Iudicium quippe directum eſt obiectum iudicii reflexi. Si diſtortum illud, etiam iſtud eſt. Magis diſtortum quam rectum illud fatentur Probabiliſtæ. Ergo diſtortum fateantur & iſtud oportet. Aliis terminis demonſtratio iſta proponitur. Qui legem æternam contemnit, peccat. Probabiliſtæ contemnunt in uſu opinionis minus probabilis legem æternam. Ergo &c. Prob. min. Qui ex animi ſententia, & pro viribus æternam non inquirit legem, eam virtualiter negligit, reque contemnit. Probabiliſta ſequens opinionem veroſimilius, ſeu probabilius æternæ legi oppoſitam, æternam legem ſincere, & pro viribus non inquirit. Ergo &c. Secundam propoſitionem, ex qua tota vis argumentationis pendet, ſupra demonſtravimus, & confirmari exemplis iterum poteſt.

X. Prima indefectibilis regula, metiens annos, menſes, & dies, Sol eſt. Secunda regula horologia, quorum rectus motus a conformitate ad Solem pendet. Horologium, quod exacte ſemper ad curſum Solis ſignat horas, perfectiſſimum eſt; quod penes nos haud reperitur. Alterum horologium, quod communiter curſum Solis ſequitur in metiendis horis, tametſi interdum declinet, eſt regula ſecundaria, qua perfectior ab humana arte effici nequit. Tertium horologium, quod communiter a Solis curſu declinat, regula fallax eſt. In primo horologio ſententia certa, & evidens, in ſecundo opinio probabilior, in tertio opinio minus probabilis deſignatur. Qui in obſervatione ieiunii uteretur tertio horologio, imprudentiæ, ne dicam ſtultitiæ, notam non evaderet. Ergo idem dicendum de eo qui opinione minus probabili utitur. Aliud exemplum clarius evincit falſitatem Probabiliſmi. Qui per ſortes decideret contractum eſſe uſurarium, evaderet ne culpæ reatum? Petrus monetam, in qua ex una parte leo, ex altera urſus depictus eſt, in aerem proiicit, hoc conſilio, ut ſi figura leonis appareat, contractus licitus; ſi urſi imago, uſurarius ſit. Quis Petrum ſtultitiæ non damnaret? Opinio minus probabilis, non modo regula indifferens eſt ad uſuram, & iuſtitiam, ad malitiam, & honeſtatem; ſed magis ad uſuram, ad malitiam, quam ad honeſtatem, & iuſtitiam declinat. Ergo non minori imprudentia Probabiliſta laborat in uſu opinionis minus probabilis, ac Petrus in monetæ iactu.

XI. Reponunt Probabiliſtæ, exempla eiuſmodi diverſa omnino eſſe ab opinione minus probabili. Diverſa utique ſunt: nam hæc materialia ſunt; opinio mentis fetus eſt. At in ratione regulæ, & menſuræ nullam præferunt diverſitatem. Sed inquiunt: qui opinione minus probabili utitur, ſufficientem diligentiam in divinæ

legis inveſtigatione adhibet. Ad ſummam enim diligentiam nemo aſtringitur: nec enim neceſſe eſt ut opinio probabilis, ſive formalis, ſive obiectiva, conveniat reapſe cum prima regula; ſed ſat eſt ut illa eidem primæ regulæ conſentanea, & conformis iudicetur a Probabiliſta. An non vel ipſa probabilior opinio reapſe recedere ab ipſa prima regula poteſt?

XII. Huc recidunt omnes Probabiliſtarum conatus, & ſubtilia ſophiſmata. Quam ſint irrita, & vana, videamus. Quo auſu dici valet, ſatis diligentiæ in inquirenda veritate eum adhibere qui, ſerio omnibus viis quæ ad illam ducunt, ſpectatis, eam eligit quam longius ab eadem recedere dignoſcit? Ad ſummam diligentiam non teneris? Eſto. At nec mediocrem adhibes, dum, opinione quam probabilius conformem regulæ indefectibili deprehendis, reiecta, minus conformem ſponte & deliberate eligis. Addo, Probabiliſtam, dum, reiecta probabiliore, minus probabilem eligit opinionem, non modo non adhibere diligentiam, ut legem æternam inveniat; ſed eo tantum conatus ſuos dirigere, ut ab obſervanda lege recedat, ut quamdam probabilitatis imaginem inveniat, qua fucare operationem faventem libertati, & appetitui valeat. Diligentiam ſincero animo adhibes in inveſtiganda veritate? Et quod magis accedere veritati tute cognoſcis, repudias, reiicis, deteſtaris? Si hæc monſtra non ſunt, quænam erunt?

XIII. Alia Probabiliſtarum effugia. Qui probabiliter operatur, de quo infra, prudenter operatur. Qui probabiliter operatur, ſufficientem diligentiam adhibet in inquirenda lege: quia licet opinio ſit minus probabilis, tamen probabilis eſt; nec regula operationis moralis eſt veritas, ſed probabilitas. Hæc, inquam, ſophiſmata, quæ ſequuntur, ſignificant. *Probabiliſta, ut honeſte agat, minime aſtringitur inveſtigare æternam Dei legem aut præcipientem, aut prohibentem; ſed poteſt a tali inveſtigatione præſcindere. Quid refert, ſuam operationem conſentaneam eſſe æternæ legi, dummodo iuniorum auctoritate nitatur? Præceptum iſtud hactenus expoſitum conformandi regulam ſecundariam ad primariam, ſeu legem æternam, purum putumque ſophiſma eſt. Probabiliſtis ſat eſt opinionem probabilem ſequi, reiecta probabiliore, ſeu veroſimiliore. Si hæc opinio minus probabilis recentium Theologorum ſuffragiis fulciatur; nihil omnino refert quod ſit conformis, vel contraria legi æternæ; quod ſit vera, aut falſa, vitioſa, aut honeſta. Hæc omnia de materiali ſe habent.* Argumenta Probabiliſtarum aut nullum produnt ſenſum, aut præferunt ſenſa deſcripta. Multiplicent diſtinctiunculas, cavillationes, ſubdiſtinctiones, quibus volumina impleant; numquam tamen quidquam dabunt, quo recenſita ſenſa fucare queant. Hæc autem pictura nativis adumbrata coloribus ſufficienter horridam Probabiliſmi indolem exprimit.

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO VII.

ADVERSUS PROBABILISMUM DIRECTUM.

PROOEMIUM.

QUAE hactenus dicta ſunt, ſatis ſuperque forent ad plenam controverſiæ deciſionem, niſi Probabiliſtæ immenſis voluminibus rem totam implicare tentaſſent. Quare poſt explicata principia quæ evidenter demonſtrant inveſtigandæ pro virili veritatis, atque cognitæ amplectendæ debitum, operæ pretium eſt, principia quibus machina probabiliſtica ſuperſtruitur, penitus convellere. Duo hæc Deus Hieremiæ præſcripſit, nempe evellere & diſſipare malas, bonaſque arbores plantare: *Ecce conſtitui te hodie ſuper gentes, & regna, ut evellas, & deſtruas, & diſperdas, & diſſipes, & ædifices, & plantes:* cap. 1. Hactenus nos ædificavimus, & plantavimus probabilioris ſententiæ principia, & neceſſaria conſecutione adverſæ ſententiæ plura fundamenta disiecimus. Impoſterum ex inſtituto diſperdam, & diſſipabo potiſſima Probabiliſmi fundamenta. Duplex Probabiliſmus, alter *directus*, alter *reflexus*. De poſteriore infra, de primo in præſentiarum diſſeram.

CAPUT I.

De indifferentia proxima intellectus ad aſſentiendum ex libero voluntatis imperio opinioni æque, aut minus probabili.

I. DUAE ſunt Probabiliſtarum claſſes, Altera *Directorum*, altera *Reflexiſtarum*. Prior huic principio nititur, quod nempe intellectus valeat ex imperio libero voluntatis alterutri contradictionis parti, etiam minus probabili, adhærere: & hi vocantur Probabiliſtæ *Directi*. Poſterior negat debitum amplectendi ſententiam probabiliorem in conſpectu minus probabilis: quia, quando diſputatur ſuper aliqua lege probabiliter in utramque partem, nulla datur lex: hi vocantur Probabiliſtæ *Reflexiſtæ*, quorum princeps P. Antonius Terillus eſt. Adverſus priores nunc diſputamus.

II. Nonnulla animadvertenda, antequam ad rem ipſam accedam. Et principio duplex diſtinguenda libertas. Altera eſt contrarietatis, quæ etiam dicitur quoad

Digitized by Google

ſpecificationem, quæque reſpicit actus oppoſitos, ſpecieque diverſos, ut aſſenſum & diſſenſum de eadem re. Altera eſt contradictionis, quæ etiam vocatur quoad exercitium: hæc reſpicit aſſenſum, & eiuſdem carentiam.

III. Sola veritas evidenter propoſita neceſſitat intellectum. Quamobrem penes omnes certum eſt, liberum nobis ſimpliciter eſſe opinari quantum ad exercitium. Certum itidem eſt, liberum nobis eſſe inter duas opiniones probabiliori adhærere, dummodo pars probabilior notabiliter non præponderet parti minus probabili; ut ſcite advertit Iulius Mercorus in *Baſi Theol. Part. II. art.* 7. Itaque, ut pars probabilior pertrahat in ſuum aſſenſum intellectum, opus eſt ut elidat vim partis minus probabilis. In ſtatera quælibet additio ponderis libram inclinat in alteram bilancem: quia libra in punto fere individuo vertitur. Motus intellectus moralis eſt. AEqualitas probabilitatis omnino ſuſpenſum detinet; dubiuſque tunc vocatur. Ut ab hoc dubio liberetur, non quilibet gradus probabilitatis ſat eſt; ſed requiritur talis, ut elidat contrariam probabilitatem: quia, uſque dum non deprimitur oppoſita probabilitas, hæc movet intellectum, licet minus quam oppoſita; & ecce intellectus dubius, ac fluctuans hæret: quia perſeverat moralis æqualitas inter utramque opinionem. Exemplo rem declarat Mercorus. In bivio hæres, utrum ad dexteram, aut ſiniſtram declinare debeas. Siniſtra ad nemus ducit, ubi urſi, leoneſque latitant; dextera ad civitatem. Occurrit ruſticus tibi aſſerens, dexteram ducere ad nemus; ruſtica contra teſtatur, dexteram ducere ad civitatem, ſiniſtram ad nemus. Aſſertio viri probabilior eſt aſſertione feminæ. Tamen imprudens is eſſet, ſi tanto periculo ſe exponeret: quia licet teſtimonium mulieris ſit minus probabile; hæc tamen minor probabilitas ita parum inferior eſt oppoſita, ut abſolute contemni nequeat in conſpectu probabilitatis nixæ aſſertioni virili. Quare animus dubius reapſe maneret. Veritas ex ipſa quotidiana praxi conſtat, & quiſque eam experitur. Lege Mercorum *loc. cit.* ubi evidenter hanc concluſionem probat. Quare P. Antonius Terillus iniuria ſumma reprehendit hanc Mercori doctrinam in ſuo de *conſc. tract. quæſt.* VII. Quoniam doctrina Mercori certa eſt, & communis; nec vacat eam ab ineptis Terilli commentis vindicare.

IV. Notandum denique magnopere eſt, duplici modo intellectum indifferentem eſſe ad opinandum, vel non opinandum. Primo mediate & indirecte, quatenus voluntas poteſt intellectum divertere, ne expendat motiva, & rationes unius partis. Secundo, quatenus, propoſitis utriuſque partis momentis, & cognitis, poteſt voluntas imperare ut ad libitum intellectus adhæreat cui maluerit parti, etiam minus probabili. Conveniunt omnes in primo ſenſu: de poſteriori tota eſt præſens controverſia. Adfirmant Probabiliſtæ directi. Nos pernegamus. Sit itaque.

V. *Intellectus nequit proxime & immediate præbere aſſenſum determinatum, niſi illi parti contradictionis quæ in actu primo, & prævie ad ipſum imperium voluntatis*

Digitized by Google

tis veriſimilior, ſeu probabilior modo explicato eidem apparet. Hanc ſententiam docuerunt omnes ante natum Probabiliſmum. Pro eadem laudantur præ aliis ſequentes. Ariſtoteles *III. de Anim.* Commentator Simplicius Philoponus, Themiſtius, S. Thomas 1. 2. *quæſt.* IX. *art.* 1. & *quæſt.* XIV. *de verit. art.* 1. Scotus in *II. p.* 11. *diſt.* XLII. *num.* 5. Henricus Gandavenſis *quodlib.* XIV. *quæſt.* VIII. Ricardus in *II. diſt.* XXXVIII. *art.* 2. Holchot in *I. quæſt.* 1. Maior *In IV. quæſt.* 11. Conradus *tract.* VII. *quæſt.* c. Corduba in *Quæſtion. Lib. II. quæſt.* III. Bellarminus *Lib. III. de grat. & lib. arb.* Molina *Tom. V. de iuſt. & iur. tract.* IV. *diſp.* XV. XVI. XVII. Vaſquez *Tom. I. in* 1. 2. *diſp.* LXII. *art.* 3. & *diſp.* LXVII. *cap.* 1. Layman *Lib. I. tract.* 1. *cap.* V. §. 2. Arriaga *Tom. I. in* 1. 2. *diſp.* XXIV. *sect.* V. *dub.* 2. *num.* 29. Pallavicinus *in* 1. 2. *diſp.* VIII. *quæſt.* VI. *art.* 4. Suarez *Tom. I. in* 1. 2. *tract.* II. *diſp.* X. *sect.* 1. *num.* 5. pluresque alii, & omnes Antiprobabiliſtæ. Quare ſi ſola auctoritas ſpectetur, oppoſita ſententia falſa eſt.

VI. Ratione autem evidenti expoſita ſententia demonſtratur. Nulla animæ noſtræ potentia extra ſphæram proprii obiecti, quod vocant ſpecificativum, ferri poteſt, quocumque accedente voluntatis imperio. Hoc principium penes omnes ineluctabile eſt. Qua ratione nec oculus ſonum, nec auris colores, nec tactus odores percipere valet. Porro obiectum ſpecificativum intellectus eſt verum, per apprehenſionem propoſitum, ante aſſenſum, vel diſſenſum mentis. Quæ etiam propoſitio evidens, & extra diſputationem eſt conſtituta. Ex his duobus principiis hanc formo argumentationem. Intellectus humanus nequit apprehendere ut verum obiectum illud contra quod agnoſcit militare æque, aut magis probabiles rationes. Ergo nequit ex imperio voluntatis eidem aſſentiri. Prob. ant. Obiectum nequit ut verum intellectui apparere in ordine ad aſſenſum præſtandum, niſi appareat connexum cum prædicato quod de eo enuntiatur, ut omnes Dialectici adfirmant. Ergo quando æquales, aut maiores rationes urgent adverſus idem obiectum, nequit apprehendi ut verum. Prob. conſeq. Quando æquales rationes ſeu fundamenta urgent adverſus obiectum, ſive, ut preſſius loquamur, ſubiectum, de quo aliquid enuntiatur, non apparet magis connexum quam non connexum cum prædicato quod enuntiatur. Si rationes contrariæ ſint urgentiores, repræſentant obiectum magis diſiunctum, ſeu non connexum cum prædicato quod de eo enuntiatur.

V. Hæc argumentatio evidentiſſima eſt, ex principiis ab omnibus admiſſis deducta. Nec quidquam reponere Probabiliſtæ valent, niſi conſuetam principii petitionem; videlicet, ut appareat obiectum abſolute verum, ſatis eſſe quod per rationes probabiles repræſentetur ut connexum cum prædicato de eo enuntiato; licet in oppoſitum urgeant rationes probabiliores. Sed hoc eſt paradoxon, & chimæra repugnans: quam hactenus labefactavi, & iterum evidentius repellitur. Intellectus, antequam uni parti contradictionis adhæreat, utriuſque opinionis, & adfir-

Digitized by Google

firmantis, & negantis, rationes expendit . At quando rationes ſunt æque, aut magis probabiles contra partem adfirmantem, impoſſibile eſt ut hæc pars adfirmans appareat vera. Ergo &c. Prob. min. ratione iam adducta . Pars adfirmans nequit apparere ut vera intellectui, niſi appareat ut connexa cum prædicato quod de illa affirmatur. At impoſſibile eſt ut pars adfirmans appareat connexa cum prædicato quod de ea adfirmatur, quando rationes probabilius evincunt, hoc prædicatum non eſſe cum eadem connexum, ſed ab eadem disiunctum, & ſeparatum. Intellectus expendere aggreditur naturam contractus : occurrunt rationes in utramque partem : quæ negant eſſe iuſtum, probabiliores; quæ adfirmant, minus probabiles iudicantur. Prædicatum ergo iuſtitiæ, quod attribuis contractui, eſt magis ab eo disiunctum & ſeparatum quam connexum. Ergo ſi veritas, ut omnes fatentur, in hac connexione ſita eſt, magis falſum apparet quam verum. Rem paucis ſub alio aſpectu concludamus : Cur contractui attribuis prædicatum iuſtitiæ? Quia voluntas abſolute imperat? Stultus eſt qui id aſſerat. Quoniam veritas, & falſitas in tali poſitione ex ſolo voluntatis arbitrio penderet. Cur ergo? Quia rationes occurrunt quæ evincunt connexionem iuſtitiæ cum tali contractu. Ergo ſi rationes probabilius, veroſimiliuſque evincunt, talem contractum eſſe iniuſtum, impoſſibile eſt ut intellectus vi iſtarum rationum adfirmet, iuſtitiam connexam eſſe cum contractu eiuſmodi. Cedo : quando rationum momenta eſſent omninò æqualia, nonne intellectus ſuſpenſus hæreret ad modum corporis catenis ligati? Ita docet S. Thomas in III. Metaph. cap. 1. *Dubitatio autem de aliqua re hoc modo ſe habet ad mentem, ſicut vinculum corporale ad corpus, & eumdem effectum demonſtrat. In quantum enim aliquis dubitat, in tantum patitur aliquid ſimile iis qui ſunt ſtricte ligati. Sicut enim ille qui habet pedes ligatos, non poteſt in anteriora procedere ſecundum vitam corporalem; ita ille qui dubitat, quaſi habens mentem ligatam, non poteſt ad anteriora procedere ſecundum viam ſpeculationis* &c. Intellectus, libra æquali pondere ſuſpenſa, nequit in alterutram declinare partem, quocumque immediato voluntatis imperio : & poterit in eam declinare partem quæ minus illum movet, premente altera quæ magis retrahit?

CAPUT II.

Evaſiones adverſariorum præcluduntur. Quam futile ſit P. Eſparza perfugium in diverſitate motivorum ſitum.

I. RESpondent Probabiliſtæ, argumentationem noſtram tantum evincere, non poſſe intellectum iudicare, utrumque contradictionis extremum eſſe ve-

rum

rum a parte rei : quia in re, ſi unum eſt verum, alterum falſum eſt . Ceterum obiectum intellectus non eſt verum reale, ſed verum apprehenſum . Nihil autem repugnat quod intellectus utrumque extremum opinetur probabiliter verum.

II. Hæc prima adverſariorum reſponſio prorſus vana eſt. Qua ſiquidem ratione repugnat a parte rei, duo contradictionis extrema eſſe ſimul vera ; eadem repugnat, illa apparere intellectui etiam per apprehenſionem ſimul vera . Fieri nequit ut a parte rei Heraclitus ludat, & non ludat : quia *impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe*. Iſtius principii conſcius eſt intellectus. Ergo impoſſibile eſt intellectum proxime indifferentem eſſe ad aſſentiendum utrilibet contradictionis extremo. Quoniam dum alterum verum apparet, nequit alterum non apparere falſum. Nec refert hanc obiecti apparentiam obſcuram eſſe. Siquidem dum intellectus alteram contradictionis partem opinatur, abſolute enuntiat, iudicatque, licet cum formidine, illam eſſe veram. At implicat contradictionem, intellectum eodem inſtanti quo iudicat aliquid eſſe verum, ſimul indifferentem proxime eſſe ad iudicandum illud eſſe falſum : alioquin opinari poſſet, laudatum principium, *impoſſibile eſt idem ſimul eſſe & non eſſe*, falſitati ſubiectum eſse. Ergo non minor contradictio eſt, intellectui adparere eodem tempore utrumque extremum contradictionis verum, ſeu alterutrum eorum ſimul verum & falſum tam per apparentiam obſcuram, & in ordine ad producendos aſsenſus opinativos, quam per apparentiam evidentem, & in ordine ad generandos aſsenſus certos, & ſcientificos : nec enim minor eſt oppoſitio inter propoſitiones contradictorias opinativas quam ſcientificas.

III. Perfugium quo ſe recipit P. Eſparza, dignum haud eſt tanto Theologo ; quin adeo ineptum eſt, ut vix credibile ſit, a quacumque mente præiudiciorum vacua excogitari potuiſse. Inquit ergo, argumentationem noſtram evincere, quando motiva ſunt homogenea, rationeſque ſimiles; ſecus, ſi ſint diſſimilia, & hæterogenea : tum enim contendit, intellectum indifferentem proxime eſse ad eſsentiendum utrilibet contradictionis extremo, dummodo exceſsus unius partis non ſit manifeſtus.

IV. Ecquis ſibi temperare valet quin exclamet : O mirificam Probabiliſmi energiam ad excantandas vel doctiorum hominum mentes, ſemel præiudiciis occupatas! Ecquis umquam ita deſipuit, ne dicam deliravit, ut aſseruerit, poſse intellectum eidem materiali obiecto aſsentire, & diſſentire ex eodem motivo? Quis umquam ſomniavit, idem eſſe aſſenſus, & diſſenſus momentum? Nonne propoſitiones contradictoriæ diverſæ ſunt? Diverſa ergo ſint neceſſum eſt motiva aſſentiendi, & diſſentiendi eiſdem. Diverſa ſunt eſſendi, & non eſſendi principia. Poterit ergo eſſe ſimul & non eſſe. Explicent nobis Probabiliſtæ, qui fieri poſſit ut ratio omnino ſimilis rationi moventi ad aſsenſum, moveat ad diſsenſum. Propoſitio-

ſitiones ſunt oppoſitæ : & fundamenta, ſeu motiva quæ illas evincunt, debent eſſe eiuſdem ſpeciei ?

V. Alii Probabiliſtæ, cum Terillo *quæſt.* VIII. *de conſc. prob.* diſtinguunt duplicem veritatis apparentiam : alteram antecedentem aſsenſum intellectus ; alteram conſequentem, ſeu concomitantem. Antecedens obſcurior, clarior conſequens. Cauſsas iſtius diverſæ apparentiæ veritatis explicat Terillus *loc. cit. art.* 25. quas, ut veras, & ipſa probatas experientia, admittimus. Porro contendunt Terillus, & Terilliani, rationes quæ antecedenter ad aſsenſum apparebant aut æque, aut minus probabiles, accedente aſsenſu, ſeu clariore apparentia conſequente, aut concomitante aſsenſum, evadere probabiliores. Siquidem eo ipſo quod intellectus ex imperio voluntatis approbet, & præferat unam partem alteri, pars approbata inducit novam efficacitatem, & energiam ad repræſentandam veritatem obiecti, evaditque probabilior parte oppoſita reiecta. Quamobrem, concludit Terillus, intellectus ſemper adhæret parti probabiliori.

VI. Quod attinet ad duplicis veritatis apparentiam antecedentem, & conſequentem, doctrina veriſſima eſt; idque omnes in praxi experimur, & cuique ſua probabiliora ſunt. Verum applicata ad evacuandam argumentationem, & ſententiam noſtram inepta, & omnino futilis eſt. Nam in præſentia loquimur de ſola apparentia antecedente aſsenſum intellectus, & voluntatis. Inquirimus enim, utrum propoſitio quæ, omnibus inſpectis, apparet æque, aut minus probabilis, valeat in ſui aſsenſum flectere, & pertrahere intellectum. Apparentia maior veritatis, conſequens intellectus aſsenſum, perperam adducitur, &, ſi ita loqui licet, impertinens prorſus eſt. Quod ſic clare evinco. Hæc maior veritatis apparentia conſequens pro inſtanti priori ad aſsenſum non eſt. Ergo non poteſt influere, ſeu concurrere ad flectendum intellectum. Antecedens evidens eſt. Hæc enim maior apparentia ſubſequitur aſsenſum intellectus : ergo non antecedit eumdem aſsenſum. Conſequentia quoque evidentiſſima eſt. Quod enim in rerum natura non exiſtit, producere aliquid non poteſt.

VII. Quid quod Terillus ipſe, poſtquam de *conſc. prob. quæſt.* VIII. *&* IX. fuſe propugnavit, poſse intellectum ex imperio voluntatis utrilibet contradictionis parti, etiam æque, aut minus probabili, aſsentiri, in *Tomo de reg. mor. par.* II. *quæſt.* III. *pag.* 125. *num.* 2. hæc ſcribit ? *Intellectus nulli contradictionis parti aſſentire poteſt, quamdiu ſignate exiſtimat, rationes utrique parti faventes eſſe æquales*. Idque clara ratione evincit : deinde concludit : *Hæc ratio a fortiori convincit quod nemo poſſit aſſentiri obiecto, ac motivis quæ abſolute credit eſſe minus probabilia oppoſitis*. Verum, ut iſtius Auctoris genius tibi ſemper magis perſpectus ſit, ſtatim ſe remittit ad *tract. de conſc. prob. quæſt.* VIII. *&* IX. ubi fuſo calamo, & ex inſtituto oppoſitum probat. Familiares ſunt huic Probabiliſtarum primipilo eiuſmodi antilogiæ.

CA-

Digitized by Google

CAPUT III.

Argumenta adverſariorum, ex auctoritate S. Thomæ arceſſita, diluuntur.

I. PLura obiiciunt S. Thomæ teſtimonia, quæ ut facilius ſolvas, nonnulla ex eodem S. Doctore præmittenda ſunt. Itaque Angelicus Præceptor perſpicue declarat, quam motionem voluntas in intellectum, & intellectus in voluntatem exerceat. Quærit enim 1. 2. quæſt. IX. art. 1. *Utrum voluntas moveatur ab intellectu*: & ad 3. reſpondet: *Voluntas movet intellectum quantum ad exercitium actus: quia & ipſum verum, quod eſt perfectio intellectus, continetur ſub univerſali bono, ut quoddam bonum particulare. Sed quantum ad determinationem actus, quæ eſt ex parte obiecti, intellectus movet voluntatem.* Certum itaque ex Angelico eſt, voluntatem non poſſe movere intellectum quantum ad ſpeciem actus, ſi ſermo ſit de motione immediata: nam de motione mediata, qua voluntas intellectum divertit a conſideratione unius partis, iam ſupra dictum eſt.

II. Evidentius noſtram ſententiam S. Thomas docet quæſt. XIV. de verit. art. 1. *Quandoque non inclinatur magis intellectus ad unum quam ad aliud, vel propter defectum moventium, ſicut in illis problematibus de quibus rationes non habemus, vel propter apparentem æqualitatem eorum quæ movent ad utramque partem: & iſta eſt dubitantis diſpoſitio, qui fluctuat inter duas partes contradictionis. Quandoque vero intellectus inclinatur magis ad unum quam ad alterum; ſed tamen illud inclinans non ſufficienter movet intellectum ad hoc quod determinet ipſum in unam partium totaliter: unde accipit quidem unam partem, tamen ſemper dubitat de oppoſita; & hæc eſt diſpoſitio opinantis, qui accipit unam partem contradictionis cum formidine alterius.*

III. Tandem lege textum quem ſupra adduximus ex *III. Metaph. cap.* 1. ubi poſt relata verba concludit: *Et ideo ſicut ille qui vult ſolvere vinculum corporale, oportet quod prius inſpiciat vinculum, & modum ligationis; ita ille qui vult ſolvere dubitationem, oportet quod prius ſpeculetur omnes difficultates, & earum cauſas.* Non ergo ex imperio voluntatis, ſed novarum rationum inventione ſolvere dubium intellectus debet. Hæc omnia luculenta ſunt.

IV. Obiiciunt 1. adverſarii. D. Thomas 1. 2. *quæſt.* XVII. *art.* 6. hæc docet. *Sunt quædam apprehenſa quæ non adeo convincunt intellectum, quin poſſit aſſentire, vel diſſentire, vel ſaltem aſſenſum, vel diſſenſum ſuſpendere propter aliquam cauſam: & in talibus aſſenſus ipſe, vel diſſenſus in poteſtate noſtra eſt, & ſub imperio cadit.*

Digitized by Google

V. Reſpondetur, S. Doctorem hic loqui de poteſtate indirecta, & mediata, quatenus voluntas poteſt intellectum divertere. Quando enim obiectum aſſenſus non eſt evidenter propoſitum, libere voluntas intellectum convertit ad partem oppoſitam, in qua rationes deprehendat diſſentiendi. Hac dumtaxat via dicitur, intellectum poſſe eidem obiecto aſſentire, vel diſſentire ex imperio voluntatis. Quod ſubdit Angelicus, *Vel ſaltem aſſenſum, vel diſſenſum ſuſpendere*, magnopere confirmat quæ diximus. Quando intellectus nequit novas in alterutra parte rationes invenire, ſuſpendit aſſenſum. Ergo vi, non imperii liberi, ſed rationum, intellectus uni præ altera adhæret parti. Hac eadem reſponſione explicantur cetera teſtimonia quæ ex S. Doctore opponi ſolent.

VI. Obiicies 2. Aſſenſus fidei ſupernaturalis liber eſt tum quoad exercitium, tum quoad ſpecificationem. Ergo aſſenſus quoque opinativus liber eſt quoad ſpeciem, ita ut ex imperio voluntatis poſſit intellectus minus probabili parti aſſentire. Antecedens docet Angelicus 2. 2. quæſt. 1. art. 4. *Alio modo intellectus aſſentit alicui, non quia ſufficienter moveatur ab obiecto proprio, ſed per quamdam electionem voluntarie declinans in unam partem magis quam in aliam. Et ſi quidem hoc ſit cum dubitatione, & formidine alterius partis, erit opinio; ſi autem ſit cum certitudine abſque tali formidine, erit fides.*

VII. Ex his quæ diximus ſupra, ſoluta obiectio manet. Intellectus liber eſt quoad ſpecificationem in aſſentiendo myſteriis fidei: quia potentia indirecta, & mediata ex imperio voluntatis poteſt ſe ſe convertere ad motiva contraria myſteriis fidei. Minime vero liber eſt in ſenſu adverſariornm, quatenus intellectus potentia proxima, & immediata valeat pro libito aſſentire myſteriis fidei, vel aſſentire erroribus oppoſitis. Atque ut clarius percipias obiectionis futilitatem, ne dicam errorem, in mentem revoca germanum adverſæ ſententiæ ſenſum. Eſt autem huiuſmodi. Intellectus ex imperio voluntatis proxime, & immediate liber eſt ad aſſentiendum utrilibet extremorum, quæ, omnibus perpenſis, ſunt per motiva aut æqualia, aut minus probabilia ſibi propoſita: quia poteſt iudicare æqualiter, licet oppoſita ſint veroſimilia; ſeu poteſt iudicare alterutrum eſſe falſum. Aſſenſus fidei ſupernaturalis firmus, ac certus eſt, formidinis, & deceptionis expers; ut ex *propoſ.* 21. ab Innocentio XI. damnata patet. Qui autem fieri poteſt ut intellectus adhæreat firmiter, & abſque formidine, & deceptionis timore obiecto fidei, ſi eodem inſtanti, omnibus perpenſis, obiectum contrarium apparet eidem adeo probabile, & veroſimile, ut queat illud proxime, & immediate opinari, verumque abſolute cenſere?

VIII. Inſtat Terillus de *conſc. prob. quæſt.* IX. *num.* 11. Nemo peccat peccato hæreſis, niſi myſteria fidei proponantur cum maiori veriſimilitudine quam errores contrarii. Nam qui cito credit, levis eſt corde. Rurſus per adverſarios, inquit

Digitized by Google

quit Terillus, nemo aſſentiri erroribus poteſt, niſi proponantur eius intellectui cum maiori veriſimilitudine quam obiecta oppoſita. At in ſenſu compoſito talis diſpoſitionis nemo peccat peccatum hæreſis qui obiecto ſic propoſito aſſenſum præbet. Nam aſſenſus ille, omnibus hic & nunc in utriuſque partis favorem apparentibus, rite perpenſis, prudens eſt: quia parti veriſimiliori adhæret; quod prudentiæ eſt, non pertinaciæ, & hæreſis. Hæc totidem ferme verbis P. Terillus.

IX. Totus hic clauditur veneficus Probabiliſmi ſuccus; videlicet, neminem peccare, niſi advertat ſe peccare, morſuſque conſcientiæ experiatur: quem errorem *Lib. II.* penitus labefactavimus. Igitur iuxta Terillum, hæreticus præbens aſſenſum ſuis erroribus, non peccat, quando ſui errores illi apparent veroſimiliores myſteriis fidei. Immo prudens dicendus erit talis aſſenſus, & cuiuſque temeritatis vacuus. Heinc iuxta Terillianos, dum hæretici ob propriam ſuperbiam myſteriis fidei ſibi ſufficienter propoſitis non modo refragantur, ſed illa reiiciunt, ſpernunt, ſibilant, ſuiſque erroribus, ut veroſimilioribus, immo ut certis, firmiter adhærent, non hæretici, non criminis ſontes iudicandi erunt. Hoc autem non tam eſt doctrinæ Terilli conſectarium, ut bene advertit P. Camargo *Lib. I. contr.* V. *art.* 12. *num.* 151. quam ipſa illius doctrina. Nam hæreticis errores ſui apparent non modo veroſimiliores, verum etiam ut certi, & evidentes, quibus non aſſentiri hæreticum reputant. Quæ doctrina homines ſceleſtos prudentes efficit; immo eo prudentiores, quo impudentiores; eo ſanctiores, quo ſceleſtiores; & eo ſapientiores, quo dementiores. Accedit quod Terillus cum aſſeclis adfirmare vi doctrinæ ſuæ cogitur, hæreticos non peccare, vel dum religio catholica apparet eis veroſimilior, dummodo probabiles quoque ſui errores illis repræſententur. Adfirmat enim, & loco primi principii Terillus cum ſuis habet, non peccare hominem aſſentientem errori, qui veriſimilis ei appareat: quoniam non ſolum prudens homo eſt parti probabiliori, ſed etiam minus probabili aſſentiens. Porro nequit Terillus negare, errores apparere veroſimiles hæretico, ſi adfirmat, errores oppoſitos religionis catholicæ myſteriis, probabiles, & probabiliores apparere poſſe illis ipſis qui profitentur religionem catholicam, Tandem concludere licet, infidelem religioni catholicæ, etiam ut probabiliori apparenti, diſſentientem non peccare, quando error infidelitatis apparet ei ut veriſimilis, ſeu minus probabilis. Hanc autem doctrinam, quæ eſt neceſſarium Probabiliſmi conſectarium, &, ut dixi, ipſa Terilli doctrina, damnavit Innocentius XI. *Ab infidelitate excuſabitur infidelis non credens ductus opinione minus probabili.*

X. Obiicies 3. Qui temere proximum iudicat, peccat: quia libere iudicat. Porro qui temere iudicat, leviora, aut ſaltem non graviora oppoſitis fundamenta habet: ſi enim ex gravioribus fundamentis iudicaret, non peccaret.

XI.

Digitized by Google

XI. Hoc argumentum eiuſdem furfuris ac præcedens eſt. Iudicium temerarium eſt, quia voluntas ex aliquo occulto, pravoque affectu ſententiam intellectus præcipitat, quin ſint æqua lance librata momenta contraria. Nec eſt quod reponas, intellectum temere iudicantem ſæpe ponderare contraria fundamenta, & nihiloſecius perſiſtere in proprio iudicio. Nam, ut contendit Terillus, qui *quæſt.* IX. *de conſc. prob.* opponit hoc argumentum, nemo temere iudicat, niſi aut qui opinatur obiectum ex fundamentis ſibi levioribus, vel ſaltem non gravioribus contrariis; aut e contrario. Si primum aſſerat, errat: communiter enim homines temere iudicantes reputant fundamenta temerarii iudicii eſſe veroſimiliora; & graviora. Si vero Terillus aſſerat, ut aſſerere vi ſuæ doctrinæ cogitur, nullum eſſe iudicium intrinſecus temerarium, ſi concipiatur ex fundamentis proxime ipſi iudicanti gravioribus, & veroſimilioribus; hoc in caſu evidentius, graviuſque errat.

XII. Quot ſunt homines qui vel ob innatam levitatem, aut vehementem paſſionem ex levibus indiciis, quæ ſibi graviſſima, & evidentia apparent, temere optimos viros damnant? Vir zelotypus, vehementi paſſione percitus, ob leviſſima indicia innocentis uxoris adulterium adeo firmiter credit, ut neque audire oppoſita graviſſima fundamenta velit, quæ abſolute apud cordatos viros omnem ſuſpicionem evacuant. Hoc ſæpius contingere non negabunt Probabiliſtæ. Quis vero negabit, iudicium iſtud, cui zelotypus obfirmate adhæret, eſſe iniuſtum, & temerarium? Ponamus, hominem ex nimio ad Probabiliſmum affectu apud ſe firmiter iudicare, Antiprobabiliſtam oppugnare Probabiliſmum, non veritatis amore ductum, ſed ex impotenti, & ardenti invidia contra perſonas Probabiliſmi propugnatrices, quin habeat aliud fundamentum, niſi quod acri ſtilo, modo ſalibus, modo leporibus aſperſo, eumdem confutet, ſalvo in Auctores officio. Hunc a iudicio temerario abſolverent Terilliani. Homo pravus, ſpectans virum religioſum, & pium, in quem odio ardet, domum ingredientem feminæ ſuſpectæ famæ, firmiter reum iudicat impudicitiæ, non alio nixus fundamento, quam ingreſſu in talem domum; negligitque inquirere, ægrotet ne mulier, vocaveritque Religioſum, cui peccata confiteretur. Hos, alioſque ſimiles ab omni peccato immunes declaret P. Terillus vi ſuæ doctrinæ oportet. Quid quod non ſolum a nota iudicii temerarii liberare eos debet qui ex veroſimilioribus, ſed eos etiam qui ex minus probabilibus indiciis in proximi famam iudicia dicunt? Eo malorum deturbat Probabiliſmus.

XIII. Ut autem recta occurramus argumento, nemo temere iudicat, eo quod iudicium formet pro priori ad aſſenſum ex momentis minus ſibi veroſimilibus: quoniam hac in hypotheſi ipſe iudicans ſuam agnoſceret temeritatem, & imprudentiam, nullamque proximo, ſed ſibi iniuriam inureret. Nam agnoſceret proxi-

mum

mum temere infamari, & ſe eſſe temerarium iudicem, & infamatorem. Quis, amabo te, ex temere iudicantibus faſſus umquam eſt, ſe pro priori ad aſſenſum, ex levioribus fundamentis a ſe cognitis, ſpretiſque gravioribus, proximum ſuum iudicaſſe? Immo quo quis magis iniuſte, & temere iudicat, eo ex gravioribus fundamentis ſe iudicaſſe adfirmat, firmiuſque iudicio ſuo inhæret. Itaque ideo quis temere & imprudenter iudicat, quod ex levitate animi, ex odio, aut ex alia paſſione iudicium ſuum præcipitet, quando deberet illud ſuſpendere, & ſerius fundamenta oppoſita expendere, atque innocentem declarare quem ſontem reumque damnat. Nec refert quod oppoſita fundamenta menti occurrant, ſintque graviora: quia talia eidem non apparent. Sunt homines acutiſſimi, qui omnia penetrant, omnia ad examen vocant, & frequentius peiori parti adhærent: quia animus male affectus eſt. Quare ſapientiſſime Ariſtoteles *Lib. I. Rhet. cap.* 1, pronuntiavit: *Non enim ſimiliter iudicium reddimus, cum dolemus, & cum lætamur, & cum diligimus, & cum odimus*. Lege S. Thomam 2, 2. *quæſt.* lx. *art.* 3.

XIV. Obiicies 4. S. Paulus Apoſtolus *Rom.* XIV. inquit: *Qui non manducat, manducantem non iudicet*. In hunc textum Gloſſa hæc habet: *Dubia ſunt in meliorem partem interpretanda*. Hoc divinum præceptum ſupponit in nobis indifferentem libertatem ad eiuſdem obſervationem. Hinc Chriſtus Dominus in Evangelio præcipit internum proximi animum in meliorem partem interpretari. Ergo in dubio de bona, aut mala operantis intentione, ſupponit in nobis indifferentiam ad opinandum utrumque contrarietatis extremum; alioquin libere præceptum Domini implere minime poſſemus.

XV. Reſp. D. Thomas 2. 2. *quæſt.* lx. *art.* 4. primo loco ſibi opponit deceptionis periculum, quod occurrit, dum in meliorem partem facta, vel intentionem proximi interpretamur: cui obiecto ſic reſpondet. *Poteſt contingere quod ille qui in meliorem partem interpretatur, frequentius fallatur; ſed melius eſt quod aliquis frequenter fallatur, habens bonam opinionem de aliquo malo homine, quam quod rarius fallatur, habens malam opinionem de aliquo homine bono: quia ex hoc fit iniuria alicui, non autem ex primo*. Clarius hoc explicat in reſponſione ad 2. ubi inquit, quod *aliud eſt iudicare de rebus, aliud de hominibus*. In priori attenditur bonum iudicantis, quod eſt verum: *& ideo unuſquiſque debet niti ad hoc quod de rebus iudicet ſecundum quod ſunt*. In poſteriori iudicio ſpectandum eſt bonum illius in quem fertur iudicium, ne malus videlicet ſine evidenti fundamento habeatur. Et tandem concludit: *Ipſi autem homini iudicanti falſum, iudicium, quo bene iudicat de alio, non pertinet ad malum intellectus ipſius; ſicut nec ad eius perfectionem pertinet ſecundum ſe cognoſcere veritatem ſingularium contingentium; ſed magis pertinet ad bonum affectum*.

XVI. Graviſſimam hæc S. Thomæ doctrina præfert difficultatem. Nam falli in quacumque materia ſemper malum eſt intellectus decepti. Omnis quippe error poſitivus reddit intellectum male diſpoſitum ad aſſequendam veritatem: idcirco ſemper malum eſt. Id docet Auguſtinus Enchir. cap. IX. *Ipſe per ſe ipſum error, aut magnum in re magna, aut parvum in re parva ſemper eſt malum. Quis enim, niſi errans, malum neget, approbare falſa pro veris, aut habere incerta pro certis, vel certa pro incertis?* Cognitio ſingularium contingentium utique non pertinet ad perfectionem intellectus ſpeculativi; tamen pertinet ad perfectionem intellectus ut practici; quemadmodum, ut advertit Caietanus 2. 2. *quæſt.* lx. *art.* 4. docet S. Thomas ipſe III. Part. quæſt. XI. art. 3. *Dicendum, quod cognitio ſingularium non pertinet ad perfectionem animæ intellectivæ ſecundum cognitionem ſpeculativam; pertinet tamen ad perfectionem eius ſecundum cognitionem practicam, quæ non perficitur abſque cognitione ſingularium, in quibus eſt operatio, ut dicitur in VI. Eth. Unde ad prudentiam requiritur memoria præteritorum, cognitio præſentium, & providentia futurorum, ut Tullius dicit in ſua Rhetorica.*

XVII. Omnis itaque error poſitivus etiam ſingularium contingentium malum eſt intellectus errantis. Ergo nemo licite poteſt, nedum tenetur, dubia aliorum facta in meliorem partem interpretari, hoc in ſenſu, quod poſitive iudicet eſſe recta, ſive bona intentione facta. Hoc enim eſſet velle ſponte falli, aut ultro errandi periculum ſubire; quod eſt abſolute, & intrinſece malum; ſicuti abſolute malum eſt alios decipere, vel in deceptionis periculum inducere. Porro nemo magis proximum quam ſeipſum diligere aſtringitur.

XVIII. Acutiſſimus Caietanus regulam Gloſſæ exponit in ſenſu negativo, quatenus nobis præcipit ne in malam partem dubia aliorum facta interpretemur, poſitive iudicando illa eſſe prava. Quod ſi in ſenſu poſitivo intelligatur; tum, inquit Caietanus, ex hypotheſi explicandum præceptum eſt; videlicet, ſi iudicium ferendum ſit de rebus dubiis, proximi actiones ſpectantibus, pro innocentia proximi iudicandum eſt. Nam in data ſuppoſitione alterutrum ſequatur neceſſe eſt: vel quod iudicator periculo deceptionis ſe ſe exponat; vel quod iniuria proximum afficiat, pravum iudicando illum ſine convenienti ratione. Porro omnia iura volunt, e duobus malis neceſſariis minus eligendum eſſe. Minus autem malum eſt periculum deceptionis quam iniuria proximi.

XIX. Uterque ſenſus verus eſt; ſed ſecundus minime eſt neceſſarius, nec contingere caſus poteſt in quo urgeat. Nam præceptum temere non iudicandi ſolum prohibet quodcumque iudicium, quo inferimus iniuriam proximo; nullibi vero præcipit ut poſitivum iudicium feramus in dubias eiuſdem actiones. Porro, ne malum iudicemus de proximo, ſat eſt ſuſpendere iudicium adverſus eumdem,

&

Digitized by Google

& Deo, cordium cognitori, iudicium commendare, ut admonet Apoſtolus Paulus I. ad Cor. IV. *Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium; & tunc laus erit unicuique a Deo*. Ut doctrina clare percipiatur, ſemper recolendum eſt, ſermonem nunc eſſe de iudicio ſuper actionibus omnino dubiis. Nemo autem queri iure valet, quod in illius actiones, quarum bonitas vel malitia dubia eſt, non feramus iudicium, quo determinate pronuntiemus eſſe bonas; ſed eas divino iudicio remittamus. Nonne in dubiis tutior pars eſt eligenda? Tutior autem pars in hoc caſu eſt iudicii ſuſpenſio, qua cavemus tum errorem intellectus, tum iniuriam proximi. Quare errant turpiter illi qui ſecurius ſe agere putant, ſi dubia facta proximi ſemper honeſta & ſancta interpretentur. Quoniam, inquit Auguſtinus Lib. XIX. de civ. Dei cap. IV. *neque enim ſunt mendaces veræ virtutes*. Caritas, quæ allegari erga proximum ſolet, commentitia eſt, & ſtulta, dum, nulla cogente neceſſitate, ſponte ſubit deceptionis periculum. Caritas quippe Chriſti, inquit S. Paulus I. ad Cor. XIII. *non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati*. Quæ alibi ſcripſimus de iudicio temerario, intelligenda ſunt iuxta hanc, quam hic dedimus, doctrinam, quæ paucis perſtringitur. Si neceſſitas iudicandi de proximo urgeat; in rebus dubiis favendum proximo eſt, & innocens iudicandus. Hæc autem neceſſitas in privatis impoſſibilis eſt: ideo tutior via ſuſpenſio iudicii eſt.

XX. Argumentum itaque factum ineptum prorſus eſt adverſus ſententiam noſtram, quæ negat poſſibilem indifferentiam proximam & immediatam ad opinandum utrumlibet extremum æque, aut etiam minus probabile. Quod ſi adverſarii inſtent, ex præfato præcepto, & Patribus colligi poſſibilitatem indifferentiæ ad utrumque iudicium; reſponſio obvia eſt ex iis quæ dicta ſunt; nempe, intellectum indifferentem eſſe mediate & remote, ſecus immediate & proxime.

XXI. Obiicies 5. Voluntas poteſt eligere ex duobus bonis æqualibus, vel inæqualibus quodcumque maluerit: ergo etiam intellectus poterit opinari utramlibet contradictionis partem ex imperio voluntatis, etiam minus probabilem.

XXII. Reſp. Antecedens, ut falſum, reiicit S. Thomas, & alii graves Theologi præter Thomiſtas. Verum, eo admiſſo diſputationis gratia, negatur conſequentia. Diſparitas evidens eſt. Duo bona, etiam contraria, cum ſint vere bona, continent rationem ſpecificativam voluntatis, cuius obiectum bonum eſt. Album, & nigrum contrarie opponuntur; at quia eamdem rationem colorati habent, ambo a potentia viſiva percipiuntur. Bonum honeſtum, & bonum delectabile opponuntur; at ambo habent rationem boni: idcirco voluntas ferri in eadem valet. E contrario verum, & falſum opponuntur contradictorie, ſicut

 bo-

Digitized by Google

bonum, & malum: & quemadmodum voluntas nequit ferri in malum, ita nec intellectus in falſum. Porro cum unum extremum contradictionis verum eſt, neceſſario alterum eſt falſum. Quare repugnat duo contradictionis extrema apparere intellectui vera: quia repugnat idem ſimul eſſe verum, & falſum, ſeu verum, & non verum; ſicut impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe, & non eſſe. Argumentum itaque, a paritate voluntatis petitum, undequaque ineptum eſt.

XXIII. Obiicies 6. Nulla potentia fertur, inclinaturve naturaliter in terminum ſibi impoſſibilem. Sed intellectus fertur in motivum minus probabile, etiam in conſpectu magis probabilis. Ergo poteſt intellectus præbere aſſenſum parti minus probabili in conflictu probabilioris. Minor propoſitio experientia ipſa conſtat. Quoties enim habemus motiva pro utraque contradictionis parte, trahimur modo in unam, modo in alteram partem. Ergo intellectus ex imperio voluntatis utrilibet aſſentire valet.

XXIV. Reſp. Hoc argumentum a priori vocant Probabiliſtæ, quod tamen undequaque falſum eſt, & ineptum. Utique nulla potentia fertur, nec appetitu inefficaci, in obiectum abſolute & intrinſecus impoſſibile. Si vero ſit impoſſibile per accidens ex aliquo impedimento; tunc in idem inclinatur, non ut illud conſequatur ſub circumſtantiis impoſſibilitatis; ſed tendit in illud ſpecificative acceptum. Quando ergo intellectus tendit in utramque partem, ſeu in utrumque extremum, etiam minus probabile, in illud non pendet vel ut coniungendum cum aſſenſu probabiliori, vel ut eidem adhæreat in illius conflictu; ſed probabilitatem illam minorem reſpicit abſolute, & ſecundum ſe. Doctrina omnibus pervia eſt. Probabilitas, veritatis colore depicta, intellectus obiectum ingreditur. Ut in eamdem intellectus inclinet, ſat eſt quod ſit abſolute poſſibilis; quamvis ob aliquod impedimentum obtineri nequeat. Hoc pluribus confirmari exemplis poteſt. Quando adſunt ex utraque parte motiva, intellectus urgetur in utrumque extremum, ut ſupponunt adverſarii. Et tamen intellectus nequit utrique extremo ſimul aſſentire, ut pariter Terillus, eiuſque aſſeclæ fatentur. Ergo ex naturali inclinatione intellectus ad aſſentiendum parti æque, aut minus probabili, ſolum infertur, aſſenſum hunc poſſibilem eſſe abſolute, & ſecundum ſe; ſecus in conſpectu talis motivi æque, aut magis probabilis. Quod ſi adverſarii reponant, intellectum inclinari ad aſſentiendum reapſe motivo minus probabili, non abſolute modo, verum etiam in conſpectu motivi æque, aut magis probabilis; reſpondemus, hanc eſſe puram putamque petitionem principii: idque nos negamus; & oppoſitum hactenus probatum eſt, & aliis exemplis valet ſolutio noſtra muniri. Lapis in alto ſuſpenſus inclinat in centrum. Quid heinc infertur? Non aliud, niſi deſcenſum eſſe poſſibilem; minime vero, quod deſcenſus hic coniungi valeat

cum

Digitized by Google

cum impedimento ſuſpenſionis. Ergo ex inclinatione intellectus ad aſſentiendum parti minus probabili ſolum infertur, aſſenſum hunc poſſibilem abſolute eſſe; ſecus in data circumſtantia æqualis, aut maioris probabilitatis. Diſcrimen quod aſſignat Terillus, nempe ſuſpenſionem lapidis eſſe inſuperabilem; motivum vero magis probabile eſſe ſolum difficilem reddens aſſenſum in partem minus probabilem; futile plane eſt, in ſola verborum illuſione ſitum. Idcirco ab ulteriori confutatione abſtineo.

CAPUT IV.

Aſſenſus intellectus in partem æque, aut minus probabilem, etiam admiſſa phyſica eiuſdem poſſibilitate, imprudens eſt; atque adeo moraliter, ſin minus phyſice, impoſſibilis. Paucis exponitur, quam fallax ſit prima Probabiliſtarum via.

I. PHiloſophicam quæſtionem hactenus diſputavimus; quam propugnant omnes antiqui cum Philoſophi, tum Theologi cum S. Thoma, omnes Antiprobabiliſtæ, & ex ipſis Probabiliſtis doctiores. Oppoſitam docent Probabiliſtæ ſoli minus docti, quod videant ab eadem magnopere pendere Probabiliſmum, cum quo, unico veluti partu, nata illa eſt. Ex his ergo quæ in hac ſola diſſertatione dicta ſunt, patet quam infirmus, quam ruinoſus Probabiliſmus ſit. Enimvero obiectum æque probabile non proponitur ut abſolute verum, ſed ut æque falſum, ac verum: minus probabile proponitur ut minus verum, ſeu ut magis falſum quam verum. Obiectum autem intellectus eſt ſolum verum. Hæc omnia ex terminis conſtant, & adeo luculenta ſunt, ut nec vocari in diſputationem poſſe videantur.

II. Verum, ut Probabiliſtas undiqueverſum urgeamus, illis concedere volumus, intellectum in incertis, & opinabilibus proxime indifferentem eſſe *phyſice* ex imperio voluntatis ad utrumque aſſenſum, etiam æque, aut minus probabilem. Hoc dare Probabiliſtis volumus, ne in quæſtione omnino phyſica plus iuſto implicemur. Sit ergo phyſica poteſtas in intellectu ad utrumque aſſenſum etiam minus probabilem ex imperio voluntatis. Satis nobis eſt aſſenſum hunc moraliter impoſſibilem eſſe. Igitur intellectus conſtitutus inter motiva magis, & minus probabilia non ſubiacet quantum ad poteſtatem moralem voluntati, ut adhæreat minus probabili. In moralibus enim id dicimus nos poſſe *quod iure poſſumus*; atque adeo id voluntas poteſt quod rationabiliter, & prudenter poteſt. Vera autem prudentia virtus eſt intellectus, tota ordinata ad ipſum perficien-

dum iuxta propriam rationem. Obiectum quippe prudentiæ proprium eſt verum ſub ratione veri: in quo prudentia convenit cum ceteris virtutibus intellectualibus, & differt a moralibus virtutibus: quoniam ratio formalis prudentiæ eſt verum, ut contractum ad bonum morale & honeſtum. Munus porro adæquatum prudentiæ eſt dirigere voluntatem ad electionem boni moralis, & ſimul intellectum perficere per cognitionem veritatis, quæ eſt illius proprium obiectum. Lege D. Thomam 2. 2. *quæſt.* xlvii.

III. Quis autem ſana præditus mente, & Probabiliſmi nubecula haud obductus, dixerit, prudens eſſe dictamen, proponens aſſenſum, per quem veroſimilius eſt intellectum falli, & decipi, quam verum attingere? Prudentiæ munus eſt perficere intellectum per veritatis cognitionem: & hæc prudentia dictabit, præeligendum eſſe id quod minus veroſimile, ſeu minus probabile eſt? Rem exemplo clariorem efficiam. Petrus peregrinus Romam pergens, ſed viam ignorans, Paulum in bivio rogat, ut viam rectam Romam ducentem ſibi deſignet. Paulus eam illi viam calcandam oſtendit quam iudi at veroſimilius a Roma abducere quam illuc conducere. Cui non erit Paulus vafer, deceptor, veterator? Paulus intellectus eſt, ſeu prudentia, quæ voluntati poſtulanti medium conducens ad finem ſuum honeſtum, illud medium proponit quod veroſimilius impedit finis honeſti aſſecutionem, & probabilius ducit ad conſequendum finem turpem. Nonne aſſenſus æque probabilis æque ad falſum, atque ad verum dirigit; aſſenſus minus probabilis minus vero, & magis falſo accedit; ut ex terminis conſtat? Lumine igitur naturæ notum eſt, imprudentiæ, temeritatis, ne dicam ſtultitiæ, reum eſſe illum qui in bivio attingendæ veritatis, quam inquirit, eam præeligit viam quam veroſimilius abducere ab illa cognoſcit, quam ad eamdem ducere. Quid? obtrudent ne Probabiliſtæ ſuam diſtinctiunculam probabilitatis ſpeculativæ, & practicæ? Audiant Auguſtinum Lib. XIX. de civit. Dei cap. iv. *Quid illa virtus quæ prudentia dicitur? Nonne tota vigilantia ſua bona diſcernit a malis, ut in illis appetendis, iſtiſque vitandis nullus error obrepat?* Dum intellectus proponit partem minus veriſimilem eligendam, an ſincere curat *ne error obrepat*? Quis ergo ire inficias valet, præfatum aſſenſum æque, aut minus probabilem, temeritatis & imprudentiæ plenum eſſe? Ergo, etiam admiſſa eiuſdem phyſica poſſibilitate, impoſſibilitas moralis evidens eſt. Sane ſi homines ſolo naturæ lumine perfuſi, nulliuſque theologicæ diſputationis, ſeu domeſticæ factionis præiudiciis occupati, ſuam in hac cauſſa proferre ſententiam deberent; nec unus quidem reperiretur qui imprudentiæ & temeritatis non damnaret illos qui in rebus obſcuris, & diſceptationi ſubiectis, falſoſimiliora veroſimilioribus præferrent; qui, reiecta probabiliori, minus probabilem eligerent opinionem.

IV. Quæ in hac diſſertatiuncula dicta ſunt, paucis perſtringuntur, & quam ſit pri-

Digitized by Google

prima Probabiliſtarum via fallax, oſtenditur. Duplex, ut iam innuimus, Probabiliſtarum via : altera directa , altera reflexa . De poſteriori in ſequentibus ; de priori hactenus diſputavimus . Probabiliſtæ ergo , qui cum P. *Eſparza* ſuſtinent , neminem uti poſſe opinione non exiſtente in intellectu operantis formaliter, & ſubiective; qui fatentur, per nullam reflexionem licitum mihi eſſe amplecti opinionem quam Auctores plures, & graves defendunt , niſi ego ipſe cum illis iudicio abſoluto, & directo actu eamdem ut veram iudicem : qui , inquam , hoc verum certumque principium fatentur , non alia via Probabiliſmum ſuſtinere valent, niſi propugnando indifferentiam intellectus, & poteſtatem proximam ad opinandum minus probabile, & magis probabile pro libito. Hanc autem indifferentem poteſtatem evidenter commentitiam nos hucuſque demonſtravimus : primum phyſice, quia naturæ intellectuali, cuius obiectum verum eſt, in unico tantum ex oppoſitis extremis exiſtens , repugnat ; deinde moraliter , quia repugnat principiis veræ prudentiæ. Igitur Probabiliſmus directus chimæricus eſt. Ad Probabiliſmum reflexum nunc accedendum.

Digitized by Google

DISSERTATIO VIII.

Adverſus

PROBABILISMUM REFLEXUM.

Quatuor, quibus nititur, principia penitus labefactantur.

PRAELOQUIUM

In ſyſtema P. Antonii Terilli. Iſtius iudicium de opere P. Michaelis Elizalde.

P. Antonius Terillus Anglus ingenio acri, acutoque, ut vidit machinam probabiliſticam, principiis *directis* nixam, corruere, aliis ipſe fulcris eamdem ſuſtinere labantem adniſus eſt. Probabiliſmo directo, ab anterioribus Theologis communiter defenſo, reiecto, Probabiliſmum reflexum commentus eſt. In lucem primum dedit Tomum in 4. Leodii anno 1669. inſcriptum, *Tractatus de conſcientia probabili*. P. Michael Elizalde Hiſpanus, doctiſſimus, unaque piiſſimus Ieſuita, principia Terilli, data opera confutavit, eiuſdem nomine occultato, ſummaque modeſtia, in prima ſui de *reg. mor.* parte, quam ſeparatim edidit ſub anagrammatico nomine *Antonii Celladei*. Terillus, ut erat feracis ingenii, hanc primam *Celladei* partem refellere aggreſſus eſt ſpiſſiore volumine in folio, edito Leodii anno 1677. Dum ſub prælo hoc ſudabat opus, denatus *Terillus* eſt. Vix exprimi poteſt, quam mordaci ſtilo hocce in opere Celladeum, ſeu P. Elizaldam carpat, & inſectetur. Quis ſit P. Elizalde omnium proborum & ſapientum iudicio, diximus alias. Illud in memoriam revocandum, ipſum Cardinalem Pallavicinum Elizaldam nuncupare ſui ſæculi doctiſſimum Theologum, cuius ſapientiam ut admirentur omnes, non ignorantia, admirationis matre, ſed ſapientia opus eſſe teſtatur in *hiſtor. Concil. Trident. Lib. VI. cap.* XVII. *num.* 14. Illum ad refellendum Probabiliſmum excitavit, ſuaſit, & ut confutaret quod ipſe ſcripſerat, ſtimulos adiecit. *Gloriæ mihi vertam, & honori* (inquit Cardinalis in volum. epiſt. edit. Venet. 1701. pag. 72.) *ſi nomen meum inſculptum videro marmoribus adeo pretioſis, adeo ſolidis, adeo duraturis. Quin alicuius meriti me participem fore ſpero, quod edendum opus, adeo legi divinæ ſervandæ, promovendæque perutile, votis meis probaverim.* Hoc idem teſtatur P. Elizalde in *quæſt. unic.* ad Logicam Moyæ §. 4.

Digitized by Google

Eminentiſſimus Cardinalis Pallavicinus, *qui dignatus cetera operis huius perlegere, ſuam in eo impugnationem deſideravit, eamque ut efficerem iniunxit*. Addit idem Elizalde. *Poſtremo legit* (Cardinalis Pallavicinus) *librum Celladei, & in veritate maxime firmatus fuit*. Ceterum, ſi vis certius doctrinæ, & pietatis P. Elizalde teſtiſtimonium, lege ipſius opera *de recta morum doctrina*, tum de *forma veræ religionis quærendæ*.

Quid iudicii in tam ſapientem, tamque pium Theologum, ſeu in eiuſdem volumen de *recta morum doctrina*, pronuntiat Princeps Probabiliſmi *reflexi*, P. Antonius Terillus? Audi lector, & quis ſit P. Terillus, plenius percipe. *Liber Celladei æquivocationibus, & contradictionibus abundat . . . Nullum umquam catholici Scriptoris librum tantæ molis legi, in quo MINUS VERITATIS reperi*. Tom. de reg. mor. part. 1. quæſt. 1. num 300. „ Cum ego omnium aliorum conatus in hac materia „ repuliſsem, nonnemo exiſtimare potuiſset, me *Celladei* argumentis ceſſiſſe, atque „ cauſſa quodammodo cecidiſſe, niſi cum illo etiam congrederer, *illiuſque argu-„ menta prorſus nulla eſſe demonſtrarem. Sed abſit ut quiſquam hoc arbitretur. Non „ ita eſt. IN OMNIBUS ERRAT Celladeus* (*Elizalde.*) loc. cit. pag. 6. num. 20. Paſſim per univerſum opus ſimilia repetit. Et tandem *II. Part. quæſt.* lxviii. quæ ultima eſt *num.* 1. *pag.* 276. ſic concludit. „ Hactenus examinavi univerſa „ *Celladei* fundamenta de *recta morum doctrina* . . . . Pluribus in locis demonſtra-„ ctiones iactat: alibi argumenta ſua tamquam inſolubilia proponit: uno verbo, „ ubique ferme triumphum canit. Sed ego loco demonſtrationum, & argumento-„ rum inſolubilium vix aliud quam contradictiones, aut æquivocationes, vel ar-„ gumenta de ſubiecto non ſupponente, reperi. *Nec ullum librum catholici Scri-„ ptoris umquam legi, in quo tam parum veritatis inveni*.

An quæ de ſapientiſſimo Elizalde Terillus ſcripſerit, eidem Terillo quadrent, ex iis quæ hactenus dicta ſunt, iudicet prudens lector. Nullius in hac cauſſa fidei, nullius auctoritatis eſſe P. Terilli aſſertiones, alibi oſtenſum eſt. Et revera cenſuræ quas in P. Elizalde vibraſſe Terillum deſcripſimus, confirmant quæ de illo alias diximus. Ex tot quos legi Probabiliſtis neminem ſane offendi qui paradoxa adeo incredibilia evulgaverit, qui tam impotenti animo pro Probabiliſmo pugnaverit, qui tam audacter alios Scriptores contempſerit. Acumen illius ſcripta produnt, & eruditionem rei tantum probabiliſticæ. Sed quo acutior, & eruditior, eo incredibiliora paradoxa excogitavit. Futilitatem principiorum, quibus ante ipſum innitebatur Probabiliſmus, agnovit: idcirco, ut eumdem a ruina ſervaret, commentus in Deo eſt leges antecedentes, & conſequentes. Tum leges naturales, & poſitivas, quas in diſputationem Theologi vocant, de medio ſuſtulit, quod ſatis promulgatæ non ſint. Hominem adverſus Deum litigantem ſuper libertatis poſſeſſione inducit. Hæc, & alia paradoxa, quæ immania conſequantur abſurda,

quæ-

Digitized by Google

quæque P. Antonius Terillus excogitavit, infra diſcutiam. Scias tamen velim *P. Elizaldam* in ſecunda ſui operis parte Terillum confutaſſe, illius occultato nomine, de quo hæc ſcribit Part. II. Lib. VI. quæſt. ix. §. 6. pag. 225. *Probabiliſta quidam recentiſſimus, omnium qui hactenus prodierunt, forte laxiſſimus, doluit interea in prologo laxitatem nimiam, & multitudinem librorum, & opinionum, quibus multi triginta abhinc annis bibliothecas impleverunt*. Plura de P. Terillo diximus, plura dicemus; numquam tamen ſatis, & pro dignitate illius paradoxa exagitabimus.

CAPUT I.

Pictura Probabiliſmi reflexi, propugnati a Terillo, & Terillianis, paucis adumbratur.

I. INeluctabile Antiprobabiliſmi principium, ut vidimus, eſt conformitas cuiuſque moralis honeſtatis cum æterna Dei lege, quæ prima regula eſt, & primus fons omnis bonitatis moralis. Conſcientia vero noſtra regula ſecundaria eſt, quæ, ut recta ſit, neceſſario ſubiecta eſſe debet primæ; ut ex terminis liquet, & ſupra probatum eſt.

II. Antiquiores Probabiliſtæ vix in examen revocarunt hoc potiſſimum ſententiæ noſtræ fundamentum; ſed illud indictum fere reliquerunt. P. Antonius Terillus, ut erat vir acri acutoque ingenio, illius vim, & efficacitatem ſubodoratus eſt: & cum non haberet unde illud eluderet, paradoxa excogitavit incredibilia, quorum potiſſimum eſt inventio duplicis legis æternæ. Alteram vocat *legem per ſe*; alteram *legem per accidens*: ſeu alteram *antecedentem*, & *abſolutam*; alteram *conſequentem*, & *relativam*. Opinio minus probabilis, ſeu minus veroſimilis conformis non eſt, inquit, legi æternæ veritatis *per ſe*; at conformis eſt legi æternæ *per accidens*. Hæc eſt nova doctrina quam excogitavit P. Terillus, & quam ſequuntur eius aſſeclæ, ut Probabiliſmum labantem ſuſtineant. Abſque hoc commento, ſeu paradoxo nil muſſitare valent adverſus illud luculentiſſimum principium, quo oſtenſa eſt neceſſitas conformitatis regulæ ſecundariæ ad primariam.

III. Quatuor ergo ſunt Probabiliſtarum principia. I. *Qui probabiliter operatur, prudenter operatur*. Hoc principium vocant *a priori*: & tamen eſt unicum controverſiæ diſputandæ *ſubiectum*. Vix credibile foret homines ratione præditos, nedum ingenioſos, acutos, atque perdoctos, ut plures Probabiliſtarum ſunt, poſſe loco principii ponere quod unice diſceptandum eſt. II. *Lex dubia non eſt lex*. Dubiæ autem leges eæ ſunt de quibus graves Theologi in utramque partem diſputant. Viden', quantum iugum evangelicum alleviarint Probabiliſtæ? Accipe Summam P. Eſcobarii, in qua paſſim ex vigintiquatuor ſenioribus duodecim contra legem,

Digitized by Google

legem; duodecim pro lege pugnant. Leges iſtæ omnes in fumum abeunt, quoniam dubiæ ſunt. III. *In dubio de honeſtate actionis melior eſt conditio poſſidentis*. Hoc tertium principium cetera priora confirmat. IV. *In Deo datur lex abſoluta, & lex reflexa*. Huic legi divinæ reflexæ, ſeu per accidens, conformia ſunt vitia, & ſcelera materialia. Horrenda ſunt abſurda quæ hæc quatuor conſequuntur principia.

IV. Hæc eſt pictura, ſeu potius picturæ probabiliſticæ informe exemplar, quod ſuis coloribus clarius exprimemus infra. Probabiliſmum his quatuor munitum fundamentis myſterium vocat P. Antonius Terillus Antiprobabiliſtis impervium, tract. de conſc. probab. quæſt. XXVIII. num. 14. pag. 558. *Adverſarii autem, qui nondum intellexerunt hoc myſterium, aerem verberant*. P. Paulus Segneri, Auctor trium epiſtolarum, pro Probabiliſmo myſterioſam hanc Terilli doctrinam Italico ſtilo fideliter exſcribit. Lege *Tom. II. Hiſtor. Probabiliſ. & Rigoriſ. cap. 1. a pag. 7.* In hac diſſertatione quatuor indicata probabiliſtica principia penitus profligabimus.

C A P U T II.

Principium probabiliſticum, In dubio de honeſtate actionis melior eſt conditio poſſidentis, *falſum eſt, illudque immania conſequuntur abſurda. P. Michael Elizalde arguta, & efficaci argumentatione perſtringit Probabiliſtas.*

I. LEx tollit ius libertatis humanæ, inquiunt Probabiliſtæ. Ius libertatis certum eſt. Dum Theologi diſputant de legis obligatione, lex iſta dubia eſt. Ergo nequit auferre ius certum libertatis. Quandoquidem *in dubio melior eſt conditio poſſidentis*.

II. Reſpondent communiter Antiprobabiliſtæ, regulam hanc valere in materia juſtitiæ, ſecus in ceteris controverſiis, ubi ſermo eſt de honeſtate, aut malitia actionis. Verum, hoc miſſo reſponſo, in quacumque materia laudatam regulam, *In pari cauſſa melior eſt conditio poſſidentis*, locum habere nos ultro concedimus; atque ſubdimus, non modo præfatam regulam non favere Probabiliſmo, ſed illum funditus evertere. Idque probo.

III. In memoriam revoca æternam Dei legem, Dei eſſe voluntatem, primam cuiuſque operationis noſtræ regulam. Ad tribunal probabiliſticum ſe ſiſtunt voluntas æterna Dei, & voluntas humana, ſeu Deus, & homo. Ambo iura ſua exponunt, quæ utriuſque partis æqualia apparent. In favorem libertatis humanæ ſententiam dicit tribunal probabiliſticum. Eccur? Quia *in pari cauſſa melior eſt conditio poſſiden-*

dentis. Ne terreare, inquit P. Terillūs, inaudiens hominem Deo litem intendere; deque eodem victoriam apud tribunal probabiliſticum referre. Siquidem dum lex divina poſſeſſione fruitur, tum Deus litem vincit contra hominem; e contrario quando libertas poſſeſſione gaudet, tum homo litem vincit contra Deum. Perhorreſcis talia inaudiens? Lege ſequentia, quæ P. Antonius Terillus ſcribit tract. de conſc. prob. quæſt. XXIII. num. 48. pag. 426. *Reſpondeo, eamdem regulam æque favere Deo contra nos, ac nobis contra Deum. Favet nobis, quamdiu ſumus in poſſeſſione libertatis; favet Deo, quando lex eſt in poſſeſſione. Unde ſi lex certo exiſtat, & dubium ſit, an ſolverim debitum; æque teneor in illo dubio ad ſolvendum, ac ſi certo non ſolviſſem debitum. Cum ergo regula hæc favet Deo, quando poſſeſſio ſtat pro lege; ita favet nobis, quando poſſeſſio ſtat pro libertate, & dubium eſt de lege.*

IV. Adeſt ergo titulus, qui æque homini contra Deum, ac Deo contra hominem faveat? Scilicet, inquit P. Antonius Terillus. *Eadem regula æque favet Deo contra nos, ac nobis contra Deum.* En myſterium probabiliſticum. Sed unde nobis, quæſo, ſupremus iſte libertatis titulus? Quidquam ne nobis ineſt, a Deo non collatum? *Quid habes* (clamat Paulus I. ad Cor. IV.) *quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?* Ex quo regula illa civilis, & canonica condita fuit, unice inſerviit litibus dirimendis in foro exteriori ad epocham uſque nati Probabiliſmi; numquam vero decidendis conſcientiæ controverſiis. Ediſſerant nobis Probabiliſtæ. Libertas noſtra ita ne a ſuprema Dei iuriſdictione immunis eſt, ut, Deo invito, uti eadem valeamus? Negas? Ubinam ergo fundatur titulus iſte, quo libertas noſtra in pari cauſſa prævalere contra Deum queat?

V. Ut preſſius urgeamus Probabiliſtas, duplex diſtinguenda libertas eſt. Altera eſt phyſica, quæ poteſtas eſt eliciendi operationem ſive licitam, ſive illicitam, honeſtam æque ac turpem. Altera eſt moralis, quæ immunitas eſt ab obſervantia alicuius legis, vel præcepti. Quare nobis Catholicis haud ineſt libertas a comeſtura carnis in Quadrageſima, ab auditione Miſſæ diebus feſtis, a communione paſchali, aliiſque pluribus. Contra Lutherani, Calvinianique libertate conſcientiæ frui dicuntur, quod iugum præfatarum legum excuſſerint. Nulla lex aufert libertatem phyſicam, quin eam ſupponit, ut legis tranſgreſſio criminoſa ſit. Libertas phyſica a Theologis *libertas a neceſſitate*; libertas moralis *libertas ab obligatione* appellatur.

VI. Cum Probabiliſtæ iactant hanc regulam, *Melior eſt conditio libertatis humanæ poſſidentis*, haud loquuntur de libertate humana phyſica; alioquin hoc eſſet illorum ratiocinium. Libertate polleo blaſphemandi, peierandi, furandi, occidendi, adulterandi, & contra: ergo hæc omnia patrare volo, quoniam *melior eſt conditio poſſidentis*. Nimis ſceleſtum foret ratiocinium iſtud. De libertate ergo morali, quæ

Digitized by Google

quæ in exceptione a legis ſervandæ obligatione ſita eſt, loquuntur. Hoc ſuppoſito, ſic argumentor.

VII. Quando diſputatur, ſitne uſurarius contractus; quodnam eſt controverſiæ caput? Non ſane aliud, niſi utrum ſim ego liber, aut ſecus ad eumdem perficiendum. Si adſit lex vetans, libertate morali deſtitutus ego ſum; ſi lex deſit, liber ego. Dum itaque diſputatur, ſit ne licitus, an illicitus contractus; diſputatur, utrum liber ego ſim ad celebrandum, aut non celebrandum contractum. Ergo dum Probabiliſtæ in ſimilibus diſputationibus iactant laudatam regulam, *Melior eſt conditio poſſidentis*, perridiculam committunt principii petitionem, ut Schola loquitur. In litibus externi fori ſæpe proprietas rei dubia eſt, poſſeſſio certiſſima. Quapropter non raro iudicium *petitorium*, quod proprietatem rei ſpectat, favet Petro; & iudicium *poſſeſſorium* favet Paulo. Hæc duo oppoſita iudicia, quæ in foro exteriori ſæpe locum habent, in tribunali conſcientiæ impoſſibilia ſunt. Quandoquidem ſi certa ſit libertatis meæ poſſeſſio ad ineundum contractum, nullum occurrere dubium poteſt, ſit ne licitus ac iuſtus contractus. Quoniam idcirco certa & evidens eſt meæ libertatis poſſeſſio, quia evidens eſt contractum non eſſe uſura infectum. Si enim dubium eſſet de contractus iniuſtitia; eo ipſo dubium eſſet, utrum mihi libertas ineſſet ad eumdem perficiendum. Ergo luculentum eſt, principium hocce probabiliſticum, *Melior eſt conditio poſſidentis*, putidum eſſe paralogiſmum, atque futiſe ſophiſma: quod clarius evinco.

VIII. Ut in tribunali forenſi allegare iure valeas hanc regulam, *Melior eſt conditio poſſidentis*, quid requiritur? Opus eſt poſſeſſionem fundi certam eſſe, extra controverſiam, omnibuſque compertam. Si Petrus haud eſſet certus & manifeſtus fundi poſſeſſor, poſſetne iactare, *Melior eſt conditio poſſidentis*? Porro quis Chriſtianorum certam libertatis poſſeſſionem oſtentare poteſt, qua celebret contractum illum ſuper quo in utramque partem gravibus ducti rationibus Theologi diſputant? Nemo ſane, niſi demens. Ergo diſputare, ſit ne feneratorius contractus, perinde eſt ac diſputare, utrum Chriſtianus libertate eumdem celebrandi fruatur.

IX. Sub alio aſpectu obſidere Probabiliſtas lubet, iiſdem ultro concedentes iterum, laudatam regulam in quacumque materia locum habere. Quærimus: dominium liberum hominis in ſuas actiones nonne ſubiectum eſt ſupremo Dei dominio? Ais. Ergo, quoties dubitatur, conceſſerit ne Deus tale dominium in hunc aut illum contractum, in hanc aut illam actionem, regula, *Melior eſt conditio poſſidentis*, Deo, non homini favet: quoniam poſſeſſio Dei certa eſt, hominis dubia. Exemplo rem patefaciam. Paulus rebus Antonii utitur, Antonio inſcio. Omnium conſenſu Paulus peccat. Cur? Quia Paulus nullo potitur iure in res Antonii. Contra Antonius ius certum habet ne ullus rebus ſuis, ſe inconſulto, utatur. Quis dixerit, hominem iure poſſe, Deo inſcio, uti propria libertate? Nemo dixerit, domi-

minium libertatis humanæ in proprias actiones non eſſe dominio ſupremo Dei ſubiectum, & ab eodem dependens, tamquam cauſſam ſecundariam a primaria. Ergo doctrina P. Terilli, aliorumque Probabiliſtarum, aſſerentium in pari cauſſa hominem poſſidere libertatem contra Deum, eſt paradoxon, & monſtruoſum abſurdum. Si enim libertas hominis in omnibus a Dei libertate pendet, qui fieri poteſt ut ius poſſeſſionis homo adverſus Deum allegare queat?

X. Alio exemplo adhuc clarius rem demonſtro. Paulus mera liberalitate dominium utile omnium bonorum ſuorum Antonio concedit, paucis exceptis. His ne utatur, ſe inconſulto, ſevere vetat. Omnium tamen bonorum ſupremum dominium ſibi retinet. Dubitat Antonius, utrum hic aut ille fundus ſub paucis reſervatis comprehendatur. Paulum conſulere nequit, nec rationem evidentem invenire poteſt qua dubium excutiat. Abſolveres ne a peccato Antonium, ſi, dubio perſiſtente, illis uteretur fundis de quorum conceſſione minime ſibi conſtat a Paulo facta? Poſſet ne Antonius pro ſe iactare regulam, *Melior eſt conditio poſſidentis*, ut dubium pelleret? Minime, inquis. Cur? Quod nullum ius habeat Antonius in bona Pauli, abſque conſenſu Pauli. Ergo quamdiu dubius eſt conſenſus Pauli, tamdiu dubium eſt ius Antonii in bona Pauli. Ergo quouſque perſeverat dubium ius Antonii in bona Pauli, eo uſque Antonius peccat, ſi utatur bonis Pauli, dubio obnoxiis. Nec univerſale dominium, quod Antonio Paulus impertiit in bona ſua expreſſe conceſſa, ius tribuit Antonio in illa bona de quibus dubitat, ſintne ſibi, aut ſecus a Paulo conceſſa. Hæc omnia luculenta ſunt.

XI. Voluntas humana non aliud morale dominium ſuæ libertatis in opera exercenda habet, niſi illud quod ſibi a Deo conceſſum eſt. Quoties conſtat de conceſſione, ſeu permiſſione operationum, certum voluntas ius in eaſdem habet; nullum vero ius poſſidet, ſi certo conſtet de prohibitione. Nemo hoc in diſputationem vocat. Ergo quoties diſputatur ſuper lege aut concedente, aut prohibente, dubium dominium remanet. Ergo aperta dementia eſt, in ſimili caſu iactare ius poſſeſſionis. Ergo qui ſub tali dubio operatur, peccat omnium conſenſu.

XII. Urgeo ex alio latere Probabiliſtas. Deus ſupremo abſolutoque dominio potitur in ea quorum dubium eſt, utrum ſint ab illo humanæ voluntati conceſſa. Voluntas igitur creata ſolum ius dubium habet in illa opera de quibus diſputatur, ſintne eidem a Deo permiſſa. Ecce igitur ad P. Terilli, aliorumque Probabiliſtarum tribunal Deus, & voluntas humana. Ille certum ſupremum, abſolutumque dominium habet. Hæc dubium, dependens, ſubiectum ius ſuper operationibus liti ſubiectis poſſidet. Si valet veſtra iactata regula, *In pari cauſſa melior eſt conditio poſſidentis*, cuinam victoriam aſſeritis? Deo, certo, ſupremo, abſolutoque poſſeſſori; an homini poſſeſſori dubio, & Deo ſubiecto? Nonne certum, & luce meridiana evidentius eſt, vi præfatæ regulæ Deo aſcribendam eſſe in pari

cauſſa

Digitized by Google

cauſſa victoriam? Ergo luculentiſſimum eſt, in controverſiis dubiis decidendum eſſe in favorem legis æternæ, ſeu ipſius Dei. Ergo evidens eſt, Probabiliſmum dictæ regulæ, *Melior eſt conditio poſſidentis*, innixum, inane paradoxon eſſe, chimæramque apertiſſimam, quam P. Antonius Terillus effinxit his verbis: *Reſpondeo, eandem regulam æque favere Deo contra nos, ac nobis contra Deum. Favet nobis, quamdiu ſumus in poſſeſſione libertatis; favet Deo, quando lex eſt in poſſeſſione.* Hac ſua doctrina P. Terillus tot deos efficit, quot homines. Ut enim doctrina ſua quidquam concludat, æquales Deo homines conſtituit. Si æquales; ergo dii. Nulla hic exaggeratio. Neceſſaria ſunt hæc Terillianæ doctrinæ conſectaria.

XIII. Paucis rem omnem perſtringamus. Ius poſſeſſionis, quod in dubiis controverſiis libertati humanæ adſcribunt Probabiliſtæ, falſum eſt, commentitium, futile: lædit altum ſupremumque dominium divinum, tremendæ maieſtati iniuriam irrogat, ſubordinationem creaturarum ad Deum perturbat, hominem Deo æquat, atque adverſus Deum vitilitigatorem efficit. Hæc omnia neceſſaria conſecutione ex doctrina P. Terilli, & Probabiliſtarum Terillo adhærentium proficiſcuntur. Abſit ut dicamus, talia Probabiliſtas aſſerere; ſed dicimus, talia Probabiliſtarum doctrinam neceſſario conſequi. Quare verbis Auguſtini illos alloquimur. *Hæc quidem ipſi non ſentitis; ſed hæc ſequuntur illa quæ ſentitis: mutate ergo antecedentia, ſi vultis cavere ſequentia.* Lib. II. de adult. coniug. cap. IV. mutato ſingulari in plurale.

XIV. P. Michael Elizalde *Lib. VIII. quæſt.* XII. *§.* 5. argute non minus quam ſtrenue Probabiliſtas urget, ac obſidet. Regius Propheta *Pſal.* XXXIX. inquit: *Lex tua in medio cordis mei*. Item *Pſal.* CXVIII. *Portio mea, Domine (dixi) cuſtodire legem tuam*. Non igitur calamitatem ſuam, non tyrannidem, ſed hereditatem exiſtimavit cuſtodire legem Domini, quam & in medio cordis ſui fixerat. Quis ex heredibus exceptiones quæritat, & effugia, ut hereditatem abdicet, reiiciatque? Quis heres ſponte clamat: hereditas non probat, hereditas non concludit? Quis, ut hereditatem reiiciat, opponit: *Melior eſt conditio poſſidentis*? Quid, precor, poſſidentis? Libertatem, inquis, meam. Ita ne vero? An non vides quid recuſes? Non ſane malum, non detrimentum, non gravamen; ſed hereditatem, feuda plura, ampla prædia, palatia magna, aurum, argentumque. Quid? Aures arrigit vel ipſe Probabiliſta. Eccur? Quia res iſtas amat. Non ergo conſulit, quomodo hereditas ſibi non competat, non rationes ſcrutatur, quibus præfata bona repellat, non *leges reflexas* comminiſcitur; ſed contra ſubtiliter inquirit, advocatos adit, qui iura hereditatis obtentæ defendant. Cur hoc? Ut hereditatem obtineam, inquis. Quid? vis ergo libertatis tuæ iura amittere? Rides, clamaſque, hereditatem bonum tuum eſſe, gravamen non eſſe; ſed felicitatem reputas ſubiici hereditati. Nunc, oro te, hæc accommoda legi Dei, quæ portio iuſtorum eſt; & forte erubeſces. Erubeſcant

ſane,

Digitized by Google

ſane, & confundantur qui quæ confutavimus fovent. Hæc concionatoria ſunt, inquiunt, qui nec quid ſit vera Theologia, nec conciones, tenent. Audiant iſti S. Thomam 2. 2. quæſt. xliv. art. 1. ad 2. *Obligatio præcepti non opponitur libertati, niſi in eo cuius mens averſa eſt ab eo quod præcipitur; ſicut patet in his qui ex ſolo timore præcepta cuſtodiunt. Sed præceptum dilectionis non poteſt impleri, niſi ex propria libertate. Et ideo libertati non repugnat.* Ergo qui lites ſuſcitant, qui cavillantur, ut hanc legis hereditatem reſpuant, ii ſunt quorum mens averſa ab eo eſt quod præcipitur. Tria ſunt hominum genera legem cuſtodientium, ſervorum, mercenariorum, filiorum. Ex quibus nec puri ſervi, nec puri mercenarii, ſed filii ſalvantur: nam filii heredes quidem Dei, coheredes autem Chriſti. Primi ex ſolo timore, ſecundi ex ſola ſpe præmii præcepta cuſtodiunt; ſed primum omnium maximumque mandatum prætermittunt. Poſtremi vero filii timore excitati, ſpe erecti, ex amore ſervant. Ex quibus conſtat, lites illas probabiliſticas cum lege, haud eſſe filiorum, ſed vel ſolum ſervorum, vel ſolum mercenariorum. Et quemadmodum in bello armorum pugnat quiſque ne ab hoſte capiatur, & captivus ducatur; ita inter hos ſervos, & Deum bellum inſtituitur rationis, & allegant quanta poſſunt, ne ſubiiciantur; ac niſi vi rationis evidentiſſimæ capti, & devincti, cedere nolunt. Hactenus Elizalde paucis ſectis, & immutatis. Nullus dubito quin conſuetis diſtinctiunculis hæc omnia diſcerpant Probabiliſtæ, Clamabunt, hinc ſequi Tutioriſmum, Rigoriſmum, ſi paritas hereditatis conſiſtat: quia quiſque ditiorem deſiderat hereditatem. Verum futilia hæc ſunt: quæque enim ſuo in ſenſu accipienda ſunt; & ad labefactanda *P. Terilli* commenta, quibus ad litigandum cum Deo homines inſtruit, efficacia ſunt, atque opportuna.

CAPUT III.

Alterum principium probabiliſticum, Lex dubia non eſt lex, *falſum, erroneum, atque immanium abſurdorum plenum eſt.*

PLura ſummi momenti diſputanda hoc in capite occurrunt adverſus P. Antonium Terillum, Paulum Segneri, Claudium La-Croix, ceteroſque Probabiliſtas recentiores omnes, qui *Reflexiſtæ* nuncupantur. Fundamentum potiſſimum probabiliſticum diſputandum ſuſcipimus. Et quoniam illud ab imis ſuffodere in votis eſt, plura explicemus principia oportet, quæ penitus ſyſtema probabiliſticum evertunt. Idcirco caput iſtud claritatis gratia in varios tribuo paragraphos.

Digitized by Google

§. I.

Paucis delibatis, P. Antonii Terilli, aliorumque Probabiliſtarum, negantium legem in controverſiam vocatam, eſſe legem, doctrina exponitur.

I. PAlam fecimus ſupra, operationes omnes humanas, bonas, aut malas dici per relationem, aut oppoſitionem ad legem æternam Dei, D. Thoma auctore inquiente 1.2. quæſt. xix. art. 9. *Illud quod eſt primum in quolibet genere, eſt menſura, & ratio omnium quæ ſunt illius generis.* Quælibet bonitatis, & honeſtatis guttula ab immenſo illo divinæ voluntatis Oceano profluit. Si voluntas humana abſque ſubiectione ad Dei voluntatem, ſeu legem æternam producere quidquam honeſti poſſet, voluntas hæc Deus eſſet.

II. Oſtenſum itidem eſt nos gravi præcepto urgeri ad inveſtigandam veritatem iſtius æternæ legis. Non tenemur reipſa eam adinvenire; ſed pro viribus adlaborare aſtringimur ut eam inveniamus. Ab ipſa inventione, humanæ mentis imbecillitas interdum nos excuſat; ſed nullum adeſt privilegium quod nos ſolvat a graviſſimo inveſtigationis debito. Qui, reiecta probabiliore ſententia, utitur minus probabili favente libertati, non modo pro virili parte non ſtudet aſſequi veritatem æternæ legis, ſed occurrentem veritatem reiicit, reſpuitque. Hæc omnia latius ſupra oſtenſa ſunt. His paucis delibatis, Terilli, Segneri, & Probabiliſtarum communis doctrina exponitur.

III. Summa doctrinæ Terillianæ, quam prius Ioannes Caramuel invexerat, hæc eſt. Ex catalogo legum expungit omnes leges, naturales, divinas, humanaſque, de quibus in utramque partem diſputant Theologi. Et quia illius paradoxa omnem ſuperant fidem, nil dicam, niſi illius verbis omnia confirmem. Sic ergo argumentatur in Tom. de reg. mor. I. Part. quæſt. 11. num. 45. pag. 19. *Nulla lex obligat, niſi ſufficienter promulgetur. At quoties adſunt rationes probabiliter fundantes, partem minus tutam eſſe licitam, lex præcipiens partem tutiorem non eſt ſufficienter promulgata. Ergo illa lex neminem obligat, quamdiu certo probabile eſt partem minus tutam non eſſe prohibitam. Rationem banc fuſe deduxi quæſt.* xxiii. *de conc. probab.* Hanc eamdem doctrinam fuſe explicat *Part. II.* quæſt. xliii.

IV. Advertit inſuper, dupliciter legem dubiam eſſe, nimirum quantum ad exiſtentiam, & quantum ad extenſionem. Dubitas, utrum ſub lege amandi Deum comprehendatur actus quo ſemel in anno Deus amatur; aut contra dubitas, utrum detur lex præcipiens amorem Dei. Primum vocatur dubium de *modo legis*; alterum, dubium de *ſubſtantia legis*. Hæc tamen, inquit, non eſt differentia ſubſtantialis, immo dubium de *modo legis* revocatur in dubium de *ſubſtantia legis*. Hæc

ſunt verba P. Terilli de conſc. probab. quæſt. XXIII. num. 15. pag. 411. *Iam vero ut conſtet nullam legem eſſe ſufficienter promulgatam circa quidquam, quamdiu probabile eſt illud non eſſe prohibitum, adverto, quæſtionem dupliciter fieri poſſe. Primo, ſi utrimque detur probabilitas de ſubſtantia, ſeu exiſtentia legis; ſi nempe ita probabile ſit legem exiſtere, ut oppoſitum ſit etiam probabile. Sic probabile eſſe poteſt alicui, quod Epiſcopus ieiunium præceperit, eo quod ipſe audierit Epiſcopum iurantem, velle ſe tali die ieiunium indicere: oppoſitum etiam eſſe poteſt probabile, eo quod in illo ipſo die nuntius nullus ea de re ad illius loci Parochum pervenerit. Secundo, ſi certo conſtet de lege, ſed dubium ſit de aliquibus, an involvantur in lege; quod aliqui volunt eſſe dubium de modo legem ſervandi . . . Hic ſecundus modus loquendi reipſa coincidit cum primo: quia omne eiuſmodi dubium ſemper procedit de ſubſtantia legis, ſcilicet de voluntate, & imperio Superioris, in quibus eſſentia legis conſiſtit . . . . Itaque, reſpectu legis divinæ idem eſt quærere, an liceat pingere in die feſto, ac quærere, an detur ſubſtantia legis terminatæ ad talem modum, nec ne? Itaque quæſtiones iſtæ coincidunt; & utcumque hoc ſe habeat, promulgatio æque requiritur ut lex obliget quoad modum ac quoad ſubſtantiam.*

V. Hanc Terilli doctrinam poſteriores Probabiliſtæ communiter ambabus ulnis amplectuntur, ut La-Croix, Segneri, Caſnedi, Viva, ceterique. *La legge* (inquit P. Paulus Segneri in epiſt. III. num. 2.) *non è legge, finchè non ſia baſtevolmente promulgata. Ora come mai può dirſi promulgata una legge a ſufficienza, intorno a cui ſono già tanti ſecoli che i Dottori non altro fanno che contendere, ſe vi ſia? Per quanto ella ſia probabile, non è legge: fino a che è probabile non eſſervi una tal legge, non v'è, perchè non è promulgata a ſegno che baſti. Dirà forſe l'Autore, ch'egli intende forſe per legge una legge dubbia. Beniſſimo. Ma legge dubbia chi diſſe mai che ſia legge?* Plurima alia ibidem Segneri habet, ex Terillo fideliter ſuſcepta. Hæc omnia communia ſunt penes Probabiliſtas recentes.

§. II.

Theologorum doctrina de neceſſaria legis promulgatione.

I. UT P. Terilli, aliorumque Probabiliſtarum falſa deſcripta doctrina penitus profligetur, quid de legum promulgatione Theologi doceant, explicandum eſt. Sub duplici veluti ſtatu legem tum Iuriſconſulti, tum Theologi conſiderant. Et primum ipſa voluntas legiſlatoris lex imperfecta eſt, ſeu initium legis. Secundo præter voluntatem, atque intentionem conſiderant intimationem huius voluntatis ſubditis factam. Promulgatio itaque legis eſt manifeſtatio, ſeu denuntiatio voluntatis legiſlatoris, ſubditorum communitati facta. Quemadmodum lex bonum non privatum, ſed commune ſpectat; ita promulgatio non privatis, ſed communitati

tati

Digitized by Google

tati indicitur. Hæc promulgatio ita neceſſaria eſt, ut, ea ſublata, nulla ſit lex. Legis poſitivæ promulgatio aliquibus ſignis, & cæremoniis fit iuxta cuiuſque gentis ritum, & formam; legis naturalis promulgatio lumen illud eſt animabus noſtris a Deo impreſſum. Neceſſitas huius promulgationis clara eſt. Voluntas legislatoris occulta ſua natura eſt, libera, contingens. Ut fiat manifeſta, & perpetua, opus eſt ut eo ritu, vel ſigno exponatur quo poſſit ab omnibus cognoſci. Hæc omnia tradit S. Thomas 1. 2. quæſt. xc. art. 4. *Lex imponitur aliis per modum regulæ, & menſuræ. Regula autem, & menſura imponitur per hoc quod applicatur his quæ regulantur, & menſurantur. Unde ad hoc quod lex virtutem obligandi obtineat, quod eſt proprium legis, oportet quod ipſa applicetur hominibus qui ſecundum eam regulari debent. Talis autem applicatio fit per hoc quod in notitiam eorum deducitur ex ipſa promulgatione. Unde promulgatio ipſa neceſſaria eſt ad hoc quod lex habeat ſuam virtutem.*

II. Quod in hac materia pro quæſtionis noſtræ deciſione perpendere quiſque magnopere debet, eſt, legem non ſingulis privatis, ut diximus, ſed hominum communitati promulgari. Contra præceptum, quod privatum, non commune bonum ſpectat, privatis imponitur, & indicitur. Promulgatio legis ſingulis ſubditis non difficilis modo, ſed moraliter impoſſibilis eſt. Lex ſemel promulgata omnes ſubditos aſtringit, etiam eamdem ignorantes. Si iſti eam tranſgrediuntur, immunes utique a culpa ſunt, quoties invincibilis ignoratio ſit: immunes, inquam, a culpa ſunt, non propterea quod lex non obliget; ſed quia ignorantia, ſi ſit invincibilis, excuſat, ut docet Angelicus 1. 2. quæſt. xc. art. 4. ad 2. *Illi coram quibus lex non promulgatur, obligantur ad legem obſervandam, inquantum in eorum notitiam devenit per alios, vel devenire poteſt promulgatione facta.* Hinc eſt quod formula ordinaria, qua leges pontificiæ promulgantur, hæc eſt: *Volumus quod præſentes litteræ, apud valvas Baſilicarum* &c. *affixæ, omnes ita arctent, & afficiant, ac ſi unicuique perſonaliter intimatæ fuiſſent.* Notitia privata, quam promulgatæ legis ſubditi acquirunt, nullam legi vim confert; ſed eam perfecte conſtitutam, promulgatione communitati facta, ſupponit. Hæc particularis notitia ſubditi applicatio actualis legis eſt, ut dirigat proprias actiones; quemadmodum applicatio ignis ad materiam comburendam vim igni non tribuit, ſed illum facultate ad comburendum apte inſtructum ſupponit. Interdum ſubditorum hæc privata notitia promulgatio appellari ſolet; ſed promulgatio hæc impropria eſt, nullam vim legi tribuens.

III. P. Terillus, & ceteri Probabiliſtæ, qui controverſam legem a legum cenſu expungunt, quod ſatis promulgata non ſit, de promulgatione loquuntur in vero rigidoque ſenſu accepta: de ea promulgatione loquuntur ſine qua lex non eſt lex. Porro lex non deſinit eſſe lex, quod privatis promulgata non ſit; ſed tunc ſolum non eſt lex, quando communitati indicta non eſt. Terillus quandoque confundit

promulgationem privatam, ſeu impropriam; cum publica, ſeu propria. Ceterum; ne ullo elabi modo queat P. Terillus, hoc illum dilemmate aſtringimus. Aut contendit Terillus promulgandam eſſe legem ſingulis, aut ſoli communitati, ut vim legis obtineat. Si primum; univerſo Theologorum, & Canoniſtarum conſenſui adverſatur, promulgationemque poſcit moraliter impoſſibilem. Si ſecundum concedit; cauſſa cecidit. Si omnem legem controverſam negat eſſe legem; in fumum amandat magnam Decalogi partem, ſaltem quantum ad extenſionem. Cedo: aut Probabiliſtæ negant, leges in utramque partem probabiliter diſputabiles eſſe leges quantum ad exiſtentiam; aut negant illarum extenſionem ad caſus peculiares. Si primum aſſerunt; de medio tollunt, ſin omnes, ſaltem plurimas, & fere omnes leges naturales, & divinas; cum paucæ ſint quæ a Theologis in controverſiam non vocentur. Si ſolum negant extenſionem ad aliquem peculiarem caſum; tum conſueta vitioſa principii petitione irretiuntur; ut infra evidenter palam fiet.

§. III.

Doctrina Probabiliſtarum negantium, legem probabiliter in utramque partem diſputabilem, eſſe legem, evidentiſſimæ falſitatis revincitur tum ratione, tum auctoritate.

I. QUælibet opinio aut vera, aut falſa eſt. Probabilitas eſt effectus ignorantiæ humanæ mentis, quæ nequit ſemper veritatem reipſa aſſequi. Opinio quæ Petro eſt probabilis, Paulo improbabilis eſt. Ceterum in ſe, & *reſpectu* Dei aut falſa, aut vera eſt. Id extra controverſiam eſt. Porro opinio quæ vel adfirmat, aut negat, probabiliter licitum hunc contractum, nequit eſſe vel falſa, vel vera, niſi detur lex quæ aut præcipiat, aut vetet talem contractum. Ergo probabilis diſputatio in utramque partem minime a cenſu legum legem diſputabilem expungit.

II. Aliam conficio ineluctabilem demonſtrationem. Dum tu amplecteris opinionem ſive minus, ſive magis probabilem, *materialiter* peccas, poſito quod opinio hæc falſa ſit. Id adfirmant omnes Probabiliſtæ, qui docent, culpam hanc materialem imputabilem non eſſe ob bonam fidem, ſeu ignorantiam invincibilem. At, ſemel admiſſo quod lex ob mutuam probabilitatem in utramque partem non eſſet ſufficienter promulgata, atque adeo non eſſet lex, nulla, nec materialis quidem, culpa foret: quoniam nulla lex ſine promulgatione, nullum peccatum ſine lege; ubi nulla eſt lex, nec *formale*, nec *materiale* peccatum eſt. Ergo do-

ctri-

Digitized by Google

ſtrina probabiliſtica, quæ docet, leges in utramque partem probabiliter controverſas non eſſe leges, commentitia eſt, & aperta chimæra.

III. Tertiam efformo demonſtrationem, cuius prima propoſitione principium eſt penes omnes Probabiliſtas certiſſimum. Super eadem lege dantur duæ opiniones contrariæ probabiles, quarum altera affirmat, altera negat actionem eſſe licitam. Hæc prima propoſitio certa eſt. Altera. Atqui ſi verum foret, legem controverſam non eſſe ſufficienter promulgatam, falſa eſſet prima propoſitio. Ergo principium probabiliſticum de lege probabiliter controverſa non promulgata falſum eſt. Prob. min. Sententia quæ adfirmat, negatve licitam eſſe actionem vi alicuius legis quæ ſufficienter promulgata non eſt, falſa omnino eſt, atque nullo modo probabilis, ut adfirmat P. Antonius Terillus de reg. mor. I. Part. quæſt. xxxv. num. 28. pag. 310. *Hoc quidem ridiculum eſſet, ſi, ſuppoſita negatione ſufficientis promulgationis de lege, adhuc illius obligatio quæreretur*. Ne multa: admiſſo dicto principio probabiliſtico, nulla daretur opinio probabilis: quoniam, lege non extante, opinio quæ adfirmat, aut negat quidquam vi talis legis, quæ non extat, falſa omnino eſt. Ergo Probabiliſmus vi doctrinæ quam defendunt Terillus, Segneri, La-Croix, Caſnedi, Viva, ceterique Probabiliſtæ, paradoxon eſt, & chimæra monſtroſa. Siquidem principium potiſſimum cui nititur Probabiliſmus, iſtud eſt de lege non promulgata, quoties controverſa in utramque partem probabiliter eſt. Hoc principio admiſſo, nulla datur probabilitas: quia, ſublata lege, quidquid de eadem adfirmetur, aut negetur, falſum eſt. Ergo Probabiliſmus commentum chimæricum eſt.

IV. Hactenus ratione, nunc auctoritate rem confirmo. Deus *Deuter. cap.* XVII. *verſ.* 8. hæc præcipit. *Si difficile, & ambiguum apud te iudicium eſſe perſpexeris inter ſanguinem & ſanguinem, cauſam & cauſam, lepram & lepram; & iudicum intra portas tuas videris verba variari: ſurge, & aſcende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesque ad Sacerdotes Levitici generis, & ad iudicem qui fuerit eo tempore; quæreſque ab eis, qui indicabunt tibi iudicii veritatem. Et facies quodcumque dixerint qui præſunt loco quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius; ſequeriſque ſententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad ſiniſtram.*

V. Quem textum ſic interpretatur Angelicus 1. 2. quæſt. cv. art. 2. ad 7. *Iudices ad hoc inter homines conſtituuntur, ut determinent quod ambiguum inter homines circa iuſtitiam eſſe poteſt. Dupliciter autem aliquid poteſt eſſe ambiguum. Uno modo apud ſimplices: & ad hoc tollendum mandatur Deuter.* XVI. *ut Iudices & Magiſtri conſtituerentur per ſingulas Tribus, ut iudicarent populum iuſto iudicio. Alio modo contingit aliquid eſſe dubium etiam apud peritos: ideo ad hoc dubium tollendum conſtituit lex ut omnes recurrerent ad locum principalem a Deo*

electum, in quo & ſummus Sacerdos eſſet, qui determinaret dubia circa cæremonias divini cultus.

VI. Si lex controverſa inter Doctores, non eſſet lex, inane eſſet, immo de re impoſſibili divinum mandatum. Ergo evidens eſt, probabiliſticum capitale principium Terilli, Segneri, La-Croix, ceterorumque Probabiliſtarum repugnare Scripturæ divinæ. Ergo tam evidens eſt falſitas Probabiliſmi, quam evidens, præfatum capitale principium Terilli, aliorumque pugnare cum verbo Dei.

VII. Poſſem omnium Theologorum auctoritate confirmare quæ hactenus dixi. Tres tamen ſolos adducam brevitatis gratia. S. Thomas conceptis verbis reiicit, improbatque probabiliſticam doctrinam Terilli, & aliorum. Nulla lex, inquit Angelicus, omnia dubia exprimit quæ ſuper eadem oriri poſſunt. Immo etiamſi legislator omnia futura dubia exprimere poſſet, non congrueret ob immenſam confuſionem. Idcirco iudices inſtituti ſunt, ut hæc dubia dirimant. Inquit ergo Doctor ſanctus 1. 2. quæſt. XCVI. art. 6. ad 3. *Nullius hominis ſapientia tanta eſt, ut poſſit omnes ſingulares caſus excogitare: & ideo non poteſt ſufficienter per verba ſua exprimere ea quæ conveniunt ad finem intentum. Et ſi poſſet legislator omnes caſus conſiderare, non oporteret ut omnes exprimeret propter confuſionem vitandam; ſed legem ferre deberet ſecundum ea quæ in pluribus accidunt.* Quid ergo agendum, dum dubia gravia emergunt? Dum Doctores probabiliter ſuper lege in contrarias diſputant partes? Repudiare legem, ut commentitiam, ut chimæricam, inquiunt Terillus, La-Croix, Segneri. *Perchè legge dubbia non fu mai legge.* Quin, reponit Angelicus, aut conſulendus legislator, aut ſervanda lex. *Dicendum, quod ille qui ſequitur intentionem legislatoris, non interpretatur legem ſimpliciter, ſed in caſu in quo manifeſtum eſt per evidentiam documenti legislatorem aliud intendiſſe. Si enim DUBIUM SIT,* (arrigite aures, o Probabiliſtæ) *DEBET VEL SECUNDUM VERBA LEGIS AGERE, VEL SUPERIOREM CONSULERE.* loc. cit. ad 2.

VIII. Doctor eximius P. Franciſcus Suarez *Lib. VI. de legib. cap.* VIII. *num.* 10. ſententiam S. Thomæ ſuſcipit, tamquam doctrinam apud omnes Doctores certam. *Quarto dicendum de caſu dubio, in quo iudicari non poteſt probabiliter, an caſus comprehendatur ſub legis obligatione nec ne. In quo ſententia communis eſt, recurrendum eſſe ad Superiorem, ſi fieri poſſit; vel, ſi non poſſit, ſervandam eſſe legem. Ita D. Thomas, Conradus, Caietanus &c. quæ ſententia PER SE EVIDENS eſt in caſu patiente moram, ut conſulatur Princeps. Nam ſi in caſu tantum formidoloſo, & probabili hoc fieri debet, multo magis in caſu dubio.*

IX. P. Gabriel Vaſquez ſimilia docet I. Part. diſp. CLVI. cap. II. num. 8. *Hinc autem ſequitur, manifeſte decipi qui putant, eum qui dubitat, an lex aliqua lata fuerit, & promulgata in curia, ea lege non teneri, eo quod ipſi non ſatis promul-*

Digitized by Google

mulgata cenſeatur. Falluntur igitur primum in doctrina ipſa. Siquidem in dubiis tutior pars eſt eligenda: & hæc regula in hoc caſu vim habet iuxta notata a nobis diſp. lxv. *cap.*III. *Deinde in ratione decepti ſunt, eo quod, ut ex dictis conſtat, aliud eſt promulgatio, aliud autem eſt notitia legis: & quamvis is qui dubitat de lege, non haberet notitiam ſufficientem legis, ut ea teneretur; tamen non poteſt dici, carere ſufficiente promulgatione legis, ſi revera in curia promulgata fuiſſet, ſed notitia ſufficienti illius. Verum, ut diximus, ea dubitatio ſatis eſt ut ratione eius tutiorem partem ſequi debeat, ſicut loco citato oſtendimus.* Duo acute Vaſquez diſtinguit, privatam notitiam legis, & legis promulgationem. *Aliud eſt promulgatio, aliud eſt notitia legis.* Dubium ſubditorum de legis exiſtentia non tollit legis promulgationem. Aliud eſt, ſubditum ignorare legem; aliud, legem non eſſe promulgatam. Subditus dubius de lege partem tutiorem amplecti debet. Clamet nunc P. Paulus Segneri cum ſuo Terillo, & omnibus Probabiliſtis Reflexiſtis: *Ma legge dubbia, chi diſſe mai, che ſia legge?* Legem eam dicunt Scripturæ divinæ, Doctores ſancti, Theologi omnes, manipulo Probabiliſtarum Reflexiſtarum excepto. Hi, ducibus Caramuele, & Terillo, videntes ruinam Probabiliſmi, præfatam doctrinam excogitarunt, quæ, quam ſit monſtroſus Probabiliſmus, oſtendit.

X. Ut veritas clarius pateat, ſupponamus, opinionem minus probabilem adverſus legem civilem, aut canonicam, quæ vetet contractum ut uſurarium, in conſpectu probabilioris. In hac poſitione lex eſt controverſa. Ergo dubia: ergo nulla, quod non ſatis promulgata ſit. Litigatores litem deferunt ad tribunal. Quid iudex? Si ſententiam dicit in favorem partis defendentis opinionem probabiliorem, peccat: quoniam uſura infectum contractum iudicat vi legis, quæ non extat in rerum natura, iuxta Probabiliſtas. Si iudicat ſecundum minus probabilem, peccat: quia Eccleſia definivit, iudicem debere iuxta probabiliorem ſententiam iudicare.

XI. Tandem communi Theologorum ſententia doctrina P. Terilli, Segneri, La-Croix, Viva, & ceterorum principium probabiliſticum convellitur. Lex ſemel promulgata completa eſt, totaque legis perfectæ vi potitur. Solemnis & publica legis promulgatio notitiam privatam ſubditorum antevertit; quemadmodum cauſſa quæque ſuum præcedit effectum, a quo minime pendet. Si natura legis a cognitione, vel ignorantia ſubditorum penderet; non haberet, licet ſolemniter promulgata, ante eorumdem notitiam completam vim legis: quod omnes Theologi, & Iuriſconſulti pernegant. Evidens ergo eſt legem ſolemniter promulgatam minime amittere vim legis; quamquam ſubditorum plures privati aut illam ignorent, aut de eadem diſputent.

XII. Hoc clarius patet in lege naturali. Lex naturæ active accepta reſpectu

Digitized by Google

Dei ipſa æterna Dei voluntas eſt, quæ vetat, aut imperat quod repugnat, aut congruit rectæ rationi. Hæc lex reſpectu hominis divinæ legis æternæ participatio eſt, ut docet S. Thomas 1. 2. quæſt. xci. art. 2. *Lex, cum ſit regula, & menſura, dupliciter poteſt eſſe in aliquo: uno modo ſicut in regulante, & menſurante; alio modo ſicut in regulato, & menſurato: quia inquantum participat aliquid de regula, vel menſura, ſic regulatur, vel menſuratur . . . Unde patet quod lex naturalis nihil aliud eſt quam participatio legis æternæ in rationali creatura*. Hæc lex æterna, veluti Sol ſplendens, ſuper rationalis creaturæ vultum ſuos effundit radios, quibus diſcernat quid conveniat, aut diſconveniat rectæ rationi. *Multi dicunt: Quis oſtendit nobis bona? Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine*. Dicant nobis Probabiliſtæ: hæc æterna Dei lex vim ne ſuam habet ante creaturarum notitiam? Aiunt omnes. Adulteria itaque, mendacia, furta ante quamlibet humanæ mentis notitiam mala ſunt. Cognitio humanæ mentis applicatio eſt legis æternæ, quam præſupponit completam perfectamque. Quamobrem, dum homo invincibiliter has leges ignorans, eas tranſgreditur, materialiter peccat; ut toties dictum eſt, & fatetur ipſe Terillus de reg. mor. II. Part. quæſt. xliii. num. 4. *Evidens eſt hominem invincibiliter errantem circa legem naturæ materialiter peccare: quia ponit rem quæ vere probibita eſt; etſi lex illa non ſit ſufficienter promulgata*. Sic loquitur Terillus, dum Probabiliſmi caligine non obducitur. Verum argumentorum vi preſſus, ut Probabiliſmum ſuum propugnet, evidentiſſima contradictione irretitur; &, abiurata laudata certiſſima doctrina, hæc habet in eodem tract. de reg. mor. quæſt. xxxv. num. 28. pag. 310. *Ridiculum eſſet, ſi ſuppoſita negatione ſufficientis promulgationis de lege, adhuc illius obligatio quæreretur*.

XIII. Verum, miſſis Terilli contradictionibus frequentiſſimis, omnes Probabiliſtas ſic urgemus. Aut iſti aiunt, leges naturales, divinas, & humanas antecedenter ad privatas ſubditorum notitias eſſe veras leges; aut negant. Si ſecundum; contradicunt omnibus Theologis, & veritatem ſplendidiſſimam reiiciunt, atque in turpiſſimos errores prolabuntur. Si primum; ergo eorum Probabiliſmus ab imis fundamentis corruit. Ergo æque falſus Probabiliſmus eſt, ac falſa & erronea eſt doctrina illa potiſſima cui totus nititur; nempe, leges in utramque partem diſputabiles non eſſe leges.

Digitized by Google

§. IV.

Immania abſurda quæ doctrinam probabiliſticam de lege dubia neceſſario conſequuntur. Clarius iterum probabiliſticum principium refutatur.

I. VIX eſt in Decalogo mandatum aliquod a Probabiliſtarum diſputationibus immune. Admiſſo principio probabiliſtico, quod lex controverſa non ſit lex, Decalogum fere univerſum in fumum occidit. Nec eſt quod opponas, controverſias Probabiliſtarum non legum exiſtentiam, ſed legum extenſionem ſpectare. Quoniam verum habet, Catholicorum neminem diſputare de exiſtentia Decalogi: omnes diſputationes in diſcrimen adducunt extenſionem mandatorum ad hos illoſve caſus, ſeu utrum hoc aut illud opus, puta pingere in die feſto celebrare talem contractum, comprehendatur ſub lege prohibente. Negant Probabiliſtæ Terilliani, citato principio nixi, quod lex dubia non eſt lex.

II. Verum, ut quantum aberrent a veritate Auctores iſti, quamque ſit enormis eorum aberratio, patefaciam, ad Scripturas ſanctas revocanda illa eſt. Cum Deus iubet, populum conſulere ſummum Sacerdotem in rebus dubiis, numquid iubet ut conſulatur, exiſtat ne lex? Minime gentium. Sed iubet ut conſulatur, ſit ne tale opus a lege vetitum. *Si difficile, & ambiguum apud te iudicium eſſe perſpexeris . . . ſurge . . . venieſque ad Sacerdotes . . . facieſque quodcumque dixerint, & docuerint te iuxta legem eius.* Quando ergo Theologi diſputant in utramque partem de honeſtate, aut malitia humanarum operationum, de quibus dubium occurrit, non de legum abſoluta, & præciſa exiſtentia, ſed de extenſione legum ad caſus controverſos diſputant.

III. Quid quod P. Antonius Terillus, primus cum ſuo Caramuele inventor refutatæ doctrinæ, dubia de extenſione legum in exiſtentiam ipſam legum revocat? Sic enim ſcribit de conſc. quæſt. XXIII. num. 15. pag. 411. *Adverto, quæſtionem dupliciter fieri poſſe. Primo, ſi utrimque detur probabilitas de ſubſtantia, ſeu exiſtentia legis; ſi nempe ita probabile ſit legem exiſtere, ut oppoſitum etiam ſit probabile . . . Secundo, ſi certo conſtet de lege, ſed dubium ſit de aliquibus, an involvantur in lege; quod aliqui volunt eſſe dubium de modo legem ſervandi. V. g. certum eſt, opera ſervilia eſſe prohibita die feſto; ſed dubium eſt, utrum hoc vel illud opus ſit ſervile. Hic ſecundus modus loquendi reipſa COINCIDIT cum primo: quia omne eiuſmodi dubium ſemper procedit de ſubſtantia legis, ſcilicet de voluntate, & imperio Superioris, in quibus eſſentia legis conſiſtit.*

IV. Ultra progreditur Terillus; atque ipſos legislatores, tamquam dubitatio-

num,

Digitized by Google

num, & diſſidiorum originem, in medium producit, hoc formans ratiocinium: Legiſlatores humani, ſi prudentes ſint, norunt dubia, & controverſias quibus leges ſuæ futuræ ſint obnoxiæ. Ergo præſumendum eſt, nolle ſubditos obligare ad opera quæ in diſputationem veniunt, ſintne a lege comprehenſa. Audiamus Terillum ipſum *de conſc. quæſt.* XXIII. *num.* 19. *pag.* 413. „ Legiſlator humanus, ſi „ ſit prudens, bene novit ſenſum ſuarum legum eſſe in multis dubium, multoſ- „ que ſe doctiores prudenter exiſtimare, talem expreſſionem ad talia obiecta non „ extendi. Unde manifeſta præſumptio eſt, eum nolle ſub lege ſua talia ſub „ obligatione comprehendere. Si enim voluiſſet ea comprehendere, id expreſſiſ- „ ſet. Ergo cenſendi ſunt pro non incluſis in lege. Maxime vero id valet, quia „ favores ſunt ampliandi, & odioſa reſtringenda. *Idem valet de lege æterna, qua* „ *Deus leges humanas corroborat: quia illa ad alia non extenditur quam ad i-* „ *pſa quæ legiſlator humanus efficaciter intendebat præcipere. Ergo eadem de* „ *utraque lege ratio procedit. IMMO IDEM VALET DE LEGE DIVINA,* „ *quam Deus ipſe ſignis talibus promulgat, quorum ſenſum homines perfecte non* „ *intelligunt. Hinc enim evidens præſumptio oritur, Deum nolle nos ad ea obli-* „ *gare de quibus habemus motiva prudentia ad exiſtimandum, ea ab ipſo non* „ *fuiſſe per legem intenta. DEUS enim, qui omnia comprehendit, SI ALITER* „ *VOLUISSET, IDIPSUM EXPRESSISSET; cum hoc ipſum æque facile ipſi* „ *fuiſſet, ac oppoſitum. AT DEUS HOC NON EXPRESSIT. ERGO EA SUB* „ *OBLIGATIONEM CADERE NOLUIT.* Hoc eſt totum quod intendimus: *il-* „ *ludque manifeſtiſſime ſequitur ex defectu promulgationis ſufficientis.* “

V. Illud boni P. Terillus ſaltem habet, quod ſenſa ſua, ſuaque commenta non impedito & ſalebroſo, ſed perſpicuo, nitidoque ſtilo promat. At doctrina quam ex eo deſcripſi, aperte verbo Dei repugnat. D. Thomas 1. 2. *quæſt.* XCVI. *art.* 6. *ad* 3. inquit: *Et ſi poſſet legiſlator omnes caſus conſiderare, non oporteret ut omnes exprimeret propter confuſionem vitandam.* Præfata Terilliana doctrina, ut noſtra minima opinio fert, ſcandali plena eſt, horroremque incutit, potiſſimum ſi coniungatur alteri doctrinæ quæ in Deum, in legiſlatores ipſos legum tranſgreſſiones revocat: eo quod iſti non expreſſerunt omnes eventus, & caſus qui ex eorum legibus oriri poſſunt. Incredibilia tibi hæc paradoxa videntur? Lege quæ *cit. quæſt.* XXIII. *num.* 25. *pag.* 416. ſcribit P. Antonius Terillus. *In his ergo tribuant ſibi legiſlatores, ſi ſua imperia aliquando violari videant; cum ſufficienter non explicarint voluntatem ſuam, cui ſufficienter explicatæ ſubditi paratiſſimi erant obedire.*

VI. Paucis nunc ſub oculos exponamus immania conſectaria quæ heinc neceſſario conſequuntur. Quid, inquis, opus eſt conſectariis? An non ſatis horrida eſt doctrina ipſa? Si adeo turbidi, & venefici ſunt fontes ipſi; quid rivulos conſe-

cta-

Digitized by Google

ctaris? Id ſane ſuperfluum videtur. Verum, ut magis magiſque a Probabiliſmo caveas, nonnulla exponam.

VII. Si leges controverſæ probabiliter in utramque partem leges non ſunt; exulent ab orbe catholico tribunalia Iuriſconſultorum, exulent Theologorum ſcholæ, exulet ſacrarum legum ſtudium, & divinæ voluntatis inveſtigatio. Non amplius Catholici in controverſiis graviſſimis legis, ſive divinæ, ſive canonicæ, recurrere debent ad ſuos Epiſcopos, ad ſummum Sacerdotem, ad Superiores, ad tribunalia. Admiſſa Terilliana doctrina, gentes quæque, dum controverſiæ inſurgunt ſuper legum ſenſu, iudices ſunt, & ſupremi domini. Nam leges controverſæ non ſunt leges. Ergo ſubditi exempti ab his legibus ſunt, ſibique quiſque iudex erit ſupremus.

VIII. Audi, & perhorreſce. Ut Chriſtiani impoſterum iugum plurimarum legum tum naturalium, tum divinarum, atque humanarum penitus excutiant, accipiant Summam Dianæ, Eſcobarii, Tamburini, Caramuelis. Colligant elenchum controverſiarum in utramque partem probabiliter diſputabilium. Poſt ex PP. Terillo, La-Croix, Caſnedi, ceteriſque Probabiliſtis hanc eruant concluſionem. Omnes opiniones quæ favent libertati, veræ ſunt, & contrariæ falſæ. Eccur hoc? Quod leges controverſæ, quæ iura libertatis coercent, leges non ſunt. Si leges non ſunt; ergo liberi homines ſunt.

IX. Repetamus Terilli ſyllogiſmum. *Si legislator voluiſſet, id expreſſiſſet. Non expreſſit. Ergo noluit.* Ergo nullæ ſunt leges, ſaltem humanæ omnes. Nemo legislator humanus prævidere, & exprimere caſus omnes poteſt: & etiamſi poſſet, minime expediret, inquit S. Thomas, omnes exprimere. Ergo nullus legislator humanus condere aliquam legem valet. Alterutrum ergo præſtare Terillus, Segneri, La-Croix, ceterique Probabiliſtæ debent: aut retractare debent, & penitus de medio auferre eiuſmodi regulas: *Lex dubia non eſt lex: Lex controverſa non eſt lex: Legislator, ſi id voluiſſet, expreſſiſſet: Legislatores ſibi tribuant, ſi ſua imperia violari aliquando videant:* aut debent obſervatu impoſſibiles leges fateri. Aut revocare coguntur eiuſmodi regulas, tamquam falſas, ſcandalique plenas; aut improbare tenentur omnia tribunalia & civilia, & theologica, ſeu ſacra, quæ ſuper legum controverſiis ſententias pronuntiant, & quotidiana iudicia ferunt. Si lex, quia in utramque diſputatur partem, non eſt lex ob defectum ſufficientis promulgationis; iam ego non aſtringor eamdem ſervare, quamvis certus ſim de eiuſdem exiſtentia. Scio, conditam a Principe legem; ſed ſimul ſcio, eam non eſſe promulgatam. Quis dixerit, eiuſdem me eſſe obſervationi ſubiectum? Tandem, ſi Terilliana principia vera forent, libertini immunes forent a debito credendi exiſtentiam Dei. Hi legentes innumeras pene opiniones de natura deorum, deſcriptas a M. Tullio, quas docti Pagani diſputabant, cum Pro-

Digitized by Google

Probabiliſtis dicent: Lex controverſa non eſt lex. Exiſtentia deorum inter doctos Philoſophos controverſa eſt. Ergo nulla lex aſtringit ut Deum credamus.

X. Non me fugit, hæc & ſimilia horrenda abſurda, quæ deduci poſſunt, aliena eſſe a mente Terilli, aliorumque Probabiliſtarum. Sed videndum ſupereſt, num aliena ſint ab eorum regulis. Terillum, La-Croix, Caſnedi, Dianam, Caramuelem, alioſque Probabiliſtas, ut pios, probos, & doctos colimus, ſuſpicimuſque; ſed illorum doctrinam in hac parte falſam aſſerimus, & abſurdorum pleniſſimam; ut infra evidentius conſtabit.

CAPUT IV.

Diſtinctio legis æternæ antecedentis, & conſequentis, ſeu directæ, & reflexæ, a P. Antonio Terillo in Deo excogitata, commentitia eſt, & abſurdorum pleniſſima.

DEpendentia cauſſæ ſecundæ a prima, ſeu conformitas regulæ ſecundariæ cum primaria, ut operatio honeſta ſit, adeo evidens eſt & manifeſta, ut nemo ſana præditus mente veritatem adeo ſplendidam in dubium revocare audeat. Porro hoc ſolum principium funditus evertit Probabiliſmum. Ut eumdem huic ruinæ ſubduceret P. Antonius Terillus, præter alia principia ab illo excogitata, effinxit in Deo duas leges, quas vocat antecedentem, & conſequentem. Hoc in capite illius doctrinam diſtinctis §§. confutabimus.

§. I.

Exponitur doctrina Terilli diſtinguentis in Deo legem antecedentem, & conſequentem, ſeu primariam, & ſecundariam.

I. P. Antonius Terillus *de conſc. prob. quæſt.* 11. *num.* 11. *pag.* 160. exponit ſuam doctrinam de duplici lege antecedenti, & conſequenti in Deo his verbis. „Omnis Dei voluntas, regulans moralitatem, vel eſt præcipiens, vel vetans, vel certe conſulens, aut certe permittens electionem alicuius obiecti. O-„mnis autem voluntas Dei, ſeu lex æterna huiuſmodi ad duas claſſes reduci-„tur: quarum altera talis eſt *per ſe*; alia talis eſt *per accidens*. Do exemplum, „& rem declaro. Illa Dei voluntas obligat *per ſe*, qua Deus directe, & ex *pri-„maria intentione* exigit a nobis aliquod obſequium. Talis eſt voluntas qua Deus „omnibus directe præcipit obſervationem Decalogi, & auditionem Sacri diebus „feſtivis: quia per ſe directe, & ex primaria intentione Deus a creaturis ſuis „po-

Digitized by Google

„ poſtulat hæc obſequia ſibi præſtari. Illa vero voluntas Dei obligat per accidens qua Deus neque directe, neque ex primaria intentione, ſed ſolum ex „ ſuppoſitione alicuius ignorantiæ, vel erroris in mente creaturæ, hic & nunc „ exigit obſequium ab illa .... *Hæc diſtinctio utpote ſummi momenti, omnino „ præ oculis eſt habenda.* "

II. Heinc duo colligit Terillus. Primum, dictamen noſtræ conſcientiæ verum eſſe, etiam dum homo operatur ex errore vincibili. Refugis credere? En verba Terilli de conſc. quæſt. XVII. num. 44. pag. 271. *Univerſaliter loquendo ultimum conſcientiæ dictamen eſt verum, & evidens, etiam quando homo operatur ex mera ignorantia vincibili.* Alterum, quod voluntas noſtra, ignorantia vincibili directa, conformis ſit divinæ voluntati reflexæ. *Voluntas conformis dictamini conſcientiæ etiam vincibiliter errantis conformatur cum aliqua Dei voluntate, ſaltem per accidens obligante, aut conſulente* &c. *loc. cit. num.* 45. *pag.* 272. Hanc Terilli doctrinam referens P. Ignatius de Camargo temperare ſibi haud potuit quin in exclamationes erumperet ſequentes. „ Itaque ſecundum *Terillum*, quo„ ties Iudæus exempli gratia obcæcatiſſimus, & obſtinatiſſimus firmiter apud ſe „ concludit per ſummam pertinaciam, & impietatem, Chriſtum fuiſſe blaſphe„ mum, ac ſeductorem, adeoque ſibi merito execrandum; hoc ipſius dictamen „ eſt *abſolute verum & evidens*. Et ex illius ſuppoſitione iam Deus ipſi conſu„ lit, ac iubet *ut Chriſtum deteſtetur, atque contemnat*. Et hæc doctrina, *Teril„ lo iudice*, & rectiſſime quidem iudicante, eſt non ſolum conducens, ſed & pe„ nitus neceſſaria ad benignam ſententiam ſuſtinendam. *Admiranda ſane Theolo„ gia, & Eccleſiæ catholicæ penitus neceſſaria. O Deus meus, & Magiſter meus! „ Hæc eſt doctrina illa quam niſi tu docuiſſes Eccleſiam tuam, illam per unum „ ſæculum deſeruiſſes. Ita iam docetur hodie, & auditur, & creditur ab in„ numeris. O tempora noſtra infelicia!* " Lib. I. contr. X. art. 1. §. 1. num. 8. pag. 128.

III. Luculentius doctrina Terilli exponitur. Opinio minus probabilis iuxta eiuſdem ſyſtema conſentanea eſt legi divinæ reflexæ, ſeu indirectæ, & *per accidens*. Ergo, inquis, hæc opinio minus probabilis contraria erit legi æternæ primariæ, & per ſe. Falleris, reſpondet Terillus: quoniam, opinione minus probabili præſuppoſita, lex conſequens revocat id quod lex antecedens præſcripſerat. Lex quippe antecedens præcipit honeſta, vetatque mala dependenter a lege conſequente, ſeu reflexa. Porro hæc lex reflexa in Deo conſurgit, quoties in mente humana datur opinio minus probabilis, quæ ut licitum repræſentet quod ſua natura vetitum eſt. Petrus vi opinionis minus probabilis reputat licitum mendacium: in hac hypotheſi lex reflexa, ſeu indirecta, & conſequens abrogat legem æternam antecedentem. En Terilli exemplum. Petrus invincibili errore præven-

tus

tus exiſtimat, ſe poſſe, immo debere, dimidiatam agere confeſſionem peccatorum: hoc in caſu Petrus ne *materialiter* quidem violat aliquam legem. Verba Terilli tranſcribamus ex *tract. de conſc. probab. quæſt.* XXVIII. *num.* 13. *pag.* 557. *& ſeq.* „ Deus nullas in ſuis legibus ferendis præciſiones, aut confuſiones admit„ tit. Ponas Petrum ex errore invincibili exiſtimare, ſe poſſe, aut etiam debe„ re dimidiare confeſſionem ſuorum peccatorum: in hoc caſu Petrus dimidians „ confeſſionem ſuam nulli legi æternæ contrariatur, nec *ullam vel materialiter* „ tranſgreditur. Nulla enim datur lex æterna quæ univerſim dicat: *Nulli um*„ *quam liceat confeſſionem dimidiare*: quia Deus habet aliam legem æternam „ dicentem: *Petro hic & nunc liceat ſuam confeſſionem dimidiare*. At hæ le„ ges ſunt contradictoriæ. Ergo, cum certum ſit ſecundam exiſtere, certum eſt „ primam non dari. Lex ergo æterna, vetans omnibus dimidiare confeſſionem, „ non eſt univerſalis iuxta latiſſimam illarum vocum ſignificationem; ſed re„ ſtringitur ad hunc ſenſum: *Nolo quemquam ſuam confeſſionem dimidiare, cui* „ *hanc meam voluntatem ſignificavero* . . . Ex quo ſequitur Petrum hic & nunc „ dimidiantem ſuam confeſſionem, nullam legem æternam vel materialiter vio„ lare. “ Hæc eſt capitalis doctrina, cui Terillus ſuperſtruit machinam probabiliſticam. Hanc doctrinam tum in *Tomo de regul. mor.* tum *de conſc. prob.* altius memoriæ conſignandam lectoribus inculcat. *Revocandum*, inquit, *eſt in memoriam diſcrimen inter legem æternam quæ talis eſt per ſe, & quæ talis eſt per accidens*. Diſcrimen quoque, ſubdit ille, ſemper præ oculis habeatur, quod lex æterna abſoluta, & antecedens, nullo habito ad humanam ignorantiam reſpectu, omnia dirigit, diſponitque. Contra lex conſequens per accidens ſe ſe accommodat humanæ voluntati; & iuxta hypotheſim errorum, & ignorantiarum noſtrarum res diſponit, decernitque. *Lex æterna per accidens eſt, quæ ex ſuppoſitione erroris, vel ignorantiæ humanæ de rebus ordinat. Utraque lex debuit in Deo exiſtere, ſtante providentia ordinaria, qua homines noſtri ſimiles ad finem ultimum dirigit. Hæc certa ſunt, & fuſe declarata quæſt.* II. *num.* II. *loc. cit. num.* 12. *pag.* 557. Hoc eſt ænigma, hoc eſt myſterium quod pauci penetrant, inquit Terillus. Ne tamen ignorantiam eiuſdem allegare Antiprobabiliſtæ queant, hæc ſubdit. Opinio minus probabilis, directe ſpectata, oppoſita eſt legi æternæ abſolutæ, & antecedenti; ſed hæc eadem opinio ſub principiis reflexis, & ſub lege conſequente probabilior evadit. Et hæc maior probabilitas regula eſt honeſtatis noſtræ. Hæc ſunt eiuſdem verba *loc. cit. num.* 13. *&* 14. *pag.* 558. „ Itaque lex „ æterna vetans dimidiare confeſſionem, non fertur niſi in has determinatas per„ ſonas, & non in illas. Similiter lex præcipiens aliis ut hanc Dei voluntatem „ alios doceant, eſt lex æterna quæ nullo modo afficit Petrum, & ab eo non „ violatur. Ruſus prior illa lex non fertur ad Petrum, nec illum obligat. Er-

„ go

Digitized by Google

„ go Petrus nullam legem æternam ne materialiter quidem violat . His poſi-„ tis . . . quando ſequimur lumen certo probabile , ſequimur lumen quod ple-„ rumque connectitur cum veritate, idque verum eſt, non obſtante maiori pro-„ babilitate partis oppoſitæ ; ut ſuſe declaratum eſt loco citato . Præterea cer-„ tum eſt omnem opinionem directe probabilem ita roborari per argumenta re-„ flexa , benignæ ſententiæ faventia , ut eius honeſtas , etſi directe minus pro-„ babilis, omnibus conſideratis , ſit longe probabilior eiuſdem inhoneſtate . *Ita-„ que reipſa ſemper docemus honeſtatem tantum probabiliorem eſſe regulam actio-„ nis bonæ. Adverſarii autem, qui nondum INTELLEXERUNT HOC MYSTE-„ RIUM , AEREM VERBERANT* , dum minorem probabilitatem obtrudunt , „ quaſi vero nos probabilitatem , nec directe , nec indirecte maiorem , require-„ remus pro magis propinqua regula conſcientiæ . Verum errant , cum expreſ-„ ſe doceamus contrarium . “

IV. Hæc myſterioſa , arcana , & portentoſa doctrina P. Terilli, & communiter recentium Probabiliſtarum, horrorem incutiunt, & ſcandalum. Nolo ego meis verbis eiuſdem referre deformem imaginem . Audi celebrem Ieſuitam P. Ignatium de Camargo *Lib. I. contr.* x. *art.* 1. *§.* 1. *num.* 7. *pag.* 228. „ Legem hanc ſubſequentem „ ac reflexam, directæ atque primariæ relaxativam , non tantum ſtatuit *Terillus* „ pro caſu quo conſcientia formata ſit ex opinione aliqua reipſa falſa, attamen ve-„ re, licet minus probabili in ſenſu benignæ ſententiæ; ſed etiam (*quod horrendum „ dictu eſt, in quo nemo, quem ſciam ego, auſus eſt Terillo ſubſcribere*) univerſali-„ ter ac ſine reſtrictione pro omni eventu, quo conſcientia formetur ex errore quo-„ cumque, etiam vincibili, atque culpabili. “ Quin, ut vividius Terillianæ doctrinæ horridum aſpectum oculis obiiciat, Deum ſic fantem introducit. Nolim, inquit Deus, hominem in ſuis operationibus inveſtigare diligenter, quæ ſit mea directa , & abſoluta voluntas, qua præcipio bona , vetoque mala : neque illum adlaborare ut opera ſua ad meam hanc æternam, abſolutamque voluntatem, ſeu legem conformet. Quis non perhorreſcit hæc inaudiens? In hypotheſi vero legis reflexæ Terillianæ, & per accidens, hæc fatur Deus. Decerno, hominem ea omnia licite agere poſſe quæ probabilius, ſeu veriſimilius deprehendit eſſe contraria meæ æternæ legi abſolutæ, & antecedenti. Hæc eſt ipſiſſima Terilli doctrina, aliis verbis propoſita.

V. Quid, inquis, Terillum, & eiuſdem aſſeclas movit, ut tam immane commentum in medium afferret? Neceſſitas propugnandi Probabiliſmi . Probabiliſmus enim directus cum evidenter cognoſcatur repugnans æternæ Dei voluntati (eſt enim magis falſitati quam veritati affinis, ut ex terminis conſtat) neceſſum erat ad hanc occultandam nimis apertam falſitatem , chimæram illam legis per accidens & indirectæ Deo affingere. Invenienda quippe erat lex ſuprema, cui ſubiiceretur ho-

Digitized by Google

honeſtas operationum. Vim huius luculentiſſimi principii plene comprehendit Terillus. Lex abſoluta diris devovet opinionem minus veroſimilem, minus probabilem. Ergo aut concedendum operationem creaturæ honeſtam eſſe abſque ſubiectione, & conformitate ad primam, ſupremam, æternamque Dei legem: (hoc primum repugnat primo religionis naturalis, nedum divinæ principio:) aut excogitanda in Deo erat lex iſta per accidens, & conſequens.

VI. Bene habet, inquis. At quodnam eſt iſtius invectæ legis fundamentum? Iam repoſui, nullum præter ſolam neceſſitatem a ruina ſervandi Probabiliſmi. Nullam ne Terillus rationem ſui ſyſtematis promit? Nullum tantæ inventionis fundamentum? Nullum omnino. Tota ratio invectæ legis *per accidens* eſt voluntas, & cerebrum P. Terilli. Ex hoc ſolo capite illius doctrina improbanda eſt *ob novitatis* notam, quæ tum in fidei articulis, tum in morum præceptis, ſemper eſt ſuſpecta: inquit enim Paulus Apoſtolus Hebr. XIII. *Doctrinis variis, & peregrinis nolite abduci*. Probabiliſmo optime quadrat dictum Oſeæ cap. XIII. *Factura artificum totum eſt*. Doctrina probabiliſtica tota humana eſt, improbata Matth. XV. *Sine cauſa colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum*. Siquidem Probabiliſtæ primum ſuum ſyſtema, veluti humanæ imbecillitati commodum, poſt rationes quibus eumdem ſuſtinerent, excogitarunt, iuxta epiphonema Bernardi: *Quidam prius iudicant, & poſtea probant*.

VII. Ex hoc ſtupendo P. Terilli commento perſpicue *Probabiliſmi* falſitas omnibus comperta eſſe debet. „ Quid enim (inquit laudatus Camargo) illa opinione „ falſius quam ipſius iurati, & longe ſtudioſiſſimi patroni, poſt improbum ſtu„ dium, poſt longam, ac diuturnam inquiſitionem, poſt nihil non tentatum, & „ inventum, ut eam pugnaciſſime tueantur, & inexpugnabilem faciant, exierunt „ tandem mundo, ſuiſque adverſariis obiiciunt, non ullis aliis vallatam argumen„ tis, non aliis connexam principiis, quam novioribus, infirmioribus, minus re„ ceptis, minuſque probatis, ac poſterioribus opinione ipſa; atque adeo non illam „ inferentibus, ſed magis ex eadem reſultantibus? Quid iam potuit magis exau„ ctorare, minuique probabilem reddere quam hic ſuorum patronorum conatus ad„ eo contentioſus, & irritus? Plane modernis Probabiliſtis id ipſum contigiſſe „ videtur quod ſolet perhiberi de ſimia, quæ fetum ipſa tenellum ſuum præ ni„ mio quo deperit amore ſtrictius amplexando præfocat. Prodat Terillus nobis, „ aut recentior alius pro ipſo, vel unum ſaltem antiquum, aut modernum, cla„ ri, aut obſcuri nominis Theologum, qui memoratam legem exiſtentem in Deo „ non dico expreſſerit, vel affirmaverit, ſed vel leviter quidem aliquando memi„ nerit. Porro Terillus ipſe nullum omnino protulit: in quo laudanda quidem „ hominis ingenuitas, ſed animoſitas, ut leviſſime dixero, ſupra modum plane „ miranda. Ecquis enim non merito formidaret in re tanti momenti, tantoque

„ per-

Digitized by Google

„ periculo plena, primus ac ſine duce, viam ingredi novam, & quæ nullius an„ tea fuiſſet temerata veſtigio?“ *loc. cit. §. 2. num. 11. pag. 229.* Nulla hic exaggerationis ſuſpicio: teſtimonium enim fraternum eſt, & quidem graviſſimum. Verum, omnibus deficientibus teſtibus, doctrina Terilli ſeipſa loquitur, ſeipſa ſuam promit deformitatem; ut indicatum ſupra eſt.

§. II.

Invictis rationum momentis commentitia evincitur lex æterna reflexa, quam pro ingenio effinxit in Deo P. Terillus. Immania abſurda quæ Terillianam doctrinam conſequuntur.

I. PEtrus invincibiliter credit, ſibi eſſe mentiendum, peierandum, quo periclitanti proximo ſuccurrat. Deus, Terillo iudice, hac in hypotheſi conſulit, præcipitque, lege æterna indirecta *per accidens*, mendacium, periurium; quin hocce in caſu lex æterna antecedens non vetat mendacium, nec periurium. Honeſtum ergo periurium, ſanctum mendacium: quoniam non vetitum, ſed præceptum in data hypotheſi. Hæc ipſa doctrina Terilli, & hoc eſt primum eiuſdem portentum, inquit Camargo. Lex quippe æterna Dei abſoluta, & antecedens prohibet adulterium, mendacium, periurium in omni eventu, nedum abſolute. P. Terillus ipſe, apertiſſime ſibi contradicens, fatetur hominem legis naturalis violatorem, licet invincibiliter errantem, peccare *materialiter* adverſus eamdem legem: ſic enim ſcribit II. Part. de reg. mor. quæſt. xLIII. num. 40. pag. 52. *Iam ergo evidens eſt, hominem invincibiliter errantem circa legem naturæ peccare materialiter: quia ponit rem quæ vere prohibita eſt, etſi lex illa non ſit ſufficienter promulgata omnibus.* Plura alia ſimilia ibidem habet. Suum ergo ſyſtema ipſe Terillus deſtruit. Si enim homo invincibiler mentiens *materialiter* tranſgreditur legem æternam Dei abſolutam; evidens eſt legem conſequentem, & reflexam, cui conformatur mendacium, non abrogare legem antecedentem; ut affirmat, tamquam primum reflexi Probabiliſmi principium, Terillus ipſe, cuius §. antecedenti verba retulimus.

II. Verum miſſis, quibus ſe conficit, antilogiis Terillus, illius doctrina adverſatur Scripturæ divinæ, & omnium Patrum, ac Theologorum Antiprobabiliſtarum conſenſui. Ne textuum multitudine lectorem opprimam, unicum D. Auguſtini teſtimonium reſcribam, ut evincam, Terillum docere quod iniuſtitia ſit iuſtitia, iniquitas æquitas, malitia honeſtas, licita & iuſta peccata. Hæc ſunt Auguſtini verba Lib. contr. mendacium cap. XVI. *Nihil aliud iudicandus eſt dicere qui dicit*

Digitized by Google

aliqua iuſta eſſe mendacia, niſi aliqua iuſta eſſe peccata; ac per hoc aliqua iuſta eſſe quæ iniuſta ſunt. Quo quid abſurdius dici poteſt? Unde enim eſt peccatum, niſi quia contrarium iuſtitiæ eſt? Ea vero quæ contra legem Dei ſunt, iuſta eſſe non poſſunt. Dictum eſt autem Deo: Lex tua veritas: *ac per hoc quod eſt contra veritatem, iuſtum eſſe non poteſt. Quis autem dubitet, contra veritatem eſſe omne mendacium? Nullum igitur iuſtum poteſt eſſe mendacium.*

III. Reponunt Probabiliſtæ, Terilli aſſeclæ, æternam Dei legem abſolute vetare mendacia. periuria, adulteria, hypotheſi excepta, in qua homines invincibiliter reputant licita mendacia, periuria &c. Eadem ergo ratione dicemus, periuria, mendacia vetita eſſe, quando ſunt ſocietati infeſta; ſecus cum ſint ſecreto tegendo, malo vitando, bono aſſequendo peridonea. In his poſitionibus licita, immo a Deo præcepta erunt. *O ſtupendam Probabiliſtarum Theologiam!* Huc tandem devenit probabiliſtica Theologia, ut honeſtum, ut ſanctum efficeret peccatum, Deoque placens. *Certum eſt* (inquit Terillus quæſt. XXVIII. de conſc. num. 12. pag. 557.) *actum conformem legi æternæ exiſtenti per accidens eſſe honeſtum, Deo placere; quamvis obiectum quod ponit, non conformetur legi æternæ, quæ per ſe diſponit de rebus.* Conceptis itaque verbis aſſerit Terillus, periurium, facta poſitione ignorantiæ invincibilis, eſſe honeſtum, Deoque gratum. Doctrina ſuapte natura monſtroſa paucis refellenda eſt. Principium Terilli iſtud eſt. *Hæ leges* (per ſe, & per accidens) *ſunt contradictoriæ: ergo cum certum ſit ſecundam exiſtere, certum eſt primam non dari.* Reſumo ego. Certum eſt univerſæ Eccleſiæ conſenſu, legem æternam Dei naturalem primariam immutabilem eſſe, atque adeo continenter exiſtere. Ergo chimæra manifeſta eſt lex æterna indirecta, & per accidens, excogitata a Terillo.

IV. Abſurda quæ præfatam Terilli doctrinam conſequuntur, tam ſunt manifeſta, quam doctrina ipſa eſt portentoſa. Hac enim admiſſa, ut iam innui, nulla lex, ſive naturalis, ſive divina, immutabilis eſt; ſed tot ſunt leges naturales, & æternæ divinæ, quot ſunt hominum opiniones: quælibet enim probabilis opinio, quæ honeſta iudicat mendacia, pollutiones, periuria, naturæ lege vetita, efficit, iuxta Probabiliſtas Reflexiſtas, ut lex indirecta, & conſequens, ſeu per accidens in Deo exiſtat, quæ recenſita opera præcipiat. Hypotheſi admiſſa erroris invincibilis, præfata peccata non prohibentur lege æterna primaria: quoniam lex iſta vetat tantum mala abſolute ſecundum Probabiliſtas, ſecus in circumſtantiis ignorantiæ invincibilis. Eadem ergo actio ſuapte natura mala, reſpectu Petri eſt bona etiam *materialiter;* quia, poſita ignorantia invincibili, nulla lex eam vetat; reſpectu vero Pauli mala eſt etiam *materialiter*. Hoc anno eſt bona, altero anno mala. Petrus mane opinione probabili reputat uſuram eſſe iniuſtam, ſero autem iudicat eſſe iuſtam. Ne multa: lex æterna tot ſubit imagines varias, & oppoſitas,

tas, quot ſunt hominum varia, & oppoſita probabilia interpretamenta. Hæc non tam ſunt abſurda doctrinam Terilli conſequentia, quam ipſa Terilli doctrina.

V. Adverſus hæc omnia opportuna ſunt quæ ſcribit Tertullianus *Lib. de ſpect. cap.* XX. XXI. *&* XXII. „ Erramus: numquam non excuſatur quod Deus damnat. „ Nuſquam, & numquam licet quod ſemper, & uſquam non licet. Hæc eſt „ veritatis integritas, & quæ ei debetur diſciplinæ plenitudo, & æqualitas timo- „ ris, & fidei obſequii, non mutare ſententiam, nec variare iudicium. Non pot- „ eſt aliud eſſe quod vere quidem eſt bonum, ſeu malum. Omnia autem penes „ veritatem Dei fixa ſunt. Ethnici, quos penes nulla eſt veritatis plenitudo, quia „ nec doctor veritatis Deus, malum, ac bonum pro arbitrio ac libidine interpre- „ tantur. Alibi bonum quod alibi malum, & alibi malum quod alibi bonum... „ Quid mirum de inæquata iſta hominum miſcentium, & commutantium ſtatum „ boni, & mali per inconſtantiam ſenſus, & iudicii varietatem? " Vix poterat Tertullianus vividius referre Terillianæ doctrinæ imaginem.

VI. Aliud abſurdum quod præfatam conſequitur doctrinam, eſt, quod, ea admiſſa, nullæ opiniones falſæ occurrant, errores nulli. Quoniam, ut opinio obligationem legis negans, falſa ſit, exiſtat lex ipſa oportet. Atqui dum opinio probabilis negat obligationem legis, lex eiuſmodi non exiſtit ſecundum Probabiliſtas Reflexiſtas: lex quippe per accidens, cui conformatur opinio probabilis, repræſentans ut licitum mendacium, abrogat legem primariam mendacium prohibentem. Ergo opinio probabilis negans malitiam mendacii, non falſa, ſed vera eſt: quandoquidem in data hypotheſi, nulla occurrit lex quæ vetet mendacium; & contra exiſtit lex per accidens, illud præcipiens. Eiuſmodi enim leges *contradictorie opponuntur*, inquit Terillus.

§. III.

Legis naturalis perſpicua notio. Aliud monſtroſum abſurdum ex doctrina P. Terilli; videlicet, leges naturales, & divinas non eſſe leges, niſi dependenter ab hominum opinionibus.

I. LEx naturalis eſt ipſa æterna Dei voluntas, ut dictum eſt. Hæc naturalis lex conſiderari poteſt & *active* ex parte Dei, & *paſſive* ex parte hominis. Lex naturalis relative ad hominem duplicem prodit reſpectum: alterum *obiectivum*, ſitum in rerum ordine cum recta ratione; alterum *formalem*, ſeu *ſubiectivum*, qui eſt lumen illud quo humana mens contemplatur ordinem *obiectivum* in rebus cognitis ſplendentem. Lex naturalis relate ad Deum dupliciter quoque ſpectari va-

 let,

Digitized by Google

let, & ut *obiectiva*, quæ eſt ipſa Dei eſſentia, idea exemplaris, fonſque primordialis cuiuſque ordinis, omniſque perfectionis, ſive phyſicæ, ſive moralis: conſiderari itidem poteſt *ut formalis*, quatenus Deus in ſua infinita natura contemplans omnes ordines, relationes, & reſpectus neceſſarios in eadem contentos, ſua voluntate producit omnia iuxta præfatos ordines, & reſpectus. Quamobrem lex naturalis *active* accepta, eſt ipſa æterna voluntas, quæ producens omnia ſecundum divinæ ſuæ eſſentiæ exemplar, leges indicit, & promulgat. Et quoniam eiuſmodi ordines, reſpectuſque cum divina eſſentia ſunt immutabiles, invariabiles, ſicuti immutabilis & invariabilis eſt natura divina; ideo licet poſſit Deus pro ſua infinita libertate condere, aut non condere res extra ſe, promulgare, aut non promulgare leges; tamen in hypotheſi qua velit res producere, fieri nequit quominus illas cum hoc ordine, & reſpectu ad divinam eſſentiam producat. Lex ergo æterna eſt prima regula. Lumen vero ſignatum ſuper vultum animarum noſtrarum, eſt ſecunda regula, ut docet S. Thomas 1. 2. quæſt. xci. art. 2. *Lex cum ſit regula, & menſura, dupliciter poteſt eſſe in aliquo: uno modo ſicut in regulante, & menſurante; alio modo ſicut in regulato, & menſurato: quia inquantum participat aliquid de regula, vel menſura, ſic regulatur, & menſuratur. Unde cum omnia quæ divinæ providentiæ ſubduntur, a lege æterna regulentur, & menſurentur, manifeſtum eſt quod omnia participant aliqualiter legem æternam, in quantum ſcilicet ex impreſſione eius habent inclinationes in proprios actus, & fines* &c. Lege ibidem plura, quæ brevitatis gratia miſſa facio.

II. Lex ergo naturalis æterna eſt, & immutabilis; quamvis mutationi obnoxiæ ſint creatæ res, quibus ineſt. Cognitio noſtra actualis, regula ſecundaria improprie appellatur: quia applicatio dumtaxat eſt legis, ſeu lectio legis, quin ullam eidem vim conferat. Hæc doctrina quæ penes omnes certa eſt, in ſententia Terilli evadit falſa. Siquidem lex æterna primaria, directa, & abſoluta nulla vi prædita eſt antecedenter ad actualem opinionem probabilem. Si homo iudicet probabiliter mendacium eſſe licitum, non eſt a divina lege æterna primaria vetitum; immo approbatum eſt, & præceptum a lege reflexa, & per accidens. Prohibitum vero mendacium eſt, ſi probabiliter iudicatur malum. Ergo leges naturales, æque ac opiniones humanæ, mutabiles ſunt & variabiles. Immo leges naturales iuxta Probabiliſtas Terilli aſſeclas non aliud ſunt niſi humanæ mentis figmenta.

III. Monſtra monſtrum, & abſurda abſurdum pariunt, ſicuti abyſſus abyſſum invocat. Admiſſa doctrina Terilli, nulla datur in Deo lex: quod ſic evinco. Duplex legis finis, inquit S. Thomas. Alter dirigit operationes noſtras, quarum vel malitiam, vel honeſtatem patefacit, iuxta illud Salomonis Prov. vi. *Mandatum tuum lucerna eſt, & lex lux*: & Regius Propheta ſubdit: *Præceptum Domini lu-*

cidum

Digitized by Google

cidum illuminans oculos : Lucerna pedibus meis verbum tuum , & lumen ſemitis meis. Alter finis eſt obligatio exequendi id quod illa præcipit, ait S. Thomas . *Lex eſt regula quædam, & menſura humanorum actuum, ſecundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur : quia per eam obligantur ſubditi ad eius obſervantiam*. 1. 2. quæſt. xc. art. 1. Hæc omnia negent oportet Probabiliſtæ Reflexiſtæ : nam iuxta Terillum, eiuſque aſſeclas voluntas æterna Dei indirecta nihil rectitudinis habet antecedenter ad notitiam, vel ignorantiam humanam ; quin hæc illam præcedit, ut iam ſupra vidimus verbis Terilli adductis . Porro nulla eſt illa lex quæ antecedenter ad humanam cognitionem nihil præcipit, aut prohibet. Quid? Si amuſſis recta ſeipſa non ſit, antequam applicetur ad murum, ad tabulam, fieri ne poteſt ut ſit regula iuxta quam artificium dirigi debeat ? Sed quid ultra progredior? Vincit enim officium linguæ , inquit Camargo *Lib. I. contr.* x. *art.* 4. *§.* 5. *num.* 104. omnemque ſuperat facultatem dicendi plena tot abſurdorum deſcriptio. Ad alia igitur pergamus.

§. IV.

Iuxta doctrinam Terilli, & Probabiliſtarum nulla rebus ineſt bonitas, aut malitia obiectiva. Bonum, & malum in ſola bominum opinione ſita iuxta ipſos.

I. DOgma catholicum, immo & philoſophicum eſt, res eſſe ſeipſis honeſtas , vel turpes, ante quamcumque hominum cognitionem . Omnia quippe a ſupremo artifice producta ſunt iuxta ordinem, & conformitatem ad ſuam divinam eſſentiam, rectamque rationem. Soli libertini, qui *ſpiritus fortes*, ſeu feroces nuncupantur, cum nullum recognoſcant ſupremum numen , conſequenter ordinem quemquam de medio tollunt. Verum hi ſtulti manifeſti ſunt. Si enim de rebus ordinem auferunt, ordinem quoque rationis, ſeu mentis auferant neceſſum eſt. Atqui, ſublato rationis ordine, ratio eſt ſine ordine. Porro ratio ſine ordine ſtultitia aperta eſt. Cur enim homines ſtulti ſunt? Non alia ratione , niſi quod ratio perturbata , & mens ſine ordine eſt. Miſſis ergo ſtultis iſtis, lubet tranſcribere quæ docet Cicero *Lib. I. de legibus*. „ Communis intelligentia nobis notas res efficit, eaque in animis noſtris „ inchoavit, ut honeſta in virtute ponantur , in vitiis turpia . Hæc autem in opi- „ nione exiſtimare, non in natura poſita, vere *dementis* eſt. Nam nec arboris, nec „ equi virtus, quæ dicitur, in quo abutimur nomine , in opinione ſita eſt , ſed in „ natura. Quod ſi ita eſt, honeſta quoque, & turpia natura diiudicanda ſunt. Nam „ ſi opinione univerſa virtus, eadem eius etiam partes probarentur. Quis igitur pru- „ dentem, &, ut dicam, catum, non ex ipſius habitu, ſed ex aliqua re externa iu- „ dicet? Eſt enim virtus perfecta ratio: quod certe in natura eſt . Igitur omnis ho- „ ne-

Digitized by Google

„ neſtas eodem modo. Nam ut vera, & falſa, ut conſequentia, & contraria, ſua
„ ſponte, non aliena judicantur; ſic conſtans, & perpetua ratio vitæ, quæ eſt vir-
„ tus; itemque inconſtantia, quod eſt vitium, ſua natura probatur. Nos ingenia iu-
„ venum, non item ad ingenium: natura virtutes, & vitia quæ exiſtunt', ab inge-
„ niis iudicabuntur? An ea non aliter? Honeſta, & turpia non ad naturam refer-
„ ri neceſſe erit? Quod laudabile bonum eſt, in ſe habeat quod laudetur neceſſe eſt.
„ *Ipſum enim bonum non eſt in opinionibus, ſed in natura. Nam ni ita eſſet, beati*
„ *quoque opinione eſſent. Quo quid dici poteſt ſtultius*? Quare cum bonum, & ma-
„ lum natura iudicetur, & ea ſint principia naturæ; certe honeſta quoque, &
„ turpia ſimili ratione diiudicanda, & ad naturam referenda ſunt. "

II. Poſtquam M. Tullius bonitatem, & turpitudinem rerum naturis inſitam deſcripſit, continuo ob oculos refert opinionum diverſitatem, quæ ordinem illum a ſupremo artifice omnibus creaturis ſuis impreſſum perturbat, obſcuratque. Sic pergit Cicero. *Sed perturbat nos opinionum varietas, hominumque diſſenſio: & quia non idem contingit in ſenſibus, hos natura certos putamus . . . . Senſus noſtros non parens, non nutrix, non magiſter, non poeta, non ſcena depravat, non multitudinis conſenſus abducit a vero. Animis noſtris tenduntur inſidiæ, vel ab iis quos modo enumeravi, qui teneros, & rudes cum acceperunt, inficiunt, & flectunt, ut volunt: vel ab ea quæ penitus in omni ſenſu implicata inſidet imitatrix boni voluptas, malorum autem mater omnium: cuius blanditiis corrupti, quæ natura ſua bona ſunt, quia dulcedine hac, & ſcabie carent, non cernimus ſatis . . . Omnes viri boni ipſam æquitatem, & ius ipſum amant: nec eſt viri boni errare, & diligere, quod* PER SE *non diligendum.* PER SE *igitur ius eſt expetendum, & colendum. Quod ſi ius, etiam iuſtitia: ſic in ea reliquæ quoque virtutes* PER SE *colendæ ſunt*. loc. cit. Poterat ne Cicero clarius improbare futilem hanc diſtinctionem, huic materiæ applicatam?

III. Verum paucis oſtendamus, bonitatem, & malitiam moralem mera eſſe figmenta humanæ mentis, admiſſa Terilli, & ſequacium doctrina. Secundum Terillum, & eius Probabiliſtas, quoties mens humana probabiliter, immo iuxta Terillum errore vincibili, iudicat honeſtum quod reapſe turpe eſt, res iſta nec materialem quidem malitiam continet, quod nulla lege vetita ſit; immo lege *per accidens, & reflexa* approbata. Lex æterna reflexa pugnat cum lege æterna primaria. Sunt enim hæ duæ leges contradictoriæ, & altera alteram deſtruit; ut ex Terillo vidimus. Ex alia parte lex reflexa, ſeu per accidens exiſtit vel non exiſtit in Deo, ſecundum quod homines probabiliter iudicant actiones eſſe aut non eſſe turpes, eſſe aut non eſſe honeſtas.

IV. Quod ſi Probabiliſtæ, P. Terillo relicto, concedant extare in Deo legem æternam primariam, & per ſe; tum recurrit ineluctabile noſtrum argumentum; videlicet, opinionem minus probabilem magis eſſe contrariam quam conformem legi

gi æternæ directæ & primariæ. Eo ipſo enim quod eſt minus probabilis, eſt magis contraria quam conformis. Ergo iuxta Probabiliſtas nulla datur menſura fixa, certa, immobilis actionum humanarum, quæ opinione minus probabili dirigantur. Ex alia parte nulla opinio, nulla actio creata ſui ipſius regula eſſe poteſt prima, & independens. Omnis quippe creatura pendet a prima cauſſa tum quantum ad eſſe, tum quantum ad operis rectitudinem. Actiones humanæ, ſubiectæ opinionibus minus probabilibus, præcedunt legem æternam reflexam, ut mox probabo; legi æternæ directæ, & primariæ oppoſitæ ſunt. Ergo nulla extrinſeca ſuperiori regula reguntur. Ergo ſunt illæ ſuarum ipſarum regulæ, & menſuræ. Hæc meditans perdoctus Camargo contr.x. art.5. §.2. pag. 259. exclamat: *Bone Deus, quo ventum eſt per nimium libertatis amorem! Et cum hæc ſit Theologia recentiorum, nihil tamen ipſis frequentius quam apud vulgus nos accuſare, eo quod ultra modum deferamus proprio iudicio. Hanc calumniam non decet diutius expreſſe refellere.*

§. V.

Maximum abſurdorum opinionem probabiliſticam conſequens eſt, quod lex æterna reflexa, ſeu per accidens, ſit ſubiecta hominum opinionibus; iſtæ vero ſint prima regula. P. Palancus *novam ſcientiam mediam luget invectam in Probabiliſmi defenſionem.*

I. OMnibus abſurdis quæ conſequi Terilli doctrinam dixi, illud monſtroſius apparet, quod opinio humana ſit prima & independens regula. Quod ſic oſtendo. Opinio minus probabilis directa iudicat obiectum quod proponit amplectendum, minus eſſe conforme legi æternæ primariæ. Hanc propoſitionem docet Terillus. *Certum eſt actum conformem legi æternæ exiſtenti per accidens eſſe honeſtum, Deoque placere; quamvis obiectum quod ponit,* NON CONFORMETUR LEGI AETERNAE, QUAE PER SE DISPONIT DE REBUS. Integrum textum ſupra dedimus. Hæc prima propoſitio primum principium eſt penes Probabiliſtas Reflexiſtas. Secunda. Hæc opinio minus probabilis, quæ eſt regula obiectiva operationis humanæ, præcedit legem æternam reflexam, ſeu *per accidens*, in Deo exiſtentem, eamque determinat. Hæc ſecunda propoſitio eſt ipſa Probabiliſtarum doctrina. Ergo opinio humana eſt prima & unica regula operationum. Fuſius rem hanc pertractarunt PP. Palancus, & Camargo. Lubet pauca exſcribere ex Camargo *Lib. I. contr. x. art. 5. §. 2. num. 139.* „ Quid hic dicitis, recentiores? Nonne „ lex veſtra reflexa nihil prorſus determinat, aut diſponit de rebus, niſi ex ſup„ poſitione erroris invincibilis (aut vincibilis iuxta Terillum) vel opinionis veſtræ,

 „ æque•

Digitized by Google

„ æque, aut minus probabilis? Nonne ideo reflexa, conſequens, ſecundaria, & „ lex tantum *per accidens* exiſtens perpetuo appellatur a vobis? Nonne alioqui „ prorſus fruſtranea, & nullius utilitatis ad ſcopum veſtrum exiſteret? *An non* „ *hæc veſtra propria, & ſolemniſſima doctrina eſt*? Alioquin quid dicitis? quid in- „ tenditis? Eia igitur maneat immobile, legem veſtram reflexam nullo modo an- „ tecedere, ſed potius ſubſequi regulam illam veſtram directam. Nunc vero, ſi „ vobis placet, attendite diſcurſum Solis luce clariorem. Hominum opiniones, de „ quibus hactenus, poſita lege veſtra reflexa, (utcumque illam explicare libuerit) „ ſunt regula moralis operationis, quæ legi antecedenti, atque directæ Dei non „ conformantur, tamquam regulæ primæ moralis honeſtatis, & legis reflexæ Dei; „ cum hæc non antecedat, ſed ſubſequatur potius tales opiniones directas. Hæ „ igitur ſunt regula honeſtatis penitus abſoluta, & independens ab omni lege. “

II. Accedit, opiniones probabiliſticas, non modo humanæ, verum etiam divinæ, æternæque voluntatis in data hypotheſi regulam eſſe. Quoniam æterna voluntas indirecta conſequens nequit non approbare opinionem æque, aut minus probabilem. Ergo voluntas hæc indirecta Dei ſubiicitur opinioni humanæ minus probabili. Ergo hæc opinio regula eſt divinæ voluntatis.

III. Aliis terminis argumentatio hæc proponitur. Illa non eſt prima & abſoluta humanarum actionum regula quæ ab altera pendet, eique ſubiicitur. Voluntas divina conſequens, ſeu indirecta dirigit operationes humanas dependenter ab opinione minus probabili. Ergo non voluntas divina, ſed opinio humana eſt prima regula. Secunda propoſitio eſt ipſa adverſariorum doctrina, ut vidimus, eaque ulterius exponi valet. Illa prima & ſuprema regula eſt moralis honeſtatis in quam omnis humanarum actionum honeſtas moralis revocatur ceu in primam menſuram: quia (inquit S. Thomas I. Sent. diſt. xix. quæſt. 1. art. 1. ad 4.) *ſicut omnis motus reducitur ad movens quod non eſt motum neque a ſe, neque ab alio; ita omnis menſuratio reducitur ad unum primum, quod nullo modo eſt menſuratum; & hoc eſt Deus*. Iuxta Probabiliſtas voluntas æterna Dei primaria & antecedens non eſt, nec poteſt eſſe prima & ſuprema regula: quoniam hæc in data hypotheſi aut non exiſtit in Deo; aut ſi exiſtat, opinio minus probabilis eidem contraria eſt, etiam materialiter, ut vidimus. Voluntas per accidens, ſeu conſequens, & reflexa poſterior eſt opinione minus probabili; ut etiam palam fecimus. Huic legi, ſeu voluntati indirectæ, & per accidens conformatur utique ſecundum Probabiliſtas operatio honeſta moralis, ſed non ut primæ ſupremæque regulæ. Quandoquidem cur actio honeſta eſt? Quia conformatur, reponit Probabiliſta, ad voluntatem Dei indirectam. Bene habet. At cur hæc voluntas indirecta, & per accidens oppoſita voluntati directæ, & primariæ in Deo exiſtit? Cur Deus *reflexe* approbat operationem? Quia, reſpondet Probabiliſta, (nec aliter reſpondere valet) homo

pro-

Digitized by Google

probabiliter iudicat hanc actionem honeſtam eſſe. Quoniam vi hypotheſis huius opinionis minus probabilis Deus voluntate indirecta, ſeu conſequenti adprobat operationem illam quam abſolute voluntate antecedenti, & per ſe vetabat ut malam. Ergo evidens eſt opinionem minus probabilem *directam*, de qua nunc loquimur, præcedere voluntatem conſequentem divinam. Ergo evidens eſt iuxta Probabiliſtas, iudicia humana, ſeu opiniones æque, aut minus probabiles eſſe primam ſupremamque regulam moralis honeſtatis.

IV. Evidentius expono totum *myſterium* probabiliſticum, quod nos ignorare Terillus ſcribit. Operatio moralis, directa opinione minus probabili, licet conformis non ſit legi æternæ primariæ, eſt tamen conformis legi æternæ conſequenti reflexæ. Opinio minus probabilis directa præcedit utique voluntatem Dei reflexam. Sed hæc opinio minus probabilis directa non eſt regula (nunc attingimus profunditatem myſterii probabiliſtici) proxima, & formaliter dirigens operationem, ſed tantum obiectiva, & remota. Hæc regula obiectiva, & remota efficit ut in Deo oriatur voluntas conſequens, & reflexa. Intellectus, hanc legem æternam indirectam conſequentem ſecum reputans, & commeditans, format dictamen practicum, quo definit honeſtam eſſe actionem. Hoc practicum dictamen eſt proxima regula operationis honeſtæ. Hoc dictamen, hæc operatio poſteriora ſunt lege æterna reflexa, & conſequente. Ergo voluntas Dei æterna indirecta, & reflexa eſt prima regula, cui ſubiicitur, & conformatur operatio honeſta, & ipſum practicum dictamen, quod eſt regula proxima formalis eiuſdem operationis. Provoco omnes Probabiliſtas, ut ſub meliori aſpectu, ſi valent, referant hanc ipſorum doctrinam.

V. Quamvis ſub meliori quo fieri aſpectu valet, expoſitum ſit *myſterium* probabiliſticum, non propterea tamen minus monſtroſum eſt, ſi etiam ex hac parte, ſuco poſito, deformitas eiuſdem manifeſtetur. Practicum ergo dictamen, & operatio honeſta ſint ſubiecta & conformia æternæ legi reflexæ conſequenti. Hæc omnia ultro concedimus. Quid inde? Ideo ne minus monſtroſum eſt myſterium probabiliſticum? Minime gentium. In data hypotheſi voluntas, ſeu lex æterna reflexa non præcedit dictamen practicum, & operationem, ut *prima regula*: quod evidenter oſtendo. Nullum primum ſupremumque præſupponit aliud primum; alioquin non eſſet primum, & daretur proceſſus in infinitum. Sed hæc voluntas æterna reflexa, & conſequens *præſupponit opinionem minus probabilem directam*. Ergo hæc voluntas divina conſequens non præcedit practicum dictamen in ratione primæ & ſupremæ regulæ. Non myſterium iſtud eſt, ſed evidens demonſtratio. Notio eſſentialis cuiuſque *primi* eſt, ut non præſupponat aliud *primum* eo in genere in quo eſt primum. In genere moris, vobis Probabiliſtis aperta voce fatentibus, æterna Dei voluntas reflexa conſequens præſupponit opinionem minus probabilem *directam*. Ergo in genere moris voluntas Dei indirecta reflexa non eſt prima & ſuprema

Digitized by Google

prema regula. Prima propoſitio ineluctabilis eſt: altera eſt ipſiſſima doctrina veſtra: conſequentia eſt neceſſaria. Demonſtrationem exemplo perſpicuam efficio. Rex inſtitutus a Republica poteſtatem condendæ legis accipit hoc pacto, quod lex nullam vim habeat, priuſquam recognita, approbataque ſit a Senatu Reipublicæ, penes quem ſuprema poteſtas reſidet. Poſtquam Senatus interpretatus legem eſt, eamque authentice adprobavit, Rex tenetur eam ſervandam ſubditis indicere; quamvis propriæ intentioni, & voluntati contrariam videat. Hoc poſito regimine, nonne Senatus iudicium ſuprema regula eſt, quæ ſubditos dirigit independenter a voluntate antecedenti, qua Rex legem condit? Siquidem hæc lex a Rege condita ſubiecta eſt declarationi, & adprobationi Senatus. Et Rex tenetur curare ut obſervetur iuxta interpretationem, & declarationem Senatus. Prima ergo voluntas antecedens, qua Rex legem condit, non eſt proxima ſubditorum regula. Voluntas ergo conſequens Senatus declarationem, eſt proxima ſubditorum regula. Hæc voluntas conſequens præcedit utique ſubditorum actiones. Sed quis dixerit, hanc voluntatem conſequentem eſſe primam ſupremamque ſubditorum regulam? Nonne hæc voluntas Regis, quæ proxima dicitur ſubditorum regula, dependet a Senatu? Senatus ergo iudicium eſt prima & ſuprema huius regiminis regula. Deus æterna lege mendacia, & periuria vetat, ſed hac adiecta conditione iuxta Probabiliſtas, quod lex iſta recognita, & approbata ſit hominum iudicio; ita ut ſi homines ignorantia invincibili, & iuxta Terillum ignorantia vincibili, licita mendacia, & periuria iudicent, Deus hac in hypotheſi abroget ſuam legem antecedentem directam, aliamque legem indirectam, & conſequentem formet. Ergo opinio minus probabilis *directa*, quæ licita mendacia, periuria, furta &c. iudicat, antecedit voluntatem conſequentem reflexam Dei in genere moris. Ergo luce meridiana clarius eſt opinionem minus probabilem directam antecedere Dei voluntatem conſequentem reflexam. Hæc quippe voluntas conſequens in Deo conſurgit ſolum præcedente hypotheſi opinionis minus probabilis directæ, ut docent Probabiliſtæ. Ergo licet hæc voluntas divina indirecta præcedat ultimum dictamen practicum, honeſtamque operationem, poſterior tamen eſt opinione probabili directa. Ergo hæc opinio probabilis in genere moris prima *eſt* ſupremaque regula; voluntas vero Dei per accidens, poſterior eſt hac opinione probabili.

VI. Quæ hactenus dicta ſunt, fuſius exponunt duo celeberrimi Theologi Palancus, & Camargo, quorum pauca verba tranſcribo. Camargo *Lib. I. contr.* x. *num.* 171. *pag.* 266. hæc habet. „Novimus omnes, ac tenemus, ad hoc legem reflexam „ a Probabiliſtis induci, ut ultimum conſcientiæ dictamen, & operatio ex illo pro„ cedens conformetur cum aliqua voluntate divina, velut cum prima regula ho„ neſtatis. Verum quid inde? Novimus pariter, & pluſquam evidenter demonſtra-

„ vimus „

„ vimus, novum hoc conatum ipſorum adeo eſſe irritum, & infelicem, ut poſt-
„ quam communiſſima, indubitataque evertit Theologiæ principia, nihil minus ob-
„ tineat quam quod intendit; immo vero obtineat oppoſitum. Nempe intendunt
„ ſubiicere operationes hominum, eorumque iudicia voluntati divinæ; & ad hoc
„ novam fingunt in Deo voluntatem, ſeu legem, quam reflexam appellant. Fit
„ vero ex hac fictione (præter alia infinita abſurda quæ producit) non ut iudicia
„ hominum divinæ voluntati ſubiiciantur, ſed ut voluntas ipſa divina ſubiecta ma-
„ neat hominum iudiciis. Quid igitur queruntur, quod non capiantur? Immo ca-
„ pere nolunt quod nimis aperte capiuntur. " Reſolvant ipſi abſurda, evincant, monſtra horrenda quæ conſequi illorum prodigioſam doctrinam diximus, non eſſe legitime deducta: & tum fabulentur nos illorum ignorare arcana.

VII. Sapiens, & pietate celebris P. Palancus, *Minimus* profeſſione, argute non minus quam ſapienter animadvertit, novam excogitatam eſſe *mediam ſcientiam* in Probabiliſmi defenſionem. Hæc, inquit, nova ſcientia media primatum legislatoris Deo ſurripit, & Probabiliſmum primam ſupremamque regulam honeſtatis moralis conſtituit. Conſuetum difficultatis ſpectrum ſibi obiicit *de conſc. quæſt.* XXVIII. *art.* 3. *ſ.* 2. *num.* 145. *pag.* 292. „ Niſi lex divina ſic accommodetur, & tempere-
„ tur, væ nobis: peribit omnis libertas opinandi: ſtandum ſemper erit in iudicio
„ de moribus pro lege, numquam pro libertate: iugum divinæ legis ferreum erit,
„ & importabile, nos in miſeram captivitatem redigens, a nobiſque libertatem fi-
„ liorum adimens &c. " Invictis rationum momentis demonſtrat Palancus, hanc legem reflexam Dei libertatem penitus evertere, naturæ ordinem perturbare, omnemque honeſtatis regulam auferre. Thomiſtas invitat, excitat, provocat, ut arma ſtringant in hoc novitium ſyſtema. In memoriam iiſdem revocat ſtudium, feliceſque conatus, quibus Dei primatum in cauſſis ſecundis præmovendis defenſarunt; ut pari conſtantia propugnent Dei primatum in dirigendis morum operibus. Hæc ſunt ſapientis Palanci verba. *Sed hæc ſolutio, licet ad mentem Reflexiſtarum genuina, ipſaque doctrina eorum qui ad talem legem reflexam effugium fecerunt, falſa tamen eſt, & contra D. Thomam, omneſque eius diſcipulos. Quos omnes enixe deprecor, advertant per Probabiliſmum, & potiſſimum per hanc legem reflexam, novam ſcientiam mediam, novumque uſum illius in ſcholis introduci paullatim, vel, quod eſt conſiderabilius, in moribus regendis, & vita chriſtiana gubernanda, qui, veluti fideliſſimi Angelici Doctoris aſſeclæ, pro nobili ſtemmate ab ipſo acceperunt, primatum Dei in omni linea perfectionem dicente, contra modernos ſtrenue propugnare, & ſemper vincere: ſicut in Theologia ſpeculativa primatum Dei ratione cauſæ, motoris, domini, libereque determinantis tuentur; ſic in Theologia morali & practica primatum divinæ legis in regulando mores humanos, nulli præ ipſis æquali iure propugnandum incumbit.*

CA-

Digitized by Google

CAPUT V.

Obiecta ex conſcientia erronea arceſſita diluuntur.

I. QUamquam alibi diluerim difficultatem quam de conſcientia erronea obiicere adverſarii ſolent; tamen quia ubique intempeſtive eam inculcant, expediens iudicavi iterum eam ſub examen inducere, & perſpicue reſolvere.

II. Arguit ergo Terillus, & cum Terillo Probabiliſtæ Reflexiſtæ omnes. Qui ſequitur conſcientiam invincibiliter erroneam, aut opinionem probabiliorem reapſe falſam, opus bonum operatur. Opus iſtud conforme non eſt legi æternæ antecedenti, & primariæ. Ergo conforme erit legi æternæ conſequenti indirectæ, ſeu reflexæ. Hanc doctrinam fuſe amplificat Terillus; eamque vulgares Probabiliſtæ, Caſnedi, La-Croix, Viva, ceterique fideliter tranſcribunt. Terillus, ut erat acutus Theologus præ ceteris Probabiliſtis, vidit neceſſitatem excogitandæ huiuſmodi *legis reflexæ in* Deo. Siquidem negare ipſe non eſt auſus hoc primum principium, omnem nempe operationem honeſtam conformandam eſse cum prima æterna regula. Alterum quoque principium, nempe mendacia, periuria, contractus uſurarios, ceteraque opera, ſuapte natura mala, vetita a lege æterna eſſe, fateri coactus eſt. Dum itaque præfata opera, conſcientia invincibiliter errante, reputantur bona, cuinam legi divinæ ſunt conformia? Non primariæ, a qua prohibentur. Ergo ſecundariæ, & reflexæ. Abſque hac lege reflexa deſperatam agnovit Terillus probabiliſticam cauſſam. Legem hanc reflexam monſtroſam demonſtravimus. Ergo monſtroſus eſt Probabiliſmus.

III. Argumento autem facto facilis reſponſio eſt. Prima propoſitio falſa eſt. Opus ſiquidem ex conſcientia erronea invincibili partum, non bonum, ſed malum eſt; adeoque difforme primæ regulæ. Idem dicendum de opere probabiliore, *opinione* falſa directo. Invincibilis ignorantia efficit ut opus malum piaculo non vertatur operanti; at non tollit malitiam eidem inſitam.

IV. Inſtabis. Conſcientia erronea obligat ad id quod in ſe peccatum eſt, licet ex ignorantia reputetur bonum. Ergo obligat ad id quod eſt contra legem æternam, & contra Deum. Ergo nequit ex ipſa lege æterna proficiſci obligatio errantis conſcientiæ. Hoc argumentum ſibi proponit Ioannes a S. Thoma 1. 2. *quæſt.* XVIII. *diſp.* XII. *art.* 27. *pag.* 516.

V. Ut reſponſio perſpicua fiat, duas in conſcientia erronea diſtingue propoſitiones: alteram primam, & univerſalem, quæ eſt eiuſmodi: Parendum eſt legi æternæ præcipienti, ſeu præcepto Superioris: alteram particularem: puta, Deus præcipit mentiendum ob vitam hominis a morte ſervandam: ergo eſt mentiendum. Prima propoſitio vera eſt. Hæc conformatur legi æternæ præcipienti obediendum Superiori. Altera propoſitio particularis falſa eſt, quæ non proficiſcitur a lege æterna,

na,

na, nec in Deum revocatur; ſed legi æternæ adverſatur. Itaque primum dictamen univerſale, proponens facienda eſſe quæ Deo placent, quæ Superior iubet, dummodo æternæ legi oppoſita non ſint, dirigit affectum, ſeu actum voluntatis, qui, tali dictamine vero directus, poteſt eſſe bonus, ſupernaturalis, & meritorius. Alterum iudicium particulare erroneum, ſeu falſum, proponens v. g. mendacium, periurium, uſuram, & ſimilia, ut licita, & Deo placentia, dirigit actum, ſeu affectum voluntatis reapſe pravum. Hic numquam poteſt eſſe bonus, ſupernaturalis, & meritorius; ſed eſt contrarius legi æternæ prohibenti mala.

VI. Hac perſpicua, & brevi doctrina nullo negotio reſolvere vales omnia obiecta quæ obtrudi ab adverſariis ſolent & de adoratione hoſtiæ non conſecratæ, & de eleemoſyna facta ficto pauperi. Nam iudicium, præcipiens adorandam hoſtiam conſecratam, verum eſt; & religioſus affectus, huic univerſali iudicio conformis, bonus & meritorius eſt. Iudicium vero peculiare, proponens hanc hoſtiam non conſecratam adorandam, erroneum eſt; & actus adorationis, hoc iudicio directus, idololatricus eſt. Eodem modo diſcurrendum eſt de eleemoſyna collata ficto pauperi. Malitia actus directi a conſcientia errante, materialis eſt, quando error eſt invincibilis; formalis vero, ſi error ſit vincibilis.

VII. Nec eſt quod opponas, intentionem bonam infici ab electione prava. Quare ſi actus adorationis hoſtiæ non conſecratæ idololatriam ſapit, idololatrica quoque erit intentio imperans hanc electionem. Non eſt, inquam, quod hoc obiicias. Nam tunc electio prava inficit intentionem, quando malitia electionis formalis eſt, ſeu quando ignorantia eſt vincibilis; ſecus quando ignorantia eſt invincibilis. Tum enim malitia electionis non eſt voluntaria: quia ignorantia invincibilis tollit libertatem. Idcirco intentio illa bona & honeſta nequaquam inquinatur ab electione materialiter mala. Paucis verbis rem totam explicat S. Thomas *quæſt.* XVII. *de veritate art.* 4. inquiens, quod *conſcientia erronea non errat formaliter obiective, ſeu quantum ad rationem formalem, errat autem quantum ad materialem*. Ratio formalis obiectiva eſt ipſa lex univerſalis, imperans obediendum eſſe Deo: & circa hanc rationem formalem conſcientia non errat; errat vero circa materiam, quatenus applicat hanc rationem formalem per errorem materiæ vetitæ, & ſuapte natura malæ.

VIII. Conſcientia ergo erronea, ut erronea, numquam conformis, ſed difformis eſt legi æternæ. In qualibet conſcientia erronea veritas, & falſitas reperiuntur. Veritas eſt in propoſitione maiori univerſali. Hæc prima propoſitio univerſalis regula obiectiva eſt dirigens intentionem: & hæc regula recta eſt, & legi æternæ conſentanea. In ſecunda propoſitione, qua applicatur lex univerſalis materiæ vetitæ per legem, error eſt, qui denominat conſcientiam erroneam. Obligatio ſequendi ductum conſcientiæ erroneæ proficiſcitur a prima propoſitione univerſali vera,

quæ

Digitized by Google

quæ conformis legi æternæ eſt. Applicatio vero particularis erronea in ſolum hominem errantem, & deficientem revocatur. Quæ dicta ſunt de propoſitione erronea, intelligenda ſunt de opinione probabiliore falſa, ut toties diximus.

IX. Plura dicta ſunt *Lib. II. diſp.* I. *cap.* V. quæ futilem adverſariorum difficultatem refellunt. Si voluntas, directa conſcientia erronea invincibili, bona eſſet; voluntas Lutheraniſmi, Calviniſmi, Ianſeniſmi, Priſcillianiſmi, Arrianiſmi ſancta eſſet. Quoniam ſi Probabiliſtæ admittunt ignorantiam invincibilem mendacii, fornicationis, furti, periurii, non eſt cur non admittant ignorantiam invincibilem plurium hæreſum. Dicturus ergo Deus in extremo iudicio: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum: quia furati eſtis, quia mentiti eſtis, quia ſecuti eſtis Arrium, Sabellium, Lutherum, Calvinum, ex ignorantia invincibili, ſeu per accidens.* Nam reapſe ſic reſpondet P. Claudius La-Croix; videlicet, abſurdum eſſe aſſerere, Deum præmiis coronare mendacia, furta, periuria PER SE, ſecus PER ACCIDENS. Hæc ſunt eiuſdem verba. *Abſurdum eſt dicere, quod voluntas mentiendi poſſit PER SE loquendo a Deo exigere præmium; conc. PER ACCIDENS, ſi mendacium invincibiliter repræſentetur ut bonum, & obligatorium; neg.* Lib. I. num. 24.

CAPUT VI.

P. Caſnedi *immerito reprehendit* P. Palancum, *docentem, Probabiliſtas invexiſſe ſcientiam mediam, qua defenderent Probabiliſmum. Contra* P. La-Croix *extollit* P. Palancum, *quod Probabiliſmo accommodet ſcientiam mediam. Doctrina* P. La-Croix, *ſalvo meliori iudicio, falſa, & Deo repugnans oſtenditur. Scientia media probabiliſtica mirabilior eſt ſcientia media Moliniſtica.*

I. HAEC ſcribit P. Caſnedi *Tom. II. diſp.* XV. *ſec.* IV. *§.* 4. *num.* 108. *pag.* 427. „ Miratus ſum, quomodo *Palanco*, ſive ex Vatiniano in ſcientiam me„ diam odio, ſive ex ingenioſo aliquid peregrinum proferendi pruritu, *ſcientiam* „ *mediam* in theatrum inducat, cum tamen hoc ex *ſcientia media* argumentum „ æquali iure, ideſt importune, omni ſpeculativæ, & practicæ cuiuſque facultatis „ quæſtioni inſeri poſſit . . . . In caſu noſtro ſive quis affirmet, ſive quis neget „ *ſcientiam mediam*, æque affirmare, aut negare poteſt in Deo leges reflexas; „ æque eſſe Probabiliſta, vel Probabilioriſta . . . Plerique Thomiſtæ ſunt Probabi„ liſtæ, & has leges reflexas in Deo tuentur; nullus tamen eorum ſtat pro *ſcien-*

„ *tia*

Digitized by Google

„ *tia media*. Ergo probabilitas non inducit *ſcientiam mediam*. E contra, *aliqui* ex „ noſtris ſunt Probabilioriſtæ, nullus tamen eorum negat ſcientiam mediam. Ergo abs re dicitur, quod per probabilitatem, & leges reflexas nova ſcientia media inducatur. "

II. Varia ſunt hominum iudicia. Hæc momenta P. *Caſnedi* imbecillia videntur P. Claudio *La-Croix*, qui opportunum iudicat uſum ſcientiæ mediæ Probabiliſmi defenſioni. Hoc quippe pacto ratiocinatur ille *Lib. I. num. 339. pag. 32.* „ Opinio „ probabilis dici poteſt fundare ultimum dictamen, hoc ſenſu, quod ſit obiectum „ ſuper quo ſe reflectit illud dictamen; male autem dicitur fundare legem Dei „ conſequentem, tamquam regula illius, aut tamquam regula prima obiectiva operationis noſtræ; *ſed tantum eſt conditio; qua poſita, lex Dei conſequens*, quæ ſola eſt regula obiectiva prima reſpectu talis operationis, per ultimum dictamen, „ tamquam per ultimam regulam formalem applicatur huic operationi dirigendæ. „ Nam Deus ab æterno, & pro priori ad illam noſtram operationem moralem, „ habuit legem antecedentem, tamquam regulam per ſe omnis honeſtatis, vel inhoneſtatis moralis: ſed quia per infinitam ſuam ſapientiam videbat in homine moraliter operaturo ſæpe futurum errorem invincibilem, & opinionem prudentem, „ quod aliquid liceat, cum tamen reipſa non liceat, nec ſit conforme legi antecedenti; pro his caſibus habuit legem conſequentem, quæ *per accidens* eſſet regula *honeſtatis*, vel *inhoneſtatis*: & hæc lex conſequens, prout lex, & in communi, eſt tota æternitate prior, ac omnino independens ab omni operatione particulari hominis. *Dicit enim: Si adfuerit error invincibilis, aut opinio prudens*, „ *VOLO, aut permitto operationem poni:* ubi vides, quod reipſa antecedat operationem noſtram; quamvis, ut hanc vel illam operationem dirigat, *præſupponat*, „ & ſuo modo quaſi ſe accommodet errori invincibili, aut opinioni probabili, reſpectu cuius ideo dicitur eſſe iam dicto modo conſequens. Lex itaque ſecundaria conſiſtit in hoc quod Deus ab æterno velit, aut permittat nos agere hoc „ quod prudenter putabimus eſſe licitum. Ratio autem cur Deus ita velit, aut „ permittat, non eſt noſter error, aut opinio probabilis, ſed eſt ſapientia infinita „ Dei, cui conforme eſt ſic velle, aut permittere, ne homines peccent ex hoc „ quod invincibiliter ignorant eſſe peccatum, vel quod prudenter iudicant eſſe licitum. *Unde ſicuti perfectioni primæ cauſæ non derogatur per hoc quod Deus noſtræ libertati attemperet ſuam omnipotentiam per decretum indifferens ſecundum* „ *PRINCIPIA SCIENTIAE MEDIAE; ita nec derogatur primæ regulæ morali* „ *obiectivæ, quod SIMILI FERE MODO legem ſuam ſecundariam ATTEMPERET* „ *ERRORI invincibili, ut NOTAVIT PALANCUS*. Et quæ contra hæc affert „ Camargo, prorſus nihil evincunt. "

III. Quis hæc, quin commoveatur, legere valet? Huccine Probabiliſmus adduxit,

xit, ut tam indigna de Deo promantur, quæ de probo homine ſuſpicari nemo auderet? Petrus videt Paulum paratum ad iurandum falſum, quod invincibiliter reputat verum. Petrus clare dignoſcens falſitatem, & periurium futurum, inducit Paulum ad peierandum, & periurium adprobat voluntate ſua? Hoc propugnat Tamburinus; ſed iſtius opinio laxa, & ſcandali plena reputatur. Et nunc P. *La-Croix* hanc doctrinam Deo ipſi applicat? Sed, antequam ultra progredior, quo fundamento P. *La-Croix* tam inepta & futilia commenta Deo affingere audet? Si Paulus Apoſtolus nos admonet ne peregrinis doctrinis abducamur; ab iſta profecto doctrina abſtinere debent omnes, cum ſit pluſquam peregrina. Quis antiquorum Theologorum quidpiam ſimile in Deo commentus eſt? Breviſſime percurramus aliqua præfati textus membra. *Hæc lex conſequens, prout lex, & in communi, eſt tota æternitate prior, ac omnino independens ab omni operatione particulari hominis: dicit enim: Si adfuerit error invincibilis, aut opinio prudens, VOLO* (mendacium, furtum, periurium) *aut permitto operationem poni. Ubi vides quod reipſa antecedat operationem noſtram; quamvis, ut hanc vel illam operationem dirigat, PRAESUPPONAT, & ſuo modo quaſi ſe accommodet errori invincibili.* P. Terillus tam aperte non reſeravit hocce ſuum myſterium probabiliſticum. Lex ergo conſequens in *communi*, quæ adprobat mendacia, furta, periuria &c. eſt tota æternitate prior, ac omnino independens ab operatione particulari hominis? Ergo Deus in communi abſolute legem vagam condidit, qua non permittat modo, ſed qua *velit* præfata crimina. Hæc eadem lex hanc vel illam operationem præſupponit, & ſe *accommodat errori invincibili*. Fœdus ergo, mediatore Probabiliſmo, mutuum inierunt tenebræ & lux, virtus & peccatum, verum & falſum? Deus ipſe ſe errori accommodat? Deus legem condidit qua adprobet ſcelera?

IV. Ut P. La-Croix declinet abſurdum, quod opiniones hominum ſint prima cauſſa, cui ſubiecta ſit lex æterna Dei, labitur profundius in aliud, quod ſcilicet lex æterna Dei abſolute adprobet furta, periuria, mendacia, homicidia. Inquit enim: *Ratio autem cur Deus ita VELIT, aut permittat, non eſt noſter error, aut opinio probabilis, ſed eſt ſapientia infinita Dei.* Ut horror doctrinæ evidentius pateat, animadvertas velim, Auctorem hunc cum Terillo, ceteriſque Probabiliſtis docere, mendacia, periuria, idololatriam, furta, invincibili errore propoſita ut bona, eſſe reapſe bona, & vitæ æternæ meritoria. Nullum porro meritum ſine Deo. Deus ergo reapſe mendacia, furta, ſacrilegia, idololatriam, & cetera crimina *lege æterna conſequenti in communi* ab æternitate, & prorſus independenter ab omni operatione particulari hominis, adprobat, confirmat, & eadem præmiorum ovali, ac triumphali corona cingit. *Ratio autem cur iſta velit, aut permittat, non eſt error noſter, aut opinio probabilis, ſed eſt ſapientia infinita Dei.* Verborum involucro obtegere horrorem doctrinæ conatur P. *La Croix*, ſed fruſtra.

Quin

Digitized by Google

Quin in illud ipſum abſurdum incidit quod omni arte devitare ſtudet. Lex hæc conſequens eo ſane condita a Deo effingitur, ut dirigat, adprobetque mendacia, periuria &c. ignorantia invincibili propoſita, ſeu cui mendacia, furta, periuria invincibiliter ignorata conformentur. Nullum ſuper hoc diſſidium; quin hic eſt cauſſæ ſtatus, qui, omni interpretatione ſublata, horrorem ingerit. Cedo: Deus vult præmium Petro invincibiliter mentienti impertiri. Gratiam ſane, qua tale præmium Petrus mereatur, impertit. Cur, quæſo, facta hypotheſi præmii conferendi, lumen non infundit, quo errorem dignoſcat? Gratia Dei lumen mentis eſt, & amor ſeu affectus cordis. Lumen mentem dirigit, amor voluntatem accendit. Duæ iſtæ gratiæ intellectus, & voluntatis connexæ ſunt, & lumen intellectus præcedit affectum cordis. Per errorem mentis, per mendacia, per furta ad paradiſum perducere animas Deum aſſerunt? Primum ergo abſurdum non declinat, ſed patentius in illud prolabitur *P. La Croix*. Si enim hæc lex conſequens *in communi* tota æternitate prior eſt, & prorſus independenter ab opinione probabili, decernit Deus ſe approbaturum mendacia, periuria, furta, errore invincibili propoſita; evidens eſt, ſcelera in Deum regeri; evidens eſt, Probabiliſmum Deum flagitiorum auctorem efficere. Non declinat alterum abſurdum, quod nimirum hæc lex conſequens Dei ſubiecta ſit, & poſterior opinione probabili. Nam ipſe hoc fatetur his verbis: *Quamvis, ut hanc vel illam operationem dirigat, præſupponat, & ſuo modo quaſi ſe adcommodet errori invincibili, aut opinioni probabili, reſpectu cuius ideo dicitur eſſe iam dicto modo conſequens*. Paucis itaque verbis hæc lex reflexa, in communi, & vage accepta, prior eſt quacumque hominis operatione. Si practicum humanarum actionum regimen ſpectetur; in hoc practico, & reali, ut ſic loquar, regimine hominis operatio, & probabilis opinio ſunt prima lex, &, hac lege poſita, conſurgit in Deo lex reflexa: quæ lex ideo dicitur conſequens, quia conſequitur operationem hominis. Quare, ut diximus ſupra, ad ſummum opinio probabilis reflexa, ſeu ultimum dictamen poſterius eſt hac lege; ceterum opinio probabilis directa prior eſt præfata lege conſequenti.

V. Scientia hæc media *probabiliſtica* mirabilior eſt ſcientia media *Moliniſtica*. Siquidem ſcientia media *Moliniſtica* excogitata fuit ad conciliandam libertatem creatam cum efficacitate divinæ gratiæ; ſcientia media *probabiliſtica* inventa eſt, ut opera natura ſua prava conformentur cum æterna Dei lege. Scientia media *Moliniſtica* attemperat omnipotentiam divinam indifferentiæ libertatis creatæ; ſcientia media *probabiliſtica* attemperat legem æternam conſequentem errori invincibili, mendaciis, & periuriis. Scientia media *Moliniſtica* prævidet quid operaturus erit Petrus in tali ſerie circumſtantiarum collocatus, & auxilio verſatili, ſeu natura ſua indifferenti munitus; ſcientia media *probabiliſtica* prævidet Petri mendacia, furta, periuria, ignorantiæ invincibilis caligine obtecta; tum e veſtigio le-

Digitized by Google

gem conſequentem condit, cui eiuſmodi materialia ſcelera conformentur, & meritoria, æternoque præmio digna evadant. Hæc ſcientia media probabiliſtica *attemperat legem ſuam ſecundariam errori invincibili*. Clamat Propheta Regius: *Lex tua veritas*. Veritas, & error mutuo pugnant. Sed, arbitro Probabiliſmo, *veritas attemperatur errori*, ſimulque connubia ineunt; & iuxta P. Caſnedi Deus *errorem inculpatum coæquat veritati*. Plura dicerem, niſi vererer ne ſatyram me ſcribere adverſarii vociferarentur. Verum ſi quod ſatyræ hic redolet, totum Terillo, La-Croix, Caſnedo, aliiſque Reflexiſtis verti iure debet. Nihil quippe de noſtro adiecimus, ſed illorum doctrinam vividis coloribus depinximus.

CAPUT VII.

Quam immerito P. La-Croix patrocinium pro ſe alleget P. Palanci.

I. QUicumque legit P. La-Croix, ſcribentem: *Non derogatur primæ regulæ morali obiectivæ, quod ſimili fere modo legem ſuam ſecundariam attemperet errori invincibili, ut notavit PALANCUS*: perſuaſum habet, P. Palancum adprobare uſum ſcientiæ mediæ; potiſſimum cum legit ſequentia verba: *Et quæ contra hæc affert Camargo, prorſus nihil evincunt*. Idipſum mihi perſuaſum eſſet, niſi ob oculos haberem Tomum P Palanci, qui, data opera, ad ſeveriorem criticen revocat doctrinam hanc Terilli, & P. La-Croix, eamque invictis argumentis penitus convellit, atque labefactat. In rem meam fore arbitror longum P. Palanci textum tranſcribere, quod multa ſcitu digna contineat. Sequentia ergo ſcribit *tract. de conſc. quæſt.* XXVIII. *art.* 3. §. 1. *num.* 139. *pag.* 291.

II. „ Inquiro ab ipſo Terillo, ad quid ponitur in Deo illa lex *reflexa*, & cur „ dicitur *per accidens* exiſtere? Reſp. *quæſt.* XI. *num.* 11. & alibi ſæpe, poni in „ Deo, quia cum mens humana deficere poſſit per ignorantiam, vel errorem in „ cognitione divinæ legis directæ, & per ſe exiſtentis, pro caſu quo erraret, pro- „ vidit aliam legem reflexam, quæ quidem vetat faciendum quod conſcientia „ directa iudicat per errorem ut prohibitum; permittit, ſeu indulget licentiam fa- „ ciendi quod mens humana iudicavit per errorem ut licitum & permiſſum. Et „ hæc lex reflexa, inquit, exiſtit per accidens in Deo: quia exiſtit ex ſuppoſi- „ tione erroris, vel ignorantiæ humanæ, qui error eſt præter intentionem Dei. „ Hæc eſt doctrina Terilli, qua, veluti inexpugnabili ſcuto, cuncta ſibi videtur „ hoſtium tela confringere. “ Hoc allegato Terilli textu, ſic arguit Palancus ibidem.

III. „ Ergo Deus, eiuſve lex in præcipiendo ſubordinatur, & regulatur iudicio „ no-

Digitized by Google

„ noſtro, ſive recto, ſive erroneo. Probo hanc conſequentiam. Nam qui, conditis „ propriis legibus, tandem concludit alia, & ultima lege reflexa, ſe prohibere „ quidquid iudicium humanum ſive verum, ſive falſum iudicaverit ut prohibitum; „ ſe præcipere quidquid iudicium humanum ſive vere, ſive falſo iudicaverit eſ- „ ſe licitum: plane ſubordinat ſuam legem, illamque *arregulat* in præcipiendo, „ iudicio humano ſive vero, ſive falſo. Sed Deus iuxta Terillum, & ceteros Re- „ flexiſtas prædicto modo ſe gerit. Ergo plane ſubordinat ſuam legem &c. Minor „ probatur. Nam ſi a Terillo inquiras, vi cuius legis obligat conſcientia humana „ directa, ſive ſit recta, ſive ſit erronea; reſpondet tibi, ut ſupra *quæſt.* VI. quod „ in vi legis reflexæ, qua Deus ultimo dictat eſſe faciendum quod conſcientia, „ vel iudicium humanum ſive rectum, ſive erroneum dictaverit ut præceptum; & „ eſſe omittendum quidquid conſcientia, vel iudicium humanum ſive rectum, ſive „ erroneum dictaverit ut prohibitum; & eſſe habendum pro licito quidquid dicta- „ verit ut licitum. Nam lex reflexa, ſuppoſitis omnibus directis, tandem con- „ cludit, in omnibus eſſe ſequendam conſcientiam directam ſive rectam, ſive er- „ roneam, &, quaſi tandem diceret, ſuper hoc fiet quod iudicium humanum ſi- „ ve rectum, ſive erroneum dictaverit eſſe faciendum." *loc. cit. num.* 140. *&* 141. „ *pag.* 291.

IV. Ultra nunc pergit, & uſum ſcientiæ mediæ probabiliſticæ diſcutere aggreditur, & potiſſimum fucatum illud *attemperari* verbum expendit. „ Dices forſan: „ aliud eſſe Deum *attemperari* & *accommodari* in præcipiendo, prohibendo, aut „ permittendo, iudicio probabili humano; aliud valde diſtinctum, illum ſubordina- „ ri, aut ſubiici. Primum verum eſt; ſecundum falſum: ſicut aliud eſt omnipo- „ tentiam attemperari in concurrendo voluntati creatæ; aliud ſubiici, & ſubordi- „ nari. Primum enim concedunt Ieſuitæ, etiam poſtquam damnavit ſecundum In- „ nocentius XI. Et quod lex divina debeat ſic attemperari, & accommodari iudi- „ cio humano forſan probabili: quia hoc maxime conducit ad ſuavitatem divinæ „ providentiæ. *Spectat enim ad divinam providentiam*, inquit Terillus, *complacere* „ *aliquando ſaltem per accidens in electione obiecti directe*, *&* *per ſe prohibiti*, *quod* „ *operanti probabiliter apparet licitum*: ſi nimirum ipſe ex contraria probabilitate „ ſeductus pro imperio ſuæ voluntatis illud obiectum iudicaverit licitum.

V. „ Sed hæc ſolutio, licet ad mentem Reflexiſtarum genuina ſit, falſa tamen „ eſt, & contra D. Thomam &c. (vide ſupra cap. IV. §. 5. num. 7.) . . . . Nam „ eadem, ni fallor, vel fere eadem utrobique cauſſa eſt. Sicut enim illic ex „ ſcientia media, & ex decreto indifferenti, primatum Dei in cauſando, præde- „ terminando, movendo, vel tolli, vel minui videtur; ita per hanc doctrinam de „ lege reflexa, licitam faciente ſequelam cuiuſque opinionis ſive minus, ſive æque, „ ſive magis probabilis ſua contradicente, periculum imminet non leve, quod pri-

Digitized by Google

„ matum Dei in eſſe legislatoris, & regulæ moralitatis vel minuatur, vel penitus evertatur: & ſicut illic doctrina *ſcientiæ mediæ* ortum habuit, eo quod eius auctores plus iuſto, ut putamus, noſtram libertatem extollere conati ſunt; ita hic doctrina iſta *Terilli* inde ortum habet, quod conatur hominem a lege liberum, & immunem facere, pluſquam iuſtum eſt, ut autumamus: & ſicut ibi contrarii conantur Deum in concurrendo ad unum potius quam ad oppoſitum, noſtræ libertati ſubordinare, iam dicunt *attemperare*; ita hic Deum in præcipiendo, aut permittendo hoc potius quam oppoſitum ex probabilibus, noſtro libero iudicio ſubordinare videntur, ipſi dicunt *attemperare*.

VI. „ Quod ut clarius pateat, pone intellectum, & voluntatem inter duas opiniones probabiles contradicentes circa contractum A. quarum una dicat eſſe licitum, alia eſſe prohibitum. Dicunt igitur, intellectum formare poſſe conſcientiam ſecundum quamlibet opinionem. Unde pro imperio voluntatis poteſt aſſentiri opinioni dicenti contractum eſſe licitum; vel, ſi etiam velit, *pro imperio* voluntatis poteſt aſſentiri alteri oppoſitæ dicenti contractum eſſe illicitum. Si aſſentiatur primæ, dicunt, quod poteſt formare ultimum dictamen conſcientiæ, quo dicat contractum hic & nunc, omnibus inſpectis, eſſe ſibi licitum: item quod ſi intellectus conſtitutus inter prædictas opiniones iudicaverit contractum eſſe licitum, lex reflexa præſcribit, ſeu concedit pro licito illum exercere: ſi tamen iudicaverit eſſe prohibitum, uti etiam poteſt, lex reflexa, ſuppoſito illo iudicio, prohibet celebrare illum contractum. Sed eſt in libera poteſtate hominis conſtituti inter illas duas opiniones probabiles vel iudicare *ſecundum primam* contractum eſſe licitum, vel iudicare *iuxta ſecundam* illum eſſe prohibitum. Ergo eſt in libera poteſtate hominis determinare legem reflexam, ut *ſibi permittat*, vel ut *ſibi prohibeat* illum contractum.

VII. „ Explicatur amplius. Iuxta contrarios homo conſtitutus inter illas duas opiniones æque probabiles, æque prudenter poteſt iudicare *ſecundum unam* contractum eſſe *prohibitum*, ac iudicare *ſecundum aliam* contractum eſſe *licitum*: quia unum præ altero iudicare conſtitutum eſt in eius libera poteſtate. *Sed ſi* iudicaverit *primum*, ſtatim lex reflexa prohibet hic & nunc celebrare contractum; ſi iudicaverit *ſecundum*, ſtatim lex reflexa permittit hic & nunc celebrare contractum. *Ergo conſtituitur in libera hominis poteſtate, quod lex reflexa hic & nunc* prohibeat celebrare contractum, vel quod permittat illum celebrare.

VIII. „ Confirmatur. Vel Deus pro priori, antequam voluntas eligat aſſentiri uni opinioni præ alia, prohibet abſolute, & *inflexibiliter* celebrare contractum; vel ſolum id prohibet *conditionate*, ſub conditione ſcilicet, quod homo iudicaverit contractum eſſe prohibitum. Si *primum*; ergo quamvis homo ſecundum o-

„ pi-

„ pinionem *oppoſitam* iudicaverit contractum eſſe *licitum*, Deus ſemper manet *inflexibiliter* prohibens abſolute celebrare contractum. Ergo, adhuc ſuppoſito tali „ iudicio, non permittit lege reflexa celebrare contractum. Patet conſequentia: „ quia implicat Deum hic & nunc abſolute, & *inflexibiliter* prohibere celebrationem contractus, & ſimul hic & nunc abſolute etiam permittere, & concedere „ pro licito celebrare contractum illum. Nec iſtæ leges contrariæ, & repugnantes „ inter ſe poſſunt admitti in Deo, ut per ſe patet. Si *ſecundum*; ergo Deus, antequam videat voluntatem eligentem opinionem, & intellectum ſecundum illam iudicantem, nihil abſolute, & *inflexibiliter* præcipit, nec prohibet; ſed ſolum *ſub conditione*, quod voluntas illa voluerit iudicare ut prohibitum, vel ut „ præceptum. Ergo Deus in præcipiendo, vel prohibendo abſolute obiectum, ſubordinatur voluntati eligenti opinionem, & intellectui ſecundum illam quam maluerit voluntas, iudicanti.

IX. „ Confirmatur ſecundo. Per vos talis lex æterna reflexa non eſt in Deo „ *per ſe*, ſed *per accidens*, ideſt ex ſuppoſitione erroris noſtri. Ergo Deus, dum „ præcipit, vel prohibet, vel permittit per aliam legem reflexam illud quod „ videt nos iudicare ut licitum, ut prohibitum, vel ut præceptum, non præcipit, „ nec prohibet, nec permittit ex propria determinatione, ſed unice determinatus „ ab electione voluntatis, quæ eligit ſibi iudicare, & a iudicio erroneo intellectus. „ Sed ſi Deus præcipit, prohibet, vel permittit determinatus ab electione voluntatis, & a iudicio intellectus, manifeſte ſubordinatur in præcipiendo, prohibendo, aut permittendo, voluntati humanæ eligenti opinionem, & intellectui humano iudicanti ſecundum illam. Ergo per illam legem reflexam ſubordinatur „ voluntati, & intellectui creato DEUS. Maior patet. Nam ſi Deus per illam „ legem reflexam præciperet quod præcipit, aut prohiberet quod prohibet ex propria voluntate, ſeu ex propria determinatione, illud prohiberet *per ſe*, & *non* „ *per accidens*. Nam quod Deus prohibet ex propria determinatione, illud *per ſe* „ prohibet, & non *per accidens*: ſicut quod Deus cauſat ex propria determinatione, illud cauſat *per ſe*, & non *per accidens*. Ergo ſi prædicta lex reflexa „ iuxta adverſarios non eſt *per ſe*, ſed *per accidens*; illa non præcipit, prohibet, „ nec permittit ex propria determinatione, ſed ex determinatione voluntatis, & „ intellectus creati.

X. „ Ex quo rurſus ſequitur quod Deus cæco, & ignoranti modo præcipiat, prohibeat, aut permittat quod præcipit, prohibet, aut permittit per talem legem „ reflexam. Nam quod quiſque præcipit ex determinatione alterius, electioneque, „ illud præcipit cæco, & ignoranti modo ... Sed Deus pro priori ad electionem opinionis, „ & ad iudicium humanum, iuxta contrarios, nihil determinate præcipit, ſolumque „ præcipit quod voluntas elegerit iudicare ut ſibi licitum, & permiſſum; ac per conſe- „ quens

Digitized by Google

„ quens ſolum præcipit, prohibet, aut permittit ex determinatione voluntatis crea-
„ tæ, neſciens proinde quid abſolute, & determinate tali lege prohibeat, aut per-
„ mittat, uſque dum viderit quam opinionem elegerit voluntas. Ergo ſolum præ-
„ cipit, prohibet, aut permittit cæco, & ignoranti modo.

XI. „ Dices, Deum prævidere opinionem quam eliget voluntas, & ſecundum
„ quam iudicabit intellectus, & cum hac præviſione ſapienter, & non cæco modo
„ prohibere celebrari contractum, ſi prævidet intellectum ex imperio voluntatis
„ illum iudicaturum ut prohibitum; vel ſi prævidet intellectum iudicaturum ex
„ imperio voluntatis illum contractum ut licitum, illum ſua lege reflexa ſapien-
„ tiſſime permittit, & non cæco modo.

XII. „ Sed contra. Nam rogo a contrariis: poſtquam Deus prævidet volunta-
„ tem eligentem opinionem pro licito, & intellectum indicantem contractum eſſe
„ licitum, eſt ne liber in permittendo illum pro licito *ſua lege reflexa*, vel non?
„ Si primum .... ergo talis lex reflexa non eſt *per accidens*, ſed *per ſe*. Siqui-
„ dem per illam libere, & ex propria determinatione præcipit, aut permittit, ad-
„ huc ſuppoſito errore intellectus .... Si autem reſpondeant ſecundum ... ergo
„ neceſſitatur obiective Deus ab electione voluntatis, & iudicio intellectus prævi-
„ ſo ad permittendum reflexe celebrationem contractus ut hic & nunc licitam.
„ Conſequentia patet. Quia iuxta contrarios non ideo voluntas eligit opinionem
„ pro licito, nec ideo intellectus iudicat ſecundum illam, quia Deus prævidit ſic
„ electuram, & intellectum ſic iudicaturum; ſed potius *ideo* prævidet talem ele-
„ ctionem, & iudicium, *quia* voluntas ſic eliget, & intellectus ex imperio vo-
„ luntatis ſic iudicabit.. Ergo voluntas imperando, & eligendo tale iudicium,
„ determinat obiective Deum, ut videat illam ſic imperantem &c..... *Ergo vo-
„ luntas, & iudicium humanum eſſent regula legis Dei, ſeu quaſi prima lex, obli-
„ gans ipſum legislatorem ad permittendum pro licito quod ipſe ex ſe prohibuerat ut
„ illicitum*." loc. cit. pag. 294. num. 154.

XIII. „ Secundo probatur concluſio. Quia ſi eſt licitum iudicare, & operari ſe-
„ cundum quamlibet opinionem probabilem, & quamcumque acceptare pro regula
„ moralitatis, nulla lex Dei, nimirum nec lex reflexa, nec lex directa, poteſt eſſe
„ prima regula moralitatis. Sed iuxta contrarios non datur alia lex in Deo, quæ
„ poſſit eſſe prima regula moralitatis. Maior quoad primam partem efficaciter pro-
„ bata manet, & ulterius probatur. Nam lex reflexa de ſe eſt omnino indifferens,
„ nihil in ſpecie determinate præcipiens, prohibens, aut permittens: ſolum enim
„ permittit quadam univerſalitate, & indifferentia quidquid ex probabilibus voluerit
„ homo iudicare pro permiſſo, & licito .... Sed lex hoc pacto indifferens impli-
„ cat in terminis quod conſtituat Deum primam cauſam moralitatis. Ergo &c.
„ Minor hæc probatur. Quia ſicut per concurſum ad actiones cauſarum ſecunda-
„ rum

Digitized by Google

„ rum conſtituitur Deus in eſſe cauſæ primæ; ita per ſuam legem debet conſtitui „ in eſſe primæ regulæ moralitatis. Sed per concurſum indifferentem, aut per decretum executive indifferens, quo Deus velit concurrere indifferenter, & univerſaliter ad quod noſtra voluntas voluerit, implicat Deum conſtitui in ratione „ primæ cauſæ; immo ſubordinatur, & ſubiicitur omnipotentia nobis, ut probant „ efficaciter Thomiſtæ. Ergo &c." *ibi*.

XIV. „ Confirmatur: quia implicat ex parte Dei reſpectu electionis humanæ „ dari primas regulas moralitatis inter ſe oppoſitas. Sed lex directa ſæpe opponitur legi reflexæ, & ſimiliter lex reflexa ſæpe opponitur legi directæ. Ergo non „ poteſt ſimul utraque eſſe prima regula moralitatis. Deinde nec poteſt una eſſe prima, alia ſecunda, & illi ſubordinata: quia quæ inter ſe opponuntur, non „ ſubordinantur. Ergo nulla ex prædictis legibus poteſt eſſe prima regula moralitatis." *loc. cit. num.* 159.

XV. „ Dicet forſan facile Terillus, vel alius (La-Croix) hoc facile componi „ beneficio *ſcientiæ mediæ*. Nam Deus, antequam legem abſolute concipiat, per „ *ſcientiam mediam* prævidet, quod ſi talem legem condiderit, iſti habebunt directe opinionem probabilem contra illam, alii iuxta illam &c. & ratione huius „ *ſcientiæ mediæ* poteſt Deus, dum abſolute condit legem directam, per illam tantummodo comprehendere illos quos prævidet non habituros ignorantiam talis „ legis, nec probabilem opinionem in contrarium.

XVI. „ Sed contra. Nam rurſus interrogo: quando Deus prævidet quod, ſi legem condiderit, ab iſtis ignorabitur, & ab illis ſcietur, & quod alii habebunt „ probabilitatem in contrarium &c. vel id prævidet de lege eos comprehendente, vel „ de lege eos non comprehendente. Si primum; ergo obiectum illius *ſcientiæ mediæ* tale eſt: *Si condidero legem iſtos homines comprehendentem, ab iſtis ignorabitur*. At quomodo, niſi cum manifeſta implicatione, poterit Deus abſolute „ condere talem legem eos comprehendentem, illos non comprehendendo? Si dicas ſecundum; ergo obiectum talis *ſcientiæ mediæ* eſſet huiuſmodi: *Si condidero legem iſtos homines non comprehendentem, ab iſtis ignorabitur*. Ergo, antequam „ ignoretur, vel non ignoretur, ſupponitur legem illos non comprehendere. Ergo „ Deus erit acceptor perſonarum, abſque ullo motivo hos comprehendens, & non „ alios in ſua lege directa." *loc. cit. num.* 163.

XVII. „ Iuxta Terillum, qui bona fide ſequitur opinionem probabilem, dicentem opus eſſe licitum, licet falſam, nullam legem tranſgreditur, nec *materialiter* quidem: quia lex directe, & per ſe prohibens tale opus, illum non comprehendit, nec ad illum dirigitur: ſi autem credat opinioni dicenti, opus eſſe „ prohibitum; tunc lex illum comprehendit, & tamen legem tranſgreditur, ſi opus velit exercere. Sed iuxta Terillum eſt in libera poteſtate hominis, cuilibet

Digitized by Google

„ ex illis duabus opinionibus credere, & ſecundum quam maluerit, iudicare. Er„ go eſt manifeſte in eius poteſtate libera facere quod Deus illum lege directa „ non comprehendat. Ergo liberum iudicium cuiuſque inter opiniones certo pro„ babiles eſt regula ad cuius normam Deus certo conſtringit, vel extendit, limi„ tat, vel ampliat univerſalitatem ſuæ legis directæ . . . . Ergo tandem volun„ tas, & iudicium humanum eſt prima regula moralitatis, cui ſubordinatur, & „ arregulatur divina lex.

XVIII. „ Ex quibus iam inferes, quam iuſte, & fundatiſſime dixit Sinnichius, „ citatus a Mag. Gonet, *modernos Caſuiſtas*, experimento edoctos, quam ægre „ conformarentur mores humani legi divinæ, tentaſſe ex adverſo conformare le„ gem divinam moribus humanis; quaſi lex divina foret *lex Lesbia*.

XIX. „ Obiicies. Non poteſt negari, quod divina lex attemperetur, & accom„ modetur iudicio noſtro, & noſtræ conſcientiæ. Ergo male hoc inferimus pro „ abſurdo, vel ex hoc alia abſurda deducimus. Antecedens probatur. Quia ne„ gari non poteſt, Deum lege reflexa permittere plura quæ directe *prohibet*, ſi „ nos bona fide, & invincibiliter iudicaverimus eſſe licita. Ergo datur lex refle„ xa, quæ accommodatur noſtræ conſcientiæ iudicio. Probatur antecedens. Quia „ negari nequit, eſſe licitum ſequi conſcientiam invincibiliter erroneam, & etiam „ opinionem longe probabiliorem ſua contradicente, etiam quando eſt falſa. Sed „ tunc ſequi conſcientiam erroneam, aut illam opinionem falſam, eſt eligere ob„ iectum quod exiſtimatur licitum; reipſa tamen eſt directe, & per ſe prohibi„ tum. Ergo negari nequit, tunc nobis eſſe licitum eligere obiectum directe, & „ per ſe prohibitum, dum a nobis exiſtimatur licitum. Sed implicat nobis id li„ cere, niſi per legem, aut licentiam reflexam Dei: nam per directam ſupponi„ mus eſſe prohibitum. Ergo &c. *loc. cit. num. 169.*

XX. „ Reſpondeo negando antecedens. Ad probationem diſtinguo maiorem. Negari „ nequit eſſe licitum ſequi conſcientiam invincibiliter erroneam, & opinionem probabi„ liorem, etiam quando eſt falſa: licitum, inquam, *negative*, concedo maiorem; „ licitum *poſitive*, nego maiorem. Et ſub eadem diſtinctione conſequentis, pariter „ diſtinguo minorem ſubſumptam, & nego ultimam conſequentiam. Itaque dicimus „ *negative* licitum quod non cadit ſub lege ulla Dei nec permittente, nec prohibente, nec „ præcipiente. Huiuſmodi cenſemus eſſe ſequelam conſcientiæ invincibiliter erran„ tis: hanc enim Deus nulla lege præcipit, prohibet, nec permittit. Et ratio „ eſt, quia leges Dei ſolum ſunt circa ea quæ nobis ſunt, vel poſſunt eſſe vo„ luntaria; non circa ea quibus repugnat eſſe voluntaria. Huiuſmodi autem eſt „ ſequela conſcientiæ invincibiliter errantis in eo in quo errat: quia qui invin„ cibiliter errat, ſicut involuntarie omnino errat, ita involuntarie ſequitur erro„ rem. Eſt enim omnino contra ſuam intentionem errorem ſequi; cum potius

„ ipſe

„ ipſe in ipſo actu eo tendat, ut ſequatur, & operetur iuxta veram & rectam
„ conſcientiam, & iuxta veram Dei legem. Sequitur ergo manifeſte quod ſe-
„ quela conſcientiæ errantis, ut errantis, non cadat ſub aliqua Dei lege; ſed
„ utpote quod omnino involuntarium eſt, extra legem omnem eſt, & ideo
„ eſt licitum negative: non quidem per aliquam Dei legem nec directam, nec
„ reflexam; ſed potius quia incapax legis, ſeu quia nequit cadere ſub lege.
„ Vide ſupra dicta *quæſt.* VI. Item dicitur licitum negative, non poſitive: quia
„ eſt excuſabile a culpa; *non tamen poſitive honeſtum*, ut probatum manet *quæſt.* V.
„ Et idem dicitur etiam negative licitum: quia licet ſit reipſa lex prohibens opus
„ illud quod ex conſcientia erronea iudicamus licitum; illa tamen lex non obli-
„ gat tunc in conſcientia, propter invincibilem eius ignorantiam: ac proinde ta-
„ lis lex tunc defectu cognitionis ipſius, & applicationis, licet non defectu pro-
„ hibitionis, negative permittit quod eligatur obiectum a ſe prohibitum. Et idem
„ dicimus de opinione probabiliore ſua contradicente, quando fundat conſcien-
„ tiam invincibiliter errantem."

XXI. Quæ hic de conſcientia erronea docet P. Palaneus, non opponuntur iis quæ capite ſuperiore dicta a nobis ſunt. Clariora tamen ſunt quæ ibidem nos expoſuimus. Uſus terminorum *negative*, & *poſitive*, ſi recte applicetur, optimus eſt. Tamen, ut ſophiſmata, & cavillos devites, diſtingue in conſcientia erronea duo dictamina iuxta ibidem dicta.

CAPUT VIII.

Alia obiecta P. Terilli, & Probabiliſtarum diluuntur. Hiſtoria P. Nicolai del Techo ad criſim revocatur. Nihil in favorem Probabiliſmi ex Urbano VIII. eruitur.

I. P. Terillus in *Tom. de regul. mor. part.* I. *quæſt.* III. fuſo calamo evincere ſtudet, opera conformia conſcientiæ invincibiliter erroneæ eſſe bona. Nos hanc quæſtionem ex inſtituto diſcuſſimus *Lib. II. diſſert.* I. *cap.* V. Sed tum haud erat in manibus Tomus hic *de reg. mor.* Verum argumenta quæ hic Terillus congerit, eadem ſunt ac illa quæ allegavit in *tract. de conſc. prob. quæſt.* XII. & *alibi*. Plura hic obtrudit ex Scriptura, ex Patribus, & iure canonico; ſed, ut candide fatear, omnia prorſus inepta, quæ, ne tempus teram, prætereo. Conſuetas ſuas fabellas incredibili auſu divenditat. Scribit num. 32. pag. 63. *Demum conſtans & unanimis omnium Theologorum ſenſus eſt, actus conformes iudicio invincibiliter erroneo eſſe moraliter bonos.* Hæc in memoriam revocare lubet, ut ſemper evidentius fiat, nullam in hac controverſia adhibendam Terillo fi-

Digitized by Google

fidem, niſi prævio ſevero examine. Ex iis quæ a ratione petita opponit, curſim aliqua indicabo. Fateor me plura omittere, non quod difficultatem, ſed quod faſtidium ingerant: adeo ſunt vana.

II. Obiicit 1. Quamvis intellectus in conſideratione directa erret; tamen, ſi error eſt invincibilis, *per conſiderationes reflexas veriſſimas conſurgere poteſt ad formandam conſcientiam veram, & certam de honeſtate operationis*. Reſp. Illius verba tranſcribo, ut luculentius pateat quam ſit inepta argutatio. Conſiderationes reflexæ tanta mirifica vi pollent, ut dictamen erroneum tranſmutent in verum, vitium in virtutem, errorem in veritatem? Negatur totum.

III. Inſtat 2. *ibi num.* 34. Omne licitum honeſte eligitur, ſi ad finem debitum ordinetur. Ergo quod ex errore eſt licitum, honeſte eligitur. Reſp. diſt. omne licitum re, honeſte eligitur, concedo; erronee, ſubdiſtinguo: negative, vel poſitive, concedo; ſemper poſitive, nego. Quod reapſe licitum eſt, honeſte poſitive eligitur: quod per errorem licitum apparet, honeſte negative eligitur, quatenus ſi error ſit invincibilis, ad culpam non imputatur.

IV. Obiicit 3. *num.* 37. Omne malum eſt involuntarium, quoties illius malitia invincibiliter ignoratur, aut reipſa invincibiliter creditur verum. Ergo illius electio eſt honeſta. Reſp. Hæc eſt perpetua, ut millies diximus, Terilli, ſuorumque Probabiliſtarum hallucinatio. Scelus invincibiliter ignoratum non eſt voluntarium, atque adeo non imputatur ad culpam. Ergo eſt honeſtum? ergo eſt meritorium? Sed audi quod opponit ibidem, num. 42.

V. Obiicit 4. Omnis actus liber qui procedit a voluntate in omnibus recte diſpoſita, eſt bonus. Sed omnis actus conformis rationi invincibiliter erranti, eſt actus liber qui procedit a voluntate recte diſpoſita. Ergo omnis actus, conformis rationi invincibiliter erranti, eſt bonus. Reſp. Singulæ propoſitiones ſunt ineptæ. Prima laborat falſo ſuppoſito, quod ſcilicet voluntas directa conſcientia errante, ſit recte diſpoſita. Nam ſi conſcientia, ſeu regula eſt *diſtorta*, voluntas nequit eſſe recta. Secunda implexa eſt, immo, niſi explicetur, errorem continet ab Eccleſia proſcriptum. Actus directus a conſcientia invincibiliter errante eſt actus liber? Ignorantia ergo invincibilis non tollit voluntarium: quod in antecedenti obiectione adfirmavit Terillus noſter. Ergo non excuſat a culpa: quod proſcriptum eſt. Futilis ergo eſt argutatio tota.

VI. Obiicit 5. Omne iudicium invincibiliter erroneum, & omnis volitio a tali iudicio regulata originem ducunt a iudicio prudente, certo, & evidente, & a voluntate certo honeſta, a quibus derivantur tamquam effectus a propria cauſſa. Reſp. Eiuſdem furfuris ſunt omnes iſtæ argutationes, quæ moleſtiam, non quidquam dignum diſputatione, ingerunt. Totum argumentum eſt materia controverſiæ. Quare unico verbo totum negatur.

VII.

Digitized by Google

VII. Obiicit 6. *num.* 44. plura exempla, & de uxore reddente debitum viro non ſuo, & de Catholico adorante hoſtiam non conſecratam, & de filiofamilias obediente patri non ſuo. Reſp. Hæc omnia exempla, ut inepta, reiecta ſunt alibi; & quid veritatis, vel falſitatis in iiſdem contineatur, perſpicue explicatum eſt ſupra pluribus in locis.

VIII. Obiicit 7. Terillus *de reg. mor. Part. I. quæſt.* VIII. *num.* 3. diploma Urbani VIII. quo contendit evincere, SS. Pontificem uſum fuiſſe opinione minus probabili. Antequam verba decreti pontificii tranſcribat, præmittit *caput* XV. *Libri hiſtor. Paraquariæ provinciæ P. Nicolai del Techo Societ. Ieſu*, qui ſic ſcribit.

„ Guaranæ gentis primores ſolebant tot pellices alere, quot eorum libido, & „ auctoritas a popularibus ſuis impetrabat; nec aliud erat maius capeſſendæ re„ ligionis noſtræ impedimentum, quam cum monerentur, unica uxore Chriſtia„ nos lege divina contentos eſſe debere. Acceſſit huic obſtaculo nimia quorum„ dam Sociorum religioſitas eiuſmodi homines ad primam uxorem adigere vo„ lentium. Alii, dempto ſcrupulo, religionem chriſtianam ineuntibus, quamcum„ que vellent, ex pellicibus pro uxore permittebant. Ob earum opinionum di„ verſitatem inde natam, quod Doctores ſcholaſtici de ea re inter ſe diſſen„ tiant, ad ſummum legum interpretem recurſum eſt: & Ioannes Lugo, poſt„ modum Cardinalis, rem totam his verbis Urbano VIII. Pont. Max. expo„ ſuit. “

Sanctiſſime Pater, in provincia, & regno Paraquariæ in India occidentali maxima difficultas ſuboritur in converſione infidelium ad fidem noſtram, quando aliqui ex miniſtris volunt illos cogere ad recipiendum, & retinendum primum coniugem, quem in infidelitate habuerunt. Gens quippe ex innata barbarie paſſim coniuges (ſi vere coniuges dicendi ſunt) dimittunt, non aliter quam noſtri famulos & famulas. Et hoc ſolum, quia coniux infirmatur, nec coquere cibos poteſt, aut veſtes conſuere, vel domus curam habere, vel quia iam ſeneſcit: immo frequenter non unam ſolum uxorem accipiunt, ſed ſimul cum ea omnes eius filias, vel ſorores, ſi quas habet: ex quibus poſtea donat amicis aliquam, vel famulo in gratiam obſequii; quam poſtea repetit, ſi famulus diſcedat. Aliis ſola loci mutatio cauſa eſt deſerendi coniugem, ne eam ſecum ferant. Itaque plerique putant non eſſe ſaltem communiter apud illos verum matrimonium, ſed concubinatum: atque ideo permittunt quod coniugem baptizatum accipiant, quando ad fidem convertuntur. Alii tamen ſcrupulum habent, & cogunt eos ad repetendum primum coniugem: ex quo magna incommoda ſequuntur. Primo, quod multi hoc terrore baptiſmum averſantur. Secundo, quod mentiuntur dicentes, ſe nullum alium coniugem habuiſſe, & mala fide cum aliis contrahunt. Tertio, quod fingunt ſe repetere

Digitized by Google

tere primam uxorem; ſed revera aliam habent, nec de prima curant. Quarto, quod frequenter difficillimum eſt primam agnoſcere: quia vix recordantur in tanta multitudine, quæ fuerit prima; &, illa inventa, oportet rurſum inquirere, an illa prius habuiſſet viros, & rurſum de iis viris, an prius alias habuiſſent uxores. His accedit, quod frequenter in iis coniugiis non utantur ſigno aliquo externo ſpeciali, diverſo ab eo quo concubinam ad hebdomadam, vel menſem accipiunt. Quare non invenitur ſignum externum expreſſivum conſenſus ad matrimonium requiſiti. Unde, attenta eorum praxi, & conſuetudine, multi pii, & docti viri putant communiter non fieri apud ipſos verum contractum matrimonii. Ceterum ad tollendos ſcrupulos, & dubia, & ad hoc graviſſimum impedimentum auferendum illius gentis converſionis ad fidem, a Sanctitate Veſtra humiliter petitur, ut, quandoquidem iuxta virorum doctorum doctrinam Sedes Apoſtolica ex gravi cauſa poteſt aliquando matrimonium infidelium diſſolvere, prout Sanctitas Veſtra declaravit in Brevi ſuo expedito die vigeſima Octobris 1626. & rurſum in alio ſimili die 17. Septembris anno 1627. his verbis: Nos attendentes huiuſmodi infidelium matrimonia non ita cenſeri, quin neceſſitate ſuadente diſſolvi poſſint &c. *& quidem in hoc graviſſimæ cauſæ ſunt, immo neceſſitas ad converſionem illorum infidelium: dignetur Sanctitas Veſtra ex benignitate apoſtolica concedere Provinciali Societatis Ieſu facultatem, ut ipſe, & ii ex Societate quibus converſionem gentis demandaverit, & communicandam cenſuerit, poſſit, occurrente caſu, & facto examine, & manente dubio de valore prioris matrimonii in infidelitate facti, vel magna difficultate inveniendi veritatem, vel magna difficultate repetendi primum coniugem iam dimiſſum: poſſint, inquam, ad converſionem faciliorem reddendam, vel ad converſorum manutentionem in fide, & obedientia legum eccleſiaſticarum diſpenſare cum eiuſmodi converſis, ut poſſint poſt baptiſmum contrahere verum matrimonium in facie Eccleſiæ. Hoc enim modo Sanctitas Veſtra infidelibus illis aditum ad Eccleſiam patefaciet, quem dæmon occludere conatur, prout de Veſtræ Sanctitatis benignitate ſperare lubet, quam Deus &c.*

„ Urbanus Octavus, indicto ſapientum virorum ſuper ea re conſulto, pronun- „ tiavit, non videri ſibi ſpeciali ſua diſpenſatione opus eſſe, ubi Doctorum ſen- „ tentiæ utrimque probabiles intercederent, ſequentes opiniones, pro conditione „ locorum, ac hominum, barbaris favorabiliores. Salva interim utriuſque partis „ auctoritate, ſinerent doctis hominibus ſentiendi libertatem. Conſtans igitur So- „ ciorum plerorumque in his terris degentium opinio praxi confirmata fuit, ho- „ rum barbarorum matrimonia, ob rationes ſupra relatas, nulla eſſe, & poſſe „ barbaros ad fidem converſos, quamcumque baptizatam, reiectis aliis, in coniu- „ gem ſumere. Quamquam eam ſemper adhibuere cautelam, quam rei gravitas „ poſtulabat." *Hactenus* (ſubdit Terillus) *P. Nicolaus del Theco.*

IX.

IX. Hac deſcripta hiſtoria ſic arguit P. Terillus *loc. cit.* „ Ex hac narratione „ multa ſciuntur. Primum eſt, Urbanum VIII. a Miſſionariis evangelicis interro- „ gatum fuiſſe, quomodo in re difficili, ad ius naturæ, atque ad matrimonii va- „ liditatem ſpectante, ſe gerere deberent. Hi enim, ut abſque ſcrupulis, ac tu- „ tius procederent, ſuppliciter rogarunt ut facultatem cum infidelibus illis ad fi- „ dem converſis diſpenſandi tribuere dignaretur, quando poſt factum examen, „ dubium adhuc eſſet, an matrimonium in infidelitate contractum eſſet validum „ &c. Pontifex, quod ſui muneris erat, eos directurus, ac ſaluti, & conſcientiis „ tam Miſſionariorum, quam infidelium converſorum conſulturus, examen peri- „ torum adhibuit, illoque præmiſſo, reſpondit, ſibi videri, opus non eſſe ſpecia- „ li diſpenſatione, quando probabiles hinc inde Doctorum ſententiæ exiſterent, „ ſequerenturque proinde opiniones barbaris favorabiliores: ſic enim eos tutos fo- „ re, nec alio opus eſſe ad dubia ſcrupuloſque tollendos. Hoc reſpondit Ponti- „ fex; & niſi hoc reſpondiſſet, quæſtioni petitæ non ſatisfeciſſet, nec oves an- „ xias, quod humillime petebant, direxiſſet. Hæc autem reſponſio prorſus docet „ licitum illis eſſe ſectari quamcumque opinionem certo probabilem barbaris fa- „ vorabiliorem; quamvis illa minus probabilis fuerit. Ergo Urbanus VIII. quo- „ ad omnia benignam ſententiam eſſe veram, non tam cenſuit, quam curam „ ovium exercens, fideleſque requiſitus poſt maturam conſultationem paſcens de- „ claravit. “

X. P. Tyrſus Gonzalez *de recto uſu opinionum probabilium diſſ.* XIV. hanc eam- dem hiſtoriam, & oppoſitionem Terilli deſcribit, narratque, quemdam doctum Profeſſorem Ieſuitam diſſertationem ſcripſiſſe adverſus hanc Terilli hiſtoriam, & argumentationem inde arceſſitam. Tria in hac diſſertatione, teſte P. Gonzalez, demonſtrantur. Primum nullum documentum a *P. del Techo*, ſive a P. Terillo afferri, quo oſtendatur, authenticum eſſe Urbani VIII. reſcriptum. Alterum, ad- miſſo præfato reſcripto, nihil in eo contineri noſtræ doctrinæ adverſum. Ter- tium, interpretamentum pontificiæ declarationis quod Terillus exhibet, vanum eſſe, & commentitium.

XI. Et ad primum quod attinet, *P. del Techo* vocale reſponſum Urbani re- fert, non Pontificis, ſed propriis verbis expreſſum. Vocalia autem Pontificum reſponſa, hiſtoricorum verbis, & ſenſu narrata, ut fabuloſa, docti omnes reii- ciunt. *P. del Techo* refert propria verba, quibus Ioannes Lugo expoſuit difficul- tatem, ortam in provincia Paraquariæ, & verba *formalia Pontificis* præteriit? Ergo ex hoc ſolo capite in fabulis habenda eſt præfata hiſtoria.

XII. Tota ergo argumentatio Terilli, eruta ex hiſtoria *P. del Techo*, ſimilis illi eſt quam Caſuiſtæ plures repetunt ex declarationibus trium ſummorum Pon- tificum, ut evincant, tempore ieiunii licitum potum cocholatæ. Auguſtinus de

Pa-

Digitized by Google

Padilla, Archiepiſcopus in India *Lib. II. hiſt. Regni Mexicani cap.* lxxxiv. conceptis verbis narrat, Gregorium XIII. declaraſſe, eiuſmodi potum non obſtare ieiunio. Et tamen vel ipſe Leander a SS. Sacramento *III. Part. tract.* 1. *ſ.* 2. reiicit ut commentitiam hanc pontificiam declarationem; licet ſe eam vidiſſe teſtetur Archiepiſcopus de Padilla. Eam pariter reiicit Leander a Murcia *quæſt.* xv. Numquid maior adhibenda fides erit hiſtoriæ *P. del Techo*, qui nec teſtatur ſe vidiſſe Urbani VIII. reſcriptum; ſed forſitan ab aliquo benigno Probabiliſta narrari audivit? Quid quod ipſa narratio *P. del Techo* falſam ſe prodit. Narrat *Guaranæ gentis primores tot pellices alere, quot eorum libido, & auctoritas a popularibus ſuis impetrabat*; idque impedimento eſſe ne chriſtianam religionem profiteantur, audientes, Chriſtianos una debere contentos eſſe uxore. Deinde ſubdit: *Acceſſit huic obſtaculo nimia quorumdam Sociorum religioſitas, eiuſmodi homines ad primam uxorem adigere volentium. Alii, dempto ſcrupulo, religionem chriſtianam ineuntibus, quamcumque vellent ex pellicibus pro uxore permittebant*. Si prima mulier vera ſit uxor; nullum apud Socios diſſidium. Si omnes ſunt pellices; nullum pariter diſſidium, quin homines illi, quam maluerint, pro uxore habere poſſint. Craſſior error eſt in eo quod ſubdit, quod *Doctores ſcholaſtici ſuper hoc* diſſentiant. Nam ſcholaſtici omnes adfirmant, etiam inter infideles eſſe vera coniugia, dummodo adſit conſenſus ad valorem matrimonii requiſitus; tametſi ſacramenti vim nullam habeant. Utrum vero ſincero mutuo conſenſu populi Guaranæ connubia inirent, Doctores ſcholaſtici non diſputarunt. Errat quoque *P. del Techo*, dum ſubdit, *ob earum opinionum diverſitatem ad ſummum legum Interpretem recurſum eſſe*. Nam, ut ex verbis P. Lugo colligitur, recurſus factus minime fuit ad Pontificem, ut rem dubiam declararet; ſed ut facultatem impertiret diſſolvendi matrimonium, inter infideles initum, caſu quo dubium eſſet de eiuſdem valore. Deceptus ergo eſt *P. del Techo*; & facta narrat quæ ad prudentis critices leges exacta, ad fabulas amandanda ſunt.

XIII. Tandem, admiſſo diſputationis gratia pontificio reſcripto, nihil ex eo eruitur quod noſtræ adverſetur ſententiæ. Propoſitum Pontifici fuit gentis Guaranæ coniugia non videri legitima, cum feminas viri illi ducant non aliter ac noſtri famulas; eaſque vel ſeneſcentes, vel infirmas, vel ineptas, pro ingenio dimittant. Nec ſignum aliquod adhibent, cum eas ſibi copulant, diverſum ab eo quo concubinam ad menſem recipiunt. Quare illa matrimonia reputabantur ab aliis invalida; alii vero valida exiſtimabant. Dubium non erat circa ius aliquod, ſed ſolum circa facta. De his opinionibus variis ſuper diverſis factis Pontifex loquitur in illis verbis: *Non videri ſibi ſpeciali diſpenſatione* &c. Quid quod Socii in varias abeuntes ſententias poterant ex utraque parte probabilitatem attingere? Nam reapſe quandoque, & penes aliquos infideles illa matrimo-

nia

nia poterant eſſe nulla, & ut talia communiter putabantur. Et cum Socii opinionibus barbaris favorabiljoribus utebantur, infidelibus permittebant facultatem ducendi ad libitum uxorem. Contra valida interdum eſſe poterant ob varias circumſtantias: quia revera ſincero mutuo co nſenſu peragebantur. Quare iuxta circumſtantiarum varietatem alii valida, alii nulla reputabant eiuſmodi matrimonia: & utraque pars poterat verum attingere ob factorum varietatem. Quapropter iniunctum eſt ne alii alios vexarent; *ſed ſalva interim utriuſque partis auctoritate, ſinerent doctis hominibus ſentiendi libertatem.*

XIV. Non aliud ergo ex pontificio reſcripto erui poteſt, niſi nos non teneri tutiora ſectari, nec ſemper neceſſariam eſſe omnimodam certitudinem; ſed poſt adhibitam diligentiam in veritatis inquiſitione poſſe nos acquieſcere iis quæ nobis veriſimiliora apparent. Communiter pii doctique viri exiſtimabant, poſt veritatis inveſtigationem non contrahi apud Guaranæ gentis infideles vera matrimonia; & iuxta hanc opinionem, quam veram exiſtimabant, permittebant quam mallent uxorem eligere. Quid hic quod noſtræ adverſetur doctrinæ? Nec enim nos docemus, ſequenda eſſe tutiora, aut certitudinem evidentem neceſſariam ſemper eſſe.

XV. Quæ Terillus ex hiſtoria hactenus expenſa colligit, falſa, pugnantia, & vana omnino ſunt. Primum tamquam rem certam prodit, Urbanum rogatum fuiſſe ut manifeſtaret, quomodo Miſſionarii in re difficili circa ius naturæ ſe gerere deberent. Hoc autem falſum eſt. Pontifex enim conſultus fuit ſuper opinionibus quas propugnabant docti, piique Miſſionarii Paraquariæ, declaravitque, poſſe uti opinionibus barbaris favorabilioribus, quæ ſcilicet poſt debitam diligentiam apparent probabiliores. Quare magis falſum eſt quod in deſcripto *num. 9.* textu ſubdit Terillus, videlicet Pontificem docere, licitum eſſe uti quacumque opinione certo probabili; quamtumvis ſit minus probabilis. Hoc eſt purum commentum Terilli. Approbavit Pontifex ut Miſſionarii ſequerentur opinionem barbaris favorabiliorem, illam nempe quæ veroſimilius exiſtimabat, matrimonia illa nulla eſſe ob defectum mutui conſenſus. Quid plura? Terillus Pontificem efficit auctorem damnatæ ſententiæ, ut evincat illum favere Probabiliſmo. Inquit enim, interrogatum Urbanum *fuiſſe a Miſſionariis, quomodo in re difficili ad ius naturæ, & validitatem matrimonii ſpectante ſe gerere deberent*. Approbavit ergo, Terillo teſte, Urbanus uſum opinionis minus probabilis in celebratione ſacramenti matrimonii. Ergo approbavit in ſacramentis perficiendis uſum opinionis minus probabilis. Porro non modo hoc repugnat doctrinæ Eccleſiæ, verum etiam opinioni ipſius Terilli, *de conſc. quæſt.* XXIV. *num. 6.* oppoſitum docentis. Si plura hac de re cupis, legeſis P. Tyrſum Gonzalez *diſſ.* XIV.

XVI. Obiicit Terillus una cum Caramuele plures pontificias diſpenſationes iuxta

Digitized by Google

ta opiniones minus probabiles. Alexander III. inquiunt, relaxavit profeſſionem monaſticam, ut B. Nicolaus Iuſtinianus matrimonium contraheret. Hoc idem privilegium impertiit Conſtantiæ Regis Rogerii filiæ, licet Moniali profeſſæ. Pius V. & Gregorius XIII. pluries diſpenſarunt ſuper matrimonio rato. Gregorius I. & Alexander VII. facultatem impertierunt ut Sacerdos conſecraretur in Epiſcopum ab uno ſolo Epiſcopo.

XVII. Reſpondet Paulus Comitolus, Pontifices ſemper probabiliora ſequi. *In Romanorum Pontificum reſponſis illud animadvertas, cum de eadem re duas ſententias contrarias explicarint, eos probabiliorem ſemper eſſe complexos*. Lib. V. quæſt. xv. Idem adfirmant Fagnanus, Gonzalez, Gonet, & alii. In præfatis ergo diſpenſationibus Pontifices ſecuti ſunt opiniones probabiliores. Plures Scholaſtici ad fabulas amandant recenſitas diſpenſationes Alexandri III. ſuper profeſſione monaſtica. Hos ſecutus nuper eſt P. Carrattinus in ſua *vita clauſtrali diſſ.* vi. in ſcholiis adiectis epiſtolæ eruditi P. D. Nicolai Iuſtiniani. Sed revera Carrattini commenta parvi pendenda ſunt: ineptiſſima enim paradoxa conſarcinat in præfatis ſcholiis. Sed hæc præter inſtitutum dicta ſint.

CAPUT IX.

Ultimum ſimul & potiſſimum principium probabiliſticum a prudentiæ regulis repetitum, convellitur.

I. TRia principia probabiliſtica, videlicet *poſſeſſio libertatis adverſus legem*: *lex dubia non eſt lex*; *lex æterna per ſe*, *& lex per accidens*, hactenus labefactata a nobis fuerunt. Hæc tria principia ſunt veluti foſſa, & vallum quarti principii, quod diſcutere in præſentia aggredior, quodque Probabiliſtæ vocant principium principiorum, & fundamentum fundamentorum. Hoc principium ſequenti clauditur ſyllogiſmo.

II. *Omnis doctrina certo probabilis eſt doctrina certo prudens. Opinio minus probabilis in conſpectu probabilioris eſt certo probabilis. Ergo eſt doctrina certo prudens*. Heinc alium eliciunt ſyllogiſmum. *Qui prudenter operatur, non peccat. Qui amplectitur opinionem minus probabilem, prudenter operatur. Ergo qui ſequitur opinionem minus probabilem, non peccat.*

III. P. Antonius Terillus, Probabiliſtarum Reflexiſtarum facile princeps, fuſe explicat hanc argumentationem, quam ineluctabilem vocat. De conſc. quæſt. xxiii. num. 133. *Hac ratione omnes benignæ ſententiæ Auctores utuntur, tamquam valido, & irreſragabili argumento, quale revera eſt, ad ſtabiliendam ſuam ſententiam*. His glorioſis grandiloquiis propagare ſtudent Probabiliſmum docti iuniores.

Digitized by Google

IV. Quæret quiſpiam, cur primo loco non refutaverim hoc primum Probabiliſtarum principium? Ut ſcilicet eorum verbis evincerem, eſſe vanum futileque ſophiſma. Siquidem, ut hoc principium Probabiliſtæ defenderent, excogitarunt tria principia, quæ hactenus evicimus eſſe immania paradoxa. Quare expediens iudicavi iſthuc remittere huius principii examen, ut, oſtenſa aliorum principiorum, quæ ut iſtius propugnacula excogitata ſunt, falſitate, efficacius illud labefactarem.

V. Relatus ſyllogiſmus, cui totam probabiliſticam doctrinam fidunt adverſarii, purus putuſque eſt paralogiſmus. Ipſa propoſitio maior ſuas excipit difficultates. Nam datur opinio certo probabilis, cuius tamen uſus proſcriptus eſt ab Innocentio XI. Verum, ea nunc admiſſa, minor aperte negatur. Hæc ſecunda propoſitio eſt Probabiliſtis veluti primum principium per ſe notum; Antiprobabiliſtis eſt principium per ſe falſum. Breve audiamus colloquium Probabiliſtam inter & Antiprobabiliſtam. *Probab.* Opinio minus probabilis in conſpectu probabilioris certo probabilis eſt. Ergo certo prudens. *Antiprob.* Negatur ancedens. *Probab.* Evinco anteced. Opinio minus probabilis, etiam in conſpectu probabilioris, gravibus nixa momentis eſt; eſtque rectæ rationi conformis: ergo &c. *Antiprob.* Negatur antecedens. *Probab.* Illa opinio certo probabilis eſt quæ gravi nititur iudicio prudentum, & peritorum. Opinio minus probabilis, etiam in conflictu probabilioris, iudicio nititur graviorum Doctorum, & prudentum Theologorum. Ergo opinio prudens eſt regula certa humanarum operationum. Hoc eſt ultimum Probabiliſtarum effugium: iſthic receptui canunt, & pæanas iactant: & tamen verba tantum diverſa ſunt a primo ſyllogiſmo, ſenſus idem. Minor ultimi ſyllogiſmi falſa eſt. Quare per verbo *nego* totum ratiocinium in nihilum occidit. Verum quia Probabiliſtæ hanc argumentationem glorioſe extollunt, lubet caput iſtud in ſequentes §§. tribuere, ut quam falſum ſit hoc quod ipſi extollunt principium, evidentius oſtendam; & graviſſima, quæ inde dimanant, abſurda explicem.

§. I.

Appellatio Probabiliſtarum ad prudentes, & doctos abſurdorum pleniſſima.

I. TOta vis factæ demonſtrationis in doctos & prudentes revocatur. Opinio, inquiunt, minus probabilis, etiam in conflictu probabilioris, iudicio nititur graviorum Doctorum, & prudentum. Qui ſunt hi prudentes, & quot? Unus ſufficit, dummodo pius doctuſque ſit, & iunior. *Dico ſecundo* (ſcribit P. Rodes diſp. 11. de act. hum. quæſt. 11. ſec. 3. §. 1.) *ſufficere omnino ad opinionem*

probabilem ut eam Doctor aliquis magni nominis, & pius, PRAESERTIM RECENTIOR, *teneat*. Primus iſtius doctrinæ inventor, ut alias diximus, & dicendum eſt iterum, fuit hæreticus Celeſtius. *Non tibi ſufficit unus Sacerdos*? apud S. Auguſtinum *Lib. de peccat. orig. cap.* III. Vaſquez, & Thomas Sanchez requirunt, hunc doctum, prudentemque Theologum afferre rationes debere quæ tibi etiam probentur. Verum P. Rodes hanc opinionem reiicit, ut Rigoriſmum: quoniam auctoritas magni Probabiliſtæ magna ratio eſt. Sic ille ibidem perſequitur: *Reſpondent Sanchez, & Vaſquez, unius Doctoris auctoritatem non ſufficere ad opinionis probabilitatem, niſi rationes habeat quæ tibi probentur. Ego exiſtimaverim eſſe neceſſe ut ALIQUAS habeat rationes; ſed neceſſe NON eſſe, ut illæ mihi probentur in ſeipſis: quia viri magni auctoritas ſatis eſt MAGNA RATIO, ut iudicem rationes illas eſſe probabiles, quibus ſententiam ſuam confirmat*. Ioannes Sanchez, Probabiliſta celebris, addit, probabilitati ſatis eſſe, doctum iuniorem *perfunctorie* diſceptare quæſtionem, *diſp.* XLIV. Sed ut brevitati conſulam, communem Probabiliſtarum conſenſionem in hoc puncto deſcribam verbis P. Claudii La-Croix, qui *Lib. I. num.* 377. *pag.* 37. hæc habet. „ Si quis
„ iudicet, opinionem alienam eſſe probabilem, *quamvis videatur eſſe falſa*, ideo-
„ que, ſpectatis principiis directis, uſus illius videatur eſſe illicitus; ſi tamen de
„ hoc certus non ſit, valde probabile eſt quod *ex principiis reflexis* poſſit ſibi
„ formare prudens dictamen, & ſecundum eam opinionem operari dicendo: *Iu-*
„ *dico quidem opinionem illorum eſſe FALSAM; quia tamen hoc mihi incertum*
„ *eſt, & Auctores me ſapientiores, qui opinionem poſſunt reddere certo probabi-*
„ *lem, dicunt illam eſſe veram, ego quoad hanc operationem me accommodabo il-*
„ *lis, & interea præſcindam a directa opinione mea. Ita abſolute tenent Azor,*
„ *Vaſquez, Leſſius, Valentia, Salas, Bonacina, Sotus, Bannez, Serra, Bardi,*
„ *Tannerus, Sanchez, Terillus in Reg. quæſt.* XXII. *quæſtiunc.* 35. *num.* 12. *clariſ-*
„ *ſime quæſt.* XLVI. *num.* 6. *aliique plurimi, & graviſſimi AA. cum Illſung tract.*
„ 1. *diſ.* 1. *art.* 6. *§.* 5. *& Mendo in ſtat. diſ.* XIII. *quæſt.* XV. “

II. Quam ſit hæc doctrina monſtroſa, colliges, continuo ac ſequentia formaveris ratiocinia. Admiſſa præfata doctrina, quiſque pro vero divendere falſum poterit, & mendacia veritatis loco evulgare. Nam quod iudicas falſum, alteri verum eſſe poteſt. Ergo quod tu iudicas falſum, tuo poſito iudicio, poteris reputare verum, alterius auctoritate ductus. Mendacium, inquis, contra mentem eſt. Diſtinguet Probabiliſta: contra mentem *directam*, concedo; contra mentem *reflexam*, nego. Licitum eſt operari iuxta aliorum opinionem, quam tu directe falſam iudicas, hac ſola ratione reflexa, quod aliis vera ſit. Et non erit licitum falſum loqui, quando iudico probabile, ab aliis hoc meum falſum reputari verum?

III.

Digitized by Google

III. Admiſſa relata doctrina P. La-Croix, & Probabiliſtarum, Chriſtianorum quiſque poterit ſibi comparare Summam quampiam Bertini, Bertoldi, Bertualdi, Summam Dianæ, Eſcobarii, Baunii; & quamlibet opinionem ibi repertam, & ſuæ libertati faventem, dummodo damnata ab Eccleſia non ſit, eligere, & pro regula conſcientiæ complecti. Hæc eſt ipſiſſima P. La-Croix, & citatorum Auctorum doctrina. Porro adeo immane eſt abſurdum iſtud, ut omnia chriſtianæ religionis fundamenta ab imis ſuffodiat. Hoc quippe admiſſo principio, ſuperfluum eſt moralis Theologiæ ſtudium, ſuperflua inveſtigatio veritatis, ſuperfluæ preces, quibus legis notitia a Deo imploretur. Aperiantur Summæ *Dianæ*, *Eſcobarii*, *Baunii*, *Leandri*, *Zanardi*, *La-Cruz*. Auctores iſti penes Probabiliſtas graves ſunt, pii, docti, prudentes. Vix pagina eſt in qua non occurrant opiniones directe contrariæ; quarum altera te peccare aſſerit, ſi hunc celebras contractum; altera negat. Quæque opinio hac auctoritate, quæ *magna ratio* eſt, munitur. Ita *Diana*. Ita *Tamburinus*. Ita *Sanchez*. Ita *Moya*. Ita *La Croix*. Ita *Terillus* &c. Ita *Zanardus*. Ita *Manriquez*. Ita *Sporer*.

IV. Mercatorum ergo, artificum, miniſtrorum, & cuiuſque ſtatus Chriſtianorum quiſque, miſſis conſultatoribus, & Theologis, aliquam ex citatis Summis comparare poterit, & potiſſimum *Eſcobarianam*, & opinionem ſibi favorabiliorem, quam in eadem repererit, ſeligere; dummodo proſcripta ab Eccleſia opinio non ſit, & defendatur ab Auctoribus licet modernis abſque cenſura. Quis nunc non ſentit tanti abſurdi horrorem?

V. Sub alio aſpectu proponitur principium probabiliſticum. Opinio damnabilis ab Eccleſia non eſt probabilis. Eccleſia damnavit centenas propoſitiones, quas non unus, aut quatuor, ſed pluſquam viginti Auctores graves, & probi defendebant. Ergo non omnis opinio quam docent viri graves, & docti, ſemper probabilis eſt. Hæ propoſitiones ante decreta *Alexandri*, & *Innocentii* aut erant probabiles, aut improbabiles. Alterutrum fateantur oportet. Quodcumque autem dixerint, proprio renuntiant principio. Et primum nequeunt negare vi proprii principii, probabiles fuiſſe centum & amplius propoſitiones ante pontificia decreta, cum non ab uno alterove, ſed magis communiter a Probabiliſtis earum plures defenderentur. Probabiles ergo erant. Quo poſito, infero: ergo etiam opiniones quas nunc defendunt Theologi recentiores, damnari ab Eccleſia queunt. Nec enim privilegio infallibilitatis huius ſæculi Moraliſtæ fruuntur; nec maiori præ antiquioribus Theologis potiuntur auctoritate. Evidens ergo eſt vi probabiliſtici principii, opiniones indicatas, antequam damnarentur, fuiſſe probabiles.

VI. Porro laudatas propoſitiones, a viris magnis defenſas, non fuiſſe probabiles, hoc pacto evinco. Illæ opiniones haud ſunt vere probabiles quæ Eccleſiæ iudicio ſcandali plenæ ſunt. Eiuſmodi ſunt propoſitiones damnatæ. Ergo proba-

Digitized by Google

biles non ſunt, nec fuerunt. Ergo non omnes opiniones minus probabiles reputari probabiles debent, eo ipſo quod eas viri docti, prudenteſque doceant. Reponit Probabiliſta, laudatas propoſitiones non eſſe poſt promulgata decreta pontificia probabiles; fuiſſe vero, antequam decreta prodirent. Iam oſtenſum eſt, Doctores ante decreta papalia iudicaſſe ſententias iſtas probabiles. Sed dico, illorum iudicium fuiſſe falſum imprudenſque. Ergo falſum, & imprudens quoque iudicium eſſe poteſt quo nunc moderni Probabiliſtæ iudicant, opinionem minus probabilem eſſe veram operandi regulam. Ergo falſum eſt principium, quo Probabiliſtæ confugiunt ad recentiorum prudentiam.

VII. Clarius rem explico. Probabiliſtæ revocant probabilitatem opinionis in auctoritatem Caſuiſtarum, tamquam in ſupremum tribunal. Hæc illorum probabilitas vera & realis ſit oportet. Nec ſufficit quod apprehendatur ut probabilis. Quoniam hæc probabilitas regula eſt voluntatis, operationis honeſtæ, ſanctæ, & meritoriæ vitæ æternæ. Probabilitas ficta, & apparens nequit efficere ut opera quæ mala ſunt, bona, & honeſta evadant, mereànturque æternam vitam. *Niſi* dicere Probabiliſtæ velint, meritum, bonum, & malum eſſe ENTIA RATIONIS, & IDEAS Platonicas, atque figmenta humanæ mentis. Auctoritas itaque Theologorum nequit tribuere opinioni falſæ veram realemque probabilitatem, ſicut nec operi ſuapte natura vitioſo bonitatem realem. Ex quibus hoc conficio argumentum. Principium unicum in quod reſolvitur demonſtratio, nequit eſſe fallax; ſed certum, firmumque ſit neceſſum eſt. Atqui prudentia, & auctoritas, in quam Probabiliſtæ refundunt propriam demonſtrationem, fallax eſt. Ergo fallax vanumque eſt potiſſimum, ac unicum probabiliſtici ſyſtematis principium.

VIII. Hæc argumentatio, clamant Probabiliſtæ, non minus Antiprobabiliſmum, quam Probabiliſmum deſtruit. Quot opiniones probabiliores damnatæ? Eiuſmodi opiniones ante decreta pontificia erant ne probabiles? Si ais; ergo pontificia decreta improbabiles illas effecerunt. Si negas fuiſſe probabiles; ergo nec opiniones nunc reputatæ probabiliores, probabiles ſunt.

IX. Hæc argumenti retorſio evincit, Probabiliſtas vel ipſum ignorare *controverſiæ* noſtræ ſtatum. Confundunt illi ſuum cum noſtro ſyſtemate; propterea fallaciter ratiocinantur. Tantum noſtrum ab illorum ſyſtemate diſtat, quantum verum a falſo. Paucis rem demonſtro. Nos cum Davide Pſalm. CXVIII. clamamus: *Viam veritatis elegi*. Conſcientiæ noſtræ poſitiva regula reapſe talis *ſola veritas eſt*. Hæc veritas non ſemper certo, & evidenter dignoſci a nobis valet. Sæpe ſat eſt ut veroſimilius, & probabilius, quoad fieri poteſt, attingatur. Si hæc opinio probabilior vera ſit; vera quoque regula eſt honeſtæ operationis. Si opinio, licet probabilior, licet probabiliſſima, falſa ſit, non vera, ſed falſa eſt

con-

Digitized by Google

conſcientiæ noſtræ regula; & operatio, falſa opinione directa, vitioſa eſt. Si tamen ignorantia veritatis invincibilis fuerit, tunc piaculo nobis non imputatur. Hæc omnia fuſius ſupra demonſtrata ſunt.

X. Opiniones ergo probabiliores, vel probabiliſſimæ, in re falſæ, antequam damnarentur, falſæ erant, & improbabiles. Pariter opiniones quæ nunc reputantur probabiliores, aut probabiliſſimæ, ſi falſæ fuerint, ſunt reipſa improbabiles. Probabilitas apparens poteſt interdum nos excuſare a culpa; numquam vero efficere ut actio materialiter mortifera, ſit formaliter vitæ æternæ meritoria.

XI. Toto cælo ab hac doctrina diſtat ſyſtema probabiliſticum. Probabilitas ficta, & apparens eſt iuxta Probabiliſtas poſitiva regula honeſtæ operationis: quod aliis verbis ſic exprimere poſſumus: Falſitas eſt regula veritatis: menſura virtutis malitia eſt. *Theologia iſta* (ſcribit perdoctus Ieſuita Camargo Lib. II. contr. 1. art. 3. num. 38.) *non a magiſtro noſtro Chriſto, vera ſapientia, & luce, ſed ab alio principio eſſe videtur. Quis enim credat, eos* (qui ſic in tenebris quaſi in luce ambulant, Iob XXIV.) *tenere viam Chriſti dicentis de ſe ipſo:* Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris (Ioan. VIII.) *niſi qui credat tenebras eſſe lucem, ideſt errorem eſſe veritatem?* Iuxta Probabiliſtas duæ opiniones contradictoriæ poſſunt eſſe ſimul probabiles; & tamen neceſſario alterutra falſa eſt. Probabilitas ergo adverſariorum præſcindit a veritate, & falſitate. Iuxta ergo Probabiliſtas propoſitiones damnatæ ante decreta pontificia erant non tantum apparenter, ſed realiter probabiles. Et hæc realis probabilitas poſt decreta pontificia immigravit in realem falſitatem, & in ſcandalum.

XII. Alio ex capite repellitur probabiliſticum principium. Si opiniones in ſe falſæ, & ſcandaloſæ, dum a piis, & prudentibus, doctiſque Theologis reputantur probabiles, ſufficientes eſſent conſcientiæ noſtræ regulæ; ſi opera noſtra, mala natura ſua, directa eiuſmodi probabilitate, eſſent honeſta, & paradiſi meritoria: ſuperflua fuiſſet damnatio pontificia, & ſuperflua foret futura quæque damnatio: quod ſic evinco. Iuxta Probabiliſtas opinio certo probabilis regula tuta eſt honeſtæ, & meritoriæ operationis: quoniam ignorantia invincibilis falſitatis, & malitiæ operationis non excuſat modo a culpa, verum etiam efficit ut operatio materialiter mala, & vitioſa fiat honeſta, & vitæ æternæ meritoria. Hoc poſito, ceu principio certo, & inconcuſſo penes Probabiliſtas, infero. Ergo minus provide ſummi Pontifices damnarunt ut falſas, pernicioſas, & ſcandali plenas, propoſitiones indicatas. Si in praxi honeſtatem dirigebant, & æternæ vitæ merita fovebant, augebantque; ut quid illas, *tamquam ſcandaloſas, & in praxi pernicioſas* proſcripſere? Cur bonam Chriſtianorum interturbarunt fidem, pacemque? Opinio probabilis favet libertati, iugi evangelici ſeveritatem delinit, facilem cæli viam reddit, iterque aſperum lævigat. Alia ex parte, æque animæ

Digitized by Google

prodeſt opinio falſa ac vera, quando invincibiliter veritas ignoratur. Invincibiliter prorſus ignoratur opinio falſa, quoties docetur a quatuor, vel ſex doctis iunioribus, ne dicam ab uno. AEque meretur Probabiliſta mentiens, & periurans, ſi invincibiliter exiſtimet ſe verum dicere, ac Probabilioriſta verum dicens. Ergo imprudenter, & fruſtra Pontifices ſummi damnarunt propoſitiones ut *perniciosas in praxi;* ſi in praxi proficuæ ſunt, & valde commodæ; ſi ſuave efficiunt Chriſti iugum, libertati indulgent, unaque præmium vitæ æternæ, meritumque promovent, & augent, & ſub amabili erroris velo in paradiſum perducunt. Ergo non modo ſuperflua, verum etiam perniciosa eſt pontificia propoſitionum proſcriptio: quoniam privat Chriſtianos tanto commodo, & ſuavitate, illoſque periculo ſuccumbendi evangelico iugo, atque æternæ iacturæ diſcrimini exponit. Quid muſſitas? Aut opiniones propugnatæ a doctis iunioribus ut probabiles, ſunt menſura, & regula honeſtatis, meritique ſupernaturalis, tametſi falſæ; aut ſecus. Si primum; ergo intempeſtive ac iniuſte illas ut *in praxi pernicioſas, ſcandalique plenas* Pontifices damnarunt. Si ſecundum; ergo Probabiliſmus error eſt, illuſio, & ſeductio. Rotent ſe Probabiliſtæ in utrumque latus, numquam heinc evadent.

§. II.

Alia abſurda hanc probabiliſticam appellationem conſequentia.

I. PRopria conſcientia eſt regula proxima operationum noſtrarum, ut dictum eſt; ſecus aliena. Sicut enim non aliena, ſed ſua mente homo eſt; ita non aliena, ſed ſua mens regula eſt propriæ voluntatis, & operationis. Nihil ergo monſtroſius quam quod dicunt Probabiliſtæ, te poſſe deponere propriam conſcientiam, ſeu propriam regulam, qua iudicas contractum uſurarium; & aliena opinione, ſeu regula uti, quæ oſtendit contractum eſſe licitum. Reponit Terillus *de regul: mor. quaſt.* xxxv. nos confundere regulam obiectivam cum regula formali. Aliena opinio eſt regula obiectiva; propria conſcientia *eſt* regula formalis. Quando aliena opinione utimur, non propterea reiicimus propriam conſcientiam; ſed eam adhibemus tamquam regulam formalem.

II. De more, verborum vanitate, ſeu vaniloquentia Terillus ludit. Nemo adeo delirat, ut dum quis opinatur, iudicat, ratiocinatur, aſſerat aliena mente opinari, ratiocinari, iudicare materialiter. Nec in ſenſu formali, & iuxta communem ſenſum intelliguntur. Exemplis rem declaro. Narras non quæ ipſe ſentis, ſed quæ tibi narranda præcipiuntur: tum aliena lingua loqueris. Iudicas non quæ tu vera, aut falſa cognoſcis, ſed quæ ſcis ab aliis ut vera, aut falſa,

Digitized by Google

ſa reputari : tum aliena mente iudicas, non aliena mente materialiter accepta, ſed aliena mente formaliter conſiderata ; ſeu uteris propria mente ſub aliena regula, uteris proprio equo, ſed Paulo frenum moderante, & dirigente. Nec enim alienam opinionem aſſumis, ut eam diſcutias; ſed ut eidem propriam mentem, tamquam vile mancipium, ſubiicias. Nec eſt quod reponas, propria mente te ordiri telam illam aranearum reflexionum : quoniam hæc omnia præſtas, repudiata propria conſcientia, ſeu dictamine, & ut ſervus alterius. Omnes quippe reflexiones ſubiectæ ſunt aliorum auctoritati ; tuæque directæ conſcientiæ, ſeu opinioni repugnant. Sed de hoc iterum infra.

III. Probabiliſtæ nobis depingunt propriam conſcientiam, propriumque iudicium, ut omnium malorum fontem. P. Paulus Segneri in ſuis epiſtolis contra ſuum Generalem P. Gonzalez paſſim eidem improperat Probabiliſmum ſubiectivum. *Non è, nè ſarà giammai* (inquit ille epiſt. III. pag. 293.) *queſta la buona regola nelle opinioni, che s' hanno a praticare come vere, ſtare al giudizio diretto, cioè al proprio.* Subdit: *La prudenza propria è la prudenza che ſcaturiſce dal giudizio diretto. La prudenza altrui è la prudenza che ſcaturiſce dal giudizio rifleſſo.* Duplex prudentia, altera directa, altera reflexa. Mea prudentia directa, peracto ſerio examine, iudico labe uſuræ infectum contractum : perſuaſum quoque mihi eſt, ſapientiores, probioreſque Theologos in meam concedere ſententiam. Hanc prudentiam, ſeu conſcientiam *directam* contemnere debeo, ut colligam emolumentum peragendi contractum ab omni uſura purgatum. Reflecto, alios Theologos doctrina, & numero etiam inferiores, ut iuſtum propugnare contractum. Etiam iſti tamen candide fatentur, meam ſententiam, meorumque ſapientum veroſimiliorem eſſe, atque ſecuriorem. Sed quia hæc mea ſententia omnino evidens non eſt ; idcirco, ſubdunt, probabile eſt, probabilitate tamen minori mea, contractum ab uſura immunem eſſe. Tum ego, repudiata propria conſcientia *directa*, formo conſcientiam, ſeu prudentiam *reflexam* ; & hac conſcientia *reflexa* ineo contractum ut licitum, quem conſcientia *directa* iudico uſura pollutum. Hæc Terilliana, ſeu probabiliſtica doctrina, *che veggo ben io* (pergit Segneri epiſt. III. pag. 320.) *di ripetere più volte. Ma che può farſi ? Tante volte convien ripeterla, quante l' Autore ritorna in queſte ſue maſſime capitali a darne occaſione, non ricordevole di quelle inſigni parole dell' Eccleſiaſtico.* Ne innitaris prudentiæ tuæ, *da me citate in uno degli articoli precedenti.* Aſſimilat proprium iudicium culmo cannabino, alienum nodoſæ quercui. Hactenus ex Segneri.

IV. Ut abſonum commentum penitus repellam, ab Scriptura ſancta orſa capio. Clamat Ieremias cap. XXIII. *A Prophetis Ieruſalem egreſſa eſt pollutio ſuper omnem terram. Nolite audire verba Prophetarum, qui prophetant vobis, & deci-*

cipiunt. Admonet Matthæus cap. VII. *Attendite a falſis Prophetis*. Inculcat Paulus ad Tim. IV. *Erit tempus, cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt; ſed ad ſua deſideria coacervabunt ſibi magiſtros prurientes auribus; & a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur*. Iubet Ioannes: *Nolite omni ſpiritui credere*. Quid ergo agendum? *Sed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſint*. Sed qua via falſos a veris diſtinguemus? En falſos. *Qui pruriunt auribus*, inquit Paulus. Ita eſt, ſubdit Iſaias cap. III. *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt*. Idem confirmat Hieronymus Lib. II. contr. Iov. *Pſeudoprophetæ ſemper dulcia pollicentur*. S. Auguſtinus hæc ſcribit Lib. de perſev. cap. XXI. *Neminem velim ita amplecti omnia mea, ut me ſequatur, niſi in his in quibus me non errare perſpexerit*. Et Probabiliſtæ volunt nos eos ſequi quos veroſimilius directe iudicamus errare? Cur hoc? Quia errant in commodum libertatis noſtræ: quia errant faventes cupiditatibus noſtris. Non perſuadent, ut ſubmittamus iudicia noſtra Prophetis, & Patribus, quia ſevere loquuntur; ſed Caſuiſtis recentioribus, qui aures demulcent, & deſideriis noſtris blandiuntur. Audi Bernardum ſerm. de triplic. cuſtod. man. ling. & cord. *Utilis eſt frater qui tibi loquitur, ſapiens eſt religioſus, ac timens Deum. Plus dico, Angelus eſt, & Angelus lucis. Etiam ſic cave tibi ne audias, unde lædaris. Nec perſonam tibi velim ſuſpectam eſſe, ſed linguam, præſertim ſermocinatione communi. Bona quidem columbæ ſimplicitas; ſed in hac parte quoque ſerpentis aſtutiam non omittas. MARIA ne angelicum quidem verbum ſine diſcuſſione præteriens, cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio*. Numquid Probabiliſtæ improperabunt Prophetis, Patribus, ac ipſi divinæ Matri, quod plus iuſto detulerint proprio iudicio?

V. Sed preſſius Probabiliſtas urgeamus. Proprium iudicium directum, & propria voluntas ſunt duo illi peſtiferi fontes, unde ſcaturiunt omnia mala. Cur? Quod iudicium *directum* eſt iudicium *proprium*. Bene habet. At iudicium *reflexum* nonne *proprium* eſt? Mutuo ne iudicium iſtud *reflexum* accipis? Iudicium *directum* conforme eſt æternæ legi, & concupiſcentiæ oppoſitum: ideone malorum origo? Iudicium *reflexum* oppoſitum eſt æternæ legi, & cupiditati conſentaneum: & ideo ſanctum? Ne multa: iuxta Probabiliſtas numquam homo proprio, ſed alieno iudicio, aliena mente iudicare deberet.

VI. Inquit Eccleſiaſtes cap. VI. *Conſiliarius ſit tibi unus de mille*. Duorum contra diſputantium unus eſt verus ſapiens, ut docet Auguſtinus de utilit. credend. cap. XII. *Aut nullum eorum, aut certe unum neceſſe ſit eſſe ſapientem*. Prudentia, cum virtus intellectualis ſit, neceſſario verum agibile reſpicit. Falſum, quamtumvis exiſtimatum verum, numquam poterit eſſe obiectum virtutis prudentiæ. Diſputantium ergo prudentes alii, & alii imprudentes. *Sed beati Probabiliſtæ* (ſcribit Camargo Lib. I. contr. VIII. art. 2. num. 21.) *quibus nullo diſcri-*

mi-

Digitized by Google

mine, nullo labore, nulla difficultate turmatim ultro etiam occurrunt viri prudentes, atque ſapientes, quorum auctoritate, eaque irrefragabili, opiniones morales paſſim obviæ, humanæ libertati faventes, reddantur veræ, ac certo probabiles; indeque earum uſus certo, & infallibiliter honeſtus, liberque a minimo periculo aberrandi a via ſalutis. Adeo felicia ſunt tempora noſtra præ temporibus Auguſtini, & Bernardi!

VII. Cum ergo evidens ſit, in opinionibus probabilibus contradictoriis diſputantes alteros eſſe prudentes, alteros imprudentes; conſequitur, appellationem probabiliſticam ad prudentiam recentiorum eſſe purum putumque ſophiſma. Quod clarius evinco. Vos, o Probabiliſtæ, iudicando opinionem minus probabilem, iudicatis eodem actu Auctores veſtros minus eſſe prudentes: iudicatis veroſimilius eſſe, illos decipi in illa ipſa opinione quam vos, illorum auctoritate nixi, probabilem reputatis. Porro quid abſurdius quam illorum invocare teſtimonium quos vos ipſi probabilius iudicatis falſum eſſe teſtaturos? Quis umquam in aliqua cauſſa illos advocat teſtes quos veroſimilius iudicat falſos eſſe quam veraces?

VIII. Theologi, reponunt Probabiliſtæ, in quorum auctoritatem revocamus probabilitatem, abſolute ſapientes, & prudentes ſunt. Eſto. Quid heinc? Ecce. Iſti poſt ſerium examen ſecuram iudicant opinionem minus probabilem; & hanc opinionem executioni ipſi demandarunt. Quis autem dixerit Theologos iſtos imprudentes, improboſque; cum doctiſſimi, & piiſſimi communiter habeantur? Vera ſint hæc omnia. At tantumdem concedatis, o Probabiliſtæ, oportet adverſariis veſtris Antiprobabiliſtis. Porro hi poſt diligens, ſeverumque examen decernunt, opinionem veſtram minus probabilem falſam eſſe pernicioſamque. Hi Theologi, Concilii nationalis auctoritate fulti, cur prudentes, & ſapientes non audiunt apud vos? Aut prudentes iſtos aſſeritis, aut imprudentes. Si imprudentes Antiprobabiliſtas aſſeritis; cur prudentes Probabiliſtas dicitis? Duæ opiniones contradictoriæ, ſicut nequeunt eſſe ſimul veræ, ita nequeunt ſimul eſſe prudentes. Ergo alterutri defenſores imprudentes, & fallaces ſunt. Si prudentes Probabiliſtæ, imprudentes Antiprobabiliſtæ; aut contra. Eiuſdem enim contradictionis oppoſiti defenſores nequeunt ſimul prudentes eſſe; niſi dicere velimus, quod ſtultitia eſt ſapientia, error eſt veritas, ſtultus eſt ſapiens. *Deus veritas eſt, nec ullo pacto ſapiens quiſquam eſt, ſi non veritatem mente contingat*, inquit Auguſtinus *Lib. V. de Muſica*. Cum ergo incertum ut minus ſit, quinam ex diſputantibus in utramque partem ſapientes & prudentes ſint; ſtultitia manifeſta eſt, ad illorum potius quam ad iſtorum appellare prudentiam. Quia cum probabilius ſit opinionem minus probabilem falſam eſſe; probabilius quoque eſt Probabiliſtas imprudentes præ Antiprobabiliſtis eſſe.

IX.

IX. Alia via probabiliſtici ſyllogiſmi reſolutio in prudentiam Theologorum refellitur. Docet Terillus, opinionem probabilem, etſi communem, improbabilem fieri poſſe. „ Non ſolum plures (inquit Terillus *de conſc. quæſt.* VI. *num.* 24.) „ ſed unus vir doctrina ac pietate præſtans, ſi de novo in dubium vocet pro- „ babilitatem cuiuſvis ſententiæ, *etſi communiſſimæ*, & profiteatur ſe novis, ma- „ gniſque rationibus adductum id facere, *ſua auctoritate efficit ne illa opinio ſit* „ *amplius certo probabilis quoad nos*. “ Heu quam male ſibi conſtant Probabiliſtæ! Modo nolunt, quidquam deferri proprio iudicio *directo*; modo docent, unum ſolum Doctorem poſſe ſe ſe communiſſimæ ſententiæ opponere, & eamdem vi iudicii *proprii* de gradu probabilitatis deiicere. „ *Et quidem* (pergit Terillus de „ regul. mor. quæſt. XVI. num. 13. pag. 157.) *quoties viri graves*, *magna probi-* „ *tatis*, *& peritiæ fama celebres*, *novis magni momenti rationibus contra com-* „ *munem ſententiam inſurgunt*, illamque improbabilitatis arguunt; illa per hoc „ ipſum *quoad nos perdit probabilitatem ſuam*; nec illam recuperare poteſt, do- „ nec illæ novæ rationes examinatæ fuerint &c. “

X. Referent nobis hoc ſuum arcanum Probabiliſtæ. *Unus* vir gravis, & prudens, piuſque cur poteſt opinionem vel communiſſimam vocare in diſcrimen? Cur illam ſua exuere probabilitate? Sit hæc opinio communiſſima *benigna*. An non aſtringeris prudentum loco habere iſtius communis ſententiæ Auctores? Quid reponis? Ais. At ſi prudentes fuerunt ſententiæ patroni, conſequitur illorum opinionem omnibus probabilem eſſe. Hui tam inepta illatio! Aliud eſt, hanc communem opinionem probabilem fuiſſe ſuis Auctoribus; aliud longe diverſum ceteris omnibus probabilem eſſe. Illi probabilem reputarunt hanc opinionem, quia poſt ſerium examen gravia illis apparuerunt, ſolidaque talis opinionis momenta rationum; nobis hæc rationum momenta, diu expenſa, vana, & inepta ſunt. Illis ergo probabilis fuit hæc ſententia, quod gravia iudicarunt eiuſdem fundamenta; nobis improbabilis eſt, quod frivola, & inepta exiſtimamus, poſt diuturnum ſtudium, illius fundamenta. Optimum reſponſum. At hinc evidenter colligo, ſyllogiſmum veſtrum putidum eſſe ſophiſma. Opinio laudata minus probabilis iudicata fuit ſecura honeſtatis regula a ſuis Auctoribus, doctis, prudentibuſque viris. Sit ita. Ergo hæc eadem opinio probabilis nobis eſt: ergo probabilis eſt omnibus. Vos Probabiliſtæ negatis hanc conſequentiam ut futilem: & quidem in re. Ergo eadem ratione ut futile ſophiſma improbare urgemini veſtrum ſyllogiſmum, ſeu principium probabiliſticum.

XI. Quod ſequenti ratiocinio confirmo. Argumentatio ab uno ad aliud particulare, vel a particulari ad univerſale, omnium Dialecticorum conſenſu falſa, & vana eſt. Quod his patet exemplis. Hoc obiectum viſibile eſt Petro aciei acutioris: ergo viſibile eſt Paulo oculorum ſenſu deſtituto? Huiuſmodi eſt ſyllo-

lo-

Digitized by Google

logiſmus probabiliſticus in hac quæſtione. Quoniam ſicuti hominum oculi alii obtuſi, alii acuti; ita varii ſunt intellectus. Ergo qua ratione futilis eſt argumentatio iſthæc: hoc obiectum viſibile eſt Petro; ergo etiam Paulo, ergo omnibus: eadem ratione vana, & frivola eſt hæc alia: Hæc opinio probabilis eſt multis doctis, piiſque Theologis; ergo probabilis eſt omnibus. An non tangis nunc manibus futilitatem ultimi ſyllogiſmi? Qui probabiliter operatur, nititur auctoritate prudentum, qui iudicarunt fundamenta huius opinionis gravia eſſe. Gravia fuerint ipſis: propterea ne gravia tibi? Viſibile fuit illis obiectum: ergo & tibi in actu ſecundo, ut dicitur? Tunc argumentatio iuſta foret, quando intellectus iidem omnino eſſent, & ſub eadem prorſus diſpoſitione, eodemque gradu virtutis, & efficacitatis.

§. III.

Efficacior confutatio ſyllogiſmi probabiliſtici qui reſolvitur in prudentiam recentiorum Theologorum.

I. DUpliciter Probabiliſtæ ſuum formant ſyllogiſmum, illumque refundunt in ſuorum Theologorum prudentiam. Primo retinendo, ſecundo ſuſpendendo opinionem directam. Ordiar a primo. *Ego iudico* (inquit Probabiliſta) *contractum quem celebraturus ſum, eſſe uſuræ labe aſperſum, legeque divina vetitum. Sed quia ſcio plures graves Auctores, qui tamen, me iudice, probabilius falluntur, docere licitum eſſe contractum hunc; ideo & mihi contractus iſte licitus eſt. Ergo prudenter illum perago.* Quid reponis, o Probabiliſta? Tuus eſt ſyllogiſmus. Tua argumentatio. Sincere ne Deum quærit qui tali pacto diſcurrit? Nullo pudore ſuffunderis hæc inaudiens? „ Peto modo abs te (clamat Camargo *Lib. I. cont.* VIII. *art.* 4. *ſ.* 1. „ *num.* 89.) Lector, per Deum immortalem, an qui ſic operatur, quærat ſerio & „ ex animo legem Dei, ut ſuam illi conformet actionem? " Sed vividius ſyllogiſmum explicemus. *Probabilius mihi eſt* (inquit Probabiliſta) *me violaturum æternam Dei legem, ſi celebravero hunc contractum. Sed homines docti, & pii adſirmant contractum eſſe licitum; quos tamen ego veroſimilius errare iudico. Ergo mihi licitum eſt illum celebrare.* Quis horrorem huius ratiocinii non ſentit? Quis eius non deprehendit fallaciam? Sed lubet verbis eorumdem Probabiliſtarum ſyllogiſmum reſcribere. Sic ergo illi ſuum conficiunt ſyllogiſmum: *Omnibus, atque adeo mihi, agere licet ex directa opinione legi contraria, & meæ libertati indulgente; dummodo certo probabilis ſit, & licet ego contrariam teneam. Sed opinio quæ docet contractum ſub his circumſtantiis uſurarium non eſſe, ſed potius licitum, licet mihi ſit falſa, eſt opinio certo probabilis. Igitur licet mihi ſecundum illam agere, atque adeo inire hunc contractum; ideoque placet mihi ipſum inire.* Hic eſt ſyllogiſmus paſſim in omnibus Probabiliſtarum libris obvius.

II.

Digitized by Google

II. Petrus ergo abſolute, & directe iudicat contractum uſurarium. Ergo iudicat illum eſſe illicitum: ergo iudicat contractum hunc eſſe legi æternæ contrarium: ergo iudicat ſe, illum celebrando, violare æternam Dei legem. Quælibet harum propoſitionum evidens. Terillus poſt Caramuelem, ut vim huius ratiocinii evitaret, quo ſe recepit? Abolevit legem æternam primariam Dei, cui veroſimilius opponitur opinio minus probabilis; & excogitavit *legem per accidens*, cui opinio minus probabilis reflexa conformetur. Hæc omnia, ut monſtroſa, & horrida, ſupra reiecimus. Ergo effugium ad hanc duplicem legem inane eſt.

III. Ratiocinium ergo formemus iuxta ſecundum modum ſuſpenſionis proprii iudicii, communiorem hodie penes Probabiliſtas. Inſtar dialogi illud efficiam inter *Chriſtianum* & Probabiliſtam, ut res clarius eluceat. *Chriſtianus*. Celebrarem ego contractum lucroſum valde; ſed video multos graves Theologos illum uſuræ damnare; iſtorumque rationes urgentiores mihi apparent. *Probabiliſta*. Quid vereris? An te latet, octo Doctores iuniores oppoſitum docere, contractum nempe hunc eſſe uſuræ expertem? *Chriſtianus*. Scio iſtorum opinionem; at hæc mihi falſa *eſt*. *Probabiliſta*. Si prior tibi veroſimilior, & non omnino evidens eſt; hæc poſterior tibi etiam veroſimilis, licet minus, ſit oportet. *Chriſtianus*. Ex una parte ita eſt; ex altera falſum. Nam quod mihi minus veroſimile eſt in conſpectu veroſimilioris, falſum mibi eſt. Numquid potero ego amplecti opinionem minus probabilem, quam reputo falſam? *Probabiliſta*. Scilicet: & ecce rationem. Illud tuum iudicium *directum*, quo reputas uſurarium contractum, elicitur ex principiis *directis*, quæ ſpectant contractum *ſecundum ſe*, & abſolute. Sed poſt iudicium iſtud *directum*, tu vales formare ex principiis *reflexis* aliud iudicium pariter *reflexum*, quod contractum tibi contemplandum proponit ſub aſpectu minoris probabilitatis, & non *ſecundum ſe*. *Chriſtianus*. Hæ veſtræ *reflexæ*, (ſic illas vocant) ut ex animi ſententia loquar, mihi aranearum telæ ſunt, involucra verborum, & ſophiſticæ cavillationes, data opera confictæ, ut obviæ veritatis luci, tamquam denſæ nubes, obiiciantur. Contractum quem ego abſolute, & ſincere iudico uſurarium, numquam perficiam. *Probabiliſta*. Ut video, meticuloſus es. Arrige iterum, quæſo, aures, ſed parumper attentiores. Illud tuum iudicium *directum*, quo iudicas contractum uſurarium, opinativum eſt: ergo liberum. Si liberum; ergo illud ſuſpendere vales. Illud itaque ſuſpende, donec perfeceris contractum. *Chriſtianus*. Ecquid emolumenti mihi adfert ſuſpenſio iſthæc? *Probabiliſta*. Adhuc inſanis? Hæc iudicii ſuſpenſio duo includit. Primo ſuſpendere debes iudicium directum, mentemque omnino avertere a conſideratione rationum, & auctoritatum quæ uſurarium contractum evincunt. Secundo defigenda tota mentis acies eſt in minore probabilitate, quæ tibi licitum contractum depingit. *Chriſtianus*. Vah artificium vaferrimum! Si hæc ſunt Probabiliſmi artes, hæc præſtigia, abeat in ma-

lam

Digitized by Google

lam crucem. Quis hominum auderet publice coram honeſtis Ethnicis ſimilia effari?

IV. Qui ſyſtema probabiliſticum ignorat, ſuſpicabitur, dialogum factum minus eſſe ſincerum; at omnes Probabiliſmi callentiſſimi apprime ſciunt exactiſſimum eſſe. Similem dialogum iam ſub initium huius tractatus fecimus ex P. *Eſtrix* Ieſuita, relatum a Camargo, qui hæc ſcribit. *Cui vero eadem ſatyrica videbuntur, is benignam ſententiam, & artificium eius iudicio ſuo accuſat, ac damnat. Alioquin oſtendat, petimus, quid in præmiſſis verbis per impoſturam, aut calumniam dicatur.* Incredibile dubio procul ignorantibus, ut dixi, Probabiliſmum, eſt factum ratiocinium, utpote ſenſui communi repugnans. At luculentum eſt, ſincerumque illud.. Provocamus omnes Probabiliſtas Reflexiſtas, Terilli. ſequaces (nam Probabiliſtas Directos, non minora abſurda proloquentes, alia via confutavimus) ut vel verbum obiiciant minus aptum, minuſque verax in præfato dialogo. Non præſtiterunt a medio iam ſæculo, quo ſimilem dialogum confecit P. Eſtrix Ieſuita. Si ergo monſtroſus eſt dialogus, monſtroſus eſt Probabiliſmus. Nam iuxta hoc ſyſtema duo homines eodem tempore, iiſdem in circumſtantiis eumdem peragunt contractum. Alter uſura polluitur, & damnatur; alter cæleſte regnum aſſequitur. Cur? Quia ille ignoravit artificium ſuſpendendi iudicium *directum*; hic vero calluit artem claudendi oculos luci veritatis, & repudiandi proprium iudicium directum, ut mutuo acciperet reflexum a doctis iunioribus; ſeu, ut reflectendo ad rationes, & auctoritatem Doctorum recentium, formaret iudicium hoc reflexum, & ſyllogiſmum conſuetum. Qui operatur probabiliter, operatur prudenter. Theologi docti, & pii certo probabiliter docent hunc contractum, quem ego probabilius iudico uſurarium, nulla eſſe uſura infectum. Ergo licite eumdem celebro.

V. Verum enim vero qua fronte, quo auſu queunt Probabiliſtæ Deum cum ſancto Davide orare: *Legem pone mihi, Domine; viam iuſtificationum tuarum, & exquiram eam ſemper*? Quomodo orare vales: *Da mihi intellectum, ut ſciam teſtimonia tua*? Si reiicis intellectum *directum* a lege æterna primaria. Quomodo orare potes: *Da mihi intellectum, & ſcrùtabor legem tuam, & cuſtodiam illam in toto corde meo*. Legem enim obviam, & ultro ſe ſe menti ingerentem repellis. Ut hæc incredibilia abſurda luculentiora fiant, nonnulla ex Terillo principe Probabiliſtarum tranſcribere lubet.

VI. P. Antonius Terillus ergo *de conſc. quæſt.* xxx. *num.* 1. *pag.* 595. hæc ſcribit. „ Plures putant quæſtionem hanc ſummi momenti eſſe. Verum pro praxi eius reſolutio parum refert. Nam in rebus obſcuris unuſquiſque ſuſpendere poteſt iudicium nulli parti affixum. Ergo licet peccatum eſſet agere contra propriam ſententiam ACTU EXISTENTEM, facillimum eſſet ſe a peccandi periculo eximere: quia SUSPENDENDO ACTUALE IUDICIUM DE VERITATE OBIE-

„ CTI,

Digitized by Google

„ CTI, quod habitualiter habetur pro vero, formari poſſet conſcientia per princi-„ pia reflexa de abſoluta eius honeſtate; atque ita poſſet operans a peccato excu-„ ſari. “ Si vobis, inquit Terillus, non arridet prima ratio agendi contra propriam conſcientiam, quam ſupra explicuimus; deponitote hanc actualem conſcientiam, aliamque effingite ex principiis *reflexis*. Qui plura hac de re cupit, legat integram laudatam quæſtionem, cuius hic paucas deſcribam aſſertiones. *Aſſer.* 11. *pag.* 596. hæc habet. *Semper licet operari contra propriam ſententiam habitualem, ſi contraria ſententia ſit certo practice probabilis. Immo aliquando licet operari contra propriam ſententiam actualem, etſi illa aliquando affirmet, obiectum quod eligitur, eſſe inhoneſtum.* Item pag. 598. aſſer. IV. *Si Theologus propriam ſententiam DIRECTAM SUSPENDAT, poteſt pro rerum exigentia alios iuxta contrariam opinionem probabilem minus tutam dirigere, illamque aliquando conſulere, modo ſententiam benignam admittat ut veram.* Si ſuſpendit ſententiam directam probabiliorem, eo ipſo ſententiam benignam, ſeu minus probabilem admittit ut veram: ſola enim hæc occupat illius mentem. *Aſſer.* V. ſubdit: *Omni modo hactenus dicto, quo licet operari contra propriam ſententiam, licet etiam contra eam pro rerum exigentia conſilium dare, alioſque dirigere.*

VII. Si opponas Terillo, Apoſtolum Paulum clamare, omne quod non eſt ex conſcientia, eſſe peccatum, mirificum præbet reſponſum. Inquit enim: Probabiliſta defendit, licitum eſſe deponere propriam conſcientiam, & iuxta alienam agere; & agendo iuxta alienam conſcientiam agit iuxta propriam. Cur? Quia tenet licitum eſſe ſic agere; formatque dictamen, quo iudicat id licere: ergo ſic operando iuxta conſcientiam alienam operatur ſecundum propriam. Hæc ſunt eiuſdem verba *ibi num.* 18. *pag.* 600. „ Si omnia diligenter inſpiciantur, qui dat huiuſmodi „ conſilium, *ſemper dat illud maxime iuxta propriam ſententiam*. Doctor enim „ ille tenet, conſilium poſſe hac ratione dari. Tenet etiam, conſulentem poſſe „ prudenter aliorum definitioni ſtare, ac eſſe ſecurum in conſcientia; *etſi contra* „ *conſultoris ſententiam directam operetur. Hæc autem ſunt quæ conſulit. Ergo ſem-* „ *per conſulit iuxta propriam opinionem.*

VIII. Tandem, ut ſecurius & facilius ſcrupulis occurrat, quæſtionem hanc concludit, recurrendo iterum ad ſuſpenſionem iudicii directi: quæ via ſemper, inquit, aperta eſt, & pervia. *Hæc dicta ſunt tamquam corollaria præcedentis doctrinæ, quia facillima ſunt, & clariſſima. Unum noto, & finio: ſcilicet quæſtionem hanc parum neceſſariam eſſe pro praxi: QUIA PRO QUOVIS INSTANTI SUSPENDI poteſt opinio directa, & elici perſuaſio de veritate benignæ ſententiæ: qua ſtante, nec directio, nec conſilium procederet contra, ſed ſolum iuxta propriam perſuaſionem.* Viden' quam prodigioſa ſit reflexionum probabiliſticarum vis? Si agere contra propriam conſcientiam, alienam ſequendo expedit, perſuade tibi hoc licitum eſſe. Reflecte,

hanc

Digitized by Google

hanc eſſe doctrinam recentiorum ; & tum ex principiis reflexis formas propriam perſuaſionem, qua decernis id licere; & tunc agis iuxta propriam conſcientiam. Conſcientia tua tibi dictat, mendacia numquam licere, contractum eſſe uſurarium: vides Doctores oppoſitum docere. Quod Doctores docent, probabile eſt. Ergo agendo contra conſcientiam tuam directam, & iuxta alienam vi conſiderationis reflexæ, agis iuxta propriam conſcientiam. Tempus me deficeret, ſi omnia vellem quæ ibidem, & in ceteris quæſtionibus citatis Terillus promit, pro dignitate expendere.

IX. Relata doctrina pugnat cum ipſo communi ſenſu. *Fruſtra ſibi* (inquit Bernardus de gradib. humil. cap. XII.) *de infirmitate, vel ignorantia blandiuntur qui, ut liberius peccent, libenter infirmantur, vel ignorant*. Evidentius damnat S. Thomas ſubdolam, atque artificioſam, & veteratoriam hanc ignorantiam 1. 2 quæſt. LXXVI. art. 4. *Contingit autem quandoque quod talis ignorantia directe, & per ſe eſt voluntaria; ſicut cum aliquis ſua ſponte neſcit aliquid, ut liberius peccet: & talis ignorantia videtur augere voluntarium, & peccatum. Ex intentione enim voluntatis ad peccandum provenit quod aliquis vult ſubire ignorantiæ damnum propter libertatem peccandi.*

X. Porro quod ignorantia ex ſuſpenſione iudicii directi conſurgens ſit criminoſa, luce ipſa meridiana evidentius eſt. Ediſſerite, quæſo, nobis o Probabiliſtæ arcanum iſtud. In ſuſpenſione iudicii directi numquid e mente delere valetis abſolutam legis notitiam? Dum iudicatis directe, ſententiam faventem legi eſſe probabiliorem, contractum vi talis ſententiæ eſſe uſurarium; vos ſuſpenditis practicum dictamen ſuper uſura, & mentis oculum convertitis in minorem probabilitatem, proponentem contractum ab uſura immunem. In hac momentanea ſuſpenſione iudicii directi amittitis ne abſolutam, & probabiliorem notitiam legis vetantis uſuram? Solus ſtultus id adfirmabit. Quod poſſitis coercere mentem ne in dictamen practicum erumpat, quod valeatis mentem convertere in minorem probabilitatem, ultro vobis concedere volumus; at quod e veſtigio obliviſcamini veriſimiliorem legis notitiam, nemo ſana præditus mente adfirmare poterit. Evidens ergo eſt, hoc veſtrum commentum ſuſpendendi *iudicii directi* futile eſſe, ac ſubdolum. Futile eſt: quia vos minime eximit ab ignorantia vincibili, ut contendit Terillus, iſtius figmenti inventor, cum Caramuele: quoniam ignorantia invincibilis dici nequit illa quæ præſupponit veriſimiliorem legis notitiam, ut fuſe oſtenſum eſt ſupra. Subdolum ſimul eſt & vafrum, quantum ex eiuſdem natura colligitur. Abſit enim ut quid ſimile de auctoribus talis commenti ſuſpicemur. Bona ipſi fide illud excogitarunt, ut opportunum ad tuendum Probabiliſmum; ſed & nos bona fide ac ſincere exiſtimamus, talem philoſophandi methodum repugnare & chriſtianæ ſinceritati, & bonæ fidei, & rectæ rationi. Quid aliud præfert inventum iſtud, niſi claudere oculos luci, ne dignoſcatur vitium, quod placet; & opponere reflexionum denſam

Digitized by Google

ſam nubem, quæ veritatem abſcondat? Huc recidit univerſum myſterium probabiliſticum. Quare merito exclamat doctus, & pius P. Camargo Lib. I. contr. VIII. art. 3. §. 4. num. 76. pag. 172. *O vis benigni Probabiliſmi! Quantum differs a via veritatis, adeoque ab omnibus viis Domini, quæ univerſæ quidem benignitas, ſed & veritas ſimul ſunt!* Univerſæ viæ Domini miſericordia, & veritas. *Iam vero benignitas illa quæ procul eſt ab omni via Dei, procul ſit etiam neceſſe eſt ab omni vera benignitate.*

XI. Aliud abſurdum conſequitur hanc appellationem Probabiliſtarum ad prudentes. Quoniam, admiſſo hoc ſyſtemate, omnes Moraliſtæ ſunt docti, probi, prudentes. Tametſi enim conditiones multas præſcribant neceſſarias pro claſſico Auctore; nihilominus ut ſuffragia Probabiliſmo quærantur, omnes Scriptores allegantur in eiuſdem favorem ad augendum auctoritatis pondus. Hoc ergo principio poſito, quod ſequens opinionem probabilem prudenter operatur; & qui prudenter operatur, non peccat; vix ſcelus eſt quod fuco probabilitatis non obducatur. Quandoquidem vix eſt ſcelus quod probabilibus rationibus non queat depingi. Aperiatur Summa, non dicam Dianæ, & Eſcobarii, ſed S. Thomæ Aquinatis. Vix occurret articulus, in quo modo tria, modo quatuor, modo ſex argumenta non reperiantur in favorem errorum quos S. Doctor confutat: & interdum eiuſmodi argumenta plus apparentis roboris præferunt quam rationes quas allegant Diana, Eſcobar, Tamburinus, Sporer in confirmationum plurium laxarum opinionum, quas ipſi ut minus probabiles defendunt. Quiſque conferre poteſt argumenta Angelici Doctoris, producta in favorem opinionum quæ repugnant fidei, & moribus, cum argumentis quæ aliqui Probabiliſtæ promunt in defenſionem opinionum quas ipſi reputant probabiles. Si ergo urgeret ſyllogiſmus allegatus, quo evincitur, quamlibet opinionem eſſe probabilem (quæ ſex, vel octo propugnatores habet), quando horum rationes ſunt reputatæ graves, & ſolidæ; vix crimen eſt quod probabilitatis lenocinio nequeat obduci.

XII. Reſpondet P. La-Croix *Lib. I. num. 361.* nequaquam reperiri opiniones *vere* probabiles pro univerſis ſceleribus: quoniam fides declarat plura eſſe illicita, & mortifera. *Reſp. negando ſeq. Quia certum eſt non dari opiniones VERE probabiles pro OMNIBUS ſceleribus. Fides enim docet, multa prohiberi vere illicita; & habemus moralem certitudinem de multis in ſe illicitis.* Hæc reſponſio cedit argumento, atque eidem ſuccumbit. Contendit ſolum, non dari opiniones *vere* probabiles pro *omnibus ſceleribus*, quorum malitiam fides ipſa divina revelat. Ceterum millia ſunt quorum malitiam fides aperte non prodit, nec moralis evidentia illam manifeſtat. Harum omnium occurrent ne opiniones *vere* probabiles? Id conſequi videtur reſponſum P. La-Croix. Hoc autem nobis abſurdum maximum eſt. Dicimus enim, non ſolum non reperiri *pro omnibus* opiniones *vere* probabiles, ſed neque pro ullo ſcelere. Si tum ſolum peccaremus, cum aut lumine fidei, aut evidenti notitia deprehendimus operis malitiam; nulla forent ignorantiæ peccata.

§. IV.

Digitized by Google

§. IV.

Qui ſint veri ſapientes & prudentes. Probabiliſtæ ſuum ſyllogiſmum revocant in eos prudentes de quibus controverſia eſt, utrum ſint tales. Propterea eorum demonſtratio eſt perridicula petitio principii.

I. HOminum alios eſſe ſtultos, alios ſapientes neceſſe eſt; docetque Auguſtinus Lib. de utilit. cred. cap. XII. *Nam nemini dubium eſt omnes homines aut ſtultos, aut ſapientes eſſe.* Quinam ſapientes? Num acuti Sophiſtæ, & ingenioſi Reflexiſtæ? Abſit. Solos veraces, & bene moratos ſapientes aſſerit ibidem Auguſtinus. *Nunc autem ſapientes voco, non cordatos, & ingenioſos homines, ſed eos quibus ineſt, quantum ineſſe homini poteſt, ipſius hominis, Deique firmiſſime percepta cognitio, atque huic cognitioni vita, moreſque congruentes. Ceteros autem, cujuſquam modi artibus, incertiſque affecti ſunt, quolibet victu probandi, ſive improbandi, ſtultorum in numero deputaverim.* Nemo ergo ſapiens ſine virtute: virtus nulla ſine veritate. Probabiliſtæ, inquit Elizalde *Lib. VIII. quæſt.* v. §. 4. qui errorem loco veritatis exiſtimatum virtutis regulam efficiunt, hac ratione orare Deum valent. *Emitte* (Domine) *falſitates tuas, & errores tuos. Nos ſane invicte tenebimus, & dicemus: Emitte lucem tuam, & veritatem tuam: ipſa me deduxerunt, & adduxerunt in montem ſanctum tuum, & in tabernacula tua.* Blaſphemia immanis eſt a Deo errores petere, & falſitates, cum Deo admodum repugnent error, & falſitas. Verum Probabiliſtæ, conſtituentes errorem, exiſtimatum veritatem, regulam operis meritorii, qua ratione in Deum meritum omne ſupernaturale revocant, ita revocare errorem debent, qui eſt regula talis meriti.

II. Quiſque heinc colligit (reſumit ſermonem Auguſtinus) quanta ſit neceſſitas inveſtigandi, quinam ſint veri ſapientes, qui nos in hac tenebricoſiſſima valle dirigant. *Nihil igitur nobis reſtare modo vides, quamdiu ſtulti ſumus, ſi nobis vita optima, & religioſa cordi eſt, niſi ut quæramus ſapientes.* loc. cit.

III. Verum hic graviſſima occurrit quæſtio, ſeu difficultas (pergit Auguſtinus) qua nempe ratione invenire nos ſapientes valeamus. Quoniam ſi ignoramus ſapientiam, profecto ſapientes dignoſcere nequimus; quemadmodum divites non diſcernit qui quid ſint divitiæ neſcit. Omnes ſe ſapientes oſtentant in illis ipſis rebus in quibus variæ, oppoſitæque ſunt controverſiæ: & tamen certum eſt ex tot oppoſitis diſputatoribus ſolos illos eſſe vere ſapientes a quibus ſtat veritas. *Hic rurſus oritur difficillima quæſtio. Quonam enim modo ſtulti invenire ſapientem poterimus; cum hoc nomen, tametſi nemo fere audeat palam, plerique tamen ex obliquo ſibi,*

ſibi vendicent? Cum de rebus ipſis quarum cognitione conſtat ſapientia, ita inter ſe diſſentiant, ut aut nullum eorum, aut certe unum neceſſe ſit eſſe ſapientem. Sed quinam iſte ſit, cum ab ſtulto requiratur, quo pacto queat dignoſci plane, atque percipi, omnino non video. Neque enim ſignis quibuslibet cognoſcere aliquid poteſt, niſi illud ipſum cuius ea ſigna ſunt, noverit. Atqui ſapientiam ſtultus ignorat . . . Non ergo poteſt, quamdiu ſtultus eſt quiſquam, certiſſima cognitione invenire ſapientem, cui obtemperando a tanto ſtultitiæ malo liberetur. De utilit. cred. cap. XIII. P. Michael Elizalde, qui fuſe hanc Auguſtini doctrinam explicat, ad Probabiliſtas ſuam convertens orationem, ſic eos alloquitur: *O beati Probabiliſtæ . . . in diſſidentibus ſiſtunt, in utrislibet tuto, prudenterque credi, ac utrorumlibet dicto vitam honeſte regi, ſuum dogma eſt.* Lib. VIII. quæſt. v. §. 5.

IV. Quo ergo lumine, quo duce a tam obſcura abyſsu, a labyrintho adeo tortuoſo exire poterimus? Si ignorantes omnes ex originis noſtræ culpa ſumus, inſipientes, & cæci; qua via diſcernere ab imprudentibus prudentes poterimus? Reſolvit difficultatem Auguſtinus *cit. Lib. de util. cred. cap.* XII. his verbis. *Huic tam immani difficultati, quoniam de religione credimus, Deus ſolus mederi poteſt, quem niſi & eſſe, & humanis mentibus opitulari credimus, nec quærere quidem ipſam religionem debemus.* Hanc ſe tenuiſse viam in aſsequenda veritate, teſtatur ipſe cap. VIII. *Reſtabat quærere, quænam illa eſſet auctoritas, cum tantis diſſenſionibus ſe quiſque illam traditurum polliceretur. Occurrebat igitur inexplicabilis ſilva, cui demum inſeri multum pigebat; atque inter hæc ſine ulla requie cupiditate reperiendi veri animus agitabatur. Diſſuebam me tum magis magiſque ab iſtis, quos iam deſerere propoſueram. Reſtabat autem aliud nihil in tantis periculis quam ut divinam providentiam lacrymoſis, & miſerabilibus vocibus, ut opem mihi ferret, deprecarer, atque id ſedulo faciebam.* In univerſo hoc *libro de utilitate credendi* inculcat neceſſitatem orationis, qua imploretur a Deo lumen, & gratia cognoſcendæ, amandæque veritatis æque in morum ac in fidei controverſiis. Poſt precibus imploratum divinum auxilium, ad ſacros deinde libros ſe ſe recepit, ut teſtatur Lib. VII. Confeſſ. cap. XX. & XXI. *Sed tunc lectis Platonicorum illis libris, poſteaquam inde admonitus quærerem incorpoream veritatem, inviſibilia tua, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpexi . . . . Garriebam plane quaſi peritus, & niſi in Chriſto Salvatore noſtro viam tuam quærerem, non peritus, ſed periturus eſſem. Iam enim cœperam velle videri ſapiens . . . . Ubi enim erat illa ædificans caritas a fundamento humilitatis, quod eſt Chriſtus Ieſus?* Quid egit, ut e ſilva humanarum diſputationum tandem pedem referret? Reſpondet ipſe: *Itaque avidiſſime arripui venerabilem ſtilum ſpiritus tui, & præ ceteris Apoſtolum Paulum: & perierunt illæ quæſtiones* &c. Evaneſcerent etiam hodie tot diſputationes, veluti nubes ad Solis conſpectum, ſi, miſſis tot Caſuiſtis, profunda humilitate S. Pauli libri legerentur.

V.

Digitized by Google

V. Sapientes ergo inquirendi : ad ſapientes confugiendum : ſapientibus credendum. Quinam iſti ſapientes? Prophetæ, Evangeliſtæ, Apoſtoli, Concilia, conſtitutiones pontificiæ, Patres ſancti. Primi generis Scriptores, ſapientes prudenteſque ab errore immunes fatentur Catholici omnes. Concilia œcumenica, Pontifices ſummos pariter in fidei, morumque controverſiis infallibilitatis privilegio potiri aſſerimus. Patrum doctrinæ communiter in fidei, & morum controverſiis veræ ſunt. Nec fortuita aliqua aberratio obſcurare valet ſapientiæ, & prudentiæ prærogativam, qua ipſi inſigniti ſunt. Eccleſia, dum illos Sanctorum albo adſcripſit, declaravit illorum doctrinam ſanam illis fuiſſe. Quod ſi illis, quidni & nobis ſane erit? Hi ſunt igitur ſapientes, quibus plena adhibenda fides eſt. Sed numquid a ſapientum cenſu expungemus recentiores omnes? Numquid omnes recentiores imprudentes, & inſipientes? Abſit a nobis deciſio tam audax, & temeraria. Eccleſiæ eſt hoc iudicium ferre. Illa ſpiritu Dei illuſtrata nobis patefacit, ſanctos Scriptores eſſe veros ſapientes, & prudentes. Inter recentiores ſapientes, prudenteſque reperiri, quis tam demens, ut hoc neget? Quis tam audax, ut hos præ illis deſignet? *Illud* (inquit P. Michael Elizalde Lib. VIII. quæſt. VIII. §. 4.) *ex dictis ſatis eſt perſpicuum, plurimos maxime omnis doctrinæ revelatæ vacuos comprehendendos haud eſſe, qui non auſuri forſitan Logicam, aut Phyſicam Ariſtotelis commentari, de univerſa morum, virtutum, vitiorumque poſſeſſione, quæ profundiſſima pars eſt Theologiæ, expertes etiam moralis Philoſophiæ, & Theologiæ ſpeculativæ, libros intereæ morales evulgant, atque de cunctis decernunt.* Ab hoc catalogo excludendi ſane ſunt innumeri illi Moraliſtæ de quibus P. Terillus loquitur in prologo ad *conſcient. probab.* qui ſpiritu ambitionis, inquit ille, & placendi hominibus ſtudio ducti, laxiſſimas evulgarunt opinationes.

VI. Ex his ſic colligo. Certum eſt veros ſapientes notos eſſe, & manifeſtos iudicio definitivo ipſius Eccleſiæ. Hi autem ſunt quos recenſui, Prophetæ, Evangeliſtæ, Apoſtoli, Concilia, Pontifices, Patres. Non minus perſpicuum eſt recentes Theologos, qui nullo definitivo Eccleſiæ iudicio Sanctorum albo adſcripti ſunt, non eſſe veros ſapientes atque prudentes. Hi ergo ad ſummum ſapientes dubii ſunt, & controverſi. Ad hos dubios & controverſos ſapientes ſuam demonſtrationem revocant Probabiliſtæ. Ergo hæc demonſtratio perridicula eſt principii petitio. Quoniam principium in quod reſolvitur demonſtratio quæque, certum ſit oportet & ineluctabile.

VII. Exemplo rem declaro. In eruditorum academia diſputatur de eleemoſynæ præcepto in gravi pauperum neceſſitate : utrum pluries in anno actus divini amoris elicere urgeamur : num occiſio latronis ob furtum unius aurei ſit grave peccatum : utrum reſtrictiones omnino mentales ſint mendacia? Allegantur ex una parte auctoritates Auguſtini, Chryſoſtomi, Baſilii, Ambroſii, Bernardi, Tho-

mæ Aquinatis, Bonaventuræ. Catholici omnes ſumma veneratione ſuſciperent tantorum virorum auctoritatem. Inſurgit ex altera parte Probabiliſta, qui, ut horum doctrinam Sanctorum confutet, vel ut aliquam aliam quæſtionem gravem reſolvat, hoc pacto argumentatur. PP. Diana, Tamburinus, Eſcobarius, Kazembergius, Caſtropalaus, Sanchez, Sporerius, Burgaberius contrariam opinionem defendunt. Ergo vera. Nonne ſibilis & cachinnis exciperetur a doctis viris eiuſmodi argutatio? Quid ad nos, clamarent, de Diana, de Caramuele, de Tamburino, de Eſcobario? Ratiocinium iſtud univerſum eſt P. Michaelis Elizalde *Lib. VIII. quæſt.* VIII. *§.* 5. „ Sed ecce novus aliquis diſputator accedit, & prælectionem dicere exorſus . . . dicit: Ratio dubitandi eſt auctoritas . . *Dianæ*, *Caramuelis*, „ *Tamburini* &c. Quod, precor, tunc murmur adſtantium inciperet? Mirarentur, „ opinor, novi diſputatoris audaciam alii, alii etiam riderent, *omnes vero deſpicerent*. Quid vero, ſi hiſce auctoritatibus propugnator aliquis impeteretur? Scita „ eſt reſponſio. Nam nullum dubium quin diceret: Tranſeat auctoritas: & nego „ conſequentiam. Vel forte etiam diceret: *Nego ſuppoſitum*: hoc eſt, nego *eam* „ *auctoritatem eſſe auctoritatem*, qua quidpiam ullo modo probetur. Atque hæc ab „ omnibus recepta ſunt. Certa autem, vel probabilia ſunt quæ omnibus viden- „ tur." Duas heinc colligo illationes omnino ineluctabiles. Ergo iuxta æquam doctiorum æſtimationem demonſtratio probabiliſtica falſa eſt, & deridenda. Ergo vi ſyſtematis probabiliſtici probabile eſt præfatam demonſtrationem eſſe putidum paralogiſmum. Quandoquidem vi ſyſtematis probabiliſtici eſt probabile præfatam Probabiliſtarum demonſtrationem eſſe falſam, & ridiculariam. Quoniam vi iſtius ſyſtematis omne id probabile eſt quod doctorum hominum iudicio nititur, & quod nec Scripturis, nec Patribus repugnat. At non repugnat Caramuelem, Dianam, Tamburinum, Eſcobarium, Sporerium, Lacroiſium, Buſembaum, La-Cruz, Manriquez nullius eſſe auctoritatis in re morali. Ergo vi iſtius ſyſtematis probabile eſt demonſtrationem veſtram falſam eſſe. Hæc enim probabilitas nititur iudicio illorum Doctorum qui cachinnis exciperent auctoritatem Caramuelis, Tamburini, Eſcobarii ad dirimendam controverſiam moralem.

VIII. Verum formidanda illatio, quam ex iis quæ diximus, eruit P. Michael Elizalde, eiuſmodi eſt. Si in academiis, ſi in gymnaſiis Eruditorum, & Theologorum, deriſione, ac ſibilis exciperentur auctoritates Terilli, Caramuelis, Tamburini, Dianæ, Zanardi, Bonacinæ, Eſcobarii ad dirimendam morum cauſſam; nonne lacrymis, & dolore ſummo digna res eſt, quoties iſtorum opinationes aſſumuntur, & præſcribuntur tamquam regulæ conſcientiarum in maximo & unico rerum negotio? Iſtorum ſcitis, & regulis miniſtrantur ſacramenta, perficiuntur contractus, diriguntur animæ in itinere æternitatis? Quis non pavet, quis non terretur hæc recogitans? Chriſtus Dominus clamat: *Contendite intrare per anguſtam*

Digitized by Google

ſtam portam : quia multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterunt : Theologi autem iſti per viam latam ducunt fideles. Clamant iſti : *Iugum meum ſuave eſt*; ac ſi ſuave eſſet, non ſuavitate caritatis, ſed ſuavitate probabiliſticæ laxitatis. Sed audiamus ſapientiſſimum Elizaldam *Lib. VIII. quæſt.* VIII. §. 8. ſic ſcribentem. „ Ex quo nunc perſpicias miſerandam prorſus rerum ad conſcientiam pertinen- „ tium, totiuſque moralis Theologiæ conditionem, in qua res quæque eis aucto- „ ritatibus ſtatuantur, ac probentur quæ in concione ſapientium, vel in diſputa- „ tione, ubi veri & falſi leges ſervantur, nec ad dubitandum quidem dignæ exi- „ ſtimantur, & quas ad probandum aliquid nemo auſus eſt adducere : quæ au- „ ctoritates eſſe in primis negantur, atque ex eis nullam concluſionem ſequi, o- mnes ſupponant, exploratumque habeant." Ratio cur iſti ſapientum loco non habentur, eſt, quod probabilitatem, non veritatem inquirant . Nulla autem abſque veritate ſapientia eſt. Quomodo ſapientes, quomodo prudentes, ſi defendunt, propoſitiones contradictorias ſimul eſſe probabiles reſpectu eiuſdem intellectus? Scribit vero M. Tullius Lib. I. de nat. deor. *Quorum opiniones, cum tam variæ ſint, tamque inter ſe diſſidentes; alterum fieri profecto poteſt, ut earum nulla; alterum certe non poteſt, ut plus una vera ſit.*

IX. Si ita res ſe habet, quid ergo de tot Moraliſtarum libris? Igni ne conſecrandi? Reſpondet P. Elizalde *loc. cit.* §. 8. eo in loco iſtos habendos quo illi Patres, & antiquiores habuerunt. Neglexerunt illi Patrum, & ſacrorum Scriptorum volumina in decidendis morum controverſiis. Prætereantur iſti totidem annis, & negligantur, ut continua ſit Pauli epiſtolarum, aliorumque ſacrorum librorum lectio. AEqua hæc ſane agendi ratio, quæ tamen quibuſdam diſplicebit . Sed audiant iſti celebrem Ieſuitam Elizalde *loc. cit.* „ Hæc ſit breviſſima, & æquiſſima „ ſane reſponſio : cum his ſcilicet libris id faciendum eſſe quod per ipſos, eorum- „ que auctores cum ſanctis Patribus, Doctoribuſque Eccleſiæ factum eſt; quod i- „ tem factum eſt cum Prophetis, cum Evangelio, cum Apoſtolis : & ſicut hi o- „ mnes penes derelicti ſunt; tantiſper illi derelinquantur, & in uſum praximque „ doctrina ſacra, Sanctorumque reſtituatur : atque ſic eis vicem iuſtiſſime repen- „ damus."

X. Non me latet, plures hinc commovendos fore; verum eorum indignatio iniuſta eſt. Iacuit in conſcientiæ foro tot ſæculis Auguſtinus, iacuit Thomas, &, quod plus eſt, iacuit Paulus. Eccur æquum non erit ut tamdiu iaceat *Diana?* Si reviviſcerent Ambroſius, Chryſoſtomus, Bernardus, Bonaventura : quis eos non præferret Caramueli, Tamburino, Eſcobario, La-Cruz, La-Croix, ceteriſque? Hæc omnia æquiſſima ſunt. Verum iterum loquatur ſapiens Ieſuita Elizalde *loc. cit.* „ Nimirum hoc loco offendi, commoverique iure, vel iniuria multi poſſunt; „ iure non poſſunt. Iacuit diu Auguſtinus in foro conſcientiarum regendarum.

Digitized by Google

„ Quis, quæſo, ab inſtitutis chriſtianis tam longe poſitus eſt qui non conſultius
„ arbitretur ut tantumdem ſaltem *iaceat DIANA*, & ad forum eius loco redeat
„ *Auguſtinus*. Si vel *Ambroſium*, vel *Caramuelem* vivere oportet, quis non
„ Ambroſium præhabeat? Si populi vel ex *Chryſoſtomo*, vel *Gregorio*, vel ex *Tamburino*, & *Eſcobario* regendi ſint; ſi vita fidelibus ex alterutris inſtituenda:
„ quis eorum non præferat quos Doctores vitæ noſtræ Eccleſia ſancta mater, &
„ magiſtra noſtra nobis porrexit? *Hæc clara ſunt, & nulli iniuriam facimus: &*
„ *ſi perſecutionem propter iuſtitiam patiemur, beati a Domino habebimur*." loc. cit. pag. 150.

XI. Reſponſurum te audio. Una vivant hi omnes, ſimulque Ambroſius, Gregorius, Bernardus, Thomas regnent cum Caramuele, Tamburino, Diana, Eſcobario, Caſtropalao. At hi ſimul regnare nequeunt. Iſtorum libri pleni ſunt opinionibus damnatis, aut damnandis: iſtorum libri ſcatent opinionibus laxis, contrariiſque. Iſtorum ergo media pars falſa eſt. Falſitas autem fœdus haud valet cum veritate inire. Hæc ſunt perſapientis Ieſuitæ Elizalde verba *loc. cit.* „ Sed dicis, utroſque ſimul vivere, & regnare poſſe. Auguſtinos ergo, & Ambroſios reſtituamus quidem, & neutros dimittamus. Ad hoc plura breviſſime reſpondeo. Primo, oraculo pontificio conſtat nobis, quibus Sedes Apoſtolica in loco ſuo eſt, irrepſiſſe modum in rebus conſcientiæ opinandi omnino alienum a ſimplicitate evangelica, & doctrina ſanctorum Patrum. Hic porro modus, & hæ opiniones alicubi ſane ſunt, & in aliquibus libris ſunt. *Hi ergo libri cum Evangelio, & doctrina Sanctorum ſimul vivere, regnareque non poſſunt... Secundo, ex conſtitutis hoc opere conſtat, doctrinam ſacram, & Sanctorum conciliari non poſſe cum opinionibus multorum, non modo in particulis quibuſdam, & quaſi concluſionibus, ſed nec in ipſis quidem principiis univerſalibus philoſophandi. Utrique ergo ſimul vivere, regnareque nequeunt. Tertio, apertis multis libris Moraliſtarum notorie conſtat, pene nullum uſum in eis eſſe doctrinæ ſacræ, & Sanctorum. Tantumdem ergo cum ipſis tantiſper fiat. Quarto hi libri contrarietate, & contradictione pleni ſunt: ex quo proinde dimidia ſaltem pars falſa ſit. Sed nulla falſitas cum ſacra doctrina; & rara vel nulla cum doctrina ſanctorum Patrum de fide, & moribus conciliari poteſt. Hi igitur libri, quamdiu ſaltem falſa hæc omnia non expungantur, una cum doctrina Sanctorum Patrum de fide, & moribus conciliari non poſſunt*."

XII. Illud tamen animadvertendum, non eſſe omnes indiſcriminatim recentiores Theologos cum quibuſdam Probabiliſtis, & Caſuiſtis confundendos permiſcendoſque. Habet & ætas noſtra, habebunt & poſteriores ætates uſque ad conſummationem præfiniti temporis ſuos ſapientes, ſuos prudentes. At noſtrum non eſt, quinam iſti ſint, declarare. Noſtrum non eſt hos extollere, illos deprimere; illos excludere, hos includere. Iudicium hoc Eccleſiæ eſt reſervatum. Nobis interim Do-

cto-

Digitized by Google

ctores Eccleſiæ, & Patres audiendi ſunt, tamquam veri ſapientes, prudenteſque: Recentes legi poſſunt, tamquam ſapientes, prudenteſque controverſi, non ut cæco modo illos ſequamur, ſed critice adhibita; atque ut illorum opiniones cum antiquorum doctrina conferantur. Ubi cum antiquis convenerint, ſequendi; ubi diſſenſerint, relinquendi. *Noti ſapientes* (inquit Elizalde) *neceſſarii in primis ſunt, & credendi; controverſi vero ad controvertendum, atque ad verum per controverſias indagandum deſerviunt. Notos ſapientes audire debemus, poſteriores examinare.*

XIII. Nemo autem iure nobis improperare valet, quod plurimos recentiores Probabiliſtas a numero prudentum, & ſapientum excludamus: id quippe prius factum legimus tum a Pontifice ſummo Alexandro VII. in ſuo decreto, tum a graviſſimis Theologis, tum denique ab ipſo Probabiliſtarum recentiorum principe P. Antonio Terillo in ſæpe citato *prologo ad conſc. probab.* ubi inquit: *Innumerabiles ſunt qui .... in opiniones laxiores oculos, animumque coniecerunt, gnari eas præ omnibus rudiori legentium vulgo mirum placituras ... Immo incredibile non eſt eos ſubtili SATANAE inſinuatione deceptos ſub humanitatis cuiuſdam lenocinio, mutuique honoris ſpecie, quibuſvis aliorum dictis probabilitatem ideo attribuiſſe, ut quam ipſi prærogativam prioribus ultro dediſſent, eam ipſis poſteriores non inviderent. Hac arte doloſus inimicus .... laxitatis zizania ſuperſeminavit, & abiit.* Plures regulas, quibus prudentes, verique ſapientes ab imprudentibus diſcernere valeamus, alibi explicabimus.

§. V.

Quam vana ſit perſuaſio, non poſſe abſque Caſuiſtarum libris confeſſiones excipi.

I. QUis fidelium confeſſiones audiret? Quis tot obvios uſuræ, & ſimoniæ contractus, tot in quaque materia caſus difficillimos reſolveret, modernis Moraliſtis ſublatis? Facillimum Rigoriſtis eſt ſeveriores ſcribere regulas, & ad menſulam ſedentibus caſus abſtracte dirimere. In tribunali ſedendum pœnitentiæ eſt, & Chriſtianorum audire confeſſiones, ut quanta ſit benignitatis probabiliſticæ, & recentium librorum neceſſitas, percipiatur. Hæc & ſimilia frequentiſſime cantitant chriſtianæ Moralis ignari, & probabiliſticæ novitatis ſectatores.

II. Huic obiectiunculæ reſpondet ipſe P. Paulus Segneri epiſt. 2. pag. 88. *Per li quindeci ſecoli antecedenti non ſi penſava ad eſſa* (al Probabiliſmo) *più che agli antipodi innanzi al Colombo; e con tuttociò ſi viveva con buone regole di pietà criſtiana quanto al preſente: ſi ſcioglievano dubbj, ſi arrecavano conſigli, ſi aſcoltavano confeſſioni, s'eſercitavano tutti que' miniſteri di carità fervoroſa che il noſtro ſecolo ha ereditati in benefizio delle anime.* Audiſtin'? Probabiliſta eſt qui talia fatur. Nec

Digitized by Google

audias P. Claudium La-Croix, ſcribentem Lib. I. num. 299. *Terillus autem oſtendit iam ab initio Eccleſiæ fuiſſe apud ſapientes, & probos viros praxim etiam conſulendi ſecundum ſententiam benignam*. Hæc ſunt conſueta Terilli figmenta, quæ nullo delectu La-Croix tranſcribit; ſed quæ omnes Probabiliſtæ Terillo anteriores damnant, & improbant, ut *Lib. II.* oſtenſum eſt.

III. Aliud reſponſum exhibet doctiſſimus Elizalde *loc. cit.* „ Dices iterum, in „ libro Dei, & doctrina Sanctorum deeſſe doctrinam neceſſariam ſalutis ad regen„ dos populos, dirigendaſque conſcientias. Verum oſtenſum eſt, hanc doctrinam „ numquam magis quam fidem in Eccleſia defeciſſe. *Et monſtrum monſtrorum eſt*, „ *ſi exiſtiment, ſe nunc veniſſe ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius. Ad hoc* „ *quippe ille venit qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, qui* „ *Eccleſiam ædificavit firmamentum, & columnam veritatis; cuique depoſitum cuſto*„ *diendum credidit, quod haud dubie illa ſervavit*. Non hic doctrina, ſed conſide„ ratione, & minimo ſaltem gradu humilitatis opus eſt. Illud itaque faciendum „ incunctanter aſſerimus cum his libris quod cum libris ſanctis Dei, & Sancto„ rum per eos factum eſt, ut hi vivant, & regnent. Et ad opinatores illud A„ poſtoli dicere poſſunt: *Iam ſine nobis regnatis, utinam regnetis, ut & nos vo*„ *biſcum regnemus*."

IV. Tertium reſponſum ipſe præbeo. Abſque recentiorum libris nequeunt dirigi conſcientiæ Chriſtianorum qui pie volunt vivere in Chriſto Ieſu, & ad normam evangelicæ legis ſuos conformare mores; *nego*. Abſque Caſuiſtarum libris non valetis confeſſiones audire Chriſtianorum qui nolunt recte vivere, qui comœdiis, theatris, ludis, pompis, luxui, comeſſationibus indulgent; qui ſolvere mercatoribus debita, operariis mercedem reddere, Eccleſiis legata tribuere recuſant; qui opipare menſas inſtruere pauperum carnibus, qui veſtium luxum fovere mercenariorum ſudoribus, & pauperum ſanguine immaniſſime conantur; qui tempus terunt in mulierculárum commerciis, & ſervitute: hos ſimileſque Chriſtianos, ſublatis probabiliſticis libris dirigere non valetis; *concedo*. Ergo Probabiliſtarum libri neceſſarii abſolute ſunt pro recto conſcientiarum regimine, ſacramentiſque miniſtrandis; *nego conſequentiam*.

V. Paucis rem explico. Pro audiendis confeſſionibus haud eſt neceſſaria multorum librorum lectio, ſed multa pietas, multa prudentia, multus Dei ſpiritus. Pia intentione, ſanctoque animo, ut pie credere iuvat, recentiores Probabiliſtæ plures opiniones invexerunt, quibus faciliorem autumarunt reddere viam Dei. Rigorem legis laxarunt, &, ut ipſi aiunt, attemperarunt humanitati, accommodarunt carnis imbecillitati, quod nequiverunt legis ſeveritati carnem, & appetitiones ſubmittere: quia mores ad normam reformare non potuerunt, normam moribus ſubiecerunt, tali ſemper, ſicut ipſi putarunt, cautione, & tot diſtinctionibus adhibitis, ut exiſtimarint hac via, omnia eſſe integra: (vulgo *ſalvar la capra, e i càvoli.*)

VI.

Digitized by Google

VI. Hac Theologia benigna, dulci, commoda, & in utramque partem verſatili, ſeu flexibili inſtructi a iuventute plurimi Confeſſarii, ita præventi ſunt in favorem laxitatis, quam immerito vocant benignitatem, ut vix non hæreſim reputent, dum audiunt ſibi iſtorum plurium librorum neglectum ſuaderi. Sciant tamen, nos minime huiuſmodi librorum lectionem abſolute contemnere; quin addimus utilem eſſe interdum poſſe, debito adhibito examine. Illis potiſſimum utilis eſt horum librorum lectio qui eorumdem opiniones diſcutere, & confutare velint, qui illorum ſophiſmata diluere, & veritatem a captioſis diſtinctiunculis aſſerere cupiunt. Ceterum qui ſalutis animarum ſincero deſiderio ardent, frequentiſſime legant Apoſtolum Paulum, ſancta Evangelia, Patres ſanctos, Ludovicum Granatenſem, & ſibi veram forment imaginem chriſtianæ vitæ. In Scriptoribus ſacris, in Patribus, in libris aſceticis non invenient caſuum deciſiones; ſed reperient vividis coloribus depictum chriſtianæ vitæ ſpiritum: invenient eloquentia divina inculcatum, quid agendum ſit, ut Chriſtianorum vitam ad vivum exemplar vitæ Chriſti IESU Redemptoris noſtri conforment: invenient cæleſtia pharmaca, quibus paſſionum vulneribus medendum ſit: invenient remedia infirmitatum, & æternæ vitæ ſolamina. Quænam hæc? Audi, & ſerio meditare. Ambulandum per arctam, duramque viam, ingrediendum per anguſtam ianuam, confligandum cum carne, bellum paſſionibus indicendum, coercendam concupiſcentiam, comprimendam cupiditatem, eruendum oculum, abſcindendam manum, ut ſcandalum vitetur. Invenient continenter vigilandum, orandumque, enitendum adverſus ſanguinem, & mundum, bonum pro malo reddendum, & ab omni ſpecie mali cavendum. Invenient cum tremore & timore ſaluti adlaborandum, virtutes excolendas theologicas, & morales ceteras, potiſſimum humilitatem, denique exuendum veterem hominem, novumque, nempe *Chriſtum Dominum*, induendum, contemptis pompis, vanitatibus, & voluptatibus terrenæ Babylonis. Hæc ſunt prima chriſtianæ vitæ lineamenta; quæ ſi altius mentibus veſtris fuerint impreſſa, facillime, ſublatis Caſuiſtis, in ſalutis ſemitam animas revocabitis, atque per eam ad patriam perducetis. Caſuiſticis libris innutriti, ſibilis hæc excipient. Sancta, inquient, hæc omnia. At quid, quæſo, ad caſuum deciſionem? Verum habet, præfatas regulas non decidere hunc aut illum caſum, hunc aut illum contractum; tamen ſapientiæ lumen tantum infundunt, quo valeas & caſum quemlibet decidere, & per ſecuram ſemitam animas ducere. Paucis: primum lege quæ dixi; poſt percurre celebriores Moraliſtas; & quæ offenderis Evangelio congrua, ſelige. Sed ad ſacram Scripturam opiniones Moraliſtarum revoca, quin ad iſtorum effata Evangelium detorqueas.

VII. Verum quia pauci ſemper fuerunt qui ad hanc amuſſim cæleſtem ſuos conformare mores voluerint, quid actum? Probabiliſtæ pio deſiderio amplificandi

ſal-

Digitized by Google

ſalvandorum numerum, cum nequiverint ad deſcriptæ evangelicæ vitæ exemplar reformare Chriſtianos, relaxandam iſtius vitæ evangelicæ ſeveritatem expediens iudicarunt, plurium diſtinctiuncularum artificio. Præcepta a conſiliis, quæ ſæpe ſunt ad obſervanda præcepta media neceſſaria, indiſcriminatim, & nimis ample ſepararunt. Præcepta adfirmantia, quæ virtutum officia præcipiunt, aut extenuarunt, aut in nihilum redegerunt. Continenter amandum, colendum, orandum ſanctiſſimum parentem noſtrum Deum, natura, Scripturæ, Patres omnes inculcant. Probabiliſtæ hæc, & alia ſimilia mandata, miſſis illis qui uſque ad quinquennium obſervantiam differebant, vix ſemel in anno onus obligationis ex debito imponere docent. Neglecta obſervantia mandatorum adfirmantium, e veſtigio ſequitur transgreſſio præceptorum negantium; quæ abſtinendum a vitiis, & peccatis iubent. Et ut multa in pauca contraham, Probabiliſtæ vitam evangelicam depictam in Scripturis iugum reputarunt valde ſeverum, non portandum a Chriſtianis: idcirco probabiliſtica ſuavitate ſeveritatem temperarunt, diſtinctionum fuco præceptorum adfirmantium rigorem delinierunt, & novæ benignitatis lenocinio talem vitæ chriſtianæ imaginem efformarunt, quæ non Chriſto crucifixo, ſed gaudenti mundo ſit conſentanea.

VIII. Porro, ut hanc vivendi methodum dulcem, ſuavem, mundoque affinem, tamquam evangelicam, defendant Probabiliſtæ, immenſam illam caſuum, diſtinctionum, reflexionum multitudinem excogitarunt. Confeſſarii clamant, ſe nec in Scripturis, nec in Patribus reperire deciſiones caſuum, quas in probabiliſticis libris illico offendunt: idque verum prorſus habet. Sed neque in Scripturis, neque in Patribus talem vivendi rationem a Chriſtiano ſervandam invenient, qualem in Caſuiſtis. Quomodo enim in Scripturis, Patribuſque eas offendes ſententias quæ non promovent, ſed deſtruunt potius, aut extenuant illius vitæ methodum quam Chriſtus præſcribit? Multa, immo plurima dicenda præſto eſſent; ſed timeo prolixitatem. Unum tibi meditandum ſuggero. Lege Evangelium, lege Paulinas epiſtolas, ſed animo humili, demiſſoque. Continuo te quodam ſacro terrore commotum ſenties. Ubique ſalutis negotium difficillimum occurret. Ubique colliges, totis viribus enitendum, colluctandum, contendendum ſine intermiſſione ut in tuto collocetur. Huc omnia ſtudia, conatus, ſollicitudinem, & curas omnes eſſe dirigendas, nihilque curandum præter hoc unum negotium, certo addiſces. Lege Patres omnes; & iſti uberrima argumentorum copia, & cæleſti quadam eloquentia hæc omnia inculcant, exaggerant, ſuadent, perſuadentque bene in Deum affectis.

IX. Soli Probabiliſtæ facile tibi hoc negotium depingunt, dum morum regulas explicant. Difficile in abſtracto fatebuntur, ne aperte Evangelio contradicant; verum, dum mandata divina interpretantur, ſuavitatem legis, ut primum principium, præiacent, ut obligationum vim relaxent. Fac hominem ea omnia agere

quæ

Digitized by Google

quæ Probabiliſtæ plurimi aut ut licita omnino, aut ut a gravi culpa immunia defendunt. Quid tum? Chriſtianus ne erit homo iſte? Vix erit ad Ethices Platonis, Ariſtotelis, aut Ciceronis regulas compoſitus. Merito ergo exclamamus cum piiſſimo Camargo. *O via benigni Probabiliſmi! Quantum differs a via veritatis, adeoque ab omnibus viis Domini!*

X. Nolite ergo Confeſſarii aures obtundere, vos caſuum deciſiones in Scripturis, & Patribus non invenire: quia hoc verum eſt; ſed invenietis regulas omnino oppoſitas: invenietis ea omnia quæ neceſſaria ſunt animabus conformandis ad vitam Chriſti. Ea in Scripturis, & Patribus non reperietis quæ ſenſui & carni, quæ appetitionibus humanis indulgent. Hæc in Caſuiſtis. Sed ea omnia invenietis quæ ad agendum ſalutis veſtræ negotium, & ad aſſequendum æternæ vitæ præmium conducunt. Multiplicarunt Caſuiſtæ quæſtiones innumeras, ut vitam ingererent quæ reapſe ea non eſt quam Evangeliſtæ nobis referunt. Quare ut divinam hanc imaginem aut obſcurarent, aut minuerent, ut novam, quam excogitarunt plures, honeſtam & ſpectabilem efficerent, fucis, lenociniis, diſtinctiunculis, umbris, reflexionibus, technis, effugiis propemodum infinitis opus erat.

XI. Abſit tamen ut hoc in loco omnes recentiores conſtituamus, quemadmodum toties animadvertimus. Quid quod omnes pia & ſancta intentione ſalvandi animas, leges relaxaſſe, ſæpius diximus? Accedit quod nos abſolute nullius Caſuiſtæ lectionem improbemus; ſed dicimus, nullum ſine examine, ſine delectu, ſine relatione ad Scripturam ſanctam, & Patres noſtros legendum eſſe. Dicimus, benignitatem quam Probabiliſtæ deprædicant, alienam eſſe a benignitate & ſuavitate evangelica. Illa in relaxanda lege, eaque carni accommodanda tota occupatur; hæc in unctione cæleſti, qua vires humanæ naturæ roborantur ad obſervanda præcepta, quæ vi iſtius divinæ gratiæ obſervatu facilia evadunt, ſita eſt. Benignos & miſericordes volumus etiam nos Confeſſarios omnes. Hæc autem miſericordia, & benignitas eo ſpectet, ut pœnitentium corda emolliat, ut ſumma patientia illorum toleret defectus, abſque tædio, & moleſtia ſuſtineat, eoſque modo miſericordiæ, modo iuſtitiæ oſtenſione a peccatis revocet. Si viderint Confeſſarii, pœnitentes ſuos ex ſacramentorum frequentia meliores fieri, & a peccatis abſtinere; tum colligent regimen illorum bonum eſſe. Si contra viderint, illos ſacramentorum frequentiam cum peccandi conſuetudine conſociare; eos ut indignos ab altari removeant. Verum de hoc plura ſuo loco.

Digitized by Google

§. VI.

Brevis complexio eorum quæ in hac diſſertatione dicta ſunt.

I. PRobabiliſtæ communiter docent, opinionem minus probabilem haud eſſe regulam conſcientiæ proximam, ſed tantum remotam. Hæc tamen infert principia reflexa, vi quorum formatur practicum dictamen, quod eſt proxima, & immediata regula conſcientiæ. Principia reflexa ſunt: *Qui ſequitur opinionem probabilem, prudenter operatur.* Hoc principium appellant *a priori*. Alterum eſt: *In dubio de honeſtate actionis melior eſt conditio poſſidentis*. Heinc colligunt: Qui ſequitur opinionem minus probabilem, ſequitur opinionem vere probabilem. Ergo prudenter operatur. Antecedens, quod falſum oſtenſum eſt, loco principii habent, cum ſit id quod in quæſtionem vocatur. Alium ſyllogiſmum formant. Lex quæ prohibet pingere in die feſto, non eſt certa, ſed dubia. Homo in hoc dubio ius poſſidet libertatis. Ergo immunis a lege eſt.

II. Demonſtratum evidenter fuit, hæc duo principia falſa eſſe, & abſurdorum plena. Quoniam in dubio, Deus ſupremus Dominus, non homo, libertatis ius poſſidet. Accedit quod nulla actio ſit licita, niſi conformis agnoſcatur æternæ legi. Qui ſequitur opinionem æque, aut minus probabilem, iudicat actionem ſuam aut indifferentem eſſe ad conformitatem, & difformitatem, aut probabilius oppoſitam eſse divinæ legi. Ergo non prudens, ſed iniquus homo eſt ſic operans.

III. Reſpondent Probabiliſtæ, opus directum ab opinione minus probabili non eſse conforme legi æternæ primariæ & antecedenti, ſeu *per ſe*; ſed legi conſequenti, vel *per accidens*. Hoc duplicis legis antecedentis, & conſequentis in Deo inventum, ut chimæricum & monſtroſum reiecimus. Abſurda horrenda quæ inde proficiſcuntur, patefacta ſunt. Alterutrum quippe concedant Probabiliſtæ neceſſum eſt: aut Deum iubere contemptionem voluntatis antecedentis, & ſua lege conſequente adprobare & confirmare hanc ſuæ voluntatis æternæ primariæ contemptionem; quæ eſt blaſphemia horrenda: aut hanc voluntatem, ſeu legem primariam continuo in Deo realiter evaneſcere, ac opiniones hominum minus probabiles erumpunt in lucem; quæ eſt altera non inferior blaſphemia, & monſtroſa chimæra. Hanc tamen dilemmatis partem ſecundam ultro cum Terillo concedunt Probabiliſtæ. Sed eam ſupra penitus labefactavimus.

IV. Hæc ſunt quatuor principia, ſeu cardines quibus tota vertitur probabiliſtica machina. *Qui ſequitur opinionem probabilem, prudenter operatur*: quod principium ridicularia, & vitioſa principii petitio eſt. *In dubiis prævalet poſſeſſio libertatis*: quod principium evidentius altero abſonum eſt, & falſum in cauſa noſtra.

Digitized by Google

ſtra. Nam quando Petrus in litis tractatione allegat pro ſe titulum poſſeſſionis; ridiculum, & cachinnis ſubſannandum ſe proderet, niſi titulus iſte poſſeſſionis materialis certus eſſet, niſi ipſe reapſe abſque diſſidio fundum poſſideret. Si Probabiliſtæ aſſerant, certam eſſe humanæ libertatis poſſeſſionem adverſus æternam Dei legem, ſibilandos ſe exhibent. Si reponant, poſſeſſionem hanc eſſe dubiam, corruit Probabiliſmus, ut ſupra demonſtratum eſt. Opportuna ſunt ſapientis Camargo verba adverſus ultimum principium chimæricum legis æternæ primariæ, & ſecundariæ, per ſe, & per accidens.

V. Hæc itaque ſcribit perſapiens Ieſuita Lib. I. controv. x. num. 23. pag. 281. *Illud autem horrendum monſtrorum omnium monſtrum, vel auditu non tolerabile, quod, quaſi non ſufficeret ad indulgentiam libertatis humanæ facere homines ſui iuris ſolius, & exemptos ab omni ſubiectione, ac naturali ſubordinatione ad voluntatem, & legem Dei, conſtituendo per novam iſtam legem iudicia, & opiniones ipſorum hominum etiam minus probabiles, etiam falſas, regulam honeſtatis moralis, ab omni dependentia & ſubordinatione abſolutam: quaſi parum, inquam, hoc eſſet. Deus ipſe præterea vere ſubiicitur humanis opinionibus, & erroribus; ita ut ſapientia, & voluntas Dei ſubſequi neceſſario debeat, & probare tamquam honeſtum id ipſum quod antecedenter reprobabat ac prohibebat tamquam inhoneſtum ac turpe, quoties homines falſo, dummodo probabiliter, ut aiunt ipſi, licitum, & honeſtum illud eſſe putaverint; maxime vero ſi invincibiliter, quamtumvis turpiſſime, errent; quin immo & vincibiliter, ac voluntarie, ut conſequentiæ lege coactus affirmare* TERILLUS *auſus eſt; quod non credibile tantum, ſed neque cogitabile videretur*. Huc malorum, & abſurdorum devenit myſterium illud benignæ probabilitatis, univerſæ retro antiquitati incognitum. Clamet nunc P. Terillus de conſc. quæſt. XXVIII. num. 14. *Adverſarii autem, quia nondum intellexerunt myſterium, aerem verberant*. An intellexerimus *myſterium* iſtud, revera prodigioſum, quæ hactenus dicta ſunt, evincunt. Quin illud fuſe explicuimus, ut omnibus nota ſint abſurda quæ illud conſequuntur. Quare cum Paulo Apoſtolo *ad Rom.* 11. dicere poſſumus: *Nolo vos ignorare, fratres,* MYSTERIUM HOC, *ut non ſitis vobis ipſis ſapientes, quia cæcitas ex parte contigit*. Opportunum ne ſit S. Pauli oraculum, iudicent Probabiliſtæ.

VI. Illud magnopere advertendum eſt, hæc Probabiliſtarum principia excogitata eſſe poſt inventum Probabiliſmum. Revolvantur omnium antiquorum volumina, & nihil ſimile in iis apparebit. Probabiliſmus inventus eſt: commodus recognitus fuit in conſcientiarum regimine. Ergo enitendum fuit ut principia invenirentur, quibus propugnari ille poſſet. Affingenda Deo fuit lex *reflexa*, & *per accidens*, quæ Deum ſubiicit hominum opiniunculis, & hominem efficit primam

Digitized by Google

mam cauſsam. Finem huic capiti impono verbis ſapientis P. Palanco *de conſc. quæſt.* XXVIII. *art.* 3. §. 3. *num.* 169. *pag.* 298. „ Lex reflexa intra regnum hu-
„ iuſmodi Probabilitatis ſe attemperat noſtro iudicio. Concedit pro licito quid-
„ quid nos voluerimus iudicare pro licito. Nihil interdicit, niſi quod quiſque
„ voluerit iudicare interdictum. Complacet in eo, quod eligamus obiectum di-
„ recte, & per ſe prohibitum, quod probabiliter apparet ipſi eligenti prohibitum
„ ante affectum ſuæ voluntatis; dummodo ipſe velit iudicare pro arbitratu, ob-
„ iectum tale eſse licitum. *Sane ſi regnum probabilitatis tale eſt, in illo Deus*
„ *non regnat; in illo Deus non eſt ſupremus Legislator, non eſt prima regula*
„ *morum. Loco ipſius ſubſtituitur iudicium noſtrum, pro libito noſtræ voluntatis*
„ *formatum. O infelix regnum, in quo Deus non regnat! Non permittat nos*
„ *Deus vivere in tali regno, in quo tradimur propriæ voluntati, & iudicio vo-*
„ *luntario noſtro gubernandos. Sileo plura quæ mens offert.*"

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO IX.

In qua

NONNULLA ALIA ABSURDA PROBABILISMI, ET SOPHISMATA CONVELLUNTUR.

PROOEMIUM.

HUcuſque ſententiæ & probabilioris, & minus probabilis principia expendimus. Illius vera, iſtius falſa demonſtrata ſunt. Immania abſurda quæ peculiaria principia, invecta a novis Probabiliſtis, Caramuele, Terillo, eorumque aſſeclis, conſequuntur, patefacta ſunt. Adeo evidens eſt *Probabiliſmi* falſitas ex iis quæ diximus, ut ſuperfluum omnino videatur longius protrahere ſermonem. Verum ſi quid indictum omittamus, continuo clamant Probabiliſtæ, ideo omiſſum, quod ineluctabile ſit. Quapropter in hac diſſertatione nonnulla illorum obiecta, licet vana, & inania, ſub examen inducere decrevi, ne ſi illa prætercam ut inepta, ipſi eadem iactent ut invicta, quæ reſponſum non excipiant. Illud tamen adverto, non omnia & ſingula me expenſurum, ut immenſam prolixitatem devitem. *P. Carolus Caſnedi* quatuor volumina conſarcinavit improbo labore, ut hoc probabiliſticum commentum incredibili verborum, diſtinctionum, & reflexionum farragine quoquo modo ſæpiret, muniretque. Quid, ſi omnia tot voluminum ſophiſmata, reſponſa, paradoxa ad ſeveriorem criticen revocare vellem? In immenſum ſane creſceret opus abſque ullo emolumento. Nil quippe dignum refutatione promit Auctor iſte, non acuminis, ſed cauſſæ defectu. P. Claudius *La-Croix*, licet cetera argumenta obiter diſcutiat, hanc tamen de probabilitate controverſiam paullo fuſius verſat, & lectoribus ſuis ſpondet ſe omnia Antiprobabiliſtarum argumenta relaturum, nempe detruncata, in falſo ſenſu expoſita, & ſub aſpectu omnino peregrino. Quia vero recens hic Probabiliſta obvius eſt, & omnium manibus teritur; ideo eiuſdem & obiecta, & reſponſa breviter excutiam. Prius tamen nonnulla alia abſurda, quæ Probabiliſmum conſequuntur, explicare iuvat.

Digitized by Google

CAPUT I.

Probabiliſmus vi ſui ſyſtematis pendet in Ianſeniſmum, & ab eo valde recedit Antiprobabiliſmus.

§. I.

Scribendi occaſio.

I. NIhil frequentius in ore habent Probabiliſtæ, quam ſententiam probabiliorem eſſe filiam Ianſeniſmi, quam Antiprobabiliſmum eſſe commentum excogitatum a Ianſeniſtis. Spectra ſunt hæc omnino cerebroſa, & nugæ quæ riſum movent vel ipſis Stoicis. Adeo tamen importune hanc hæreſim Probabiliſtæ poſt Caramuelem, & Terillum improperarunt, ut doctos viros coegerint, poſt labefactatam putidam impoſturam, palam facere, Probabiliſmum potiusquam Antiprobabiliſmum in Ianſeniſmum declinare.

II. In Hiſtoria Probabiliſmi italice ſcripta *Tom. I. diſſ.* 1. *cap.* VII. §. 1. hoc verſavi argumentum cautione ſumma, iuſtiſque terminis circumſcriptum. Primum *pag.* 171. admonui lectorem, non eo ſpectare argumentationem meam, ut vel levem hæreſis ſuſpicionem impingat Probabiliſmo; ſed dumtaxat ut quid vi iuſti ratiocinii conſequatur, manifeſtet. Iuvat exſcribere verba ibidem poſita. *Affinchè però il leggitore non apprenda che io ſia per cadere in quell' eſtremo che deteſto negli altri; valè il dire, di cenſurare per ſoſpetti di ereſia i ſiſtemi difeſi da Cattolici; tornami bene di avvertirlo, che io non ſono per cenſurare il Probabiliſmo in quella piccola parte che non è per anco eſpreſſamente condannato da S. Chieſa, ma ſolamente per dimoſtrare ciò che in virtù di giuſto diſcorſo dal medeſimo ne riſulta.* Plures alias adieci limitationes, etiam ſeveriores, quas mox indicabo.

III. Hoc nunc præteriiſſem argumentum, niſi ad illud redintegrandum coegiſſent docti quidam Theologi, qui in rerum mearum cenſuram pruriunt. Ut illud legerunt, non modo parvi fecerunt, ſed, veluti argumentationem omnino abſonam, reiecere. Et dum obiiciebam auctoritatem ſapientis Elizalde, non ſecus ac vulgaris Theologi, illam contempſerunt. Quibus tamen ſummus non eſt Elizalde, illi mihi parvi ſunt. Quare e re mea fore duxi, ad incudem revocare ea quæ ibidem dixi, ut quiſque dignoſere queat, quam inanis fuerit cenſorum critice: nil ſiquidem obiecerunt quod in anteceſſum ſolutum non ſit.

Digitized by Google

§. II.

Error Ianſenii, & quid affinitatis cum eodem habeat Probabiliſmus, exponitur.

I. PRimus Ianſenii error huiuſmodi eſt: *aliqua Dei præcepta hominibus iuſtis volentibus, & conantibus eſſe impoſſibilia, ſecundum præſentes quas habent vires: deeſſe quoque gratiam qua poſſibilia fiant*. Quæ propoſitio hæretica declarata eſt ab Innocentio X. Alius Ianſeniſtarum error, non in quatuor aliis propoſitionibus contentus, ſed poſt Ianſenium excogitatus ab Ianſeniſtis, hic eſt. Quinque propoſitiones, inquiunt, quas damnavit Eccleſia, haud reperiuntur in libro Ianſenii; vel in ſenſu obvio, quo fruuntur in libro Ianſenii, damnatæ non ſunt. Quo effugio inferunt Ianſeniſtæ, Eccleſiam commentitiam, & phantaſticam damnaſſe hæreſim. Quem errorem damnarunt Alexander VII. Clemens IX. Innocentius XII. & Clemens XI. His poſitis, ſequentes elicio argumentationes.

II. Omnia divina præcepta ſunt poſſibilia hominibus, potiſſimum iuſtis. Si poſſibilia; ergo cognoſcibilia. Si cognoſcibilia; ergo poſſibilia. Contra, quæ nequeunt cognoſci, nequeunt obſervari; &. quæ nequeunt obſervari, non ſunt poſſibilia. Secundum Probabiliſtas plura præcepta naturalia, & divina minime nobis ſunt cognoſcibilia: quoniam ignorari invincibiliter poſſunt. Ergo iuxta ipſos ſunt nobis impoſſibilia.

III. Ianſeniſtæ, inquis, præceptorum poſſibilitatem negant, non cognitionis, ſed virium, & gratiæ defectu; contra Probabiliſtæ poſſibilia reſpectu gratiæ adfirmant præcepta; & dumtaxat ob ignorantiam inſuperabilem impoſſibilia aſſerunt.

IV. Antequam reſpondeo, id animadverto, quod in memorata hiſtoria ſæpe, & perſpicue ſcripſi; nempe, noſtram orationem minime eo ſpectare, ut probet, eumdem eſſe Ianſeniſtarum, & Probabiliſtarum errorem. Abſit a nobis tanta dementia. Pro certo habemus, ab errore Ianſeniano Probabiliſmum diſtare. Quapropter in titulo capitis dictum eſt, Probabiliſmum *pendere* in Ianſeniſmum, minime vero eſſe Ianſeniſmum. Ipſi ergo fatemur, abſolute a Ianſeniſmo diſcrepare Probabiliſmum. Illud ſolum in diſputationem vertitur, utrum, facta collatione Probabiliſmi, & Antiprobabiliſmi, magis a Ianſeniſmo diſtet Antiprobabiliſmus, vel Probabiliſmus: ſeu illud explicandum ſuſcipimus, quid propinquitatis cum Ianſeniſmo Probabiliſmus in conſpectu Antiprobabiliſmi præferat. His præmiſſis.

V. Diſcrimen adductum diverſam tantum aſſignat impoſſibilitatis radicem, ſecus diverſitatem effectus. Quandoquidem æque mihi impoſſibile eſt præceptum quod non poſſum cognoſcere, ac præceptum quod nequeo implere. Quod hæc impoſſibilitas oriatur aut ex privatione luminis ad cognoſcendum, aut ex privatione virium ad operandum, ſemper punctum præcipuum impoſſibilitatis conſiſtit. Por-

ro Eccleſia ſancta non modo definivit, præcepta quæ cognoſcimus, ſed omnia abſolute præcepta eſſe poſſibilia. Accedit quod Ianſeniſtæ plurimas admittunt præceptorum invincibiles ignorantias, quemadmodum & Probabiliſtæ; atque adeo multa præcepta impoſſibilia ex capite ignorantiæ. Et in hoc ſolum hi ab illis diſcrepant, quod illi criminoſam effutiunt ignorantiam inſuperabilem, hi innoxiam illam defendunt.

VI. Inſtauratur argumentatio ſub alio aſpectu. Nihil volitum, quin præcognitum. Ergo quod cognoſcere nequimus, velle minime poſſumus. Rurſus poteſtas obſervandi præceptum duo requirit, & lumen ad cognoſcendum, & vires ad implendum: & ſicut paradoxon videtur, cognitionem concedere, & vires negare; ita abſonum apparet, vires concedere ad implendum, & lumen negare ad cognoſcendum; cum ex utroque capite poteſtas implendi præcepta pendeat.

VII. Et ſane Patres omnes, ac Theologi ſauciatam naturam docent humanam tum in mente, tum in voluntate; illamque comparant & cæco nato, & homini ſemivivo relicto. Et heinc colligunt, æque donum Dei eſſe & lumen ad cognoſcendum, & vires ad operandum. Iuvat Auguſtini verba reſcribere ex Lib. II. de peccat. merit. & remiſ. cap. XVII. *Iam ergo quod tertio loco poſui, videamus. Cum voluntate humana, gratia adiuvante divina, ſine peccato in hac vita poſſit homo eſſe, cur non ſit, poſſem facillime, ac veraciſſime reſpondere, quia homines nolunt; ſed ſi ex me quæratur cur nolit, imus in longum. Verum etiam ſine præiudicio diligentioris inquiſitionis dicam. Nolunt homines facere quod iuſtum eſt, ſive quia latet, an iuſtum ſit; ſive quia non delectat . . . Ignorantia ergo, & infirmitas vitia ſunt quæ impediunt voluntatem ne moveatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abſtinendum. Ut autem innoteſcat quod latebat, & ſuave fiat quod non delectabat, gratia Dei eſt quæ hominum adiuvat voluntates, qua ut non adiuventur, in ipſis itidem cauſa eſt, non in Deo.*

VIII. Ex quo ſic colligit magnus Elizalde *Lib. VII. quæſt.* V. *§.* 3. „ Credant ergo, ſi volunt, Auguſtino, cauſam ignorantiæ, & infirmitatis eſſe unam, eodem modo decidendam: credant rurſus, ſi volunt, quod non innoteſcat quod latebat, nec ſuave fiat quod non delectabat, in nobis cauſam eſſe, non in Deo: cauſamque eam eſſe, *quia homines nolunt*. Poſſunt ergo, ſi volunt. Mirum autem eſt quod hoc textu tam ſæpe, tam fidenter, ipſi illi utantur quos hic impugnamus, pro gratia ſufficienti, utpote probent homines poſſe, ſi velint, & non advertant, textum eodem modo eſſe pro cognitione, *& ut innoteſcat quod latebat*, & Auguſtini mentem ex æquo directam contra ignorantiam, & infirmitatem. “

IX. Rurſus arguit Elizalde. Effingamus Ianſeniſtam novi generis, ſibique magis conſtantem. Hic docet, homini iuſto volenti & conanti eſſe aliqua Dei præ-

cepta

cepta impoſſibilia; violationem tamen haud eſſe criminoſam, ſeu formalem, ſed pure materialem, ut Probabiliſtæ aſſerunt. Eſſet ne propterea ab errore impoſſibilitatis præceptorum liber?

X. Poteſtas implendi præcepta, duo, ut diximus, claudit, & cognitionem, & vires. Porro nec cognitio, nec vires iſtæ ſunt in actu, ſed vel in actu, vel in poteſtate noſtra. Nam & per ignorantiam, & per impotentiam conſequentem, voluntariamque ſæpe peccamus. Sat ergo ad peccandum, vel ſi cognoſcas, vel ſi cognoſcere poſſis, ac debeas. Satis eſt, ſi auxilium Dei actu habeas, vel habere poſſis, & debeas. Quapropter Concilium Tridentinum hunc deſcribit ordinem. *Deus impoſſibilia non iubet, ſed iubendo monet & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis, & adiuvat, ut poſſis.* Quænam mihi excuſatio, ſi petendo poſſim, petere vero nolim? Quod autem de virium auxilio, idem de cognitionis lumine aſſerendum videtur.

XI. Ne multa: ad executionem quod attinet, perinde ſe habet virium, ac cognitionis defectus. Alterutro deficiente, impoſſibilis eſt præcepti obſervatio. Impoſſibilia aſſerunt Ianſeniſtæ plura Dei præcepta ob virium defectum: impoſſibilia plurima aſſerunt Probabiliſtæ Dei præcepta ex defectu cognitionis; deeſſe quoque gratiam aſſerunt ad hæc præcepta cognoſcenda.

XII. Antiprobabiliſtæ e contrario pro dignitate ſentiunt de divina gratia, cuius vi & cognoſcibilia, & exequibilia aſſerunt præcepta omnia. Magna iſtorum pars nullius naturæ præcepti, ſive in ſe, ſive etiam in remotis concluſionibus, admittit ignorantiam invincibilem, ob hoc potiſſimum argumentum, quod ea ignorantia non ſit invincibilis quæ viribus gratiæ, licet non naturæ, ſuperari poteſt. Immo toto cælo, nedum oſtio, aberrant illi qui ignorantiam invincibilem explicant, ſpectata naturalium virium efficacitate. Sicut enim dum de poſſibilitate executionis mandatorum Dei ſermo eſt, ſpectatur natura, non ſuis relicta viribus, ſed gratiæ virtute roborata; ita, cum de cognoſcibilitate præceptorum diſputatur, conſideratur quid mens humana poſſit, non ſuis, ſed gratiæ viribus. Porro quemadmodum Deus omnibus donat auxilia ſufficientia ad ſervanda, ita ad cognoſcenda mandata. Hoc, inquam, argumento, ſane mihi graviſſimo, probant Antiprobabiliſtæ plurimi, nullam omnino iuris naturalis ignorantiam invincibilem reperiri. Porro quis dixerit, iſtos Antiprobabiliſtas multis paraſangis remotiores non eſſe præ Probabiliſtis a Ianſeniſmo? Alii vero Antiprobabiliſtæ nullius omnino præcepti naturalis ignorantiam invincibilem admittunt; aliquam dumtaxat remotam conſequentiam pluribus factorum circumſtantiis implicitam, ignorari invincibiliter poſſe adfirmant. Undequaque ergo plus diſtant Antiprobabiliſtæ quam Probabiliſtæ a Ianſeniſmo. Quis nunc non percipit quam ſit inconſulta, quam audax impoſtura Ianſeniſmi, quam Antiprobabiliſmo affingunt Probabiliſtæ?

Digitized by Google

XIII. Heinc concludit Elizalde *loc. cit.* „ Hinc denuo cernitur, quomodo via „ *iſta probabilium in Ianſeniſmum ex ſuo etiam inſtituto vergat*. Eo enim illa it, „ & tendit, ut ab ipſa præceptorum obſervatione nos liberet, & eximat. Aliun- „ de vero ait, niſi ipſum admittamus, nos fore Ianſeniſtas. Hoc autem quid, „ quæſo, eſt? Sane eſt nos obligare ad impoſſibilia . . . Ergo via probabilium ex „ ſuo inſtituto tendit, ut nos ab ipſis præceptis ſervandis reipſa eximat: hocque „ ita, ut, ſin minus ad impoſſibile homines obligari velit, & ad dura ac intole- „ rabilia, ut mitiſſime dixerim, nimis *vergat in Ianſeniſmum*, nec præceptorum „ Dei, nec gratiæ dignam habens exiſtimationem.

„ A contrario etiam demonſtrative patet, neminem, intelligendo quod dicit, „ obiicere nobis poſſe Ianſeniſmum. Nam univerſa totius noſtri operis ſententia „ una eſt, ſolas veras doctrinas morum eſſe rectas doctrinas morum, & rectam „ regulam. At hæc regula non magis de Ianſenio habet quam habeant ipſa præ- „ cepta Dei, Quare aut Deus Ianſeniſta eſt (quod eſſe nequit) aut nos Ianſeni- „ ſtæ non ſumus, ſolas veras doctrinas, ceu regulam vivendi, conſtituendo. "

XIV. Laudati cenſores noſtri, contempta P. Elizalde auctoritate, inſtabant, Ianſeniſmum differre a Probabiliſmo; atque adeo, ut apertum ſophiſma, deridebant argumentationem hactenus factam, quæ tota eſt P. Elizalde. Ut ſimilia audivi, evidentius deprehendi varia eſſe hominum ingenia. Quoniam quæ illi opponebant, iam præoccupaveram *loc. cit. pag.* 174. ubi hæc habentur. *Il mio aſſunto non ha per iſcopo di rimoſtrare che il Probabiliſmo coincida, o confini col Gianſeniſmo. Tanto ſono da ciò lontano, quanto che affermo il contrario. Il mio argumento è queſto. Fatto il confronto de' due contrarj ſiſtemi, del più probabile, e del men probabile, il ſiſtema del men probabile è aſſai pendente, e vicino all' errore di Gianſenio; per oppoſito il ſiſtema del più probabile è direttamente contrario al Gianſeniſmo . . . Nè ad altro mira queſto argumento, ſe non a far conoſcere, quanto ingiuſta e lontana da ogni ragione ſia la cenſura di Gianſeniſmo. Perocchè quando uno de' due ſiſtemi doveſſe ſoggiacere a queſta taccia, queſto non potrebbe mai eſſere quello del più probabile, ma bensì quello del men probabile per le ragioni addotte, e per le altre che vo' qui ſoggiugnere.*

XV. Cuinam in mentem veniſſet, poſt tam ſtrictam, cautamque limitationem cenſores futuros adeo moroſos & tetricos, qui præfatam argumentationem carpere ut prorſus ineptam auſi fuiſſent?

XVI. Plurimæ ſunt leges naturales divinæ obſcuræ, quarum veritas impervia nobis eſt: ſolumque probabili cognitione eaſdem attingimus. Probabiliſtæ loco principii habent, eiuſmodi leges, in utramque partem probabiliter diſputabiles, nullas eſſe. Iſtarum legum, & præceptorum ignorantiam admittunt invincibilem. Crudelis tyrannidis Antiprobabiliſtas arguunt, quod ad has leges ſervandas fideles adi-

gant.

Digitized by Google

gant. Quæ enim invincibiliter ignorantur, obſervatu impoſſibilia evadunt. Accedit quod Ianſeniſtæ aliqua tantum præcepta impoſſibilia aſſerant; Probabiliſtæ plurimarum legum, & præceptorum ignorantiam invincibilem defendunt: Antiprobabiliſtarum vero plures nullius præcepti, nec quantum ad remotas concluſiones inde proficiſcentes, ignorantiam admittunt; ceteri nullius pariter præcepti, ſed ſolum alicuius remotæ conſequentiæ inſuperabilem ignorantiam concedunt. Ergo, facta collatione utriuſque ſyſtematis, magis antiprobabiliſticum, quam probabiliſticum, diſtat a Ianſeniſmo.

XVII. Iterum ſic urgeo Probabiliſtas. Aut hi defendunt, omnia præcepta naturalia eſſe evidenter cognoſcibilia; aut concedunt multas leges obſcuras, inevidentes, & probabiliter diſputabiles in utramque partem. Si primum; ergo labuntur in errorem Ianſeniſtarum: *Non licet ſequi opinionem vel inter probabiles probabiliſſimam*. Quoniam in hac hypotheſi vellent dumtaxat leges evidenter cognoſcibiles. Si ſecundum aiunt; ergo de medio tollunt omnes leges naturales diſputabiles probabiliter in utramque partem, atque adeo obſervatu impoſſibiles efficiunt. Quod enim non eſt, obſervari nequit. Lex dubia, inquiunt Probabiliſtæ, non eſt lex. Ergo illa obſervari nequit.

XVIII. Reponebant cenſores, quantum meminiſſe licet, diſcrimen latum adhuc eſſe Probabiliſtas inter & Ianſeniſtas. Sed reſponſum iſtud iam refellimus. Nonne ipſi faſſi ſumus diſcrimen iſtud? Nonne diximus, Probabiliſmum abſolute ſpectatum nec recidere in Ianſeniſmum, nec propinquum illi eſſe? Sed eo tantum argumentatio noſtra pertinet, ut, facta collatione Probabiliſmi, & Antiprobabiliſmi, cum Ianſeniſmo, magis ab hoc diſtare evincatur Antiprobabiliſmus quam Probabiliſmus; atque ſic evidentius diluamus impoſturam Ianſeniſmi, quam Probabiliſtæ nobis obiectant.

XIX. Sed, miſſis cenſoribus, nonnulla expendamus eorum quæ reponit P. Caſnedi *Tom. II. diſp.* xv. *ſect.* III. *§.* 3. Inquit autem *num.* 70. Ianſeniſtam non ideo eſſe hæreticum, quia negat mandatorum poſſibilem obſervantiam; ſed quia negat gratiam qua poſſibilia fiant. *Nos autem*, pergit ille, *dum negamus poſſibilem præceptorum prorſus ignoratorum obſervantiam, Ianſeniſtæ eſſe non poſſumus: alias omnis dormiens, omnis infans, omnis amens Ianſeniſta erit.*

XX. Reſponſum potius dormientis eſt. Siquidem nec indirecte diluit vim argumentationis P. Elizalde. Cedo: Ianſeniſtæ non errant, quia negant poſſibilem obſervantiam; ſed quia negant gratiam qua poſſibilia fiant. Ergo Probabiliſtæ non errant, quia negant poſſibilem obſervantiam præceptorum prorſus ignoratorum; ſed quia negant gratiam, qua ſuperetur hæc ignorantia. Nam vel admittunt hanc gratiam ſufficientem ad ſervanda omnia præcepta iuris naturæ; aut ſecus. Si ſecundum; negant ergo & ipſi cum Ianſeniſtis gratiam qua poſſibilia fiant. Si pri-

mum; ergo ignorantia præceptorum non eſt invincibilis. Ignorantia quippe quæ, gratia collata, aut oblata, ſuperari valet, invincibilis nullo modo eſt. Nec eſt quod dicas, hoc retorqueri argumentum poſſe in Antiprobabiliſtas, admittentes ignorantiam invincibilem concluſionum remotarum a primis præceptis. Quandoquidem etiam iſti magis diſtant ab Ianſeniſmo quam Probabiliſtæ. Illi enim paucarum concluſionum remotarum a principiis; iſti vero plurium legum, & præceptorum invincibilem ignorantiam propugnant. Ut obiter dicam adverſus cenſores moroſos, argumentum factum adeo efficax eſt, ut illud etiam P. Tyrſus Gonzalez *diſp.* XI. §. 4. grave reputaverit, & reſponſa quæ exhibet, non ſunt, ut mea præfert opinio, adeo perſpicua, quæ plene ſatisfaciant. Verum, utcumque res hæc ſe habeat, nobis ſatis eſt, vi argumentationis illud patere, nimirum magis Antiprobabiliſtas quam Probabiliſtas, facta utriuſque ſyſtematis collatione, diſtare a Ianſeniſmo. Hoc & non amplius intendit inferre diſputatio noſtra.

XXI. Aliud reſponſum præbet P. Caſnedi *loc. cit. num.* 71. videlicet, præcepta probabiliter dubia eſſe probabiliter cognoſcibilia. Quare ſi quis velit ea ſervare, poteſt; non tamen tenetur. Aliud enim eſt quod præceptum probabiliter tantum cognitum exiſtere, non obliget; quod verum eſt: aliud, quod non poſſit impleri; quod falſum eſt. Ergo Probabiliſmus omnino differt a Ianſeniſmo.

XXII. Hæc P. Caſnedi reſponſio nos cogit ſub oculos revocare immania Probabiliſmi abſurda. Ut enim P. Caſnedi afferat a Ianſeniſmo ſuum Probabiliſmum, illum Ianſeniſmo monſtroſiorem efficit; atque manifeſtis antilogiis ſemetipſum conficit. Siquidem fateri aſtringitur, legem probabiliter in utramque partem diſputabilem, & cognoſcibilem, eſſe vi ſyſtematis probabiliſtici, & non eſſe obſervatu poſſibilem. Quod lex probabiliter diſputabilis in utramque partem, ſit cognoſcibilis, poſſitque obſervari, eſt tua prima propoſitio. Quod vero hæc eadem lex ſit obſervatu impoſſibilis vi ſyſtematis probabiliſtici, probo. *Lex dubia iuxta Probabiliſtas non eſt lex*. Hoc eſt unum ex quatuor principiis cardinalibus Probabiliſtarum. Sed lex quæ non eſt, obſervatu impoſſibilis eſt. Ergo iuxta Probabiliſtas eiuſmodi præcepta ſunt, & non ſunt obſervatu impoſſibilia. Sophiſtica, inquis, eſt argutatio iſthæc. Nam ſi quis velit reapſe ſervare legem dubiam, poteſt eam ſervare. Ais? Lex dubia ergo exiſtit. Falſum ergo principium probabiliſticum, quod lex dubia non ſit lex. Melius ergo reponit acutus Probabiliſta. Si quis velit obſervare legem dubiam, tum obſervabit legem non naturalem, non divinam, ſed legem pro libero ingenio confictam. Lex enim naturalis, vel divina controverſa non eſt lex, & obſervari nequit; ut argumentum factum evidenter concludit. Alio ſyllogiſmo te conficio. Præcepta quorum habetur ignorantia invincibilis, ſunt incognoſcibilia, & obſervatu impoſſibilia. Atqui iuxta Probabiliſtas iſtorum præceptorum habetur ignorantia invincibilis. Ergo ſunt incognoſcibilia, & obſer-

Digitized by Google

obſervatu impoſſibilia. Minor propoſitio, quæ ſola adduci in diſcrimen poſſet, eſt ex conceſſis manifeſta; & eſt quoque unum ex principiis Probabiliſtarum. Docent hi, ſequentes opinionem minus probabilem, licet falſam, adverſus legem non peccare: quia ignorantia invincibili legis laborat. Hæc autem ignorantia invincibilis probabiliſtica monſtroſiorem Ianſeniſmo Probabiliſmum efficit; ut ſequens argumentatio evincere vi ratiocinii videtur.

XXIII. Error graviſſimus eſt Ianſeniſtarum, aſſerentium ignorantiam invincibilem non excuſare a culpa. Paradoxon prodigioſum eſt Probabiliſtarum, qui aiunt, invincibili ignorantia præceptorum laborare eum qui veroſimilius cognoſcit præcepta hæc exiſtere, & obligare. Hæc probabiliſtica ignorantia, præciſa damnatione Eccleſiæ, & vi ratiocinii ſpectata, monſtroſior Ianſeniana videtur. Errant ſane turpiſſime Ianſeniſtæ, negantes ignorantiam invincibilem excuſare a culpa: quia quod vinci non poteſt, non eſt voluntarium. Sed ut hanc veritatem ipſi eludant, confugiunt ad voluntarium in Adamo, contenduntque hanc ignorantiam, ſecundum præſentes quas homo habet vires, eſſe utique involuntariam, & invincibilem, ſed fuiſſe voluntariam in Adamo; & hoc voluntarium ſatis eſſe ad peccatum actuale. Et hic multa ſubtilia obtrudunt, quæ imperitis fucum facere poſſent. Verum illorum errorem damnavit Eccleſia. Ignorantia probabiliſtica e contrario adeo repugnat communi ſenſui, ut vel ipſis imperitis ſincere expoſita, portentoſa appareat. Ignorantia invincibilis ea eſt quæ ſuperari nequit. P. Caſnedi cum omnibus ſuis Probabiliſtis fatetur, ſe probabilius, ſeu veroſimilius cognoſcere legem exiſtere, legem obligare: & ſimul aiunt, ſe eiuſdem legis laborare ignorantia invincibili illo ipſo tempore quo probabilius eam agnoſcunt. Probabiliſtæ fatentur, homines viribus pollere ad obſervanda omnia præcepta. Concedunt, ſe probabilius cognoſcere legem controverſam obligare. His poſitis, quia occurrit minor probabilitas oppoſita, defendunt impoſſibilem legis obſervantiam. Concedunt vires in voluntate, concedunt maius lumen in intellectu ad legem cognoſcendam; & nihiloſecius contendunt, tranſgreſſionem talis legis eſſe involuntariam: quia cum illo maiore lumine coniungunt ignorantiam invincibilem. Conferantur hæc cum recenſito errore Ianſeniano, & iudicium pronuntietur. Probabiliſtarum perfugium eſt ad reflexiones Terillianas, quæ deliberate multiplicantur, ut ſpiſſam nubem obſcurantem veritatem efficiant. Itaque Janſeniſtæ nobis repræſentant Deum iniuſtum, & crudelem, dum aiunt, illum nos ad impoſſibilia obligare; Probabiliſtæ nobis depingunt Deum ſecum pugnantem. Nam ſua æterna voluntate abſoluta, & primaria vetat mendacia, periuria, furta, uſuram &c. & ſimul eadem ſua æterna voluntate, ut *per accidens* conſiderata ad libitum cuiuſque homunculi *probabilizantis*, illa ſcelera approbat *per accidens* ut virtutes, ut merita æternæ vitæ digna. Deus iuxta Probabiliſtas plurimas leges inſtituit obnoxias diſputationibus hominum; ſed has leges non pro-

Digitized by Google

mulgavit. Ergo Deus vult has leges, quia eas condidit; & ſimul has leges non vult, quia eas non promulgavit. In legum inſtitutione ſplendet ſapientia; ſed in defectu promulgationis deeſt providentia. Superfluæ quippe evadunt inſtitutæ leges, quæ non promulgantur. Qui promulgationis defectus arguit aut impotentiam in legislatore, aut inconſultam providentiam in aptando leges ſubditorum viribus. Hæc, & alia plura horrenda conſectaria ex ignorantia probabiliſtica proficiſci ſupra oſtenſum eſt.

XXIV. Laudatus P. Caſnedi *loc. cit. num.* 73. hæc ſcribit. „ Horreo ad hoc dictum, nempe quod hæc propoſitio, *Sola veritas eſt regula morum*, nil plus habeat de Ianſeniſmo quam ipſa præcepta Dei. " Et ego repono, ideo Probabiliſtas toto oſtio aberrare, ſcilicet quod *horrorem illis veritas ingerit*. Horres ad hanc propoſitionem? *Sola veritas eſt regula morum, nil plus habet de Ianſeniſmo quam ipſa præcepta Dei*. Horres hanc comparationem? Horres ergo veritatem. Quid ſunt præcepta Dei? Veritas. Quid lex Dei? Veritas. *Lex tua veritas*. Quænam vera regula morum? Lex Dei. Ergo vera regula morum lex eſt veritatis. Probabilitates falſæ, reputatæ veræ, ſunt regulæ fictæ & apparentes, quæ interdum, intercedente nempe ignorantia invincibili, excuſare a culpa valent, numquam tamen vera regula morum eſſe queunt.

XXV. Alia commenta quæ ibidem congerit P. Caſnedi adverſus ſapientiſſimum P. Elizalde, nimis ſunt (detur venia verbo) inania & futilia. Siquidem P. Elizalde nullibi comparat dictum hominis cum dicto Dei. Sed comparat verbum Dei prolatum ab homine, cum verbo Dei nobis a Deo revelato. Utique non implicat, Elizaldam errare, dum a ſe loquitur; ſed implicat, Elizaldam errare, dum verba Dei refert, dum dicit, *legem Dei eſſe legem veritatis*, dum aſſerit legem Dei eſſe veram morum regulam. Horret P. Caſnedi doctrinam Elizalde, quia revera præventus probabiliſticis præiudiciis, eam non percipit. Aliqua obiter dico in defenſionem ſapientiſſimi viri, cuius lectione non parum me profeciſſe ad maiorem Dei gloriam fateor. Plura dicerem, ſi opus eſſet; ſed illius doctrina ſuo ſplendore a noctuis ſe defendit. Plurima congerit P. Caſnedi adverſus doctrinam ſapientiſſimi viri huius, quæ indicta prætereo: tum quia ſe ipſis corruunt; tum ne opus meum in immenſum excreſcat. Teſtor tamen, me nulla ideo præterire, quod negotium faceſſant; ſed ideo quod confutatione digna non reputem.

XXVI. Quantum porro declinent Probabiliſtæ in alterum Ianſeniſtarum errorem, paucis oſtendam. Negant Ianſeniſtæ, damnatas quinque propoſitiones in Ianſenii reperiri libro. Negant Probabiliſtæ plures, centum & amplius propoſitiones damnatas ab Alexandro VII. & Innocentio XI. extare in Caſuiſtarum libris. Ut hanc ſecundam propoſitionem evincam, cum facti ſit, textus adducam

opor-

Digitized by Google

oportet Probabiliſtarum eamdem adfirmantium. Verum ſi omnes exſcribere vellem, Tomum implerem. Quiſque legere Caſuiſtas valet, & niſi paſſim inveniat, quemlibet fere Probabiliſtam defendere, ſui inſtituti Auctores nullam docuiſſe damnatam propoſitionem, tum cauſſæ propoſitæ renuntiare volo. Unum ex omnibus proferam P. Dominicum *Viva*, qui hæc ſcribit *in trutin. in propoſ.* 26. *&* 27. *Innoc. XI.* quæ propoſitiones 26. & 27. ſunt de reſtrictionibus mentalibus. *Utraque* (inquit Viva) *propoſitio a plurimis primi ſubſellii DD. videbatur doceri apud Dianam, & apud Sanchez. Verum ſi attente mens plerorumque iſtorum cum eodem Sanchez inſpiciatur, & ſi advertatur ad caſus in quibus docent has amphibologias licere, & eorum fundamenta; liquido apparebit, eos nolle licitas eſſe reſtrictiones pure mentales.*

XXVII. Luce meridiana clarius eſt, ambas propoſitiones, ut iacent, reperiri in Sanchez *Lib. III. in Decal. cap.* VI. *a num.* 12. *uſque ad* 20. Eum legat qui vult, & iudicet. Quid? Ipſe P. Viva *loc. cit.* uſum reſtrictionis interioris concedit ruſticis. En eiuſdem verba: *Quando tamen non occurrit commoda æquivocatio, aut RESTRICTIO EXTERNA, ſi cauſa ſit gravis, ruſtici poſſunt uſu duplicis ſcientiæ, facile obvio, veritatem occultare, non animo decipiendi, ſed ſolum permittendo deceptionem.* Reſtrictiones ergo *internæ* mentis vetitæ ſunt litteratis, & acutis hominibus; quod iſti facile queant verba captare, & infarcire amphibologica, quæ duplicem exteriorem ſenſum prodant. Ruſticis vero, & obtuſis hominibus licitus erit uſus reſtrictionis interioris, quod his obvia non ſint verba æquivoca. An hic P. Viva defendat nec ne propoſitionem damnatæ reſtrictionis mentalis, ceteri iudicent. Caute ſaltem, ut ego quidem arbitror, legendus eſt.

XXVIII. Probabiliſtæ itaque illi qui defendunt, in doctis ſuis iunioribus minime reperiri propoſitiones damnatas ab Alexandro VII. & Innocentio XI. imitantur Ianſeniſtas, qui negant, quinque propoſitiones extare in Ianſenii libro. Et ſcandala quæ ex contumacia Ianſeniſtarum, negantium *Ianſeniſmum* contineri in *Auguſtino* Ianſenii, ſequuntur, proportione ſervata, conſequuntur etiam opinionem Probabiliſtarum illorum qui negant, *Laxiſmum* damnatum ab Eccleſia haberi in libris Caſuiſtarum. Ianſeniſtæ, negantes quinque propoſitiones contineri in libro Ianſenii, inferunt Ianſeniſmum proſcriptum *phantaſma* eſſe; Probabiliſtæ illi qui pernegant, Laxiſmum damnatum ab Alexandro VII. & Innocentio XI. doceri in libris Caſuiſtarum, inferunt ſcandalum, quod Eccleſia damnavit propoſitiones phantaſticas, & chimæricas. Et ſane eo progreſſi ſunt Probabiliſtarum plures, factionis amore præventi, ut adfirmate negent, aliquam ex damnatis propoſitionibus reperiri in ſuis Auctoribus: & dum verba eadem obiectantur illis, reponunt, ſenſum damnatum illa non præferre. Quamobrem, ut tanto malo op-

Digitized by Google

opportunum exhibeatur remedium, dicunt multi, FORMULARIUM neceſſarium fore ſubſcribendum a Probabiliſtis, ſimile illi quod ſubſcribendum a Ianſeniſtis inſtituit Alexander VII. ut animadvertit perdoctus piuſque P. Vincentius Contenſonius *Lib. VI. Theolog. ment. & cord. cap.* 1. *diſſ.* 11. „ In negotio Ianſenii omnes „ ad unum conteſtati ſunt, circa facti etiam quæſtiones profundam ſummo Pon„ tifici reverentiam eſſe præſtandam. Alii ulterius progreſſi, obnixe contende„ runt, ut doctrina Ianſenii in ſenſu ipſius, totius Eccleſiæ ſubſcriptione ſine ul„ la facti, iuriſque præciſione damnaretur. Bene eſt . . . Nonne idem Alexan„ der & Ianſenii propoſitiones damnavit, & apologiam Caſuiſtarum proſcripſit? „ Nonne iidem Galliarum Epiſcopi in laxiſſimam Probabiliſtarum doctrinam gra„ ves tulere cenſuras, nec minus acerbas iis quibus Ianſenium reprobarunt? „ Numquid Eccleſiæ decreta patent exceptionibus arbitrariis ſuſcipientium, qui „ non eodem reverentiæ obſequio ea proſequi teneantur? . . . Cur non inſtituta „ eſt in Gallia aliqua *FORMULA, in qua corruptionum moralium laxitas ſubſcri„ ptione damnanda offerretur; cum certum ſit, quamplures non ſolum intus recon„ dere, ſed foris propalare, & ad praxim damnatas propoſitiones reducere?* . . . „ Cauſas huius operoſe non ſcrutor. Id a te exigo, ut Eccleſiæ Prælatorum „ conſenſioni, Romanæque Sedis cenſuræ eadem ſemper fide, eadem obſervantia „ obſequaris. Non ſit tibi pondus, & pondus. “ Hæc pauca dixiſſe ſufficiat, ut palam facerem adverſus tetricos cenſores, recte efficaciterque concludere argumentationem qua P. Elizalde evincit, Antiprobabiliſmum magis quam Probabiliſmum recedere a Ianſeniſmo; quin in hunc valde pendere Probabiliſmum, facta utriuſque ſyſtematis collatione.

C A P U T II.

Probabiliſmus viam aperit omnibus fere ſectis in religionis negotio probandis.

I. PLena manu verſant hoc argumentum Antiprobabiliſtæ, potiſſimum Vincentius Baronius, Iacobus a S. Dominico, aliique communiter. Quare illud ego fere indictum præteribo, ne actum agam. P. Carolus Antonius Caſnedi *Tom. II. diſp.* xv. *ſect.* 3. quoquo modo ſolvere tentat Antiprobabiliſtarum argumenta, quæ abſurda Atheiſmi, Polytheiſmi, & omnium hæreſeon conſequi Probabiliſmum evincunt. Tantum otii non eſt, nec operæ pretium cenſeo, reſponſionum iſtarum imbecillitatem refellere.

II. Quædam ego ipſorum principum Probabiliſtarum dicta referam, quæ nec *P. Caſnedi* nec aliorum excipiunt reſponſa. Primo loco loquitur Caramuel primipilus Probabiliſtarum. *Cur non licebit dicere Romanam* (ſic introducit Caramuel

Ba-

Digitized by Google

Baſanomenum Lutheranum loquentem) *quidem Eccleſiam eſſe probabiliſſimam, adeoque in foro interno eſſe ſecuriſſimam: & tamen hoc ipſo non obſtante Lutheranam, quam ipſe profitetur, eſſe etiam probabilem, atque æque chriſtianam, ac ſecuram, immo ſecuriorem omnino: quoniam minus probabilis ſententia, ſi benignior, etiam ſecurior eſt? Cur non licebit addere, ſe eſſe in quieta conſcientia apud Lutherum, adeoque non teneri redire ad Eccleſiam Romanam, nec a Chriſti religione ſecedere? Sic diſcurrit etiam Baſanomenus; ſed poterit erudite compeſci.* Theolog. fundamen. num. 1362. Hoc eodem loco refert loquentem celebrem P. Valerianum Capuccinum, Lutherano indicentem aut regreſſum in ſinum Romanæ Eccleſiæ, aut abiurationem Chriſtianiſmi. Contra Lutheranus, ſcribit Caramuel, „ *ſe rvide* „ *inſurrexit, & dixit*: Chriſtianiſmus *probabiliſſima* religio eſt: & ſub ipſo dan- „ tur ſectæ antiquiores, iuniores, *ſeveriores*, benigniores. Lutherana eſt chriſtia- „ na, & probabilis, & *multo Romana benignior*." Hoc argumentum adverſus Probabiliſmum refert Caramuel, illudque confutare ſtudet, ſed infelici conatu: quia legitima ſunt novi ſyſtematis conſectaria; ſed quia nimis horrida, effugia captantur.

III. Probabiliſtæ alii, technis poſitis, aperte fatentur, hæreticos poſſe in propria ſecta ſalutem aſſequi Probabiliſmi virtute. Hæc enim ſcribit Erardus Billius *tract.* III. *cap.* I. apud Contenſ. *loc. cit.* „ Etiam puer baptizatus non peccabit „ credendo hæreſi ſibi propoſitæ, & quam a parentibus edoctus eſt; niſi habeat „ argumenta convincentia, & probabilitatem excludent a ſuæ ſectæ. *Quamdiu* „ *enim probabilis eſt, non peccat eam ſequendo*. Quo fit ut multæ puellæ uſ- „ que ad vigeſimum annum vix cenſeri poſſint hæreticæ. *Quis enim dicat,* „ *eas non habere argumenta probabilia ſuæ ſectæ? At nemo peccat ſequens opi-* „ *nionem probabilem.*"

IV. P. Thomas Sanchez *Lib. II. in Decal. cap.* I. *num.* 6. *pag.* 87. hæc ſcribit. *Dum infidelis ſibi perſuaſum habet, ſuam ſectam eſſe probabilem, quamvis contraria ſit probabilior, teneretur utique in articulo mortis conſtitutus veram fidem, quam probabiliorem iudicat, amplecti, utpote qui in eo articulo eſt conſtitutus in quo de æterna ſalute agitur; ac proinde partem quam tutiorem, & probabiliorem iudicat, amplecti tenetur. At extra eum articulum non tenetur, quod adhuc prudenter exiſtimet ſe poſſe in ſua ſecta perſeverare, tempuſque rei melius examinandæ ſuperſit. Adde myſteria fidei tam ſublimia eſſe, ac chriſtianos mores adeo carnis, & ſanguinis legibus repugnare, ut non quævis maior probabilitas ſufficiens reputetur ad inducendam credendi obligationem.*

V. Audiſtin' myſterium probabiliſticum? Ut infideles excuſentur ab amplectendo veræ fidei onere exaggeratur auſteritas religionis. Ut fideles eximantur ab hac religionis auſteritate, clamatur: *Iugum meum ſuave eſt*. Sic alloquuntur Proba-

babiliſtæ Chriſtianos. Dum vero ad infideles ſermonem habent, en quæ ſcribunt. *Adde myſteria fidei tam ſublimia eſſe, ac chriſtianos mores adeo carnis, & ſanguinis legibus repugnare* &c. Doctrinam P. Thomæ Sanchez defendunt P. Matthæus Moya *in ſelect. Part. II. in append. ad diſp. v. quæſt.* 11. *pag.* 345. Eamdem defendunt Buſembau, Eſcobarius, aliique Probabiliſtæ.

VI. Plures alios eiuſmodi textus adferre in medium poſſem; ſed hi ſatis ſunt ad finem noſtrum. Laudati Probabiliſtæ, cum principes ſint iſtius ſyſtematis, penitius comprehenderunt quæ ex eodem neceſſario dimanant. Hi autem minoris probabilitatis uſum æque defendunt in materia religionis ac in quacumque alia. Nulla eſt hæreſis quæ veritatis fuco delibutam ſe ſe viſendam non exhibeat. Quis eſt qui defendat errorem cognitum ut errorem? inquit S. Auguſtinus Lib. XXII. contr. Fauſt. cap. XVII. *Numquid eſt hæreſis quæ non veritatem ſe nominet? Et quanto eſt ſuperbior, tanto magis ſe etiam perfectam nominat veritatem.*

VII. Damnata ab Innocentio XI. hac propoſitione, *Ab infidelitate excuſabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili*, non audent Probabiliſtæ in religionis negotio uſum probabilitatis defendere. Sed dicimus, hoc eos negare neceſſitate coactos, non vi ſyſtematis ductos. Ediſſerant nobis, cur uſus opinionis minus probabilis ſit regula conſcientiæ in morum, ſecus in fidei materia? En ex una parte *Decalogum*, en ex altera *Symbolum*. Non eſt minus verum quodlibet Decalogi mandatum, quam quilibet Symboli articulus. Quæſtiones æque ſuper Symbolo ac ſuper Decalogo paſſim occurrunt. Cur qua ratione Probabiliſtæ ad voluntatem interpretari Decalogum contendunt, eadem non poterunt hæretici pro libito interpretari Symbolum? Cur ſex Caſuiſtæ ſecuram conſcientiæ regulam efficiunt opinionem minus probabilem in quæſtionibus Decalogi; ſecus ſex Proteſtantes nequeunt efficere ſecuram conſcientiæ regulam hanc minorem probabilitatem in controverſiis fidei? Anteſignani Probabiliſtæ legitima agnoverunt utriuſque generis conſectaria: idcirco tam in fidei, quam in morum cauſſis uſum minoris probabilitatis conceſſerunt. Recentiores nequeunt concedere hæc conſectaria in fidei materia, quia Eccleſia vetat, & quia hinc ſequitur, quemquam in ſua ſecta ſalvari poſſe. Verum nos dicimus, eos hoc vi proprii ſyſtematis negare non poſſe: vel aſſignent nobis diſcrimen, non fictum, ſed verum.

VIII. Nec reponant, ſectas eſſe improbabiles; ab Eccleſia vero proſcriptas non eſſe in his controverſiis opiniones certo probabiles. Quia nunc præſcindendum eſt ab Eccleſiæ proſcriptione; & ſolum ſpectandum, quid vi ſyſtematis ſequatur. Quod ſubdunt, viros probos, & doctos adfirmare, in morum materia licitum eſſe uſum opinionis minus probabilis, ſecus in fidei quæſtionibus, pro ſolutione argumenti vanum eſt. Nam recurrit petitio, cur hoc aſſerant. Quæritur,

Digitized by Google

tur, utrum vi ſyſtematis id adfirmare queant. Et tandem P. Sanchez erat probiſſimus, probiſſimus Terillus, probiſſimus Moya, probiſſimus Buſembau; & tamen propugnant cum aliis, æque in fidei ac morum controverſiis urgere Probabiliſmum.

CAPUT III.

Probabiliſmus infeſtus eſt auctoritati ſummorum Pontificum, Regum, Theologorum, Sacerdotio, & Imperio.

I. AD hoc verſandum punctum nos Probabiliſtæ coegerunt. Probabiliori quippe doctrinæ non modo nigrum Rigoriſmi theta inurunt; verum etiam eamdem pontificiæ auctoritatis contemptricem repræſentant. Hæc enim ſcribit P. Francolinus in præfat. ad Tyrocin. *Huius* (Antiprobabiliſmi) *tria principia ſunt, Patres iactare plurimum, Pontifices æſtimare parvi, recentiores Theologos nihil*. Hæc illi pro ingenio evulgant, quin quidquam probent. Nos contra evincemus, Probabiliſmum reapſe infeſtum eſſe pontificiæ infallibilitati, Principum poteſtati, Theologorum auctoritati.

II. Eo ſpectat Probabiliſmus, ut in controverſiis morum *libertati conſcientiæ* faveat: quia, inquit, *in dubio melior eſt conditio poſſidentis libertatem*. Tribunal probabiliſticum adeunt lex divina, & humana libertas, quæ mutuo ſibi litem intentant. Et quamquam rationes quæ a lege divina ſtant, fortiores ſint, veroque ſimiliores; nihilominus ſententiam pronuntiat iudex probabiliſticus in favorem humanæ libertatis, quæ rationibus minus probabilibus fruitur. Heinc arguit invicte Auguſtinus. Si Probabiliſmus inflectere ſcit Dei legem, eamque humanis rationibus, & libertati aptare, accommodare; & idcirco *Theologia accommodans* nuncupatur: quanto magis Pontificum diplomata, Principum ſtatuta, Conciliorum canones aptabunt appetitionibus creatæ libertatis? *Verum ſi Dei legem* (inquit Auguſtinus Lib. III. contr. Iul. cap. III.) *non ſicut ſe habet, ſed ſicut vobis placet, intelligitis; quid mirum, ſi & de lege Imperatoris hoc facitis?*

III. Reponunt, Pontificum dogmaticas conſtitutiones nulli eſſe diſputationi ſubiectas, atque adeo extra probabiliſticas diſputationes. Ita rem ſe habere, tum Probabiliſtæ, tum Antiprobabiliſtæ communi aſſenſione propugnant, Scripturarum, traditionum, Conciliorum, Patrumque momentis nixi. At illud venit in diſputationem, aſſerere ne id vi ſyſtematis Probabiliſtæ queant. Hoc eſt quod nos inficiamur, probamuſque hoc pacto. Quando plures Doctores defendunt ſententiam non proſcriptam, nec evidenter Scripturæ ſacræ, Conciliiſque adverſam, hæc probabilis eſt. Si probabilis, licet minus, licita eſt: quoniam qui probabiliter

ter operatur, prudenter agit. Ergo non peccat. Hoc primo probabiliſtici ſyſtematis principio præſuppoſito, ſic arguunt Gallorum plures. Sententia quæ aſſerit, Pontificum conſtitutiones, morum, fideique controverſias definientes, Eccleſiæ conſenſu non accedente, diſcuſſioni obnoxias eſſe, defenditur a pluribus Theologis Gallis. Hæc prima propoſitio facti eſt, & certiſſima. Hæc opinio non eſt adhuc expreſſe & definitive ab Eccleſia proſcripta. Hæc quoque propoſitio manifeſta eſt. Ergo hæc opinio vi ſyſtematis probabiliſtici probabilis dicenda erit.

IV. Opponent forſitan Probabiliſtæ, Gallorum Doctores plures defendere fallibilitatem Pontificum, ut ſententiam probabiliorem: ergo etiam ex *Probabilioriſmo* ſequitur abſurdum iſtud. Qui id obiectat, vel ipſum quæſtionis ſtatum ignorat. Quandoquidem Probabilioriſtas Gallos ſic nos aggredimur. Veritas facti eſt luculentiſſima, Theologos, & Canoniſtas Italos, Hiſpanos, Germanos, & magnam Gallorum partem Scripturarum, traditionis, Conciliorumque documentis munitos, propugnare, Pontificem definientem in rebus fidei, morumque nec fallere, nec falli poſſe. Quamtumvis obfirmati in ſua opinione adverſarii ſint, numquam tamen vi auctoritatis, extrinſecus petitæ, negare audent, probabiliorem eſſe noſtram ſententiam, ſpectata Auctorum immenſa multitudine, in cuius conſpectu exiguus eſt illorum manipulus. Ergo nos, non modo Scripturarum, traditionis, Conciliorum, & Theologorum momentis perſuaſi, verum etiam vi ſyſtematis antiprobabiliſtici defendere cogimur, conſtitutiones dogmaticas ſummorum Pontificum infallibiles ſeipſis eſſe. E contrario Probabiliſtæ, quamquam abſolute, ut dixi, defendant infallibilitatem pontificiam, vi tamen ſyſtematis probabiliſtici concedere coguntur ceu probabilem oppoſitam Gallorum ſententiam. Quid? Negabunt ne Probabiliſtæ factum Doctorum Gallorum, qui defendunt præfatam opinionem ut probabilem? Negabunt ne, plures Doctores catholicos, defendentes opinionem quampiam non expreſſe damnatam ab Eccleſia, conſtituere eam probabilem? Si hanc ſecundam propoſitionem negent, textus Probabiliſtarum obvii ſunt. *Communis Theologorum ſententia* (inquit Caramuel Theolog. fundamen. num. 448.) *poſtulat quatuor Auctores in re quæ a multis tractatur: in hoc enim ſaltem omnes conveniunt, quod opinio quatuor Doctorum ſit probabilis.*

V. Quin numerus iſte nimius apparuit Caramueli ipſi, qui ſtatim ibidem ſubdit, quod *opinio unius Doctoris ſit probabilis*. Hanc opinionem amplexus eſt P. Thomas Tamburinus Lib. I. in Decal. cap. 111. §. 3. num. 4. & 5. *An auctoritas unius Doctoris ſufficiat ad probabilem practice; & proxime opinionem conſtituendam? Reſpondeo, tunc ſolum ſufficere unum, tametſi contra INNUMEROS DOCTORES is doceat, quando idem eſt doctus, rem ex profeſſo tractat, firmamque*

ra-

rationem pro ſe habet, nec apparet contra ipſum aliquid convincens. Subdit, ſi ratio iſtius unius Doctoris ſit levis, non poſſe hominem doctum ſequi talem opinionem; poſſe vero indoctum: quin ipſe homo doctus, pergit, poteſt iudicare, rationem Doctoris eſſe gravem, & a ſe non penetrari. Hæc ſunt verba Tamburini loc. cit. *Quod ſi eiuſmodi Doctor ratione alicuius momenti fulciatur, idque doctus animadvertat, non valet illius ſententiam regulariter excipere; cum tamen poſſit indoctus . . . Dico* regulariter. *Nam poteſt contingere ut ille rem ſerio tractans ſit adeo doctus, ut ſibi liceat prudenter iudicare rationem illius firmam eſſe; ſed minus a ſe penetratam, vel notam: & item iudicare ipſum rationem in contrarium ſibi probatiſſimam facile poſſe diluere. In hoc enim eventu eius opinionem, utpote extrinſece probabilem, ſi amplectaris, prudenter ageres*. Plures allegat Tamburinus Auctores iſtius opinionis patronos.

VI. P. Dominicus Viva in trutina in propoſ. 27. Alex. VII. *Si liber ſit alicuius iunioris, & moderni, debet opinio cenſeri probabilis, dum non conſtet reiectam eſſe a Sede Apoſtolica tamquam improbabilem*, coarctat ſenſum huius propoſitionis ad aliquem *iuniorem* vulgarem, & mediocriter doctum. Ceterum, ſi *iunior* ſit doctiſſimus, omnique exceptione maior; tum reddere opinionem probabilem poteſt, etiam contra communem Theologorum ſententiam. *In eo dumtaxat caſu admitti poteſt ut probabilis, non ſolum plurium, ſed etiam unius Auctoris opinio, etiamſi adverſus communem aliorum ſentiat*. Melchior *Canus* hæc ſcribit Lib. VIII. de loc. theol. cap. IV. concl. 3. *Concordem omnium Theologorum ſcholæ de fide, aut moribus ſententiam contradicere, ſi hæreſis non eſt, at hæreſi proximum eſt*.

VII. Ex his perſpicue conſtat, Probabiliſmum infeſtum eſſe auctoritati Pontificum, Principum, Theologorum, Imperio, & Sacerdotio. Quoniam ſi quod aſſerunt tres quatuorve Auctores, probabile eſt; & ſi quod probabile eſt, in conſpectu probabilioris licitum eſt: nemo non videt conſectaria quæ hinc proficiſcuntur. Poſſem hic plures propoſitiones reſcribere, quibus Probabiliſtæ docent, ſubditum non aſtringi ſuperiorum mandatis, habita pro ſe opinione probabili. P. Caſtropalaus *I. Part. tract. 1. diſp. VI. num. 1. pag. 9.* ſcribit: *Non eſt controverſia, quando detur opinio probabilis ex parte ſubditi, quod non teneatur obedire; tametſi contraria ſententia ſit probabilior: tunc enim licitum eſt ex ſupradictis amplecti quæ tibi gratior fuerit. Ita notavit* Thomas Sanchez. *Neque obſtat, ſuperiorem tunc iuſte præcipere, ut tu tenearis obedire: quia non undequaque iuſte præcipit, ſed probabiliter: ac proinde tu probabiliter ſolum obligatus eris obedire, & probabiliter deobligatus*.

CA-

Digitized by Google

CAPUT IV.

Diluuntur obiecta adverſariorum, collecta a P. Claudio La-Croix.

I. QUamvis inter diſputandum convulſa ſint omnia adverſariorum principia; & reſponſa eorum contrita; tamen lubet preſſe & ſuccincte eadem iterum diluere ad faciliorem imperitorum intelligentiam. Et quia adverſariorum nonnulli nos ad ſcholam P. Claudii *La-Croix* mittunt, ut ſub tanto magiſtro modum decidendarum quæſtionum apprehendamus; idcirco iſtius Probabiliſtarum recentioris anteſignani argumenta breviſſime diluam. Hic autem *Lib. I. qu æſt.* xlı, *num.* 268. ſimul congerit utriuſque partis momenta. Quæ in favorem Probabiliſmi adfert, ſunt ſequentia,

II. Obiicit *num.* 268. auctoritatem Sac. Canon. Pontificum, Cardinal. Epiſcop. communemque conſenſum Doctorum. Reſp. Hæc omnia evidenter falſa eſſe, ſupra oſtenſum eſt.

III. Obiicit *num.* 272. Non conſtat nobis certo de lege quæ prohibeat ſequi opiniones probabiles, & obliget ad ſequendas probabiliores. Reſp. Negatur antecedens. Quod ſubdit, meliorem eſſe *conditionem poſſidentis*, commentum eſt ſupra contritum. Feſtivum eſt quod adiicit de Lactantio *Lib. III. Inſt. cap.* xxvıı. inquiente: *Stultiſſimi eſt hominis præcepto eorum velle parere quæ utrum vera, aut falſa ſint, dubitatur; & ideo nemo paret, quia nemo ad incertum vult laborare*. Stultiſſimus utique eſt qui dubius ſe operationi committit. Idcirco dictum eſt, debere quemquam pro virili adlaborare ut veritatem, aut quod veritati propinquius eſt, aſſequatur. Sic explicat ſemetipſum ipſe Lactantius eodem Lib. III. cap. xııı. *Ne trahamur auctoritate cuiuſquam, ſed veritati potius faveamus, & accedamus. Nullus hic temeritati locus eſt: in æternum ſtultitiæ pœna ſubeunda eſt, ſi aut perſona inanis, aut opinio falſa deceperit*. Grates agendæ huic erudito recentiori, quod tandem unum ſaltem antiquum Scriptorem nobis opponere dignatus ſit.

IV. Quod *num.* 273. reponit, dominium, & poſſeſſionem libertatis, a Deo nobis datam, certam eſſe, atque adeo non impediri, quamdiu prudenter iudicamus actionem talem permitti a Deo; vitioſa petitio principii eſt. Cur prudenter iudicas, hanc actionem a Deo permiſſam tibi eſſe? Quia libertas tua poſſidet. Eccur libertas poſſidet contra Deum? Quia prudenter iudicas, actionem talem a Deo permitti. Hic eſt probabiliſticus circulus. Peius eſt quod retorquet adverſus maiorem probabilitatem, ut ſæpius declaravimus. Nam quoties operamur iuxta id quod poſt diligens ſtudium iudicamus propinquius veritati, liberi ſane a cul-

pa

Digitized by Google

ſpa ſumus. Quæ ergo comparatio lucis ad tenebras? Nam minor probabilitas reiicit maiorem lucem, & a veritate deliberate recedit.

V. Obiicit *num.* 274. Etiamſi lex exiſteret, non eſſet ſatis promulgata: ergo non obligat. Reſp. Plura congerit, quibus evincat, legem controverſam ſatis promulgatam non eſſe, quæ omnia ſupra exploſimus. Sed, ut omnia quæ *a num.* 274. *ad num.* 282. conſarcinat, uno verbo exſufflemus, admiſſo etiam hoc paradoxo, quod lex non eſſet promulgata ante ſubditorum notitiam, adhuc Probabiliſmus monſtroſus eſt. Nam in cauſſa noſtra ſubditi habent probabiliorem notitiam eſſe promulgatam: ergo lex ſufficienter nota eſt, ut dicatur promulgata. Si reponis, non ſufficere notitiam probabiliorem, ſed requiri evidentem, excludentem omnem contrariam probabilitatem; ſequitur, fruſtra Deum erexiſſe tribunalia, & ſupremos iudices, qui legum controverſias dirimerent; ſequitur ſuperfluam eſſe Theologiam.

VI. Audias velim quid ad hæc reponat P. La-Croix, cuius hæc ſunt verba num. 281. *Si requiratur talis promulgatio, fruſtra erit omnis Theologia moralis: nam certum erit, ubi erunt utrinque probabilia motiva, certo deeſſe ſufficientem promulgationem legis adverſantis libertati, ideoque certo licere partem benignam. Ita Gon. . . . Neceſſe eſt ſcire, an dentur motiva probabilia nec ne, an hæc motiva ſint, vel non ſint certo probabilia; quod non facile reſcitur, ut dictum eſt a num.* 150. *nec reſciri poteſt, niſi per Theologiam moralem inquirendo in veritatem, & conferendo utrinque motiva. Quod ſi reperero incertam eſſe veritatem, & certam eſſe probabilitatem opinionis directæ faventis libertati; tunc prius potero reflexe iudicare, promulgationem legis adverſantis libertati non eſſe certam; adeoque certo eſſe legem permittentem operari oppoſitum. Videri poteſt Terillus quæſt.* XVIII. *quæſt.* XLIII. Tenes quam verum ſit, hunc P. La-Croix ſtrictiſſime ſuo adhærere *Terillo?* Hac doctrina poſita, omnes leges, omnia præcepta *adverſantia libertati*, in quæ probabiliter docti iuniores diſputant, in nihilum occidunt. Quando *incerta eſt veritas*, & reperis iuniorum certam probabilitatem; tunc *reflexe* iudicare vales, certam non eſſe promulgationem legis *adverſantis libertati*. Quid heinc? Ergo certo iudicare potes, adeſſe legem oppoſitam *faventem libertati*. Animadverte, conatus omnes iſtorum Probabiliſtarum eo tendere ut faveant *libertati conſcientiæ*. Lex adverſatur libertati? Ergo, niſi ſit evidens, de medio tollatur. Ut lex obliget, non ſufficit probabilitas, inquiunt Probabiliſtæ noſtri: neceſſaria eſt certitudo, neceſſaria eſt veritas evidens. Quia ſi veritas non ſit certa & evidens, iam datur oppoſita probabilitas; & tum lex nulla obligat. Ne multa: ut exemptus a lege ſis, ſufficit probabilitas; ut legi obligationi ſis devinctus, requiritur certitudo excludens probabilitatem. Hæc certitudo difficile haberi poteſt. Vix reperitur lex, de cuius obligatione iuniores

Digitized by Google

acuti non diſputent. Ergo vix eſt lex cui plene ſis ſubiectus. Quis Paganorum am monſtroſam Ethicen docuit umquam?

VII. Obiicit idem P. La-Croix *num.* 282. Qui operatur contra legem ex ignorantia invincibili legis, non peccat. *Sed qui operatur ſecundum opinionem probabilem, ſi erret, operatur contra legem ex ignorantia invincibili. Ergo non peccat.* Quomodo probas minorem? Quia, re ſufficienter examinata, bona fide iudicat non eſſe obligationem. Quomodo probas, illum bona fide iudicare non eſſe obligationem? Silet. Ut certum, id ſupponit. Hæc eſt probabiliſtica ars. Reſpondetur ergo, non bona, ſed mala, ſed peſſima fide hominem iſtum iudicare, non eſſe obligationem, dum probabilius in actu primo iudicat legem obligare. Ignorantia iſthæc non invincibilis, ſed vincibilis, ſed affectata, & criminoſa eſt. Lege quæ fuſe dicta ſunt de hac monſtroſa ignorantia probabiliſtica *Lib. II. diſſer.* II. *cap.* IV. Accedit: ſi lex nulla eſt, quid ad ignorantiam invincibilem confugis?

VIII. Confutat *num.* 284. reſponſum *Vendrocbii*, dicentis, rogandum eſſe Deum ut auferat hanc ignorantiam. Rogarunt, reſpondet La-Croix, SS. Hieronymus, Auguſtinus, Thomas &c. & non ſunt aſſecuti quod petebant. Verum errat P. La-Croix. Neque preces neceſſariæ ſunt, ut cognoſcatur hæc ignorantia, quæ obfirmate reſpuit maiorem probabilitatem legis. Res eſt nimium evidens vel ipſis lippis, & tonſoribus. Heinc corruunt ea quæ adverſus oppugnationem *Gonzalez* reponit Probabiliſta noſter a *num.* 284. ad 289. omnia enim, ut futilia, prætereunda ducimus: tum quod convulſa ſunt *cit. Lib. diſſer.* II. *cap.* IV. tum ne tempus prodigamus.

IX. Obiicit *num.* 289. Qui prudenter operatur, non peccat. Sed qui operatur ſecundum opinionem probabilem, prudenter operatur. Ergo non peccat. Reſp. Quam ſit vitioſus, & fallax ſyllogiſmus iſte, fuſe probatum eſt *diſſer.* VIII. *cap.* VIII. Lege quæ ibi dicta ſunt. Minorem propoſitionem ſupponunt, & numquam probant Probabiliſtæ noſtri. Semper ſe ſe turpi principii petitione, & vitioſo circulo illaqueant.

X. Obiicit *num.* 291. Deus permittit in rebus incertis illud facere quod omnibus expenſis iudicamus eſſe licitum. Sed iudicamus eſſe licitum quod eſt probabile. Ergo. *Prob. min.* Quamvis iudicemus probabilius eſſe quod ſit illicitum, adhuc manet hoc iudicium quod probabiliter ſit licitum. Reſp. Omnia hæc probabiliſtica argumenta conſanguinea, nedum affinia, ſunt. Supponunt ſemper quod eſt in controverſia. Quid aſſeris manere iudicium probabile, & prudens in conſpectu probabilioris? Nonne hoc eſt quod in quæſtionem vocamus, & negatur a nobis, ceu propoſitio evidenter falſa? Quod ſubdit de conceptione B. Virg. prætereo. Lege P. Vincentium Baronium, alioſque, qui fuſe id verſant.

Digitized by Google

XI. Obiicit *num.* 292. Sequens opinionem minus probabilem non manet practice dubius. Ergo &c. Reſp. Negatur: idque numquam probatur ab adverſariis.

XII. Obiicit *num.* 293. plura abſurda ſententiæ probabilioris. Et 1. Quiſque tenebitur ante operationem inquirere quænam ſit probabilior. Reſp. Papæ, maximum abſurdum iſtud eſt, quod in dubiis debeas inveſtigare quæ ſunt veroſimiliora. At non ſemper homines agnoſcunt quænam ſint probabiliores opiniones. Si agnoſcunt minus, agnoſcunt & magis probabiles. Onus intolerabile, quod obtrudunt, chimæricum eſt. Animadverte, quam feſtivi ſint Probabiliſtæ. Sermo eſt nunc, utrum, quando occurrunt duæ opiniones quarum una ſit minus, altera magis probabilis, debeat eligi probabilior. Quid ergo obtrudunt difficultatem inveniendæ probabilioris ſententiæ? Concedunt ne nobis ſequendam probabiliorem eſſe, dum hæc menti occurrit? Si aiunt; cauſſa deiecti ſunt. Nec enim occurrere menti poteſt minus, quin occurrat magis probabilis.

XIII. Abſurdum 2. Non licebit advocato defendere partem minus probabilem; nec licebit petere diſpenſationem a Papa, ſi probabilius iudico eum diſpenſare non poſſe: quæ tamen omnia ſunt contra praxim. Reſp. Sint hæc Probabiliſtis abſurda: nobis non ſunt. Quomodo ſe gerere advocatus cum cliente debeat, dum minus probabilem reputat opinionem, ſuo loco dicetur.

XIV. Abſurda 3. 4. 5. 6. quæ indicat, nimis ſunt ridicularia. Scrupuloſus debet obedire Confeſſario. Confeſſarius nequit conſulere contra propriam opinionem probabiliorem. Larva Tutioriſmi, quæ opponitur, larva ſcilicet eſt. Reſciſſio contractuum in infinitum valde puerilis eſt. Nihil adhuc ſimile contigit ſequentibus probabiliora.

XV. Tandem quod ex Terillo ibidem obiicit, ſententiam nempe probabiliorem eſſe *filiam Ianſeniſmi*, argumentum eſt dignum ſane tanto Probabiliſta. Ad hoc nec verbum repono, ne clavo clavus trudatur, neve in quidpiam minus modeſtum incidam. Nam non quæ illos, ſed quæ nos decent, ſcribenda ſunt.

XVI. Hactenus P. La-Croix argumentatus eſt, & arma Probabiliſmi diſtrinxit. In poſterum a *num.* 294. & *ſeqq.* quaſdam præſcribit regulas. Nonnullas obiter indigitabo. *Num.* 296. docet, ad nos non ſpectare tollere leges certas & evidentes, bene vero leges probabiliter dubias. Quapropter deleatur e ſacra Scriptura lex divina præcipiens, conſulendos iudices in controverſiis: de medio tollantur tribunalia quæque. Tribunalia quippe, & iudices potiſſimum ſuper legibus in controverſiam vocatis ſententias dicunt: leges enim certæ & evidentes non deferuntur ad tribunalia.

XVII. Quæ ſcribit *num.* 297. digna ſunt tua curioſitate. Docet, homines propenſiores eſſe ad aggravandas, augendaſque, quam ad diminuendas leges. Re-

Digitized by Google

pugnat hoc, inquis, & communi ſenſui, & perpetuæ experientiæ. Sed lege eiuſdem ſequentia verba. *Ex adverſo potius præſumendum eſt, quod Deus permittat ut ipſa* (natura humana) *invincibiliter ſibi imponat PLURES leges quam reipſa ſint, ut ita ipſa ſibi ſuum onus aggravet*. (En invictum argumentum.) *Et ſic legimus, quod ab initio Eccleſiæ plus fuerit erratum per adictionem quam per ſubtractionem legum: nam multi adhuc volebant ſervare legem Moſaicam*.

XVIII. Natura ergo humana, originali culpa ſauciata, a ſuo divino Legislatore averſa, rebellium appetitionum pondere in delectabilia propenſa, magis inclinat ad leges multiplicandas, augendamque earumdem ſeveritatem? Natura humana in rigorem potius quam in laxitatem tendit? Addit potius quam detrahat legum iugo? Cuinam hæc admirationem non ingerunt? Quod nationis iudaicæ homines, a teneris unguiculis ſuis cæremoniis addicti, dum Evangelium profitebantur, vellent ſimul ſuos antiquos ritus ſervare; ideone inſita humanæ naturæ eſt in rigorem, in auſteritatem propenſio? Ita res ſe habet, reſpondet Probabiliſta noſter. Quapropter opus fuit ut Probabiliſmus erumperet in mundum ad demulcendam hanc crudelem hominum auſteritatem in conflictanda carne nimio legum pondere. Dilaniaſſent ſe ſe homines flagellationibus immaniſſimis, diſciplinis, ciliciis, ieiuniis, abſtinentiis, niſi benignitas probabiliſtica diram hanc hominum propenſionem ad ſemetipſos pene conficiendos deliniviſſet. Sed quid ultra provehor ad tam incredibile paradoxon refellendum?

XIX. Obiicit iterum *num.* 298. Licitum eſt ſequi opinionem probabiliorem. Opinio minus probabilis eſt probabilior. Ergo &c. *Prob. min.* auctoritate *P. Moyæ*. Reſp. Pudere deberet P. La-Croix allegare auctoritatem *P. Moyæ*, toties ab Eccleſia damnati, ut tam perridiculum paradoxon confirmaret: *Opinio minus probabilis eſt probabilior*. Probabiliſmus ergo talis lapis philoſophicus eſt, ut valeat tam prodigioſam converſionem efficere? Vi cuius conſiderationis reflexæ, quod eſt minus probabile directe, evadit probabilius reflexe? Hæc deridenda magis quam convellenda refero. Hanc ſophiſticam argumentationem primus omnium excogitavit Caramuel, a quo eam tranſcripſit P. Moya, & ab his P. Claudius La-Croix. P. Tyrſus Gonzalez refert hoc ſophiſma *diſſ.* XIII. *cap.* I. ſimulque deſcribit reſponſum quod eidem reponit P. Andreas Iunius. Hic autem plura abſurda talem ſophiſticam argumentationem conſequi evincit: radicem quoque æquivocationis pandit. Si plura cupis, ipſum lege. Adeo tamen ſubtilia ſunt quæ opponit, ut obſcura appareant. Mea ſententia adeo futile eſt ſophiſma iſtud, ut contemptione potius quam confutatione reiiciendum ſit. Et, ne gratis hoc aſſerere videar, en rationes quas fuſo calamo Terillus *de reg. mor. quæſt.* II. *a num.* 113. promit. Omnes, inquit, Theologi iuniores docent, licitum eſſe uſum opinionis minus probabilis. Ergo vi auctoritatis probabilius

eſt:

Digitized by Google

eſt licere uſum opinionis minus probabilis. Antecedens, quod loco primi principii Terillus præiacet, falſum eſſe, ſupra oſtenſum eſt. Aliud eiuſdem principium eſt eiuſmodi. Rationum momenta quæ evincunt licitum uſum opinionis minus probabilis, admodum prævalent rationibus partis oppoſitæ. Ergo &c. Hoc quoque principium purum putumque ſophiſma eſſe, lato calamo palam feci. Ne multa: Probabiliſmum & auctoritate, & ratione deſtitutum demonſtravimus. Caramuel, Moya, Terillus eo tempore ſcripſere quo Probabiliſmus plures Caſuiſtas aſſeclas habebat, & eorum ſophiſmata latius ſerpebant: idcirco formarunt deſcriptam argumentationem, quæ hac tempeſtate riſum provocat, vel potius commiſerationem. In argumentatione quippe iſta continue variatur appellatio a probabilitate directa ad probabilitatem reflexam. Ceterum, quocumque modo accipiatur, pernegamus ſententiam minus probabilem eſſe probabiliorem.

XX. Probat *num.* 302. licitum eſſe ſequi opinionem minus probabilem non ſolum in materia iuris humani, ut volunt aliqui, ſed etiam in materia iuris poſitivi. Hoc diſſidium tangit ſolos Probabiliſtas. *Num.* 303. explicat, quomodo formandum ſit dictamen practicum ſecundum ſententias minus probabiles. Hæc quoque Probabiliſtis Reflexiſtis meditanda relinquimus, ne ipſorum delicias turbemus. Unum tantum meditandum lectori meo propono, non dubitans eidem feſtivum futurum. *Num.* 305. docet, ultimum dictamen non poſſe deduci ex opinione probabili; ſed deduci debere ex duabus præmiſſis certis. poſt *num.* 306. hæc ſcribit. „ Una præmiſſarum, ex quibus deducitur ultimum dictamen conſcientiæ, debet habere pro obiecto opinionem probabilem, ſecundum quam aliquis vult operari; *non tamen debet affirmare veritatem illius opinionis probabilis:* ſic enim & ipſa eſſet tantum probabilis. Sed tantum debet affirmare illius exiſtentiam ſaltem obiectivam; ideſt, debet dicere, non *quod illa ſit vera*, ſed quod ſit probabilis, aut ſaltem *exiſtere poſſit in intellectu alicuius viri prudentis, & periti.* " Audiſtin'? Non debes curare quod opinio ſit vera. De veritate nil tibi curandum. Illuc tendant ſtudia tua, ut ſcias talem opinionem exiſtere, vel ſaltem potuiſſe exiſtere in mente viri prudentis, puta Dianæ, Caramuelis, Tamburini, Moyæ, Eſcobarii, Zanardi, Leandri, aliorumque. *Num.* 307. format famoſum ſyllogiſmum reflexum. Hæc, ut dixi, lectori propono, ut, ſi per otium liceat, ea meditetur, ut clarius imaginem Probabiliſmi percipiat. *Num.* 308. admonet lectores ſuos, ne mentem fatigent in formandis illis ſyllogiſmis, ut operentur ſecundum opinionem minus probabilem: quia *hoc ipſo quod ſciant ſe operari iuxta opinionem minus probabilem*, habent virtualiter hoc dictamen. A *num.* 309. ad *num.* 318. ſibi opponit argumenta Antiprobabiliſtarum contra hoc dictamen, eaque infelici conatu ſolvere nititur.

Digitized by Google

XXI. Similiter *quæſt.* xliv. *a num.* 318. refert momenta Antiprobabiliſtarum adverſus Probabiliſmum abſolute ſpectatum. Et primum opponit ſibi PP. auctoritatem. *Num.* 320. docet, Patres ſilere de utraque ſententia: S. Auguſtinum agere contra Academicos: S. Thomam ſtare potius pro benigna: S. Bonaventuram tutiora ſuadere. *Num.* 324. lepida ſcribit, ut eludat Ordinum Regularium decreta adverſus Probabiliſmum. *Num.* 327. cenſuras texit in Theologos Antiprobabiliſtas. *Num.* 330. ſibi opponit textus plures, præcipientes inveſtigandam eſſe veritatem: reſpondetque, amplectendam eſſe veritatem, dum invenitur; ceterum, dum inveniri non poteſt, nulla, inquit, lex vetat operari ſecundum alterutram: *quia in utraque poteſt eſſe veritas*. In utraque contradictionis parte reperiri poſſe veritatem, paradoxon eſt omnibus inauditum. Inquit enim Tullius Lib. de nat. deor. *Opiniones cum tam variæ ſint, tamque inter ſe diſſidentes; alterum fieri profecto poteſt, ut earum nulla; alterum certe non poteſt, ut plus una vera ſit*.

XXII. Quæ ſcribit a *num.* 331. uſque ad *num.* 339. nullius ſunt momenti. Reſponſio quam *num.* 339. præbet argumento P. Camargo, vana omnino eſt, ex ignorantia, ut toties dictum fuit, oriens doctrinæ noſtræ. Nam operatio directa opinione probabiliore falſa, reapſe contraria eſt legi æternæ, licet nobis non imputetur ob ignorantiam invincibilem: & dicitur licita negative, non poſitive. Plura *ibidem* congerit P. La-Croix quæ alibi confutata ſunt; tametſi confutatione non egeant. Similiter illius reflexiones, quas adverſus doctrinam P. Camargo *num.* 340. obtrudit, ſupra refutavi. Reſponſa vero quæ argumentis Antiprobabiliſtarum exhibet, lepida ſunt. Modo aſſerit, ſententiam probabiliorem eſſe improbabilem, modo probabilem. Modo cum Terillo ſuo docet, ſententiam probabiliorem in materia obedientiæ eſſe prorſus improbabilem; modo permitti poſſe in aliis materiis. Addit, celebrem ſuum P. Moyam definire cum aliis, ſententiam *rigidam* (ſic vocat ſententiam probabiliorem) eſſe abſolute improbabilem: quia laxa, ſeu benigna, eſt moraliter certa.

XX II. Ut reſpondeat argumento huic: Si actio non eſt licita ex principiis directis, nequit eſſe licita ex principiis reflexis, & abſolute: quoniam bonum ex integra cauſſa: ut, inquam, hoc diluat argumentum, inter alia hæc ſcribit num. 351. *Sicut certitudo Trinitatis non petitur ex principiis naturalibus, ſed ex principiis fidei, ſupponentibus cognitiones naturales; ita certitudo conſcientiæ non nititur cognitionibus directis, tamquam præmiſſis, quas affirmat veras; ſed tantum reflectit ſe ſupra eas tamquam exiſtentes ſaltem obiective*. Non plus ergo influunt præmiſſæ directæ in cognitionem reflexam, quam rationes naturales in myſterii Trinitatis fidem? Nonne præmiſſæ directæ evadunt obiectum cognitionis reflexæ? Sed delirarem ipſe, ſi longius confutarem ſimilia paradoxa. Similiter prætereo

Digitized by Google

tereo ea quæ congerit uſque ad finem quæſtionis; tametſi non pauca ſint, quæ ſerio diſcuſſa evidentius falſitatem Probabiliſmi proderent.

CAPUT V.

P. Antonii Terilli, aliorumque Probabiliſtarum argumenta diluuntur.

I. PRincipia, & argumenta quibus P. Antonius Terillus impetit ſententiam probabiliorem, inter diſputandum convulſa penitus ſunt. Nonnulla alia hic diluam, pluribus ineptis omiſſis commentis.

II. Obiicit primo *de regul. mor. quæſt.* 11. *part.* 1. *num.* 20. Omnes Doctores totius Eccleſiæ, præter unum Comitolum, graviter peccaſſent, niſi liceret ſequi opinionem minus probabilem, quam ipſi ſecuti ſunt. Ergo licitus talis opinionis uſus. Reſp. Antecedens Terilli falſum eſſe, ſupra oſtendi; illudque negant vel ipſi ſinceriores Probabiliſtæ. Omnes vero qui ſecuti ſunt opiniones minus probabiles, reiectis probabilioribus, erraſſe dicimus, & demonſtravimus.

III. Obiicit ſecundo *num.* 35. In materia fidei licet ſequi opinionem minus probabilem, ut patet in materia de Immaculata Conceptione. Ergo &c. Reſp. Si in nulla materia permiſſus eſt uſus opinionis minus probabilis, multo minus in materia fidei. Immaculata Conceptio non eſt articulus fidei, ut docent omnes. Accedit quod in materia fidei damnatus eſt uſus opinionis minus probabilis, Ergo damnata eſt doctrina Terilli, eiuſque diſcipuli P. La-Croix, & aliorum.

IV. Obiicit tertio *num.* 45. Nulla lex obligat, niſi promulgetur. At quoties adſunt rationes probabiliter ſuadentes, partem minus tutam eſſe licitam, lex non eſt ſufficienter promulgata. Ergo illa lex neminem obligat. Reſp. Minorem propoſitionem iam ſupra penitus profligavimus ſimul cum aliis non paucis, quas ſuperfluit repetere.

V. Obiicit quarto *num.* 75. Licitum cuique eſt facere quod penſatis omnibus iudicat eſſe univerſaliter licitum. Sed quiſque prudenter iudicat ſibi licitum quod probabiliter ſibi licitum videtur. Ergo &c. Reſp. Hoc potiſſimum Probabiliſmi principium fuſo calamo convulſum ſupra eſt.

VI. Obiicit quinto *num.* 113. Licet ſequi opinionem probabiliorem minus tutam. Ergo licet ſequi minus probabilem, & ſimul minus tutam. Prob. conſeq. Iſti duo modi ſecundum magis & minus non differunt ſpecie. Ergo uterque licitus. Reſp. Negatur prima conſequentia, & eiuſdem probatio. Differunt quippe ſpecie moraliter accepti hi duo modi opinandi, non ſecus ac acceſſus, & receſſus a veritate. Quam ſit hæc Terilli argumentatio monſtroſa, paucis declaro. Excuſatur a culpa qui pro viribus accedere veritati conatur. Ergo excuſatur a

culpa qui ſciens & volens probabilius a veritate recedit? Quare licet præfati duo modi phyſice conſiderati, ſint eiuſdem ſpeciei, in genere tamen moris, ſpecie differunt.

VII. Obiicit ſexto *num.* 116. Magis & minus probabile ſe habet, ſicut magis & minus honeſtum. Sed nemo tenetur ad honeſtius, licet tutius; ſed ſufficit, ſi ſequatur honeſtum. Ergo ſufficit, ſi ſequatur probabile, licet minus. Reſp. Negatur maior; & conceſſa minori, negatur conſequentia. Ratio diſcriminis eſt, quod veritas non reperitur, nec reperiri poteſt in utroque extremo, ſicut bonitas, & honeſtas, ut alibi diximus. Quare datur magis & minus bonum, magis & minus honeſtum, quod per ſe terminare valet voluntatis appetitionem; ſicut etiam datur ſtatus magis & minus ſecurus: & nemo abſolute aſtringitur eligere ſecuriorem ſtatum, quando minus ſecurus vere ſecurus eſt. Et, ut plura diluantur ſophiſmata, advertendum, quod probabile per ſe non ſpectatur ab intellectu, ſed per accidens, quatenus ad veritatem via eſt. In uno tantum extremorum veritas eſt, in altero falſitas. Idcirco diſcrimen eſt evidentiſſimum. Quare dum inſtat Terillus: Non tenemur ſequi probabiliora, quia talia, nec quia tutiora; alioquin teneremur ad tutiora: reſpondetur, nos teneri in rebus dubiis ad utrumque, ad probabiliora nempe, & tutiora; immo tum quod tutius eſt, unice tutum eſt.

VIII. Obiicit ſeptimo *num.* 121. Subditus tenetur obedire Prælato licita præcipienti, licet ſibi probabilius videatur eſſe illicitum. Ergo &c. Reſp. Negatur conſequentia. Omnium Theologorum conſenſu ſubditus non debet in examen vocare mandatum Prælati; ſed ſuum iudicium debet eidem ſubiicere. Hæc eſt tutior via reſpectu ſubditi. Si tamen veritas adeo pateret, ut deponere iudicium nequiret; tum non teneretur obedire. Sed hæc rara ſunt. Niſi enim ſtultus Prælatus ſit, illicita non præſcribit. Quare facilius eſt falli ſubditos in iudicando Prælatorum præcepta eſſe iniuſta, quam Prælatos in iubendo licita. Et ideo tutius communiter eſt, ſubditum ſubiicere iudicium ſuum iudicio Prælatorum.

IX. Obiicit octavo *num.* 89. Confeſſarius poteſt, immo debet ſe conformare opinioni pœnitentis, etiam minus probabili. Ergo licitus eſt eiuſdem uſus. Reſp. Negatur abſolute antecedens: & paucis perſtringuntur quæ Confeſſarii regimen ſpectant. Si Confeſſarius peculiarem aliquam opinionem excogitavit adverſus communem, quam ſequitur pœnitens; debet, & tenetur Confeſſarius, propria opinione poſita, abſolvere pœnitentem, ut docent communiter omnes. Quid enim magis iniuſtum quam ſi Confeſſarius vellet ceteros omnes ſuo privato iudicio ſubiicere?

X. Præterea ex hoc quod Confeſſarius abſolvere poſſit pœnitentem, ſequentem opinionem minus probabilem, non ſequitur, licitum eſſe uſum opinionis minus pro-

Digitized by Google

probabilis. Nam licet opinio pœnitentis ſit minus probabilis Confeſſario, probabilior tamen eſt ipſi pœnitenti. Fuſe hanc materiam verſat P. Tyrſus Gonzalez *diſſert.* XIV. *cap.* IX. Pauca ex eodem delibabimus, quæ tamen communia ſunt, & pervia. Itaque, ut clarius cauſſa percipiatur, fac duas eſſe Doctorum opiniones, quarum una adfirmet, negetque altera reſtitutionis debitum. Confeſſarius poſt diligens examen adfirmantem ut probabiliorem ſibi, pœnitens poſt examen ſimiliter diligens negantem opinionem amplectitur ut ſibi probabiliorem. Hac opinione præventus ad confeſſionem accedit. Quis dixerit hunc abſolvendum non eſſe? Tum ſolum abſolvendus minime foret pœnitens, ſi, præmiſſa diligenti veritatis inquiſitione, opinio appareret illi minus probabilis; & nihiloſecius Probabiliſmi fuco deceptus, vellet eam amplecti. Si hoc in caſu licitum Confeſſario eſſet abſolvere pœnitentem, licitus quoque eſſet uſus opinionis minus probabilis. At negamus tunc licere Confeſſario abſolvere pœnitentem. Nec reflexio pœnitentis, qua iudicat, præfatam opinionem probatam eſſe viris doctis, efficit ut ille queat eam ſequi, ſi illam iudicet ut minus probabilem.

XI. Quare merito reiicit idem P. Gonzalez, ut laxam, & evidenter falſam, doctrinam quam defendit P. Terillus *de reg. mor. II. Part. quæſt.* XLVII. *num.* 15. *pag.* 93. ubi inquit. „Omnis opinio probabilis de honeſtate operis habet vim de„obligandi, non ſolum quando exercite exiſtit in ſeipſa, & enuntiat operationem „hic & nunc ponendam, eſſe bonam, atque conſcientiam conſtituit; ſed etiam „quando reflexe conſideratur, dum quæritur, ad quid teneamur in caſu incerti„tudinis, & probabilitatis faventis utrique parti contradictionis. Omnis enim o„pinio probabilis excuſans præbet argumenta longe potiora ad dicendum, quod „omnibus conſideratis hic & nunc nulla detur obligatio onerans, quam ulla opi„nio probabilis gravans præbeat ad inferendum, quod ulla obligatione hic & „nunc abſolute premamur ad abſtinendum ab opere, ut fuſe oſtenſum eſt tum in „hoc, tum in tractatu de *conſc. prob. quæſt.* XXII. *num.* 23."

XII. Quam laxa ſit hæc Terilli doctrina, nemo non videt, ſi preſſius, & clarius exponatur. Quatuor aut ſex Auctores propugnant aliquam opinionem ut probabilem ſuper iuſtitia alicuius contractus. Tu ſcis, dari hanc opinionem probabilem, illam quippe in libris legis. Ea tibi non probatur; ſed contra, illam falſam deprehendis. Nihilominus iuxta celebrem Probabiliſtam P. *Terillum* poteris talem opinionem, quam falſam iudicas, ut regulam operationis honeſtæ, & meritoriæ ſequi vi *probabiliſticæ reflexionis*, qua omne probabile aſſeritur regula morum. Quis, inquit P. Gonzalez *num.* 118. non videt tam immane abſurdum! Tam mirifica poteſtate donati quatuor aut ſex Probabiliſtæ ſunt, ut quam opinionem faventem libertati adverſus legem iudicent ipſi probabilem, eam licitam omnibus efficiant, illis etiam qui iudicant, aut iudicare facile queunt, illam eſſe fal-

Digitized by Google

falſam ? Contra vero opinio favens legi adverſus libertatem, tametſi communi Theologorum aſsenſu firmata, non valet onus imponere, ſeu obligationem ſervandi legem ? Pugnent, inquit Gonzalez, quatuor aut quinque Caſuiſtæ adverſus legem pro libertate : hi continuo tali fruuntur privilegio, ut Chriſtianos ab obſervandæ legis debito eximant. Pugnent e contrario duodecim aut viginti pro lege contra libertatem : hi iuxta *P. Terillum* nulla auctoritate pollent ſubiiciendi homines legis obſervantiæ. Quis æquabili animo perferre hæc abſurda valet ?

XIII. Ut paucis omnia comprehendam, mihi non probatur ſententia illorum qui propugnant illicitum uſum ſententiæ minus probabilis; concedunt vero, Confeſsarium abſolvere poſse, immo debere pœnitentem qui opinione minus probabili, & minus tuta ad confeſſionem accedit. Hanc ſententiam defendere narrant Adrianum *tract. de confeſſ. quæſt.* v. *dub.* 7. Sed intelligendus Adrianus eſt de Confeſsario qui vellet obligare pœnitentem ad ſequendam peculiarem ſuam opinionem, communi Doctorum ſententiæ oppoſitam.

XIV. Itaque quando opinio Confeſsarii eſt paucorum; opinio vero pœnitentis multorum eſt, tum abſolute loquendo Confeſsarius deponere propriam opinionem debet. Quod potiſſimum locum habet, ſi Confeſsarius ſit indoctus, doctus vero pœnitens. Suam tamen appendicem hæc regula excipit. Nam ſi pœnitens ſit vir doctus, quique argumenta habeat pro ſua ſententia valde urgentia, nulloque negotio diluat adverſæ opinionis fundamenta; licet eius ſententia a paucioribus, oppoſita vero a pluribus defendatur, non propterea deponere ſuam debet : & Confeſsarius poteſt pœnitentis opinioni ſeſe accommodare : quandoquidem licet opinio communior abſolute probabilior etiam ſit ; tamen quia homines ſunt qui illam defendunt, videlicet errori ſubiecti, idcirco accidere poteſt, opinionem communem eſse falſam, paucorum vero ſententiam eſse veram. Non adeo tamen frequenter hoc evenit. Quamobrem magna diligentia, ſeverum examen, paſſionum, & præiudiciorum vacuum, præcedere debet, antequam opinio aliqua præferatur communi.

XV. Quando autem opinio Confeſsarii probabilior eſt, & communior, tum abſolvere pœnitentem nequit, niſi is deſerat opinionem oppoſitam, quam bona fide amplexus eſt. Ratio eſt quia Confeſsarius iudicis perſonam ſuſtinet. Iudex autem non debet ſequi opinionem rei, ſed ſecundum veritatem iudicium formare. Plura in hanc rem congerit P. Gonzalez ; ſed quia obvia ſunt, & levioris momenti, miſsa facio. Quæ hactenus dicta ſunt, ſufficiunt, ut Confeſsarius ſciat quid agere debeat, quando pœnitentes acquieſcere nolunt illius iudicio.

CA-

Digitized by Google

CAPUT VI.

Nonnulla alia obiecta reſolvuntur.

QUamquam ex hactenus dictis omnia adverſariorum argumenta convulſa maneant; tamen nonnulla, quæ imperitis facere fucum poſſunt, diſſolvere ſigillatim lubet. Quod ut clarius præſtem, diſtinctis §§. rem peragam.

§. I.

Sit ne via Antiprobabiliſtarum ſcrupulis, & anxietatibus obnoxia.

I. UNum præ ceteris argumentum exaggerant Probabiliſtæ. Opponunt textum illum: *Iugum meum ſuave eſt, & onus meum leve*. Iugum antiprobabiliſticum durum eſt, & importabile. Quomodo enim Parochus, aut Confeſſor, qui ſæpe unum, aut alterum Summiſtam habet, diiudicare poterit quæ ſententia ſit probabilior? Quomodo formare poterit dictamen certum de honeſtate actionis? Innumeræ occurrunt difficultates quæ impediunt diſcernere, quæ ſit opinio probabilior, & formare dictamen certum. Ergo via Antiprobabiliſtarum difficilis eſt, & ſcrupulis ſubiecta.

II. Reſp. Textus evangelicus ſupra fuſe expoſitus eſt. Iugi ſuavitas in caritatis unctione tota ſita eſt, ut ex Patribus oſtenſum fuit. Via noſtra difficilis, arcta, multiſque tribulationum ſpinis conſita eſt: quia via evangelica; *& pauci ſunt qui inveniunt eam*. Pudere Probabiliſtas deberet ſimilia opponere; cum nihil in Evangelio frequentius occurrat, quam regnum cælorum vim pati, quam cum timore & tremore ſalutem operandam, quam vias difficiles & duras calcandas. Quid ergo difficultatem in deligenda opinione probabiliore obtrudunt? Sequantur interea illam quæ probabilior occurrit. Fatemur difficilem inventionem veritatis. Sed preces adhibere Deus præcipit, ut illam aſſequamur. Ediſſerant nobis Probabiliſtæ: numquid in eorum ſyſtemate quæcumque probabilitas regula eſt conſcientiæ? Abſit. Numquid facile eſt diſtinguere probabilitatem ſophiſticam a vera, tenuem a gravi, certam a dubia? Numquid facile eſt confingere artificium illud reflexionum, & tot formare ſyllogiſmos, vi quorum ex principiis incertis eruatur dictamen certum, & evidens? Quot conditiones non aſſignat P. Terillus, Reflexiſtarum, ſecundum Caramuelem, princeps, de *conſc. prob. quæſt.* 11. *num.* 41. ut opinio ſit probabilis, ut diſtinguatur opinio certe probabilis ab opinione probabiliter probabili? Octo conditiones ad veram probabilitatem expoſcit P. Cardenas *diſput.* XV. *cap.* IV. *art.* 5. Quis eſt qui clare percipiat quæ iſti docent, dum probabilitatem ſpe-

ſpeculativam a practica, directam a reflexa ſecernunt? Similia docet alter celebris Probabiliſta P. Eſparza *Part. II. art.* 112. Ne multa : Terillus Probabiliſmum *myſterium* vocat; & ceteri Probabiliſtæ paſſim cauſantur Antiprobabiliſtas, quod principia Probabiliſmi ignorent.

III. Heinc evidenter conſtat, longe difficiliorem eſſe, & longe pluribus ſcopulis obnoxiam Probabiliſmi quam Probabilioriſmi viam. Tot reflexiones tot diſtinctiones, effugia, ſubdiſtinctiones excogitarunt Probabiliſtæ, ut non modo *myſterium*, ſicut Terillus ait, ſed labyrinthus inextricabilis vere Probabiliſmus ſit. Laxat legem, viam cæli dilatat, cupiditatibus favet : & in hoc tota eius ſita benignitas eſt. Verum, ut evadat conſcientiæ regula, ut hanc ſuam benignam laxitatem cum honeſtate conſociet, per circuitus, per ambages, per prærupta conſcientias dirigit, ſeu ſophiſticis diſtinctiunculis, & vanis reflexionibus eaſdem irretit atque illaqueat.

IV. Contra Antiprobabiliſmus per viam arctam, per anguſtas *ſemitas*, ut Evangelium præſcribit, animas ambulare docet; ſed lumen offert ſplendidum & clarum. Quid enim humanæ menti congruentius quam illam percurrere viam quæ veroſimilius ad metam ducit? Sed hanc dignoſcere viam, inquis, perdifficile eſt. Ecqua fronte hoc præbent Probabiliſtæ reſponſum; ſi ipſi contendunt, te poſſe reſpuere veroſimiliorem, quam reipſa iudicas viam? Quid hiſcis? Quando agnoſcis probabiliorem opinionem, teneris ne eam amplecti? Si ais; cauſſa cecidiſti. Si negas; quid difficultatem agnoſcendi probabiliorem opinionem obtrudis; cum vel cognitam te poſſe illam reiicere defendas? Sed, miſſis Probabiliſtis, fatemur, non raro difficile eſſe diſcernere, quæ ſit probabilior opinio : ſæpe enim anceps intellectus eſt, & fluctuans. Sed tunc tutior via ſeligenda eſt, ut docet præ aliis Clemens V. *in Clement.* Exivi, *de verbor. ſignific.* ubi hæc habentur : *Attendentes, quod in his quæ ad animæ ſalutem reſpiciunt, ad vitandos graviter remorſus conſcientiæ pars ſecurior eſt tenenda*. Viden'? *Ad vitandos conſcientiæ remorſus*, ſcrupulos, & anxietates, Chriſti Vicarius non benigniorem, ſeu laxiorem, ſed ſecuriorem opinionem amplectendam docet. Ergo Probabiliſmus animas ſcrupulis implicat, & Antiprobabiliſmus ab eiſdem animas eripit. Itaque *diligite veritatem, & veritas liberabit vos. Dirige me in veritate tua. Viam veritatis elegi*. Hæ ſunt preces Deo fundendæ, cum difficile quidpiam occurrit. Quæ de Confeſſario, & Parocho indocto obtruduntur, abſona ſunt. *Si cæcus cæcum duxerit, ambo in foveam cadunt*. Si Confeſſor, aut Parochus, unicum habens Moraliſtam, pius fuerit, & ſincere timens Deum; *poſtulet* (inquit S. Iacobus epiſ. cap. 1.) *ſapientiam a Deo, qui dat omnibus affluenter*. In dubiis tutiora ſeligat. Si pietas, & amor Dei, & implendi miniſterii ſtudium adfuerit; præſto Deus erit lumine ſuo.

§. II.

Digitized by Google

§. II.

Diluitur obiectum petitum ab ignorantia invincibili, reperta in opinione probabili. Refutatur doctrina P. Cardenas.

I. Fuſo calamo diſputatum eſt adverſus ignorantiam probabiliſticam *Lib. II. diſſ.* II. *cap.* IV. Pauca nunc obiter adiiciemus reſolvendo obiectum, primum a Caramuele, poſt a ſequacibus illius propoſitum. Caramuel in *Apologem. num.* 290. hoc argumentum format. Omnis opinio probabilis includit ignorantiam invincibilem. Sed omnis ignorantia invincibilis excuſat a peccato. Ergo omnis opinio probabilis excuſat a peccato.

II. Hoc argumentum Caramuelis ſibi opponit P. Vincentius Baronius *diſp.* II. *ſec.* I. *art.* 3. *§.* 2. *pag.* 154. reponitque, plures errores quam verba continere, atque in profundum omnium errorum inducere. Preſſe rem abſolvam. Contendit Caramuel, ſola evidenti ſcientia ignorantiam invincibilem tolli. Quando ſunt duæ opiniones oppoſitæ probabiles, rei evidentia haberi nequit. Ergo ignorantia invincibilis eſt. Hic error manifeſtus eſt. Ignorantia quippe invincibilis ſola dubitatione aufertur; ut evincit laudatus Baronius, & communiter fatentur ceteri Theologi. Plura congerit P. Cardenas *diſp.* XV. *cap.* III. *art.* 4. adverſus Baronium, quæ ſi confutare vellem, in immenſum liber creſceret: ideo miſſa facio, tum quod ſeipſis corruant, tum quod extra cauſſam noſtram ſint.

III. Concedit tamen vel ipſe Cardenas, ignorantiam invincibilem tolli poſſe abſque evidenti ſcientia, & ſola incertitudine: nam opinio tenuiter probabilis, quæ caret gravi fundamento, non eſt evidenter falſa, & tamen illius incertitudo non excuſat a peccato. Additque, duplici modo tolli ignorantiam invincibilem, aut evidenti ſcientia, aut dubio practico, vel incertitudine.

IV. Qua autem via defendunt Probabiliſtæ, ignorantiam opinionis minus probabilis eſſe invincibilem? Reſpondet Cardenas ipſe *loc. cit. art.* 3. *num.* 71. ex P. Vaſquez *Tom. I. in part.* I. *diſp.* CXVII. *num.* 2. ignorantiam probabilem dici invincibilem: quia licet potuerit, non tamen debuit vinci. Dupliciter, inquit, ignorantia dicitur invincibilis: vel quia nulla diligentia, nullo ſtudio auferri valet; vel quia homo non tenetur eam fugere. Porro tum non aſtringitur eam fugere, quando occurrit ratio vere probabilis pro libertate adverſus legem. Lubet eiuſdem verba reſcribere ex num. 76. *Hinc colligitur, quomodo in omni opinione probabili adſit ignorantia invincibilis. Quia licet homo poſſit vincere practice eam ignorantiam, reſolvendo illam in dubium, & ad exigentiam dubii ſequendo partem tutiorem; quia ta-*

tamen per rationem probabilem deponit dubium, non tenetur ad eum modum vincendi ignorantiam.

V. Mirifica eſt Probabiliſmi excantatio, quæ valet vel acutiſſimos, doctiſſimoſque viros, quales mihi ſunt Vaſquez, & Cardenas, ita hebetare, ut ignorent relatæ doctrinæ apertiſſimam falſitatem. Cum dubitas, num contractus ſit uſurarius, ignorantia tua vincibilis eſt: & dum probabilius iudicas uſuræ labe inquinatum contractum, tum ignorantia tua invincibilis eſt? Per rationem probabilem deponis dubium, dum adeſt oppoſita ratio aut æque, aut magis probabilis? Quomodo id probas? Quid probationem requiris? Hoc eſt primum principium Probabiliſmi. Prima autem principia non probantur. Excandeſcunt Probabiliſtæ, dum deridenda proponimus illorum principia, dum dicimus, illos continenter turpi principii petitione in omnibus fere ſuis argumentationibus pro hac cauſſa laborare. Dicat nobis Cardenas, dicantque Probabiliſtæ omnes, cur non teneamur vincere hanc ignorantiam legis, dum adeſt ratio probabilis pro libertate in conflictu rationis probabilioris pro lege? Hoc loco primi principii conſtituunt; cum ſit falſitas ſenſui communi repugnans. Si enim probabilius eſt legem adeſſe, & urgere; minus vero probabile non obligare: qui fieri poteſt ut ignorantia hæc invincibilis dicatur? Quomodo prudenter deponi dubium poteſt? Actum agerem, ſi longius confutarem hanc doctrinam, mihi evidentiſſime falſam.

VI. Et quod admirationem auget, eſt, quod P. Cardenas, & ceteri Probabiliſtæ non erubeſcant præfatam doctrinam affingere S. Thomæ, eo quod *quodlibet.* VIII. *art.* 15. hæc habet: *Ea ignorantia eſt inculpabilis quæ verſatur circa id quod homo ſcire non poteſt, vel ſcire non tenetur.* Vera doctrina eſt. Sed diſcutiendum remanet, quæ ſint a quibus ſciendis homines exempti ſunt. Numquid addiſcere Decalogum, & univerſam legem pro viribus homines non debent? Si autem, quoad fieri poteſt, homines addiſcere omnia legis præcepta debent & tenentur; quid obtrudunt, ignorantiam legis eſſe invincibilem, quia homines non tenentur ad talem ignorantiam devincendam? Verum ergo habet, Probabiliſtas ſemper laborare futili petitione principii. Audiant S. Thomam quodlib. IX. art. 5. *Dum quis dubitat, & occurrunt opiniones contrariæ, tenetur plus inquirere, & magis certiorari, antequam agat: alioquin committit ſe periculo; & ſic procul dubio peccat, utpote magis amans beneficium temporale quam propriam ſalutem.* Inquit ne Angelicus, deponendum dubium eſſe? *Tenetur plus inquirere, & magis certiorari.* Quid, ſi audiret incredibile Probabiliſmi commentum, quo aſſeritur, hominem poſſe reſpuere maiorem veriſimilitudinem, dubiumque deponere, eo quod adeſt ratio in oppoſitum minus probabilis? Ignorantia vero invincibilis probabiliſtica inauditum eſt paradoxon, abſurdorum pleniſſimum; ut optime evincit P. Vincentius Baronius *loc. cit.*

§. III.

§. III.

Diluitur argumentum ex diſſenſione ſanctorum Patrum in re morali petitum.

I. Sanctiſſimi Eccleſiæ Doctores ſuper iiſdem morum quæſtionibus invicem diſſident, mutuoque pugnant. Ergo alterutros falli neceſſe eſt. Quis autem dixerit, culpabilem fuiſſe eorum errorem? Diligentiſſimi quippe fuerunt in inveſtiganda veritate, pro qua aſſequenda preces ſtudio adiunxerunt. Quare diligentiæ defectum illis adſcribere temeritate non vacat. Ergo admittenda eſt ignorantia invincibilis.

II. Reſp. Diſtinguo conſequens. Admittenda eſt ignorantia invincibilis probabiliſtica, nego conſequentiam: admittenda eſt ignorantia invincibilis non probabiliſtica, permitto conſequentiam. Antequam diſtinctionem explico, adverto, Patres in iis paucis controverſiis in quibus diſſederunt, numquam ſecutos fuiſſe ſententiam aliquam relative ad illos minus probabilem; ſed quemlibet illorum amplexum fuiſſe quod ſibi probabilius videbatur. In hoc ſolum diſcrimen fuit, quod illa opinio quæ uni veroſimilior, alteri minus veroſimilis, & e contrario apparebat. Nulla ergo in ipſis ignorantia invincibilis probabiliſtica, quæ ob rationem probabilem in conſpectu probabilioris, quam reſpuit, ſe ſe invincibilem iactat: quæ ſane invincibilitas monſtroſa eſt, & communi ſenſui repugnans.

III. Utrum poſtea in ſanctis viris poſt diligentem veritatis inveſtigationem fuerit aliqua invincibilis ignorantia veritatum ad ius naturæ pertinentium, diſputant in utramque partem vel ipſi Antiprobabiliſtæ. Aliqui negant, illorum ignorantiam fuiſſe invincibilem. Et primo advertunt, perraro in iis quæ ſunt naturæ iuris, Patres, ſanctoſque viros diſcrepaſſe. Deinde illud eſt magnopere perpendendum, non adeo neceſſariam eſſe Doctoribus, ſanctiſque viris veritatis notitiam, dum ſcribunt, ac dum eam exequi debent. Dei promiſſa impertiendi veritatis lumen omnibus eam ſincero corde inquirentibus, non docentes, ſed operantes comprehendunt. Diſcriminis ratio hæc eſt, quod ſi veritas moralis non reperitur in uno Auctore, reperiri in alio valet. Quiſque poteſt alios interrogare, ſuum Paſtorem adire, Chriſti Vicarium conſulere, qui privilegio infallibilitatis in terris fruitur, erroreſque corrigere poteſt, ut correxit opinionem ſanctiſſimi viri Cypriani, qui contendebat, nullum eſſe baptiſma ab hæreticis collatum. Quod ergo aliquis non inveniat veritatem, dum eam docet, non adeo nocet fidelibus, qui valent aut in alio Doctore reperire, aut ſe ipſis iugibus precibus, & ſedulo ſtudio inquirere, & implorare. Ceterum ſi frequenter, dum implere legem debent, requirerent, & facta ſufficienti diligentia, veritatem non invenirent, frequenter il-

lis

Digitized by Google

lis obſervatu impoſſibilia præcepta eſſent. Quæ enim ignorant, implere nequeunt. Quare vix concedendum videtur, deeſſe lumen veritatis abſque propria culpa iis qui exequi legem debent. Illis vero qui alios docent, non ita lumen promiſit, ſicut operantibus. Quin non oportuit iſtos habere ſecuritatem veritatis inveniendæ ne ſuperbirent, quaſi ſcientiæ clavem haberent. Sed ineffabili providentia Deus plurima voluit occulta, & nonniſi magno ſtudio, vigilantia, humilique petitione ſcienda decrevit, ut in ſtudio, humilitate, & oratione continenter homines exerceret; quemadmodum docet S. Auguſtinus in Enchiridio ad Laurent. *cap.* lx. „ Magis opus eſt diiudicare, atque dignoſcere, cum ſe Satanas transfigurat velut „ Angelum lucis, ne fallendo ad aliqua perniciosa ſeducat . . . Sed quomodo u„ nuſquiſque hominum idoneus eſt omnes mortiferos eius dolos evadere, niſi re„ gat, atque tueatur Deus? *Et ipſa huius rei difficultas ad hoc eſt utilis, ne ſit ſpes* „ *ſibi quiſque, aut homo alter alteri, ſed Deus ſuis omnibus. Id enim nobis potius* „ *expedire prorſus piorum ambigit nemo.*"

IV. Ut paucis rem totam perſtringam; perrara eſt inter ſanctos Dei, & Eccleſiæ Doctores diſſenſio in fidei, morumque quæſtionibus: perrara quoque diſſenſio, ſed mira conformitas in omnibus Magiſtris vitæ ſpiritualis ſuper iis quæ morum ſanctitatem ſpectant; quod hi omnes ex Evangelio ſuas eruant regulas, quod hi omnes veritatem requirant. Contra, continua inter Probabiliſtas pugna, bellum perpetuum, quod non *veritatem*, ſed *probabilitatem* iſti inquirant. *Probabilitatem* indifferentem ad verum, & ad falſum, immo propinquiorem falſitati quam veritati, conſtituunt regulam conſcientiæ, & honeſtatis.

V. Accedit quod vel ipſi Sancti in inquirenda veritate non omnem ſemper adhibuerunt diligentiam. Falſa quædam mentem occupavit perſuaſio, ſanctos viros fuiſſe impeccabiles; cum nemo mundus a ſorde ſit. Sancti omnes cum Davide orant: *Ab occultis meis munda me, Domine. Ignorantias meas ne memineris.* Levioris culpæ ſontes fuiſſe vel ipſos ſanctiſſimos viros, ii ſoli negabunt qui Scripturas ſanctas ignorant. Quid ergo mirum, ſi dixerimus, alterutros erraſſe vincibiliter, dum oppoſitas docuerunt opiniones? En quam infirmum ſit argumentum quod ineluctabile Probabiliſtæ exiſtimant. Hac tamen ſuper re nihil audeo definire: ſemper enim mihi perobſcura fuit controverſia iſthæc undique difficultatibus obſita, e quibus ut emergam, lumine cæleſti opus eſt, quod enixe imploro. Raro, in paucis, & pro aliquo tantum tempore ignorantiam invincibilem, non quidem primorum iuris naturæ principiorum, ſed quarumdam ſolummodo conſequentiarum a principiis iuris naturalis remotarum admittere, abſurdum imbecillitati meæ non videri; trepidans alibi dixi; ceterum hanc ſententiam extra dubitationis aleam conſtituere non poſſum; cum in Scripturis, & Patribus vix occurrat quod ſententiæ admittenti invincibilem veritatum iuris naturæ ignorantiam faveat. Illud unum

pro

Digitized by Google

pro praxi adverto, orandum nempe indeſinenter, ut Deus pro ſua in nos miſericordia, ignorantiæ noſtræ tenebras diſpellere dignetur. Huc itaque ſtudia noſtra omnia collineent.

VI. Quamobrem ad excutiendam ignaviam, multorumque ſoporem legenda recordor quæ *Lib. II. diſſ.* II. *cap.* III. ſcripſimus. Nonnullos textus ſub oculos revoco ex SS. Thoma, & Antonino. D. Thomas hæc ſcribit quodlib. IX. art. 5. *Illud autem quod agitur contra legem, ſemper eſt malum; nec excuſatur per hoc quod ſit ſecundum conſcientiam .... Ille qui facit contra opinionem Magiſtrorum, ſi facit contra veram opinionem, non excuſatur a peccato, quamvis non faciat contra conſcientiam: ſic enim contra Dei legem facit.* Item quodlib. III. art. 10. *Diverſæ opiniones Doctorum ſacræ Scripturæ ſi quidem non pertinent ad fidem, & bonos mores, abſque periculo auditores utramque opinionem ſequi poſſunt.... In his vero quæ pertinent ad fidem, & bonos mores, nullus excuſatur, ſi ſequatur opinionem alicuius Magiſtri. In talibus enim ignorantia non excuſat.*

VII. S. Antoninus *II. Part. tit.* V. *cap.* IX. §. 2. verſus finem. „ Dicit etiam Ulricus, quod quum aliquis dubitat de aliquo facto, vel fiendo, utrum ſit licitum, vel illicitum, & conſulit peritos, & facit quod in ſe eſt ad inveniendam veritatem: ſi ſibi conſulatur contrarium veritati, quod ille ſequitur, ſatis excuſatur: quia poteſt dici in eo ignorantia invincibilis, ut in dubio ſchiſmate, cui debeat adhærere, in bello dubioſo quoad ſubditos, & huiuſmodi. *In his autem quæ ſunt de iure naturali, vel divino, quantumcumque conſuleretur ſibi ignoranti a peritiſſimis contrarium veritati, non excuſaretur a peccato illud agendo: quia in huiuſmodi non poteſt habere locum ignorantia invincibilis quoad habentes uſum rationis.* “ Adeo perſpicuus eſt textus iſte, ut nulla queat tergiverſatione eludi.

VIII. Illud poſtremum in hac graviſſima quæſtione meditandum ſummopere adverto, quod etiamſi admittantur ignorantiæ invincibiles iuris naturæ, difficillimum ſit eaſdem dignoſcere. Peccare homines peccata ignorantiæ, certo ſcimus ex Scriptura. Utrum autem hæc peccata *materialia*, ut aiunt, vel *formalia* ſint, imputabilia, an ſecus; aqua hæret, & vix eſt qui id ſcire valeat. Hæc ſola conſideratio nos vigiles, experrectos, ſollicitos, atque ſtudioſos noſtræ ſalutis efficere deberet. Hæc ſola conſideratio humilitatem, Deique timorem excitare in nobis vehementer deberet. Quamobrem teſtis Deus eſt, me totum contremiſcere, dum audio Probabiliſtas adeo ſecure oſtentare invincibiles ignorantias, ac ſi evidenti demonſtratione hanc *invincibilitatem* oſtendere poſſent. Hæc ſola meditatio ſatis eſt ut Probabiliſmum deteſtentur omnes, tamquam æternæ ſalutis ſyrtim & charybdim. Quod ignorantia ſit vincibilis, aut invincibilis, pendet ab occultiſſima negligentia, a ſecretiſſima ambitione, ab aliquo immoderato affectu nobis im-

Digitized by Google

pervio. Et beati Probabiliſtæ iactant, ſe immunem te reddere ab his occultis hoſtibus; tibique ſecuritatem adpromittunt. Clamitant, nos te ſcrupulis angere, pavore concutere, timore torquere, mæſtitia, & dolore configere. Ideo, ut te his omnibus ſubducant, beatumque in hoc exilio efficiant, ſecuritatem ſpondent; ſua probabiliſtica ignorantia invincibili, veluti armatura fortiſſima inſtructi omnes lætitiæ tuæ inimicos propulſant. Verum admonet te Deus per Iſaiam: *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt, & viam greſſuum tuorum diſſipant*: cap. III.

DIS-

Digitized by Google

DISSERTATIO X.

De licito uſu ſententiæ probabilioris minus tutæ : de extremis nimii rigoris, & nimiæ laxitatis vitandis : & de certitudine requiſita ad formandum ultimum conſcientiæ practicum dictamen.

PROOEMIUM.

PRobabiliſmi cauſſam undequaque, niſi nos omnia fallunt, labefactavimus. Illius principiis convulſis, ſophiſtica quædam argumenta penitus diluta ſunt. In hac ultima brevi diſſertatione adverſus quoſdam æquo rigidiores Antiprobabiliſtas, & Probabiliſtas diſputandum mihi erit. Tempus enim eſt ut oppignoratam fidem, declinandi ab extremis ſeveritatis, & laxitatis, liberem: & ne te diutius detineam; ad illud accedo quod propoſui.

CAPUT I.

Licitum eſt ſequi opinionem minus tutam evidenter probabiliorem adverſus tutiorem pro lege minus probabilem.

I. PLures Antiprobabiliſtæ negant, licitum eſſe ſequi opinionem minus tutam, tametſi evidenter probabiliorem, faventem libertati adverſus tutiorem pro lege. Hi ſunt Vendrochius, Sinnichius, Henricus a S. Ignatio : quibus accenſeri ſolent Mercorus, Baronius, Contenſonius, & Fagnanus; ſed immerito, ut mox oſtendam. Ut quæſtionem non adeo levem perſpicue reſolvam, in ſequentes ſſ. eam tribuo.

§. I.

Notiones probabilioritatis abſolutæ, & relativæ, ſeu obiectivæ, & ſubiectivæ, ſub oculos revocantur. Conditiones ſervandæ in formanda probabilitate ſubiectiva.

II. POtiſſima aberrandi radix in hac controverſia eſt falſa notio probabilitatis abſolutæ, & relativæ. Hæc diſtinctio ab omnibus admittitur; ſed Probabiliſtæ eadem abutuntur. Opinio abſolute probabilis ea eſt quæ, gravi fundamento ni-

Digitized by Google

nixa, non habet adverſum ſe quidquam certum, aut convincens: opinio relative probabilis ea dicitur quæ intellectum, in quo reſidet, movet, & inclinat ad aſſenſum opinativum.

III. P. Antonius Terillus, quem non pauci Probabiliſtæ ſequuntur, de *conſc. quæſt.* v. *num.* 31. docet, illud obiectum eſſe certo probabile, & omnibus licitum, quod viri docti & pii mature & prudenter iudicant eſſe probabile. Item *quæſt.* 11. *de reg. mor.* fuſo calamo probat, univerſaliter licitum eſſe ſequi opinionem quamcumque directe minus probabilem, modo opinio illa directa ſit practice probabilis, & operans certo ſciat illam eſſe probabilem. Et *num.* 17. inquit: *Hic agimus de opinione probabili, non exiſtente in ratione actus animam informantis, ſed in ratione obiecti reflexe cogniti.* Hæc doctrina omnium laxitatum origo eſt. Quam ut clarius intelligas, eam explico. Legis Summam Dianæ, Leandri, aliorumque: offendis plures opiniones practice probabiles. Illæ quippe opiniones dicuntur practice probabiles quas viri docti & pii citra paſſionem, & poſt maturam diligentiam iudicant tales, & vi earumdem in actionem moralem erumpunt. Porro tibi certum eſt auctores talium opinionum fuiſſe viros probos & doctos. Licitum ergo tibi ſimiles opiniones ad praxim reducere. At tu iudicas vi gravium rationum, & fundamentorum eſſe improbabiles. Nihil officit, inquit Terillus, quominus valeas vi reflexionum præfatis uti opinionibus. Neminem arbitror non percipere doctrinæ iſtius falſitatem. Fallitur aperte P. Terillus cum ſuis Probabiliſtis, ut ſapienter advertit P. Tyrſus Gonzalez *diſſert.* VI. *num.* 43. quia opinionem practice probabilem concipit tamquam regulam quamdam abſolutam, quæ ſit regula recta, non ſolum reſpectu eius in quo *ſubiective* reſidet, ſed reſpectu omnium aliorum, in quorum intellectu ſolum *obiective* exiſtit, quatenus nempe ſciunt, talem opinionem ab Auctoribus defendi, & ad praxim reduci.

IV. Vix cadere in mentem poſſet, Terillum Theologum doctum, acutum, piumque, & alios ſimiliter doctos proboſque viros tam aperte decipi, & primis Logicæ regulis renuntiare, ut Probabiliſmum defendant. Aliqui viri docti iudicant practice contractum A. eſſe licitum: ergo omnes iudicant licitum eſſe? Valet ne argumentum ab uno particulari ad aliud? Petrus albus eſt: ergo & Paulus? vel a particulari ad univerſale? Hoc obiectum eſt proxime viſibile Petro habenti oculos expeditos ad videndum: ergo omnibus eſt viſibile? Qui ſic argueret, deridendum ſe ſe propinaret. Porro ſicut obiectum viſibile Petro eſt, eo quod habeat facultatem expeditam ad videndum; ita obiectum eſt proxime probabile Petro ſapienti viro, quod eius intellectus rationes graves, poſt ſufficientem diligentiam, & citra paſſionem invenerit, efficaceſque reputaverit ad veritatem talis obiecti ſuadendam. Ergo quemadmodum futilis eſt argumentatio iſthæc: Obiectum eſt viſibile Petro, Paulo, & Antonio: ergo viſibile eſt omnibus: ita ſane inepta eſt hæc illa-

illatio: Hoc obiectum eſt probabile Dianæ, Terillo, Caſtropalao, Eſcobario, Zanardo, Paſqualigo: ergo probabile eſt omnibus, quorum intellectus aliis diſpoſitionibus inſtructi ſunt.

V. Baſilice ergo decipiuntur Probabiliſtæ illi qui probabilitatem opinionis adeo abſolutam conſtituunt, & adeo generalem, ut talis ſit relative ad omnes, & ſingulos intellectus. Probabilitas quippe practica, quæ conſcientiam informat, ſuapte natura relativa eſt.

VI. Advertas autem velim, quod, ut aliqua opinio dicatur abſolute probabilis, ſatis eſt quod reſpectu aliquorum ſit talis, quamquam aliis improbabilis appareat; ſicut, ut obiectum dicatur abſolute viſibile, ſufficit ut ab aliquibus bene diſpoſitis oculis videatur, aut videri poſſit. Contra improbabilitas abſolute talis omnem negat probabilitatem reſpectu quorumque; ſicut obiectum abſolute inviſibile, omnibus tale eſt. Stat ergo, opinionem moralem eſſe relative improbabilem, & probabilem abſolute. Vix autem invenitur abſoluta probabilitas abſque relativa improbabilitate. Quin vix occurrit aliquod principium adeo per ſe notum, ut nemo ei repugnet; cum *nulla fatuitas ſine patrono*. Omne ergo iudicium mere probabile natura ſua relativum eſt. Mirum itaque in modum decipiuntur recentiores Probabiliſtæ, dum opinioni probabili reſpectu aliquorum tribuunt probabilitatem abſolutam, & generalem reſpectu omnium, ita ut nemini ſit improbabilis, nec illis qui eam reputant, vel reputare queunt falſam. Hinc colligunt, cuique licitum eſſe ſequi præfatam opinionem, ſibi obiective vere probabilem.

VII. Quis nunc non miratur auſum recentiorum Probabiliſtarum, qui incuſant probabilitatem relativam, ſeu *ſubiectivam*, tamquam laxitatum, & abſurdorum radicem? P. Paulus Segneri in ſuis tribus epiſtolis continenter improperat P. ſuo Generali Tyrſo Gonzalez Probabiliſmum *ſubiectivum*. Hoc idem præſtat P. Sanvitali in ſuo libello inſcripto, *Giuſtificazione di varj Perſonaggi*. Si dixerimus, recentes iſtos Probabiliſtas penitus ignorare quæſtionis ſtatum, illorum idiomate loquemur, & vitium vitio detrudemus.

VIII. His ergo miſſis, paucis punctum hoc perſtringimus. Omne quod non eſt ſecundum conſcientiam, peccatum eſt. Dictamen practicum eſt ſecundaria regula conſcientiæ. Probabilitas ergo practica, quæ conſcientiam format, & dirigit, ſuapte natura relativa, ſeu *ſubiectiva* eſt. Ergo, clamant Probabiliſtæ, tot erunt probabilitates, quot capita. Ergo quiſque pro arbitrio opinionem minus probabilem permutabit in probabiliorem. Ergo eadem abſurda ex Probabilioriſmo *ſubiectivo*, ac ex Probabiliſmo profluunt. Ita ne vero? Iuxta omnes Catholicos quiſque operari tenetur ex conſcientia propria, qua nihil magis ſubiectivum. Sed quiſque formare poteſt, & debet propriam conſcientiam. Ergo tot erunt conſcientiæ, quot capita? Ergo quiſque ſibi formare poteſt conſcientiam laxam, laxiorem, laxiſſi-

Digitized by Google

mam? Ergo agendum non eſt ſecundum conſcientiam? Sentitis ne, Probabiliſtæ, quam ſit futilis argutatio veſtra?

IX. Quiſque debet formare ſibi ſuam conſcientiam; ſed ad normam primariæ regulæ, legis nempe divinæ, ut omnes docent. Quiſque tenetur inquirere veritatem, quæ ſola eſt poſitiva conſcientiæ regula. Et quoties eam evidenter aſſequi nequimus, enitendum pro viribus eſt ut eidem proximius, quoad fieri poteſt, accedamus. Huc ſpectare ſtudia noſtra debent, ut citra paſſionem, ut pravis affectionibus abſciſſis, & neceſſaria diligentia in veritatis inveſtigatione adhibita, formemus dictamen, quo iudicemus verum eſſe, aut veroſimilius, actionem eſſe licitam. In formando ergo hoc dictamine, ſeu probabilitate hoc dictamen dirigente, ſolam veritatem inquirere oportet. Tunc vero ſolam veritatem inquirimus, quando illud lumen ſequimur quod proximius veritati inveniendæ apparet; quando mens noſtra iis rationum momentis, tum intrinſecus, tum extrinſecus arceſſitis, in actu primo veroſimilioribus & urgentioribus adhæret. Dum dicimus, probabilitatem ſubiectivam & formalem regulam proximam eſſe conſcientiæ dictaminis, non excludimus probabilitatem obiectivam. Quin addimus, quemquam debere in hac controverſia expendere ceterorum Theologorum ſententias; examinare vim rationum, antiquorum auctoritatem: & hæc omnia conferre cum æterna Dei lege, debita diligentia, & ſola intentione inveniendi veritatem. Quod vero, poſt hæc omnia ſincere peracta, ſibi veriſimilius apparet in actu primo, amplecti debet. Fieri aliquando poteſt ut ego aliorum Theologorum rationes infirmas deprehendam; & quæ illis fuerunt urgentia, mihi exilia ſint argumenta: atque adeo iudicem minus probabilem quæ ipſis probabilior fuit opinio. Sed dum hoc accidit, primum omnium ſincere ſpectandum eſt, num mea interſit, quod hæc opinio appareat probabilior; num hæc opinio faveat alicui meo privato commodo, aut humano reſpectui auram captandi, vel ad aurem loquendi. Et ſi hoc invenero, diffidere mihi debeo; & rationum mearum efficacitas ſuſpecta mihi ſit oportet. Si nihil horum occurrat, ſed veritas ſplendidior appareat poſt ſinceram inveſtigationem; ſi tamen obſtet communis auctoritas, antequam in opus prodeam, primum omnium recogitandum, tanti ne ego ſim, ut aliorum librare momenta valeam, num revera rationes meæ notabiliter prævaleant aliorum rationibus. Poſtremum alios viros doctos conſulere, & iuges fundere preces debeo, quibus a Deo lumen obtineam. Si, his omnibus ſincere peractis, probabilitas mihi valde maior apparuerit, tum amplectenda erit.

X. Ceterum perraro hoc accidit, quod nempe peculiaris opinio, adverſa communi Theologorum ſententiæ, ſit probabilior, taliſque appareat homini bene ad veritatem comparato. Quare futilia omnino ſunt, & prorſus inepta Probabiliſtarum obiecta adverſus Probabilioriſmum *ſubiectivum*. Siquidem communiter probabilitas *obiectiva* menſura

ſura eſt & regula probabilitatis *ſubiectivæ*. Antiquiores enim Theologi, qui eamdem diſpexere quæſtionem, rationes plerumque veritati propinquiores repererunt. Sublata aliqua peculiari graviſſima ratione, communiter ſuperbia non vacat, & errore a communi Theologorum ſententia receſſus. Hic locum habet effatum Salomonis: *Ne innitaris prudentiæ tuæ*. Circumſtantiæ peculiares non raro occurrunt, quæ cauſſam variant: & tum non recedimus ab anterioribus, ſi aliter ſentimus; ſed quæſtionem ab ipſis indictam decidimus ſecundum id quod probabilius apparet. Igitur in formanda probabilitate dirigente conſcientiam animus cum primis in veritatem amplectendam intentus ſit. Poſt ſerio perpendat Theologorum rationes: caveat ne aliqua peculiaris & occulta paſſio intellectum inclinet in partem carni aptiorem. Si quæſtio gravis ſit, ferventiores preces Deo offerat. Et tandem, omnibus expenſis, & Theologorum qualitate, & fama ſpectata, quod communius apud viros doctos, & pios, & Antiprobabiliſtas invenerit, illud amplectatur. Quorum autem Theologorum auctoritas præferenda ſit, alibi dicemus. Huic viæ inſiſtendum in conſcientia formanda, in probabiliori ſententia ſeligenda. Abuti his regulis homines valent Quid inde? Abutuntur & lege, abutuntur ſacramentis, abutuntur ſanctioribus conſiliis, abutuntur conſcientia. Quot ſunt qui erroneas ſibi effingunt conſcientias? Non ergo agendum ſecundum conſcientiam propriam? Auferenda ergo ſacramenta, quod iiſdem homines ſæpe abutantur? Quis tam inſipiens, ut talia effutiat? Probatum ergo manet, probabilitatem practicam relativam, ſeu ſubiectivam eſſe, in cuius formatione, ſervanda quæ præſcripſimus ſunt.

§. II.

Licitum eſt amplecti opinionem evidenter probabiliorem ex gravibus momentis pro libertate, relicta minus probabili tutiore pro lege.

I. ANtequam propoſita ſententia probetur, termini explicandi ſunt. Et primum, ut opinio probabilior præferri tutiori minus probabili poſſit, oportet ut maior probabilitas ſit certa & evidens, atque momentis *notabiliter* prævalentibus oppoſitæ opinionis rationibus: non enim quæcumque maior probabilitas, levibus fultà ratiunculis, ſufficit ut ſententia tutior minus probabilis relinquatur. Do exemplum. Paulus celebraturus contractum, præmiſſa ſufficienti diligentia, & ſincero examine facto, ut veritatem inveniat, iudicat ex momentis tum auctoritatis, tum rationis graviter prævalentibus contractum non eſſe uſurarium, ſed iuſtum, & licitum; ſimul tamen ſcit, alios Theologos probabiliter opinari eſſe uſurarium, & illicitum; & forte Theologi iſti probabilius iudicabunt, eſſe uſurarium contractum, divina, naturalique lege prohibitum. Quæritur, valeat ne Paulus celebrare hunc

Digitized by Google

contractum, quem probabilius modo explicato iudicat licitum, relicta oppoſita ſententia ſibi minus probabili, ſed abſque dubio tutiore?

II. Negantem ſententiam defendunt plures Antiprobabiliſtæ, Sinnichius, Vendrochius, Fagnanus, Mercorus, Contenſonius, Baronius (hi tres tamen quæſtionem hanc ex inſtituto non diſcutiunt) Henricus a S. Ignatio, & alii pauci. Adfirmantem communiter ceteri Antiprobabiliſtæ defendunt.

III. Ut clarior ſenſus propoſitæ ſententiæ percipiatur, perſpicue exponendus eſt huius vocabuli *tutior* ſignificatus. Porro ly *tutius* ſignificare poteſt ſecuritatem a peccato etiam *materiali*; ut, ſi Paulus abſtinet a præfato contractu, quem opinio minus probabilis uſura pollutum cenſet, *tutus* omnino eſt a legis tranſgreſſione, etiam *materiali*: & ab hac materiali tranſgreſſione *tutus* non eſt, ſi celebret contractum, ductus opinione evidenter probabiliore. Secundo ly *tutius* ſignificare poteſt ſecuritatem a tranſgreſſione formali legis. Et hoc modo Paulus, celebrans contractum vi opinionis certo probabilioris ex momentis valde præponderantibus, *tutus* eſt a peccato formali; licet forte contractus ſit uſurarius reipſa, & lege prohibitus, atque adſit materiale peccatum.

IV. Altera diſtinctio ſignificatus in verbo *tutius* magnopere perpendenda eſt. Igitur ly *tutius* ſignificare poteſt ſecuritatem a falſitate. Hoc autem in ſenſu opinio probabilior ſemper eſt tutior, ſive ſit pro lege, ſive ſit pro libertate. Quod enim eſt probabilius, eſt veroſimilius ſeu propinquius vero. Licet enim ob imbecillitatem mentis noſtræ interdum falſa ſint veroſimiliora; tamen communiter, & plerumque quod probabilius eſt, verum eſt; ſeu maior probabilitas frequentius, & ſecurius ducit ad veritatem aſſequendam quam minor probabilitas, ut Theologi omnes docent, aut docere debent. Hoc ergo in ſenſu opinio probabilior eſt etiam tutior, tutior, inquam, a falſitate: quia quod eſt veroſimilius, magis diſtat a falſitate, & proximius accedit veritati. Ergo quod probabilius eſt, tutius quoque eſt.

V. Sententia itaque adfirmans, licitum eſſe ſequi opinionem certo probabiliorem ex momentis valde prævalentibus rationibus oppoſitæ ſententiæ tutioris minus probabilis, evincitur. Licitum eſt exequi id quod, omnibus ſerio expenſis, apparet prudenter verum, & honeſtum. At dum ſententia adfirmans contractum iuſtum eſſe, mihi poſt adhibitam diligentiam neceſſariam, citraque paſſionem, veroſimilior oppoſita ex momentis graviter præponderantibus eſt, prudenter iudico, vel iudicare poſſum hunc contractum licitum eſſe, & iuſtum. Ergo &c. Maior certa eſt. Minor quoque propoſitio videtur vera. Nam oppoſita ſententia eſt minus probabilis, minuſque veroſimilis. Ergo prudenter nequeo illam eſſe veram iudicare. Antecedens eſt ipſa cauſſa quam verſamus. Conſequens hactenus demonſtratum eſt in toto hoc opere. Univerſa hæc doctrina confirmatur ex eo quod, ut formemus iudi-

Digitized by Google

iudicium prudens, minime requiratur omnimoda certitudo. Iudicium enim prudens non eſt actus nec ſapientiæ, nec ſynderesis, nec fidei divinæ. Ergo non requirit omnem certitudinem, excludentem omnem formidinem; ut evidenter demonſtrabo *cap. ſeq.* Cedo: nonne aliquod iudicium diſtinctum ab actu fidei divinæ prudenter imperari a voluntate poteſt? Quodnam iſtud? Evidens? Hoc neceſſarium eſt antecedenter ad imperium voluntatis: evidentia enim abripit mentem in ſui aſſenſum. Verum, cum hoc principium infra expendendum ſit, illud nunc prætereo.

VI. Confirmatur hæc noſtra communis ſententia auctoritate regul. xlv. in Iur. canon. & in civil. cxiv. *Inſpicimus in obſcuris quod eſt veriſimilius, vel quod plerumque fieri conſuevit.* Hæc regula pluribus aliis in locis iuris civilis, ubi non præcipitur, ſed permittitur ut licitum quod eſt veriſimilius, licet minus tutum, habetur. Hæc regula ipſi principio ſynderesis nititur: idcirco in omni foro admittitur. Ut vero plenius rem totam teneas, animadvertas velim, nos in præſentia loqui de iis quæ neceſſaria ſunt neceſſitate præcepti: nam in iis quæ ſunt neceſſaria neceſſitate medii, tutiora ſemper amplectenda ſunt: quia in his malus eventus vitandus potiſſimum eſt. In iis autem quæ neceſſaria ſunt neceſſitate præcepti, duo mala declinanda ſunt, alterum intellectus, voluntatis alterum, videlicet falſitas, & malitia materialis. Quando ſententia tutior eſt, unaque veroſimilior, neceſſitate præcepti amplectenda ea eſt: quia longius ab utroque diſtat extremo; & oppoſita utrique extremo ſubiacet. Quando e contrario una pars veroſimilior certo eſt, ſeu evidenter probabilior; conſilium quidem eſt tutiorem ſequi ad evitandum periculum etiam materiale; at præceptum non eſt. Quoniam licet hæc pars tutior ſeu remotior ſit a malitia, etiam materiali, ut ſapienter advertit P. Tyrſus Gonzalez *diſſer.* x. cap. I. ſ. 10. tamen tutior minime eſt a falſitate; ſed propinquius eidem accedit. In dubiis ergo id eligendum eſt tutius quod magis abeſt vel a malitia materiali, vel a falſitate, vel ab utroque ſimul. Id vero tutum non eſt quod propius accedit ad utrumque malum tum intellectus, tum voluntatis collective. Plura dicenda remitto ad caput ſequens.

§. III.

In confirmationem ſententiæ noſtræ explicatur propoſitio damnata ab Alexandro VIII.

I. Duæ ſunt in hac materia ſententiæ, laxitatis, & auſteritatis damnatæ. Altera eſt illa damnata ab Innocentio XI. in ord. 3. *Generatim, dum probabilitate, ſive intrinſeca, ſive extrinſeca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus*

nibus non exeatur, confiſi aliquid agimus, ſemper prudenter agimus. Altera ab Alexandro VIII. *Non licet ſequi opinionem vel inter probabiles probabiliſſimam*. Extremum ergo laxitatis damnatum ab Innocentio eſt, quod ſufficiat probabilitas, *quantumvis tenuis*; extremum rigoris proſcriptum ab Alexandro eſt, quod non ſufficiat probabilitas, *quantumvis maxima*.

II. Conveniunt Auctores noſtræ ſententiæ, Alexandrum non definiiſſe, licitum eſſe ſequi opinionem probabiliſſimam minus tutam. Quoniam propoſitio damnata indefinita eſt, & univerſalis, quæ, ut falſa ſit, ſat eſt quod aliqua particularis ſit vera, & licita. Verum autem eſt iuxta omnes, licitum eſſe ſequi opinionem probabiliſſimam, ſimulque tutiorem, aut æque tutam, quando lex pro utraque parte urget, & obligatio. Sit exemplum. Iudex certo conſcius innocentiæ hominis qui ex allegatis in proceſſu evidenter homicidii convictus eſt, iuxta S. Thomam tenetur illum ut reum damnare; ſecus opinatur Scotus. Pro utraque parte urget obligatio, & lex: neutra tuta eſt. In hoc caſu locum habet declaratio *Alexandri*, quod iudex ſequi valeat opinionem probabiliſſimam. Secus, quando occurrit ſententia tutior pro lege adverſus libertatem. Sic reſpondere valent rigidioris ſententiæ patroni.

III. Quamquam conceptis verbis Alexander noſtram non declaravit ſententiam; nihiloſecius tamen argumentatione ſatis valida id inferri contendimus. Nam propoſitio damnata accipienda eſt in ſenſu obvio, & naturali. Sed ſenſus obvius & naturalis propoſitionis damnatæ eſt, quod non liceat ſequi opinionem minus tutam, tametſi probabiliſſimam. Ergo ex eadem evidenter infertur ſententia noſtra. Prima propoſitio certa eſt apud omnes; illamque plures leges confirmant. Minor probatur. Idem eſt ſenſus propoſitionis damnatæ nunc ac antequam damnaretur. Sed obvius ſenſus ante damnationem erat, nemini licere uſum opinionis minus tutæ adverſus legem, tametſi probabiliſſimæ. Ergo idem & nunc ſenſus eſt. Minor propoſitio patet ex lectione Auctorum Lovanienſium, qui illam propugnabant ex eo quod ſententia, licet probabiliſſima, obnoxia ſit falſitati. Requirunt enim Auctores illi ad licite operandum omnimodam certitudinem de operis honeſtate.

IV. Quid quod nemo umquam in dubium vocavit, licitum eſſe ſequi opinionem probabiliſſimam faventem legi, atque adeo tutiorem? Si vero utriuſque opinionis idem omnino & æquale periculum urgeat, & neceſſe ſit alterutram eligere; ut in allato iudicis exemplo: tum ſufficit maior probabilitas, immo & æqualis. Alterutrum ergo dicendum, aut ineptam eſſe, & fruſtraneam damnationem propoſitionis; aut futilem adverſariorum interpretationem.

V. Hinc patet, poſſe iudicem in tribunalibus iudicium ferre, quando de iure partium diſputatur, ſecundum opinionem illam quam poſt maturum diligenſque examen, citraque paſſionem deprehenderit aut unice probabilem, aut longe probabi-

Digitized by Google

babiliorem. Alioquin iudices in litibus controverſis numquam poſſent ſententiam ferre; cum in his veritatem evidenter reperire nequeant.

§. IV.

Reſponſa, & obiecta P. Henrici a S. Ignatio.

I. P. Henricus a S. Ignatio, qui prolixe hanc quæſtionem verſat *Lib. II. cap.* lxxii. *& ſeqq.* fatetur *cap.* xc. *num.* 1110. argumenta quæ indicavimus, & plura alia, quæ brevitatis gratia miſſa fecimus, ſibi ineluctabilia viſa fuiſſe. Verum, inquit, mihi profundius in lege Dei mentem defigenti, remque maturius expendenti, viſa tandem ſunt leviora. Contra mihi accidit. Adeo ſunt varia hominum ingenia. Fateor tamen, non adeo mihi veram eſſe quam propugno ſententiam, ut ſecuritatem tribuam illam amplectenti. Sed, re ſerio perpenſa, mihi veroſimilior apparet, tum ob unanimem fere Doctorum auctoritatem, tum ob vim rationum, tum denique quia clementior oppoſita. Malo enim in extremum benignitatis quam nimii rigoris declinare. Reſponſa quæ laudatus Henricus præbet ad argumentum ex damnata ab Alexandro propoſitione petitum, evidenter imbecillia ſunt. Nec maioris ponderis ſunt cetera.

II. Ut clarius teneas ſententiæ noſtræ, & adverſariorum intelligentiam, ſcias oportet, præfatum Henricum, Sinnichium, & alios, ad licite operandum requirere omnimodam certitudinem, excludentem vel levem formidinem. Quare negant, licitum eſſe ſequi opinionem vel probabiliſſimam, ſi contraria minus tuta ſit, vel exigue probabilis: quam opinionem comprehendi in propoſitione damnata ab Alexandro, ſatis efficaciter probatum eſt. Adverto autem, mihi probari ſententiam illam quæ docet, licitum haud eſſe ſequi opinionem probabiliorem, quando contraria magis tuta, non exigue, ſed valde probabilis eſt in occurſu probabilioris. Quoniam cum in conſpectu probabilioris ſit valde probabilis, & ſimul tutior, adhuc urget, & non leviter pertrahit intellectum in ſui aſſenſum. Hic dicendi modus, ut dixi, mihi ipſi probatur. Quapropter declaravi, tum ſolum licitum eſſe ſequi probabiliorem minus tutam, quando evidenter conſtat hæc maior probabilitas ex fundamentis valde graviterque præponderantibus, ſeu cum gravi exceſſu ſuper oppoſita probabilitate; adeo ut opinio tutior ſit leviter probabilis.

III. Obiicies 1. ex D. Auguſtino, qui *hom.* xli. ut refertur in cap. *Si quis autem* de pœnit. diſt. vii. inquit: *Tene certum, dimitte incertum*. Sed omnis opinio, licet probabilior, habet incertitudinem maxime in conſpectu tutioris. Ergo &c. Reſpondeo. Omnis opinio habet incertitudinem levem, concedo; gravem, nego. Nec quælibet opinio, nec quælibet certitudo, & contra, movet intellectum, aut ſufficit pro regimine conſcientiæ. Sed opinio gravi fundamento nixa, quæque certitudinem

dinem affert probabilem, ſeu moralem, excludentem omnem gravem incertitudinem. Quare Auguſtinus eam certitudinem præſcribit quæ moraliter poſſibilis eſt humanæ imbecillitati; ſecus quæ fugit communem & ordinariam ſedulam & ſinceram inveniendæ veritatis intelligentiam.

IV. Obiicies 2. S. Thomas *quodlib.* VII. *art.* 5. docet: *Omnis quæſtio, in qua de peccato mortali agitur, niſi expreſſe veritas habeatur, periculoſe determinatur.* Quicumque opinatur, veritatem expreſſe non videt. Item *quodlib.* VIII. *art.* 13. ſcribit, quod *ſi operans in quamdam dubitationem inducitur, & ſic, ſi manente tali dubitatione plures præbendas habeat, periculo ſe committit; & ſic procul dubio peccat.* Reſpondeo. Veriſſima eſt Angelici doctrina. Et ad primum textum quod attinet, dubio procul non levi diſcrimini ſe ſe committit qui in obſcuris morum controverſiis, in quibus veritas latitat, abſque ſevero gravique examine definit, deciditque, & quæ ſibi incerta ſunt, pro certis venditat. Quoties ergo quæſtio dirimenda occurrit obſcura & gravis, ſevere examinanda eſt; & niſi veritas expreſſe appareat, caute decidendum eſt. Quod poſt maturum examen videtur veroſimilius, ut tale proponendum eſt, ſecus ut certum. Non eſt promittenda ſecuritas, quando veritas expreſſe non apparet. Probabiliſtæ ſunt qui vades, & ſponſores ſe ſe præbent conſcientiarum, paſſim ſecuritatem crepantes, ut mox dicemus.

V. Ad alterum textum ex *quodlib.* VIII. *art.* 13. plura diximus alibi. Mirifica ſunt reſponſa, & commenta quibus Probabiliſtæ eludere eiuſmodi textum conantur. Breviſſime dicimus, non aliud in textu allato S. Doctorem intelligere, niſi peccare eum qui dubius operatur. Omnes enim adfirmamus deponendum dubium eſſe, antequam in operationem erumpatur. Alia verba quæ ibidem Angelicus habet, fortius urgere videntur: nempe: *Illud quod agitur contra legem, ſemper eſt malum; nec excuſatur per hoc quod eſt ſecundum conſcientiam.* Hæc ultima verba intelligenda ſunt ſecundum conſcientiam *errantem vincibiliter*. Nam cum ibidem loquatur de lege abſolute accepta, evidens eſt admittendam eſſe conſcientiam invincibiliter errantem circa legem ſaltem poſitivam. Plura alia nunc omitto.

VI. Obiicies 3. In dubiis tutior pars eſt eligenda, ut omnes docent Antiprobabiliſtæ. Sed quamvis probabilior opinio ſit pro libertate, tamen quæ eſt pro lege, tutior eſt. Ergo iuxta principia Antiprobabiliſtarum hæc eligenda eſt. Accedit quod qui amat periculum, peribit in illo. Sed quamtumvis opinio ſit probabilior, periculum non aufertur; cum oppoſita opinio tutior ſit. Ergo hæc eligi debet.

VII. Reſpondeo. Dupliciter aliqua opinio tutior eſſe poteſt; nempe tutior a peccato materiali, & tutior a falſitate. Porro iuxta circumſtantiarum varietatem quandoque eligenda eſt opinio quæ tutior ſit ab utroque extremo: interdum eligenda eſt tutior a falſitate, ſecus a peccato materiali, ut ſupra explicatum eſt. Opinio evi-

Digitized by Google

evidenter probabilior cum magno, & manifeſto exceſſu pro libertate ſupra aliam quæ ſtat pro lege, tutior eſt a falſitate: tunc enim illud eſt tutius quod eſt veroſimilius. Et hæc regula: *In dubiis tutior pars eſt eligenda*: intelligenda eſt, & explicanda per hanc aliam: *Inſpicimus in obſcuris quod eſt veriſimilius, vel quod plerumque fieri conſuevit*. In his quæſtionibus quod primo loco intellectus quærit, eſt *veritas*. Quod verum eſt, tutum eſt; & quod eſt verius, tutius quoque eſt in iis quæ ſunt neceſſaria neceſſitate præcepti. In noſtro caſu opinio probabilior cum magno exceſſu, & ex fundamentis valde prævalentibus pro libertate contra tutiorem pro lege minus probabilem, eſt verior, ſeu unice vera, atque adeo tuta. Porro inter duas propoſitiones tutas electio tutioris eſt conſilii, non præcepti. Ad id quod ſubditur, reſpondeo, periculum eſſe remotum, quod vitare non tenemur; ſecus proximum. Nec reponant Probabiliſtæ, nos reiicere hanc diſtinctionem adhibitam in defenſione Probabiliſmi. Quoniam opinio minus tuta, ſimulque minus probabilis, proxima eſt utrique extremo & falſitatis, & peccati formalis. Idcirco merito dicimus, tum periculum formale eſſe & proximum.

VIII. Plura alia obiicit P. Henricus a S. Ignatio, quæ miſſa facio, tum quod ſeipſis corruunt, tum quod de iis mox ſermo redibit.

CAPUT II.

De certitudine ultimi iudicii practici dirigentis conſcientiam. Rigor nimius Probabiliſtarum Reflexiſtarum, potiſſimum P. Antonii Terilli.

I. PLures recentes Probabiliſtæ pro licita operatione requirunt dictamen, quod practice practicum appellant, certum certitudine evidenti, & quidem metaphyſica; quod vix credibile eſt, ut advertit Camargo *Lib. II. contr.* IV. *art.* 7. *§.* 1. *num.* 431. Probabiliſtarum Reflexiſtarum facile princeps eſt P. Antonius Terillus, qui *tract. de conſc. quæſt.* XIII. *aſſert.* 5. *num.* 22. hæc ſcribit: *Ultimum conſcientiæ dictamen, regulans operationem honeſtam, non ſolum debet eſſe moraliter certum, ſed etiam eſt, & eſſe debet evidens*. Probat vero *num.* 23. & 24. *pag.* 183. hoc dictamen debere eſſe evidens evidentia metaphyſica. Ex plurimis pauca verba tranſcribo, quæ ſufficiant ad fidem faciendam. „ Conſcientia regulans actionem honeſtam „ eſt dictamen *infallibiliter* repræſentans veram honeſtatem in electione ponenda „.... At omnis actus certus & infallibilis tam ex parte ſubiecti, quam ex „ parte obiecti, ſi fidem demas, eſt evidens. Ergo & ultimum conſcientiæ dicta- „ men evidens eſt, *& quidem metaphyſice evidens*. Cum enim obiectum illius non „ ſit quid a ſenſibus dependens; dictamen illud eſt perſuaſio de obiecto immediate „ ſolum intelligibili. *At de tali obiecto aliam evidentiam quam metaphyſicam habere*

„ *non*

Digitized by Google

„ *non poſſumus. Ergo eſt metaphyſice evidens.* " Latiſſime ibi hoc evincere nititur incredibile paradoxon.

II. Viden' lapidem, non philoſophicum, ſed probabiliſticum? Directæ propoſitiones, ex quibus primum directum dictamen elicitur, minus veroſimiles ſunt, immo magis falſæ quam veræ: & mirifico probabiliſticarum reflexionum artificio evadunt infallibiles, evidenteſque. Pariunt dictamen evidens *evidentia metaphyſica*. Dictamen infallibile in rebus dubiis? Niſi hæc monſtra ſint, quænam erunt?

III. Primores Probabiliſtæ, & quidem doctiores, Medina, Vaſquez, Sanchez, Lorca, Granados, Salas, impoſſibile reputarunt in rebus dubiis dictamen infallibile. Communiter Antiprobabiliſtæ cum SS. Thoma, Antonino ſuſtinent, ſatis eſſe ad operationem honeſtam dictamen vere probabile, ut clarius mox explicabitur.

§. I.

Varii certitudinis gradus. Diverſa Theologorum placita.

I. TRiplicem diſtinguere certitudinem Scholaſtici ſolent, phyſicam, metaphyſicam, moralem. *Phyſica* eſt quæ experimento nititur, & argumentis, quæ naturaliter decipere nequeunt, quæque evincunt, rem naturaliter ſecus ſe habere non poſſe. *Metaphyſica* eſt quæ rationibus adeo invictis, & evidentibus fulcitur, ut demonſtret ita firmam eſſe veritatem alicuius propoſitionis, ut neque divina poteſtate aliter ſe habere queat. *Moralis* certitudo eſt quæ motivis fallibilibus nititur: eſtque duplex, ut ex Bellarmino advertit Gonzalez *diſſ.* x. *num.* 14. Altera quæ aliqua credenda proponit ob auctoritatem humanam, ſed ita confirmatam, & celebrem, ut omnem formidinem prorſus excludat: cuiuſmodi ſunt, Demoſthenem, Homerum, Virgilium, Ciceronem fuiſſe inſignes viros; Hieroſolymam eſſe in Palæſtina, Conſtantinopolim in Thracia, Alexandriam in AEgypto; & plurima alia id genus. Alia eſt certitudo moralis, quæ coniecturis, & rationibus talibus nititur, quæ hominem ſecurum reddunt, & anxietatem excludunt, non tamen formidinem omnem expellunt: & hæc certitudo moralis opinionis eſt. Hæc porro certitudo excludit periculum, non logicum, aut metaphyſicum, ſeu deceptionem pariter metaphyſicam, ſed moralem; admittit vero formidinem, ſed levem, & prudenter contemptibilem.

II. Hoc in ſenſu intelligenda eſt plurium Theologorum Antiprobabiliſtarum doctrina. Caietanus verbo *Opinio* hæc ſcribit. *In operandis, niſi tutiorem partem eligendo, non licet opinionem cuiuſcumque aſſumere ut regulam operis. Quoniam eo ipſo quod operatio regulanda committitur opinioni, committitur regulæ ambiguæ: quia opinio omnis ambigua eſt, utpote cum formidine alterius partis. Et quia præſuppони-*

tur,

Digitized by Google

tur, quod non eligatur tutior pars, conſequens eſt ut operatio committatur regulæ ambiguæ ad caſum peccati, ac per hoc exponatur periculo peccandi; quod conſtat eſſe illicitum.

III. Caietanus a regula operationis eam opinionem excludit quæ annexam habet non ſolum formidinem logicam, ſed ambiguitatem, & dubitationem moralem de malitia operis: quod & ex relatis verbis, & ex iis quæ e veſtigio ſubdit, conſtat. Pergit enim: *Et ſi de peccato mortali agitur, conſtat eſſe peccatum mortale facere ſcienter operationem dubiam, an ſit mortalis.* Nomine vero opinionis, ut ſapienter prius adverterat P. Tyrſus Gonzalez *diſſ.* x. *num.* 12. intelligit Caietanus infimam opinionis ſpeciem, quæ nimirum annexam habet dubitationem de malitia operis. At non propterea reiicit opinionem vere probabilem in ſenſu a nobis explicato, quæ moralem formidinem, & prudentem dubitationem excludit, & moralem certitudinem adiunctam habet; ut ex verbis immediatis conſtat. Subdit itaque Caietanus: *Et hoc intellige de opinione proprie dicta, quæ eſt cum formidine alterius partis. Non enim propterea aliquid opinione tenetur, quia diverſi Auctores contraria ſentiunt: quoniam cum huiuſmodi contrarietate ſtat quod una pars ſit ratione ſufficiente ad moralem certitudinem fulta, & iam non eſt opinio apud capientes rationem illam. Sed quia neſciunt multi diſcernere inter certitudinem moralem, & mathematicam, omnia quodammodo locant ſub opinionibus.* Mentem ergo Caietani paucis habe. Opinio levibus innixa momentis, quæ intellectum fluctuantem, & ancipitem relinquit, nequit eſſe regula operationis. Contra opinio quæ, licet non habeat certitudinem demonſtrativam, ſeu mathematicam, habet tamen certitudinem moralem excludentem prudentem formidinem, ſufficiens eſt regula honeſtæ operationis. Et hoc in ſenſu loquitur Armilla cum nonnullis aliis.

§. II.

Ad licite operandum ſufficit dictamen vere probabile, ſeu moraliter certum, iuxta SS. Thomam, Antoninum, alioſque communiter tam antiquos, quam recentes Antiprobabiliſtas.

I. Certitudo moralis, ut dictum eſt, ſi preſſe loqui velimus, eadem eſt ac certitudo vere probabilis. Et ut tollatur ambiguitas, & confuſio, quam voces eiuſmodi parere ſolent, ob diverſum loquendi modum a quibuſdam uſurpatum, advertendum, nos loqui de *vera* probabilitate, prout diſtincta a *falſa*. Falſam probabilitatem vocamus illam a Probabiliſtis excogitatam, quæ nempe vaga eſt & verſatilis, ad verum & ad falſum indifferens, quin etiam magis falſo quam vero

vero affinis & propinqua eſt. Vera autem probabilitas unice verum ſpectat, & quoad fieri poteſt, vero accedit, & reapſe ut in pluribus verum aſſequitur, & in paucioribus deficit. Hanc nos cum omnibus antiquis dicimus ſufficientem eſſe regulam operationis honeſtæ.

II. Ut hoc evincam, duo teſtimonia ex pluribus proferam. Primum eſt S. Thomæ, qui 1. 2. *quæſt.* XCVI. *art.* 1. *ad* 3. hæc habet. *Non eſt eadem certitudo quærenda in omnibus, ut in I. Ethic. dicitur. Unde in rebus contingentibus ſicut ſunt naturalia, & res humanæ, ſufficit talis certitudo, ut aliquid ſit verum ut in pluribus, licet interdum deficiat in paucioribus.* Lubet referre verba Ariſtotelis Lib. I. Ethic cap. III. *Diſciplinati enim eſt, in tantum certitudinem quærere ſecundum unumquodque genus, in quantum rei natura recipit. Proximum enim videtur & Mathematicum perſuadentem acceptare, & Rethoricum demonſtrationem expetere.* Quæ verba ſic interpretatur ibidem S. Thomas. *Quia ad hominem diſciplinatum, ideſt bene inſtructum, pertinet, ut tantum certitudinis quærat in unaquaque materia, quantum natura rei patitur.* Plura prætereo brevitatis gratia.

III. Alterum teſtimonium eſt S. Antonini I. Part. tit. III. cap. X. *Tertia conditio* (inquit) *moralis, ſeu civilis tangitur in principio Ethicorum, ubi dicitur, quod diſciplinati eſt in unaquaque re certitudinem quærere iuxta exigentiam materiæ. Neque vitioſum eſt perſuadentem quærere Mathematicum, & Moralem demonſtrantem. Non enim conſurgit certitudo moralis ex evidentia demonſtrationis; ſed ex probabilibus coniecturis groſſis, & figuralibus, magis ad unam partem quam ad aliam ſe habentibus. Dicitur autem probabile quod pluribus, & maxime ſapientibus apparet verum Ex hoc igitur ſequitur quod in humanis agibilibus ſufficit talis certitudo quæ non ſemper ſcrupulos omnes abiiciat, ſed ſufficit ut contemnat.*

IV. Hinc patet quantum abludat a vero P. Azorius, dum *Tom. I. Lib. II. cap.* XVI. affingit S. Thomæ, aliiſque manifeſtam falſitatem, quod nempe Doctor ſanctus exigat evidentem & omnimodam certitudinem in dictamine conſcientiam dirigente. Patet enim ex allatis, & ex plurimis aliis textibus, quos afferre poſſem, S. Doctorem non aliam exigere certitudinem niſi eam quam materiæ conditio fert. Porro materia neceſſaria neceſſariam, contingens contingentem notitiam exigit. Materia moralis ut plurimum contingens eſt. Ergo notitiam contingentem, ſeu vere probabilem, moraliterque certam, non maiorem poſtulat. Hanc ipſam, & nullatenus infallibilem, & abſolute certam, defendunt communiter Theologi Antiprobabiliſtæ, etiam recentiores, nedum antiqui.

V. Hoc in ſenſu loquitur Antonius Charlas, dum aſſerit, haud licere ſequi minus tutam probabiliorem, dum oppoſita magis tuta probabilis exiſtit. Quoniam, ſi probabilis exiſtit, iam minus tuta non eſt evidenter, & cum magno exceſſu probabilior. Idem quoque ſentit P. Iulius Mercorus, quem lege *II. Part. art.* 7.

Idem

Digitized by Google

Idem Proſper Fagnanus cap. *Ne innitaris*, ubi hæc habet num. 109. *In moralibus non requiritur certitudo evidens, ſeu mathematica, immo vitioſum eſt illam quærere, teſte Philoſopho I. Eth. cap.* III. *tum quia alioquin nihil poſſemus : etenim omnino impoſſibile eſt omnium eſſe demonſtrationem, ut legitur IV. Met. cap.* II. *tum denique quia, ſi licitum eſt ſequi opinionem probabiliorem, cuius oppoſita eſt probabilis, ut patebit infra* &c. Quare immerito P. Munieſsa *ſtimul.* 7. §. 10. tutiorisſmum affingit Fagnano, Mercoro, Baronio, aliiſque. Verum habet quod interdum hi Auctores, aliique Antiprobabiliſtæ vocibus utuntur minus aptis, quibus ad damnatum rigorem Sinnichii, aliorumque accedere videntur. Ceterum ſi attente, & integre legantur, a communi ſententia non recedunt. Henricus tamen a S. Ignatio in extremum nimii rigoris prolapſus videtur; & dum propoſitionem 3. Alexandri VIII. interpretari conatur, hæret ad aquas.

§. III.

Sententia P. Antonii Terilli, aliorumque recentium Antiprobabiliſtarum de metaphyſica certitudine dictaminis practici aperte repugnat ſacræ Scripturæ, Concilio Tridentino, & Patribus.

I. P. Antonium Terillum propugnare neceſſitatem dictaminis quod ſit certum certitudine *metaphyſica* ad honeſte operandum, patet ex eius textibus ſupra allatis ſub initium *cap.* II. Antequam vero falſitatem ſententiæ *Terilli*, aliorumque Probabiliſtarum evincam, lubet pauca verba tranſcribere ex P. Ignatio de Camargo, qui *Lib. II. contr.* IV. *art.* 8. *num.* 491. hæc ſcribit. *Precor te, candide lector, ne mireris, ſi dicere compellar, neſcire prorſus me, quibus libris utantur recentiores hi Theologi prudentiſſimi, intrepidiſſimi, & infallibiles, qui tantam, tamque facilem nobis ſpondent ſecuritatem in operando.*

II. Probabiliſtæ ſemper ſuper latera abyſſi ambulant, & in extrema ſemper impingunt. Modo contendunt, ſatis eſſe ad operandum honeſte opinionem magis falſam quam veram; poſt contendunt, ad honeſtam operationem requiri certitudinem infallibilem, ſeu metaphyſicam honeſtatis operationis eliciendæ. Incredibilia hæc forent paradoxa, niſi verba Terilli tranſcripta fuiſſent. Verum ad id quod propoſui, accedo.

III. Probo ergo, ſententiam Terilli repugnare S. Scripturæ. Pſalm. II. *Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Item Pſalm. XVIII. *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me.* Sed audi Apoſtolum Paulum I. Cor. IV. *Nihil mihi conſcius ſum; ſed non in hoc iuſtificatus ſum. Qui autem iudicat*

me , Dominus eſt . Et ad Philip. cap. II. *Cum metu & tremore veſtram ſalutem operamini* . Apocalypſis cap. III. *Dicis , quia dives ſum : & neſcis , quia tu es miſer , & miſerabilis , & pauper , & caecus , & nudus* .

IV. Innumera alia ſunt Scripturarum teſtimonia, quæ Terilli, aliorumque Probabiliſtarum metaphyſicam ſecuritatem improbant, damnantque . Clamant ubique Scriptores divini , cor hominis inſcrutabile eſſe , ſoli Deo notum , abyſſum profundam , latebrarum pleniſſimam . Quid quod ipſi viri Dei , nullius ſibi culpæ conſcii , occultas animi inſidias pertimeſcebant ? Non eſt unus ex mille qui ſe iuſtificare apud Deum poſſit. Quo ſanctiores ſunt homines, eo altiore percelluntur timore in conſpectu Dei , etiam dum conſcientia non clamat , non accuſat . Nemo eſt ſuæ propriæ reclamantis conſcientiæ iudex ; ſed aliorum tribunali quiſque ſe ſe ſiſtat oportet . Hinc vero ſyrtes , hinc ſcopuli. A pſeudoprophetis cavendum Scriptura admonet, probandos eſſe Dei ſpiritus, vigilandum, ne Angelus Satan in Angelum lucis transfiguretur , & ne lupi rapaces paſtorum veſtes induant, ut crudelius oves devorent : venturos Antichriſtos , pſeudoapoſtolos , falſos Prophetas , fallaces magiſtros , aſſentatores Theologos , qui placentia pro hominum ingenio loquantur, qui dicant malum bonum , bonumque malum , qui beatum populum prædicent , & ſecuritatem ſpondeant . Periculum imminet ingens, ut iſtorum dulciloquiis, & præſtigiis animæ capiantur noſtræ . Nos arctam refugimus viam , anguſtam devitamus ianuam . Via lata , & ſpatioſa arridet . Pœnitentiæ ſeveritatem , carnis conflictationem deteſtamur, & appetitiones noſtras mortificationis freno cohibere reſpuimus . Idcirco magiſtris ſeductoribus perquam facilem aurem aptamus , quod noſtris cupiditatibus faveant, & deſideriis . Mendaces eſſe hominum ſtateras, falſa iudicia ſcimus ; nihiloſecius errorum blandimentis capimur, & verſuti ſermones nos decipiunt . Hæc, & alia longe plura meditantes viri ſancti verentur omnia opera ſua , eadem ſcrutantur ; & ne decipiantur , orant , vigilant , lugent , atque lumen divinum ſine intermiſſione implorant .

V. Quis eſt modo qui non videat , ſecuritatem probabiliſticam illuſionem eſſe , verendumque præſtigium ? Docent laudati Probabiliſtæ, nos operationum noſtrarum honeſtatis ſecuritatem habere poſſe, & quidem *metaphyſicam* . Nihil timendum ſuper iudiciis noſtris , nihil ſuper conſcientia noſtra hic & nunc operante verendum inclamant . Nihil formidandæ amoris proprii inſidiæ , nihil occultæ ſuperbiæ molimina pertimeſcenda contendunt . Hæccine ſalutis noſtræ incertitudini, hæccine humilitati, timori, & vigilantiæ , quam adeo frequenter Evangelia inculcant , reſpondent , congruuntque ? Hæc , lector , ſerio expende : & niſi probabiliſticam P. Terilli metaphyſicam certitudinem , collatam cum divinorum iudiciorum ſeveritate, ſis deteſtaturus, ſtupidus ipſe ſim.

VI.

Digitized by Google

VI. Quod ſi te Scripturarum oracula non urgerent, audi quid contra hæreticorum ſecuritatem decernat Synodus Tridentina ſeſſ. VI. cap. IX. *Sed neque illud aſſerendum eſt, oportere eos qui vere iuſtificati ſunt, abſque ulla omnino dubitatione apud ſemetipſos ſtatuere, ſe eſſe iuſtificatos, neminemque a peccatis abſolvi, ac iuſtificari, niſi eum qui certo credat ſe abſolutum, & iuſtificatum eſſe . . . . cum nullus ſcire valeat certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſecutum.*

VII. Huic doctrinæ Tridentini aperte repugnat metaphyſica Probabiliſtarum certitudo. Reflexiſtæ Probabiliſtæ exigunt dictamen honeſtatis propriæ operationis ita certum & infallibile, ut omnem prorſus timorem excludat, & formidinem. Ergo iſtorum ſententia in novatorum errorem recidere videtur. Nec eſt quod reponas, Lutheranos exigere certitudinem fidei divinæ. Nam heinc inſtauratur argumentatio adverſus Probabiliſtas. Error Lutheranorum eſt, hominem in ſuis operationibus eſſe certum certitudine infallibili, quæ omnem prorſus excludat formidinem. Hanc certitudinem ſola fides divina in rebus ad conſcientiam pertinentibus præbere valet. Ergo, hac fide excluſa, nulla habetur de noſtrarum operationum moralium rectitudine certitudo abſoluta, cuiuſque formidinis vacua. Si abſque hac fide certitudo iuſtificationis infallibilis haberi poſſet, vana eſſet Tridentini doctrina: quod hæreſim redolet. Ergo noſtræ conſcientiæ, abſolute loquendo, certitudo infallibilis, & metaphyſica, cuiuſque formidinis vacua, haberi nequit ab alio principio quam a fide divina. Hæreſis eſt aſſerere, nos certos eſſe certitudine fidei divinæ de noſtræ operationis moralis ſanctitate. Ergo alterutrum fateri debent Probabiliſtæ Reflexiſtæ, aut cum hæreticis defendere certitudinem ultimi dictaminis, dirigentis operationem moralem, eſſe certitudinem fidei divinæ; aut abiurare proprium ſyſtema coguntur, certitudinem nempe honeſtatis operationis eſſe metaphyſicam.

VIII. Confirmatur aſſertio noſtra. Non minoris facienda eſt nobis anima, ſeu conſcientia noſtra, quam operatio noſtra; ſeu non minus ſolliciti eſſe debemus de bono conſcientiæ noſtræ ſtatu, ac de operationis noſtræ honeſtate. At conſcientiæ noſtræ, ſeu iuſtificationis noſtræ ſecuritatem abſolutam, & infallibilem quærere non aſtringimur. Ergo multo minus operationis noſtræ metaphyſicam certitudinem inveſtigare debemus. Maior propoſitio videtur natura ſua evidentiſſima. Quid enim diligentius in hac mortali vita inveſtigare fidelis debet quam animæ ſuæ ſtatum, quam ſcire ſe gratia privatum non eſſe, ſed a gravi noxa mundum, Dei filium, & æternæ felicitatis heredem? Huc ſane tendere hominum ſtudia debent, induſtriæ, & conatus. Unica utique operatione crimінoſa ſtatus animæ deturpatur, gratia amittitur. Sed hinc non aliud infertur, niſi qua diligentia invigilo ſuper gratiæ divinæ cuſtodia, animæque ſanctificatione, eadem

 me

Digitized by Google

me debere declinare cuiuſque operationis meæ malitiam. Nemo vero dixerit, plus me debere eſſe ſollicitum de noxia operatione evitanda quam de gratia divina poſſidenda, & conſervanda. Hæc omnia comperta ſunt & evidentia. Minor propoſitio eſt doctrina Scripturæ ſanctæ, & univerſæ catholicæ Eccleſiæ, ut oſtenſum eſt. Illatio vero legitima, & neceſſaria.

IX. Varia ad præfata argumenta reſponſa P. Terillus exhibet *de regul. mor. Part. II. quæſt.* xl. *a num.* 45. ſed omnia vana, & ex proprio cerebro conficta. Infinitus eſſem, ſi omnia refellere vellem. Pauca obiter delibabo. Concedit, nos certos eſſe de non peccato, quando ſequimur opinionem certo probabilem; at negat heinc inferri, nos certos eſſe de ſtatu gratiæ. Quia, inquit, ſtatus gratiæ non obtinetur niſi per ſacramenta, vel per contritionem perfectam. Sacramenta autem ab intentione miniſtri pendent. Idcirco diſpar ratio.

X. Verum hæc non ſolvunt argumentum factum. Nam, concedente Terillo nos certos metaphyſice eſſe debere, & poſſe de honeſtate operationis noſtræ, conſequitur, nos certos eſſe non peccare in hac aut illa operatione. Conſtituamus hanc hypotheſim. Puer rite baptizatus gratia ſanctificante perfuſus eſt. Hic, lumine rationis effulgente, operatur ſemper iuxta opinionem certo probabilem, aut ſcit ſe operari adverſus eamdem. Ergo ſcit ſe peccare, aut non peccare. Porro qui ſcit ſe non peccare, ſcit ſe gratiam receptam in baptiſmo non amiſiſſe. Ergo ſcit ſe eam habere, & certitudine quidem evidenti ac metaphyſica.

XI. Tandem hæc metaphyſica certitudo unice comparatur *artificio illo* ſane *myſterioſo* reflexionum humanæ mentis. Concedunt, probabilitatem directam, ſive formalem, ſive obiectivam, fallibilem eſſe. Deinde contendunt, dictamen, ex his principiis incertis & fallacibus formatum, eſſe certum certitudine metaphyſica. Hic eſt illorum ſyllogiſmus. Quod eſt probabile, eſt licitum. Poſſe pingere die feſto eſt probabile, Ergo licitum. Multiplicent Probabiliſtæ reflexiones uſque ad diem iudicii: ultimum iudicium numquam a linea probabilitatis extrahent.

XII. Poſtremo, ut plenius teneas ſententiæ noſtræ ſenſum, nos non negamus, dari interdum poſſe certitudinem evidentem honeſtatis operationis noſtræ. Sed id quod negamus, eſt, neceſſariam eſſe eiuſmodi certitudinem ad honeſte operandum; immo frequenter eſſe impoſſibilem aſſerimus. Ecquo auſu iactabunt Probabiliſtæ, ſe in tanta actionum, negotiorumque multitudine numquam falli, quod nihil omiſerint, nihil neglexerint eorum quæ præſtanda erant?

XIII. Obvium proponamus exemplum. Sacramenti pœnitentiæ miniſter, quamvis nequeat formare iudicium evidens de valore ſacramenti, ut tamen honeſte operetur iudicare debet, ſe prudenter gerere, & ex parte ſua omnia præſtare

quæ

Digitized by Google

quæ humano modo conducunt ad diſcernendum numerum peccatorum, circumſtantias, ſpecies, & pœnitentis dolorem, ac propoſitum non peccandi de cetero. Debet prudenter iudicare, ſe congrua porrigere remedia vulneribus ſanandis, ſufficienter inſtruxiſſe pœnitentem, eumque ab ignorantiis pro virili liberaſſe, opportunam demum ſatisfactionem impoſuiſſe. Niſi prudenter iudicet, hæc omnia ſe peregiſſe, iudicare nequit ſe prudenter abſolutionem impertiiſſe. Quid? prudenter ne iudicabit ſe honeſte & licite confeciſſe ſacramentum, licet cognoſcat ſe non peregiſſe ea quæ peragere debebat, ut legitimum conficeret ſacramentum?

XIV. Dicant nunc nobis Probabiliſtæ, an ipſi nullam impendant abſolutionem, antequam iudicium forment certum, & quidem metaphyſica certitudine, ſe ea omnia adamuſſim peregiſſe quæ indicavimus? Aut adfirmare debent; aut abnegare propriam opinionem. Si adfirment: putaſne ne unum ratione præditum invenient qui fidem iiſdem adhibeat? Stat ergo prudens iudicium abſque metaphyſica & infallibili certitudine, cum ſola morali, ſeu vere probabili, ut ſupra explicatum eſt.

XV. Hæc omnia evidentius patent ex propoſitione damnata ab Alexandro VIII. Nam certum eſt, vi talis propoſitionis licitum eſſe cuipiam ſuam dirigere conſcientiam iudicio directo de operationis honeſtate non abſolute certo, ſed vere probabili. Sed ex iudicio tantum probabili nemo eruere valet iudicium certum & evidens de honeſtate eiuſdem actionis ſub eiſdem circumſtantiis. Neque ullo principio reflexo fieri valet ut iudicium directum de honeſtate obiecti novam aliquam accipiat certitudinem de eadem obiecti honeſtate relate ad legem Dei antecedentem: quoniam hæc principia reflexa nequeunt efficere ut obiectum iſtud firmius, aut propinquius coniungatur cum lege Dei. Quod ſi recurſus fiat ad legem indirectam, & conſequentem; iam ſupra pro dignitate, quam ſit chimærica eiuſdem novæ legis inventio, oſtenſum eſt.

XVI. Ex his colliges, paucos illos Antiprobabiliſtas qui certitudinem abſolutam dictaminis ultimi requirunt, aut fœdus inire debere cum Probabiliſtis, quod numquam eveniet; aut ſuam de abſoluta certitudine deſerere opinionem. Nam ſi eam propugnare velint, aut labantur in errorem Sinnichii, aut confugiant ad principia reflexa Probabiliſtarum neceſſe eſt. Utrumque autem ipſi deteſtantur. Ergo recedendum illis eſt a ſententia de certitudine abſoluta iudicii.

XVII. Alibi fuſe explicata ſunt principia noſtræ ignorantiæ, & aberrationum, videlicet occulta negligentia in quærenda lege, pravæ affectiones, ſecreta ſuperbia, pravæque conſuetudines. Iſthuc revocat vel ipſe Ariſtoteles errores noſtros Lib. III. Ethic. cap. x. *Studioſa igitur, ideſt affectabili voluntate, quod vere eſt bonum; vitioſa vero, quidquid contigerit. Fitque hoc perinde ac in corpori-*

ribus ipſis. His enim quorum corpora bene ſe habent, ſalubria ſunt ea quæ vere talia ſunt; iis autem quorum corpora ſunt ægrota, nec ipſa, ſed alia, ſimiliter & amara, ac dulcia, & calida, atque gravia, & cetera id genus. Studioſus enim homo recte ſingula iudicat, & ſingulis in rebus id ipſi videtur quod vere eſt tale...

Ratiocinationes enim agendarum rerum principium habent, cum talis ſit ipſe finis, & ipſum optimum, quidquid tandem ſit illud... Hoc autem nonniſi bono viro videtur. Pravitas enim pervertit, facitque ut circa principia rerum agendarum homo fallatur. Quare patet prudentem neminem eſſe poſſe niſi ſit bonus.

§. IV.

Reſolvuntur nonnulla obiecta.

I. Obiiciunt 1. pauci Antiprobabiliſtæ rigidiores. Quamquam poſſibile non ſit dictamen abſolute & perfecte certum vi artificii probabiliſtici, & reflexionum humanæ mentis; poſſumus tamen ſemper hanc abſolutam certitudinem habere, partem tutiorem amplectendo, & ubique partem minus tutam declinando, quoties hæc non apparet evidenter honeſta, & procul ab omni periculo etiam levi, remotoque peccandi. Ad hanc autem tutiorem partem nos aſtringit Auguſtinus Lib. contr. Donat. cap. IX. *Efficere id quod incertum eſt an ſit peccatum, certum peccatum eſt.*

II. Qui diceret, levem eſſe difficultatem iſtam, is ſane æſtuantis caniculæ ardorem non ſentiret. Non adeo tamen gravis eſt, ut ex iis quæ iam ſupra dicta ſunt, ſoluta non maneat. Animadvertimus ſupra, hanc viam amplectendi partem tutiorem ſemper, quoties minus tuta non eſt evidenter honeſta, & licita, minime poſſe adferre conſcientiæ ſecuritatem, & certitudinem abſolutam. Quoniam ſæpe ex utraque parte periculum imminet peccandi: & ſæpe nequit diſcerni, ſaltem evidenter, ſed ad ſummum opinative, & probabiliter, utrum iſtorum maius ſit. In hac hypotheſi formidare operans debet ne in prælatione extremi decipiatur culpa ſua.

III. Quid quod nec ipſi rigidiores adverſarii valent defendere, ſemper eligendam eſſe tutiorem partem, quoties evidens non eſt honeſtas partis oppoſitæ minus tutæ. Nam ſi hoc defenderent, deberent etiam adfirmare, neminem poſſe licite miniſtrare, aut ſuſcipere ſacramentum aliquod, obire munus directoris conſcientiæ, conſultoris, Prælati, iudicis, & ſimilia, niſi in caſibus in quibus urgetur ſtricta conſcientiæ obligatione, aut caritatis, vel iuſtitiæ lege. Quod abſurdum nec ipſi deglutire queunt: & alioquin neceſſario conſequitur illorum poſitio-

Digitized by Google

tionem. Nam iudicium particulare de poſitiva obiecti honeſtate abſolutum atque directum, quod ſit omnino evidens, nullique obnoxium deceptionis periculo, moraliter loquendo haberi ſemper nequit. Ad impoſſibile autem non aſtringimur, niſi *ianſenizare*, & *calvinizare* velimus. Aliunde reflexiones illas, quibus Probabiliſtæ iactant metaphyſicam dictaminis certitudinem creare, inanes, ac futiles eſſe ſupra oſtenſum eſt.

IV. Hinc ergo patet, nos ſæpe immunes eſſe a neceſſitate eligendi partem tutiorem, & acquirendi omnimodam certitudinem; cum hæc non raro impoſſibilis ſit in pluribus actionibus. Quare ſententia Auguſtini intelligenda ſane eſt iuxta materiæ diverſitatem. Utique in ſalutis negotio certa incertis omnino præferenda abſolute ſunt. Ceterum non heinc ſequitur quod in omnibus actionibus metaphyſicam certitudinem habere debeamus; cum hæc ſæpe haberi nequeat, ut probavi. Eam ergo certitudinem aſſequi debemus quam materiæ conditio fert; & eam amplecti ſecuritatem quæ huic mortali vitæ congruit. Securiorem vero, tutioremque partem eligere in omnibus actionibus onus eſt ſupra humanam conditionem, ut vidimus.

V. Obiicies 2. Si prudenter ſe gerit qui operationes ſuas dirigit iudicio tantum probabili, & aliquatenus formidoloſo; prudenter quoque ſe gerit qui credit quidquid prudenter iudicat iudicio probabili, eſſe a Deo revelatum. Atque hoc conſectarium damnatum eſt ab Innocentio XI. in hac propoſ. 21. *Aſſenſus fidei ſupernaturalis, & utilis ad ſalutem ſtat cum notitia ſolum probabili revelationis; immo cum formidine ne non ſit locutus Deus*. Quod argumentum ſub aliis terminis adverſus P. Baronium opponit P. Honoratus Fabri in apolog. dialog. v. *Si non teneor illud credere quod certo mihi non conſtat revelatum a Deo fuiſſe, & ab Eccleſia propoſitum; non teneor etiam illam legem ſervare quam conſtat non certo a Deo, vel ab Eccleſia latam: & ſicut certo iudico me non peccare, dum illud primum non credo; ita certo credo me non peccare, dum illud ſecundum non facio. Solvat hoc mihi Baronius, & erit mihi magnus Apollo*.

VI. Reſp. Mirum eſt potuiſſe ab Honorato Fabri, viro alioquin acuto, & docto, obtrudi hoc argumentum, tamquam Apollineum, ſeu vix ab Apolline ſolvendum. Sed hic eſt Probabiliſtarum mos, grandiloquiis, & inflatis vocibus ſua ſophiſmata iactare; cum ſint veſicæ tumentes vento, & omni veritate vacuæ. Trito proverbio fertur apud Logicos, argumenta a paritate arceſſita communiter aliquo claudicare pede. Relatum argumentum non claudicat modo, ſed pedibus privatum iacet. Non plus virium habet quam iſtud: *Gallus cantat: Ergo Turca ſaltat*. Non modo teneor, ſed neque licite valeo credere myſterium fidei divinæ, quod certo mihi non conſtat a Deo eſſe revelatum: ergo pariter ſervare licite nequeo legem, niſi certo ſciam hanc eſſe a Deo revelatam? Non te-

Digitized by Google

teneor fide theologica credere, Chriſtum eſſe in hac numero hoſtia, tametſi ſciam a Sacerdote pio conſecratam: ergo neque teneor illam adorare; immo nec licite poſſum eamdem colere? En robur argumenti Apollinei. Non datur præceptum credendi fide divina, niſi quod certo ſcimus a Deo revelatum: ergo non datur præceptum obſervandi legem quam neſcimus certo promulgatam? Non datur lex ſervandi virginitatem: ergo non datur lex obſervandi aliquam continentiam? Sed propius ad rem. Nullum datur præceptum credendi fide divina quod infallibiliter aſſecuturus ſim æternam ſalutem: ergo neque datur præceptum me obligans ad eamdem ſalutem procurandam? Non teneor fide divina credere, hunc hominem eſſe meum parentem: ergo nec teneor eum honorare; licet iudicio fallibili, & probabili illum credam? Ecce, inquit P. Camargo, argumentum glorioſum, ad quod ſolvendum Apollinem depoſcit. Quis non videat, manibuſque fere contrectet, Probabiliſmum eſſe puram putamque larvam; cum videt argumenta quæ acutiſſimi, & doctiſſimi Probabiliſtarum *principes exaggerant* gloriabundi, ineptiſſima eſſe commenta?

VII. Rationes cur credere fide divina nihil poſſimus, niſi quod iudicio omnino certo iudicamus a Deo revelatum eſſe, obviæ ſunt in Theologia, eaſque explicant Theologi in *tract. de fide*. Credimus enim fide infallibili divina propter auctoritatem Dei revelantis: ergo, ut ſic credamus, neceſſe eſt nobis certo conſtare de hac Dei locutione, ſeu revelatione. Hic enim eſt proprius fidei divinæ character. Contra evenit in fide humana, aut opinione. Hoc enim credere prudenter poſſumus tamquam revelatum a Deo; licet poſſimus prudenter aliquo modo formidare de exiſtentia revelationis, & de abſoluta obiecti veritate. Quis imprudentiæ poſtulabit eum qui congruis fundamentis credit alicui privatæ revelationi humana fide? Quis damnabit catholicos Doctores qui probabiliter, & opinative libros ſacros interpretantur? Nonne hinc apparet, quam ſit intolerabilis error Tutioriſtarum, ſeu Ianſeniſtarum, qui omne iudicium opinativum, ſeu vere probabile damnant in morum operationibus? Quæ ſane doctrina adeo monſtroſa eſt, ut ſit vel ipſi humanæ ſocietati, & civili commercio infeſta.

VIII. Rem totam paucis perſtringere lubet. Dicimus, iudicium vere *probabile* eſſe ſufficientem regulam actionis honeſtæ: quia licet non ſit ita *certum*, ut falſitas eidem repugnet; tamen non eſt ita fallibile, ut frequenter, ſed raro tantum, aut fere numquam fallat. Illud enim in noſtra vera ſententia eſt probabile probabilitate conſcientiæ, quod plerumque verum eſt, & perquam raro contingit eſſe falſum. Quare periculum errandi remotum eſt, & quammaxime leve. Lex autem prudentiæ non iubet abſtinere ab operatione ob eiuſmodi periculum vitandum: alioquin exeundum de mundo eſſet. Imprudentiæ ne damnabis homines, quod domi recluſi non maneant, ut periculum occiſionis aliquando

con-

Digitized by Google

contingentis devitent ? vel, ſi domo egrediantur, non ambulent per viæ medium, ne tegula aliqua de tecto deſcendente percutiantur ? Imprudentiæ ne damnabis homines aut equo iter agentes, quod interdum aliqui ab equo præcipites acti ſunt; aut cymba flumina & maria tranſeuntes, quòd interdum nonnulli paſſi ſunt naufragium ? Imprudentiæ ne damnabis qui gravia negotia amicis, parentibus, advocatis fidunt, ob leve, remotumque periculum infidelitatis ? Et, ut quid dicamus de ſalute animæ, imprudentiæ ne damnantur Chriſtiani, quod non ingrediantur Religionem auſteram, ut ſæculi pericula declinent ? Quin ſtultus haberetur, qui ob ſimilia pericula ſuas ſuſpenderet actiones.

IX. Eiuſmodi ergo iudicium vere probabile, quamvis non excludat omnem omnino formidinem, excludit tamen omnem formidinem prudentem, excludit omnem anxietatem, turbationem, & fluctuationem; atque reddit intellectum firmum & ſecurum ſecuritate, non metaphyſica, ſed morali, & imperfecta, quæ in hac mortali vita haberi poteſt. AEternæ ſalutis negotium utique omnem certitudinem, & ſecuritatem poſſibilem poſtulat; ſed poſſibilem iuxta leges humanæ prudentiæ, & iuxta naturam contingentium actionum iſtius vitæ. Summa autem certitudo, quam communiter natura harum contingentium actionum, & eventuum fert, moralem & imperfectam non excedit: nec ab homine diligentia pluſquam humana exigi iure poteſt. Iudicium autem infallibile in quacumque actione Angelis, non hominibus congruit, inquit Auguſtinus Lib. II. cont. Donat. cap. v. *Aliter aliquid ſapere quam res ſe habet, humana tentatio eſt: in nullo autem aliter ſapere quam res ſe habet, angelica perfectio eſt.*

CAPUT III.

Monita magnopere advertenda in ſeligendis opinionibus.

I. AD finem iam tendit Probabiliſmi tractatus. Plurima omitto, ne congruæ brevitatis limites tranſiliam. Tot volumina multiplicarunt Probabiliſtæ in hac celeberrima cauſſa, ut ſi omnia refutare vellem quæ ipſi congeſſerunt, vix diſputandi finis occurreret. Aliqua monita porrigam, quorum uſu ſecurius inter laxitatis, & rigoris extrema incedere lectores mei valeant.

Digitized by Google

§. I.

Extrema Tutioriſmi, & Probabiliſmi devitanda.

II. EXtrema declinanda clamant omnes, & potiſſimum ipſi Probabiliſtæ. At quænam ſunt extrema iſta quæ vitari debent? Laxitas, & rigor nimius, ſubdunt omnes. Hucuſque unus eſt omnium ſenſus. At ubinam laxitas hæc, ubi rigor nimius reperitur? En lapidem diſſidiorum. Probabiliſtæ laxitatem benignitatis fuco deliniunt. Ianſeniſtæ ſuum *Tutioriſmum* evangelicæ ſeveritatis calamiſtro præcolorant. Utriſque extremis detracta hactenus larva eſt. Nonnulla tantum addenda, ut altius memoriæ infixa hæreant.

III. MONITUM I. Arcta, anguſta, & rigoris plena eſt via quæ ducit ad vitam. Pauci ſunt qui intrant per eam. Multi quærent per eam intrare, & non intrabunt. Quo ergo in ſenſu dicitur extrema eſſe devitanda? Ecce. Lex divina, prima noſtrarum operationum menſura, & regula, eſt rigoris plena, & ſeveritatis, comparata ad hominis vires; & ſola caritatis unctione ſuavis evadit. Dictamen conſcientiæ noſtræ eſt regula ſecundaria, ſeu prioris regulæ applicatio. In hac applicatione aut æquo ſeveriore, aut æquo laxiore extrema conſiſtunt aut nimii rigoris, aut nimiæ laxitatis. Clarius rem explico. *Ianſeniſtæ* in legis applicatione extremum rigorem præferunt: ſiquidem non contenti certitudine probabili, ſeu morali de actionis honeſtate, exigunt iudicium directum evidenter & abſolute certum: quæ iudicii certitudo ſemper haberi nequit. Idcirco ad impoſſibilia Ianſeniſtæ homines cogunt. *Probabiliſtæ* e contrario iudicium directum minus veriſimile ſufficere ad operationis honeſtatem docent. Iſti non legis veritatem, ſed probabilitatem, ad verum, & falſum indifferentem, poſcunt. *Tutioriſmus* ad impoſſibilia nos adigit; *Probabiliſmus* a poſſibili & facili legis obſervantia nos avocat. *Tutioriſtæ* in deſperationem; *Probabiliſtæ* in præſumptionem nos agunt. *Tutioriſtæ* confitentur præcepta legis, ſed obſervatu impoſſibilia effutiunt; *Probabiliſtæ* de medio auferunt præcepta.

IV. Inter hæc duo extrema incedit *Antiprobabiliſmus*, utraque declinans. Hic in applicatione divinæ legis haud poſtulat iudicium evidenter certum & evidens, ſed probabile tantum, ſeu moraliter certum. Hoc iudicium moraliter certum devitat tum deſperationem Ianſeniſtarum, tum præſumptionem Probabiliſtarum. Qua parte certitudinem præfert, ſpem parit; & ea parte qua hæc imperfecta certitudo formidinem iunctam habet, timorem concitat. Itaque Antiprobabiliſtæ cum *timore & tremore* ſalutis negotium operantur: ſecuritatem probabiliſticam, & deſperationem Ianſeniſticam deteſtantur.

V.

Digitized by Google

V. Nec propterea negamus laudabile eſſe cavere, quoad fieri poſſit, vel ipſum remotum deceptionis periculum, partem amplectendo tutiorem: quod præſtare aliquos eximiæ ſanctitatis viros ſcimus. At tantum onus ſub præcepto, ſtrictaque lege poſtulare, ſævitiam, nedum rigorem ſapit. Quid quod illi ipſi qui caritatis ardore ſuccenſi, minima, & remota pericula præcavere ſtudent, hilariter id peragunt, quod compertum habent, liberum eſſe eiuſdem exercitium? Si autem onus ſtricta lege impoſitum apprehenderent; terrore perculſi, & nimia anxietate turbati, frequentius ſuccumberent, atque veluti ſpe deiecti iugum tam grave, propriiſque viribus impar, excutere pertentarent. Cavendum eſt itaque a laqueo Ianſeniſtarum, ſeu Tutioriſtarum, qui ſpecioſo pietatis velo, reformationiſque prætextu, ſummam tandem invehunt laxitatem, & impietatem.

VI. Nec minori ſollicitudine cavendum eſt a ſecuritate illa chimærica, larvataque tranquillitate, quam Probabiliſtæ ſubtilium ſuarum reflexionum inaniſſimo artificio perſuadere conantur. Hi enim fateantur oportet, neminem poſſe munera Epiſcoporum, iudicum, miniſtrorum, & cetera id genus ſubire; aut ſe defendere iſtos non poſſe, quin graviter peccent. Negent ergo neceſſum eſt, requiri ad honeſte operandum dictamen certum, evidens, & infallibile infallibilitate metaphyſica. Siquidem, admiſſa neceſſitate certitudinis metaphyſicæ ad honeſte operandum, peccarent, ſi vel leviſſime formidarent ſe peccaturos in tali munerum ſuſceptione. Et tamen certo ſcimus, Ambroſium, Chryſoſtomum, Gregorium, Auguſtinum, alioſque ſanctiſſimos viros cum timore & tremore præfata munia ſuſcepiſſe. Peccarunt ergo iuxta Probabiliſtas, depoſcentes dictamen infallibile, evidens, & certum metaphyſice ad honeſte operandum. Sed, quod arcanum iſtud probabiliſticum magis portentoſum efficit, eſt, quod extrema extremis accumulet. Extremo laxitatis adiicit ſecuritatis extremum. Certitudinem dictaminis reflexi metaphyſicam cum incertitudine probabiliori dictaminis directi conſociant.

VII. *Nonne* (inquit P. Camargo ſapiens Ieſuita Lib. II. contr. IV. art. 8. §. 16. num. 630.) *Probabiliſtis ſatius foret .... ferre ſecundam ſaltem laudem ſapientum, prout Auguſtinus ſummus Eccleſiæ Doctor verbo, & exemplo ſuo faciendum docuit, retractando aliquando Probabiliſmum ſuum, adeo ſibi difficilem, & importabilem, adeoque noxium chriſtianis moribus? Nonne melius ſibi, & Eccleſiæ catholicæ conſulerent, ſi redeuntes tandem ad caſtra veritatis clariſſime iam affulgentis, ſanæ doctrinæ morum vires adiicerent, & vitiis patrocinium ſubtraherent; ut uno invicto agmine nobiſcum facto, omnes pariter præliaremur prælium Iſrael cum lætitia? Nonne ingenii vim magnam, & eximiæ ſapientiæ dotes, quibus plures ipſorum eminent, multo felicius, glorioſiuſque locarent propugnandis decretis pontificiis, quibus moralis Theologiæ laxitatem Apoſtolica Sedes coercet, quam eiſ-*

Digitized by Google

eiſdem interpretandis (ne dicam enervandis, omninove fruſtrandis) impendant, ut ſuſtineant ruinoſam Probabiliſmi fabricam, quæ diutius iam ſtare non valet, & cuius magna tandem ruina, ſicut chriſtiano populo ſaluti, ita ipſis dedecori haud mediocri futura ſit? Utinam ſaperent, & intelligerent, ac noviſſima providerent: *Deut.* XXXII. *Verum id Deus. Nos cum eius auxilio Probabiliſmi tantum falſitatem demonſtrare patenter poſſumus.*

§. II.

Non ſufficit reiicere Probabiliſmum; ſed ſumma diligentia conditiones neceſſariæ ad maiorem probabilitatem aſſequendam expendendæ ſunt.

I. MONITUM II. Plenis buccis non pauci Probabiliſmum deridendum propinant, & Probabilioriſmum extollunt; ac ſi vox iſta *Probabilioriſmus* in tuto ſalutis negotium collocaret. Vereor ne multi Antiprobabiliſtæ Probabiliſtarum artificia imitentur. Hi, ut vidimus, incerta, & falſoſimiliora, certa certitudine metaphyſica, & evidentia ſuarum reflexionum virtute efficiunt. Utinam Antiprobabiliſtarum non pauci, quæ ſunt minus probabilia, probabiliora efficere non ſtuderent, quia propriæ favent libertati. Hoc non infrequenter nobis improperant Probabiliſtæ. Sed pudere illos deberet, abuſus hominum in ipſam doctrinam reiicere. Numquid falſa religio eſt, quod plures eadem abutantur? Doctrinam noſtram audiant, non eadem abutentium corruptelas. Dicimus nos, repudiata ſententia quæ omnibus expenſis minus veriſimilis apparet, veroſimiliorem amplectendam. Addimus, non pro ingenio, ſed pro veritate hanc maiorem veriſimilitudinem, & probabilitatem formandam eſſe. Serio inveſtigandum, quid ſancti Patres, quid graviores Theologi doceant ſuper materia controverſa. Rationum momenta exacte conſideranda ſunt. Quiſque ſui cordis penetralia invadere, & ſecretiores ſinus, ac receſſus ſubire debebit, ut exploret, ſerpat ne ſenſim ſine ſenſu invidia, odium, amor, cupiditas, ambitio, ceteræque affectiones, quæ veritatem obnubant, quæ malum bonum, bonum malum, & minus probabile magis probabile repræſentent. Ab his inteſtinis præſtigiis cavendum magnopere eſt, & iuxta negotii gravitatem fundendæ preces Deo ſunt, ut veritatis cognoſcendæ lumen obtineatur. His omnibus ſincero corde peractis, & unico fine veritatis aſſequendæ, omnia tum auctoritatis, tum rationum momenta ſimul expendantur: & quod coram Deo conſcientiæ veroſimilius apparet, amplectendum eſt. Dum dicimus, quod conſcientiæ noſtræ probabilius apparet, Probabiliſtarum idiotæ obtrudunt nobis ſuperbiam, qua propriæ conſcientiæ tribunal erigimus ſupra

pra

Digitized by Google

pra ceteros Doctores. Sed falluntur, & ipſum quæſtionis ſtatum ſe ſe ignorare manifeſtant. Nam in formando hoc conſcientiæ noſtræ dictamine primas tenent & Scripturarum, & Conciliorum, & Patrum, & Theologorum auctoritas, & rationum vis. Dicimus, quoties graviores Theologi aliquam defendunt ſententiam, hanc communiter eſſe probabiliorem: quoniam raro evenit ut doctiores alicuius ſcientiæ profeſſores ignoraverint quod veroſimilius eſt in aliqua eiuſdem facultatis controverſia. Quoniam vero conſcientia noſtra propria regula eſt ſecundaria operationis honeſtæ; lex Dei, & Theologorum, rationumque pondus mentis noſtræ libra expendendum eſt. Ubinam hic ſuperbiæ vola? Numquid ſuperbiam Apoſtolus Paulus nos docuit, dum ex conſcientia nos agere iuſſit? Occurrere interdum, raro tamen, poteſt quod anteriores Theologi oſcitanter, & perſunctorie cauſſam verſaverint. Si mihi occurrant rationes evidenter validiores; ſi poſt omnia mature conſiderata, opinio adverſa communiori Auctorum ſenſui apparet manifeſte probabilior: tum deberem hanc præferre. Advertas tamen velim, non ſatis eſſe quod tibi ſoli rationes efficaciores appareant; ſed tales ſint oportet in communi ſapientum exiſtimatione. Paratus ſis oportet eiuſmodi rationes promere in publicum, & coram doctis Theologis eas propugnare ut certo validiores oppoſitæ ſententiæ argumentis. Quippe ſi evidentiores tibi appareant ob mentis tuæ imbecillitatem, & obtuſam penetrationem, vel ob aliquem pravum affectum, iudicium tuum ſubiicere teneris Theologorum communiori ſententiæ. Sed, ut toties dixi, hoc perrarum eſt: communiter enim, quæ abſolute ſunt probabiliora, cuique talia ſunt.

II. Abeant ergo Probabiliſtæ, qui vellent homines truncos, & pſittacos efficere, dum ſolam probabilitatem obiectivam ut regulam operationis honeſtæ deſignant. Aliena ne mente, aliena conſcientia agere homines debent? Probabilitas obiectiva utique primum omnium ſpectanda, & ponderanda eſt. Videndum, quibus fulciatur fundamentis, & quæ ſit eius vis, & efficacitas; & prout magis, vel minus probabilis reperta fuerit, amplectenda, aut repudianda erit. At modus operandi quem præſcribunt Probabiliſtæ, pſittacorum eſt, & rationi repugnans. Quando tu, inquiunt, in Diana, Tamburino, aliove ſimili offendis opinionem Auctorum multitudine fultam, licet tu falſam eam directe exiſtimes, ſufficiens tamen ea eſt regula operationis tuæ: quoniam probabilitas *obiectiva* ipſa regula eſt honeſtatis, licet *ſubiective* ſit falſa. Quam doctrinam ſupra plenius labefactavimus.

III. MONITUM III. Oſtenſum eſt adverſus Tutioriſtas, ſeu Ianſeniſtas, & Probabiliſtas, neceſſariam minime eſſe certitudinem iudicii metaphyſicam, & infallibilem; ſed ſufficere ad honeſte operandum iudicium moraliter certum, ſeu vere probabile. Hinc intuli, non ſemper tutiorem pro lege eligendam eſſe, quan-

Digitized by Google

quando oppoſita minus tuta eſt evidenter, & valde magis probabilis. In præſens adverto, hanc generalem regulam ſuas habere exceptiones. Si enim aliqua circumſtantia occurrat quæ prudenter timere cogat, errorem hic & nunc imminere, tunc maior diligentia adhibenda eſt, ut veritas deprehendatur; aut tutior, ſeu ſecurior pars amplectenda eſt. Duplicem *tutioritatem* diſtinximus ſupra: alteram quæ præfert ſecuritatem a peccato; alteram quæ prodit ſecuritatem a falſitate. Tutior pro lege abſtinere iubet ab actione: quæ abſtinentia, etiamſi nulla ſit lex, innoxia eſt. Probabilior pro libertate tutior eſt a falſitate: quia quod probabilius eſt, per ſe proximius veritati accedit, atque adeo ſecurius recedit a falſitate. Et quoniam in controverſiis legis veritas eſt cum primis inquirenda; idcirco diximus, evidenter probabiliorem præferendam eſſe tutiori minus probabili, ſeu minus propinquæ veritati. Ceterum ſi aliqua circumſtantia magnitudinis negotii repræſentet aliqua peculiari ratione errandi periculum, tum hoc periculum deſinit eſſe remotum; atque adeo cavendum.

§. III.

Conſcientiæ noſtræ pax, & ſecuritas in timore, & veritate. S. Auguſtini *pulcherrima documenta.*

I. MONITUM IV. Nihil æternæ ſalutis negotio infeſtius quam ſecuritas probabiliſtica, quæ errorem, ſubtilium reflexionum artificio, & ignorantiæ fuco obtectum, veritati coæquat, ut infra videbimus. Securitas hæc recta radicem averruncat illius timoris de quo dicitur: *Initium ſapientiæ timor Domini*: Pſal. cx. In hoc timore reſidere ſapientiam, docet Salomon: *Plenitudo ſapientiæ eſt timere Deum*: Eccl. cap. 1. verſ. 20. Repetit ibi verſ. 22. *Corona ſapientiæ, timor Domini, replens pacem, & ſalutis fructum*. Item verſ. 25. *Radix ſapientiæ eſt timere Deum*. Iterum *cap.* 11. *verſ.* 6. cuſtodiam iſtius timoris commendat, & in eodem ſeneſcere iubet: *Serva timorem illius, & in illo veteraſce*.

II. Timor itaque Dei ſecuritatem probabiliſticam, filo inaniſſimarum reflexionum contextam, execratur. Sanctum hunc timorem, clavum animæ fluctuantis, conſiliorum, vigilantiæ, ſollicitudinis, induſtriæ, laboris, humilitatiſque fecundiſſimum parentem Patres appellant. Dum intrinſecus occultam aliquam cupiditatem experimur erga quodpiam obiectum, dum propenſionem ſentimus in ea quæ nobis arrident; continuo Dei timor clamat cavendum ab his domeſticis inſidiis, ac veluti præſtigiis; tametſi probabile, & probabiliſſimum nobis appareat quod appetimus. Quodcumque enim volumus, ſanctum eſt, inquit alicubi Auguſtinus.

III. MONITUM V. Itaque in qualibet gravi decidenda cauſſa illud inprimis ſpectandum, utrum noſtra interſit hoc aut illo modo decidere. Summopere animæ no-

Digitized by Google

noſtræ, & paſſionum noſtrarum ſinus ſubeundi ſunt; atque ſeveritate ſumma expendendum, utrum e re noſtra quoquo modo ſit adfirmare, aut negare actionis honeſtatem. Nec ſatis eſt quod nullum appareat temporale emolumentum: hoſtis quippe iſte adeo inſidioſus, & occultus eſt, ut facile non deprehendatur. Sed penitius intendenda eſt oculorum acies, explorandumque, num captandæ popularis auræ, num ſpes, aut timor cuiuſque rei terrenæ, num amor placendi hominibus, timorque diſplicendi, num ſecretum illud occultumque deſiderium altius animo inſitum, ſeſe in huius mundi theatro ſpectabilem & celebrem exhibendi, & magnam multitudinem poſt ſe pertrahendi, animum tuum pervertat, mentemqne faſcinet?

IV. MONITUM VI. S. Auguſtinus in *Pſal.* lxiv. ſcite nos admonet, ut ſcholæ, profeſſionis, nationis, educationis occultiſſima præiudicia caveamus. Quid, quæſo, eſt quod diverſarum ſcholarum oppoſita placita ſimul vera, aut veroſimilia diverſæ profeſſionis hominibus efficiat? Quid quod quæque ſchola ſtrenue deprælietur, ut ſua propugnet ſyſtemata? Quid in ipſius religionis negotio in varias ſectas ſeiunctos homines detinet? Audi Auguſtinum, qui in verſiculum cit. Pſal. lxiv. *Sermones iniquorum prævaluerunt ſuper nos, & impietatibus noſtris tu propitiaberis*, hæc ſcribit. *Quid eſt ſermones iniquorum prævaluerunt ſuper nos, & impietatibus noſtris tu propitiaberis? Quod nati ſumus in hac terra, iniquos invenimus, quos loquentes audivimus. Si poſſim explicare quod ſentio, adiuvet me intentio caritatis veſtræ. Omnis homo, ubicumque naſcitur, ipſius terræ, vel regionis, vel civitatis linguam diſcit, illius imbuitur moribus, & vita. Quid faceret puer natus inter Paganos, ut non coleret lapidem, quando illum cultum inſinuaverunt parentes? Inde prima verba audivit, illum errorem cum lacte ſuxit: & quia illi qui loquebantur, maiores erant, & puer qui loqui diſcebat, infans erat, unde poterat parvulus niſi maiorum auctoritatem ſequi, & id ſibi bonum ducere quod illi laudarent?* Hinc collige, quanta ſint impedimenta, quam occulti hoſtes, qui veluti ex inſidiis mentis noſtræ iudicia pervertunt. Semper ergo excubiæ agendæ adverſus inimicos adeo vafros. Maxime vero metuere nobis debemus, dum aliqua peculiari propenſione in obiectum, ſuper cuius honeſtate dicendum iudicium eſt, ferimur. Quoniam, ut Bernardus de grad. humil. ait, *amor, ſicut & odium, iudicium neſcit*. Et quo maius eſt tractandum negotium, eo exactior diligentia, & vigilantia adhibenda. Audi iterum Auguſtinum ſer. xii. de temp. *Nam voluntatis propenſio auctoritatem vitiis quærit; & quod malum eſt, bonum, aut bono proximum eſſe ſuadet.* Item Lib. XXII. de civit. Dei cap. xxiii. *Continuis vigiliis excubant, ne opinio veriſimilis fallat, ne decipiat ſermo verſutus, ne ſe tenebræ alicuius erroris offundant, ne quod bonum eſt, malum, quod malum eſt, bonum eſſe dicatur.*

V. MONITUM VII. Omnes ergo curæ noſtræ, omniaque ſtudia illuc pertineant, ut

Digitized by Google

ut veritatem aſſequamur. *Omnes viæ tuæ veritas:* inquit David *Pſal.* cxviii. Contra vero *error, & tenebræ peccatoribus concreata ſunt*: Eccleſ. 11. Item David Pſal. xciii. *Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt. Univerſa vanitas omnis homo vivens. Omnis homo mendax.* Et Sapient. cap. 1. *In malevolam animam non introibit ſapientia, neque habitabit in corpore ſubdito peccatis.* Hæc, & plurima alia momenta, quæ alibi allata ſunt, evincunt neceſſitatem implorandi a Deo auxilium acquirendæ veritatis. *Petite, & dabitur vobis. Quærite, & invenietis*: Luc. cap. 11. *Qui confidunt in illo, intelligent veritatem*: Sap. cap. iii. *Pax multa diligentibus legem tuam*: Pſal. cxviii. *Veritatem tantum, & pacem diligite*: Zachar. viii. Habes ergo omnium Sanctorum auctoritate, in veritate ſitam eſſe pacem noſtram: a Deo petendam eſſe gratiam veritatis: vigilandum vero continenter, ne affectionum noſtrarum caligo lumen obnubat veritatis. Plurima alibi dicta ſunt: idcirco, ne actum agam, illa prætereo; quamquam tanti momenti hæc monita ſunt, ut nulla prolixitas ſit ſuperflua, ſi cum profectu conferatur.

CAPUT IV.

P. Caroli Antonii Caſnedi, *errorem invincibilem veritati coæquantis, paradoxon refellitur.*

I. P. Carolus Antonius *Caſnedi* quinque Tomos in folio edidit in rem probabiliſticam. Præcipuorum Probabiliſtarum, & Antiprobabiliſtarum argumenta collegit. Quam profunde, atque perſpicue celebris controverſiæ germanum ſenſum aſſecutus ſit, ex paucis quæ indicabo, quiſque veluti ex ungue leonem colliget. Si quæ Antiprobabiliſtarum primoribus Theologis imponit, diſpicere, omneſque, ut quidem ego cenſeo, aberrationes tum facti, tum iuris, cavillationes, ſophiſmata refellere vellem; non pauciora volumina mihi ſcribenda forent. Verum ſuperfluus foret labor. Tam quippe apertæ ſunt illius fallaciæ, ut nullo contra pugnante corruant. Audi capitaliſſimum illius principium, quo eodem in throno errorem collocat, & veritatem. In memoriam tamen revoca meam conſuetam declarationem, nempe me non in perſonam, non in Auctorem, quem ut doctum piumque colo, & ſuſpicio, ſed in errores, ſeu falſas opiniones calamum diſtringere.

II. Itaque in ipſa *Tom. II. dedicatione* ad Chriſtum IESUM hæc ſcribere auſus eſt. *Cum magiſter veritatis ſis, adeo humanæ condeſcendis inſcitiæ, ut in TUO Veritatis TRIBUNALI ERROR inculpatus ipſam COAEQUET VERITATEM. Eum enim non accuſas, ſed excuſas, non plectis, ſed PRAEMIARIS, ipſam tuam legem habendo pro non-lege, & tuam non-legem habendo pro lege; ſi lex, ut non-lex, & non-lex ut lex invincibiliter proponatur.* Hanc doctrinam, quam ego, ſalvo melio-

liori iudicio, exiſtimo falſam, ſcandalique plenam, fuſe probare conatus ille eſt *Tom. I. diſput.* VI. Nos vero ſupra *Lib. II. differ.* I. *cap.* V. penitus eam labefactavimus. Placuit nihiloſecius deſcriptam periocham ſub lectoris oculos efferre, quod potentius, & grandiori, ne dicam audaciori, phraſi, & durioribus verbis paradoxon proponatur.

III. Et primum, quod phraſi nimis aſpera P. Caſnedi exprimat ſuam, & quorumdam Probabiliſtarum ſententiam, res aperta eſt. Nam etſi admitteremus, opus malum, ex errore invincibili reputatum bonum, præmium a Deo accipere (quod abſolute falſum eſt, atque, ut mihi videtur, erroneum) cenſura tamen non vacat hæc aſsertio: *ERROR inculpatus ipſam COAEQUAT VERITATEM.* Nam *error*, ſive culpatus, ſive inculpatiſſimus, *error* ſemper eſt. Si *error*, qui fieri poteſt ut veritatem *coæquet*? Nam inter ipſa opera ſuapte natura bona unum altero præſtantius eſt; ipſæque virtutes ſuos habent gradus. Et P. *Caſnedi* eodem in gradu errorem invincibilem, & veritatem collocat? Hæc duo extrema ad eamdem dignitatem evehit, & mutuo caritatis vinculo conſociat? Quid plura? Probabiliſtæ, ut tam abſurdum paradoxon aliquo fuco deliniant, illud diſtinctiuncularum *per accidens*, *indirecte*, *ſecundum quid*, mentis noſtræ imbecillitate, aliorumque verborum artificio tegere ſtudent. Sed P. Caſnedi, non in noſtro intellectu, tenebris circumdato, ſed in ipſo divinæ maieſtatis tribunali errorem veritati, veluti æquali ſponſæ ſuæ, aſſidere pronuntiat. *In TUO veritatis TRIBUNALI ERROR inculpatus ipſam COAEQUAT VERITATEM.*

IV. Sed quod omnes admirationis limites tranſilit, eſt, quod in ipſo ad Chriſtum IESUM alloquio talia effari potuerit, nullo adiecto linimento, nullo adhibito fuco. Deus veritas eſt. Lex illius lex veritatis eſt. Veritas cum errore, non ſecus ac lux cum tenebris, peccatum cum virtute, pugnat. Et P. Caſnedi in *divino veritatis tribunali* errorem inculpatum veritati coæquat? *Non plectis, ſed præmiaris*? Quomodo hoc? Audi: *Ipſam TUAM LEGEM habendo pro NON-LEGE, ET TUAM NON-LEGEM habendo pro LEGE; ſi lex ut non-lex, & non-lex ut lex invincibiliter proponatur*. Audiſtin' antitheſes elegantiſſimas, ſcita doctiſſima? Siccine in omnium negotiorum altiſſimo, verborum conflictu luditur? Siccine in graviſſima cauſſa pueriliter iocatur? Non ſecus errorem ac veritatem præmiatur, quando lex ſua pro non-lege habetur? Verum, ut tam monſtroſa commenta profligem, lubet & mihi æternum Dei Filium alloqui.

V. Ut quid, Domine IESU, e Patris æterni ſinu in terram homo factus deſcendiſti? Ut illuminares, inquit Evangeliſta Ioannes, omnem hominem venientem in hunc mundum: ut, diſſipatis tenebris, arma lucis indueremus: ut, pulſa errorum caligine, lumen veritatis per univerſum mundum reſplenderet: ut denique eſſes via, veritas, & vita: ut viam Dei in veritate doceres. Hæc ut præſta-

ſtares, e cæli ſedibus in hunc mundum veniſti, ſi fidem oraculis tuis adhibemus.

VI. At fallimur, ſi Probabiliſtas audiamus. AEque per iſtos via erroris inculpati, ac via veritatis ad cælum ducit. Non minus tenebræ quam lux greſſus hominum dirigunt, ſi homo abſque culpa in tenebris iaceat. In tenebrarum porro abyſſu inculpate iacet etiam tum cum maiori veritatis luci oculos claudit. Clamitent quatuor aut ſex Caſuiſtæ, æternam legem tuam probabiliter non urgere, quamquam graviores Theologi oppoſitum propugnent, continuo error eſt inculpatus. Ergo vana ſunt, Domine (tremunt calamus & manus tam horrenda ſcribere; & tamen ſunt neceſſaria conſectaria doctrinæ P. Caſnedi) conſilia tua: vanum ineffabile illud divinæ incarnationis myſterium: vana infinita illa prodigia quæ, ut idololatriæ denſam caliginem diſſipares, patraſti: ſuperfluum cruentum ſacrificium, in ara Crucis Deo Patri oblatum, ut in veritatis ſemitam revocares errantem gentem. Enimvero facilior erat ante tuum in hunc orbem adventum ad *paradiſum via*, inquiunt Probabiliſtæ. Via quippe erroris inculpati latior eſt, & humanæ naturæ accommodatior quam via veritatis. Anguſta hæc, & ſpinis conſita; ampla illa, & voluptatum deliciis aſperſa. Et tamen non minus inculpati erroris via quam via veritatis animas noſtras ad empyreum dirigit. Quid ergo, Domine, iacere noluiſti in amati erroris, ignorantiarumque tenebris humanum genus? Cur diſſitos per univerſum orbem Apoſtolos tuos miſiſti, ut lucem Evangelii tui deferrent? Cur diſcendam legem tuam tanto ſtudio imperaſti hominibus, ut ſcriberent eam in cordibus ſuis, haberentque, ſive domi, ſive in itinere, ante oculos ſuos? Nam tu, Domine, *ipſam tuam LEGEM* habes *pro NON-LEGE*; *& TUAM NON-LEGEM* habes *pro LEGE*; *ſi LEX, ut NON-LEX, & NON-LEX ut LEX invincibiliter proponatur*: canunt Probabiliſtæ. Non impoſterum orent cum Propheta: *Emitte lucem tuam, & veritatem tuam: Deus meus illumina tenebras meas*: ſed contra precari Probabiliſtæ debent: *Emitte Domine errorum tenebras, & doce nos legem inculpatæ ignorantiæ.*

VII. Hactenus, Domine IESU, ut horrorem Probabiliſmi patefacerem, *tecum* ipſo quaſi ludere coactus fui, non meis (nec enim tantum auſus fuiſſem) *ſed* Probabiliſtarum verbis. Id peregi unice, amantiſſime IESU, ut patefacerem efficacius confutatæ doctrinæ horrorem. Utinam hinc ſaperent, & intelligerent, quam ſit monſtroſa eorum doctrina, qua æternam Dei legem pro non-lege, & non-legem pro lege, ſeu, ut clarius dicam, legem æternam Dei in hominum commenta, & hominum commenta in æternam Dei legem permutant. Quæ P. Caſnedi doctrinam, ad ipſum Dei tribunal delatam, conſequuntur abſurda, exaggerare uberius nolim.

CA-

CAPUT V.

Argumentum defenſivum, & offenſivum P Caroli Antonii Caſnedi, quo probatur futilem eſſe controverſiam de licito uſu ſententiæ ſive minus, ſive magis probabilis, nihilque coerceri laxitatis ex damnatione ſententiæ minus probabilis.

I. ANtequam argumentum iſtud *defenſivum*, & *offenſivum* deſcribo Auctoris verbis, paucis ipſe, quid evincere contendat ille, exponam. Itaque P. Carolus Antonius Caſnedi, ſive quod ſtatum controverſiæ non ſatis calleat, ſive quod Probabiliſmum ſuum damnandum præſentiat, perſuadere ſtudet inutile prorſus eſſe controverſiam hanc, quæ tanto ingeniorum æſtu a duobus circiter ſæculis in utramque diſputatur partem, definire. Utramque opinionem magis, aut minus probabilem eadem conſequi ſive commoda, ſive incommoda aſſerit; nullamque coerceri laxitatem, etiamſi damnaretur Probabiliſmus. Huc illius argumentum unice ſpectat. Alterutrum ergo dicamus oportet: aut omnes duorum ſæculorum celebriores Theologos ſtupidos fuiſſe, operamque luſiſſe in voluminibus edendis; aut P. Antonium Caſnedi, poſt edita quinque volumina in hanc cauſſam, eamdem penitus ignorare. Sed ne imponere illi videar, eiuſdem reſcribenda verba ſunt.

II. Hæc itaque P. Caſnedi ſcribit *Tom. II. diſp.* XI. *ſec.* VI. *§.* I. *num.* 140. *pag.* 121. „Probatur I. argumento mihi evidenti, & quod *a nemine inſinuatum vidi,* & ſimul „ eſt *defenſivum,* & *offenſivum*: ſumitur ex nullitate ſententiæ obligantis ad proba- „ biliorem, & dimittendi minus probabilem minus tutam. Nullum eſt commodum, „ aut incommodum quod æquo paſſu non oriatur ex opinione probabiliori quam „ ex minus probabili; & vice verſa: ergo cum ſententia obligans inter probabiles „ ad probabiliorem nulla maiori gaudeat utilitate quam ſententia deobligans a ſe- „ quenda probabiliori; & cum ſententia deobligans a probabiliori nulli ſit ſubiecta „ incommodo, damno, vel abſurdo (ſi tamen eſt ſubiecta) quibus æque non ſubii- „ ciatur ſententia obligans ad probabiliorem; ſequitur vel æque licere eligere mi- „ nus probabilem ac probabiliorem; vel æque non licere eligere probabiliorem ac „ minus probabilem. Sequela probatur, & claritatis gratia ſumo opinionem docen- „ tem licitum pingere die feſto; & ſuppono eſſe minus probabilem (quidquid ſit an „ ſuppoſitio ſit vera) e contra opinionem negantem licitum pingere die feſto, ſup- „ pono magis probabilem. *Ecce dicit Probabilioriſta*. Ex opinione affirmante mi- „ nus probabili ſequitur irreverentia diei ſacri, alienatio a rebus divinis, & ſimilia „ ſpiritualia damna: e contra ex negante probabiliori nihil eorum ſequitur; im-

„ mo maior reverentia, & cultus Dei, & rerum ſacrarum. Ergo, inquit Probabilioriſta, ſequenda eſt probabilior, & deſerenda minus probabilis. Verumtamen „ quis non videat, quod ea damna non ſequantur, ſi tamen ſequantur, ex ſententia, *quia minus probabilis eſt*; nec ea bona ſequuntur ex ſententia, *quia probabilior*, ſed ex ipſa materia, ſeu obiecto earum opinionum, *ſive ea ſit probabilior, ſive minus probabilis*. "

III. En argumentum *defenſivum*, *&* *offenſivum*, *a nemine* hactenus *inſinuatum*. Nemo ſane illud inſinuavit, quia nemini tam inſolens paradoxon in mentem venire poterat. P. Antonius Caſnedi, Probabiliſmi præiudiciis occupatus, in hoc ſophiſma abſurdorum omnium ferax lapſus eſt. Salvo in tantum virum obſequio, officioque, dicam quod res eſt. Nihil præfata doctrina pernicioſius Ethicæ chriſtianæ. Utique ex ipſa opinionum materia ſeu obiecto opiniones laxæ proxime profluunt; at opiniones quæ materiam vitioſam licitam aſſerunt, ſunt cauſſæ veluti principes. Si conſiſteret doctrina P. Caſnedi, nullæ generales opiniones, quantumvis laxiſſimæ, nulla principia, quantumvis erronea, nullæ hæreſes damnandæ ut noxiæ forent. Quoniam non ex ſententiis, ſive laxis, ſive erroneis, ſive hæreticis, ſed ex earumdem obiecto, & materia mala oriuntur, inquit ille. Fornicatio ipſa phyſica eſt quæ damnum parit, ſecus opinio quæ licitam fornicationem aſſerit. Occurrunt argumenta probabiliora, & urgentiora Titio, Bertam in lecto ſecum dormientem non eſſe uxorem ſuam: occurrunt etiam momenta, ſed evidenter minus probabilia, quæ ſuadent eſſe ſuam uxorem. Concupiſcentia pruriente, & Probabiliſmi auctoritate impellente, amplectitur Titius opinionem minus probabilem: vi huius opinionis fornicatur, adulteratur. Opinio eiuſmodi innocens eſt; modus ſic opinandi, & dirigendi propriam conſcientiam ſanctus eſt. Fornicatio, & adulterium, vi talis opinionis perpetrata, mala ſunt, prava, & noxia. Næ hæc ſublimis Theologia? Sed accipe alias propoſitiones. *Eſt licitum Religioſo, & Clerico calumniatorem, gravia crimina de ſe, vel de ſua Religione minantem, occidere, quando alius modus defendendi non ſuppetit, uti ſuppetere non videtur, ſi calumniator ſit paratus vel ipſi Religioſo, vel eius Religioni publice, & coram graviſſimis viris prædicta impingere, niſi occidatur*. eſt 17. ex damnatis ab Alexandro VII. Adiiciamus alteram affinem, damnatam ab Innocentio XI. *Probabile eſt non peccare mortaliter qui imponit falſum crimen alicui, ut ſuam iuſtitiam, & honorem defendat: & ſi hoc non ſit probabile, vix erit opinio probabilis in Theologia*.

IV. Theſes iſtæ ſunt generales, quæ plures peculiares comprehendunt. Mala (dicit P. Caſnedi) ex ipſa occiſione phyſica oriuntur, ſecus ex theſibus ipſis. Cur hoc? Quia, inquit, opinio affirmans licitam occiſionem, quæ eſt minus probabilis uni, poteſt eſſe probabilior alteri: & opinio probabilior, negans licitam occiſionem,

poteſt

poteſt eſſe alteri minus probabilis. Quamobrem, ſive adfirmes, ſive neges probabile eſſe licere occiſionem, perinde eſt. Materia ipſa cavenda.

V. Verum tranſcribamus verba, quibus clarius rem totam explicat *loc. cit. num.* 143. *pag.* 122. „ Probatur 4. Do, damnari ſententiam generalem de licito uſu mi-
„ nus tutæ minus probabilis. Numquid cohibita erit laxitas opinandi? Numquid
„ Chriſtianorum mores reformati? Nil minus; *quin peius errabitur*: quia eadem
„ minus probabilis, ex qua ſequitur laxitas, videri poteſt alicui probabilior; ut
„ accidit ante damnationem patronis damnatarum. Ergo in ſequendo probabilio-
„ rem aderit laxitas, & quidem cum lege naturali ſequendi illam. *Ergo adhuc*
„ *negato uſu licito minus tutæ minus probabilis, nulla in chriſtiana Republica* uti-
„ litas, nulla laxitas ſublata . . . Tota ergo culpa eſt Probabiliſtæ, aut Probabi-
„ lioriſtæ, qui opinatur probabile, aut probabilius obiectum quod utrumque ex-
„ cludit.

„ *Quare ego ſemper eius ſententiæ fui, quod quæſtio, quæ hodie tanto calore in-*
„ *ter Probabiliſtas, & Probabilioriſtas agitatur, num liceat uſus minus tutæ, cer-*
„ *to tamen probabilis, ſit in ordine ad coercendam opinandi libertatem prorſus inu-*
„ *tilis.*

VI. Deficiunt verba, quibus iſtius doctrinæ immania conſectaria explicare pro dignitate valeam. Tam denſæ ſunt Probabiliſmi tenebræ, ut vel acutorum hominum aciem obnubant. Et ut ab ultimis verbis incipiam, *inutilis prorſus eſt* ad coercendam opinandi libertatem proſcriptio opinionis minus probabilis faventis libertati adverſus legem? Inepte ergo Alexander Papa VII. deteſtatus eſt in ſuo decreto an. 1665. *ſummam illam luxuriantium ingeniorum licentiam . . . per quam in rebus ad conſcientiam pertinentibus MODUS opinandi irrepſit alienus omnino ab evangelica ſimplicitate?* Fruſtra Innocentius XI. damnavit ſequentem capitalem theſim 3. *Generatim, dum probabilitate, ſive intrinſeca, ſive extrinſeca, quamtumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confiſi aliquid agimus, ſemper prudenter agimus?* Quæ enim tenuiter tibi, valde alteri probabilis eſt. Quare inutilis fuit damnatio theſis univerſalis; ſolumque attendendum, ne Probabiliſta, vel Probabilioriſta erret in attributione probabilitatis maioris, aut minoris obiecto illi quod utramque excludit. Fruſtra ergo Comitia Cleri Gallicani an. 1700. omnium malorum fontem declararunt Probabiliſmum? Fruſtra duorum ſæculorum intervallo Probabiliſtæ, & Antiprobabiliſtæ tot volumina utraque ex parte ediderunt? Fruſtra P. Caſnedi edidit quinque volumina in folio pro defenſione Probabiliſmi?

VII. Sed, his extrinſecus arceſſitis miſſis, quid roboris inſit argumento P. Caſnedi, videamus. Ex ſyſtemate ſententiæ probabilioris eadem damna, vel maiora ſequuntur ac ex ſententia minus probabili: quoniam quiſque valet opinionem minus probabilem reputare probabiliorem, & e contra. Ergo tota culpa eſt Probabi-

Digitized by Google

liſtæ, vel Probabilioriſtæ, qui rem improbabilem probabilem facit. Reſpondeo. Si hæc argutatio quidquam evinceret, actum de omnibus, vel ſanctioribus legibus eſſet. Ut evidenter percipias, quo ſpectet P. Caſnedi argutatio, audias Iudæum, Turcam, & quemlibet Ethnicum hoc pacto arguentem. Chriſtiani hæretici ex ipſo Evangelio, & univerſa Scriptura ſacra innumeras, impiaſque hæreſes eruerunt. Mores plurium Catholicorum laxiores, peioreſque ſunt moribus ſectariorum, Iudæorum, atque Turcarum. Ergo inutilis eſt evangelica lex: ergo non plus utilitatis habet Evangelium quam Alcoranum. Tota itaque culpa eſt in ipſis profeſſoribus Alcorani, Evangelii, alteriuſve legis, qui male operantur. Quid plura? Quiſque formare erroneam conſcientiam poteſt, qua dicat malum bonum, & bonum malum. Hoc paſſim evenit. Ergo ſententia illa quæ docet agendum eſſe ſecundum dictamen propriæ conſcientiæ, futilis eſt, nihil habens utilitatis. Propria conſcientia eſt regula ſecundaria operationis honeſtæ. Hæc regula ſecunda applicat primam. Quiſque pro ingenio applicare primam regulam valet. Ergo reiicienda hæc ſecunda regula ut inepta, ut ſuperflua. Hæc & alia monſtroſa, atque immania abſurda neceſſario conſequuntur argumentum *offenſivum* & *defenſivum* P. Caſnedi. Quod ſi eiuſmodi ſunt arma *defenſiva*, & *offenſiva* Probabiliſtarum; quiſque iudicet, cuius ſint temperaturæ illorum arma dumtaxat *defenſiva*. Cetera eorumdem argumenta ſupra examinavimus, & illa affinia vidimus huic argumentationi P. Caſnedi.

VIII. Sed quid diutius immoror in confutando apertiſſimo paralogiſmo? Satis eſt veram quæſtionis ideam ob oculos réferre, ut quiſque percipere P. Caſnedi, aliorumque Probabiliſtarum hallucinationem valeat. Hæc eſt autem vera cauſſæ notio. Duæ mihi inſunt opiniones contrariæ ſuper eadem actione. Secundum priorem probabilius mihi eſt, illam eſſe a lege vetitam; ſecundum poſteriorem minus mihi probabile eſt, eſſe licitam, permiſſamque a lege. Aio ego, me non poſſe, reiecta prima, ſecundam oppoſitam ſequi; ſed neceſſario amplectendam priorem: quoniam ſola prior in hoc conflictu probabilis, ſola prudens eſt, atque adeo ſola tuta; ut probavimus ſupra loco opportuno. Hallucinatio P. Caſnedi, & omnium Probabiliſtarum, ut centies animadvertimus, duplici ex capite oritur. Primo pro certo conſtituit P. Caſnedi cum ſuis Probabiliſtis, ſecundam opinionem minus probabilem in conſpectu probabilioris *certo* remanere probabilem. Et hoc non tam probat, quam ſupponit ut principium inconcuſſum penes Probabiliſtas. Hoc vero nos evidenter falſum eſſe, ſupra demonſtravimus. Quare dum P. Caſnedi cum ceteris ſcribit, *prudentius* eſſe ſequi probabiliorem, *prudens vero* ſequi minus probabilem: quoniam nemo tenetur ad *melius*, ſeu *ad tutius*: dum hæc, inquam, docet, ſe ignorare cauſſæ ſtatum declarat, & turpiter errat: ſiquidem confundit Tutioriſmum cum Probabiliſmo. Nemo ſane tenetur ad melius, quando oppoſitum

eſt

eſt bonum; bene vero, quando oppoſitum eſt malum: quia tum ly *melius* unice bonum eſt.

IX. Ex duabus opinionibus contradictoriis alteram eſſe veram, alteram falſam neceſſe eſt. Quæ ex his duabus mihi veroſimilior eſt, unice mihi vera eſt. Quoniam licet evenire poſſit quod veroſimilior ſit falſa; tamen plerumque, & abſolute loquendo, ſententia quæ omnibus ſerio expenſis apparet probabilior, ſeu proximior vero, illam ut *veram* omnes prudentes habent; & conſequenter oppoſitam ut falſam reiiciunt. Id enim prudentes amplectuntur in omni negotio quod frequentius evenire ſolet. Frequentius autem, & quaſi ſemper evenit, id eſſe verum quod ſapientibus proximius vero, ſeu veroſimilius, & probabilius apparet. Et licet aliquando oppoſitum accidere poſſit, hoc minime aufert debitum ſequendi quod probabilius eſt. Ineptiſſimæ ſunt ſimilitudines duorum bonorum, quorum unum maius, alterum minus bonum eſt; duorum aureorum, quorum unus perfectior, nempe Hiſpanicus, alter minus perfectus, nimirum Italus. Quoniam in utriſque his extremis poſitiva bonitas reſidet; licet una ſit maior, altera minor. In controverſiis intellectualibus in uno tantum extremorum veritas eſt, in altero falſitas: idcirco paritates eiuſmodi futiles ſunt. Verum de his plura ſupra dicta ſunt.

X. Alterum principium, unde emergit hallucinatio P. Caſnedi, eſt abuſus qui fieri ſententiæ probabilioris poteſt. Verum pudere deberet doctum eruditumque Theologum, hunc abuſum obtrudere, ut hinc inferat inutilitatem ſententiæ probabilioris. Nam, ut dixi, nulla lex tam ſancta, tam vera eſt, qua homines vafri abuti non poſſint. Sed, ut preſſius urgeam P. Caſnedi, eumque ad incitas redigam, conſtituo, uſum probabilitatis ſemper fuiſſe, ſemperque neceſſarium fore, ſpectata noſtræ humanæ mentis infirmitate: verum enim ſemper a nobis attingi evidenter & certo nequit. Quare iure damnavit Pontifex Alexander VIII. illam opinionem quæ dicebat, non licere ſequi vel inter probabiles probabiliſſimam. Difficultas eſt in deſignanda vera probabilitate. Nonne ipſi Probabiliſtæ circiter quatuor conditiones aſſignant, ut propoſitio ſit vere probabilis; nimirum quod non repugnet ſacræ Scripturæ, ſacriſque canonibus; quod fulciatur gravi fundamento; quod ſit non tenuiter, ſed graviter probabilis; quod non lædat proximum, ſeu quod non inferat damnum alicui; idque genus alia præſcribunt? Quiſque abuti his conditionibus poteſt. Ergo auferenda de mundo eſt probabilitas vera? Ergo inutilis? Nonne ſtultitiæ poſtularent Probabiliſtæ eum qui ſic argueret? Uſus ergo veræ probabilitatis in hac tenebrarum valle neceſſarius omnino eſt: hocque libentiſſime fatentur omnes Probabiliſtæ.

XI. Porro ex eodem imbecillitatis mentis noſtræ principio oritur ſuper eadem operatione diverſitas opinandi in utramque partem; immo ex hoc principio, ſin omnia, plurima certe & potiſſima mala. Hinc, ut alias diximus, bella, lites, iur-

Digitized by Google

gia, diſſidia, contentiones, factiones, ſectæ, ſchiſmata, hæreſes. Si enim veritas; ut Sol, fulgeret omnibus, harum diſſenſionum tenebræ ceſſarent. Occurrunt rationes, quæ probabilius ſuadent iniuſtum bellum, iniuſtam litem; occurrunt in oppoſitum aliæ quæ minus probabiliter hæc omnia iuſta referunt. Hic opinionum conflictus in dies occurrit. Ergo neceſſario decidendum eſt, num in tali conflictu liceat repudiare probabiliorem, & amplecti minus probabilem. Ergo neceſſaria eſt univerſalis regula, qua definiatur, quid in ſimili opinionum conflictu eligendum ſit. Quid ad hæc P. Caſnedi? Reponet ne abuſum peculiarem aliquorum Probabiliſtarum, aut Probabilioriſtarum pro ingenio probabilitatem maiorem, aut minorem effingentium? Sed id perperam opponitur; ut ex paritate invicta, & perſpicua conſcientiæ noſtræ, quam quiſque ob occultas affectiones erroneam formare poteſt, manifeſtavi. Et tamen niſi quis eam deponat, illam ſequi ſub peccato tenetur, ut omnes ad unum fatentur Theologi. Et cum hæc vera ſint, audet P. Caſnedi *loc. cit. num.* 142. opponere, quod ſi lege naturali teneremur ſequi id quod eſt probabilius, teneremur ſequi eadem lege quod eſt laxius; ut olim accidit patronis damnatarum propoſitionum, quibus probabiliores erant damnatæ theſes. Argutationem hanc pluries labefactavi in quæſtione de conſcientia invincibiliter, aut vincibiliter erronea. Si enim propria culpa, & ſecretarum affectionum lenocinio, quod falſum eſt, probabilius apparet; peccatum non declinatur: ſi autem id invincibiliter accidit, peccatum non imputatur. Interea ſemper conſiſtit principium, quemquam operari debere ſecundum propriam conſcientiam. Propria autem conſcientia formatur in rebus dubiis, & controverſis, dictamine veroſimilius repræſentante honeſtatem operationis. Qui vero ſequitur iudicium minus veroſimile, atque adeo magis remotum a veritate, contra conſcientiam operatur.

XII. Non modo ergo inutilis, ſed abſolute neceſſum eſt definire, quamnam ex duabus oppoſitis opinionibus magis, minuſve probabilibus amplecti debeamus. Addo tamen, non ſatis eſſe definire neceſſitatem amplectendi probabiliorem; ſed inſuper ſerio præmittenda eſſe omnia requiſita neceſſaria ad conſtituendam maiorem probabilitatem. Quiſque ſequi aſtringitur propriam conſcientiam, non modo rectam, ſed etiam erroneam; at ſumma attentione exequenda ſunt ea omnia quæ requiruntur ad hoc ut quis rectam ſibi formet conſcientiam. Primum omnium ſola veritas inquirenda: huc curæ, & ſtudia omnia dirigenda. Conſulenda Scripturarum oracula, Patrum, & canonum regulæ, deponendæ pravæ affectiones, iuges fundendæ Deo preces ſunt, ut lumen veritatis infundat.

CA-

Digitized by Google

CAPUT VI.

Brevis apologia P. Michaelis Elizalde *ſapientis Ieſuitæ*, *P. Gonet*, *& omnium Antiprobabiliſtarum adverſus impoſturas P. Caſnedi, qui Antiprobabiliſtas diſtinguit in* Veriſtas, *&* non Veriſtas.

I. P. Antonium Caſnedi in ſuis quinque voluminibus in *folio* bibliothecam probabiliſticam compilaſſe, dicere iure poſſumus. Illius quippe cura peculiaris fuit colligere præcipuorum Auctorum utriuſque partis argumenta, & dicta. Quod ſi exacte hanc collectionem egiſſet; haud ſpernendus eius labor eſſet. Nolo ego cenſuram mente conceptam in eamdem collectionem pronuntiare, ne officio, & obſequio in Auctorem iſtum me deeſſe aſſerere quiſquam poſſit; tametſi cenſura in opinionem nil obſequii erga Auctorem adimat. Utinam *P. Caſnedi* hanc cautionis regulam ſibi præſtituiſſet. Humanior ſane fuiſſet in viros ſanctitate, & ſapientia celeberrimos, quos inter eminet *P. Michael Elizalde*, ſapientiſſimus Ieſuita, ac ſummus ſui ævi Theologus, teſte ampliſſimo Cardinali Pallavicino. De hoc autem P. Elizalde P. Caſnedi ſequentia ſcribit *Tom. II. diſp.* XI. *ſec.* X. *§.* I. *pag.* 152. *& ſeq.* & primum præmittit hunc titulum.

PALINODIA P. ELIZALDE.

II. Poſt auſpicatur ſuum ſermonem, quo probare contendit, præfatum P. Elizalde ceciniſſe palinodiam his verbis num. 280. „ Ad manus habeo farraginem con„ tradictoriorum, quibus feraces ſunt Tutioriſtarum, & Probabilioriſtarum libri. „ Etenim non tantum inter ſe contradicunt, ſed quilibet ſibi ipſi: *& quidem mi„ hi non niſi amanuenſis labore opus eſſet, nempe calamo, quo ea tranſcriberentur; „ cum labor in colligendo contradictoriorum faſciculo*, & non exiguum in eis revol„ vendis ſtudium facili nobis negotio hæc comparaverit. At quia hoc ab aliquo „ ægre ferri poſſet, malo videri indoctus, *quam caritatem vel levi nævo offendere*. „ Quare unice traho quæ trahit *P. Elizalde*, qui omnium qui retro ſcripſerunt, „ *palinodiam* ceciniſſe viſus eſt. “

III. Novum caritatis genus. Univerſe carpit omnes Probabilioriſtas, ut *contradictoriorum* architectos. Faſciculum tamen *contradictoriorum* ligatum penes ſe cuſtodit. Plura tamen ex ſuo hoc *faſciculo* decerpſit, atque evulgavit adverſus ſuum Socium *P. Elizalde*, *P. Gonet*, Illuſtriſſimum Prælatum *Fagnanum*, alioſque ſigillatim, & omnes *collective*; ut mox videbimus. Nunc de P. Elizalde.

IV. Ubinam P. Elizalde palinodiam cecinit? Ecce reponit P. Caſnedi ibidem *num.* 281. „ Duobus primis libris . . . *ſolam veritatem* comminiſcens eſſe conſcientiæ re-

„ gu-

Digitized by Google

„ gulam, eamque ſemper neceſſariam; tandem aggreditur Lib. III. a duplici quæ-
„ ſtione: in 1. aſſerit, opinionem probabilem eſſe conſcientiæ regulam; in 2. aſſe-
„ rit, non requiri dictamen certum de non peccato, & de honeſtate, ut ſine pec-
„ cato operemur. Miratus ſum, ut hæc legi . . . . . Ne autem mea admiratio
„ lectori meo mirabilis videatur, producam hic quæ P. Eliz. tradit *Lib. III.*
„ *quæſt.* 1. "

V. Sapienter ſcripſit Ariſtoteles, ignorantiam matrem eſſe admirationis. Mirabilis nobis non videtur admiratio P. Caſnedi: quia quæ paſſim obvia, & conſueta ſunt, admirationem non gignunt. Paſſim autem abludit a vero P. Caſnedi in exponenda doctrina P. Elizalde, aliorumque Antiprobabiliſtarum. Ut autem facto evidentiſſimo evincam, Patrem Caſnedi Theologiam Patris Elizalde non fuiſſe aſſecutum, atque adeo per ſummam impoſturam eidem impoſuiſſe cantum palinodiæ; quid doceat P. Elizalde, paucis iterum exponam.

VI. Docet P. Elizalde, ſolam veritatem eſſe regulam poſitivam honeſtæ conſcientiæ. Hoc eſt primum & inconcuſſum principium. Quoniam vero hæc veritas nequit a nobis ſemper certo & evidenter cognoſci, ſatis eſt, ſi probabiliter attingatur. Nec enim requiritur dictamen proponens hanc veritatem, eſſe evidenter certum; ſed ſufficit eſſe vere probabile, nempe quod plerumque verum ſit, licet aliquando deficiat. Quando autem probabilitas recedit a veritate, reipſa non eſt poſitiva, ſed negativa operationis honeſtæ regula. Et talis probabilitas non realis eſt, ſed apparens: quæ a culpa excuſare poteſt, ſecus dirigere operationem honeſtam. Quando P. Elizalde docet, probabilitatem eſſe regulam poſitivam conſcientiæ, loquitur de probabilitate reali, ſecus de apparenti & ſophiſtica; ut perſpicue ſe ſe explicat ibidem §. 4. *pag.* 122. his verbis. *Nos autem nequaquam dicimus, eſſe regulam morum banc probabilitatem ſolum talem quoad nos, quæ videtur eſſe, & non eſt: & idem etiam dicimus de probabiliori, & de certo, ſolum tali quoad nos, quod quippe totum eſt tale ſolum apparenter, & ſophiſtice, & hæretici quoque, & parricidæ habere potuerunt . . . Nos ipſam etiam probabilitatem reſolvimus ad veritatem.* Probabilitas, inquit P. Elizalde §. 2. eſt regula conſcientiæ; ſed *cum onere* attendendi ne nos fallat. Probabilitas enim plerumque non fallit; at quia interdum fallere poteſt, ideo adfert ſecum onus invigilandi ne nos decipiat in aliquo caſu. Quod ſi poſt adhibitam neceſſariam diligentiam nos fallit, error nobis non imputatur, ut alias dictum fuit.

VII. Qua doctrina ſolvitur illud argumentum ſatis familiare. Videt eminus venator animal. Viginti homines teſtantur eſſe lupum: duo teſtantur eſſe hominem: prius teſtimonium natura ſua probabilitatem, quam vocant ab auctoritate, facit; tamen ſi venator eiiceret ſagittam, peccaret. Cur? Quia probabilitas utique abſolute regula eſt operationis; ſuam tamen exceptionem habet in aliquo caſu, ut in

præ-

Digitized by Google

præſenti: idcirco onus ſecum defert attendendi peculiari ſtudio ne error contingat. Si plura cupis, conſule ipſum Elizalde, qui pluribus exemplis rem declarat.

VIII. Verum, ut ad commentitiam contradictionem P. Elizalde redeamus, dicimus, P. Caſnedi confundere certitudinem cum veritate. Et quia P. Elizalde conſtituit, ſolam veritatem eſſe poſitivam regulam conſcientiæ, putavit eum ſecum pugnare, dum ab hac regula excludit certitudinem ut ſemper neceſſariam. At fallitur P. Caſnedi, doctrinamque Elizalde minime aſsecutus eſt. Quoniam licet regula conſcientiæ ſit ſola veritas; hæc tamen non ſemper certo & evidenter attingitur, ſed aliquando probabiliter tantum. Et hoc ſatis eſſe, invictis argumentis oſtendit, noſque ſupra declaravimus. Ex quibus omnibus palam eſt, meram eſſe impoſturam, qua P. Caſnedi affingit P. Elizalde cantum *palinodiæ*. Quid? Pro titulo ſectionis ponit. *Palinodia P. Elizalde*. Cur? Quia ſibi videre viſus eſt umbram contradictionis in eiuſdem doctrina, a ſe minime intellecta. Hiccine *palinodiæ* cantus? Vix reperitur Auctor cui affingi non poſſet ſimilis palinodia?

IX. Perridiculæ ſunt contradictiones quas affingit P. Gonet. Dividit P. Gonet *Tom. III. diſſer. de probabil. num.* 7. conſcientiam in rectam ſeu bonam, & erroneam ſeu falſam & malam. Clamat P. *Caſnedi* loc. cit. ſ. 8. num. 428. *Ecce conſcientiam falſam reciprocat cum mala, & veram cum bona: quod eſt certo falſum; cum nulla mala excuſet, erronea aliqua excuſet.*

X. Quid adduci evidentius poteſt, ut evincam P. Caſnedi inſcientem ſe prodere iſtius controverſiæ, & vel ipſa prima ſententiæ noſtræ principia aut diſſimulare, aut non percipere? Expendamus breviter illius commentum. *Nulla* conſcientia *mala excuſat*: Ignorantiæ error eſt ne bonus, vel malus? Malus, inquis. Et tamen aliquis error excuſat, nempe invincibilis. *Erronea* conſcientia *excuſat*. Verum habet, ſi eſt invincibilis. Quid inde? Ergo bona? Error ergo bonus eſt? P. Gonet iure reciprocat conſcientiam falſam cum mala, & veram cum bona; ut alias evidenter oſtendimus. Et P. Caſnedi clamitat: Hoc *eſt certo falſum*? Saltem dixiſſet, hoc falſum eſſe Probabiliſtis. Sed abſolute falſum pronuntians quod nos abſolute verum aſſerimus, ſe minime intelligere prodit quid ſub lite, quid extra litem ſit. Prætereo innumera alia ſophiſmata, quæ adverſus Gonet, & Fagnanum perperam congerit. Ex paucis quæ delibavi, quiſque, veluti ex ungue leonem, colligere, cuius ſint momenti cetera, valet.

XI. Genium, & eruditionem iſtius Probabiliſtæ deprehendere itidem poſſumus ex *loc. cit. ſec.* 11. *pag.* 159. *num.* 310. ubi Antiprobabiliſtas compellat *VERISTAS*, & eorum contradictiones refert his verbis: *Inter Antiprobabiliſtas, quo nomine veniunt quotquot noſtram ſententiam impugnant, alii ſunt, ut ita dicam, VERISTAE.*

XII. Sed audias ſerio velim momenta quibus probat, iſtos ſibi contradicere.

VE-

Digitized by Google

VERISTAS illos vocat, quia *obligant ſemper ad verum in re*. Porro, inquit, hi homines fuerunt. Si homines; ergo fallaces. Ergo aliquando falſum ſub ſpecie veri docuerunt. Ergo ſibi contradicunt, dum obligant ad verum. En illius verba num. 312. *Igitur vel ſunt* VERISTAE. *Hi autem homines fuerunt. Ergo ſæpe falſum ſub ſpecie veri dixerunt. Ergo eorum doctrina, & eorum praxis ſæpe ſibi contradicunt.*

XIII. Riſu ne, an deteſtatione accipi hæc debeant, iudicet lector. *VERISTAS*, veluti ſectarios quoſdam, per ſummam deriſionem ſubſannando appellat Doctores catholicos qui veritatem inveſtigandam, amplectendamque decernunt? *VERISTA* ergo appellandus Deus ipſe erit, quod ſit ipſa veritas. VERISTAE Catholici omnes, quod profiteantur legem veritatis: *Lex tua veritas:* quod iubeantur *ſervire ei in veritate:* I. Reg. XII. *Servite Domino in veritate:* Tob. XIV. *Dirige me in veritate tua*: Pſal. XXIV. *Quoniam veritatem requiret Dominus*: Pſal. XXX. *Viam veritatis elegi*: Pſal. CXVIII. *Labium veritatis firmum erit*: Prov. XII. *Viam Dei in veritate doces*: Matth. XXII.

XIV. Si Antiprobabiliſtæ vocantur *VERISTAE*, iure Probabiliſtæ appellari *FALSISTAE* debent. Sed quid alieno vitio in vitium trahi patimur? Pudeat viros graves his dicteriis, ſcommatis, & ridiculariis nomenclaturis mutuo ſe ſe mordere. Suavitatem, benignitatem, dulcedinem paſſim iactant Probabiliſtæ. In ſolos Antiprobabiliſtas ſeveri ſunt, ac veluti truces, improperia, & cenſuras ubique vibrantes. Illos appellant *Rigoriſtas*, *Tutioriſtas*, *Ianſeniſtas practicos*, *Veriſtas*. Sed dum talia agunt, quæ ſit illorum cauſſa, evincunt. Abſit a nobis ſimilibus dicteriis proſcindere doctos, pioſque Probabiliſtas, quos ſemper data occaſione colimus, & quibus debita obſequii officia perſolvimus: memores enim ſumus oraculi S. Pauli ad Galat. V. *Quod ſi invicem mordetis, & comeditis, videte ne ab invicem conſumamini.*

CAPUT VII.

Brevis cauſſæ univerſæ complexio. Docilitatis, & modeſtiæ probabiliſticæ ſpecimen. Nonnulla quæſita reſolvuntur quæ praxim ſpectant.

I. FInem diſputationi tandem impono, tametſi plura adhuc dicenda ſupereſſent, ſi omnia vellem Probabiliſtarum commenta explodere. At ex iis quæ hactenus dicta ſunt, cetera omnia quæ obtrudere adverſarii ſolent, in fumum occidunt. Illorum quatuor principia, quibus tota vertitur probabiliſtica machina, penitus ſunt labefactata. Libertatis poſſeſſionem adverſus æternam Dei voluntatem, ſeu legem, Deo iniurioſam, & ab eodem principatum auferre, evicimus. Quid por-

Digitized by Google

porro univerſæ Theologiæ exitioſius quam legem naturalem, divinamque, in controverſiam vocatam, non eſſe legem, conſtituere? Commentum duplicis legis Deo adſcriptæ contrivimus. Appellationem quam opponunt ad prudentes, palam feci eſſe merum perfugium ad imprudentes. Quæ enim manifeſtior imprudentia quam in inveſtigatione veritatis ad eos iudices appellare cauſſam qui a veritate præſcindunt, qui ſectatores veritatis *VERISTAS* per deriſionem compellant, qui errorem coæquant veritati? Quare illud principium : *Qui probabiliter operatur, prudenter operatur* : in ſenſu Probabiliſtarum penitus commentitium demonſtravi. Sed lubet in hoc ultimo capite tantiſper illud exagitare ſequenti ratiocinio.

II. Qui agit id quod ſibi probabiliter honeſtum apparet, recte, & prudenter agit. Ergo eadem ratione perverſe operatur qui agit id quod ſibi probabilius vitioſum apparet. Probo conſequentiam. Actiones ſpeciem capiunt ab obiectis. Ergo qua ratione probabilitas minor honeſtatis obiectivæ refundit honeſtatem in actionem formaliter; eadem ratione maior probabilitas turpitudinis obiectivæ refundere malitiam in actum formalem debet. Quin potiori iure actus inficitur malitia obiecti quam honeſtate illius imbuatur. Bonum quippe ex integra cauſſa, malum ex quocumque defectu.

III. Quid ad hoc Probabiliſtæ? Impeditur, inquiunt, maior probabilitas malitiæ obiectivæ, ne refundat in actum malitiam : quia, ut obiectum ſpeciem tribuat actioni, ab intellectu proponi, illudque amplecti voluntas debet : alioquin ſpecificare, ut dicitur, actionem non valet.

IV. Cavillationes ineptæ, effugia vana. Nonne agnoſcitur probabilius eſſe, contractum uſura laborare? Maior ergo probabilitas uſuræ obiectivæ reapſe ab intellectu proponitur. Dum enim utriuſque partis, & affirmantis uſuram, & eam negantis, momenta expenduntur; & graviora quæ uſuram produnt, apparent; propoſitio intellectui adeſt. Ergo uſura obiectiva ſpeciem tribuit actioni : ergo actio uſuraria eſt.

V. Clamitabunt, hæc evenire in ſyllogiſmo directo, ſecus in reflexo : dictamen directum non eſſe ultimum, ſed reflexum : hoc vero, non illud, ſpeciem tribuere actioni. Dictamen autem reflexum pro obiecto habet probabilitatem honeſtam.

VI. Quo maior eſt a veritate receſſus, eo craſſiores ſuccedunt errores. Maior probabilitas directa repræſentat malitiam obiectivam actui directo. Ergo hic actus formalis malus eſt, utpote ſpeciem malitiæ capiens ab obiecto probabilius inhoneſto. Hoc evidens eſt. Tum. Hic actus formalis, qui probabilius inhoneſtus eſt, evadit obiectum dictaminis reflexi. Ergo dictamen ultimum reflexum vitioſum eſt : ſpeciem quippe capit ab actu formali, qui vices obiecti gerit. Hæc omnia evidentia ſuapte natura ſunt, & ſupra latius expoſita.

VII. Alterum ſophiſma, a probabilitate obiectiva petitum, fuſius profligavimus, illud-

Digitized by Google

illudque nunc paucis perſtringere lubet. Quamvis, inquiunt, hæc aut illa opinio mihi falſa appareat; potero tamen eam, hoc diſcurſu præiacto, amplecti... Auctor huius opinionis longe me ſapientior fuit, atque prudentior: quæſtionem hanc pro dignitate diſpexit: momenta in utramque partem ſerio libravit: has ipſas rationes, quæ mihi graves ſunt, ille ponderavit, ut credere iuvat. Quid ergo iudicium meum illius ſententiæ præponam? Nonne Scriptura ipſa clamat: *Ne innitaris prudentiæ tuæ?* Alioquin ſuperbus habendus eſſem. Ergo, mea reiecta, illius amplectenda opinio eſt.

VIII. Larvata modeſtia hæc eſt, & inſidiatrix docilitas. Ratiocinium iſtud concupiſcentiæ, atque occultioris affectionis præſtigium eſt, quod aures demulcet, menteſque excantat, iuxta illud Apoſtoli: *Coacervabunt ſibi magiſtros prurientes auribus: & a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur*: ad Timoth. II. cap. IV. Ediſſerant nobis Probabiliſtæ, quid cauſſæ ſit cur tanti faciant hunc, aut hos Auctores; cur extollant hanc probabilitatem obiectivam; cur tanta animi demiſſione herbam illis porrigant, ſubiiciant in eorumdem obſequium mentem ſuam? Forſitan quod arctam viam cæli oſtendant? Quod ſententiarum ſeveritate carnem affligant, appetitioneſque cohibeant? Forſitan quod aſpera, & dura loquantur? Hui tam peregrina, & abſona! Probabiliſmum *obiectivum* ideo exaltant, quia docent, quamlibet opinionem repertam in Tamburino, in Buſembau, in Diana, quatuor aut ſex iuniorum fultam patrocinio, eſſe propriæ conſcientiæ regulam; quamvis operans directe falſam eam reputet.

IX. Contra, ſi ſeveriora Theologi proponant, ſi arctiorem viam calcandam doceant, ſi legis obſervationem promoveant, ſi denique veriſimiliora doceant; tum, illorum auctoritate contempta, *propriæ prudentiæ innituntur*, aut alii conſuluntur Auctores, qui proprio commodo faveant. Huc recidit hæc modeſtia probabiliſtica, hæc demiſſa docilitas.

X. Ut autem recta argumento toties convulſo occurramus, repeto quod alias dixi, hoc eſſe purum putumque ſophiſma, ſacræ Scripturæ directe infeſtum. Conferamus paullifper laudatum textum, *Ne innitaris prudentiæ tuæ*, cum aliis. Ioannes *Epiſ. I. cap.* IV. admonet: *Cariſſimi, nolite omni ſpiritui credere; ſed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſint*. D. Paulus I. ad Theſſal. V. *Omnia autem probate; quod bonum eſt, tenete*. Prioris ergo textus ſenſus eſt, ne iudicio noſtro innitamur, legibus, Patribus, & gravioribus Theologis ſpretis. Quid inde? Propterea ne uti iudicio noſtro prohibemur? Pſittaci ergo, & trunci, non homines erimus? Adhibendum eſt iudicium noſtrum, ſed Scripturarum, Patrum, Theologorumque graviorum regulis directum. Lumine cæleſtis doctrinæ perfuſi, recentiorum placita expendere, illaque cum maiorum, Sanctorumque doctrina conferre debemus, ut ſeparare pretioſum a vili, & quæ bona ſunt, tenere valeamus. Tangi aliquo pudore

Digitized by Google

re recentiores deberent, cum ſubmittendum intellectum ſuis Probabiliſtis contendunt, ſi ipſi quidquam deferre antiquitati recuſant. Ne multa: legi, & proprio iudicio, non a lege ſeiuncto, ſed lege directo, innitendum. Expendenda ſunt Auctorum momenta, & quæ vero viciniora, ac legis obſervationi, non quæ libertati, & concupiſcentiæ propinquiora apparent menti noſtræ, amplectenda ſunt. Non eſt tuæ prudentiæ innitendum: id ultro fatemur. Sed ſpectandum quid ſapientiores, quid leges decernant. Hic eſt genuinus ſenſus. Quod autem a iudicio tuo ſeveriora dictante recedere debeas, ut cæco obſequio aures præbeas recentioribus placentia loquentibus, ut *Probabiliſmo obiectivo* mentem tuam ſubiicias, commentum eſt inauditum, & communi ſenſui repugnans. Valeant ergo Probabiliſtæ eiuſmodi *obiectivi*, & *ſubiectivi*, qui lumini divino, vel iis quæ huic lumini viciniora ſunt, refragantur, quippe non veritatem, ſed probabilitatem æque indifferentem ad verum, & ad falſum, immo falſo affiniorem, exaltant, præferunt, amplectuntur.

XI. Confirmantur hæc omnia auctoritate cap. *Ne innitaris* de conſtitut. *Ne innitaris prudentiæ tuæ. Prudentiæ ſuæ innititur qui ea quæ ſibi agenda videntur, Patrum decretis præponit.* Potiſſimum autem cavendum a proprio iudicio eſt, dum obedientiam Superioribus præſtare debemus. Illorum præcepta proprio iudicio præferenda ſunt. Si quæ nobis præcipiunt, certo & evidenter conſtet eſſe mala; numquam parendum. Si res quæ præcipitur controverſa eſt & dubia; adveniente præcepto Prælati, deponendum eſt proprium iudicium, & Prælato obediendum: vices enim Dei gerit; ideoque illius præceptum efficere debet ut probabiliora nobis ſint quæ nobis a Prælato præcipiuntur. Hinc eſt quod P. Gonzalez *diſſer.* XIV. *cap.* VIII. *§.* 2. *num.* 106. deceptum aſſerat P. Terillum, qui de *reg. mor. I. Part. quæſt.* 11. *num.* 124. *pag.* 38. hæc ſcribit: *Non enim præceptum Superioris minus docti efficere poteſt ut ſubdito probabilius appareat exercitium pingendi non eſſe opus ſervile, cui antecedenter ad præceptum probabilius apparebat eſſe opus ſervile.* Hanc vim permutandi maiorem probabilitatem in minorem, & contra, minorem in maiorem tribuit ſubtilium reflexionum vaniſſimo artificio Terillus cum ſuis Probabiliſtis, ſecus obedientiæ virtuti. Nos contra aſſerimus, in rebus controverſis ſemper deferendum eſſe Prælatorum mandatis, ſive docti illi ſint, ſive indocti. Ratio quippe ſubiiciendi illis noſtra iudicia, non eſt illorum doctrina, ſed eorum dignitas ſeu auctoritas, cui ſolemni obedientiæ voto devincti ſumus. Æque indocti, ac docti in regimine noſtræ conſcientiæ vices Dei tenent; Deoque obedimus, dum illorum iuſſa implemus. Hinc habes, quanti faciant divinum oraculum, *Ne innitaris* prudentiæ tuæ, illi qui nobis illud obtrudunt. Dixi, in regimine noſtræ conſcientiæ, ſeu in iis quæ diſciplinam ſpectant: quia tum non nos, ſed illi iudices ſunt. Si tamen etiam in his oppoſita opinio evidenter nobis probabilior eſſet illa quam ſuſtinet

Præ-

Digitized by Google

Prælatus; tum adhærendum eſſet propriæ opinioni : quia magis Deo quam homini obediendum eſt. In ceteris autem, quæ ſunt extra diſciplinam regularem, Prælati non gerunt perſonam Superioris, ſed Theologi. Ideo in controverſiis theologicis eorum opinio non maioris ponderis eſt quam aliorum Theologorum doctrina.

§. I.

Licitum ne ſit operari ſecundum opinionem alienam, quam tu reputas falſam.

XII. Quæſt. I. P. Claudius La-Croix *Lib. I. num.* 475. *quæſt.* xlix. proponit hanc quæſtionem : *An licitum ſit operari ſecundum opinionem alienam, quam tamen operans iudicat reipſa eſſe falſam?* Reſp. Primo docet, abſque artificio probabiliſtico id eſſe illicitum; licitum vero, ſi mirifica illa vi Probabiliſmi reflexi uteretur. *Iudico quidem opinionem illorum eſſe FALSAM : quia tamen hoc mihi incertum eſt, & Auctores me ſapientiores, qui opinionem poſſunt reddere certo probabilem, dicunt illam eſſe veram; ego quoad hanc operationem me accommodo illis, & interea præſcindam a directa opinione mea. Ita abſolute tenent Azor. Vaſquez, Leſs. Salas, Bonac. Sot. Bann. Sera, Bardi, Ioan. Sanch. Terillus aliique plures & graviſſimi AA. cum Illſung, & Mendo.*

XIII. Habes in hac doctrina *myſterium* probabiliſticum reſeratum. P. Antonius *Caſnedi*, ut ſupra vidimus, vocat Antiprobabiliſtas *VERISTAS*, quod ad meritum, & honeſtatem *veritatem* ſemper requirant. An ceteri vi deſcriptæ doctrinæ iure valeant compellare Probabiliſtas *FALSISTAS*, iudicent æqui rerum æſtimatores.

XIV. Quam ſit evangelicæ ſimplicitati, & chriſtianæ ſinceritati præfata doctrina contraria, nemo non videt. Ea admiſſa, poterit quis narrare ut verum quod ipſe iudicat falſum : formabit enim ſibi hoc ratiocinium. Quod mihi falſum, aliis verum eſt. Præſcindam ego a mea ſententia, & accommodabo me *contrariæ* ſententiæ, quam ob auctoritatem Doctorum iudicare poſſum probabiliter veram; licet abſolute, & directe falſam reputem. Licita ergo mendacia erunt. Neque reponant, mendacia contra mentem eſſe : quoniam licet ſint contra mentem directam, non tamen ſunt contra mentem reflexam. Cedo : licitum eſt operari ſecundum opinionem aliorum, quam tu reputas falſam, ob hoc ſolum quod reflectas, probabile eſſe, quod viri docti doceant talem opinionem, tibi alioquin falſam? Cur ergo licitum non erit loqui quod tibi falſum eſt, quoties iudicare vales aliis probabiliter verum eſſe?

XV. Audiamus potiſſima momenta quæ P. La-Croix ex omnibus Probabiliſtis col-

Digitized by Google

colligit. Inquit ergo : *Fieri poteſt ut aliorum opinio, quam directe iudico falſam, reipſa ſit probabilior, & communior quam mea : ergo non eſt cur illam ſequi non poſſim, SUSPENSA, vel non ATTENTA TANTISPER MEA . . .* Reponit Camargo *ſupra, non poſſe formari iudicium reflexum, quod contractus ſit licitus, ſi adſit, vel adeſſe poſſit iudicium directum, quod ſit illicitus. Sed oppoſitum conſtat ex dictis.*

XVI. Habes hic paucis perſtrictam totam Probabiliſmi picturam, quam tibi repræſentavi ſupra *Lib. II. cap.* 111. *num.* 3. Falſa tibi eſt hæc ſententia ob momenta quæ tibi videntur vera. Peccabis ergo in veritatem cognitam, ſi eam amplectaris. Ita eſt ſecundum iudicium *directum*. Sed ſuſpende *tantiſper* (intende animum in hoc *tantiſper*) hoc tuum iudicium *directum*. Averte *tantiſper* animum a veritate, quæ tibi honeſtatem pandit : & recogita quid ſapientiores Neoterici doceant. Iudicio tuo directo iudicas contractum uſura inquinatum. Sed mentem alio diverte, inquiunt, & forma aliud iudicium reflexum, auctoritate nixum recentiorum, quod tibi licitum contractum oſtendit. Et ecce quomodo, reiecto primo iudicio, vi alterius dictaminis, quod tibi placet, licitum evadit. Hinc ortum ducit illud axioma: *Quod volumus, ſanctum eſt*. Hæc omnia ſupra iam confutata ſunt.

XVII. Quæſt. II. *Utrum ſit ſpecialis obligatio ſequendi minus probabilem, relicta probabiliore?* Reſp. P. Claudius La-Croix *Lib. I. num.* 460. relatis pluribus caſibus, in quibus debitum conſtituit amplectendi minus probabilem, ſubdit ex Lohner, & Gobat, ſpecialem eſſe obligationem ſequendi minus probabilem in his caſibus : *nempe ſi agatur de valore matrimonii, uti habent plurimi Theologi, & Iuriſtæ cum Sanchez : item quando agitur de valore teſtamenti, vel favore Religionis, uti habet cum aliis Barboſa : item quando agitur de poteſtate clavium, & iuriſdictione Eccleſiæ.*

XVIII. Matrimonium ſacramentum eſt in lege evangelica. Ubi ergo de valore matrimonii diſputatur, non poſſumus modo, verum etiam aſtringimur opinione uti minus probabili? Hanc minorem probabilitatem amplecti tenemur, dum diſputatur de clavium poteſtate, & Eccleſiæ iuriſdictione? Poteſtas clavium, & Eccleſiæ iuriſdictio neceſſaria eſt ad valorem ſacramenti pœnitentiæ. In ſacramentis ergo conferendis non tutior, non probabilior, ſed minus probabilis amplectenda eſt? Ni fallor, hæc doctrina proſcripta eſt ab Eccleſia. Damnavit quippe Innocentius XI. uſum minoris probabilitatis in ſacramentis miniſtrandis. Dicimus ergo adverſus Lohner, Gobat, La-Croix, alioſque ſimiles, in nulla materia licitum eſſe uſum minoris probabilitatis; multo minus vero in ſupra recenſitis de valore matrimonii, de poteſtate clavium, de iuriſdictione Eccleſiæ, de valore teſtamenti, ubi damnum tertii agitur. Quin addimus, ſententiam P. La-Croix, & aliorum eſſe laxiſſimam.

Digitized by Google

§. II.

De operante docto, & illiterato in formando practico dictamine.

XIX. SI nullum occurrit dubium, nulla eſt difficultas in formando dictamine. Quia tum opus licitum iudicari poteſt. Si dubium occurrit, rationes, & auctoritates inveſtiget vir doctus: probos eruditoſque conſulat homines: legat melioris notæ libros, ut id ſeligat quod veroſimilius iudicaverit, dubio poſito. Si utrinque momenta æqualia conſiſtant, atque adeo anceps & dubius perſeveret; tutiorem eligat partem neceſſe eſt. Non dicimus, ſumma anxietate venandum eſſe, quæ opiniones ſint reapſe obiective probabiliores penes Auctores, ut falſo imponunt Probabiliſtæ; ſed quæ probabiliores *ſubiective* occurrunt, dicimus eſſe ſequendas. Conditiones neceſſario ſervandas in formanda opinione *ſubiective* probabiliore alibi explicavimus.

XX. Homines illiteratos, & idiotas nobis paſſim obtrudunt Probabiliſtæ. Qua via, inquiunt, rudes homines probabiliores opiniones præferre minus probabilibus poterunt? Oppoſitio iſthæc inanis eſt. Qua via homines idiotæ poterunt diſcernere, & iudicare veſtros ſyllogiſmos reflexos, conditiones probabilitatis directæ, & reflexæ? Experientia teſte, homines illiterati ab anticipationibus, quibus paſſim Theologi præventi ſunt, vacui omnino reperiuntur. Sequuntur iſti rationis lumen purum, ſignatum ſuper vultum animæ eorum. De dubiis quæ occurrunt, Parochum, aut Confeſſarium, aut experrectiores ſincere, & ingenue conſulunt: & iſtorum conſiliis, ceu oraculis, auſcultant, & acquieſcunt. Si bene moratæ conſcientiæ ſint, in dubiis tutiorem eligunt partem: quod naturæ lumine in quibuſque aliis gravioris momenti negotiis præſtant, ignorantque probabiliſticum reflexionum artificium. Si vero criminoſæ ſint conſcientiæ, ut cetera manifeſta flagitia, ita hæc dubia ſcelera deglutiunt.

XXI. Hæc eſt communis rudium hominum conſuetudo in dictamine conſcientiæ formando. Contingere interdum poteſt gravis aliquis caſus, in quo & iſti peculiarem, & ultra communem diligentiam adhibere teneantur. Quemadmodum in gravioribus corporis infirmitatibus, & negotiis extraordinariam curam adhibent; ſic & in animæ controverſiis dirimendis præter communem diligentiam ſtudio ſingulari aſtricti ſunt. Verum hoc debitum perrarum in ruſticis, montuoſis, & plebeiis eſt: quoniam, ut dixi, hi præiudiciorum vacui ducem rationem ſequuntur. Et dum ſincere veritatem inquirunt, raro decipiuntur. Sæpe ipſe homines iſtos illitteratos, & rudes, ſed probos, in controverſiis morum, data opera, conſului,

ut

Digitized by Google

ut ſincerum naturæ iudicium ſentirem. Fere ſemper quod veritati, quod legi, quod honeſtati proximius erat, audivi.

§. III.

De conſultoribus, ſeu de his qui quærunt, dantve conſilium.

XXII. PRimo loco pauca dicam de conſultoribus Principum. Graviſſimo debito Principes aſtringuntur eligere Theologos, & miniſtros doctiores, ſanctioreſque. At quid, ſi Principes ipſi rudes ſint, vixque valeant vera a falſis conſiliis diſtinguere? Reſpondet Salamon Eccl. x. *Væ terræ, cuius Rex puer eſt*. Vix tum quidquam boni ſperari poteſt. Principes ipſi ſapientes ſint oportet. Scriptum eſt enim: *Et nunc Reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram* &c. *Pſal.* 11. Item Sap. cap. vi. *Ad vos ergo, Reges, ſunt hi ſermones, ut diſcatis ſapientiam*. Lege ibi plura.

XXIII. Falſa ergo abſolute eſt illorum doctrina qui aſſerunt, Principibus ſatis eſſe, ſi conſultorum ſuorum iudicia ſequantur. Si hæc doctrina conſiſteret, non peccaſſent tyranni Principes, innocentes martyres occidendo, qui miniſtrorum conſilia ſequebantur. Immunis a culpa Roboam fuiſſet, conſiliariis ſuis morem gerendo. Quid quod, admiſſa præfata doctrina, ſemper bellum ex utraque parte iuſtum erit, cum utraque pars miniſtrorum conſiliis utatur, & pro belli iuſtitia libros edat? Plura alibi de hoc dicam.

XXIV. P. Claudius La-Croix *Lib. I. num.* 456. inter alia hæc ſcribit. *Principes poſſunt ſequi conſilium probabile ſuorum, relicto eo quod ipſi iudicant probabilius, formando ſibi conſcientiam ſecundum dicta num.* 377. . . . . *Etiam poſſunt contra iudicium ſuorum ſequi illud quod ipſi bona fide putant eſſe probabilius, vel melius; poterit tamen eſſe res ſuſpecta, ſi agatur de ſuo, vel ſuorum commodo*. Si intereſt ſequi conſultorum iudicium probabile, etiam contra propriam conſcientiam probabiliorem poſſunt Principes illud amplecti; ſi e contrario, poſſunt etiam contra iudicium ſuorum ſequi id quod bona fide reputant probabilius. Vis ne dulciorem Theologiam? Si melius laudatæ doctrinæ benignitatem comprehendere cupis, conſule locum citatum nempe *num.* 377. ubi inquit: *Si quis iudicet opinionem alienam eſſe probabilem, quamvis videatur eſſe falſa, ideoque ſpectatis principiis directis uſus illius videatur eſſe illicitus; ſi tamen de hoc certus non ſit, valde probabile eſt quod ex principiis reflexis poſſit ſibi formare prudens dictamen, & ſecundum eam opinionem operari dicendo: Iudico quidem opinionem illorum eſſe falſam* &c. Quia tamen conſultores ſapientiores me ſunt, illorum opinionem amplectar; licet directe iudicem

 eſſe

eſſe falſam : quoniam reflectendo ad illorum ſapientiam opinio quæ mihi falſa directe erat, reflexe probabilis evadit.

XXV. Si in Principum penetralibus hæc regnet doctrina, quodnam bellum non iuſtum, piumque? Quodnam tributum iniuſtum? Quænam fœdera inviolata, & firma? Sit ne hæc doctrina ipſis principatibus, & univerſo humano generi infeſta, iudicent æqui rerum æſtimatores. Videtur enim illa viam reſerare mutuis *bellis*, regnorum devaſtationibus, populorum cladibus, atque extirpationi. Sancta intentione, pioque zelo illam tradunt Probabiliſtæ, quia utilem reputant æternæ ſalutis negotio. Nos contra ſentimus, caritate mutua ſalva. Uter noſtrum verum attingat, Deus ſolus iudex eſt. Ut igitur Principes ſibi caveant, ſumma diligentia uti debent in ſeligendis doctioribus, & ſanctioribus viris. Ipſi, quæ proprium officium, & ſtatum pertinent, addiſcere tenentur. Iuges fundant preces, ut lumen divinum obtineant. Sincere veritatem inquirant. Conſultorum, & Theologorum ſuorum affectiones, vota, geſta, molimina ſcrutentur, ſerioque diſpiciant. Si artificia, ſi mundanam, carnalemque politicam, aſſentationem, ambitionemve deprehenderint; eos a curia expellant. Recogitent ſerio, Theologorum, & Confeſſariorum ſuorum probitatem ſingularem eſſe debere. Si iſtorum virtutes vulgares ſint, & mediocris probitas; cito vitioſi erunt. Ut in eminenti gradu, & alta dignitate conſiſtere diu valeant, heroica virtute, & ſanctitate opus eſt. Ad talia munia eos eligant qui talia non ambiunt, ſed reformidant, horrent, ab iiſque refugiunt. Verum de hoc plura alibi.

XXVI. Theologi, & conſultores privati, quoties rogantur ut controverſiam quampiam dirimant, pro cauſſæ magnitudine momenta utriuſque partis ponderent. Quod ſibi veroſimilius apparet, ſincere manifeſtent. Theologus vere chriſtianus caveat a quorumdam Probabiliſtarum fatali methodo, qua rogati a pœnitentibus reſpondent: *Utrumque probabile eſt : elige quod malueris*. Sic reſpondent Probabiliſtæ tum in libris editis, tum voce, dum interrogantur. Sed cave tum ab his libris, tum ab his conſultoribus. Quid de illo medico diceres qui conſultus, in quonam ex duobus vaſibus venenum reperiatur, reſponderet: *Probabile eſt utrumque epotari poſſe*: cum certum ſit in alterutro reperiri venenum? Ex duabus morum opinionibus in alterutra reperiri venenum falſitatis, & malitiæ certum eſt. Quid ergo amentius quam indiſcriminatim alterutrum epotandum ſuggerere? Nec eſt quod reponas, innoxie ebibi poſſe venenum iſtud beneficio mirificæ probabilitatis. Quoniam tum verum eſt, cum, facta diligentia, invincibiliter ignoratur, ubinam virus reperiatur. Porro dum ex tripode reſpondes, utramque opinionem probabilem eſſe, & utramque exequendam proponis ad libitum, diligentiam ne adhibes in veritate inveſtiganda?

XXVII. Ut ergo in conſiliis dandis & tibi, & proximo conſilium petenti caveas, utrum-

Digitized by Google

utrumque extremum devita, & nimiæ facilitatis, & nimiæ trepidationis ac anxietatis. Si controverſia difficillima ſit, non te pudeat reſpondere cum D. Bonaventura in IV. diſt. XXXVIII. art. 2. quæſt. III. *Quæ iſtarum opinionum ſit verior, fateor me neſcire*. Sunt qui, ut magiſtri in Iſrael habeantur, ad omne quæſitum quamtumvis impervium, decretorie reſpondent. Pudet illos, ſe minus verſatos, aut vel unius quæſtionis ignorantes prodere. Tu vero ſerio cum Iob XXIV. dicito: *Cauſam quam neſciebam, diligentiſſime inveſtigabam*. Quod tibi veroſimilius eſt, præmiſſo debito ſtudio, expone. Si caſus propoſitus facilis ſit reſolutionis; noli nodum in ſcirpo quærere. Satagito ut, quoad fieri poteſt, proximum opem animæ ſuæ petentem adiuves, ſublevesque. Noli plus iuſto eſſe meticuloſus; ſed pro cauſſarum diverſitate ſermonem moderare. Si aqua hæret, ad alios doctiores, peritioreſque conſulentem remittito. In gravioris momenti dubiis ita tuam ſententiam proponito, ut alienam non ſpernas. Plura enim ſunt in quibus quiſque abundare in proprio ſenſu valet.

§. IV.

Quomodo aliorum ſententiæ magni, aut flocci faciendæ, ſeu approbandæ, vel improbandæ ſunt, ſalvo in Auctores obſequio.

XXVIII. PAſſim, occaſione data, Probabiliſmum, ſeu opinionem minus probabilem, laxitatis, & falſitatis ſugillavi; & abſurda quæ illum conſequuntur, expoſui. Id præſtiti, quod doctrina iſthæc ab integra Eccleſia Gallicana improbata ſit, tamquam omnium laxitatum peſtifera radix, omniumque malorum fons. Accedit conſenſus omnium fere Univerſitatum, doctiorum Theologorum, Synodorum, & Romanorum Pontificum, qui licet ultima, & ſolemni, expreſſaque definitione Probabiliſmum non damnaverint; tamen adeo illum circumciderunt, & e ſcholis exturbandum curarunt, eiuſque ramos amputarunt, atque alienum ab evangelica ſimplicitate, Patrumque doctrina declararunt, ut merito, mea quidem ſententia, tamquam doctrina falſa, laxa, & periculi plena, improbari valeat, quin ullus queri iure poſſit; potiſſimum quod ſolum vi ratiocinii theologici, ut in ſcholis agi communiter ſolet, laudatam doctrinam improbaverim. Si quid tamen per inſcitiam calamo exciderit, indictum volo, atque infectum.

XXIX. Quo liberior ſum in reprobandis opinionibus reapſe & manifeſte laxis, eo cautior ſum (& eſſe quiſque debet) in cenſurandis, aut improbandis ſententiis quæ inter Theologos in utramque partem laudabiliter diſputantur. Ab harum cenſu excludo Probabiliſmum ob indicata momenta. Ceterum plures, graviſſimæque

que quæſtiones in dies occurrunt quarum veritas latet vel ipſos viros doctos. Occurrunt in utramque partem gravia momenta. Tum ego, quam reputo probabiliorem, ſeligo, oppoſitam non ſperno. Id ſincere aperio iis qui me conſulunt: eos ad oppoſitæ opinionis Auctores remitto: eos moneo, quod liberi ſunt in hoc caſu ab amplectenda mea opinione. Addo tamen, eos teneri illam amplecti quam poſt audita utriuſque partis momenta, iudicant probabiliorem. Suggero, ut evitent Theologos illos qui uno ſtantes in pede omnia indiſcriminatim reſolvunt, dicentes: *Utrumque probabile eſt*. In gravioribus ergo cauſſis maiori diligentia, ſtudio, & ferventioribus precibus opus eſt. Et quando veritas expreſſe non *reſplendet*, contraria ſententia non eſt contemnenda; ſed ſumma animi demiſſione id eſt ſuſcipiendum quod proximius veritati apparet.

XXX. Huc recidunt ea omnia quæ intempeſtive Probabiliſtæ ex antiquioribus congerunt. Merito ſane D. Thomas inquit quodlib. IX. quæſt. VIII. art. 15. *Omnis quæſtio in qua de peccato mortali agitur, periculoſe determinatur, niſi veritas expreſſe habeatur*. Hoc pariter in ſenſu loquitur Gerſonius III. Part. lect. 4. de vit. ſpirit. lit. D. *Theologi non debent eſſe faciles ad aſſerendum aliquas actiones, vel omiſſiones eſſe peccata mortalia, præſertim ſub verbo univerſali, maxime cum obſervatio communis obnititur, ubi non ſunt certiſſimi de re ipſa; nec talia ſunt prædicanda populo tamquam certa. Nam per huiuſmodi aſſertiones voluntarias, rigidas, duras, & nimis ſtrictas in rebus incertis, nequaquam eruuntur homines a luto peccatorum; ſed in illud profundius, quia deſperatius, demerguntur. Hinc etiam generantur ſcrupuli inquietativi ſimplicium*. Conſtitutiones Ordin. Prædicat. in prolog. text. 10. *Relaxanda eſt, quantum fieri poteſt, rigiditas, & auſteritas in conſiliis, & homines benigne tractandi ſunt*. Item S. Bonaventura in Compendio Theolog. Lib. II. cap. LII. *Cavenda eſt conſcientia nimis larga, & nimis ſtricta: nam prima generat præſumptionem, ſecunda deſperationem; prima dicit ſæpe malum bonum, ſecunda bonum malum*.

XXXI. Hæc obtrudere Probabiliſtæ ſolent, ut ſuum Probabiliſmum propugnent, tamquam medium inter laxitatem & rigorem. Nos vero hactenus demonſtravimus, Probabiliſmum hunc ad extremum laxitatis reiiciendum eſſe; & quam immerito laudata teſtimonia in ſuum patrocinium allegent, pateſecimus. Senſus ſimilium auctoritatum eſt, quod in controverſiis difficilibus ſumma cautione & maturitate opus ſit, antequam proferatur ſententia. Periculum errandi ob oculos habendum eſt.

XXXII. Et ut altius lectoris animo inſit regula quam nos ſequimur, & ſequendam proponimus, & quam alias ſæpe innuimus, iterum repetimus, nos propenſiores in clementiam quam in rigorem eſſe. Malo enim ego de nimia benignitate, quam de nimio rigore, rationem Deo reddere: & idem clamamus omnes. Hanc be-

Digitized by Google

benignitatem quiſque in ore habet. Extrema laxitatis, & rigoris ſe quiſque declinare iactat. Verum reipſa hic laxitatem vocat benignitatem; ille veritatem rigorem nominat. Tu lector profectum inſpice animarum. Illæ tibi ſint doctrinæ ſanctæ quæ a peccatis animas liberant, quæ ſalutis negotium promovent. Quid mihi *Benigniſmum* obtrudis, ſi uſu iſtius *Benigniſmi* in peccatorum luto Chriſtiani volutantur? Relaxa rigorem, quantum ſat eſt, ut facilius proximum lucreris. Si benignitas tua ſordes culparum auget, laxitas eſt crudelis. Miſſis ergo tricis, rem meditemur. Deus non irridetur. Difficillimum eſt atque laborioſiſſimum ſalutis negotium. Evangelicæ legis ideam præ oculis habeto. Niſi ad iſtius conſpectum, velut ad Solis radios tenebræ, Probabiliſmi caligo diſpereat, inſipiens ego ſim. Hæc eſt methodus quæ mihi arridet.

XXXIII. Aliorum ſententiæ quæ gravibus nituntur fundamentis, ſpernendæ non unt, multo minus illorum Auctores. Pro certo enim habendum nobis eſt, quemlibet Catholicum pio zelo proximum ſuum illuminandi, & æternæ ruinæ ſubtrahendi, opera moralia in lucem edere; niſi aperte oppoſitum appareat. Hæc tamen ſancta intentio non impedit quominus reipſa Auctor decipiatur. Quare intentio ſemper, quoad fieri poteſt, excuſanda; laxitas, aut rigor nimius improbari iure debet.

XXXIV. Finem huic tractatui impono verbis S. Pauli Apoſtoli I. ad Timot. 1. *Finis autem præcepti eſt caritas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. A quibus quidam aberrantes, converſi ſunt in vaniloquium, volentes eſſe legis doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant*. De ceteris hominum ſtatibus, nempe de advocatis, procuratoribus, de iudicibus, de Confeſſariis, ſubditis, & Prælatis, alibi ſermo erit.

Hæc omnia cedant in maiorem Dei gloriam, & laudem B. Virginis, S. Patriarchæ Dominici, SS. Auguſtini, & Thomæ, atque Vincentii Ferrerii.

Digitized by Google

CENSURA CENSURAE

Latæ Anno MDCLXXIV. a Patribus Reviſoribus generalibus Societ. Ieſu contra Librum de recto uſu opinionum probabilium compoſitum a P. Tyrſo Gonzalez nunc Præpoſito generali eiuſdem Societatis,

AUCTORE

P. IOSEPHO DE ALPHARO

In Collegio Romano Profeſſore Theologiæ Anno MDCXCIII.

IUDICIUM

Patrum Reviſorum generalium

De Libro inſcripto,

FUNDAMENTUM THEOLOGIAE MORALIS,

Ideſt Tractatus

De recto uſu opinionum probabilium.

QUamvis ingenioſe admodum compoſitus ſit tractatus iſte ab homine docto, & erudito; plura tamen ſunt quæ videntur obſtare eius editioni: quorum præcipua ſunt hæc.

Primum enim docet Auctor, nemini licere operari ſecundum opinionem minus probabilem, relicta magis tuta, non ſolum evidenter probabiliore, ſed etiam abſolute, & ſimpliciter, ideſt quocumque modo exiſtimata probabiliore, licet non evidenter; ut multis probare contendit quæſt. III.

II. Docet, in pari gradu probabilitatis non licere operari ſecundum minus tutam.

III. Docet quæſt. x. Confeſſarium non poſſe contra propriam opinionem abſolvere pœnitentem utentem opinione probabili, immo ſibi probabiliori.

IV. Docet quæſt. XVIII. non licere homini docto conſulere, vel reſpondere ſecundum probabiliſſimam aliorum opinionem minus tutam contra ſibi probabiliorem.

V. Docet quæſt. XCII. non probabilitatem communem oppoſitis opinionibus, ſed dumtaxat veritatem, ſaltem exiſtimatam, & prudenter affirmatam, eſſe rectam regulam morum.

VI. Nihilominus docet, ad recte operandum non ſufficere veritatem realem, quæſt. x. qua in re videtur contradicere dictis a ſe quæſt. præcedenti.

Cum tot, tantaque doceat hic Auctor a communi ſcholarum ſenſu abhorrentia non ſolum Societatis, ſed etiam aliorum Ordinum, & Academiarum, non videtur ſecundum noſtras regulas permitti poſſe huius operis editio; præſertim cum multa ex prædicta doctrina incommoda conſequantur, quorum nonnulla ſubiicimus.

Primum. Cum Superior præcipit aliquid quod ſubdito probabilius videtur eſſe illicitum, teneri ſubditum non obedire, & peccare, ſi obediat. Hoc autem eſt contra Patres, & ſpiritualis vi-

Digitized by Google

tæ magiſtros, qui docent, verum obedientem debere obedire in omnibus in quibus nihil evidenter Deo contrarium præcipitur. Reſpondet Auctor, teneri ſubditum quærere rationes, & motiva quibus probabilior illi fiat Prælati opinio. Sed quid, ſi quærat, & non inveniat: tenebitur ne obedire? Auctoritas, inquit, præcipientis faciet illi probabilius id quod præcipitur. Quaſi vero auctoritas Superioris, qui non raro eſt minus doctus quam ſubditus, præponderet rationibus in contrarium, & auctoritati doctiorum hominum, quorum ſententiam ſubditus ſequitur tamquam ſibi probabiliorem.

II. Ex doctrina Auctoris ſequitur falſum eſſe quod docet S. P. N. Ignatius in epiſtola de obedientia, ubi ad perfectionem obedientiæ requirit ut ſubditus conformet iudicium cum iudicio Superioris in omnibus in quibus veritatis evidentia vim intellectui non infert. Tunc enim, inquit, poteſt voluntatis pondere in hanc potius quam in aliam partem inclinari. Ponamus igitur, Superiorem præcipere ſubdito aliquid quod iſte non evidenter, ſed probabiliter putet eſſe illicitum, debet iuxta S. Patrem ſubmittere iudicium ſuum iudicio Superioris, & obedire ex imperio voluntatis, ut in rebus fidei. Hæc autem negat Auctor fieri poſſe.

III. Sequitur, nullum eſſe proprie, & formaliter hæreticum, dum errat contra fidem. Aut enim ſuus error videtur illi probabilior veritate oppoſita, vel e contra. Si primum; aſſentitur errori, qui videtur illi probabilior. Si ſecundum; aſſentitur veritati, & ſic in neutro caſu erit hæreticus. Erit, inquit, quia neglexit inquirere rationes, quibus redderetur ſibi credibilis veritas fidei. Ergo error ipſe contra fidem non eſt peccatum hæreſis; ſed peccatum conſiſtit ſolummodo in illo neglectu: quod non videtur ſufficere, ut quis dicatur formaliter hæreticus, & pertinax.

IV. Sequitur, non dari iudicium temerarium, cum unuſquiſque iudicet ſecundum id quod probabilius ſibi apparet; nec poſſit ex levibus fundamentis iudicare ex pravo affectu voluntatis iuxta Auctorem: atque ita ruit commune Philoſophorum effatum ex Ariſtotele: *Unuſquiſque iudicat, prout eſt affectus*: experientia quotidiana idipſum teſtante.

V. Si requiritur veritas realis, & non ſufficit prudenter exiſtimata, ad recte operandum, ſequitur, eum qui obedit Superiori aliquid quod reipſa eſt malum, bona fide præcipienti, non recte operari; atque adeo perdere meritum obedientiæ. Docet enim Auctor, quotieſcumque aliquis operatur ex conſcientia erronea invincibiliter, excuſari quidem a culpa; ſed tamen operationem eius numquam eſſe meritoriam, & honeſtam: quod eſt contra communiſſimum hominum ſenſum; quamvis Auctor ex divis Thoma, & Bernardo male intellectis id probare contendat.

Poſtremo quis ferat in Auctore Societatis ſummis laudibus extolli homines de Societate male meritos, & novæ doctrinæ partiarios, ut Fagnanum, Sinnichium., Mercorum, Merendam, alioſque, quorum ſententiam præfert tot viris doctiſſimis, & religioſiſſimis in re graviſſima, quam ipſe appellat *fundamentum Theologiæ moralis*, eoſque peccati damnat, ut qui nimio affectu placendi hominibus abſque ſufficienti ſtudio ſententiam protulerint, ut ait quæſt. IX. fol. 59. num. 37. Nititur quidem Auctor oſtendere ſententiam ſuam non adverſari communi, ſed fruſtra. His, aliiſque de cauſis, quas brevitatis ſtudio prætermimus, non expedit opus iſtud *in lucem edi; ne iactent adverſarii noſtri, Ieſuitas tandem aperuiſſe oculos, & argumentis convictos paullatim ab errore ſuo recedere, & qui inter illos doctiores ſunt* (ſic enim & ipſi loquuntur) *viam aliis monſtrare quam ſequi debeant*.

Subſcr. quinque Reviſores.

In Collegio Romano
18. Iunii 1674.

CEN-

Digitized by Google

CENSURA CENSURAE

Latæ a Patribus Reviſoribus

Contra Librum

De recto uſu opinionum probabilium. anno 1674.

CUM nihil frequentius contingat quam cenſuram Reviſorum noſtrorum ſive generalium, ſive particularium corrigi & emendari; & paſſim videamus librum aliquem ſemel reprobatum, audita deinde parte, & cauſſa melius examinata, vel ab eiſdem, vel ab aliis Reviſoribus tandem approbari: nihilominus in præſenti, perinde ac ſi Patrum Reviſorum ſententia eſſet irreformabilis, educta eſt eorum cenſura; & publice propalata contra librum de recto uſu opinionum probabilium. Quare ne inde aliquod præiudicium patiatur doctrina in illo libro contenta, quæ non ſolum tuta, & ſana, ſed etiam valde utilis, immo & neceſſaria a pleriſque cenſetur, operæ pretium eſt prædictam cenſuram examinare, & palam oſtendere, iudicium Patrum Reviſorum non fuiſſe ſecundum veritatem, & æquitatem.

§. I.

Prima & fundamentalis ratio prædictæ cenſuræ diſiicitur, & oſtenditur eam non fuiſſe rationi, & æquitati conſentaneam.

I. QUAE Reviſores unice notarunt in libro de recto uſu opinionum probabilium, ne illius editio permitteretur, ſunt ſex, quæ fere revocari poſſunt ad unum. *Primum, nemini licere operari ſecundum opinionem minus probabilem, relicta magis tuta, non ſolum evidenter probabiliore, ſed etiam abſolute, & ſimpliciter, ideſt quocumque modo exiſtimata probabiliore, licet non evidenter; ut multis probare contendit quæſt.* III. II. *In pari gradu probabilitatis non licere operari ſecundum minus tutam.* III. *Confeſſarium non poſſe contra propriam opinionem abſolvere pœnitentem, utentem opinione probabili, immo ſibi probabiliori.* IV. *Non licere homini docto conſulere, vel reſpondere ſecundum probabiliſſimam aliorum opinionem minus tutam contra ſibi probabiliorem.* V. *Non probabilitatem communem oppoſitis opinionibus, ſed dumtaxat veritatem, ſaltem exiſtimatam, & prudenter affirmatam, eſſe rectam regulam morum.* VI. *Nihilominus ad recte operandum non ſufficere veritatem realem.*

II. De his autem ſex aſſertionibus iudicium PP. Reviſorum eſt. *Cum tot & tanta doceat hic Auctor a communi ſcholarum ſenſu abhorrentia, non ſolum Societatis, ſed etiam aliorum Ordinum, & Academiarum, non videtur ſecundum noſtras regulas permitti poſſe huius operis editio; præſertim cum multa ex prædicta doctrina incommoda conſequantur, quorum nonnulla ſubiicimus.*

III. Hoc tamen iudicium PP. Reviſorum, bona ipſorum venia, non fuiſſe rectum, & æquum, neque ſecundum veritatem, patet primo, quia conſtat evidenter, prædictam doctrinam non abhorrere, ut ipſi aiunt, a communi ſcholarum ſenſu tum Societatis, tum etiam aliorum Ordinum, & Academiarum; quinimmo & fuiſſe communem omnium Theologorum ante Bartholomæum de Medina, ut teſtatur Corduba in ſuo Quæſtionario Lib. II. quæſt. 11. & modo etiam habere præſertim poſt Alexandrum VII. innumeros ex omni Ordine, & ſtatu patronos, quorum plures refert Auctor libri de recto uſu opinionum probabilium.

IV. Secundo conſtat, ſine ullo fundamento, ſine ullo iure, immo & cum aliqua Societatis iniuria dictum eſſe, non poſſe ſecundum noſtras regulas permitti huius operis editionem. Nam quæ regula, aut conſtitutio, vel ordinatio Superiorum eſt in Societate quæ vetet ne noſtri doceant dari obligationem ſequendi partem tutiorem, quando illa cenſetur ab operante probabilior, vel æque

æque probabilis ac pars minus tuta? Potius Congregatio XIII. declaravit oppoſitum; nempe, neque Societatem prohibuiſſe umquam, neque prohibere quo minus hanc ſententiam tueri poſſint, quibus illa magis probetur.

V. Tertio. Quia potius ſecundum noſtras regulas, ſive ſecundum ordinationes Generalium debuiſſet a Reviſoribus approbari huius operis editio, & non permitti editio operis P. Tamburini in Decalogum. Nam P. Mutius Viteleſchius Præpoſitus generalis in epiſtola ad Superiores data 4. Ian. 1617. ut vitarentur graviſſima damna quæ ex nonnullorum ſententiis, præſertim in rebus moralibus, plus nimio liberis in Societatem, & Eccleſiam univerſam dimanare poterant, tamquam rem ſummi momenti præſcripſit *ut qui docent, ſcribuntve, minime hac regula & norma in delectu opinionum utantur*: Tueri quis poteſt: Probabile eſt: Auctore non caret: *verum ad eas ſententias accedant quæ tutiores, quæ graviores*. At P. Tamburinus non aliam fere regulam ſequitur in decidendis quæſtionibus moralibus, niſi quam P. Mutius Viteleſchius vetuerat, & de hoc ipſo monet lectorem in principio ſui operis in Decalogum, ubi apponitur hæc monitio Auctoris ad lectorem, quam ſæpe alibi repetit, & inculcat. *Unum eſt*, inquit, *quod te monitum velim, amice lector: cum ſententiam quampiam probabilem, ſeu, quod idem eſt, non improbabilem in his in Decalogum libris, ut & alibi appello, illud dico, te ſine peccati ſcrupulo amplecti, atque in praxi ſequi tuto poſſe. Eiuſmodi locutionem communem eſſe bonis Doctoribus ex illo principio, quia qui probabili ratione ductus aliquid agit, prudenter ſe gerit, probe noſti. Verum in mentem id revocare ad omnem hæſitationem removendam operæ pretium fuit*. Hoc autem quid aliud eſt quam in docendo, & ſcribendo ſequi, & profiteri regulam illam, & normam a Patre Mutio noſtris prohibitam, *Probabile eſt* &c.? Contra vero Auctor vix aliud agit quam tueri prudentiſſimi illius Generalis conſultiſſimam diſciplinam, & oſtendere, quam iure merito ipſi diſplicuerit ea norma regulaque docendi, & conſequenter operandi: *Probabile eſt*: *Auctore*, vel *Auctoribus non caret* &c. Debuerunt ergo PP. Reviſores non approbare, neque permittere iuxta ordinationes Societatis editionem operis P. Tamburini, & aliorum ſimilium, in quibus de vero, aut falſo vix umquam agitur; ſed omnia revocantur ad illud, *Probabile eſt*; & e contra permittere, & approbare potius editionem libri de recto uſu opinionum probabilium.

VI. Quarto. Quia manifeſte apparet, P. Martinum de Eſparza fuiſſe unicum prædictæ cenſuræ Auctorem, & reliquos Reviſores tantummodo ſubſcripſiſſe, illius unius iudicium, & ſententiam ſequentes. Nam nihil omnino aliud in ea cenſura continetur præter illa eadem argumenta, & motiva, quibus ipſe P. Eſparza in appendice ad quæſtionem de uſu licito opinionis probabilis contendit licitum eſſe ſequi opinionem minus probabilem, relicta probabiliore, & tutiore. Illa vero argumenta non magnam certe vim habent; & neque apud ipſos benignæ ſententiæ AA. & defenſores magnam æſtimationem, & plauſum habuerunt: quia non ſatis firma viſa ſunt, nec quidquam revera probant; ut diſcurrendo per ſingula ſtatim oſtendam. Ergo non eſt cur eius cenſuræ magna ratio habeatur.

VII. Quinto. Quia (quod eſt valde notandum) prædicta cenſura tota & totaliter revocatur ad illud doctrinæ punctum, in quo liber de recto uſu opinionum probabilium diſcrepat ab ea particulari ſententia quam in hac celebri controverſia tenet P. Eſparza. Ipſe enim late docet in ſua appendice ab articulo 152. non eſſe licitum ſequi opinionem minus probabilem, & minus tutam, quando pars oppoſita apparet evidenter probabilior; ſed tunc ſolum, quando maior ipſius probabilitas non eſt valde notabilis, aut omnino clara, ſed aliquatenus dubia, obſcura, & anceps. Unde hoc ſolum reprobat in libro de recto uſu opinionum probabilium, quod eius

Digitized by Google

eius Auctor doceat, *nemini licere operari ſecundum opinionem minus probabilem, relicta magis tuta non ſolum evidenter probabiliore, ſed abſolute, & ſimpliciter, ideſt quolibet modo cognita ut probabiliore, licet non evidenter*. Hæc vero diſtinctio, & via media, qua in ſua ſententia tradenda, & in cenſura libri facienda procedit P. Eſparza, eſt prorſus ſingularis & aliena a ſenſu, & mente aliorum Doctorum. Nam qui tenent non eſſe licitum operari ſecundum minus tutam, & minus probabilem, non limitant ſuam ſententiam ad caſum in quo opinio tutior ſit evidenter probabilior; ſed univerſim & abſolute loquuntur de omni caſu in quo tutior cognoſcatur ab operante probabilior, vel æſtimetur æque probabilis: quod de modernis quidem Auctoribus notorium eſt; de antiquis vero Theologis teſtatur expreſſe Antonius de Corduba, ubi ſupra, & fatetur etiam P. Amicus Tom. III. diſp. xv. num. 75. dicens, *omnes fere antiquos Theologos negare licitum eſſe operari ſecundum minus tutam, & minus probabilem, ſemperque exigere ad licite operandum ex ſententia minus tuta, quod illa ſit probabilior*. E contra vero qui docent, licitum eſſe ſequi minus probabilem, & minus tutam, eodem modo, & ſine differentia loquuntur, ſive certo conſtet oppoſitam eſſe probabiliorem, ſive hoc non ſit ita certum: & fundamenta huius ſententiæ eamdem plane vim habent in utroque caſu. Unde & ipſemet P. Eſparza loco ſupracitato *dolet ſe non invenire expreſſe notatam apud A.A. eam diſtinctionem*. Neque mirum eſt quod eam non invenerit expreſſam; cum neque implicite in illis reperiatur, neque ſit Auctorum menti conformis, ſed omnino contraria. Quod patet manifeſte: nam ipſi etiam ſententiæ benignæ Auctores communiter diſtinguunt has duas quæſtiones: *An liceat ſequi opinionem probabilem minus tutam in concurſu tutioris æque probabilis? & an liceat eam ſequi in concurſu tutioris etiam probabilioris?* Ubi nomine probabilioris proculdubio intelligunt eam quæ notabilem, & ſenſibilem habet probabilitatis exceſſum, non exiguum, aut ita dubium, & obſcurum, ut vix diſcerni poſſit: quia in moralibus parum pro nihilo reputatur: & quando una opinio non præeminet alteri notabiliter, & clare, ſed aliquantulum, & ſubobſcure, computantur ac ſi eſſent æque probabiles. Ergo patroni uſus liciti opinionis minus probabilis, & minus tutæ, non ſolum loquuntur in caſu quo opinio tutior ſit aliquantulum, & ſubobſcure probabilior (tunc enim computatur ac ſi eſſet æque probabilis) ſed loquuntur etiam in caſu quo opinio tutior ſit evidenter probabilior. Ergo cum P. Eſparza in ſua cenſura non damnet aut reprobet hanc doctrinæ partem, quod ſcilicet non liceat ſequi opinionem minus probabilem, & minus tutam contra tutiorem, & evidenter probabiliorem; ſed præciſe damnet, quod non liceat ſequi minus tutam contra tutiorem, & probabiliorem, quomodolibet cognitam ut talem, vel contra tutiorem æque probabilem: patet evidenter, eum non reprobaſſe in libro de recto uſu opinionum probabilium id in quo Auctor libri diſcrepat ab Auctoribus benignæ ſententiæ; ſed illud præciſe in quo diſcrepat ab ea ſingulari opinione quam in hac controverſia tenuit ipſe P. Eſparza. At æquum non erat ut in approbandis, vel reprobandis aliorum libris ſequeretur pro regula & norma opinionem illam ſuam particularem, velletque univerſæ Societati quaſi legem, & neceſſitatem imponere cum ipſo ſentiendi: æquum non erat ut quaſi ſolus ipſe ſaperet, exiſtimaret ſibi licitum eſſe limitare, & coarctare, prout vellet, ſententiam communem de electione opinionis minus probabilis, & minus tutæ, & aliis non eſſe permittendum ut exceptionem aliam, vel limitationem ullam apponerent, præterquam ab eo præſcriptam. Non ergo fuit eius cenſura æquitati, & rationi conſentanea.

VIII. Sexto. Quia hinc denuo evidenter apparet, immerito Patrem Eſparza reprobaſſe doctrinam libri de recto uſu opinionum probabilium, tam-

quam

Digitized by Google

quam a communi ſcholarum ſenſu abhorrentia, non ſolum Societatis, ſed etiam aliorum Ordinum. Nam primo quidem doctrina in eo libro contenta, nempe *non eſſe licitum ſequi opinionem minus tutam; minuſque probabilem in occurſu probabilioris, aut æque probabilis affirmantis rem eſſe illicitam, & a Deo prohibitam*, præter antiquos omnes Theologos habet etiam nunc ex Societate non paucos, innumeros autem ex omni alio Ordine & ſtatu patronos, præſertim viros ex Dominicanorum familia, qui integris voluminibus longe & alte ex ſacris litteris, & teſtimoniis ſanctorum Patrum, & ſummorum Pontificum decretis, ac graviſſimo rationum pondere hanc eamdem ſententiam ſtabiliunt. At vero contra P. Eſparza in hac re opinionem habuit omnino novam, & communi aliorum Doctorum ſenſui repugnantem, nempe *tunc ſolum licere ſequi opinionem minus probabilem, minuſque tutam, quando parem, aut fere parem habet probabilitatem cum oppoſita, non vero quando pars oppoſita eſt probabilior*. Quæ doctrinæ complexio neque ullum Auctorem ducem habuit ante Patrem Eſparza, neque ullum quem ſciam hactenus ſectatorem habet; ſed omnibus abſolute diſplicuit, tum his qui negant licitum eſſe ſequi opinionem minus probabilem, tutiore, & probabiliore neglecta, tum his qui affirmant. Iniuſte igitur, & ſine cauſſa tulit eam cenſuram contra librum &c. quam potius merebatur ipſius opuſculum, vel appendix ad quæſtionem de uſu licito opinionis probabilis.

IX. Septimo. Quod peculiariter attinet ad noſtræ Societatis Doctores, oſtenditur ulterius, Auctorem libri de recto uſu opinionum probabilium longe minus diſcrepare a communi noſtrorum ſententia quam diſſideat ipſe P. Eſparza in ſua appendice; & conſequenter ipſius iudicium non fuiſſe rectum, & æquum, ſed contra omnem rationem, & æquitatem: quandoquidem ex hoc capite vel unice, vel præcipue obſtitit editioni eius libri, & invidiam ei conflavit apud noſtros. Aſſumptum ergo demonſtratur aperte. Nam doctrina tota in eo libro contenta revocatur ad duo puncta, alterum proprie theologicum, alterum fere philoſophicum. Primum eſt, iudicium de ſola probabilitate nullatenus ſufficere poſſe ut liceat alicui agere ſecundum opinionem probabilem aliorum, quam ipſe operans iudicat eſſe falſam, & legi divinæ contrariam; ideſt, ut licite faciat id quod opinatur eſſe directe a Deo prohibitum: & pariter neque ulla principia reflexa ſufficere poſſe ut a peccato excuſetur ille qui ſola opinionis probabilitate contentus, & nulla habita ratione veritatis, ſequitur in praxi minus tutam, abſtrahendo ab eo quod ſit vera, vel falſa, contraria, vel conformis divinæ legi: ſed ad conſcientiam rite formandam opus eſſe ut quiſque per iudicium, ſaltem opinativum, determinate ſibi perſuadeat, id quod agit, non eſſe revera directe, & per ſe divina lege prohibitum. Alterum eſt, neminem poſſe ſerio credere, ac determinate iudicare, verum eſſe id cuius oppoſitum ipſe agnoſcit tam a ratione, quam ab auctoritate eſſe æque probabile, aut probabilius: in quo duplici principio continetur, neminem poſſe ſequi opinionem probabilem minus tutam, relicta tutiore, quæ probabilior, aut æque probabilis ab eo eſſe cognoſcitur.

X. Iam vero ex his duobus principiis primum, & principale, ac proprie theologicum admittitur etiam a P. Eſparza; & late, fuſeque ab eo probatur in appendice ab articulo 142. uſque ad 151. requirit enim ad agendum ex opinione probabili minus tuta, ut operans ſit in ea opinione, eamque habeat, & approbet ut veram: & acerrime invehitur tum in eos qui cum P. Vaſquez, C. Pallavicino, Caramuele, & aliis docent, opinantem directe aliquid eſſe illicitum, poſſe nihilominus agere abſque peccato per cognitiones quaſdam reflexas circa probabilitatem opinionis contrariæ; tum nominatim in P. Thom. Sanchez, & alios communiter, qui ad hoc ipſum utuntur diſtinctione cognitionis ſpeculativæ, & practicæ, univerſa-

ſalis, & particularis &c. aitque eorum ſententiam eſſe omnino falſam, & iam olim ab Adriano falſitatis convictam argumento omnino demonſtrativo. Solum ergo negatur a P. Eſparza illud aliud principium philoſophicum: ipſe enim latiſſime probare contendit, intellectum poſſe ex voluntatis imperio opinari, & credere abſolute verum eſſe id cuius oppoſitum apparet ei æque probabile, aut probabilius. Atque in hoc ſolo puncto conſiſtit tota differentia, & diſcordia inter P. Eſparza, & Auctorem Libri. At in hoc puncto non Auctor eius libri, ſed potius ipſe P. Eſparza eſt, qui maniſeſtiſſime diſſidet a communi, aut ſaltem communiori noſtrorum ſententia. Ergo de primo ad ultimum, ſi attendatur tota doctrinæ ſeries, Auctor eius libri multo minus diſſidet a communi noſtrorum ſententia quam ipſe P. Eſparza. Minor ſubſumpta patet: quia quod intellectus non poſſit etiam ex imperio voluntatis aſſentiri parti minus probabili, & quam ipſe cognoſcit eſſe minus probabilem, docet P. Suarez 1.2. tract. de act. hum. diſp. x. ſec. 1. num. 5. dicens: *voluntatem non poſſe movere intellectum niſi ſub ratione veri: quando autem medium eſt tale, quod non inſert neceſſitatem, tunc quidem voluntatem poſſe movere ad aſſenſum; ſed non poſſe movere niſi in illud quod probabilius, & veriſimilius apparet*. Vaſquez 1. 2. diſp. lxvii. cap. 1. num. 4. ubi ait: *iudicium conſcientiæ, ſi ratione probabili conceptum fuit, alia efficaciore deponendum eſſe: nam ſi ſit minus efficax ratio, & minus probabilis, non ſufficiet generare aſſenſum contrarium*. Idem docet, & probat P. Leſſius Tom. poſthumo tract. de actibus humanis quæſt. xvii. art. 16. P. Layman tract. 1. de conſc. c. 1. §. 1. n. 2. Bretſerus de conſc. Lib. III. cap. 11. Arriaga Tom. I. in P. II. diſp. xxiv. num. 30. & diſp. xxvii. num. 7. C. Pallavicinus de act. hum. diſp. viii. quæſt. vi. cap. iv. P. Antonius Perez diſp. iv. de iuſtitia & iure cap. v. P. Moya. 2. 1. ſelectarum tract. 1. quæſt. iii. num. 5. affirmans id ſibi eſſe certum. Idem tradit Venerab. P. Ludovicus A Ponte in manuſcriptis ſuis theologicis, quæ aſſervantur in Bibliotheca Collegii noſtri Valliſoletani S. Ambroſii, in quæſt. de conſc. dub. 4. num. 1. ubi ait: *Nullus poteſt ſpeculative aſſentiri opinioni quam videt minus probabilem*. Et dub. v. verbo *Notandum eſt primo*, ubi ſic ait: *Non eſt in voluntate hominis deponere opinionem quam certo ſcit eſſe probabiliorem: quia intellectus neceſſitatur quoad ſpecificationem aſſentiri probabilioribus*.

XI. Quin immo dum occurrunt intellectui rationes æquales, & paria motiva pro utraque parte contradictionis, tunc nullum eſſe poſſibilem aſſenſum; ſed intellectum neceſſario manere dubium, & hærere, aut fluctuare inter utramque partem; atque in hac ipſa æqualitate motivorum conſiſtere dubium proprie dictum, prout ex Philoſopho, & D. Thoma tradunt communiter Summiſtæ, inter quos Sylveſter verbo *Dubium*, ita illud definiens: *Dubium ſecundum Philoſophum, ac D. Thomam eſt contrariarum rationum æqualitas*. Conſentiunt communiter noſtri DD. Suarez 1. 2. diſp. x. ſect. v. num. 1. & Tom. IV. in III. Part. diſp. xxii. ſect. ix. num. 7. Vaſquez 1. 2. diſp. lxii. num. 9. Sanchez Lib. II. de matrim. diſp. xlii. num. 5. 8. & 10. Coninch diſp. xxxiv. de ſacram. dub. x. num. 82. cap. x. Bretſerus Lib. IV. de conſc. cap. 1. & alii paſſim. Immo, & quod plus eſt, quando intellectus habens utrinque rationes fere pares, propter aliqualem tamen exceſſum alteri parti aſſentitur, tunc aſſenſum uſque adeo eſſe leviſſimum, ut vix percipi poſſit, & potius fore ſuſpenſionem quam iudicium: quia potius ſe habet ut quædam propenſio, & inclinatio, quæ proprie appellatur ſuſpicio, quam ut vera determinatio iudicii ad unam partem, quæ vere tollat dubietatem: eſt expreſſiſſima, & formaliſſima ſententia P. Vaſquez diſp. lxvii. cap. 11. & Thom. Sanchez Lib. I. Sum. cap. x. num. 4. & Filliucii tract. xxi. cap. iv. num. 146. & Baldelli Lib. IV. diſp. vii. num. 3. Cum ergo tota diſcordia inter Patrem Eſparza, & Auctorem conſiſtat præciſe in hoc

Digitized by Google

hoc puncto, quod velit P. Eſparza, intellectum poſſe opinari, & credere verum eſſe id quod inſpectis undique omnibus, non apparet eſſe veriſimilius, aut probabilius, ſed æque aut minus probabile quam oppoſitum; & in hoc quidem puncto, a quo ſolo putat Eſparza pendere totam reſolutionem de uſu, vel non uſu opinionum æqualiter, aut minus probabilium, habeat ille contra ſe omnes fere Societatis DD. patet evidenter, Auctorem libri &c. longe minus diſſidere a communi noſtrorum ſenſu quam diſſideat P. Eſparza; & conſequenter non fuiſſe iuſtum & æquum, ſed potius iniuſtum & ab omni ratione alienum, quod ex hoc capite librum reprobaverit, & invidiam ei conflaverit apud noſtros.

XII. Ex quo etiam obiter patet, quam vana ſit ea gloriatio, qua P. Eſparza in fine ſuæ Appendicis art. 233. iactat ſe habere doctrinæ ſuæ patronos Suarium, Vaſquium, Leſſium, Thomam Sanchez, Azorium, Salas, Card. de Lugo, Granadum, Tannerum, Laymanum, Filliucium, Baldellum, Reginaldum, Sfortiam Pallavicinum &c. quibus deinde contraponit duos tantum e Societate noſtra contrariæ ſententiæ Auctores, Paulum Comitolum, & Andream Bianchi, eoſque indigne tractat, & vult haberi tamquam degeneres, & nullius nominis, aut momenti. Nam certe, ſi non hæreamus in ſola ſuperficie, ſed rem ipſam ſerio, & ſincere conſideremus, conſtat evidenter P. Eſparza longe magis diſſidere ab omnibus illis Societatis noſtræ Doctoribus, quam ab illis diſſideant Comitolus, & Andreas Bianchi; ita ut etiam diſcamus, quantum ſit in rebus inane. Nempe omnes fere unanimiter docuerunt, intellectum non poſſe ſpeculative amplecti, iudicare, & approbare ut veram opinionem quam agnoſcit eſſe minus probabilem; ſed tamen ad operandum ex opinione minus probabili, & minus tuta, relicta probabiliore, & tutiore, ſufficere iudicium modale, vel reflexum de ſola ipſius probabilitate, neque opus eſſe ut opinemur illam eſſe veram; quin immo licitum eſſe unicuique ſequi aliorum opinionem probabilem, contra propriam probabiliorem, & quam ipſe reputat veram, non exuendo opinionem ſuam propter aliorum auctoritatem, ſed illam retinendo. Ita enim ſententiam ſuam exprimunt Vaſquez, Sanchez, Leſſius, Layman, Azorius, Granadus, Tannerus, Beccanus, Baldellus, Reginaldus, Pallavicinus, Antonius Perez, & communiter omnes, qui docent, licitum eſſe uti opinione minus probabili, & minus tuta. Quod adeo verum eſt, ut etiam illi pauci qui exiſtimaverunt, intellectum poſſe aſſentiri propoſitioni minus probabili, cognitæ ut tali, ut Salas, & Oviedo; nihilominus ſtatuant, id nihil referre ad controverſiam moralem de praxi, & uſu opinionum minus probabilium: quia, ut aliquis prudenter concludat licitum ſibi eſſe hoc, aut illud, non putant eſſe neceſſarium iudicium quo veritati opinionis aſſentiatur; ſed ſufficere iudicium quo aſſentiatur illius probabilitati. Huic autem doctrinæ ex toto, & in totum, & quaſi ex diametro opponitur P. Eſparza. Nam ipſe totus in eo eſt ut probet, intellectum poſſe aſſentiri propoſitioni cuius oppoſitam exiſtimet eſſe æque, aut magis probabilem; & ab hoc ſolo pendere vult totam hanc controverſiam de uſu opinionis probabilis; & latiſſime reiicit ſententiam illam ab omnibus fere noſtris receptam, quod poſſit aliquis ſequi opinionem aliorum probabilem contra propriam, quam ipſe tenet ut probabiliorem, & veram: ac demum ſtatuit, non ſufficere iudicium de ſola probabilitate, ſed requiri iudicium de veritate opinionis; ita ut neque Deus de potentia abſoluta diſpenſare poſſit cum aliquo, ut liceat ei agere iuxta opinionem aliorum probabilem quod ipſe opinatur, ac iudicat eſſe illicitum directe, ac per ſe. At Comitolus, & Andreas Bianchi ſolum diſſentiunt in hac poſteriore parte a communi noſtrorum doctrina: nam tenent idipſum quod tradit P. Eſparza, nempe ad licitum uſum opinionis probabilis minus tutæ neceſſario requiri ut operans exiſtimet illam eſſe veram. De reliquo autem cenſent

cum

cum communiore noſtrorum, & Thomiſtarum ſententia, intellectum non poſſe aſſentiri propoſitioni cuius oppoſitam videt eſſe æque, aut magis probabilem, in quo ſolum diſcordant a P. Eſparza. Ergo immerito P. Eſparza iactat ſe habere pro ſua ſententia præclaros illos omnes e Societate viros, quibus ipſe in omnibus adverſatur; & immerito carpit Comitolum, & Andream Bianchi, qui ſolum ex una parte illis diſſentiunt, in qua pariter ipſe diſſentit.

XIII. Demum ex hoc ipſo colligitur reprobandam omnino eſſe cenſuram qua P. Eſparza reprobavit editionem libri de recto uſu opinionum probabilium. Nam in eo libro quid tandem eſt quod P. Eſparzæ diſplicuit? Sane non aliud, niſi quod Auctor doceat, intellectum non poſſe ſerio, & ſincere iudicare, & approbare ut verum, illud cuius oppoſitum videt eſſe æque probabile, aut probabilius. Nam contra hoc ſolum militant argumenta omnia quæ ex hac doctrina cenſentur ſecutura. De reliquo autem P. Eſparza non reprobat, ſed approbat potius conſequentiam Auctoris; ſicuti etiam laudat in ſua appendice articulo 141. conſequentiam Mercori, Ioan. Baptiſtæ Gonet, & aliorum, qui, negata hac libertate opinandi æque, aut minus probabilia, intulerunt inde, neminem poſſe, ſalva conſcientia, ſequi opinionem quæ minus probabilis ab eo eſſe cognoſcitur, relicta probabiliore, & tutiore. Quo poſito, quis non videat iniuſtum fuiſſe reprobare librum ulliusex noſtris propter hoc ſolum quod doceat, intellectum non poſſe aſſentiri propoſitioni cuius oppoſitam videt æque, aut magis probabilem eſſe? Nam innumeri intra & extra Societatem id ipſum docent, & plurimi tenent rem eſſe certam, & evidentem; & argumenta omnia, quibus oppoſitum ſuadere conatur P. Eſparza, facillimam habent ſolutionem. Ego certe non dubito Societati univerſæ reprobandam eſſe cenſuram, ſi ſemel ratio, & cauſa innotuerit propter quam P. Eſparza eam tulit; ſicuti iampridem aliqui valde mirati ſunt, quod tot, & primarii Scholæ noſtræ Auctores negaverint intellectui facultatem opinandi quæ videt eſſe minus veriſimilia, & quæ magis ei apparent falſa quam vera; nihilominus P. Eſparza ita addictus fuerit opinioni oppoſitæ, ut omnes ſuas de opinionibus probabilibus circa conſcientiam reſolutiones ſuper hoc ſolum fundamentum ædificaverit ea adhæſione, ut contrarias nullo modo approbare voluerit.

Sed veniamus iam ad incommoda quæ a Reviſoribus contra doctrinam libri de recto uſu opinionum probabilium fuerunt adducta.

§. II.

Ad primum incommodum a Reviſoribus obiectum de virtute obedientiæ labefactanda,

Reſponſio.

XIV. Dicunt PP. Reviſores, ex allegata ſuperioris doctrina libri multa incommoda ſecutura, quorum nonnulla ſubiiciunt. Primum eſt, inquiunt, *cum Superior præcipit aliquid quod ſubdito probabilius videatur eſſe illicitum, teneri ſubditum non obedire, & peccare, ſi obediat. Hoc autem eſt contra PP. & ſpiritualis vitæ magiſtros, qui docent verum obedientem debere obedire in omnibus in quibus nihil evidenter Deo contrarium præcipitur. Reſpondet Auctor, teneri ſubditum quærere rationes & motiva quibus probabilior illi fiat Prælati opinio. Sed quid, ſi quærat, & non inveniat: tenebitur ne obedire? Auctoritas, inquit, præcipientis faciet illi probabilius id quod præcipitur. Quaſi vero auctoritas ſuperioris, qui non raro eſt minus doctus quam ſubditus, præponderet rationibus in contrarium, & auctoritati doctiorum hominum, quorum ſententiam ſubditus ſequitur, tamquam ſibi probabiliorem.* Hactenus illi, vel loco omnium P. Eſparza, cui ceteri ſubſcripſere.

Ad hanc obiectionem reſpondetur 1. rem eſſe admiratione, & ſtupore dignam, quod P. Eſparza potuerit hac ratione

Digitized by Google

tione moveri ad reprobandum librum de recto uſu &c. poſt typis datam appendicem ſuam ac quæſtionem de uſu licito opinionis probabilis. Nam ipſe late docet ab articulo 153. fieri omnino non poſſe ut aliquis aliquando licite utatur opinione minus tuta, quæ certo, & indubitanter ſit apud ipſum minus veriſimilis, aut probabilis quam oppoſita. Ergo, cum Superior præcipit aliquid quod ſubdito probabilius videtur eſſe illicitum cum notabili, & claro probabilitatis exceſſu, tunc ſubditus iuxta ipſum non tenebitur, nec poterit obedire, & peccabit, ſi obediat: & tamen licet una opinio ſit palam probabilior altera; non ideo habetur certitudo & evidentia de re ipſa, ut eſt omnibus notum: neque opinio Prælati cenſeri debet evidenter falſa; licet videatur, & ſit evidenter minus probabilis quam oppoſita. Quomodo ergo ſalvat P. Eſparza, quod ait docere PP. & ſpiritualis vitæ magiſtros; nempe, verum obedientem debere obedire in omnibus in quibus nihil evidenter Deo contrarium præcipiatur? Si dicat, auctoritatem Prælati efficere ut iam opinio ſubditi non debeat ab ipſo haberi tamquam indubitanter probabilior; hoc ipſum eſt quod docet Auctor libri de recto uſu opinionum probabilium. Quomodo ergo illum damnat, ac reiicit? Nam evidens eſt, parem eſſe utriuſque, aut ſimillimam cauſam. Unde ſive accuſat alterum, ſe criminatur; ſive ſe purgat, defendit eum quem criminari videtur; ut in re ſimili ait S. Auguſtinus.

XV. Reſpondetur 2. perperam obiici eiuſmodi abſurdum de virtute obedientiæ labefactanda contra eam ſententiam quæ docet inter contrarias DD. opiniones tutiorem, & probabiliorem ſectandam. Nam potius videtur hæc ſententia tenenda, ut virtuti obedientiæ melius conſulatur, ſicut & obſervantiæ divinorum mandatorum. Si enim liceat opinionem minus probabilem ſequi, tutiore, & probabiliore neglecta; utique iam ſubditus non tenebitur obedire Prælato, quoties probabile ſit illicitum eſſe quod præcipit. Sequela patet: quia in ea ſententia hoc principium univerſale, quaſi certum, ſtatuitur, nempe: *ſi detur opinio probabilis, dicens in aliquo caſu non teneri ſubditum obedire Superiori, tunc ſubditum, qui credit eam opinionem eſſe probabilem, non teneri obedire, licet poſſit: quia poteſt alteram opinionem tuto ſequi*. Ita notavit Thomas Sanchez Lib. VI. in Decal. cap. III. num. 7. & Caſtropalaus Part. I. diſp. II. punct. 6. num. I. ubi ait, *de hoc non eſſe controverſiam, quippe cum detur opinio probabilis ex parte ſubditi, quod non teneatur obedire, etiamſi contraria ſententia ſit probabilior*. Aliunde vero extat opinio plurium AA. quod ſubditus non teneatur Superiori præcipienti obedire, quando opinionem probabilem habet, illicitam eſſe rem imperatam. Hoc enim eſſe valde probabile tuetur ibidem Caſtropalaus num. 5. Immo & hanc eſſe probabiliorem ſententiam defendit P. Franciſcus de Lugo Part. I. cap. III. §. 13. num. 19. eamque ut abſolute veram tradit, & latiſſime probat Ioannes Sanchez in ſelect. diſp. XXXIII. per totam, qui *videndus eſt*, inquit Diana II. P. tract. XIII. reſ. 10. *eſt enim vir doctiſſimus, & accuratiſſimus*. Idem tenet Petrus de Ledeſma tract. de ſtatibus, ubi de Religioſis in communi cap. IV. quem refert etiam Diana ubi ſupra. Item P. Stephanus Spinola in opuſculo de electione opinionum diſp. ultima ſec. IV. per totam. Ianuarius Par. I. Reſol. mor. reſol. 44. Biragus de regimine Regular. Par. III. diſp. XXX. Rochaful in praxi Theolog. mor. Par. III. Lib. III. dub. XIV. num. 146. quorum omnium rationes, & argumenta affert Diana Part. IX. tract. VIII. reſol. 45. Ac denique id ipſum approbat Eſcobar Lib. II. Theol. mor. ſec. 2. probl. 23. Quæ cum ita ſint patet evidenter, ex incommodo adducto a PP. Reviſoribus concludi potius oppoſitum eius quod intendunt.

XVI. Fortaſſe dicent PP. Reviſores, eiuſmodi opinionem ſibi non probari, neque videri ſatis probabilem. Sed quid inde? An ne ipſorum iudicium eſt regula authentica probabilitatis? An non ea opinio viſa eſt valde probabilis, immo & probabilior ſuis Auctoribus? An non iis qui eos Auctores maximi ducunt?

cunt? An non videatur probabilis in doctioribus illis omnibus qui audiant eam eſſe opinionem tot Auctorum piorum & gravium? Certe qui probabilitatem, ut ſic, ſecuram agendi regulam eſſe volunt, male poterunt in hac parte conſulere virtuti obedientiæ. Quid enim refert quod in hac quæſtione particulari defendant ſubditum teneri obedire, quoties non certo conſtat illicitum eſſe quod præcipitur? ſi tamen ex illa regula ſua generali, quod liceat ſequi quamlibet opinionem, etiam minus probabilem, & minus tutam, approbant demum illud ipſum quod reprobant; & beneficio probabilitatis faciunt in praxi licitum, & tutum quod ſpeculative & directe docent eſſe illicitum, & periculoſum.

XVII. At vero Auctor libri de recto uſu opinionum probabilium longe abeſt ab hac & ſimilibus opinionibus laxis, quibus ſubditi poſſunt Præpoſitorum præceptis illudere. In primis enim ipſe non approbat, neque ſequitur ſententiam Adriani, quam ſecutus eſt etiam ex noſtris P. Ludovicus Schildere tract. II. de conſcientia formanda cap. IV. num. 17. nempe ſubditum probabiliter opinantem, quod actus imperatus ſit illicitus, nec teneri, nec poſſe obedire; ſed potius tuetur, & probat ſententiam oppoſitam: ait enim, eum & poſſe, & debere obedire, ac iudicium ſuum Superioris iudicio ſubmittere in omnibus in quibus peccatum manifeſte non cernitur; ut docet S. P. N. Ignatius in aurea obedientiæ epiſtola. Multo minus approbat quod docuerunt Caſtropalaus, Franciſcus Delugo, Ioannes Sanchez, Petrus Ledeſma, Stephanus Spinola, Ianuarius, Biragus, Rochaful, & Eſcobar ſupracit. nempe, cum probabile ſit illicitum eſſe quod præcipitur, non teneri ſubditum obedire, etiamſi tuta conſcientia poſſit. Quibus etiam in hac parte conſentit P. Ludovicus Schildere ubi ſupra, dicens: *ſubditum probabiliter opinantem illicitum eſſe quod præcipitur, non poſſe obedire, & ut poſſit, non teneri*. Quæ ſententia valde præiudicat obedientiæ debitæ. Si enim ſubditus Superiori præcipienti poteſt obedire, iam tenetur obedire; niſi forte ex alio capite certo conſtet quod res imperata poteſtatem Superioris excedat. Multo minus approbat Auctor ſententiam illorum qui dicunt, in dubio an res præcepta ſit licita, teneri quidem ſubditum obedire; ſecus in dubio, an excedat regulam, & limites poteſtatis Superioris. Nam potius, ut bene dicit Thomas Sanchez Lib. VI. in Decal. cap. III. num. 4. minorem auctoritatem habet Superior in res de quarum honeſtate dubitatur, quam dum ſolum dubitatur an excedant limites ſuæ iuriſdictionis. Ergo ſi in illis tenetur ſubditus obedire, a fortiori in his. Denique non approbat quod cum Thoma Sanchez, Salas, & aliis docet Caſtropalaus tract. I. diſp. III. pag. 13. in fine, nempe in dubio, an præceptum ſit de re licita *vel illicita*, & ſupra iubentis *poteſtatem*, cuius tamen executio ſit facilis, teneri ſubditum obedire; ſecus autem, ſi res ſit valde moleſta, & difficilis. Per hoc enim non conſulitur honeſtati, & virtuti obedientiæ, ſed libertati potius, & commoditati.

XVIII. Atque, ut optime advertit Card. Delug. Lib. III. Reſp. mor. dub. 19. num. 22. ex P. Suarez Tom. IV. de Religione Lib. IV. de inſtituto Societatis cap. XV. num. 26. & ſequenti, Patres, & magiſtri rerum ſpiritualium, dum laudant, & exigunt in ſubditis obedientiam cæcam, ita volunt eam eſſe cæcam, ut excludat prudentiam carnis, non ita ut excludat prudentiam ſpiritualem, & ſupernaturalem. Cum enim ſit virtus, debet dirigi a regula prudentiæ, quæ circumſpicere debet, an illud opus ſit contra præceptum Dei, vel alicuius Prælati ſuperioris. Non ergo debet ſubditus conſiderare, an opus illud ſit utile, vel inutile, commodum, vel incommodum, & alia eiuſmodi. Et in eo ſenſu Bernardus, & Bonaventura apud eumdem Suarez exigunt obedientiam *indiſcretam*, *vel inſipientem*. Debet tamen conſiderare, an ſit licitum, vel illicitum: & in hoc ſenſu S. Thomas 2. 2. quæſt. CIV. art. 5. ad

ad 3. reprobat obedientiam indiſcretam. Unde eſſet vitioſe indiſcreta, & temeraria obedientia quæ poneret opus præceptum cum dubio perſeverante, an id eſſet contra divinum præceptum, vel ipſius Eccleſiæ. Hæc ibi Card. de Lugo. Quare velle ut in dubio, an ſit licitum quod præcipitur, ſubditus obedire teneatur, ſi res ſit facilis; ſecus autem, ſi ſit valde difficilis, & incommoda; hoc ſane eſt magis attendere ad rationem commodi quam honeſti, & obedientiam exigere cæcam, ubi magis oportet eſſe oculatam, & facere illam oculatam, ubi oportet eſſe cæcam.

Eiuſmodi autem opiniones in particulari ita reprobat Auctor Lib. de recto uſu opinionum probabilium, ut neque illas approbet indirecte, & in genere, beneficio ſolius probabilitatis, uti alii faciunt. Non enim probat, ſed improbat ante omnia illam regulam generalem: *Si detur opinio probabilis, dicens in aliquo caſu non teneri ſubditum obedire Superiori, tunc ſubditum, qui credit eam opinionem eſſe probabilem, non teneri obedire, licet poſſit: quia poteſt alterutram opinionem tuto ſequi*. Hæc enim regula ſupra quamlibet opinionem particularem eſt obedientiæ exitioſa; cum omne illud quod in particulari cenſetur minus probabile, & minus tutum, beneficio illius fiat ſtatim in praxi licitum, tutum, & innoxium. Evidens ergo eſt, Auctorem libri de recto uſu opinionum probabilium longe melius conſulere virtuti obedientiæ quam qui approbant uſum cuiuslibet opinionis minus probabilis, & minus tutæ.

XIX. Tertio igitur & directe reſpondetur, ſubditum antecedenter opinantem, vel probabilius iudicantem rem præceptam eſſe illicitam, abſolute poſſe, ac debere obedire Prælato, non quidem retinendo opinionem ſuam, ac iudicium, quo vel abſolute, vel probabilius exiſtimabat rem eſſe contra præceptum divinum: ſic enim peccaret agendo contra conſcientiam propriam: neque item formando dictamen conſcientiæ, quod potius debeat hominibus obedire quam Deo, aut quod obediendum abſolute ſit homini, etiam cum Deo contraria præcipit; quod eſſet dictamen ſtultum, & impium: neque item exiſtimando, Deum ipſum voluiſſe per quamdam voluntatem ſecundariam, & conſequentem ut leges ſuæ tamdiu ſolum valerent, & obligarent, quamdiu non adeſſet probabilitas in contrarium, prout magnus quidam Probabiliſta ſomniavit: hoc enim eſt intolerabile paradoxum, & nova, atque hactenus inaudita divinarum legum relaxatio, & everſio: ſed deponendo opinionem ſuam, & iudicium ſuum Superioris iudicio humiliter ſubmittendo, ita ut nullatenus credat, Superiorem falli, & in ſuo præcepto errare; ſed credat potius, Superioris præceptum eſſe rectum, & quod præcipitur, eſſe reipſa licitum, & expediens. Ita enim & obedientiam debitam in eo caſu, & modum obediendi præſcribit, & explicat uno verbo P. Suarez Lib. VI. de Legibus cap. VIII. *quia ſubditus*, inquit, *debet ſuum iudicium deponere, ut eſt communis doctrina, & in praxi neceſſaria*.

XX. Ad replicam vero PP. Reviſorum; nempe, *fieri poſſe ut ſubditus non inveniat rationes, & motiva quibus probabilior illi fiat Prælati opinio; & auctoritatem Superioris minus docti non præponderare rationibus in contrarium, & auctoritati doctiorum hominum, quorum ſententiam ſubditus ſequitur tamquam ſibi probabiliorem*: reſpondeo, id non eſſe ſatis circumſpecte dictum, neque omnino videri pium ac tutum: quia nullo modo concordat cum cæleſti epiſtola S. P. Ignatii de obedientiæ virtute; ſed in omnibus ab illa diſcordat. Nam 1. inter rationes, & modos quos S. P. proponit, ut iudicium ſubditi cum iudicio Superioris conformetur, expreſſe aſſignatur hic, ut quod *Superior mandat, vel ſentit, defendere ſemper apud animos noſtros ſtudioſe nitamur, improbare autem nequaquam; ad quod proderit bene animatos, affectoſque eſſe ad id omne quod ipſe iuſſerit*. Supponit ergo S. P. ſubditis bene anima-

tis, & affectis erga Superiorum iuſſa, & ſerio, ac ſincere, & ſtudioſe nitentibus approbare quod iubent, numquam defutura eſſe motiva, & rationes quibus Superioris iudicium probabilius illis fiat, & magis probandum videatur. Ergo replica illa, & opinio PP. Reviſorum: *Quid, ſi ſubditus quærat rationes, & motiva, ut probabilius ei fiat quod Superior præcipit, & non inveniat?* directe, & aperte eſt contra id quod S. P. ſupponit, & tradit. 2. Quia etſi aliæ rationes in particulari deeſſent, ſufficere tamen debent rationes illæ generales quibus S. Ignatius probat, ex Dei promiſſionibus, atque ex dictis, & factis Sanctorum, modum aſſequendi reipſa voluntatem Dei eſſe voluntatem Superioris. Item illæ quibus probat, Superioris præcipientis vocem, non ſecus ac Chriſti vocem, excipiendam. Inde enim habetur, auctoritatem Superioris præponderare debere quibuſcumque rationibus in contrarium. 3. & præcipue: nam S. P. Ignatius non exigit a ſubditis conformitatem iudicii cum Superiore propter doctrinam, & prudentiam Superioris, ſed propter alias rationes diviniores, & ſuperiores; neque vult ullam fieri a nobis differentiam, & ne conſiderari quidem, an Superior habeat magnas ſapientiæ, aut bonitatis, aut prudentiæ dotes, vel non habeat. Quomodo ergo dicunt PP. Reviſores, *auctoritatem Superioris, qui non raro eſt minus doctus quam ſubditus, non præponderare rationibus in contrarium, & auctoritati doctiorum hominum, quorum ſententia videbatur ſubdito probabilior ante Superioris præceptum?* Quaſi vero, ut iudicium ſubditi cum Superioris iudicio congruat, oporteat attendere, & videre, an ſit in Superiore maior, aut minor doctrina, & prudentia quam in ſubdito, vel in aliis. Nihil omnino dici poterat magis capitaliter adverſum cæleſtem doctrinam S. P. Ignatii in epiſtola de obedientia. Nam ibi num. 7. hoc maxime vult, Societatis homines ita eſſe in obedientia, & abdicatione voluntatis, atque iudicii conſpicuos, ut numquam intueantur perſonam ipſam cui obediunt; ſed in ea Chriſtum Dominum, cuius cauſa obediunt: „ ſiquidem Superiori „ (inquit) nec ſi prudentia, bonitate, „ ceteriſve quibuslibet divinis donis or„ natus, inſtructuſque ſit, propterea „ obtemperandum eſt; ſed ob id ſolum „ quod vices Dei gerat, eiuſdemque „ auctoritate fungatur, qui dicit: *Qui* „ *vos audit, me audit, & qui vos ſper*„ *nit, me ſpernit:* nec contra, ſive „ conſilio, aut prudentia minus va„ leat, quidquam idcirco de obedientia „ remittendum, quatenus ille Superior „ eſt, quando illius perſonam refert „ cuius ſapientia falli non poteſt, ſup„ plebitque ipſe quidquid miniſtro de„ fuerit.“

XXI. Hinc vero, quando agit de via, & modo conformandi iudicium proprium cum Superioris iudicio, totus in eo eſt ut perſuadeat ſubditis, iudicium Superioris eſſe reipſa conforme voluntati, & ſapientiæ Dei; non autem iudicium ſuum, aut opinionem ſuam: & ſemper abſtrahit a maiori vel minori doctrina Prælati, cuius ne ullam quidem rationem habere vult; proponit vero alia argumenta, & motiva diviniora, & magis infallibilia. *Primum*, inquit, *illud eſt, ut, quemadmodum initio dixi, non intueamini in perſona Superioris hominem obnoxium erroribus, atque miſeriis, ſed Chriſtum ipſum, qui eſt ſapientia ſumma, bonitas immenſa, caritas infinita, qui nec decipi poteſt, nec vos vult ipſe decipere. Et quoniam conſcii vobiſmet eſtis, vos Dei amore iugum obedientiæ ſubiiſſe, ut in Superioris voluntate ſequenda voluntatem divinam certius ſequeremini, nolite dubitare quin pergat fideliſſima Domini caritas eorum miniſterio, quos nobis præfecit, vos deinceps gubernare, & rectis itineribus ducere* &c. *Altera eſt ratio, ut quod Superior mandat, vel ſentit, defendere ſemper apud animos veſtros ſtudioſe nitamini, improbare autem nequaquam* &c. *Poſtrema ſubiiciendi ratio eſt, cum facilior, tutiorque, tum etiam apud SS. PP. in more poſita, ut ſtatuatis vobiſcum ipſis, quidquid Superior præcipit,*

Digitized by Google

cipit, ipſius Dei præceptum eſſe, & voluntatem: atque ut ad credenda, quæ catholica fides proponit, toto animo, aſſenſuque veſtro ſtatim incumbitis; ſic ad ea facienda quæcumque Superior dixerit, cæco quodam impetu voluntatis parendi cupidæ ſine ulla prorſus diſquiſitione feramini. Hæc ibi S. P. quæ omnia egregie probat, & confirmat auctoritatibus Scripturæ, & teſtimoniis, & exemplis Sanctorum.

XXII. Non ergo ſanctiſſimus obedientiæ Doctor ullibi dicit, aut inſinuat, nihil intereſſe, ſive Superior erret, ſive non erret, ſive bonum dicat malum, ſive malum bonum. Nullibi dixit, etiamſi Superior falſa opinione deceptus præcipiat aliquid reipſa malum, & a Deo prohibitum; tamen, cum eius opinio falſa, manifeſte falſa non fuerit, ſed aliqua ratione probabilis, tunc virtute illius probabilitatis derogari præcepto divino, ita ut iam non habeat ullam vim obligandi, & ſic ſalvam eſſe obedientiam. Procul abeſt ab inaudito illo, & novo cuiuſdam Probabiliſtæ commento, qui docet, Deum ſubieciſſe leges ſuas opinionibus probabilibus hominum, etiam falſis, ita ut per voluntatem quamdam ſecundariam, & reflexam, quam vocat, approbet illud ipſum quod per ſuam legem directam damnat, ac prohibet; velitque Deus ipſe ut minor etiam probabilitas opinionis falſæ, cognitæ ut talis, prævaleat divinæ legi, & vim omnem ligandi ab ea tollat; & ſic licitum faciat quod vere eſt, & probabilius agnoſcitur eſſe directe ac per ſe divina lege damnatum. Nam hoc quid aliud eſſet quam Deum, ſapientiamque divinam ſpoliari primatu ſuo in gubernando, & dirigendo mores hominum; atque ſic invertere totum rerum ordinem, efficereque, ut non ratio, & voluntas humana rationi, & legi divinæ ſubordinata eſſe debeat; ſed ratio, & voluntas Dei ſubiiciatur, & ſubordinetur opinionibus probabilibus noſtris, etiam falſis? Hæc certe eſt inordinata illa perverſio, aut maior ea quam S. P. Ignatius in eadem epiſtola de obedientiæ virtute deteſtatur, & exprobrat iis qui Superioris voluntatem, quam pro divina ducere deberent, ad ſuam detorquere nituntur. *Id enim eſſet*, inquit, *non voluntatem noſtram divinæ conformare; ſed divinam potius noſtræ voluntatis norma regere velle, eiuſdem divinæ ſapientiæ ordinem invertentes*. Nullibi ergo ad ſtabiliendam obedientiæ virtutem hoc privilegio minoris probabilitatis utitur, ut licitum faciat quod verius, & probabilius creditur eſſe illicitum; ſed unice revocat ſubditum ad obediendum in omnibus ſuo Superiori: quia illud per ſe loquendo cenſeri debet reipſa licitum, & æquum, & voluntati, ac legi Dei conforme, quod iubet (ubi peccatum manifeſte non cernitur:) & hæc eſt via tutiſſima aſſequendi veritatem, & conformitatem noſtræ voluntatis, & rationis cum voluntate, & ſapientia divina. Ita idem S.P. docet III.Part. conſtit. cap. 1. §. 23. dicens, *neceſſarium valde eſſe ut omnes perfectæ obedientiæ ſe dedant, Superiorem, quicumque ille ſit, loco Chriſti Domini noſtri agnoſcentes, & voluntatem, ac iudicium ſuum cum eo quod Superior vult, & ſentit, in omnibus* (ubi peccatum non cerneretur) *omnino conformantes: propoſita ſibi voluntate, ac iudicio Superioris pro regula ſuæ voluntatis, ac iudicii, quo exactius conformentur primæ ac ſummæ regulæ omnis bonæ voluntatis, ac iudicii, quæ eſt æterna bonitas, & ſapientia*.

XXIII. Unde obiter patet, quam ſit non ſolum aliena a ſenſu, & mente S. P. Ignatii, ſed etiam ei directe contraria ſententia illa cuiuſdam Scriptoris de regula conſcientiæ pag. 38. num. 124. quam PP. Reviſores videntur ſecuti. Ait enim ille, præceptum Superioris minus docti non poſſe ullo modo efficere ut probabilius appareat ſubdito id quod antecedenter ad præceptum apparebat minus probabile: quia præceptum nec naturam rei mutat, neque auget auctoritatem Superioris, neque ullum argumentum infert ad præſumendum quod ideo rectius ſentiat, quia præcipit.

pit. Itaque ſi quis intendat, præceptum Superioris univerſaliter reddere directam rei veritatem veriſimiliorem ſubdito, procul dubio errat: quia *manifeſtum eſt*, inquit, *præceptum nullam ad hanc apparentiam mutandam vim habere*. Hæc ille ad verbum. Quæ certe non videntur in Societate toleranda: quia potius evacuant totam quantam cæleſtem, & irrefragabilem doctrinam SS. P. N. quæ eſt etiam communis doctrina SS. Patrum. Nam hoc modo non plus datur auctoritati Prælati præcipientis in ordine ad iudicandum rem præceptam eſſe ſanctam & iuſtam, & voluntati divinæ conformem, quam amico, aut Theologo privato conſulenti, & approbanti aliquid tamquam probabiliter honeſtum: quin etiam ad hunc effectum minor eſt auctoritas Superioris quam cuiuſcumque alterius privatæ perſonæ, ſi Superior ſit minus doctus. At hoc *non eſt Superioris vocem, & iuſſa perinde ac Chriſti vocem excipere: non eſt Superiorem, quicumque ille ſit, loco Chriſti Domini agnoſcere*; prout S. P. Ignatius præſcribit, & probat ex Apoſtolo ad Epheſ. VI. ubi iubet ſervos obedire dominis ſuis, ſicut Chriſto: & ex verbis Domini, Lucæ X. *Qui vos audit, me audit*: & ex Bernardo, & aliis Patribus: *nam quidquid vice Dei præcipit homo, quod non ſit tamen certum diſplicere Deo, haud ſecus omnino accipiendum eſt quam ſi præcipiat Deus*, inquit Bernardus Lib. de præcept. & diſpenſ. & infra: *Ipſum proinde, quem pro Deo habemus, tamquam Deum in his quæ aperte non ſunt contra Deum, audire debemus*. Ergo per illum dicendi modum evacuatur prorſus doctrina tradita a B. P. N. Ignatio, & a SS. Patribus; immo & ab Apoſtolo, & ab ipſo Chriſto Domino tradita. Minor patet: quia negari non poteſt præceptum Superioris, etiam minus docti, eſſe rationem magni momenti, ut nobis videatur iam probabilius, immo & abſolute cenſeri debeat reipſa verum, rectum, & honeſtum quod iubet, ſi vere ipſum loco Chriſti Domini agnoſcimus, & vocem eius, tamquam Dei vocem, excipimus: *ſiquidem illius perſonam refert; & eius loco nobis eſt, cuius ſapientia falli non poteſt, ſupplebitque ipſe quidquid miniſtro defuerit*; ut præclare arguit B. P. N. Ignatius.

XXIV. Deinde, ſi non intueamur in perſona Superioris hominem obnoxium erroribus atque miſeriis, ſed Chriſtum ipſum, qui eſt ſapientia ſumma, bonitas immenſa, caritas infinita, qui nec decipi poteſt, neque nos vult ipſe decipere; cum aliunde ipſius Dei amore, & ad hunc prorſus finem obedientiæ iugum ſubierimus, ut Superioris voluntatem ſequendo, voluntatem ipſam divinam certius ſequeremur; ſane fiducia bonitatis, & providentiæ non videtur dubitandum, quin miniſterio eorum, quos nobis præfecit, & quibus, tamquam ſibi ipſi, voluit nos morem gerere, ita nos regat, & veris itineribus ducat, ut ſervando hanc regulam obediendi in omnibus quæ cum peccato manifeſte coniuncta non ſunt, numquam reipſa erremus, nec deviemus a prima, & ſumma regula omnis rectitudinis, quæ eſt ipſa æterna Dei ratio, & ſapientia. Itaque etſi abſolute falli poſſit Superior; tamen id non eſt umquam in particulari præſumendum, niſi de eo conſtet, eo quod ſingulari modo a Deo dirigatur, utpote ab ipſo ad alios in via ſalutis dirigendos conſtitutus. Hæc autem ratio non militat in quolibet alio privato Theologo, ex opinione ſua probabili conſulente, & approbante aliquid ut licitum, quod tamen ex aliorum ſententia probabilius iudicatur eſſe illicitum. Neque umquam S. Ignatius hanc regulam tradidit, ut cuilibet etiam prudenti, & perito ſtatim & ſine ulla diſquiſitione aſſentiamur etiam contra alios vel eiuſdem, vel ſuperioris notæ, & auctoritatis, qui cenſent rem eſſe illicitam; ſicuti iubet VI. Part. conſt. cap. I. Superiori in omnibus obedire, *omnia iuſta eſſe nobis perſuadendo, ac iudicium noſtrum contrarium cæca quadam obedientia abnegando*. Neque ullibi SS. PP. approbarunt, ut ſine omni alia diſquiſitione credatur rectum, & honeſtum quod ab ali-

qui-

Digitized by Google

quibus tale eſſe dicitur, quando alii & ſapientia, & numero pares, aut maiores tradunt eſſe malum, ac divina lege prohibitum; ſicuti univerſim laudant, & conſulunt cuilibet ſubdito, præſertim Religioſo, ut vel ſola auctoritate Superioris commotus ſibi perſuadeat bonum, & expediens id eſſe quod iubetur facere; etiamſi quare, & quomodo id bonum, & expediens ſit, ipſe non videat. Evidens ergo eſt, præceptum, vel ordinationem Superioris, quicumque ille ſit, magnam vim & momentum habere, ut probabilius, immo ut unice probandum iam appareat ſubdito, quod antea minus probabile ipſi apparebat: quia, ut Suarez expreſſe notat Lib. IV. de Relig. cap. xv. num. 21. ipſa auctoritas Superioris probabilitatem alterius partis multum auget. Ergo Scriptor ille negans præceptum Superioris univerſaliter reddere directam rei veritatem veriſimiliorem ſubdito, proculdubio errat: & quod ait, manifeſtum eſſe præceptum ad hanc apparentiam mutandam nullam vim habere, potius eſt manifeſte falſum.

XXV. Sed inquiet aliquis: quid, ſi ſubditus dicat ſe non poſſe opinionem ſuam deponere, & rem imperatam videri ſibi illicitam? an ideo tunc non tenebitur obedire? Reſpondetur: ſi ſubditus malitioſe prætextus quærat, non dicet rem eſſe dubiam; ut bene notat Card. de Lugo Lib. VII. Reſpon. Mor. cap. xviii. in fine, neque ſe opinari illicitum eſſe quod iubetur, ſed eſſe manifeſtum peccatum: quo caſu omnes ab obedientia excuſantur. Et ſi quis non ſit bene affectus, & animatus erga Superiorum iuſſa, nihil facilius quam decipi, vel decipere ſeipſum, exiſtimando evidenter malum quod non eſt tale: ſicuti & hæretici ſentiunt de præceptis Eccleſiæ. Dicendum ergo eſt, ſi ſubditus, vel quia non eſt bene animatus & affectus erga Superiorem, & erga omne id quod Superior iubet, vel ex vitioſa aliqua pertinacia, & nimia adhæſione ad ſuum proprium iudicium, non deponat opinionem ſuam, & fallatur, putans non eſſe licitum quod præcipitur; ſicuti ſemper præſumendum eſt ipſum revera falli, & non Superiorem, niſi de oppoſito certo conſtet: tunc nullo modo ab inobedientia excuſari; ſed utroque modo peccare, ſive faciat contra propriam ſuam conſcientiam, & opinionem, qua putat illud eſſe contra præceptum Dei, ſive non obediat Superiori, cum obedire obligatur: quia nimirum ab hac obligatione non abſolvitur per errorem conſcientiæ vitioſum & culpabilem. Si vero ſubditus ſerio, & ſincere, ac ſtudioſe nitens approbare quod Superior iubet, & bene etiam conſiderans, quod, accedente præcepto Superioris, iam non eſt pars tutior abſtinere ab illa re, ſicuti prius erat, ſed poſſit etiam peccatum incurrere non obediendo; nihilominus inculpabiliter perſeveret in ſuo iudicio, & dictamine, quod præceptum Superioris contineat peccatum, & recte iudicet: tunc quidem non tenebitur obedire, ut docet S. Thom. quæſt. xxvii. de verit. art. 5. quia *ligamen conſcientiæ rectæ maius eſt quam præceptum Prælati. Conſcientia enim recta obligat*, inquit, *ſimpliciter, & perfecte contra præceptum Prælati; ita ut eius obligatio auferri non poſſit, cum deponi non debeat; & qui eam ſequitur, ſit immunis a peccato, quantumcumque Prælati præceptum ſit in contrarium*. Sed tamen caſus iſte rariſſime contingere poteſt. Ideoque recte notat P. Suarez Lib. XIV. de Relig. cap. ii. num. 20. SS. PP. qui dicunt obediendum eſſe in omnibus rebus, ubi manifeſte peccatum non cernitur, *moraliter eſſe locutos; & ideo tradidiſſe illam regulam, quæ recte explicata vel generalis eſt, vel tam raram, & extraordinariam patitur exceptionem, ut moraliter abſolute ſtatui poſſit*. Addo etiam, neque eiuſmodi caſum adeo irregularem contingere poſſe, niſi ſubditus habeat rationes quæ rem efficiant moraliter ſaltem, & humano modo certam. *Patres autem eiuſmodi etiam cognitionem comprehendunt, quoties dicunt obediendum eſſe in omnibus, quæ non conſtat, aut certum non eſt diſplicere Deo*: ut etiam expreſſe admonet idem

Suarez ibi num. 21. in fine. *Nam in eo caſu*, inquit, *ſatis conſtat, ſatiſque certum eſt, eſto non ſit omnino evidenter, ſed humano modo certum: & ideo licet verum ſit, ſtante illo iudicio, non debere ſubditum obedire; nihilominus regula illa recte intellecta generaliter, & ſine exceptione vera eſt.*

XXVI. In fine vero notanda ſunt duo. Primum eſt, Prælatos Regulares numquam iubere niſi ſanctiſſima, de quibus nec opinari poſſumus quod contineant aliquam inordinationem, vel peccatum. Utinam aliæ probabilitates, exceptiones, interpretationes, excuſationes, & prætextus non quærantur contra præcepta Superiorum, quibus certo conſtat nullum ſubeſſe peccatum; & ſalva erit obedientia religioſa. Neque enim videmus umquam ab eis præcipi aliquid quod par, vel melior, frequentior, & probabilior apud DD. claſſicos opinio peccatum eſſe conſtituat. Et ſi talia præciperent, non eſſent Superiores, ſed tyranni: inde enim orirentur ſcandala, & aſſiduæ diſputationes, & altercationes inter ſubditos, & Superiores, & diſſipatio totius diſciplinæ religioſæ. At licet fieri poſſet ut temeritas, & error Superioris præcipientis ea quæ ipſe agnoſcit probabilius eſſe Deo contraria, & a maiori, & meliori parte DD. abſolute damnari, tamquam a Deo prohibita, non noceret ſubdito, nec quidquam de merito ipſius detraheret, quia eſſet error ipſi inculpatus: nihilominus reum Superiorem efficeret; ſicut docet S. Auguſtinus Lib. XXII. cap. lxxv. *Virum iuſtum, ſi ſub Rege etiam ſacrilego militat, recte poſſe illo iubente bellare, ſi quod ſibi iubetur, vel non eſſe contra Dei præceptum certum eſt, vel utrum ſit, certum non eſt; ita ut fortaſſe reum faciat Regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem oſtendat ordo ſerviendi.* Certe omnis iuriſdictio, & poteſtas, quam Prælati Regulares habent in ſubditos, ordinata eſt in bonum, & profectum ſpiritualem ſubditorum, & ad promovendum in ipſis perfectionis ſtudium, & voluntatem placendi Deo in omnibus. Hic etiam eſt proprius obedientiæ finis ex parte ſubditorum, *ut Superioris voluntatem ſequendo, voluntatem divinam certius ſequantur, propoſita ſibi voluntate, ac iudicio Superioris pro regula ſuæ voluntatis, ac iudicii, quo exactius conformentur primæ ac ſummæ regulæ omnis bonæ voluntatis, ac iudicii, quæ eſt æterna bonitas, & ſapientia*; ut præclare docet B. P. N. Ignatius. Everteretur autem hic totus obedientiæ finis & ordo, ſi in rebus de quibus quæſtio eſt, an ſint peccatum mortale, Superior vellet regere ſubditos per opiniones quæ nec ab ipſo iudicantur magis veræ quam falſæ, ideſt non magis voluntati divinæ conformes quam ei contrariæ. Quare non eſt timendum ne Superiores ita inordinate procedant, ut velint ſubditos obligare ad ea quæ *probabilius* agnoſcunt a Deo eſſe prohibita, & a maiori, & meliori parte DD. abſolute damnari tamquam mala.

XXVII. Alterum valde notandum eſt. Quicumque verum obedientiæ religioſæ zelum habet, in primis, & ante omnia oportet ut zelum habeat obedientiæ chriſtianæ, ideſt illius quam Chriſtiani omnes habere debent reſpectu mandatorum Dei, & Eccleſiæ, ac ſummi Pontificis. Hæc enim mandata ſunt prior, & potior virtutis obedientiæ materia; & ſine hac obedientia fruſtra erit omnis alia obedientia, & ſubiectio reſpectu Prælatorum Regularium. At huic obedientiæ, omnibus Chriſtianis communi, & omnibus neceſſariæ ad ſalutem, melius certe conſulitur per eam ſententiam quæ docet, non eſſe licitum ſequi quamlibet opinionem probabilem faventem libertati contra legem, etiam in occurſu alterius probabilioris, aut æque probabilis quæ favet præcepto, quam per eam quæ univerſaliter approbat uſum cuiuslibet opinionis probabilis minus tutæ, etiamſi probabilius ſit, inde præceptum Dei, vel Eccleſiæ reipſa violandum. Vix enim ullum eſt præceptum divinum, & eccleſiaſticum, quod non ſit mille opinionibus, eiuſmodi interpretationibus, limitationibus, & probabilitatibus obnoxium, quibus chri-

chriſtiana obedientia, & diſciplina valde relaxatur. Ac licet ſummi Pontifices, præſertim vero Alexander VII. & Innocentius XI. pro paſtorali ſua ſollicitudine complures eiuſmodi opiniones chriſtianæ diſciplinæ relaxativas damnaverint; ſunt tamen tot interpretationes ſingularum propoſitionum, & novæ inde probabilitates exortæ, quæ pontificia decreta labefactant, ut aliqui etiam dixerint omnia prorſus manere in eodem ſtatu quo prius erant. Itaque per eam ſententiam, quæ opinionem quomodocumque probabilem, etiam contradicente oppoſita probabiliori, & tutiori, ſtatuit eſſe rectam regulam, dubium non eſt quin præcepta omnia divina, & eccleſiaſtica magna ex parte evacuentur. Velle igitur eam regulam ſtatuere hoc titulo, ut ſubditus debeat obedire, quando etiam probabilius fuerit illicitum eſſe quod præcipitur, non eſt obedientiæ conſulere; ſed ſub prætextu obedientiæ relaxationem & libertatem fovere. Neque certe Prælati Regulares ulla ratione velle poſſunt, ſtrictius ligari ſubditos legibus ſuis, & præceptis quam Chriſtus Dominus, & Eccleſia, & ſummi Pontifices obligent ſuis. Unde Superiores illi qui vellent pro mandatis Dei valere quidem æque aut minus probabilia, pro ſuis non item; & nihili ducerent, ſi conſtitutiones, & decreta ſummorum Pontificum laxius interpretentur, & ſub prætextu probabilitatis frivolis rationibus eludantur, ſua vero vellent ſine gloſſis, & ad litteram cuſtodiri, nullatenus eſſent in eo laudandi. Ita enim debent obſervantiam ſuarum conſtitutionum, & legum ſeu præceptorum urgere, & ei diligentiſſimo ſtudio invigilare, ut tamen non ſit minor mandatorum Dei ſollicitudo, neque minor cura, & vigilantia in obſervandis ſummorum Pontificum decretis & mandatis: hanc enim obedientiam merito ante omnia nobis commendat S. P. Ignatius VI. Part. conſt. cap. 1. præſcribens *ut exactiſſime omnes nervos virium noſtrarum ad hanc virtutem obedientiæ in primis ſummo Pontifici, deinde Superioribus Societatis exhibendam intendamus.*

§. III.

Ad alia tria incommoda quæ ex negata libertate opinandi æque aut minus probabilia Reviſoribus ſecutura videntur,

Reſponſio.

XXVIII. Tria hæc incommoda quæ PP. Reviſores ſubiiciunt contra doctrinam libri de recto uſu opinionum probabilium, omnia tendunt contra illud unum doctrinæ punctum, quod liber diligenter tractat, & probat, nempe intellectum non poſſe, etiam ex voluntatis imperio, abſolute opinari, ac iudicare verum quod omnibus inſpectis apparet ei æque aut magis probabiliter falſum. Quare optimum viſum eſt tria illa ſimul incommoda per modum unius proponere, ac diluere.

Sic igitur aiunt. *Secundo ex doctrina Auctoris ſequitur falſum eſſe quod docet S. P. N. Ignatius in epiſtola de obedientia, ubi ad perfectionem obedientiæ requirit ut ſubditus conformet iudicium ſuum cum iudicio Superioris in omnibus in quibus veritatis evidentia vim intellectui non infert. Tunc enim, inquit, poteſt voluntatis pondere in hanc potius quam in aliam partem inclinari. Ponamus igitur, Superiorem præcipere ſubdito aliquid quod iſte non evidenter, ſed probabiliter putet eſſe illicitum: debet iuxta S. Patrem ſubmittere iudicium ſuum Superioris iudicio, & obedire ex imperio voluntatis, ut in rebus fidei. Hoc autem negat Auctor fieri poſſe.*

XXIX. *Tertio ſequitur, nullum fore proprie & formaliter hæreticum, dum errat contra fidem. Aut enim ſuus error videtur illi probabilior veritate oppoſita, vel e contra. Si primum; aſſentitur errori, qui videtur illi probabilior. Si ſecundum; aſſentitur veritati, & ſic in neutro caſu erit hæreticus. Erit, inquit, quia neglexit inquirere rationes, quibus redderetur veritas fidei ſibi credibilis. Ergo error ipſe contra fidem non eſt peccatum hæreſis; ſed peccatum conſiſtit ſolummodo in illo neglectu:*

Digitized by Google

ctu: quod non videtur ſufficere, ut quis dicatur formaliter hæreticus, & pertinax.

XXX. *Quarto ſequitur, non dari iudicium temerarium, cum unuſquiſque iudicet ſecundum id quod ſibi probabilius apparet, nec poſſit ex levibus fundamentis iudicare ex pravo affectu voluntatis iuxta Auctorem; atque ita ruit commune Philoſophorum effatum ex Ariſtotele: Unuſquiſque iudicat, prout eſt affectus: experientia quotidiana idipſum teſtante.* Hactenus illi.

XXXI. Sed ad hæc omnia facilis, & ſufficiens ſolutio erat, intolerabile omnino eſſe, quod Patres Reviſores propter eiuſmodi argumenta reprobarint librum de recto uſu opinionum probabilium. Sunt enim eadem argumenta queis P. Eſparza, & alii pauci Scriptores utuntur ad probandum, quod intellectus poſſit aſſentiri propoſitioni cuius oppoſitam videt eſſe æque, aut magis probabilem. Quæ tamen omnia etiam communiter afferuntur, & ſolvuntur ab illis Auctoribus qui tradunt ſententiam contrariam; & ſolvuntur quoque late, & fuſe ab Auctore libri de recto uſu opinionum probabilium. Oſtenſum autem eſt ſupra paragrapho 1. hanc eſſe ſententiam longe communiorem inter DD. Societatis, ſicuti etiam communior eſt inter Thomiſtas. Non ergo per hanc cauſam debuit reprobari liber: quandoquidem certum eſt, Reviſores librorum non debere in reprobandis, vel approbandis libris pro regula, & norma ſequi doctrinas, & opiniones ſuas particulares; quinimmo graviter peccaturos contra munus ſuum & officium, ſi librum aliquem reprobent propter doctrinam aliquam communiſſime in ſcholis receptam, etiamſi ipſi non reputent illam eſſe veram. Certe non dubium eſt quin ab omnibus rideretur, & contemneretur ille reviſor, vel doctrinæ cenſor, aut iudex, qui librum aliquem reprobaret, aut prohiberet propter hanc cauſam, quia ſcilicet tradit, intellectum non poſſe abſolute iudicare verum quod omnibus inſpectis non magis ei apparet verum eſſe quam falſum: præſertim cum hæc ſententia non ſolum ſit longe communior quam oppoſita; ſed etiam cenſeatur expreſſe tradita ab Ariſtotele, ac D. Thoma; & multi non ſolum probabiliorem eam reputent, ſed etiam certam, & evidentem. Quare neque opus erat ut ad tria illa incommoda, vel abſurda quæ PP. Reviſores prætendunt ex ea ſententia ſequi, aliquid hic denuo diceretur ultra ea quæ Auctor habet in ſuo libro; ſed tamen ut appareat, quam ſit iniuſta eorum cenſura, dicamus etiam denuo aliquid ad ſingula.

XXXII. Ad illud igitur quod obiiciunt ex doctrina S. P. N. Ignatii in epiſtola de obedientia, reſpondeo inprimis, manifeſtam eſſe impoſturam, quod PP. Reviſores dicunt, nempe Auctorem negare ea fieri poſſe quæ a *S. Ignatio* præſcribuntur, ſcilicet ſubditum conformare iudicium ſuum cum iudicio Superioris in omnibus in quibus veritatis evidentia vim intellectui non infert, & conſequenter ſubmittere etiam iudicium ſuum Superioris iudicio, & obedientiæ ex imperio voluntatis, etiam cum Superior præciperet aliquid quod ſubdito probabilius videretur eſſe illicitum. Non enim Auctor negat hæc fieri poſſe, ut falſo illi ſcribunt; ſed potius expreſſe docet, fieri poſſe, ac debere. Negat quidem hæc fieri poſſe eo modo quo P. Eſparza imaginatur, ac fingit debere fieri; ſed tamen certo & indubitanter affirmat hæc fieri poſſe, ac debere eo modo legitimo quo idipſum explicat S. P. N. Ignatius in eadem epiſtola, a cuius cæleſti doctrina quam proculdubio abſit ſententia PP. Reviſorum, conſtat ex paragrapho præcedenti.

XXXIII. Deinde reſpondetur, in tota ea obiectione nihil aliud contineri quam meram æquivocationem, & hallucinationem. Prima æquivocatio & hallucinatio eſt, quod putant idem eſſe, *intellectum voluntatis pondere in hanc potius quam in aliam partem inclinari*, ac *determinari ad aſſenſum unius præ alia*: quæ tamen duo ſunt valde inter ſe diverſa, ut patet: quia ex vi mo-

motivorum magis inclinatur intellectus in eam partem pro qua habet fortiora, & validiora motiva, quam in aliam partem, pro qua ſunt motiva debiliora, & minoris ponderis, ac momenti: & tamen quando ex motivis magis inclinatur in unam partem quam in aliam, non ideo intelligitur determinatus ad aſſentiendum ex vi motivorum; ſed indiget voluntatis imperio ipſum determinante. Eſt ergo veriſſima, & indubitata doctrina S. P. N. Ignatii, quod licet intellectus non ea qua voluntas pollet libertate præditus ſit, ſed ipſa natura feratur eius aſſenſus in id quod ſibi veri ſpeciem præbet; tamen multis in rebus, in quibus videlicet cognitæ veritatis evidentia vim illi non infert, poteſt voluntatis pondere in hanc potius quam in illam partem inclinari. Quæ res cum incidunt, debet, quiſquis obedientiam profitetur, inclinare ſe in ſententiam Superioris. Sed tamen inde non ſequitur, poſſe intellectum ex voluntatis imperio determinari, ut verum putet quod omnibus inſpectis non magis ſibi veri ſpeciem præbet quam falſi. Neque id umquam inſinuavit S. Ignatius. Solummodo ergo ſequitur, ex ea inclinatione voluntatis, & ex affectu, ac ſtudio approbandi quod Superior mandat, ac ſentit, intellectum unice applicari poſſe ac debere ad rationes, & motiva quæ illam partem ſuadent: quo fiet ut illa pars appareat ſubdito longe probabilior, & abſolute approbari poſſit, ac debeat; ut paragrapho præcedenti late a nobis explicatum eſt.

XXXIV. Altera hallucinatio conſiſtit in eo quod facultatem abſolutam conformandi iudicium noſtrum cum iudicio Superioris confundant cum libertate immediate imperandi nobis aſſenſum cuiuslibet partis, etiam illius quæ minorem ſpeciem veri præbet quam falſi; & putent S. Ignatium immediatam hanc libertatem agnoviſſe, & tradidiſſe, quaſi voluerit ut ſubditus approbet, tamquam rectum, & verum, quod Superior iubet, ac ſentit, retinendo ſimul iudicium, quo cenſeat probabilius tamen eſſe, & magis prudentiæ, ac rationi conſonum quod videtur ipſi ſubdito quam quod Superior iubet. Quod tamen falſiſſimum eſt, & ipſi inprimis doctrinæ S. Ignatii, & perfectioni obedientiæ, quam nobis iniungit, evidenter contrarium. Patet 1. quia ſi S. P. agnoviſſet hanc libertatem, qua in omnibus opinabilibus liberum nobis ſit opinari quamlibet partem contradictionis etiam minus probabilem, ut eſt mihi modo voluntarium ſcribere, vel legere: quorſum eſſet illud proœmium: *Videor mihi vos, Fratres cariſſimi, audire dicentes de virtutis quidem huiuſce neceſſitate, ideſt idem cum Superiore ſentiendi, ita non ambigere; illud vero, ut cognoſcatis, vehementer optare, quo pacto ad eius perfectionem pervenire poſſitis.* Nam certe, poſita illa immediata libertate, ac facilitate, frivola eſſet eiuſmodi inquiſitio, & ſollicitudo; ſicut ſi ego quærerem, & vehementer agnoſcere optarem quo pacto ad hoc pervenire poſſim, ut a ſcribendo, vel legendo ceſſem. Patet 2. quia S. P. ut propoſitæ huic quæſtioni reſpondeat, nullatenus ad hanc immediatam libertatem opinandi, & approbandi minus probabilia recurrit: quam tamen obviam, ac brevem ſolutionem, expeditioremque reddere debuiſſet, ſi exiſtimaſſet hoc fieri poſſe, præciſe quia volumus. 3. quia, cum modum, & viam tradit quo id fieri poſſit quod ipſe tantopere commendat, ut ſcilicet ſubditus iudicium ſuum conformet cum Superioris iudicio, tres rationes efficaciſſimas adhibet, quas iam paragrapho præcedenti expendimus, & omnes illæ eo tendunt, ut ſubditus ſibi perſuadeat ſe errare, & non Superiorem, facilius eſſe ſubditos falli quam Superiores; ideoque magis eſſe præſumendam veritatem in Superiorum ſenſibus quam in noſtris. Revocat ergo ſubditum ad iudicandum cum Superiore: quia hoc eſt verum, & contrarium falſum; non quia volumus: quaſi ad recte iudicandum ſufficiat pro ratione voluntas. 4. demum, quia credere vera eſſe, & recta quæ Superior ſentit, ac iubet, cenſendo ſimul ea eſſe minus probabilia, & minus rationi conſona

quam

Digitized by Google

quam oppoſita, proculdubio eſt contra perfectionem obedientiæ: non enim hæc eſſet vera mentis ſubiectio, ſed ſimulata credulitas; neque eſſet æſtimare iudicium Superioris ſupra noſtrum proprium iudicium, ſed noſtrum potius ei præferre. Unde ſi quis expreſſe diceret: ego quidem ex voluntatis placito accedo ad Superioris ſententiam, eiuſque iudicio acquieſco; ſed tamen agnoſco probabilius eſſe quod ille errat: ab omnibus cenſeretur ſimulare potius quam habere ſinceram mentis obedientiam, & conformitatem cum Superioris iudicio. Igitur modus inclinandi intellectum noſtrum ad ſenſa Superiorum non eſt determinando illum, ut credat eſſe recta, & vera, ita ut ſimul iudicet eſſe minus probabilia, & minus veriſimilia; ſed ad illa, tamquam errori minus obnoxia, intellectum promovendo, & tamquam probabiliora approbando.

XXXV. Ad illud autem de hæretico me fere pudet reſpondere. Arguunt ſcilicet PP. Reviſores, nullum fore proprie & formaliter hæreticum, dum errat contra fidem, ſi error ſuus illi videatur probabilior; & conſequenter, ut aliquis dicatur formaliter hæreticus, & pertinax, volunt neceſſarium eſſe quod ipſe agnoſcat, & videat ſectam ſuam eſſe minus probabilem, & minus credibilem quam ſit religio, & fides Eccleſiæ Romanæ. Hoc autem potius eſt excuſare omne peccatum hæreſis, & infidelitatis, & velle ut nullus ſit proprie, & formaliter hæreticus, aut infidelis: tum quia nullus hæreticus, vel Iudæus, aut Mahumetanus eſt intus, & in corde, cui ſua hæreſis, vel religio non appareat, & cenſeatur probabilior, & magis probanda quam fides Eccleſiæ catholicæ, & Romanæ; tum etiam quia ſi nullus peccet formaliter peccato hæreſis, & infidelitatis, quoties error ſuus videatur illi probabilior; ergo nec etiam peccabit, ſi error ſuus videatur ei probabilis, ideſt approbatione dignus: nam in ordine ad prudenter agendum, & peccatum vitandum perinde valet opinio minus probabilis, ac probabilior; ut PP. Reviſores volunt. *Ergo ab infidelitate excuſabitur infidelis, non credens, ductus opinione minus probabili*: quæ eſt 4. propoſitio damnata ab Innocentio XI. & nullus erit hæreticus qui peccet credendo hæreſi ſibi propoſitæ: quandoquidem nullus eſt qui non affirmare poſſit, ſibi ſectam ſuam videri probabilem; cum actu illam approbet, & acceptet ut veram. Negandum igitur eſt conſequens illud a Reviſoribus illatum; ſcilicet, nullum fore formaliter hæreticum, dum errat contra fidem, ſi error ſuus videatur illi probabilior. Quippe ipſi nulla ratione probant hanc ſequelam, neque ulla umquam ratione probare poterunt. Forte dicent, neminem peccare poſſe ſequendo id quod probabilius ipſi videtur; & hoc eſſe certum apud omnes. Sed *diſtinguendum* eſt. Nam omnes quidem dicunt, & recte dicunt, non poſſe aliquem ſcienter peccare ſequendo id quod probabilius ſibi videtur. At nemo, niſi Theologiæ prorſus ignorans, dicere poteſt, eum non poſſe per ignorantiam culpabilem, & errorem peccare qui ſequitur quod vel probabilius, vel etiam certum, & evidens ſibi videtur, male tamen videtur ex vitio, ac culpa ſua: quo pacto omnibus corde hæreticis, & infidelibus hæreſes ſuæ & religiones probabiliores, & veræ, & ſanctæ videntur per errorem, & cæcitatem culpabilem. Error igitur contra fidem eſt voluntarium, & formale peccatum hæreſis, aut infidelitatis, quamvis hæretico videatur ſuus error probabilior: quia hoc totum provenit ex vitio, & culpa ſua, qua neglexit inquirere diligentiſſime, uti res tanta debet, quænam ſit vera religio, & vera fides: ſi enim ita veritatem inquireret, proculdubio Deus, qui vult omnes homines ſalvos fieri, & in agnitionem veritatis venire, & qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, & qui promiſit expreſſe: *Quærite, & invenietis* &c. eum illuminaret, ut videret ſolam religionem catholicam eſſe veram, & ſolam eſſe prudenter credibilem, & credendam.

XXXVI.

XXXVI. Sed replicant PP. Reviſores: *Ergo error ipſe contra fidem non eſt peccatum hæreſis, ſed peccatum conſiſtit ſolummodo in illo neglectu inquirendi veritatem, ſeu rationes, quibus redderetur veritas fidei credibilis; quod non videtur ſufficere, ut quis dicatur formaliter hæreticus, & pertinax*. Verum hæc replica eſt peior ipſo argumento, & multiplicem errorem ſupponit, ac miſcet. Supponit enim 1. peccata illa quæ fiunt ex ignorantia, vel errore culpabili, non aliam malitiam formalem, vel rationem peccati continere præter eam quæ in antecedenti negligentia conſiſtit. 2. ſupponit proprium & formale peccatum hæreſis, quia in ipſo errore intellectus ſitum eſt, debere eſſe immediate ac directe in ſe ipſo voluntarium; & ſic neminem poſſe formaliter & proprie eſſe hæreticum qui non cognoſcat ſe hæreticum eſſe. Supponit 3. cum evidenti iudicio credulitatis, proxime requiſito ad fidem, cohærere poſſe diſſenſum, & errorem, quo quis perſuadeat eam eſſe falſam, & contrariam aliquam ſectam amplectatur ut veram. Quæ omnia, licet a P. Eſparza admittantur, & ſupponantur ut certa, tamen, bona ipſius venia, ſunt certo falſa. Nam quoad primum attinet, Theologi omnes, dum quæritur, cuius ſpeciei ſit peccatum per ignorantiam commiſſum, incunctanter affirmant, eſſe eiuſdem ſpeciei cum peccato ſcienter commiſſo, v. g. ſpeciei uſuræ, vel ſimoniæ. Ergo peccatum illud non conſiſtit in ſola negligentia addiſcendi quæ quis ſcire tenetur; ſed in actu poſtea per ignorantiam facto: nam peccatum negligentiæ non eſt peccatum uſuræ, vel ſimoniæ, ut patet. Eſt ergo certo falſum, & contra omnem Theologiam dicere, quod peccata per ignorantiam commiſſa non contineant aliam veram, & propriam malitiam, vel rationem peccati præter eam quæ in negligentia conſiſtit.

XXXVII. Quoad 2. ſpectat, proprium & formale peccatum hæreſis, cum in ipſo errore intellectus conſiſtat, ſolummodo poteſt eſſe indirecte, & in cauſa voluntarium; non vero poteſt eſſe in ſe ipſo immediate volitum, & cognitum: quia nemo ſcienter fallitur, ut eſt evidentiſſimum; neque ullus errat, advertens, & agnoſcens ſe errare: nam qui agnoſcit ſe errare, iam eo ipſo deponit errorem ſuum. Hinc optime advertit Malderus Epiſcopus Antverpienſis in 2. 2. quæſt. XI. art. 1. memb. 2. in fine, *neminem poſſe hæreticum eſſe qui fateatur, aut iudicet ſe eſſe hæreticum. Si enim iudicet eſſe errorem quem tenebat, iam deſinit eum tenere. Oportet ergo* (inquit) *qui hæreticus eſt, ignoret ſe errare; alioquin non errat, quia agnitus error non conſtituit errantem. Neque tamen invincibiliter illud ignorat: & ideo a peccato, & hæreſi non excuſatur*. Celebre eſt etiam illud Salviani dictum Lib. V. de Provid. ubi de Africanis diſſerens ait: *Hæretici ergo ſunt, ſed non ſcientes. Nam in tantum ſe Catholicos iudicant, ut nos ipſos titulo hæreticæ appellationis infament. Quod ergo illi nobis ſunt, hoc & nos illis. Nos eos iniuriam divinæ generationi facere certi ſumus, quod minorem Patre Filium dicant; illi nos iniurioſos Patri exiſtimant, quia æqualem eſſe præſumimus* &c. Atque hoc plane modo errantes omnes, ſive hæretici, ſive infideles, corde affecti ſunt. Certe ſi errare non putant, neque hæreſi ut hæreſi aſſenſum præſtant; ſed hæreſim potius veritatem exiſtimant, & miſere decipiuntur. Pertinacia vero ad hæreſim requiſita, ut omnes Theologi ſtatuunt, & uno verbo explicat Card. Toletus Lib. IV. Sum. cap. 11. conſiſtit in eo *quod quis ſciat* illud quod affirmat, & ſentit eſſe contra Eccleſiam, ſive contrarium ei quod tenet Eccleſia ut de fide. Unde ſi quis errat in iis quæ fidei ſunt, quia neſcit eſſe contra Eccleſiam, paratuſque eſt credere quod credit Eccleſia, non eſt hæreticus. Ceterum, ut Theologi etiam paſſim advertunt, ad pertinaciam hæreſis propriam non requiritur ut quis iudicet illud eſſe falſum quod a vera Chriſti Eccleſia credendum proponitur: ſic enim nullus, aut vix nullus eſſet vere hæreticus: nam communiter omnes

Digitized by Google

mnes putant, Eccleſiam, a qua diſcedunt, & cuius auctoritatem ipſi contemnunt, non eſſe veram Chriſti Eccleſiam, neque regulam fidei infallibilem; alioquin iam agnoſcerent ſe errare, & conſequenter non errarent. Sufficit ergo ſcire eam doctrinam quam negant, doceri ab Eccleſia quam tenentur ſcire eſſe veram Eccleſiam, & infallibilem fidei regulam, cui omnes Chriſti fideles parere debeant, quæ ſcilicet ſola eſt Eccleſia catholica Romana.

XXXVIII. Iam vero quod ſpectat ad ultimam illam ſuppoſitionem, nempe quod habens iudicium credulitatis proxime requiſitum ad fidem, non ſolum poſſit libere ſuſpendere aſſenſum fidei, ſed etiam poſitive diſſentiri, & credere oppoſitum: hoc ſane eſt evidentiſſime falſum. Primo, quia iudicium evidens credulitatis fidei iuxta omnes eſt, quo fides Eccleſiæ catholicæ proponitur, tamquam evidenter prudenter credibilis, & credenda: omnis autem alia fides, vel ſecta, aut religio evidenter incredibilis. At in ſenſu compoſito huius cognitionis nemo poteſt aſſentiri contrariæ ſectæ; v. g. nemo corde dicere poteſt: Calviniſmus eſt mihi evidenter incredibilis; & tamen credo Calviniſmum: quia incredibile non aliud ſignificat quam quod nullo modo verum eſſe poſſe videtur. At omni aliquid credenti, verum videtur quod credit. Ergo nulli aliquid credenti, incredibile videtur eſſe quod credit, & multo minus videri poteſt evidens incredibile. Repugnat ergo aperte ut in ſenſu compoſito eius cognitionis quæ prærequiritur ad fidem, amplectatur aliquis ſectam oppoſitam. Secundo etiam, quia ante aſſenſum fidei prærequiritur aliqua notitia de exiſtentia revelationis, ſine qua ſcilicet dari non poteſt dictamen prævium evidens, quod res ſit certa, & indubitata fide credenda, tamquam a Deo dicta. Immo cum notitia dumtaxat probabili revelationis divinæ non ſtat aſſenſus fidei ſupernaturalis, & utilis ad ſalutem. Unde requiritur iudicium ſaltem moraliter certum, excludens omnem formidinem, quod forte Deus doctrinam fidei non revelaverit. Et contraria propoſitio damnata eſt ab Innocentio XI. At cum iudicio certo, immo cum iudicio ſolum probabili, aut opinativo, quod Deus revelaverit myſteria fidei, incompoſſibilis eſſentialiter eſt diſſenſus myſteriorum, ut patet: quia nemo ſciens Deum non poſſe fallere, aut falli, poteſt ſimul iudicare aliquid eſſe a Deo dictum, & tamen eſſe falſum; alioquin iudicaret ſimul contraria, aut contradictoria. Ergo cum iudicio credulitatis fidei non cohæret libertas proxima, & immediata ad diſſenſum.

XXXIX. Eſt ergo fides immediate & proxime libera quoad exercitium, & aſſenſum; ſed tamen non eſt immediate & proxime libera quoad ſpeciem, ita ut eius quod Deo credit, poſſit homo contrarium ſibi perſuadere in ſenſu compoſito cum evidenti iudicio *credibilitatis* prævio requiſito ad fidem. Quinimmo repugnat ut homo certo iudicans, & evidenter agnoſcens ſe teneri ad credendam doctrinam fidei catholicæ, tamquam a Deo revelatam; nihilominus, ſtante hac diſpoſitione, pro ſuo libito reputet eam falſam. Ceterum quia illa eadem evidentia credibilitatis poteſt vitio, & culpa hominis multipliciter impediri, & ſemel habita obſcurari, & amitti; idcirco fides abſolute & ſimpliciter eſt etiam libera quoad ſpeciem. Hæretici autem, & infideles, licet evidentiam hanc credibilitatis fidei noſtræ non agnoſcant, ſed irrideant; non ideo excuſantur a peccato formali infidelitatis, & hæreſis: quia, ut formaliter, & voluntarie peccent contra fidem, ſufficit quod abſolute poſſint, & teneantur fidem noſtram amplecti; & nihilominus illam ſibi propoſitam reſpuant. Atque ut teneantur abſolute fidem noſtram amplecti, non requiritur quod evidenter agnoſcant illam ſolam eſſe credendam tamquam a Deo traditam; ſed ſufficit ut hanc ipſam notitiam comparare poſſint adhibita diligentia ad quam tenentur. Sic, iuxta omnes, hæretici, qui numquam diligunt Deum ex vera caritate ſuper omnia formaliter, peccant contra præceptum caritatis: non quia

in

Digitized by Google

in ſenſu compoſito hæreſis ſuæ poſſint diligere Deum caritate perfecta; alioquin poſſent iuſtificari ſine fide, quod eſt impoſſibile; ſed quia poſſunt abſolute & ſimpliciter amplecti veram fidem, & habita fide, ad quam tenentur, poſſunt diligere Deum actu ſupernaturali dilectionis perfectæ ſuper omnia.

XL. Iam ad illud quod PP. Reviſores obiiciunt de iudicio temerario, facillima quoque & obvia ſolutio eſt, & ab Auctore libri de recto uſu opinionum probabilium late explicata, ſcilicet unumquemque iudicare ſecundum id quod probabilius ſibi apparet; ſed tamen hoc non tollere quod ſæpe temere iudicemus, & ex fundamentis quidem reipſa levibus: at ſolum probare quod fundamenta reipſa levia poſſint nobis videri gravia propter affectionem aliquam pravam, & propter vitium præcipitationis; ex quo ſubinde contingit, nos multa cito, & ſic leviter credere. Falſum vero eſt quod obiectio ſupponit; nempe, temere iudicantem, dum temere iudicat, agnoſcere iudicium ſuum eſſe temerarium, & imprudens, & non gravi, ſed levi fundamento conceptum. Et ratio eſt manifeſta. Nam ſi quis, dum temere iudicat, agnoſceret ſe temere iudicare, idque mentaliter diceret, per hoc ipſum, & per hanc propriam confeſſionem ſuum proximo honorem reſtitueret. Nam diceret, ſe levibus indiciis, & inſufficientibus iudicare: unde diceret, ſe male iudicare; & ſic nullo modo proximum læderet: aut honorem proximo ſuo auferret ſimul, & reſtitueret; eumque ſimul damnaret, & abſolveret. Nam certo, quoties nos ipſi abſolvere eum volumus, & nos ipſos damnare, & accuſare in confeſſione, quia male de proximo iudicavimus, nihil aliud dicimus, quam contra eum temere, ideſt levibus, & inſufficientibus indiciis, nos iudicaſſe. Atque hoc pacto noſtrum ipſum iudicium temerarium deponimus, ac damnamus; proximum vero abſolvimus. Ergo ſi hoc ipſum adeſſet in mente temere iudicantis, iam eſſet in eius exiſtimatione honor proximi ſatis defenſus, & approbatus. Non ergo læſus. Itaque veriſſimum eſt nos fieri reos temerarii iudicii, quia ſinimus nos levibus tantum coniecturis duci ad male iudicandum de proximo: ſed numquam iudicium temerarium formatur propter motiva levia, quorum levitas, & inſufficientia ſit nobis cognita: nam potius iudicanti apparent gravia vitio ſuo. Unde optime S. Thomas advertit, & explicat 2. 2. quæſt. VI. art. 3. hoc peccatum ex prævia noſtra mala diſpoſitione naſci: quæ prava diſpoſitio facit ut res nobis aliter appareant quam ſunt: in quo timendum eſt plurimum: nam quotquot mundi corde non ſumus, neque ſatis ab inordinatis paſſionibus odii, ſuperbiæ, & invidiæ liberi, multipliciter, & facile in illud labimur.

XLI. Duplicem malam diſpoſitionem aſſignat præcipue S. Doctor. Prima, quod quis in ſe ipſo malus eſt, & ex hoc facile de aliis malum ſuſpicatur, quia eos ſibi ſimiles reputat, iuxta illud Eccli. X. *In via ſtultus ambulans, cum ipſe ſit inſipiens, omnes ſtultos æſtimat*. Hæc ſcilicet eſſe ſolet noſtra ſuperbia, quod in bono nullus nobis ſimilis videatur; in malo autem omnes ſimiles, aut peiores videntur. Secunda diſpoſitio, & cauſa eſt, quod quis male affectus ſit erga proximum vel propter invidiam, vel propter offenſionem aliquam. Hæc enim prava affectio invidiæ, vel odii, velut quoddam præſtigium, facit res omnino aliter apparere, & mala proximi in maius ſemper auget, bona fere in nihilum redigit; facit inſuper ut ea quæ contra proximum ſunt, libenter audiamus, & e contrario negligamus ea quæ ad illius probitatem ſtatuendam conferunt. In quo peccatur plurimum, & oportet ut caute omnes ambulemus. Nam, ut ait S. Ambroſius, ſi invidia etiam Sanctos aduſſit; quanto magis cavendum eſt ne inflammet peccatores? Temere igitur iudicamus, & ex fundamentis reipſa levibus, quæ tamen non levia, ſed gravia nobis videntur propter malam noſtram diſpoſitionem, inconſiderationem, & præcipitationem.

XLII. Quocirca neque Auctor libri de

de recto uſu &c. neque ullus omnino dubitat de veritate illius effati Ariſtotelici, *qualis unuſquiſque eſt, talem ei videri finem*. Nam v. g. abſtinenti & temperato fœdiſſimum apparet inebriari; at nimio vino aſſuetis vix quidquam in eo abſurdi, vel fœdi apparet. Et ſic experientia omnis demonſtrat, quales intus affecti ſumus, nobis cuncta videri pulchra aut fœda, bona aut mala, vera aut falſa. Sed hallucinatio adverſariorum conſiſtit in eo quod non diſtinguant ſtatum & qualitatem rerum in ſeipſis, & ſtatum, ac modum apparentiæ, quam habent in intellectu. Unde quia voluntas, eiuſque bona vel mala diſpoſitio intellectum ipſum immutat vel pervertendo, vel rectificando, facitque ſæpe ut minus probabilia appareant, & videantur probabiliora; inferunt ipſi, & cenſent, quod voluntas intellectui immediate, & pro libito iubere poſſit, ut quæ minus fundata videt, credat, reſpuat vero, falſaque habeat quæ cenſet magis fundata, & magis veriſimilia: quæ conſecutio eſt evidenter nulla, & contra omnem rationem, & experientiam. Intellectus igitur abſolute poteſt credere, & opinari non ſolum minus credibilia, & probabilia, ſed etiam omnino improbabilia; poteſt cenſere gravia quæ ſunt prorſus levia, & putare vera quæ ſunt evidentiſſime falſa: apparent enim ei ex ignorantia, & errore modo contrario ac ſunt in ſe. At, cognita vanitate, & levitate fundamentorum, aut falſitate ſui iudicii, non magis poteſt ei adhærere ex voluntatis imperio quam viſus ferri poteſt in rem lucis, & coloris expertem: eſt enim eſſentialiter addictus vero, ſicut voluntas bono, & viſus colorato; ita ut a ſola ratione veri ſibi propoſita, & apparente moveri poſſit. Idcirco neque prudenter, neque imprudenter poteſt ſimul iudicare contraria aut contradictoria, quæ advertat eſſe talia. Non poteſt ulli rei ex aliquo fundamento aſſentiri, ultra quam illud fundamentum movere putat. Nequit hominum dictis inhærere tamquam a Deo revelatis, neque incertis tamquam per ſe notis. Nequit tandem ea quæ videt eſſe levia, pro gravibus habere; nec illis plus movetur quam ea mereri æſtimat: alioquin æſtimaret ea eſſe levia, ut ſupponitur; & ſimul æſtimaret eſſe gravia, ea pro gravibus acceptando, & ipſis tamquam gravibus inhærendo: quod perinde eſſet ac ſi eamdem rem ſimul parvam, & magnam æſtimaret.

XLIII. Ex quibus omnibus conſtat, vana eſſe argumenta quibus PP. Reviſores contendunt, neceſſario admittendam eſſe libertatem phyſicam opinandi quæ omnibus inſpectis apparent eſſe minus veriſimilia; & conſequenter ex hoc capite immerito ab illis reprobatum fuiſſe librum de recto uſu &c. Prætérquamquod, admiſſa ea facultate tyrannica flectendi intellectum in eam partem quæ minus probabilis ab eo eſſe cognoſcitur, iudicium inde reſultans non poteſt non eſſe temerarium, ſtultum, & imprudens; ut patet in aſſenſu quo hæreticus aſſentitur errori contra fidem, & in iudicio quo quis temere iudicat de proximo ſuo. Ergo ex eo quod poſſibile ſit tam perverſum iudicium, adhuc non ſequitur quod PP. Reviſores intendunt; nempe, intellectum poſſe ex voluntatis imperio recte & prudenter iudicare verum quod minorem veri quam falſi ſpeciem habet; & reprobare ut falſa quæ videat eſſe magis fundata & veriſimilia. Quæ certe ſententia non ſolum falſa, ſed indecora eſt ſuis Auctoribus. Nam ſi faterentur ipſi, prudenter, & honeſte ſe poſſe ſentire, & docere quæ minus fundata, & veriſimilia ſibi videantur; & impugnare, ac evertere quæ videant eſſe vero propiora, probabiliora, & firmius ſtatuta: nulla iam fieret ipſis iniuria, ſi quis diceret, eos in hac ipſa controverſia minus probabilia, quæ talia etiam iudicarent, docuiſſe, edidiſſe, vulgaſſe, non quæ probabiliora, & veriora viſa ſunt; & conſequenter reprobaſſe librum de recto uſu &c. præciſe quia voluerunt flectere in hanc partem ſuum intellectum, ac iudicium, etiamſi bene viderent, graviora, & maiora eſſe motiva ad illum approbandum, quam ad reprobandum.

§. IV.

Digitized by Google

§. IV.

Ad aliud incommodum, vel abſurdum a Reviſoribus obiectum

Reſponſio.

XLIV. QUinto, inquiunt PP. Reviſores, *ſi requiritur veritas realis, & non ſufficit prudenter exiſtimata ad recte operandum; ſequitur, eum qui obedit Superiori, aliquid quod reipſa eſt malum, bona fide præcipienti, non recte operari, atque adeo perdere meritum obedientiæ. Docet enim Auctor, quotieſcumque aliquis operatur ex conſcientia erronea invincibiliter, excuſari quidem a culpa, ſed tamen operationem eius numquam eſſe honeſtam, & meritoriam; quod eſt contra communiſſimum hominum ſenſum; quamvis Auctor ex DD. Thoma, & Bernardo male intellectis id probare contendat.* Hactenus illi.

XLV. Sed hic quoque Reviſores decepti ſunt, neque ſatis rem examinarunt, ut recte iudicarent. Nam 1. quidem ex doctrina Auctoris minime ſequitur, eum qui obedit Superiori præcipienti aliquid reipſa malum, quod tamen ille invincibiliter putat eſſe bonum, eo ipſo perdere meritum obedientiæ: ſolum enim ſequitur, opus illud præceptum, quod ex conſcientia erronea invincibili putatur eſſe bonum, non eſſe verum bonum; ſed tantum putative in exiſtimatione falſa. Hoc autem non tollit quod ſubditus, ex virtute obedientiæ imperans ſibi tale opus, habeat obedientiæ ſuæ laudem, & meritum. Nam, ut optime docet Zaccharias Paſqualigus de ſacra morali doctrina diſp. lxiii. ſect. xiv. aſſer. 2. quando actus ex conſcientia erronea invincibili imperatur a caritate, aut ab alia virtute; tunc voluntas bene operatur ratione intentionis, & actus imperatus eſt bonus ex fine, licet non ex obiecto. Ratio eſt, quia, inquit, opus procedens ex conſcientia erronea invincibili, licet non ſit vere bonum, ſed malum; eſt malum tantum materialiter, non vero formaliter, & imputative. Ergo ſi procedat ex recta intentione, erit bonum ratione finis. Prob. conſeq. quia voluntas circa finem eſt bona, & aliunde non inficitur a voluntate circa obiectum: quia malitia ipſius, invincibiliter ignorata, non contrahitur a voluntate: ergo non eſt cur non dicatur bene agere, & mereri ratione intentionis bonæ. Quæ doctrina confirmari poteſt ex D. Bernardo cap. xviii. de præc. & diſpenſ. ubi ait: *Et quidem laude dignam dixerim vel ſolam intentionem piam: nec plane condigna remuneratione fraudabitur in opere quoque non bono ipſa bona voluntas.* Idem colligitur ex epiſt. lxxvii. ad Hugonem de S. Victore, in qua late probat ex Scripturis, ſæpe a nobis peccari poſſe per ignorantiam. Nam inter alia hoc argumento utitur. *Si peccatum ignorantiæ nullum eſt, non ergo peccavit Saulus, quod perſecutus eſt Eccleſiam Dei: quoniam ignorans hoc fecit manens in incredulitate. Bene itaque faciebat quod erat blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus, quod erat ſpirans minarum, & cædis in diſcipulos Domini, in hoc quippe abundantius æmulator exiſtens paternarum ſuarum traditionum. Non ergo debuit dicere: Miſericordiam conſecutus ſum, ſed mercedem recepi: quippe ignorantia a peccato reddebat immunem; inſuper & æmulatio remunerabilem iudicabat.* Ubi manifeſte ſupponit, quod, ſi ignorantia Pauli fuiſſet invincibilis, ipſumque a peccato reddidiſſet immunem, Paulus fuiſſet etiam mercede dignus, non quidem propter ipſam perſecutionem Eccleſiæ, ſed propter bonam intentionem, & zelum, ex quo illa orιretur. Nam tunc malitia perſecutionis invincibiliter ignorata non imputaretur, neque vitiaret intentionem ex ſe bonam; ac proinde maneret intentio remuneratione digna, & laudaretur in opere quoque non bono ipſa bona voluntas.

XLVI. Itaque dum alicui proponitur per errorem invincibilem, ut honeſtum, quod eſt intrinſece malum; vel cum præceptum Superioris proponitur ſubdito invincibiliter ut rectum & æquum, cum ta-

Digitized by Google

tamen reipſa ſit Deo contrarium: tunc interveniunt duo dictamina. Aliud eſt univerſale verum, quod ſcilicet facienda ſint quæ Deo placent, & quæ Superior iubet, ubi contraria Deo non præcipit: & affectus procedens ex tali iudicio univerſali vero, & ipſi conformis poteſt eſſe honeſtus, & ſupernaturalis, & proprius caritatis, vel obedientiæ, & conſequenter etiam meritorius. Aliud eſt iudicium particulare falſum, quod talis determinate res, v.g. mendacium, placeat Deo, vel quod tale præceptum Superioris non ſit Deo contrarium; ſed eius legi, & voluntati conforme, & ideo exequendum: & affectus, & actus huic iudicio falſo conformis, in quantum talis eſt, & circa talem determinate materiam eſt, non poteſt eſſe vere honeſtus, neque ſupernaturalis, ſed potius ſemper eſt malus, etiamſi eius malitia invincibiliter ignoretur: nam ideo intellectus errat, quia putat eſſe honeſtum, ac Deo placens quod non eſt tale, ſed potius vere malum, & vere diſcordans a prima & univerſali regugula omnis honeſtatis, quæ eſt lex æterna Dei. Quod ſi ignorantia, & error vincibilis ſit, & culpabilis; tunc neque intentio poterit eſſe meritoria: nam cum peccato non poteſt eſſe meritum gratiæ, & gloriæ etiam per diverſos actus. Neque intentio ipſa poterit eſſe bona, vel ſaltem non poterit eſſe perfecta, & ex vera caritate procedens, quæ totum corpus lucidum faciat. Nam vera & efficax Dei dilectio non cohæret cum negligentia, vel ignorantia graviter culpabili.

XLVII. Iam vero doctrina Auctoris, nempe quod actus conformis conſcientiæ erroneæ invincibiliter dictanti aliquid eſſe bonum quod reipſa eſt malum, non ſit vere honeſtus, & meritorius, nullo modo eſt contra communem hominum ſenſum, ut PP. Reviſores ſupponunt; ſed potius eſt doctrina veriſſima, de qua S. Thomas ſupponit, & tradit, nullam eſſe poſſe dubitationem apud intelligentes. Nam quæſt. XVII. de verit. art. 4 . . . docet, intelligentiam quæſtionis eſſe, velle quod actio, aut voluntas conformis conſcientiæ erranti ſit recta. Sed *qui hoc dicunt*, inquit, *non videntur intelligere quid ſit conſcientiam erroneam ligare: ſecundum hoc enim ligare dicitur quod aliquis, niſi conſcientiam impleat, peccatum incurrat; non autem hoc modo quod aliquis implens recte faciat*. Et ratio eſt clara: quia, cum conſcientia erronea non ſit recta, ſed erronea, videtur ſane terminos non intelligere qui per conformitatem ad illam quærit rectitudinem actus. Nam implicatorium in terminis eſt, aliquid fieri rectum per conformitatem ad non rectum. Idcirco Angelicus Doctor 1. 2. quæſt. XIX. art. 6. quærens, utrum voluntas concordans rationi erranti, ſit bona? reſpondet, ſenſum huius quæſtionis ſolum eſſe, utrum conſcientia erronea excuſet. Unde diſtinguens errorem in voluntarium, & involuntarium, dicit involuntarium vere excuſare; ſed quod actum reddat bonum, & laudabilem, nullibi inſinuat; ſed potius expreſſe negat ibidem ad 1. dicens ex D. Dionyſio, quod bonum cauſatur ex integra cauſa, malum vero ex ſingularibus defectibus. Et ideo ad hoc quod dicatur malum id in quod fertur voluntas, ſufficit quod ſecundum ſuam naturam ſit malum, ſive quod apprehendatur ut malum; ſed ad hoc quod ſit bonum, requiritur quod unoquoque modo ſit bonum.

XLVIII. Quod ad alios Theologos ſpectat, antiqui hoc ſolum docuerunt, ignorantiam invincibilem excuſare a peccato; utrum vero actus ex illa ſecutus poſitive bonus & honeſtus ſit, non tractaverunt. Poſteriores vero Theologi communius dixerunt, actum illum qui per errorem invincibilem exiſtimatur bonus, evadere bonum & honeſtum; ſed tamen neque rem ſatis examinarunt, neque ullo modo probarunt. Immo nec ſibi ſaltem propoſuerunt rationem illam diſcriminis aſſignatam a D. Thoma inter actum bonum, & malum; ſed ſuppoſuerunt parem eſſe rationem utriuſque: in quo ſane decepti ſunt. Alii vero qui magis diligenter & accurate quæſtionem tractarunt, expreſſe docent, actum,

Digitized by Google

actum, quem vocant materialiter malum, ex ignorantia invincibili factum, non eſſe vere bonum; & propterea non eſſe a Deo ut auctore. Ita Didacus Ruiz de Montoya diſp. xli. de voluntate Dei latiſſime probat, actionem materialem peccati nulli creaturæ inculpabilem, velut quæ fieret ex neceſſitate, vel amentia, vel ignorantia invincibili, non poſſe cauſari a Deo. De fide autem eſt omnem voluntatem, & operationem bonam ac honeſtam cauſari a Deo. Videatur quod habet ibi ſec. xiii. num. 13. Granadus 1. 2. controv. 11. diſp. vii. ſect. 1. docet, illum actum qui ex errore invincibili amplectitur obiectum intrinſece malum, continere quamdam deformitatem, indignitatem, ac monſtroſitatem, ratione cuius non poteſt eſſe ſupernaturalis, nec cauſari a Deo, tamquam a cauſa particulari. Unde ſequitur, eum non poſſe eſſe meritorium gratiæ, & gloriæ. P. Coninch de actibus ſupernaturalibus Part. III. d. 3. hanc concluſionem ſtatuit. Actio ex obiecto mala, facta ab eo qui Invincibiliter eius malitiam ignorat, eſt vere moraliter mala; licet non habeat rationem culpæ, nec poſſit operanti ad pœnam imputari. *Hanc ſententiam*, inquit, *iam multi tenent, qui diſtinguunt peccatum in materiale, & formale. Item quidam apud Salas* xii. *tract. diſp.* viii. *num.* 12. *Dum agnoſcunt in tali actione veram malitiam moralem formaliter ineſſe, eamdem neceſſario tenent ii qui docent, ignorantes vere legibus obligari; etſi eorum tranſgreſſio iis non imputetur ad culpam. Si enim tales vere obligantur, eorum actio contra legem facta, eſt vera tranſgreſſio legis; & conſequenter moraliter mala, ac peccatum. Patet concluſio ex dictis ſupra dub.* 1. *quibus oſtendi eam actionem continere veram repugnantiam cum natura rationali, recta ratione, ac lege; & conſequenter eſſe vere malam, moraliter illicitam, ac peccatum. Et confirmatur: quia cognitio malitiæ non facit actionem malam, ſed ſupponit eam eſſe malam; & ſolum eſt conditio requiſita, ut malitia ſit voluntaria, & conſequenter imputabilis ad culpam.* Hæc ibi Coninch, qui prius etiam dub. 3. egregie probaverat, abſurdum omnino eſſe quod aliquid dicatur vere bonum, quia per errorem putatur eſſe bonum. *Quia inde*, inquit, *ſequeretur, numquam dari conſcientiam invincibilem erroneam: quia hoc ipſo quod operans opus ſuum invincibiliter iudicaret eſſe bonum, eſſet vere bonum; & ſic conſcientia non erraret.* Unde infert ibidem num. 15. *quod acceſſus Iacob ad Liam, qui ab ipſo iudicabatur honeſtus, erat actus vere inhoneſtus; quamvis ei ob ignorantiam non imputaretur.* Eamdem ſententiam docent iam communiter recentiores, Zacharias Paſqualigus, Contenſonius, Bonæ Spei, Iacobus a S. Dominico, Vincentius Baronius, & alii paſſim: & videtur ſane clariſſime illam demonſtraſſe P. Michael de Elizalda p. p. de recta doctrina morum Lib. III. quæſt. ix. per tot. Utique ergo falſum eſt quod PP. Reviſores dicunt, doctrinam hanc eſſe contra communem hominum ſenſum.

§. V.

De ultima PP. Reviſorum ſententia iudicium.

XLIX. POſtremo, inquiunt PP. Reviſores, *quis ferat in Auctore Societatis ſummis laudibus extolli homines de Societate male meritos, & novæ doctrinæ partiarios, ut Fagnanum, Sinnichium, Mercorum, Merendam, alioſque, quorum ſententiam præfert tot viris doctiſſimis, & religioſiſſimis in re graviſſima, quam ipſe appellat fundamentum Theologiæ moralis, eoſque peccati damnat, ut qui nimio affectu placendi hominibus abſque ſufficienti ſtudio ſententiam protulerint. Nititur quidem Auctor oſtendere ſententiam ſuam non adverſari communi, ſed fruſtra.* Hæc illi. Unde tandem ſententiam ſuam ultimam ferunt. *His, aliiſque de cauſis, quas brevitatis ſtudio prætermus, non expedit opus iſtud in lucem edi, ne iactent adverſarii noſtri, Ieſuitas tandem aperuiſſe oculos, & argumentis convictos paullatim ab errore ſuo recedere; & qui inter illos doctiores ſunt, viam aliis monſtrare quam ſequi debeant.*

L. Sed reſpondetur, hæc videri parum conſiderate dicta. Nam procul du-

Digitized by Google

bio ſi PP. Reviſores prævidiſſent ſuam hanc cenſuram vulgandam deinde fore, & ex ſecreto, ac occulto ipſorum librorum educendam in publicam lucem, nullatenus auſi eſſent hæc ſcribere: veriti enim fuiſſent ipſi aliorum iudicium, & cenſuram. Oportebat autem ut memores eſſent laudatiſſimæ illius ſententiæ Cicer. II. de finibus, ubi ſic ſtatuit: *Mihi quidem eſſe veræ videntur opiniones quæ honeſtæ, quæ laudabiles, quæ glorioſæ, quæ in Senatu, quæ apud populum, quæ in omni cœtu, concilioque proferendæ ſunt, ut id nos pudeat ſentire quæ pudet dicere*, ſcilicet publice. Certe quod PP. Reviſores appellent novæ doctrinæ partiarios Fagnanum, Merendam, minime probabitur Curiæ Romanæ; præſertim poſtquam damnatum fuit Caramuelis Apologema, præciſe, aut præcipue quia Illuſtriſſimum Dominum Fagnanum inſimulare auſus eſt Ianſeniſmi. Et quid non dicerent PP. Dominicani, ſi viderent Rev. P. Iulium Mercorum infamari, & traduci tamquam novæ doctrinæ partiarium? Quem ſcilicet ipſi tanti faciunt, ut Contenſonius ſcripſerit, *cum ad totius Reipublicæ chriſtianæ bonum, ad ſingulare Dominicani Ordinis decus natum, qui ſumma perſpicuitate, maiori pondere, & modeſtia ubique eminente, quæſtionem intricatiſſimam libro cui titulus eſt*, Baſis Theologiæ moralis, *a primis principiis alte repetit, & per omnes partes egregia diſpoſitione, ſubtilitate, & ſoliditate deducit &c.* Neque vero ſolum Dominicani, ſed omnes prorſus Mercorum tam a ſapientia, quam a modeſtia laudant. Et P. Hieronymus Placentia Societ. Ieſ. in Academia Parmenſi Theologiæ Profeſſor in cenſura operis Mercori, *Sentiet*, inquit, *chriſtiana Reſpublica plurimum ſe lucubrationibus hiſce debere, quæ, dum effrenem opinandi licentiam multiplici ſolidarum rationum vallo coercent, avitæ morum integritati aureos moliuntur compedes in protectionem fortitudinis, & baſes virtutis*. Non ergo eſt cur in Auctore Societatis damnetur quod Mercorum, Merendam, & Fagnanum ſincere laudet. Hoc potius improbandum eſt, tamquam phantaſticum, & iniurioſum, quod illos audeat dicere de Societate male meritos, & novæ doctrinæ partiarios: hoc non eſt ferendum; neque Cenſoribus Romanis, aut ullis iudicibus umquam probabitur. De Sinnichio vero Auctor libri nullam laudem ſcribit: quia neque illius ſententiam ſequitur, neque quidquam cum illo commune habet: tantum abeſt ut eum ſummis laudibus efferat, prout Reviſores ad conflandam Auctori, & operi invidiam ultro citroque dicunt. Multo minus peccati damnat AA. qui docuerunt licitum eſſe uſum opinionis minus probabilis, & minus tutæ: nam potius eos ab omni peccato excuſat. Unde non apparet quomodo PP. Reviſores potuerint etiam ei crimen iſtud imponere.

LI. Iam vero ultima illa ſententia, & ratio, qua decretorie concludunt, non expedire ut liber edatur in lucem, *ne* ſcilicet *iactent adverſarii noſtri, Ieſuitas tandem aperuiſſe oculos, & argumentis convictos, paullatim ab errore ſuo recedere; & qui inter illos doctiores ſunt, viam aliis monſtrare quam ſequi debeant*: hæc ſane ratio, ut libere dicam quod ſentio, ratio eſt nimis humana, & parum honeſta, & propter quam Reviſores puderet, ſi non ſecreto, ſed publice in aliquo ſenatu, vel cœtu, aut concilio proferenda eſſet. Nam omnis recta ratio & honeſtas poſtulat ut eumdem cum Auguſtino ſenſum in hac parte habeamus, & ipſius exemplum imitemur, qui epiſt. VII. ad Marcellinum ita ſcribit. *Ego proinde fateor, me ex eorum numero eſſe conari qui proficiendo ſcribunt, & ſcribendo proficiunt. Unde ſi aliquid vel incautius, vel indoctius a me poſitum eſt, quod non ſolum ab aliis, verum etiam a me ipſo, quia & ego ſaltem poſtea videre debeo ſi proficio, emendetur, nec mirandum eſt, nec dolendum; ſed potius ignoſcendum, atque gratulandum, non quia erratum eſt, ſed quia improbatum. Nam nimis perverſe ſe ipſum amat qui & alios vult errare, ut error ſuus lateat: quanto enim melius & utilius, ut ubi ipſe erravit, alii non errent, quorum admonitu errore careat?*

quod

quod ſi noluerit, ſaltem comites erroris non habeat. Quocirca dicere poſſem quam plurima; ſed plura non dicam, quia difficile eſſet ſatyram non ſcribere.

APPENDIX.

LII. Prætermiſeram quidquam dicere circa illud doctrinæ punctum a Reviſoribus tertio loco notatum; nempe, quod Auctor doceat, *Confeſſarium non poſſe contra propriam opinionem abſolvere pœnitentem utentem opinione probabili, immo ſibi probabiliori*. Cum enim reſolutio huius quæſtionis unice pendeat a controverſia de recto uſu opinionum probabilium; & aliunde PP. Reviſores nihil peculiare ſubiiciant contra illud quod Auctor de Confeſſario docet, ſed illud deferant præciſe, & recenſeant inter ea quæ dicunt eſſe a communi omnium Theologorum, & Scholarum ſenſu abhorrentia (quod ipſum illi non probant, ſed ſupponunt:) idcirco exiſtimavi me ſatis diluiſſe hanc obiectionem, tum aſſumendo quod eſt factum notorium, nempe Auctoris doctrinam in controverſia de recto uſu opinionum probabilium & fuiſſe olim antiquorum omnium calculo probatam, & nunc etiam eſſe plurimorum ex omni ordine, & ſtatu Scriptorum ſuffragiis, atque egregiis ea de re editis libris præſertim a tempore Alexandri VII. in univerſa Eccleſia Dei iam celebrem, & commendatiſſimam: tum etiam ſpecialiter probando, doctrinam P. Eſparzæ, qui fuit cenſuræ auctor, longe magis diſſidere a communi noſtrorum Theologorum ſententia, quam diſſideat Auctor libri de recto uſu opinionum probabilium, prout late & fuſe proſecutus ſum paragrapho primo. Sed quia video aliquibus hærere adhuc ſcrupulum, opus fuit ad illum penitus eximendum aliqua ſuperaddere.

LIII. In primis vero notandum eſt, non ſatis fideliter a PP. Reviſoribus referri doctrinam Auctoris. Neque enim Auctor docet, Confeſſarium non poſſe contra propriam opinionem abſolvere pœnitentem utentem opinione probabili, immo ſibi probabiliori. Nam potius expreſſe docet, quando pœnitens adhæret opinioni probabili, quæ vel communis, vel longe communior ſit apud Doctores probatæ auctoritatis, & quam ipſe pœnitens veriſimiliorem reputat, Confeſſarius autem iudicat contrariam probabiliorem, & in hoc eſt diverſitas opinionum, tunc Confeſſarium debere pœnitentem abſolvere, & illi permittere uſum opinionis ſuæ: in quo forte aliqui Auctores cenſebunt eſſe nimis benignum; nemo autem illum damnare, aut notare poterit tamquam auſterum.

LIV. Tria igitur Auctor docet, quæ diligenter obſervanda, & diſtinguenda ſunt. Primum eſt, Confeſſarium non poſſe pœnitentem abſolvere, quando pœnitens ſequitur minus tutam, & ſibi etiam minus probabilem. De qua aſſertione nulla poteſt eſſe ratio dubitandi, ſuppoſita ea ſententia quam Auctor tenet, & probat, nempe neminem poſſe abſque peccato ſequi minus probabilem, & minus tutam, neglecta illa quam ipſe operans iudicat eſſe probabiliorem, & tutiorem. Quia certum eſt, pœnitentem non debere, neque poſſe abſolvi, niſi ſit legitime diſpoſitus. Igitur ſuppoſito quod pœnitens mortaliter peccet faciendo id quod probabilius agnoſcit eſſe illicitum, & graviter a Deo prohibitum, nullatenus debet abſolvi, quamdiu velit in eo agendi modo perſiſtere. Unde hanc ſententiam ſolummodo illi negant qui dicunt licitum eſſe ſequi quamlibet opinionem probabilem, etiamſi minus probabilem, & minus tutam, relicta tutiore: quo poſito, non eſt dubium quod pœnitens debeat abſolvi, etiamſi adhæreat minus probabili, cognitæ ut tali; cum ſupponatur eum tuta conſcientia agere iuxta opinionem, & alias ſit rite diſpoſitus ad abſolutionem. Ceterum omnes illi Theologi qui docent, eum agendi modum eſſe illicitum, conſequenter affirmant, neminem eſſe ad abſolutionem, & gratiam Dei rite diſpoſitum, qui ſola minori probabilitate confiſus, voluntarie & ſcienter agit quod ipſemet novit probabilius eſſe divina lege prohibitum. Sic P. Eſparza, qui ſine ulla du-

Digitized by Google

dubitatione affirmat, eſſe peccatum formale ſequi opinionem aliorum probabilem, quam ipſe operans opinatur, & iudicat eſſe falſam, vel ſequi minus probabilem, & minus tutam, quando tutior eſt indubitanter, & notabiliter probabilior, proculdubio negare debuit eum eſſe ad abſolutionem rite diſpoſitum qui ſequitur minus tutam, vel iudicando illam eſſe falſam, vel agnoſcendo evidenter eſſe minus probabilem.

LV. Secundo Auctor docet, quando pœnitens, ſequens opinionem probabilem, & communem, vel ſaltem communiorem DD. abſolute, & ſimpliciter credit eam eſſe veram, atque adeo etiam probabiliorem, & conſequenter ſecundum eam credit aliquid ſibi licere, quod tamen Confeſſarius vel ſolus, vel cum paucioribus aliis opinatur eſſe illicitum; tunc Confeſſarium poſſe pœnitentem in ſua opinione relinquere, & ipſum abſolvere. In hac aſſertione, ut aiebam, non deerunt plures qui nimiam Auctoris benignitatem accuſent, vel qui putent eum aliquatenus in hac parte a ſua ſententia diſceſſiſſe. Ceterum recte, & prudenter, & ſine ulla inconſequentia procedit. Nam primo quidem ex ſententia affirmante non eſſe licitum ſequi minus probabilem, & minus tutam in occurſu probabilioris, & tutioris, minime ſequitur per neceſſariam conſequentiam, quod Confeſſarius, putans pœnitentem obligari ad reſtitutionem, non poſſit eum abſolvere, ſi reſtituere nolit, eo quod ex ſententia ſibi probabiliore, & apud DD. probatæ auctoritatis magis recepta, credit ſe non teneri. Quippe Adrianus, qui tenet eam ſententiam, nihilominus tract. de Confeſſ. quæſt. v. dub. 7. docet, & probat, Sacerdotem abſolvere poſſe pœnitentem qui probabili iudicio ſequitur opinionem DD. quam ipſe Sacerdos putat eſſe falſam. *Nam ſi a pluribus*, inquit, *vel gravioris, ſeu etiam æqualis auctoritatis DD. contrarium teneatur, non adeo de ſe præſumere debet, ut totum velit in ſuam opinionem (quæ forte erronea eſt) concludere, ſeu coarctare, quaſi ipſe ſolus videat, & ſcientia obitura ſit cum eo: & ſic diſſimulare tunc debet.* Similiter Navarrus, quamvis teneat nemini eſſe licitum ſequi opinionem minus probabilem, & minus tutam in occurſu tutioris, & ipſi operanti probabilioris; tamen de Confeſſario docet in Manuali cap. xxvi. num. 4. & cap. *Si quis autem* de pœnitentia num. 77. diſt. 7. non eſſe illicitum contra propriam opinionem pœnitentem abſolvere. Idem docet Petrus de Palude in IV. *diſt.* xvii. Victoria in Sum. ubi de Confeſſ. num. 177. & Sotus in IV. diſt. xviii. quæſt. ii. art. 5. ad 4. Qui tamen omnes negant licitum eſſe ſequi opinionem minus tutam, & ſimul minus probabilem in æſtimatione operantis. Denique P. Ludovicus Schildere tract. ii. cap. ii. §. 3. pag. 85. late probat, neminem poſſe ſequi opinionem aliorum probabilem contra propriam; & tamen deinde in eodem tract. cap. x. pag. 184. aſſerit, *Confeſſarium, quando opinatur pœnitentem obligari ad reſtitutionem, & pœnitens probabiliter opinatur ſe non eſſe obligatum, poſſe illi abſolutionem conferre. Probatur*, inquit, *quia, cum ſuſcipiens adhibeat omnia ad valorem ſacramenti requiſita, & alias iuxta ſuam opinionem probabilem procedens non peccet, ſed rite diſpoſitus ſit, non eſt cur ſacramentum ipſi conferri non poſſit.* Ratio autem a priori eſt, quia ex eo quod nemini liceat operari ſecundum minus probabilem, & minus tutam, relicta probabiliore, & tutiore, ſolum ſequitur, illum peccare, & non eſſe rite diſpoſitum ad abſolutionem qui vult facere id quod putat eſſe minus probabiliter licitum, ſed probabilius illicitum: at non ſequitur eum peccare qui facit id quod poſt diligens examen probabiliter iudicat eſſe licitum. Sed pœnitens in dicto caſu ita ſe habet. Ergo non peccat; & conſequenter non eſt cur abſolutio ipſi negari debeat. Deinde nec Confeſſarius abſolvens pœnitentem utitur opinione illa minus tuta, & ſibi minus probabili; ſed ſolum permittit ut pœnitens illa utatur, eo quod ſciat in intellectu pœnitentis habere diverſiſſimum ſtatum: quia videlicet pœnitens in-

Digitized by Google

inculpate indicat eſſe probabiliorem, & veram, quam Confeſſarius reputat eſſe falſam: quod non eſt, cur illum non debeat abſolvere. Patet ergo, Auctorem nullatenus a ſeipſo diſcedere; neque poſſe propter hanc aſſertionem ullius inconſequentiæ redargui. Quod autem prædicta aſſertio non ſolum ſit benigna, ſed prudens, & ſecundum rectam rationem, patet ex ratione proxime adducta, quæ certe magnam vim habet, ſi attente conſideretur caſus cum illis circumſtantiis quæ ab Auctore exprimuntur. Loquitur enim in caſu in quo opinio pœnitentis, ut expreſſit Adrianus, traditur a pluribus vel gravioris, vel etiam æqualis auctoritatis DD. Tunc autem licet Confeſſarius non poſſit contra opinionem ſuam propriam agere, aut poſitive aliis conſulere, tamen non debet ita de ſe præſumere, ut velit omnes alios ad ſuam opinionem adigere, & coarctare, atque abſolutione privare pœnitentes qui ipſi non conſentiant. Fieri namque poteſt ut opinio deobligans a reſtitutione vera ſit, immo & plerumque ita continget, ſi, ut ſupponitur, longe communior ſit apud DD. probatæ auctoritatis: quia difficilius eſt doctiores falli quam minus doctos. Ubi autem conſentiunt plures, & graviores ſimul quaſi duplo, difficilius eſt eos falli quam pauciores, & minus graves. Item ſi forte contingat eam eſſe falſam, fieri adhuc poteſt ut citra paſſionem, & culpam propoſita fuerit ut veriſimilior pœnitenti in eodem gradu in quo opinio contraria propoſita eſt veriſimilior Confeſſario: quo in eventu non minus prudenter, ac ſine vitio pœnitens opinatur ſe non eſſe obligatum, quam Confeſſarius opinetur illum eſſe obligatum. Atque hoc ipſum Confeſſarius poteſt facile animadvertere. At in hoc rerum occurſu non videtur æquum, aut tutum, quod Confeſſarius abſolutionem deneget.

Quocirca animadvertere oportet, non ſemper, quod eſt tutius ad agendum, eſse tutius magiſtro, aut Confeſsario in ordine ad docendum, & obligandum alios; & ſic in rebus dubiis maius quoddam eſse periculum in docendo quam in agendo: quippe dum aliquis conſtitutus eſt inter duas partes contrarias, quarum una pugnat pro lege, & alia pro libertate, una docet contractum eſſe uſurarium, aut ſimoniacum, vel dari obligationem reſtituendi, & altera negat; tunc modum habet, & quidem facilem vitandi omne peccatum, ſcilicet tutiorem partem eligendo, ac abſtinendo ab actu quem timet fore peccatum. At Theologus, & Confeſsarius æque peccare poteſt reſolvendo quæſtionem pro parte tutiore, ac pro minus tuta, ideſt damnando tamquam illicitum quod forte lex Dei non prohibet, & imponendo pœnitenti obligationem quam Deus non impoſuit; aut contra indulgendo, & approbando quod lege divina eſt prohibitum. Neque enim noſtrum eſt ſtringere, vel laxare, neque obligationem addere, nec tollere; ſed veritatem, quæ aliquando laxa, atque benigna eſt, aliquando ſtricta, & ſevera, diligenter inquirere, & ſecundum eam ſincere ac fideliter alios docere: æque enim flagitioſum eſſet velle aliquid legi Dei vel addere, vel adimere: nam æqualiter prohibetur in Deuteronomio ne quid addatur, vel detrahatur de præceptis Dei; & æqualiter Iſaias comminatur, ac dicit: *Væ iis qui dicunt bonum malum, & malum bonum.* Utrinque ergo periculum imminet; & in ſtringendo, & in laxando peccari poteſt, ſi Theologus erret, & per ignorantiam invincibilem non excuſetur: quia non adhibuit debitam diligentiam in veritate inquirenda. Hinc S. Thomas quodlib. IX. quæſt. VII. art. 15. ait, quod omnis quæſtio, in qua de peccato mortali quæritur, niſi expreſſa veritas habeatur, periculoſe determinatur. Nam utrinque periculum eſt, ut aiebam. Si enim quis doceat aliquid eſſe licitum quod revera eſt contra legem Dei, exponit ſe, & alios periculo peccandi: quia *error* (inquit S. Doctor) *quo non creditur eſſe peccatum mortale quod eſt peccatum mortale, conſcientiam non excuſat a toto, licet forte a tanto;* nempe, cum error provenit ex negligentia,

tia, aut defectu culpabili in indaganda veritate. Si autem quis ſine debita diſcretione velit omnia reſolvere in favorem partis tutioris, in aliud periculum incidet : quia errare poterit nimis arctando conſcientias, & errore ſuo laqueum aliis iniicere. Nam, ut ibidem ait S. Thomas, error quo creditur eſſe mortale, ex conſcientia ligat ad peccatum mortale.. Similiter Sotus in III. diſt. xxv. quæſt. 1. agnoſcit hoc periculum, & concludit : *Ideo bene videndum eſt in moralibus, antequam aliquid aſſeratur*. Cum ergo Confeſſarius, niſi rationabiliter procedat, eodem modo peccare poſſit imponendo pœnitenti obligationem reſtituendi quam non habet, ac relaxando obligationem quam habet; videtur ſane quod in eventu in quo pœnitens ex communi, vel communiori DD. ſententia, qua informatus eſt, bona fide credit ſe non eſſe obligatum ad reſtitutionem, & Confeſſarius non habet demonſtrationem, neque certitudinem moralem de oppoſito, ſed opinionem tantum aliquo modo ſibi probabiliorem, tunc non debeat ei obligationem imponere, vel abſolutionem denegare; ſed diſſimulare potius, & pœnitentem relinquere in ſua bona fide, vel ad ſummum iniungere ipſi ut rem ipſam faciat denuo, & accurate videri, & examinari.

Tertio, & præcipue Auctor docet, quod Confeſſarius non poſſit abſolvere pœnitentem contra propriam opinionem, quam ipſe poſt diligens rei examen firma ratione perſuaſus habet; præſertim quando illa non ſolum eſt ab aliis recepta, ſed plures etiam, & graviores DD. habet pro ſe, & communiter cenſetur probabilior quam opinio pœnitentis. Hanc aſſertionem optimis rationibus probat Auctor, quas hic non oportet afferre. Sed tamen quia Reviſores videntur eam notaſſe, tamquam alienam a communi omnium Theologorum ſenſu, ſciendum eſt 1. hanc ſententiam non ſolum tot limitationibus circumſcriptam, ſed univerſaliter, & ſine ulla exceptione, aut limitatione acceptam, tradi a Fagnano, Mercoro, Celladeo, Contenſonio, & pluribus aliis Scriptoribus, qui inter Probabiliſmi abuſus recenſent, & reiiciunt, quod Confeſſarius poſſit abſolvere pœnitentem contra opinionem propriam. 2. Sciendum eſt, etiam ipſum Adrianum, qui docuit, Sacerdotem abſolvere poſſe pœnitentem qui probabili iudicio ſequitur opinionem DD. quam ipſe Sacerdos putat eſſe falſam, quando ſcilicet illa a pluribus vel gravioris, vel etiam æqualis auctoritatis DD. traditur, immediate adhibuiſſe hanc limitationem : *Si autem a paucioribus, vel minoris auctoritatis, vel debili admodum fulcitis ratione, ut non poſſit ea in parte confitens dici rationabiliter errare; tunc diſſimulare non debet, ſed tenetur confitentem erudire*. Id autem eſt, & non aliud, quod in præſenti aſſeritur ab Auctore. 3. Animadvertendum eſt, quæſtionem eſſe apud ipſos Probabiliſtarum patronos, *an Confeſſarius debeat pœnitentis opinionem ſequi, quam pœnitens æſtimat eſſe probabilem; licet Confeſſarius ſciat, vel iudicet non eſſe probabilem*? Ad hanc vero quæſtionem affirmative quidem reſpondet Card. de Lugo diſput. xxii. de pœnit. ſect. 11. §. 2. num. 46. dicens : *Quod ſi vir doctus, qui vim argumenti attento ſtudio magis penetravit, videat quod fundamenta contrariæ ſententiæ ex æquivocatione procedant, vel ex falſo fundamento, & ideo apud ſe illam iudicet improbabilem, & ſine fundamento; non tamen ideo debet pœnitentem obligare ad eam deſerendam : quia licet illa ſententia apud ipſum ſit improbabilis, apud alios attamen multos, & doctos, qui rem ita accurate non penetrarunt, exiſtimatur adhuc vera, & per conſequens eſt vere probabilis. Quare pœnitens illam ſequendo amplectitur opinionem vere probabilem*. Similiter Bretſerus Lib. III. num. 36. & alii pauci licitum eſſe aſſerunt abſolutionem dare, etiamſi Confeſſarius putet opinionem pœnitentis eſſe improbabilem; dummodo probabilis habeatur ab aliis. Ceterum contraria ſententia communiſſima eſt apud DD. qui, quando dicunt Confeſſarium poſſe, & debere ſe conformare cum opinio-

nione pœnitentis, ſemper addere ſolent, *dummodo illa probabilis ſit*, vel *dummodo Confeſſarius cognoſcat, eam eſſe vere probabilem*, vel *dummodo non ſit certus de oppoſito*. Nam, ubi Confeſſarius de veritate ſuæ opinionis omnino perſuaſus eſt, videtque illam a pluribus, & gravioribus aliis etiam probari, opinionem vero pœnitentis debili admodum ratione, & fundamento niti; iam eo ipſo putat opinionem pœnitentis non eſſe vere probabilem, licet ab aliquibus, qui rem ita accurate non penetrarunt, habeatur ex æquivocatione, vel errore, ut vere probabilis: quæ doctrina Auctoris in hac parte non diſcrepat a communi aliorum Theologorum ſenſu.

Quarto denique ſciendum eſt ex communiſſima DD. ſententia contra Caramuelem, Tamburinum, & paucos alios, non quamlibet probabilitatem, quamvis tenuem, aut minimam, eſſe rectam, & tutam agendi regulam: de quo iam dubitari non licet, poſtquam ab Innocentio XI. damnata eſt illa propoſitio: *Generatim, dum probabilitate ſive intrinſeca, ſive extrinſeca, quamtumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confiſi aliquid agimus, ſemper prudenter agimus*. Similiter apud omnes fere DD. certum eſt, ad ſecuritatem conſcientiæ non ſufficere opinionem dumtaxat probabiliter probabilem; ſed requiri ſaltem certo probabilem, & gravi ac ſolida ratione ſubnixam. At in caſu ab Auctore aſſignato Confeſſarius non reputat opinionem pœnitentis eſſe certo probabilem, & gravi aliquo, aut ſolido fundamento ſubnixam; ſed ad ſummum probabiliter probabilem, vel tenui admodum & exigua probabilitate gaudentem, cum videat eam debili, aut falſo fundamento niti, & a paucis dumtaxat probari, qui rem accurate non examinarunt, nec penetrarunt. Ergo in eo caſu, de quo Auctor loquitur, non poteſt Confeſſarius pœnitentem abſolvere, ſtando communi Probabiliſtarum ſententiæ. Ergo male notant PP. Reviſores aſſertionem Auctoris, tamquam alienam a communi omnium Theologorum ſenſu; ubi certe vellem convenire P. Eſparza, ſi poſſem. Ipſe enim late docet, & probat in ſua Appendice, peccare graviter eum qui ſequitur in praxi opinionem minus probabilem, & minus tutam, quando tutior eſt ſimul indubitanter probabilior; neque a peccato excuſari qui oculos, ac mentem avertit, ne videat in parte tutiori notabilem, & indubitatum probabilitatis exceſſum, quem habet comparative ad minus tutam, quam ſequi vult. Vel ergo ipſe abſolveret pœnitentem qui ſequi vellet opinionem minus tutam contra evidenter probabiliorem; vel non. Si primum; ergo abſolveret illum quem peccati damnat, & quem in Dei iudicio damnandum eſſe docet: quod eſſet abſurdiſſimum. Si ſecundum; ergo illud idem docet quod in præſenti aſſerit Auctor, & conſequenter in quo alium iudicat, ſeipſum condemnat. Deinde, ut aliquid de re ipſa dicam, ego de veritate prædictæ aſſertionis nullatenus dubitandum cenſeo. Certum enim eſt, Confeſſarium non poſſe abſolvere pœnitentem, niſi iudicet eum rite diſpoſitum, & ad Deum ex toto corde converſum cum firmo propoſito ſervandi omnia Dei mandata, & inquirendi ſerio & ſincere in omnibus, quidnam reipſa Deus lege ſua ſancta iubeat, aut vetet. Nam qui non adhibet, nec adhibere vult moralem diligentiam quam debet ad cognoſcendum, quid ſit verum vel falſum, licitum vel illicitum, contrarium vel conforme divinæ legi, eo ipſo peccat; neque ullo modo excuſabitur, ſi erret, quemadmodum ſæpe errare continget. At Confeſſarius non poteſt prudenter iudicare, pœnitentem eſſe hoc modo diſpoſitum, & affectum, quando videt illum ita addictum opinioni ſuæ, quæ aut honori, aut lucro & commodo favet, ut ullo modo eam deſerere velit; quamvis oppoſita proponatur, & oſtendatur ipſi ut manifeſte veriſimilior, non ſolum ex Confeſſarii ſenſu, ſed ex communi, aut communiore apud graves DD. ſententia. Nam quis dixerit, illum debitam diligentiam adhibere, ut cognoſcat, & devitet peccata, & errores, aut opiniones falſas de rebus, qui voluntarie & dedita opera ſe-

quitur id quod magis apparet peccatum, & error, ac falſitas quam contrarium? Ergo tunc non poteſt, neque debet pœnitentem abſolvere. Ubi ſane videtur obſervatione, & approbatione dignum quod habet P. Valerius Reginaldus Part. I. Lib. II. cap. 111. ſec. 1. num. 28. Nam inter ea quæ agere oportet, ut ignorantia in dubio cenſeatur invincibilis, & a peccato excuſet, id tertio loco ſtatuit: cum res eſt gravis, de qua non convenit inter omnes, ſive ignorantia ſit iuris divini, ſive humani, non eſt ſatis conſulere unum, & illius conſilium ſequi, ſi alius oppoſitam ſententiam docere audiatur; ſed opus eſt multos interrogare, conſilioque melioris partis acquieſcere, perinde ac in gravi morbo non ſolet quis contentus eſſe unius medici conſilio, ſed pro morbi qualitate plures adhibet. Atque, ſicut ſequens eorum conſilium, ſi medicamentum mortiferum ſumeret, excuſaretur a peccato; ita faciens quod multorum virorum doctorum, proborum, & catholicorum conſilio didicit eſſe licitum, quantumcumque deciperetur, a peccato excuſaretur propter ignorantiam invincibilem, dummodo non noverit contrarios opinioni vel plures, vel ſapientiores, vel meliores, ceteris paribus. Nam quamvis ex communiore Theologorum ſententia licitum ſit in agendo conformare ſe cuilibet opinioni probabili; id tamen, quod paucioribus, vel minus ſapientibus videtur, non cenſetur opinio probabilis, ſi plures, vel ſapientiores contrarium affirment. Quod autem aliqui docent de Confeſſario, nempe illum diſſimulare debere, quando videt pœnitentem bona fide procedere; atque in dubio, an admonitio profutura ſit, conſultius eſſe illum relinquere in ſua ignorantia, quamvis Confeſſarius clare videat opinionem pœnitentis eſſe omnino improbabilem, ne ſcilicet poſtea peccet qui per ignorantiam non peccabat: hoc certe non videtur ulla ratione probandum. Nam quomodo Confeſſarius poterit eum abſolvere cui timet veritatem manifeſtare propter malam eius diſpoſitionem, vel nimiam adhæſionem ad ſuum lucrum & commodum, ratione cuius præſumit quod, detecta obligatione reſtituendi, *nihilominus* non reſtitueret? Qui enim ita affectus eſt, non eſt immunis a culpa ſua, neque legem Dei habet in medio cordis ſui, neque promptus eſt ad implendam in omnibus Dei legem, & ſubeundum quodvis malum temporale potius quam peccare: quæ tamen eſt diſpoſitio neceſſaria ad valorem abſolutionis. Locus autem adduci ſolitus ex S. Auguſtino Tom. I. in Lib. L. homiliar. hom. xli. *Si ſcirem tibi prodeſſe, non te admonerem, nec te terrerem*: importune, & infideliter allegatur. Importune quidem: quia licet is qui ſolum debet ex communi lege caritatis corrigere proximi errorem, potius diſſimulare debeat, & tacere, quando videt quod proximus de veritate ſcandalum ſumpturus ſit; tamen alia eſt ratio de Confeſſario, qui prohibetur ſacramentalem abſolutionem impendere indignis, & indiſpoſitis, quales ſunt omnes illi qui de veritate ſcandalum ſumunt, neque volunt intelligere, ut bene agant. Quare debet pœnitentem erroris ſui admonere; ac, ſi audire, & obedire paratus ſit, eum abſolvere; ſi vero nolit, ut impœnitentem dimittere. Infideliter etiam locus ille allegatur: additur enim particula *non*, ubi non extat. Neque enim D. Auguſtinus ait: *Si ſcirem tibi non prodeſſe, non te admonerem*: ſed potius ait: *Si ſcirem tibi prodeſſe, non te admonerem*: loquitur enim de illo qui ad extremum vitæ protrahit pœnitentiæ remedium: de quo ait, ſe neſcire, an damnetur, an forte peccata ipſi dimittantur, vel non; eo quod pœnitentiam agat, quando iam amplius peccare non poteſt: ſed tamen ait, ſe in hoc dubio impendere moribundo ſacramentum pœnitentiæ, quia neſcit, an forte profuturum ſit. *Nam ſi ſcirem*, inquit, *tibi nihil prodeſſe, non tibi darem*: item: *Si ſcirem tibi prodeſſe, non te admonerem, non te terrerem. Duæ res ſunt: aut ignoſcitur tibi, aut non ignoſcitur. Quid horum tibi futurum ſit neſcio: ergo tene certum, dimitte incertum*. Quaſi diceret

ret

Digitized by Google

ret, & quia id incertum eſt , ac valde periculoſum, idcirco de tam gravi periculo, & æternæ ſalutis diſcrimine te , dum ſanus es, admoneo, ac terreo. Quid autem hic pro ignorantia, & errore pœnitentis a Confeſſario diſſimulando ? Et quis umquam credidiſſet, Auguſtini locum ita celebrem, & relatum etiam in capite *Si quis autem* de pœnit. diſſ. v. fore ab aliquo ſic invertendum, ut ubi ſcriptum eſt : *Si ſcirem tibi prodeſſe , non te admonerem* : ſubſtitueretur : *Si ſcirem tibi non prodeſſe ?* Quis etiam crederet P. Suarez , P. Thomam Sanchez , & alios primæ notæ Theologos attuliſſe hunc Auguſtini locum, uti iam prius extabat in aliis, infideliter allegatus, & falſatus; & in eo fundaſſe ſententiam ſuam de errore pœnitentium diſſimulando, quando illi videntur bona fide procedere, & admonitio non creditur profutura ? Nemo iam mirari debet , neque iniurioſum reputare, ſi dicamus, non omnia quæ a magnis viris dicta ſunt in controverſia de uſu , & abuſu opinionum probabilium, fuiſſe ab illis diligenter examinata, & bene diſcuſſa. Nam hic præſertim valet monitum illud Melchioris Cani Lib. XI. de locis cap. vi. *Theologum admonere operæ pretium eſt, ne id illi ſtatim perſuaſum ſit, omnia quæ magni Auctores ſcripſerunt, undique eſſe perfecta : nam & labuntur aliquando , ut ille ait, & oneri cedunt, & indulgent ingeniorum ſuorum voluptati , vulgoque , ut dixi , etiam interdum indulgent : nec ſemper intendunt animum, & nonnumquam fatigantur . . . Summi enim ſunt , homines tamen .*

FINIS TOMI SECUNDI APPARATUS.

Digitized by Google

AUCTORIS

MONITUM.

COmpertum omnibus eſto, opus iſtud tributum in Tomos duodecim editum minime Romæ eſſe, quamvis Romæ nomen in fronte præferat. Hoc vero contra meum conſilium omnino accidit: neque ut id impedirem, in mea fuit poteſtate. Quam aſſertionem innumeris confirmare *exemplis poſſem*, niſi obvia iis omnibus eſſent, qui varias civitatum pro *re typographica* moderanda leges non ignorant. Ceterum is ego non ſum qui ex cuiuſquam civitatis voce quidquam pretii accedere operi meo poſſe exiſtimem. Satis mihi gloriæ eſt, atque decoris, quod Sapientiſſimus BENEDICTUS XIV. immortalis memoriæ Pontifex Summus Theologiam hanc meam ſibi dicatam incredibili clementia exceperit. Hanc declarationem publici iuris facere opportunum iudicavi, ut moroſis nonnullis cenſoribus, qui quærere in ſcirpo nodum miſerrime conſueſcunt, vel remotam inſidiandi, calumniandique, quoad fieri poteſt, ſi tamen poteſt, anſam eriperem. Vale.

Digitized by Google

INDEX
RERUM, ET VERBORUM
Quæ in hoc Tomo continentur.

A

ADrianus graviſſimus Theologus docet monendos pœnitentes in errore verſantes. *pag.* 19. *num.* 16.

Actio nuncupatur bona per acceſſum, mala per receſſum a regula. *pag.* 476. *num.* 2. Honeſtatis actionum prima & univerſalis regula eſt lex æterna. *ibid. num.* 4. Singularis Vaſquezii circa hanc regulam opinio. *ibid.* Quælibet creatura in finem ſuum tendit propriis actionibus. *ibid. num.* 6. Actio voluntatis quomodo ſpeciem bonitatis, vel malitiæ deſumat ex obiecto. *pag.* 52. *num.* 34.

Amor ſui inordinatus cauſa eſt omnis peccati. *pag.* 150 *num.* 1. ex ipſo progignitur turba paſſionum & affectuum, quæ mentem a veritate abſtrahit. *ibid.* mentem in bonum proprium deflectit. *ibid.*

Antiprobabiliſtæ quinam ſint. *pag.* 375. *num.* 5. Nonnulli ex illis falſo putant, non veritatem, ſed maiorem probabilitatem eſſe regulam honeſtatis moralis. *pag.* 509. *num.* 1. Quammaxime diſtant Antiprobabiliſtæ ab errore Ianſenii. *pag.* 627. *num.* 12. pro dignitate ſentiunt de divina gratia. *ibid.* poſſibilitatem præceptorum firmius tuentur quam Probabiliſtæ. *ibid.* Iugum non imponunt durum & importabile. *pag.* 651. *num.* 1. *& ſeq.* Nonnulli videntur exigere certitudinem de honeſtate operationis. *pag.* 677. *num.* 16. refellitur hæc eorum opinio. *ibid.* Argumenta queis opinionem ſuam fulciunt, retunduntur. *pag.* 678. *num.* 1. *& ſeq.* Antiprobabiliſtæ media via incedunt inter extrema Tutioriſmi, & Probabiliſmi. *pag.* 682. *num.* 4. Nonnulli quomodo Probabiliſtarum artificia imitentur. *pag.* 684. *num.* 1. V. *Probabiliſmus. Probabiliſtæ.*

Arauxo (Franciſcus) Confeſſariis debitum inculcat monendi pœnitentes etiam Principes ignorantia, ſive errore laborantes. *pag.* 19. *num.* 16.

B

Benedictus XIII. in Concilio Romano regulas conſtituit Probabiliſmo manifeſte adverſas. *pag.* 394. *num.* 3.

Benedictus XIV. Pontifex ſapientiſſimus probabiliorem ſententiam amplectendam eſſe docet. *pag.* 397. *uum.* 2.

Benignitas probabiliſtica quam exilis ſit. *pag.* 496. *num.* 2. Locum non habet in materia iuſtitiæ commutantis. *ibid.* nec in iis quæ damnum aliquod proximo inferunt. *pag.* 497. *num.* 6. Quomodo coarctetur ad ſola mandata primæ tabulæ. *pag.* 498. *num.* 6. Benignitatis uſu in luto peccatorum Chriſtiani detinentur. *pag.* 711. *num.* 32.

C

Camargo (P. Ignatius) Ieſuita ſapientiſſimus nimiam deteſtatur confidentiam Probabiliſtarum in aſtruenda ſententia de honeſtate & merito operum ex ignorantia invincibili prodeuntium. *pag.* 37. *num.* 1. Eis exprobrat quod hanc falſam doctrinam D. Thomæ adſcribere non vereantur. *pag.* 60. *num.* 56. Ignorantiſmum cum Probabiliſmo coniunctum oſtendit. *pag.* 143. *num.* 53. Quam im-

Digitized by Google

immerito delatus ad ſanctæ Inquiſitionis Tribunal. pag.146. num.62. Rationem allegat cur aliquandiu Probabiliſmus prævaluerit. pag. 280. num. 1 Ipſius de Terillo iudicium. pag. 295. num. 14. Aperte inficiatur, Probabiliſmum eſſe doctrinam propriam Ieſuitarum. pag. 441. num.8. Oſtendit Probabiliſtas expaviſſe audita damnatione tertiæ propoſitionis Innocentii XI. pag. 452. num. 1. Refellit Probabiliſtas iactantes Probabiliſmum ad S. Sedem delatum minime fuiſſe damnatum, ſed ab omni cenſura immunem dimiſſum. pag. 457. num. 14. Aſſerit ſeptuaginta Theologos Probabiliſtas docuiſſe propoſitionem ſecundam ab Innocentio XI. damnatam. pag. 460. num. 2. Quomodo ex illius propoſitionis damnatione Probabiliſmum quoque damnatum fuiſſe colligat. pag.469. num.11. Unde deſumenda ſit connexio & harmonia virtutum, explicat. pag.479. num.17. Terilli abſurdiſſimam doctrinam in propatulo ponit. pag. 557. num. 2. Aliam Terilli doctrinam de lege reflexa confutat. pag. 559. num. 4. Ex abſurdiſſimis Terilli doctrinis Probabiliſmi falſitatem infert. pag. 560. num. 7. Legem reflexam quare Terillus invenerit declarat. pag. 570. num. 6. Theologiam Probabiliſtarum minime a Chriſto deſcendere evincit. pag. 597. n. 11. Legis reflexæ a Terillo adinventæ abſurditatem oſtendit. pag. 621. num. 5. Probabiliſtas ad eiurandum Probabiliſmum hortatur. pag. 683. num. 7.

Cardenas (Ioannes) Probabiliſmum ita defendit, ut tamen nollet umquam ad praxim deduci. pag. 65. num. 1. docet in quæſtione facti paria teſtium momenta in dubio rem conſtituere. ibid. num. 2. probat hanc ſuam doctrinam teſtimoniis ſacræ Scripturæ. ibid. n. 4. at parum conſone contrarium ſuſtinet in quæſtione iuris. pag. 65. num.2. refellitur. pag. 66. num. 6. quam inepte argumenta ſibi oppſita diſſolvat. ibid. num.8. quam inſulſe experientiam obtrudat. pag. 67. num. 12. Quomodo ex paritate rationum vel ſuſpenſionem debeat admittere in utroque dubio, vel negare. pag.68. num.13. Definitio Probabiliſmi ab ipſo data, inepta. pag. 361. num. 2. Quos Theologos nullius auctoritatis reputet. pag. 432. num. 1. Concedit ignorantiam invincibilem auferri etiam abſque ſcientia, vel certitudine. pag. 653. num. 3. Ignorantiam invincibilem eam dicit quæ licet vinci poſſit, non tamen debet vinci. ibid. num.4. Falſitas huius doctrinæ. pag. 654. num. 3. Quam falſo S. Thomam pro ſua ſententia alleget. ibid. num.6.

Caritas via eſt inveniendæ veritatis. pag. 221. num. 1. Quomodo veritatem faciat invenire ex Auguſtino. ibid. n. 2. & ſeq. confirmatur ex aliis Patribus. pag. 224. num. 8. & ſeq. docent ſacræ litteræ. pag. 228. num. 16. & ſeq. Caritatis præcepta ſunt prima agendorum principia. pag. 230. num. 2. Caritas viam veritati ſternit, quia cor emundat ab omni peccato. pag. 231. n. 3. Efficit cor rectum erga Deum, erga ſeipſum, & proximum. ibid. n. 4. docet & evincit facile eſſe quod hominibus difficile videtur, aut impoſſibile. pag. 233. num. 6. & pag. 240. num. 19. Caritas iugum Chriſti ſuave efficit. pag. 235. num. 10. plures Caſuiſtarum lites & quæſtiones dirimit. pag. 237. num. 12. efficit ut veritatem quæramus debito modo, & recto corde. pag.238. num.14. Ab incertis avocat, & intra ſecuritatis ſemitam nos continet. ibid. num. 15. Qui caritate abundant, vanas Probabiliſtarum opiniones aſpernantur. pag. 339. num. 16. & ſeq. Caritas prima eſt inter opera quibus homo finem ſuum ultimum conſequitur. pag. 477. num. 9.

Caſnedi (P. Carolus Antonius) falſo adſcribit S. Thomæ opinionem affirmantem opus malum ex conſcientia erronea patratum fieri bonum per accidens. pag. 48. num. 29. refellitur. ibid. falſo docet ſententiam aſſerentem opus de ſe malum ex conſcientia erronea invincibili procedens non fieri per accidens bonum & meritorium, Ianſeniſmum & Baianiſmum redolere. pag. 58. num. 53. refellitur. ibid. Ea cenſura merito in eius opinionem retor-

Digitized by Google

torquetur. *ibid.* Conqueritur quod P. Palanco ſcientiam mediam in theatrum induxerit. *pag.* 574. *num.* 1. Errorem invincibilem coæquat veritati. *pag.* 688. *num.* 3. refellitur. *pag.* 689. *num.* 3. Abſurda quæ inde conſequuntur. *pag.* 690. *num.* 6. Argumentum obtrudit offenſivum, & defenſivum, quo oſtendat nullum eſſe commodum, vel incommodum, ſive quis Probabiliſmum ſequatur, ſive Antiprobabiliſmum. *pag.* 691. *num.* 2. & *pag.* 593. *num.* 5. Abſurda quæ exinde conſequuntur. *ibid. num.* 6. Expenduntur argumenta, & rationes ab eo datæ, & refelluntur. *pag.* 694. *num.* 8. & *ſeq.* Eius hallucinatio unde proveniat. *pag.* 695. *n.* 10. P. Elizalde contradictionis, & palinodiæ decantatæ falſo redarguit. *pag.* 697. *num.* 2. refellitur. *pag.* 698, *num.* 6. V. *Elizalde*. Contradictionis perperam accuſat Gonetum. *pag.* 699. *num.* 9. Antiprobabiliſtas in Veriſtas diſtinguit, & non Veriſtas. *ibid. num.* 11. qua de cauſa. *ibid. num.* 12.

Cæcitas mentis quid ſit ex S. Thoma. *pag.* 163. *num.* 2. in cuius luminis privatione ſita ſit. *pag.* 164. *num.* 3. & *pag.* 165. *num.* 6. Diſcrimen inter ignorantiam & cæcitatem. *ibid. num.* 4. Cæcitatis velamen vivide depictum ab Iſaia. *pag.* 165. *num.* 7. Quomodo cæci ſpirituales videntes dicantur, & non videntes. *pag.* 166. *num.* 12. Cæcitatis duplex cauſa. *pag.* 167. *num.* 15. Quomodo Deus hanc cæcitatem immittat. *ibid. num.* 16. Caietani, & Cani variæ hac de re opiniones. *pag.* 168. *num.* 17. D. Thomæ doctrina exponitur. *pag.* 169. *num.* 18. Ad cæcitatem inducendam plura crimina concurrunt. *ibid.* Cæcitas mentis a culpa non excuſat. *ibid. num.* 19. Quomodo in pluribus Chriſtianis reperiatur. *ibid. num.* 20. Diſtinguenda eſt ab hebetudine mentis. *pag.* 170. *num.* 22. Neglectus Scripturarum, & Traditionis eſt cæcitatis ſignum. *ibid. num.* 23. Fingere viam ad cælum planam, & deliciis aſperſam aliud cæcitatis argumentum. *pag.* 171. *num.* 24. Huius cæcitatis remedium efficaciſſimum. *ibid. num.* 25.

Certitudo nec in ſacramentis conficiendis ſemper haberi poteſt. *pag.* 488. *n.* 2. Eſt tamen in illis diligentius quam in aliis materiis quærenda. *pag.* 485. *num.* 1. & *ſeq.* Certitudo moralis non individua eſt, ſed gradibus conſtat. *ibid. n.* 2. Quænam certitudo ſit quærenda in quolibet quæſtionum genere. *pag.* 486. *n.* 4. Quanta diligentia adhibenda ſit ad veritatem certo inveniendam. *pag.* 487. *num.* 5. & *ſeq.* Certitudo triplex diſtinguitur a Scholaſticis. *pag.* 670. *num.* 1. Quo in ſenſu Antiprobabiliſtæ certitudinem expoſtulent in operando. *ibid. num.* 2. Ad recte operandum requiritur certitudo moralis. *pag.* 671. *num.* 1. Falſo aſſerit Azorius, S. Thomam requirere evidentiam, & omnimodam certitudinem in dictamine conſcientiæ. *pag.* 672. *num.* 4. Aliquando talis certitudo eſt omnino impoſſibilis. *pag.* 676. *num.* 13. Quænam requiratur certitudo de revelatione divina ad aſſenſum fidei. *pag.* 679. *num.* 5. & *ſeq.* Traſonicum argumentum P. Honorati Fabri hinc deductum adverſus Probabiliſtas refellitur. *ibid. num.* 6. Diſcrimen inter aſſenſum fidei & aſſenſum mere humanum. *pag.* 680. *num.* 7.

Comitolus (P. Paulus) Societatis Ieſu præſtantiſſimus Theologus quanti merito ſit faciendus, *pag.* 441. *num.* 8. Illius auctoritatem immerito extenuat P. Claudius La-Croix. *ibid.*

Confeſſarius tenetur admonere laborantes conſcientia erronea vincibili. *pag.* 14. *num.* 4. & *ſeq.* & etiam invincibili. *pag.* 17. *num.* 11. Doctoris perſonam ſuſtinet. *pag.* 18. *num.* 12. Graviſſimis ſacræ Scripturæ teſtimoniis urgetur ad veritatem manifeſtandam pœnitenti eam ignoranti. *ibid. num.* 14. & *ſeq.* Auguſtini teſtimoniis, & doctrina ad idem præſtandum teneri evincitur. *pag.* 20. *num.* 10. Confirmant nobiliores Theologi. *pag.* 21. *num.* 19. Non valet præſumptio adeſſe virtualem propoſitum ſervandi omnia præcepta, & ſolum timendam voluntatis volubilitatem, ut excuſetur ab admonitione facienda. *pag.* 30. *num.* 38. Quantum cavere debeat a tam pernicioſo ſilentio. *pag.*

Digitized by Google

pag. 33. num. 44. Quomodo ſe gerere debeat cum divite morti proximo, qui ex ignorantia invincibili credit ſe licite poſſidere bona ſibi ceteroquin parta uſuris, dolis, fraudibus &c. *ibid. num.* 45. Quomodo cum muliere matrimonio nullo illigata, num ſit ab eo de nullitate certioranda. *pag.* 34 *n.* 47. Quomodo cum ſcrupuloſis. *pag.* 79. *num.* 13. Num facile admittere debeat ignorantiam invincibilem iuris naturalis, etiamſi pœnitentes teſtentur ſe ignoraſſe. *pag.* 119. *num.* 64. Sine Caſuiſtarum libris fidelium confeſſiones audire, & conſcientias dirigere poteſt. *pag.* 615. *num.* 1. *& ſeq.* Non eſt illi neceſſaria multorum librorum lectio, ſed multum prudentiæ, & pietatis plurimum. *pag.* 616. *num.* 5. Quantum illi pernicioſa præoccupatio in favorem benignæ opinionis. *pag.* 617. *num.* 6. Quos potiſſimum libros legere debeat. *ibid.* Non tenetur ſe conformare opinioni minus probabili pœnitentis. *pag.* 648. *num.* 9. Num aliquando id licitum eſſe queat. *pag.* 650. *num.* 14. Non tamen ex hoc inferendum, licitum eſſe Probabiliſmum. *pag.* 648. *num.* 10.

Conſcientia apud Patres quid ſit. *pag.* 2. *num.* 1. quomodo a Theologis definiatur. *ibid. num.* 2. quomodo differt a ſynderesi. *ibid.* quale ſit conſcientiæ iudicium *pag.* 3. *num.* 3. quo ſenſu modo bona dicatur, modo mala. *ibid. num.* 4. quomodo dividatur. *ibid. num.* 5. Unde conſcientia rectitudinem ſuam deſumat. *pag.* 4. *num.* 1. Quomodo peccet qui conſcientiæ rectæ ductum non ſequitur. *ibid. num.* 3. An letaliter, vel venialiter peccet qui agit contra conſcientiam dictantem aliquid eſſe malum. *pag.* 5. *num.* 4. *& ſeq.* A quanam proficiſcatur lege obligatio non agendi contra propriam conſcientiam. *pag.* 6. *num.* 6. An ſit locus diſpenſationi. *ibid.* Etiam dictamen conſcientiæ erroneæ obligat. *pag.* 7. *num.* 1. An peccet qui non agit ſecundum conſcientiam erroneam etiam vincibilem. *pag.* 8. *num.* 4. Subtilis ſpeculatio Vaſquezii refellitur. *pag.* 9. *num.* 6. Quid agere debeat qui ex conſcientia erronea vincibili putat utrumque extremum eſſe peccatum. *ibid. num.* 7. Quid ſi idem iudicet ex conſcientia erronea invincibibili. *pag.* 10. *num.* 8. *& ſeq.* An ſit gravius peccatum agere contra, quam ſequi ductum conſcientiæ erroneæ vincibilis. *pag.* 11. *num.* 10. *& ſeq.* An peccatum contra conſcientiam rectam differat ſpecie a peccato commiſſo contra conſcientiam erroneam. *ibid. num.* 12. Cui virtuti adverſetur peccare contra dictamen conſcientiæ erroneæ. *ibid. num.* 13. An peccet qui carcere incluſus, ex erronea conſcientia putat ſe peccare mortaliter niſi Sacrum audiat. *ibid. num.* 14. Quomodo deponenda conſcientia erronea. *pag.* 12. *num.* 15. Quamnam debeat adhibere diligentiam qui eam vult deponere. *ibid. num.* 16. *& ſeq.* Quomodo dignoſci queat num conſcientia erronea vincibilis ſit, an invincibilis. *pag.* 120. *n.* 18. Conſcientia erronea per Confeſſarium depellenda. *ibid. num.* 1. V. *Confeſſarius.*

Conſcientia erronea invincibilis a culpa excuſat, ſed nequaquam reddit bonum opus de ſe malum. *pag.* 37. *n.* 1. *& ſeq.* & *pag.* 572. *num.* 2. *& ſeq.* Abſurda quæ ex oppoſita doctrina conſequuntur. *pag.* 41. *num.* 11. *& ſeq.* & *pag.* 42. *num.* 15. & *pag.* 44. *num.* 20. Veram doctrinam ſuſtinent S.S. Auguſtinus, & Bernardus. *pag.* 45. *num.* 23. *& ſeq.* & plurimi primi ſubſellii Theologi. *pag.* 48. *num.* 27. Cur opus de ſe indifferens ex conſcientia invincibiliter erronea fieri poſſit bonum, ſecus opus de ſe malum. *pag.* 50. *num.* 31. Quomodo lex prohibens peccatum non tamen obliget ad mendacium quando mendacium ex conſcientia erronea exiſtimatur præceptum. *pag.* 53. *num.* 36. *& ſeq.* Quomodo poſſit homo pœnitere de opere malo quod ex conſcientia erronea invincibili putabat ſibi eſſe præceptum. *pag.* 54. *num.* 38. *& ſeq.* Opus malum ex ignorantia invincibili patratum non eſt indifferens, ſed malum materialiter. *pag.* 55. *num.* 41. Quænam libertas reperiatur in operante ex conſcientia erronea invinci-

bi-

bili. *pag.* 59. *num.* 54. Conſcientia erronea ſicut impedit peccatum, ita impedit & meritum. *pag.* 60. *num.* 55. Conſcientia erronea invincibilis nullum ſupponit dubium de malitia actionis. *pag.* 152. *num.* 1. Diſtingui debet a conſcientia dubia, & ſcrupuloſa. *ibid.* Conſcientia erronea vincibilis deponi poteſt. *pag.* 156. *num.* 3. Peccat tum qui acquieſcit, tum qui reſiſtit conſcientiæ erroneæ vincibili. *ibid.* Non tamen peccatum eſt illi neceſſarium. *pag.* 157. *num.* 4. Quomodo deponenda conſcientia erronea vincibilis. *ibid. n.* 5. Quibus mediis utendum ad eam diſpellendam. *pag.* 158. *num.* 6. Quomodo conſcientia erronea obliget quandoque ad id quod in ſe peccatum eſt. *pag.* 572. *num.* 4. Duæ propoſitiones diſtinguendæ in conſcientia erronea. *ibid. num.* 5. Conſcientia erronea ſemper eſt difformis legi Dei. *pag.* 573. *num.* 8. V. *Ignorantia*.

Conſcientia ſcrupuloſa quænam. *pag.* 76. *num.* 1. Erronea vulgi opinio circa ſcrupuloſos refellitur. *pag.* 77. *n.* 2. Scrupulorum cauſæ plures. *ibid. num.* 3. Prima naturæ diſpoſitio. *ibid. num.* 4. ſecunda infirmitas & læſio mentis. *pag.* 78. *num.* 5. tertia dæmon. *ibid. num.* 6. quarta ſocietas cum ſcrupuloſis. *ibid. num.* 7. quinta ignorantia. *ibid. num.* 8. ſexta ſuperbia. *ibid. num.* 9. Scrupuloſorum caracteres. *ibid. num.* 10. Scrupuloſi plerumque legem Dei minus exacte ſervant. *ibid. num.* 11. Quomodo cum illis agendum. *pag.* 79. *num.* 13. Nonnulli etiam ſcrupulis agitantur Deo permittente ad maiorem animæ purgationem. *pag.* 80. *num.* 14. Quomodo cum iſtis agendum. *ibid.* Num licitum ſit agere contra conſcientiam ſcrupuloſam. *pag.* 81. *num.* 15. & *ſeq.*

La-Croix (P. Claudius) falſo docet abſurdum non eſſe quod Deus adprobet aliquod malum per accidens, ſi nimirum ex conſcientia erronea invincibili progrediatur. *pag.* 41. *num.* 11. refellitur. *ibid.* Sophiſmata queis hanc doctrinam ſuſtinet, referuntur, & refelluntur. *pag.* 42. *num.* 17. & *pag.* 43. *num.* 18. Perperam S. Auguſtinum pro ſe citat. *pag.* 45. *num.* 23. Falſo affirmat, ſententiam negantem dari poſſe ignorantiam invincibilem iuris naturæ, eſſe proſcriptam a Sede Apoſtolica. *pag.* 117. *num.* 58. Falſo docet ad peccatum ignorantiæ prærequiri aliquam cognitionem, & advertentiam ad legem Dei, & ad malitiam obiecti. *pag.* 122. *num.* 6. refellitur. *pag.* 123. *n.* 9. & *ſeq.* Argumentis quibus nititur ſuam opinionem probare, reſpondetur. *pag.* 140. *num.* 46. & *ſeq.* De medio tollit omnia peccata ignorantiæ. *pag.* 141. *num.* 49. Quam inſulſe Ianſeniſmi notam impingat Antiprobabiliſtis ſuæ opinioni adverſantibus. *pag.* 142. *num.* 51. Sæpe deficit in Auctorum ſententiis referendis; parum proinde illi credendum. *ibid.* Scribit, omnes fere Theologos Societatis Ieſu Probabiliſmum docere. *pag.* 439. *num.* 2. Aliquorum Theologorum S. I. auctoritatem immerito extenuat. *pag.* 445. *num.* 10. Docet, licitum eſſe ſequi opinionem probabiliter probabilem. *pag.* 455. *num.* 9. Variæ eiuſdem reflexiones circa uſum Probabiliſmi. *pag.* 494. *num.* 9. refelluntur. *pag.* 495. *num.* 10. Docet, periuria, mendacia &c. per accidens poſſe a Deo præmium mereri. *pag.* 574. *n.* 9. Opportunum iudicat uſum ſcientiæ mediæ ad defenſionem Probabiliſmi. *pag.* 575. *num.* 2. Quam abſurde ſcientiam mediam in ſcænam inducat. *ibid. n.* 3. & *ſeq.* Docet, Deum abſolute approbare periuria, furta, homicidia &c. procedentia ex conſcientia erronea invincibili. *pag.* 576. *num.* 4. refellitur. *ibid.* Falſo P. Palanco allegat tamquam ſibi faventem. *pag.* 578. *num.* 1. Aſſerit non dari opiniones vere probabiles pro omnibus ſceleribus. *pag.* 608. *n.* 12. Falſo in favorem Probabiliſmi allegat ſacrorum Canonum, Pontificum, Cardinalium, Epiſcoporum auctoritatem. *pag.* 640. *num.* 2. Inepte Lactantium citat. *ibid. num.* 3. Fruſtra deficientiam promulgationis legis in ſui favorem adducit. *pag.* 641. *num.* 6. Inepte ignorantiam promulgationis legis in ſubſidium Probabiliſmi advocat, *pag.* 642. *num.*

Digitized by Google

num. 7. Male reſponſum Vendrochii confutat. *ibid. num.* 8. Falſo in operante iuxta opinionem probabilem & prudentiam ſupponit, & permiſſionem divinam. *ibid. num.* 9. *& ſeq.* plura abſurda ex Probabilioriſmo deducit, ſed vana & futilia. *pag.* 643. *num.* 12. *& ſeq.* refellitur. *ibid.* Nonnullas regulas falſas aſſignat. *ibid. n.* 16. *& ſeq.* Docet, eliminandas leges probabiliter dubias. *ibid.* refellitur. *ib.* Lepide aſſerit, homines magis pronos eſſe ad augendas & aggravandas leges quam ad diminuendas. *ibid. num.* 17. refellitur. *ibid.* Aſſerit, Probabiliſmum eſſe opinionem magis probabilem. *pag.* 644. *num.* 19. refellitur inane ſophiſma. *ibid.* Laxe docet, non eſſe curandum de veritate opinionis, ſed ſolum quod ut probabilis exiſtere poſſit in intellectu alicuius viri prudentis, & periti. *pag.* 645. *n.* 20. refellitur. *ibid.* Momenta Antiprobabiliſtarum quomodo refellat. *pag.* 646. *num.* 21. Antilogiis ſcatet. *ibid. n.* 22. Laxe docet, adeſſe aliquando ſpecialem obligationem ſequendi opinionem probabilem relicta probabiliore. *p.* 705. *num.* 17. refellitur. *ibid. num.* 18. Laxe docet, poſſe Principes ſequi conſilium probabile ſuorum Conſultorum relicto eo quod ipſi probabilius iudicant. *pag.* 707. *num.* 24. refellitur. *ibid.*

D

Doctrina morum eſt pars doctrinæ fidei. *pag.* 198. *num.* 8. Doctrina fidei, & morum eſt perpetua. *pag.* 210. *num.* 1. Quomodo doctrina morum creſcere poſſit. *pag.* 213. *num.* 6. Novam morum doctrinam ex novis artis adinventionibus inferre ridiculum. *ibid.* Doctrina morum quomodo perfectionem poſſit accipere. *ibid. num.* 7.

Dubium in poſitivum, & negativum diſtinguunt Probabiliſtæ. *pag.* 61. *n.* 2. Quam diviſionem non immerito fortaſſis reiiciunt graviores Theologi. *ibid.* Dubium habetur quando utrimque æqualia occurrunt rationum momenta. *pag.* 62. *num.* 3. *& pag.* 69. *n.* 2. Hanc dubii notionem tradunt SS. Antoninus, & Thomas. *pag.* 62. *num.* 4. Qua ratione dimoveri poſſit intellectus a ſuſpenſione orta ex dubio. *ibid. num.* 5. Dubium non eſt cum iudicio incerto confundendum. *pag.* 63. *num.* 6. Dubium aliud iuris, aliud facti, aliud ſpeculativum, aliud practicum. *ibid. num.* 7. Explicantur præfatæ diviſiones. *ibid. & num.* 8. Operari cum conſcientia dubia peccatum eſt. *pag.* 64. *num.* 9. In dubiis tutiorem partem eſſe eligendam, regula eſt ex I.C. deſumpta. *pag.* 70. *num.* 4. In quo tamen dubio locum habeat. *ibid. num.* 5. Quomodo conciliari poſſit cum alia regula: *In dubiis tutius eſt favere reo. pag.* 71. *num.* 2. Quomodo conciliari pariter queat cum alia: *In dubio melior eſt conditio poſſidentis. ibid.* Dubium ſuperveniens num interrumpat poſſeſſionem bona fide inceptam. *ibid. n.* 3. Regula, *Melior eſt conditio poſſidentis*, locum non habet in omnibus morum controverſiis. *pag.* 72. *num.* 4. *& p.* 541. *n.* 9. Quomodo intelligenda. *pag.* 539. *num.* 1. *& ſeq.* Quid requiratur ut quis in ſui favorem eam queat allegare. *pag.* 541. *num.* 8. Diligentia neceſſaria eſt ad deponendum dubium. *pag.* 72. *num.* 1. Variæ aſſignantur regulæ. *pag.* 73. *num.* 2. *& ſeq.* Num dubia ſint in meliorem partem interpretanda. *ibid. num.* 7. *& pag.* 529. *num.* 15. *& ſeq.* Quid ſentiat hac de re Doctor Angelicus. *ibid. & ſeq.* Num in dubiis locum habeat epikeia. *pag.* 74. *num.* 9. V. *Epikeia*. Num adoranda imago Crucifixi quando dubitatur an ſub ea dæmon lateat. *pag.* 75. *num.* 12. *& ſeq.* Ius poſſeſſionis quod in dubiis libertati humanæ adſcribunt Probabiliſtæ, falſum eſt. *pag.* 543. *num.* 13. Quando dubia occurrunt circa leges, ad Sacerdotes eſſe confugiendum iubet Scriptura. *pag.* 549. *num.* 4. *& pag.* 553. *num.* 2. Dubium de exiſtentia legis, & dubium de eius extenſione coincidere docet Terillus. *ibid. num.* 3.

Ele-

Digitized by Google

E

Electorum exiguus eſt numerus ex SS. Patribus. *pag.* 18. *num.* 13.

Elizalde (P. Michael) Ieſuita ſapientiſſimus docet monendos pœnitentes laborantes ignorantia etiam invincibili. *pag.*21. *num.*19. Quomodo explicet caput *Quia circa* Innocentii III. *pag.* 26. *num.* 23. Immerito contemnitur a Terillo. *pag.* 38. *num.* 5. Abſurda deducit ex opinione adſtruente opus malum fieri bonum per accidens, & meritorium, ſi ex ignorantia invincibili procedat. *pag.*41. *num.*12. Oppoſitam ſententiam tuetur. *ibid.* Falſo, & iniuſte propter hoc Ianſeniſmi, & Baianiſmi inſimulatur a P. Caſnedi. *pag.*58. *num.* 53. Terillum merito reprehendit, quod rationum momenta ad ſuam falſam ſuſtentandam opinionem a Ianſeniſtis ſit ſuffuratus. *pag.* 87. *num.* 4. Doctrinam Terilli ad criſim revocat. *ibid.* Illos merito vituperat qui hac regula ſe duci ſinunt: *Doctor dixit: Probabile eſt.* *pag.*137. *num.*38. Ignorantiſmi mala deſcribit, & deplorat. *pag.* 143. *num.* 54. *& ſeq.* Suarezium laudat, quod opinioni adſtruenti neceſſitatem actualis cognitionis ad peccatum obſtiterit. *pag.* 149. *num.* 1. Feſtivo ad hominem argumento Caſuiſtas revincit. *pag.* 152. *num.* 1. Mentis cæcitatem a Probabiliſmo invectam deplorat. *pag.* 166. *num.* 13. Quantum valeat vis affectionis, conſuetudinis, educationis &c. ad mentem excæcandam oſtendit. *ibid.* *num.*14. In Cano merito nonnulla verba reprehendit circa mentis cæcitatem a Deo inductam. *pag.* 169. *n.* 18. Cæcitatem mentis ex S. Thoma explicat. *ibid.* Contemptum apoſtolicæ auctoritatis in Caſuiſtis deplorat. *pag.* 170. *num.* 23. Oſtendit veritatem facile ab omnibus inveniri poſſe. *pag.* 177. *n.* 9. Doctorem Angelicum laudat. *pag.* 183. *n.* 18. Quanti eius auctoritatem faciat. *pag.* 185. *num.* 20. Plura congerit argumenta, quæ oſtendunt, vix dari poſſe infidelitatem negativam. *ibid.* *num.* 21. *& ſeq.* Oſtendit Probabiliſtas a Probabiliſmo recedere, quando agitur de periculo pecuniæ, vel aliorum bonorum temporalium, ſecus quando de violatione legis divinæ. *pag.* 196. *num.* 5. Notæ & ſigna veræ religionis explicat. *pag.* 199. *num.* 11. Probabiliſtas admiratur in ſilva diſſidentium opinionum placide quieſcentes. *pag.* 202. *num.* 17. Quo ſenſu ſectarios, & Probabiliſtas ſimul conferat. *pag.* 206. *num.* 26. Rationem reddit cur in Eccleſia toleretur Probabiliſmus. *pag.* 209. *num.* 29. Oſtendit doctrinam, & nomen probabilitatis nec in Scripturis, nec in Evangelio reperiri. *pag.* 211. *num.* 3. Salſe ridet Probabiliſtas, qui ex novis rerum artificialium adinventionibus novam quoque morum doctrinam induci poſſe comminiſcuntur. *pag.* 213. *num.* 6. Probabiliſtas merito carpit, qui ſuum haud putant noſſe Scripturam, & Patres. *pag.* 215. *num.* 20. Quid de Caſuiſtarum libris faciendum foret, non ſine lepore inſinuat. *pag.* 219. *num.* 15. & *pag.* 613. *num.* 9. In illis reperiri oſtendit modum opinandi quem irrepſiſſe dolet Alexander VII. *pag.* 220. *num.* 15. Caritatem eſſe viam inveniendæ veritatis docet ex Auguſtino. *pag.* 221. *n.* 1. Probabiliſtas, & Ianſeniſtas quam longe diſtare a doctrina Auguſtini oſtendit. *pag.* 222. *num.* 5. Evincit, dimidiam probabilium opinionum partem falſam eſſe. *pag.* 227. *num.* 15. Rationem reddit cur eadem præcepta aliquibus difficilia ſint & impoſſibilia, aliquibus vero facilia. *pag.* 233. *n.* 6. Oſtendit improbabile eſſe, illos qui ſanctorum mores imitati non ſunt, ſalutem eſſe conſecutos. *pag.* 248. *n.* 16. Quid boni reperiatur in opere Terilli declarat. *pag.* 283. *num.* 3. Retractationem Cardinalis Pallavicini evulgat. *pag.*289. *num.*9. Teſtatur ſe quoque opinionem mutaſſe. *ibid.* Cur adverſus Probabiliſmum calamum acuerit, rationem reddit. *pag.*291. *num.*11. Diſcrimen aſſignat inter probabilitates opinionis ſpeculativæ, & probabilitatem conſcientiæ. *pag.*372. *num.*11. Ex-

Digitized by Google

probrat Probabiliſtis, eos pluris facere pecunias quam animas. *pag.* 498. *num.* 8. Quanti ipſum, & eius opera fecerit Cardinalis Pallavicinus. *pag.* 536. Male habetur, ſed inique a Terillo. *ibid.* Probabiliſtas argute premit ex illorum principio, *Melior eſt conditio poſſidentis*. *pag.* 543. *num.* 14. Probabiliſtarum auctoritatem nihili faciendam demonſtrat. *pag.* 611. *num.* 7. Quam ſit periculoſum eorum regulas & doctrinas ſequi, oſtendit. *pag.* 612. *num.* 8. Caſuiſtarum libros ſimul cum libris ſanctorum Patrum, & Evangelio regnare non poſſe, evincit. *pag.* 614. *num.* 11. Doctrinam ad regendas animas numquam in Eccleſia defuiſſe probat. *pag.*616. *num.*3. Cauſam ignorantiæ, & infirmitatis unam & eamdem eſſe, ex Auguſtino demonſtrat. *pag.*626. *num.*8. Probabiliſmus quomodo in Ianſeniſmum ſuo inſtituto vergat. *pag.* 628. *num.* 13. A Ianſeniſmo Probabilioriſmum plurimum diſtare evincit. *ibid. num.* 13. Falſo contradictionis, & palinodiæ decantatæ arguitur a P. Caſnedi. *pag.* 697. *num.*1. Vindicatur. *ibid. num.*4. Quo ſenſu dixerit veram probabilitatem eſſe regulam morum. *pag.*698. *num.*6. Perperam accuſatur a P. Caſnedi, quod certitudinem cum veritate confundat. *pag.*699. *num.* 8. Vindicatur. *ibid.*

Epikeia quid ſit. *pag.* 74. *num.* 9. Quomodo differat ab interpretatione legis. *ibid.* Non licet uti epikeia in dubio legis humanæ, ſi legislatorem quis poſſit adire. *pag.* 75. *num.* 10. nec ſi Superiorem nequeat adire. *ibid. n.* 11.

F

Fides unius Dei, & Chriſti mediatoris ſemper fuit neceſſaria ad ſalutem. *pag.* 183. *num.* 17. ante Meſſiæ adventum implicita ſufficiebat, poſtea explicita requiritur. *ibid.*

G

Gonzalez (P. Tyrſus) Ieſuita ſapientiſſimus, licet in Probabiliſmo educatus, illum impugnare aggreditur. *pag.* 300. *num.* 2. Eius opus a Romanis Cenſoribus reprobatur. *ibid.* P. Pauli Segneri de ipſo, eiuſque opere præpoſterum iudicium. *pag.*301. *num.*3. *& ſeq.* Non permittitur ipſi doctrinam Probabiliſmo adverſam inſerere in ſuo Opere theologico-ſcholaſtico. *pag.* 303. *n.* 7. & *pag.* 304. *num.* 8. Iubet Innocentius XI. ut eius opus MS. Romam mittatur. *pag.* 304. *num.*9. Peritorum de eo iudicium. *ibid.* Pontifex per Legatum Mellinum illi ſignificat ut opus evulget. *pag.* 306. *num.* 12. In Generalem eligitur ſuadente, & plaudente Pontifice. *pag.*307. *num.*4. Quid ipſi mandatum fuerit ab Innocentio. *pag.* 308. *num.*16. Alpharum ex Hiſpania vocat ad probabiliorem ſententiam docendam in Collegio Romano. *ibid.* Quid mandatum fuerit a ſummo Pontifice per Cardinalem Cibo Patribus Societatis. *ibid.* Quid decreverit Congregatio Societatis. *ibid.* Quænam fuerit Tyrſi doctrina circa Probabilioriſmum. *pag.* 310. *n.* 18. Quænam vero circa Probabiliſmum. *pag.* 312. *num.* 19. Quam utilis ſit Tractatus P. Tyrſi ad conſulendum honori Societatis. *pag.* 313. *n.* 20. PP. Aſſiſtentes ſupplicem libellum offerunt Generali, ut ſui libri editionem ſuſpendat. *pag.* 314. *num.* 23. Reſponſio eis data. *ibid. num.* 24. Rurſum poſtulant ut opus iam editum ſupprimatur. *pag.* 315. *num.* 26. Supplicem libellum ſummo Pontifici offerunt, ne liber P. Tyrſi publicetur. *pag.*316. *num.*27. Generalis poſtulat ut liber examini ſubiiciatur. *ibid. n.* 28. Decretum Innoc. XI. adverſus Probabiliſmum intimatum P. Gonzalez. *pag.* 317. *num.* 1. Tractatum ſuum primo Dilingæ, poſtea Romæ publicat. *pag.* 321. *num.*1. Libellum ſupplicem offert ſummo Pontifici Clementi VIII. adverſus Probabiliſmum. *pag.* 329. *n.* 1. *& ſeq.* Reſponſio facta eidem ſupplici libello. *pag.* 339. Exponit quo ſenſu graviores Theologi olim docuerint licitum ſequi opinionem practice probabilem, ſeu minus probabilem. *pag.* 401. *num.*3. Narrationem P. del Techo

a

Digitized by Google

a Terillo allata, & conſectaria ex eadem in favorem Probabiliſmi deducta convellit. *pag.* 589. *num.* 10.

H

P. Henricus a S. Ignatio ſuſtinet, ſemper amplectendam opinionem tutiorem relicta etiam probabiliſſima. *pag.* 667. *num.* 1. refellitur. *ibid.* Requirit in operante omnimodam certitudinem. *ibid. num.* 2. Opponit S. Auguſtini effatum: *Tene certum, dimitte incertum. ibid. num.* 3. Quomodo ſit intelligendum. *ibid.* Opponit S. Thomæ teſtimonium. *pag.* 668. *num.* 4. explicatur. *ibid.* Opponit in dubiis ſemper tutiorem partem eſſe eligendam. *ibid. num.* 6. reſpondetur. *ibid. num.* 7. In extremum nimii rigoris prolapſus eſt. *pag.* 672. *num.* 5.

I

Ianſenius Pelagio, errore directe adverſo opponitur. *pag.* 86. *num.* 1. Eius ſyſtema exponitur. *pag.* 89. *num.* 1. Extinctam mentitur in homine libertatem indifferentiæ. *ibid. num.* 2. Quam falſo doctrinam S. Thomæ de gratia & libero arbitrio cum doctrina Ianſenii nonnulli confundant. *pag.* 90. *n.* 3. *& ſeq.* Error Ianſenii eiuſdem principiis refellitur. *pag.* 91. *n.* 5. Falſo pro ſe Auguſtinum allegat Ianſenius. *pag.* 92. *num.* 7. Ipſi adverſatur S. Thomas. *ibid. num.* 8. Loca Scripturæ pro ſe a Ianſenio allata explicantur. *pag.* 93. *n.* 9. Nonnulla D. Auguſtini teſtimonia in ſpeciem Ianſenio faventia explicantur. *ibid. n.* 11. Synodi Dioſpolitanæ propoſitiones Cæleſtii damnantis mens exponitur. *pag.* 95. *num.* 14. *& ſeq.* Ianſenii error in prima propoſitione ab Innoc. X. damnata. *pag.* 625. *num.* 1. Alius Ianſeniſtarum error extra quinque damnatas propoſitiones. *ibid.* Quomodo Ianſeniſtæ præceptorum poſſibilitatem negent. *pag.* 625. *num.* 3. In quo differant a Probabiliſtis eamdem poſſibilitatem ex alio capite negantibus. *ibid. num.* 5. Error Ianſenii eſt ignorantiam invincibilem non excuſare a culpa. *pag.* 631. *num.* 23. refellitur. *ibid.* Quinque propoſitiones damnatæ in Ianſenio reperiri, inficiantur eius aſſeclæ. *pag.* 632. *num.* 26.

Ianſeniſmi notam iniuſte doctrinæ Probabiliſmo adverſæ impingunt Probabiliſtæ. *pag.* 291. *num.* 12. & *pag.* 324. *num.* 5. V. *Probabiliſtæ. Probabiliſmus.*

Ignorantia iuris humani bifariam accipi poteſt. *pag.* 26. *num.* 32. Ignorantia alia mere privativa, alia pravæ diſpoſitionis. *pag.* 82. *num.* 2. Alia iuris, alia facti, alia pœnæ. *pag.* 83. *num.* 3. alia vincibilis, alia invincibilis. *ibid. num.* 4. Ignorantiæ vincibilis, & invincibilis diviſio ex D. Thoma explicatur. *ibid. num* 5. Vincibilis ignorantia alia affectata, alia craſſa, ſeu ſupina. *pag.* 84. *num.* 7. Datur ignorantia vincibilis graviter culpabilis, licet nec craſſa ſit, nec ſupina. *ibid. n.* 8. De fide eſt dari peccata ignorantiæ. *pag.* 85. *num.* 1. Oppoſitum docuere Pelagius, & Abaelardus. *ibid. num.* 2. *& ſeq.* Ignorantiam invincibilem iuris naturæ non excuſare a culpa, docuit Ianſenius. *pag.* 91. *num.* 8. refellitur. *ibid.* Ignorantia invincibilis iuris naturæ num dari poſſit. *pag.* 97. *num.* 1. Plura proferuntur ſacræ Scripturæ teſtimonia talem ignorantiam excludentia. *ibid. n.* 1. Plura in Scripturis ut flagitia reprobantur in quibus vix ullum apparet malitiæ veſtigium. *pag.* 98. *num.* 5. SS. Patrum teſtimonia excludere videntur iuris naturalis ignorantiam invincibilem. *pag.* 99. *num.* 7. *& ſeq.* Rationum momenta quæ evincunt non dari ignorantiam invincibilem iuris naturæ, producuntur. *pag.* 103. *num.* 22. *& ſeq.* Alia ex oppoſito proferuntur, quæ huius ignorantiæ poſſibilitatem oſtendunt. *pag.* 106. *n.* 30. *& ſeq.* Præcipuum argumentum deſumptum ex oppoſitis opinionibus Doctorum, & Theologorum. *ibid. num.* 31. *& ſeq.* Quomodo ſolvantur prioris ſententiæ argumenta. *pag.* 108. *n.* 34. *& ſeq.* Opinio Marii Dianæ Dominicani aſſerentis, in quæſtione iuris naturalis ſemper involvi quæſtionem facti, exploditur. *pag.* 109. *n.* 37.

Digitized by Google

37. Quomodo nullum præceptum ſit impoſſibile, licet aliquando invincibiliter ignoretur. *ibid. num. 39.* Similiter quomodo nulla datur lex, nullumque præceptum quod non ſit ſufficienter promulgatum, licet quandoque invincibiliter ignoretur. *pag.* 110. *n.* 40. Quantum diſtent Antiprobabiliſtæ ab errore Ianſeniano de peccatis ignorantiæ. *ibid. num.* 41. Quantum e contra illi accedant Probabiliſtæ. *ibid.* Ignorantia invincibilis aliquarum difficultatum non infert ignorantiam legis. *pag.* 112. *num.* 44. *& ſeq.* Ignorantia iuris naturalis non ita facile reperitur in ſanctis viris. *pag.* 113. *num.* 48. Dum diffident, admonent ſemper tenendum certum, dimittendum incertum. *ibid.* quomodo ſuas opiniones amplecti velint. *pag.* 114. *num.* 50. Ignorantiam omnem iuris naturalis nulla facta diſtinctione criminoſam appellarunt Patres. *pag.* 116. *num.* 52. Plurimæ ignorantiæ iuris naturalis criminoſæ ſunt; & difficillimum diſcernere quænam inculpabiles ſint. *ibid. num.* 53. Sententia negans dari poſſe ignorantiam invincibilem iuris naturalis eſt valde probabilis. *pag.* 117. *num.* 58. Peccata ignorantiæ ſunt in confeſſione aperienda. *pag.* 118. *num.* 60. *& ſeq.*

Ignorantia probabiliſtica quænam ſit. *pag.* 119. V. *Probabiliſmus. Probabiliſtæ.* Ignorantia culpabilis haberi poſſe etiam ſine actuali cognitione, evincunt ſacræ Scripturæ teſtimonia. *pag.* 127. *n.* 15. *& ſeq.* confirmant SS. Patres. *pag.* 128. *n.* 18. *& ſeq.* aperte docet S. Thomas. *pag.* 132. *n.* 26. oſtendunt validiſſima argumenta. *pag.* 134. *num.* 28. *& ſeq.* Si probabiliſtica opinio vera foret, nullum daretur ignorantiæ peccatum. *ibid. num.* 29. Excuſarentur infideles, & hæretici ab hæreſis, & infidelitatis peccato. *pag.* 135. *num.* 34. & *pag.* 136. *num.* 36. Probabiliſtica hæc opinio convenit cum Philoſophiſmo ab Eccleſia damnato. *pag.* 137. *num.* 39. V. *Philoſophiſmus.* Probabiliſticæ opinioni non favent teſtimonia Scripturæ. *pag.* 138. *n.* 41. Nec verba SS. Auguſtini, & Thomæ. *pag.* 139. *num.* 43. *& ſeq.* Quomodo actiones etiam ex ignorantia procedentes voluntariæ ſint. *ibid. num.* 45. Quomodo ex parte cognitionis, & advertentiæ invincibilis ignorantia a vincibili diſtinguatur. *pag.* 140. *num.* 48. *& ſeq.* Ignorantia ex amore ſui inordinato progignitur. *pag.* 150. *n.* 1. Pravæ conſuetudines, & habitus corrupti fontes ſunt peccatorum ignorantiæ. *ibid.* Falſa opinio Contenſonii, & Sinichii docentium, nullam ignorantiam, ſive inadvertentiam iuris naturæ, quæ culpam perſonalem præſupponat, eſſe inculpatam, refellitur. *pag.* 153. *n.* 2. Negligentia addiſcendi aliquam legem non ſemper influit in peccata ignorantiæ. *ibid. n.* 3. Quænam cognitio malitiæ ſufficiat ut ignorantia dicatur voluntaria, & culpabilis. *pag.* 154. *num.* 4. Non prærequiritur cognitio malitiæ actionis in ſpecie, vel individuo. *ibid. num.* 5. Satis eſt præcognitio malitiæ in confuſo. *ibid.* In quo ſita ſit hæc cognitio confuſa. *ibid. num.* 6. Quomodo duret & perſeveret in animo. *ibid.* In peccato ignorantiæ plura accurate diſtinguenda. *pag.* 158. *num.* 2. Quomodo peccata ignorantiæ ſint ſpecie diverſa. *pag.* 159. *num.* 3.

Ignorantia duplex, actualis, & habitualis. *pag.* 160. *n.* 5. Quando ignorantia ſit in ſe peccatum, ab opere quod infert, diſtinctum. *ibid num.* 5. quando incipiat peccatum ignorantiæ eorum quæ quis ſcire tenetur. *ibid. num.* 7. qua via ignorantia vincibilis fiat invincibilis, & amittat rationem peccati. *pag.* 161. *num.* 8. quodnam ſit diſcrimen inter errorem & ignorantiam. *pag.* 162. *num.* 1. Ignorantia iuris divini & naturalis ſaltem pro aliquo tempore admittendam eſſe infertur ex illo axiomate: *Facienti quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam.* *pag.* 184. *num.* 19. Dubium eſt num dari poſſit ignorantia alicuius veritatis iuris naturalis per totum vitæ tempus. *pag.* 187. *num.* 25. Peccata ignorantiæ ſummopere pertimeſcebant Sancti. *pag.* 186. *num.* 23. Ignorantia iuris

&

& legis humanæ in foro civili, & canonico numquam præſumitur, ſed eſt probanda. *pag.* 188. *num.* 27. Idem de legis ſenſu. *pag.* 189. *num.* 29. Ignorantia legum humanarum non adeo frequens eſt. *pag.* 191. *num.* 34. Non omnis facti ignorantia invincibilis eſt, & inculpabilis. *ibid. num.* 35. Comprobatur exemplo dato a S. Gregorio de Paſchaſio Diacono. *ibid.* Quomodo intelligenda illa regula: *Ignorantia facti, non iuris excuſat. pag.* 193. *n.* 37. Quomodo interpretanda alia regula: *Præſumitur ignorantia ubi ſcientia non probatur. ibid. num.* 38. Ignorantia eorum quæ raro, aut numquam contingunt, communiter eſt invincibilis. *pag.* 194. *n.* 39. Secus de iis quæ frequenter eveniunt. *ibid.* Quænam fuerit mens Auctoris in diſputationibus de ignorantia. *pag.* 256. *n.* 2. Argumentum de peccatis ignorantiæ captum humanæ mentis excedit. *ibid. num.* 3. Plerique illorum qui damnantur, ob ignorantiæ crimina pereunt. *pag.* 262. *num.* 15.

Ignorantia aliquo modo periculoſior eſt ipſa malitia. *pag.* 264. *num.* 18. Falſum eſſe evincitur ignorantiam in ſolis plebeiis & ruſticis reperiri. *ibid. num.* 19. Homines etiam eruditi doctique peccatis ignorantiæ ſubiacent. *ibid.* Dei ignorantiam impoſſibilem agnovere ethnici Philoſophi. *pag.* 353. *num.* 4. at oppoſitum plane cenſent nonnulli Theologi catholici. *pag.* 354. *num.* 5. *& ſeq.* Ignorantiam vincibilem de Dei exiſtentia, & ſimul inculpabilem admittit Ariaga. *pag.* 355. *num.* 8. refellitur. *ibid. num.* 9. Ignorantia quæ ex ſuſpenſione iudicii circa veritatem obiecti exoritur, eſt criminoſa. *pag.* 607. *num.* 9. *& ſeq* Ignorantia invincibili laborare illum docent Probabiliſtæ qui veroſimiliter agnoſcit præceptum exiſtere. *pag.* 631. *num.* 23. refellitur. *ibid.* Omnis propoſitio probabilis non includit ignorantiam invincibilem. *pag.* 653. *num.* 2. Ignorantia invincibilis ſola dubitatione aufertur. *ibid.* Num bene Cardenas dixerit ignorantiam probabilem eam eſſe quæ licet tolli potuerit, non tamen vinci debuit. *ibid. num.* 4. Difficillimum eſt cognoſcere num intervenerit ignorantia invincibilis. *pag.* 657. *num.* 8.

Ignorantiſmus parens Philoſophiſmi. *pag.* 143. *num.* 53. *& pag.* 352. *num.* 1. cum Probabiliſmo arctiſſime coniungitur. *pag.* 143. *num.* 53. eſt prima malorum totius generis humani origo. *ibid. n.* 54. hominem privat veritatis notitia, quæ eſt eius maximum bonum. *ibid.* privat cognitione Dei. *pag.* 144. *num.* 55. diſrumpit vinculum humanæ ſocietatis. *ibid. num.* 56. ex ipſo prodiit primum peccatum in mundo. *pag.* 145. *num.* 57. cauſa fuit Deicidii. *ibid.* Gentium errores & portenta ex ipſo producta. *ibid.* Hæreſum quoque monſtra ab illo prodiere. *ibid. num.* 57. Humani ſanguinis effuſio & cruenta bella ex ignorantiſmo prognata. *ibid. num.* 59. Poſito ignorantiſmo omnes virtutes in nihilum occidunt. *pag.* 146. *num.* 62. Homines per ipſum in malo obfirmantur. *pag.* 147. *num.* 63. Ignorantiſmus ſummo ſtudio vitandus. *pag.* 187. *num.* 26. Per Ignorantiſmum non pauci Theologi infideles ab atrocioribus flagitiis excuſarunt. *pag.* 352. *num.* 1. Per ianuam ignorantiſmi Atheos in cælum introducit Caramuel. *pag.* 358. *num.* 16.

Infidelitas negativa num dari poſſit. *pag.* 183. *num.* 17. *& ſeq.* Quomodo conciliari poſſit cum illo axiomate: *Facienti quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam. ibid.* Non dari infidelitatem negativam evincit cultus religioſus qui apud omnes nationes obtinet. *pag.* 185. *num.* 21.

Innocentius III. quid declaraverit in capite *Quia circa. pag.* 25. *num.* 27. *& ſeq.* Num diſpenſaverit in matrimonio, vel illud validum declaraverit. *pag.* 26. *num.* 33. *& ſeq.*

Intellectus nequit proxime & immediate præbere aſſenſum determinatum niſi illi parti contradictionis quæ in actu primo, & prævie ad imperium voluntatis veroſimilior, ſeu probabilior apparet. *pag.* 520. *num.* 5. *& ſeq.* Intellectus a ſola veritate evidenter propoſita neceſſitatur. *ibid. num.* 3. Ut obiectum in-

Digitized by Google

intellectui appareat abſolute verum, ſatis non eſt quod per rationes probabiles repræſentetur ut connexum cum prædicato de eo enuntiato. *pag.* 521. *num.* 5. Repugnat intellectum apprehendere utramque propoſitionis contradictoriæ partem eſſe ſimul probabiliter veram. *pag.* 523. *num.* 2. quod verum eſt etiam quando argumenta ſunt diſſimilia & eterogenea. *ibid. num.* 3. Duplex veritatis apparentia, alia antecedens, alia conſequens aſſenſum intellectus. *pag.* 524. *num.* 5. Quomodo ex S. Thoma intellectus a voluntate ad aſſenſum pertrahatur. *pag.* 525. *num.* 1. & *ſeq.* Intellectus dubium deponere debet non ex imperio voluntatis, ſed ex novarum rationum adinventione. *ibid. num.* 3. Quomodo intelligendus D. Thomas quando docet aſſenſum, & diſſenſum quandoque eſſe in noſtra poteſtate, & cadere ſub imperio voluntatis. *pag.* 526. *num.* 5. Ex aſſenſu fidei apparet quantum debilis ſit aſſenſus opinionis probabilis. *ibid.* num. 7. Quando intellectus dicatur temere iudicare. *pag.* 528. *num.* 11. & *ſeqq.* Omnis error poſitivus eſt malum intellectus errantis. *pag.* 530. *num.* 17. Licet voluntas poſſit ex duobus bonis æqualibus quod maluerit eligere, intellectus tamen nequit quam malit opinionem probabilem amplecti. *pag.* 531. *num.* 22. Quomodo intellectus naturaliter feratur in motivum minus probabile etiam in conſpectu probabilioris. *pag.* 532. *num.* 24. Aſſenſus præſtitus ab intellectu opinioni minus probabili eſt imprudens. *pag.* 533. *n.* 1. & *ſeq.*

Intentio bona quando inficiatur ab electione prava. *pag.* 573. *num.* 7.

Iudicium prudentum in favorem opinionis probabilis allegant Probabiliſtæ. *pag.* 593. *num.* 1. Prudentum nomine nonnulli unum Theologum intelligunt iuniorem, pium, & doctum. *ibid.* Nonnulli rationes etiam, & argumenta ab illo afferri expoſtulant. *ibid.* Sed hanc opinionem ut nimis rigidam alii reiiciunt. *ibid.* Aliquibus ſufficit quæſtionem etiam perfunctorie ab ipſo fuiſſe tractatam. *ibid.* Adeo deferendum iudicio prudentum docent Probabiliſtæ; ut quis poſſit etiam in eorum fide opinionem ſequi quam ipſe iudicat falſam. *ibid.* Quam immania ex his doctrinis ſequantur abſurda. *pag.* 595. *n.* 3. Quam falſæ ſint laudatæ opiniones. *ibid. num.* 4. Iudicium prudentum nequit reddere opiniones in ſe veras, & probabiles. *pag.* 596. *num.* 7. & *pag.* 597. *num.* 12. Iudicium proprium operantis reprobant Probabiliſtæ, & alienum iudicium docent ſequendum. *pag.* 599. *num.* 3. refellitur hæc doctrina. *ibid. num.* 4. & *ſeq.* Prudentes, quos iudices appellant Probabiliſtæ, iuxta ipſos minus prudentes ſunt. *pag.* 601. *num.* 7. Suos adverſarios prudentes eſſe fateri debent. *ibid. num.* 8. Licet multas expoſtulent conditiones ad virum prudentem conſtituendum, hanc tamen prærogativam facile cuique Theologo concedunt. *pag.* 608. *num.* 11. Quinam ſint veri prudentes. *pag.* 609. *num.* 4. & *pag.* 11. *num.* 5. quanta diligentia ſint requirendi. *ibid. num.* 2. qua ratione eos invenire valeamus. *pag.* 610. *num.* 4. Nonnulli veri prudentes noti ſunt & manifeſti iudicio definitivo Eccleſiæ. *pag.* 611. *num.* 6. Quomodo iudicium vere probabile ſit ſufficiens regula honeſtæ actionis. *pag.* 680. *num.* 8.

Ius naturale num ſubiaceat ignorantiæ invincibili. *pag.* 79. *num.* 1. V. *Ignorantia.*

L

Lex communiter obvium ſenſum habet. *pag.* 190. *num.* 31. Cur variæ occurrant legis interpretationes. *pag.* 591. *num.* 33. Legis ignorantia non præſumitur, ſed eſt probanda. *pag.* 188. *num.* 27. Idem ſentiendum de legis ſenſu. V. *Ignorantia.* Lex æterna Dei movet & dirigit naturam intelligentem in ſuum ultimum finem. *pag.* 477. Præcipit homini huius ultimi finis aſſecutionem. *ibid. num.* 8. præcipit etiam id quod eſt neceſſarium ad finem obtinendum. *ibid.* Lex æterna Dei dicitur etiam lex naturalis, ſive

Digitized by Google

ius naturale primarium. *ibid.num.* 10. quænam præcepta primario complectatur. *ibid.* Se extendit etiam ad præcipiendam proximi dilectionem. *pag.* 478. *num.* 12. Quæ a lege eterna præcepta ſunt, variis operibus impleri poſſunt. *ibid. num.* 14. Plura ſunt hominum opera, quæ nec a libera Dei voluntate determinantur, nec a iure poſitivo, ſed ab ipſa ſola hominis voluntate. *ibid. num.* 15. Quomodo lex æterna quædam ſeverius & gravius præcipiat, vel prohibeat. *pag.* 479. *n.* 18. Maius debitum aliquid faciendi, vel omittendi conſequitur maior obligatio inquirendi de honeſtate, vel malitia obiecti. *pag.* 481. *num.* 2. Lex æterna Dei eſt prima & univerſalis regula morum. *pag.* 505. *n.* 2. non proxima & immediata, ſed remota & obiectiva. *pag.* 506. *num.* 1. Prima regula aliquando cognoſcitur in ſe ipſa, aliquando in aliquo ſigno. *ibid. num.* 3. Ut opus ſit bonum, neceſſe eſt ut ſit conforme legi æternæ Dei. *pag.* 512. *n.* 6.

Legis divinæ inquiſitio, & meditatio inculcatur in ſacra Scriptura *pag.* 5. 13. *num.* 1. Huius meditationis maxima neceſſitas. *pag.* 514. *num.* 2. Lex iuxta P. Terillum alia per ſe, alia per accidens. *pag.* 538. *num.* 2. & *pag.* 556. *num.* 1. Legem auferre ius libertatis, docent Probabiliſtæ. *pag.* 539. *num.* 1. Lex iuxta Terillum dupliciter dubia eſſe poteſt, quantum ad exiſtentiam & quantum ad extenſionem. *pag.* 545. *num.* 4. Lex quid in ſe importet, iuxta Iuritas. *pag.* 546. *num.* 1. Quid ſit legis promulgatio. *ibid.* quomodo ſit neceſſaria ut lex obliget. *ibid.* & *pag.* 641. *num.* 5. non eſt ſingulis facienda, ſed toti communitati. *pag.* 547. *n.* 2. Probabiliſtæ promulgationem privatam cum publica confundunt. *ibid. n.* 3. Si leges dubiæ non eſſent leges, in earum tranſgreſſione nec materialis culpa intercederet. *pag.* 548. *numer.* 2. Eodem poſito principio fruſtra quæreretur num lex obliget. *pag.* 549. *n.* 3.

Legem dubiam veram eſſe legem, oſtendunt divinæ Scripturæ teſtimonia. *ibid. nume.* 4. & *ſeq.* Nulla lex omnia dubia exprimit quæ ex ea oriri poſſunt. *pag.* 450. *num.* 7. Poſito quod lex dubia non ſit lex, quomodo iudex neceſſario peccet in iudicando. *pag.* 551. *num.* 10. Lex ut ſit ſolemniter promulgata, non eſt neceſſe ut ad notitiam omnium privatorum deveniat *pag.* 555. *num.* 11. quomodo id manifeſte pateat in lege naturali. *ibid. num.* 13. Admiſſo principio quod lex dubia non ſit lex, Decalogum fere univerſum in fumum abit. *pag.* 553. *num.* 1. Alia conſectaria abſurdiſſima quæ ex poſito principio rectiſſima conſecutione deducuntur. *pag. num.* 7. & ſeq. Lex æterna reflexa a Terillo inventa, commentitia eſt. *pag.* 561. *num.* 1. Ea poſita licita ſunt & honeſta periuria, mendacia &c. *pag.* 562. *num.* 3. Alia abſurda quæ præfatæ legis ſuppoſitionem conſequuntur. *ibid. num.* 4. & *ſeq.* Legis naturalis notio. *pag.* 563. *num.* 1. duplex eius conſideratio, ex parte Dei, & ex parte hominis. *ibid.* Varii alii reſpectus eiuſdem legis. *ibid.* Lex naturalis æterna eſt immutabilis. *pag.* 564. *num.* 2. Poſita lege reflexa Terilli, nulla datur lex naturalis. *ibid. num.* 3. in eadem hypotheſi bonitas, & malitia moralis forent mera figmenta humanæ mentis. *pag.* 566. *num.* 3. & *ſeq.* Leges dubiæ iuxta Probabiliſtas ſunt probabiliter cognoſcibiles, adeo ut qui eas velit obſervare, poſſit. *pag.* 633. *num.* 22.

Libertas duplex eſt, alia contrarietatis, alia contradictionis. *pag.* 519. *n.* 2. Sola veritas evidenter propoſita neceſſitat. *pag.* 520. *nnm.* 3. Liberum eſt cuique inter duas opiniones probabiliori adhærere. *ibid.* Dupliciter intellectus indifferens eſt ad opinandum, & non opinandum. *ibid. num.* 4. Libertas alia phyſica, alia moralis. *pag.* 540 *n.* 5. De qua libertate ſermo ſit in illo principio: *Melior eſt conditio libertatis humanæ poſſidentis. ibid.* & *ſeq.* Quodnam dominium ſuæ libertatis habeat voluntas. *pag.* 442. *num.* 11. Fruſtra poſſeſſio libertatis affertur a. P. La-Croix in favorem Probabiliſmi *pag.* 640. *n.* 4.

Digitized by Google

Lumen mentis quotuplex ſit. *pag.* 164. *n.* 3. Aliud naturale quod per peccatum non amittitur. *ibid.* aliud lumen gratiæ *ibid.* aliud lumen quod eſt principium intelligibile. *ibid. num.* 5. V. *Cæcitas*.

M

Malum morale non in negatione, ſed in privatione debite rectitudinis ſitum eſt. *pag.* 476. *num,* 3.

Monitum in ſolamen Confeſſariorum, & Miniſtrorum Eccleſiæ. *pag.* 489. *num.* 1. & *ſeq.* Media via, quam tenere debent in ſacramentorum adminiſtratione, illis oſtenditur. *ibid.* Animantur ad ſacramenta adminiſtranda. *pag.* 491. *num.* 7. & *pag.* 492. *num.* 9. Aliud monitum ad Confeſſarios. *pag.* 619. *num.* 10. Monita in ſeligendis opinionibus. *pag.* 682. *num.* 1. Extrema Tutioriſmi, & Probabiliſmi devitanda. *ibid. num.* 2. Monitum, quo ſenſu dicantur extrema rigoris vitanda. *ibid. n.* 3. Monitum, non ſufficere Probabiliſmum reiicere, ſed expendendæ conditiones ad maiorem probabilitatem neceſſariæ. *pag.* 684. *num.* 1. Monitum, evitandum Tutioriſmum, & non quærendam certitudinem infallibilem iudicii. *pag.* 685. *num.* 3. Monitum, eſſe veritatem cum timore quærendam. *pag.* 686. *num.* 1. Monitum, attendendum diligenter utrum noſtra interſit hoc aut illo modo decidere. *ibid. num.* 3. Monitum, cavendum a præiudiciis ſcholæ, profeſſionis, nationis &c. *pag.* 687. *num.* 4. Monitum poſtremum, ſolam veritatem quærendam. *ibid. num.* 5.

Myſterium Probabiliſtarum Antiprobabiliſtis impervium, ex Terillo quale ſit. *pag.* 539. *num.* 4. detegitur, & exponitur. *pag.* 569. *num.* 4. quam ſit monſtroſum. *ibid. num.* 5. Abſurdiſſima quæ ex ipſo deducuntur conſectaria. *pag.* 559. *num.* 4. *& ſeq.* & *pag.* 569. *num.* 5.

O

Opinio quid ſit. *pag.* 359. *num.* 1. & *pag.* 360. *num.* 2. *& ſeq.* Actus opinativus non probabilitatem, ſed veritatem reſpicit. *ibid.* Formido aſſenſui opinativo coniuncta non eſt motus, ſeu receſſus ab ea parte. *pag.* 360. *n.* 2. Quænam ſit opinio ſubiective, & obiective probabilis. *pag.* 336. *n.* 3. Quo ſenſu opinio alia ſit probabilis, alia improbabilis, alia vera, alia falſa. *ibid. n.* 4. Quænam ſit opinio probabilis in ſtrictiori ſenſu. *ibid. num.* 5. Quænam opinio communiter reputetur probabilis. *ibid. num.* 6. Opinio alia ſpeculative probabilis, alia practice probabilis. *pag.* 369. *num.* 1. Quibus difficultatibus ſubſit præfata diviſio. *pag.* 370. *num.* 2. *& ſeq.* Alia opinio probabilis ab intrinſeco, alia ab extrinſeco. *ibid. num.* 4. Opinio alia *tuta*, alia tutior. *ibid. num.* 5. uſus huius *diſtinctionis* quando locum habeat. *pag.* 371. *num.* 6. Non confundenda opinio probabilis, vel probabilior cum tutiori, aut minus tuta. *ibid. num.* 8. Opinio benigna quænam. *pag.* 373. *num.* 2. Opinio rigida qualis. *ibid.* Quo ſenſu graviores Theologi docuerint licitum eſſe ſequi opinionem practice probabilem, ſeu minus probabilem. *pag.* 400. *num.* 2. Quid ſpecialiter doceat Ioannes a S. Thoma *pag.* 401. *num.* 3. *& ſeq.* Non bene infertur licitus uſus alicuius opinionis probabilis, quia talis opinio vel in libris non prohibitis continetur, vel non eſt ab Eccleſia damnata. *pag.* 457. *num.* 14. *& ſeq.* Nulla opinio falſa poteſt eſſe regula operationis humanæ. *pag.* 510. *num.* 3. Opinio, poſita lege reflexa Terilli, eſſet prima regula honeſtatis humanarum actionum. *pag.* 587. *num.* 1. immo eſſet regula etiam divinæ & æternæ voluntatis. *pag.* 568. *num.* 2. & *ſeq.* Opinio ut ſit probabilis, ſufficit iuxta Caramuelem ut a quatuor Doctoribus approbetur. *pag.* 638. *num.* 4. Iuxta Tamburinum etiam unius Doctoris opinio eſt probabilis, licet innumeri Doctores oppoſitum doceant. *ib. num.* 5. Opinio abſolute probabilis quænam ſit. *pag.* 659. *num.* 2. eius notionem male aſſignat Terillus. *pag.* 660. *num.*

num. 3. refellitur. *ibid. num.* 4. Aliqua opinio poteſt eſſe abſolute probabilis, licet aliquibus improbabilis appareat. *pag.* 661. *num.* 6. Quam immerito hanc propoſitionem improbant Probabiliſtæ. *ibid. num.* 7. *& ſeq.* Opinio peculiaris adverſa communi Theologorum ſententiæ perraro probabilior eſt. *pag.* 662. *num.* 10. Opinio probabilior præferri poteſt opinioni tutiori minus probabili. *pag.* 663. *num.* 1. *& ſeq.* quænam tamen conditiones requirantur. *ibid.* Quam opinionem excludat Caietanus a regula honeſtæ operationis. *pag.* 661. *num.* 3. Licitum non eſt agere ſecundum opinionem alienam, quam operans iudicat eſſe falſam. *pag.* 704. *n.* 12. Falſo docent nonnulli Probabiliſtæ, aliquando adeſſe ſpecialem obligationem ſequendi opinionem minus probabilem relicta probabiliore. *pag.* 705. *num.* 17. refellitur. *ibid. num.* 18. V. *Probabiliſmus*.

Ordines Regulares in ſuis Conſtitutionibus, vel Comitiis Probabiliſmum proſcripſere. *pag.* 443. *num.* 1. Quid ſtatuat in ſuis Conſtitutionibus inclyta Societas Ieſu. *pag.* 444. *num.* 2. Ordo Carmelitarum quid præſcribat. *ibid. num.* 3. Ordo Clericorum Regularium decretum edidit adverſus Probabiliſmum. *ibid. num.* 4. Ordo Minorum ſtatuit tutiores & probabiliores doctrinas eſſe amplectendas. *ibid. num.* 5. Ordo Trinitariorum Probabiliſmo reiecto probabiliores ſententias iubet tenendas. *pag.* 445. *n.* 6. Idem præſcribunt Ordines Auguſtinianus, Præmonſtratenſis, Congregationes Oratorii in Gallia, Congregationes Benedictinæ quinque. *ibid. n.* 7. Ordo Prædicatorum in Comitiis generalibus Probabiliſmum longe a ſuis ſcholis & doctrinis ablegavit. *ibid. n.* 8. Quomodo P. La-Croix præfatorum Ordinum decreta & auctoritatem extenuet, & quid ex illis in favorem Probabiliſmi inferat. *ibid. num.* 10.

P

Palanco (P. Franciſcus) novam aſſerit excogitatam ſcientiam mediam in favorem Probabiliſmi. *pag.* 571. *num.* 7. hanc eſſe legem reflexam Terilli, oſtendit. *ibid.* falſo citatur a P. La-Croix tamquam ſibi favens. *pag.* 575. *num.* 2. & *pag.* 578. *num.* 1. legem reflexam Terilli refutat. *ibid. num.* 2. oſtendit, poſita ea lege reflexa, Deum ſubordinari iudicio noſtro. *ibid. num.* 3. & *pag.* 581. *num.* 9. evincit in poteſtate hominis eſſe determinare legem reflexam Dei. *pag.* 580. *num.* 6. *& ſeq.* oſtendit Deum, poſita lege illa reflexa, cæco, & ignoranti modo præcipere quod præcipit, prohibere quod prohibet. *pag.* 581. *num.* 10. obiectiones adverſariorum ſolvit. *pag.* 582. *num.* 11. & *ſeq.* alia intorquet argumenta adverſus Reflexiſtas. *ibid. num.* 13. *& ſeq.* exprobrat Probabiliſtis, quod legem divinam legem Lesbiam efficiant. *pag.* 584. *num.* 18. legem reflexam denuo improbat. *pag.* 621. *num.* 6.

Patres SS. diligentiſſimi fuere in veritate inveſtiganda. *pag.* 107. *num.* 33. Quare aliquando inter ſe diſſideant. *pag.* 113. *num.* 48. Vix in illis locum habuit ignorantia alicuius veritatis ad ius naturale pertinentis. *ibid.* Veritatem ſincero corde, & diligenti perveſtigatione quærendam ſemper docuere. *ibid.* & *pag.* 655. *num.* 1. & *ſeq.* Num & ipſi ſemper omnem adhibuerint diligentiam in veritate inquirenda. *pag.* 656. *num.* 5.

Peccata ignorantiæ de fide eſt dari. *pag.* 85. *num.* 1. V. *Ignorantia. Ignorantiſmus*.

Peccatum philoſophicum quale ſit. *pag.* 344. *num.* 1. V. *Philoſophiſmus*.

Philoſophiſmus legitima Probabiliſmi ſoboles. *pag.* 344. *num.* 1. Philoſophiſmi, ſeu peccati philoſophici notio. *ibid.* damnatus fuit Philoſophiſmus ab Univerſitatibus Sorbonenſi, & Lovanienſi. *pag.* 345. *num.* 2. & a Summo Pontifice Alex. VIII. *ibid.* a quo propugnatus. *ibid. num.* 3. Quomodo excuſetur Philoſophiſmi propugnatio a P. Viva. *ibid.* Damnatæ propoſitionis ſenſum quomodo extenuet. *pag.* 346. *n.* 5. Num Thomiſtæ peccatum philoſophicum propugnaverint. *pag.* 347. *n.* 6. Theo-

6. Theologi ad peccandum actualem conſiderationem requirentes peccati philoſophici principia iaciunt. *pag.* 347. *num.* V. *Ignorantia*. Falſo aſſerit P. Viva, Theologos qui philoſophiſmum docuere, non abſolute, ſed in hypotheſi eſſe locutos. *pag.* 353. *num.* 2. refellitur. *ibid.* philoſophiſmum docuere Molina. *ibid.* *n.* 3. & *ſeq.* Ariaga. *pag.* 354. *num.* 6. & *ſeq.* Martinonus. *pag.* 356. *num.* 10. Platelius. *ibid.* *n.* 11. Immerito tamen id adſcribitur Cardinali de Lugo. *pag.* 357. *n.* 12. Abſurda quæ ex Philoſophiſmo conſequuntur. *ibid.* *num.* 15.

Præceptum urget inquirendi veritatem, & ea ſciendi quæ ad proprium ſtatum, vel officium ſpectant. *pag.* 13. *num.* 2. Præceptum correctionis fraternæ quomodo diſtinguatur a præcepto inſtructionis dandæ pœnitenti ignorantia laboranti. *pag.* 14. *num.* 4. Quomodo nullum præceptum ſit impoſſibile, licet invincibiliter ignoretur. *pag.* 109. *num.* 39. & *ſeq.* Præceptorum cognitio alia eſt de neceſſitate medii, alia de neceſſitate legis. *pag.* 183. *num.* 1. Præceptum non iudicandi temere de proximo quid prohibeat. *pag.* 530. *num.* 19. Omnia divina præcepta ſunt hominibus poſſibilia. *pag.* 625. *num.* 2. Hanc præceptorum poſſibilitatem aufert tam carentia cognitionis, quam carentia virium, & gratiæ. *ibid.* *num.* 5. & *pag.* 627. *num.* 11. Poteſtas implendi præcepta duo requirit, lumen ad cognoſcendum, vires ad operandum. *pag.* 626. *num.* 6. & *pag.* 627. *num.* 10.

Probabiliſmi genium quale ſit. *pag.* 16. *num.* 10. quomodo ſimul conſociet ignorantiam, & cognitionem veritatis ad excuſanda peccata. *pag.* 125. *num.* 13. Merito ſuſpectus eximio Theologo Franciſco Suarezio *pag.* 149. *num.* 1. Probabiliſmus manifeſtæ falſitatis arguitur. *pag.* 162. *num.* 2. Probabiliſmus mentis cæcitatem inducit. *pag.* 166. *nume.* 13. Probabiliſmus a via veritatis abducit. *pag.* 195. *num.* 3. eo tendit ut fideles doceat quomodo poſſint ſine peccato voluptatibus frui, & mundo placere. *pag.* 196. *num.* 4. & *pag.* 217. *num.* 12. Probabiliſmum vitandum oſtendit uſus & conſuetudo hominum in eorum temporalibus negotiis. *pag.* 197. *nu.* 6. nec non ſumma neceſſitas in tuto ponendi ſalutis negotium. *ibid.* *num.* 7. Probabiliſmus excludendus ab incremento doctrinæ moralis evangelicæ. *pag.* 214. *num.* 8. Probabiliſmus ipſis fatentibus Probabiliſtis novus eſt. *pag.* 215. *num.* 10. & *pag.* 217. *num.* 11. eſt ille modus opinandi quem irrepſiſſe dolet Alex. VII. *pag.* 215. *num.* 10. & *pag.* 448. *num.* 1. & *ſeq.* Probabiliſmum ignoravit S. Ioannes Chryſoſtomus. *pag.* 261. *num.* 14. Probabiliſmi originem unde ducat Caramuel. *pag.* 267. *num.* 1. Uſum Probabiliſmi *B. Virgini* affingit Terillus. *ibid.* & *pag.* 295. *num.* 14. Probabiliſmi epochæ duæ. *pag.* 267. *num.* 2. Academici primi Probabiliſmum excogitarunt. *ibid.* Notio Probabiliſmi ab ipſis tradita. *pag.* 268. *num.* 3. Diverſus Probabiliſmus Academicorum a Probabiliſmo Caſuiſtarum. *ibid.* *num.* 4.

Probabiliſmus quando e chriſtianis ſcholis emerſerit. *pag.* 269. *num.* 6. Num eius parens fuerit Medina. *ibid.* In nidulo ſuo, ubi ortum accepit, diu delituit. *pag.* 271. *num.* 8. Theatini adverſum Probabiliſmum decretum edidere. *ibid.* Quinam primi extra Hiſpaniam probabiliſmum confutarunt. *ibid.* *n.* 9. Convicia P. Sanvitali retunduntur. *pag.* 272. *num.* 11. Quando Probabiliſmus univerſas Caſuiſtarum ſcholas invaſerit. *pag.* 273. *num.* 12. Quantum illi reſtiterint Generales inclytæ Societatis Ieſu. *ibid.* quot eiuſdem Societatis Theologi in ipſum calamum acuerint. *ibid.* *num.* 13. Quinam fuerint extra Hiſpaniam validiores Probabiliſmi defenſores, & propagatores. *pag.* 274. *num.* 1. Oeconomia Dianæ. *ibid.* Quinam eis reſtiterint. *ibid.* Quando Probabiliſmus oppugnari cœperit. *pag.* 276. *num.* 3. De libellis occaſione huius controverſiæ editis. *ibid.* Theophili Raynaudi calumnia exploditur. *pag.* 277. *num.* 4. Epiſtola

Digitized by Google

Venerabilis Ioannis de Pallafox ad Innocentium X. *pag.*278. *num.*5. Eſcobarii Summa. *ibid.* Antonius Merenda Probabiliſmum refellit. *pag.*279. *num.*6.

Probabiliſmi in Galliam parum fauſtus ingreſſus. *ibid.* Iacturam pati quando inceperit. *pag.* 280. *num.* 2. Clerus Gallicanus cenſuram profert in libros probabiliſticos. *ibid.* Plures Epiſcopi de invectis laxis opinionibus apud Urbanum VIII. conqueruntur. *ibid* Univerſitas Lovanienſis probabiliſticas opiniones confixit. *ibid.* Parochi Pariſienſes, & Rotomagenſes plures probabiliſticas ſententias damnandas deferunt. *ibid.* Decretum Capituli generalis F. F. P. P. adverſus Probabiliſmum. *pag.*284. *num.*4. Dominicani Scriptores calamum adverſus Probabiliſmum acuunt. *ibid.* Ianſeniſtæ quoque Probabiliſmo bellum indixere. *pag.* 285. De provincialibus epiſtolis. *pag.*286. *num.*6. De libris occaſione præfatarum epiſtolarum editis. *ibid.* Quam falſo P. De Champs Probabiliſmum S. Thomæ, B. Alberto Magno, S. Antonino tribuat. *ibid.* De Amadei Guimenii libro. *ibid.* Probabiliſmus proſcriptus a pluribus Galliæ Epiſcopis. *pag.* 288. *num.*7. Plures propoſitiones laxæ ab Alex. VII. damnatæ. *ibid.* V. *Propoſitiones*. Duo diſtinguenda in eius decreto. *pag.* 289. *n.* 8. De retractatione Cardinalis Pallavicini. *ibid. num.*9. De ſimili retractatione Cardinalis Aguirre. *pag.* 290. *num.* 1.

Clades illata Probabiliſmo a decretis Alexandrinis. *pag.* 291. *n.* 11. De operibus Tamburini, Eſparza, aliorumque Probabiliſtarum. *pag.* 296. *num.*1. Male de Societate Ieſu meriti ſunt Bartholomæus Fibus, & Claudius La-Croix, qui Probabiliſmi doctrinam ab ipſa adoptatam aſſeruere. *pag.* 297. *n.* 2. Propoſitiones ab Academia Lovanienſi delatæ Innocentio XI. ab eoque damnatæ. *ibid. num.* 3. V. *Propoſitiones*. In eis damnatus evincitur Probabiliſmus in multis capitibus *ibid.* P. Tyrſus Gonzalez inſignis Probabiliſmi everſor. *pag.* 300. *num.* 1. *& ſeq.* V. *Gonzalez*. De operibus P. Gabrielis Danielis adverſus epiſtolas provinciales & de earum Apologia. *pag.* 321. *n.* 1. de epiſtolis eiuſdem adverſus P. Natalem Alexandrum. *pag.*322. *num.*2. De P. Buffier. *ibid. & ſeq.* De operibus P. Horbert d'Elbecque, & P. Egidii Eſtrix. *pag.* 324. *num.* 4. Probabiliſmus aperte damnatus a Conventu nationali Gallicano. *pag.* 325. *num.* 6. De publica diſputatione Toloſæ habita a P. Ferierio. *ibid.* De operibus P. Geſualdi ſub aſcititio nomine Peguleti, eorumque cenſura. *pag.* 327. *num.*8. De R. P. Chriſtophoro Resler eximio Societatis Theologo. *pag.* 328. *num.* 9. V. *Rigoriſmus*.

Probabiliſmus Philoſophiſmi fons & origo. *pag.* 344. *num.*1. V. *Philoſophiſmus*. Probabiliſmi definitio nimis laxa. *pag.*360. *num.*2. Alia definitio tradita a Cardenas. *pag.* 361. *num.* 3. Aliam exhibent Terillus, & Eſparza. *ibid. num.*4. Probabiliſmus duplex, directus, & reflexus. *pag.* 362. *num.* 1. Probabiliſmi imago ex P. Eſtrix. *pag.* 363. *num.*4. Probabile quid ſignificet. *pag.* 365. *num.* 1. Opinionis probabilis notio. *ibid. num.* 2. V. *Opinio*. Probabile idem ac veriſimile. *pag.* 367. *n.* 8. Antiquis Doctoribus idem fuit probabile ac probabilius. *ibid. num.* 9. & præſertim Auguſtino. *pag.* 368. *num.* 11. *& ſeq.* Quænam ſit probabilitas *conſcientiæ*, & quænam impunitatis. *pag.* 372. *num.*9. Quomodo hæc ſecunda convenire poſſit doctrinis ſcholaſticis etiam evidenter cognitis ut falſis. *ibid, num.* 12.

Probabiliſmi quæſtio in quo ſita ſit. *pag.* 375. *num.* 1. *& ſeq.* Probabiliſmus eſt modus ille opinandi ab evangelica ſimplicitate alienus quem damnavit Alex. VII. *pag.* 377. *num.*1. *& ſeq.* & *pag.* 390. *num.* 2. *& ſeq.* Probabiliſmum improbavit Innoc. XI. duplici decreto. *pag.* 381. *num.* 1. *& ſeq.* illum reiiciunt Congregationes S. R. E. in caſibus conſcientiæ decidendis. *pag.* 383. *num.* 1. *& ſeq.* reiecit & S. Carolus Borromeus. *pag.* 384. *num.* 1. reiecerunt quatuordecim Epiſcopi Italiæ. *pag.* 385. *num.* 3. *& ſeq.* Plurimi Epiſcopi Galliæ. *pag.*387. *num.*18. *& ſeq.*

Con-

Digitized by Google

Conventus univerſi Cleri Gallicani ſolemni edicto damnavit. *pag.* 390. *n.* 1. *& ſeq.* Reprobarunt Hiſpaniæ Epiſcopi. *pag.* 393. *num.* 1. *& ſeq.* In Concilio Romano ſub Beatiſſimo Pontifice Benedicto XIII. regulæ traduntur adverſæ Probabiliſmo. *pag.* 394. *num.* 3. Quale ex tanta auctoritate conficiatur argumentum adverſus Probabiliſmum. *pag.* 395. *num.* 3. *& ſeq.* Sapientiſſimus Pontifex Benedictus XIV. probabiliorem ſententiam amplectendam inſinuat. *pag.* 397. *num.* 1. *& ſeq.* S. Thomas Probabiliſmo aperte adverſatur. *pag.* 406. *num.* 1. *& ſeq.* Inania commenta P. Terilli. *pag.* 407. *num.* 4. aliud P. La Croix. *pag.* 409. *num.* 14. refellitur. *pag.* 410. *num.* 15. B. Albertus M. Probabiliſmo adverſatur. *ibid. num.* 1. *& ſeq.* Illum aperte improbat S. Antoninus. *pag.* 411. *num.* 7. Antiquiores Theologi Altiſiodorenſis, S. Bonaventura, alique decem & octo perperam in ſuum favorem allegati a P. Terillo, Probabiliſmo adverſantur. *pag.* 413. *num.* 1. *& ſeq.* Ipſe Terillus dolet innumerabiles eſſe qui triginta ab hinc annis laxas opiniones invexere. *pag.* 426. *num.* 1. & *pag.* 429. *num.* 3. Iſtos omnes eſſe Probabiliſtas evincitur. *ibid. num.* 4. Oſtenditur Terillum, eiuſque aſſeclas Probabiliſmi defenſores iuxta principia ab ipſo Terillo iacta nullius eſſe auctoritatis. *pag.* 430. *num.* 1. *& ſeq.*

Duo Probabiliſmi principia legem & præcepta Dei attenuantia. *pag.* 431. *n.* 3. Theologi O. P. fere omnes paucis exceptis Probabiliſmum reiiciunt. *pag.* 435. *num.* 1. *& ſeq.* Idem ſentiunt Benedictini. *pag.* 436. *num.* 1. *& ſeq.* Franciſcani quamplurimi. *pag.* 437. *n.* 1. Auguſtiniani. *ibid.* Inter Probabiliſmi adverſarios enumerandus etiam Chriſtianus Lupus. *ibid.* Probabiliſmum reiiciunt Theologi Carmelitæ, Trinitarii, Minimi. *pag.* 439. *num.* 1. *& ſeq.* La-Croix fatetur fere omnes Societatis Ieſu Theologos Probabiliſmum defendere. *ibid. n.* 2. P. De Champs conqueritur Montaltium falſo & importune exprobraſſe Ieſuitis quod Probabiliſmum ſequerentur. *ibid. n.* 3. Nonnulli præfatæ Societatis Theologi Apologias edidere ut Societatem a nota Probabiliſmi defenſi vindicarent. *pag.* 440. *num.* 4. Sapientiores & celebriores Ieſuitæ Probabiliſmo infeſti recenſentur. *pag.* 441. *num.* 6. *& ſeq.* Plures Canoniſtæ, & Theologi Probabiliſmi adverſarii. *pag.* 443. *num.* 1. *& ſeq.* Ordines Regulares in ſuis Conſtitutionibus, vel Capitulis Probabiliſmum proſcripſere. *ibid.* V. *Ordines*.

Probabiliſmus damnatus in pluribus ſuis conſectariis ab Innocentio XI. & Alexandro VII. *pag.* 448. *num.* 3. Damnatus in propoſitione 3. Innoc. XI. evincitur ex ſollicitudine & timore Probabiliſtarum. *pag.* 452. *num.* 1. *& ſeq.* & ex futilibus *effugiis* a Probabiliſtis adinventis, ut illum damnationi ſubducerent. *pag.* 453. *num.* 4. *& ſeq.* nec non ex eorum doctrina de licito uſu opinionis probabiliter probabilis. *pag.* 455. *num.* 10. *& ſeq.* & ex tenui probabilitate certo confixa. *pag.* 456. *num.* 12. Quam merito expectanda Probabiliſmi damnatio. *pag.* 457. *n.* 16. *& ſeq.* & *pag.* 500. *num.* 3. Probabiliſmus damnatus in ſecunda propoſitione ab Innoc. XI. proſcripta. *pag.* 459. *num.* 1. *& ſeq.* Quomodo a tali damnatione illum ſubducere conentur Probabiliſtæ. *pag* 462. *num.* 1. Nonnulla inepta diſcrimina ab illis aſſignata inter iudices temporales, & Confeſſarios iudices ſpirituales. *pag.* 466. *n.* 1. refelluntur. *ibid. & ſeq.* Portentoſa abſurda quæ ex diſcrimine ab illis aſſignato conſequuntur. *pag.* 473. *num.* 9. Aliud diſcrimen deſumptum ex *pacto* inter iudices & Rempublicam exploditur. *pag.* 474. *num.* 1. *& ſeq.*

In quamplurimis capitibus damnatus eſt Probabiliſmus. *pag.* 498. *n.* 8. ipſis etiam fatentibus Probabiliſtis. *pag.* 499. *num.* 1. Abſolutæ damnationis præludia, diſpoſitiones, apparatus iam præceſſere. *pag.* 501. *num.* 6. Nihil timendum ex damnatione Probabiliſmi. *pag.* 502. *num.* 8. Eam poſtulat uniformitas doctrinæ in Eccleſia catholica. *ibid.* & hæreticorum repreſſio & confuſio. *ibid. num.* 9.

Digitized by Google

num.9. Probabiliſmus, cum præſcindat a veritate, & falſitate, nequit eſſe regula honeſtæ actionis. *pag.511. n.1.* Licet proponat obiectum ut honeſtum & conforme legi æternæ, non ſufficit ad honeſte operandum. *ibid. num. 2. & ſeq.* & *pag. 512. num. 4.* Falſo ſibi blandiuntur qui putant ſe non peccare, quia dictamine probabili ducuntur. *pag.513. num.7.* Ex neceſſitate inveſtigandæ divinæ legis neceſſitas colligitur repudiandi Probabiliſmum. *pag. 515. num.3.* Qui Probabiliſmum ſequuntur, ſincero corde Dei legem non inquirunt. *ibid. num.4.* Demonſtratio adverſus Probabiliſmum. *pag.516. num.9. & ſeq.*

Probabiliſmus duplex, directus, & reflexus. *pag. 519. num.1.* Directus Probabiliſmus refellitur. *ibid. num.1. & ſeq.* V. *Intellectus.* Mirifica Probabiliſmi energia ad excæcandas etiam hominum doctiorum mentes. *pag. 523. num.4.* Probabiliſmus reflexus quinam ſit. *pag. 538. num.1. & ſeq.* refellitur. *pag. 539. num. 1. & ſeq.* Probabiliſmus ex ſuo inſtituto ad Ianſeniſmum vergit. *pag.628. num.13.* Quo ſenſu id ſit intelligendum. *pag.625. num.4.* & *pag. 629. num. 18.* Probabiliſmus viam cæli aperit omnibus ferme ſectis. *pag. 634. num. 1. & ſeq.* eſt infenſus auctoritati ſummorum Pontificum, Sacerdotio, & Imperio. *pag. 637. num.1. & ſeq.* Probabiliſmi via difficilior Probabilioriſmo, & labyrintho ſimilis. *pag. 652. num.3.* Timor Dei Probabiliſmum execratur. *pag. 686. num.2.*

Probabiliſtæ quid laxe doceant circa inſtructionem faciendam pœnitenti ignorantia laboranti. *pag.14. num.5. & ſeq.* & *pag.22. num.20. & ſeq.* refelluntur. *ibid.* Quibus argumentis opinionem quæ ab admonendis pœnitentibus Confeſſarios diſpenſat, tueantur. *ibid.* refelluntur. *ibid.* Quomodo intelligenda verba Auguſtini ab ipſis in ſuum favorem allata. *pag. 24. num. 26.* Quomodo explicandum teſtimonium Innoc. III. in capite *Quia circa. pag. 25. num. 27. & ſeq.* Falſo docent, ignorantiam non eſſe culpabilem, niſi adſit actualis reflexio. *pag.122. num.5. & ſeq.* & *pag. 348. num.2.* Quomodo in hoc cum Pelagianis convenire videantur. *pag.123. num. 9.* Quot abſurda ex ea opinione ſequantur. *pag. 124. num. 11.* Falſo docent laborantem ignorantia vincibili ſolum peccare ob negligentiam addiſcendi veritatem. *pag.125. num.12.* refelluntur. *ibid.* V. *Ignorantia.*

Probabiliſtarum miſeranda conditio. *pag. 146. num. 62.* eorum libri caute legendi. *pag. 147. num. 63.* & *pag. 219. num.14. & ſeq.* Probabiliſtarum ſophiſma, quo dicunt, ſaniores doctrinas ſcrupulis animos torquere, refellitur. *pag. 156. num. 1. & ſeq.* Quomodo peccata inter ſe plane diſtincta confundant. *pag.159. num.3.* Probabiliſtæ agnoſcunt viam probabilitatis periculoſam eſſe, quando agitur de diſcrimine bonorum temporalium. *pag. 196. num. 5.* In veritatis inveſtigatione a recta via recedunt. *pag.203. num.19.* Ubi ſit ſapientia ignorant. *pag. 204. num. 22.* Argumenta queis Sectarii premuntur, etiam Probabiliſtas convincunt. *pag.208. num. 28.* Falſo neceſſitatem adſtruunt legendi Caſuiſtas pro confeſſionibus recte excipiendis. *pag. 217. num.12.* Immerito gloriantur per Probabiliſmum planiorem eſſe factam viam ſalutis. *pag.218. num.13.* Viam calcant ad veritatem inveniendam plane contrariam doctrinæ S. Pauli. *pag.226. n.13.* Compendium univerſæ legis ſtatuunt plane contrarium compendio quod Chriſtus docuit. *pag. 227. num. 14. & ſeq.*

Probabiliſtarum opiniones dimidia ſaltem parte falſæ ſunt. *ibid. num.15.* Loco principii habent, ſtabiliendas eſſe opiniones blandas & ſuaves. *pag 233. num. 5.* Quam methodum ſervent in tractandis litibus inter præcepta legis divinæ, & voluntates hominum. *pag. 234. n. 9.* Quam inepte opponant non omnes teneri ad imitanda exempla Sanctorum. *pag. 242. num. 3.* refelluntur. *ibid. num. 4. & ſeq.* Sanctorum imitationem quam inculcant ſancti Patres, ad ſolos Monachos coarctant. *pag. 246. num. 11.* refelluntur. *ibid. n. 12. & ſeq.* Nonnulli Probabiliſtæ nimis

mis

Digitized by Google

mis rigide defendunt neceſſarium eſſe dictamen conſcientiæ certum & evidens, ut operatio licita evadat. *pag.* 249. *num.* 18. Nonnulli aſſerunt Antiprobabiliſtarum doctrinam aſceticam eſſe & ſpiritualem, non ſcholaſticam & diſceptatricem. *pag.* 257. *num.* 5.

Probabiliſtarum argumenta in favorem ignorantiæ, a D. Ioanne Chryſoſtomo penitus profligata. *pag.* 258. *n.* 6. *& ſeq.* Probabiliſtæ doctrinam ſuo ſyſtemati adverſam Ianſeniſmi inſimulant. *pag.* 291. *num.* 12. & *pag.* 496. *n.* 1. refelluntur. *ibid.* Antiprobabiliſtas per iniuriam Rigoriſtas appellant. *pag.* 291. *num.* 12. & *pag.* 324. *num.* 5. Affirmant audacter, Probabiliſmum a nemine impugnatum ante Ianſenianam hæreſim. *pag.* 294. *num.* 13. cum alii antiquis Theologis penitus ignotum fateantur. *pag.* 295. *num.* 14. Huius contradictionis cauſa aſſignatur. *ibid.*

Probabiliſtarum audacia in decreta Summorum Pontificum. *pag.* 299. *n.* 4. Quomodo cum Ianſeniſtis conveniant. *ibid. num.* 5. Eorum ars indicendi ſilentium ſuis adverſariis. *pag.* 323. *num.* 3. Docent, peccata in ebrietate patrata, vel vi inveteratæ conſuetudinis non eſſe peccata. *pag.* 351. *num.* 7. Non audent veram Probabiliſmi notionem aperte tradere. *pag.* 364. *num.* 5. Quinam Probabiliſtæ nuncupentur. *pag.* 374. *num.* 4. Probabiliſtæ etiam Benigniſtæ vocantur. *ibid.* Antiprobabiliſtæ quinam dicantur. *pag.* 375. Rigoriſtæ, & Tutioriſtæ per iniuriam a Probabiliſtis vocantur. *ibid.*

Probabiliſtæ falſo affirmant, plures Epiſcopos, & Cardinales Probabiliſmo favere. *pag.* 314. *num.* 1. refelluntur. *pag.* 395. *num.* 2. Quam falſo iactent omnes Theologos, paucis exceptis, Probabiliſmum defendere. *pag.* 403. *n.* 1. *& ſeq.* Obtruncatum allegant D. Antonini teſtimonium. *pag.* 411. *num.* 7. *& ſeq.* Spiſſum Elenchum contexunt Theologorum Probabiliſmo faventium. *pag.* 413. *num.* 2. *& ſeq.* Quot & quinam ex illo merito ſint delendi. *pag.* 433. *num.* 3. *& ſeq.* Longum Doctorum Probabiliſtarum ſyllabum ad terrorem inductum ridet P. Rizzi. *pag.* 434. *num.* 7. Quam exiguus Probabiliſtarum numerus in conſpectu Antiprobabiliſtarum. *ibid. num.* 8.

Probabiliſtarum effugia, ut oſtendant Probabiliſmum minime damnatum in propoſitione 3. Innoc. XI. *pag.* 453. *n.* 4. *& pag.* 454. *num.* 6. refelluntur. *ibid.* Probabiliſtæ a Probabiliſtis damnantur. *pag.* 455. *num.* 9. Probabiliſtæ vere docuerunt propoſitionem 2. ab Innoc. XI. damnatam. *pag.* 459. *num.* 1. *& ſeq.* Inane diſcrimen aſſignant inter iudicem in foro externo & in foro conſcientiæ iudicantem. *pag.* 471. *num.* 2. refellitur. *ibid. num.* 3. *& ſeq.* In ſacramentis adminiſtrandis iudicium requirunt omnino certum. *pag.* 484. *n.* 2. Quid inde inepte inferant in favorem Probabiliſmi. *ibid.* refelluntur. *ibid. num.* 3. Plerique Probabiliſtæ Probabiliſmum reiiciunt in materia iuſtitiæ. *pag.* 497. *num.* 3. Probabiliſtarum Directorum, & Reflexorum diſtinctio in quo ſita ſit. *pag.* 519. *num.* 1.

Probabiliſtæ nonnulli falſo allegant declarationes Summorum Pontificum de uſu licito cocholatæ tempore ieiunii. *pag.* 589. *num.* 12. Iudicium prudentum in favorem Probabiliſmi adducunt. V. *Iudicium*. Quantum diſtet doctrina Probabiliſtarum a doctrina Antiprobabiliſtarum. *pag.* 596. *n.* 9. Quam male ratiocinantur Probabiliſtæ ab auctoritate Theologorum. *pag.* 602. *n.* 1. *& ſeq.* Quare relaxandam duxerint vitæ evangelicæ ſeveritatem. *pag.* 617. *num.* 7. *& ſeq.* Probabiliſtæ quomodo minus recedant ab errore Ianſeniano quam Antiprobabiliſtæ. *pag.* 628. *n.* 14. V. *Ianſenius*. *Præceptum*.

Probabiliſtarum inane argumentum, quo ſe a Ianſeniſmo toto cælo diſtare oſtentant. *pag.* 629. *num.* 19. refellitur. *ibid. num.* 20. Aliud quo præcepta probabiliter cognoſcibilia obtrudunt. *pag.* 630. *num.* 21. refellitur. *ibid. n.* 22. Negant propoſitiones damnatas ab Alex. VII. & Innoc. XI. extare in libris Caſuiſtarum. *pag.* 632. *num.* 26. Quomodo, & quantum per hoc cum Ianſeniſtis conveniant. *ibid.* Scandala quæ

ex contumacia Ianſeniſtarum factum negantium, oriuntur etiam ex Probabiliſtis negantibus Laxiſmum damnatum ab Eccleſia non reperiri in libris Caſuiſtarum. *pag. 633. num.* 28. Docent Probabiliſtæ, hæreticos poſſe in ſua ſecta ſalutem aſſequi virtute Probabiliſmi. *pag. 635. num. 3.* Pontificis infallibilitatem adverſus Gallos vi ſui ſyſtematis probabiliſtici tueri nequeunt. *pag. 637. num. 3.* Probabiliſtarum modeſtia, & docilitas. *pag.* 702. *num.* 8.

Promulgatio legis. V. *Lex.*

Propoſitio 68. damnata a S. Pio V. *pag. 91. num.* 5. duæ Ianſenianæ damnatæ ab Alex. VIII. *pag. 69. num.* 17. Propoſitio de peccato philoſophico damnata. *pag.* 344. *num.* 1. Propoſitio de ignorantia invincibili damnata. *pag. 347. num.* 1. Propoſitiones Probabiliſmi conſectaria continentes damnatæ ab Innoc. XI. *pag.* 448. *num. 3.* alia itidem ab Alex. VII. *ibid.* Propoſitio circa infideles ducti opinione probabili damnata. *pag. 636. num.* 7. Propoſitio de auctoritate unius Doctoris damnata. *pag.* 448. *n. 3. & pag. 639. num. 6.* Quomodo eam laxe interpretetur P. Viva. *ibid.* refellitur. *ibid.* Propoſitio 3. ab Innoc. XI. damnata quomodo ſit intelligenda. *pag. 665. num.* 1. alia ab Alex. VIII. proſcripta quomodo interpretanda. *ibid.* Propoſitio de certitudine revelationis minime neceſſaria ad aſſenſum fidei damnata ab Innoc. XI. *pag. 679. n.* 5. Propoſitio occiſionem permittens damnata. *pag. 692. num. 3.* alia de calumnia ab Innoc. XI. proſcripta. *ibid.*

Principes graviſſimo debito adſtringuntur eligendi Theologos, & Conſultores doctos. *pag.* 707. *num.* 22. Falſum eſt generatim ſatis eſſe, ſi Principes Conſultorum ſuorum iudicia ſequantur. *ibid. num.* 23. Laxe docet P. Claudius La-Croix, Principes ſequi poſſe conſilium probabile ſuorum Conſultorum relicto eo quod ipſi iudicant probabilius. *ibid. num.* 24. refellitur. *ibid.*

Prudentes viri quinam ſint ſecundum Probabiliſtas. *pag. 593. num.* 1. *& ſeq.* V. *Iudicium.*

R

Raynaudus (P. Theophilus) falſo attribuit Theatrum Ieſuiticum Dominicanis. *pag.* 277. *num.* 4. Falſo & per calumniam ipſum aſſerit Romæ impreſſum ſub auſpiciis Reverendiſſimi Generalis O. P. *ibid.* refellitur. *ibid.*

Regula moralitatis non eſt confundenda cum diligentia adhibenda in regulæ applicatione. *pag.* 480. *num.* 1. Voluntas divina eſt prima & invariabilis regula humanæ voluntatis. *ibid.* Regula malitiæ, vel honeſtatis eſt ſemper eadem in quacumque materia. *pag.* 481. *num. 3.* Sublata prima regula nullum amplius reperitur malum morale. *pag.* 482. *num.* 4. Quomodo virtutes, & vitia, licet ſpecie differant, unam tamen & eamdem regulam reſpiciant. *pag.* 482. *num.* 7. *& ſeq.* Prima regula humanarum actionum lex æterna Dei. *pag.* 505. *num.* 2. *& ſeq.* non tamen proxima & immediata, ſed remota & obiectiva. *pag.* 506. *num.* 1. Aliquando cognoſcitur in ſe ipſa, aliquando in aliquo ſigno creato. *ibid. num. 3.* Secunda regula humanarum actionum proxima & formalis eſt dictamen practicum. *ibid. num.* 2. Quid præſtet, ſi rite & recte applicet primam regulam, & quid ſi male. *ibid. num.* 4. Hæc ſecunda regula duplex eſt, obiectiva, & formalis. *pag.* 507. *num.* 5. utriuſque exemplum. *ibid. num.* 8. Quomodo iuxta S. Thomam bonitas actionis magis pendeat a prima quam a ſecunda regula. *pag.* 508. *num.* 8. Sola veritas eſt regula poſitiva bonitatis moralis. *pag.* 509. *num.* 1. V. *Veritas.* Regula iuris quæ dicit: *Inſpicimus in obſcuris quod eſt veriſimile:* quomodo ſit intelligenda. *pag. 665. num. 6.* Rudes & illitterati quam regulam ſequi debeant in ſuis operationibus. *pag.* 706. *num.* 20. *& ſeq.*

Rigoriſmus tributus Antiprobabiliſtis. *pag.* 291. *num.* 12. & *pag.* 324. *num.* 5. Rigoriſmi notio. *pag. 339. num.* 2. alia Rigoriſmi notio tradita a P. Francolino. *ibid. num. 3.* Rigoriſmi tria genera diſtin-

diſtincta a P. Francolino. *pag.* 340. *num.* 6. Inſtitutionum S. Caroli auctoritatem attenuare conatur. *ibid.* Nota Rigoriſmi audacter impacta Theologis catholicis innumera mala in Eccleſia producit. *pag.* 343. *num.* 7.

Rigoriſtæ quinam dicti a Probabiliſtis. *pag.* 375. *num.* 5. Rigoriſtarum imago ex P. Francolino. *pag.* 340. *num.* 4. V. *Antiprobabiliſtæ*.

S

Sacramenta, ut rite conficiantur, non ſemper certum & evidens iudicium exquirunt. *pag.* 484. *num.* 2. Magna & maior quam in ceteris materiis adhibenda diligentia eſt, ut certitudinem præfati iudicii aſſequamur. *pag.* 483. *num.* 1. *& ſeq.* V. *Certitudo*. Communis opinio in re ſacramentaria eſt peculiari debito ſequenda. *pag.* 487. *n.* 8. *& ſeq.* Quomodo intelligenda doctrina quæ præſcribit in ſacramentis uſum opinionis tutioris. *ibid. num.* 11. Quomodo vitandum periculum ne ſacramenta irrita ſint. *pag.* 488. *num.* 12. *& ſeq.* Non tamen tenemur ſemper extraordinariam & difficilem diligentiam adhibere. *ibid.* Quænam ſufficiat. *pag.* 489. *num.* 3. *& ſeq.* Quinam ſit ſenſus propoſitionis damnantis uſum opinionis probabilis in confectione ſacramentorum. *pag.* 492. *num.* 3.

Sanchez (P. Thomas) laxe docet, Confeſſarios non teneri admonere pœnitentem laborantem ignorantia circa ius naturale, ſi probabiliter credant admonitionem non profuturam. *pag.* 14. *n.* 5. refellitur. *ibid.* Laxe docet, ſcrupulum non auferre bonam fidem, & ignorantiam invincibilem. *ibid.* Laxius docet, Confeſſarium non teneri monere pœnitentem laborantem ignorantia invincibili, etſi hæc ignorantia ſit in detrimentum proximi, ſi fructum probabiliter ex ſua admonitione non ſperet. *pag.* 15. *num.* 8. Refelluntur hæ opiniones. *pag.* 16. *num.* 10. *& ſeq.* Probabiliſmum in tota ſua amplitudine defendit, & ſequitur. *pag.* 272. *num.* 10. Laxe docet, licitum eſſe amplecti opinionem etiam unius Doctoris pii & periti tamquam probabilem. *pag.* 449. *num.* 6. Videtur præfata propoſitio damnata ab Alex. VII. *ibid.* Laxe docet, licitum eſſe plures Doctores conſulere, donec unus occurrat qui quærentis deſiderio faveat. *pag.* 451. *num.* 10. refellitur. *ibid. num.* 11. Docet, infidelem qui credit ſuam ſectam eſſe probabilem, licet aliam probabiliorem cognoſcat, non teneri extra articulum mortis ſuam ſectam deſerere. *pag.* 635. *num.* 4. refellitur. *pag.* 636. *num.* 6. *& ſeq.*

Salmanticenſes immerito reprehendunt Confeſſarios veritatem patefacientes pœnitentibus eam ignorantibus. *pag.* 16. *num.* 9. Laxam tradunt regulam ſervandam in admonitione pœnitentium. *pag.* 28. *num.* 42. refelluntur. *ibid.* Abſurda quæ ex eorum doctrina conſequuntur. *pag.* 29. *num.* 37. Non plus debiti agnoſcunt in Confeſſariis admonendi pœnitentes ignorantes veritatem quam quod præceptum correctionis fraternæ imponit omnibus Chriſtianis. *pag.* 32. *num.* 42. refelluntur. *ibid.*

Sanctorum virtutes æmulari debent Chriſtiani. *pag.* 243. *num.* 3. Id evincunt ſacræ Scripturæ teſtimonia. *ibid. num.* 6. Sanctorum imitatio duplex. *pag.* 244. *num.* 8. Ad quam teneantur fideles. *ibid.* Eam inculcant ſancti Patres. *ibid. num.* 9. Perperam Sanctorum imitationem ad ſolos Religioſos coarctant Caſuiſtæ. *pag.* 246. *num.* 11. Ad univerſos extendi, probant parabolæ Evangelii, & D. Pauli teſtimonia. *ibid. n.* 12. nec non univerſalia Chriſti documenta. *pag.* 247. *num.* 13. Multo magis hæc imitatio urget Monachos, & Clauſtrales. *ibid. num.* 14. Qui viam & exempla Sanctorum imitati ſunt, certum eſt æternam ſalutem eſſe conſecutos; incertum de iis qui alio modo vixerunt. *pag.* 248. *num.* 15. Immo probabile eſt iſtos non eſſe ſalutem æternam conſecutos. *ibid. num.* 16. Qui ſalvi eſſe cupiunt, debent conformes fieri imagini Filii Dei. *pag.* 249. *num.* 17. Sancti licet virtutibus, & miraculis clari, ſine tamen ſpeciali revelatione cer-

Digitized by Google

certi non erant ſe eſſe in gratia. *pag.* 250. *num.* 19. Falſo aſſeritur Sanctos rigidam vitam duxiſſe, non ut ſalvi fierent, ſed ut maiori gloria potirentur. *ibid. num.* 20. Quam diſſimilis ſit communis Chriſtianorum vita a vita Sanctorum. *pag.* 255. *num.* 21. Cur in Sanctorum canonizatione Eccleſia heroicas virtutes requirat. *pag.* 253. *num.* 22. Quomodo & in hoc Chriſtifideles debeant Sanctos æmulari. *ibid.*

Scientia media in favorem Probabiliſmi inducta. *pag.* 571. *num.* 7. Hæc a P. Palanco dicitur lex reflexa Terilli. *ibid.* Indignatur P. Caſnedi adverſus Palancum, quod ſcientiam mediam in theatrum induxerit. *pag.* 574. *num.* 1. Sed approbat P. La-Croix. *pag.* 575. *num.* 2. Scientia hæc media probabiliſtica mirabilior eſt ſcientia media Moliniſtarum. *pag.* 577. *num.* 5.

Scrupulus. V. *Conſcientia*.

Segneri (P. Paulus) ingenue fatetur Probabiliſmum per quindecim priora Eccleſiæ ſæcula ignotum fuiſſe. *pag.* 301. *num.* 4. P. Tyrſum Gonzalez carpit. *pag.* 302. *num.* 5. Pontificios operum Tyrſi Reviſores deceptos aſſerit. *pag.* 305. *num.* 10. iterum P. Tyrſum vellicat. *pag.* 307. *num.* 13. Quomodo excuſandus. *ibid.* Electionem P. Tyrſi in Generalem a Summo Pontifice promotam, & optatam fatetur. *pag.* 308. *n.* 15. Pontificem cum ſuis Reviſoribus a P. Tyrſo deceptum, nimis confidenter pronuntiat. *pag.* 309. *num.* 17. Duo minus vera ſuo Generali affingit. *pag.* 310. *num.* 18. Patris Segneri epiſtolas corruptas temere affirmat P. Sanvitali. *ibid.* Quomodo interpretetur P. Segneri decretum Innoc. XI. adverſus Probabiliſmum. *pag.* 318. *num.* 2. Ingenue confitetur, Summum Pontificem, Cardinales, Prælatos, & Congregationes S. Officii improbare uſum opinionis minus probabilis. *pag.* 319. *num.* 4. Quo animo epiſtolas ſuas conſcripſerit ipſe exponit. *pag.* 320. *num.* 7. Suſtinet in damnatione tertiæ propoſitionis facta ab Innoc. XI. Probabiliſmum minime læſum. *pag.* 453. *num.* 2. Falſo docet legem dubiam non eſſe legem. *pag.* *pag.* 546. *num.* 5. & *pag.* 565. *num.* 9. Sponte fatetur Probabiliſmum non eſſe ad regendas animas, & diſſolvendos caſus neceſſarium. *pag.* 615. *num.* 2.

Syndereſis. V. *Conſcientia*.

Societas Ieſu, Ordo Inclitus, & de Eccleſia optime meritus, in ſuis conſtitutionibus ſecuriorem & magis approbatam doctrinam in materia morum amplectendam præſcribit. *pag.* 444. *n.* 2. Quam immerito omnibus ferme eius Theologis doctrina Probabiliſmi tribuatur. *ibid.* Probabiliſmus non eſt eius doctrina. *ibid.*

T

Tamburinus (P. Thomas) laxe docet non monendum pœnitentem de nullitate tituli quo rem alienam detinet, ſi prævideat Confeſſarius non reſtituturum, licet hoc ſit in detrimentum tertii. *pag.* 15. *num.* 6. Immo etſi cederet in damnum publicum. *ibid.* Laxius docet, nec monendum pœnitentem, etſi ſperetur fructus, ſi tamen remedium ſit difficillimum. *ibid. num.* 8. refellitur. *pag.* 16. *num.* 10. *& ſeq.* Monet hanc doctrinam maxime inſervire pro Confeſſariis mercatorum, & Principum. *ibid. & pag.* 31. *num.* 40. Docet propoſitionem tertiam damnatam ab Innoc. XI. *pag.* 453. *num.* 2. Aſſerit plures Probabiliſtas docere licitum eſſe ſequi & amplecti propoſitionem probabiliter probabilem. *pag.* 454. *num.* 8.

Techo (P. Nicolaus del) caſum deſcribit propoſitum ſummo Pontifici Urbano VIII. *pag.* 587. *num.* 8. Memoriale exaratum, & exhibitum a Cardinali de Lugo eidem Pontifici per extenſum recitat. *ibid. num.* 9. Reſponſum eidem redditum refert. *ibid.* Quid inde colligat Terillus in favorem Probabiliſmi. *pag.* 589. *num.* 9. Hanc eamdem hiſtoriam deſcribit P. Tyrſus Gonzalez. *ibid. n.* 10. Pontificis reſponſum ſuſpectę fidei oſtenditur. *ibid. num.* 12. Nihil favere Probabiliſtis oſtenditur. *pag.* 590. *num.* 3. Quot conſectaria falſa & pugnantia ex illo reſcripto colligat P. Terillus. *pag.* 591. *num.* 15.

Digitized by Google

Theologi nullius auctoritatis quales ſint iuxta Cardenas. *pag.* 432. *num.* 1. Theologi quinam ſeligendi a Principibus. *pag.* 705. *num.* 22. V. *Principes*. Theologi qui controverſias morales dirimunt, debent utriuſque partis momenta diligentius perpendere. *pag.* 708. *num.* 26. In conſiliis dandis extrema rigoris & benignitatis caute devitent. *ibid. n.* 27.
Terillus (P. Antonius) falſo docet conſcientiam erroneam invincibilem non ſolum excuſare a peccato, ſed efficere etiam opus bonum & meritorium. *pag.* 37. *num.* 2. refellitur. *ibid. num.* 3. Falſo hanc opinionem adſcribit S. Thomæ. *pag.* 38. *num.* 4. refellitur. *ibid. num.* 5. Falſum axioma tamquam certum & tutum defendit. *pag.* 39. *num.* 6. refellitur. *ibid.* & *pag.* 40. *num.* 9. Inepte opinionem ſuam tueri nititur ſacræ Scripturæ teſtimoniis. *pag.* 55. *num.* 43. refellitur. *ibid.* Futilia adducit argumenta in confirmationem ſuæ opinionis. *pag.* 56. *num.* 45. & *ſeq.* refelluntur. *ibid.* Falſiſſime docet nullam moralem malitiam eſſe eſſentialiter connexam cum obiecto cuius malitia invincibiliter ignorari poſſit. *ibid. num.* 46. refellitur. *ibid.* Falſo docet Deum homini ſtatuiſſe ignorantiam invincibilem ut regulam pro ſua directione. *pag.* 57. *num.* 50. refellitur. *ibid.* Fruſtra in confirmatione ſuæ opinionis plura exempla adducit. *ibid. num.* 52. refellitur. *ibid.* Improbat opinionem P. De Champs circa Pelagianorum errorem de ignorantia. *pag.* 83. *num.* 3. refellitur a P. Elizalda. *ibid. num.* 4. Falſo aſſerit in Synodo Dioſpolitana damnatos Pelagianos, ſolum quia docebant ignorantiam non habere originem ex peccato originali. *pag.* 121. *num.* 3. Uſum probabiliſmi B. Virgini falſo attribuit. *pag.* 267. *num.* 1. & *pag.* 295. *num.* 14. Falſo ſcribit, Ianſeniſmum eſſe parentem ſententiæ probabilioris. *pag.* 291. *num.* 12. Eius traſonica confidentia. *ibid.* & *pag.* 422. *num.* 1.
Philoſophiſmum propugnare videtur. *pag.* 353. *num.* 2. Quomodo Probabiliſmum definiat. *pag.* 361. *num.* 3. Probabiliſmum reflexum invenit. *pag.* 362. *num.* 1. Quomodo per eum peccata excuſet. *pag.* 363. *num.* 2. Quam animoſus in Probabiliſmo provehendo. *pag.* 373. *num.* 14. Quomodo explicet decretum Alexandri VII. damnantis modum opinandi alienum a ſimplicitate evangelica. *pag.* 380. *num.* 1. refellitur. *ibid. num.* 2. & *ſeq.* Primus ſubfurari aggreſſus eſt antiquorum Theologorum ſuffragia in favorem Probabiliſmi. *pag.* 405. *num.* 6. & *pag.* 410. *num.* 1. & *pag.* 413. *num.* 1. Falſo D. Thomam allegat tamquam Probabiliſmo faventem. *pag.* 407. *num.* 4. Incredibilia huius Auctoris paradoxa. *pag.* 425. *n.* 4. & *ſeq.*
Dolet innumerabiles eſſe qui triginta ab hinc annis ſummis caſuum bibliothecas impleverunt, & opiniones laxiores propagarunt. *pag.* 426. *num.* 1. Hi tamen omnes ab ipſo tamquam Probabiliſmi propugnatores in ſuo Elencho deſcribuntur. *pag.* 429. *num.* 1. & *ſeq.* Evincitur argumento ad hominem, ipſum Terillum, & Auctores ab eo citatos nullius eſſe auctoritatis in favorem Probabiliſmi. *pag.* 430. *num.* 1. & *ſeq.* Quot ſint merito excipiendi, & delendi ab Elencho Terilli. *pag.* *pag.* 432. *num.* 1. & *ſeq.* Licet Terillus doceat non poſſe iudicem iudicare ſecundum opinionem minus probabilem, evincitur tamen ex eius conſectariis contrarium plane deduci. *pag.* 461. *num.* 2. Futile diſcrimen allegat inter opiniones ſpeculative, & practice probabiles. *pag.* 462. *num.* 2. refellitur. *ibid.* & *pag.* 463. *num.* 3. Aliud portentoſum diſcrimen. *ibid. num.* 5. Quomodo conſtituat Confeſſarium iudicem in ſacramento. *pag.* 464. *num.* 8. refellitur. *pag.* 465. *num.* 9. & *ſeq.* Quomodo mendacem oſtendat iudicem in foro externo iudicantem iuxta opinionem probabilem, veracem vero Confeſſarium eodem modo iudicantem in foro conſcientiæ. *pag.* 467. *num.* 7. refellitur. *ibid. num.* 8. Aſſerit iudicem externum iudicantem ſecundum opinionem probabilem in ſe excitaturum odium univerſale, ſecus vero affirmat de iudice ſacramentali. *pag.* 469. *n.* 12. refellitur. *ibid. num.* 13.

In-

Digitized by Google

Iuris textus in ſuum favorem allegat, qui Probabiliſmi iugulum petunt. *pag.* 470. *num.*14. *& ſeq.* Antilogiis frequentibus ſcatet. *pag.*524. *num.*7. Argumentum ab ipſo adductum adverſus Antiprobabiliſtas, in ipſum retorquetur. *pag.* 526. *num.*8. *& ſeq.* Quomodo ex eius doctrina temeraria iudicia excuſentur. *pag.* 528. *num.*2. Quam acri ſimul, & iniqua cenſura P. Elizalda perſtringat. *pag.* 537. Inania commenta excogitavit, ut Probabiliſmum nutantem fulciat. *ibid.* Probabiliſmum myſterium appellat Antiprobabiliſtis impervium. *pag.*539. *num.*4. & *pag.*559. *num.*3. Titulum comminiſcitur qui æque faveat homini contra Deum, & Deo contra hominem. *pag.* 540. *num.*4. refellitur. *ibid.*

Ex catalogo legum omnes expungit leges de quibus diſputant Theologi. *pag.*545. *num.*3. Docet dubium de exiſtentia legis, & de eius extenſione coincidere. *pag.* 553. *num.* 3. Dubiorum originem circa leges in ipſos Legumlatores abſurdiſſime refundit. *ibid. n.*4. refellitur. *pag.* 554. *num.* 5. Falſo aſſerit dictamen conſcientiæ certum eſſe etiam quando homo operatur ex ignorantia vincibili. *pag.* 557. *num.*2. Peius affirmat, voluntatem directam ignorantia vincibili eſſe conformem cum aliqua voluntate Dei. *ibid.* refellitur. *ibid.* Novitas huius doctrinæ eam ſuſpectam reddit. *pag.* 560. *num.* 6. Sibi ipſi contradicit. *pag.* 561. *num.* 1. Inane producit argumentum, quo oſtendat opus de ſe malum ex ignorantia invincibili fieri bonum & honeſtum. *pag.* 586. *num.* 2. refellitur. *ibid.* Hiſtoriam Patris del Techo in favorem Probabiliſmi adducit. *pag.* 587. *num.* 8. V. *Techo*. Plures pontificias diſpenſationes perperam allegat in favorem opinionis minus probabilis. *pag.* 591. *num.* 16. refellitur. *pag.* 592. *num.* 17.

Docet unum Theologum poſſe opinionem etiam communiſſimam a gradu probabilitatis deiicere. *pag.*602. *n.*9. Docet, ſuſpendendum iudicium de veritate obiecti, ut efformetur conſcientia per principia reflexa. *pag.*605. *n.*6. refellitur. *ibid.* Quomodo exponat dictum Apoſtoli. *pag.* 606. *num.* 7. Obiicit, quod niſi liceret ſequi opinionem minus probabilem, omnes Doctores graviter peccarent. *pag.*647. *num.*2. refellitur. *ibid.* Falſo affirmat in materia fidei licere ſequi opinionem minus probabilem. *ibid. n.* 3. refellitur. *ibid. num.*4. Male infert ex licito uſu opinionis probabilioris minus tutæ uſum opinionis minus probabilis, & minus tutæ. *ibid. n.* 6. Laxe docet, omnem opinionem probabilem de honeſtate operis vim habere deobligandi. *pag.* 649. *num.* 11. refellitur. *ibid. num.* 12. Falſam tradit notionem opinionis abſolute probabilis. *pag.* 660. *num.* 3. refellitur. *ibid.* Nimis rigide requirit ut ultimum dictamen conſcientiæ non ſolum ſit moraliter certum, ſed & evidens. *pag.* 669. *num.* 1. Oppoſitum ſuſtinent ceteri Doctores. *pag.* 670. *n.* 2. Hæc ſecuritas & certitudo a Terillo requiſita illuſoria eſt. *pag.* 674. *n.* 5. repugnat teſtimoniis ſacræ Scripturæ. *pag.* 673. *num.* 3. & doctrinæ Tridentini. *pag.*675. *num.*7. Quomodo his reſpondeat Terillus. *pag.* 676. *num.* 9.

Tutioriſtæ quinam per iniuriam dicantur, & quinam merito. *pag.* 375. *n.* 5. V. *Probabiliſtæ*.

Tutum, & tutius quotupliciter accipiatur. *pag.*69. *num.*1. & *pag.*664. *num.*3. *& ſeq.* Tutius, & probabilius non idem ſonat. *pag.*69. *num.*3. Tutius comparative, & adverſative ſumi poteſt. *pag.* 493. *n.*4. Quænam ſit opinio tuta quæ tenenda præcipitur in conficiendis ſacramentis. *ibid. num.* 6. V. *Dubium*.

V

Vaſquez (P. Gabriel) primus fuit qui docuit, ad ignorantiam vincibilem requiri actualem advertentiam ad malitiam actionis. *pag.* 121. *num.* 1. Falſo plures citat Doctores velut ſuæ opinioni faventes. *ibid.* Falſo pro ſua opinione D. Thomam allegat. *pag.*133. *n.*27. Quomodo D. Pauli teſtimonium ſibi adverſum interpretetur. *pag.* 134. *n.* 31. Argumenta queis ſuam laxam opinionem ful-

fulcit, refelluntur. *pag.* 140. *num.* 46. & *ſeq.* Primus fuit qui inter Ieſuitas ex inſtituto de Probabiliſmo diſputavit. *pag.* 270. *num.* 7. Quid ſenſerit de lege dubia, an ſit habenda pro non lege. *pag.* 550. *num.* 9.

Veritas reperiri poteſt a quærentibus illam. *pag.* 173. Veritates morales, quatenus ad ſalutem conducunt, aſſequi non poſſumus ſine gratia Dei. *ibid. num.* 1. Id oſtendit invictis argumentis Apoſtolus. *pag.* 174. *num.* 4. Veritates tum naturales, tum divini ordinis facile ab omnibus cognoſci poſſe oſtendunt Scripturæ. *pag.* 176. *num.* 6. Nec ullam limitationem ſtatuere videntur. *pag.* 177. *num.* 9. Veritatis acquiſitionem non impediunt ruditas populorum, hebetudo idiotarum, aut penuria Magiſtrorum. *pag.* 176. *n.* 1. Falſæ excuſationes Porphyrii a S. Auguſtino profligatæ. *pag.* 180. *n.* 12. Hominem etiam in ſilvis enutritum a Deo certiſſime de veritate edocendum docet S. Thomas. *pag.* 181. *num.* 14. Plures modo ſpeciali a Deo de veritate edocti. *pag.* 182. *num.* 15. Ut veritas inveniatur, recedendum a via probabiliſtica. *pag.* 195. *num.* 2. Quænam ſit hæc via probabiliſtica. *ibid.* Veritatem articulorum fidei aſſequi nequimus via examinis. *pag.* 199. *num.* 9. Veritas fidei non eſt doctrina humani ratiocinii, ſed divinæ revelationis. *ibid. n.* 10. Veritatem fidei ſolum aſſequi poſſumus credendo Deo revelanti. *ibid. num.* 12.

Veritatum ſive fidei, ſive morum inveniendarum via eſt auctoritas. *pag.* 200. *n.* 13. & *ſeq.* Hac ſola via plures veritates dignoſcere poſſumus. *pag.* 201. *num.* 14. In veritatis inveſtigatione tam Sectarii, quam Probabiliſtæ a recta via recedunt. *pag.* 202. *num.* 18. Ab auctoritate ſapientum auſpicanda via inquirendæ veritatis. *pag.* 204. *n.* 23. Quænam ſit hæc auctoritas ſapientum. *ibid.* Veritas non invenitur in diſſidentibus opinionibus, cum veritas una ſit. *pag.* 202. *num.* 17. & *pag.* 205. *num.* 25. Veritatem revelationis invenire queunt Sectarii ſola via auctoritatis. *pag.* 207. *num.* 27. Hæc auctoritas in ſola Romana Eccleſia reperitur. *ibid.* Veritas doctrinæ tum fidei, tum morum per eius perpetuitatem dignoſcitur. *pag.* 210. *n.* 1. Veritas doctrinæ morum ſemper veritatem conſequitur doctrinæ fidei. *pag.* 211. *num.* 2. Id clare oſtendunt ſacræ Scripturæ teſtimonia. *ibid. n.* 3. Quod confirmant etiam Patres. *pag.* 212. *n.* 4.

Via altera reperiendæ veritatis eſt caritas. *pag.* 221. *num.* 1. Quomodo caritas veritatem oſtendat, ex Auguſtino declaratur. *ibid. num.* 2. & *ſeq.* V. *Caritas*. Veritatem invenit qui eam quærit recto corde. *pag.* 238. *num.* 14.

Alia via inveniendæ veritatis eſt ad ſapientes peritoſque recurſus. *pag.* 241. *num.* 1. Quinam ſint hi vere ſapientes. *ibid. num.* 2. Veritas ſola eſt regula poſitiva moralium operationum. *pag.* 509. *num.* 1. Duplici medio veritatem attingimus. *ibid. num.* 2. Quomodo liceat ſequi inter probabiles probabiliſſimam. *ibid.* Quomodo veritas ſit regula honeſtatis etiam quando operamur ex opinione vere probabili. *pag.* 510. *n.* 3. Sola veritas evidenter propoſita neceſſitat intellectum. *pag.* 520. *n.* 3. Quam falſo doceat P. Caſnedi eodem loco apud Deum haberi & veritatem, & errorem inculpatum. *pag.* 510. *num.* 5. Horret idem Auctor audire ſolam veritatem eſſe regulam morum. *pag.* 632. *num.* 24.

Virtus heroica in quo ſita ſit. *pag.* 253. *num.* 22. Cur virtutes heroicas Eccleſia in Sanctorum apotheoſi requirat. *ibid.* Quomodo virtutes ſpecie differant, licet unam & eamdem regulam honeſtatis reſpiciant. *pag.* 482. *num.* 7. Quomodo ſuas ſpecies deſumant ab obiectis. *pag.* 483. *num.* 9.

F I N I S.

Digitized by Google

OPERA

R. P. F. Danielis Concina Ordinis Prædicatorum ad hanc uſque diem typis edita.

Latine ſcripta.

COmmentarius Hiſtorico-Apologeticus in duas Diſſertationes tributus, quarum altera anticriticis Animadverſionibus refellit ea quæ adverſus paupertatis Diſciplinam a D. Patriarcha Dominico in ſuo Ordine conſtitutam, intemperantiore critice, ſcriptis prodiderunt Continuatores Bollandi in Commentariis nuper in Acta eiuſdem Patriarchæ editis. Altera eamdem Diſciplinam a laxioribus P. Raphaelis de Pornaſio interpretamentis vindicat. Accedunt de origine Diſciplinæ Regularis primum in Ord. Prædic. per B. Raymundum de Vineis XXIII. Magiſtrum Generalem eiuſdem Ordinis, inſtauratæ, Diſſertatio Hiſtorica, & Quæſtiuncula Moralis de Regularibus perſonatis, ſub nomine Caroli Antonii Plantamuræ. Venetiis 1736. 4.

Diſciplina Apoſtolico-Monaſtica Diſſertationibus Theologicis illuſtrata, & in duas Partes tributa: in quarum prima, de Voto paupertatis Vita Communi circumſcripto: in altera, de ceteris eiuſdem Diſciplinæ præcipuis capitibus diſſeritur. Accedunt ſelecta quædam veterum Theologorum Monumenta. Venetiis 1739. 4. iterum 1750.

Præfatio ad Lectorem in Dictionarium caſuum conſcientiæ Ioannis Pontas, & Animadverſiones Critico-Morales in Menda Pontaſiana, ſive Obſervationes quaſdam interpretis Auguſtani, cum Auctario duorum caſuum qui in eodem Dictionario deſiderantur.

Epiſtolæ Theologico-Morales ad Illuſtriſs. & Reverendiſs. Epiſcopum N. N. Venetiis 1744. 4. iterumque ibid. Lucæ, & Romæ.

In Reſcriptum BENEDICTI XIV. P. M. ad Poſtulata ſeptem Archiepiſcopi Compoſtellæ Ieiunii Legem ſpectantia, Commentarius Theologicus. Venetiis 1745. 4.

Defenſio Decretorum Concilii Tridentini, & Apoſtolicarum Conſtitutionum Eccleſiæ Romanæ in cauſa Paupertatis Monaſticæ, adverſus duos Libros inſcriptos *Vita Clauſtralis*, & *Vindiciæ Regularium* &c. ad Pontificem Maximum BENEDICTUM XIV. Accedunt Cenſura in *Cenſuram Diſciplinæ Apoſtolico-Monaſticæ*, & Animadverſiones in *Epiſtolam Exegeticam* P. G. C. Bononiæ 1745. 4.

In Epiſtolam Encyclicam Benedicti XIV. adverſus uſuram Commentarius, quo, illuſtrata doctrina catholica, Nicolai Broederſen ac aliorum errores refelluntur. Romæ 1746. 4.

Uſura contractus trini Diſſertationibus Hiſtorico-Theologicis demonſtrata adverſus mollioris Ethices Caſuiſtas, & Nicolaum Broederſen. Accedunt Appendices duæ ad Commentarium Auctoris adverſus uſuram. Romæ 1746. 4.

Italice emiſſa, quorum tamen Titulos hic latine ſubiicimus.

DIſciplina Vetus & Nova Romanæ Eccleſiæ circa ſacrum Quadrageſimale Ieiunium duabus Apoſtolicis Litteris, *Non ambigimus*, & *In Suprema*, BENEDICTI XIV. Summi Regnantis Pontificis expreſſa, atque Hiſtorico-Critico-Theologicis Animadverſionibus illuſtrata. Venetiis 1742. 4.

De Probabiliſmi ac Rigoriſmi Hiſtoria Diſſertationes Theologico-Morales-Criticæ, quibus Principia fundamentalia Chriſtianæ Theologiæ explicantur, atque a recentiorum Probabiliſtarum cavillationibus vindicantur. Opus duobus Tomis dige-

Digitized by Google

geſtum. In calce ſecundi Tomi adiecta eſt Diſſertatio Apologetica adverſus Libellum: *Difeſa della Diſſertazione Theologico-Morale-Critica de' Signori Abate Pietro Copelloti, ed Arciprete Bartolommeo Caſali* &c. Lucæ 1743. 4. iterum 1748.

Quadrageſima a Foro contentioſo recentium quorumdam Caſuiſtarum ad recti ſenſus, bonæque fidei Populi Chriſtiani Tribunal adpellans, ſuper ieiunii præcepto cum carnium uſu coniungendi, ex eo dumtaxat quod noceant cibi Quadrageſimales. Diſſertatio adverſus Libellos duos nuper hac de re editos. Editio prima Venetiis 1739. 4. quæ prodiit iterum eodem anno auctior, & emendatior, addita Præfatione Apologetica. Tertia demum editio novis Additamentis locupletata, videlicet duobus Brevibus Pontificiis de ieiunio, atque integra Diſſertatione, qua refellitur Liber cui Titulus *Difeſa* &c. de quo ſupra in Hiſtoria Probabiliſmi &c. anno 1744. 4. lucem aſpexit.

Obſervationes Criticæ & Morales quibus vindicatur Hiſtoria Probabiliſmi & Rigoriſmi adverſus Librum, cui titulus: *Giuſtificazione di più Perſonaggi, e di altri Soggetti ragguardevoli in Lucca* 1743. propoſitæ in hac Epiſtola ad Auctorem eiuſdem Defenſionis. Piſauri 1745. 4.

Examen Theologicum Libri inſcripti: *Saggio de' Supplementi Teologici, Morali, Critici, di cui abbiſogna la Storia del Probabiliſmo, e del Rigoriſmo* &c. Typis editi Lucæ anno 1744. a R. P. Nicolao Ghezzio. Piſauri 1745. 4.

Explicatio quatuor Paradoxorum quæ plurimum obtinent ætate noſtra. *Animadverſiones* in duos Libros RR. PP. Lecchi & Bovio, inſcriptos: *Avvertenze & Diſſertazione* &c. Præmittitur brevis notitia Librorum editorum a quibuſdam Probabiliſtis in defenſionem tum Probabiliſmi, tum aliarum moralium opinionum. Lucæ 1745. 4.

Expoſitio Dogmatis quod Eccleſia Romana credendum proponit circa uſuram, una cum confutatione Libri cui titulus: *Dell' Impiego del Danaro*. Neapoli 1746. 4.

Monumenta Hiſtorica circa uſum Chocolatis tempore ieiunii, expoſita in Epiſtola ad Illuſtriſſimum & Reverendiſſimum D. Archiepiſcopum N. N. Venetiis 1748. 8.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google